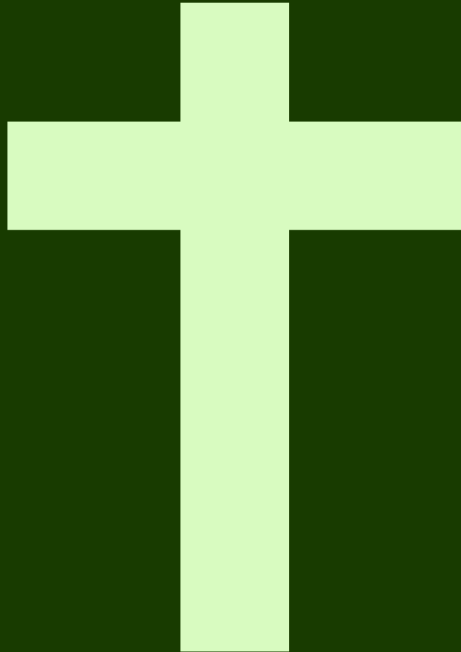

Godón Buk

Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western
Province, Papua New Guinea

Godón Buk
Portions of the Holy Bible in the Gizrra language of Western Province, Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Gizrra long Niugini

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gizrra

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-02-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 Nov 2023 from source files dated 1 Sep 2023
d83b2e14-c797-5499-b582-de63912ac614

Contents

FRT	1
Bwób Zitül	2
Bazeb Tonarr	83
Lebitikus	88
Bótang Peba	90
Duterronomi	91
Rrut	95
2 Samuel	101
1 King	102
2 King	105
2 Krronikol	109
Wórr Peba	110
Aesaya	113
Zona	116
Metyu	120
Mak	187
Luk	227
Zon	294
Acts	339
Rrom	341
1 Korrint	372
2 Korrint	401
Galatia	421
Epesus	432
Pilipi	442
Kolosi	450
1 Tesalonika	458
2 Tesalonika	465
1 Timoti	469
2 Timoti	482
Taetus	490
Pilimon	494
Ibrru	497
Zeims	520
1 Pita	529
2 Pita	537
1 Zon	543
2 Zon	550
3 Zon	552
Zud	554
Okaka Amzazirrún Kla	558
Wirri Gizrra Bóktan Opor	589

Godón Buk

Gizrra
Ukarumpa, 2019
Papua New Guinea

Verso page
Godón Buk
God's Book
Gizrra language [tof]
Western Province
© 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc

Ngaensingül Bóktan

Ini Godón Bóktan Buk kugupidü Kúsil Buk akó Ngaep Bukdügab aüd peba asiko: Bwób Zitül, Rrut, akó Zona. Akó ta ngibürr poko Ngaep Bukan pebadógab asiko ini Bukdü. Ini darrpan oloman zaget koke yarilürr, a abüna dabyónóp ini zaget tónggapónóm. Da ki Godón eso akyandakla kibü wa iazan tangtamtinóp ini buk azazinüm. Ki wata *Good News Bible* koke amzazil kwarilnürü, a ki ma ngibürr Mórrke-mórrke Godón Buk akó Grrik-grrik Buk ta ngabkan kwarilnürü. Akó ta igó peba, Godón Bukbóka wirri umul pama ne peba winólómóp. Kibü ubi yarilürr Grrik bóktane wialómórrón buk mamóanóm akó dakla kibü ubi yarilürr Gizrra pamkolpam gaodó ki kwarile Godón Bóktan kúp amzyatóm. We ngarkwatódó, ngibürr pokodó ki ngibürr bóktan opor omelólórr bóktan kakal ainüm.

Igó timam [ ] asiko ini bukdü. Ini timaman kúp módóga, ene bóktan opor wata ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó asiko, ngibürrdü koke.

Igó timam ( ) ta asiko ini bukdü. Ini timaman kúp módóga, peba wialóm pama ene bóktan opor wialómórr darrü kla müsirrga ainüm.

Ini buk kakota ngibürr wirri bóktan opor wibalómórrón olamako. Ini bóktan oporab kari ngaru asiko inzan timampükü: [].

Ma ini buk nóma atang namulo, Godka tóre ekolo moba tangamtinüm ini bukan bóktan kúp tai umul bainüm.

Bwób Zitül Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Laróbóka Apónða

Ini *Bwób Zitül* pebadó abün umulürrün póep asiko. Darrü póep módóga, God ia ngaen-gógópan pam akó kol tónzapónórr, Adam akó Ib. Darrü póepa Noanbóka apónða akó ene naiz, blaman tüp ne klama ngaslaorr. Akó darrü póepa Eibrra-amónbóka apónða akó tóba olmalbobatalabkwata.

Blaman ini póepa pamkolpam tómbapóndako igó tonarrankü, God [Mesaya] ki zirrsapóne, Eibrra-amón bobat nótóke. Ene Mesaya, Yesu Kerriso, watóke Godón [alkamül-koke bóktan] nótó küppükü yónürr, God ne poko ekyanórr Eibrra-amón: “Marükama, ka blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüpdü sab bles ninünümo.”

Ini Peba Nótó Wialómórr

Ini peba nótó wialómórr, oya ngi babula ini pebadó, a abün pamkolpama amkoman angundako wagó, Moses wialómórr. God Mosesón iliönürr Isrrael pamkolpam balngomólóm Izipt kantrridügabi, i [leba zaget] pamkolpam ne kwarilürr. Moses amtómól küsil yarilürr ene tonarrdó Bwób Zitülan póepa nóma tómbapónórr. Ngaen-gógópan pamkolpama ene póep tibiób olmalbobataldó büdrratnóp, kókó darrü oloma Moseska adrratórr. Olgabi Moses ene póep wibalómórr.

A abün elklaza *Bwób Zitül* pebadó God wata umul yarilürr. Darrü pam babul yarilürr God tüp nóma tónggapónórr ó darrü pam babula, gaodó nótóke ngibürr pamkolpama laró poko gyagüpitótókdako. We ngarkwatódó, God watóke ini peba wialómórr. Wa darrü pam iliönürr ini elklaza wibalómóm.

Ini Peba Nibióbka Wialómórróna

Moses ne pam nóma yarilürr ini peba nótó wialómórr, wa ini peba Isrrael pamkolpamabkü wialómórr, wa nibiób balngomól yarilürr, [ngüin-koke bwóbdüma]. I ene tüpdü barrbünüm kain kwarilürr, God ne alkamül-koke bóktan ingrinürr ibü akyanóm. Mosesón ubi yarilürr ibü ene wialómórrón peba akyanóm ibü ngambangólóm blaman ne elklaza-a tómbapónórr. Ene wirri kla yarilürr ibü ngambangólóm God ibü iazan nilinóp tóba pamkolpamóm bainüm.

Ini Peba Nóma Wialómórrón Yarilürr

Moses aprrapórr we pail aodó ngyaben yarilürr 1500 akó 1230, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr. Da Moses ne ene pam nóma yarilürr ini póep nótó dakabainürr akó wibalómórr, ini peba wialómórrón yarilürr we pail aodó 1500 akó 1230, Kerrison amtómól küsilan nóma yarilürr. Solkwat ngibürr wialóm pama aprrapórr ngibürr poko emelóp darrü kla müsirrga ainüm, atang pamkolpama aprrapórr koke ki umul bainóp, ini aüd pokozan:

1. Bwób Zitül 13:7 igó bóktanda wagó, “*Ene tonarrdó, Keinan pamkolpam akó Perris pamkolpam, i ta ugón ene tüpdü ngyaben koralórr.*” Aprrapórr ini poko nótó wialómórr, oya tonarrdó ini pamkolpama myamem koke ngyaben kwarilürr ene tüpdü.

2. Bwób Zitül 14:3 igó bóktanda wagó, “*Blaman ini 5 kinga gazirrüm we dabinóp Sidim buruburudü. (Kapórr Malu errkya nege.)*” Aprrapórr darrü pama ini poko “*Kapórr Malu errkya nege*” emelóp ene atang pamkolpam tangbamtinüm, solkwat nidi ngyaben kwarilürr, umulüm ini pokoa nadü malubóka apónða.

3. Bwób Zitül 36:31 bóktanda wagó, “*Ngaen, Isrraelón king kúsilan nóma kwarilürr.*” Ene pama ini poko nóto wialómórr ene tonarrdó ngyaben yarilürr Isrraelón king asi yarilürr.

Enana ini müsirrga ain poko solkwat tonarrdó emelóp, blaman bóktan opor ini pebadó wata amkomana. Ene tonarrdógabi kókó errkya, pamkolpama ini *Bwób Zitül* peba atang kwarilürr amkoman Godónbóka umul bainüm akó tóba tónggapórrón bóktan blaman bwóbab pamkolpamabkü.

Ini Peba Ne Zitülkusdü Wialómórr

Ini *Bwób Zitül* peba mibü bómtyanda God ia pam nis tónzapónórr akó ibükagab pamkolpama ia bayop. Akó ini peba mibü bómtyanda, Godón ubi ia laró yarilürr ibü ngyabenóm tóba obzek kwata. Ini peba ta amtyanda wagó, kolae tonarra ia tamórr tüpdü akó wa ia kolae yarilürr. Solkwat Yesu Kerriso tamórr ini tüpdü akó pamkolpam gaodó ninóp Godka dabyónüm oya amkoman angundi akó wa nadü kla tónggapónórr kolae tonarr barrgonóm.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. God tüp akó pülpül tónzapónórr 1:1-2:3
- B. Adam a Ib 2:4-25
- C. Kolae tonarran zitülkus akó darrem 3:1-24
- D. Kein a Eibol 4:1-26
- E. Adamkagabi kókó Noa 5:32
- F. Noa akó naiz nae 6:1-10:32
- G. Babilon tawa 11:1-9
- H. Noan ngaen olom Syem, oya olmalbobatal 11:10-32
- I. Isrrael pamkolpamab abalbobatal Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob 12:1-35:29
  - 1. Eibrra-am a Aesak, ibü póep 12:1-25:18
  - 2. Zeikobón póep 25:19-35:1-29
- J. Isaon olmalbobatal 36:1-43
- K. Zosep akó tóba naretal 37:1-45:28
- L. Isrrael pamkolpam Izipt kantrridü 46:1-50:26

God Tüp akó Pülpül Tónzapónórr

¹ Ngaen bwób zitüldü, God tüp akó pülpül tónzapónórr. ² Tüpan obzeksyók ugón tómbapónóm yarilürr: darrü kla babulan yarilürr. Tümüna kukurru malubarr nae tumum ngalaorr. Da Godón Samua nae kwitana zaorrón tótók yarilürr. ³ Da God bóktanórr wagó, “Zyón asi ki yarilün,” da zyón asi yarilürr. ⁴ God igó ngakanórr wa, zyón morroala. God zyón a tümün we nürrgrratórr. ⁵ Wa zyón ngi ngyesilürr “ngürr”, akó wa tümün ngi ngyesilürr “irrüb”. Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene ngaen-gógópan ngürr yarilürr.*

⁶ God wagó, “Ngarkwat kan asi ki yarilün nae aodó, da wa nae ki arrgrrat naedógab, nis bainüm.” ⁷ Da God ene ngarkwat kan inzan we tónggapónórr, da wa ene kan tüpana nae we arrgrratórr kwitana naedógab. Da ene amkoman inzan we yarilürr. ⁸ God ene ngarkwat kan ngi ngyesilürr “pülpül”. Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene nis ngim ngürr yarilürr.

⁹ God akó bóktanórr wagó, “Pülpül tüpana naea darrpan pokodó ki kwób basu, da mólóg bwóba ki okaka tibyó.” Da ene amkoman inzan we yarilürr. ¹⁰ Wa ene mólóg bwób ngi we ngyesilürr “tüp”, a kwób basurrün nae ngi we ngyesilürr “malu”. God esenórr wa, morroala.

1:3 2 Korrint 4:6 * **1:5** [Zu pamkolpam], ibü ngürra simam 6 oklok ngarkwat bókyanda, abüsa nóma mórranda. Ibü ngürra darrü simam 6 oklok blakónnda. Mibü ngürr ma inzana: irrüb 12 oklok ngarkwat bókyanda, kókó darrü irrüb 12 oklok blakónnda. **1:7** 2 Pita 3:5

11 God bóktanórr wagó, “Tüpa elklaza zid ki dódórr nyónünüm: kari küppükü elklaza zid akó küppükü nugup ngórr ini tüpdü, blaman tibiób darrpan tonarr obzekpükü.” Da ene amkoman inzan we yarilürr. 12 Tüpa elklaza zid we dódórr nyónónóp: küppükü nugup zid tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó küppükü nugup ngórr tibiób darrpan tonarr obzekpükü. God esenórr wa, blaman kla morroalako. 13 Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene aüd ngim ngürr yarilürr.

14 God akó bóktanórr wagó, “Zyón kla asi ki kwarilün pülpüdü, ngürr arrgrratóm irrübdügab. Timam ki koralón, ngürr, pail, a tóre melpal† bómzyatóm. 15 Ini zyón kla ki koralón pülpüdü, tüp warri apónóm.” Da ene amkoman inzan we yarilürr. 16 God wirri zyón kla nis tónzapónórr - wirrian zyón kla, ngürr angomólóm, kari zyón kla, irrüb angomólóm. Wa akó wimurr tómbapónórr. 17 God ibü blaman pülpüdü we irrbünürr, tüp warri apónóm, 18 ngürr akó irrüb ngakanóm akó zyón arrgrratóm tümündügab. God esenórr wa, morroala. 19 Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene tokom ngim ngürr yarilürr.

20 God bóktanórr wagó, “Blaman naea ki murrbausnüm abün ngón aman elklaze, akó póyaea tüp kwitüdü ki barrmulülün pülpül tüpana.” 21 Da God maludü wirri balóng wapi we tómbapónórr, akó blaman ngón aman akó ngübyón elklaza, nae ne klamanme barümürrüna, tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó blaman tappükü póyae ta inzan, tibiób darrpan tonarr obzekpükü. Da God esenórr wa, morroala. 22 God ibü bles ninóp da bóktanórr wagó, “E küppükü abün bailamke. E malu nae gwarrónamke, akó póyaea ta tüpdü abün ki bainünüm.” 23 Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene 5 ngim ngürr yarilürr.

24 God akó bóktanórr wagó, “Tüpa ngón aman elklaza ki balngó, tibiób darrpan tonarr obzekpükü: ngabyón lar, ngübyón elklaza, akó nurr lar, tibiób darrpan tonarr obzekpükü.” Da ene amkoman inzan we yarilürr. 25 God tómbapónórr nurr lar tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó ngabyón lar tibiób darrpan tonarr obzekpükü, akó tüpdü ngübyón elklaza tibiób darrpan tonarr obzekpükü. Da God esenórr wa, morroala.

26 Da God bóktanórr wagó, “Mi‡ kya pam tómbapónónóm, mibiób dandangzan, mibü obzeksyók ngarkwatódó. I sab ibü ki balngomól kwarilün, maludü wapi, kwitüm póyae, ngabyón lar, dudu ini bwób, akó blaman tüpdü ngübyón elklaza.”

27 God pam tónggapónórr, tóba dandang ngarkwatódó,
Godón dandang ngarkwatódó wa oya tónggapónórr;
wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol.

28 Wa ibü bles nyónürr, da ibüka we bóktanórr wagó, “E küppükü namülamke, akó sab abün bailamke, tüpa tai ki gwarran yabübókamde, da tüp idódlamke yabü tangdó. E maludü wapi sab balngomólólámke, akó kwitüm póyae, akó blaman elklaza, ne klama agóltagóldako ini tüpdü.”

29 Da God bóktanórr wagó, “Turrkrruam, ka yabü alióndóla blaman kari küppükü elklaza zid ini dudu tüpdü akó blaman küppükü nugup ngórr. Sab yabü alo kla kwarile. 30 Blaman pórngaepükü zid, ka ibü alióndóla alom, blaman nurr lar ini tüpdü, blaman kwitüm póyae, akó ne klama ngübyóndako tüpdü - blaman ngón aman elklaza.” Da ene amkoman inzan we yarilürr.

31 God blaman elklaza nosenóp, wa ne kla tómbapónórr, da módóga, blaman amkoman morroal kwarilürr. Da irrüba wamórr akó irrbia tamórr akó wamórr. Ene 6 ngim ngürr yarilürr.

† 1:14 Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: seasons. Mibü seasons módóga, pail akó abüs. Ngibürr kantridü ene seasons módógako: winter, springtime, summer, akó autumn. ‡ 1:26 Mi, oya küp módóga: Ab, Olom, akó Samu. 1:27 Bwób Zitül 5:1-2; 9:6; Metyu 19:4; Mak 10:6 1:28 Bwób Zitül 9:1, 7

2

¹ Tüp a pülpül tómbapóna inzan blakónórr, akó blaman elklaza, ne kla koralórr ibü kugupidü.

² 7 Ngim ngürr nóma semrranórr, Godón zaget ugón blakórrón yarilürr, wa ne kla tómbapón yarilürr. Da ene ngürr, wa ngón ngagónórr tóba blaman zagetódógab, wa ne kla tómbapón yarilürr. ³ God 7 ngim ngürr bles yónürr, da tebe-tebe amaikürr, zitülkus wa ene ngürrdü ngón ngagónórr tóba blaman zagetódógab, wa ne kla tómbapón yarilürr. ⁴ Tüp a pülpül tónggapón póepa ae blakóna.

God Didiburr Tónggapónórr Idenóm

[LOD] God түp a pülpül nóma tónzapónórr, ugón ⁵ түpdü elklaza zid babul kwarilürr akó küpa koke bamkenóp, zitülkus LOD God darrü ngup koke zirrsapónórr түpdü. Akó pam babul yarilürr түp kesu angónóm. ⁶ Nae godeata* түpdügab tumkúnóp, da i blaman tumum түp nangnóp.

⁷ Da LOD God түp buru-i pam we tónggapónórr, da wa arról ngón we semanórr oya syók tótórr nisdü. Ene pam ama arról pamakanóm bainürr.

⁸ LOD God didiburr we irtümülürr Iden† bwóbdü, abüsa nólgabi banikda, da ne pam tónggapónórr ola ingrinürr. ⁹ Da LOD God abün-abün obzek nugup dódórr ninóp түpdügab, morroal ne kla koralórr basenóm akó alom. Didiburr aodó nis nugup namülnürri, [ngarkwat-koke arról] gail nugup asi yarilürr, akó umul gail nugup asi yarilürr, morroal a kolae nega.

¹⁰ Tobarra Iden bwóbdügab olmealórr ene didiburr nae angóm, da didiburr kalkuma, tokom il we bangónórr. ¹¹ Ngaen-gógópan tobarr ngi módóga, Pison; wa blaman Abila kantrri myangrao apóna, [gold] nólamase. ¹² (Ene kantrrian gold morroala, akó morroal ilang móeg‡ akó kómal wirri darrem ingülküp, ngi oniks, ta ola asisko.) ¹³ Nis ngim tobarr ngi módóga, Gion; wa blaman Kas kantrri myangrao apóna. ¹⁴ Aüd ngim tobarr ngi módóga, Taeggris. Wa olmeanda Asirria kantrri kabeara, abüsa nólgabi banikda. Tokom ngim tobarr ngi módóga, Yuprreitis.

Adam a Ib

¹⁵ LOD God pam ipadórr, da we ingrinürr didiburrdü Idenóm, түp kesu angónóm akó morroal ngakanóm. ¹⁶ Akó LOD God pam arüng bóktan we ekyanórr wagó, “Marü taia blaman ini nugupdügab alom didiburr kugupidü, ¹⁷ a ma sab ini nugupdügab alogu, ne nugupa umul gailda, morroal a kolae nega. Zitülkus módóga, ma ne sab nóma elo-o, ma amkoman nurrótoko.”

¹⁸ LOD God bóktanórr wagó, “Ini go morroal kokea; pam tebe püóran koke yarile, a ka morroal tangamtin gódam tonzapono oyankü.” ¹⁹ LOD God ne blaman molpokodó nurr lar akó kwitüm póyae tómbapónórr түpdügab, wa ibü ugón simarrurr pamdó oya basenóm, wa ia nadü ngi ki ngibasil yarile. Wa nadü ngi ngibasile, ene wata ibü ngi módó korale. ²⁰ Da pama ngi we ngibasilürr ngabyón lar, kwitüm póyae, akó blaman molpokodó nurr lar. A paman ma darrü morroal tangamtin gódam babul yarilürr.

²¹ LOD God pam бүдүл ut iminürr, da wa nóma umtulürr, wa darrpan nólkak kus irruanórr, da ene gao akó murrausürr tóba murri. ²² LOD God kol tónzapónórr ene nólkak kUSDügab, wa ne kla irruanórr pamdógab, da we tudódürr ama pamdó. ²³ Da pama bóktanórr wagó,

“Dómdóm:

Ini kus kürü kUSDügabia,

2:2 Ibrü 4:4, 10   **2:3** BazeB Tonarr 20:11   * **2:6** nae godeat: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: gles.   † **2:8** Iden ngian küp módóga: barnginwóm.   **2:9** Okaka AmzazirrüN Kla 2:7; 22:2, 14
‡ **2:12** móeg, Mórrke-mórrke módóga: bdellium.

akó murr kürü murrdügabia;
 oya sab ngi ngizwasilórre: 'kol',
 zitülkus oya pamdógab urrunóp."§

²⁴ Da ini zitülkUSDü pama tóba aipab nis nümngüte, ama tóba koldó dabine, da i ama darrpan búbüm baini.

²⁵ Pam a kol nizan kakapur namülnürri, a i büód ta koke aengrri.

3

Kolae Tonarran Zitülkus

¹ Da módóga, gwar* wa kari ilklió-bülión gyagüpitótóke pam koke yarilürr blaman molpokodó nurr lardógab, [LOD] God ne kla tómbapónórr. Wa kol umtinürr wagó, "God ia amkoman bóktanórr nugup ngórr alogum blaman nugupdügab ini didiburrdü?"

² Da kola bóktanórr gwardó wagó, "Ki wa eloli blaman nugup ngórr ini didiburrdü.

³ A God igó yarilürr wagó, 'Didiburr aodó nugupdügab, e sab ngórr alogu, akó amurr ta amurrgu! E ne nóma tónggapóni, e sab nurrótóki.' "

⁴ Gwara bóktanórr koldó wagó, "E sab kokean nurrótóki! ⁵ A God umula wagó, e sab nóma elo-i, yabü ilküpa sab babzeli: e sab morroal akó kolae umul baini, God túbzane."

⁶ Kola nóma esenórr, ene nugup ngórr morroal kwarilürr alom akó morroal obzek kwarilürr, oya wirrian ubi yarilürr [wirri gyagüpitótók] apadóm, da wa nugup ngórr we aginürr, da ngibürr poko elorr. Wa akó tóba müór ngibürr poko we iliónürr, wankü nóto yarilürr, da wa ta elorr. ⁷ Ibü nizanab ilküpa babzelórri, da i ugón umul bairri wagó, i kakapuramli. Da i tibiób ngablaom tib [pig] nugup pórngae-e kurr nis nürrgüprri.

⁸ Simaman, bwóba güb nóma bainürr, ene pama tóba kolpükü LOD Godón tótók gógóram arrkrrurr, didiburrana nóma agóltagól yarilürr, da i we anikürri didiburr nugup paldó LOD Godón obzekdógab. ⁹ Da LOD God pamdó we górrganórr wagó, "Ma ia negla?"

¹⁰ Pama wagó, "Ka marü tótók gógóram arrkrrua didiburrdü, da ka gum namüla, zitülkus ka kakapurla. Da ka igósidi tünika."

¹¹ God we bóktanórr wagó, "Marü nóto müzazile igó, ma kakapurla? Ia ma eloa ene nugupdügab, ka marü ne arüng bóktan mókyarró alogum?"

¹² Pama we bóktanórr wagó, "Ma ne kol tungrinürr kankü, kürü ngibürr wató küline ene nugup ngórrdügab, da ka we eloa."

¹³ LOD God ene kol umtinürr wagó, "Ini ia pokoa? Ma ia larógóm tónggapóna?"

Kola bóktan yalkomólórr wagó, "Kürü gwara ilklió küline, da ka igósidi amkoman kuri eloa!"

Kolae Tonarran Darrem

¹⁴ Da LOD God gwardó bóktanórr wagó, "Zitülkus ma ini poko tónggapóna,

"Ka marü amórrdóla blaman ngabyón lardógabi

akó blaman molpokodó nurr lardógabi;

ma sab bikómi ngain namulo,

akó ma sab tüp buru elolo

blaman ngürrzan moba ngyaben tonarrdó.

¹⁵ Ka sab alzizi aman ngyaben sidüdo,

matóka kol,

§ 2:23 Ma pam akó kol Ibrü bóktane nóma ngilino, ibü gyagüp minggüpananamli: ish akó isha. * 3:1 Ene gwar [satani] yarilürr. Satania gwarra buli tamórr (Okaka Amzazirrün Kla 12:7). 3:1 Okaka Amzazirrün Kla 12:9; 20:2 3:13 2 Korrint 11:3; 1 Timoti 2:14

akó marü küp akó oya küp;
 oya küpa sab marü singül emkóle,
 akó ma sab oya küpan wakub elóngo.”

¹⁶ A koldó LOD God igó bóktanórr wagó,
 “Ka marü azid aeng sab wirrian ino bikóm amarrudi
 akó olmal balngende;

marü moboküpdü sab metat wirri ubi asi yarile moba müördü,†
 a wa ma sab metat marü singüldü pam yarile, marü alngomólóm.”

¹⁷ LOD God pamdó we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma moba kolan bóktan arrkrrua,
 akó mazan eloa ene nugupdügab, ka marü ne arüing bóktan mókyarró alogum,
 “ka tüp errkya amórrdóla marübókamde.

Ma sab moba büb barre enan emkalolo tüp kesu angónde moba alo kla basenóm,
 blaman ngürrzan moba ngyaben tonarrdó.

¹⁸ Sab tüpa tórezpükü opopor dódórr nyónórre,
 akó ma sab apapdó akó molpokodó zid alo namulo.

¹⁹ Marü sab gügürüma tópkale
 alo kla basenóm,
 kókó ma tüpdü alkomolo,
 zitülkus ma olgab apadórrónla.

Zitülkus ma tüp burula,
 da ma akó sab tüp burum baino.”

²⁰ Módóga, Adam tóba kol ngizwasilürr “Ib”,‡ zitülkus wa blaman arrólab aipbobat
 warilürr.

²¹ LOD God lar sopae mórrkenyórr tómbapónórr Adamónkü akó oya kol, da wa
 ibü we klame püti nyónürr. ²² Da LOD God tóbaka bóktanórr wagó, “Pama errkya
 mizan kuri baine; morroal a kolae ta wa umula. Wa tóba tang koke ki adrratól
 nugup ngórr aginüm akó alom, ene ngarkwat-koke arról ne nugupa gaildo. Wa ne
 nóma elo-e, wa sab metat ngyabele!” ²³ Da LOD God pam tóba kolpükü zirrapónórr
 Iden Didiburrdügab, tüp kesu angónóm oya nólgab tónggapónórr. ²⁴ Da wa ibü
 Iden Didiburrdügab we kolanókyanórr. Abüsa nólgab banikda, wa wirri arüing
 anerruzan kla irrbünürr akó darrpan ur ulitpükü gazirr turrik. Ene turrika ongang
 bapólórr akó balkomentóbalkomen yarilürr ene ngarkwat-koke arról gail nugupan
 kwat murrausüm.

4

Kein a Eibol

¹ Adam tóba kolpükü umtulürr, kola bikóm we ipadórr. Da siman olom we
 ilngumilürr, ngi Kein.* Wa ene ngi ekyanórr, zitülkus wa oyakwata igó bóktanórr
 wagó, “[LODón] tangbamtindügab ka pam olom ilngumila!” ² Solkwat oya zoret we
 ilngumilürr, Eibolón.†

Eibol wa [gout] a [sip] ngabkan pamóm bainürr, a Kein ama wa ngaon pamóm
 bainürr. ³ Darrpan ngürr Kein ngibürr alo kla simarrurr, tóba apapdó ne kla abülürr,
 urdü amselóm LODón akyanóm. ⁴ Da Eibol tóba ngibürr ngaensingül babótórrón
 sipdügab olgol murr we simarrurr, urdü amselóm, akyanóm. LOD Eibolón morroal

3:15 Okaka Amzazirrün Kla 12:17 † **3:16** Ngibürr Ibrru bóktanankwata wirri umul pama igó gyagüpi
 tótókdako, ini pokoa inzan bóktanda wagó, “... marü moboküpdü sab metat wirri ubi asi yarile moba müör
 alngomólóm, a wa ma sab metat marü singüldü pam yarile. ” ‡ **3:20** Ib ngi darrü Ibrru bóktan opor
 minggüpanana, oya küp módóga: arról ó arról akyan. **3:22** Okaka Amzazirrün Kla 22:14 * **4:1** Kein
 ngi darrü Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: olom asen ó alngumil. † **4:2** Eibol ngi darrü
 Ibrru bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: ngón.

tonarre esenórr, wa ne [gyaur kla] simarrurr. ⁵ A wa Keinün morroal tonarre koke esenórr, wa ne gyaur kla simarrurr.

Da Keinün wirri ngürsila we simiógürr, akó oya mólmónapükü tupürr.

⁶ Da LOD Keinün we imtinürr wagó, “Ma ngürsil iadela? Akó marü mólmóna iade tupe? ⁷ Ma ne dümdüm kla nóma tónggapóndóla, ma ia singül koke kwit ino barnginwómpükü? Ma ne dümdüm kla koke nóma tónggapóndóla, marü kolae tonarra akyanda nurr larzan mamtaedó zangórrón. Oya ubi marü amiógüma. Da ma ene kolae tonarr [ut-ut yó].”

⁸ Kein bóktanórr tóba zoretódó Eibolka wagó, “Nau, mi kya aum kóbó aurri pórrpótyapdó.” ‡ I olazan namülnürri, Kein Eibolka ara seprranórr, da we emkalórr бүдүлүмүкү.

⁹ Da LOD Keinün imtinürr wagó, “Marü zoret Eibol ia nega?”

Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umul-kókla! Ka ia kólba zoret ngakan pamla?” carin.

¹⁰ LOD bóktanórr wagó, “Ma ia poko tónggapóna? Turrkrru! Marü zoretan óea taegwarrdase kürüka tüpdügab. ¹¹ Errkya ma amórrórrónla, da marü tüpdü ngaon errkya kulairrüna. Tüpa tae kuri tapa alngamóle marü zoretan óe anónóm marü tanganme. ¹² Ma түп nóma zagetan ngitino, sab myamem alo klama koke dódórr bain kwarile marünkü. A ma sab popa apól-apól ngyabenkü wamlo ini түpdü.”

¹³ Kein bóktanórr LODka wagó, “Kürü [kolaean darrem] kari kokea, kürü бүгасилүм nabea! ¹⁴ Ma turrkrru, ma kürü түpdügabi kuri kolakókyena ini ngürr, akó ka marü obzekdógab anikürrün namulo. Ka sab popa apól-apól ngyabenkü wamlo ini түpdü. Darrü oloma, sab kürü nótó kósene, sab kürü kómkóle!”

¹⁵ LOD bóktan yalkomólórr wagó, “Marü sab koke mómkólórrre, zitülkus, sab marü бүдүлүмүкү nótó mómkóle, ka sab oya 7 münüm kolaean darrem ekyeno.” Olgabi LOD Keinün бүбдү wi ingrinürr, darrü pampükü ne nóma baseni, da oya igósidi koke emkóle. ¹⁶ Módóga, Kein LODón obzekdógabi we bumanikürr, da Nod§ түpdü we ngyabelórr, Iden bwóbdü abüsa nólgabi banikda.

Keinün Olmalbobatal

¹⁷ Kein kolpükü umtulürr, da kola bikóm esenórr, Inokón we ilngumilürr. Olgabi Kein darrü wirri basirr ael yarilürr, da wa ene basirr tóba oloman ngi atenórr, Inok. ¹⁸ Inok olom esenórr, ngi Irrad. Irrad Meuza-elón ab yarilürr. Meuza-el Metusya-elón ab yarilürr. Metusya-el Lamekón ab yarilürr.

¹⁹ Lamek nis kol nümiógürr. Ngaen-gógópan kol ngi Ada, akó nis ngim kol ma Zila. ²⁰ Ada Zabalón ilngumilürr; ngaen-gógópan olom wató yarilürr palae müótüdü ngyabenóm akó [kau] ngabyónüm. ²¹ Oya zoret ngi Zubal yarilürr; ngaen-gógópan olom wató yarilürr ap* barnginüm akó tatarror apulüm. ²² Zila ta siman olom ilngumilürr, ngi Tubal-Kein. Wa abün-abün obzek zaget elklaza tólbael yarilürr brronze akó ayane.† Tubal-Keinün bólbót Na-ama warilürr. ²³ Lamek bóktanórr tóba kol nisdü wagó,

“Ada akó Zila, kürü kurrkrruam;

Kürü bóktan turrkrruam, e Lamekón kol nidipamli.

Ka pam бүдүлүмүкү kuri emkóla, kürü óepükü nótó kómkóle,

darrü küsil pam, kürü gaopükü nótó kuri kómkóle.

‡ **4:8** Ibrru bóktane tange wialómórrón Bwób Zitül pebadó ini bóktan poko babula. Wata ngibürr Godón Bukdü asine, ngaen ne kla izazinóp Ibrru bóktandógab ama ngibürr bóktandó. **4:8** Metyu 23:35; Luk 11:51; 1 Zon 3:12 **4:10** Ibrru 12:24 § **4:16** Nod, oya küp módóga: agóltagól. * **4:21** ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga harp. Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2. † **4:22** Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómórrón Bwób Zitül Pebadó inzan angrirrüna: ngaen-gógópan olom wató yarilürr abün-abün obzek zaget elklaza tólbael brronze akó ayane.

24 Darrü oloma ne бүдүлүмпүкү нóма emkóle Keinün, ene kolaean darrem 7 мүнүм ipүде;
da olgabi, darrü oloma ne күрү бүдүлүмпүкү нóма kómkóle, ene kolaean darrem sab 77 мүнүм ipүде!”

Set akó Inos

25 Adam akó tóba kolpүкү umtulүrr, da wa akó darrü siman olom ilngumilүrr. Wa ngi ngyesilүrr Set,‡ inzan bóktanpүкү wagó, “God akó күрү darrü olom kuri kókyene, Eibolón pabodó, Kein noan emkalórr.” 26 Set ta olom esenórr, da ngi ngyesilүrr Inos.§ Ene tonarrdó, pamkolpama ngaen-gógópan bókyenóp LODón ngian ngilianóm, oya [ótókde].

5

Adamkagab ama Noan Amrran, Ibü Olmalbobatalab Zitül

1 Ini Adamón olmalbobatalab wibalómórrón ngiko.

God pamkolpam нóма tómbapónórr, wa ibü tóbanan obzeksyók ngarkwatódó tómbapónórr. 2 Wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol, akó wa ibü bles ninóp, da ngi ngyesilүrr “Pamakan”.*

3 Adam 130 pail нóма yarilүrr, wa abóm ugón bainүrr darrü siman olompүкү tóba dandangzan, tóba obzeksyók ngarkwatódó. Wa oya Set ngi ngyesilүrr. 4 Setón amtómól kakóm, Adam akó 800 pailüm ngyabenórr, akó ngibүrr simanal a ópal olmal nósenóp. 5 Da módóga, Adam blaman kókó 930 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

6 Set 105 pail нóма yarilүrr, wa Inosón abóm ugón bainүrr. 7 Inosón amtómól kakóm, Set akó 807 pailüm ngyabenórr akó wa ngibүrr simanal a ópal olmal nósenóp. 8 Da módóga, Set blaman kókó 912 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

9 Inos 90 pail нóма yarilүrr, wa Kenanón abóm bainүrr. 10 Kenanón amtómól kakóm, Inos akó 815 pailüm ngyabenórr akó wa ngibүrr simanal a ópal olmal nósenóp. 11 Da módóga, Inos blaman kókó 905 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

12 Kenan 70 pail нóма yarilүrr, wa Ma-alalelón abóm ugón bainүrr. 13 Ma-alalelón amtómól kakóm, Kenan akó 840 pailüm ngyabenórr akó wa ngibүrr simanal a ópal olmal nósenóp. 14 Da módóga, Kenan blaman kókó 910 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

15 Ma-alalel 65 pail нóма yarilүrr, wa Zarredón abóm ugón bainүrr. 16 Zarredón amtómól kakóm, Ma-alalel akó 830 pailüm ngyabenórr akó wa ngibүrr simanal a ópal olmal nósenóp. 17 Da módóga, Ma-alalel blaman kókó 895 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

18 Zarred 162 pail нóма yarilүrr, wa Inokón abóm ugón bainүrr. 19 Inokón amtómól kakóm, Zarred akó 800 pailüm ngyabenórr akó wa ngibүrr simanal a ópal olmal nósenóp. 20 Da módóga, Zarred blaman kókó 962 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

21 Inok 65 pail нóма yarilүrr, wa Metuselan abóm bainүrr. 22 Metuselan amtómól kakóm, Inok Godón minggүpanandó ngyabelórr akó darrü 300 pailüm akó wa ngibүrr simanal a ópal olmal nósenóp. 23 Da módóga, Inok blaman kókó 365 pailüm ngyabenórr. 24 Wa Godón minggүpanandó ngyabelórr. Olgabi, darrpan ngүrr wa we bamrүkүrr, zitүlkus God oya wata arról pam sipadórr түpdүgab.

‡ 4:25 Set ngi darrü Ibrü bóktan opor minggүpanana, oya күp módóga: kuri ekyene. § 4:26 Inos ngian күp módóga, pam ó pamakan. * 5:2 Pamakan, Ibrü bóktane Adam. 5:2 Bwób Zitül 1:27-28; Metyu 19:4; Mak 10:6 5:24 Ibrü 11:5; Zud 14

²⁵ Metusela 187 pail nóma yarilürr, wa Lamekón abóm ugón bainürr. ²⁶ Lamekón amtómól kakóm, Metusela akó 782 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal akó ópal olmal we nósenóp. ²⁷ Da módóga, Metusela blaman kókó 969 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

²⁸ Lamek 182 pail nóma yarilürr, wa siman oloman abóm bainürr. ²⁹ Lamek tóba olom Noa† ngi ekyanórr, zitülkus wa oyakwata igó bóktanórr wagó, “Ini wa sab mibü ul tirre mibü ini tüpan wirri müp zagetódógabi, [LOD] ne tüp amórrórr metatómpükü.”‡ ³⁰ Noan amtómól kakóm, Lamek akó 595 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp. ³¹ Da módóga, Lamek blaman kókó 777 pailüm ngyabenórr, da wa we nurrótókórr.

³² Da Noa 500 pail ne tonarrdó yarilürr, wa ibü abóm ugón bainürr, Syem, Am, akó Zeipet.

6

Kolae Tonarra Tüp Kolae Syónürr

¹ Pamkolpama ini tüpdü abün nóma bainónóp, akó ópal olmal nóma balngónónóp, ² da Godón simanal olmala* ini pamkolpamab ópal olmal igó nósenóp wagó, ene morroal agurr kolako. Da i ngibürr bumigóp popa tibiób kolóm, i nibióbka ubi bainóp. ³ Olgabi [LOD] bóktanórr wagó, “Kürü arról akyan samua sab pamkolpamdó koke burrmute wirri ngarkwat tonarróm, zitülkus i enan bupso búbako, sab nurrbarine. Sab ugórr ibü ngyaben kokrrap ngarkwat wata 120 pail yarile.”

⁴ Ene ngürrdü, akó ngibürr tonarr kakóm, wirri kwitüm akó wirri arüng pam† ini tüpdü asi kwarilürr. Godón simanal olmala tüpan kolpükü nóma bazurrulürr ngaen ngyaben tonarrdó, i igó olmal balngónóp: arüng bügür akó umulürrün pam nidi koralórr.

⁵ LOD igó esenórr, paman kolae kari koke yarilürr ini tüpdü, akó oya moboküpa ne kla gyagüpi amalórr, wata kolaean yarilürr metat.

⁶ Da LOD kari gyaur koke yarilürr, zitülkus ibü wató tómbapónórr ini tüpdü. Ini pokoa oya moboküp itülürr. ⁷ Da LOD bóktanórr wagó, “Ka sab ini blaman pamkolpam, ka nibiób tómbapórró, blaman pabzuo ini tüpdügab. Pamkolpam tibióban koke: tüpdü agóltagól elklaza, ngübyón elklaza, akó kwitüm póyae. Ka gyaurla kótó tómbapórró.” ⁸ A LOD wata Noaka morroal esenórr tóba obzek kwata.

Noa

⁹ Ini Noankwata póepe. Noa tebe püóran dümdüm ngyaben pam wató yarilürr ene ngyaben tonarrdó, akó wa Godón minggüpanandó ngyabelórr. ¹⁰ Noan aüd olmal kwarilürr, ngi Syem, Am, akó Zeipet.

¹¹ Da módóga, Godón ngakande, tüp abürrünsabürrün yarilürr kolae tonarranme. Blaman pamkolpama abün-abün kolae tulmilpükü ngyabenónóp akó gazirrwóm ini tüp gwarrarrón yarilürr. ¹² God tüp esenórr, da módóga, tüp amkoman kulairrün yarilürr, zitülkus blaman pamkolpama ini tüpdü tibiób ngyaben tulmil kulainóp. ¹³ Da God Noaka we bóktanórr wagó, “Ka gyagüpitótók kuri esena blaman pamkolpam kulainüm, zitülkus gazirrwóma ini tüp kuri gwarróne ibübókamde.

† **5:29** Noa ngi darrü lbrü bóktan opor minggüpanana. Ene ngian küp módóga: Ul ain. ‡ **5:29** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: Tai tüpdügab, LOD metatómpükü ne tüp amórrórr, ini wa sab mibü ul tirre mibü wirri müp zagetódógab. Ini wa waenbóka apónnda; Noa ngaen-gógópan olom nótó yarilürr [grreip] zid aritüm didiburrdü (9:20). Waen kuri tónggapóna grreip ngórrdügab. * **6:2** Godón simanal olmal, ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: godab simanal olmal. Godón Bukbóka wirri umul pama umul-kókako wagó, ia anerru, samu, o pamakan kwarilürr.

† **6:4** wirri kwitüm akó wirri arüng pam, ibü darrü ngi lbrü bóktane: Nepilim (Bótang Peba 13:31-33). Ene ngian küp módóga: Balókórrón pam. **6:4** Bótang Peba 13:33 **6:9** 2 Pita 2:5

Turrkrru, ka sab ibü blaman pabzuo ini tüppükü! ¹⁴ Wirri but elke yabióbkü, goperr‡ nugupdügabi. Olgabi ut bwób singgalgónke ene kugupidü, da tótórr murrnausnümke tarre,§ kugupi kwata akó kalkuma. ¹⁵ Ene but inzan tónggapónke: 150 küór kokrrap, 25 küór taptap, akó 15 küór kwit. ¹⁶ Twól tónggapónke butankü. Kari kan, 44 sentimita, amgatke twól a gri, ibü aodó. Barrbün mamtae kabedó ingrinke, akó aüd paug balmelke but kugupidü - tüpana, ao, akó kwitana. ¹⁷ Turrkrru, ka wirri naiz nae ódód kari pokola ini tüpdü blaman arról elklaza amrüküm, ne klama ngón amandako. Blaman elklaza ini tüpdü sab nurrbarine. ¹⁸ A mankü, ka sab kólba [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] ingrino. Da e sab butüdü barrbuno - mató, marü simanal olmal, marü kol, akó marü simanal olmalab kol mankü. ¹⁹ Ma sab blaman obzek lar ninis simarrulünke ama butüdü - siman a óp - mankü arról asenóm. ²⁰ Blaman obzek póyae, akó blaman obzek lar, akó blaman obzek tüpdü ngübyón elklaza, sab marüka ninis togoble arról asenóm - siman a óp. ²¹ Ma sab blaman obzek alo kla yazebo, da irrbuno butüdü. Ene alo kla sab marüpükü akó ibüpükü kwarile.”

²² Da Noa blaman elklaza tómbapónórr, God oya enezan arüng bóktan ekyanórr.

7

Naiz Nae

¹ [LOD] bóktanórr Noaka wagó, “Butüdü ugó bangri, mató akó moba olmalkol, zitülkus ka igó kuri ngakóna, ma wata dümdüm nygaben pam mobela blaman pamkolpamdógabi ini tüpdü nidi nygabendako.

² “Mankü yazebke 7 simanal lar tibiób ópal gómdamalpükü blaman ia-ia obzek tóman-koke* lardógab butüdü arrbünüm. A blaman ia-ia obzek tómanpükü lardógab, ma mankü wata darrrpan siman lar ipadke tóba óp gódampükü butüdü angrinüm. ³ Mankü ta yazebke 7 simanal póyae tibiób ópal gómdamalpükü blaman ia-ia obzek kwitüm póyaedógab, ibü zid ainüm akó kupo balngónóm ini dudu tüpdü akó. ⁴ Zitülkus módóga, 7 ngürr kakóm ka sab ngup ugón zirrsapono ini tüpdü. Sab ngupa 40 ngürrüm akó 40 irrübüm timilóle, da ka ini tüpdügabi blaman arról elklaza simrüko, ka ne kla tómbapórró.” ⁵ Da Noa blaman elklaza tómbapónórr, LOD oya arüng bóktan enezan syalórr.

⁶ Noa ugón 600 pail yarilürr, naiz naea ini tüp nóma ngaslaorr. ⁷ Noa butüdü bangrinürr ene naiz naedógab kyab kórzyónüm - wa tüób, oya simanal olmal, oya kol, akó oya olmalab kol. ⁸ Tóman-koke akó tómanpükü lar, póyae, akó tüpdü ngübyón elklaza - siman a óp - ⁹ ninis Noaka ogoblórr butüdü, God Noan arüng bóktan enezan syalórr. ¹⁰ 7 Ngürr kakóm, naiz naea tüp ugón ngaslaorr.

¹¹ Noa 600 pail nóma yarilürr, 17 ngim ngürrdü, nis ngim melpalan, blaman tüp kugupidü arób naea wirri arüangi ugón bónganórr, akó nae mamtae tapanukuóp kwitüdü. ¹² Da ngupa ugón bókyanórr wirri arüangi amil, 40 ngürr akó 40 irrübüm.

¹³ Tai ene ngürrandó, Noa, tóba simanal olmal, Syem, Am, akó Zeipet, tóba kol, akó tóba olmalab kol but kugupidü barrbünürr. ¹⁴ Inkü ene butüdü we kla kwarilürr ninis: blaman nurr lar, blaman ngabyón lar, blaman tüpdü ngübyón elklaza, blaman póyae, tibiób obzek ngarkwatódó - akó blaman tappükü kla. ¹⁵ Ninis ogoblórr ama Noaka butüdü, blaman elklaza ne klama ngón amandako. ¹⁶ Blaman arról elklaza ne klama barrbülürr, simanal a ópal kwarilürr, God Noan arüng bóktan enezan ekyanórr. Olgabi LOD oya kakóm mamtae we murrausürr.

‡ **6:14** goperr Ibruru bóktan opora. Mórrke-mórrke aprrapórr módóga: cypress. § **6:14** tarr arrób-arrób pугan móegzan klama. Mórrke-mórrke módóga: tar. * **7:2** tóman-koke, Mórrke-mórrke módóga: clean. Oya küp módóga, ene lar ngarkwatódó kwarilürr alóngóm akó urdü amselóm Godón akyanóm. **7:11** 2 Pita 3:6

¹⁷ 40 Ngürrüm ene naiz naea tai byamróklórr. Naeazan byamrók yarilürr, butpükü ta kwit yólürr tüpdügab. ¹⁸ Naiz naeazan tai buku bailürr tüp kwitana, buta udarüküm ugón bainürr nae kwitüm. ¹⁹ Naiz naea amkoman wirrian nóma bainürr, blaman wirri podo nüdarükóp. ²⁰ Naea tai tungülürr kókó podo solo nganolop, 7 küór ngarkwat. ²¹ Blaman arról elklaza, ne klama agól-tagól kwarilürr tüpdü, nurrbarinürr - póyae, ngabyón lar, nurr lar, tüpdü ngübyón elklaza, akó blaman pamkolpam. ²² Blaman arról elklaza mólóg bwóbdü, ne klama ngón tomalórr, nurrbarinürr. ²³ LOD ini tüpdü ne arról klama ngyabenónóp blaman pabzaurr - pamkolpam, lar, ngübyón elklaza, akó kwitüm póyae. Wata Noa akó wankü but kugupidü nidi kwarilürr, idi baminürr. ²⁴ Ini tüp naiz naea wata inzan ngalaorrón yarilürr 150 ngürrüm.

8

Naiz Naea Alkomólórr

¹ Da God Noan gyagüpi amaikürr, akó blaman nurr akó ngabyón lar wankü ene butüdü. Wa wór zirrsapónórr busom ini tüpdü, da naiz naea we ukyólürr. ² Ene aumana tüp kugupidü arób nae, akó kwitüm nae mamtaepükü murrnausóp. Da wirri ngupa amil piküp bainürr kwitüdügab.

³ Da módóga, ene naiz naea zaorrón we alkomólólórr; 150 ngürra nóma blakónóp, naea ama barrkyananbóka ukyónürr. ⁴ 17 Ngim ngürrdü, 7 ngim melpaldó, but naea we amgatórr darrü Arrarrat podo kwitüm. ⁵ Naea zaorrón inzan alkomólólórr kókó 10 ngim melpal. Ngaen-gógópan ngürrdü, ene melpaldó, ngibürr podoa panzedó ugón pulkaka tübinóp.

⁶ 40 Ngürra nóma blakónóp, Noa pokar mamtae we tapakurr, wa ne kla tónggapónórr butüdü, ⁷ da kokabzan póyae arrmulüm we elkomólórr. Ene póyaea arrmulülürr bwób-bwób, kókó ta blaman naea ukyónürr tüpdügab. ⁸ Da wa nurre póyae arrmulüm we elkomólórr ngakanóm igó wa, naea ia kuri ukine tüpdügab. ⁹ A ene nurre póyaea darrü bwób koke esenórr aupüm, da wa Noaka we tolkomólórr butüdü, zitülkus tüp wata dudu yarilürr naea ngalaorrón. Noa tang adrratórr, da ene nurre póyae ipadórr, salkomólórr tóbaka ama butüdü. ¹⁰ Wa akó ngibürr 7 ngürr nókyenóp, da wa ene dadan nurre póyae akó ugón busom elkomólórr butüdügab. ¹¹ Ene nurre póyaea ama oyaka simaman tolkomólórr, da módóga, kúsil agirrün [olib] pórngae tóba taedó yarilürr, mólmóne arümürrün. Olgabi Noa umul bainürr wagó, naea barrkyananbóka ukyónürr tüpdügab. ¹² Wa akó 7 ngürr nókyenóp, da olgabi ene nurre póyae aüd mün elkomólórr busom. A ini tonarr, wa myamem koke tolkomólórr oyaka.

¹³ Ngaen-gógópan ngürrdü, ngaen-gógópan melpaldó, Noa 601 pail nóma yarilürr, nae ugón ukyórrün yarilürr tüpdügab. Noa ene butan ngibürr twól ngalaorrón nugup poko nanenóp azilüm, da módóga, wa esenórr wagó, tüpa mólóg baidase. ¹⁴ 27 Ngim ngürrdü, nis ngim melpaldó, tumum tüp amkoman mólóg yarilürr.

¹⁵ Da God Noaka tóbtanórr wagó, ¹⁶ "Tubrra butüdügab - matóka moba kol, akó marü simanal olmal akó ibü kol mankü. ¹⁷ Ugó yus blaman arról elklaza, mankü ne klamko - póyae, ngabyón lar, akó tüpdü ngübyón elklaza. Da i sab küppükü ki bainünüm ini tüp ayom, kókó tüpa tai ki barüm!"

¹⁸ Da Noa butüdügab burruanórr, tóba simanal olmal, oya kol, akó oya olmalab kol wankü. ¹⁹ Blaman lar, blaman tüpdü ngübyón elklaza, akó blaman póyae - blaman agóltagól elklaza, butüdügab bauslürr. Darrpan ngarkwat obzek lara kopo-kopo bauslürr.

Noa Lar Bamngulürr Godón Akyanóm

²⁰ Olgabi Noa [alta] elórr [LODónkü]; blaman darrü-darrü obzek [tóman-koke] lardógab akó tóman-koke póyaedógab, wa ngibürr yazebórr, altadó dudu yamselórr ura adüngüm Godón akyanóm. ²¹ Da LOD morroal ilang nóma irrzümülürr, da moboküpi bóktanórr wagó, “Ka sab myamem akó ini түп koke amórró ini pamkol-pamabme, enana ibü moboküpdü ne gyagüpitótók kolaeanako ene tonarrdógab i karianpókal koralórr. Ka sab myamem blaman arról elklaza kokean kolae ninünümo, ka enezan tónggapórró.

²² “Tüpa sab enezan ngyabele,
arit akó abül,
güb akó urur ngürr,
abüsbarr akó pail,
ngürr akó irrüb
sab kokean blakórrre.”

9

Godón [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Noaka akó Oya Olmalbobatal

¹ God Noa akó tóba simanal olmal bles ninóp, da we bóktanórr wagó, “E küppükü bailamke akó abün olmal balngólamke, da tüpa tai ki gwarran yabübókamde!

² Blaman ini түpdü lar, kwitüm póyae, ngübyón elklaza, akó maludü wapi, yabü sab wirribóka gum nangónórrre; ka yabü tangdó kuri irrbüna. ³ Blaman arról elklaza, ne klama agóltagóldako, sab yabü alóng kla kwarile. Ka yabü alo nugup zid enezan nülinarre, ka yabü errkya blaman kla kuri nülinünüma. ⁴ A e sab óepükü alóng kla murr alóng-gu, zitülkus arról óedóma. ⁵ Sab darrü pama ne paman arról nóma itüle, ka sab oya kolae darrem ekyeno, zitülkus paman arrólan óea bókanórr. Akó lara ne paman arról nóma itüle, ka ta sab oya kolae darrem ekyeno.

⁶ “Pam бүдүлүмүкү нótó nóma emkóle,
oya sab darrem бүдүлүмүкү emkórrre;
zitülkus God pam tónggapónórr
tóba dandang ngarkwatódó.

⁷ A yadi, e küppükü bailamke, akó abün olmal balngólamke, tüpa tai ki gwarran yabübókamde! Yabü olmalbobatala sab abün ki bainünüm ini түpdü.”

⁸ God we tóbtanórr Noaka akó oya simanal olmaldó wagó, ⁹ “Tübarrkrru, ka yabüpükü akó yabü olmalbobatalpükü errkya kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindóla, ¹⁰ akó blaman arról elklaza, yenkü ne kla kwarilürr - blaman póyae, blaman ngabyón lar, akó nurr lar, blaman ne klama tübausürr yenkü butüdügab - blaman arról elklaza ini түpdü. ¹¹ Ka kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindóla yabüpükü: sab myamem blaman ne arról elklaza naiz naea kokean pabzue, akó myamem inzan naiz babul yarile түп kulainüm.”

¹² Da God akó bóktanórr wagó, “Alkamül-koke tónggapórrón bóktan, ka ne kla angrindóla, ka küób akó yadi, mibü aodó, akó blaman arról elklaza yenkü, akó blaman pamkolpama sab solkwat nidi tóbabótóle, timam we kla yarile: ¹³ ka kólba órrólab kuri ingrina pülpüldü. Ene sab alkamül-koke tónggapórrón bóktan timam yarile, kótóka түп, mibü aodó. ¹⁴ Ka sab pülpül poko nóma dakabasulo түп ngalaom, da órrólaba panzedó nóma okaka түbine, ¹⁵ kürü sab ngambangóle, ka ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrürrü, kótó, yadi, akó blaman obzek arról elklaza, mibü aodó. Igó wagó, sab naea myamem wirri naizüm koke baine blaman arról elklaza kulainüm. ¹⁶ Órrólaba sab pülpüldü nóma okaka түbine, ka sab eseno,

akó kürü sab ngambangóle alkamül-koke tónggapórrón bóktan, God akó blaman obzek arról elklaza ini tüpdü, ibü aodó. Ene tónggapórrón bóktan sab metatómpükü asi yarile.” ¹⁷ Da God tóbtanórr Noaka wagó, “Ene timam módóga, ka ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrína, kótóka blaman arról elklaza ini tüpdü, mibü aodó.”

Noa akó Oya Simanal Olmal

¹⁸ Noan ne simanal olmala tübausürr butüdügab, idi kwarilürr: Syem, Am, akó Zeipet. (Am wa Keinanón ab yarilürr.) ¹⁹ Ini aüd pam Noan simanal olmal kwarilürr; pamkolpama ibükagab bayolórr ini tüp ngalaom.

²⁰ Noa didiburr ngaon pam yarilürr. Wa [grreip] zid arit ugón bókyanórr grreip didiburr tónggapónóm. ²¹ Wa ngibürr waen nóma enónórr, oya gorrgorra ugón simiógürr. Kakapur we umtulülürr tóba palae müót kugupidü. ²² Am, Keinanón ab, tóba ab Noan büb kakapur esenórr. Wa tóba naret nis we nüzazilürr. I pulkaka namülnürri. ²³ Da Syem a Zeipet mórrkenyórr poko ipadrri, tibiób tupodó we ingrirri. I kake aurrürr, aban kakapur büb ngalaom. Tibiób aban büb kakapur asen-gum, i obzek darrü pokodó nalüngerri. ²⁴ Noan waen gorrgorra nóma amgatórr akó nóma umul bainürr wagó, oya solo kupo oloma ne poko tónggapónórr oyaka, ²⁵ we bóktanórr wagó,

“Ka Keinan amórrdóla!

Wa sab kari-kari [leba zaget olom] yarile tóba naret nisabkü.”

²⁶ Wa akó igó poko bóktanórr wagó, “[LODón] yagüram, Syemón God! Keinan sab Syemón leba zaget olom ki yarilün.

²⁷ God sab Zeipetón bwób ki arratlón!*

Zeipet sab Syemón palae müótüdü ki nyabelón,
akó Keinan sab Zeipetón leba zaget olom ki yarilün.”

²⁸ Naiz nae kakóm, Noa akó 350 pailüm nyabelórr. ²⁹ Noa blaman kókó 950 pailüm nyabenórr, da wa we nurrótókórr.

10

Noan Olmalab Olmalbobatal (1 Krronikol 1:5-23)

¹ Ini Noan simanal olmalab ngiko, Syem, Am, akó Zeipet, akó i nibiób balngenóp naiz kakóm.

Zeipetón Olmalbobatal

² Zeipetón simanal olmalab ngi idipako:

Gomerr, Magog, Madae, Zaban, Tubal, Mesek, akó Taerras, tibiób olmalbobatalpükü.

³ Gomerrón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

Askenaz, Rripat, akó Togarrma, tibiób pamkolpampükü.

⁴ Zabanón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

Ilaesya pamkolpam, Tarrsyis pamkolpam,* Kit pamkolpam,† akó Rrodes pamkolpam.‡ ⁵ Da olgab bürrgrütóp, ngilbürra malu kabedó akó ngibürra kaodó we barselórr. Zeipetón olmalbobatal we kla kwarilürr.§ I blamana zitül-zitül we nyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

* **9:27** Zeipet ngi darrü Ibrü bóktan opor minggüpanana, oya küp módóga: arrat. * **10:4** Tarrsyis pamkolpama Spein kantridü nyabenónóp. Spein Yurrop kugupidüma. † **10:4** Kit pamkolpama Saeprrus kaodó nyabenónóp, Grris kantridü. ‡ **10:4** Rrodes pamkolpama Rrodes kaodó nyabenónóp, Grris kantridü. § **10:5** Ngibürr Ibrü bóktane tange wibalómórrón Bwób Zitül pebadó ini bóktan opor wialómórrón babulako: Zeipetón olmalbobatal we kla kwarilürr.

Amón Olmalbobatal

⁶ Amón simanal olmalab ngi idipako:

Kus, Mizrra-im,* Put,† akó Keinan, tibiób olmalbobatalpükü.

⁷ Kusün olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

Syeba, Abila, Sabta, Rra-ama, akó Sabteka, tibiób pamkolpampükü.

Rra-aman olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

Syeba akó Dedan pamkolpam.

⁸ Kus Nimrrodón ab yarilürr. Nimrrod tüób ini tüpan ngaen-gógópan wirri arüng gazirr pam yarilürr. ⁹ Wa ta wirri arrak pam yarilürr [LODÓN] obzek kwata,‡ da i igósidi bóktan kwarilürr pambóka wagó: “Wa Nimrrodzan arrak pama LODÓN obzek kwata.” ¹⁰ Oya kingan balngomól bwóban ngaen-gógópan wirri basirr ngi módó kwarilürr: Babel, Errek, Akad, akó Kalne,§ Babilonia* kantrridü. ¹¹ Olgab wa we wamórr ama Asirria kantrridü, ó wa ngibürr wirri basirr balmelórr: Ninebe, Rreobot-Irr, Keila, ¹² akó Rresen wirri basirr, Ninebe akó Keila, ibü aodóma.

¹³ Mizrra-imün olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

Lud, Anam, Le-ab, Naptu, ¹⁴ Patruss, Kaslu (Pilistia pamkolpama noakagabi togobórr†), akó Kaptor, tibiób pamkolpampükü.

¹⁵ Keinanón nis siman olom nis ilngumilürr:

Sidon, oya ngaen olom, akó Et. ¹⁶ Wa ta akó ibü abbobat yarilürr: Zebus, Amorr, Girrgas, ¹⁷ Ib, Arrk, Sin, ¹⁸ Arrbad, Zemarr, akó Amat, tibiób pamkolpampükü.

Ene kakóm, Keinanón pamkolpama zitül-zitül we barsenórr, ¹⁹ da ibü tüpa wirri bailürr, tai Saedon wirri basirrdügab, ama Gerrarr wirri basirrdübóna, tai kókó Gaza wirri basirr amrran, ó akó ama Sodom, Gomorra, Adma, akó Zebo wirri basirrdübóna, pamkolpama ne ngyabenónóp, tai kókó Lasa amrran.

²⁰ Amón olmalbobatal we kla kwarilürr. I blamana zitül-zitül we ngyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

Syemón Olmalbobatal

²¹ Syem, Zeipetón naret, wa blaman Ibrru pamkolpamab‡ abbobat yarilürr.

²² Syemón simanal olmalab ngi idipako:

Ilam, Asyurr, Arrpaksad, Lud, akó Arram, tibiób olmalbobatalpükü.

²³ Arramón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

Uz, Ul, Geterr, akó Mesek,§ tibiób pamkolpampükü.

²⁴ Arrpaksad Syelan ab yarilürr,

akó Syela ma Eberrón ab yarilürr.

²⁵ Eberrón nis olom nisa tómtómórri:

darrüpan ngi Peleg* yarilürr, zitülkus oya ngyaben tonarrdó tüpan pamkolpama ugón syórr bangónórr. Oya zoretan ngi ma Zoktan yarilürr.

²⁶ Zoktanón olmalbobatalab zitül we kla kwarilürr:

* **10:6** Mizrra-im pamkolpama Izipt kantrridü ngyabenónóp. † **10:6** Put pamkolpama Libia tüpdü ngyabenónóp. ‡ **10:9** LODÓN obzek kwata: Mi tai umul-kókakla oya küp laróga. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama bóktandako oya küp inzana wagó, Nimrrod kari arrak pam koke yarilürr. Ngibürra ma bóktandako wagó, Nimrrod wirri arrak pam yarilürr LODÓN tangbamtindügab. A ngibürra ma bóktandako wagó, Nimrrod Lodka bóka bangün yarilürr. § **10:10** Kalne: Ngibürr Ibrru bóktane tange wibalómórrón pebadó Kalne babula: oya pabodó blaman aüd angrirrüna; blaman ene aüd wirri basirr Babilonia kantrridü kwarilürr. * **10:10** Babilonia, darrü ngi módóga Ibrru bóktane: Syinarr. † **10:14** Pilistia pamkolpama Krrit kaodó ngyabenónóp. ‡ **10:21** Ibrru ngi Eberr ngidügab tamórr. Ibrru pamkolpam Eberrón olmalbobatal kwarilürr (10:24-25). § **10:23** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: Mas. * **10:25** Peleg ngian küp módóga: syórr bangón.

Almodad, Syelep, Azarmabet, Zerra, ²⁷ Adorram, Uzal, Dikla, ²⁸ Obal, Abima-el, Syeba, ²⁹ Opirr, Abila, akó Yobab, tibiób pamkolpampükü. Ini blaman Zoktanón olmalbobatal kwarilürr.

³⁰ I ne tüpdü ngyabenónóp, tai igó wamlórr Mesya bwóbdügab ama Separr bwóbdübóna, podopükü bwóbdü, abüsa nólgabi banikda.

³¹ Syemón olmalbobatal we kla kwarilürr. I blamana zitül-zitül we ngyabenónóp tibióban tüpdü, akó ibü ta tibióban bóktan asi kwarilürr.

³² Ini blaman Noan olmalbobatal we kla kwarilürr; tibiób abankwata akó guankwata ini pebadó wialómórrónako. Naiz nae kakóm, blaman ini tüpdü pamkolpama ibükagab barselórr.

11

Babilon Tawa

¹ Ngaen, blaman ini tüpdü pamkolpamab darrpan wirri bóktan yarilürr; blamana dadan bóktan opore ikik kwarilürr. ² Pamkolpama enezan ngyabenkü ogoblórr olgabi, abüsa nólgabi banikda, da i Babilonia* kantridü buruburu taptap tüp esenóp. Metat we bainóp. ³ Da i tibióbka bóktan kwarilürr wagó, “Yao, mi errkya taptap marit poko tómbapóndakla, da mi zürüküm kubó tai bamngurre urdü!” Da ingülküpan pabodó ibü marit poko asi kwarilürr gri aelóm, akó motan† pabodó ama tarr, marit poko karrkukus arümüm. ⁴ Da i bóktónóp wagó, “Mi errkya wirri basirr aeldakla tawapükü, kókó tawa soloa tai pülpül emrróne. Ene ngarkwatódó, mi sab mibiób ngi wirri nirre, ó ene igósüm mi sab koke barngeno bwób-bwób ini tüpdü.”

⁵ [LOD] ene wirri basirr ngakanóm we tübinürr akó tawa, pamkolpama ne kla nelnóp. ⁶ Da LOD moboküpi we bóktanórr wagó, “I errkya darrpan pamkolpamako akó ibü darrpan bóktana. Ini wa zitüla, i sab ne kla tómbapónórrre. Darrü kla sab ibüka müp koke yarile, i ne kla gyagüpi aman korale. ⁷ Yao, mi módó ogoba ola ibü bóktan yarrisarri angónóm, igósüm i sab tibiób koke barrkrrule darrem-darrem.” ⁸ Da módóga, LOD ibü we arngenórr bwób-bwób ini dudu tüpdü, akó i we piküp bainóp ene tawapükü wirri basirr aelóm. ⁹ We ngarkwatódó, ene wirri basirr ngi ngyesilóp Babel,‡ zitülkus LOD blaman pamkolpamab bóktan yarrisarri yangónórr. Da olgabi God ibü bwób-bwób we arngenórr ini dudu tüpdü.

Noan Ngaen Olom Syem, Oya Olmalbobatal (1 Krronikol 1:24-27)

¹⁰ Ini Syemón olmalbobatalab ngiko.

Nis pail naiz kakóm, Syem 100 pail nóma yarilürr, wa Arrpaksadón abóm bainürr.

¹¹ Arrpaksad nóma tómtómólórr, Syem akó 500 pailüm ngyabelórr akó ngibürr simanal akó ópal olmal we nósenóp.

¹² Arrpaksad 35 pail nóma yarilürr, wa Syilan abóm bainürr. ¹³ Syilan amtómól kakóm, Arrpaksad akó 403 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.

¹⁴ Syila 30 pail nóma yarilürr, wa Eberrón abóm bainürr. ¹⁵ Eberrón amtómól kakóm, Syila akó 403 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.

¹⁶ Eberr 34 pail nóma yarilürr, wa Pelegón abóm bainürr. ¹⁷ Pelegón amtómól kakóm, Eberr akó 430 pailüm ngyabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.

* **11:2** Babilonia kantrri, oya darrü ngi módóga Ibrü bóktane: Syaenarr. † **11:3** mota marit poko arüm klama. Mórrke-mórrke módóga: mortar. ‡ **11:9** Babel ngi darrü Ibrü bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: yarrisarri angón.

¹⁸ Peleg 30 pail nóma yarilürr, wa Rreun abóm bainürr. ¹⁹ Rreun amtómól kakóm, Peleg akó 209 pailüm nygabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.

²⁰ Rreu 32 pail nóma yarilürr, wa Serrugün abóm bainürr. ²¹ Serrugün amtómól kakóm, Rreu akó 207 pailüm nygabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.

²² Serrug 30 pail nóma yarilürr, wa Na-orrón abóm bainürr. ²³ Na-orrón amtómól kakóm, Serrug akó 200 pailüm nygabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.

²⁴ Na-orr 29 pail nóma yarilürr, wa Terran abóm bainürr. ²⁵ Terran amtómól kakóm, Na-orr akó 119 pailüm nygabenórr akó wa ngibürr simanal a ópal olmal we nósenóp.

²⁶ Terra 70 pail nóma yarilürr, wa ibü abóm ugón bainürr, Eibrram, Na-orr, akó Arran.

Terran Olmalbobatal

²⁷ Ini Terran olmalbobatalab ngiko.

Terra ibü abóm bainürr, Eibrram, Na-orr, akó Arran. Arran Lotón abóm bainürr. ²⁸ Oya ab Terra arról nóma yarilürr, Arran ugón nurrótókórr tóba amtómól bwóbdü, ngi Urr, Babilonia pamkolpamab§ kantridü. ²⁹ Eibrram a Na-orr kol bumiógrri. Eibrramón kol ngi Serrae warilürr, Na-orr wa Milkan zumiógürr, Arranón óp olom. Oya darrü óp olom asi warilürr, ngi Iska. ³⁰ Serrae olmal balngón-koke kol warilürr.

³¹ Terra tóba olom Eibrramón ipadórr, akó tóba bobat Lot, Arranón siman olom nótó yarilürr, akó tóba kolalkot Serrae, Eibrramón kol. I Urr basirr we amgütóp, Babilonia kantrri kugupidü, da i wa Keinan tüpdü ogoblórrma, a i Arran wirri basirrdü nóma babzilürr, da i ma metat nygabenóm we bainóp. ³² Terra 205 pailüm nygabenórr, da we nurrótókórr Arran wirri basirrdü.

12

God Eibrramón Ngyaunürr Keinan Tótókóm

¹ Darrpan ngürr [LOD] Eibrramka bóktanórr wagó, “Ma moba bwób, moba pamkolpam, akó moba aban zitül pamkolpam metatómpükü ugó nümngütünüm. Ugó wam, ka marü sab ne bwób mómtýeno.

² “Marü ka sab abün olmalbobatal mülino. I tibióban wirri kantridü nyaben kwarile.

Ka marü bles mino;

Ka sab marü wirri ngi mókyeno,

ma sab bles-ain nyaben sidüdo bwób-bwób pamkolpamdó.

³ Ka sab ibü bles ninünümo, marü nidi bles mirre,

akó ka sab ibü nómórrnónómo, marü nidi mómórrórre.

Marükama, ka sab blaman ini tüpdü pamkolpam bles ninünümo.”

⁴ Da Eibrram we bupadórr tóba Arran basirrdügab, oya LOD enezan yalórr. Lot wankü wamórr. Eibrram ugón 75 pail yarilürr, wa Arran nóma amgatórr. ⁵ Eibrram tóba Serrae kolpükü we bupadórr Keinan tótókóm, tóba zoretan olom Lot, tibiób blaman elklaza, i ne kla kwób isunóp, akó ne [leba zaget] pamkolpam, i nibiób bumigóp Arranóm. I Keinan nóma babzilürr, ⁶ ene bwóbdüma ogoblórr, kókó da i babzilürr Sykem wirri basirr minggüpanan, wirri nugup ne yarilürr Morre* bwób pokodó. Ene tonarr ugón Keinan bwób pamkolpama ola nyaben kwarilürr.

⁷ LOD Eibrramka ola okaka tübyónürr wagó, “Marü olmalbobatal ka sab ini Keinan

§ 11:28 Babilonia pamkolpamab darrü ngi módóga: Kaldia pamkolpam. 12:3 Bwób Zitül 28:14; 22:18; Galatia 3:8 12:3 Bwób Zitül 27:29 * 12:6 Morre ngian küp módóga Ibrü bóktane: umulbain pam. Ene nugup aprapórr gyabi nugup yarilürr.

tüp nókyenónómo.” Eibrram [alta] igósidi we elórr LODónkü,† oyaka nóto okaka tübyónürr. ⁸ Wa Syekemgab we wamlórr ama darrü podopükü bwóbdü, wirri basirr Betel minggüpanan, abüsa nólgabi banikda. Wa tóba palae müót‡ we aodó balmelórr, Betel wirri basirr, abüsa nebóna bótaoda, akó Ae wirri basirr, webónada abüsa nólgabi banikda. Wa akó LODón alta ola elórr, da wa LODón ngian we ngilialórr oya [ótókóm]. ⁹ Eibrram akó olgab we bupadórr, da ngyabenkü igó wamlórr bwób-bwób, kókó Negeb [ngüin-koke bwóbdübóna], malubarrdóbóna.§

Eibrram a Serrae Iziptüm Namülnürri

¹⁰ Ene tonarr, Keinan tüpdü ku yarilürr, da Eibrram karianbóka ngyabenóm wamórr Izipt* kantridü, zitülkus kari kolae ku koke yarilürr. ¹¹ Eibrram tóba kolpampükü Izipt abzil minggüpanan nóma yarilürr, da wa tóba Serrae koldó bóktanórr wagó, “Serrae, ma ngaka! Ka umulóla, ma morroal agurr kolóla. ¹² Marü Izipt kolpama kubó nóma móserre, i sab igó bóktórrre wagó, ‘Ini oya kolo’, da igósidi sab kürü бүдүлүмүкү kómkólórrre. A marü arról wa zid irre. ¹³ A ma sab igó bóktanke magó, ma kürü bólbótóla. Ene igósüm, i sab kürü morroal ngakan korale marübókamde, akó ene igósüm, ma sab kürü arról zid ino.” ¹⁴ Eibrram tóba pamkolpampükü Izipt nóma abzilürr, da Izipt kolpama nóma osenóp oya kol, wa wirri agurr kol warilürr. ¹⁵ Ngibürr parraoan† ngi pama oya nóma osenóp, parrao azazilüm we ogobórr, da oya we ududóp parraoan wirri müótüdü oya kolóm. ¹⁶ Da parraoa Eibrramón morroal ngakan yarilürr Serrae zitülkusdü. Da wa oya we kla iliónürr: [sip], simanal [kau] akó ópal kau, siman [donki], ópal a simanal leba zaget kolpam, óp donki, akó [kamel].

¹⁷ A Eibrramón kolanbókamde LOD wirri kolae an azid zirrsapónórr parrao, oya olmalkoldó, akó müótüdü nidi zaget kwarilürr. ¹⁸ Da parraoa bóktan zirrapónórr Eibrramón ódódóm oyaka. Oya nóma sidüdóp, da bóktanórr wagó, “Ma ia laró tónggapórró kürüka? Ma kürü koke iade küzazilürrü igó, Serrae marü kolo? ¹⁹ Ma iade bóktarró igó, ini marü bólbóto? Ka ma oya igósidi upadórró kólba kolóm. Marü kol wóni! Upa da ugó aurrám!” ²⁰ Parraoa tóba zaget pam arüng bóktan nókyenóp Eibrramónkwata, da i oya we zirrapónóp tótókóm wa nólgab tamórr, tóba kolpükü, akó oya blaman ne elklaza koralórr.

13

Eibrram akó Lot Bürrgrratürri

¹ Da Eibrram Izipt we amgatórr, tóba kolpükü, akó oya blaman ne elklaza koralórr, da we wamlórr ama Negeb [ngüin-koke bwóbdü]. Lot, Eibrramón zoretan olom, ta wankü wamlórr. ² Eibrram wirri mórrel pam yarilürr, zitülkus oya ngabyón lar akó [silba] akó [gold] abün kwarilürr. ³ Negebgab wa ngyabenkü wamlórr kókó Betel amrran, wa ngaen-gógópan tóba palae müót ne elórr ⁴ akó wa [LODón] [alta] ne elórr. Ene bwób poko Betel akó Ae ibü aodó yarilürr. Wa ola LODón ngian we ngilialórr oya [ótókóm].

⁵ Lot Eibrramdi ngyabenkü aurnürri, da oya ta [sip] a [gout] yabül, [kau] yabül, akó pamkolpam asi koralórr. ⁶ I enezan ngyabenórrri darrpan pokodó, ene tüpdü alo kla akó nae gaodó koke koralórr ibü blamanab ngyabenóm, zitülkus ibü ngabyón lar

† **12:7** Zu pamkolpama ngaen ngabyón lar okralórr, da murr alta kwitüm bamngulnónóp Godón akyanóm, oya bagürwóman ngitanóm akó [ótókóm]. Alta ingülküp poko-e balmelnóp. **12:7** Apostolab Tórrmen 7:5; Galatia 3:16 ‡ **12:8** Ene palae müót wirri güm mórrkenyórrri ngalaorrón yarilürr. § **12:9** Malubarr,

Mórrke-mórrke módóga: South. Israael pamkolpam, ibü malu bolmüótüdübóna yarilürr. * **12:10** Izipt darrü wirri kantrri yarilürr, Keinan bao kwatabóna. **12:13** Bwób Zitül 20:2; 26:7 † **12:15** Izipt pamkolpama tibiób king parraobóka ngilianónóp. Tóbanan ngi koke yarilürr. **13:4** Bwób Zitül 12:8

abün koralórr. ⁷ Da ene pokodó, Eibrramón ngabyón lar ngabkan pam akó Lotón ngabyón lar ngabkan pam, ibü aodó ongyaltongyala tómbapónórr. Ene tonarrdó, Keinan pamkolpam akó Perris pamkolpam, i ta ugón ene tüpdü nyaben koralórr.

⁸ Eibrram bóktanórr Lotka wagó, “Gyaurka, myamem ongyaltongyal babul ki yarilün ma na ka, mibü aodó, akó mibü ngabyón lar ngabkan pampükü, zitülkus mi ab-olomiamli. ⁹ Ngaka, marü obzek kwata blaman tüp, apad klama! Da morroal igósa, ma kürükagab mobe-mobe ugó bumanik. Ma ne banól kwata nóma wamo, ka ma tutul kwata wamo; a ma ne tutul kwata nóma wamo, ka banól kwata wamo.”

¹⁰ Lot Zodan buruburudübóna yazilürr. Nae ola gaodó yarilürr. Ene tüp inzan yarilürr wamaka LODón Didiburr* akó wamaka Izipt tüp, tai kókó Zoarr basirr amrran. (LOD Sodom akó Gomorra wirri basirr nis solkwat kolae nyónürr.)

¹¹ Lot ubi bainürr blaman Zodan buruburu tüp apadóm, da wa we bupadórr solomamtaedóbóna tótókóm, tóba blaman elklazapükü. Da ene Eibrram akó Lot inzan bürrgrratürri. ¹² Eibrram Keinanóm ola ngyabelórr, a Lot ngibürr wirri basirr aodó nyaben yarilürr Zodan buruburudü, da wa tóba palae müót Sodom wirri basirr minggüpanandó balmelórr. ¹³ Sodom pamkolpam kari kolae koke koralórr; amkoman kolaean tonarr tómbapónónóp LODka.

Eibrram Ibrón Wirri Basirrdübóna Anenórr

¹⁴ Lot nóma wamórr Eibrramkagab, da LOD bóktanórr Eibrramka wagó, “Ma tai ugó yazilülün blaman tokom órdóbóna ma nólgab zamngóldóla. ¹⁵ Ma blaman ne tüp ngakandóla, ka sab marü mókyeno akó marü olmalbobatal, metatómpükü.

¹⁶ Ka marü olmalbobatal sab abün ninünümo, wamaka tüp buruako. Darrü oloman sab gaodó nóma ki yaril tüp buru atangóm, da oya sab igósidi gaodó yarile marü olmalbobatal atangóm. ¹⁷ Bupa! Ugó wamlón kokrrap kwata akó taptap kwata, blaman kubdüma ini bwóbdü, zitülkus ka marü akyandóla.” ¹⁸ Eibrram tóba palae müót nanenóp, nyabenóm we wamórr Mamrren† wirri nugup paldó, Ibrón wirri basirr minggüpanan. Da wa LODka alta ola elórr.

14

Eibrram Lotón Zid Yónürr

¹ Ene tonarr, Amrrapel, Babilonia* bwóban king, Arriok, Elasarr bwóban king, Kedorrlaomerr, Ilam bwóban king, akó Taedal, Goyim bwóban king, ² bóktan we tómbapónóp gazirrüm ini 5 kingpükü: Berra, Sodom wirri basirran king, Birrsya, Gomorra wirri basirran king, Syinab, Adma wirri basirran king, Syemeber, Zeboyim wirri basirran king, akó Bila wirri basirran king (ene basirran darrü ngi Zoarr yarilürr).

³ Blaman ini 5 kinga gazirrüm we dabinóp Sidim buruburudü. (Kapórr Malu errkya nege.) ⁴ Ngaen-gógópan, 12 pailüm, blaman ini 5 wirri basirr kinga tibiób pamkolpampükü, Ilam king Kedorrlaomerrankü zaget koralórr. ¹³ Ngim paildü i gazirrüm we bainóp wankü oya alakónóm ibü myamem balngomólgum.

⁵ ¹⁴ Ngim paildü, Kedorrlaomerr we wamórr gazirrüm tóba aüd gómdamal king tibiób gazirr pampükü. Da ini basirr pamkolpam memokan [ut-ut ninóp]: Rrepa pamkolpam Asterrot Karrnaem wirri basirrdü, Zuz pamkolpam Am wirri basirrdü, Em pamkolpam Kirriataem buruburudü, ⁶ akó Orri pamkolpam Idom podopükü bwóbdü, tai kókó El Parran basirr, [ngüin-koke bwób] minggüpanan. ⁷ Da olgab tübyalüngóp, ama akó Kades wirri basirrdü ogobórr (ene tonarr, ene wirri basirr

* **13:10** LODón Didiburr: God ngaen ene didiburr Idenóm irtümülürr (2:8-3:24). **13:10** Bwób Zitül 19:24-25
13:15 Bwób Zitül 28:13; Apostolab Tórrmen 7:5 † **13:18** Ene basirr Mamrre ngi ngyesilóp. Mamrre Amorr pam yarilürr, Eibrramón gazirr gódam. **13:18** Bwób Zitül 35:29 * **14:1** Babilonia, oya darrü ngi módóga: Syinarr.

ngi ugón Enmispat yarilürr). Akó i blaman Amalek pamkolpamab tüp yazebóp. Amorr pamkolpam, i ta inzan nangónóp, nidi ngyaben kwarilürr Azazon Tamarr wirri basirrdü.

⁸ Da ene tonarr, Sodom, Gomorra, Adma, Zeboyim, akó Bila wirri basirr kinga bazebórr, da blamana we ogobórr Sidim buruburudü. I ola bazelórr, tibiób gazirr pampükü, da i gazirrum we bazebóp, da zangórrón we bórranglórr tibiób gazirr klampükü. ⁹ Ilam king Kedorrlaomerr akó oya aüd gómdamal, Babilonia, Elasarr akó Goyim king nidi kwarilürr, i ene 5 kingpükü gazirr we bókyenóp. Ene gazirr inzan yarilürr: tokom kinga 5 kingpükü bókrallórr tibiób gazirr pampükü. ¹⁰ Sidim buruburudü ugón abün tarr† kugupi asi koralórr. Sodom akó Gomorra king nisa tibiób gazirr pampükü nóma busonónóp, da ngibürra бүдүлүмүкү balóklórr tarr kugupidü. Koke nidi balókórr, i we busuóp ama pokopükü bwóbdü. ¹¹ Ene tokom kinga ene ia-ia elklaza koralórr blaman yazebóp Sodom akó Gomorragab, akó ibü alo kla, da i we ogobórr. ¹² I Eibrramón zoretan olom Lot akó oya blaman elklaza ta imarruóp, zitülkus wa ugón Sodom wirri basirrdü ngyaben yarilürr.

¹³ Darrpan pama, nótó busorr gazirr pokodógab, pupainürr Ibruru pam Eibrramka laróga tómbapónórr. Ene tonarr, Eibrram wata ugón ola ngyabelórr, Mamren‡ wirri nugup paldó. Mamre tóba nis zonaret nispükü, ngi Eskol akó Anerr, Amorr pam, Eibrramón gazirr gómdamal kwarilürr. ¹⁴ Eibrram nóma arrkrurr ini poko wa, gazirr pama Lotón ipüdóp tibióbkü, da wa 318 gazirr umulbairrün pam ngibaunürr nidi tóbabótórr oya müót basirrdü. Da i ene tokom king tibiób gazirr pampükü tai zutalórr kókó Dan wirri basirrdü. ¹⁵ Eibrram tóba gazirr pam irrüb we arrgrratórr kopo-kopodó, wa tümünzan yarilürr. Da Eibrram tóba gazirr pampükü ene tokom kingdü yaninürr, da ibü tai kolazutalórr kókó Oba, Damaskus wirri basirr dakla kabe, dorrmétódbóna. ¹⁶ Eibrram blaman elklaza, Lot, oya zoretan siman olom, tóba elklazapükü, blaman kol akó pamkolpam we zid ninóp, Kedorrlaomerr ne kla yazebórr, da we sakonórr ama tóba ngyaben bwóbdü.

Melkizedek Eibrramón Bles Yónürr

¹⁷ Eibrram nóma tolkomólórr ene gazirr pokodógab, Kedorrlaomerr akó oya kamdal king memokan ut-ut ne ninóp, da Sodom kinga wamórr oya asenóm Sabe buruburudü. (Ene bwóban darrü ngi módóga: “Kingan Buru-buru”.) ¹⁸ Da darrü kinga ugón wamórr Eibrramón asenóm. Oya ngi Melkizedek yarilürr, Salem§ wirri basirran king. Wa tüób brred akó waen imarrurr.* Wa dakla Wirri Kwitüm Godón [prrist] yarilürr. ¹⁹ Wa Eibrramón bles yónürr igó bóktane wagó, “Eibrramón bles ki yó Wirri Kwitüm Goda,

tüp a pülpül nótó tónzapónórr.

²⁰ Akó mi blamana yagürnórrre Wirri Kwitüm God,

marü tangdó nótó irrbüne, mankü nidi gazirr kwarilürr.”

Da Eibrram blaman elklazadógab [wantent] Melkizedekón ekyanórr, wa ne elklaza yazebórr ene tokom kingdügab.

²¹ Sodom kinga Eibrramka bóktanórr wagó, “Ma kürü pamkolpaman külió, a elklaza ma mobankü yazeb.”

²² Eibrram bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Ka kólba tang kwit aindóla [Lodka], Wirri Kwitüm God, түп а пүлпүл nótó tónzapónórr, akó ka ini [arüng alkamül-koke bóktan] bóktandóla Godón obzek kwata: ²³ Ka darrü kla kokean emono marü ne klamko, ia mórrkenyórr barrgüp sye o ia wapór kla amrók sye, zitülkus ma sab

† **14:10** Tarr arrób-arrób pугan móegzan klama. Ene tarr kugupi, paman tómbapórrón kla koke kwarilürr. Ngaen tibi tóbabótórr. ‡ **14:13** Ma müsirrga ain bóktan 13:18 ngakanke. § **14:18** Salem ngi aprrapórr Zerusalembóka apónda. * **14:18** Melkizedek brred akó waen imarrurr Eibrramón alom tóba gazirr pampükü.

14:20 Ibruru 7:1-10

myamem igó bóktan-gum wagó, 'Ka Eibrramón morroal mórrel yórrü.' ²⁴ Ka darrü kla koke ipudo kólbankü, a wata gazirr pama ne kla elorre. A kürü aüd gómdamal, Anerr, Eskol, akó Mamrre, kankü nidi ogobórr, i tibiób morroal wata ipüdórrre ene elklazadógab."

15

Godón [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Eibrramka

¹ Ene klama tómbapón kakóm, [LODón] bóktana tamórr Eibrramka nuszan wagó, "Ma gumgu, Eibrram;
Ka marü adlang klamla.

Marü darrem sab kari koke yarile!"*

² A Eibrram bóktanórr wagó, "LOD Godóe! Ma sab kürü laró kókyeno, zitülkus ka olom-koke ngyabendóla? Eliezerr, kürü Damaskus [leba zaget olom], kürü elklaza sab wató yazebe kürü бүдүл kakóm. ³ Ma kürü darrü olom koke kókyarró, da kürü darrü müótan leba zaget olom, kürü pabo igósidi sab wató ipüde."

⁴ Da módóga, LODón bóktana akó tamórr oyaka wagó, "Ene pama sab marü pabo kokean ipüde. Marü mobanan büba ne siman olom esene, marü blaman elklaza sab wató yazebe!" ⁵ Wa Eibrramón pul basirrdü idódürr, da bóktanórr wagó, "Pülpüdü yazil! Ma wimurr kóbó etang, ma ne gaodó nómadóla atangóm!" Da wa oyaka akó bóktanórr wagó, "Marü olmalbobatal sab inzan korale."

⁶ Eibrram LODón amkoman yangunürr, da ini zitülküsü, LOD oya ipadórr [dümdüm tonarr] pamzan.

⁷ Ene kakóm, LOD akó bóktanórr darrü poko wagó, "Ka LOD, marü nótó küdódürrü Urr wirri basirrdü, Babilonia pamkolpamdógab, marü moba ini tüp akyanóm."

⁸ Eibrram akó bóktanórr wagó, "LOD Godóe, ka umul ia namulo igó, ka sab ini tüp ipudo?"

⁹ Da LOD oyaka bóktan yalkomólórr wagó, "Darrpan [kau], darrpan óp [gout], akó darrpan siman [sip] azebóm wam. I blaman aüd pail ngarkwat korale. Akó ibüka amngyelóm darrpan nurre akó darrpan kubukubu póyae kupo. Da kürüka simarruke."

¹⁰ Eibrram blaman ene kla simarrurr LODka, da Eibrram ekrranórr, da aodó ór nangónóp, nürrgrütóp, solkwat wa tutul ór darrpan pokodó irrbünürr, akó wa banól ór darrpan pokodó we irrbünürr dümdüm. Ene óra tibiób obzek balóng koralórr. A póyae nis koke ór nangónórr; ibü dudu nüngrinürr.† ¹¹ Da бүдүл murr alóng póyaea ene ór angórrón murrdü tóbalóklórr alóngóm. Da Eibrram bag yarilürr.

¹² Abüsazan bótaolórr, Eibrramón бүдүл uta simiógürr. Da módóga, wazan бүдүл ut yarilürr, güm tümüna ugón ngaslaorr, akó wirri guma oya ipadórr. ¹³ LOD oyaka bóktanórr wagó, "Ma wata umul namulo wagó, marü olmalbobatal sab mogob korale ngibürr pamkolpamab bwóbdü. I sab ene pamkolpamabkü leba zaget tómbapónórrre, akó ibü kle-kle ngabkan kwarile, 400 pailüm. ¹⁴ I ne bwób kolpamabkü zaget kwarile, ka sab ibü [kolaeen darrem] nülinünümo. Ene kakóm, i ma sab ugón wirri mórrelpükü pamkolpama tübause olgabi. ¹⁵ A mató, ma sab paudi wamo, marü abalbobatal nólamasko. Ma sab morroal barnginwóm myanga wamo

* **15:1** Ini bóktan oporan darrü küp asine Ibrüu bóktane: "Ka marü wirri darrem klamla!" **15:5** Rrom 4:18; Ibrüu 11:12 **15:6** Rrom 4:3; Galatia 3:6; Zeims 2:23 † **15:10** Ini klaman küp módóga: pam nisa tónggapórrón bóktan nóma angrindamli, i karrkukus emoni ene bóktan. Koke ne nóma, i sab inzan namüli, wamaka ene ór angórrón murr poko. **15:13** Bazeb Tonarr 1:1-14; 12:40; Apostolab Tórrmen 7:6 **15:14** Bazeb Tonarr 12:40-41; Apostolab Tórrmen 7:7

gapókdó. ¹⁶ Marü bobatalab bobatala sab nóma tóbabótóle,‡ Amorr pamkolpamab kolae tonarra tai wirri ugón baine, da marü olmalbobatala sab ugón tóbakone ini bwóbdü.”

¹⁷ Abüsa nóma bótaorr akó tümün nóma yarilürr, da módóga, nokaman kübül kak akó warri zyóna ugón okaka tübyórri, da ene syórr angórrón murr aodóma aurrürr. § ¹⁸ Ene ngürr, LOD ene inzan alkamül-koke tónggapórrón bóktan tónggapónórr Eibrramka, da wa bóktanórr wagó, “Marü olmalbobatal ka sab ini pamkolpamab tüp nókyenónómo, tai wirri tobarrdógab Izipt kantrridü,* kókó Yuprreitis wirri tobarrdó:† ¹⁹ Keni, Kenas, akó Kadmon pamkolpam, ²⁰ Et, Perris, akó Rrepa pamkolpam, ²¹ Amorr, Keinan, Girrgas, akó Zebus pamkolpam.”

16

Agarr akó Isma-el

¹ Serrae, Eibrramón kol, olmal koke balngólórr oyankü. A oya ma Izipt leba zaget kol asi warilürr, ngi Agarr. ² Serrae bóktanórr Eibrramka wagó, “Gyaurka ma turrkrru. [LOD] kürü piküp kyónürr olmal balngónóm. Da ugó wam, kürü leba zaget ngulmokurpükü utüm. Aprrapórr ma olmal kürünkü nósenónómo oyakagab.”

Eibrram Serraen ubi we ipadórr. ³ Eibrram 10 pail nóma ngyabenórr Keinanóm, da Serrae tóba Izipt leba zaget kol Agarr we ekyanórr tóba müór Eibrramón kolóm ainüm. ⁴ I Agarrdí umturri, da oya müp we okyanórr.

Agarr igó nóma umul bainürr wagó, wa müppükümo, da wa Serraen kle-kle ngakanóm ugón bainürr. ⁵ Da Serrae bóktanórr Eibrramka wagó, “Eibrram, zitülkus matókla, Agarr ne kürü kle-kle igósidi ngakando. Ka kólba leba zaget kol marü tangdó ungrirrü kolóm, da errkya wa umulo wagó, wa müppükümo, da wa kürü kle-kle igósidi ngakando. Da mibü sab LOD wató ki tyal igó, dümdüm nótóka ini pokodó, ia mató, ta ia kótó!”

⁶ Eibrram oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrru, marü leba zaget kol moba tangdómo. Ma tónggapó oyaka, ma ne kla gyagüpi amandóla.” Da Serrae amkoman kle-kle ngakanóm we bainürr Agarrón, da Agarr we busorr oyakagab.

⁷ [LODón anerrua] Agarrón aróbdó omrranórr, [ngüin-koke bwóbdü]. Ene ne arób yarilürr, Surr bwóbdü tótók kwat katedó yarilürr. ⁸ Da wa bóktanórr wagó, “Agarr, Serraen leba zaget kol, ma nubógab katóka akó ma nubó tótókdóla?”

Agarr bóktan yalkomólórr wagó, “Ka busodóla kólba wirri koldógab, Serrae.”

⁹ LODón anerrua oya wyalórr wagó, “Ugó alkomól moba wirri koldó, da oya ubi ipadólónke, wa ne poko bóktale.” ¹⁰ LODón anerrua akó bóktanórr wagó, “Ka sab marü olmalbobatal amkoman abün ninünümo; sab nabe yarile atangóm.”

¹¹ LODón anerrua akó bóktanórr darrü poko oyaka wagó, “Turrkrru, ma errkya müppükümla, da marü sab siman olom yarile.

Ma oya sab Isma-el* ngi ngyesilke, zitülkus LOD marü yón gyaur kuri arrkrrue.

¹² Marü siman olom sab nurr [donkizan] pam yarile; wa sab blaman pamkolpampükü bóka bamgüle, akó pamkolpama usakü ta bóka bamgünórre, akó wa sab gazirr tonarre tebe-tebe ngyaben yarile

‡ **15:16** Ini bóktana 400 pail ngablaoda. Mórrke-mórrke módóga: after 4 generations. § **15:17** Godón Bukbóka barre wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wagó, LOD tüób ene nis klame okaka tübyónürr. * **15:18** Izipt darrü wirri kantrri yarilürr, Keinan kyarr wór kwatabóna. † **15:18** Yuprreitis Tobarr Babilonia wirri basirr minggüpanan yarilürr. **15:21** Apostolab Tórrmen 7:5 * **16:11** Isma-elón ngian küp módóga: God arrkrruda.

tóba blaman zonaretaldógab.”

¹³ Agarr LODón ngi igó ngyesilürr, oyaka nótó bóktanórr: “Asen God”,[†] zitülkus wa bóktanórr wagó, “Ka ia amkoman Godón esena, kürü nótó asenda?”[‡] ¹⁴ Da we zitülkudü, ene arób ngi igósidi ngyesildako, “Be-err La-ae Rro-i”. Oya küp módóga: “Arról Godón arób, kürü nótó asenda”. Errkya[§] asine, ini tonarr, Kades akó Berred ini wirri basirr nis aodó.

¹⁵ Da Agarr Eibrramónkü siman olom we ilngumilürr, da Eibrram ngi ngyesilürr Isma-el. ¹⁶ Agarr Isma-elón nóma ilngumilürr, Eibrram ugón 86 pail yarilürr.

17

God ne Tulmil Ingrinürr, Tóba [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Karrkukus Ainüm

¹ Eibrram 99 pail nóma yarilürr, [LOD] oyaka okaka tübyónürr, da bóktanórr wagó, “Ka Wirrian Arüng God; ma morroal ngyabelón kürü obzek kwata, akó ma kolae tonarr koke tómbapón namulo, igósüm marükwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, ma kolae kla tónggapónórró. ² Da ka sab igósidi kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrino, matóka kótó, akó ka sab marü atang nabe, abün olmalbobatal müfino.”

³ Eibrram obzek kwata simbalkalórr, da obzek tüp elkomólórr. God oyaka bóktanórr wagó, ⁴ “A wa kótó, ini kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktane marünkü. Ma sab abün pamkolpamab abbobat namulo bwób-bwób ini tüpdü. ⁵ Marü sab myamem igó koke ngimlianórrre, Eibrrambóka. Marü ngi ma inzan yarile: Eibrra-am,* zitülkus ka marü abbobatóm kuri mina bwób-bwób ini tüpdü. ⁶ Ka marü sab amkoman abün olmalbobatal müfino; ka sab abün olmalbobatal dódórr ninünümo marükagab akó ibü sab tibióban ngyaben bwób korale. Akó kinga sab marükagab togoble.

⁷ “Ka sab kólba ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan metatómpükü ingrino, kótó ka mató akó marü olmalbobatal marü kakóm, marü sab elnga ne olmalbobatala tóbabótóle. Da ka marü God akó marü olmalbobatalab God namulo, marü kakóm. ⁸ Keinan blaman tüp, ma errkya ne mogob pama ngyabendóla, ka sab marü mókyeno metatómpükü akó marü ne olmalbobatala tóbabótóle marü kakóm; da ka sab ibü God namulo.”

⁹ Da God akó Eibrra-amka bóktanórr wagó, “A mató, marüka wata kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan asi yarile mamóanóm, akó marü olmalbobataldó, marü kakóm, marü sab elnga ne olmalbobatala tóbabótóle. ¹⁰ Ini kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktane marünkü akó marü olmalbobatalabkü marü kakóm, yabü mamóanóm: yabü aodó, e blaman simanal olmalab [gyabi sopae singgalgón] kwarilünke. ¹¹ Da e yabiób sab inzan bangón kwarilünke, da ene gyagüpi amanik timam yarile igó, ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan asine kótóka yadi, mibü aodó. ¹² Ne paila tótókdako solkwat, e blaman simanal olmalab gyabi sopae singgalgón kwarilo, 8 ngürr nóma korale. E yabióban simanal olmalan koke singgalgónane inzan, a blaman simanal olmal yabü müótüdü nidi tóbabótólórr, akó wa nibiób bumióglürr manie mogob pamkolpamdógab ta inzan, yabü óe koke nidipako. ¹³ Ia yabü müótüdü nidi tóbabótóle, ta ia e manie bumiógnane, e ibü sab wata inzan bangón koralo. Kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan wata igósidi

[†] 16:13 Asen God, Ibrü bóktane módóga: El-rro-i. [‡] 16:13 Ngibürr Ibrü bóktane tange wibalómórrón Bwób Zitül pebadó inzan angrirrüna: “Ka errkya kuri esena Godón, nótó asenda kürü.” [§] 16:14 errkya wa ene tonarrbóka apóna, Bwób Zitül peba ugón wialómóp. * 17:5 Eibrram ngian küp módóga: kwit airrün ab. Eibrra-am ngian küp módóga: abün pamkolpamab ab. 17:5 Rrom 4:17 17:7 Luk 1:55 17:8 Bwób Zitül 28:3; Apostolab Tórrmen 7:5 17:10 Apostolab Tórrmen 7:8; Rrom 4:11

metat asi yarile yabü büb murrdü. ¹⁴ Ne pama ini timam koke nóto ipüde, oya sab metatómpükü zirrapórre tóba pamkolpamdógab, zitülkus wa kürü alkamül-koke tónggapórrón bóktan kuri alkamüle.”

¹⁵ God Eibrra-amka akó bóktanórr wagó, “A marü kol Serrae, ma myamem igó ngilian-gu, Serrae. A oya ngi ma Serra† warile. ¹⁶ Ka oya bles wino, akó ka ta marü sab siman olom mókyeno oyakama. Ka sab oya igó bles wino, igósüm wa sab ngibürr bwóbdü pamkolpamab aipbobat warile, da pamkolpamab kinga sab oyakagab togoble.”

¹⁷ Eibrra-am akó obzek kwata simbalkalórr, da obzek tüp elkomólórr, da ngüóng apoaórr. Wa tóbananka bóktanórr wagó, “Siman oloma sab ia tómtómóle 100 pail pamdógab? Serra ia olom ilngumile ini 90 pail ngarkwatódó?” ¹⁸ Eibrra-am bóktanórr LODka wagó, “Morroal igósa, wata Isma-el ki yaril ene olom, kürü pabo sab nóto ipüde marü obzek kwata!”

¹⁹ God igó bóktanórr wagó, “Koke, a marü kol Serra sab siman olom ilngumile marünkü, da ma sab oya ngi ngyesilke Aesak.‡ Ka kólba alkamül-koke tónggapórrón bóktan sab ingrino wankü akó oya olmalbobatalabkü metatómpükü, sab nidi tóbabótóle oya kakóm. ²⁰ A Isma-elónkwata, ka marü murrkrrua: turrkrru, ka sab oya bles ino. Ka sab oya küppükü ino, oya ta akó amkoman abün olmalbobatal ilino. Oya sab 12 simanal olmal kwarile, da i sab singüldü balngomól pam kwarile tibiób abün pamkolpam amarrum, akó ka oya bwób ta inzan wirri ino. ²¹ A kürü ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan, ka wata sab Aesakónkü metatómpükü ingrino, Serra sab ne olom ilngumile marünkü, ini tonarr sab pail.” ²² God tóba bóktan nóma elakónórr Eibrra-amka, wa oyakagab we kwit kasilürr.

²³ Wata ene ngürrdü, Eibrra-am yazebórr, tóba siman olom Isma-el, oya müótüdü nidi tóbabótórr, akó wa tüób manie nibiób bumiógürr, blaman simanal oya müótüdü, tibiób gyabi sopae singgalgónóm, oya Godzan yalórr. ²⁴ Eibrra-am 99 pail nóma yarilürr, wa ini timam ugón ipadórr, ²⁵ akó oya olom Isma-el ama ugón 13 pail yarilürr. ²⁶ I nizana ene timam we ngürr ipadri. ²⁷ Akó ne simanal olmal Eibrra-amón müótüdü nidi tóbabótólórr, akó wa nibiób bumióglürr manie mogob pamkolpamdógab, i blamana timam yazebóp ene ngürrdü.

18

Aüd Pama Eibrra-amón Asenóm Togobórr

¹ [LOD] akó we okaka tübyónürr Eibrra-amka Mamrren* wirri nugup paldó, Eibrra-am tóba palae müót mamtaedó abüs ururdü nóma mórran yarilürr. ² Wa kwit nóma yazilürr, da módóga, wa aüd pam nósenóp bórrangde tóba obzek kwata, ngibürr kan ngarkwat. Wa ibü nóma nósenóp, bupadórr, büsai-büsai we wamórr, ibü basenóm. Wa wakósingül we nülkamülürr tüpdü, da obzek tüpdü elkomólórr.

³ Da wa we bóktanórr wagó, “Gyaurka, kürü lod,† ma moba obzek kwata kürüka ne morroal nóma seserró, da ma kya büsai moba zaget pam arrgrratgu. ⁴ Kya kubó kari nae sokol ki sidüdnüm yabiób wapór bagulüm. E kya ini nugup murrdü ngón ngabagó. ⁵ Ka kubó kari brred pokopükü sidüdo. E küsil arüng iade ipüdane, da e kubó igósidi bazebeke. E kürü palae müótüdüzan kuri togoba, da ka kya yabü zaget pama morroal tónggapónón yabüka.”

Ene aüd pama wagó, “Tónggapó, ma enezan namüla.”

† 17:15 Serrae akó Serra ngi, ibü küp darrpana: balngomól kol. God Serrae ngi imzazilürr ama Serra, igó angunüm wa, abün pamkolpam ngabkan wirri kol warile. ‡ 17:19 Aesak ngian küp módóga, wa ngüóng apóna. * 18:1 Mamrre, ma müsirrga ain bóktan 13:18 ngakanke. † 18:3 lod, oya küp módóga: wirri pam.

⁶ Eibrra-am büsai-büsai Serraka we wamórr bóktanóm palae müötüdü. Wagó, “Büsai, ma aüd ngarkwat‡ morroal plaoa yazeb, da alkomen akó ngibürr taptapan plaoa imngul!” ⁷ Eibrra-am akó büsai-büsai wamórr ngabyón lar ne koralórr. Darrü morroal baritürrün [kau] kupo we upadórr, da tóba [leba zaget olom] we ekyanórr, büsai aungüm. ⁸ Ene kakóm, Eibrra-am ini kla simarrurr: karianbóka zürük bairrün kauan ngóm mor,§ kerrkyat ngóm mor, akó ne kau kupo yungürr. Da ene pam we nülinóp. Izan alo kwarilürr, Eibrra-am ibü bókyan-bókyan minggüpanan nugup murrdü zamngól yarilürr.

⁹ I oya we imtinóp wagó, “Ia marü kol Serra nego?”

Eibrra-am ibüka we yalkomólórr wagó, “We palae müót kugupidümo.”

¹⁰ Ene pamdógab darrü LOD yarilürr, da ene wató bóktanórr wagó, “Ka sab pail, ini ngarkwat, amkoman tolkomolo marüka. Serra ugón siman olompükü warile!”

Serra ugón oya kakotagab arrkrru warilürr, palae müót mamtaedógab. ¹¹ Eibrra-am akó Serra ugón blaman myang akó epep bairrün namülnürri. Serra ene olmal balngón ngarkwat arrgrratórrón warilürr. ¹² Módóga, Serra ngüóng apónórr,* da tóbaka we bóktanórr wagó, “Kürü okómóp kolaea; ka epep kuri baina. Kürü sab olom alngumil ubia ia küpüde? Koke. Kürü müór ta myanga!”

¹³ Da LOD Eibrra-amka we bóktanórr wagó, “Serra ngüóng iade apóne, akó wa iade bóktóne wagó, ‘Ka ia amkoman sab olom eseno? A ka go epepla!’ ¹⁴ Ka LODla, darrü kla kürü obzek kwata müp babula tónggapónóm. Ka sab pail tolkomolo angrirrün ngarkwatódó. Serra ugón siman olompükü warile!”

¹⁵ Serran guma upadórr, da we balpinürr wagó, “Ka go koke ngüóng apóna!”

Da LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Üa! A ka ta umul baina, ma ngüóng apóna!”

Eibrra-am Godón Yatolórr, Sodom Kulain-gum

¹⁶ Ene solkwat, pama we bazebórr tótókóm. Eibrra-am ibü we nolngomólóp kwat-kwat, yawal boweanóm. I ogoblórr kókó Sodom wirri basirr nólgab esenóp buruburudü. ¹⁷ LOD tóba gyagüpi tótókde wagó, “Ka ia Eibrra-amkagab iniko, ka ne poko tónggapónóm kaindóla? ¹⁸ Oya olmalbobatala sab abün bairre akó sab wirri arüngpükü bórrónge ini bwóbdü, akó ka sab blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüpdü bles ninünümo oyakama. ¹⁹ Ka oyakagab koke iniko, ka ne poko tónggapónóm kaindóla, zitülkus ka oya amaikürrü tóba olmal akó olmalbobatal byalóm, kürü kwat mamóanóm, LOD nótókla. I sab morroal akó dümdüm tulmil nóma tómbapón kwarile kürü obzek kwata, da ka sab tómbapono ene morroal, ka Eibrra-amón ne [alkamül-koke bóktan] iliórrü.”

²⁰ Da LOD Eibrra-amka bóktanórr wagó, “Sodom a Gomorra pamkolpama kari kolae tonarr koke tómbapóndako, da ka ngibürrab yón taegwarr kuri arrkrrua, i nibióbka tómbapóndako ini kolae tonarr. ²¹ Da ka errkyadan ola abindóla tai asenóm igó, i ia ene kolae tonarr tómbapóndako, ka ngibürrab yón taegwarrzan arrkrrudóla. Ene kolae tonarr inzan koke nóma yarile, da ka sab tai ugón umul baino.”

²² Ene pam nisa Eibrra-am akó LOD ibükagab we azyórrri. I tib ama Sodobóna aurrürrri. A Eibrra-am wata LODón obzek kwata we zamngólórr. ²³ Da Eibrra-am LODón minggüpanan we wamórr, da imtinürr wagó, “Ia ma sab ene dümdüm ngyaben pamkolpam nümrüknümo ene kolae tonarr pamkolpampükü? ²⁴ Aprrapórr ola ne 50 dümdüm ngyaben pamkolpama nóma ngyaben kwarile ene wirri basirrdü, ia ma sab kulaino? Ma ia oya kolae tonarr koke arrgono ini 50 dümdüm ngyaben

‡ 18:6 aüd ngarkwat, Ibrü bóktane ma inzan angrirrüna: aüd sea. Aprrapórr 20 kilo plaoa kwarilürr. § 18:8 karianbóka zürük bairrün kauan ngóm mor, wamaka kubgu olgola. Mórrke-mórrke módóga: yoghurt ó cream.

18:8 Ibrü 13:2 * 18:12 Serra ngüóng apónórr, zitülkus wa amkoman koke yangunürr wa gaodó warilürr bikóm asenóm.

pamkolpamabbókamde? ²⁵ Ma gyaurka ini poko sab tónggapón-gu: ene dümdüm nyaben pamkolpam akrranóm ene kolae tonarr pamkolpampükü! Dümdüm nyaben pamkolpam dadan tonarre angón-gu kolae tonarr pamkolpampükü! Ma ene poko sab gyaurka koke tónggapón-gu! Ma ini blaman dudu tüpdü zaz nótókla, ma ia [dümdüm tonarr] koke tómbapón namulo?”

²⁶ LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka ne 50 dümdüm nyaben pamkolpam nóma nósenónómo Sodom wirri basirrdü, ka sab ene dudu basirran kolae tonarr arrgono ibübókamde.”

²⁷ Eibrra-am akó we bóktanórr LODka wagó, “Gyaurka Lod, ka akó kya marüka bóktanón, enana ka karimakurla marü obzek kwata amtinüm. ²⁸ Aprrapórr ola ne 45 dümdüm nyaben pamkolpam nóma kwarile, a 50 koke, ia ma sab ene wirri basirrdü pamkolpam blaman kolae ninünümo ene 5 kolpamabbókamde?”

LOD bóktan yalkomólórr wagó, “Ka sab ene wirri basirr koke kulaino, ka ola ne 45 dümdüm nyaben pamkolpam nóma nósenónómo.”

²⁹ Eibrra-am akó LODón imtinürr, “Aprrapórr ma ne ola 40 dümdüm nyaben pamkolpam nóma nósenónómo, da ia?”

Da LOD bóktan yalkomólórr wagó, “Ola ne 40 dümdüm nyaben pamkolpam nóma kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino.”

³⁰ Da Eibrra-am akó we bóktanórr wagó, “Lod, ma gyaurka kürüka ngürsilüm bain-gu. Ma kürü ok kino akó bóktanóm? Aprrapórr ma ne ola 30 dümdüm nyaben pamkolpam nóma nósenónómo?”

Da LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka sab ene wirri basirr koke kulaino, ka ola ne 30 dümdüm nyaben pamkolpam nóma nósenónómo.”

³¹ Eibrra-am akó bóktanórr wagó, “Gyaurka, ka akó kya marüka bóktanón. Aprrapórr ma ne ola 20 dümdüm nyaben pamkolpam nóma nósenónómo?”

LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Ola ne 20 dümdüm nyaben pamkolpam nóma kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino.”

³² Eibrra-am akó we bóktanórr wagó, “Gyaurka, ma kürüka ngürsilüm bain-gu. Kürü ubi kya akó dómdóm bóktanóma. Ola ma ne aprrapórr 10 dümdüm nyaben pamkolpam nóma nósenónómo?”

LOD wagó, “Ola ne 10 dümdüm nyaben pamkolpam nóma kwarile, ka sab ibübókamde koke kulaino.”

³³ LODón bóktana nóma blakónórr Eibrra-amdi, wa tóba kwata we wamórr. A Eibrra-am we alkomólórr tóba nyaben marrgudü.

19

Sodom Pamkolpamab Kolae Tonarr

¹ Tai simaman nóma yarilürr, ene anerru nisa we abzilürr Sodom wirri basirrdü. Lot ugón ene wirri basirran barrbün mamtaedó mórran yarilürr.* Wa ibü nóma nósenórr, wa we bupadórr ibü asenóm. Wakósingül we nülkamülürr da obzek tüp elkomólórr. ² Da ibüka bóktanórr wagó, “Kürü lod† nis, ka yabü zaget pamla. Gyaurka, mi kya kürü müótüdü ogobón. E kubó wapór ola bagulamke akó umtulamke ini irrüb. E sab irrbianande türsümülamke tótókóm e nóla tótókdamli.”

Da i we bóktarri wagó, “Koke, ki kubó popa pamkolpamab kwób bazen pokodó umtuli.”

³ A Lot arüng-arüng we natolórr, kókó dómdóm pokodó i ubi bairri, da i usakü we ogobórr oya müótüdü. Ibünkü morroal alo we bamngulóp akó ist-koke brred. Da i

* **19:1** Ene anerru nisa Eibrra-ampikagab turrürr (18:22). Lot umul-kók yarilürr igó, i anerruamli, zitülkus pam buli turrürr. Ene tonarr, wirri basirran barrbün mamtae pamkolpamab kwóbbazen poko yarilürr. **19:1** Ibruru 13:2 † **19:2** lod, oya kúp módóga: wirri pam.

we elop. ⁴ Ibü utüm tótók küsil nóma yarilürr, Sodom wirri basirrdügab dudu pam, tai küsildügab kókó myang, Lotón müót kal-kal yangónóp. ⁵ Da i Lotka górrgónóp wagó, “Ei? Ene pam nis negamli, marüka nidi turri ini irrüb? Ó-ó? Da ugó tümanik; kibü ubi usakü utüma!”

⁶ Lot we burruanórr ibü basenóm. Mamtaepükü murrausürr, ⁷ da ibüka we bóktanórr wagó, “Gyaurka, kürü gómdamal, e ini kolaean poko tónggapón-gu! ⁸ Tübarrrru, kürü óp olom nisamli, pampükü ut umul-kókamli. Ka kubó ibü pulkakak tüdüdo yabüka, da ene kubó yabüka yarile, ia poko tónggapónóm inkü. A ini pam nisdü darrü kla tónggapón-gu. Zitülkus módóga, i kürü murrdüzan namüli, ka ibü kubó morroal ngankono.”

⁹ I ma oyaka igó bóktónóp wagó, “Usi ane!” I akó we bóktónóp wagó, “Ini go mogob pama tamórr, da wa ma mibü zaz bainüm iade kainda? Ki marüka kubó amkoman kolaean kla tómbapórrre, a we pam nisdü tai inzan koke!” Da i ma tai ugón Lotka arüng ipüdóp, da oya kakota yanenónóp, mamtae kulainüm. ¹⁰ Módóga, ene anerru nisa Lotón kakotagab we amorratrri tibióbka müót kugupidü, da mamtae murrausürr. ¹¹ Da i ene pam, nidi bórranglórr müót mamtaedó, tai küsildügab kókó myang, ilküküp we tümün ninóp, da ibü gaodó koke yarilürr ene müót mamtae asenóm.

Lot Tóba Olmalkolpükü Sodomgab Busorr

¹² Ene pam nisa Lotón we imtirri wagó, “Ia marü ngibürr pamkolpam ala asiko? Ia mónangal, simanal olmal, ópal olmal, ó minggüpanan kolpam asi nóma kwarile, da ibü imarru algab, ¹³ zitülkus ki kubó ini wirri basirr kulaini. [LOD] ngibürrab yón taegwarr kuri arrkrue, ini basirr pamkolpama kolae tórrmen tulmil nibióbka tómbapóndako, da wa kibü ugósüm zirrtapóné ini wirri basirr kulainüm.”

¹⁴ Da Lot tóba ngul olom nisab ilküp pamdó we wamórr bóktanóm. Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Büsai! Ini bwób amgütam, zitülkus LOD ini wirri basirr kulaindase!” A oya ngul olom nisab ilküp pam nisab gyagüpitótók igó yarilürr wamaka, wa ibüka tiz poko bóktanda.

¹⁵ Sisazan balgón yarilürr, ene anerru nisa Lotón arüngi we yalórrri wagó, “Büsai, moba olmalkol yazeb, da buso! Koke ne nóma, LOD kubó ini wirri basirr nóma kolae sine, yabüpükü ta kubó kolae tirre!” ¹⁶ Wazan kalgüppókal atang yarilürr, ene pam nisa Lotón olmalkolpükü tangdó emorrarri, da zidüm we imarrurri wirri basirrdügab, zitülkus LOD ibüka gyaur yarilürr. ¹⁷ I ibü basirr kugupidügab nóma simarrurri, da darrü ene pama wagó, “Zidüm algab busuam! Da kakóm azilgu. Ini buruburudü amilgu, a kubó podopükü bwóbdü busuamke yabiób akrran-gum.”

¹⁸ Lot bóktanórr wagó, “Gyaurka, kürü lod, ola koke! ¹⁹ Ma moba obzek kwata kürüka morroal seserró, marü zaget olom, akó marü gyaur asi yaril kürü arról zid ainüm, da ene podopükü bwóbdü ka ia busuo; ka gaodó kokela ola abzilüm. Kürü ini kolaea kubó kórrpyene ini ao pokodó, da ka nurrótoko. ²⁰ Turrkrue, basirr aum módógase. Wirri kan kokea, kürü wa ola buso gaodóma. Wata kari basirro, da ka kubó ola zid baino.”

²¹ Darrü ene anerrua oyaka bóktanórr wagó, “Taia, ka marü morroal mino, ma kürü enezan kümtina. Ka kubó ene basirr koke kulaino, ma ne kwata bóktóna. ²² Da büsai ola busuam; ka ini tonarr gaodó kokela darrü kla tónggapónóm, kókó e nóma babzilo ola.” (Ene basirr ngi igósidi ngyesilóp Zoarr. Oya küp módóga: “kari”.)

LOD Sodom akó Gomorra Kolae Nyónürr

²³ Lot ene Zoarr basirr nóma emrranórr, abüs ugón banikürrün yarilürr. ²⁴ Da LODón arünga kwitümgab kolae ilang urpükü ingülküp‡ we selókórr ene wirri basirr nisdü, wamaka ngupa amilda. ²⁵ Da wa ene basirr nis akó ene dudu buruburu, ume kyamül akó nugup zid blaman nürribitóp. ²⁶ A Lotón kola kakota yazilürr, da kokrrap solt ingülküpüm we bümzazilürr zamngólórrón.

²⁷ Irrbianande darrü ngürr Eibrra-am türsümülürr, da we alkomólórr, wa LODón obzek kwata ngaen-gógópan ne zamngólórr. ²⁸ Eibrra-am olgabi nóma yazilürr Sodom akó Gomorrabóna, akó blaman ene buruburu, da módóga, wirri amel-amel nokama tüngülürr ene bwóbdügab, wamaka wirri buna baebda.

²⁹ God ene buruburudü wirri basirr nis ene inzan nóma kolae nyónürr, wa gyagüpi wamórr Eibrra-am ne klamóm yatorr. Da wa Lotón zid yónürr ene kolaedógab, wa ene basirr nóma nümrükürr, Lot ne ngyaben yarilürr.

Lot akó Oya Óp Olom Nis

³⁰ Solkwat, Lot tóba ngul olom nispükü Zoarr we amgatórr, ama podopükü bwóbdü wamórr, zitülkus wa gum yarilürr Zoarróm ngyabenóm. Wa tóba olom nispükü kugupi bapórrón wirri ingülküpdü ngyaben yarilürr. ³¹ Darrpan ngürr ngaen ngul oloma zoretódó we bóktanórr wagó, “Mibü aba myang kuri baine, da ala myamem darrü pam babula müörüm ainüm akó olmal basenóm, pamkolpamazan kaindako blaman bwób-bwób. ³² Yao, mi errkya mibiób ab waen amyandamli gorrgorran ngitanóm. Ene kakóm, mi kubó usakü iade bazurruo. Ini tonarre, mibü küp elnga asi kwarile mibiób abdógab.” ³³ Ene irrüb, i tibiób ab waen emyarri. Ngaen ngul oloma we umtulürr tóba abpükü. Aba ta koke umul bainürr igó, oloma nóma umtulürr akó nóma saogórr.

³⁴ Akó darrü ngürr ngaen ngul oloma zoretbóka wagó, “Turrkrru, ka irrüb umtula mibü abpükü. Da mi akó errkya ini irrüb waen amyandamli. Ini irrüb kubó e ma usadi umtuli. Ini tonarre, mibü küp sab elnga asi kwarile mibiób abdógab.” ³⁵ Da módóga, i akó tibiób ab we emyarri ene irrüb. Zoreta natókórr, abpükü we umtulürr. Aba ta akó koke umul bainürr igó, oloma nóma umtulürr akó nóma saogórr.

³⁶ Da Lotón ngul olom nisa bikóm inzan tonarre nóserri tibiób abdógab. ³⁷ Ngaen ngul oloma siman olom esenórr, da ngi we ngyesilürr Moab. § Errkya* Moabbóka ne pamkolpam ngibliandako, i oya küpko. ³⁸ Akó zoreta ta siman olom ilngumilürr. Oya ngi we ngyesilürr Ben-Ami. † Errkya Amon ne pamkolpamko, i oya küpko.

20

Eibrra-am akó Abimelek

¹ Eibrra-am olgabi* we bupadórr, da zaorrón ngyabenkü inzan wamlórr, kókó wa Negeb emrranórr, [ngüin-koke bwób]. Wa kya karianbóka ini nis bwób aodó ngyabelórr: Kades akó Syurr. Solkwat, wa akó we bupadórr, da mogob pamzan Gerrarr wirri basirrdü bupso ngyabenóm wamórr. ² Wa olazan ngyabelórr, wa pamkolpam igó nilóp tóba kolbóka wagó, wa oya bólbóto. Da Abimelek, Gerrarr basirran king, tóba darrü zaget pam we zirrapónórr Serran ódódóm oyaka. Da Abimelek we upadórr tóba kolóm.

‡ **19:24** kolae ilang ingülküp, Mórrke-mórrke módóga: sulphur. Sulphur aruri burua o tópalzan ingülküp, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolae an ilanga. **19:25** Metyu 10:15; 11:23-24; Luk 10:12; 17:29; 2 Pita 2:6;

Zud 7 **19:26** Luk 17:32 § **19:37** Moab ngian gyagüp inzana, wamaka lbrü bóktan opor: abdógab. * **19:37** errkya wa ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitül peba ugón wialómóp. † **19:38** Ben-Ami ngian küp módóga: mibü óean küp. I ene olom inzan ngi ngyesilürr, zitülkus Lot tóbanan óedó olom ilngumilürr. Solkwat tonarr,

Amon akó Moab ibü pamkolpama metat gazirr kwarilürr Eibrra-amón olmalbobatalpükü. * **20:1** Eibrra-am ugón aprrapórr lbrü amgatórr, Mamrren nugup ne kwarilürr. Ma müsirrga ain bóktan 18:1 ngakanke. **20:2** Bwób Zitül 12:13; 26:7

³ Ene irrüb, God Abimelek-ka nusi we tamórr. God bóktanórr wagó, “Turrkrru! Ma бүдүл pamlá, zitülkus ma ne kol upuda, oya müór asine!”

⁴ Abimelek ma Serradi koke umturri, da wa we bóktanórr wagó, “[LOD], ma wa sab kürü iade kómkolo kólba pamkolpampükü? Ka umul-kók namüla igó, ka kolae tonarr tónggapóna. ⁵ Eibrra-am tüób igó yarilürr wagó, ‘Wa kürü bólbóto,’ akó Serra ta tüób inzan warilürr wagó, ‘Wa kürü bólbóta.’ Ka ini amkoman morroal moboküpi tónggapóna.”

⁶ LOD ene dadan nusdü akó bóktanórr wagó, “Ka umulóla, marü gyagüpitótók igósa, wamaka ma dümdümla, da ka marü mólena kürüka kolae tonarr tónggapón-gum. Módóga, ka marü igósidi mürrmüta oya amurrgum. ⁷ Da errkyadan ene kol ugó walkomól tóba müórdü. Oya müór [prropeta], da wa sab marünkü tóre eko-e, da ma sab igósidi ngyabelo. A ma ne oya koke nóma walkomolo müórdü, ma umul namulo, ma sab nurrótoko moba blaman pamkolpampükü.”

⁸ Irrbianande darrü ngürr Abimelek türsümülürr, tóba ngi pam we ngibaunürr, da wa blaman kla we adrratórr ne pokoa tómbapónórr nusdü. Ene pam ta wirri guma yazebórr. ⁹ Abimelek Eibrra-amón ngyaunürr, da we yalórr wagó, “Ma ia laró poko tónggapóna kibüka? Ka marüka ia laró kolae tónggapóna, da ma kürü igósidi kyórrü wirrian kolae tonarr tónggapónóm kólba pamkolpampükü? Ma kürüka ne kla tónggapóna, ma kokean ki tónggapóna!” ¹⁰ Da Abimelek Eibrra-amón imtinürr wagó, “Ma namügüm gyagüpi wama tiz agósüm moba kolbóka?”

¹¹ Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka kólbaka igó bóktan namülnürrü: ‘Darrü olom ini pokodó babulana Godón gum angónóm, da i sab kürü kómkólórrre kólba kolanbókamde.’ ¹² Ene go amkoman, wa ta kürü bólbóto: kibü darrpan ab, a aip ma koke. Da kürü igósidi gaodó yarilürr oya amiógüm. ¹³ Kürü God nóma kyalórr kólba aban müót basirr amgatóm, ka oya we wyalórró wagó, ‘Ma sab kürüka moba morroal tonarr inzan kwata pupain namülünke: mi negama aurrli, ma igó byal namülünke magó kürübóka, “Wa kürü bólbóta.” ’”†

¹⁴ Módóga, Abimelek ene gyaar elklaza simarrurr: [sip], [kau], akó ópal a simanal [leba zaget] kolpam, da Eibrra-amón siliónürr. Serran ta we walkomólórr Eibrra-amka. ¹⁵ Abimelek oyaka we bóktanórr wagó, “Turrkrru, ini ne bwóbe blaman kürüne; ma ne tüp pokom ubi baino, da ma we ngyabelónke.” ¹⁶ Wa Serraka igó bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka marü bólbót 1,000 [silba] poko alióndóla, blaman marü pamkolpam igó byalóm wa, ma darrü kolae koke tónggapóna. Ma errkya dümdümla.”

¹⁷⁻¹⁸ Abimelek Eibrra-amón kol Serran nóma upadórr, da LOD ini zitülkUSDü olmal balngón-kokean ngintinóp blaman kol Abimelekón müótüdü. Da Eibrra-am Godka tóre we ekorr. God Abimelekón, oya kol akó leba zaget ngul olmal dólóng ninóp, da arüng we nülinóp olmal balngónóm.

21

Serra Aesakón Inlgumilürr

¹ [LOD] Serraka [gail tonarr] yarilürr, wa enezan bóktanórr. Wa oyankü tónggapónórr, wa ne [alkamül-koke bóktan] okyanórr. ² Serra bikóm ipadórr, da siman olom we inlgumilürr Eibrra-amón myangande, tai we ngarkwatódó, God ne ngarkwat ngilianórr oya amtómólóm. ³ Eibrra-am tóba siman olom, Serra noan inlgumilürr oyankü, ngi we ngyesilürr Aesak.* ⁴ Da oya God ne tulmil ekyanórr

† **20:13** Enana Eibrra-am amkoman poko bóktan yarilürr, wa Abimelekón ilklió iliólürr, zitülkus wa igó amkoman poko koke bóktanórr wagó, Serra oya kol warilürr. **21:2** Ibrü 11:11; Bwób Zitül 18:10, 14 * **21:3** Aesak ngian küp módóga: wa ngüóng apónða. **21:3** Bwób Zitül 17:17, 19; 19:12-15

tónggapónóm, da wa Aesakón [gyabi sopae ugón singgapinürr], wa 8 ngürr nóma yarilürr. ⁵ Eibrra-am 100 pail nóma yarilürr, Aesak ugón tómtómólórr oyankü. ⁶ Serra we bóktanórr wagó, “God kürü ngüongan ngigütanórr barnginwómpükü. Sab blamana nidi barrkrrue ini poko, i ta ngüóng korale kankü. ⁷ Ia nótó ki bóktóne Eibrra-amka wagó, ia Serra sab amkoman olom ngayóne?”

“Darrü olom umul babul yarilürr Eibrra-amón azazilüm wagó, Serra sab olom ngayóne. A errkya, ka ma oyankü olom kuri ilngumila, enana wa myangana!”

Eibrra-am Zirrnápónórr Agarrón akó Isma-el

⁸ Aesak morroal dódórr bailürr, kókó aipa ngómdügab ne ngürr amanikürr. Da ene ngürr Eibrra-am ugón wirri garrirr tóre tónggapónórr. ⁹ A Serra Isma-elón esenórr, Izipt leba zaget kol Agarr ne olom ilngumilürr Eibrra-amónkü, tóba olom Aesakón ngüóng angyalde.† ¹⁰ Da Eibrra-amón we yalórr wagó, “Ugó zirrzwapó ini leba zaget kol tóba olompükü! Zitülkus módóga, kürü olom Aesak marü elklaza marü бүдүл kakóm koke ki arrgrrüte ini leba zaget kolan olompükü!” ¹¹ Módóga, ini bóktana Eibrra-amón wirri müp ekyanórr, zitülkus Isma-el ta oya olom yarilürr. ¹² A God Eibrra-amka we bóktanórr wagó, “Ma müp apadgu moba olomankwata akó moba leba zaget kolankwata! Tónggapó marü Serra ne poko mile, zitülkus wata sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngiblianórrre. ¹³ A ka ta sab Isma-elón abün olmalbobatal ilino akó i tibióban kantrridü ngyaben kwarile, zitülkus wa ta marü küpe.”

¹⁴ Irrbianande darrü ngürr Eibrra-am türsümülürr, Agarrón ngibürr alo kla uliónürr, akó naepükü lar sopae bele, oya tupodó emelórr, da we zirrzwapónórr tóba siman olompükü. Agarr a Isma-el we bupadürri, da [ngüin-koke bwóbdü] we apól namülnürri. Ene ngüin-koke bwób Berrsyiba wirri basirr minggüpanan yarilürr. ¹⁵ Ene lar sopae beledó naea nóma blakónórr, Agarr tóba siman olom kari tugupanan tiz bórean-bórean nugup murrdü ingrinürr. ¹⁶ Agarr tebe natókórr, da barrkyanan kan‡ we mórran-mórran bainürr. Wa tóbaka bóktanórr wagó, “Ka kokela kólba olom asenóm nurrótóckde.” Módóga, yarmurrande yónüm we bainürr, wa enezan mórran warilürr.§

¹⁷ God ene siman olom bóktan bómgól arrkrrurr, da [Godón anerrua] kwitümgab Agarrka we tóbtanórr wagó, “Agarr! Ia laró müpa? Ma gumgu! God marü oloman bóktan bómgól kuri arrkrrue wa utürrün nege. ¹⁸ Ugó bupa, olom zamngól-zamngólan ngita, da tangdó emoa zao-zao ainüm, zitülkus ka sab oya abün olmalbobatal ilino akó i tibióban wirri kantrridü ngyaben kwarile.”

¹⁹ Da God oya ilküp nis we nóbzelórr, da wa nae badu we esenórr. Wa ola natókórr, lar sopae bele errngamórr, tóba olom we emyanórr.

²⁰ Isma-el nóma dódórr bainürr, God oyaka asi yarilürr. Wa ngüin-koke bwóbdüzan ngyaben yarilürr, wa бүгүр pamóm we bainürr. ²¹ Wa Parran ngüin-koke bwóbdüzan ngyaben yarilürr, aipa oya kol kwat we tónggapónórr Izipt kantrri kol amiógüm. Da wa we zumiógürr.

Eibrra-am Alkamül-koke Ngyaben Bóktan Ingrinürr Gerrarr Kingpükü

²² Ene tonarrdó, Abimelek akó tóba gazirr pamab singöldü wirri ngi pam, ngi Paekol, Eibrra-amka bóktarri wagó, “God mankü asine ma blaman ne poko tómbapóndóla. ²³ Da ma [arüng alkamül-koke bóktan] ugó tónggapó Godón obzek kwata. Ma sab kürü myamem ilkió alión-gu kólba olmal akó olmalbobatalpükü.

† 21:4 Bwób Zitül 17:12; Apostolab Tórrmen 7:8 † 21:9 Aesakón ngüóng angyalde: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrúna: Aesakdi barngindi. 21:10 Galatia 4:29-30 ‡ 21:16 barrkyanan kan: Wirri pama бүгүри kyab nóma amaíke, ne ngarkwat aupe, Agarr tóba olomdógab inzan kan mórran-mórran bainürr. § 21:16 Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrúna: oloma yarmurrande yónüm we bainürr.

Ma kürü morroal kyó ma ne kantrridü ngyabendóla mogob pamzan, ka marükazan namülnürrü morroal tonarr.”

²⁴ Da Eibrra-am bóktanórr wagó, “Ka arüng alkamül-koke bóktan igó tónggapóndóla!”

²⁵ Eibrra-am murrkurr bóktan sidódürr Abimelekka tóba darrü nae baduankwata, Abimelekón zaget pama arüngi ne kla arrbainóp. ²⁶ Da Abimelek we bóktanórr wagó, “Ka umul-kókla, ene poko nóto tónggapóne! Ma kürü ngaen-gógópan koke küzazilürrü, a ka wata errkya arrkrrua.” ²⁷ Módóga, Eibrra-am Abimelekón ngibürr [sip], [gout], akó [kau] iliónürr, da ene kakóm, i nizana [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] we ingriri. ²⁸ Eibrra-am akó 7 sip kupo tibi-tibi irrbünürr. ²⁹ Abimelek Eibrra-amón imtinürr wagó, “Küp ia laróga, ma ene 7 sip kupo tibi-tibi iade amóna?”

³⁰ Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini 7 sip kupo yazeb kürü tangdógab, kürü amkoman angunüm ma kubó abino wagó, ini nae badu kótó ilüngürrü.” ³¹ Ene bwób ngi igósidi ngyesilóp Berrsyiba,* zitülkus ene pam nisa arüng alkamül-koke tónggapórrón bóktan ola ingriri.

³² Alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrina nóma blakónórr Berrsyibam, Abimelek akó Paekol, tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pampükü, we alkomórri ama Pilistia bwóbdü. ³³ Ene kakóm, Eibrra-am darrü tamarrisk† nugup zid we irtümülürr Berrsyibam. Eibrra-am ene pokodó LODón ngian we ngilialórr oya ótokóm, [Ngarkwat-koke Arról] God. ³⁴ Eibrra-am Pilistia isab kantrridü mogob pama ngyaben yarilürr wirri kokrrap ngarkwatóm.

22

God Eibrra-amón Apókórr Aesakónbókamóm

¹ Ngibürr tonarr kakóm, God Eibrra-amón apókórr:* Wa ngisilianórr wagó, “Eibrra-am!”

Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Ka inamüla!”

² Da God we bóktanórr wagó, “Ma moba siman olom ipa, moba darrpanan olom, ma noaka ubila moboküpdü, Aesak. Da wam, Morria tüpdü. Ola urdü dudu igasilke kürü akyanóm darrü podo kwitüdü, ka marü sab umul mino.”

³ Da Eibrra-am irrbianande saogórr. Wa tóba [donki] tónggapónórr bupadóm. Wa ibü yazebórr, tóba zaget pam nis akó tóba olom Aesak. Da gaodó ur nóma emótórr, Godón akyan kla aungüm, wa we wamlórr ene pokodó, God nóla tótókóm yalórr. ⁴ Aüd ngim ngürrdü, Eibrra-am singül kwata nóma yazilürr, ene bwób barrkyanan kandógab esenórr. ⁵ Da wa tóba zaget pam nisdü we bóktanórr wagó, “E ae namülam, ini donkipükü. Ka kólba olommokurpükü tótókdóla aum, Godón [ótókóm], da ki kubó akó tolkomóli yabüka.”

⁶ Eibrra-am ur kur ipadórr akyan kla aungüm, da Aesakón tupodó we emngyelórr. A wa tüób ur setan kla a turrik nüpadórr. Da i nizana darrpan mün aurnürrü. ⁷ Da Aesak tóba abdó Eibrra-amka bóktanórr wagó, “Ba!”

Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Ia, kürü olom?”

Aesak imtinürr wagó, “Ma turkrru, mibü ur setan kla akó ur kur asine, a mibü ma [sip] kupo nega aungüm Godón akyanóm?”

⁸ Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Mibü kalma God sip kupo tüób tókyene aungüm, kürü olom.” Da i nizana darrpan mün we aurnürrü. ⁹ Ene bwób nóma

* **21:31** Berrsyiba ngian aprrapórr nis küp módógamli: badu, arüng alkamül-koke bóktan ne tónggapórrü, ó badu 7dógab. † **21:33** tamarrisk kari pórngae nugupa, murrüm arit kwarilürr. Eibrra-am ene nugup irtümülürr pamkolpam amtyanóm ene Godón [ótók] bwób yarilürr. * **22:1** God Eibrra-amón apókórr, wa igó poko bóktanda wagó, God Eibrra-amón wirri müp kla tónggapónóm yalórr, asenóm wagó, ia Eibrra-am oya amkoman angunda. Mórrke-mórrke módóga: tested.

emrrarri, God Eibrra-amón ne bwóbüm yalórr, Eibrra-am [alta] ola elórr. Ene kakóm, Eibrra-am ur yazebórr, da dümdüm irrbülürr ene alta kwitüdü. Tóba olom Aesakón nizan tang akó wapór nis sye-i we nómelóp, kwit yónürr da dudu we igasilürr altadó, setan-koke ur kwitüdü. ¹⁰ Tang adrratórr, da turrik ipadórr Aesakón amkalóm. ¹¹ [LÓDÓN anerrua] kwitümgab we ngisilianórr wagó, “Eibrra-am, Eibrra-am!”

Eibrra-am bóktanórr wagó, “Ka inamüla.”

¹² Anerrua bóktanórr wagó, “Ma moba tang olomdó angrin-gu! Oyaka darrü poko tónggapón-gu. Ka errkya kuri umul baina, ma Godón gum angóndóla, zitülkus ma moba olom kürü gum-koke yangóna, marü ne darrpanan olome.”

¹³ Eibrra-am kwit yazilürr, da módóga, siman sip we esenórr banómórrón nugup kopodó, oya gara bongreanórr nugup tizdü. Da Eibrra-am wamórr, ipadórr, alta kwitüdü dudu igasilürr aungüm Godón akyanóm tóba oloman pabodó. ¹⁴ Eibrra-am ene bwób ngi we ngyesilürr wagó, “[LÓD] mibü aliónda.” Da errkya† ini tonarr, pamkolpama inzan bóktandako wagó, “LÓDÓN podo kwitüdü, wa sab mibü inzan tüliónórrre.”

¹⁵ LÓDÓN anerrua Eibrra-amka akó nis ngim tóbtanórr kwitümgab ¹⁶ wagó, “LÓD inzan bóktanda: zitülkus ma ini kla tónggapóna, akó ma moba olom kürü gum-koke yangóna, marü ne darrpanan olome, ka kólbanan ngidü igó [arüng alkamül-koke bóktan] ingrino: ¹⁷ ka sab marü amkoman bles mino. Ka marü olmalbobatal sab abün ninünümo ini wimurrzanko kwitüm akó nóreszanko malu kabedó. Marü olmalbobatala sab ibü wirri basirr azeb kwarile, usakü nidi bókróna. ¹⁸ Marü olmalbobataldógab, ini tüpdü blaman bwób-bwób pamkolpama sab morroal ipüdórrre,‡ zitülkus ma kürü bóktan kuri amiga.”

¹⁹ Da i we alkomórrri zaget pam nisdü. I blamana we bakolórr ama Berrsyiba. Eibrra-am ola nyabelórr ene tonarr.

Na-orrón Olmalbobatal

²⁰ Ngibürr tonarr kakóm, Eibrra-amón darrü oloma izazilürr wagó, “Turrkrru! Milka simanal olmal balngónórr Na-orrónkü, marü zoret: ²¹ Uz, ngaen pam, Buz, oya zoret, Kemuel (Arramón ab), ²² Kesed, Azo, Pildas, Yidlap, akó Betuel.” ²³ Betuel Rrebekan ab yarilürr. Milka ini 8 simanal olmal balngónórr Na-orrónkü, Eibrra-amón zoret. ²⁴ Na-orrón solo kol, ngi Rreuma, oyankü ta simanal olmal balngónórr: Teba, Ga-am, Ta-as, akó Ma-aka.

23

Eibrra-am Tüp Poko Amiógürr Serran Búdül Angrinüm

¹⁻² Serra 127 pail nóma warilürr, wa ugón nurrótókórr Kirriat Arrba wirri basirrdü (darrü ngi módóga: Ibrón), Keinan tüpdü. Eibrra-am palae müótüdü bangrinürr yón amtom akó yón gyaurüm tóba kol Serrakamóm.

³ Da Eibrra-am tóba kolan büdüldügab bupadórr, da wa we bóktanórr Et pamkolpamdó wagó, ⁴ “Ka mogoba bupso nyabendóla yabü aodó. Yabü ia darrü tüp poko babula yabükagab amiógüm? Ka igósidi kubó kólba kol büdül gapókdó ola ungrino.”

⁵ Et pamkolpama bóktan we yalkomólóp Eibrra-amka wagó, ⁶ “Wirri pam, kibü turrkrrunünüm. Ma wirri arüng balngomól pamla kibü aodó. Ma moba kol büdül kibünüm morroalan ingülküpdü tónggapórrón gapókdó ungrino. Darrü oloma kubó koke badóle marü gapók akyanóm moba kol büdül angrinüm.”

^{22:9} Zeims 2:21 † ^{22:14} errkya ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitül peba ugón wialómóp. ^{22:17} Bwób Zitül 26:3; Ibrü 6:13-14 ‡ ^{22:18} Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: Blaman bwób-bwób pamkolpama sab kürü kúmtinórrre ibü bles ainüm, ka marü olmalbobatalzan bles nyónarre, ... ^{22:18} Bwób Zitül 12:3; 28:14; Apostolab Tórrmen 3:25 ^{23:4} Ibrü 11:9, 13; Apostolab Tórrmen 7:16

⁷ Da Eibrra-am bupadórr, wakósingül nülkamülürr, tóba singül we tüp elkomólórr Et pamkolpamab obzek kwata, ene tüp pamkolpam nidi kwarilürr. ⁸ Bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü ne ubi asi nóma yarile kürü kolan бүдүл бүб angrinüm yabünüm darrü gapókdó, da kürü bóktan tübarrkrru; e kubó kürü ngidü Eprronón imtinamke, Zoarrón siman olom. ⁹ Ene igósüm, wa kubó sel sine Makpela bwóbdü oya nadü kugupi apórrón wirri ingülküpe, oya ngaon bwób ngarkwat negse. Wa kürü ene tüp poko ki kókya yabü ilküpdü, tóba dudu angrirrün darrem ngarkwatódó, kibü blamanab gapók bwóbüm yabü aodó.”

¹⁰ Eprron ola asi yarilürr ene mórran pokodó tóba Et kolpampükü, ene wirri basirran barrbün mamtaedó. Wa bóktan yalkomólórr Eibrra-amka blaman pamkolpamab obzek kwata wagó, ¹¹ “Koke, kürü wirri pam, kürü kurrkrru. Ka marü ene tüp poko akyandóla, ó ka marü ene kugupi apórrón wirri ingülküppükü akyandóla ene tüp pokodó. Ka akyandóla kólba pamkolpamab obzek kwata. Gapókdó ungrü moba kol бүдүл.”

¹² Eibrra-am akó wakósingül nülkamülürr, da singül tüp elkomólórr ene tüp pamkolpamab obzek kwata, ¹³ ó bóktan we yalkomólórr Eprronka ibü blamanab arrkrrum wagó, “Gyaurka. Marü ubi ne nóma yarile, kürü kurrkrru. Kubó ka dudu darrem kla nókyenónómo ene tüp pokoankü. [Sipa] kürükagab, da ka kubó ola kólba kol бүдүл ungrino.”

¹⁴ Eprron bóktan yalkomólórr Eibrra-amka wagó, ¹⁵ “Kürü wirri pam, kürü kurrkrru; ene tüpan ngarkwat módóga, 400 [silba] mani poko. Mi gódamiimli; kürüka akó marüka ene wirri ngarkwat kokea. Ene marü mobakama. Ungri moba kol бүдүл gapókdó.” ¹⁶ Eibrra-am abinürr Eprronón bóktandó. Wa 400 silba mani pokoab müp ngarkwat we ipadórr, Eprron ne ngarkwat ngilianórr Et pamab obzek kwata. Ene silba mani pokoab müp we ngarkwatódó yarilürr, bumióg bwóbdü ne ngarkwatódó ingrinóp.

¹⁷ Da Eibrra-am Eprronón tüp poko ene inzan amiógürr Makpela bwóbdü, abüsa nólgabi banikda Mamre bwóbdügab. Wa tüp, ene kugupi apórrón wirri ingülküp, akó blaman ne nugup zid kwarilürr yazebórr, tai kókó tüp poko ngarkwat ne yarilürr. ¹⁸ Ene elklaza Eibrra-am ugón yazebórr Et kolpamab obzek kwata, nidi togobórr wirri basirran barrbün mamtaedó.

¹⁹ Ene kakóm, Eibrra-am tóba kol Serran gapókdó we ungrinürr Makpela tüp pokodó, abüsa nólgabi banikda Mamre bwóbdügab (ene wa Ibrnon), Keinan tüpdü. ²⁰ Et pamkolpama ene tüp poko akó kugupi apórrón wirri ingülküp Eibrra-amón tangdó inzan ugón ingrinóp, tóba pamkolpamab gapók balüng bwóbüm.

24

Eibrra-am Aesakón Kol Kwat Tónggapónórr

¹ Eibrra-am amkoman tai myang yarilürr ene tonarrdó. Oya [LOD] bles yónürr blaman kwata.

² Darrpan ngürr Eibrra-am bóktanórr tóba müótüdü singüldü zaget pamdó, Eibrra-amón elklaza nótó ngabkalórr, wagó, “Moba tang kürü waurr grasana zirrsapó. ³ Ma kürünkü [arüng alkamül-koke bóktan] singri errkyadan LODón ngidü, tüp a pülpül God: ma sab kürü siman olomankü darrü kol kokean tududo aini Keinan pamkolpamab ópal olmaldógab, ka nisakü nyabendóla. ⁴ A ma sab wamo kürü kólbanan tüpdü, akó kürü kólbanan zitül kolpamdó. Ma sab kürü siman olom Aesakónkü kol olgabi upudo.”

⁵ Oya zaget pama imtinürr wagó, “Ka sab ia kaino, ene kol ne sab ubi koke nóma warile kürüka akyanóm ini bwóbdü? Ia ka sab marü olom Aesakón yalkomolo ene bwóbdü, ma nólgab tamórró?”

⁶ Eibrra-am bóktan yalkomólórr wagó, “Ma umul-umul namulo, ma kürü olom sab kokean yalkomolo ola. ⁷ Da LOD, kwitüm God, kürü nótó küdódürr kürü aban zitül pamkolpamdógab akó kólba amtómól tüpdügab, wa kürüka arüng alkamül-koke bóktan igó tóbtanórr wagó, ‘Ka sab ini tüp marü olmalbobatal nókyenónómo.’ Wa tóba anerru singül kwata zirrapóndase, igósüm ma sab kol olgabi upudo kürü siman olomankü. ⁸ Ene kol ne sab ubi koke nóma warile mankü tótókóm, ma sab bago-o kürü ene arüng alkamül-koke bóktandógab. A ma sab kürü siman olom ola kokean yalkomolo.” ⁹ Eibrra-amón zaget pama tóba tang tóba wirri paman waurr grasana zirrapónórr, da wa tóba arüng alkamül-koke bóktan ingrinürr, oya Eibrra-am ne bóktan ekyanórr inikwata.

Eibrra-amón Zaget Pama Rrebekan Omrranórr

¹⁰ Eibrra-amón zaget pama 10 [kamel] yazebórr tóba wirri paman kameldógab, da wa abün morroal elklazapükü bupadórr, ama Mesopotamia* bwóbdü wamlórr, ene wirri basirrdü Eibrra-amón zoreta Na-orr nóla ngyabelórr. ¹¹ Wa ola nóma abzilürr, da kamel mórran-mórran ninóp nae badu minggüpanan, wirri basirr kalkuma; ugón simam yarilürr, kolab nae bait ngarkwat nóma amrranda.

¹² Zaget pama tóre ugón ekorr wagó: “LODóe, kürü wirri pam Eibrra-amón God, gyaurka, ma kürü kókya errkya ini ngürr ka nebókamóm tama, akó ma morroal tonarr okaka simzazilke kürü wirri pam Eibrra-amka. ¹³ Ka zamngólórrón inamüla, nae badu kabedó. Kúsil kola bausdako ene wirri basirran pamkolpamdógab nae baitüm. ¹⁴ Kubó inzan ki yarilün: ka kubó ne kúsil koldó bóktano kagó, ‘Gyaurka, moba nae bele tüp solkomól kürü anónóm’, akó wa ne kubó nóma bóktóne wagó, ‘Enó, akó ka kubó marü kamel ta nae nómyenónómo,’ da wata wató ki waril, ma ne kol zumanike moba zaget pam Aesakónkü. Inzande, ka kubó umul namulo wagó, ma morroal tonarr kuri pupo sina kürü wirri pamdó.”

¹⁵ Ene zaget pamazan tóre yarilürr, da módóga, Rrebeka ugón katókórr ene wirri basirrdügab, tóba mariti tónggapórrón nae bele tupodó sidódlórr. Wa Betuelón óp olom warilürr. Betuel Milkan siman olom yarilürr. Milka Na-orrón kol warilürr. Na-orr Eibrra-amón zoret yarilürr. ¹⁶ Rrebeka kari agurr ngulmukur koke warilürr. Wa müór amióg ngarkwatódó warilürr, pampükü ut umul-kók. Nae badudü abinürr, nae bórrngamórr tóba mariti tónggapórrón nae beledó, akó tügasilürr.

¹⁷ Eibrra-amón zaget pama büsai-büsai wamórr oya asenóm ó oya we umtinürr wagó, “Gyaurka, ma ia kürü nae sokol koke kókýeno anónóm marü nae beledógab?”

¹⁸ Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, kürü wirri pam, ugó enó.” Wa tóba mariti tónggapórrón nae bele büsai solkomólórr ama tangdó. Da wa oya nae we emyanórr.

¹⁹ Oya nae amyana nóma blakónórr, wa bóktanórr wagó, “Marü kamel ka ta kubó nae nómenónómo, kókó ibü nae anón ubia nóma blakóne.” ²⁰ Wa büsai nae ekanórr, ne nae bórrngamórr nae beledó, ama wirri nae kurrópdü. Wa akó büsai natókórr nae badudü, ngibürr nae baitüm kamelabkü anónóm, kókó blamana ngarkwatódó nae enenóp. ²¹ Ene zaget pama oya piküpan ngazokalórr umul bainüm wagó, LOD oya agóltagól ia morroal küppükü kuri sine, ta ia koke.

* **24:10** Mesopotamia, ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: Arram Na-arra-im. Ene ngian küp módóga Ibrü bóktane: Arram pamkolpamab kantri, nis tobarr nis aodó ne pokoa. Ene nis tobarr nis ibü ngi módógamli: Taegrris akó Yuppreitis.

²² Ene kamelab nae anóna nóma blakónórr, zaget pama [gold] syók rring[†] ipadórr, oya syókdü angrinüm, akó nis gold tang püid[‡] tang nisabkü ipadórr. ²³ Wa we umtinürr wagó, “Ma ia kürü koke kilo, ma noan óp olomla? Ia marü aban müótüdü ut kan asine kibü utüm ini irrüb?”

²⁴ Rrebeka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Betuelón ngul olomla. Milka Betuelón ilngumilürr Na-orrkagab. Ka Na-orrr akó Milka ibü bobatla. ²⁵ Kibü müótüdü kamelab ut akó alo kan asise, akó yabü ta kan asise utüm kinkü.”

²⁶ Ene zaget pama wakósingül nülkamülürr, singül tüp elkomólórr, da LODón we [ótóklürr]. ²⁷ Wa bóktanórr wagó, “Mi blamana LODón yagürnórre, kürü wirri pam Eibrra-amón God. Wa tóba morroal tonarr koke irrmatórr kürü wirri pamdógab akó wa koke alkamülürr, wa kürü wirri pam ne [alkamül-koke bóktan] ekyanórr. A kótó, LOD kürü dümdüm kolngomóle kólba wirri paman zoretan müót kolpamdó.”

²⁸ Rrebeka busorr müótüdü, tóba aipan müót kolpam büzazilüm ne pokoa tómbapóne. ²⁹ Rrebekan siman bólbót asi yarilürr. Oya ngi Leiban. Wa büsai-büsai wamórr Eibrra-amón zaget pam sisingül akyanóm nae badudü. ³⁰ Wa bólbótan syókdü ne rring akó nizan tangdó tang püid nóma nósenóp akó nóma arrkrrurr oya bólbóta ne poko izazilürr, pama oyaka ne poko bóktanórr, da we wamórr ene pamdó, da módóga, oya we esenórr kamel minggüpanan zamngólórrón nae badu kabledó. ³¹ Leiban oyaka bóktanórr wagó, “Yao, mató ma bles airrünla LODkagab. Ma aini iade zamngóldóla? Ka müót kuri tónggapóna akó ka ut bwób tónggapóna marü kamelabkü.”

³² Eibrra-amón zaget pama müótüdü wamórr. Leibanón zaget pama elklaza selókóp kamelab büb kwitüdügab. I kamelab бүдүл twal[§] akó alo kla түbarrmünürr, akó nae sidüdóp Eibrra-amón zaget pamankü akó wa ne pampükü tamórr, ibü wapór bagulüm. ³³ Leibanón zaget pama alo sirrbünóp oya obzek kwata. Wa bóktanórr wagó, “Ka ngaen-gógópan koke elo-o, kókó ka kubó adrrüto, ka ne bóktanankwata tama.”

Leiban bóktan yalkomólórr wagó, “Taia. Kibü kya kóbó tüzazilnüm!”

³⁴ Da wa bóktanórr wagó, “Ka Eibrra-amón zaget pamla. ³⁵ LOD kürü wirri pam ngaru bapón-koke bles syónürr. Wa wirri mórrel pamóm kuri baine. LOD oya we kla kuri siliónürr; [sip] a [gout], [kau], silba a gold, zaget pam a zaget kol, akó kamel a [donki]. ³⁶ Kürü wirri paman kol Serra epep nóma warilürr, siman olom ilngumilürr oyankü. Eibrra-amón blaman ne elklaza kwarilürr, wa tóba siman olom kuri iliónürr.

³⁷ Kürü wirri pama kyalórr oyankü arüng alkamül-koke bóktan angrinüm wagó, ‘Ma sab kürü siman olomankü kol kokean upudo ini Keinan pamkolpamab ópal olmaldógab, ka nibiób tüpdü ngyabendóla. ³⁸ A ma kürü aban kolpamdó wam, akó kürü kólbanan zitül zonaretaldó, kol amkünüm kürü siman olomankü.’ ³⁹ Ka Eibrra-amón imtirrü kagó, ‘Ka sab ia kaino, ini kola ne kürüka koke nóma tókyene?’

⁴⁰ Da Eibrra-am bóktanórr wagó, ‘LOD, ka ne Godpükü agóldóla, sab tóba anerru zirrsapóne marü ene kwat küppükü ainüm. Ene igósüm, ma sab kol upudo kürü kólbanan zitül zonaretaldógabi akó kürü aban kolpamdógab. ⁴¹ Sab, ma kürü zitül kolpamdó nóma wamo, ma ene arüng alkamül-koke bóktandógab bago-o, enana i sab bangórre oya akyanóm marü. Ma sab igósidi bago-o.’

⁴² “Ini ngürr ka nae badudü nóma tama, ka tóre inzan ekoa kagó, ‘LODóe, kürü wirri pam Eibrra-amón God, marü ubi ne nóma yarile, gyaurka, ma kürü kwat

[†] 24:22 rring: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü ini poko asine: oya müp darrpan beka. Beka Isrrael pamkolpamab müp atanin ngarkwat kla yarilürr. Oya ngarkwat 5 akó poko grem ngarkwat yarilürr. Darrpan beka gold wirri darrem yarilürr. [‡] 24:22 tang püid: Ngibürr Godón Bukdü ini poko asine: ibü müp 10 syekel darrpan-darrpan. Syekel wa Isrrael pamkolpamab müp atanin ngarkwat kla yarilürr. 10 Syekel 110 grem ngarkwat koralórr. 10 syekel [silba] wirri darrem kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga, shekel. [§] 24:32 бүдүл twal alo klama kamelankü, dakla ta ut klama.

dümdüm sekya, ka nebókamóm tama. ⁴³ Errkyadan ka zamngólórrón inamüla nae badu kabedó. Ngulmokura kubó nóma tubrrune nae aitüm, akó ka oyaka nóma bóktono kagó, “Gyaurka, ma ia kari nae sokol koke kókyeno anónóm moba nae beledógab?” ⁴⁴ Wa ne kubó nóma bóktóne wagó, “Enó, akó ka marü kamelabkü ta kubó nae baito,” da wata wató ki waril, LOD ne kol zamanike kürü wirri paman siman olomankü.’

⁴⁵ “Ka tóre nóma elakónóma kólba moboküpdü, Rrebeka ugón tubrrune. Mariti tónggapórrón nae bele tupodó sidüde. Wa we abine badudü akó nae ite. Ka oyaka bóktóna kagó, ‘Gyaurka, kya kürü nae sokol kókya anónóm.’ ⁴⁶ Wa büsai nae bele tupodógab sabine, da we bóktóne wagó, ‘Ugó enó! Ka kubó marü kamel ta nae nómenónómo.’ Ka enóna, akó wa kamel ta nae nómyerre. ⁴⁷ Da ka oya we umtina wagó, ‘Ma ia noan óp olomla?’ Wa bóktan salkomóle wagó, ‘Ka Betuelón ngul olomla. Milka Betuelón ilngumilürr Na-orrkagab. Ka Na-orr akó Milka ibü bobatla.’ Da ka oya syók rring zotena, akó tang nis tang püid nótena. ⁴⁸ Ka wakósingül nülkamüla, singül tüp elkomóla, LODón we ótók namüla. Ka LODón yagüra, kürü wirri pam Eibrra-amón God, kürü nótó kolngomóle dümdüm kwatana kürü wirri paman zoretan óp bobat apadóm Eibrra-amón siman olomankü. ⁴⁹ Ma ne ubi nóma baino morroal tonarr kürü wirri pam amtyanóm amkoman moboküpi, da ma kürü kyal. Koke ne nóma, gyaurka, kürü ma umul-umulan ngigüta. Igósidi ka ma sab gyagüpitótók ipudo nadü kwat mamóanóm.”

⁵⁰ Leiban a Betuel bóktan yalkomórri wagó, “Ini LODkagaba. Ki myamem darrü poko koke bóktóni marüka, ia morroal o kolae. ⁵¹ Da wóni, Rrebeka. Upa da ugó wam! Wa sab marü wirri paman siman oloman kolóm ki bai, LOD tüób enezan emtyanórr.” ⁵² Eibrra-amón zaget pama ibü bóktan nóma arrkrrurr, wa wakósingül nülkamülürr akó singül tüp elkomólórr LODón obzek kwata. ⁵³ Da Eibrra-amón zaget pama gold akó silba tómbapórrón büb püti ain kla yusürr akó dokyanan mórrkenyórr, da Rrebekan [gyaur kla] uliónürr. Wa akó simam naret akó aip morroalan wirri darrem gyaur kla nüliónürr.

Rrebekan Pamkolpama Morroal Tonarre Zirrzwapónóp

⁵⁴ Da Eibrra-amón zaget pam akó wankü nidi kwarilürr, ibü alongalo we yarilürr. Akó ene irrüb we amaikóp. I nóma tübarsinürr, Eibrra-amón zaget pama bóktanórr wagó, “Kürü ugó zirrkapónam kólba wirri pamdó.”

⁵⁵ Da Rrebekan siman bólbót akó aipa bóktan yalkomórri wagó, “Kya ini ngul olom kinkü ae ki warilün aüd ngürrüm, ó aprrapórr 10 ngürr. Ene ngürr kakóm, wa sab ugón ki nató.”

⁵⁶ Eibrra-amón zaget pama ma bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü arrmatgu. LOD kürü kwat wató morroal küppükü sine. Kürü ugó zirrkapónam kólba wirri pamdó alkomólóm.”

⁵⁷ Rrebekan aip a bólbóta bóktarri wagó, “Kya tóba kóbó ngizaunam, da mi kubó umtirre, wa kubó ia warile.” ⁵⁸ I Rrebekan tibióbkgagab ngizaunóp, da umtinóp wagó, “Ma ia ubi baina ini pampükü tótókóm?”

Rrebeka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka ubi baina tótókóm!”

⁵⁹ I Rrebeka akó oya ngakan zaget kol* ibü nilóp Eibrra-amón zaget pampükü tótókóm, akó wa ne pampükü tamórr. ⁶⁰ I Rrebekan bles winóp ini bóktan oporpükü wagó,

“Kibü bólbót, marü sab abün olmal ki kwarilün,
akó marü sab atang-koke olmalbobatal ki kwarilün.

* **24:59** ngakan zaget kol ene zaget kol warilürr, Rrebekan ngómdü nótó ungrinürr akó oya ngakan warilürr, wa kari olom nóma warilürr.

Marü olmalbobatala sab ene pamab basirrpükü idi ki yazebnóm, usakü nidi bókrróne!”

⁶¹ Rrebeka tüób akó tóba zaget ngul olmala elklaza tómbapónóp, da kamelab kwitüdü we bamselórr. I zaget paman solkwat we zutalórr. Eibrra-amón zaget pama Rrebekan ene inzan upadórr. Da i ene bwób we amgütóp.

Rrebeka Aesakón Kolóm Bainürr

⁶² Aesak tóba ngyaben marrgu ama we tónggapónórr Negeb [ngüin-koke bwóbdü], Keinan tüpdü. Da wa Be-err La-ae Rro-i† nae badu amgatórr. ⁶³ Darrpan ngürr, ene simam abüs, wa popa agólóm wamórr pórrpótyapdó, da kwit nóma yazilürr, wa kamel nósenóp tóbakabóna tótókde. ⁶⁴ Rrebeka kwit nóma sazilürr, Aesakón sesenórr, da wa we tübinürr tóba kameldógab, ⁶⁵ ó Eibrra-amón zaget pam we imtinürr wagó, “We ia nadü pama tótókda mibü basenóm ini pórrpótyapdó?”

Ene zaget pama bóktan yalkomólórr wagó, “We kürü wirri pame.” Rrebeka tóba obzek ngalao mórrkenyórr poko ipadórr, tóba obzek ngablaorr.‡

⁶⁶ Ene zaget pama adrratórr Aesakka, blaman wa ene ne poko tómbapólórr. ⁶⁷ Ene kakóm, Aesak Rrebekan Serran palae müót kugupidü udódürr. Wa Rrebekan tóba kolóm we upadórr. Oya [moboküpdü ubi] oyaka yarilürr. Rrebeka Aesakón zao-zao yónürr tóba aip Serran бүдүлankwata.

25

Eibrra-amón Ngibürr Olmalbobatal

¹ Eibrra-am darrü kol akó zumiógürr, ngi Keturra. ² Wa Eibrra-amónkü simanal olmal balngónórr: Zimrran, Zoksan, Medan, Midian, Isbak, akó Sua. ³ Zoksan ibü abóm bainürr: Syeba akó Dedan. Da Dedanón olmalbobatal idi kwarilürr: Asyurr pamkolpam, Letus pamkolpam, akó Leum pamkolpam. ⁴ A Midianón simanal olmal idi kwarilürr: Epa, Eper, Anok, Abida, akó Elda-a. Ini blaman Keturran olmalbobatal koralórr.

⁵ Eibrra-am Aesakónkü blaman kla bimgatórr oya ne kla koralórr. ⁶ A wa enezan ngyabelórr, Eibrra-am tóba ngibürr simanal olmal gyaur kla nülinóp, wa nibiób balngenórr ngibürr koldó. Da ibü metatómpükü we zirrnápónóp tóba olomdógab, Aesak, abüsa nóljabi banikda, ene tüpdü.

Eibrra-amón Bүдүл

⁷ Eibrra-am blaman kókó 175 pailüm ngyabelórr. ⁸ Wa dómdóm ngón we semanórr, da nurrótókórr wirri kokrrap ngyaben kakóm, oya ne abün morroal pail kwarilürr. Da wa tóba abalbobatal nómrónóp, ngaen nidi nurrbarinóp. ⁹ Oya olom nis Aesak a Isma-el oya Makpela kugupi apórrón wirri ingülküpdü gapókdó ingrirri, Eprronón түp pokodó, Zoarrón siman olom, tüób Et pam, abüsa nóljabi banikda Mamre bwóbdügab. ¹⁰ Ene wa we түp pooka, Eibrra-am ne kla amiógürr Et pamdógab. Eibrra-amón we ingrirri oya kol Serra ne warilürr. ¹¹ Eibrra-amón бүдүл kakóm, God oya olom Aesakón bles syónürr. Da Aesak Be-err La-ae Rro-i badu minggüpanandó we ngyabelórr.

Isma-elón Olmalbobatal (1 Krronikol 1:28-31)

¹² Ini Isma-elón olmalbobatalab ngiko, Eibrra-amón siman olom Agarrkagab. Agarr wa Serran [leba zaget] kol warilürr, tüób Izipt kol. ¹³ Ini wa ama Isma-elón simanal olmalab ngiko (igó arrbürrün, ngaen pamdógab kókó blakón pam amrran): ngaen

† 24:62 La-ae Rro-i ngian küp módóga: Arról God, Kürü Nótó Ngakanda, Oya Nae Badu. ‡ 24:65 Ibruru kolan bókam tuntum yarilürr tóba obzek ngablaom mórrkenyórr poko-e, i ene pampükü baserre, wa ne pam ki amige.

pam Nebayot, Kedarr, Adbe-el, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Masa, ¹⁵ Adad, Tema, Zeturr, Napis, akó Kedema. ¹⁶ Ini Isma-elón simanal olmalab ngiko. ¹² Zitül singüldü balngomól pamóm idi bainóp. Ibü kolpama tibiób basirr akó marrgu we ngi ngibasilóp. ¹⁷ Isma-el blaman kókó 137 pailüm nyabelórr, da wa tóba dómdóm ngón we semanórr, da we nurrótókórr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi nurrbarinóp. ¹⁸ Oya olmalbobatala ene bwóbdü nyabenónóp Abilamgab kókóta Syurr amrran, abüsa nólgabi banikda Izipt órdóbóna, kwat-kwat Asirria aodó. I tibi-tibi bwóbdü nyabenónóp tibiób ngibürr zonaretaldógab.

Zeikob akó Isao

¹⁹ Ini Eibrra-amón olom Aesakón olmalbobatalab ngiko.

Eibrra-am Aesakón ab yarilürr. ²⁰ Aesak 40 pail nóma yarilürr, wa Rrebekan ugón zumiógürr, Betuelón óp olom. Betuel Padan Arram bwób* pam yarilürr. Rrebeka tüób Leibanón bólbót warilürr, Arram bwób olom.

²¹ Aesak [LODKA] tóre ekorr tóba kolankwata, zitülkus wa olmal balngón-koke kol warilürr. LOD oya tóre arrkrrurr, da oya kol Rrebeka bikóm we esenórr. ²² Da ene olom nisa tibiób bumiógtübumióg namülnürri aipan bikómdü, akó wa bóktanórr wagó, “Ia kürüka ini pokoa iade tómbapóna?” Da wa LODón amtinüm natókórr.

²³ Da LOD oyaka tóbtanórr wagó,
 “Nis bwób zitül pam nis marü bikómdümamli,
 akó nis bwób zitül pam nisa sab marü bikómdügab turri, da bürrgrrüti;
 darrü sab wirri arüng pam yarile tóba kamadódógab,
 akó naret sab zoretan tangdó yarile.”

²⁴ Ene ngürr nóma semrranórr Rrebekan mórranóm, da módóga, nis siman olom nis namülnürri oya bikómdü. ²⁵ Ngaen-gógópan nótó tómtómólórr, wa óe-óe yarilürr; oya dudu büb igó yarilürr, wamaka ngüina gwarrarrón mórrkenyórra, da i Isaon† ngi igósidi ngyesilóp. ²⁶ Ene kakóm, oya zoreta tómtómólórr, da tóba tange Isaon wakub emoanórr. Da i Zeikobón‡ ngi we ngyesilóp. Aesak ugón 60 pail yarilürr, Rrebeka ibü nóma nulngumilürr.

²⁷ Da ene olom nisa nóma dódórr bairri, Isao bügür pamóm bainürr; wa panze bwóbdü baiblürr. A Zeikob wa piküpan nyaben pam yarilürr; wa palae müót basirr gódam pam yarilürr. ²⁸ Aesak, nurr lar nótó mis apókórr, moboküpdü wirri ubi yarilürr Isaoka, a Rrebeka wa go Zeikobka wirri ubi warilürr.

²⁹ Darrpan ngürr Zeikob zurr alo bamngul yarilürr. Isao arrak bwóbdügab nóma tübzilürr, wa kari alom ta koke yarilürr. ³⁰ Wa Zeikobka bóktanórr wagó, “Büsai, kürü kya mobanóm óe-óe zurr kari sokol kókya! Ka amkoman aloanóm! (Ene zitülkusdü, oya Idombóka§ igósidi ngilian kwarilürr.)

³¹ Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ngaen-gógópan ma kürüka moba ngaen-gógópan amtómól dümdüm darrem* klamóm singlarino.”

³² Isao bóktanórr wagó, “Turrrkrru, ka büdül kari pokola. Ini ngaen-gógópan amtómól dümdüm kürü koke tangamtinda errkyadan, ka büdül kari pokola, da taia, ka marü akyandóla.”

³³ Da Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ngaen-singül ma kürü moba [arüng alkamül-koke bóktan] kókya, kürü moba ngaen-gógópan amtómól dümdüm

* **25:20** Padan Arram bwób Mesopotamia bwóbdü yarilürr. † **25:25** Isao Seirr bwóbbóka apóna; Isaon olmalbobatala sab ene bwóbdü nyabenórrre. Seirr ngian küp aprrapórr módóga: ngüinpükü. Isaon darrü ngi Idom yarilürr, oya küp módóga: óe-óe. ‡ **25:26** Zeikob ngian küp módóga: wa wakub amoanda. Ini alapalap bóktana; oya küp módóga: wa ilkió aliónda. § **25:30** Idom, oya küp módóga: óe-óe. * **25:31** Ene ngaen oloman dümdüm módóga, nis pokó ngarkwat apadóm oya abón elkkladógab, wa nóma nurrótókórr.

akyanóm.” Da Isao tóba arüng alkamül-koke bóktan ekyanórr Zeikobón. Wa tóba ngaen-gógópan amtómól dümdüm darrem klamóm we ingrinürr Zeikobón tangdó.

³⁴ Da Zeikob Isaon ngibürr brred akó lentil† zurr alo iliónürr. Wa elorr akó nae enónórr, bupadórr, da we wamórr.

Da Isao tóba ngaen-gógópan amtómól dümdüm popa inzan amaikürr.

26

Aesak Gerrarr Wirri Basirrdü Ngyabelórr

¹ Akó darrü ku yarilürr ene tüpdü, ngaen singül kwata klamdógab Eibrra-amón ngyaben tonarrdó. Da módóga, Aesak Abimelekka we wamórr, Pilistia pamkolpamab king nótó yarilürr, Gerrarr wirri basirrdü. ² [LOD] Aesakka we okaka tübyónürr, da tóbtanórr wagó, “Izipt tótókgu; marü ka sab milo ma ne bwóbdü ngyaben namulo. ³ Ma kya bupso ae ngyaben namülün ini tüpdü; ka marüka sab asi namulo akó ka marü bles mino. Ka sab marü ini dudu tüp ugón mókyeno akó marü olmalbobatal. Akó ka sab igó bóktan küsil ino, ka marü ab Eibrra-amón ne [arüng alkamül-koke bóktan] ekyarró. ⁴ Ka sab marü ngarkwat-koke olmalbobatal müfino, pülpüdüzan ngarkwat wimurrko. Akó ka sab ini bwób dudu ibü nókyenónómo. Marü olmalbobataldógab, ka ini tüpdü blaman ne pamkolpamko sab bles ninünümo, ⁵ zitülkus Eibrra-am kürü bóktan arrkrurr, akó ka oya ne zaget iliórrü blaman tómbapónórr. Wa kürü arüng bóktan, gida, akó gida bóktan poko amkoman morroal gangga irrbünürr.” ⁶ Da módóga, Aesak we ngyabelórr Gerrarr wirri basirrdü.

⁷ Ngibürr ene basirr pama nóma togobórr oya amtinüm tóba kolanbókamóm, wa ibüka bóktanórr wagó, “Wa kürü bólbóto.” Zitülkus módóga, wa gum yarilürr igó bóktanóm wagó, “Wa kürü kolo.” Wa gyagüpi wamórr wagó, “Ini basirr pama kubó kürü kena kómkólnóm Rrebekambókamóm.” Zitülkus módóga, wa agurr kol warilürr.

⁸ Aesak barrkyananbóka olazan ngyaben yarilürr, Abimelek, Pilistia pamkolpamab king, müótan pokar mamtaedógab sazilürr ama tüpdü, da Aesakón sesenórr tóba kol Rrebekam aprükdi. ⁹ Da Abimelek tóba zaget pam we zirrnápónóp Aesakón apadóm, da bóktanórr wagó, “Turrrru, ene go amkoman marü kolo! Ma igó iade bóktarró wagó, ‘Rrebeka kürü bólbóto?’”

Da Aesak bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Zitülkus módóga, ka igó poko gyagüpi wamnórró, ka sab oyabókamde kena nurrótókón.”

¹⁰ Da módóga, Abimelek Aesakka we bóktanórr wagó, “Ma kibüka ini tonarr iade tónggapóna? Darrü pama ne marü kolpükü nóma ki umtule, ma kibüka müp ki sidüda.”

¹¹ Da módóga, Abimelek ene pamkolpam igó arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrüpa ne sab Aesakón kle-kle nóma yangóne, ó akó oya kol, sab amkoman бүдүлдү ingirre.”

¹² Aesak ene tüpdü elklaza zid iritürr. Zitülkus oya LOD bles syónürr, ene pail kugupidü Aesak 100 alo kla abülürr blaman elklaza zidüdügab wa ne kla baritlürr.

¹³ Aesak mórrel pamóm bainürr. Oya elklaza zida metat morroal dódórr bainónóp, kókó wa amkoman wirri mórrel pamóm bainürr. ¹⁴ Oya aüd ngabkan lar koke kwarilürr, [sip] a [gout] akó [kau], akó oya abün leba zaget kolpam ta asi koralórr. Igósidi Pilistia pamkolpam gyagüp kolaea ekrralórr. ¹⁵ Da módóga, blaman nae badu, Eibrra-amón leba zaget oloma ne kla ulunglürr Eibrra-amón ngyaben tonarrdó, Pilistia kolpama tüpi nodnóp.

¹⁶ Da Abimelek Aesakka we bóktanórr wagó, “Kibükagab ugó bupa, zitülkus ma kibükagab wirrian arüng kuri baina.”

¹⁷ Da módóga, Aesak ene bwób we amgatórr. Wa tóba ngyaben marrgu we tónggapónórr Gerrarr Buru-burudü, da we ngyabelórr. ¹⁸ Aesak tae nómónóp ene nae badu, ne kla balüngóp Eibrra-amón ngyaben tonarrdó, akó Pilistia kolpama ne kla nodnóp Eibrra-amón бүдүл kakóm. Ene nae badu akó dadan ngi ngibasilürr, oya aba Eibrra-am ngaen ne ngi ngibasilürr.

¹⁹ Aesakón zaget pama kugupi alüng koralórr Gerrarr Buru-burudü. Da ene pokodó i arób nae we esenóp. ²⁰ Gerrarr wirri basirrdü sip ngabkan pama ongyalóm togobórr ene nae kugupiankwata Aesakón sip ngabkan pampükü wagó, “Ini kibü nae-e!” Ene zitülkusdü, Aesak nae badu ngi we ngyesilürr Esek,* zitülkus i wankü ongyelóp. ²¹ Ene kakóm, Aesakón zaget pama akó darrü nae badu ilüngóp, da i akó dadanzan ongyal kwarilürr ene nae baduanbókamóm. Da Aesak ene nae badu ngi we ngyesilürr Sitna.† ²² Aesak ene pokodógab we bupadórr tóba pamkolpampükü, da akó darrü nae badu we ilüngürr. Ene pokodó, myamem darrü pama koke tamórr oya ongyalan ngitanóm. Da módóga, Aesak ene nae kugupi ngi we ngyesilürr Rreobot,‡ ó wa we bóktanórr wagó, “Mibü LOD wirri panze bwób tókyerre ngyabenóm, ó ini bwóbdü sab mi küppükü bairre.”

²³ Wa olgabi we wamórr ama Berrsyiba wirri basirrdü. ²⁴ Ene irrüb LOD oyaka we pupo tübyónürr, da bóktanórr wagó, “Ka marü ab Eibrra-amón Godla. Ma gumgu, zitülkus ka mankü asinla. Ka marü sab bles mino akó marü ka sab abün olmalbobatal müfino, ka ngaen ne [alkamül-koke bóktan] ingrirrü kólba zaget pamankü Eibrra-am.”

²⁵ Aesak [alta] ola elórr, LODón ngian we ngilialórr oya [ótókóm]. Ene kakóm, wa tóba palae müót we balmelórr. Oya zaget pama akó darrü nae badu we ilüngóp.

Aesak a Abimelek Tibióbkü Alkamül-koke Bóktan Ingrirri

²⁶ Da Abimelek Gerrarrgabi we tamórr Berrsyiba. Wa inkü tamórr: A-uzat, oya ikik bókran pam, akó Paekol, tóba gazirr pamab singüldü wirri ngi pam. ²⁷ Da módóga, Aesak we nümtinóp wagó, “E kürüka iade togoba? Ka yabü bamtindóla, zitülkus e kürü alzizi kümanikarre, akó e kürü we kolakókyenarre yabióbkagab.”

²⁸ I bóktan we yalkomórrri wagó, “Ki tai panzedó kuri eserre wagó, LOD marüka asine, ó ki kibiób ikik apórrre kigó, ‘Mi arüng alkamül-koke bóktan ki tónggapórrri mibü aodó, kidip akó mató.’ Ki kubó tónggapórrón bóktan ki ingrirre mankü, paudi ngyabenóm. ²⁹ Ma kibüka sab darrü kolae koke tónggaponó, ki yabü kokezan kolae ninóp akó yabü morroal tonarrezan ngabkan koralnórró, ma moba kolpampükü kinkü nóma ngyaben namülnürrü. Akó ki marü paudi zirrmaponóp. Da LOD errkya marü panzedó kuri bles mine.” ³⁰ Da módóga, Aesak ibünkü wirri alongalo we tónggapónórr. Da i alo elop akó anón klampükü we enónóp. ³¹ Irrbianande darrü ngürr ene pama arüng alkamül-koke bóktan we tónggapónóp tibiób gazirrgum. Da módóga, Aesak ene aüd pam yawal we nókyenóp, ó i oya paudi we amgütóp.

³² Ene ngürr Aesakón zaget pama oya azazilüm we togobórr, i ne badu ilügnóp, wagó, “Ki nae kuri eserre!” ³³ Aesak ene nae badu ngi ngyesilürr Syiba.§ Ene zitülkusdü, ngaendógabi kókó errkya* ini tonarr pamkolpama ene basirr ngi igó ngiliandako wagó, Berrsyiba. Ene ngian küp módóga: arüng alkamül-koke bóktan badu.

Isao Mogob Kol Nis Nümiógürr

* **26:20** Esek ngian küp módóga: ongyaltongyal. † **26:21** Sitna ngian küp módóga: bóka bamgün. ‡ **26:22** Rreobot ngian küp módóga: panze bwób. § **26:33** Syiba ngian nis küp módógamli: arüng alkamül-koke bóktan ó 7. * **26:33** errkya ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitül peba ugón wialómóp.

³⁴ Isao 40 pail pam nóma yarilürr, wa nis mogob kol nis nümiógürr Et kol-pamdógab: Zudit, Be-erin óp olom, akó Beismat, Ilonón óp olom. ³⁵ Isaon kol nisa müp nyaben sidódrri Aesak a Rrebeka, ibüka.

27

Aesak Zeikobón Bles Yónürr

¹ Aesak myangan nóma yarilürr, oya ilküp nisa tümün ugón bairri. Wa myamem koke ngabkalórr. Wa tóba ngaen olomdo Isaoka górrganórr. Oyaka bóktanórr wagó, “Kürü olom!”

Isao bóktan yalkomólórr wagó, “Ba, ka inamüla!”

² Aesak bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka myang kuri baina, akó ka kólba бүдүл ngürrbóka umul-kókla. ³ Moba бүгүр kyab yazeb, arrakóm ugó wam panze bwóbdü kürünkü alóng kla byamkünüm. ⁴ Ma kürünkü morroal misan alo kla tónggapó, ka ne alom ubila, da kürüka sidódke alom. Kürü aloa nóma blakóne, ka kubó marü ugón bles mino. Ka sab solodó nurrótoko.”

⁵ Rrebeka arrkrru warilürr, Aesak enezan bóktanórr tóba olomdo Isaoka. Da Isao nóma bupadórr panze bwóbdü arrakóm, ⁶ Rrebeka tóba olomdo Zeikobka bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka marü ab arrkrrua bóktande Isaoka wagó, ⁷ ‘Ma kürü alóng kla kubó sidódke, akó ma kürünkü morroal misan alo kla tónggapó kürü alom. Kürü aloa nóma blakóne, ka kubó marü ugón bles mino [LODÓN] obzek kwata. Ka sab solodó nurrótoko.’ ⁸ Kürü olom, tai turrkrru, da tónggapó ka kubó marü enezan milo! ⁹ Ugó wam, mibü [gout] a [sip] negasko, da nis morroal бүб баритүррүн gout kupo түдөдкө күрүка. Ka kubó morroal misan alo kla tónggapono marü abankü, wa ne ngarkwat alom ubi bainürr. ¹⁰ Da kubó alo mató idódke moba abdó oya alom, igósüm wa kubó marü bles mine. Wa sab solodó nurrótokes.”

¹¹ A Zeikob tóba aipbóka wagó, “Turrkrru, kürü naretan бүб сопae ngüinpüküma, a kürü ma ngüin-koke бүб сопaea. ¹² Kürü aba aprrapórr kubó nóma kyamurre, wa kubó umul baine wagó, ka oya ilkió aliönüm kaindóla. Da ka kubó kólbaka igósidi amórr bóktan sidüdo, a bles bain bóktan ma koke.”

¹³ Da oya aipa Rrebeka bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Kürü olom, ene amórr bóktana kürüka ki tam. Wata tónggapó, ka marü ne poko mila. Ugó wam, da ene gout kupo nis түдөдкө күрүка.”

¹⁴ Zeikob wamórr a ene gout kupo nis nüpadórr, da we түдөдүрр тóba aipdü. Wa morroal misan alo kla tónggapónórr, Aesak ne ngarkwat alom ubi bainürr. ¹⁵ Da wa ngaen olom Isaon morroalan mórrkenyórr yazebórr, oyaka ene müót kugupidü ne kla koralórr. Solo kupo olom Zeikobón we püti yónürr. ¹⁶ Wa oya tang nis akó ngüin-koke gepko gout сопae poko-e ngablaorr. ¹⁷ Da wa Zeikobón ekyanórr ene morroal misan alo, akó brred, wa ne kla tónggapónórr.

¹⁸ Da Zeikob abdó wamórr da bóktanórr wagó, “Ba!”

Oya aba bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, ka inamüla. Ma ia nótókla, kürü olom?”

¹⁹ Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Isao, marü ngaen olom; ka kuri tónggapóna, ma kürü enezan kila. Gyaurka, ugó mórra. Ini alóng kla ugó elóng, ka arrak bwóbdügabi ne kla sidüda marünkü. Ene igósüm ma kürü kubó kókyeno marüka ne bles bain bóktane.”

²⁰ Aesak imtinürr olom wagó, “Kürü olom, ma ini alóng kla büsai ia esena?”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “LOD, marü God, kürü kwatódó wató singrine.”

²¹ Aesak Zeikobka bóktanórr wagó, “Kürü minggüpanan tam, da ka kya marü kóbó myamurrün, kürü olom, igó umul bainüm ma ia amkoman Isaola o koke.”

²² Zeikob tai wamórr kókó tóba aban minggüpanan. Aesak yamurrürr da bóktanórr wagó, “Marü bóktan gyagüp wamaka Zeikobón bóktan bómgóle; a marü

tang nis ama Isaon tangzanamli.” ²³ Aesak Zeikobón koke emzyatórr, zitülkus oya tang nis ngüinpükü namülnürri Isaon tang nisan. Aesak Zeikobón ene zitülkusdü kari poko bles yónürma. ²⁴ Wa akó imtinürr wagó, “Ma ia amkoman kürü olomla Isao?”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ta módóglá.”

²⁵ Aesak bóktanórr wagó, “Ma ngibürr alóng kla murr ala simarru kürü alóngóm. Ka kya elóngón, da marü kubó ugón bles mino.”

Zeikob ene murr tóba abdó simarrurr, da siliónürr alóngóm. Oya waenpükü ta ekyanórr anónóm. ²⁶ Ene kakóm, Aesak bóktanórr oyaka wagó, “Yao, kürü minggüpanan tam, kürü olom. Da kürü ugó küprük.”

²⁷ Zeikob abdó wamórr, da iprükürr. Aesak Isaon mórrkenyórr ilang nóma apónórr, wa Zeikobón ugón bles yónürr. Wa bóktanórr wagó, “Kürü oloman morroal ilang

wamaka opopor pala ilangda,

LOD ne kla bles yónürr.

²⁸ Marü God gles mor kwitümgab ki kókya akó marü ini tüp ki mórrel syó!

Marü God metat ki küliólün abün [wit] küp akó küsil waen.

²⁹ Ini tüpan pamkolpama sab marü zaget pam ki kwarilün, da i sab marüka wakósingül ki nümngününüm.

Ma sab moba zonaretalab wirri pam ki namüla,

akó marü aipan olmalbobatal wakósingül ki nümngününüm marüka.

Blamana marü nidi mamórrórre, i ta sab bamórrórrón kwarile.

Marü nidi bles mirre, i ta sab bles airrün kwarile.”

Isao Aesakón Wirri Arüngi Yatorr Oya Bles Ainüm

³⁰ Aesakón Zeikobón bles aina nóma blakónórr, Zeikob tóba ab we amgatórr. Büzyón babul, Isao arrak bwóbdügab ugón tübzilürr. ³¹ Wa ta inzan morroal mis alo kla tónggapónórr, da sidódürr tóba abdó. Da wa oyaka bóktanórr wagó, “Ba, ugó bupa, mórra, kürünüm ngibürr alóng kla alóngóm. Ene igósüm, ma kubó kürü bles kino!”

³² “Ma ia nótó?” Aesak imtinürr.

“Ka Isao, marü ngaen olom,” wa bóktan yalkomólórr.

³³ Aesak arrkürürr, da wirribóka tórrngónóm bainürr, da bóktanórr wagó, “Ene wa nótó yaril, alóng kla emkólea, ama kürüka sidüde? Ka wata errkyadan elónge, da ma ma igó bwób kuri tübzila. Ka kólba bles ain bóktan oya kuri ekyena. Wa ene bles ain bóktan metatómpükü kuri ipüde.”

³⁴ Isao tóba aban bóktan nóma arrkürürr, wa ngürsilpükü wirri yón taegwarr ipadórr. Tóba abdó bóktanórr wagó, “Ka ta inzan, ba-óe, ma kürü bles kyó!”

³⁵ A Aesak bóktanórr wagó, “Marü zoreta ilklió bülión tonarre tame; marü bles ain bóktan wató kuri ipüde.”

³⁶ Isao bóktanórr wagó, “Oya Zeikob ngi gaoandó ngyesilóp!* Ini ma nis ngima kürü ilklió aliönüm! Kürü ngaensingül amtómól dümdüm ipadórr, akó errkya ma kürü bles bóktan kuri ipüde!” Wa akó imtinürr wagó, “Ma ia kürünkü darrü bles ain bóktan koke irrmüta?”

³⁷ Aesak Isaon bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrru, ka oya marü wirri pamóm kuri ina, akó ka oya blaman zonaretal oya zaget pamóm ninünüma. Ka oya abün wit küp akó küsil waen kuri ilina. Da ka myamem laró tónggaponó, kürü olom?”

³⁸ Isao tóba ab wata yatolórr wagó, “Ba, marü wata darrpan bles bóktana? Ba-óe, kürü ta bles kyó!” Wa wirribóka yón sabinürr.

³⁹ Oya aba bóktan yalkomólórr oyaka wagó,
 “Turrrru, marü ngyaben bwób sab alam kan koke yarile
 ini tüpan mórreldógab,
 ó akó ola sab gles mor babul yarile kwitümgab.

⁴⁰ Ma sab gazirr turriki gazirr namulo ngyabenóm,
 akó ma sab moba zoretan zaget pam namulo.

A ma sab oyaka nóma bóka bamgün namulo,
 ma sab oya tangdógab ugón balkomolo; ma sab ul baino oya müp amarrudügab.”

⁴¹ Isao Zeikobón alzizi amanikürr, zitülkus ibü aba Zeikobón bles yónürr. Wa gyagüpitótók we esenórr wagó, “Kürü aban бүдүл ngarkwat minggüpanana. Ene kakóm, ka kólba zoret Zeikobón ugón emkolo.”

⁴² Aip Rrebekan nóma uzazilóp oya ngaen oloma Isao ne poko bóktanórr, wa bóktan zirrapónórr tóba solo kupo olom Zeikobka, da bóktanórr oyaka wagó, “Turrrru, marü nareta tóba ngürr akyanda marü amkalóm, ma ne kolae tónggapórró oyaka. ⁴³ Taia, kürü olom, tónggapó ka kubó marü enezan milo. Errkyadan ugó buso kürü naretódó Leibanka, Arran bwóbdü. ⁴⁴ Kya ma bupso ola ngyabenke oyaka, kókó marü naretan ngürsila zao-zao nóma baine ⁴⁵ akó oya ene pokoa nóma bamrüke, ma ne poko tónggapórró oyaka. Ka marü olgab alkomólóm sab bóktan zirrapono. Kürü ubi kokea kólba siman olom nis darrpan ngürrdü amrüküm.”

Aesak Zeikobón Leibanka Zirrapónórr

⁴⁶ Rrebeka Aesakka bóktanórr wagó, “Kürü genggorrama kuri küpüde ini arról tonarr ngakande, Isaon mogob kolabbókamde. Zeikob akó sab ne inzan kol ini Et koldógab nóma upude, kürü ngyaben sab morroal koke yarile.”

28

¹ Aesak Zeikobón ngyaunürr, da bles yónürr. Oya arüng bóktan ekyanórr wagó, “Sab Keinan kol apadgu. ² Bupa errkyadan, da ugó wam Padan Arram bwóbdü, moba aipan aban müótüdü, ngi Betuel. Mobankü kol olgabi upadke, Leibanon ópal olmaldógab, marü nuguzamón ab nótókse. ³ Wirrian Arüng God marü sab ki bles myó akó marü küppükü ki myó, igósüm ma sab abün bwóbab pamkolpamab abbobat namulo! ⁴ Wa sab marü ki bles kyó akó marü olmalbobatal, wa Eibrra-amónzan bles syónürr. Ene igósüm, ini tüp sab marü yarile, ma errkya ne ngyabendóla mogob pamzan, God Eibrra-amón ne tüp sekyanórr!” ⁵ Aesak Zeikobón we zirrapónórr Padan Arram, Leibanka, Betuelón siman olom. Wa Arram bwób pam yarilürr, Rrebekan naret, Zeikob a Isao, ibü aip.

Isao Akó Darrü Keinan Kol Upadórr

⁶ Isao umul bainürr wagó, Aesak Zeikobón kuri bles yónürr akó oya we zirrapónórr Padan Arram, olgabi kol apadóm. Wa ta umul bainürr wagó, Aesak Zeikobón nóma bles yónürr, wa oya arüng bóktan ekyanórr wagó, “Ma sab Keinan kol apadgu.” ⁷ Wa akó umul bainürr wagó, Zeikob tóba aipab nisab bóktan kuri arrkrrurr, da wa we bupadórr Padan Arram. ⁸ Isao ugón umul bainürr wagó, oya ab Aesak ubi-koke yarilürr Keinan kolóm. ⁹ Da wa we wamórr Isma-elka, Eibrra-amón siman olom, akó oya óp olom we upadórr, ngi Ma-alat, Nebayotón bólbót nótó warilürr. Isao ngaengógópan ngibürr ne kol yazebórr, wa ma oya ibüka daniyónürr.

Zeikobón Nus Betelóm

¹⁰ Zeikob Berrsyiba nóma amgatórr, ama Arran wamlórr. ¹¹ Wa darrü bwób poko nóma semrranórr, da wa we amilürr utüm, zitülkus abüsa bótao bwóbdü wamlórr. Wa darrpan ingülküp ola kla ipadórr, singül müözüm ingrinürr, da utüm we wamórr. ¹² Wa igó nus umtulürr wagó, bata tüpdü alanirrün yarilürr, solo ama kwit amrrarrón yarilürr. Ene batana, Godón anerrua kwit bangülürr akó tüp tübabilürr. ¹³ Da módóga, [LOD] bata kwitüm zamngólórr,* da wa we bóktanórr wagó, “Ka LODla, ka marü abbobat Eibrra-amón God akó marü ab Aesakón God. Ka sab marü ini tüp mókyeno, mató akó marü olmalbobatal, ma errkya ne utürrünla. ¹⁴ Marü olmalbobatal sab igó korale, wamaka atang-koke buru ini tüpdüzan. I sab blaman bwób ayonórre, akó arratnórre blaman órdóma: bolmüót, solomamtae, dorrmet, akó malubarr. Ini tüpdü blaman pamkolpam sab bles bairrün korale marükama akó marü olmalbobataldóma. ¹⁵ Da módóga, ka sab asi namulo mankü, akó ka marü módlanglo blaman bwóbdüma, ma nega wamlo. Ka akó sab marü kalkomolo ini tüpdü. Ka marü koke molkomolo, kókó ka sab blaman kla tómbapono, ka marü ne [alkamül-koke bóktan] mókyarró.”

¹⁶ Zeikob nóma saogórr utürrün klama, wa bóktanórr wagó, “Amkoman, LOD asine ini bwóbdü, da ka umul-kók namüla wagó, LOD asine aini.” ¹⁷ Wa gum yarilürr, da bóktanórr wagó, “Ini wata gyabi akó gum angón bwóba! Ini darrü kla kokea: ini amkoman Godón müöte; ini amkoman kwitüdü bamsel mamtaea!”

¹⁸ Irrbianande darrü ngürr nóma türsümülürr, tóba müözüm ne ingülküp ingrinürr, da ipadórr, ama alaninürr oya ene poko gyagüpi amaiküm. Da [olib] oel we ekanórr ene ingülküp kwitüdü.† ¹⁹ Wa ene bwób ngi we ngyesilürr Betel.‡ (Da ngaen ene wirri basirr igó ngilianónóp, Luz.) ²⁰ Da Zeikob [arüng alkamül-koke bóktan] tónggapónórr LODka. Wa igó yarilürr wagó, “God ne kürüka asi nóma yarile, akó wa ne kürü nóma kódlangle ini bwób mammoande, akó wa ne kürü alo kla akó mórrkenyórr bamelóm nóma klióle, ²¹ akó ka ne sab morroal nóma alkomolo kólba aban basirrdü, da LOD ama sab igósidi kürü God yarile. ²² Ini ingülküp, ka ne kla alanindóla marü gyagüpdü ódódóm, sab Godón [ótók] müót yarile. Blaman elklazadógab, ma sab kürü ne kla kliólo, ka sab marü [wantent] mókyalo.”

29

Zeikob Leibanón Müöt Basirrdü Abzilürr

¹ Zeikob tótókóm akó we bupadórr. Abüsa nólgabi banikda, wa ama ene pamkolpamab tüpdü wamlórr. ² Da módóga, kwat-kwat wa nae badu sesenórr pórrpótyapdó. Ene pokodó aüd [sip] kopo koralórr, ngón bagólórr badu kabedó. Ene sipab nae anón badu yarilürr. Da nae badu kugupi ait poko wirri ingülküpi murrausürrün yarilürr. ³ Blaman sip ngabkan kolpama tibiób sippükü nóma kwób tóbazenórre, sip ngabkan kolpama badu murraus ingülküp kubó ugón yanerre ene kugupidügab. I tibiób sip nae ugón nómyerre. Ene sipab nae anóna nóma blakóne, ene ingülküp kubó akó salkomórre tóba pabodó murrausüm.

⁴ Zeikob ene sip ngabkan pam nümtinóp wagó, “Kürü gómdamal, e ia nubógabakla?”

I darrem bóktan yalkomólóp wagó, “Ki Arran wirri basirrdügabakla.”

⁵ Zeikob akó ibü nümtinóp wagó, “E ia Leibanónbóka umulakla, Na-orrón bobat?”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Ó, ki umulakla oyabóka.”

⁶ Zeikob bamtin bóktan poko akó nümtinóp wagó, “Ia wa taiase?”

* **28:13** Ngibürr Ibruru bóktane wialómórrón Bwób Zitül pebadó inzan angrirrüna: LOD oya kabedó zamngólórrón yarilürr. **28:13** Bwób Zitül 13:14-15 **28:14** Bwób Zitül 12:3; 22:18 **28:17** Bwób Zitül 35:1

† **28:18** Wa oel ekanórr ene ingülküp kwitüdü Godón akyanóm, oya ngi wirri kwitüm amngyelóm. ‡ **28:19** Betel ngian küp módóga: Godón Müöt **28:19** Bwób Zitül 35:14

I bóktan yalkomólóp wagó, “Ó, wa taiase. Ngaka, oya óp olom Rreizel wóni tóba sippükü tótókdó.”

⁷ Zeikob bóktanórr wagó, “Ngakónam, ini abüs singülküpa. Ini we abüs küp kokea sip darrpan pokodó amarrum. E sip nae nómyenam, da kubó akó yakonamke twal alom.”

⁸ I bóktan yalkomólóp wagó, “Ki gaodó kokeakla, kókó kubó blaman sipa kwób tóbazene. Da darrpan mün ki kubó ingülküp igósidi yanerre nae badu kugupi ait pokodógab. Da ki kubó sip nae ugón nómyerre.”

⁹ Zeikob wa ene pampüküzan ikik yarilürr, Rreizel ugón түbzilürr tóba aban sippükü, zitülkus wa sip ngabkan kol warilürr. ¹⁰ Rreizel Leibanón olom warilürr akó Leiban Zeikobón aipan naret* yarilürr. Zeikob Rreizelón nóma osenórr, Leibanón sippükü, wa wamórr badudü, ingülküp yanenórr, badu murrausürrün kla, da tóba nungzamón aban sip nae we nómyenóp. ¹¹ Zeikob Rreizelón uprükürr, da wirribóka we yón sabinürr. ¹² Wa Rreizelón uzazilürr wagó, “Ka Rrebekan olomla; marü aban nungzamón.” Da Rreizel busorr ab azazilüm.

¹³ Leiban ene bóktan nóma arrkrürr wagó, kürü bólbótan oloma kuri tame, wa büsai wamórr oya asenóm. Oya amiógürr, iprükürr, da oya ipadórr, idódürr tóba müötüdü. Zeikob adrratórr oyaka blaman ne klama tómbapónónóp. ¹⁴ Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, “Amkoman, ma kürü kólbanan okómópdógabla akó kólbanan óedógabla.” Zeikob Leibanka darrpan melpalóm ngyabenórr.

Zeikob Ibü Nümiógürr, Lia akó Rreizel

¹⁵ Ene melpal kakóm, Leiban Zeikobka we bóktanórr wagó, “Ma wa kürü minggüpanan nungzamónla, da ma sab kürü popa zaget koke tómbapolo. Ma kürü kyal, marü darrem sab laró kwarile.”

¹⁶ Leibanón nis ngul olom nis namülnürri. Ngaen kol ngi Lia, akó solo kupo ngi Rreizel. ¹⁷ Lian ilküp agür ngarkwatódó koke namülnürri, a Rreizel ma amkoman morroalan agurr kol dólóng warilürr. ¹⁸ Zeikobón amkoman [moboküpdü ubia] wamórr Rreizelka, da wa bóktanórr Leibanka wagó, “Ka sab 7 pailüm zaget namulo marünkü, marü solo kupo óp olom Rreizelón amiógüm.”

¹⁹ Leiban bóktanórr wagó, “Morroal igósa, ka oya sab marü mókyeno, a darrü pam koke. Ae namülün kankü.” ²⁰ Da Zeikob zaget yarilürr 7 pailüm Rreizelón amiógüm. Ene tonarra igó bainürr, wamaka aüd ngürr koralórr oyaka, zitülkus oya amkoman moboküpdü ubi yarilürr Rreizelka.

²¹ 7 Pail kakóm Zeikob bóktanórr Leibanka wagó, “Ma kürü kol ugó kókya. Kürü zaget ngarkwata kuri blakóne. Ki kubó usadi umtuli.”

²² Leiban blaman ene basirr kolpam ngibaunürr, da kol amióg tóre we tónggapónórr. ²³ Ene irrüb Leiban tóba ngul olom Lian ugón tudódürr Zeikobón amiógüm. Da i ma usadi we umturri. ²⁴ (Leiban tóba [leba zaget] ngulmokur ngi Zilpa Lian okyanórr oya leba zaget kolóm bainüm.)

²⁵ Da módóga, darrü irrbi Zeikob Lian osenórr. Zeikob wamórr kókó Leibanka da bóktanórr wagó, “Ma kürüka ini ia poko tónggapóna? Ka wa tai Rreizelónkü zaget namülnürri, ta ia koke? Ma kürü iade ilklió külina?”

²⁶ Leiban bóktan yalkomólórr wagó, “Kibü gida ala inzan babula, solo kupo ngaen-gógópan akyanóm müór. Wata kubó müór ngaen-gógópan nareta ipüde. ²⁷ Ngaen-gógópan ma darrpan udai kol apad tóre elakono, ene udai kakóm ki sab marü solo kupo óp olom igósidi mókyerre, ma ne akó 7 pailüm zaget nóma namulo kürünkü.”

²⁸ Zeikob abinürr, da ene barnginwóm elakónórr ene udai kugupidü Liadi, da Leiban oya tóba óp olom Rreizelón kolóm we ekyanórr. ²⁹ (Leiban tóba leba zaget

* **29:10** Leiban Zeikobón nuguzamón ab yarilürr, zitülkus Zeikobón aip Rrebeka Leibanón bólbót warilürr.

ngulmukur, ngi Bila, Rreizelón okyanórr oya leba zaget kolóm bainüm.) ³⁰ Zeikob Rreizelón upadórr, usadi umturri, da oya amkoman moboküpdü wirrian ubi yarilürr Rreizelka; Liaka ma taiwan ubi koke. Da wa akó ngibürr 7 pail amanórr Leibanónkü zagetóm.

Zeikobón Olmal

³¹ Da [LOD] nóma esenórr Zeikobón moboküpdü ubi koke yarilürr Liaka, wa oya kwat tapasukurr olmal basenóm. A Rreizel wa olmal balngón-koke kol warilürr.

³² Lia bikóm esenórr, mórranórr olom siman. Wa ngi ngyesilürr Rruben.† Wa igó bóktanórr wagó, “LOD amkoman esenórr kürü müp, kürü müóran moboküpdü ubi kubó kürüka igósidi yarile.”

³³ Lia akó bikóm esenórr, darrü siman olom ilngumilürr. Igó bóktanórr wagó, “Zitülkus LOD igó arrkrrurr, kürü müóran moboküpdü ubi babula kürüka, da wa akó kürü ini igósidi kókyene.” Da wa igósidi ngi ngyesilürr Simion.‡

³⁴ Wa akó bikóm esenórr, da nóma mórranórr, wa bóktanórr wagó, “Ini aüð ngim siman olom ilngumila kólba müórankü. Ini tonarr wa sab kürü minggüpanan arróbórrón yarile.” Da wa olommukur igósidi ngi ngyesilürr Libae.§

³⁵ Lia bikóm akó esenórr. Nóma mórranórr, siman olom ilngumilürr. Wa bóktanórr wagó, “Ini tonarr ka LODón yagurlo.” Wa oya igósidi ngi ngyesilürr Zuda.* Ene kakóm, oya olmal basena ugón piküp bainürr.

30

¹ Rreizel nóma esenórr wa, “Ka Zeikobónkü olmal koke balngóndóla,” oya gyagüp kolaea omkalórr tóba naretódó. Da wa Zeikobón yalórr wagó, “Ma kürü olmal kólngó! Koke ne nóma, ka sab nurrótoko.”

² Zeikob ngürsilüm bainürr Rreizelka. Da bóktanórr wagó, “Ia ka Godón pabodómla, marü nótó arrmatóda olmal balngón-gum?”

³ Rreizel we bóktanórr wagó, “Bila wóni, kürü leba zaget kol. Kubó usadi umtulamke, igósüm wa sab kürünkü olmal iade balngóne. Ka ma sab olmal oyakagab yazebo.”

⁴ Da wa tóba leba zaget kol Bilan Zeikobón kolóm ekyanórr. Zeikobdi umturri, ⁵ ó Bila bikóm we ipadórr, da siman olom ilngumilürr oyankü. ⁶ Ene ngarkwatódó, Rreizel bóktanórr wagó, “God pupo syónürr ka dümdüm kla tónggapórró, akó wa kürü bóktan kuri turrkrrue, da wa kürü siman olom kókyene.” Wa ngi igósidi ngyesilürr Dan.* ⁷ Solkwat Bila akó bikóm esenórr. Zeikobónkü nis ngim siman olom ilngumilürr. ⁸ Ene tonarr Rreizel bóktanórr wagó, “Ka kólba naretpükü wirri arüngi bóka bamgünürü, da ka oya singül kwata kuri natóka!” Da wa igósidi ngi ngyesilürr Naptali.†

⁹ Lia tóba nóma basenórr wagó, oya olmal balngóna kuri piküp bainürr, wa tóba leba zaget kol Zilpan upadórr, Zeikobón ekyanórr kolóm. ¹⁰ Lian leba zaget kol Zilpa siman olom ilngumilürr Zeikobónkü. ¹¹ Olgab Lia bóktanórr wagó, “Kürü morroal ia kine,” da wa oya ngi ngyesilürr Gad.‡

† **29:32** Rruben ngian küp módóga: ngaka, siman olom módóga. ‡ **29:33** Simion ngi darrü Ibrü bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: wa arrkrruda. § **29:34** Libae ngi darrü Ibrü bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: arrób.

* **29:35** Zuda ngi darrü Ibrü bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: agür.

* **30:6** Dan ngi darrü Ibrü bóktan opor minggüpanana. Oya küp módóga: wa pupo syórr darrü pama dümdüm kla tónggapónórr. † **30:8** Naptali ngi darrü Ibrü bóktan opor minggüpanan. Oya küp módóga: bóka bamgün.

‡ **30:11** Gad ngian küp módóga: morroal ain.

¹² Zilpa akó nis ngim siman olom ilngumilürr Zeikobónkü. ¹³ Lia bóktanórr wagó, “Errkya ka bagürdümla. Blaman kola kürükwata sab igó bóktanórrre wagó, ‘Wa bagürdo’.” Da wa olommokur igósidi ngi ngyesilürr Asyerr. §

¹⁴ [Wit] abül tonarr nóma yarilürr, Rruben ngaon bwóbdü wamórr. Wa ola ngibürr bikóm basen nugup zid* nósenóp. Da wa simarrurr tóba aipdü Liaka. Rreizel bóktanórr Liaka wagó, “Gyaurka, kürü ngibürr moba olomanóm bikóm basen nugup kúp a simkün külió!”

¹⁵ Lia Rreizelka bóktanórr wagó, “Ia marüka gaodó kokea, ma kürü müör kürkyórró? Kürü olomanóm bikóm basen nugup kúp akó simkün ia akó mató sazebo?”

Da Rreizel bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, ma ne moba olomanóm bikóm basen nugup kúp a simkün nóma klino, ene darrem módóga, e kubó Zeikobdi umtuli ini irrüb.”

¹⁶ Ene simam Zeikob ngaon bwóbdügab nóma tolkomólórr, Lia natókórr oya asenóm. Oyaka bóktanórr wagó, “Ma kubó kürüka umtulo. Ka marü kuri mümiga kólba olomanóm bikóm basen nugup kúp a simküni.” Ene irrüb i Zeikobdi we umturri.

¹⁷ God Lian bóktan turrkrrurr. Wa bikóm esenórr, 5 ngim siman olom ilngumilürr Zeikobónkü. ¹⁸ Lia bóktanórr wagó, “God kürü darrem kuri salkomóle, kólba leba zaget kol kólba müör akyanóm.” Da igósidi ngi ngyesilürr Isakarr. †

¹⁹ Solodó Lia akó bikóm esenórr. Zeikobónkü 6 ngim siman olom ilngumilürr. ²⁰ Lia bóktanórr wagó, “God kürü morroalan [gyaur kla] kuri kókyene. Errkya ini tonarrdó kürü müóra kürü morroal tonarre ngakakale, zitülkus ka oyankü 6 simanal olmal kuri balngórró.” Igósidi ngi ngyesilürr Zebulun. ‡

²¹ Ngibürr tonarr kakóm, Lia akó óp olom ulngumilürr. Daena ngi okyanórr.

²² Da Godón Rreizelónbókama ngambangólórr; wa oya bóktan turrkrrurr, da wa oya olmal basen alóp akó tapasukurr. ²³ Da Rreizel bikóm esenórr a siman olom ilngumilürr. Wa we bóktanórr wagó, “God kürü ene büód kuri amaike.” ²⁴ Rreizel tóba siman olom ngi ngyesilürr Zosep. § Wa bóktanórr wagó, “Kürü [LOD] akó darrü olom ki kókye oya kakóm.”

Zeikob a Leiban [Sip] Arrgrrat Bóktan Tónggapórrri

²⁵ Rreizel Zosepón nóma ilngumilürr, Zeikob Leibanka bóktanórr wagó, “Kürü kya zirrkapó kólba kwata, kólbanan nyaben tüpdü alkomólóm! ²⁶ Ma kürü kol a akó olmalpükü külió, ka nibióbkü zaget namülnürrü marünkü, ó ka kólba kwata ugón bupudo. Ma umulóla ka ne ngarkwatódó zaget tómbapón namülnürrü marünkü.”

²⁷ Da Leiban bóktan yalkomólórr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka ne morroal nóma seserró, da ma kankü ae namülün. Ka umul bairrü ngibürr umul-kók ne pokoa tómbapónónóp wagó, LOD kürü marübókamde mórrel kókyanórr. ²⁸ Moba zaget darrem ngiblia, da ka sab marü darrem müliño.”

²⁹ Zeikob bóktanórr wagó, “Ma umulóla ka marünkü ia zaget tómbapónórró akó marü sip a [kau] ngarkwata kürü tangdógabi ia dódórr bailürr. ³⁰ Marü aüdan kau a sip kwarilürr, ka ngaensingül nóma tamrró. Errkya marü ma wirri ngarkwat kau a sipako. Da LOD marü kuri bles mine, ka negama wamnórró. Da ma ia, ka kólbanan olmalkolabkü zaget nómatan tómbapolo?”

³¹ Da Leiban imtinürr wagó, “Ka marü ia laró darrem mókyeno?”

§ **30:13** Asyerr ngian kúp módóga: bagürwóm. * **30:14** Bikóm basen nugup zid, Mórrke-mórrke módóga: mandrake. Alo nugup kokea, merrsinüm ipadnóp kolab okómóp morroal ainüm. † **30:18** Isakarr ngi darrü Ibruru bóktan opor minggüpanan. Oya kúp módóga: darrem asine. ‡ **30:20** Zebulun ngian kúp módóga: wa gyaur kla ipadórr. § **30:24** Zosep ngian kúp módóga: wa akó darrü ki emngyel.

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü darrü darrem kla akyan-gu. Wata darrpan kla ma tónggaponó. Ka wata sab marü sip a [gout] ngabkalo, ma ne kürü ini bóktandó nóma tübino: ³² Ka kya ini ngürr kóbó wamlón marü blaman sip a gout ngabkankü. Ka blaman pug pokopükü sip kubó tibi-tibi pokodó irrbulo, akó blaman pujan sip kupo. Ka akó kubó baeb pokopükü gout inzan nangónónómo. Kürü darrem sab we kla kwarile. ³³ Sab ugórr ma büsai eseno wa, ka ia amkoman namülnürrü marüka, ma sab kürü darrem amzyatóm nóma tamo. Blaman gout baeb pokopükü babul ne kla kwarile, akó sip kupo pug-koke ne kla kwarile, ma ugón umul baino wagó, gómól-gómól azebórrónako.”

³⁴ Leiban abinürr wagó, “Ó, ka ubi baina. Inzan ki tómbapó, mazan namüla.” ³⁵ A ene dadan ngürrdü, Leiban tibi-tibi amalórr blaman baeb pokopükü simanal gout akó ópal gout ngibürr goutüdügab. Akó blaman pujan sip kupo dadanzan nangónónóp. Da wa yazebórr, tóba simanal olmal nülinóp ngabkanóm.* ³⁶ Leiban ne sip a gout yazebórr, wa we klampükü wamórr aüd ngürr ngarkwat kan Zeikobkagab. Zeikob we yarıürr, Leibanón ngibürr sip a gout ngabkanóm.

³⁷ Zeikob arról nugup† tiz singgalgónórr. Ngibürr sopae bazebde, wa baeb wi tómbapónórr, zitülkus ngibürr ene nugup tizab aumana kwín ama panzedó togobórr. ³⁸ Zeikob olgabi ene baeb wiagótórrón nugup tiz irrbünürr blaman nae kurrópdü. Wa inzan we zitülkUSDü irrbünürr, i wata sip a gout ibü obzek kwata ki korale, i nae anónóm nóma togoble. I nae anónóm nóma togoblórr, ibü ene kupo balngón ubia ugón yazablórr. ³⁹ Sip a gout ene nugup tiz obzek kwata tibióbbóka olngolórr. Solodó ene ópala küsil kupo balngónónóp. Ngibürr ngüin wibagótórrón, ngibürr ngüin kari baeb pokopükü, ngibürr ngüin wirri baeb pokopükü.‡ ⁴⁰ Zeikob ene küsil sip a gout kupo nürrgrütóp ene dudu ngorodógabi. Wa barre sip a gout irrbünürr obzek ama Leibanón pug a wi-wi sopae kwóbdü. Wa tóbankü sip a gout yabül we ngarkwatódó tómbapónórr. Wa tóba yabül Leibanónpükü koke dayónürr. ⁴¹ Ene arüng sip a gout kubó dabyónüm nóma bairre, Zeikob kubó ene tiz ibü obzek kwata irrbüle ene nae kurrópdü. Ene igósüm, i kubó ene tiz minggüpanandó dabyónórr. ⁴² Zeikob nugup tiz koke irrbünürr arüng-koke sip a gout, ibü obzek kwata. Da olgabi módóga, arüng-koke sip a gout Leibanka ogoblórr. A morroal arüng klama Zeikobka ogoblórr. ⁴³ Inzande Zeikob wirri mórrel pamóm bainürr. Oya abün sip a gout, leba zaget kolpam, akó [kamel] a [donki] kwarilürr.

31

Zeikob Leibankagab Busorr

¹ Darrpan ngürr Zeikob arrkrrurr Leibanón simanal olmala ne poko ikik kwarilürr wagó, “Zeikob mibü aban blaman elklaza kuri imtyónürr; wa tóba mórrel kuri ipadórr mibü aban elklazadógab!” ² Zeikob ta umul bainürr Leibanón tórrmen tulmila ama darrü tonarr bainürr; ngaen-gógópan inzan koke yarıürr. ³ Da [LOD] Zeikobka bóktanórr wagó, “Ugó alkomól moba abalbobatalab tüpdü akó moba zonaretaldó. Ka sab marüka asi namulo.”

⁴ Da módóga, Zeikob bóktan we zirrapónórr Rreizel a Lia ibü tótókóm [sip] a [gout] ngabkan bwóbdü. ⁵ Wa ibüka bóktanórr wagó, “Ka kuri esena yabü aban tórrmen tulmil ngaen inzan koke yarıürr. A kürü aban God kankü asi yarıürr. ⁶ E umulamli ka yabü abankü kólba amkoman arüngi zaget namülnürrü. ⁷ A yabü aba ma kürü pugdü küngrilürr; wa kürü darrem kla amaiksimaik nangónónóp 10 münüm. God

* **30:35** Leiban Zeikobón ilklió-iliónürr. Wa Zeikobón singül kwata wamórr tóba pug pokopükü sip a gout azebóm. † **30:37** Wa aüd nugupdügab tiz singgalgónórr. Ibü ngi Mórrke-mórrke módógako: poplar, almond, akó plane. ‡ **30:39** Zeikob abün sip akó gout yazebórr zitülkus God oya bles yónürr, nugup tizabbókamde koke (31:9).

ma oya koke ok yónürr kürü kulainüm. ⁸ Leiban igó nóma bóktanórr wagó, ‘Pug pokopükü sip a gout marü darrem kwarile,’ da God wató tónggapónórr blaman sip a gouta pug pokopükü kupo balngónóm. A Leiban igó nóma bóktanórr wagó, ‘Wi bagótórrón sip a gout marü darrem kwarile,’ da God wató tónggapónórr blaman sip a gouta wi bagótórrón kupo balngónóm. ⁹ Inzan kwata God yabü aban sip a gout kuri imtyónürr, ama kürü kuri küliónürr.

¹⁰ “Sip a gout, ibü darrpan pokodó ut ubi nóma semrranórr, ka igó nus umtulürrü. Ka we kla eserró simanal gouta ópalpükü nóma dabyónóp: ibü ngüin wi bagótórrón, pug pokopükü, akó póróm-póróm kwarilürr. ¹¹ [Godón anerrua] kürüka nus bóktan yarilürr wagó, ‘Zeikob!’ Ka bóktan yalkomólórró wagó, ‘Ka inamüla.’ ¹² Da wa bóktanórr wagó, ‘Tai ngaka, ese! Ne simanal gouta ópal goutpükü dabyóndako, ibü ngüin wi bagótórrón, pug pokopükü, akó póróm-póróm kwarilürr. Ka ini poko igósidi tónggapóna, zitülkus ka blaman ene poko basen namülnürrü Leiban marüka nebóka elngólórr. ¹³ Ka ne Godla marüka nóto okaka tübyónürr Betelóm, ma ne [olib] oel nóla ekarró ingülküpw kwitüdü kürü [ótókóm], akó ma [arüng alkamülkoke bóktan] nóla tónggapórró kürüka. Ma ugó bupa, da ini kantrri amgat. Moba amtómól tüpdü alkomól.’ ”

¹⁴ Rreizel a Lia bóktan we yalkomólórrü, “Kibü aban elklaza ia asi korale kibü azebóm oya бүдүл kakóm? ¹⁵ Wa kibü amkoman mogob kol niszán ngakanda. Wa kibü marüka darreme tómrókórr, da wa ene mani kuri elolórr. ¹⁶ Amkoman, God blaman ne elklaza mibü abdógab kuri imtyónürr, errkya ma midipa akó mibü olmalabko. Da ma tónggapó, marü God enezan mile.”

¹⁷ Da módóga, Zeikob bupadórr, tóba kol a olmal [kamelab] kwitüdü we yamselórr, ¹⁸ da wa tóba blaman ngabyón lar singül kwata nolngomólnóp, akó blaman ne elklaza kwób isurr Padan Arramóm. Wa we klampükü alkomólórr tóba abdó Aesakka, Keinan tüpdü. ¹⁹ I solkwat bakonórr, Rreizel tóba aban müótan obae godab dandang kla gómól-gómól ngaen-gógópan ugón yazebórr, Leiban nóma wamórr sip ngüin alüküm. ²⁰ Ene kwitüm, Zeikob Leibanón, Arramia pam, we ilklió iliónürr; wa oya koke umul-umulan ngitanórr wagó, wa busodase. ²¹ Da wa tóba blaman elklazapükü we busorr oya ne kla koralórr. Wa Yuprreitis tobarr we banikürr, obzek ama ola yarilürr Gilead podopükü bwóbdü.

Leiban Zeikobón Solkwat Akyanórr

²² Aüd ngim ngürrdü, Leibanón ugón izazilóp wagó, Zeikob busorróna. ²³ Leiban tóba simanal zonaretal yazebórr, da 7 ngürrüm Zeikobón we kolakyanónóp solkwat. Oya we emrrónóp Gilead podopükü bwóbdü. ²⁴ Da God ene irrüb nus tamórr Leibanka, Arramia pam, da oyaka we tóbtanórr wagó, “Ma umul-umul namulo Zeikobka kolae poko bóktan-gum!”

²⁵ Leiban Zeikobón nóma emrranórr, wa tóba palae müót Gilead podopükü bwóbdü ingrinürr singül kwata. Leiban tóba zonaretalpükü tibiób palae müót ta ola balmelóp. ²⁶ Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, “Ma ia poko tónggapórró? Ma kürü ilklió kliórrü, akó ma kürü ngul olom nis gómól kwata tudódürrü, wamaka ma gazirr pokodügab nüpadórró. ²⁷ Ma kürükagab piküpan iade sibsorró akó ilklió kliórrü kürü? Ma kürü koke iade küzazilürrü? Ene igósidi, ka marü ki zirrkapórró barnginwómi wórrpükü, tambarran* bólalkü akó ap† bapulkü. ²⁸ Ma ta kürü koke ok kyórró kólba bobatal akó ngul olom nis aprüküm ibü yawal boweanóm. Ma gonggo poko tónggapórró! ²⁹ Kürü ene arüng asine marü kulainüm. A irrüb marü aban God kürüka tóbtóne wagó, ‘Ma umul-umul namulo Zeikobka kolae poko

* **31:27** tambarran, Mórrke-mórrke módóga: tambourine. † **31:27** ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: harp.

bóktan-gum!' ³⁰ Ma igósidi bupadórró, zitülkus marü wirrian ubia müpadórr moba aban müót basirrdü alkomólóm. A ma kürü godab dandang kla gómól-gómól iade yazebórró?"

³¹ Zeikob bóktan yalkomólórr Leibanka wagó, "Ka gum namülnürrü, zitülkus kamaka ma sab moba óp olom nis arüngi nüpüdo kürükagab. ³² Ma ne darrü olom nóma eseno marü godab dandang kla noakamako, da wa koke ki ngyabe. Mibü zonaretalab ilküpdü ma müób kóbó yamkü, ia marü darrü kla kürüka asine. Asi ne nóma yarile, ipadke!" Zeikob umul-kók yarilürr wagó, Rreizel Leibanón obae godab dandang kla gómól-gómól wató yazebórr.

³³ Da Leiban Zeikobón palae müótüdü bangrinürr angónóm, akó Lian palae müótüdü bangrinürr, akó nis zaget kol nisab palae müótüdü ta bangrinürr, a wa ma darrü kla koke esenórr. Olgabi ama Rreizelón palae müótüdü bangrinürr. ³⁴ Rreizel wató yazebórr oya obae godab dandang müótüdü kla, da tóba kamelan kakota mórran kla gómóldó kolatanórr, ó tüób ma ene kwitüdü mórran warilürr. Leiban blaman bwób engólórr ene palae müótüdü, a wa ma darrü kla koke esenórr.

³⁵ Rreizel tóba abdó bóktanórr wagó, "Ma kürüka ngürsilgu, ka kari gyaur kokela, a ka gaodó kokela marü obzek kwata zamngólóm, zitülkus ka kólba kolab azidpükümla." Leiban ene palae müót enan engónórr, tóba obae godab dandang müótüdü kla ta kokean nósenóp.

³⁶ Leibanón nóma blakónórr, Zeikob ngürsil yarilürr oyaka, da bóktanórr wagó, "Ka ia laró kolae tórrmen tónggapórró? Ia ka laró kolae tonarr tónggapórró, da ma kürü igósidi kolakyandóla? ³⁷ Da ma kürü blaman elklaza kuri bapila; darrü kla ia ma esena marü müótan ne kla yarilürr? Ma ne nóma esena, ini singri marü akó kürü pamkolpamab obzek kwata. Mibü nizan idi ki zaz tinünüm, amkoman ia nótóka. ³⁸ Ka mankü 20 pailüm namülnürrü kókóta errkya. Marü sip a gout ibü bikóma koke kolae bainónóp. Ene tumum, ka darrü sip ngorodógab siman sip murr kokean elóngórró. ³⁹ Ka marüka darrü бүдүл sip akó gout kokean sidódürrü, nurr lara ne kla okrralórr. Ka ibü gaodó kólbanóm sip a gout müliónürrü. Ngürr a irrüb gómól-gómól ne klama bamrüknóp, ma kürü darrem klamóm ta katonórró. ⁴⁰ Inzan yarilürr kürüka: blaman ngürrzan abüs urura kürü koklamlórr; irrüb ma ka güb tórrngón aengnórró. Ka utüm nabe kainürrü. ⁴¹ Ka marü müótüdü namülnürrü 20 pailüm. Ka 14 pailüm zaget apoarró marü óp olom nisabkü, akó 6 pailüm marü sip a gout ngabkande, akó ma kürü zagetan darrem ta amaiksimaik yangórró 10 münüm. ⁴² Kürü abbobat Eibrra-amón God, akó kürü ab Aesak ne Godón gum angólórr, wa kankü babul ne nóma ki yaril, ma amkoman kürü ngaen ki zirrkapórró tang küpan. A God ma kürü müp ngasekalórr akó ka ne wirri zaget tómbapónórró, da sim irrüb God marü zaz mine."

Leiban a Zeikob Tibiób [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Ingirri

⁴³ Leiban Zeikobka bóktan yalkomólórr wagó, "Ini kol nis kürü óp olom nisamli; ibü ta ne olmalko, kürü olmalko, akó ini ne sip a gout ta kürüko. Blaman elklaza ma ne kla basendóla, kürüko. A ka ma errkya gaodó kokela darrü kla tónggapónóm kólba óp olom nis arrmatóm. ⁴⁴ Yao, ugó tam, mi errkya alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrindamli, matóka kótó, da mibü sab we bóktana alngomól yarile."

⁴⁵ Da Zeikob wirri ingülküpadórr, da alaninürr, ene bóktan gyagüpi amaiküm.

⁴⁶ Wa tóba pamdó bóktanórr wagó, "Ngibürr ingülküpadórr dakainam." Da i ingülküpadórr yazebóp, darrpan kwób we apónóp. Da i blamana alo we elop ene ingülküpadórr kwób

ne yarilürr. ⁴⁷ Leiban ene ingülküüp kwób ngi we ngyesilürr wagó, Zegarr Sa-aduta,‡ akó Zeikob ta ngi ngyesilürr wagó, Galid.§

⁴⁸ Leiban Zeikobka bóktanórr wagó, “Ini ne ingülküüp kwóbe errkya mibü gyagüpi amanik timama; matóka kótó.” Zeikob ene ingülküüp kwób Galidbóka igósidi ngyesilürr. ⁴⁹ Leiban ta bóktanórr wagó, “LOD sab ilküüp ki singri mibüka, mi sab enezan bürrgrüti,” da ene ingülküüp kwóban darrü ngi we kla yarilürr, Mizpa.*

⁵⁰ Leiban akó bóktanórr wagó, “Ma ne sab kürü óp olom nis kle-kle nóma ngankalo, ó akó ma ne ngibürr kol nóma bumigo, mibü ne darrü pama koke nóma tósene, gyagüpi wam, God mibü wató ngabkanda.”

⁵¹ Leiban akó Zeikobka bóktanórr wagó, “Ingülküüp kwób yóni, akó kokrrap ingülküüp ta yóni, ka ne kla alanina mibü aodó, matóka kótó. ⁵² Ini ingülküüp kwób akó ini alanirrünn ingülküüp mibü timam nisamli, wagó, ka sab koke bórrgróto marü kolae ainüm, ó ma ta inzan, ma sab koke tóbgróto kürü kolae ainüm. ⁵³ Eibrra-amón God akó Na-orrón God, ibü ab nisab God nótoke, mibü sab wató ki zaz tiyón.”

Da Zeikob arünng alkamül-koke bóktan we tónggapónórr Godón ngidü, oya ab Aesak ne Godón gum angólórr. ⁵⁴ Zeikob ola podopükü bwóbdü ngóyón lar emkalórr, da ngibürr murr poko urdü yamselórr Godón agürüm, da akó tóba kolpam we ngibaunürr usakü ene ngibürr murr poko alóngóm. Ibü alongaloa nóma blakónórr, i ene irrüb ola bazurrurr.

⁵⁵ Zokrrrok darrü irrbi, Leiban tóba bobatal akó óp olom nis nüprükóp, akó bles nütünóp. Da Leiban ibü we bimgatórr, ama tóba bwóbdü alkomólórr.

32

Zeikob Isaon Asenóm Tómbapónnda

¹ Zeikob ta inzan tóba kwata wamórr, da Godón ngibürr anerrua oya semrrónóp.

² Wa ibü nóma nósenóp, wa bóktanórr wagó, “Ini Godón marrgu-e!” Da wa ene bwób Ma-anayimbóka* igósidi ngyesilürr.

³ Zeikob ngibürr yada ódód pam zirnapónóp oya singül kwata tóba naretódó Isaoka, Seirr bwóbdü, Idom tüpdü. ⁴ Wa ibü igó bóktan ikik nókrrónóp wagó, “E kubó ini poko bóktónane kürü wirri pamdó Isaoka: ‘Zeikob, marü zaget pam, ini bóktan zirrsapóne marüka, ka Leibanka ngyaben namülnürrü, kókó tai ini ngarkwat. ⁵ Kürü [kau], [donki], [sip] a [gout] asiko, akó ópal a simanal [leba zaget] kolpam. Ka ini bóktan marüka zirrapónóla, kürü wirri pam, igósüm ma moba obzek kwata kürüka morroal eseno.’ ”

⁶ Yada ódód pama nóma tóbakonórr Zeikobka, i sidrrütóp wagó, “Ki marü naretódó, Isaoka ogoba. Wa errkya kwat-kwata marü asenóm. Wa 400 ngarkwat pampüküma.” ⁷ Zeikobón wirri guma ipadórr, akó müp gyagüpitótóka simiógürr. Wa pamkolpam nis kopo nangónórr, wankü nidi kwarilürr. Akó sip a gout, kau, akó [kamel], ibü ta inzan nangónóp. ⁸ Wa gyagüpi wamórr wagó, “Isao ne sab nóma tame ngaensingül kopodó gazirrünn, darrü kopoan kekam yarile busom.”

⁹ Da Zeikob tóre ekorr wagó, “Kürü abbobat Eibrra-amón Godóe, akó kürü ab Aesakón God, kürü tóre turrkrru. O [LOD], ma kürüka tóbtarró wagó, ‘Mobanan tüpdü akó moba zitül pamkolpamdó alkomólke’, akó wagó, ‘Ka sab morroal sidüdo marüka.’ ¹⁰ Ka marü ngarkwatódó kokela, ma ne morroal tonarr okaka simzazilürrü kürüka, marü zaget pam, akó ma ne kla tómbapónórr kürüka, mazan bóktarró. Ka Zodan tobarr nóma baniknürrü, kürü wata tupuruan yarilürr. Kürü ma errkya

‡ 31:47 Zegarr Sa-aduta ngian küp Arram bóktane módóga: gyagüpi amanik ingülküüp kwób. § 31:47 Galid ngian küp módóga Ibrü bóktane: gyagüpi amanik ingülküüp kwób.

* 31:49 Mizpa ngian küp módóga: barrkyanan kwit azil müót (Mórrke-mórrke módóga: watchtower).

* 32:2 Ma-anayim ngian küp módóga: nis marrgu.

nis wirri kopo nisamli! ¹¹ Kürü zid kyó, ka tóredóla, kólba naretan tangdógab, Isao, zitülkus ka gumla wa kubó tame kürü amkalóm, akó aipal tibiób olmalpükü. ¹² Da ma ta tóbtarró wagó, ‘Amkoman, ka sab morroal sidüdo marüka, akó ka marü olmalbobatal abün ninünümo, ena bürrkós, malu nóreszane.’ ”

¹³ Zeikob ene irrüb ola umtulürr, akó darrü irrbi oya ne ngabyón lar kwarilürr, wa Isaonkü ini ngarkwat [gyaur kla] ilianórr: ¹⁴ 200 ópal gout akó 20 simanal gout, 200 ópal sip akó 20 simanal sip, ¹⁵ 30 ngómrin ópal kamel tibiób kupopükü, 40 ópal kau akó 10 simanal kau, 20 ópal donki akó 10 simanal donki. ¹⁶ Wa ibü wirri ngorodógab tibi-tibi arrgrratlórr, da zaget pamab tangdó irrbünürr, akó wa ibüka bóktanórr wagó, “E kürü singül kwata ogoblón; kan apólamke darrpan-darrpan ne kopoko.”

¹⁷ Zeikob ngaensingül kopo ne zaget pama arüng bóktan ekyanórr wagó, “Kürü nareta Isao marü kubó nóma kómrróne akó mümtine, ‘Ma noanla, akó ma ia nubó tótókdóla, akó blaman ini ngabyón lar marü obzek kwata noanko?’ ¹⁸ da ma igó bóktanke magó, ‘Ini marü zaget pam Zeikobón ngabyón larko. Wa gyaur kla zirrtapórrre kürü wirri pam Isaonkü. Wa tüób kibü solodó akyanda.’ ”

¹⁹ Zeikob akó dadan arüng bóktan nókyenóp nis ngim zaget pam, aüd ngim zaget pam, akó blaman ngibürr zaget pam oya ngabyón lar nidi nolngomólnóp, wagó, “E kubó wata dadan bóktan poko arüklamke Isaoka, e usakü nóma basenane. ²⁰ E wata kubó inzan bóktalamke magó, ‘Marü zaget pama Zeikob kibü solodó akyanda.’ ” Zeikob gyagüpi wamlórr wagó, “Ka Isaon saul ino ini gyaur klame, ka singül kwata ne kla zirrbapóndóla; da solodó, ka oya nóma eseno, aprrapórr wa kubó kürü morroal küpüde.” ²¹ Da Zeikobón gyaur klama oya singül kwata ogoblórr, a wa ma tüób ene irrüb dadan marrgudü ola umtulürr.

Zeikob a God Tibiób Bumiógtübumióg Namülnürri

²² Ene dadan irrüb Zeikob türsümülürr, tóba kol nis nüpadórr, tóba zaget kol nis, akó tóba 11 simanal olmal, Zabok sang kus bwób baurrlürr. ²³ Wa ibü dakla dorrodó nóma amanórr, tóba blaman elklazapükü zirrnápónóp dakla dorrodó. ²⁴ Da Zeikob tebean we burmatórr.

Da darrü pama tamórr; i usadi we bumiógtübumióg namülnürri tai kókó sisa tuninürr. ²⁵ Ene pama nóma ngakanórr igó, wa gaodó koke yarilürr Zeikobón [ut-ut ainüm], wa Zeikobón darrü kartül yamurrürr, da ubi augürr, wa ene pampükü nóma bumiógtübumióg yarilürr. ²⁶ Da ene pama Zeikobka bóktanórr wagó, “Ka kya wamón, zitülkus sisa!”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ka marü kokean molkomolo, kókó ma kubó kürü bles kino!”

²⁷ Ene pama oya imtinürr wagó, “Marü ngi ia nótóke?”

Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Zeikob.”

²⁸ Da ene pama bóktanórr wagó, “Marü ngi sab myamem Zeikob koke yarile, a Israael,† zitülkus ma God akó pamkolpampükü bumiógtübumióg namüla, da mató bórrgrróta.”

²⁹ Da Zeikob oya imtinürr wagó, “Gyaurka, kürü moba ngi küzazil.”

A wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü ngim iade kümtina?” Da wa oya we bles yónürr.

³⁰ Da Zeikob ene bwób Penielbóka‡ igósidi ngyesilürr wagó, “Ene zitülkus módóga, ka Godón obzek esena, da ka ma wata arrólóla!”

^{32:24} Oseyá 12:4-5 † ^{32:28} Israael ngian küp módóga: i Godódi bumiógtübumióg namülnürri. ^{32:28} Bwób Zitül 35:10 ‡ ^{32:30} Peniel ngian küp módóga: Godón obzek.

³¹ Abüsa tüngürürr Zeikob Peniel bwóbbzan sórrgratlórr, da Zeikob tóba kartül amkónkü wamlórr. ³² We zitülkusdü, kókó errkyaŠ ini ngürr, Israael pamkolpama kartül kusdü arróbórrón ne murrko koke alóngdako, zitülkus Zeikobón ene kartül murr yamurrürr.

33

Zeikob a Isao Baserri

¹ Zeikob kwit yazilürr, da módóga, Isaon esenórr tótókde tóba 400 pampükü. Da olmal tibiób we nürrgrütóp: Lian tóba, Rreizel akó nis leba zaget kol nisab go tibiób. ² Zeikob zaget kol nis tibiób olmalpükü ngaensingül irrbünürr, da Lia akó tóba olmal ibü solkwat atanóm, akó Rreizel a Zosep solo dómdóm idi murrausürr. ³ Wa tüób singül apónórr ibükagab. Wa tóba naret nóma ngorram syónürr, wa tóba singül 7 münüm tüp elkomólórr oya morroal angónóm.

⁴ Isao sibsorr Zeikobka, da tange myangrao apónórr, oya iprükürr. Da i nizana yón namülnürr. ⁵ Isao kwit nóma yazilürr, wa kol nósenóp tibiób olmalpükü, da Zeikobón imtinürr wagó, “Ini ia nidipako mankü?”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ini we olmalako, God tóba [gail tonarrdógab] kürü küliónürr.”

⁶ Da zaget kol nisa tibiób olmalpükü ngorram sinóp, Isaon obzek kwata wakósingül nümngünóp, singül tüp elókóp. ⁷ Olgabi ma Lia tóba olmalpükü katókórr, wakósingül nümngünóp, singül tüp elókóp. Dómdóm Zosep a Rreizel ta inzan kairri.

⁸ Isao imtinürr wagó, “Ka kwat-kwat ne ngabyón lar yabül tómrónóma, ibü küp laróga?”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü wirri pam, i gyaur klamako, igósüm ma moba obzek kwata kürüka morroal eseno.”

⁹ A Isao bóktanórr wagó, “Kürü zoret, kürü gaodómako. Emorra marü ne klamko mobankü.”

¹⁰ Da Zeikob bóktanórr wagó, “Koke, gyaurka! Ma moba obzek kwata kürüka ne morroal nóma seserró, ini gyaur kla kürükagab sazeb. Marü obzek asende, wamaka ka Godón obzek kuri sesena, zitülkus ma kürü errkyadan morroal kuri küpüda.

¹¹ Gyaurka, ini gyaur kla sazeb, ka marünkü ne kla simarrua. God kürüka gail tonarr yarilürr, akó wa kürü abün elklaza küliónürr, ka ne klamóm namülnürrü.” Zeikob Isaon wata arüngi yatolórr, kókó Isao oya ubi ipadórr ene gyaur kla azebóm.

¹² Da Isao bóktanórr wagó, “Ugó tómbapó, da nau; mi darrpan mün aurri.”

¹³ A Zeikob oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü wirri pam, ma umulóla igó poko wa, olmal arüng kokeako, akó ka umul-umul namulo ópal [sip] akó ópal [kau] ngabkanóm, zitülkus ibü kupo ngóm taedómako. Mi ibü ne wirri arüngi nóma amarru kwarilo wata darrpan ngürrüm, blamana kubó nurrbarine. ¹⁴ Da kürü wirri pam, ma ngaensingül wamlón kürükagab, marü zaget pam. Ka kubó zaorrón akyalo, ngabyón larab akó olmalab agól ngarkwatódó, kókó ka sab marü memrrono, kürü wirri pam, Seirr bwóbdü, Idom tüpdü.”

¹⁵ Da Isao bóktanórr wagó, “Ka ta kubó kólba ngibürr zaget pam marüka módó bingüta.”

Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene poko iade tónggapónóm kaindóla? Kürü wirri pam, ma moba obzek kwata kürüka morroal esena, ene gaodó kuri namüla.”

¹⁶ Da ene ngürr Isao bupadórr Seirr bwóbdü alkomólóm. ¹⁷ A Zeikob ma Sukot wamórr. Wa ola tóbankü müót elórr akó murr müót balmelórr tóba ngabyón larabkü. Ene basirr ngi igósidi ngyesilóp Sukot.*

Š 32:32 errkya wa ene tonarrbóka apónða, Bwób Zitül peba ugón wialómóp. módóga: murr müót.

* 33:17 Sukot ngian küp

¹⁸ Zeikob Padan Arram nóma amgatórr, wa Sykem wirri basirrdü morroal tübzilürr, Keinan tüp kugupidü, akó wa darrü marrgu wirri basirran obzek kwata tónggapónórr. ¹⁹ Wa tóba palae müót ne balmelórr, ene tüp poko 100 [silba] poko-e amiógürr Amorrón simanal olmaldógab, Sykemón ab. ²⁰ Wa [alta] ola elórr ene tüp pokodó, da ngi ngyesilürr wagó, El,† Isrraelón Gode.

34

Sykem Daenan Kle Tiz Wangónórr

¹ Darrpan ngürr Daena, Lia ne óp olom osenórr Zeikobkagab, wa Keinan basirr kol bangónóm natókórr. ² Ene bwób singüldü balngomól pam Amorr, Ibait bóktan pam, oya siman olom ngi Sykem yarilürr. Daenan nóma osenórr, zumiógürr, da oya kle tiz wangónórr. ³ Sykemón moboküpa arróbórr Daenaka, Zeikobón óp olom, da oya ubia wamórr Daenakamóm, akó wa mis ikik yazebloórr oyaka. ⁴ Da Sykem tóba abdó Amorrka bóktanórr wagó, “Ene ngulmokur kürünkü upa kolóm!”

⁵ Zeikob nóma arrkrurr wagó, oya óp olom, Daenan, kuri kle wangóne, oya simanal olmal ugón [sip] a [gout] ngabkan bwóbdü kwarilürr. Wa darrü poko koke bóktanórr enekwata, kókó i müót basirrdü tübabzilürr.

⁶ Da Sykemón aba, Amorr, Zeikobka Daenankwata bóktanóm wamórr. ⁷ Zeikobón simanal olmala nóma barrkrurr, i sip a gout ngabkan bwóbdügab ugón tóbakonórr. I gyaur akó wirri ngürrsil kwarilürr, zitülkus Sykem ne kolaeen poko tónggapónórr, Isrrael pamkolpamab ilküpdü büód sidódürr. Ene dümdüm koke yarilürr Zeikobón óp olompükü nóma umtulürr; ene tónggapón-koke poko yarilürr. ⁸ A Amorr ibüka bóktanórr wagó, “Kürü siman olom, Sykem, oya wirri ubia kuri wame marü óp olomdó. Gyaurka, ekya oya kolóm. ⁹ Mi sab kol gyabalómnórr; e kibü ngul olmal twazeblo, akó ki go darrem yabünüm ngul olmal wazeblo kibiób kolóm. ¹⁰ E kinkü ae ngyabelam. Tüp módóga, popada yabüka! Ngyabelamke ini tüpdü. Agóltagól* akó tüp poko bumióg sab popa yarile.”

¹¹ Da Sykem bóktanórr Daenan abdó akó simanal bólbótaldó wagó, “E yabiób obzek kwata kürüka ne morroal nóma seserre, da ka sab yabü nüliónünümo, e kubó kürü ne klamóm kilane. ¹² Ini kolan darrem akó ka sab ne gyaur kla samtülo, yabiób ubi ngarkwatódó irrbünam. Ka sab ekrralo, e kubó kürü ne klamóm kilórr. E wata kürü ene ngul oloman kókyenam kolóm.”

¹³ Zitülkus Sykem ibü bólbót, Daenan, kle tiz wangónórr, Zeikobón simanal olmala Sykem akó oya ab, Amorr, ibüka ilklió bülión bóktan yalkomólóp. ¹⁴ I bóktónóp wagó, “Ki inzan kla kokean tónggapórr; ki kibiób bólbót kokean ekyerre [gyabi sopae singgalgón]-koke pam. Ene büód poko yarile kibüka. ¹⁵ A ki darrpan dümdümdü ubi bairre: e sab kizan bainane, yabü blaman pamab gyabi sopae ne singgalgórrón nóma korale. ¹⁶ Da mi sab kol gyabalómlo. Akó ki sab yabü aodó ngyabenórr; mi sab darrpan kolpamóm bairre. ¹⁷ A e ne koke nóma ubi bairre yabiób pamab gyabi sopae singgalgónóm, ki sab kibiób bólbót upudórr, da ogobo.”

¹⁸ Amorr a Sykem abirri, i ne gyagüpitótók bóktan ingrinóp. ¹⁹ Da Sykem koke ürrbainürr i oya ne poko tónggapónóm ilóp, zitülkus oya wirri ubi yarilürr Zeikobón óp olomdó. Sykem wirri ngi pam yarilürr Amorrón müótan pamkolpamdógab.

²⁰ Da Amorr akó tóba siman olom Sykem we aurrürrü kwób bazen pokodó, ibü wirri basirran barrbün mamtaedó, tibiób basirr pamdó bóktanóm. ²¹ I bóktarri wagó, “Ini pam morroal tonarrako mibüka, i ki ngyabelam mibü tüpdü, akó ki agóltagól koralón, zitülkus tüp wirria ibünkü. Mi sab ibü ópal olmal mibiób kolóm

33:19 Zosyua 24:32; Zon 4:5 † **33:20** El ngi lbrü bóktan opora. Oya küp módóga: God. * **34:10** agóltagól, darrü küp módóga: elklaza darrem-darrem bumióg.

wazeblo, akó mi sab mibiób ópal olmal ibü nüliónórre kolóm. ²² A ene pama ubi bairre minkü nyabenóm akó darrpan kolpamóm bainüm wata ini darrpan dümdümdü wagó, mibü blaman pamab gyabi sopae singgalgórrón kwarile ibüzanko. ²³ Mi ne ini kla nóma tónggapórre, ibü sip a gout akó ngibürr ngabyón lar sab mibü iade kwarile. Mi ibü ubi ipüdórre, da i sab minkü aini iade nyabenórre.”

²⁴ Da blaman pam ene wirri basirran barrbün mamtaedó nidi kwób bazelórr, ubi bainóp Amorr akó Syekem ibü bóktandó, da blaman simanal olmal akó pam ene wirri basirrdü ibü gyabi sopae singgalgónóp.

²⁵ Aüd ngim ngürrdü, blaman pam gyabi sopae singgalgórrón azidüdü nóma kwarilürr, Zeikobón siman olom nis, Simion akó Libae, Daenan siman bólbót nis, tibiób gazirr turrik nüpadrri, da gazirrum sakó-sakó aurrürr ene wirri basirrdü. Umul-koke arrkürr gazirr yarilürr, da nizana ene wirri basirran blaman pam бүдүлүмүкү ekrrarri. ²⁶ I Amorrón tóba siman olom Syekem ta gazirr turriki бүдүлүмүкү nómkólóp, akó Daenan Syekemón müótüdügab urruarri, da i ene basirr we amgütóp. ²⁷ Zeikobón ngibürr simanal olmala бүдүл бүб тóмррónóp, da wirri basirrdü blaman ne elklaza kwarilürr popa yazebóp, ibü bólbót Daenan kle tiz nóla wangónóp. ²⁸ Ibü sip a gout, [kau], akó [donki] yazebóp. Akó i ta blaman elklaza yazebóp wirri basirr kugupidü, akó ngaon bwóbdü ne elklaza kwarilürr. ²⁹ Ibü blaman ne mórrel elklaza kwarilürr, kol akó olmal, akó müót kugupidü blaman ne elklaza kwarilürr, barrmülürr.

³⁰ Da Zeikob, Simion akó Libae ibü nyalórr wagó, “E kürüka wirri müp kuri sidüdi. Keinan akó Perrez pamkolpama akó blaman pamkolpama ini түпдү nidi nyabendako, sab kürü alzizi kümaniknórre. Kürü aüdan pamako; i ne mibü akrranom nóma dabirre akó mibüka ne nóma tóbrónge, kótó akó kürü müótüdü pamkolpam, mibü sab kolae tirre.”

³¹ A Simion akó Libae bóktan yalkomórri wagó, “Ia wa kibü bólbót inzan ki kle wangónól, wamaka wa popa kwatódó agól kolo?”

35

God Zeikobón Nis Ngim Bles Yónürr Betelóm

¹ God Zeikobka bóktanórr wagó, “Bupa, da ugó wam Betel, kya ola nyabelamke. Godónkü [alta] ola elke, wa marüka nóla okaka tübyónürr, ma moba naretan Isaon gum nóma busonürrü.”

² Da Zeikob tóba müót kolpamdó akó wankü nidi kwarilürr, ibüka bóktanórr wagó, “E kubó amalamke blaman mogob godab dandang yabüka ne klamko, ó e yabiób bübpükü ta bagulamke mibü gida ngarkwatódó, akó dólóng mórrkenyórr bamelamke. ³ Yao, ugó bazeb, mi Betel tótókdakla, ka sab alta nóla elo Godka, kürü tóre nótó arrkrrurr ka müpdü nóma namülnürrü, akó kankü wa ta asi yarilürr ka negama wamnórró.” ⁴ Da i blamana tibiób mogob godab dandang kla Zeikobón ilinóp, akó i güblangdó ne rring bamelóp. Da módóga, Zeikob түп kugupi apónórr, blaman ene elklaza ola nodóp kugupidü, wirri ouk* nugup murrdü Syekem wirri basirr minggüpanandó.

⁵ I we bazebórr, da minggüpanan wirri basirr pamkolpam Godónbókamde guma yazebórr, da i Zeikobón koke igósidi kolakyanónóp.

⁶ Da módóga, Zeikob tóba pamkolpampükü Luz basirrdü we abzilürr Keinan түпдү. Errkya† ene basirr ngi igó ngiliandako, Betel.‡ ⁷ Wa alta ola elórr, ó wa ene

35:1 Bwób Zitül 28:11-17 * **35:4** ouk Mórrkean wirri nugupa. Mórrke-mórrke módóga: oak. † **35:6** errkya ene tonarrbóka apónða, Bwób Zitül peba ugón wialómóp. ‡ **35:6** Betel ngian küp módóga: Godón Müót.

tüp poko ngi we ngyesilürr wagó, El Betel,§ zitülkus God tóba we okaka tübyónürr Zeikobka, wa tóba naretan Isaon gum nóma tupsolürr.

⁸ I Betelóm nóma ngyabenónóp, Deborra ugón nurrótókórr, Rrebekan zaget kol, oya ngóyón aip. I oya ouk nugup murrdü we ulungóp Betel basirr malubarrodóbóna.* Da Zeikob ene poko ngi we ngyesilürr Alon Bakut.†

⁹ Zeikob Padan Arrangabi nóma tolkomólórr, God akó nis ngim oyaka we okaka tübyónürr. Da wa oya bles yónürr. ¹⁰ God oyaka bóktanórr wagó, “Marü ngi wa Zeikobe, a marü ma sab Zeikobbóka myamem koke ngimlianórr; marü ngi ma errkya módóga, Isrrael.” Da ngi we ekyanórr, Isrrael.‡ ¹¹ God akó Zeikobka bóktanórr wagó, “Ka Wirrian Arüng Godla. Sab küppükü bailamke akó marü pamkolpama sab abün ki bainünüm! Marükagab sab kantrri, anda, abün kantrria tómbapónórr, ó marü olmalbobataldógabi sab ngibürra kingüm idi bairre. ¹² Ka Eibrra-am a Aesak ibü ne түп nókyarró, ka akó marü akyandóla. Akó ka sab ini түп marü olmalbobatal nókyenónómo marü бүдүл kakóm.” ¹³ Da God kwitüdü we kasilürr ene pokodógab, wa oyaka ne bóktanórr.

¹⁴ Olgabi Zeikob kokrrapan ingülküp alaninürr§ ene pokodó, God oyaka ne tóbtanórr. Zeikob anón gyaur kla akó [olib] oel ekanórr ene ingülküp kwitüm Godón [ótókóm]. ¹⁵ Da módóga, God Zeikobka ne түп pokodó bóktanórr, Zeikob ene түп poko ngi we ngyesilürr Betel.

Rreizelón Bүдүл

¹⁶ Zeikob tóba pamkolpampükü Betelgab we bupadórr Eprrat* tótókóm. I ngibürr kan ngarkwat nóma kwarilürr Eprrat amrranóm, Rreizelón ugón twarrpinürr. Oya mórran müp yarilürr. ¹⁷ Rreizelón büba tai wirribóka azidüm nóma bainürr, oloma ugón tómtómólórr. Oya marrna ain kola we wyalórr wagó, “Ma gumgu, marü akó darrü siman oloma.” ¹⁸ Oya arróla nóma blakólórrma, Rreizel tóba dómdóm ngóni olom ngi we ngyesilürr Ben-Oni.† Oya aba ma Benzamin ngi‡ ngyesilürr.

¹⁹ Rreizel nugu uroatórr, da nurrótókórr. Oya Eprrat kwat katedó we ulungóp. Eprrat errkya Betliembóka ngiliandako. ²⁰ Zeikob kokrrap ingülküp we alaninürr Rreizelón gapókdó. Errkya ene ingülküp zamngólórrón duduase, Rreizelón gapókdó timamzan.

²¹ Da módóga, Zeikob§ we bupadórr tóba pamkolpampükü, da wa tóba palae müót we balmelórr Migdal Ederr* kakota.

Zeikobón Simanal Olmal

(1 Krronikol 2:1-2)

²² Zeikob ene bwóbdü nóma ngyaben yarilürr, Ruben Bilan palae müótüdü bangrinürr, da usadi we umturri, aban aüd ngim koldó. Solodó Zeikob tüób arrkrrurr ne pokoa tómbapónórr.

Zeikobón 12 simanal olmal kwarilürr.

²³ Lian we simanal olmal kwarilürr:

Rruben, Zeikobón ngaen siman olom,
Simion, Libae, Zuda, Isakarr, akó Zebulun.

§ 35:7 El Betel ngian küp módóga: Betel түп pokoan God. * 35:8 malubarr; Mórrke-mórrke módóga: south. Isrrael pamkolpam, ibü malu bolmüótüdübóna yarilürr. † 35:8 Alon Bakut ngian küp módóga: yón-gyaur ouk nugup. ‡ 35:10 Isrrael ngian küp módóga: i Godódi bumiógtumióg namülnürri. 35:10 Bwób Zitül 32:28 35:11 Bwób Zitül 17:4-8 § 35:14 Zeikob ene kokrrap ingülküp Godón bóktan gyagüpi amaniküm alaninürr. 35:14 Bwób Zitül 28:18-19 * 35:16 Eprrat, oya darrü ngi módóga: Betliem. † 35:18 Ben-Oni ngian küp módóga: ka wirri azid aengrró ini olomanbókamde. ‡ 35:18 Benzamin ngian küp módóga: kürü tutul tangdó olom. § 35:21 Zeikob: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü, Zeikobón Isrraelbóka ngilianda. * 35:21 Migdal Ederr ngian küp módóga: barrkyyanan kwit azil müót, [sip] a [gout] ngabkanóm.

²⁴ Rreizelón nis siman olom nis namülnürri:
Zosep akó Benzamin.

²⁵ Rreizelón [leba zaget] koldógab, ngi Bila, oya nis siman olom nis namülnürri:
Dan akó Naptali.

²⁶ Lian leba zaget koldógab, ngi Zilpa, oya nis siman olom nis namülnürri:
Gad akó Asyerr.

Ini blaman Zeikobón simanal olmalko, oyakagab nidi tóbabótórr Padan Arramóm.

Aesakón Büdül

²⁷ Da módóga, Zeikob tóba olmalkolpükü we tolkomólórr tóba abdó Aesakka, Mamrre basirrdü, Kirriat Arrba wirri basirr minggüpanandó. Ene basirr ngi errkya módóga, Ibrron, Eibrra-am a Aesak ne nygabenórr. ²⁸ Aesak 180 pailüm nyabelórr.

²⁹ Wa dómdóm ngón we semanórr, da nurrótókórr wirri kokrrap nyaben kakóm, oya ne abün morroal pail kwarilürr. Da wa tóba abalbobatal nómrrónóp, ngaen nidi nurrbarinóp. Oya olom nisa Isao a Zeikob gapókdó we ingrirri.

36

Isaon Simanal Olmalbobatal (1 Krronikol 1:34-37)

¹ Ini Isaon simanal olmalbobatalab ngiko (oya darrü ngi Idom yarilürr).

² Isao mogob kol nis nümiógürr Keinan tüpdügab: Ada, Elonón óp olom, wa Et zitül pam yarilürr, akó O-olibama, Anan óp olom, Zibionón bobat, wa Ibae zitül pam yarilürr. ³ Wa akó zumiógürr Basematón, Isma-elón* óp olom, Nebayotón bólbót.

⁴ Ada Elipazón ilngumilürr Isaonkü, Basemat Rreuelón ilngumilürr. ⁵ Akó O-olibama ibü balngónórr: Zeus, Zalam, akó Korra. Ini Isaon simanal olmal kwarilürr, Keinan tüpdü oya aüd kola nibiób balngónóp.

⁶ Isao tóba kol yazebórr, tóba simanal olmal, tóba ópal olmal, akó blaman nidi nyabenónóp wankü, akó oya blaman ngabyón lar, akó blaman elklaza wa ne kla yazebórr Keinan tüpdü, da wa tóba zoret Zeikobkagab barrkyanan kan wamórr darrü tüpdü. ⁷ Zitülkus módóga, ibü elklaza akó ngabyón lar abün kwarilürr, akó ibü darrpan pokodó nyaben gaodó koke yarilürr. Tüp gaodó koke yarilürr ibü tangbamtinüm ibü ngabyón lardógab. ⁸ Da Isao (oya darrü ngi Idom) Seirr† podopükü bwóbdü nyabenóm wamórr.

⁹ Isao Idom pam kopoab abbobat yarilürr, nidi nyabenónóp Seirr podopükü bwóbdü. Ini Isaon simanal olmalbobatalab ngiko.

¹⁰ Isaon siman olom nisab ngi idi namülnürri:
Elipaz, Adakagab, akó Rreuel, Basematkagab.

¹¹ Elipazón simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Teman, Omarr, Zepo, Gatam, akó Kenaz. ¹² Isaon siman olom Elipaz, oya nis ngim kol Timna wató warilürr. Timna Amalekón ilngumilürr. Ini Adan simanal bobatalo, Isaon ngaen kol nóto warilürr.

¹³ Rreuelón simanal olmalab ngi idi kwarilürr:
Na-at, Zerra, Sama, akó Miza. Ini Basematón simanal bobatalo, Isaon nis ngim kol nóto warilürr.

¹⁴ Isaon aüd ngim kol, O-olibama, Anan óp olom, Zibionón óp bobat, oya simanal olmalab ngi idi kwarilürr:

35:27 Bwób Zitül 13:18 * **36:3** Isma-el Eibrra-amón siman olom yarilürr Agarrkagab, Serran leba zaget kol. Da módóga, Isma-el tóba nungzamón zumiógürr. † **36:8** Seirr, oya darrü ngi módóga: Idom.

Zeus, Zalam, akó Korra.

¹⁵ Isaon olmalbobatalab zitül singüldü balngomól pam idi koralórr:

Isaon ngaen olom Elipaz, oya simanal olmal:

Teman, Omarr, Zepo, Kenaz, ¹⁶ Korra, Gatam, akó Amalek. Ini zitül singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü, Elipazkagab, Adan simanal bobatal, Isaon kol.

¹⁷ Isaon siman olom Rreuel, oya simanal olmal:

Na-at, Zerra, Sama, akó Miza. Ini zitül singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü Rreuelkagab, Basematón simanal bobatal, Isaon kol.

¹⁸ Isaon kol O-olibama, oya simanal olmalab ngi idi koralórr:

Zeus, Zalam, akó Korra. Ini zitül singüldü balngomól pam koralórr Isaon kol O-olibamakagab, Anan óp olom.

¹⁹ Ini blaman Isaon simanal olmalbobatalako, akó ibü singüldü balngomól pam.

Seirrün Olmalbobatal Ngi

(1 Krronikol 1:38-42)

²⁰ Seirr darrü Orr pam yarilürr. Oya simanal olmalab ngi módógako:

Lotan, Syobal, Zibion, Ana, ²¹ Disyon, Ezerr, akó Disyan. Ini Orr pamkolpamab zitül singüldü balngomól pam koralórr, ngaen Idom tüpdü nidi ngyabenónóp.

²² Lotanón siman olom nisab ngi idi namülnürri:

Orri akó Eman. Timna Lotanón óp bólbót warilürr.

²³ Syobalón simanal olmalab ngi idi koralórr:

Alban, Mana-at, Ebal, Syepo, akó Onam.

²⁴ Zibionón siman olom nisab ngi idi namülnürri:

Aya akó Ana. Ini we Ana-e, urur nae arób nóto nósenóp, tóba aban [donkizan] ngabkalórr [ngüin-koke bwóbdü].

²⁵ Anan olom nisab ngi idi namülnürri:

Disyon akó O-olibama. O-olibama wa Anan óp olom warilürr.

²⁶ Disyonón simanal olmalab ngi idi koralórr:

Emdan, Esban, Itrran, akó Kerran.

²⁷ Ezerrón simanal olmalab ngi idi koralórr:

Bilan, Za-aban, akó Akan.

²⁸ Disyanón siman olom nisab ngi idi namülnürri:

Uz akó Arran.

²⁹⁻³⁰ Ini Orr pamkolpamab zitül singüldü balngomól pam koralórr Idom tüpdü:

Lotan, Syobal, Zibion, Ana, Disyon, Ezerr, akó Disyan.

Idom Tüpan King

(1 Krronikol 1:43-54)

³¹ Ngaen, Isrraelón king kúsilan nóma kwarilürr, ini pam ugón Idom tüpan king koralórr:

³² Bela, Beorrón siman olom, ngaen-gógópan Idom king wató yarilürr. Oya wirri basirran ngi Din-aba yarilürr.

³³ Bela nóma nurrótókórr, Zobab, Zerran siman olom, Bozrra wirri basirrdügab, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁴ Zobab nóma nurrótókórr, Usyam, Teman pamkolpamdógab, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁵ Usyam nóma nurrótókórr, Adad, Bedadón siman olom, kingüm bainürr oya pabodó. Wa Moab tüpdü wamórr Midian pampükü gazirrum, da ibü memokan ut-ut ninóp. Oya wirri basirr ngi Abit.

³⁶ Adad nóma nurrótókórr, Samla, Masrreka wirri basirrdügab, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁷ Samla nóma nurrótókórr, Syaol kingüm bainürr oya pabodó. Wa Rreobot wirri basirr pam yarilürr, Yuppreitis tobarr kabedó.

³⁸ Syaol nóma nurrótókórr, Ba-al-Anan, Akborrón siman olom, kingüm bainürr oya pabodó.

³⁹ Ba-al-Anan, Akborrón siman oloma nóma nurrótókórr, Adad kingüm bainürr oya pabodó. Oya wirri basirr ngi Pao yarilürr, akó oya kolan ngi Me-etabel warilürr. Wa Matrredón óp olom, Me-Za-abón bobat.

⁴⁰ Isaon olmalbobatalab zitül singüldü balngomól pamab ngi módógako: Timna, Alba, Zetet, ⁴¹ O-olibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenaz, Teman, Mibzarr, ⁴³ Magdiel, akó Irram. Ini Idom zitül singüldü balngomól pam kwarilürr, ibü nygaben basirr iazan kwarilürr, i tibiób tüpdü enezan nygabenónóp.

Isao Idom pamkolpamab abbobat wató yarilürr.

37

Zosepón Nus

¹ Zeikob we nygabelórr Keinan tüpdü, ngaen Aesak, oya aba ne nygabelórr.

² Ini Zeikobón olmalbobatalab póepe.

Zosep, wa küsil olom yarilürr, pail ngarkwat 17. Wa tüób [sip] akó [gout] ngabkan pam yarilürr tóba naretalpükü. Zeikobón tokom ngim ne kol nis namülnürri, ngi Bila akó Zilpa,* wa ibükagabi ta simanal olmal nósenóp. Zosep tóba abdó bóktan simarrulürr, oya naretala ne kolae tómbapónónóp.

³ Zeikobón wirri [moboküpdü ubi] Zosepka yarilürr tóba ngibürr simanal olmaldógab, zitülkus oya myangande ilngumilürr. Wa oyankü morroalan kokrrapan mórrkenyórr arrgüppürr. ⁴ Oya naretala nóma umul bainóp wagó, ibü aban wirri moboküpdü ubi Zosepka yarilürr, a ibüka ma inzan koke, i oya alzizi amanik ugón bókyenóp akó i oyaka morroal tonarre koke ikik kwarilürr.

⁵ Zosep darrü irrüb nus we umtulürr. Wa tóba naretal nóma nüazilóp ene nusbóka, i oya alzizi amanik tai ama ugón we bókyenóp. ⁶ Wa ibüka we adrratórr wagó, “Tübarrrru, ka ini nus umtula: ⁷ Mi blaman [wit] apapdó kwarila wit singül kur bamelkü darrpan pokodó. Kürü kura bupadórr, dümdüm zamngólórr. Yabü kura kürü kur kal-kal yangónóp ama wakósingül we nümgünóp oyaka.”

⁸ Oya naretala imtinóp wagó, “Ma ia igó gyagüpi tótókdóla, ma sab kingüm baino, ama kibü sab mató tolngomólnómo?” Da oya naretala oya ma tai wirribóka alzizi amanik ugón bókyenóp, oya nus akó oya bóktananne.

⁹ Darrü irrüb Zosep darrü nus akó we umtulürr, ó tóba naretal we nüazilóp wagó, “Tübarrrru! Ka akó darrü nus umtula. Ene nusdü ka we kla nósenónóma: abüs, melpal, akó 11 wimurra kürüka wakósingül nümgürrre.”

¹⁰ Wa tóba nus abdó akó naretaldó nóma adrratórr, da aba we agórr akó we imtinürr wagó, “Ia ini laró nusa? Ia ma inzan gyagüpi tótókdóla, kótó, marü aip, akó marü naretal, ki sab marüka wakósingül nólóngórre?” ¹¹ Zosepón naretal gyagüp kolaea ekrralórr oyakwata, a ibü ab ma kari gyagüpitótók koke ekyanórr.

Zosepón Naretala Sel Inóp Mogob Pamdó

¹² Darrpan ngürr Zosepón naretala Syekem wirri basirr minggüpanan ogobórr tibiób aban sip a gout ngabkanóm. ¹³ Zeikob Zosepónbóka wagó, “Ma umulóla igó, marü naretala sip a gout ngabkandasko Syekem minggüpanan. Ka marü ola zirrapónóm kaindóla ibüka.”

* **37:2** Bila akó Zilpa Zeikobón tokom ngim kol nis namülnürri. Bila Rreizelón leba zaget kol warilürr. Oya nis siman olom nis ngi Dan akó Naptali. Zilpa Lian leba zaget kol warilürr. Oya nis siman olom nis ngi Gad akó Asyerr. **37:11** Apostolab Tórrmen 7:9

Zosep bóktan yalkomólórr wagó, “Taia.”

¹⁴ Da oya aba we yalórr wagó, “Ma kya kóbó wam moba naretal bangónóm, ia i tib akó sip a gout taiasko. Sab tolkomólke kürü umul-umulan ngitanóm.” Da aba we zirrapónórr Ibrron basirr buruburudügabi.

Zosep we abzilürr Syekem. ¹⁵ Wa ibü byamkünkü wamlórr ene pórrpótyapdó. Darrü pama oya we esenórr, da oya we imtinürr wagó, “Ia ma laró amkündóla?”

¹⁶ Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ka kólba naretal byamkündóla. Ma ia kürü koke küzazilo, ia i tibiób sip nadü pokodó ngabkandako?”

¹⁷ Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “I ini poko kuri amgütrre. Ka ibü nurrkrrunüma i nóma ikik kwarile wagó, ‘Nau, mi Dotan tótókdakla.’ ” Da Zosep ibü solkwat we akyanórr ó ibü we nósenóp Dotan wirri basirr minggüpanandó.

¹⁸ I oya ugón esenóp, wa ibükagabi barkyanan kan nóma yarilürr. Wa wa solkwat abzilürr, i bóktan ngaen-gógópan tónggapónóp oya amkalóm. ¹⁹ I tibiób darrpan-darrpan büzazilóp wagó, “Ene metat nus ut olom mamka! ²⁰ Yao, ugó togob, mi oya amkaldakla akó mi kubó oya büb amaikrre darrü kukurru nae-koke badudü. Mi kubó igó adrrütrre wagó, oya darrü molpokodó gazirr nurr lara sómkóle. Da mi kubó oya ugón eserre, oya nusa ia zaget apóni!”

²¹ Ruben ibü nurrkrruóp i ne bóktan tónggapónóp, ó wa ma Zosepón yangónórr oya amkalgum. Da wa we bóktanórr wagó, “Mi oya koke emkórre. ²² Ini [ngüin-koke bwóbdü] e kubó oya amanikane ini ukyórrün nae badudü. E kubó oya ia koke yangónane!” Wa we bóktanórr oya zid ainüm akó tóba abdó alkomólóm. ²³ Zosep tóba naretaldó nóma abzilürr, i oya morroalan kokrrapan mórrkenyórr ngürsilpükü we atürróp oya bübdügab. ²⁴ I oya ipüdóp, ama nae-koke badudü we amanikóp.

²⁵ I nóma alo kwarilürr, da Isma-elón zitül pam kopo nósenóp ene kwatana tótókde. I elklaza bumióg pam kwarilürr. I olgab togoblórr Gilead bwóbdügab, kóta Izipt kantrri amrran. Ibü [kamela] abün morroal bübdü balóp ilang móeg† barrmülürr. ²⁶ Zuda tóba zonaretaldó bóktanórr wagó, “Mi ia kubó laró darrem ipüdórre, mi ne kubó mibiób zoret nóma emkórre akó oya büb nóma inikórre pamab asen-gum? ²⁷ Morroal igósa, mi oya sel irre ini Isma-el pamdó. Da mi oya koke emkórre; ene zitülkUSDü, wa mibü zorete, mi darrpan büb a óeakla.” Oya zonaretal blamana we ubi bainóp. ²⁸ Isma-elón‡ zitül pama nóma nórrgrrótópma, ibü we nürmmütóp. Oya naretala Zosepón we amurrutóp ene badudügab, ama oya sel inóp Isma-el pamdó. Ene darrem kla ngarkwat 20 silba mani poko. I oya ipüdóp, Izipt we idüdóp.

²⁹ Ruben darrü pokodógab nóma tolkomólórr ene badudü, wa Zosepón we koke esenórr. Wa oya gyauranme tóba mórrkenyórr we atürrürr. ³⁰ Wa alkomólórr tóba zoretaldó, da wa we bóktanórr wagó, “Ene omokur myamem ola babulase! Ka ia-ia kaino?”

³¹ Da i gout we edabónóp ó Zosepón kokrrapan mórrkenyórr we yanggóbólóp ene goutan óedó. ³² I ene mórrkenyórr tibiób abdó we idüdóp, da we bóktónóp wagó, “Ki ini kla eserre. Ia ini marü olomane?”

³³ Zeikob emzyatórr da we bóktanórr wagó, “Ó, oyane! Kürü olom Zosep syórr angórróna! Darrü molpokodó nurr lara kuri elóngé!” ³⁴ Zeikob tóba mórrkenyórr gyauranme we atürrürr ó wa tóba bidó mórrkenyórr batenórr. Wa metat yón gyauri ngyabelórr abün ngürrüm. ³⁵ Zeikobón simanal olmala akó ópal olmala togobórr oyaka oya zao-zao ainüm. A wa ibü zao-zao bain-gum badólórr, da we bóktanórr wagó, “Ka sab kólba olom metat inzan yón amto namulo, kóta ka sab nóma nurrótoko; ka koke piküp baino.” Wa tóba olom Zosepón we yón amtolórr.

† 37:25 morroal bübdü balóp ilang móeg, Mórrke-mórrke módógako: gum, balm, akó myrrh. ‡ 37:28 Isma-el pamkolpam, ibü nis ngiamli: Isma-el a Midian pamkolpam. 37:28 Apostolab Tórrmen 7:9

³⁶ Ene tonarrdó, Iziptüm Isma-el pama Zosepón sel inóp Potiparrka, darrü parraoan ngi pam nóto yarilürr. Wa parraoan büb ngakan gazirr pamab singüldü pam yarilürr.

38

Zuda akó Tamarr

¹ Ene tonarrdó, Zuda tóba zonaretal we bimgatórr, ama Adulam wirri basirrdü wamórr darrü pampükü ngyabenóm, ngi Aerra. ²⁻³ Zuda olazan ngyaben yarilürr, wa darrü Keinan ngulmokur osenórr. Ene ngulmokuran ab ngi Syua. Da módóga, Zuda ene ngul olom we zumiógürr, da usadi we umturri. Ene kakóm, kola bikóm ipadórr, akó siman olom we esenórr. Zuda ngi ngyesilürr Err. ⁴ Wa akó bikóm we ipadórr. Kola nis ngim siman olom we esenórr, da ngi we ngyesilürr Onan. ⁵ Wa akó aüd ngim siman olom we esenórr, da ngi we ngyesilürr Syela. I ugón Kezib wirri basirrdü kwarilürr, ene oloma nóma tómtómólórr.

⁶ Zudan ngaen oloma wirri pam nóma bainürr, da aba bóktan we tónggapónórr Errónkü kol amiógüm. Da wa kol we zumiógürr, ngi Tamarr. ⁷ Da Zudan ene oloma Err, [LODón] ilküpdü kolae tómbapón yarilürr, da oya LOD бүдүлүмүкү we semkalórr. ⁸ Err nóma nurrótókórr, ene kakóm, Zuda Onanón we yalórr wagó, “Moba naretan kol kóblepükü umtulke, ó moba ngubutan zaget elakó. Ma olmal oya pabodó sab nóma nósenónómo, sab oya olmalbobatal kwarile.” ⁹ Da módóga, Onan umul yarilürr wagó, ene olmal sab tóba olmal koke korale. I enezan ngyabenórr, wa oyaka kolae tonarr* tómbapón yarilürr olmal basen-gum. ¹⁰ Wa ne poko tómbapólórr, LODón ilküpdü kolae yarilürr, da oya LOD бүдүлүмүкү we emkalórr. ¹¹ Zuda tóba kolalkot Tamarrón we wyalórr wagó, “Ma kya kóblezan ngyabelónke moba aban müótüdü, kókó kÜRÜ olom Syela nóma dódórr baine.” Zitülkus módóga, wa igó gyagüpi wamórr, “Wa ta sab kena nurrótók tóba naret nisazan.” Da Tamarr we natókórr tóba aban müótüdü ngyabenóm.

¹² Ngibürr pail kakóm, Zudan kola we nurrótókórr, Syuan olom nóto warilürr. Oya yón gyaura nóma blakónórr, wa we wamórr Timna wirri basirrdü, tóba zaget pama [sipab] ngüin ne zuluklórr. Wa tóba gódampükü wamórr, ngi Aerra, Adulam basirr pam.

¹³ Tamarrón darrü oloma uzazilürr wagó, “Marü kolalkot myanga Timna tótókdase tóba sipab ngüin alüküm.” ¹⁴ Wa tóba bidó mórrkenyórr enólórr, akó obzek ngablaorr mórrkenyórr poko-e pamkolpama oya obzek asen-gum. Da wa we natókórr Ena-im wirri basirrdü, ene kwatódó ama Timna tótók. Wa we mórran-mórran bainürr barrbün bwóbdü. Da wa igó gyagüpi natókórr wagó, Syela wirri pam kuri bainürr, a i oya Syelan koke ekyenóp kolóm ainüm.

¹⁵ Zuda oya nóma osenórr, wa igó gyagüpi wamlórr wamaka wa popa kwatódó agól kolo, zitülkus tóba obzek mórrkenyórr poko-e ngablaorrón warilürr. ¹⁶ Zuda umul-kók yarilürr, akó wa koke omzyatórr igó, “Ini wa kÜRÜ kolalkoto.” Wa oyaka we wamórr kwat kabedó, da bóktanórr wagó, “Mi ia usadi koke umtuli?”

Tamarr bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne kubó mankü nóma umtulo, ma kubó kÜRÜ darrem ia laró kókyeno?”

¹⁷ Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Ka sab marü [gout] kupo zirrsapono.”

Tamarr akó oya imtinürr wa, “Ia ma kÜRÜ darrü kla koke kókyeno marü gyagüpi amaniküm ene gout kupo zirrapónóm, igósüm ma ene gout kupo sab solodó zirrsapono?”

¹⁸ Zuda oya umtinürr wagó, “Marü ubi ia ka marü laró mókyeno?”

* **38:9** Ene kolae tonarr módóga: wa tóba ngyaor tüpdü ekalórr.

Tamarr bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ubi marü ngi opor alóm kla† tóba syepükü, akó tupuru, marü tangdó ne klame.” Da elklaza we uliónürr, da módóga, Zuda gómól oyaka agósórr; bikóm we okyanórr. ¹⁹ Ene kakóm, Tamarr nóma alkomólórr, tóba obzekdógab ene mórrkenyórr poko we ininürr, ama akó bidó mórrkenyórr we bamelórr.

²⁰ Ngibürr ngürr kakóm, Zuda tóba gódam Aerran we zirrapónórr gout kupo ódódóm Tamarrka, akó tóba elklaza akonóm. Oya gódama we wamórr ene wirri basirrdü, a wa ene kol koke osenórr. ²¹ Aerra ene bwóbdü ngibürr pam nümtinóp wagó, “E ia popa kwatódó agól kol‡ koke osenane, Ena-im kwat katedó nótó mórralórr?”

Ene pama bóktan yalkomólóp wagó, “Darrü inzan popa kwatódó agól kol ala babulo.”

²² Aerra nóma alkomólórr, Zudanbóka wagó, “Ka ene kol koke osena, akó bwóbdü pama wagó, ‘Darrü inzan popa kwatódó agól kol ala babulo.’ ”

²³ Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Ka oya ne kla uliórrü, ene go oyanko, zitülkus kolpama sab nóma umul bairre, mibü sab ngüóng tóngyalnórre. Ka ene gout kupo amkoman zirrapóna, da ma ene kol koke osena.”

²⁴ Aüd melpal kakóm, Zudan darrü pama izazilürr wagó, “Marü kolalkota ta popa kwatódó agól kolzan tórrmen tulmil tómbapólórr, da wa errkya bikómpükümo!”

Da Zuda tóba zaget pam nilóp oya apadóm wagó, “Oya sab ura бүдүлүмүкү ae ki zudüng!”

²⁵ Ene pama Tamarrónzan tudódnóp, wa bóktan zirrapónórr tóba kolalkotódó wagó, “Ini elklaza noanko, kürü bikóm wató kókyanórr. Tai ngabkónam akó kóbó tómzyetamke: ini ngi opor alóm kla tóba syepükü akó ini tupuru, ia tai noanko?”

²⁶ Zuda tóba elklaza nóma nómzyetóp, we bóktanórr wagó, “Wa amkoman dümdümo, a ka ma dümdüm kokela, zitülkus ka oya koke okyarró kólba olom Syelan oya kolóm.” Zuda myamem kolae tonarr koke tónggapónórr Tamarrka.

²⁷ Ene ngürr nóma semrranórr Tamarrón twarrpinürr, oya nis siman olom nis namülnürri. ²⁸ Tamarr olom nis nóma nulngumilürr, darrüpa tóba tang adrratórr. Marrna ain kola büsai amiógürr, óe-óe sye-i arümürr, da igó warilürr wagó, “Ini ngaen oloma.” ²⁹ Da ene oloma tóba tang aipan bikómdü nóma errngamórr, oya zoreta we tómtómólórr, da marrna ain kola akó bóktanórr wagó, “Ma wirri arüngi ia tómtómóla singül kwata!” Da oya ngi we ngyesilóp, Perrez. § ³⁰ Da olgabi oya nareta we tómtómólórr, óe-óe syepükü tang amelórrón. Oya ngi we ngyesilóp, Zerra.*

39

God Zosepónbókamde Potiparrón Müót Bles Yónürr

¹ Isma-el pama Zosepón we idüdüp ama Izipt. Potiparr oya we amiógürr ibükagab manie. Wa Izipt pam yarilürr, darrü parraoan ngi pam. Wa parraoan бүб ngakan gazirr pamab singüldü pam yarilürr.

² [LOD] Zosepka asi yarilürr. Wa tóba zaget kari morroal koke idódlórr, ó tüób tóba wirri paman müótüdü nyabelórr, Izipt pam nótó yarilürr. ³ Potiparr nóma esenórr wagó, LOD oyaka asine ó LOD oya blaman klamdó tangamtin yarilürr, wa ne kla tómbapólórr, ⁴ Potiparr tóba obzek kwata Zosepka morroal esenórr. Akó Zosep Potiparrón бүб ngakan pamóm bainürr. Wa ta Potiparrón müót alngomól akó ngakan

† **38:18** ngi opor alóm kla, Mórrke-mórrke módóga: seal. Ene klame pama oya ngi ingrinürr darrü klamdó.

‡ **38:21** popa kwatódó agól kol: Ene Ibbu bóktan oporan küp módóga: popa kwatódó agól kol obae godón müótankü nótó zagetóda. § **38:29** Perrez ngian küp módóga: arüngpükü nótó burruanda. * **38:30** Zerra ngian küp módóga: sisa anin zyón. Darrü küp módóga: óe-óe. **39:2** Apostolab Tórrmen 7:9

pamóm bainürr. Potiparrón müötüdü ne elklaza kwarilürr, oya tangdó blaman kla we irrbünürr. ⁵ Ene ngürrdügab, Zosepónbókamde LOD Potiparrón müót kolpam bles ninóp akó müötüdü akó ngaon bwóbdü blaman ne kla kwarilürr. ⁶ Potiparr tóba blaman kla Zosepón tangdó irrbünürr ngabkanóm. Zosepónbókamde Potiparrón gyagüpitótókdó darrü müp babul yarilürr darrü klamankwata, wata wa ne alo kla alo yarilürr.

Zosepón Tümün Müötüdü Ingrinóp Potiparrón Kolan Obaean Bóktan Pokode

Zosep wa morroal kómal büb akó agür obzek olom yarilürr. ⁷ Ngibürr tonarr kakóm, oya wirri paman kolan büba ubi bainürr Zosepkamóm, ó oya imtinürr wagó, “Ma kya tam kankü utüm.”

⁸ A wa ma bangónórr ó bóktanórr oyaka wagó, “Turrkrru, kürü bókamdó kürü wirri paman gyagüpitótókdó darrü müp babula darrü klamankwata tóba müötüdü, akó wa tóba blaman elklaza kürü tangdó irrbünürr ngabkanóm. ⁹ Kibü arüng darrpan ngarkwatódómamli ini müötüdü, ó wa darrü kla koke yangónórr kürü gumüm, wata mató, zitülkus ma oya kolóla. Da ka ma inzan wirri kolae kla iade tónggaponó akó kolae tonarr tónggaponó Godka?” ¹⁰ Enana wa Zosepón blaman ngürrzan enan imtilürr, Zosep kokean ubi bailürr oya minggüpanandó tótókóm wankü utüm.

¹¹ A darrpan ngürr, Zosep nóma bangrinürr ene müötüdü tóba zaget tómbapónóm, darrü zaget olom müötüdü ta babulan yarilürr. ¹² Potiparrón kola oya tumum mórrkenyórr we amiógürr, da we bóktanórr wagó, “Ma kya tam kankü utüm.” A wa ma oya gum kórzyónürr ó wa we busorr pul basirrdü. Tóba mórrkenyórr we amgatórr ene kolan tangdó. ¹³ Potiparrón kola nóma esenórr wagó, Zosep tóba mórrkenyórr kuri amgüte ó kuri busue müötüdügab, ¹⁴ wa tóba müötüdü zaget pam we ngibaunürr, da we bóktanórr wagó, “Ini kla ngakónam! Kürü müóra ne Ibrü olom sidódürr ini müötüdü, wa mibü [tiz tangórrre]. Wa kürü ut bwóbdü tübangrine kankü utüm. Da ka ma wirribóka taegwarr apóna. ¹⁵ Wa kürü taegwarr nóma arrkrrue, wa tóba mórrkenyórr amgüte kürü tangdó, da we busue pul basirrdü.”

¹⁶ Potiparrón kola ene mórrkenyórr tóba kabedó we ingrinürr kókó oya müóra we tübzilürr müötüdü, Zosepón wirri pam. ¹⁷ Ene dadan póep akó we adrratórr tóba müóran umulüm: “Ene Ibrü [leba zaget olom], ma noan sidódürr ini müötüdü, kürüka tame kürü tiz angónóm. ¹⁸ A ka nóma taegwarr apóna, tóba mórrkenyórr popa ola amgüte kürü kabedó, da we busue pul basirrdü!”

¹⁹ Zosepón wirri pama tóba kolan bóktan nóma arrkrrurr wagó, “Marü leba zaget oloma kürü inzan kangóne,” oya büba urazan bamzikürr. ²⁰ Zosepón amigóp, tümün müötüdü we ingrinóp, kingdü kolae nidi tómbapónóp nóla kwarilürr. Da wa we ngyabelórr. ²¹ A LOD Zosepka yarilürr akó oya morroal tonarr emtyanórr, igósidi tümün müót ngakan pama morroal esenórr oyaka tóba obzek kwata. ²² Da wa Zosepón we ingrinürr wirri pamóm ene tümün müötüdü ta blaman ne pam kwarilürr, ibü ngabkanóm. Wa oya wirri zaget ekyanórr blaman kla ngabkanóm akó balngomólóm ene tümün müötüdü. ²³ Tümün müót ngakan pama Zosepón ne zaget iliónürr, wa ene zagetankwata myamem koke gyagüpi amaikürr, zitülkus Zosep blaman kla ngabkan yarilürr. LOD Zosepón tangamtilürr wa ne morroal kla tómbapólórr.

40

Zosep Nis Pam Nisab Nus Müsirrga Nyónürr

¹ Ngibürr tonarr kakóm, Izipt kingan ngyepam gail singüldü pam akó plaoa balkomen singüldü pam, i kolae tonarr tómbapórrri tibiób wirri pamdó, Izipt king. ² Wa kari ngürsil ta koke yarilürr ene nis ngi pam nisdü, ³ ó ibü nüpadórr, tümün müótüdü we nüngrinürr, kingan бүb ngakan gazirr pamab singüldü pama ne müót ngakalórr, Zosep ne müótüdü yarilürr. ⁴ I barrkyanan tonarr we ngyabenónóp ene tümün müótüdü, ó Potiparr Zosepón we ingrinürr ene nis pam nis ngakanóm.

⁵ Darrü irrüb, ene tümün müótüdü, ngyepam gail singüldü pam akó plaoa balkomen singüldü pam nizana nus umturri. Ene nus nisab küp darrü-darrü namülnürri.

⁶ Zosep ibüka ene irrbi nóma wamórr, wa ibü nósenórr, i gyakolae obzeke namülnürri. ⁷ Wa ibü we nümtinürr wagó, “E gyaur obzeke iade mórrandamli?”

⁸ I bóktan yalkomólórrri wagó, “Ki nizana nus umtuli, a darrü pam myamem babula ini nus müsirrga ainüm, ibü küp ia laróga.”

Zosep ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Wata God pam gyagüpitótók wató akyanda nus morroal müsirrga ainüm. Kürüka yabiób nus kóbó adrrótam.”

⁹ Ngyepam gail singüldü pama we bóktanórr wagó, “Kürü nus inzan yarile wagó, darrü [grreip] syepor kürü obzek kwata yaril. ¹⁰ Aüd tiz oyaka kwaril. Dümdüman ene küsil pórngaea nóma tübause, oya pula ugón bamgorre. Ene grreipa we bangurine. ¹¹ Ka parraoan kübül tangdó emona, ene küp yazeba, mor emónga parraoan kübüldü, ene kübül ma parrao ekyena anónóm.”

¹² Zosep bóktanórr wagó, “Ini nusa we pokobóka apónnda wagó, ene aüd nugup tizab küp módóga: aüd ngürr. ¹³ Aüd ngim ngürrdü parraoa sab marü singül kwit ine moba büódüdügabi. Marü sab malkomóle moba zaget pabodó. Ma oya kübül sab iliolo, ma ngaen enezan tonarr elngónórró. ¹⁴ Da gyaurka, ma sab kürü gyagüpi kúmanikke, blaman klama sab morroal nóma bairre marüka. Ka marü matoa, marüka sab morroal tonarr ki yarilün. Kürü ngi ngiklianke parraodó, ó marü tangbamtin sab asi ki yarilün kürü tümün müótüdügab arruanóm. ¹⁵ Ngaengógópan pokodó, kürü gómól tonarre küpüdóp Ibbu kolpamab tüpdügab, ó ene dadan tonarrzan klama akó kuri tómbapóne aini Iziptüm. Ka darrü kolae koke tónggapórró tümün müótüdü bangrinüm.”

¹⁶ Ene plaoa balkomen singüldü pama arrkrrurr wagó, Zosep ngyepam gail singüldü paman nus müsirrga yónürr akó ene bóktan morroal yarilürr ene pamdó. Da wa we bóktanórr Zosepka wagó, “Ka ta nus inzan umtula. Ka aüd alóp nósenónóma kólba singüldü. ¹⁷ Tai wirri kwitüm ne alóp yaril, abün obzek balkomerrón brred kwaril, parraoan plaoa bamngul müótüdügab. Ene brred póyaea elorre.”

¹⁸ Zosep bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini nusa we pokobóka apónnda wagó, aüd alópab küp módóga: aüd ngürr. ¹⁹ Aüd ngim ngürrdü, parraoa marü singül sab kwit ine, ugón itüle! Marü бүb nugup zonodó alanirre, ó sab póyaea marü бүb murr we elóngórrre.”

²⁰ Parraoan amtómól ngürr nóma semrranórr, aüd ngim ngürrdü, wa wirri garrirr tónggapónórr tóba ngi pamabkü. Wa we nurruanórr tóba ngyepam gail singüldü pam akó tóba plaoa balkomen singüldü pam ó ibü we tüdüdóp ene ngi pamab obzek kwata. ²¹ Parraoa ene ngyepam gail singüldü pam akó tóba pabodó salkomólórr, oya kübül parraoan tangdó angrinüm. ²² Ene plaoa balkomen singüldü paman singül itülóp, ama oya бүb nugup zonodó alaninóp. Ene pokoa wata amkoman tómbapónórr Zosep enezan müsirrga yónürr. ²³ Da ene ngyepam gail singüldü paman gyagüpitótók myamem babul yarilürr Zosepka - oyabóka tai imrükürr.

41

Zosep Parraoan Nus Müsirrga Nyónürr

¹ Nis paila nóma blakórri, parraoa inzan nus umtulürr: Wa Nael tobarr katedó nóma zamngólórr, ² 7 morroal akó wirri бүб [kaua] naedógab we түbausürr, ó kayal alo we bókyenóp. ³ Ibü kakóm, akó ngibürr 7 aroam akó korrkorr бүб kaua naedógab түbausürr. I we ogobórr, ngibürr kauab minggüpanandó we tóbrangórr tobarr katedó. ⁴ Ene korrkorr kaua nóma tóbrangórr, i ene morroal akó wirri бүб kau we olonglórr. Parraoa ugón saogórr. ⁵ Oya uta akó we түrümürr, ó akó darrü nus we umtulürr. ⁷ [Wit] singüla, morroal tulum waorrón, darrpan aipdügab dódórr bainóp. ⁶ Akó 7 ngibürr korrkorr wit singüla түbausürr, wirri bao urura ne kla mangkó ninóp. ⁷ Korrkorr wit singüla ama morroal tulum waorrón wit singül ololórr. Parraoa nóma saogórr, wa we umul bainürr wagó, “Ka nus umtula.” ⁸ Ene irrbi wa gyakolae yarilürr. Wa bóktan we zirrapónórr blaman wirri wapi pamdó akó [wirri gyagüpitótók] pamdó, Izipt kantrri kugupidü. Wa tóba nus we nüdratürr, a darrü pam gaodó koke yarilürr müsirrga ainüm oyankü.

⁹ Ene ngyepam gail singüldü paman Zosepónbókama ngambangólórr, da we bóktanórr parraodó wagó, “Ka ini ngürr pupo baindóla, ka kolae* tónggapórró. ¹⁰ Ma ngürsil namülnürrü ene plaoa balkomen singüldü pamdó akó kürüka, ó ma kibü tümün müótüdü we tüngrinürr, Potiparrón müótüdü, kingan бүб ngakan gazirr pamab singüldü pam. ¹¹ Darrü irrüb ki nizana nus umturri, ó ene nusab küp darrü-darrü namülnürrü. ¹² Darrü Ibrü omokur kinkü asi yarilürr, kingan бүб ngakan gazirr pamab singüldü pam, oya leba zaget olom. Ki kibiób nus oyaka we adrratrrü, da wa we müsirrga nyónürr kibüka. ¹³ Ene elklaza wata amkoman tómbapónóp wa enezan müsirrga yónürr. Ma kürü kalkomólórr kólba zaget pabodó, ma ma plaoa balkomen singüldü paman бүб nugup zonodó alanürrü.”

¹⁴ Parraoa bóktan we zirrapónórr Zosepkamóm. I ürrbain ta koke apónóp oya ódódóm tümün müótüdügab. Wa tóba ikub ngüin nóma balükürr akó morroal mórrkenyórr nóma püti bainürr, oya parraoan obzek kwata we sidüdóp. ¹⁵ Parraoa we bóktanórr oyaka wagó, “Ka nus umtula; darrü pam gaodó kokea müsirrga ainüm. Ka igó arrkrrua wagó, ma nus müsirrga ain umulóla.”

¹⁶ Zosep bóktan yalkomólórr wagó, “Wirri pam, kótó koke! Wata God kubó ini nus wató müsirrga ine marünkü. Aprrapórr ene bóktan kubó morroal yarile marünkü.”

¹⁷ Parraoa bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrru, ka nus igó umtula. Ka Nael tobarr katedó nóma zamngóla, ¹⁸ 7 morroal akó wirri бүб kaua naedógab we түbause, ó kayal alo we bókyerre. ¹⁹ Ibü kakóm, akó ngibürr 7 kaua naedógab түbause. I yuóg ngyaben kau kwarile akó ibü amkoman aroam akó korrkorr бүб kwarile. Ka inzan kau ta kokean nósenarre Izipt kantridü. ²⁰ Korrkorr akó aroam бүб kaua ama ene wirri бүб kau dudu olongóle, ngaen-gógópan nidi түbause. ²¹ Ibü alóng kakóm, darrü olom gaodó koke yarile asenóm igó, i ene wirri бүб kau olongóle, zitülkus ibü бүб wata dadanzan korrkorr kwarile ngaen-gógópanzan. Ka ugón түrsümüla. ²² Ka akó darrü nus inzan umtula. 7 Wit singüla, morroal tulum waorrón, darrpan aipdügab dódórr bairre. ²³ Akó 7 ngibürr odalórrón akó korrkorr wit singüla түbause, wirri bao urura ne kla mangkó nirre. ²⁴ Korrkorr wit singüla ama morroal tulum waorrón wit singül olol. Ka ini nus wapi pamdó enan nüdrüta, a darrü pam gaodó koke yaril müsirrga ainüm kürünkü.”

²⁵ Zosep parraodó bóktanórr wagó, “Ene nus nisa darrpan klambóka apóndamli. God marü kuri mómtylene, wa laró tómbapónóm kainda. ²⁶ Da 7 morroal бүб kaua,

* **41:9** Ini kolae aprrapórr igó klambóka apónda, wa ne kolae ngaen tónggapónórr ó ta igó klambóka igó, oya bamrükürr Zosepón ngi ngilianóm parraodó.

i 7 pailüm bórrangdako, akó 7 morroal wit singüla, i akó 7 pailüm bórrangdako. I nizana darrpan pokom zamngódamli. ²⁷ Da 7 korrkorr akó aroam büb kau, solkwat ne klama túbause, i 7 pailüm bórrangdako. Akó 7 yuóg nyaben wit singül, wirri bao urura ne kla mangkó nirre, i ta 7 pailüm bórrangdako. ²⁸ Ene inzana, kazan bóktóna - God marü kuri mómtylene, wa laró tómbapónóm kainda. ²⁹ 7 pailüm sab wirri mórrel yarile blaman Izipt tüpdü. ³⁰ A ene kakóm, sab 7 pailüm wirri ku yarile, ó ene morroal pailbókama sab bamrüke, zitülkus sab ini kua tüp kulaine. ³¹ Ene mórrelbókama sab bamrüke, zitülkus ene ne kua tótókda, sab kari kolae koke yarile. ³² God marü nis ngim ene nus igósüm mókyene, marü umul-umulan ngitanóm wagó, ini bóktana sab amkoman tómbapóne akó kari pokoa God ene kla tónggapónóm mibüka.

³³ “Errkya ma darrü pam ugó yamkü susumüri akó wirri gyagüpitótók pam, da sab oya ingrinke Izipt kantrri ngakanóm. ³⁴ Ma akó sab ngibürr wirri ngi zaget pam irrbünke. Blaman didiburrdügab, morroal ne alo klama dódórr baindako, blaman 5 alo klamdógab ma darrpan ipadlo gyagu müótüdü angrinüm ene 7 mórrel pail kugupidü. ³⁵ Ibü ki dakabain koralón, blaman alo kla ne kla kwarile, sab ene ne morroal pail kwarile, akó blaman wit küp ki urrburrün parraoan gyagu müótüdü blaman wirri basirrdü ne klamko. I ola morroal ki ngabkanónóm. ³⁶ Ene aloa mibü sab ki tangtamtinünüm ini bwóbdü ugórr nyabenóm, ene 7 pail ku, sab ne klama tame Iziptüm. Ini igósüm, alo kua ini tüp koke kulaine.”

Zosepón Wirri Ngi Atenóp Blaman Izipt Kantrri akó Pamkolpam Ngabkanóm

³⁷ Zosepón kuankwata bóktan morroal yarilürr ibüka, parrao akó tóba ngi pampükü. ³⁸ Parraoa tóba ngi pamdó bóktanórr wagó, “Mi sab inzan pam myamem koke eserre, Godón Samu ne noan bübdüma.”

³⁹ Olgabi parraoa bóktanórr Zosepka wagó, “God marü kuri mómtylene ma kürü blaman ne kla kuri küzazila, akó darrü inzan pam babula mazan, susumüri akó wirri gyagüpitótók pam. ⁴⁰ Ka marü angrindóla wirri ngi pamóm kólba kantrri akó kürü blaman pamkolpam ngabkanóm. I sab tómbapónórre ma ne arüng bóktan bóktalo. Marü ngi sab kari-karibóka yarile kürü ngidügab, zitülkus ka kingan mórran klamdó mórrandóla.” ⁴¹ Akó parraoa bóktanórr Zosepka wagó, “Ka errkyadan marü angrindóla wirri ngi pamóm blaman Izipt kantrridü.” ⁴² Parraoa tóba ngi opor alóm rring tang pyómdügab irruanórr, ama Zosepón tang pyómdü akyanórr. Akó wa agurr akó wirri darrem mórrkenyórr ipadórr, oya atenórr. Dómdóm, [gold] sein sye ipadórr, oya gepkodó gegómórra yangónórr. ⁴³ Parraoa tóba nis ngim [osab amorrat kla] ugón ekyanórr oya agólóm, da we górrgankü ogoblórr oya singül kwata wagó, “Kwatódógab igó kainam!†” Da módóga, parraoa Zosepón ingrinürr wirri ngi pamóm blaman Izipt kantrridü. ⁴⁴ Parraoa bóktanórr Zosepka wagó, “Ka kingla, a pamkolpama marükagab sab ngaen-gógópan bóktan ipadnórre, da i solkwat ngibürr kla ugón tómbapónórre.” ⁴⁵⁻⁴⁶ Da parraoa Zosepón tóba Izipt ngi we ekyanórr, ngi Zapenat-Panea. Oya kolpükü we ekyanórr, ngi Asenat, Potiperran óp olom. Potiperra darrü Izipt pamkolpamab godón [ótók] müót prrist yarilürr, Eliopolis‡ wirri basirrdü. Zosep Izipt kingan zaget ugón bókyanórr, wa 30 pail nóma yarilürr. Da wa parraodógab bupadórr blaman Izipt kantrridü agóltagólóm. ⁴⁷ Ene 7 mórrel paildü, tüpa abün alo kla dódórr ninóp, aüd-koke. ⁴⁸ Wa ne alo kla dakabasulürr ene mórrel paildü Izipt kantrridü, ama gyagu müótüdü we irrbülürr blaman wirri basirrdüma. Wa alo kla inzan irrbülürr blaman darrpan-darrpan wirri basirrdüma, ne alo klama dódórr bainóp ngaon bwóbdü wirri basirr kabadó. ⁴⁹ Zosep aüd-koke wit küp gyagu

41:40 Apostolab Tórrmen 7:10 † **41:43** Darrü küp módóga: Wakósingül angünam! ‡ **41:45-46** Eliopolis Grrik pamkolpamab bóktan ngie. Darrü ngi módóga: On. Ene wirri basirr Izipt kugupidü yarilürr.

müötüdü irrbülürr, ngaru-koke, wamaka maludü nóresa, ó wa piküp bainürr wit küp bótangóm, zitülkus darrü pam gaodó koke yarilürr ene kla bótangóm.

⁵⁰ Ene kolae ku paila solkwat togobórr, ngaen-gógópan Potiperran óp olom Asenatkagab Zosep nis siman olom nis nósenórr. Potiperra prrist yarilürr Eliopolis wirri basirrdü. ⁵¹ Zosep bóktanórr wagó, “God kürü kuri tangkamtine kólba müp akó kólba aban pamkolpam alókóm.” Da wa tóba ngaen olom ngi we ngyesilürr Manase. § ⁵² Wa akó we bóktanórr wagó, “God kürü küppükü kine: wa kürü nis olom nis kuri kókyene ini kantrridü, kürü kolae gyaur ngyabendógab,” da wa tóba nis ngim olom ngi we ngyesilürr Iprra-im.*

⁵³ Ene 7 pail wirri mórrel ne kla yarilürr Izipt tüpdü, blakón bwóbdü we tamórr, ⁵⁴ ó ene 7 pail kua we bókyanórr, Zosep enezan yarilürr. Blaman bwób-bwób wata ku yarilürr, Iziptüm ma alo gaodó yarilürr. ⁵⁵ Izipt pamkolpama alom nóma kwarilürr, i parrao wirri arüangi yatonóp alo klamóm. Wa ibü we nilóp wagó, “Zosepka ogob akó tómbapónam Zosep yabü kubó ne poko nilórré.”

⁵⁶ Ene kua blaman bwób we gwarranórr. Zosep blaman gyagu müót tapanukuóp, da wit küp bumióg we bókyenóp Izipt pama oyakagab, zitülkus kari kolae ku koke yarilürr Izipt kantrridü. ⁵⁷ Akó pamkolpama togoblórr blaman bwób-bwób Izipt kantrridü wit küp bumiógüm Zosepkagab, zitülkus kari kolae ku koke yarilürr blaman bwób-bwób.

42

Zosepón Naretala Alo Bumiógüm Ogobórr Izipt

¹ Zeikob nóma umul bainürr wagó, [wit] küp Iziptüm asisko, wa tóba olmaldó we bóktanórr wagó, “E yabiób darrem-darrem iade ngabkandakla? E ia darrü kla koke tónggapónane? ² Tübarrrru, ka kuri arrkrrua wagó, wit küp asisko Iziptüm. E ugó bazeb wit küp bumiógüm mibünkü, zitülkus mi sab alo бүдүл kena nurrbarinün.”

³ Da Zosepón 10 naretala we ogobórr Izipt, wit küp bumiógüm. ⁴ A Zeikob ma Zosepón zoret Benzaminün koke zirrapónórr inkü, zitülkus Zeikob gum yarilürr wagó, sab darrü pokoa kena tómbapón oyaka. ⁵ Da Zeikobón olmala pam ngorodó babzilürr wit küp bumióg pokodó, zitülkus Keinan tüpdü ku yarilürr.

⁶ Zosep gabena yarilürr Izipt kantrridü; bwób-bwób pamkolpama alo kla bumiógüm oyaka togoblórr. Da Zosepón naretala we togobórr, tibiób wakósingül nümngünóp, oya obzek kwata singül түp balókórr. ⁷ Zosep tóba naretal nóma nósenóp, ibü wa nómyetóp. A wa igó bainürr, wamaka wa mogob pam yarilürr. Wa taren-taren wirri arüangi bóktanórr ibüka. Wa nümtinóp wagó, “E ia nubógab togoba?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ki Keinangabakla, alo kla bumiógüm togoba.”

⁸ Zosep naretal nómyetóp, a i ma oya koke emzyetóp. ⁹ Oya nusbókama ngambangólórr, wa ne nus umtulürr ibükwata ó da we bóktanórr wagó, “E kómdam bain pamakla; e ugósüm togoba kibü kómdam bainüm wagó, kibü arüng-koke bwób poko negako kibü kantrridü!”

¹⁰ I bóktan yalkomólóp wagó, “Koke, wirri pam, ki marü zaget pama kuri togoba wit küp bumiógüm. ¹¹ Ki zonaretalpükümakla, ki darrpan abrrónakla. Ki kómdam bain pam kokeakla, wirri pam, ki amkoman moboküp pamakla.”

¹² Zosep ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Koke, e wata ugósüm togoba kibü kómdam bainüm wagó, kibü arüng-koke bwób poko negako kibü kantrridü!”

§ 41:51 Manase ngian küp módóga: tangantin müp alókóm. * 41:52 Iprra-im ngian küp módóga: küppükü ain. 41:54 Apostolab Tórrmen 7:11 42:2 Apostolab Tórrmen 7:12

¹³ I bóktan yalkomólóp wagó, “Wirri pam, ki blaman 12 pam kwarilürr, darrpan abdógab Keinan tüpdü. Kibü darrü zoret бүдүла, solo kupo zoret kibü abdómase.”

¹⁴ Zosep bóktan yalkomólórr wagó, “Koke! E wata amkoman kómdam bain pamakla, ka enezan namüla! ¹⁵ Ini pokoa küpa sab amkoman ki tómbapó: ka parraoan ngidü yabü ini wirri arüng bóktan akyandóla wagó, e sab kokean amgütane ini bwób, kókó yabü solo kupo zoreta sab tame kürüka. ¹⁶ Darrü pam zirrapónam yabükagab oya apadóm; e barrea sab tümün müótüdü koralo, kókó sab amkoman bóktana түbzile e ne pokobóka apóndakla, igósüm ka yabü amkoman nangunümo. Koke ne nóma, ka parraoan ngidü amkoman pokó bóktandóla kagó, e wa amkoman kómdam bain pamakla!” ¹⁷ Da wa ibü we irrbünürr tümün müótüdü, aüd ngürrüm.

¹⁸ Aüd ngim ngürrdü, Zosep ibüka we bóktanórr wagó, “Ka Godón gum angón pamla, da ini bóktan mamóalamke, igósüm e arról kwarilo. ¹⁹ Kürü amkoman angunüm wagó, e amkoman moboküp pamakla, yabü darrüpa sab tümün müótüdü ala yarile yabü ne irrbünóp. E barrea sab bakono wit küp amarrum, e ne kla bumigane yabiób olmalkolabkü, alo бүдүл nidipasko. ²⁰ Da e yabiób solo kupo zoret sab sidüdamke kürüka. Ene igósüm, ka bóktan sab amkoman yanguno ó ka sab yabü бүдүлдү koke irrbuno.” I blamana babinürr.

²¹ Da we bóktónóp tibiób darrpan-darrpandó wagó, “Errkya mi ini azidómakla, mi ne tonarr tónggapónóp mibiób zoretódó. Mi mib ene wirri müp esenóp wa ne kolaedó yarilürr, wa tüób mibü tangbamtinüm arüangi nóma tatop, da mi koke barrkrrurr. Ene zitülküsü, mi errkya ini müpdümakla.”

²² Rruben bóktanórr wagó, “Ka yabü nilarre wagó, kolae tonarr tónggapón-gu ini olomódó. A e ma koke barrkrrurr. Errkya ene darrema kuri tolkomóle mibüka, oya óea neme tópkánórr.” ²³ Zosep umul bainürr i ne pokobóka apón kwarilürr. A i ma koke umul bainóp, zitülkus bóktan amzazil pam asi yarilürr oyaka bóktan okaka amzazilüm Izipt bóktane. ²⁴ Zosep ibü we nümgütóp da yónüm wamórr. Wa akó bóktanóm nóma bainürr, wa we tolkomólórr. Wa tóba darrü zaget pam yalórr Simionón apadóm, da ene zaget pama oya sye-i we amrókórr ibü obzek kwata.

Zosepón Naretala Simionón Amgütóp Iziptüm da we Bakonórr Keinan

²⁵ Zosep tóba zaget pam arüng bóktan nókyenóp tóba naretalab alóp murrbausüm wit küpi, akó ibü blamanab [silba] mani pokó tibiób alópdó akonóm, ó ibü alo kla aliönüm kwat-kwat alom. Ene bóktan pokoa tómbapónórr. ²⁶ Oya naretala wit küp tibiób [donkidü] yamselóp, ó ene bwób we amgütóp. ²⁷ I nóla bamilóp ene irrüb utüm, darrüpa tóba alóp nóma tapakurr tóba donki ngóyónüm, wa tóba silba mani pokó tumuman nósenóp. ²⁸ Wa tóba zonaretaldó górrganórr wagó, “Kürü silba mani pokoa kuri tolkomóle kólbaka! Yóni, kürü alópdóma!” Ibü moboküpa müp bainóp, ó gum tórrngónpükü tibiób darrpan-darrpan bamtinóp wagó, “God ia laró tonarr tónggapónóm kaina mibüka?”

²⁹ I tibiób ab nóma emrrónóp Zeikobón, Keinan tüpdü, i oya we izazilóp blaman ene ne pokoa tómbapónónóp ibüka wagó, ³⁰ “Izipt kantrrian gabena kibüka taren-taren bóktalórr, ó wa kibü inzan tangónóp, wamaka ki kómdam bain pamakla. ³¹ A ki ma bóktan yalkomólóp oyaka wagó, ‘Ki kómdam bain pam kokeakla, ki wata amkoman moboküp pamakla. ³² Ki blaman 12 simanal olmal kwarilnürrü, blaman darrpan abdógab. Darrü zoret бүдүла, ó solo kupo zoret asise Keinanóm, kibü abdó.’

³³ “Ene pama, ene kantrri wirri pam nótóke, bóktan yalkomólórr wagó, ‘Ka sab igósüm umul baino wagó, e wata amkoman moboküp pamakla: Yabiób darrü ala amgütam kürüka; e barrea sab wit küp barrmuno yabiób olmalkolabkü, alo бүдүл

nidipasko. ³⁴ E yabiób solo kupo zoret sab sidüdamke kürüka. Ene igósüm, ka sab umul baino wagó, amkoman e kómdam bain pam kokeakla, e amkoman moboküp pamakla. Ka sab yabü narezoret salkomolo yabióbka, ó e sab kibü bwóbdü kwarilo, ó e sab agóltagól* kwarilo ini kantrridü.' "

³⁵ I tibiób blaman elklaza nóma yusóp tibiób alópdógab, módóga, i blamana tibiób silba mani küppükü paos nósenóp tibiób alópdó! I ene paos nóma nósenóp, i tib akó tibiób ab Zeikob kari gum tórrngón koke kwarilürr. ³⁶ Ibü aba ibüka bóktanórr wagó, "Yabü ubi ia ugósüma wagó, ka kólba blaman olmal nümrüknümo? Zosep kankü babula, Simion kankü babula, ó yabü ubi akó Benzaminün ódódóma. Blaman ini müp kótó bamseldóla!"

³⁷ Da Rruben abdó we bóktanórr wagó, "Ka sab ne Benzaminün koke nóma salkomolo marüka, ma sab kürü siman olom nis ugón nümkalke. Ma oya kürü tangdó ugó ingri, akó ka sab oya salkomolo marüka."

³⁸ A Zeikob ma bóktan we yalkomólórr oyaka wagó, "Kürü oloma kokean wame mankü, zitülkus oya naret büdüla, ó wa wata dómdóm pammokur módóga arról Rreizelkagab. Darrü klama sab kena tómbapón oyaka, kwat-kwat. Ka myang kuri baina akó ene gyaurdügabi, e sab kürü büdülbóka kena agósam."

43

Zosepón Naretala Benzaminkü Bakolórr Izipt

¹ Keinan bwóbdü, kua wata kari kolae koke bailürr. ² I ne [wit] küp simarruóp Iziptgab, blamana nóma blakónóp, da Zeikob tóba simanal olmaldó bóktanórr ibüka wagó, "E ugó bako, mibünkü ngibürr alo bumiógüm."

³ A Zuda tóba ab yalórr wagó, "Ene pama kibü arüing ikik tókrórre wagó, 'E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób zoretpükü togobo kürüka!'

⁴ Ma ne kibü zoret nóma zirrsapono kinkü tótókóm, ki igósidi sab ogobo Izipt, marü alo kla azebóm. ⁵ A ma ne oya koke nóma zirrsapono kinkü tótókóm, ki sab koke ogobo, zitülkus ene pama igó yarilürr wagó, 'E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób zoretpükü togobo kürüka!'

⁶ Zeikob bóktanórr wagó, "E kolaean poko tónggapónarre! E ene pamdó iade adrrütarre wagó, 'Kibü zoret asise?'"

⁷ I blamana bóktan yalkomólóp wagó, "Ene pama aüd poko koke bamtilürr, kibü olmalkolabbókamóm. Kibü igó tümtinónóp wagó, 'Yabü ab ia arrólae? Yabü darrü zoret ia asise?' Da ki oyaka bóktan blaman we yakonónóp wagó, 'Ó'. Ki umul ia ki bairre igó, wa kibü inzanóm bamtinda kibiób zoret ola ódódóm?"

⁸ Zuda bóktanórr tóba abdó Zeikobka wagó, "Ene omokura kankü ki tam. Ki kubó wankü darrpan mün ogobo errkyadan. Ene igósüm, kidi, mató, akó kibü olmala alo büdül koke nurrbarine. ⁹ Benzaminün ne arról sab kótó bügasilo. Ka ne sab oya marü obzek kwata koke nóma singlarino, ene müp sab kürüka ki yarilün metat. ¹⁰ Ki ne dokyanan ngürr koke nóma ki arrótóp, ki errkya nis ngim igósidi bakorrón ki korala!"

¹¹ Da ibü aba Zeikob bóktanórr ibüka wagó, "Inzan ne nóma yarile, da ini kla tónggapónam: ngibürr morroalan elklaza irrbünam yabiób alópdó ini tüpdügab. Ugó barrümü ene pamdó, ae kla ilinamke oya morroal ainüm: morroal bübdü balóp ilang móeg,* kari sokol gus mor, meke, akó almónd.† ¹² Dokyanan mani emorronam yabiób, igósüm ene gao aodóm e yabiób alóp tumum ne mani sakonarre. Aprrapórr wa bütanórr. ¹³ Yabiób zoret ta ipüdam. Ene pamdó ugó bako errkyadan! ¹⁴ Ka

* **42:34** agóltagól, darrü küp módóga: elklaza darrem-darrem bumióg. * **43:11** morroal bübdü balóp ilang móeg, Mórrke-mórrke módógako: balm akó myrrh. † **43:11** almónd darrü zürük küpa. Mórrke-mórrke módóga: almond.

tóredóla, Wirrian Arüng God sab ene wirri pam gyaur ekyene yabükwata. Ene igósüm, wa ok nirre yabü narezoret nis Simion akó Benzamin, ibü alkomólóm yenkü. Ka ne olmal nóma eloklo, taia, inzan ki yarilün: ka sab ibü wata inzan eloklo.”

¹⁵ Ene pama [gyaur kla] akó dokyanan mani yazebóp. Benzaminün ipüdóp, da we bazebórr ama Izipt. Zosepón obzek kwata we bórrangórr. ¹⁶ Zosep Benzaminün nóma esenórr inkü, wa bóktanórr ene pamdó oya müót nóto ngakalórr wagó, “Ini pam yazeb, da kürü müótüdü ugó imarru. Ngóyórrün lar edabónam, da morroal yung. Ini pamab abüs singülküüp alo kanküma.” ¹⁷ Müót ngakan pama tórrmendó ingrinürr, oya Zosep enezan yalórr. Zosepón zaget pama oya zonaretal imarrurr Zosepón müótüdü. ¹⁸ Ibü enezan barrmülürr Zosepón müótüdü, i gum koralórr. Igó gyagüpitótóke ogoblórr wagó, “Mibü igósidi túrrbamüne maniankwata, i ne kla yakonóp mibü alópdó, mi ngaen-gógópan nóma bakonórr. I kubó ngürsilpükü togobe mibüka! Mibü sab tubarrmüne leba zaget pamóm akó wa sab mibü [donki] tümtirre.” ¹⁹ I müót mamtaedó nóma togobórr, da Zosepón müót ngakan pamdó we bóktónóp wagó, ²⁰ “Gyaurka, kibü wirri pam, ki ngaen-gógópan ae togobórró alo bumiógüm. ²¹ Ki nóma bakorró kókó kwat-kwat, ene irrüb ki we bazurrurrü. We tapanukuóp kibiób alóp, da ki nósenóp blaman pamab mani wata tibiób alóp tumuman koralórr. Da ki we manipükü túbarrmüna. ²² Ki kibiób ngibürr manipükü tóbakona akó alo bumiógüm. Ki umul-kókakla kibü alópdó ini mani ia nóto irrbünürr.”

²³ Zosepón müót ngakan pama bóktan yalkomólórr ibüka wagó, “Gyakolaegu! E gumgu! Yabü akó yabü aban Goda yabü mani piküpan yakonórr yabü yabiób alópdó. Ka yabü darrem kla ngaen emorrarró.” Da wa Simionón sidódürr ibüka.

²⁴ Müót ngakan pama ene pam simarrurr Zosepón müót kugupidü. Ibü nae nókyenóp ibü wapór bagulüm. Wa akó ibü donki ngabyónürr. ²⁵ I gyaur kla irrbünóp Zosepón aliónum, wa abüs singülküüp kubó nóma tame, zitülkus i tib barrkrrurr wagó, i kubó usakü elorre.

²⁶ Da Zosep müótüdü nóma bangrinürr, i oya gyaur kla we ilinóp, i ne kla túbarrmünürr müótüdü. I wakósingül nümngünóp, singül tüp balókórr oya obzek kwata. ²⁷ Zosep ibü nümtinóp tibiób ngyabenankwata. Da we bóktanórr wagó, “E kürü yabiób ab myangbóka küzazilarre, wa iadase? Ia wa arrólase?”

²⁸ Da i bóktan we yalkomólóp wagó, “Marü zaget pam, kibü ab, taiase. Arról duduae!” I wakósingül nümngünóp akó singül tüp balókórr Zosepón obzek kwata oya wirri ngi amngyelóm.

²⁹ Wa nóma yazilürr, tóba zoret esenórr Benzaminün. I darrpan aipdügabi tómtómórrri. Wa we bóktanórr wagó, “Ia ini yabü solo kupo zoreta, e kürü noabóka küzazilarre? God marü [gail tonarr] ki mókya, kürü olom!” ³⁰ Zosepón moboküp inuóp wa tóba zoret nóma esenórr akó wa igósidi ene poko büsai we amgatórr darrü bwób amkünüm yónüm. Wa tóba müót marrgudü bangrinürr, da we yón yarilürr. ³¹ Wa tóba obzek nóma bagulürr, wa akó we tubrranórr. Tóba yón-gyaur iniklürr. Wa we bóktanórr wagó, “Alo kla arsinam tógaldó!” ³² Alo kla we arrgrrütóp, Zosepón tóbanan tógal akó oya zonaretalab tibióban tógal. Akó ene Izipt pam, usakü nidi elop, ibü go tibióban tógal. Ibü gidazan bóktanórr, Izipt kolpama koke dabyónónóp Ibrü kolpampükü alom, zitülkus inkü dabyónüm ngazirra. ³³ Zosepón zonaretala oya obzek kwata igó bobrranórr i enezan tóbabótórr, naretódógab kókó zoret amrran. I tibiób darrem-darrem nóma ngabkanónóp mórrande, da gübarirr aengóp. ³⁴ Ibü alo kla idüdóp Zosepón tógaldógab. Da Benzaminün alo kla, wa 5 ngarkwat arrbürrün kwarilürr ngibürr naretaldógab. Da i bagürwóm kwarilürr wankü alode akó anónde.

44

Zosepón Kübül

¹ Zosep tóba müót ngakan pam yalórr wagó, “Ene pamab alópdó dokyanan alo kla irrbünam, ibü amarrum ngarkwat. Akó ibü mani tibiób alóp tumum kolatónamke. ² Kürü [silba] kübül kubó zoretan alóp tumum kolakyanamke oya manipükü, wa ne mani simarrurr [wit] küp bumiógüm.” Da wa tónggapónórr oya Zosep enezan yalórr. ³ Irrbianande, zaget pama Zosepón zonaretal we zirnapónóp tibiób [donkipükü]. ⁴ I ene wirri basirr nóma amgütóp, aibwób-koke, Zosep we bóktanórr tóba müót ngakan pamdó wagó, “Bupa, da ene pamab solkwat akya! Ma kubó ibü nóma nómrónónómo, nümtinünümke ibü wagó, ‘E kürü morroal tonarr kolae tonarre iade yalkomólane? ⁵ E silba kübül gómól-gómól iade ipüdane? Ini kürü wirri paman anón kübula: wa ugósüm ngakanda, ugórr ngyaben amzyatóm. E wirri kolae kuri tónggapónane!’ ”

⁶ Ene müót ngakan pama bupadórr, ibü we nómrónóp, da wa dadan bóktan poko we arükürr ibüka. ⁷ Da i bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü wirri pam, ma inzan iade bóktandóla ini poko? Ki, marü zaget pama, inzan kolaean tonarr kokean tónggapórrre. ⁸ Turrkrru, marü ia kuri ngambangóle, ki inzan tóbakorró marüka Keinan tüpdügab kibiób manipükü marüka akonóm, ne kla nósenóp kibiób alóp tumum? Ki ma gómól-gómól silba akó gold iade ki yazebrre marü wirri paman müótüdügab? ⁹ Ma ne kubó kübül kibü darrüdü nóma eseno, wa kubó ki nurrótók! Sab ki ngibürr marü [leba zaget] pamóm bairre.”

¹⁰ Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Inzan ki yarilün mazan namüla wagó, kübül kubó noaka nóma eseno sab kürü leba zaget olom yarile. A e ngibürra sab ene [kolaean darrem] koke ipüdane.” ¹¹ Blamana büsai-büsai tibiób alóp we elókóp tüpdü, da we tapanukuóp. ¹² Müót ngakan pama amkünüm we bainürr; naretódógab bókyanórr kókó zoretódó Benzaminka. Ene kübül Benzaminün alópdó esenórr. ¹³ Ene gyaurdügab, i tibiób mórrkenyórr nütürróp. Solkwat donkidü elklaza yamselóp, we bakonórr akó wirri basirrdü.

¹⁴ Zuda tóba zonaretalpükü nóma tübarrbünürr Zosepón müótüdü, wa wata ola yarilürr. I wakósingül nümgünóp, singül tüp balókórr oya obzek kwata. ¹⁵ Zosep bóktanórr ibüka wagó, “E ini kolae iade tónggapónane? E ia koke umul bainane igó, kasan pamla, gaodómmla umul bainüm ene kla, pamkolpam gaodó kokeako ene kla umul bainüm?”

¹⁶ Zuda bóktan yalkomólórr wagó, “Kibü wirri pam, ki marüka ia poko bóktórrre? Ia ki laró tónggapórrre kibiób morroal bainüm marü ilküpdü? God kibü kibiób kolae kuri tóserre. Turrkrru, ki blaman marü leba zaget pamakla; ki blaman akó kübül noa alópdó eserre.”

¹⁷ Da Zosep bóktanórr wagó, “Inzan koke! Ka ene poko kokean tónggaponó! Wata ne pam eserre kübülpükü, kürü leba zaget olom wató yarile. A e barrea kubó tai ogoblónke yabiób abdó.”*

Zuda Zosepón Yatorr Benzaminün Alkomólóm

¹⁸ Da Zuda tai oya minggüpanandó wamórr. We bóktanórr wagó, “Gyaurka, kürü wirri pamóe, ka marü zaget pama kya dümdüman bóktanón darrü poko, marü arrkrrum. Enana ma parrao ngarkwatódómmla, ma kubó ngürsilgu kürüka, marü zaget pam. ¹⁹ Ki ngaen-gógópan nóma togobórró, ma, kibü wirri pam nótókla, we tümtinóp wagó, ‘Ia yabü ab asise akó ia yabü darrü zonaret asise?’ ²⁰ Ki bóktan yalkomólóp marüka, kibü wirri pam, wagó, ‘Kibü ab myang asise akó solo kupo

* **44:17** Zosep ini blaman kla tónggapónórr tóba naretal apókóm igó poko asenóm wagó, i tibiób tulmil kuri nalüngerre.

zoret ta asise, wa myangande noan ilngumilürr. Errkya oya naret бүдүла. Дóмдóm ma watóke solo aipdügab, ó oya aban [mobokүpdü ubi] oyakamóma.’ ²¹ Ma kibüka bóktarró, moba zaget pamdó, wagó, ‘Oya sab ala sidüdamke kürüka, ugósüm ka oya obzek eseno.’ ²² Da wirri pam, ki bóktan marüka yalkomólóp wagó, ‘Ene omokura tóba ab kokean amgüte. A wa ne ab nóma amgüte, oya aba sab nurrótóke.’ ²³ Ma kibüka bóktarró wagó, ‘E myamem kürü obzek koke esenane, kókó e sab yabiób solo kupo zoretпүкү togobo kürüka.’

²⁴ “Ki nóma bakorró kibiób abdó, marü zaget pam, da ki oya izazilóp ma kibü wirri pama ne poko түzazilóp. ²⁵ Kibü aba bóktanórr wagó, ‘E bako, mibü ngibürr alo kla bumiógüm.’ ²⁶ Da ki bóktan yalkomólóp wagó, ‘Ki koke babino ola. Kibü solo kupo zoret ne asi nóma yarile kinkü, ki igósidi babino ola. Sab ki myamem koke eserre ene paman obzek, kókó kibü solo kupo zoret asi yarile kinkü.’ ²⁷ Da kürü aba Zeikob bóktanórr kibüka wagó, ‘E umulakla, kürü kola nis siman olom nis nulngumilürr kürükü. ²⁸ Darrüpa kürü kingatórr, da ka bóktarró wagó, “Ka umulóla wa syórrpókal angórrónase.” Ka oya kokean kuri eserró, wa ne ngarkwat bamrükürr. ²⁹ E kubó akó ini ne nóma ipüdane kürükagab, darrü kolae klama aprrapórr tómbapóne oyaka. Ka myang kuri baina akó ene kolaedógabi, e sab kürü бүдүлбóка kena agósam.’ ”

³⁰⁻³¹ Zuda akó bóktanórr wagó, “Ka ne olom-koke nóma yalkomolo kólba abdó, marü zaget pam, wa kubó kibü nóma tóserre wagó, olommokur babula inkü, da wa kubó nurrótóke. Zitülkus módóga, oya ubi babula ngyabenóm, oya mobokүpdü oloma koke ne nóma alkomóle. Wa myang kuri baine akó ene gyaurdügabi, ki, marü zaget pam, sab kibiób aban бүдүлбóка kena agósam. ³² Ka kólba bumanikürrü kólba aban ngidü ini omokur alkomólóm kólba abdó. Ka bóktarró wagó, ‘Ka ne koke nóma salkomolo marüka, da ene müp sab kürüka ki yarilün metat.’ ³³ Da módóga, gyaurka, ka marü leba zaget olomóm ala namulo zagetóm marүnkü, kürü wirri pam, omokuran pabodó. A omokura ki alkomól basirrdü tóba naretalpүкү. ³⁴ Ka wa ia alkomolo kólba abdó, ene omokur babul ne nóma yarile kürüka? Ka kari gum kokela kólba aban gyauran бүдүл asenóm.”

45

Zosep Tóba Zonaretal Nüzazilóp Wa Nótóka

¹ Zosep myamem gaodó koke yarilürr tóba mobokүpdü ne gyaur yarilürr amiógüm tóba zaget kolpamdógab, ola nidi bórranglórr. Wa wirri arүngi we bóktanórr wagó, “Blamana kya kürü күмгүтам!” Da darrü zaget pam babul yarilürr wankü, Zosep tóba zonaretaldó nóma pupo bainürr wa nótó yarilürr. ² Wa wirri taegwarre yón yarilürr, da Izipt pamkolpama barrkrrulürr. Akó nidi kwarilürr parraoan müótүdү, ene bóktan ta barrkrrurr. ³ Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Ka Zosep! Kürü ab ia arrólae?” A oya zonaretalab gaodó koke yarilürr bóktan oyaka alkomólóm, zitülkus i gum tórrngón kwarilürr oya obzek kwata. ⁴ Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Gyaurka, kürü minggүpanandó togob.” I we togobórr oya minggүpanandó. Wa bóktanórr wagó, “Ka yabü narezoretla Zosep, e noan sel inarre mogob pamdó akó i kürü күдүдóp Izipt! ⁵ Da e müp apadgu inibókamde, ó ngүrsilgu yabióbka, igósidi e kürü darrem klamóm күngrinarre aini. Kürü God wató zirrkapónórr yabü singül kwata, pamkolpamab arról zid bainüm. ⁶ Ini wata nis ngim paila ku kolakyanóm ini түpdü. ⁵ pail duduako kesu angón-koke akó abül-koke. ⁷ God kürü zirrkapónórr yabü singül kwata yabü zid bainüm ini tonarre, yabü ngyaben akó yabü olmalbobatalab ngyaben alblangóm ini түpdü. ⁸ Da kürü yadi

koke zirrkapónóp aini. A God wató küdódürr. God kürü küngrinürr parraoan ikik bókran pamóm, oya müót ngakanóm akó blaman Izipt kantrri alngomólóm.

⁹ “Büsai ogob kürü abdó. Oyaka bóktónamke wagó, ‘Marü oloma Zosep inzan bóktóne marüka wagó, “God kürü arüng kókyanórr blaman Izipt kantrri ngakanóm. Kürüka tam, ola irrbain-gu. ¹⁰ Ma sab Gosyen bwóbdü ngyabelo kürü minggüpanandó, matóka marü olmal akó bobatal, marü [sip] a [gout] akó [kau], ó marü ne blaman elklazako. ¹¹ Ola marü sab kótó ngamkalo, zitülkus dómdóm 5 paila tótókdako ku kolakyanóm. Ene igósüm, matóka marü olmalbobatal akó marü ngabyón lara sab alo бүдүл koke nurrbarine.” ’

¹² “Errkya yabü ilküpa kürü kuri kóserre, ako kürü zoret Benzamin, ma ta kürü kuri kósená, da ini amkoman kótó bóktandóla, Zosep. ¹³ E sab izazilamke kürü ab igó poko, kürü ne wirri arüng ngie Iziptüm akó e ne blaman kla nósenarre. Da e sab oya büsai sidüdamke.”

¹⁴ Wa tóba zoret Benzaminün we amiógürr akó yón yarilürr. Benzamin ta Zosepón amiógürr akó yón yarilürr. Nizana we yón namülnürr. ¹⁵ Zosep wata yón yarilürr, tóba blaman zonaretal nóma nüprükóp. Ene kakóm, oya zonaretala usakü ikiküm we bainóp.

¹⁶ Ene bóktan nóma barrkrürr parraoan wirri müótüdü wagó, Zosepón zonaretala kuri togobe, parrao akó tóba wankü ngi pama ta bagür kwarilürr. ¹⁷ Parraoa Zosepón we yalórr wagó, “Nüzazilnüm moba zonaretal magó, ‘Yabiób elklaza [donki] kwitüdü ugó yamselam, da bakonke Keinan tüpdü. ¹⁸ Yabü ab akó yabiób olmalkol yazebamke, da tóbakonke kürüka. Ka sab yabü morroalan tüp poko nókyenónómo Iziptüm, ó e sab morroalan ngyabendó kwarilo ene tüpdü.’ ¹⁹ Ibü nilnümke magó, ‘Ngibürr osab bimurrat kla* yazebamke, Izipt tüpdü kla, yabiób kolabkü akó karipókalabkü. Yabiób abpükü ipüdamke, da tóbakonke. ²⁰ Yabiób elklazabkwata gyakolaegu bimgatóm. Izipt tüpdü ne morroalan klamko, sab yabü kwarile.’ ”

²¹ Da Zeikobón simanal olmala we tómbapónóp, parraoan bóktan ngarkwatódó. Zosep osab bimurrat kla we nülinóp, parraoa oya arüng bóktan enezan ekyanórr. Wa akó ibü alo nülinóp kwat-kwat alom. ²² Wa ibü küsil mórrkenyórr nülinóp darrpan-darrpan, a Benzaminün wa ma 300 silba poko iliönürr akó 5 ngarkwat küsil mórrkenyórr. ²³ 10 simanal donki kwitüdü wa morroalan elklaza yamselórr Iziptgab, da we zirrnápónóp tóba abdó, akó 10 ópal donkidü we kla yamselórr, [wit] küp, brred, akó ngibürr alo kla, ibü kwat-kwat alom, i sab ene iazan togoble. ²⁴ Da wa tóba zonaretal we zirrnápónóp. I nóma bazebórr, wa ibü ikik nókrónóp wagó, “Kubó ongyal-gu kwat-kwat!”

²⁵ Da i Izipt we amgütóp, ogobórr tibiób abdó Zeikobka, Keinan tüpdü. ²⁶ I Zeikobón izazilóp wagó, “Zosep arrólase! Wa errkya balngomól pamase akó wa dudu Izipt kantrri alngomólda!” Zeikobón moboküpa karibóka koke gübarirr aengórr, da wa ibü amkoman koke nangunóp. ²⁷ I oya nóma izazilóp blaman kla, ibü Zosep ne poko nüzazilóp, akó wa osab bimurrat kla nóma nósenóp, Zosep ne kla zirrnápónóp oya ódódóm Izipt kantrridü, Zeikobón arról dandanga tóbaka tolkomólórr. ²⁸ Zeikob bóktanórr wagó, “Gaodóma, ka yabü amkoman kuri nangunünüma! Kürü olom Zosep arrólae! Ka sab oya asenóm wamo, solkwat ka igósidi nurrótoko.”

46

Zeikob Tóba Olmalkolpükü we Bupadórr Izipt

¹ Zeikob tóba blaman elklaza tómbapónórr, we wamórr Berrsyiba wirri basirrdü. Wa ola lar bamngulürr [alta] kwitüdü, tóba ab Aesakón God we iliönürr.

² Ene irrüb, Zeikob nuszan kla esenórr. God oyaka bóktanórr, da we ngilianórr wagó, “Zeikob, Zeikob!”

“Ó, ka inamüla,” wa bóktan we yalkomólórr.

³ “Ka Godla, marü aban God. Ma gumgu Izipt tótókóm; ka sab marü olmalbobatalab zitül wirri ninünümo ola. ⁴ Ka küób sab mankü wamo Izipt, akó ka sab marü olmalbobatal sakono ini tüpdü. Zosep sab marüka asi yarile, ma nóma nurrótoko.”

⁵ Zeikob Berrsyiba wirri basirr amgatórr. Oya simanal olmala tibiób ab Zeikob, tibiób kari olmal, akó kol osab bimurrat kla kwitüdü yamselóp, parraoa ne kla zirrtapónóp. ⁶ I tibiób ngabyón lar akó tibiób blaman elklaza, Keinanóm ne kla bumigóp, we imarruóp, da Izipt we bazebórr. Zeikob tóba blaman olmalbobatalpükü wamórr: ⁷ tóba blaman simanal olmal, ópal olmal, akó bobatal.

⁸ Zeikobón olmalbobatalab ngi módógako, Izipt nidi ogobórr, Zeikob akó tóba simanal olmal akó bobatal. Ibü ngi módógako:

Tóba ngaen siman olom, ngi Rruben,

⁹ akó oya simanal olmal:

Anok, Palu, Ezrron, akó Karmi.

¹⁰ Simion akó tóba simanal olmal:

Zemuel, Zamin, Oad, Zakin, Zoarr, akó Syaol, Keinan koldógab nóto tómtómólórr.

¹¹ Libae akó tóba simanal olmal:

Gerrson, Koat, akó Merrarri.

¹² Zuda akó tóba simanal olmal:

Syela, Perrez, akó Zerra. (Zudan nis siman olom nisa Keinanóm ola nurrótókrri, ngi Err akó Onan.)

Perrezón simam olom nis idi namülnürri:

Ezrron akó Amul.

¹³ Isakarr akó tóba simanal olmal:

Tola, Pua, Zasub, akó Syimrron.

¹⁴ Zebulun akó tóba simanal olmal:

Serred, Elon, akó Zale-el.

¹⁵ Ini olmal Zeikob Liakagab nósenóp Mesopotamia bwóbdü. Daenan ta ola osenórr, darrpanan óp olom. Liakagab blaman oya 33 ngarkwat olmalbobatal kwarilürr.

¹⁶ Gad akó tóba simanal olmal:

Zepon, Agi, Suni, Ezbon, Erri, Arrodd, akó Arreli.

¹⁷ Asyerr akó tóba simanal olmal:

Imna, Isba, Isbi, Berria,
akó ibü óp bólbót Serra.

Berrian siman olom nis:

Eberr akó Malkiel.

¹⁸ Ini ne 16 olmalbobatal Zeikob Zilpakagab nósenóp. Zilpa Lian leba zaget kol warilürr, Leiban noan okyanórr.

¹⁹ Zeikobón solo kol Rreizel nis olom nis nósenórr:

ngi Zosep akó Benzamin. ²⁰ Iziptüm Zosep nis siman olom nis nósenórr, Manase akó Ippra-im, Asenatkagab, Potiperran óp olom, prrist nóto yarilürr Eliopolis wirri basirrdü.

²¹ Benzaminün simanal olmal idi kwarilürr:

Bela, Bekerr, Asbel, Gerra, Na-aman, E-i, Rros, Mupim, Upim, akó Arrd.

²² Ini ne 14 olmalbobatal Zeikob Rreizelkagab nósenóp.

²³ Dan tóba darrpanan siman olompükü:
ngi Usyim.

²⁴ Naptali akó tóba simanal olmal:
Zaziel, Guni, Zezerr, akó Syilem.

²⁵ Ini ne 7 olmalbobatal Zeikob Bilakagab nósenóp. Bila Rreizelón leba zaget kol warilürr, Leiban noan okyanórr.

²⁶ Da blaman Zeikobón ne olmalbobatala ogobórr Izipt kóta 66 kwarilürr. Oya simanal olmalab kol ngarkwat koke ipüdóp. ²⁷ Zosep nis olom nis nósenórr Iziptüm. Zeikob tóba olmalbobatalpükü Izipt nóma togobórr, ibü pam ngarkwat kóta 70 emrranórr.

Zeikob Tóba Olmalbobatalpükü Izipt Abzilürr

²⁸ Zeikob Zudan singül kwata we zirrapónórr, Zosepón amtinüm ibü basenóm tótókóm Gosyen tüpdü. I nóma babzilürr, ²⁹ Zosep tóba [osab amorrat klamdó] kasilürr, da we wamórr Gosyen tóba ab asenóm. I nóma baserri, Zosep tóba ab we amiógürr akó yón yarilürr. I barrkyanbóka yónüm we bairri. ³⁰ Zeikob we bóktanórr tóba olomdó wagó, “Ka marü gaodó kuri mósená, kürü бүдүла ki tam. Ini ngürrdü, ka marü ilküpi kuri mósená akó ka umul kuri baina ma arrólóla.”

³¹ Da Zosep tóba zonaretaldó we bóktanórr akó tóba aban kolpamdó wagó, “Ka kubó wamo parraodó, oya azazilüm kagó, kürü zonaretal akó kürü aban pamkolpama, Keinan tüpdü nidi nyabenónóp, kuri togobe. ³² Ka kubó parrao izazilo igó, e [sip] ngabkan pamakla akó e sip a [gout] akó [kaupükü] kuri túbarrmüna akó blaman yabü ne elklazako. ³³ Kubó parraoa yabü nóma ngibaune akó nóma nümtilre wagó, ‘Yabü zaget ia laróga?’ ³⁴ e kubó izazilamke igó, ‘Wirri pam, ki wata sip ngabkan pamakla kibiób nyaben tonarrdó, kibü abalbobatalazan nyabenónóp.’ Ini bóktandógab, wa sab igósidi yabü Gosyen түп nókyerre nyabenóm. Zitülkus módóga, Izipt pamkolpamab ilküpdü, blaman sip ngabkan pam ngazirr kla kwarilürr. Koke ok nyónónóp tibiób minggüpanandó nyabenóm.”

47

Parraoa Zeikobón Marrgu we Ekyanórr Gosyen Tüpdü

¹⁻² Da Zosep we yazebórr 5 naretal, da i we ogobórr parraodó. Wa parrao we izazilürr wagó, “Kürü ab akó kürü zonaretala kuri togobe Keinangab tibiób [sip] a [gout] akó [kau] akó elklazapükü. I errkya Gosyen tüpdümako.” Wa ibü we imarrurr parrao asenóm. ³ Parraoa ibü we nümтинóp wagó, “Yabü zaget ia laróga?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “Wirri pam, ki wata sip ngabkan pamakla, kibü abalbobatalazan nyabenónóp. ⁴ Ki ini tüpdü bupso nyabenóm togoba, zitülkus Keinan tüpdü ku kari kolae kokea. Kibü sip a goutan alo opopor babulasko. Gyaurka, ma kibü, marü zaget pam, ok tinünüm Gosyen tüpdü nyabenóm.” ⁵ Da parraoa Zosepón we yalórr wagó, “Marü ab akó zonaretala kuri togobe marüka, ⁶ da Izipt түп mató ngakandóla. Gosyenóm sab tibiób marrgu ola ki apónónóm. Ngibürr zaget bórrgrratórrón pam ne nóma kwarile yabü aodó, kürü ngabyón lar sab morroal ki ngabkanónóm.”

⁷ Zosep tóba ab we idódürr parrao asenóm. Zeikob parrao we bles yónürr.

⁸ Parraoa oya we imtinürr wagó, “Ia marü nigó pailako?”

⁹ Zeikob bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü 130 pailako, enan agóltagóle emkálnórró. Kürü nyaben pail abün koke kwarilürr, zitülkus ka kari müpdü koke namülnürrü. Kürü agóltagól nyabena kuri tugupurr түbine kürü abalbobatalazan nyabenónóp.” ¹⁰ Zeikob nis ngim parrao we bles yónürr, da we amgatórr. ¹¹ Da

Zosep tóba ab akó zonaretal Iziptüm we irrbünürr morroalan tüpdü, Rrameses wirri basirr minggüpanandó, parraoa oya enezan yalórr. ¹² Zosep tóba ab, zonaretal, akó blaman tóba aban kolpam alo kla blaman ngürrzan we nüliónónóp, ibü olmalab ngarkwatódó.

Bwób-bwób Kua Tai Kolae Bailürr

¹³ Kua amkoman kari kolae koke nóma bainürr, aloa blakónórr blaman bwób-bwób, da Izipt a Keinan kolpama tai kolaem bainóp kuanbókamde. ¹⁴ I alo kla enezan bumiógnónóp, Zosep blaman pamkolpamdógab mani we yazeblórr, ama parraoan wirri müótüdü imarrulürr. ¹⁵ Ene blaman mania Iziptüm a Keinanóm nóma blakónórr, da blaman Izipt kolpama we togobórr Zosepka da ilóp wagó, “Gyaurka. Kibü alo kla tülinünüm. Ki marü obzek kwata kena nurrbarinün! Kibü mania kuri blakórrre.”

¹⁶ Zosep bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü mania nóma blakórrre, e ne kla ngabyóndakla kürüka tübarrmü: yabü ene darrem ka alo kla nülinünümo.” ¹⁷ I ne kla ngabyónónóp, da we tübarrmülürr Zosepka. Da i we gyabalómnóp, ibü ne [os], sip a gout, kau, akó [donki] kwarilürr, alo klamóm. Ene pail, Zosep pamkolpam alo kla nüliónónóp ibü blaman ngabyón larab darrem.

¹⁸ Ene paila nóma blakónórr, Izipt pamkolpama akó küsil paildü we togobórr oya asenóm. Wagó, “Gyaurka, wirri pam, ki koke yalpirre wagó, kibü mania tai kuri blakórrre. Akó kibü ne ngabyón larko, marüko. Darrü klama koke bamine marü akyanóm, wirri pam, da ma kibü büb akó tüp. ¹⁹ Ki бүдүлүм kokeakla marü obzek kwata! Kibü blaman tüpa sab igósidi kena kolae bainünüm! Ma kibü ugó tübumióg kibiób tüppükü, alo klamóm. Ki sab parraoan [leba zaget] pam kwarilo, kibü tüp ta sab oya kwarile. Ma kibü alo kla ugó tülinünüm, ngyabenóm akó küsil küp baritüm!”

²⁰ Da Zosep blaman Izipt tüp parraoankü bumióglürr. Blaman Izipt pamkolpama tibiób tüp darrem klamdó urrbulülürr, zitülkus ku kari kolae koke yarilürr. Da blaman ne tüp kwarilürr ama parraoan koralórr. ²¹ Zosep blaman pamkolpam tóba leba zaget pamóm irrbünürr, Izipt darrü kubdügab kókó dakla kub. ²² Wa blaman tüp poko bumiógürr, wata prristab ne tüp poko kwarilürr, wa koke bumiógürr, zitülkus parraoa ibü mani gail yarilürr ibü ngyabenóm. Da i igósidi tibiób tüp poko koke sel nülinóp.

²³ Zosep bóktanórr pamkolpamdó wagó, “Tübarrkrru, ka errkya yabü büb akó tüp kuri bumiga parraoankü. Küp ikwóni baritüm apapdó. ²⁴ Abül ngürr nóma semrróne, e sab blaman 5 küpdügab darrpan küp parrao iliónane. E sab barre küp zidüm urrbulünke akó alo klamóm yabióbkü, yabü müót kolpamabkü, akó yabiób olmalabkü.”

²⁵ I bóktan yalkomólóp wagó, “Ma kibü arról kuri sakona; wirri pam, ma moba obzek kwata kibüka ne morroal nóma eseno, da ki sab parraoan leba zaget pam kwarilo.”

²⁶ Da Zosep gida bóktan poko we ingrinürr Izipt tüpankü wagó, abül ngarkwat nóma semrróne, blaman 5 küpdügab darrpan küp parraoan yarile. Errkya* ini ngürrdü ene gida bóktan poko wa asine. Wata prristab tüpa parraoan tüp pokom koke bainóp.

Zeikobón Dómdóm Ubi Apad

²⁷ Da Isrrael pamkolpama we ngyabenónóp Izipt kantrridü, Gosyen bwóbdü. I ola mórrel ipüdóp, akó i abün olmal we nósenónóp.

²⁸ Zeikob Izipt kantrridü we ngyabelórr 17 pailüm, kókó wa 147 pail ngarkwat we emrranórr. ²⁹ Oya бүдүлүм ngarkwata minggüpanan nóma tamlórr, wa Zosepka bóktan

* 47:26 errkya ene tonarrbóka apónda, Bwób Zitül peba ugón wialómóp.

zirrapónórr oya tótókóm. Oyaka bóktanórr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka ne morroal nóma seserró, moba tang kürü waurr grasana zirrsapó akó [alkamül-koke bóktan] ugó kókya wagó, ma sab kürü gapók ala koke ilüngo, Izipt kantrridü. Ma kürü morroal tonarr kómtya akó alkamülgu, ma ne bóktan kókyeno. ³⁰ Kürü ubi ugósüma, ma sab kürü külüngo kürü abalbobatal nólamasko. Ma sab kürü Iziptgabi küdódke ama kólba bwóbdü, kürü abalbobatalab metat urbwóbdü.”

Zosep bóktan yalkomólórr wagó, “Ka sab tónggaponó, ma kürü ne poko kila.”

³¹ Zeikob bóktanórr wagó, “Ma kürü [arüng alkamül-koke bóktan] ugó kókya, ma sab amkoman tónggaponó.” Zosep oya ene arüng alkamül-koke bóktan ekyanórr. Zeikob singül tüp we elkomólórr tóba ut bwóbdü Godón [ótókóm].

48

Zeikobón Dómdóm Bóktan Tóba Bobat Nisdü, Iprra-im akó Manase

¹ Ngibürr tonarr kakóm, Zosepón umulan ngitinóp wagó, “Turrkrru, marü ab azidase.” Da wa tóba siman olom nis we nüpadórr, Manase akó Iprra-im, da i we ogobórr Zeikobón angónóm. ² Zeikobón nóma izazilóp wagó, “Marü oloma Zosep kuri tame marü angónóm,” wa tóba dómdóm arüng ipadórr, da bupadórr, we mórranórr tóba ut bwóbdü.

³ Zeikob bóktanórr Zosepka wagó, “Wirrian Arüng God tóba kürüka okaka tübyónürr Luzüm, Keinan tüpdü, ó kürü God ola bles kyónürr. ⁴ Wa bóktanórr kürüka wagó, “Turrkrru, ka sab marü abün olmalbobatal müfino. Marü olmalbobatala sab blaman bwób ayonórrre ini Keinan tüpdü; ka sab ini Keinan tüp marü olmalbobatal nókyenónómo metatómpükü.”

⁵ “Zosep, marü ne nis siman olom nisamli, Iprra-im akó Manase, kürünamli, wamaka Rruben akó Simion, izanamli. I Izipt kantrridü tómtómórrri, ka ma ene solkwat tamórró. ⁶ Solkwat olmal marü moba korale; ibü tüp akó elklaza sab Iprra-im akó Manase, idi nüliónórrre, zitülkus aban pabo idi apadódamli. ⁷ Ka ini tonarr igósidi tónggapóna, marü aipan zitülkusdügab, Rreizel. Kürü bübdü wirri gyaur yarilürr, wa Keinan tüpdü nóma nurrótókórr, wirri kan babul Eprrat wirri basirrdügab, ka kwat-kwat nóma tolkomólnórró Mesopotamia bwóbdügab. Ka oya we ulungürrü ne kwata tamlórr Eprrat wirri basirrdü, kwat kabledó.” (Eprratón darrü ngi módóga: Betliem.)

⁸ Zeikob Zosepón olom nis we nósenórr, ó we bóktanórr wagó, “Ini ia noa siman olom nisamli?”

⁹ Zosep bóktan yalkomólórr tóba abdó wagó, “Ini kürü olom nisamli, God nibiób kókyanórr aini Iziptüm.” Zeikob bóktanórr wagó, “Ala tüdó, ka kubó ibü bles nino.”

¹⁰ Ene tonarrdó, Zeikobón ilküpa tümün bairri, zitülkus wa myangan yarilürr. Oya amzyat nabe yarilürr. Da Zosep siman olom nis aban minggüpanandó nüdódürr, ó Zeikob ene siman olom nis nüpadórr, tóba minggüpanandó tüdódürr, we nüprükürr.

¹¹ Wa Zosepka bóktanórr wagó, “Kürü gyagüpitótók inzan yarilürr, kamaka ma büdüla da ka sab marü myamem kokean móseno. A módóga, ini tonarr ma God kürü wató ok kine marü asenóm akó marü olom nis.” ¹² Da Zosep tóba siman olom nis nüpadórr tóba aban gangópódgab, wakósingül nülkamülürr, singül tüp we elkomólórr.

¹³ Ene kakóm, Zosep Iprra-imün tóba tutul tange ipadórr, da Zeikobón banól kwata sidódürr. Akó wa Manasen ma tóba banól tange ipadórr, da Zeikobón tutul kwata sidódürr. ¹⁴ Zeikobón tang nisa ma simbruattri ó wa tóba tutul tang ipadórr, Iprra-imün singüldü emngyelórr, wa go zoret yarilürr. Wa tóba banól tang Manasen singüldü emngyelórr, wa go naret yarilürr. ¹⁵ Zeikob Zosepón bles yónürr ó bóktanórr wagó,

“God ini olom nis ki bles tyó, kürü abalbobatala Eibrra-am akó Aesak ne Godón yagürnóp.

Wa kürü [sip] ngabkan pamzan ngakanda kürü ini nyabende, kürü amtómól ngürrdügabi kókó ini ngürr.

¹⁶ [Godón anerrua] ini olom nis ki bles tyó, kürü nótó zid kyónürr blaman kolaedógab!

I sab kürü ngi ki idódlam, akó kürü abalbobatalab ngi, Eibrra-am akó Aesak. Ibü sab abün olmalbobatala ki tóbabótólón ini tüpdü!”

¹⁷ Zosep tóba ab nóma esenórr tóba tutul tang Iprra-imün singüldü angrirrün, oya ene ubi-koke poko yarilürr. Da wa tóba aban tang ipadórr, Manasen singüldü amngyelóm. ¹⁸ Zosep tóba abdó bóktanórr wagó, “Ba, inzan koke! Manase wa ngaen oloma. Ma moba tutul tang oya singüldü ki emngyela.”

¹⁹ Aba badólórr ó we bóktanórr wagó, “Ka umulóla, kürü olom, ka umulóla. Manase ta sab wirri baine akó oya ne olmalbobatal kwarile. Oya zoretan ma sab amkoman abün olmalbobatal kwarile, akó oya ne olmalbobatal kwarile, i ugórr abün kantrri tómbapórrre.”

²⁰ Da ibü Zeikob we bles nyónürr ene ngürr ó we bóktanórr wagó, “Isrrael pamkolpama sab yabü ngidü bles bain kwarile. I sab bóktanórrre wagó, ‘Marü sab God igó ki mangó, wamaka Iprra-im akó Manase.’ ” Ini tonarre, Zeikob Iprra-imün singül kwata ingrinürr Manasekagab.

²¹ Da Zeikob we bóktanórr Zosepka wagó, “Turrkrru, ka бүдүл kari pokola. God sab marüka asi yarile akó marü sab malkomóle moba abalbobatalab tüpdü. ²² Syekem morroal түп poko, ka gazirr turriki akó бүгүр kyabe ne kla amiógrrü Amorr pamkolpamdógab, errkya marüne, a marü zonaretalab ma koke.”

49

Zeikob Tóba Simanal Olmal Bles Ninóp

¹ Zeikob tóba simanal olmal ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr wagó, “Kürü kal-kal kangónam, zitülkus ka kubó yabü nüzazilnümo sab laróga tómbapóne yabüka darrpan-darrpandó, singül kwata ne paila tótókdako.

² “Yao, darrpan pokodó togob! Tübarrkrru, e Zeikobón simanal olmal! Kürü bóktan túbarrkrru, ka yabü ab Isrrael!

³ “Rruben, ma kürü ngaen olomla, ma kürü arüngla.

Ka ngaen-gógópan marü mulngumilürrü, ka wirri pam nóma bairrü. Ma wirri ngi pamla ó marü arüng wirria blaman zoretaldógab.

⁴ Naiz naeazan busoda, ma inzan ngürsil pamla. Ma sab amkoman wirri pam koke namulo, zitülkus ma kürü darrü kolpükü umtulürrü, ó ma kürü ut marrgu [tóman] alópórró.

⁵ “Simion akó Libae narezoretiamli.

Ibü turrik gazirr klamamli elklaza kolae bainüm.

⁶ Ka sab ibü piküpan ikikdi koke barümo,

akó ibü bóktan tómbapónde koke tang namtino.

Zitülkus módóga, ibü ene ngürsil yarilürr, pam we okrralórr;

i [kau] wapór kus nümngününóp agólgum tibiób ubidügab.

⁷ Ibü ngürsil sab ki amórrórrón yarilün, zitülkus kari kolae kokea.

Ibü wirri ngürsil sab ki amórrórrón yarilün, zitülkus gyaur babula.
God sab ibü nórrgrrote Zeikobón olmalbobatalab aodó,
akó wa sab ibü nórngene blaman Isrrael tüpdü.

8 “Zuda, marü zonaretala sab marü magürnórre.

Ma sab ibü gepko nómóngnónómo, mankü nidi bókrrale.

Marü zonaretala sab marüka wakósingül amgünórre.

9 Zuda, kürü olom, ma [laeon] kupozanla;

su we elóngórró, da we bupadórró, moba pepesdó we alkomórró.

Wa siman laeona, wa wapór tang barrngumilda tüpdü utüdi.

Wa wata óp laeonzana, gum-koke nótóka arsümülüm?

10 Kingan ne arüng bidame, sab oyakagab kokean aupe,
kingan tupuru sab metat oya tangdó yarile,

kókó wa sab tame, kingan arüng noakame;

Blaman pamkolpama sab oya bóktan arrkrru kwarile.

11 Zuda tóba [donki] sab sye amele [grreip] syepordó,

tóba donki kupo sab sye amele amkoman morroalan grreip syepordó.

Wa tóba mórrkenyórr sab waendó bagulóle;

oya kokrrapan mórrkenyórr sab óe-óe grreip more bagulóle.*

12 Oya ilküp nisa sab urzan baini waen anónde,

akó oya zirrgüpa sab gabülpli bairre kau mor anónde.

13 “Zebulun sab malu minggüpanandó nyabene,

akó oya malu kabe sab morroal but aren gagat yarile.

Oya tüp ngarkwata sab wame kókóta Saedon wirri basirrdü.

14 “Isakarr wa donkizan arüng pama,

tóba mobobdó ne alóp nis ódódoda, we kandó ngón ngagónnda.

15 Wa sab tóba morroal ngón bagón bwób nóma esene,

akó tüp wa ia morroala,

wa sab arrngürre tóba müp ódódóm,

akó wa sab leba zaget yarile ngibürr pamkolpamabkü.

16 “Dan sab tóba pamkolpam nolngomólnórre zazzan.

I sab inzan kwarile, wamaka ngibürr Isrrael zitülzan.

17 Dan sab gwarzan yarile kwat kabledó,

wa büdülngalzan yarile, nótó utóda kwat minggüpanandó,

[osan] wakub sab nótó arite.

Ene igósidi, ene osa tang nis sab kwit nine, da ne pam yarile osan mórr kwitüdü,
sab kakota aupe.

18 “[Lodóe], ka zid bainüm marü mókyala!

19 “Gadón sab molpokodó agóltagól gómól pama anin korale;

a wa ma sab ibü wirri arüngi kolatale tóba tüpdügab.

20 “Asyerran tüpdügab sab morroal mórrrela tamle,

akó wa sab morroal misan alo nüliónórre ngibürr king.

49:9 Bótang Peba 24:9; Okaka Amzazirrün Kla 5:5 * **49:11** Ini bóktanan küp módóga: Zudan grreip inzan abün kwarile, ene taia oya donkia grreip alom. Oya waen inzan ngarkwat yarile, naezan, gaodó ne klame mórrkenyórr bagulüm.

21 “Naptali wa diazan agólda tebe püóran,
morroal kupo nóto basenda.

22 “Zosep wa küppükü syeporzana arób kabedó.
Oya syepor soloa gri malmanskó.†

23 Gazirr pama tibiób bügür kyabe gazirrum ngürsilpükü togobórr.
I bügür numrrutóp kyab amanóm oyaka, oya alzizi amanikdi.

24 A oya bügür kyaba pam dümdüm amanine,
akó Zeikobón Arüng Goda oya tang nis arüng nókyene,
oya ngabkan pam nótoke, ingülküpzan nótoke Zeikobón adlangóm.

25 Marü aban‡ God marü sab tangmamtine.
Ene Wirrian Arüng God marü sab bles mine,
wa sab kwitüdügabi marü ngupi bles mine,

wa marü tüpdügabi ne naea tótókda, we klame bles mine,
akó wa marü abün olmale bles mine, akó abün ngabyón lare.

26 Marü aba ne morroal akyanda, wa wirriana.
Ngaep wirri pododógab ne morroala tótókda, wa karia oyakagab,
ngaep kari pododógab ne mórrela tótókda, wa karia oyakagab.
Blaman ene ne morroal kla, Zosepón tangdó ki kwarilün.

Wa tüób tebe-tebe amanikürrüna tóba zonaretaldógabi, ibü balngomólóm.

27 “Benzamin wa wirri nurr umezan§ ngürsil pama.
Irrbi wa su akrranda akó almitóda,
akó simam wa gómól-gómól azebórrón elklaza arrgrratóda.”

28 Ene Isrrael pamkolpamab blaman 12 zitül kwarilürr. Ibü aban bóktan we kla kwarilürr, wa ibü dómdóm poko nóma nülinóp; wa blaman darrpan-darrpan tóba simanal olmal tibi-tibi dómdóm ngyaben bóktan nüliónónóp.

Zeikobón Búdül

29-30 Zeikob tóba simanal olmal arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Ka kólba abalbobatal basen kari pokola. E sab kürü ene kugupi apórrón wirri ingülküpdü gapókdó küngrinamke, kürü abalbobatala nóla utódako. Ene gapók Makpela tüp pokodómase, abüsa nólgabi banikda Mamrre bwóbdügab, Keinan tüpdü. Eibrra-am ene ingülküpdü gapók akó tüp poko darrpan münüm nümiógürr Eprronkagab, Et pam nóto yarilürr, tibiób búdül arrbünüm. 31 Ene kugupi apórrón wirri ingülküpdü gapókdó Eibrra-am akó tóba kol Serra we nüngrinóp. Aesak akó tóba kol Rrebeke ta we nüngrinóp, akó Lian ta ka küób ola ungrirrü. 32 Ene ne tüp poko akó ingülküpdü gapók kürü bobata Eibrra-am wató nümiógürr Et pamkolpamdógab.”

33 Zeikobón dómdóm ikik bókran bóktana nóma blakónórr tóba olmaldó, wa tóba ut bwóbdü we umtulürr ó dómdóm ngón semanórr, da we nurrótókor. Da wa tóba abalbobatal nómrónóp, ngaen nidi nurrbarinóp.

50

1 Zosep tóba aban büb amiógürr da yón yarilürr, akó oya obzek iprükürr. 2 Zosep tóba zaget pam, dokta nidi kwarilürr, we nilóp, oya ab morroal ilang klame püti ainüm akó mórrkenyórr poko-e arrgótanóm, sab gapókdó angrinüm. Da zaget pama

† 49:22 Ibrü bóktandógabi ini bóktan küp nisamli. Nis ngim küp módóga: Zosep nurr donkia, sao kabedó; wa molpoko donkia pododó. ‡ 49:25 marü aban: Zeikob tóbabóka apónda. § 49:27 wirri nurr ume, Mórrke-mórrke módóga: wolf. 49:29-30 Bwób Zitül 23:3-20 49:31 Bwób Zitül 25:9-10; 35:29 49:32 Bwób Zitül 47:29-30; 50:6 49:33 Apostolab Tórrmen 7:15

Zeikobón бүб muru morroal we tónggapónóp. ³ 40 ngürr yazebóp ene pokodó. Ugón ene tonarr, barrkyan ngarkwat ipadórr бүб angrinüm gapókdó. Izipt pamkolpama 70 ngürr yazebóp oya yón amtom.

⁴ Yón amtoa nóma blakónórr, Zosep bóktanórr parraoan wirri ngi pamdó wagó, “E yabiób obzek kwata kürüka ne morroal nóma sesenane, ini bóktan idüdam parraodó kürünkü: ⁵ Kürü aba ini [arüng alkamül-koke bóktanpükü] kimgatórr wagó, “Tübarrrru, ka бүдүл kari pokola. Ka küób ne gapók tónggapórró ingülküп kugupidü kólbankü, Keinan түpdü, da sab kürü ola küngrinamke.” Ka kya wamón kólba ab gapókdó angrinüm. Ka akó sab tolkomolo.”

⁶ Parraoa bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, ugó wam moba ab gapókdó angrinüm, wa ne arüng alkamül-koke bóktan amgatórr marüka!”

⁷ Da Zosep we wamórr tóba ab angrinüm. Wankü idi ogobórr: blaman parraoan ngi pam, oya müótүдү balngomól byarrmarr pam, akó blaman balngomól byarrmarr pam Izipt kantrridүgab. ⁸ Zosepón müótүдү nidi kwarilürr, tóba blaman zonaretal akó oya aban müótүдү ne kolpam kwarilürr, ta wankü ogobórr. I wata we kla bimgütóp Gosyen түpdү: tibiób kari olmalpókal, [sip] a [gout], akó [kau]. ⁹ Dokyanan pama oya elngomólóp, [osab amorrat kla] nidi alngomól kwarilürr akó [osab] бүбдү nidi mórran kwarilürr. Ene wirri ngoro yarilürr.

¹⁰ Blamana ogobórr kókó [wit] күп aus bwóbdү, ngi Atad, Zodan tobarr dakla dorro. I ola arrat-arrat yón kwarilürr. Zosep wata amkoman yón-gyaurdü yarilürr tóba abankwata 7 ngürrüm. ¹¹ Keinan pamkolpama, ola nidi ngyabenónóp ene түpdү, nóma esenóp pamkolpam yón-gyaurdi Atadóm, i bóktónóp wagó, “Ini amkoman wirrian yón-gyaura Izipt kolpamabkü!” Da ene bwób ngi we ngyesilóp Eibel Mizrra-im,* Zodan tobarr dakla dorrodó.

¹² Zeikobón olmala oya bóktan ipүдóp wa enezan yarilürr: ¹³ i oya бүдүл бүб muru we idүдóp Keinan түpdү, da oya ene kugupi apórrón wirri ingülküpdү gapókdó we ingrinóp Makpela түп pokodó, abüsa nólgabi banikda Mamrre bwóbdүgab. Eibrra-ane түп poko amiógürr darrü Et pamdógab ngi Eprron, tibiób бүдүл arrbүнүм. ¹⁴ Wa tóba ab gapókdó nóma ingrinürr, Zosep we alkomólórr Izipt, tóba zonaretalpükü akó blaman nidi ogobórr wankü tóba ab gapókdó angrinüm.

Zosep Nilóp Tóba Naretal Wagó, “E Gyakolaegu”

¹⁵ Zosepón naretala nóma esenóp wagó, ibü ab бүдүла, i tibióbka ola bóktanónóp wagó, “Zosep sab mibü kena alzizi sema, akó darrü gyagүpitótóka kena simióg mibü darrem kolae akonóm, mi oyaka ne kolae tómbapónóp.” ¹⁶ Da i bóktan zirrapónóp Zosepka igó poko wagó, “Kibü aba solkwat nurrótókorrr, a ngaen-gógópan kibü arüng bóktan tókyenóp wagó, ¹⁷ ‘E bóktónamke Zosepka, “Gyaurka, ma moba naretalab kolae tonarr barrgo, i ne kolae poko tónggapónóp marüka.” ’ Errkya ma kibü ini kolae tonarr ugó torrgonónóm, ki ne kolae tónggapónóp marüka, marü aban Godón zaget pam.” Zosep yón sabinürr wa ene bóktan nóma arrkrrurr.

¹⁸ Oya naretala togobórr, түп balókórr oya obzek kwata, da bóktanónóp wagó, “Turrkrru, ki errkya marü [leba zaget] pamakla!”

¹⁹ Da Zosep bóktanórr ibüka wagó, “E gumgu! Ka Godón ngarkwatódó kokela! ²⁰ E bóktan tónggapónarre kolae poko tónggapónóm kürüka. A God ama ene kolae morroalóm yónürr: wa errkya abün pamkolpamab arról akonda, ngaen-gógópan ne tonarra tómbapónórr. ²¹ Da e gumgu! Ka sab yabü ngabkalo akó yabü olmal.” Da wa ibü morroal bóktan nókyenóp, da ibü mobokүп ta namurróp.

Zosepón Бүдүл

50:6 Bwób Zitül 47:29-30; 49:29-32 * **50:11** Mizrra-im bwób ngian күп módóga: Izipt pamkolpamab yón-gyaur bwób.

²²⁻²³ Zosep Iziptüm ngyabelórr tóba aban kolpampükü. Wa wirri kokrrap ngarkwatzan ngyabelórr, wa Iprra-imün olmalbobatal nosenóp. Akó Manasen siman olom Makirr, oya olmal ta we nosenóp.[†] Wa Makirrón olmal bagürwómpükü simarrurr tóbaka.[‡] Wa 110 pail nóma emrralórr, oya бүдүл karipoko yarilürr.²⁴ Zosep bóktanórr tóba zonaretaldó wagó, “Ka бүдүл kari pokola. A God sab yabü wató tangnamtirre wa sab yabü yakone ini түпдүgab ama yabiób түпдү, wa ne arüng alkamül-koke bóktan nókyenóp Eibrra-amón, Aesak, akó Zeikob.”²⁵ Da Zosepón ubi Zeikobón olmal arüng alkamül-koke bóktan akyanóm yarilürr. Wa bóktanórr wagó, “God sab yabü wató tangnamtinórre, ó e sab kürü kuspükü yakonamke algabi.”²⁶ Zosepón бүдүла ugón simiógürr, 110 pail nóma yarilürr. I oya бүb morroal ilang klame püti inóp akó mórrkenyórr poko-e errgótónóp, da oya ingrinóp ingülküп kobendó Iziptüm.

Bwób Zitül Peba aini blakónда.

[†] **50:22-23** Iprra-im Zosepón ngaen olom yarilürr. Manase solo kupo yarilürr. [‡] **50:22-23** Ibrru bóktane inzan angrirrüna: Zosep Makirrón olmal tóba wakósingüldü irrbünürr i nóma tóbabótórr. **50:25** Bazeb Tonarr 13:19; Zosyua 24:32; Ibrru 11:22

Iziptgab Bazeb Tonarr (11:1-7; 12:1-17, 29-33, 37-40; 14:5-28, 31; 20:1-17)

11

Ngaen Simanal Olmalab Būdül Bóktan

¹ Da [LOD] bóktanórr Moseska wagó, “Ka zirrapóndóla dómdóm darrpan kolae bain kla parraodó* akó Izipt pamkolpamdó. Ene kakóm, wa yabü sab ok nirre tótókóm algab. Wa sab yabü nóma ok nirre tótókóm, wa sab yabü blaman tai amkoman amóne algab, metatómpükü. ² Errkyadan bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, ‘E blamana nümtinamke Izipt kolpam, yabü minggüpanan nidi ngyabendako, [golde] akó [silba-e] tómbapórrón elklazam.’ ” ³ Da LOD Izipt pamkolpam morroal gyagüpitótók nókyenóp, igósüm i morroal esenóp Isrrael pamkolpamdó tibiób obzek kwata. Anda, parraoan zaget pam akó blaman Izipt kolpama Mosesón igó ngakanónóp wagó, wa kari wirri ngi pam kokea.

⁴ Da Moses bóktanórr wagó, “LOD inzan yaril wa, ‘Irrüb zokrrok, ka kalma wamlo blaman Izipt kantrri kugupidüma. ⁵ Da blaman ngaensingül babótórrón simanal olmala kalma nurrbarine, tai parraoan ngaensingül siman olomdógab, sab solkwat aban mórran pabodó nótó mórróne, kókó [leba zaget] ngulmokuran ngaensingül siman olomdó, enan wirri zaget nótó tómbapóndo [wit] küp zaze amgünüm. Ngabyón larab ngaensingül babótórrón simanala ta inzan nurrbarine. ⁶ Sab wirri yón gyaur yarile blaman Izipt kantrridü. Ngaen inzan wirri yón gyaur babul yarilürr ó myamem babul yarile ene kakóm. ⁷ A darrü kolaea sab kokean tómbapóne Isrrael pamkolpamdó akó ibü ngabyón elklazadó.† Da e sab umul bainane igó, ka, LOD, Isrrael pamkolpam darrpan tonarre koke ngabkandóla, Izipt pamkolpamdógab.’ ”

12

[Būdül Kórzyón Tóre]

¹ [LOD] bóktanórr Moses akó Erron, ibüka Izipt kantrridü wagó, ² “Ini melpal, sab metat wata yabü blamanabkü ngaen-gógópan melpal yarile, blaman pailzan. ³ Nüzazilamke blaman Isrrael basirr pamkolpam magó, ini 10 ngim ngürrdü, ini melpal, pama darrpan-darrpan [sip] kupo ó ta ia [gout] kupo tibiób olmalkolabkü ki yazebnóm, darrpan-darrpan müótankü. ⁴ A oya olmalkol ne abün koke nóma kwarile ene dudu lar alóngóm, wató akó oya minggüpanan müótüdü ne pame, ene lar usakü arrgrüti. Da wata we ngarkwatódó syórr yangórre, i ne ngarkwat olmalkolako, akó darrpan-darrpana ne ngarkwatódó elóngórre. ⁵ Da i wata darrpan pail sip kupo ó ta ia gout kupo simanal korale, gülüng akó gao koke. ⁶ Da morroal ngabkan koralónke kókó 14 ngim ngürr ini melpal. Blaman Isrrael basirr pamkolpama ene lar ugón ki okrralón, irrüba küp nóma sirrbüle. ⁷ Da pamkolpama ngibürr óe ki yazebnóm da mamtae talkum ki nóngangonóm akó kwitana mamtae nugup, i ene lar ne müótüdü elóngórre. ⁸ Ene dadan irrüb, i ene lar murr ki bamngulnüm birrdü, da ki elógnóm kapan bókónpükü akó ist-koke bamngulürrün brredpükü. ⁹ Lar murr alóngu kókres akó urur nae bamngulürrün, a wata dudu birrdü bamngulürrün, singülpükü, wapórpükü, akó aumana büb kugupidü murrpükü. ¹⁰ Ngibürr murr

* **11:1** Izipt pamkolpama tibiób king parraobóka ngilianónóp. Tóbanan ngi koke yarilürr. † **11:7** Ibrü bóktane inzan angrirrüna: A darrü umea sab koke alkwóm yarile Isrrael pamkolpamdó akó ibü ngabyón elklazadó.

arrbün-gu sab irrbim; ngibürr murra ne nóma bamirre, da urdü yamselamke. ¹¹ Da e inzan elóngamke: yabiób tumum mórrkenyórr belte barümürrün, yabiób wapór kla bamelórrón, akó tupuru tangdó korale. Búsai-búsai elóngamke, ene LODón Búdül Kórzyón Tóre-e.

¹² “Ene dadan irrüb, ka blaman Izipt kantrri sab ugón arrgrrat namulo, dakla akrrankü blaman ngaensingül babótórrón simanal olmal, pamkolpam akó ngabyón lar. Ka ta blaman Izipt god sab zaz ninünümo. Ka LODla. ¹³ Da óe igó timama, müót bómzyatóm e ne nygabendakla. Ka óe nóma nósenónómo yabü müótüdü, ka sab kwitana bórrgrrat namulo, da darrü büdulan kolae bain klama yabü koke namurróre, ka ne Izipt pamkolpam wirri azid aeng nóma nókyenónómo. ¹⁴ E wata metat gyagüpi amanik koralónke ini ngürr, akó e ini ngürr tórezan amanik koralónke LODónkü. Ene metat ódód gida-a.”

[Ist-koke Brred Tóre]

¹⁵ LOD bóktanórr wagó, “7 Ngürr kugupidü, e sab istpükü aungürrün brred alogu; wata ist-koke brred ololónke. Ngaen-gógópan ngürrdü, e blaman ist amónamke yabiób müótüdügab. Darrü oloma ene 7 ngürrdi istpükü aungürrün brred nóto nóma elo-e, oya sab metatómpükü zirrapóre Isrrael pamkolpamdógab. ¹⁶ Ngaen-gógópan ngürr akó 7 ngim ngürrdü, e kwób bazen koralónke kürü [ótókóm]. Darrü zaget tónggapón-gu ene nis ngürr kugupidü, a wa taia ene ngürrankü ngarkwatódó alo kla tómbapónóm blamanab alom. ¹⁷ E amanik koralónke Ist-koke Brred Tóre, zitül ka ini ngürrdü simarrürü yabü Isrrael zitül pamkolpam Iziptgab. Amanik koralónke ini Tóre, zitülkus ini bóktan sab metat mumyamón bóktana, yabükagab solkwat ne olmalbobatala tóbabótóle.”

Ngaensingül Babótórrón Simanal Olmalab Búdül

²⁹ Irrüb zokrrrok, LOD ngaensingül simanal olmal ugón ekrranórr Izipt kantrridü, tai parraoan ngaensingül siman olomdógab, sab solkwat aban mórran pabodó nóto mórróne, kókó tümün müótüdü pamab ngaensingül simanal olmaldó. Akó blaman ngabyón larab ngaensingül simanal kupo ta inzan ekrranórr. ³⁰ Ene irrüb parrao, oya zaget pam, akó blaman Izipt kolpama ugón tübarsinürr. Da kari yón taegwarr koke yarilürr blaman Izipt kantrridü, zitülkus ola darrü popa müót babul yarilürr, a blaman wata büdülpükü müót kwarilürr. ³¹ Ene dadan irrüb, parraoa Moses akó Erron ibü nginaunürr tóbaka, da bóktanórr wagó, “Bazeb! Kürü pamkolpam elókam, yadipa akó Isrrael pamkolpam! Ogob ótókóm LODón, e enezan kümtirri kürü. ³² E yabiób sip a gout akó [kau] yazebam da ogob! Da e dakla kürünkü tóre bako kwarilünke kürü nygaben morroal ainüm.” ³³ Izipt pamkolpama wirri arüngi nilóp Isrrael pamkolpama búsai-búsai bazebóm ibü kantrri amgatóm. I bóktónóp wagó, “Ki kubó blamana kena nurrbarinünüm, e ne koke nóma bazebo!”

Isrrael Pamkolpama Izipt Amgütóp

³⁷ Isrrael pamkolpama we bazebórr wapórane Rrameses wirri basirrdügab ama Sukot wirri basirrdü. I aprrapórr 600,000 pam koralórr; kol akó olmal koke etóngóp, i nisakü bazebórr. ³⁸ Akó abün mogob pamkolpam akó abün sip a gout yabül akó kau yabüla ta inzan bazebórr usakü. ³⁹ I Iziptgab ne kókres plaoa barrmülürr, i kwat-kwat ist-koke pólan brred bamngulóp. Ene plaoa ist-koke yarilürr, zitülkus ibü Iziptgab wata búsai-búsai zirrapónóp. Ibü gaodó ngarkwat koke yarilürr Iziptüm, kwat-kwat alom alo kla bamngulüm akó istpükü plaoa azebóm ene tonarr. ⁴⁰ Isrrael pamkolpama Iziptüm 430 pailüm nygabenónóp.

14

Óe-óe Malu Baurrür

⁵ Izipt kinga igó nóma izazilóp wagó, Isrrael pamkolpama kuri busurre, wató akó oya zaget pama tibiób gyagüpitótók we nalüngóp, da bóktónóp wagó, “Mi ini gonggo poka iade tónggapónóp? Mi ta Isrrael [leba zaget] pamkolpam ok ninóp tótókóm, da i tibiób zaget kuri nümgütrre!” ⁶ Da wa tóba [osab amorrat kla] we tómbapónórr, da tóba gazirr pam we yazebórr ibü solkwat atanóm. ⁷ Da wa yazebórr tóbanan 600 morroalan gazirr osab amorrat kla, akó blaman Izipt gazirr osab amorrat kla, tibiób ngabkan wirri gazirr pampükü. ⁸ [LOD] parraoan gyagüp kolaean ngitanórr, Izipt king, da wa igósidi akyanórr Isrrael pamkolpamab solkwat ibü akonóm, nidi ogoblórr gum-koke. ⁹ Izipt gazirr pam, blaman parraoan [os] akó oya osab amorrat kla akó oya os amarru pama* zutalórr da nómrónóp, i ne bamilürr Óe-óe Malu kabledó, Pi Akirrot wirri basirr minggüpanan, Barr Zepon wirri basirr dakla kabledó.

¹⁰ Parraoa tóba gazirr pampükü ngorram nóma nyónónóp, Isrrael pamkolpama ugón sazilóp kakota. Da i parrao esenóp tóba gazirr pampükü ibü solkwat akyande, ibü wirri guma yazebórr, da wirribóka we taegwarr apónóp LODka tibiób tangbamtinüm. ¹¹ I Moseska bóktónóp wagó, “Ma kibü Iziptgabi бүдүлүм iade simarrua [ngüin-koke bwóbdü]? Ia ene zitülkUSDü, gapók balüng bwób babula Iziptüm? Ma ia kuri esena, ma kibüka ne kla tónggapórró? Ma kibü iade simarrua Iziptgab? ¹² Ki ia marüka ngaen-gógópan koke bóktónóp Iziptüm wagó, inzan pokoa sab aprrapórr tómbapóne mibü amgat kakóm? Ene amkoman: ki marü milóp wa, ‘Ma kibü selók, a ki leba zaget inzan tómbapón ki kwarila Izipt pamkolpamabkü.’ Ene wa kari morroal koke ki yaril leba zagetóm ola, a бүдүлүм koke, aini ngüin-koke bwóbdü.”

¹³ Moses ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E gumüm bain-gu. Wata zürük inzan bórrang. E kubó esenane, LOD kubó laró tónggapóne yabü zid bainüm errkya; e sab myamem ini Izipt pam kokean nósenane akó. ¹⁴ LOD yabünkü kubó wató gazirr yarile, a e wata piküp kwarilo.”

¹⁵ Da LOD Moseska bóktanórr wagó, “Ma kürüka iade górrgandóla tangbamtinüm? Isrrael pamkolpam nilnüm tótókóm singül kwata! ¹⁶ Moba tupuru kwit yó, da tang adrrat maludü nae nis ór angónóm. Ene igósüm, Isrrael pamkolpama mólóg tüpana wapórane iade baurre, we malu ór angórrón kandóma. ¹⁷ Ka kubó Izipt pamab gyagüp kolaean ngintinünümo, igósüm i kubó zutale ibü solkwat. Ka kólba ngi iade wirri kwit emngyelo, ka amkoman nóma ekrrono parrao akó oya gazirr pam, oya osab amorrat klampükü, akó oya os amarru pampükü. ¹⁸ Ka ne kubó ibü memokan nóma ut-ut ninünümo, ka kólba ngi igósidi wirri kwit emngyelo, da Izipt pamkolpama kubó iade umul bairre wa, ka LODla!”

¹⁹⁻²⁰ [Godón anerrua], nótó wamlórr Isrrael pamkolpamab singül kwata, ama tolkomólórr ibü kakota, ibü solodó akyanóm. Talkumzan zamngórrón pülpül pokoa ta inzan tolkomólórr singül kwatagab, da ama kakota trramngólórr, Isrrael pamkolpam akó Izipt gazirr pamab aodó. Ene dudu irrüb, pülpül pokoa algón-koke tümün singrinürr Izipt gazirr pamdó, a zyón ma Isrrael pamkolpam nókyenóp. Da ene we zitülkUSDü, Isrrael akó Izipt pamkolpama tibiób minggüpanan koke igósidi togobórr obzek basenóm ene dudu irrüb.

²¹ Moses tóba tang adrratórr maludü, da ene dudu irrüb LOD malu nae ugón nis ór yangónórr wirri arüng zibórr wóri, ama imzazilürr mólóg tüpüm. Da malua ene inzan batülürr. ²² Isrrael pamkolpama we ogoblórr maluana, mólóg tüpdüma, nae aodó ne nürgrratórr, amaka griali nizan kwata. ²³ Izipt gazirr pam,

* **14:9** Ene amarru pama bórrang-bórrang amarru kwarilürr ene osab amorrat kla. **14:22** 1 Korrint 10:1-2; Ibrü 11:29

blaman parraoan os, oya osab amorrat kla, akó oya os amarru pama ibü solkwat we zutalórr mólóg tüpdüma, malu aodó ne itilürr. ²⁴ Sisa anin minggüpanan, LOD ugón sazilürr kwitümgab, ene ur ulitpükü talkumzan zamngórrón pülpül pokodógab, Izipt gazirr pamdó, da ibü gyagüpitótók blaman gonggo ninóp. ²⁵ Wa ibü osab amorrat klamab wil barüm-barüman ngintinóp, da ibü busom kari müp koke yarilürr. Izipt gazirr pama bóktónóp wagó, “LOD gazirra da minkü Isrrael pamkolpamab ngidü! Mi ibükagab gum busurre!”

²⁶ LOD Moseska bóktanórr wagó, “Moba tang adrrat maludü, da naea kubó ugón tolkomóle Izipt gazirr pam akó ibü osab amorrat kla akó ibü os amarru pam ngablaom.” ²⁷ Da Moses tóba tang we adrratórr maludü. Sisa nóma tunilürr, naea ugón tolkomólórr tóba gaodó. Izipt gazirr pama enan kainónóp busom naedógab, a LOD ibü maludü бүдүлүмүкү we nae nitóp. ²⁸ Naea tolkomólórr, da nganolop blaman osab amorrat kla, os amarru pam, akó blaman Izipt gazirr pam, nidi zutalórr Isrrael pamkolpamdó maludü. Darrü oloma myamem kokean twadürükürr.

³¹ Isrrael pamkolpama LODón wirri arüng nóma esenóp, wa ne tórrmen okaka imzazilürr Izipt gazirr pamdó, i kari gum koke ipüdóp, da i tibiób moboküpi amkoman bangun blamana we irrbünóp LODka akó tóba zaget pam Moseska.

20

10 Gida Bóktan Poko (Duterronomi 5:1-21)

¹ God bóktanórr blaman ini bóktan opor wagó,

² “Ka [LODla], yabü God, yabü nótó simarrürrü Iziptgab, e [leba zaget] nóla tómbapónarre.

³ “Ma myamem darrü god [ótókgu], a wata kótó.

⁴ “Ma darrü dandang tónggapón-gu mobankü, ia kla pülpüldü, tüpdü, ó aumana naedó, tüp lorodó. ⁵ Singül tüp alókgu darrü dandangdó ó ótókgu ene kla, zitülkus ka LODla, yabü God, akó ka gyagüp kolaea amkal Godla. Ka ibü olmalbobatal [kolaeen darrem] alióndóla, kürü nibiób abala alzizi amanikdako, tai ibü olmaldógab kókó aüd ó tokom lüöl olmalbobataldó, ibü abalab kolae tonarranme. ⁶ A ka kólba morroal tonarr okaka amzazildóla atang-koke olmalbobataldó, nibiób [moboküpdü ubi] kürükama akó kürü gida bóktan poko nidi mamandako.

⁷ “Ma kürü ngi zitül-koke pokodó ngilian-gu. Ka LODla, marü God, ka sab darrü olom kolaeen darrem ekyeno, kürü ngi zitül-koke pokodó ngiliande.

⁸ “[Sabad] ngürr gyagüpi amaniklónke. Ma kürü gyabi ngürr ótók namülünke.

⁹ Marü wata 6 ngürrako, ma ne ngürrdi zaget namulo, ¹⁰ a 7 ngim ngürr wata ngón agón ngürra, ene wa LODón ngürrre, marü God nótóke. Ene ngürrdü darrü oloma zaget koke tónggapóne, mató, marü siman olom, marü óp olom, marü leba zaget pam akó kol, marü ngabyón lar, akó darrü mogob oloma nótó ngyabenda marü bwóbdü.

¹¹ 6 Ngürr kugupidü, kótó, LOD nótókla, tómbapórró tüp, pülpül, malu, akó blaman ne elklazako ibü kugupidü. A ka Sabad ngürrdü ngón agórró. Da ene ngürr ka, LOD nótókla, we zitülkUSDü bles yórrü akó tebe-tebe amanikürrü.

¹² “Ma moba aipab nis morroal angón namülün; igósüm ma sab wirri kokrrap ngyabelo ini tüpdü, ka LOD, marü God nótókla, ne tüp akyanóm kaindóla.

¹³ “Ma darrü olom бүдүлүмүкү amkalgu.

¹⁴ “Ma kol ó pam gómólgu.

¹⁵ “Ma gómólgu.

¹⁶ “Ma obae tiz bóktane darrü olom kulain-gu.

¹⁷ “Marü ubi darrü oloman müötüdü babul ki yarilün. Marü ubi ta babul ki yarilün oya koldó, oya leba zaget pam akó koldó, oya [kau] ó [donkidü], akó darrü klamdó oya ne klame.”

Lebitikus

1:1-8; 13:1-2; 17:10-11; 19:1-2, 17; 20:1-2, 6; 24:19-22

Dudu Bongan [Gyaur Kla]

¹⁻² [LOD] Mosesón ngisilianórr da tóbtanórr oyaka tóba kwóbbazen [Palae Müótüdügab], da oya ini gida bóktan poko iliönürr wagó,

“Bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, ‘Darrüpa yabükagab darrü gyaur kla nóma sidüde LODka, da wa wata ngabyón lardógab sidüde, ia [kau], ta ia [sip], ó ta ia [gout]. ³ Wa ne kau nóma sidüde dudu bongan gyaur klamzan, da wata wa siman kau yarile, darrü gülüng akó gao koke. Wa wata ekyene kwóbbazen Palae Müótan barrbün mamtaedó, igósüm LOD ipüde wa ne kla akyanda. ⁴ Wa tóba tang ene laran singüdü emngyele, igósüm LOD ubi baine ene dudu bongan gyaur kla apadóm. Ene klama oya gódam yangune LODkü. ⁵ Ma emkolo ene siman kau ola, LODón obzek kwata, da Erronón simanal olmalbobatala, [prrist] nidipako, óe LODón ilirre, da i óe-e nangrre Godón [altan] blaman tokom kabe. Ene ne alta-e, kwóbbazen Palae Müótan barrbün mamtae minggüpanana. ⁶ Da ma ene lar sopae azebo, da akó edabono kari syórr. ⁷ Prrista ur yazebrre, kumarümórre alta kwitüdü, da seterre. ⁸ I ene lar murr syórr angórrón kla singül akó olgolpükü yamserre. ⁹ Da ma wata aumana okómóp akó wapór igulo nae-e. Prrista nótó zagetóda ene ngürrdü, wa bamngule dudu, altadó. Ene dudu bongan gyaur klama. Da ene uri aungürrün laran morroal ilanga LODón bagürwóman ngitine.’ ”

13

Baurr-baurr Sopae Azid Gida Bóktan Poko

¹ [LOD] Moses akó Erron ini bóktan nüliönürr Isrrael pamkolpama mamóanóm. ² “Darrü oloman soso, misarr, ó baeb sopae nóma yarile, da ama aprrapórr baurr-baurr sopae azidüm bairre, oya ki idüdnüm Erronón zitül pamdó, prrist nótóke. ³ Prrista ene poko oya büb sopae kodalande ngakóne. Büb ngüina ne baeb nóma bairre ene pokodó, akó ene gülüng kukurru nóma yarile sopaedógab, da ene amkoman baurr-baurr sopae azida. Ene kakóm, prrista pupaine pamkolpamab umulüm wagó, ini olom [tómanpüküma] Godón ilküpdü.”

17

Óepükü Lar Murr Alóngan Gida Bóktan Poko

¹⁰ [LOD] Mosesón yalórr Isrrael pamkolpamdó bóktanóm wagó, “Darrü Isrrael Müótüdü olom ó mogob oloma, nótó nyabenda yenkü, nóma elónge óepükü lar murr, ka sab kólba obzek yalüngo oyakagab akó oya sab metatómpükü zirrapono oya pamkolpamdógab. ¹¹ Zitülkus módóga, blaman nyaben elklazab arról óedóma, da ka arüng bóktan ingrirrü óe [altadó] akanóm yabü kolae tonarr arrgonóm da ugósüm Godkü gódam bangunüm, zitülkus ene óea kolae tonarr arrgonda arróldóma.”

19

[Kolkal] Ngyabenan Gida Bóktan Poko

¹ [LOD] bóktanórr Moseska wagó, ² “Bóktanke blaman Isrrael pamkolpamdó magó, ‘E wata kolkal ngyaben kwarilo, zitülkus ka LOD yabü God kolkal ngyabendóla.

17 “ ‘Moba moboküpdü alzizi boman gyagüpitótók ódódgu darrü Isrrael olomankwata, a ma oya ago da wa dümdüm iade baine. Ene igósüm, ma oya kolae tonarrdó koke barümo. 18 Ma darrem tónggapón-gu darrü Isrrael olomdó akó metat alzizi amanikgu, a ma marü [moboküpdü ubi] moba minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane. Ka Lodla.’ ”

20

Arrkrru-Kokean Darrem

1 [Lod] bóktanórr Moseska wagó, 2 “Bóktanke Isrrael pamkolpamdó magó, ‘Yabü darrü olom akó darrü mogob oloma, nótó nygabenda yenkü, sab tóba olom nótó ekyene, obae god Molekón [ótókóm], oya sab blaman Isrrael pamkolpama ingülküpi ki arenónóm oya бүдүлдү angrinüm.

6 “ ‘Darrü oloma ne sab nóma wame bóktan arrkrrum бүдүл mórrkepükü ne pamkolpama ikikdako, ó samudügabi nidi umul baidako solkwat ne tonarra tómbapónórre, ka sab kólba obzek yalüngo oyakagab akó oya sab metatómpükü zirrapono tóba pamkolpamdógab.’ ”

24

Bүдүлүmpükü Amkalan Gida Bóktan Poko

19 “Darrüpa paman nóma emkóle gaopükü, wa ne kla tónggapóne, akó darrem tónggapórre oyaka. 20 Wa paman kus nóma alkamüle, oya kus akó darrem alkamürre. Wa paman ilküp nóma irrune, oya ilküp akó darrem irrurre. Wa paman zirrgüp nóma alkamüle, oya zirrgüp akó darrem alkamürre. Wa paman nóma emkóle gaopükü, i ta darrem inzan emkórre gaopükü. 21 Ngabyón lar ne nótó emkóle бүдүлүmpükü, wa darrü lar akó darrem yalkomóle, a pam ne nótó emkóle, oya darrem emkórre бүдүлүmpükü. 22 Ini ne gida bóktan poko-e yabü blaman ngablaoda, Isrrael pamkolpam akó mogob pamkolpam, nidi nygabendako yenkü, zitülkus ka [Lodla] yabü God.”

* 19:18 minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónnda, ma nibiób amorranda. 19:18 Metyu 5:43; 19:19; 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rrom 13:9; Galatia 5:14; Zeims 2:8 24:20 Bazeb Tonarr 21:23-25; Duterronomi 19:21; Metyu 5:38

Isrrael Pamkolpam Bótang Peba

21:4-9

21

Brronze Tónggapórrón Gwar

⁴ Isrrael pamkolpama Orr podo amgütóp, we ogoblórr Óe-óe Maludübóna, Idom kantrri kórzyónüm. Da módóga, pamkolpam genggorrama yazebórr kwat-kwat. ⁵ Da i wirri taem we inóp. I dakla Godka bóktan aman koralórr, dakla Moseska wagó, “Ia e kibü Iziptgabi iade syusürri ini [ngüin-koke bwóbdü] nurrbarinüm? Aini alo kla babul akó nae ta babul, a kibü genggorrama kuri sazebe ini kolae alo kla alode!”

⁶ Da [LOD] бүдүл тарүк balóng gwar ibüka we zirrtapónóp. I Isrrael pamkolpam nólóngnóp, da abüna igósidi nurrbarinónóp. ⁷ Módóga, pamkolpama Moseska we togobórr da oyaka we bóktónóp wagó, “Ki kolae tonarr tónggapórrre, ne bóktan amórrre LODka akó marüka. Gyaurka, ma kya tóre eko, kubó LOD ini gwar ia zirrnápórrre kibükagab.” Da Moses ene pamkolpamabkü tóre we ekkor. ⁸ LOD Moseska we bóktanórr wagó, “Balóng Gwar tónggapó brronze, da kokrrapan nugup pokodó errgóta, da nibiób nólóngórrre, kubó ki ngakónónóm. I sab igósidi ngyaberre.” ⁹ Da Moses brronze gwar we tónggapónórr, da we emngyelórr nugup pokodó. Gwara nibiób nólóngórrre, da nóma yazilóp brronze tónggapórrón gwardó, i dólóng bainóp.

Duterronomi

4:1-2, 6-8, 39; 6:4-7; 7:1-11; 8:2-3, 12-18; 11:18-19, 26-28, 31-32; 18:9-21
Duterronomi, oya küp módóga: nis ngim gida.

4

Moses Isrrael Pamkolpam Arüng Bóktan Nókýenóp Godón Bóktan Arrkrrum

¹ Moses Isrrael pamkolpamdó bóktanórr wagó, “Isrrael pamkolpam! Errkya ini wirri bóktan akó gida tübarrkrru, ka yabü ne kla umul baíndóla. Da kürü bóktan mummyamónlamke yabiób ngyabenóm akó barrbünüm ene Keinan tüp apadóm, [LOD], yabü abalbobatalab God, ne tüp akyanóm kaina. ² Darrü poko amngyelgu ka yabü amorránóm ne bóktan alióndóla, akó olgab aman-gu. A LOD, yabü God, oya gida bóktan poko mummyamónlamke, ka yabü ne arüng bóktan alióndóla.

⁶ “Godón gida bóktan poko gangga irrbünam akó mummyamónlamke! Zitülkus módóga, e sab Godón bóktan nóma mamóan kwarilo, bwób-bwób pamkolpama sab yabü [wirri gyagüpitótók] eserre akó e küp iazan bómzyatódakla. I ne sab Godón ini bóktanbóka nóma barrkrrue, sab igó bóktórre wagó, ‘Amkoman, ini wirri bwób pamkolpam wirri gyagüpitótók isako akó i [küp bómzyatódako]!’

⁷ “Darrü bwób babula, wa ia wirria, darrü godpükü mibü Godzane, mibü minggüpanan nótoke. Wa bóktan alkomólda, mi oyaka tangbamtinüm nóma górrgandakla. ⁸ Darrü bwób babula, wa ia wirria, inzan morroal dümdüm wirri bóktan akó gidapükü, ka yabü ne kla alióndóla ini ngürr.”

Lod God

³⁹ Moses akó bóktanórr wagó, “Ini bóktan yazebam, da moboküpdü irrbünam wagó, LOD blaman klamab Gode, kwitüm akó ini tüpdü. Darrü God myamem babula.

⁴⁰ We ngarkwatódó, oya wirri bóktan akó gida karrkukus emorronam, ka yabü ne arüng bóktan alióndóla errkya. Ene igósüm yabüka akó yabü olmalbobataladó sab morroal asi yarile akó e sab kokrrap iade ngyabenane ini tüpdü, LOD yabü God, ne kla akyanda metat ngyabenóm.”

6

Wirrian Gida Bóktan Poko

⁴ “Isrrael, tübarrkrru! [LOD], mibü God, wata darrpan God watóka. ⁵ Marü [moboküpdü ubi] asi ki yarilün LODka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, akó dudu arüangi. ⁶ Ka errkya yabü ne gida bóktan poko alióndóla, sab wata yabü moboküpdü ki kwarilün. ⁷ E wata yabiób olmal ini bóktan arüangi umul bain kwarilo. E metat ikik kwarilün ene gida bóktan pokóankwata, e müótüdü nóma mórrrandakla ó e nóma agóltagóldakla, akó nóma ngón bagóndakla ó nóma bazebdakla.”

7

[Lodón] Tóbanan Pamkolpam

¹ Moses bóktanórr Isrrael pamkolpamdó wagó, “LOD yabü God, yabü sab nóma imarrue ene tüpdü, e nóla tótókdakla ene tüp apadóm, wa sab abün bwób pamkolpam kolanütánórre yabü obzekdógab. Ibü ngi módógako: Et, Girrgas, Amorr, Keinan, Perris, Ibae, akó Zebus pamkolpam. I abün pamkolpamako akó wirri arüngako yabükagab. ² Sab LOD yabü God yabü tangdó nóma irrbüne akó

e sab memokan ut-ut ninane, e ibü wata metatómpükü ekrrónane. Da sab usakü bóktan tómbapón-gu gómdamal bangunüm, akó gyaaur basen-gu. ³ E sab inkü kol gyabalómgu. E yabiób ópal olmal ibü simanal olmal alión-gu, akó ibü simanal olmal azebgu yabiób ópal olmalabkü. ⁴ Zitülkus módóga, yabü simanal olmala sab obzek kena nalügnüm kürü mamooan-gum, ama sab ngibürr god [ótókóm]. E ini tonarr nóma tónggapónane, LODón ngürsila sab tame urzan pabzaum yabü büsai kolae bainüm. ⁵ A e sab ibü inzan nangónamke: e sab ibü [alta] kolae ninamke akó ibü gyabi tolom nómkenamke da baem napónamke. Ibü god Asyerran gyabi talkum singgalgónamke akó ibü tómbapórrón obae godón dandang uri angónamke. ⁶ Ini kla tómbapónamke, zitülkus e LODón pamkolpamakla, tibi-tibi amórrón tóbankü. LOD yabü God yabü ilianórr blaman pamkolpamdógab ini tüpdü, tóba kolpamóm bainüm.

⁷ “LODón [moboküpdü ubi] yabüka we zitülkUSDü koke yarilürr akó wa yabü we zitülkUSDü koke ilianórr, igó e abün korálnórró ngibürr pamkolpamdógab. Koke, e go aüdan kwarilnürü ini dudu tüpdü! ⁸ A LODón moboküpdü ubi yabüka yarilürr akó wa zürük emoanórr wa ne [arüng alkamül-koke bóktan] ingrinürr yabü abalbobataldó. We zitülkUSDü, wa yabü we yusürr tóba arüng tange akó [aurdü we amanórr] [leba zaget] bwóbdügab, ene wa parraoan tangdógab, Izipt king. ⁹ We ngarkwatódó, e umulakla igó, LOD yabü God, wata darrpan God watóke. Wa ngambangól Goda. Wa tóba [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] metat mamooanda akó oya morroal tonarr asine ibüka, nibiób moboküpdü ubi oyakama akó oya gida bóktan poko nidi mamooandako. ¹⁰ A oya nidi alzizi amaikdako, sab ibü obzekdó [kolaean darrem] sidüde. Ene kolaeen darrem igósa, wa ibü kolae nirre. Wa sab wirri ngarkwat-koke ipüde darrü oloman obzek kwata darrem alkomólóm, oya nóto alzizi amaikda. ¹¹ Da módóga, oya gida bóktan poko morroal mummyamónlamke, ka ini ngürrdü ne wirri bóktan akó gida alióndóla.”

8

[Lodónbóka] Amrükgu

² Moses Israael pamkolpamdó bóktanórr wagó, “E tai kóbó gyagüpi amaiklamke, LOD yabü God ia tolngomólnónóp ini [ngüin-koke bwóbdüma] 40 pailüm, yabü ngi tüp alókóm akó yabü bapókóm müp tonarre. Wa inzan tonarr igósidi tómbapónórr yabü moboküp bapinüm akó basenóm, e ia oya gida bóktan poko amkoman mamooan kwarilnürü, ta ia koke. ³ Wa yabü ngi tüp elókorrr inzan kwata, wa yabü aloan ngintinóp, da wa yabü mana* alo-e ngabyólürr, yadi akó yabü abalbobatala ngaen ne alo klambóka umul-kók kwarilürr. Wa ini poko tómbapónórr yabü umul bainüm wagó, pama brredane koke ngyabene, a blaman ne bóktana bausdako LODón taedógab.

¹² “A e ne gaodó nóma eloane, akó morroal müót nóma balmelane, akó mórran-mórran nóma bainane, ¹³ akó yabü [kau], [sip], akó [gout] abün nóma bainórre, akó [silba] akó [gold] nóma abün bainórre akó blaman ne elklaza, ¹⁴ e sab ikub bagürgu. Sab LOD yabü Godónbókama bamrükgu, yabü nóto yusürr Izipt kantrridügab, e leba zaget nóla kwarilnürü. ¹⁵ Wa yabü wató simarrulürr ene amkoman wirri akó gum-guman ngitan ngüin-koke bwóbdüma, balóng gwar akó walipwalipa ne ngyaben kwarilürr. Ene nae-koke bwóbdü, LOD naean kwat tapakurr karrkukus ingülküpdügab naea bókanóm yabünkü. ¹⁶ Wa yabü mana alo we nilinóp alom ene ngüin-koke bwóbdü, yabü abalbobatal umul-kók ne alo klambóka kwarilürr. Wa yabü wirri müp ngyaben nókyenóp yabü ngi tüp alókóm akó bapókóm ugósüm,

* **8:3** mana plaoazan klama, God Israael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr [ngüin-koke bwóbdü] (Bazeb Tonarr 16:4). **8:3** Metyu 4:4; Luk 4:4

wa solkwat morroal ngyaben yabüka ia sidüde. ¹⁷ E sab inzan bóktan-gu yabióbka wagó, 'Mi mórreldómakla mibiób arüng akó mibiób tangab arüngdügab.' ¹⁸ Yabü ki ngambangólólón igó, LOD yabü God watóke yabü arüng nóto aliónda mórrel bainüm. Wa ene kla tónggapónda tóba [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] karrkukus ainüm, wa yabü abalbobatal ne bóktan nókyenóp. Ene bóktan wata asine errkya, kazan bóktandóla."

11

Gida Bóktanbóka Amrükgu

¹⁸ Moses bóktanórr Isrrael pamkolpamdó wagó, "Kürü ini bóktan yazebam, moboküpdü akó gyagüpitótókdó irrbünamke, da bamelamke yabiób tangdó akó yabiób müóngdü timamzan, yabiób gyagüpi bomanóm metat. ¹⁹ E wata yabiób olmal ini bóktan arüngi umul bain kwarilo. E metat ikik kwarilün ene gida bóktan pokoankwata, e müótüdü nóma mórrandakla ó e nóma agóltagóldakla, akó nóma ngón bagóndakla ó nóma bazebdakla."

Morroal akó Kolae

²⁶ Moses akó bóktanórr wagó, "Ini ngürr, ka yabü obzek kwata nis bóktan angrindóla, bles bain bóktan akó amórr bain bóktan. ²⁷ Errkya ini ngürrdü, ka [LODón] yabü God, oya gida bóktan poko yabü alióndóla. E ene gida bóktan poko nóma mamóan kwarilo, bles bain bóktan sab yabüka yarile. ²⁸ A sab amórr bóktan yabüka yarile, e ene gida bóktan poko koke nóma mamóan kwarilo akó e nóma tübyalüngórrre ene kwatódógab, ka yabü ne kwat amtyandóla errkya, ama ngibürr godab solkwat atanóm, e ngaen umul-kók ne godbóka kwarilnürü.

³¹ "E Zodan tobarr baurr kari pokoakla, ama sab ogobo LOD yabü God ne tüp akyanda. E nóma ipüdané ene tüp, akó ngyabenóm nóma bainane, ³² blaman ini arüng bóktan akó gida tai mummyamónlamke, ka ne kla arrbündóla yabü obzek kwata ini ngürr."

18

Obae Godón [Ótókankwata] Bóktan

⁹ Moses Isrrael pamkolpamdó bóktanórr wagó, "E nóma barrbuno ene tüpdü, [LOD] yabü God ne tüp akyanda, sab ola ngibürr ngazirran tonarr tikó azebgu ibü mamóanóm, ene pamkolpama ne ngarkwat ngazirr tonarr tómbapóndako, ola nidi ngyabendako. ¹⁰ Yabü aodó darrü olom babul ki yarilün tóba olmal nóto amselda urdü, [gyaur klamzan], ó kolae samuan tangamtindügab nóto ayalda solkwat ne tonarra tómbapónórrre. Ó inzan kolae tulmil nóto tómbapónda: nus ut, irrüb ut azil, tonan, ¹¹ wapi-wapi kain, merram-merram kain, pail ódód, bao tóre, azirr amgün, mórrke tóre, kwat bórrang. Ó büdül mórrkeab gapók nóto alkalda usakü ikiküm. ¹² Zitülkus módóga, nadü oloma inzan tonarr nóto tómbapónda, wa ngazirr oloma LODón ilküpdü. Da ini ngazirr klamabme, LOD yabü God ene tüp pamkolpam, ini kla nidi tómbapóndako, sab kolabütale ene tüp amgatóm e ene tüpzan emrranane. ¹³ E wata LODón obzek kwata dümdüm kwarilo, igósidi yabü pamkolpama zitül-koke pokodó koke ngi barmünórrre."

Godón [Alkamül-koke Bóktan] [Prropet] Zirrapónóm

¹⁴ Da Moses bóktanórr wagó, "E ne pamkolpam ngitanóm kaindakla tibiób tüpdügab, i ibü bóktan mamóandako, nidi irrüb ut azildako akó kolae samuan tangamtindügab nidi ayaldako solkwat ne tonarra tómbapónórrre. A yadi, LOD, yabü God nótoke, yabü koke ok baina ini elklaza tómbapónóm. ¹⁵ A ini zitülküsüdü, wa

sab prropet zirrsapóne yabüncü kasanla, yabü yabióban pamkolpamdógab, Israael pamkolpam. Da e sab oya bóktan arrkrru kwarilünke.

¹⁶ “E ne ngürrdü kwób bazerró Sinae Pododó, e LODón yabiób God yatoarre wagó, ‘Ki myamem kokeakla marü gyagüp arrkrrum, akó ki ta myamem kokeakla marü wirrian ur ulit asenóm. Ki sab kena nurrbarinün.’ ¹⁷ LOD kürüka bóktanórr wagó, ‘I dümdüm pokom katop. ¹⁸ Ka darrü prropet dódórr ino, mazanla, ibü kugupidügab. Ka kólba bóktan sab oya taedó irrbuno, da wa sab pamkolpam nüzazilnórre, ka oya blaman ne arüng bóktan ilino. ¹⁹ Kürü bóktan koke nóto arrkrru yarile, ene pama ne poko bóktale kürü ngidü, ka oya sab imtino wa, “Ma kürü bóktan koke iade arrkrru namülnürrü?” ²⁰ A igó prropet, tóbanan umuldügab bóktan nóto nóma bóktóne kürü ngidü, ka koke ne poko ilo bóktanóm, oya sab бүдүлүмүкү ki emkólnóm. Akó igó prropet, darrü godón ngidü nóto bóktóne, oya ta sab ki emkólnóm.’

²¹ “E aprrapórr yabiób bamtindakla wagó, ‘Ia ki umul bairre igó, prropetan bóktan ia amkoman LODkagabia, ó ta ia koke?’ ²² Prropeta nóma bóktale LODón ngidü, akó wa ne poko bóktóne amkoman koke nóma tómbapóne, da ene bóktan LODkagabi kokea. Ene prropeta tóbanan umuldügab bóktóne, da e oya gum koke koralo.”

Rrut Ngaensingül Bóktan

Mi umul kokeakla ini peba nóto wialómórr. Aprrapórr [prropet] Samuel o darrü wibalóm oloma wialómórr, king Deibid Isrrael pamkolpam nóma balngomól yarilürr.

Ini póepa ene tonarrdó tómbapónórr, zaza Isrrael pamkolpam nóma balngomól kwarilürr, Zosyuan бүдүл kakóm. Zosyua Isrrael pamkolpam balngomól yarilürr, i Keinan түпдү barrbünóp, aprrapórr ene pail 1400, Kerrison amtomól kúsilan nóma yarilürr. Zosyuan бүдүл kakóm, aprrapórr 300 pailüm God zaz ngibaunürr Isrrael pamkolpam zid bainüm ngibürr bwób-bwób pamkolpamdógabi, ibü nidi okrralórr. Ini poko wibalómórrónako Zaz pebadó. Ene tonarra blakónórr Samuel Solón nóma ingrinürr kingüm bainüm, Godón bóktan ngarkwatódó, ene pail 1050 Kerrison amtomól kúsilan nóma yarilürr.

Rrut king Deibidün aipbobat warilürr. Wa aprrapórr ene tonarrdó nyaben warilürr, 1,150-1,100 Kerrison amtomól kúsilan nóma yarilürr. Ene tonarrdó Gidion aprrapórr zaz yarilürr (Zaz 6-8).

Rrut Moab kantrri kol warilürr, Isrrael órdóbóna abüsa nólgabi banikda. Moab pamkolpam Lotón olmalbobatal kwarilürr, Eibrra-amón zoretan olom. A i amkoman Godón koke [ótók] kwarilürr. Ngibürr tonarr i Isrraelpükü gazirr kwarilürr, a Rrutün tonarrdó i paudüdi nyaben kwarilürr.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Elimelek tóba olmalkolpükü Moab wamórr 1:1-5
- B. Rrut akó Naomi Betliem aurrürr 1:6-22
- C. Rrut Boazón apapdó zaget warilürr 2:1-23
- D. Naomi Rrutün müór kwat yamkünürr 3:1-18
- E. Boaz Rrutün zumiógürr 4:1-12
- F. Boazón olmalbobatal 4:13-22

Elimelek Tóba Olmalkolpükü Moab Wamórr

¹⁻² Zaza Isrrael pamkolpam nóma balngomól kwarilürr, ene түпдү ugón wirri ku yarilürr. Darrü pam, ngi Elimelek, Betliemóm nyaben yarilürr, Zuda bwóbdü. Wa gyagüpitótók esenórr Moab bwóbdü nyabenóm karianbóka, tóba Naomi kolpükü akó tibiób nis siman olom nis, ngi Maklon akó Kilyon. I Eprrat zitül kolpam koralórr. I Moab bwóbdü ogobórr akó ola nyaben koralórr. ³ A Elimelek ma we nurrótókkórr, Naomin we zumgatórr, tóba nis siman olom nispükü. ⁴ Ene olom nisa Moab kol nümiógrri, ibü ngi Orrpa akó Rrut. ¹⁰ Paila nóma blakónórr, ⁵ Maklon akó Kilyon ta ola nurrótókrri. Wata Naomi tebe püóran warilürr, müór a olmal babul.

Rrut akó Naomi Betliem Aurrürr

⁶ Naomi Moabómzan warilürr, wa arrkrurr wagó, [LOD] tóba pamkolpam kuri tangnamtirre morroal alo klame, da wa tóba elklaza we tómbapónórr Moab amgatóm, Betliem alkomólóm, tóba nis kolalkot nispükü. ⁷ Da wa bupadórr ene bwóbdügab, wa ne nyaben warilürr, tóba nis kolalkot nispükü, da i Zuda bakonóp. ⁸ Da kwat-kwat Naomi tóba kolalkot nis we nyalórr wagó, “E ugó alkomólám, yabiób aip nisab müótüdü nyabenóm. Yabüka sab LOD morroal tonarr yarile, e kürükazan morroal tonarr namülnürr akó бүдүл nidipako. ⁹ Yabüka nizadó LOD sab kwat popadan sine müór nis amiógüm akó morroal nyabenóm müótüdü yabiób kúsil müór nispükü.”

Da Naomi ibü nüprükürr, a i ma nizana wirribóka yónüm bairri. ¹⁰ I oya we wyalórr wagó, “Koke, ki mankü aurri marü pamkolpamdó!”

11 Da Naomi ibü we nyalórr wagó, “E wata alkomólam! E kankü tótókóm iade kaindamli? Ka sab myamem siman olom nis koke nóseno yabü amiógüm. 12-13 E alkomólam yabiób basirrdü, zitülkus ka amkoman epepanla darrü müór amiógüm. Ka ne müór amiógüm gaodó nóma ki namüla, akó ka ne errkya irrüb ki umtula müörpükü, akó ka ne yabünkü olom nis ki nóseno, e ia gaodó ki namüli inzan ngyabenóm, kókó i ki wirri baini? Akó ini pokoa yabü ia ki nólene errkyadan müór nis apadóm? Kokean, zitülkus LOD kürü ngyaben kuri kap ine, da kürü ngyaben amkoman kolaeana yabü ngyabendógab.”

14 Da i wirribóka yón namülnürri akó Orrpa tóba kolalkot epep we uprükürr akó yónzwamtorr. Da wa alkomólórr tóba basirrdü. Rrut wa Naomika arróbórr.

15 Naomi oya we wyalórr wagó, “Rrut, marü gódama kuri alkomóle tóba kolpam akó godódó. Oya solkwat ugó akya.”

16 Da Rrut bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kürü myamem ayalgu marü amgatóm ó marükagab byalüngüm. Zitülkus módóga, ma nubó natoklo, ka ta natoklo. Ma ne ngyaben namulo, ka ta we ngyaben namulo. Marü kolpam sab kürü kolpam kwarile, akó marü God sab kürü God yarile. 17 Ma ne nurrótoko, ka ta we nurrótoko, ó sab kürü gapók we ilüngerre. Mibü wata бүдүла түрргрүте. Ka ne marü nóma mingüto, ngibürr popa zitülkusdü, LODón kolae gazirra sab kürüka ki tam!”

18 Naomi igó nóma umul bainürr wagó, Rrutün wirri ubia tótókóm, wa myamem darrü poka koke bóktanórr oya alkomólóm.

19 I aurnürri, kókó Betliem basirrdü abzirria. Dudu basirra arrkürürr oya nóma osenóp akó kola wagó, “Ia ini Naomio?”

20 Wa ibü nilóp wagó, “E kürü Naomibóka* ngilian-gu. E kürü Marrabóka† ngiklinam, zitülkus Wirri Arüng Goda kürü ngyaben kap kuri ine. 21 Ka ngaen ini bwób nóma amgatórró, kürü abün elklaza kwarilürr, da LOD ma kürü kuri kalkomóle darrü klam koke. E kürü Naomibóka ngilian-gu, zitülkus kürü Wirri Arüng Goda kolae kyónürr akó wirri müp kókyanórr.”

22 Da Naomi ene inzan tolkomólórr Moabgabi tóba Moab kolalkotpükü, Rrut. Darrü alo kla, ngi barrli,‡ ibü abüla ugón bókyanórr, i Betliem ne tonarr abzirri.

2

Rrut Boazón Apapdó Zaget Warilürr

1 Naomin narezoret asi yarilürr, ngi Boaz. Wa mórrel akó wirri ngi pam yarilürr, Elimelekón zitül olom. 2 Darrpan ngürr Rrut Naomika bóktanórr wagó, “Ma ia kürü koke kilo tótókóm barrli apapdó? Kürü ubi darrü oloman solkwat akyanóma barrli singül dakabainüm, oya obzek kwata kürüka morroal nóto sesene.”*

Naomi bóktan yalkomólórr wagó, “Taia, kürü olom, ma ugó nató!”

3 Rrut we natókórr apapdó, barrli singgalgón pamab solkwat akyalórr, barrli singül dakabainkü. Ene ma igó yarilürr, wa tai Boazón apapdó warilürr, Elimelekón zitül olom.

4 Da módóga, ngibürr abüs küp solkwat, Boaz Betliemgabi ugón түбзилүрр. Wa ibüka bóktanórr wagó, “[LOD] yenkü asine!”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Marü LOD sab bles mine!”

5 Boaz zaget singüldü pam imtinürr wagó, “Ini küsil kol ia noano?”

6 Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Wa ene Moab kolo, Naomidi nidi tolkomórri, Moab bwóbdügabi. 7 Wa kürü kümtine wagó, ‘Ka ia zaget kolpamab

* 1:20 Naomi ngian küp módóga Ibrüu bóktane: morroal ó barginwóm. † 1:20 Marra ngian küp módóga Ibrüu bóktane: kap. ‡ 1:22 barrli [witzan] klama. Mórrke-mórrke módóga: barley. * 2:2 Israael pamkolpamab inzan gida yarilürr, mogob kolpam, aipab koke olmal, akó kóble tangbamtinüm (Duterronomi 24:19).

solkwat koke akyeno, barrli singül dakabainüm?’ Da wa zaget kurai irrbi bókyene, kókó errkyadan. Wa ma wata karianbóka kuri ngón agóne aren-aren müót murrdü.”

⁸ Da Boaz Rrutün we wyalórr wagó, “Gyaurka, kürü bóktan turrkrru. Ma myamem darrü apapdó barrli singül dakabain-gu, akó ini poko amgatgu. Ma wata ini zaget kolab minggüpanan akyan namulo! ⁹ Ma we apap ngaka, pama barrli singül ne singgalgóndako, ma kubó ola namülünke, kolab solkwat barrli singül dakabainüm. Ka blaman pam kuri nilnüma marü kolae tonarre ngakan-gum. Akó marü naea nóma müpüde, kubó ma we mariti tólaelórrón nae beledógab enónke, i ne kla errngamórrre.”

¹⁰ Rrut wakósingül we nülkamülürr tüpdü, da obzek tüpdü elkomólórr. Da wa Boazón imtinürr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka iade morroal sesena igó, ma kürü morroal ngakandóla? Ka go mogob kolóla.”

¹¹ Boaz bóktan yalkomólórr wagó, “Ka blaman bóktan nurrkrruarre ma moba kolalkotódó ne poko tómbapónórró, marü müóra nóma nurrótókorrr. Ka umulóla, ma moba aipab nis akó moba bwób iazan amgatórró, akó ma ia katókorrró ngyabenóm mogob kolpampükü, ma ngaen umul-koke nibióbbóka namülnürrü. ¹² Marü sab LOD darrem wató mókyene, ma ne poko tómbapón namülnürrü. Marü sab LOD, Isrraelón God nótóke, dudu darrem kla wató mókyene, ma noa murrdü† ngyabenóm katókorrró moba zid bainüm!”

¹³ Rrut bóktanórr wagó, “Ma moba obzek kwata kürüka metat morroal asen namulo, wirri pam. Ma kürü kari morroal koke kuri kina, ma enezan morroal tonarre bóktandóla kürüka. Enanla ka darrpan tonarr kokela marü ngibürr zaget koldógab.”

¹⁴ Alo ngarkwat nóma semrranórr, Boaz Rrutünbóka wagó, “Ala kató, plaoa poko ipa, ugó yanggóból ini waendó.” Da wa we mórran-mórran bainürr ngibürr zaget kolpampükü. Boaz ngibürr bamngulürrün barrli küp uliónürr. Rrut tóba ngarkwatódó elorr, da ngibürr alo pokoa baminürr. ¹⁵ Rrut nóma bupadórr barrli singül dakabainüm, Boaz tóba zaget pamdó bóktanórr wagó, “Ini kol kubó olkomólamke. Wa ne kubó nóma dakabain waril barrli kur negako, e kubó oyaka bóktan-gu igó, wa kolae kla tónggapóndo.‡ ¹⁶ Akó kubó ngibürr tangande alók kwarilünke ene kurdügab, oya dakabainüm. E kubó oya aggu.”

¹⁷ Da Rrut we dakabain warilürr barrli singül, kókó abüsa nóma bótaorr. Wa blaman nóma ailürr küp ausüm, ene barrli küp 10 müp ngarkwat kwarilürr. ¹⁸ Rrut ene barrli küp imarrurr müót basirrdü. Wa tóba kolalkot omtyanórr wa nigó ngarkwat barrli ailürr, akó wa uliónürr ne alo pokoa baminürr. ¹⁹ Naomi oya umtinürr wagó, “Ma ia ini barrli ne dakabain namüla, errkya ngürr? Akó ma noa apapdó zaget namüla? Da God bles ki yó ene pam, marü morroal nótó ngakan yaril.”

Da Rrut tóba kolalkot wyalórr wa noan apapdó zaget warilürr. Wa bóktanórr wagó, “Ka darrü paman apapdó zaget namüla, ngi Boaz.”

²⁰ Naomi wirrianbóka we bóktanórr Rrutka wagó, “LOD Boazón bles ki yó, akó wa koke bóleanórr tóba morroal tonarr okaka amzazilüm arról akó бүдүл nidipko!” Naomi akó bóktanórr wagó, “Ene mibü minggüpanan narezorete, ó wa mibü darrü [aurdü amaik] pama.”§

²¹ Da Rrut bóktanórr wagó, “Kürü akó morroal ne bóktan küline, wagó, ‘Ma kürü zaget pamkolpam minggüpanan namulo, kókóta blaman abüla kürü apapdó tai nóma blakóne.’”

† 2:12 murrdü, Ibrü bóktane ma inzan angrirrüna: ma noa tap lorodó katókorrró moba zid bainüm. ‡ 2:15 Isrrael pamkolpamab gyabi yarilürr barrli singül dakabainüm kur minggüpanan. § 2:20 Ngaen, minggüpanan zonaretal nidipako, ibü wirri zaget asi yarilürr Isrraelóm. Darrü kolan müóra kubó nóma nurrótóke, ene narezoreta ene бүдүл paman түп akó elklaza azebóm ó oya kóble apadóm, ibü aurdü amanóm, akó ibü ngabkanóm. Ibü ngaen-gógópan siman oloma ene бүдүл aban elklaza ugórr wató yazebe (Duterronomi 25:5-10).

²² Naomi bóktanórr wagó, “Rrut, amkoman, kürü olom, ma sab kolpükü zaget namulo Boazón apapdó. Marü sab aprrapórr ta kolae tonarre kena ngakan kwarilün, ma ne darrü paman apapdó nóma natoko.” ²³ Rrut we dakabain warilürr Boazón zaget kolpükü, kókó blaman barrli akó [wit] abüla nóma blakónórr. Da wa metat we ngyaben warilürr tóba kolalkotpükü.

3

Naomi Rrutün Müör Kwat Yamkünürr

¹ Ngibürr ngürr kakóm, Naomi Rrutünbóka wagó, “Kürü ubi marü müör kwat tónggapónóma. Ene igósüm, sab marü mobanan müót yarile, akó marü ngyaben sab morroal yarile. ² Ma umulóla Boaz, ma noa zaget kolpükü barrli dakabain namülnürrü, mibü minggüpanan narezoreta. Da turrkrru. Ini irrüb wa kubó barrli küp aus bwóbdü zaget* yarile. ³ Da ma apür, morroal ilang idi balóp, akó ma tumum mórrkenyórr püti bai. Da kubó natókóke ene küp aus bwóbdü. Ma kubó moba pupo bain-gu igó ma olamla, kókó oya aloa akó anóna nóma blakóne. ⁴ Ma kubó tai ngakalónke wa kubó ne umtule. Natókóke, oya basirr mórrkenyórr kwit yónke, da kubó umtulke oya wao-wao. Wa kubó marü darrü kla tónggapónóm mile.”

⁵ Rrut wyalórr wagó, “Ka kubó blaman kla tómbapono, ma ne poko namüla.”

⁶ Wa we natókórr, küp aus bwóbdü. Wa ene kla blaman tómbapónórr, oya kolalkota ne bóktan wyalórr. ⁷ Boazón aloa ó anóna nóma blakónórr, oya bübdü morroal mórranórr. Da wa utüm wamórr, barrli kwób minggüpanan. Wa ut nóma yarilürr, Rrut piküpan natókórr, oya wao-wao mórrkenyórr we kwit yónürr, da we umtulürr. ⁸ Ene irrüb zokrrók, oya utürrün büba nóma arrkürrürr, wa türsümülürr, da bümzazilürr. Nóma ngabkanórr, da wa kol osenórr, tóba wao-wao.

⁹ Boaz bóktanórr wagó, “Iba, kolo! Ma ia nótó?”

Rrut bóktanórr wagó, “Wirri pam, ka Rrut. Kürü ubia kürü mató ngakókalo, zitülkus ma kürü [aurdü amaik] olomla.† Da ma ia sab kürü koke kümigo moba kolóm?”‡

¹⁰ Boaz bóktanórr wagó, “[Lod] marü bles ki myó, kürü olom! Ma ngaen-gógópan morroal tonarr okaka imzazilürrü moba kolalkotódó, da ma errkya wirri morroal tonarr okaka simzazila kürüka, zitülkus ma darrü küsil pam koke kuri yamküna, ia elklaza-koke pam ó mórrel pam. ¹¹ Ma gumgu, kürü olom, blaman is umulako ini wirri basirrdü, ma morroal tonarr kolóla. Ka blaman kla sab tómbapono, ma ne klamóm kümtina. ¹² Wa go amkomana, ka marü minggüpanan narezoretla marü aurdü amaiküm, a darrü narezoret asine, amkoman minggüpanan nótóke kürükagab. ¹³ Ma ini irrüb poko aini namülün ngarkwat kókó irrbi. Mi sab ugón umul bairre, wa ne ubi nóma baine, marü aurdü amaiküm. Enta taia! Ka arról LODón obzek kwata igó bótkono wagó, marü sab kótó aurdü mumaiko, wa ne ubi koke nóma baine. Da ma ugó umtul, kókó sab irrbi.”

¹⁴ Rrut Boazón wao-wao we umtulürr kókó sisa balgón küsil yarilürr, zitülkus Boazón ubi koke yarilürr kolpama koke ki umul bairre igó, kola we umtule barrli küp aus bwóbdü. ¹⁵ Boaz oyabóka wagó, “Moba tumum mórrkenyórr ugó sidó, da moba tange ugó adrrat.” Wa emoanórr, da Boaz oya abün barrli küp uliónürr. Wa 6 mün yazablórr Rrutün mórrkenyórrdü alókóm. Wa kwit yónürr, da Rrutün singüldü igasilürr. Da Rrut we alkomólórr ama wirri basirrdü.

* **3:2** Ene barrli zaget inzan yarilürr. Kubó barrli aila nóma blakóne, küp ausüm, pama ene barrli kwitüdü aman kwarile. Wóra blaman bul akó biza kubó amale kókó barrli küpana bamirre. † **3:9** Ma müsirrga ain bóktan 2:20 ngakanke. ‡ **3:9** Ibrü bóktane ma inzan angrirrüna: Moba mórrkenyórrü kürü ngakoklao, marü [leba zaget] kol nótókla.

¹⁶ Wa nóma abzilürr müót basirrdü, oya kolalkota umtinürr wagó, “Ma ia-ia natóka, ka marü sim ne poko mila?” Rrut oyaka blaman poko adrratórr, Boaz ne tonarr tómbapón yaril oyankü. ¹⁷ Rrut inzan warilürr wagó, “Boaz bóktanórr wagó, ‘Ma tang küpan koke alkomolo moba kolalkotódó,’ da wa kürü abün barrli küp küline”.

¹⁸ Naomi oyaka bóktanórr wagó, “Ma wata kya piküp namülün, kókó kubó marükwata igó ia tómbapóne. Boaz kubó koke ngón ngagóne, wa kalma kókó ini bóktan tónggapóne.”

4

Boaz Rrutün Zumiógürr

¹ Boaz kwóbbazen pokodó wamórr, wirri basirran barrbün mamtae minggüpanan, da wa we mórran-mórran bainürr. Da módóga, Elimelekón minggüpanan narezoret, Boaz noabóka apón yarilürr, wa ene poko ugósan sórrgrratórrma. Boaz oya ngyaunürr wagó, “Kürü gódam, mórranóm ala tam!” Da ene pama we wamórr oyaka, mórranóm. ² Boaz 10 [balngomól byarmarr pam] ngibaunürr wankü mórranóm, da i bobrranórr. ³ Wa bóktanórr ene minggüpanan narezoretódó wagó, “Naomi kuri tolkomóle Moab bwóbdügabi, da oya ubia, kolpama mibü minggüpanan narezoret Elimelekón tüp amigórrre, ene kla [aurdü amaiküm]. ⁴ Ka gyagüpi wama kagó, ka marü ini poko ayaldóla. Ma ne ubi nóma namulo apadóm, da amióg ibü obzek kwata, aini nidi mórrandako, akó ini balngomól byarmarr pamab obzek kwata. Ma ne ubi koke nóma namulo, kibüka tópta. Darrü pam myamem singül kwata babula ini tüp amiógüm, wata matókla. Ka ma marü kakotala.”

Ene pama wa, “Taia, ka amigo ene kla, ene kla aurdü amanóm Naominkü.”

⁵ Da Boaz bóktanórr wagó, “Ma ene tüp nóma amigo Naomikagab, da igósidi ma ta ene Moab kol Rrutün zumigo, ene Maklonón kóble. Ene igósüm, ene tüp sab бүдүл oloman bobatalab tangdó yarile.”

⁶ Da ene pama inzan bóktanórr wagó, “Ka igósidi gaodó kokela ene tüp amiógüm, zitülkus kürü tüp sab ene kolan olmala kena ipüdünüm; sab babul yarile kürü olmal akyanóm. Ka gaodó kokela, a ma müób amióg.”

⁷ (Ngaen, ene tonarrdó, Isrrael kolpamab gida yarilürr wagó, darrü oloman tüp ó elklaza bumiógüm ó darrem-darrem bumiógüm nóma yarile, da ene inzana, wa wapórdó baten kla inine, da wa amióg olom ekyene, nótó apadóda. Da wa ene poko dümdüm kuri ekyene.)

⁸ Ene pama Boazónbóka wagó, “Mató bumióg.” Da wa tóba wapórdó baten kla ininürr, Boazón ekyanórr. ⁹ Boaz ene balngomól byarmarr pam nilóp akó ngibürr nidi kwarilürr ene pokodó wagó, “E blamana yabiób ilküpi kuri esenane ini ngürr. Elimelek akó oya nis siman olom nis Kilyon akó Maklon, ka blaman ibü elklaza kuri bumiga Naomikagab. ¹⁰ Akó ka Rrutün kuri upuda kólba kolóm, Maklonón kóble, Moabgab nótó katókorrr. Ene igósüm, Elimelekón elklaza sab oya olmalkoldógab koke balóke akó oya bobatal sab asi kwarile oya pamkolpamdó akó basirrdü. Da e blamana kuri esenane ó kuri barrkrrua, ini ngürr.”

¹¹ Balngomól byarmarr pam akó ola nidi kwarilürr, blamana bóktónóp wagó, “Ki marü kuri móserre akó murrkrrurre! [LOD] sab ene kol, marü müótüdü nótó bangrine, inzan wine, Rreizel akó Liazan, abün olmal nidi nósenóp Zeikobónkü. Ma sab mórrel pam namulo Eprratón zitüldü akó kolpam marübóka wirri umul kwarile Betliemóm. ¹² Marü sab LOD ne olmalbobatal müline Rrutkagab, i sab inzan kwarile Perrezón* olmalbobatalzan, Tamarr ne olom ilngumilürr Zudankü.”

Boazón Olmalbobatal

¹³ Da Boaz Rrutün we udódürr müötüdü, tóba kolóm. LOD we tangzwamtinürr, da bikóm esenórr, siman olom we ilngumilürr. ¹⁴ Basirr kola Naominbóka wagó, “LODón yagüram! Wa marü bobat kuri mókyene errkya, marü sab nóto ngamkale. Isrrael kolpam sab oyabóka wirri umul kwarile. ¹⁵ Wa marü sab kúsil arüing mókyene akó marü sab ngakan yarile epepdó, zitülkus marü kolalkota oya ilngumile. Rrutün [moboküpdü ubi] marükama akó wa ngarkwatódómo 7 siman olmaldógab.”

¹⁶ Naomi ene gab olom ipadórr, tóba ganggópdo ingrinürr, da we makrraolórr.

¹⁷ Oya minggüpanan kola olom ngi ngyesilóp Obed.† I blaman is nüzazilóp wagó, “Rrut Naominkü siman olom kuri ilngumile!” Obed olom ilngumilürr, ngi Zesi, Deibidün ab nóto yarilürr.

¹⁸ Perrezón olmalbobatala inzan tóbabótórr, kókó Deibidün amrran.

Perrezón siman olom Kezrron yarilürr,

¹⁹ Kezrronón siman olom Rram yarilürr,

Rramón siman olom Aminadab yarilürr,

²⁰ Aminadabón siman olom Nakson yarilürr,

Naksonón siman olom Salmon yarilürr,

²¹ Salmonón siman olom Boaz yarilürr,

Boazón siman olom Obed yarilürr,

²² Obedón siman olom Zesi yarilürr,

akó Zesin siman olom Deibid yarilürr.

Rrutün Peba aini blakóna.

---

† 4:17 Obed ngian küp módóga: tangbamtin olom.

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna, Samuel 7:1-5, 8-17

7

[Lodón] [Alkamül-koke Bóktan] [Deibidka]

¹ LOD Deibidün aurdü amanikürr ibükagab, wankü nidi gazirr kwarilürr. Da módóga, wa paude we mórran-mórran bainürr tóba morroal wirri müótüdü. ² Kinga [prropet] Neitónka we bóktanórr wagó, “Ka inamüla ini agurr sida* nugupi aelórrón müótüdü, a Godón bokos† ama gyaurka [Palae Müótüdüma].”

³ Neitón bóktan we yalkomólórr kingdü wagó, “Marü ne gyagüpitótóke, wam da tónggapó, zitülkus LOD mankü asine.” ⁴ A ene irrüb LOD Neitónka we tóbtanórr wagó, ⁵ “Ugó wam kürü zaget olom Deibidka, da igó yalke magó, ‘LOD igó bóktóne: ma sab ngyaben müót koke elo kürünkü.’ ”

⁸ “Wam, da kürü zaget pam yalke magó, ‘Wirrian Arüng LODón bóktan yóni wagó, “Ngaen-gógópan ma enan [sip] ngabkan pam namülnürrü, da ka ma marü kuri murruna sipab alo bwóbdügab kürü Isrrael pamkolpam balngomólóm. ⁹ Ka mankü asi namülnürrü ma ene iazan wamnórró. Akó ka ibü marükagab amarró mankü nidi gazirr kwarilürr, ama kolaedó simarrurr. Da ka sab marü ngi wirri ino ngibürr ini tüpdü wirri pamzan. ¹⁰ Akó ka sab kólba Isrrael is ngyaben bwób nókyenónómo. Ka sab ibü ola irito, igósüm i sab tibiób bwóbdü ngyaben kwarile. Ibü sab myamem koke nunurre, kolaean pamkolpama ngaenzan bangón kwarilürr, ¹¹ ka ibü zaz ne tonarr irrbürrü, tai kókó errkya. Akó ma sab paudüdü ngyaben namulo. Mankü nidi gazirr kwarilürr, i marü sab kokean munurre. Akó ka, LOD, ka marü amkoman igó milo, Deibid: Ka sab müót elo marünkü.‡ ¹² Marü arróla nóma blakóne, ó tüpdü nóma müngrirre marü abalbobatal negako, ka sab darrü küp marükagab ipudo marü pabo apadóm, akó ka sab oyankü pabo tónggapono wa sab metat nólgabi ne balngomól yarile kingzan. ¹³ Kürü ene müót sab wató ele, kürü sab nóla kagürrórrre. Kürüme sab metat darrü küp asi yarile, sab metat-metat nótó balngomól yarile kingzan. ¹⁴ Ka sab oya Ab namulo akó wa sab kürü olom yarile. Wa ne kolae nóma tónggapóne, ka sab oya wirri bidam ekyeno, aba tóba olomzan bidam akyanda. ¹⁵ A ka sab kólba morroal tonarr koke agino oyakagab, ka Solkagabzan agirrü, ka marüme noan amaikürrü, ama marü müngrirrü. ¹⁶ Marü müóta sab kokean bülgüte akó marü kingzan balngomóla sab kokean blakóne. Marü olmalbobatal sab metatómpükü king korale Isrrael bwób alngomólóm.” ’ ’ ”

¹⁷ Ene kakóm, Neitón blaman ini poko Deibidka we büdrratórr, LOD ne kla okaka sizazinürr.

---

* **7:2** sida wirri darrem akó agurr nugupa. Mórrke-mórrke módóga: cedar. † **7:2** Godón bokos Godón ngyaben marrgu yarilürr. Darrü ngi módóga: [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] bokos. Mórrke-mórrke módóga: Ark of the Covenant. **7:2** BazeB Tonarr 26:1 ‡ **7:11** Deibidün müótan küp módóga: oya olmalbobatal.

Ngaen-gógópan Peba Igó Ngiliarróna, King

2:10-12; 3:3-5, 7-14; 4:20-21, 25; 6:1, 11-14; 11:1-5, 7-13, 42-43; 16:29-33

2

Deibidün Búdül Póep

¹⁰ Deibid nurrótókorrr, da we ilüngóp Deibidün wirri basirrdü.* ¹¹ Wa 40 pailüm balngomól yarilürr ene Isrrael pamkolpam. ⁷ Pailüm wa Ibrnon wirri basirrdügab balngomól yarilürr, 33 pailüm wa ama Zerrusalemgab balngomól yarilürr. ¹² Ene kakóm, Solomon we mórran-mórran bainürr kingan mórran klamdó tóba aban Deibidün pabodó. Wa Isrrael pamkolpam wirri arüngi balngomól yarilürr kingzan.

3

Solomon Tóre Ekorr [Wirri Gyagüpitótókóm]

³ Solomonón [moboküpdü ubi] [LODKa] yarilürr tóba aban Deibidün munyamón bóktan amorránkü. A wa go ama LODónkü [urdü amsel lar] akó [gyaur kla] bamngulülürr ngibürr godab tógaldó gyabi bwóbdü.

⁴ Darrpan ngürr Solomon Gibion wirri basirrdü wamórrr LODka lar urdü amselóm, zitülkus ene wirrian [alta] yarilürr, ngibürr altadógabi. Ngaen Solomon ola 1,000 ngarkwat dudu bongan gyaur kla yamselórr ene altadó. ⁵ Gibionüm LOD Solomonka irrüb we tamórr nusi, da we yalórr wagó, “Kato kürü, marü ubi larógóm nóma yarile.”

⁷ Solomon bóktan yalkomólórr wagó, “Da errkya, LODóe, kürü God, ma kürü, moba zaget pam, kingüm kuri küngrina kólba aban Deibidün pabodó. A ka go wata kari olomla, akó ka ta umul-kókla kólba zaget ia tónggapónóm. ⁸ Ka marü zaget pam inamüla, moba pamkolpamab aodó, ma nibiób ilianórr. Aüd ta kokeako akó atang ta nabea. ⁹ Da ma moba zaget pam morroal gyagüpitótók sekya marü pamkolpam balngomólóm akó morroal amzyatóm kolae laróga, morroal laróga. Gaodó pam babulana, marü ini abün pamkolpam balngomólóm!”

¹⁰ Ini bóktana LODón bagürwóman ngitanórr, Solomon ne poko imtinürr. ¹¹ Da wa oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma ini pokom gaodó kümtina, a kokrrap ngyabenóm koke, mobankü. Ma mórrelóm koke kümtina, akó mankü nidi gazirrdako, ibü kolae bainüm koke, a ma wa wirri gyagüpitótókóm katoa dümdüm ne klame morroal amzyatóm. Zitülkus ma ini pokom kümtina, ¹² módóga, ka sab tónggaponó ma kürü ne klamóm katoa. Turrkruru, ka sab marü wirri gyagüpitótók akó morroal moboküp mókyeno elklaza bómzyatóm. Darrü mazan pam ngaen babul yarilürr akó elnga sab mazan pam ta babul yarile. ¹³ Ka akó sab marü mülino ma koke ne klamóm katoa. Ka marü sab wirri mórrel mókyeno akó wirri ngi. Darrü king babul yarile mazan, marü ngyabendó. ¹⁴ Da ma ne kürü ngarkwatódó nóma ngyaben namulo akó arüng bóktan ó gida nóma mamooan namulo, marü aba Deibidzan tómbapón yarilürr, marü ngyaben ka ta sab igósidi kokrrap ino.”

4

Solomonón Morroal Ngyaben

* **2:10** Deibidün wirri basirr Zerrusalem wirri basirra.   **3:3** Bótang Peba 33:52; Duterronomi 7:5

²⁰ Zuda akó Isrrael pamkolpam inzan kwarilürr, amaka malu kabedó nóresako, ena bürrkós. Pamkolpama alo akó anón akó barngingwóm kwarilürr. ²¹ Solomon ene dudu bwób wató alngomól yarilürr, tai Yuprreitis tobarrdógab, tai kókó Pilistia kantrridü, ene go tai kókó Izipt kantrrian ngaru. Ene bwób pamkolpama taks mani aliön kwarilürr Solomonón. Ene abün-abün bwób tóba nyaben tonarrdó wató balngomól yarilürr.

²⁵ Solomonón* nyaben tonarrdó, Zuda akó Isrrael wata morroal nyaben namülnürr, tai Dan wirri basirrdügab dorrmetódóbóna kókó Berrsyiba wirri basirrdü malubarrdóbóna. Blaman pamkolpama wata paudüdü bobrralórr ngórr nugup murrdü.† Darrü kolaea ibüka koke tamórr.

5

Tugup bóktan enekwata, sapta 5:7-18: Solomon Irramkagab, Taerr wirri basirran king, ene müót ael elklaza we bumiógürr, wa ne klamóm yatorr. Solomon 30,000 pam yazebórr tóba tangamtinüm Isrraelgab, ene elklaza azebóm akó [Godón Gyabi Müót] aelóm. Solomon akó 150,000 pam yazebórr wirri ingülküp poko amkenóm Godón Gyabi Müót zitül tónggapónóm.

6

Solomon [Lodón] [Gyabi Müót] Elórr

¹ Ibü 480 paila nóma blakónórr Izipt nóma amgütóp, Solomon LODón Gyabi Müót ael ugón bókyanórr, tokom ngim pail ne kla yarilürr, Solomon Isrrael nóma alngomól yarilürr. Ugón nis ngim melpal yarilürr, ngi Zib.

¹¹ Da LOD Solomonka we bóktanórr wagó, ¹² “Ma ne kürü arüing bóktan akó gida nóma mumyamón namulo, akó kürü blaman gida bóktan poko mamooan namulo, da ka marü ab Deibidün ne [alkamül-koke bóktan] iliórrü, ka sab tónggapono. ¹³ Ka sab kólba ini müótüdü nyabelo Isrrael pamkolpampükü, akó ka kólba Isrrael pamkolpam kokean bimgüto.”

¹⁴ Da Solomon ene LODón Gyabi Müót ael we elakónórr.

11

Solomon Byalüngürr [Lodkagab]

¹ Solomon go abün mogob kol nyaep yarilürr. Wa ngaen-gógópan Izipt kingan óp olom upadórr, da solkwat ama Moab, Amon, Idom, Sidon, akó It kol bumiógürr tóba kolóm. ² LOD ngaen Isrrael pamkolpam igó nilóp wagó, “E sab nanabwób kol bumióggu, kürübóka umul-kók nidipko, akó ibü pam yabü kol koke ki bumiógnüm. E ne sab nóma tónggapónane, i sab yabü moboküp nyalüngerre tibiób god [ótókóm].” A Solomon ma ene kol tóba dalgüpdü simarrurr. ³ Solomonón amkoman kol 700 kwarilürr, kingab ópal olmal nidi kwarilürr. Oya ma akó 300 ngibürr kol kwarilürr. Ene kolabme wa tóba moboküp yalüngürr Godkagab. ⁴ Solomon myang nóma bain yarilürr ene mogob kola oya moboküp yalüngóp tibiób godódó. Wa LODón tai koke mamooan yarilürr oya aba Deibidzan kain yarilürr. ⁵ Solomon ama Astorretón ótók yarilürr, Sidon isab kol god, akó Molek, Amon isab ngazirr god.

⁷ Podo kwitüm, abüsa nólgabi banikda Zerrusalemgab, Solomon nis [alta] we tónzapónórr. Darrü Kemosón ótókóm, Moab pamkolpamab ngazirr god, akó darrü ama Molekón ótókóm, Amon pamkolpamab ngazirr god. ⁸ Solomon ta akó dadan

* 4:25 Solomon ngian küp módóga Ibruru bóktane: paud. † 4:25 ngórr nugup, Ibruru bóktane ma inzan angrirrüna: [grreip] syepor ó [pig] nugup.

poko tónggapónórr tóba blaman mogob kolabkü, wa, i sab tibiób godódó morroal ilang buru akó ngibürr elklaza ia angan korale.

⁹⁻¹⁰ Da LOD Solomonka nis münüm inzan okaka tübyónürr oya gyabi angrinüm mogob god bütókgum, a kinga ama kak amaikürr oyaka, Isrrael pamkolpamab God. Solomon oya arüng bóktan kokean arrkrru yarilürr, da wa Solomonka ngürsilüm we bainürr. ¹¹ Oyaka we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma inzan pamla, ma kürü [alkamülkoke tónggapórrón bóktan] akó kürü arüng bóktan koke amorrándóla, ka sab marü balngomól bwób marükagab ipudo, ama marü zaget olom ekyeno. ¹² Da ka büsai koke mürrkino ma arrólzanla, zitülkus kürü gyaur marü abdó Deibidka asine. A ka sab marü oloman tangdógab irrkino. ¹³ Ka ma sab blaman oyakagab ini bwób koke ipudo, a ka sab oya darrpan zitül ekyeno alngomólóm, Deibidünbókamde, kürü zaget pam, akó Zerrusalemónbókamde, ka kólbänkü ne wirri basirr ipadórró.”

Solomonón Búdül

⁴² Solomon Zerrusalemgab Isrrael 40 pailüm alngomól yarilürr. ⁴³ Wa nóma nurrótókórr, oya gapók oya ab Deibidün Basirrdü ilüngóp. Oya olom Rreoboam kingüm bainürr oya pabodó.

Tugup bóktan: Rreoboam wata Zuda zitül akó Benzamin zitül nolngomólólórr. Ngibürr Isrrael zitüla oyaka kak semónóp. Zeroboam ibü kingüm bainürr.

Rreoboamón balngomól kakóm, ngibürr kinga Zuda pamkolpam idi balngomól kwarilürr kókó Asa kingüm bainürr.

16

Eiab Isrrael Kingüm Bainürr

²⁹ 38 Ngim pail ne kla yarilürr, Asa Zudan king nóma yarilürr, Eiabón balngomóla ugón bókyanórr Isrraelóm. King Eiab, Omrrin siman olom yarilürr akó wa Samarria wirri basirrdügab balngomól yarilürr 22 pailüm. ³⁰ Wa abün kolae tómbapón yarilürr [LODón] ilküpdü; ngaen-gógópan ne king kwarilürr, ibükagab wa kolaean yarilürr. ³¹ Wa darrpan tonarr kolae koke tómbapón yarilürr king Zeroboamzan, Nebatón siman olom. A wa ma amkoman kolaean tonarr tómbapón yarilürr oyakagab, zitülkus wa ta akó Yezebelón zumiógürr, Etba-alón óp olom, Saedon wirri basirr king. Da módóga, ene pokodógab wa Ba-alón [ótókóm] we bainürr. ³² Wa [alta] Ba-alón ótókóm we elórr Ba-alón tóre müót kugupidü, wa ne müót elórr Samarriam. ³³ Eiab kol god Aserra oya gyabi talkum we tónggapónórr akó wa ngibürr kolae tómbapónórr. Wa LODón, Isrraelón God nótóke, ama tai büb bólmyanan akó wirri ngürsilan ngitan yarilürr ngibürr kingdügab, oya singül kwata nidi koralórr.

Tugup bóktan: Pail ugón 851 nóma yarilürr, Kerrison amtómól kúsilan nóma yarilürr, Eiab ugón nurrótókórr. Ngibürr kinga Isrrael pamkolpam idi nolngomólnóp kókó Osyia kingüm bainürr. Pail ugón 724 nóma semrranórr, Kerrison amtómól kúsilan nóma yarilürr, Asirria pamkolpama ugón togobórr Isrrael pamkolpampükü gazirrum.

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna, King

17:5-10, 24-29; 18:1-8; 21:1-6, 10-16; 22:1-2, 11-13, 16-20; 23:1-4

17

Asirria Gazirr Pama Samarria Wirri Basirr Ipüdüp

⁵ Olgabi Asirria king, ngi Salmaneserr, tóba gazirr pampükü wamórr, da Isrrael tüp blaman we ipadórr. I Samarria wirri basirr we kal-kal yangónóp aüd pailüm da blaman basirran barrbün mamtae we ngabkan koralórr paman alo byamkünüm baugum. ⁶ Osyia Isrrael king, oya 9 ngim pail nóma yarilürr, Asirria kinga ibü ugón yazebórr, da Asirria we imarrurr. Wa ngibürr Isrrael pamkolpam Ala wirri basirrdü irrbünürr, ngibürr Aborr tobarr minggüpanan, Gozan bwóbdü, akó wa ngibürr Isrrael pamkolpam Mid pamkolpamab ngibürr wirri basirrdü irrbünürr.

Isrraelón Kolae Tonarran Darrem

⁷ Isrrael is igósidi imarruóp, zitülkus ibü kolae tonarranme [Lodka], ibü God, ibü nóto yusürr Izipt kantridügab, i ne parraoan tangdó nóma kwarilürr. Akó zitülkus i ngibürr god [ótók] kwarilürr ⁸ akó ngibürr pamkolpamab bókam tumtum mummyamón kwarilürr, LOD ne pamkolpam kolabütan yarilürr ibü obzek kwata. I akó ene dadan kolae bókam tumtum mummyamón kwarilürr, Isrrael kinga ne kla umulbain kwarilürr. ⁹ Isrrael pamkolpama dümdüm-koke tonarr tómbapón kwarilürr LODka, ibü God, da ibü gyagüpitótók igó yarilürr, wamaka LOD koke asenda. I tóre bwób balmel kwarilürr pododó, ngibürr god bütókóm blaman basirrdü, tai karidügab kókó wirri. ¹⁰ I gyabi ingülküp zamngól-zamngól urrbulürr akó Asyerran gyabi talkum zolangólórr blaman pododó akó wirri nugup murrdüma.

Asirria Isa Isrrael Bwób Ia Ipüdüp

²⁴ Asirria kinga pamkolpam simarrulürr Babilongab, Kutagab, Abagab, Amatgab, akó Separrbaemgab, da we irrbünürr Samarria wirri ne basirr kwarilürr, Isrrael isab pabodó. I Samarria wirri basirr tibióbkü we ninóp. ²⁵ I ngaen-gógópan nóma ngyabenóm bainóp, i LODón koke ótok kwarilürr, da wa [laeon] ibüka we zirrtapónóp, da ibü ngibürr we ekrrónóp bütülümpükü, ene laeona. ²⁶ Ene bóktan we pupainóp Asirria kingdü wagó, “Ma ne pamkolpam iritürr basirr-basirr Samarriam umul-kókako ini tüpan godón gida. Ini zitülküsü wa laeon igósidi zirrtapórrre ibü akrranóm bütülümpükü. Ibü igósidi akrrandako, zitülkus i umul-kókako ini tüpan godón gida.”

²⁷ Da módóga, Asirria kinga ini arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrpan [prrist] zirrapónam e ne nibiób imarruarre. Wa sab ola ki ngyabe pamkolpam umul bainüm ene tüpan godón gida.” ²⁸ Da darrpan prrist noan idüdüp ngaen-gógópan Isrrael pamkolpampükü Samarriagab, wa we yalkomólóp Betel ngyabenóm, Samarria bwób kugupidü. Da we umul bain yarilürr LODón ótokóm.

²⁹ A blaman dakla ne pamkolpam kwarilürr, ma tibiób god we tómbapónóp, da alóngóp tóre pokodó basirr-basirr podo kwitüdü, ibü bütókóm. Ini tóre poko Isrrael pamkolpama tómbapónóp, Samarriam nidi ngyabenónóp ngaen-gógópan.

18

Ezekaea Zuda King

¹ Ilan olom Osyian, Isrrael king, aüd ngim pail nóma yarilürr, Ezekaea, Eiazón olom, oya balngomóla ugón bókyanórr, kingüm ugón bainürr Zudam. ² Ezekaea 25 pail olom yarilürr, wa ne kingüm nóma bainürr. Wa 29 pailüm Zuda bwób Zerrusalemgab alngomól yarilürr. Oya aip ngi Abiza, Zekarraean óp olom. ³ Wa wata dümdüm tólbael yarilürr [LODón] ilküpdü, oya abbobata Deibidzan tulmil tómbapólórr. ⁴ Wa ene obae godón [alta] gyabi bwóbdü amalórr, akó gyabi ingülküp syórr nangónónóp, akó Asyerran gyabi talkum singgalgólórr. Wa ene Mosesón ayan gwar syórrpókal yangónórr, Moses ne kla tónggapónórr. Ngaendógab kókó ene tonarr ngarkwatódó, Isrrael pamkolpama morroal ilang buru ne klamdó angan kwarilürr ene ayan gwar [ótókóm]. I ene ayan gwar igó ngilianónóp, Neustan.

⁵ Ezekaeen LODka amkoman bangun asi yarilürr, Isrrael isab God. Darrü babulan yarilürr wazan, blaman Zuda kingdügab, tai ngaen-gógópandógab kókó solodó ne king kwarilürr. ⁶ Wa wata karrkukus zamngólórr LODón mamóanóm akó kokean aupürr. Wa ene gida bóktan poko mamóan yarilürr, LOD Mosesón ne gida iliónürr. ⁷ Da igósidi LOD wata wankü asi yarilürr. Wa wata blaman klamdó bórrgrratórrón yarilürr, wa ne kla tómbapón yarilürr. Wa Asirria kingdü bóka bamgün yarilürr akó myamem koke zaget yarilürr oyankü. ⁸ Wa Pilstia pamkolpam memokan ekrranórr tai kókó Gaza bwób amrran, da wa blaman ibü basirr kolae ninóp, tai kari basirrdügab kókó wirri basirr amrran.

Tugup bóktan: King Ezekaea nóma nurrótókórr, oya siman olom Manase kingüm bainürr oya pabodó.

21

Manase Zuda King

¹ Manase ugón 12 pail yarilürr, kingüm nóma bainürr. Wa Zuda bwób 55 pailüm alngomól yarilürr Zerrusalemgab. Oya aip ngi Epziba. ² Wa kolaeen elklaza tómbapón yarilürr [LODón] ilküpdü. Wa ngazirr elklaza tómbapón yarilürr, ngibürr bwóbdü pamkolpamazán tómbapónónóp, LOD Isrrael pamkolpamab obzek kwata nibiób kolabütan yarilürr. ³ Wa ene dadan obae godón [alta] akó tómbapón yarilürr wirri kwitüm dorrodó, oya aba Ezekaea ne kla kolae ninóp. Wa akó alta Ba-alón [ótókóm] we elórr akó Asyerran gyabi talkum zolangólórr, Eiab Isrrael kingazan kainürr. Manase ta wimurrdü tórewóm yarilürr akó ibü bütók yarilürr. ⁴ LOD ngaen-gógópan igó poko bóktanórr wagó, “Kürü wata sab kólba müótüdü ótók kwarile Zerrusalemóm.” A Manase ama LODón [Gyabi Müótüdü] ngibürr godab alta balmelólórr. ⁵ Wa alta balmelórr, LODón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirr nisdü, wimurr ótókóm. ⁶ Wa tóbanan siman olom urdü yungürr ene ngibürr god bütókóm. Wa irrüb ut azil akó nus ut yarilürr. Wa ta bóktan arrkrru yarilürr büdül mórrkepekü ne pamkolpama ikikdako, ó samudügabi nidi umul baindako solkwat ne tonarra tómbapónórrre. Wa kari kolae koke tómbapón yarilürr LODón ilküpdü, akó inzana wa LODón ngürsilan ngitan yarilürr.

¹⁰ Da LOD tóba zaget pam, [prropet] nidi kwarilürr, nilóp bóktanóm wagó, ¹¹ “Manase, Zudan King, ngazirran tulmil tómbapólórr, akó wa kolaeen kla tómbapónórr Amorr pamkolpamdógabi, oya singül kwata nidi nyaben kwarilürr. Wa ta Zuda pamkolpam kuri imarrurr kolae tonarr tómbapónóm ngibürr obae god bütókóm, tüóbzan tómbapólórr. ¹² We ngarkwatódó, ka LOD, Isrrael isab God, igó bóktandóla kagó, ‘Ka di ódóddóla Zerrusalem akó Zuda ibüka. Sab blaman ne güblanga barrkrrue, sab gübarirr aengrre. ¹³ Ka sab Zerrusalem kulaino. Oya kolae sab we ngarkwatódó yarile, ka Samarra wirri basirr akó Eiabón tóba

olmalbobatalpükü ne ngarkwatódó nókyarró. Ka sab Zerrusalem pamkolpam inzan kolae ninünümo metatómpükü, amaka kübül amzazirrün akó amasórróna, myamem darrü alo burul babul. ¹⁴ Ka sab kólba ini dómdóm bamirrün pamkolpam popa bimgüto. Ka sab inkü nidi gazirrdako sab irrbuno ibü tangdó. Ibü elklaza sab idi yazebrre arüng tulmili, ¹⁵ zitülkus i kürü ilküpdü kolae tómbapón kwarilürr akó kürü ngürsilan ngitan kwarilürr, ene ngürrdügabi ibü abalbobatala Iziptgab nóma togobórr, tai kókó ini ngürr.’ ”

¹⁶ Manase Zuda pamkolpam obae god bütókóm imarrulürr, da i ma igósidi kolae tómbapón kwarilürr LODón ilküpdü. Akó ene tumum wa abün kolae tómbapón-koke pamkolpam akrran yarilürr büdülümpükü. Ibü óea Zerrusalem wirri basirr gwarranórr, dakla kubdügab tai kókó dakla kub.

22

Gida Peba Esenóp

¹ Zosaea 8 pail olom nóma yarilürr, oya balngomóla ugón bókyanórr. Wa Zerrusalemgab 31 pailüm balngomól yarilürr. Oya aip ngi Zedida, Adayan óp olom, Bozkat wirri basirrdügab. ² Wa dümdüm kla tómbapón yarilürr [LODón] ilküpdü. Wa akó tóba abbobat Deibidün wapór gaodóma akyan yarilürr akó kokean azyónürr, tutul kwata akó banól kwata.

Tugup bóktan enekwata sapta 22:3-10: Zosaea ngibürr pam we nilóp LODón [Gyabi Müót] tónggapónóm. I nóma tónggapón kwarilürr, i Mosesón ene [arrngamórrón gida peba] ugón esenóp, da we sidüdüp Zosaeaka.

¹¹ Kinga LODón bóktan nóma arrkrrurr atangde, mórrkenyórr we nütürróp tóba bübdü ne gyaur akó müp pupainüm. ¹² Wa we nilóp prrist Ilkaea, A-ikam, Syapan olom nótó yarilürr, Akborr, Mikayan olom nótó yarilürr, Syapan, peba wibalóm olom, akó Aesaya, tóba zaget pam, ¹³ ini bóktan wagó, “Ugó ogob, LODón amtinüm ini peban bóktanankwata. Da kürüka müsirrga sinamke akó blaman ini Zuda isdü, zitülkus LODón ngürsila urazan baebda mibüme. Zitülkus módóga, mibü abalbobatala ta ini peban bóktan kokean arrkrru kwarilürr. Ibü tórrmen tulmil ene bóktan ngarkwatódó koke kwarilürr, mi ne poko ki mummyamónórrre.”

Tugup bóktan enekwata sapta 22:14-15: Zosaea ngibürr ngi pam we zirrnápónóp Godón kol prropetódó, ngi Ulda. Da wa ibü ini bóktanpükü zirrnápónóp kingdü.

¹⁶ “LODón bóktan yóni wagó, ‘Tübarrrru! Ka sab kolae sidüdo ini Zuda tüpdü akó pamkolpamdó blaman ini peban bóktan ngarkwatódó, Zuda kinga ne poko etangórr. ¹⁷ I kürü küm gütrre akó ngibürr godódó morroal ilang buru angan kwarilürr, akó kürü ngürsilan ngigütirre ngibürr tange tólbaelórrón elklaza [ótókde]. We ngarkwatódó, kürü ngürsila sab urazan tóbaebe ini bwóbdü akó sab atamün nabe yarile.’ ¹⁸ Ene Zuda king, yabü nótó zirrtapórrre LODón bóktan amtinüm, bóktan izazilamke magó, ‘LOD, Isrrael isab God, inzan yarile ene bóktanbóka, ma ne bóktan arrkrrua: ¹⁹ Ma amkoman arrkrruo, ka, LOD, ini basirrankwata nóma bóktóna akó pamkolpamabkwata. Ka igó bóktóna kagó, “I sab ngazirr obzek kwarile akó ngibürr pamkolpama ibü ngi amórr bóktandó ingirre.” A ma nóma arrkrrua, moba moboküpdü ma kari gyaur koke namüla. Ma moba ngi tüp elkomóla kürü obzek kwata. Ma moba mórrkenyórr nütürrnúma akó yón namüla kürü obzek kwata, da ka marü igósidi murrkrrua. ²⁰ We ngarkwatódó, ma sab nóma nurrótoko, marü sab paudi moba abalbobatalpükü mülüngrre. Marü ilküp nisa sab ini di koke eseni, ka sab ne kla zirrsapono ini pokodó.’ ”

Da i kingdü bakonórr, blaman poko we izazilóp.

23

Zosaea Godón [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Akó Irsimülürr

¹ Da kinga blaman byarrmarr balngomól pam we ngibaunürr kwób bazenóm, Zudagab akó Zerrusalemgab. ² Wa we kasilürr [Lodón] [Gyabi Müótüdü]. I usakü ogobórr, blaman pamkolpam Zudagab akó Zerrusalemgab, prrist, prropet, akó blaman pamkolpam, ia wa ngi pama o popa pam. Da wa Lodón dudu Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan Peba ibüka we etanglórr, ne kla esenóp Lodón Gyabi Müótüdü. ³ Ene kakóm, kinga we zamngólórr tóba talkum minggüpanan. Wa alkamül-koke tónggapórrón bóktan ingrinürr Lodón obzek kwata, oya mamóanóm, akó oya gida bóktan poko akó arüng bóktan gangga arrbünüm dudu moboküpi akó dudu samu-i, akó ini alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmendó arrbünüm, pebadó ne poko wibalómórrón kwarilürr. Da blaman pamkolpama ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan we yazebóp. ⁴ Da kinga Ilkaea, singüldü prrist nóto yarilürr, akó ene prrist, olgab ngi nidi amórran kwarilürr, akó Lodón Gyabi Müótan mamtae nidi ngabkan kwarilürr, ibü we nilóp, Lodón Gyabi Müótüdügab blaman kolae elklaza ausüm, Ba-al akó Asyerra ibü [ótókóm] ne kla tómbapónóp, akó blaman wimurr ótók elklaza. Módóga, blaman ene elklaza urdü we yamselóp Zerrusalem wirri basirr kalkuma, Kidrron buruburüdü, a urtók buru ama Betel imarruóp.

Tugup bóktan enekwata sapta 23:4-20: Da Zosaea blaman Zuda akó Isrrael kantrridüma we wamlórr, ene tórewóm poko kolae bainkü, pamkolpama tange tómbapórrón godpókal ne ótók kwarilürr, akó ene prrist, obae godónkü nidi zaget kwarilürr, we zirnapónóp.

Zosaeen solkwat ne kinga balngomól kwarilürr, Godón koke ótók kwarilürr, a i ama oyaka kolae tonarr tómbapón koralórr.

Nis Ngim Peba Igó Ngiliarróna, Krronikol 36:14-23

36

Zerrusalem Wirri Basirr Kulainóp

¹⁴ Blaman Zuda balngomól [prrist] akó blaman pamkolpam, ibü ta amkoman banguna blakónórr, da i akó dadan kolae we tómbapónónóp mogob pamkolpama ne ngazirr kla tómbapón koralórr, obae god elklaza tómbapónde akó [ótókde]. I [LODón] Müót inzan kolae tulmili [tómanan] ngitanónóp, LOD tüób ne müót gyabi yónürr. ¹⁵ LOD tüób, ibü abalbobatalab God, ibü metat ikik bókran yarilürr, tóba [prropeta] ibüka nóma bóktan kwarilürr, zitülkus oya gyaur asi yarilürr tóba pamkolpamabkü akó tóba Müótankü. ¹⁶ A i Godón menyam pam ngüóng bóngyal kwarilürr, ibü bóktan alzizi aman koralórr, akó prropet [tiz bangón] koralórr, kókókó LOD ngürsilüm we bainürr. Oya güb ain myamem nabe yarilürr.

¹⁷ Da God Babilonia isab king we zirrsapónórr Zuda pamkolpamdó. Ibü küsil pam we ekrrónóp gazirr turriki, LODón [Gyabi Müötüdü]. Kingan gyaur babul yarilürr, wa ia küsil pam yarilürr, ia küsil kol, ia epep myang, ta ia arüng-koke. God blaman pamkolpam wata kingan tangdó irrbünürr. ¹⁸ Ene Godón Gyabi Müötüdü ne elklaza kwarilürr, ia wa wirri darrem kla ó ia kari darrem klama, akó Gyabi Müötüdü ne mórrel kwarilürr, wa blaman we imarrurr ama Babilon.* I ta akó kingan akó oya ngi pamab mórrel blaman yazebóp. ¹⁹ Godón Gyabi Müót uri amzikóp akó Zerrusalem wirri basirr ne kotarra amarükürrün yarilürr, ene kotarrpükü ta ilgütóp. Wirri pamab morroal wirri müót blaman sentenóp akó wirri darrem elklaza kolae nyónónóp.

²⁰ Gazirr turrik nidi nurutóp, ibü Babilon we barrmünürr. Babilonia kinga ibü [leba zaget] tómbapónóm we irrbünürr tóbankü akó olmalabkü, kókó Saerrus, Perrisia† king, bwób nóma ipadórr. ²¹ Ene igósüm, LODón bóktana küppükü bainürr, Zerremaea ne bóktan simaikürr wagó, “Tüpa piküp ngyabele, 70 pailüm ngón agóle tóba ngón agón morroal apadóm, wa koke ne ngón agón ipadórr abün pailüm.”‡

²² Zerremaean taedógab ne bóktana tubrranórr, LOD oya ne poko ekyanórr, LOD ene bóktan küppükü yónürr. Ngaen-gógópan pail ne kla yarilürr, king Saerrus Perrisia nóma alngomól yarilürr, LOD ini gyagüpítótók ekyanórr oya moboküpdü, zürük bóktan angrinüm akó wialómóm tóba dudu kantrriankü. ²³ Wagó, “Perrisia kantrrian king Saerrus igó bóktanda wa, ‘LOD, kwitüm God, ini tüpdü blaman kingan bwób kürü kuri küline. Wa kürü kuri küngrine oyankü müót aelóm Zerrusalemóm, Zuda kantrridü. Ma ne oya pam nótó nóma namulo, LOD marü God asi ki yarilün mankü, da ma podo kasilke, ene müót akó aelóm.’ ”

---

* **36:18** Babilon Babilonia ngaensingül wirri basirr yarilürr. † **36:20** Perrisia ngaep ngia, errkya küsil ngi módóga: Irran. ‡ **36:21** Godón darrü gida bóktan poko inzana Israael pamkolpamdó wagó, blaman 7 ngim paildü, tüpa wata piküp ki ngyabelón darrpan pailüm. Ini pailan ngi módóga, [Sabad] pail. Ini bóktanzan koke amorrán koralórr, tüpan mórrela blakónórr. Zuda pamkolpam Babilon nóma barrmünürr, tüpa ugón morroal kokrrap Sabad ipadórr ngón agónóm ene 70 pailüm. **36:21** Zerremaea 25:11; 29:10

Godón Agür Wórr Peba 23:1-6; 95:1-11; 110:1-7; 119:9-16

23

[Lod] Kürü Ngakan Pama

Darrü [Deibidün] Wórr

- ¹ LOD kürü ngakan pama, kürü wató alngomólda; Ka igósidi darrü kla koke arendóla.
² Wa kürü morroal mórrel bwóbdü mórran-mórran ainda.
 Wa kürü alngomólda morroal piküp güb arób naedó.
³ Wa kürü küsil arüng akyanda.
 Wa kürü dümdüm kwatódóma alngomólda,
 tóba morroal ngianme.
⁴ Enana ka agóltagóldóla güm algón-koke tümün kwatódóma,
 kürü kolaedó gum babula,
 zitülkus ma kankü asinla.
 Marü bidam wóp akó tupuru,
 kürü ini nis klama adlangdamli.
⁵ Ma kürünkü alongalo tóre tónggapóna,
 kürü gómdamal-koke nidipko, ibü wapi;
 Ma kürü singül [olib] oele kóngangoa, kürü morroal apadóm,
 marüme, kürü kübüla byamróke tai kókó ib.
⁶ Amkoman, marü morroal tonarr akó gyaur sab kürüka asi namüli
 kürü ngyabendó,
 akó ka sab LODón Müótüdü ngyaben namulo metat.

95

Agür Wórr

- ¹ Yao, mi kya [LODónkü] wórr atonóm bagürwómpükü!
 Yao, mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü oyankü, mibü zidbain ingülküp
 nótóke!
² Mi kya oya obzek kwata togobón oya eso akyanóm,
 mi kya taegwarr apónónóm bagürwómpükü wórri oya agürüm.
³ Zitülkus módóga, LOD wirri arüng Goda,
 wa wirri arüng Kinga blaman godódógab.
⁴ Aumana tüp oya tangdóma,
 akó wirri kwitüm podo ta oya tangdómako.
⁵ Malu oyane, zitülkus wató tónggapónórr;
 akó oya tanga dorro tónggapónórr.
⁶ Yao, mi kya singül tüp alókóm togobón oya [ótókóm]!
 Mi kya wakósingül nümngününüm oya obzek kwata, LOD mibü Tómbapón Pam!
⁷ Zitülkus módóga, wa mibü Gode,
 akó mi oya apapdó pamkolpamakla,
 mi sipzanakla, wa ne [sip] ngabyóna.
 Errkya, e wata ki barrkrrua God ne pokó bóktanda!
⁸ “Wirri-singül bain-gu yabü abalbobatalazan Merribamzan kainóp,

- akó i Masamzan kainóp,* ene [ngüin-koke bwóbdü],
 9 i kürü nóla apók kwarilürr,†
 enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü ibüka.
 10 40 Pailüm ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Israael pamkolpam, ene tonarrdó nidi
 ngyaben kwarilürr.
 Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, ‘Ibü ubi wata metat tibiób ubi kwata
 tótókóma,
 akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.’
 11 Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó [arüng alkamül-koke bóktan] ingrürrü kagó:
 ‘I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm!’ ”

110

[Lod] akó Oya Alearrón King

Darrü [Deibidün] Wórr

- 1 LOD God igó bóktanórr kürü Lodódó* wagó,
 “Ma ae mórra ini wirri pabodó, kürü tutul tangdó,
 kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako,
 ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm.”†
 2 LOD sab marü kingan arüng mókyene Zaeongab.‡
 Ma sab wirri pam namulo; marüka nidi bóka bamgündako, ma sab ibü aodógab
 balngomól namulo!
 3 Marü gazirr pama sab wata ubi bain kwarile
 marü gazirr ngürr nóma semrrale.
 Amaka glesa aupda irrbi, sab marü küsil pama inzan togobe marüka, gyabi wi
 agótórrón mórrkenyórrpükü.
 4 LOD [arüng alkamül-koke bóktan] kuri ingrinürr
 ó wa sab koke alkamüle:
 “Ma metat [prristla],
 wata Melkizedekzan§ yarilürr.”
 5 LOD marü tutul tangdó asine marü tangamtinüm.
 Oya wirri ngürsila ne ngürrdü simige, sab ngibürr king memokan ekrrale.
 6 Wa sab bwób-bwób pamkolpam zaz nirre, gazirr pokodü pamkolpamab бүдүл
 murua sab barüme.
 Wa sab ini tüpan singüldü pam blaman memokan baem napórre.
 7 Wa sab kwat-kwat aróbdó nae enóle,
 da wa sab wapór igósidi karrkukus nürtümüle akó singül ugón kwit ine.

119

[Lodón] Gida Arrkrru Morroal Klama

* 95:8 Merriba akó Masa: Moses ini nis ngi ngyesilürr ene bwóbdü, Israael pamkolpama ne ongyal kwarilürr wankü akó Godón ne apók kwarilürr. 95:8 Bazez Tonarr 17:1-7; Bótang Peba 20:2-13 † 95:9 apók, oya küp módóga: Israael pamkolpama murrum akó murrkurr bókran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. 95:9 1 Korrint 10:9 95:11 Bótang Peba 14:20-23; Duterronomi 1:34; Ibrü 4:3-5 * 110:1 kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda. † 110:1 Ini bóktanán küp módóga: marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü. 110:1 Metyu 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apostolab Tórrmen 2:34-35; 1 Korrint 15:25; Ibrü 1:13 ‡ 110:2 Zaeon podoan ngie. Ene pododó Zerusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. § 110:4 Melkizedek Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prrist yarilürr. Melkizedek Eibrra-amka okaka tübyónürr (Bwób Zitül 14:18-20). 110:4 Ibrü 5:6; 6:20; 7:17, 21

- ⁹ Ia küsil pama [kolkal] ia nyaben yarile?
Wata wa marü bóktan ngarkwatódó nyaben yarile!
- ¹⁰ Ka marü amkoman moboküpi mamooan namulo.
Kürü tangkamti, marü gida bóktan poko alkomólgum.
- ¹¹ Ka marü bóktan kólba moboküpdü kuri gangga irrbüna,
marüka kolae tonarr tónggapón-gum.
- ¹² LODóe, ka marü agürdóla.
Kürü moba nyaben gida bóktan umul kyó.
- ¹³ Kürü taea sab marü ene gida bóktan blaman tonarr arük yarile,
marü taedógab ne gida bóktana bausdako.
- ¹⁴ Ka bagürwómdóla, ka marü bóktan ngarkwatódó nóma nyabendóla,
pamazan bagürwómda tóba mórrelanbókamde.
- ¹⁵ Ka marü arüng bóktan metat gyagüpi amandóla,
ka marü nyaben bóktan tai ngabkandóla metat.
- ¹⁶ Ka kari ubi kokela marü nyaben gida bóktan amorránóm,
akó ka sab marü bóktan kokean ngómkó nómkónónómo.

Aesaya Ne Peba Wialómórr 7:10-14; 9:6-7; 53:1-12; 61:1-3, 8-11

7

Emanuelón Amtómól Umul-umulan Ngitan Bóktan

¹⁰ Aesaya [LODón] darrü bóktan okaka imzazilürr king Eiazka wagó, ¹¹ “Imti LODón, ma ne God [ótókdóla], darrü [wirri tulmil] pupainüm marü tangamtinüm oya bóktan amkoman angunüm, ia tai aumana бүдүлэб bwóbdügab tame, ó ta ia wirri kwitümgab.”

¹² A Eiaz ma bóktan yalkomólórr wagó, “Ka wirri tulmilüm koke imtino. Ka LODón apókóm kokela!”

¹³ Ene pokodó, Aesaya wató bóktan yalkomólórr wagó, “Da түбэрркэру, king [Deibidün] Müót kolpam! Yabüka ia gaodó kokea pamkolpam genggorraman ngibtanóm? E akó ia Godón, ka ne God ótókdóla, genggorraman ngitanóm kaindakla, yabü ubi babulzane oya darrü klamóm amtinüm? ¹⁴ Da taia, ezan bangóndakla amtinüm, LOD sab tüób yabüka okaka simzazile darrü wirri tulmil. Tүбэрркэру, pampükü koke ne kola umtulürr, sab bikóm ipüde, da wa sab siman olom esene, da wa sab ngi ngyesile Emanuel.”*

9

Metat Balngomól Paman Amtómól

⁶ “Oloma kuri tómtómóle mibünkü!

Siman olom mibü akyarróna!

Da balngomól sab oya tangdó yarile.

Oya sab ngilianórre,

[Asen-koke Tórrmen] Tómbapón akó Ikik Bókrran Pam’, ‘Wirri Arüng God’,

‘Metat Ngyaben Ab’, akó ‘Paud Ngyaben Ódód Singüldü Pam’.

⁷ Oya balngomóla akó oya balngomóla ne paud ódódda wata dódórr bain yarile metat.

Wa sab balngomól yarile, king Deibidün pabo apad pamzan,

wa sab balngomól yarile king Deibidün alngomól bwób.

Wa ene balngomól bwób tónggapóne akó ngakan yarile

dümdüm tulmili akó [dümdüm tonarre]

ini tonarrdógabi akó metat-metat.

Wirri Arüng [LOD] wa wirri ubia ini kla tómbapónóm.”

53

Azid Aeng Zaget Pam

¹ [Prropeta] bóktan yalkomólóp wagó,
“Ki ne bóktan бүдэрэт кwarilnürü, ia nóto kuri amkoman yangune?
Ia [LOD] tóba arüng noaka kuri okaka simzazile?”

² Ene wa LODón ubi yarilürr wa, oya zaget pama dódórr baine kari nugup kumabzan
oya obzek kwata,

wamaka simkündügab kuba amtómóllda mólóg tüpdü.

Oyaka darrü morroal obzek ó amerr zyón babul yarilürr mibü ngakanóm oya.

* **7:14** Emanuel, oya ngian küp módóga: God minkü asine. **53:1** Zon 12:38; Rrom 10:16

Oya büban obzek morroal koke yarilürr, mi ubi bainüm oyaka.

³ Pamkolpama oya koke ok inóp a i ma oya alzizi amaiknónóp,
wa wirri azid aengórr, akó wa azid aengbóka umul yarilürr.

Wa inzan olom yarilürr, pamkolpama tibiób obzek noakagabi nalüngóp.
Pamkolpama oya alzizi amaiknónóp akó mi oya morroal koke yangónóp.

⁴ “Anda, mibü blaman azid wa tüób bamselórr
akó wa azid aengórr mibü pabodó.

A mi igó gyagüpi ogobnórró wagó, oya azid aeng wata God wató sekyanórr tóba kolae
tonarran darrem apadóm.

⁵ A ene mibü gida amgünanbókamde, oya gaopükü emkálnóp óeande,
oya bidame emkálnóp, mi ne kolae tonarr tómbapónónóp.

Oyaka ne [kolaean darrem] yamselnóp, mibüka paud sidódürr;
oya sosoanme mi dólóng bairrúnakla.

⁶ Mi blaman apól kwarilnürrü, bamrükürrün [sipzan],
mi blamana mibiób ubi kwata bagólnórró.

Da LOD mibü kolae tonarr oyaka yamselórr,
ene kolaean darrem mi ne kla ki ipüdórrre.

⁷ Oya kari kolae amkal koke emkálnóp, a wa wata piküp yarilürr,
wa darrü poko kokean bóktanórr.

Oya sip kupozan idüdüp bódabón pokodó.
Sipazan zamngólda bóktan-koke, ngüin alük paman obzek kwata,
wa darrü poko kokean bóktanórr.

⁸ Oya amiógdi akó zaz aindi, oya we idüdüp бүдүлүм.
Darrü oloma gyaur koke esenórr,

oya ne arról itülóp.

Wa kolae tonarran darrem ipadórr mibü pamkolpamab kolae tonarrabme.

⁹ Oya gapókdó ingrinóp kolae tonarr pampükü,
oya gapók ilüngóp mórrel pam ne gapók balüngdako,

enana wa darrü kolae kokean tónggapónórr,
akó darrü pam babula ilkió bülión bóktan nótó arrkrrurr oya ulitüdügab.

¹⁰ “A ene LODón ubi yarilürr oya amkalóm bidame akó oya azidan ngitanóm.
Oya бүдүлүм sab [urdü agasil larzan] yarile kolae tonarr barrgonóm.

Olgabi wa sab tóba olmalbobatal nóserre; wa sab wirri kokrrap ngyabene,
akó oyabókamde LODón ubia sab amkoman tómbapóne.

¹¹ Azid aeng kakóm, wa sab morroal ngyaben yarile.

Wa sab umul yarile wagó, wa küp-koke pokodó koke azid aengórr.

LOD bóktanda wagó, ‘Kürü dümdüm zaget pama sab abün pamkolpamab kolae
tonarr bamsel

akó oyabókamde, ka sab ibü [dümdüm tonarr] pamkolpamóm ninünümo.

¹² We ngarkwatódó, ka sab oya wirri ngi mórran poko ekyeno,
ka sab oya mórran poko ekyeno arüng pampükü.

Zitülkus módóga, wa tóba arról ekyanórr akó nurrótókórr,
akó oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.

Wa abün pamkolpamab gida amgün bamselórr

akó wa kürüka tóre ugósüm ekor, ka ibü kolae tonarr iade ki amóna.’ ”

61

Morroal Aurdü Aman Bóktan

- ¹ “[LOD] Godón Samu kürükama,
zitülkus wa kürü küngrinürr
morroal bóktan büdrratóm elklaza-koke pamkolpamdó.
Wa kürü ugósüm zirrkapónórr ibü dólóng byónüm, yón-gyauri nidi ngyabendako,
akó igó bóktan amgolóm wagó, ka sab ibü panzedó suso, [ut-ut bairrün]
pamkolpam tümün müótüdü iszan nidipko,
akó aurdü amono tümün müótüdü nidipko.
- ² Wa kürü zirrkapónórr bóktan amgolóm wagó, ene tonarr kari pokoa LODón tóba
morroal tonarr pupo ainüm,
akó ene tonarr kari pokoa God [kolaean darrem] aliönüm, wankü nidi bóka
bamgündako.
Wa kürü zirrkapónórr ibü zao-zao bainüm, nidi yón gyaurdako,
³ akó Zaeonóm* nidi yón gyaurdako, ibü igó elklaza aliönüm
agurr kingan müóngdur,† a urtók buru‡ koke,
bagürwóm, a yón gyaur koke,
agür wórr, a wirri gyaur koke.
I sab morroal nugupzan korale,
LOD tüób ne kla iritürr.
I sab blamana tómbapónórrre dümdüm ne klamko,
akó ngibürr pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm emngyelnoerre wa ne kla
tómbapólórr.”
- ⁸ LOD bóktanórr wagó,
“Kürü wirri ubia dümdüm tulmilüm,
a ka alzizi amanikdóla gómól tonarr akó ngibürr ne kolae tonarrko.
Ka sab kólba pamkolpam darrem kla aliönüm, ka ne pokó bóktarró tónggapónóm,
akó ka sab [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] ingrino usakü.
- ⁹ Ibü olmalbobatal sab umulürrün pamkolpam korale blaman bwób-bwób,
ibü olmalbobatal sab umulürrün korale blaman pamkolpamab aodó.
Blamana ibü nidi nósenórrre, sab emzyetórrre wagó,
ene is módógako, ka LOD nibiób bles ninarre.”
- ¹⁰ Zerrusalem bóktando wagó,
“Ka LODón wirri barnginwómi yagurlo,
ka Godón bagürwómi yagurlo.
God kürü zid baini püti kyónürr morroal mórrkenyórrzan,
akó tóba [dümdüm tonarr] errkya kürükama kokrrap mórrkenyórrzan,
wamaka kol amióg pama müóngdur batene [prristzan],
wamaka pam amióg kola tóba püti baindo agurr büb püti ain klame.”
- ¹¹ Zid küpazan bamkenda tüpdü, da dódórr baina,
akó didiburrdü ne aritürrün zid küpa bamkenda,
LOD God sab dümdüm tonarr dódórr ine akó pamkolpama sab oya agür bókyerre,
kókó blaman bwób-bwób pamkolpama dümdüm ngyaben akó oya agür korale.

61:1 Luk 4:18-19   **61:2** Metyu 5:4   * **61:3** Zaeon podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael.   † **61:3** agurr kingan müóngdur, oya küp módóga: bagürwóm.   ‡ **61:3** urtók buru, oya küp módóga: yón gyaur.   **61:10** Okaka Amzazirrün Kla 21:2

Zona Ngaensingül Bóktan

Zona darrü [prropet] yarılr, Zeroboam II Israael pamkolpamab king nóma yarılr. Zona Gat Heperr wirri basirr pam yarılr, Israael kantrri kugupidü. Wa Amitaen olom yarılr, Zebulun zitüldügabi (2 King 14:25). Oya tonarrdó Asirria pamkolpam Israael pamkolpampükü gömdamal-koke kwarilür. Ninebe Asirria kantrrian ngaensingül wirri basirr yarılr. Zonan póep módóga, God Zonan bóktan ekyanórr Ninebe tótókóm ene basirran pamkolpam byalóm wagó, wa ibü basirr kolae ki ine ibü kolae tonarrabme. A zitülkus Asirria pamkolpam gódam-koke pamkolpam kwarilür, Zona ubi-koke bainür [Lodón] arüng bóktan arrkrrum. Oya ubi koke yarılr Ninebe pamkolpam tóba bóktan arrkrrum akó tibiób kolae tonarrdógab byalüngüm Godka. Zona umul yarılr wagó, i ene kla ki tóbaelörre, God ibü gyaur ki ipüde akó ibü basirr kolae koke ki ine.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Zona ubi-koke bainür LODón bóktan arrkrrum 1:1-17
- B. Zonan Tóre 2:1-10
- C. Zona LODón Bóktan Ipadórr 3:1-10
- D. Zonan Ngürsil a Godón Gyaur 4:1-11

Zona Ubi-koke Bainür [Lodón] Bóktan Arrkrrum

¹ Darrpan ngür LOD Zonan, Amitaen olom, bóktan ekyanórr. ² Wagó, “Ma ugó bupa Ninebe tótókóm, ene wirri basirrdü, da wirri arüangi bóktanke pamkolpamdó ibü kolae tonarrabkwata, zitülkus ka umulóla i ia kolae kolpamako.” ³ A Zona bupadórr, da LODón we kórzyónür. Oya ubi darrü wirri basirrdü tótókóm yarılr, ngi Tarrsyis, Spein* kantrri kugupidü. Wa we tübinür ama Zopa wirri basirrdü, malu kabadó. Wirri but we esenórr, nóma bupadóm kailür ama Tarrsyis. Wa but darrem ekyanórr, we kasilür butan zaget pampükü, ama Tarrsyis tótókóm. Oya gyagüpitótók inzan yarılr wamaka, “LOD ola babulase.”

⁴ I nóma baurr kwarilür, Zona ugón but kugupidü abinür utüm. A LOD wirri wór zirrsapónórr ene maludü. Wór kari arüng koke yarılr; ene buta kolae bainüm kain yarılr. ⁵ Ene butan zaget pama kari gum koke yón taegwarr kwarilür tibiób tangbamtinüm, darrpan-darrpan tibiób godódó. Tibiób but ul ainüm, i elklaza we aman kwarilür maludü. Zona ma ugón but kugupidü büdül ut yarılr.

⁶ Up oloma we tamórr. Oyabóka wagó, “Ma iade utdóla? Bupa, moba godódó ugó górrga! Wa ne kubó gyagüpitótók nóma ipüde, mi kubó oyame koke nurrbarino!”

⁷ Da butan zaget pama bamtinóp tibiób wagó, “Ngi asen kla ugó amónam. Mi kubó ene olom eserre mibü kolaedó nóto sirrbüne.” Nóma amónóp, Zonan ngia tamórr.

⁸ I Zonanbóka wagó, “Gyaurka, ma kibü errkyadan tüzazilnünümo ini müp nóto sidüde? Ma aini ia kaidóla? Ma nadü bwóbdügabi tama? Ma laró bóktan olomla?”

⁹ Zona bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Ibruru pamla, ka LODón gum-gum [ótókdóla], kwitüm God, tüp a malu nóto tónzapónórr.” ¹⁰ Wa akó we bóktanórr ibüka wagó, “Ka LODkagabi busodóla!” Ene pam gum kwarilür, i nóma barrkrrur, da Zonan we ilóp wagó, “Ma ia laró tónggapóna? Kari kolae koke!” ¹¹ Da malua tai kolae bain yarılr, kókó amkoman kolaedó. Butan zaget pama we imtinóp wagó, “Ki marü ia mangórrre ini wór piküp ainüm?”

* 1:3 Spein kantrri Yurrop kugupidüma.

¹² Zona ibüka wagó, “Kürü kwit kinam akó maludü kümaikam. Malua kubó igósidi zao-zao baine. Ka umulóla, trrez kótó sidüda, e ini wirri wórdü aebókamde tóbaogane.”

¹³ Güblang-koke, butan zaget pama krrabe atül kwarilürr tibióbnüm arüngi, ene but kórrgópó ódódóm. Da i gaodó koke kwarilürr, zitülkus malua tai balóng obzek bainürr. ¹⁴ Da i LODka górrgónóp wagó, “LOD, gyaurka, ma kibü büdüldü amarrugu Zonan arról alakónóm. Ini kórsan oloman büdül müp sab kidi koke ipüdórre. Mató, LOD, blaman klama marü ubi ngarkwatódó tómbapóndako.” ¹⁵ Da i Zonan ipüdóp, kwit inóp, ó amanikóp maludü, da ene malua we amkónórr.

¹⁶ Da módóga, ene tonarr kakóm, i LODón wirri gum we ipüdóp. I darrü lar we emkólóp oya eso akyanóm akó i oya tibiób [arüng alkamül-koke bóktan] ekyenóp.

¹⁷ LOD tüób wirri wapi we zirrsapónórr Zonan adarüküm. Wa wapien dupidü aüd ngürr akó aüd irrüb nyabelórr.

2

Zonan Tóre

¹ Tai auma wapien dupidü, Zona tóre olgab ekorr [LODKa], tóba Godka ² wagó, “Kólba ini müpdü, LOD, ka marü ngimliarró,
da ma kürü bóktan kuri salkomóla.

Ini büdüláb bwóbdügab, ka marüka tangbamtinüm górrgarró,
da ma kürü kurrkrrua.

³ LOD, ma kürü kümaikürrü wirri buku bwóbdü,
tai kókó ka malu tüp emrrarró,
kürü blaman naea ne mamtae kotarr kónómórr,
ó blaman marü ne arüng goblol kwarilürr, kürü kwitana arrgrrat kwarilürr.

⁴ Kürü gyagüpitótók igó yarilürr kamaka, ‘Ma kürü metatómpükü alzizi kümanika mobakagabi,
ó ka marü [Gyabi Müót]
sab myamem kokean eseno.’

⁵ Naea kürü ngakoklaorr, kürü ngónapükü batülürr.
Malua kürü metatómpükü küdarükürr
akó malu opopora kürü singül kórrgótónóp.

⁶ Ka abilürrü tai kókó podo zitülkus ne kwarilürr,
ene büdüláb bwóbdü.

Da mató, LOD, kürü God,
ma kürü arról kalkomóla ene kukurru bwóbdügab.

⁷ Ka kólba nóma küp bamkórró, wa, kürü arróla blakónóm kain yarilürr,
da LOD, ka marüka tóre ekorró.
Ma kürü kurrkrrürrü moba Gyabi Müótüdü.

⁸ Obae küp-koke godóm nidi tóredako,
marü morroal tonarrbóka tai kuri imrükrre.

⁹ Ka sab marü wórrü magürolo,
ó ka marü eso akyanóm lar emkolo,
ó ka sab kólba [arüng alkamül-koke bóktan] tórrmendó irrbuno.

LOD, zidbaina marükagabi tótókda!”

¹⁰ Da LOD wapi arüng bóktan we ekyanórr, Zonan müzi alkomólóm, kórrgópó.

3

Zona [LODón] Bóktan Ipadórr

¹ Akó nis ngim LODón bóktana tamórr Zonaka. ² Wagó, “Ma ugó bupa Ninebe tótókóm, ene wirri basirrdü, da wirri arüngi bóktanke pamkolpamdó, ka marü

ne poko myalórró ngaensingül.” ³ Da Zona bupadórr ó wa we wamórr Ninebe wirri basirrdü, LODón bóktan ngarkwatódó. Ninebe wirrian basirr yarilürr, paman tótókóm aüd ngürr azebda, darrü kubdügab kókó dakla kub. ⁴ Zona wirri basirr kugupidü we bangrinürr. Dudu ngürr agótagóla nóma blakónórr, we müsirrga yónürr wagó, “40 Ngürr kakóm, Ninebe sab kolae ugón esene!” Zona ene wirri basirr we amgatórr, ama wamórr abüsa nólgab banikda. Wa tóba aren-aren müót we elórr murrüm, da murrdü we mórranórr, dakla Ninebe wirri basirr olgabi ngakan yarilürr, wa, ia kubó laróga tómbapóne.*

⁵ Ninebe wirri basirr pamkolpama Godón amkoman yangunóp, da i gyagüpitótók we ipüdóp alo bütóküm. Wirridügab kókó kari, gyaur mórrkenyórr bamelóp, igósidi wagó, i kolaedógabi kuri tübyalüngórrre.

⁶ Ninebe wirri basirran kinga ene bóktan nóma arrkrrurr, wa we bupadórr tóba kingan mórran klamdógab, tóba kokrrapan mórrkenyórr we ininürr, amakó gyaur mórrkenyórr we batenórr. Wa urtók burudü gyaure we mórran-mórran bainürr.

⁷ Wa bóktan zirrapónórr Ninebe pamkolpamdó wagó, “Ini bóktan kürükagabia, ini wirri basirran king kólba zaget pampükü. Blaman kol ó pama alo a nae bütók ki kwarilün, ó ume kyamül, [kau], [sip] a [gouta] ta inzan. ⁸ Blaman kol ó pam akó ume kyamüla sab gyaur mórrkenyórr ki bamelónóm. Blamana tóre bako ki kwarilün Godka, amkoman moboküpdü arüngi. I blamana tibiób ene kolaean tulmil akó zóngang tórrmendógabi ki tübyalüngnüm. ⁹ Mi umul kokeakla, God sab gyagüpitótók ipüde, aprrapórr tóba ngürsil amige, da mi igósidi sab koke nurrbarino.”

¹⁰ God esenórr i ne kla tómbapónóp, i ia tübyalüngóp tibiób kolaean tulumildügabi. Da wa ibü gyaur we ipadórr, tóba gyagüpitótók imzazilürr, da ibü koke kolae ninóp, wa ngaen-gógópanzan bóktanórr.

4

Zonan Ngürsil akó Godón Gyaur

¹ Zona nóma umul bainürr wagó, God Ninebe pamkolpamab gyaur ipadórr, wa kari mólmóntwól koke yarilürr. Oya bübdü ngürsil yarilürr Ninebe koke ne kulainürr. ² Wa tóre ekorr wagó, “[LOD], nam, ka kólba kantrridü nóma namülnürrü, ka ugón umul bairrü, ma sab moba darrü gyagüpitótók akó eseno, da ka ene igósidi busorróma Tarrsyis wirri basirrdü. Zitülkus módóga, ma gyaur Godla, ma tórrmenóm büsai koke ino, ma büsai koke ngürsildóla, ma moba pamkolpam morroal tonarre ngabkandóla, akó ma moba gyagüpitótók büsai koke eseno pam kulain-gum. ³ Da errkyadan, LOD, kürü kolkomól büdülüm. Ka morroal büdül ki namüla, a arról koke.”

⁴ LOD bóktan we yalkomólórr wagó, “Marü ia laró dümdüma ngürsil amgünüm?”*

⁶ Wa kari nugup kumab we sirtümülürr. Igösüm ekyanórr, Zonan murr akyanóm, oya zid ainüm tóba kolae gyagüpitótókdógab. Zona kari bagürwóm koke yarilürr, ene nugup kumab nóma esenórr. ⁷ Darrü ngürr, sisa nóma balgólórr, God su we zirrsapónórr, da sua ene nugup kumab we emkalórr. ⁸ Abüsa nóma semkenórr, God ururan bao wór zirrsapónórr. Zonan iltümüna kari poko tupürrma ene abüs ururdügab. Oya singül nóma adünglürr, oya ubi büdülüm yarilürr. Wa bóktanórr wagó, “Ka morroal büdül ki namüla, a arról koke.”

⁹ Da God oyaka bóktanórr wagó, “Marü ia laró dümdüma ngürsil amgünüm ini nugup kumabankwata?”

* **3:4** Zona ene wirri basirr ... laróga tómbapóne: Ini bóktan opor amkoman igó bóktan opora, 4:5. A ini pokoa ae tómbapónórr ini póepdó. **3:4** Luk 11:30 * **4:4** Bóktan opor 5 we angrirrüna, 3:4 ene kakóm.

Zona wagó, “Kürü ta kari dümdüm kokea ngürsil amgünüm, ó kürü бүдүл ta gaoandóma!”

¹⁰ LOD oyaka we bóktanórr wagó, “Ini nugup kumaba irrüb dódórr baine akó darrü irrüb we nurrótóke. Ma oyankü ta darrü kla koke tónggapórró dódórr ainüm, da ma ma oya gyaur asendóla! ¹¹ Ka ta inzan gyaur namulo Ninebe ene wirrian basirrdü. Ola blaman kókó 120,000 pamkolpamako, akó ngibürr asiko. I umul kokeako, morroal ia laróga ó kolae ia laróga. Akó ta abün ume kyamül asiko! Ma ia kürü amkoman ayaldóla igó, ka ia ibü sab koke ki gyaur nósenónóma?”

Zonan Peba aini blakónnda.

Morroal Bóktan Yesunkwata, Metyu Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Metyu, oya darrü ngi Libae, wa [taks mani dakabain pam] yarılrır Rrom kingankü. Yesu Metyun nóma ngyaunırr tóba solkwat akyanóm, da wa Yesun umulbain olomóm we bainırr. Wa ene mani dakabain zaget ugón elkomólórr.

Metyu ini peba tóba [Zu pamkolpamdó] wialómórr. Zu pamkolpama igó gyagüpitótók kwarılırr wagó, “God noan ingrinırr pamkolpam zid bainüm, ene oloma sab tame tóba pamkolpam balngomólóm Rrom pamkolpamab tangdógabi.” İbrru bóktane, oya ngi módóga wagó, “Mesaya”. Grrık bóktane, oya ngi ma módóga wagó, “[Kerriso]”. Zu wirri ngi pam ta umul-kók kwarılırr igó, Yesu ia nubógabi tamórr, da blaman pamkolpama karibóka koke gübarırr aengóp Yesun bóktan tulumdügabi. Metyun ubi yarılrır Zu pamkolpam igó poko umul bainüm wagó, Yesu wa ta amkoman Kerriso-e, Zu pamkolpamab King. We zitülkUSDü, wa Yesun tótókankwata igósidi wialómórr igó, Yesu Kinga tamórr tóba pamkolpamdó. A Metyu bótang pamkolpamdó okaka azazinda igó, Kerriso tüpan wirri gazırr pamzan koke yarılrır; wa Godkagabi paud sidódırr.

Metyu ta akó ngıbürr bóktan poko wıbalómórr Godón Wıbalómórrón Bóktandógab, ngaerrón [prropeta] ne poko pupo syónónóp Kerrisonkwata, God ne Olom ingrinırr pamkolpam zid bainüm. İni bóktan pokoa amkoman küppükü bainırr, Yesu Kerriso nóma tamórr.

Metyun darrü wirri bóktan módóga: Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipako, Yesun nidi amkoman angundako, blaman Godón olmalko. Blaman tóba Kingzan Balngomóldómako. Metyu Yesun abün alap-alap bóktan wıbalómórr, bótang pamkolpamdó müsırrga byónüm, God errkya tóba pamkolpam iazan balngomólóda.

İni Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Yesu Kerrison abalbobatal 1:1-17
- B. Yesun amtómól 1:18-25
- C. Zon Baptaes Bain Pam 3:1-12
- D. Zon Yesun baptaes yónırr akó Yesun satania kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarılrır 3:13-4:11
- E. Yesun zaget panzedó Galili prrobınsdü 4:12-18:35
- F. Yesun zaget wa nóma agóltagól yarılrır Galili prrobınsdügabi ama Zerrusalem wirri basırrdü 19:1-20:34
- G. Dómdóm uđaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó 21:1-25:46
- H. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp 26:1-27:66
- I. God Yesun ırsümülırr büdüldügab akó Yesu tóba okaka tübyónırr pamkolpamdó 28:1-20

*Yesu Kerrison Abalbobatal
(Luk 3:23-38)*

¹ Yesu Kerriso [Deıbidün] olom yarılrır, akó Deıbid go Eıbrra-amón* bobat yarılrır. Yesun abalbobatalab ngi aini balómórrónako.

² Eıbrra-amkagabi kókó King Deıbidün amrran, ibü ngi idi kwarılırr: Eıbrra-am Aesakón ab yarılrır, Aesak Zeıkobón ab yarılrır,

* **1:1** Eıbrra-am blaman İsrrael pamkolpamab wirri abbobat wató yarılrır.

Zeikob, Zuda akó oya zoretal, wa ibü ab yarilürr.

³ Zuda, Perrez akó Zerra ibü ab yarilürr, Tamarr† aipdügab.

Perrez Ezrronón ab yarilürr,

Ezrron Rramón ab yarilürr,

⁴ Rram Aminadabón ab yarilürr,

Aminadab Nasonón ab yarilürr,

Nason Salmonón ab yarilürr,

⁵ Salmon Boazón ab yarilürr, Rreieb‡ aipdügab,

Boaz Obedón ab yarilürr, Rrut§ aipdügab,

Obed Zesin ab yarilürr,

⁶ akó Zesi Deibidün ab yarilürr, Isrrael pamkolpamab king.

Deibidkagabi kókó Isrrael pamkolpam Babilonia gazirr pama nóma barrmülürr ama tibiób bwóbdü ola ngyabenóm, Yesun abalbobatalab ngi idi kwarilürr:

Deibid Solomonón ab yarilürr, Urraean* kol kóbledógab esenórr,

⁷ Solomon Rreoboamón† ab yarilürr,

Rreoboam Abaezan ab yarilürr,

Abaeza Asan ab yarilürr,

⁸ Asa Zeosapatón ab yarilürr,

Zeosapat Zeorramón ab yarilürr,

Zeorram Uzian ab yarilürr,

⁹ Uzia Zotamón ab yarilürr,

Zotam Eazón ab yarilürr,

Eaz Ezekaeen ab yarilürr,

¹⁰ Ezekaea Manasen ab yarilürr,

Manase Amonón ab yarilürr,

Amon Zosaeen ab yarilürr,

¹¹ akó Zosaea, Zeoyakin‡ akó oya simanal zoretal, ibü ab yarilürr, Isrrael pamkolpam nóma barrmünürr Babilonia bwóbdü.

¹² Isrrael pamkolpama nóma ngyaben koralórr Babiloniam, kókó Yesu nóma tómtómólórr, Yesun abalbobatalab ngi idi kwarilürr:

Zeoyakin Syealtielón ab yarilürr,

Syealtiel Zerrubbabelón ab yarilürr,

¹³ Zerrubbabel Abiudün ab yarilürr,

Abiud Elyakimün ab yarilürr,

Elyakim Azorrón ab yarilürr,

¹⁴ Azorr Zadokón ab yarilürr,

Zadok Eikimün ab yarilürr,

Eikim Eliudün ab yarilürr,

¹⁵ Eliud Eleazarrón ab yarilürr,

Eleazarr Matanón ab yarilürr,

Matan Zeikobón ab yarilürr,

† **1:3** Tamarr Zudan darrü siman oloman kol kóble warilürr. Wa Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr, Keinan kol. Aba tóba oloman kol kóble we upadórr, Tamarrón, da Tamarr ninis siman olom nulngumilürr, ngi Perrez akó Zerra (Bwób Zitül 38). ‡ **1:5** Rreieb Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr. Wa ngaen-gógópan pam gómól kol warilürr (Zosyua 2; 6:17, 22-25). § **1:5** Rrut Zu kol kokeo. Wa mogob kol warilürr (Rrut 1:4). * **1:6** Deibid Urraean gazirr pokodü zirrapónórr oya arról alakónóm, zitülkus wa wirri ubi bainürr oya koldó, ngi Batseba. Urraean nóma emkólóp, Deibid oya kol kóble we upadórr. Ibü ngaen-gógópan siman oloma nurrótókórr. Nis ngim olom ma Solomon, Urraean kol kóbledógab. (2 Samuel 11; 12:24-25) † **1:7** Rreoboam kókó Zeoyakin amrran, i blaman king kwarilürr Zuda prrobinsdü (1 King 12 – 2 King 24). ‡ **1:11** Zeoyakin, oya darrü ngi Zekonya yarilürr. **1:11** 2 King 24:14-15; 2 Krronikol 36:10; Zerremaea 27:20

¹⁶ da Zeikob Zosepón ab yarilürr. Zosep Merrin zumiógürr, da Merri olom we esenórr, ngi Yesu, noan ngiliandako [Kerriso].

¹⁷ Blaman dayóndi, kókó 14 abalbobatal kwarilürr, Eibrra-amkagabi kókó Deibidün amrran. Akó 14 abalbobatal kwarilürr, Deibidkagabi kókó Isrrael pamkolpam Babilonia bwóbdü nóma barrmünürr. Akó 14 abalbobatal kwarilürr, we tonarrdógabi, Isrrael pamkolpam Babilonia bwóbdü nóma barrmünürr, kókó ene Kerriso nóma tómtómólórr.

*Yesun Amtómól
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ Yesu Kerriso ia tómtómólórr. Oya aip Merri. Wa tüób arrearrón warilürr Zosepka. Merri Zosepón solodó ipadórr, a ngaen-gógópan i umul bainóp wa bikómpükümo Godón Samuan arüngdügab. ¹⁹ Zosep, oya müörüm solkwat bainürr, wa tüób dümdüm ngyaben pam yarilürr. Wa nóma umul bainürr wagó, Merri bikóm kuri esene, oya gyagüpitótók igó yarilürr wagó, wa darrü pamdógab ipadórr. A wa Merrin büöd akyanóm koke yarilürr pamkolpamab obzek kwata, da tebe we gyagüpi wamórr, Merrin amióg bóktan piküpan singgapinüm. ²⁰ Wa ini poko nóma gyagüpitótók yarilürr, da módóga, [Lodón] darrü [anerrua] oyaka utüdi nus we okaka tübyónürr. Anerrua oyabóka wagó, “Zosep, Deibidün bobat, ma gumüm baignu Merrin apadóm, moba kolóm ainüm! Wa ne bikóm ódódo, Godón Samuan arüngdügabia. ²¹ Wa sab siman olom esene. Da ma sab oya Yesu\$ ngi ngyesilo, zitülkus wa tóba pamkolpam tibiób kolae tonarrdógabi sab wató zid nirre.”

²² Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónóp, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa [prropepótód] ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm Merrinkwata wagó, ²³ “Tübarrkrru, pampükü koke ne kola umtulürr, sab bikóm ipüde, da wa sab siman olom esene. Oya sab Emanuelbóka* ngilianórr,” oya küp módóga: “God asine minkü.”

²⁴ Zosep utürrüna nóma türsümülürr, wa tónggapónórr oya anerrua enezan yalórr. Merrin tóba kolóm we wyónürr, ²⁵ a wa tóba kolpükü koke umtulürr, ngarkwat kókó Merri siman olom esenórr. Zosep olom ngi we ngyesilürr, Yesu.

2

[Wirri Gyagüpitótók] Pama Yesun [Ótókóm] Togobórr

¹ Yesu Betliem wirri basirrdü tómtómólórr, Zudia prrobins kugupidü, Errod king nóma yarilürr. Da módóga, ngibürr tonarr kakóm, ngibürr wirri gyagüpitótók pama,* abüsa ne nólga bi banikda, olgabi togobórr. Zerrusalem wirri basirrdü nóma tübabzilürr, ² da i kolpam we nümtinónóp wagó, “Ene olommokur ia nega, nótó kuri tómtómóle [Zu pamkolpamab] kingüm bainüm? Oya amtómól tonarr ne wimurra pupainda, ki ta ene wimurr eserre, abüsa nólga bi banikda, da ki ene olom ótókóm togoba.”

³ King Errod ene bóktan nóma arrkrrurr ini küsil kingankwata, oya wirri müp gyagüpitótók ekyanórr. Blaman Zerrusalem kolpama ta müp ipüdóp.† ⁴ Errod blaman ini Zu pamkolpamab wirri ngi pam we ngibaunürr darrpan pokodó kwób bazenóm: [wirri prrist] akó Mosesón gida umulbain pam. Errod ibü we nümtinóp wagó, “Ene [Kerriso] ia sab nubósüm tómtómóle?”

1:18 Luk 1:27 § **1:21** Yesu ngian küp módóga: God pamkolpam zid baina. **1:21** Luk 1:31 * **1:23** Emanuel Ibrü bóktan ngia (Aesaya 7:14). **1:25** Luk 2:21 * **2:1** wirri gyagüpitótók pam: I wirri umul pam kwarilürr wimurrabkwata. † **2:3** Errod pamkolpam akrran pam yarilürr. Pamkolpama aprrapórr gumüm bainóp, zitülkus Errod sab abün pamkolpam kena ekrralón tóba ngürsildügab.

⁵ I oya we izazilóp wagó, “Ala Zudiam, Betliem wirri basirrdü. Darrü prropeta Godón bóktan ngaen inzan wialómórr tóba pebadó wagó,

⁶ “ ‘Mató, Betliem basirr, Zuda prrobinsdü,
ma go kari basirrla, a marü ngi wirria ngibürr Zuda pamab bwób balngomól
basirrdügabi,
zitülkus marükagabi sab balngomól pama tame.

Wa sab [sip] ngabkan pamzan yarile, kürü Isrrael pamkolpam balngomólóm.’ ”

⁷ Ene kakóm, Errod ene wirri gyagüpitótók pam piküpan we ngibaunürr, bóktan amaniküm. Wa umul ibükagab bainürr, ene wimurra tai nadü ngarkwatódó okaka tübyónürr. ‡ ⁸ Da módóga, Errod ibü Betliem we zirrnápónóp ini bóktanpükü wagó, “E ugó ogob, ene gab olom amkünüm. Kubó tai yamkülamke. E nóma esenane, da kürü umul-umulan ngigütinamke, igósüm ka ta sab wamo, oya ótókóm.”

⁹ I oya bóktan nóma barrkrurr, da olgabi we bazebórr ama Betliem. Da módóga, kwat-kwat, i ene dadan wimurr akó esenóp, i ne wimurr esenóp abüsa nólgabi banikda. Ene wimurra ibü singül kwata we wamlórr, kókókó, tai ene gab olom ne pokodó yarilürr, we zamngólórr. ¹⁰ I ene wimurr nóma esenóp, ibüka kari bagürwóm ta koke yarilürr! ¹¹ Da müótüdü we barrbünürr. I ene gab olom we esenóp, tóba Merri aippükü. Da wakósingül nümngünóp, singül tüp, oya ótókóm. I tibiób wirri darrem kla nomgolóp, da we ilinóp. Ene [gyaur kla] módógako: gold, § prrenkónsens,* akó mirr. †

¹² God ibü nusi ikik nókrónóp, Errodka bakon-gum. Da módóga, i we bakonórr tibiób bwóbdü darrü kwata.

Yesun Aip Nisa Izipt Idódrri

¹³ Wirri gyagüpitótók susumüri pama Betliem basirr nóma amgütóp, da módóga, Lodón darrü anerrua nusi ugón okaka tübyónürr Zosepka. Anerrua we bóktanórr wagó, “Bupa! Olom a aip, ibü nüpa a ugó busuam Izipt tüpdü, zitülkus Errod sab ini gab olom amkün yarile oya amkalóm. E kya bupso ola nyabelamke, kókóta sab yabü kótó umul-umulan ngintinünümo bakonóm.”

¹⁴ Nus kakóm, Zosep dümdüman irrüb tóba kol akó gab olom nüpadórr, da we bupadórr Izipt tótókóm. ¹⁵ Wa ola nyaben yarilürr, kókókó Errod ne tonarr nurrótókr. Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne pokó bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó, “Ka kólba Olom sab nyauno Izipt amgatóm.”

Errod Simanal Olmal Ekrralórr

¹⁶ Errod nóma umul bainürr wagó, oya wirri gyagüpitótók susumüri pama ilkió ilinóp, wa kari ngürsil ta koke yarilürr. Da tóba gazirr pam we nilóp blaman kari simanal olmal, nis pail ngarkwat kókó ta tüp, ibü akrranóm, Betliem basirr kugupidü akó Betliem bwób minggüpanan ne basirr koralórr. Wa ene pokó tónggapónóm gyagüpi wamórr, zitülkus wa wirri gyagüpitótók pamdógab wirri umul bainürr, ene wimurra tai nadü tonarr okaka tübyónürr.

2:6 Maeka 5:2 ‡ **2:7** Oya ubi umul bainüm yarilürr, ene olommokur nadü ngarkwat olom yarilürr. Ene wimurra okaka tübyónórr, ene olommokura nóma tómtómólórr akó ene kakóm, ene pama karianbóka agóltagól kwarilürr. § **2:11** gold wirri darrem ongang bapónan ayana. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu Kinga. * **2:11** prrenkónsens, Mórrke-mórrke módóga: frankincense, nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako. Ma kubó nóma seteno, morroal ilang simanike. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu wa Goda. † **2:11** mirr, Mórrke-mórrke módóga: myrrh, nugupdügab morroal ilang idia. Oya küp aprrapórr módóga: Yesu wa pama; wa sab azid aenge akó nurrótóke. Ene tonarr, mirr, büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü zaget módóga: pama kubó nóma nurrótóke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako. **2:15** Oseyá 11:1

17 Prropet Zerremaezan bóktanórr Godón Wibalómórrón Bóktandó, da küppükü bainürr, wagó,

18 “Gyaurwóm a yón taegwarr arrkrrudako Rrama‡ wirri basirrdü.

Rreizel§ tóba olmalóm yóndo
akó wa zao-zao bain-gum bangóndo,
zitülkus oya olmal бүдүлako.”

Zosep akó Merri Iziptgab Alkomórrri

19 Errod nóma nurrótókórr, da módóga, Lodón darrü anerrua nusi akó ugón okaka tübyónürr Zosepka. Ini tonarra ugón tóbaelórr, Zosep Iziptüm nóma yarilürr.

20 Anerrua oyaka we bóktanórr wagó, “Bupa! Olom tóba aippükü nüpa, da Isrrael Müótüdü ugó alkomólám. Oya nadü pama amkalóm kain kwarilürr, ene pam tib бүдүлako.” 21 Da Zosep bupadórr, tóba olom aippükü nüpadórr, da Isrrael we alkomólórr.

22 A Zosep nóma arrkrrurr wagó, Arrkileus tóba ab Errodón pabo kuri ipüde Zudia prrobins pamkolpam balngomólóm, wa gum yarilürr ola alkomólóm. God oya nusdü ikik akrranórr wagó, “Ma Zudia tótókgu! Ma Galili bwóbdü wamke!” Da wa we wamórr, 23 wirri basirrdü Nazaret, ngyabenóm. Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm Yesunkwata wagó, “Oya sab Nazaret olombóka ngilianórrre.”

3

Zon [Baptaes Bain] Pama Kwat Alótórr Yesunkü (Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)

1 Dokyanan paila nóma bobrranórr, ene kakóm,* Zon Baptaes Bain Pama we tamórr. Wa Zudia [ngüin-koke bwóbdü] Godón bóktan we amgol yarilürr pamkolpamdó, oya arrkrrum nidi ogobórr. 2 Zon we bóktanórr wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi, zitülkus Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine!” 3 Zon Baptaes Bain Pam módóga, prropet Aesaya noanbóka apón yarilürr wagó,

“Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,

‘Kwat ngagrótám Lodón tótókóm,

akó kwat morroal dümdüm alótám oyankü!’ ”†

4 Zon wa [kamel] ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa lar sopae belt baterrón yarilürr.‡ Oya alo kla we kla yarilürr, paza tónók akó molpokodó gus mor. 5 Abün pamkolpama we ogoblórr Zonón bóktan arrkrrum, Zerrusalem wirri basirrdügabi, akó blaman Zudia prrobins kugupidü ne basirrko, akó Zodan tobarr kabadó ne basirr koralórr. 6 I tibiób kolae tonarr nóma okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes nyónónóp Zodan tobarrdó.

‡ **2:18** Rrama basirrdü, Zudia prrobins kugupidü, Babilonia gazirr pama ngaen abün Zu pamkolpam bumigóp, ibü metatómpükü ama Babilonia amarrum (Zerremaea 40:1). Ugón kari yón gyaur koke yarilürr Rrama basirrdü.

Errodón kolae tonarrdógab, Betliem ta inzan wirri yón gyaurdü yarilürr. § **2:18** Rreizel, Zosep akó Benzamin, ibü aip warilürr. Zosepón siman olom Eprra-im yarilürr. Babilonia gazirr pama ngaen Eprra-imün zitül kolpam Babilonia imarruóp Rramagabi. Rreizel Eprra-imün zitül wirri aip warilürr. Oya gapók Betliemóm yarilürr. Rreizel ngia blaman Zu kol ngablaoda Betliemóm, nidi yón kwarilürr tibiób olmalóm, Errod nibiób ekrralórr.

2:18 Zerremaea 31:15   **2:23** Mak 1:24; Luk 2:39; Zon 1:45   * **3:1** Zon nóma tamórr, Yesu ugón aprrapórr 30 pail ngarkwat olom kuri yarilürr.   **3:2** Metyu 4:17; Mak 1:15   † **3:3** Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpbóka apónða.   **3:3** Aesaya 40:3   ‡ **3:4** Zon elklaza-koke pam yarilürr. Ilaeza ta inzan mórrkenyórr baterrón yarilürr (2 King 1:8).

⁷ Zon abün [Parrisi] akó [Sadusi pam] nóma nósenóp tóbaka tótókde baptaes bainüm, da wa ma ibüka igó bóktanórr wagó, “E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri ngürsildügab kyab kórzinane, ne klama tótókóm kaında, wata ene zitülküsü, e sab baptaes bairrün nóma koralo. ⁸ Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab kórzyónüm, e ngaen-gógópan morroal küp waon koralo yabiób ngyaben kugupidü!§ Yabü olgabi nómyetórrre wagó, e Godka kuri tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi. ⁹ E igó gyagüpi tótókgu, God yabü koke kolae nirre, yabióbka inzan bóktande igó, ‘Eibrra-am kibü abbobate.’ Enana Eibrra-am yabü abbobat: wa yabü sab koke tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab busom! Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón gaodóma olmal tólbaelóm Eibrra-amónkü ini ingülküpdügabi!*

¹⁰ Errkya God kari pokoa pamkolpam kolae bainüm. Salmita nugup simkün ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke ne nugupa waonda, sab singgalgórrre ama urdü amaike. ¹¹ Ka wa nae-e baptaes baidóla, Godka nidi byalüngdako tibiób kolae tonarrdógabi. A darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng nótóke kürükagab. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla amarrum.† Wa sab yabü Godón Samu-i‡ akó uri§ baptaes bain yarile. ¹² Zono-zono paezan kla tangdóma [wit] küp aus bwóbdü wit küp aleanóm buldügab.* Wa sab wit küp kwób isue, ama gyagu müötüdü irrbüne, a bul ama bütamün-koke urdü yamsele.”†

Yesun Baptaes Ain

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Darrpan ngürr Yesu Galili prrobinsdügabi tübzilürr ama Zonka wamórr, Zodan tobarrdó, igósüm oya Zon ki baptaes ine. ¹⁴ Zon oya piküp yónürrma wagó, “Ma kürüka iade tama baptaes apadóm? A kürü wa baptaes mató ki kina!”

¹⁵ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Ini pokoa inzan ugó ki tómbapó. Mi blaman kla wata morroal akó dümdüm tómbapóni, Godón ubi ngarkwatódó.” Zon igósidi we ubi bainürr Yesun baptaes ainüm.

¹⁶ Yesun baptaes aina nóma blakónórr, wa naedógabi dümdüman we tubrranórr. Da módóga, pülpüla tapabakurr. Wa Godón Samu we esenórr, kwitüdügabi abindi akó oya kwitüdü amngyelde nurre póyae buli. ¹⁷ Da módóga, kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórukürr wagó, “Ini kürü kólbanan olome. Kürü [moboküpdü ubi] oyakama. Ka kari barnginwóm kokela oyaka.”

4

Yesun [Satania] Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr *(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

3:7 Metyu 12:34; 23:33 § **3:8** Ini bóktanán küp módóga: “E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!”

* **3:9** Pamkolpamab gyagüpitótók inzan yarilürr: Eibrra-am ibü ki tangnamtirre, zitülkus i [Eibrra-amón olmalbobatal] koralórr, akó God ibü tóba pamkolpamóm ninóp. Zon ibü nilóp kolae tonarrdógab byalüngüm ama Godka, igósüm i sab zid bairre. Akó wa ibüka bóktanórr wagó, Godón gaodóma oya [alkamül-koke bóktan] küppükü ainüm Eibrra-amón olmal aliónum i ne babul nóma ki korale. **3:9** Zon 8:33 **3:10** Metyu 7:19

† **3:11** Ini bóktanán küp módóga: Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta ngarkwatódó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.” ‡ **3:11** Godón Samu-i baptaes oya küp módóga:

wa tóba Samu zirrsapóne yabü büb kugupidü ngyabenóm. § **3:11** uri baptaes oya küp apprapórr nisamli: wa sab kolae tonarr pamkolpam [kolae an darrem] nülrre ó akó wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü [kolkalan] ngibtanóm urazan [gold] kolkal aında. * **3:12** Ene küp alean zaget inzan yarilürr. Kubó wit aila nóma blakóne küp ausüm, pama ene wit kwitüdü aman kwarile zono-zono paezan klame. Wóra blaman bul akó biza kubó tibi-tibi amale kókó wit küpana bamine. † **3:12** Wit küpa Godón pamkolpamóm bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko. **3:17** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 12:18; 17:5; Mak 1:11; Luk 9:35

¹ Ene kakóm, Yesun Godón Samua we idódürr [ngüin-koke bwóbdü], [debóla] oya ki elngomóle kolae tonarr tónggapónóm. ² Yesu ene pokodó 40 ngürr akó 40 irrüb alo-koke amanórr.* Solkwat oya tai aloana we ipadórr. ³ Debóla we tamórr oya alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. Oyabóka wagó, “Zitülkus ma Godón Olomla, ma ini ingülküü ugó nilnünüm brredóm büzazinüm.”

⁴ A Yesu ma oyabóka wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Pama brredane koke ngyabene, a blaman ne bóktana bausdako Godón taedógab.’ ”

⁵ Da debóla Yesun Zerrusalem idódürr, Godón wirri gyabi basirrdü, da we emngyelórr [Godón Gyabi Müót] wirri kwitüm pokodó. ⁶ Oya we yalórr wagó, “Zitülkus ma Godón Olomla, algabi ugó aup. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“ ‘God kubó tóba anerru arüng bóktan nókyerre marü adlangóm.

I marü kubó tibiób tange kwit mirre,

igósüm ma moba wapór koke bómkolo ingülküpdü.’ ”

⁷ Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana akó igó bóktanda wagó, ‘Ma Lodón, moba God nótóke, apókgu asenóm, wa ia amkoman Goda.’ ”

⁸ Debóla oya akó we idódürr wirri kwitüm pododó, da oya we emtyanórr blaman ini tüpan kingab balngomól bwób akó tüpan blaman arrbirrün nadü elklazako. ⁹ Oya we yalórr wagó, “Ma ne wakósingül nóma nülkamulo kürü [ótókóm], ini blaman ne elklazako, ka sab blaman igósidi marü mülino.”

¹⁰ Yesu oya we yalórr wagó, “Kokean! Kürükagabi usi wam, satani! Ka marü koke ótók namulo, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ma wakósingül nülkamulo Lodón obzek kwata, marü God nótóke, akó wata oya ótók namulo.’ ”

¹¹ Olgabi debóla Yesun we amgatórr. Da módóga, anerrua we togobórr Yesun tangamtinüm.

*Yesu Tóba Zaget Galili Prrobinsdü Ngarkwat Bókyanórr
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Yesu nóma arrkrrurr wagó, Zonón tümün müótüdü kuri ingirre, wa Galili we alkomólórr. ¹³ Wa Nazaret wirri basirr kwatana we errgrratórr, ama Kaperrna-um wirri basirrdü wamórr ngyabenóm, Galili Malu† kabedó, Zebulun akó Naptali‡ zitül pamkolpama ne ngyaben kwarilürr. ¹⁴ Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,

¹⁵ “Zebulun zitül akó Naptali zitül,

yabü bwób Galili Maludübónada, Zodan tobarr dakla dorrodó.

Galili, mogob pamkolpamab ngyaben bwób, Zu-koke nidipako!

¹⁶ E tümündü ne pamkolpama ngyabendakla,

e sab wirri zyón esenane,

akó e samuan ngarkwatódó бүдүл ne pamkolpamakla,

yabü sab zyóna warri napórré.”§

4:1 Ibrru 2:18; 4:15 * **4:2** Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónórrre. **4:4** Duterronomi 8:3 **4:6** Wórr Peba 91:11-12 **4:7** Duterronomi 6:16 **4:10** Duterronomi 6:13 **4:12** Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 † **4:13** Galili Malu wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea. ‡ **4:13** Zebulun akó Naptali, [Zu pamkolpamab] zitül nis namülnürri, Galilim nidi ngyaben namülnürri. § **4:16** Ini bóktanán küp módóga: Godónbóka umul-kók pamkolpamab zidbain ta sab asi yarile. **4:16** Aesaya 9:1-2

¹⁷ Ene tonarrdó, Yesu tóba bóktan amgol we ngarkwat bókyanórr wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi, zitülkus Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine!”

Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu Galili Malu kabeara nóma wamlórr, wa nis narezoreti pam nis nósenórr, Saemon, oya darrü ngi Pita,* akó Endrru. I net yagóbnürri naedó, zitülkus i wapi baib pam nis namülnürri. ¹⁹ Yesu ibü nyalórr wagó, “Yao! Kankü turram! Ka yabü sab pamkolpam bumióg[†] umul nino.” ²⁰ Darrpan güblang i ne arrkrrurri, tibiób net ola bimgatrrri, da Yesuka we akyarri.

²¹ Yesu akó enezan wamlórr, akó nis narezoreti pam nis nósenórr, Zebedin olom nis, Zeims a Zon. I tibiób abpükü namülnürri butüdü, dakla net barrgüp namülnürri. Yesu akó ibü nginaunürr oyaka solkwat akyanóm. ²² Dümdüman i tibiób ab Zebedin ola amgatrrri butpükü, da Yesuka we akyarri.

Yesu Pamkolpam Umulbain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdügab
(Luk 6:17-19)

²³ Yesu we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü, [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü Godón Kingzan Balngomólankwata. Wa pamkolpam dólóng nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdügab. ²⁴ Yesunkwata bóktana bayolórr tai kókó Sirria bwóba blamana umul bainürr wagó, Yesu pamkolpam dólóng byónda, da i tibiób blaman azid pamkolpam igósidi we tübarrmülürr oyaka, abün-abün tonarr azid nidi balmil kwarilürr: kolae samupükü nidi kwarilürr, tórrngón azid akó bidal azid nidi kwarilürr. Wa blaman dólóng we nyónónóp ibü tibiób azidüdügab. ²⁵ Oyaka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Galili prrobinsdügabi akó Dekapolisgabi,‡ Zerrusalem wirri basirrdügabi, Zudia prrobinsdügabi, akó Zodan tobarr dakla dorro ne basirr koralórr.

Metyu 5, 6, a 7:

Yesun Wirri Umulbain Bóktan Podo Kwitüdügabi

5

5:1-7:29

¹ Yesu ene pamkolpamab ngoro nóma nósenóp, pododó we kasilürr, da mórran-mórran bainürr. Oya umulbain olmal akó ngibürr pamkolpam, oya nidi mamooan kwarilürr, oyaka we togobórr.

Bagürwóm Ia Nidipko
(Luk 6:20-23)

² Da Yesu ibü blaman umul bain we ngarkwat bókyanórr. Wagó,

³ “Bagürwóm idipako, umul nidipako ibüka arüng babula tibiób zid bainüm, zitülkus ibü God balngomólada Kingzan!

⁴ Bagürwóm idipako, nidi yón gyaurdako, zitülkus God sab ibü zao-zao nirre!

⁵ Bagürwóm idipako, tibiób koke nidi ikub bagürdako,

zitülkus God ibü ne blaman kla aliónum bóktanórr, i sab yazebrre!*

⁶ Bagürwóm idipako, nibiób wirri ubie dümdüm ngyabenóm Godón ilküpdü,

^{4:17} Metyu 3:2 * ^{4:18} Pita, Grrik bóktane oya küp módóga: Wirri Ingülkü. † ^{4:19} pamkolpam bumióg, oya küp módóga: pamkolpam amarru Godka. ^{4:23} Metyu 9:35; Mak 1:39 ‡ ^{4:25} Dekapolis, oya küp módóga Grrik bóktane: 10 basirr, zitülkus ene bwóbdü 10 wirri basirr koralórr. ^{5:4} Aesaya 61:2 * ^{5:5} Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Ini tüp sab idi ipüdürrre, God tüóbzan yarilürr. ^{5:5} Wórr Peba 37:11

zitülkus wa sab ibü ubi elakóne.

⁷ Bagürwóm idipako, pamkolpamdó gyaur nidipako,
zitülkus God ta sab gyaur inzan yarile ibüka!

⁸ Bagürwóm idipako, [kolkal] moboküp nibióbko,
zitülkus i sab Godón eserre!

⁹ Bagürwóm idipako, paud nidi ódóddako,
zitülkus God ibü sab tóba olmalbóka ngibline!

¹⁰ Bagürwóm idipako, wirri müp nibiób alióndako, [dümdüm tonarranme],
zitülkus ibü God balngomólda Kingzan!

¹¹ “Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü sab kle-kle nóma nyalnórre, akó yabü wirri müp nóma alióndakorale, akó yabükwata obae bóktan nóma büdrrat korale, zitülkus e kürü amkoman angundakla! ¹² E bagürwóm akó barginwóm kwarilünke, zitülkus yabü wirri darrem kwitüm asise. Ene ka igósidi byaldóla, zitülkus ngaen yabü singül kwata, prropeta nidi ngyabenónóp, ibü ta inzan wirri müp alióndakorale.

E ne Klamakla, Solt akó Zyón Klamzanakla
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ “E ne klamakla, soltzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. A solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem koke soltzan ino. Wa wata kolaeana. Oya ipüdórre, amanikórre kalkuma. Oya pamkolpama wapóre ailkü ola arrgrrat-sórrgrrat yangónórre.†

¹⁴ “E ne klamakla, zyón klamzanakla ini tüpan pamkolpamabkü. Podo kwitüdü aelórrón ne wirri basirre, wa anikürrün ta kokea. ¹⁵ Pamkolpama zyón kla nóma sentórre, i kubó alópe koke nganlorre. A i wata yazebrre, ama kumngyindü emelórre. Ene zyóna blaman müótüdü pamkolpam kubó olgabi zyón napórre. ¹⁶ Ene dadan ngarkwatódó, yabükagab zyóna ugó ki tam pamkolpamab obzek kwata. Ene igósüm, i sab nósenórre e ne morroal tórrmen tulmil tómbapónane, akó igósüm i sab yabü kwitüm Ab yagünrórre.

Yesu Mosesón Gida Karrkukus Byónüm Tamórr

¹⁷ “E wa igó gyagüpi tótókgu wagó, ka Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, ibü umulbain bóktan kolae byónüm tama. Ka ugósüm koke tama ene gida kakota amanóm. Ka wa Godón gida, ibü amkoman küp okaka azazinüm akó tómbapónóm tama. ¹⁸ Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Gida sab metat kwarile karrkukus bórrangórrón, ngarkwat kókó tüp a pülpüla nóma bamrüki. Godón ne gida-e karian ngi opora sab kokean bamrüke, ngarkwat kókó blaman klama sab tómbapórre.

¹⁹ “Darrü pama darrpanan Godón karian gida bóktan poko sab ne nóma alkamüle akó ngibürr kolpam umul nirre dadan kolae tónggapónóm, wa solodó yarile Godón Kingzan Balngomóldó. Godón gida bóktan poko nótó azebda akó umul baina ngibürr kolpam dadan tonarr tómbapónóm, wa wirri yarile Godón Balngomóldó. ²⁰ Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, e wata barrbuno Godón Balngomóldó, e ne Godón ubi nóma tómbapónane. E ne gida umulbain pam akó Parrisizan nóma kwarilo, e igósidi God ne Bwób alngomólda Kingzan kokean barrbuno, zitülkus i Godón ubi amkoman kokean tómbapóndako.

Yesu Ngürsilbóka Umul Bailürr

5:6 Aesaya 55:1-2   **5:8** Wórr Peba 24:3-4   **5:10** 1 Pita 3:14   **5:11** 1 Pita 4:14   **5:12** 2 Krronikol 36:16; Apostolab Tórrmen 7:52   † **5:13** Solta alo kla misan ngitanda. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: Godón pamkolpama tibiób mis nóma imrükrre, ngibürr pamkolpama sab Godón dümdüm tonarr ia nómyetórrre? **5:14** Zon 8:12; 9:5   **5:15** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33   **5:16** 1 Pita 2:12   **5:18** Luk 16:17

²¹ “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, ne kla nilóp mibü abalbobatal wagó, ‘Ma darrü olom бүдүлүмпүкү amkalgu. Darrü olom бүдүлүмпүкү нótó emkóle, wa sab kotódó zamngóle tóba bóktan apadóm.’ ²² Ka ma akó ngibürr bóktan amseldóla: ma ngürsil nóma namulo moba narezoretódó,‡ ma sab kotódó zamngolo. Akó ma nóma bóктоно moba narezoretódó wagó, ‘Ma susumüri-koke olomla!’ ma sab zamngolo blaman Zu [balngomól byarmarr pamab] obzek kwata. Akó ma moba narezoret igó nóma ilo, ‘Ma gonggola’, da God marü sab [metat bólmyan urdü] mügasile. ²³ Da ma moba [gyaur kla] Godón akyanóm nóma kaindóla Godón [altadó], [Godón Gyabi Müót] kugupidü, akó marü wata ugósan nóma ngambangóle igó, marü narezoretan ngürsil asine marüka, ²⁴ ma moba gyaur kla altan obzek kwata we amgat, da oyaka wam saul bainüm. Ene kakóm, ma akó altadó we alkomolo moba gyaur kla Godón akyanóm.

²⁵ “Darrü oloma nóma bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró akó marü kotóm nóma ódódóm kaina, e kwat-kwat saul büsai baini. E ne saul koke nóma baini, wa marü sab zazdó kena müdó. Marü ma sab zaza pug umeab tangdó müngrine, marü tümün müótüdü angrinüm. ²⁶ Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma sab kokean tubrruno, kókóta ma sab moba dómdóm kari mani küp ungrino burruanóm, zazan bóktan ngarkwatódó.

Yesu Kol ó Pam Gómólankwata Umul Bain Yarilürr

²⁷ “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó, ‘Ma kol ó pam gómólgu.’ ²⁸ Ka ma yabü igó byaldóla, darrü pama ne kol ilküpane nóma ngazokone akó oyaka ubi yarile, da wata wa ene kolae tonarr kuri tónggapóne tóba moboküpdü. ²⁹ Marü tutul ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da ma irrua, a ugó amaik mobakagab. Ma ne moba darrü бүb poko nóma imruko, ene ma tai kolae kokea. A marü dudu бүb ne metat bólmyan urdü nóma amanikórre, amkoman kolaean yarile. ³⁰ Marü tutul tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül a ugó amaik mobakagab. Ma ne moba darrü бүb murr nóma imruko, ene ma tai kolae kokea. A marü dudu бүb ne metat bólmyan urdü nóma amanikórre, amkoman kolaean yarile.

*Yesu Kol Amanikbóka Umul Bain Yarilürr
(Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)*

³¹ “Mosesón gida bóktan poko darrü igósa wagó, ‘Darrü pama ne tóba kol nóma zumanike, wa akó kol amaik peba mórrag§ okyene.’ ³² Ka ma yabü igó byaldóla, nadü pama tóba kol zumanike popa pokodó, a pam gómólankwata koke, da wa igósidi pam gómól kol kokeo. Inzande, müóra tóba kol zirzotoke pam gómól kolóm bainüm. Wa ne darrü pampükü nóma umtule, wa pam gómól warile. Akó amanikürrün kol ne pama zumige, wa kol gómól yarile.

[Arüng Alkamül-koke Bóktan] Tónggapón Iada?

³³ “E ta barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr mibü abalbobataldó wagó, ‘Ma Lodón ngi nóma ngiliandóla moba arüng alkamül-koke bóktan tólaelóm, ma kubó moba bóktan myamem koke singgapino.’ ³⁴ Ka ma yabü igó byaldóla, e yabiób bóktan nóma tólbael kwarilo, e darrü kla ngilian-gu yabiób

5:21 Bazeб Tonarr 20:13; Duterronomi 5:17 † **5:22** Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón Metyu peba kugupidü, ini bóktan opor solodó dayórrüna: küp-koke pokodó. **5:26** Luk 12:57-59 **5:27** Bazeб Tonarr 20:14; Duterronomi 5:18 **5:29** Metyu 18:9; Mak 9:47 **5:30** Metyu 18:8; Mak 9:43 § **5:31** kol amaik peba mórrag: Zu pamkolpamab darrü gida bóktan poko asi yarilürr, pama ne kolóm ubi koke nóma yarile, wa kol amaik peba mórrag wialóme, da kol okyene. Ene kolan igó peba, oya dümdüma darrü müór apadóm. **5:31** Duterronomi 24:1-4; Metyu 19:7; Mak 10:4 **5:32** Metyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18; 1 Korrint 7:10-11 **5:33** Lebitikus 19:12; Bótang Peba 30:2; Duterronomi 23:21

bóktan arüing akyanom. Godón kwitüm nyaben bwób ngilian-gu, zitülkus ene oya kingan mórran klamse. ³⁵ Akó ini tüp ngilian-gu, zitülkus ini tüp Godón wapór nisab ngón ngagón klama. Akó Zerrusalem wirri basirr ngilian-gu, zitülkus kwitüm King nótoke, ene oya tóba wirri basirra. ³⁶ E yabiób bóktan nóma tólbael kwarilo, yabiób singül ta ngiblian-gu, zitülkus e gaodó kokeakla darrpan órrngóen pul gabülplian ngitanóm akó pugan ngitanóm. ³⁷ E wata igó bóktónane wagó, ‘Taia’ ó ‘Koke’, da e wata yabiób bóktan ngarkwatódó tómbapónane. E ne ngibürr bóktan nóma amseldakla, ene wa kolaean olomdógabi* tótókdako.

Darrem Kolae Tónggapón-gu
(Luk 6:29-30)

³⁸ “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan yarilürr wagó, ‘Darrüpa paman ilküp nóma irrune, oya ilküp akó darrem irrurre. Akó darrüpa paman zirrgüp nóma alkamüle, oya zirrgüp akó darrem alkamülörre.’ ³⁹ Ka ma yabü igó byaldóla, e darrem kolae tónggapón-gu! Darrü oloma ne marü tutul kwata ngorrkob nóma mómkóle tang o-e marü büódan ngitanóm, akó dakla ngorrkob emtya amkalóm. ⁴⁰ Darrü oloma ne marü kotóm nóma ódóddase moba sod mórrkenyórrüm, da marü tumum mórrkenyórr† ta ki ipa! ⁴¹ Marü gazirr pama ne arüing-arüing nóma mile tóba alóp ódódóm darrpan kan, ma ma barrkyanan kan ugó idó. ⁴² Marü ne darrü oloma darrü klamóm nóma mato-e, ma oya ekya. Akó darrü pama ne marükagab darrü kla bupso apadóm nóma kaina, ma angón-gu ene pam akyanom.

Yabü [Moboküpdü Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile
(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ “E barrkrrurrü Mosesón gida bóktan poko, enezan nilóp wagó, ‘Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome‡ asi ki yarilün, a marü gódam-koke nótoke, ma oya alzizi amanik!’ ⁴⁴ Ka ma yabü igó byaldóla, yabü moboküpdü ubi ta ibüka asi ki koralón, yabü gómdamal-koke nidipko. Akó e tóre koralo ibünkü, yabü wirri müp nidi alióndako. ⁴⁵ Inzan poko tómbapónde, e sab igósidi oya olmalóm bainane, yabü kwitüm Ab nótókse. Abüs zyón wató zirrapónnda kolae pamkolpamdó akó morroal pamkolpamdó darrpan tonarre. Akó ngup ta wató zirrapónnda, dümdüm nyaben pam akó dümdüm-koke nyaben pam, ibüka. ⁴⁶ Yabü ne moboküpdü ubi wata ibüka nóma korale, moboküpdü ubi nibióbe yabükamóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus módóga, blaman pamkolpama inzan kaindako! [Taks mani dakabain pam] ibü moboküpdü ubi ta ibükamako, moboküpdü ubi nibióbe ibükamóm! ⁴⁷ E ne wata yabióban zonaretal morroal ngürr nóma akyandakla, ene wa müp kla ta kokea! Godónbóka umul-kók nidipko, i ta inzan kaindako! ⁴⁸ Yabü moboküpdü ubi blaman pamkolpamdó asi ki koralón, da e wata igósidi [dudu kómal] koralo yabiób Abzan, kwitüm nótókse.

6

Elklaza-koke Pamkolpam Gail Iada?

¹ “E yabiób kwitüm Abankwata gyaur tórrmen tulmil* panzedó tómbapón-gu, pamkolpama asenóm. E ne ini tórrmen tulmil pamkolpamab obzek kwata nóma tómbapónórre, yabiób ngi kwit amelóm, yabü sab kwitüm Aba darrem koke nülrre.

^{5:34} Zeims 5:12; Aesaya 66:1; Metyu 23:22   ^{5:35} Aesaya 66:1; Wórr Peba 48:2   * ^{5:37} kolaean olom wa satanibóka apónnda.   ^{5:38} Bazed Tonarr 21:24; Lebitikus 24:20; Duterronomi 19:21   † ^{5:40} tumum mórrkenyórr: Pamkolpama ene tonarr tibiób kokrrap tumum mórrkenyórr basirrum bamel koralórr utüm.   ‡ ^{5:43} minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónnda, ma nibiób amrrandóla.   ^{5:43} Lebitikus 19:18   ^{5:48} Lebitikus 19:2; Duterronomi 18:13   * ^{6:1} Abankwata gyaur tórrmen tulmil módógako: elklaza-koke pamkolpam gail, tóre, akó alo bütók.   ^{6:1} Metyu 23:5

² “Ene pokodó, ma elklaza-koke pam ngibürr kla nóma nülinünümo, ma wa wórr búngyalpükü panzedó alión-gu pamkolpama asenóm, zitülkus taepurrane bóktan pama inzan kaindako yabü kwóbbazen müótüdü akó wirri kwatódó wagó, kolpama ia nagürnórre. Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibüzan agürdako, ibü darrem módóga. God ibü sab darrem kokean nülrre! ³ A ma elklaza-koke pam nóma tangamtindóla, ma igó tónggapóna, marü minggüpanan gódama ta kokean umul baine. ⁴ Ene wata marükama. A marü Aba asenda, ma ne kla tómbapóndóla piküpan. Sab marü darrem kla wató mókyene.

Tóreankwata Umulbain Bóktan
(Luk 11:2-4)

⁵ “E tóre nóma akodakla, e taepurrane bóktan pamzan bain-gu. Ibü igósa, kubó pamkolpamab obzek kwata bórrónge tórem, kwóbbazen müótüdü akó wirri kwatódó wagó, ‘Kibü kolpama ia tóserre!’ Ibü ene wirri ubi pokoa. Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibü blaman darrem kla kuri nülinóp; darrü myamem babula! ⁶ A ma tóre akom nóma, moba müótüdü bangrina, mamtae murrausa, da tóre moba Abdó ugón ekoa, asen-koke nótóke. Marü Aba asenda, ma ne kla tómbapóndóla piküpan. Sab marü darrem kla wató mókyene.

⁷ “E nóma tóre bakonane, abün-abün küp-koke bóktan opor ngiblian-gu, Godónbóka umul-kók pamkolpamazan kaindako. Ibü gyagüpitótók igósa wa, ibü goda ta arrkrruda, zitülkus ibü tóre kokrrapako. ⁸ E ibüzan bain-gu. Yabü babul ne klame, Aba ngaen-gógópan umul baina, e ne klamóm atom kaindakla. ⁹ Da e ta tóre inzan bakonane:

“Kibü Ab, kwitüm nótókla,
marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki [ótók] kwarilün.

¹⁰ Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam,
marü ubia ki tómbapó, ini tüpdü kwitümpzanse.

¹¹ Kibü ini ngüran alo kla tilinünüm.

¹² Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,
ki ngibürr kolpamab kolae tonarrzan barrgondakla.

¹³ Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm,
a ma kibü kolae an olomdógabi tódlóngnóm.†

¹⁴ “E ne ibü kolae tonarr nóma norrgonane, yabüka kolae tonarr nidi tómbapóndako, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr norrgorre. ¹⁵ A e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr koke norrgorre.

Alo Bütókankwata Umulbain Bóktan

¹⁶ “Gyaur obzek bain-gu, e alo nóma bütókane, taepurrane bóktan pamazan kaindako. I tibiób obzeksyók gyaur obzek byóndako wagó, ‘Kubó pamkolpama kibü ia tómzyetórre wa, “I alo kuri bütókrre.” ’ Ka yabü amkoman poko byaldóla: pamkolpama ibü blaman darrem kla kuri nülinóp; darrü myamem babula! ¹⁷ A ma alo nóma bütóko, moba singül oele búngango-o akó moba obzek bagulo, ma bobarrzan kaindóla. ¹⁸ Marü kubó koke ia mómzyetórre wa, ma alo kuri bütóka - wata marü asen-koke Ab nótóke, wató umul baine. Marü Aba asenda, ma ne kla tónggapóndóla piküpan. Sab marü darrem wató mókyene.

Ini Tüpan akó Kwitan Mórrelwóm
(Luk 12:33-34)

† **6:13** “Da Kingzan Balngomól, arüng, akó [wirri kómal zyón] marükamako, metat. [Amen].” Darrpan-darrpan Godón Bukdü, ini bóktan opor asiko (King Zeims akó Kiwai Tarena Buka). Barre Godón Bukdü ma babulako.
6:15 Mak 11:25-26

19 “E tüpan mórrelwóm yabióbkü ini tüpdü kari arrólóm kwób asugu. Pu akó saka sab aini kolae nirre akó gómól pama müót amkerre gómól-gómól azebóm. 20 A e wa yabióbkü mórrel kwitüm ugó kwób isuam. Pu akó saka ola kokean kolae nirre akó gómól pama müót kokean amkerre gómól-gómól azebóm. 21 Zitülkus módóga, marü mórrel nólamase, marü moboküp wa ta ola yarile.

Ilküp Büban Zyón Klama
(Luk 11:34-36)

22 “Ilküp büban zyón klama. Marü ilküp nis ne ziz nóma namüli, marü dudu büb ugón wirri zyóndüma.‡ 23 A marü ilküp nis ne kolae nóma namüli, marü büb ugón tümündüma. Marü bübdü zyón kla ne tümündü nómade, ugón marü dudu büb kari tümündü ta kokea!

God a Marü Elklaza
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 “Darrü olom gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa kubó darrü alzizi amaike, ó oya [moboküpdü ubi] darrüdü yarile. Wa kubó darrüpdü minggüpanan yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile. E gaodó kokeakla dakla Godón akó mani ótókóm darrpan tonarrdó.

25 “Ini zitülküsü, ka yabü igó byaldóla, e yabiób arrólankwata gyakolaegu igó, ‘Ia ka laró elo-o ó enono?’ Akó e yabiób bübankwata gyakolaegu igó, ‘Ia ka laró mórrkenyórr bateno?’ Da ia alo wirriana arróldógabi? Koke! Ó mórrkenyórr ia wirriana bübdügabi? Koke! 26 Póyae ngabkónam kwitüdü arrmuldi. I küp koke aritódako, ó alo kokean abüldako kwób asum gyagu müótüdü. A ibü ma yabü kwitüm Aba ngabyóna. Póyae ia amkoman wirriana yabükagab? Koke! Yabü ta kwitüm Aba ngabyóna. 27 Darrü yabükagab gyakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma tóba ngyaben arratóm darrpan abüs küpüm? Koke!

28 “Akó e mórrkenyórrankwata iade gyakolaedakla? E gyagüpi amónam, molpokodó kubóla ia dódórr baidako. I kokean zagetódako, akó tibiób mórrkenyórr ta koke barrgüpdako. 29 A ka yabü igó byaldóla, king Solomon abün arrbirrün elklaza pam enan yarilürr, a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul kwarilürr ene pulzan. 30 God ene nurr twal inzan nóma püti baidna, errkya ne klamko, sab ama urdü amarrón kwarile, da ia wa ma yabü koke püti nirre? Ó! Wa ta sab yabü morroal püti nirre! E kari-karibóka amkoman bangun pamkolpamakla!

31 “Da e igósidi gyakolaegu igó, ‘Mi kubó laró elorre? Mi kubó laró enórre? Mi ia laró mórrkenyórr bamerre?’ 32 Zitülkus módóga, ene Godónbóka umul-kók nidipko ene inzan gyakolaedako ini elklaza azebóm. Yabü kwitüm Ab ama umula, e blaman ne klamómakla. 33 A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Balngomóldó kwarile, akó wa yabükagabi ene [dümdüm tonarróma]. Da wa sab blaman ini ne elklazako enta igósidi yabü nülirre. 34 Da e igósidi gyakolaegu sab ngürrüm. Ene ngürran go tóba müpko. Darrü morroal babula, kolae akó agasilüm, darrpan-darrpan ngürra ne müp amarruda.

7

Kolpam Zaz Bain-gu
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 “Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósüm yabü ta God sab koke zaz nirre. 2 Zitülkus módóga, God ta sab yabü dadanzan zaz nirre, e ngibürr pamkolpamzan zaz

6:19 Zeims 5:2-3 ‡ 6:22 Aprrapórr Yesu alap-alap moboküpbóka apóna. Pama ne kwitüm mórrelwóm amkün nóma yarile, wa gail pam yarile. Wa igósidi zyóndü ngyaben yarile. Oya ilküüp inzanamli, wamaka ziza. 6:29 1 King 10:4-7; 2 Krronikol 9:3-6

baindakla. Ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre. ³ Ia ma moba zonaretan ilküpdü püip iade ngakandóla? A marü moba ilküpdü ne nugup poko-e, ma wa koke iade asendóla? ⁴ Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bótkono wagó, ‘Ka kya marü ilküpdü we püip urruanón,’ marü ilküpdü ne nugup poko nómade? ⁵ Ma taepurrane bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba ilküpdü ne nugup poko ugó irrua, da ma sab igósidi tai eseno püip arruanóm moba zonaretan ilküpdügab.

⁶ “Godón gyabi elklaza e nurr ume koke nülinane. I yabü sab syórr angónóm kena tübyalüngnüm. E yabiób wirri mani kla ta kyamülab obzek kwata koke amónane. I sab tibiób wapóre ola kena nyólnüm.*

Yesu Godka Tóreankwata Umul Nyónónóp
(Luk 11:9-13)

⁷ “Yatolam Godón, da yabü sab nókyerre. Yamkülam, da e sab esenane. Mamtae alkólam, da God sab yabünkü tapakue. ⁸ Zitülkus módóga, nótó nóma yatole, sab ipüde. Nótó nóma yamküle, sab esene. Mamtae nótó nóma alkóle, God sab tapakue oyankü. ⁹ Ia yabü aodó igó pam asine, tóba oloma ne alom nóma bato-e, ia kubó ingülkü ekyene? ¹⁰ Ó wa ne wapim nóma bato-e, ia wa kubó бүдүлңгал ekyene? Koke! ¹¹ Enana e kolae tonarr pamakla, e ma umulakla yabiób olmal morroal elklaza gail. Da amkoman, yabü kwitüm Aba sab igósidi ibü abün morroal elklaza gail yarile, oya nidi atodako.

¹² “E iazan ubi baindakla, pamkolpama yabü ne tonarr ngarkwatódó bangón kwarile, e ta ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón kwarilo. Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, ibü darrpan küp wata módóga.

Yesu Nis Kwatbóka Umul Bain Yarilürr
(Luk 13:24)

¹³ “E suran mamtaeana barrbü, [ngarkwat-koke arróldó] tótókóm, zitülkus [metat bólmyan urdü] tótókóm, mamtae wirri taptapase. Kwat ta popadanase ola tótókóm. Abün pamkolpama barrbündasko ene mamtaedóma. ¹⁴ Ngarkwat-koke arróldó tótókóm, mamtae suranato, akó ne kwata tótókdase ola, kari müp kokease. Wata aüdana kuri eserre.

Obae Prropet
(Luk 6:43-44)

¹⁵ “E umul-umul kwarilün obae prropetódógab. Yabüka nóma togobe, tumum ngakande, wamaka amkoman [sipako]: ibü bóktan tulmil wata morroalako. A ibü auma бүб kugupidü бүдүл tarüka, wamaka amkoman nurr umea,† ibü ilkió бүлиón kari kokea. ¹⁶ E sab ibü tibiób tórrmen tulmildügabi nómyzetane, e nugup tibiób ngórrdügabizan bómzyatódakla. Tórez-tórez syepor zidüdügabi, pama [grreip] ngórr koke alküle. Tangel opopordógabi pamkolpama [pig] ngórr koke alküle. ¹⁷ Da módóga: morroal nugupa wata morroal küp bapónda. Kolae nugupa wata kolae küp bapónda. ¹⁸ Morroal nugup gaodó kokea kolae küp bapónóm. Kolae nugup ta gaodó kokea morroal küp bapónóm. ¹⁹ Morroal küp koke ne nugupa bapóndako, ibü singgalgórre da urdü yamserre. ²⁰ Da ene inzana, e sab ene pam tibiób tórrmen tulmildügabi nómyzetane.

Ka Marübóka Umul-kókla
(Luk 13:25-27)

^{7:2} Mak 4:24 * ^{7:6} Yesu alap-alap igó poko bóktanórr wagó, “E Godón Morroal Bóktan ibüka koke amgolane, ene bóktan arrkrum akó tórrmendó angrinüm ubi-koke nidipako.” ^{7:12} Luk 6:31 † ^{7:15} nurr umea, Mórrke-mórrke módóga: wolves. Wolf wa wirri nurr umea.

²¹ “Ngibürra kürü nidi karrasirrdako wagó, ‘[Lod], Lod!’ sab Godón Kingzan Balngomóldó koke barrbüne. Wata sab idi barrbüne, kürü kwitüm Aban ubi nidi tómbapóndako. ²² Ene Godón Kot Ngürr sab nóma semrróne, abün pamkolpama sab ugón kürüka bóktanórre wagó, ‘Lod! Lod! Gyaurka, ki ta marü ngidü Godón bóktan büdrrat kwarilnürü, akó ki ta kolae samu pamkolpamdógab aman kwarilnürü, akó ki ta aüd [arüng tonarr] koke tómbapónónóp!’ ²³ Da ka sab ibü igó nilnünümo igó, ‘Ka yabüböka umul-kókanla! Kürükagabi ugó ogob, e güblang-koke kolaean tonarr tómbapón pamkolpamakla!’

*Müót Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan
(Luk 6:47-49)*

²⁴ “Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda akó tórrmendó angrinda, wa [wirri gyagüpitótók] pamzana, tóba müót ingülküpdü nóto elórr. ²⁵ Ngupa timilülürr, tobarr naea blaman byamróklórr, akó wóra wirribóka sibsólürr. Müot enan selkálnóp, da kokean tupürr, zitülkus wa ingülküpdü alangórrón yarilürr.

²⁶ “Kürü ini bóktan ne pama arrkrruda, da ama tórrmendó koke angrinda, wa gonggo pamzana, tóba müót popa nóresdó nóto elórr. ²⁷ Ngupa timilülürr, tobarr naea blaman byamróklórr, akó wóra wirribóka sibsólürr. Ene müót selkálnóp, da we tupürr. Da amkoman kolae aup tupürr!”

²⁸ Yesun blaman ene bóktana nóma blakónórr, pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp, ²⁹ zitülkus wa ne balngomól arüngi umul bain yarilürr, wa Mosesón gida umulbain pam nórrgrótóp.

8

*Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Yesu pododógabi nóma tübinürr, wirri pamkolpamab ngoroa oyaka zutalórr. ² Da módóga, Yesuka darrü soso azid pama we tamórr. Ene azid pama wakósingül we nülkamülürr Yesun obzek kwata, da wa we bóktanórr wagó, “Lod, ka umulóla, marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü [tóman] arrgonóm Godón ilküpdü.”*

³ Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Kürü ubia! Tómana ki barrgo!” Dümdüman ene pama we dólóng bainürr ene soso azidüdügab. ⁴ Da Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Tai turrkrru! Ma darrü olom azazilgu! A ma wam [prristdü], moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Yabü ne ngaen Moses ne gida bóktan poko nókyenóp, da ene [gyaur kla] kubó [Godón Gyabi Müótüdü] idódke prrista ola urdü agasilüm marü tóman barrgonóm Godón ilküpdü. Ene igósüm, pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpdü.”

*Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman [Leba Zaget Olom] Dólóng Yónürr
(Luk 7:1-10)*

⁵ Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü nóma bangrinürr, Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama† Yesuka we tamórr, da oya we yatorr tangbamtinüm. ⁶ Wagó, “Lod, kürü leba zaget olom müótüdü utase. Oya bübdü bidal azidase akó tüób karibóka-koke azid aengdase.”

⁷ Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Ka kubó wamo oya dólóng ainüm.”

7:23 Wórr Peba 6:8   **7:29** Mak 1:22; Luk 4:32   * **8:2** tóman arrgonóm Godón ilküpdü: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó [Godón Gyabi Müót] kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm.   **8:4** Lebitikus 14:1-32   † **8:5** Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: centurion.

⁸ Ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pama oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, ma amkoman wirrila kürükagab; ka ngarkwatódó kokela marüka, ma kürü müótüdü koke tübangrino. Ma wata tae opore bóкта, da kürü leba zaget oloma kubó dólóng baine. ⁹ Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitülkus ka küób igó olomla, ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi zagetódako. Ka kubó darrü igó nóma ilo igó, ‘Wam!’ wa kubó wame. Akó darrü igó nóma ilo igó, ‘Tam!’ wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom igó nóma ilo igó, ‘Ene kla tólael!’ wa kubó tólaele. Enta inzana, azida marü bóktan kuri arrkrrue!”

¹⁰ Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr. Wa we bóktanórr ibüka, oya nidi mamóanónóp, wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka darrü inzan pam koke kuri seserró, kürü amkoman wirri arüangi nótó angunda, Isrraelóm ta kokean!‡ ¹¹ Ka yabü igó poko byaldóla, abün Zu pamkolpam-koke nidipako, sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: abüsa nólgabi banikda akó abüsa nóla bótaodase. I sab nólgópe banomólórre tibiób mórran pokodó ene garrirrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü, mibü wirri abalbobatalpükü Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob. ¹² Zu pamkolpam, Godón Balngomóldó nidi ki kwarile, ibü sab tümün kwatódó amóne. I sab ola yón akó zirrgüp bótak korale.” ¹³ Yesu ene gazirr pamab kopo ngakan wirri pamdó we bóktanórr wagó, “Ugó wam müótüdü. Marü leba zaget olom ka kuri dólóng ina, mazan amkoman kanguna!”

Ene tonarr, ene azid oloma dólóng we bainürr.

*Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Yesu Pitan müótüdü nóma bangrinürr, da Pitan mónang we osenórr. Wa güb azid warilürr, nyórrdü utürrün. ¹⁵ Yesu oya tang we wamürrürr, oya ene azida wata we zumgatórr. Wa we bupadórr, da oya alo kla we ngóyónürr.

¹⁶ Ene simaman, pamkolpama kolae samupükü kolpam Yesuka we tübarrmülürr. Yesu kolae samu bóktanane we amalórr. Wa ta azid kolpam blaman we dólóng nyónónóp. ¹⁷ Yesu ene tonarr igósidi tólbael yarilürr Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó, “Mibü blaman azid wa tüób bamselórr akó wa azid aengórr mibü pabodó.”

*Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamóanóm
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Yesun pamkolpamab ngoroa kal-kal yangónóp, da ibü nóma nósenóp, wa tóba umulbain olmal we nilóp usakü Galili Malu dakla dorrodó baurrüm. ¹⁹ Darrü Mosesón gida umulbain pama Yesuka ugón tamórr, da oyaka we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ka sab marüka akyalo, enana ma nega wamlo.”

²⁰ Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, “Poksab§ tibiób ngyaben kugupi asiko akó kwitüm póyaeab müótako. A kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, darrü ut bwób babula, ka kólba singül ne ingrino ngón ngagónóm.”

²¹ Darrü Yesun umulbain oloma Yesuka we bóktanórr wagó, “Lod, ma kürü ngaengógópan ok kyó basirrdü alkomólóm kólba ab gapókdó angrinüm. Ene kakóm, ka marüka ugón tókyeno.”

‡ **8:10** Isrrael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngiblian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdógab. **8:11** Luk 13:29 **8:12** Metyu 22:13; 25:30; Luk 13:28 **8:17** Aesaya 53:4 § **8:20** poks nurr umezan klama. Mórrrke-mórrrke módóga: fox.

²² Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Tókya kürüka. Búdül nidipako tibiób búdül ki balüngnüm.”*

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü we kasilürr, da i we ogoblórr. ²⁴ Kúp amkón babul, wirri arüng wóra we tubsorr Galili Maludü. Goblola but karipoko isurrunópma. Yesu wa ugón ut yarilürr. ²⁵ Oya umulbain olmala we ogobórr Yesuka, irsümülóp, da we bóktónóp wagó, “Lod, mibü zid tinünüm! Mi brariakla!”

²⁶ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E gum iadeakla? Yabü amkoman bangun wata karia kürüka!” Yesu bupadórr, da wór akó goblol we nagóp wagó, “Piküp bainam!” Da malua we amkónórr.

²⁷ Ene butüdü pama gübarirr aengóp. Da i we bóktónóp wagó, “Ini wa ia oloma? Wór akó malua ta oya bóktan arrkrudamli!”

Yesu Kolae Samupükü Pam Nis Dólóng Nyónürr
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Yesu tóba umulbain olmalpükü Gadarra wirri basirr pamkolpamab bwóbdü† abzilürr, malu dakla dorro. Nis pam nisa Yesun we semrrarri. Ibü büb kugupidü kolae samu koralórr. Ene pam nisa gapók balüng bwóbdügabi turrürr. I kari gum angón pam nis ta koke namülnürr akó pamkolpama ta ene kwatana koke igósidi agóltagól kwarilürr. ²⁹ Da módóga, ene pam nisa we taegwarr apórr Yesuka wagó, “Marü ubi ia larógóma kibüka, Godón Olom? Ia ma kibü wirri azid akyanóm tama? Kibü ngürr go kúsila!”

³⁰ Ibükagab barrkyanan kan yarilürr, wirri tang kyamül yabüla we ololórr. ³¹ Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, “Ma ne kibü nóma semono ini pam nisdügab, da kibü kubó ene kyamül yabülab büb kugupidü zirrtapónónómke.”

³² Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ugó ogob!” Da ene kolae samua ene pam nis we nümngütóp, ama kyamülab búbüdü we barrbünürr. Da módóga, ene kyamül yabüla buso-buso we tübabinürr buruburuana, mengrempükü ama Galili Maludü we bagóbórr, ó ola nae baitóp búdülümpükü.

³³ Ene kyamül ngabkan pama we busuóp ama Gadarra wirri basirrdü. I pamkolpam umul-umulan ngintinóp blaman ne tonarra tólbaelórr kyamüldü akó kolae samupükü pam nis nidi namülnürr. ³⁴ Da módóga, blaman ene wirri basirran pamkolpama Yesun asenóm togobórr. I oya nóma esenóp, da i oya arüngi we yatop tibiób bwób amgatóm.

9

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Yesu butüdü kasilürr, ama malu dakla dorrodó we banikürr tóbanan wirri basirrdü.* ² Da módóga, Yesuka darrü büb bidal pam we sidüdóp, nyórrdü utürrün. Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Kürü olom, ma arüng ipa! Ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma!”

³ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama tibióbbóka wagó, “Ini pama Godón pabo apadóm kainda!”

⁴ Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E wa inzan kolaean poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób moboküpdü? ⁵ Ini nis bóktan

* **8:22** Ini bóktanán kúp módóga: Samuan ngarkwatódó búdül nidipako ki balüngam búbán ngarkwatódó nidi nurrbarinóp. † **8:28** Gadarra bwób Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr. * **9:1** tóbanan wirri basirr Kaperrna-um yarilürr.

nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm? Ia, ‘Marü kolae tonarr barrgorrónako,’ ta ia, ‘Bupa, da ma agólóm bai?’ ⁶ Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, Pamkolpamab Oloman balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm.” Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Ugó bupa, moba nyórr ipa, da ugó wam moba müót basirrdü.”†

⁷ Ene pama bupadórr, da tóba müót basirrdü we wamórr. ⁸ Pamkolpamab ngoroa nóma esenóp, ibü guma sazebórr, da Godón we yagürnóp, zitülkus wa ne balngomól arüng sekyanórr pamakan.

*Yesu Metyun Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Yesu ene poko we amgatórr. Wazan wamlórr, wa [taks mani dakabain pam] we esenórr, ngi Metyu, tóba kari zaget müótüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka tókya!”

Metyu we bupadórr, oyaka we akyanórr.‡

¹⁰ Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Metyun müótüdü nóma alo yarilürr, abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpama we togobórr, inkü alom ene tógaldó. ¹¹ Ngibürr Parrisia ene poko nóma esenóp, da i Yesun umulbain olmal nümtinóp wagó, “Yabü umulbain pama iade aloda taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü?”

¹² Yesu ibü nurrkrruóp, da bóktanórr ibüka wagó, “Azid-koke kolpam nidipako, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. ¹³ Da ugó ogob amkünüm ini Godón bóktanán küp ia laróga: ‘Kürü ubi inzanóma, e wata [urdü amsel lar] koke simarruane, a e ta gyaur kwarilo pamkolpamdó.’ Ka ini pokodó dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm koke tamórró, a ka kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab.”

*Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Darrü tonarr, Zon [Baptaes Bain] Paman umulbain olmala Yesun amtinüm togobórr wagó, “Parrisia akó kidi, alo bobarr iade bütókdakla, a marü umulbain olmala ma alo koke bütókdako?”

¹⁵ Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “Yabü gyagüpitótók iada, pamkolpama kol amióg tóredó ia kubó gyaur-gyaur bobrrale, kol amióg pam§ ibüka nómade? Koke! A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam ibükagabi nóma sipüdrre. Da i sab alo ugón bütókrre.

¹⁶ “Darrü oloma küsil mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep mórrkenyórrdü tae murrausüm, zitülkus ene küsil mórrkenyórr pokoa nóma korrom baine, ene ngaep mórrkenyórr sab amurrute da batürre, ama tai wirri tae ine. ¹⁷ Küsil waen koke errngómórrre ngaep lar sopae beledó, zitülkus ene sopae belea kubó bamkene. Waena kubó bókóne akó ene lar sopae belea kolae baine. Igósidi, küsil waen wata küsil lar sopae beledó errngómórrre.* Nizan igósidi morroal pokodó namüli.”†

† **9:6** Godka popadana kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng aında pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm. ‡ **9:9** Metyu ini peba wialómórr. **9:11** Luk 15:1-2 **9:13** Metyu 12:7; Oseyá 6:6

§ **9:15** kol amióg pam wa alap-alap Yesunbóka apónnda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. * **9:17** Küsil waena por bapónnda. Küsil lar sopae bele anggratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggratóm. † **9:17** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako.

Yesu Ngul Olom akó Kol Dólóng Nyónürr
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Yesu ibüka noma bóktan yarilürr, da módóga, darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müót] ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka. Wa tóba wakósingül we nülkamülürr oya obzek kwata. Yesunbóka wagó, “Kürü ngul oloma wata errkyadan kuri nurrótóke. Gyaurka, kya tam moba tang oyaka amngyelóm. Igósidi wa kubó arróldó tolkomóle.” ¹⁹ Da Yesu bupadórr, ene paman solkwat we akyanórr. Oyaka umulbain olmala ta zutalórr.

²⁰⁻²¹ I noma ogoblórr kwat-kwat, da módóga, darrü kola Yesun kakota we katókórr, da oya tumum mórrkenyórr zarr we yamurrürr. Ene kola óe bókan azid balmil warilürr 12 pailüm. Wa tóba gyagüpdü bóktan warilürr wagó, “Ka ne kubó wata oya tumum mórrkenyórr noma yamurro, ka kubó dólóng baino.”

²² Yesu tóba kakota byalüngürr, da ene kol we osenórr. Oyabóka wagó, “Ma arüng ipa, kürü olom! Marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine.” Wata ugósan ene kola we dólóng bainürr.

²³ Yesu ene Zu pamkolpamab kwóbbazen müót ngakan paman müótüdü noma bangrinürr, wa tatarror bapul pam nósenóp, akó ene pamkolpamab ngoro, yón gyaure popa nidi bódean kwarilürr. ²⁴ Yesu ene pamkolpambóka wagó, “E blamana algabi ugó baus, zitülkus ini kari ngul olom go бүдүл kokeo, a wa go uto.” Ene pamkolpama ma Yesun ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman бүдүлano. ²⁵ Yesu ene pamkolpamab ngoro noma zirnapónóp pulkaka, wa we bangrinürr ngul olom ne pokodó warilürr. Wa oya tangdó omoanórr, da we bupadórr. ²⁶ Ne pokoa tómbapónórr, pamkolpama ene bóktan we ayonóp blaman ene bwób órdó ne basirr koralórr.

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Nis Dólóng Nyónürr

²⁷ Yesu ene poko we amgatórr. Wa enezan wamlórr, kwat-kwat, nis ilküp murrbausürrün pam nisa oya solkwat we akyan namülnürri, da i oyaka we górrgarri wagó, “[Deibidün Olom], kibü gyaur tóse!”

²⁸ Yesu müótüdü noma bangrinürr, ene pam nisa ta bangrirri, da oyaka we turrürri. Yesu ibübóka wagó, “E ia kürü amkoman angundamli igó, kürü ene arüng asine yabü dólóng ainüm?”

I bóktan yalkomórrri wagó, “Ó, Lod! Ki marü amkoman angundamli.”

²⁹ Yesu ibü ilküp nyamurrürr da ibübóka wagó, “E kürüzan amkoman angundamli, ini tonarra wata amkoman ki tómbapó yabüka!” ³⁰ Ibü nizanab ilküpa we tomgolóp. Yesu ibü wirri arüng bóktan we nókyanórr wagó, “E kubó darrü pam azazilgu!”

³¹ A i ene poko noma amgatrrri, i Yesunkwata ene bóktan we бүдүрrаtkü aurnürri blaman basirr-basirrdüma ene bwób órdó.

Yesu Bóktan-Koke Pam Dólóng Yónürr

³² Ene pam nisazan amgatnórrri, da módóga, ngibürr kolpama Yesuka pam ugón sidüdóp. Wa koke bóktan yarilürr, zitülkus oya бүб kugupidü kolae samu asi yarilürr. ³³ Yesu kolae samu noma amanikürr, ene pama bóktan we ngarkwat bókyanórr. Pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp. I tibióbka bóktanónóp wagó, “Mi ngaen ta inzan kla kokean esenóp ae Isrraelóm!”

³⁴ A Parrisia ma tibióbka igó bóktanónóp wagó, “Satani, kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm.”

Yesu Pamkolpamab Gyaur Yarilürr

³⁵ Yesu blaman ene bwóbdüma wamlórr, wirri akó kari basirrdüma, Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü Godón

Kingzan Balngomólankwata. Wa pamkolpam dólóng nyónónóp tibiób blaman ia-ia azidüdügab. ³⁶ Wa pamkolpamab ngoro nóma nósenóp, ibüka kari gyaur koke yarilürr, zitülkus i kari müpdü ta koke koralórr, akó darrü tangbamtin koke esenóp. I [sipzan] koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób koralórr. ³⁷ Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Abül ta kari kokea, a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla abülüm.‡ ³⁸ We ngarkwatódó, e Lodka tóre kwarilün, abül zitülkus olom nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam zirrbapónóm alo kla abülüm.”

10

Yesun Tóba 12 [Apostol] Irrbünürr (Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Yesu tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü balngomól arüng nókyenóp kolae samu amanóm ó pamkolpam dólóng byónüm blaman tibiób wirri a kari azidüdügab. ² Ene 12 apostolab ngi módógako: ngaen-gógópan Saemon (akó ngiliarrón Pita), solkwat oya narezoret Endrru, Zeims akó oya zoret Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri, ³ Pilip, Barrtolomyu, Tomas, Metyu, taks mani dakabain pam nótó yarilürr, akó darrü Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, Tadeius, ⁴ akó darrü Saemon, ngaen Zilot* pam nótó yarilürr, dómdóm ma Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

Yesun Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnápónóp (Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Yesu tóba ini 12 umulbain olmal solkwat zirrnápónóp zagetóm. Ngaen-gógópan wa ikik bókran yarilürr tibiób zagetankwata wagó, “Zu-koke nidipako, e ibü bwób órdóbóna tótókgu. Akó [Samarria] pamkolpamab wirri basirrdü ta inzan. ⁶ A e wata sab Isrrael Müótüdü pamkolpamdó ogobke, zitülkus i Godón bamrükürrün [sipako]. ⁷ E sab ola nóma ogobo, da ini bóktan amgolamke magó, ‘Godón Balngomóla minggüpanandó kuri tame!’ ⁸ Azid pamkolpam dólóng nyólamke, ursilünke бүдүл pamkolpam, kolae sopae azid nidi balmildako dólóng nyólamke, akó kolae samu zomalónke. E ini arüng popa yazebane, darrem babul; e ta popa inzan gail kwarilo. ⁹ E [gold], [silba], akó kopa mani amarrugu yabiób pam alópdó. ¹⁰ Akó ngibürr kla amarrugu yabiób agóltagólde: angasangap angón alóp, ngibürr mórrkenyórr, ngibürr wapórdó bamel kla, akó tupuru. Zitülkus módóga, zaget paman dümdüm asine tóba alo kla azebóm ibükagab, nibiób tangbamtinda.

¹¹ “E wirri basirrdü ó kari basirrdü nóma barrbuno, basirr kolpam nümtinamke morroal tonarr olom nótóke. E wata oyaka bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane. ¹² E müótüdü nóma barrbuno, da bóktónamke magó, ‘Paud asi ki yarilün ini müótüdü!’ ¹³ Ene müót kolpama yabü ne morroal nóma nóserre, ene paud wata ibüka ki yarilün. A i yabü ne morroal koke nóma nóserre, ene pauda yabüka ki tolkomól. ¹⁴ Müótüdü pamkolpam ó basirr pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke nóma yazebrre akó yabü bóktan koke nóma arrkrru kwarile, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. ¹⁵ Ka yabü amkoman poko byaldóla:

9:35 Metyu 4:23; Mak 1:39; Luk 4:44   **9:36** Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krronikol 18:16; Izikiel 34:5; Mak 6:34   ‡ **9:37** Ini alap-alap bóktanán küp módóga: Abün tómbapórrónako kürü amkoman angunüm, a abün zaget kolpam kokeako ibü Godka amarrum.   **9:38** Luk 10:2   * **10:4** Zilot ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri unül pam igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri unül pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma Patriot.   **10:7** Luk 10:4-12
10:10 1 Korrint 9:14; 1 Timoti 5:18   **10:14** Apostolab Tórrmen 13:51

Godón Kot Ngürrdü, wa sab Sodom akó Gomorra† wirri basirr pamkolpam [kolaean darrem] nókyerre. A wa ma ini basirr pamkolpam tai wirrian kolaean darrem nókyerre.

Godón Pamkolpam Sab Akrranóm Nangónórre
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ “E tübarrkrru! Ka yabü zirrbapóndóla arüing-koke sipzan wirri nurr ume‡ ngorodó. E umul-umul ngyaben kwarilo gwarzan.§ Akó e ta nurre póyaezan kwarilo: wa kolae tonarr koke tómbapónda. ¹⁷ E umul-umul kwarilünke pamab gum. I yabü sab wirri pamab tangdó urrbule kotóm. I yabü sab karrkukus sye-i ola nyólnórre tibiób kwóbbazen müótüdü. ¹⁸ Kürübókamde i sab yabü imarrunórre gabena akó king, ibü obzek kwata, kürükwata Morroal Bóktan amgolóm ibüka akó Zu-koke nidípako. ¹⁹ I sab yabü wirri pamab tangdó nóma urrbule kotóm, e gyakolaegu e sab íazan bóktónane akó e sab ia poko bóktónane. Zitülkus módóga, ene tonarrdó Godón Samua yabü bóktan wató nülrre bóktanóm. ²⁰ Zitülkus módóga, yabü kubó ne bóktan yarile, yabü yabióbankagab koke yarile. Ene bóktana sab yabü Aban Samudügab tame, yabü ulitüdügabi ne bóktan yarile.

²¹ “Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule бүдүлдү arrbünüm, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó. Olmala sab tibiób aipalabaldó bóka bamgün kwarile akó ibü ta sab inzan wirri pamab tangdó urrbule бүдүлдү arrbünüm. ²² Blaman pamkolpama yabü sab alzizi zomale, zitülkus e kürü mamandakla. A kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine. ²³ Yabü wirri müp nóma alión korale ene basirrdü, olgabi busuamke ama darrü basirrdü. Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab koke elakónane Godón Morroal Bóktan бүдүррат Israaelóm blaman ne wirri basirrdü kókóta ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab akó түпдү nóma tolkomolo.

²⁴ “Umulbain olom wirri kokea tóba umulbain pamdógabi, akó [leba zaget olom] wirri kokea tóba wirri pamdógabi.* ²⁵ Umulbain oloman gaodóma tóba umulbain pamzan bainüm, oya ubi koke ki yarile tóba umulbain pam arrgrratóm. Leba zaget paman gaodóma tóba wirri pamzan bainüm, oya ubi koke ki yarile tóba wirri pam arrgrratóm. Da ene ta inzana: müót olom Be-elzebulbóka† ngilian kwarilürr, da tóba müótan kolpam sab ma amkoman kolaean ngi basil kwarile!

Mi Wata Godón Gum Kwarilo, Pamab Koke
(Luk 12:2-7)

²⁶ “We zitülküsdü, e inzan pamkolpamab gum koke koralo. Blaman ngablaorrón ne elklazako errkya, sab ma ngabratórrón kwarile, ó blaman barrón ne elklazako, sab amarrón kwarile panzedó. ²⁷ Ka yabüka ne poko bóktandóla tümündü, ene dadan poko sab akó ngürr zyóndü amgolamke. Ka yabü güblang küpande ne bóktan nókyenónóma, e sab mórrkakakdógabi amgolamke.‡ ²⁸ Da e ibü gum bangón-

† **10:15** Sodom akó Gomorra pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirr nis uri kolae nyónürr (Bwób Zitül 19:24-25). A i Zidbain Pam Yesunbóka akó Godón Kingzan Balngomólankwata koke barrkrrurr **10:15** Metyu 11:24 ‡ **10:16** wirri nurr ume, Mórrke-mórrke módóga: wolves. § **10:16** gwarzan: Zu pamkolpama gwar igó ngakan kwarilürr, wa [wirri gyagüpítótók] akó umul-umul ngyaben klama. Sorazan güblang orrngoroda, wa inzan ngyabenda. **10:16** Luk 10:3 **10:17** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 **10:21** Mak 13:12; Luk 21:16 **10:22** Metyu 24:9, 13; Mak 13:13; Luk 21:17 * **10:24** Yesu alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr. **10:24** Luk 6:40; Zon 13:16; 15:20 † **10:25** Be-elzebul satanian darrü ngia. Yesu akó alap-alap tóbakwata akó tóba umulbain olmalabkwata bóktanórr: Yesu wa müót oloma; müótan kolpam umulbain olmalako. **10:25** Metyu 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 21:17 **10:26** Mak 4:22; Luk 8:17 ‡ **10:27** mórrkakakdógabi amgol: Yesun ngyaben tonarrdó, Israael kantrridü, müótá tap tap mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müót mórrkakakdógabi amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabadó.

gu, búb nidi amkaldako. I ma gaodó kokeako samu amkalóm. A e Godón gum koralo, zitülkus oya arüng asine búb a samu [metat bólmyan urdü] agasilüm. ²⁹ Ia pamkolpama kubó nis kari póyae§ nis darrpan kari mani küpi koke nümigórre? A yabü Ab wa umula, darrüpa tüpdü nóma tupe! ³⁰ Yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako. God blaman kla umula yabükwata. ³¹ Da e wa igósidi gumgu, zitülkus e Godón ilküpdü wirrianakla abün kari póyaepókaldógab!

Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata
(Luk 12:8, 9)

³² “Tóba pamab obzek kwata nóto nóma pupo baile igó, ‘Ka Yesunla,’ ka ta sab oya dadanzan pupaino kólba kwitüm Aban obzek kwata igó, ‘Wa kürüne.’ ³³ A kürü nóto nóma kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab oya yalpino kólba kwitüm Aban obzek kwata.

Yesu Paud Ódódóm Koke Tamórr, Wa Gazirr Turrik Sidódürr
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ “E igó gyagüpitótókgu igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini tüpan pamkolpamdó! Koke, ka wa paud koke sidódürrü, ka wa gazirr turrik sidódürrü!” ³⁵ Ka ugósüm tamórró, sab ini klama tómbapónórre: siman oloma sab tóba ab bóka bamgün yarile. Óp oloma sab tóba aipdü bóka bamgün warile. Kolalkota ta tóba kolalkotódó bóka bamgün warile. ³⁶ Kürübókamde, paman tóbanan müótan kolpam, sab tai oyaka bóka bamgün idi korale.

³⁷ “Nadü oloman [moboküpdü ubi] wirria tóba ab akó aipdü, a inzan wirri moboküpdü ubi babula kürüka, wa ngarkwatódó kokea kürü mamóanóm. Nadü paman moboküpdü ubi wirria tóba siman olom akó ngul olomdó, a inzan wirri moboküpdü ubi babula kürüka, wa ngarkwatódó kokea kürü mamóanóm. ³⁸ Ubi-koke nótoke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat akyanóm,† wa ngarkwatódó kokea kürü wapór omkor mamóanóm. ³⁹ Nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zürük amiógüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról esene.

Godón Pamkolpamab Darrem Asine
(Mak 9:41)

⁴⁰ “Yabü morroal tonarre nóto nóma azebda, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nóto nóma apadóda, enta igósa, wa Godón morroal tonarre apadóda, kürü nóto zirkapónórr. ⁴¹ Prropet morroal tonarre nóto nóma apadóda, zitülkus ene wa prropeta, wa sab prropetan darrem ipüde. Akó dümdüm ngyaben pam morroal tonarre nóto nóma apadóda, zitülkus ene wa dümdüm ngyaben pama, wa sab ta dümdüm ngyaben paman darrem ipüde. ⁴² Ka yabü amkoman poko byaldóla: popa kolpam wata enan gübarr nae nóto nóma nókyerre anónóm, zitülkus i kürü mamóan olmalako, ene oloma sab tóba darrem kla kokean arene.”

11

Zon [Baptaes Bain] Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr
(Luk 7:18-35)

§ 10:29 kari póyae, Mórrke-mórrke módóga: sparrow. 10:33 2 Timoti 2:12 * 10:34 Ini bóktanan küp módóga: Kürübókamde pamkolpama sab gazirr korale. 10:36 Maeka 7:6 † 10:38 krros bügasil wa igóbóka apónda igó, ma koke bangono azid aengóm akó nurrótókóm Yesun mamóandógabi. 10:38 Metyu 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 10:39 Metyu 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33; Zon 12:25 10:40 Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16; Zon 13:20

¹ Yesun tóba 12 umulbain olmaldó tibiób zagetankwata ikik bókrana noma blakónórr, wa ibü we zirnapónóp. Túób we wamlórr pamkolpam umul bainkü akó Morroal Bóktan amgolkü ngibürr minggüpanandó ne wirri basirr koralórr Galili prrobins kugupidü.

² Zon Baptaes Bain Pam ugón tümün müötüdü yarilürr. Wa noma arrkrurr Kerriso ne kla tómbapólórr, da wa tóba umulbain pam we zirnapónórr oya amtinüm ³ wagó, “Kibü kóbó tüzazilnüm, ia ma módóglá nótó ki tame, prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?”

⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ugó alkomólám, da Zonón izazilámke, e ne poko arrkrudakla akó ne kla basendakla: ⁵ ilküküp murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya basendako, akó wapór bidal nidi kwarilürr, errkya agóldako. Soso azid nidi balmilnóp, errkya dólóng airrúnako. Güblang murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya arrkrudako. Büdül nidi kwarilürr, akó arrólako. Akó elklazakoke pamkolpama Godón Morroal Bóktan arrkrudako. ⁶ Bagürwóm watóke, ninis gyagüpitótók babul noakame kürükwata!”

⁷ Zonón umulbain pama noma bakonórr, Yesu ugón pamkolpamab ngorodó bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, “E wa [ngüin-koke bwóbdü] laró asenóm ogobnórró? Ia e twal asenóm ogobnórró, wóra ne kla angapda? Koke! * ⁸ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mórrkenyórr bamelórrón pam? Koke! Morroal mórrkenyórr nidi bameldako, kingab wirrian müötüdü ngyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke. ⁹ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia prropet? Ó, ene amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman wirrian pam esenarre ngibürr prropetódógab. ¹⁰ Zon we pama, Godón Wialómórrón Bóktana noanbóka apónnda, God [Kerrisodó] ne poko bóktanórr wagó,

“ ‘Turrkrru! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.

Wa sab marünkü kwat wató ngagróte.’ †

¹¹ Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü pama koke kuri tómtómólórr wirrian nótóke Zon Baptaes Bain Pamdógab. A kari ngi olom nótóke Godón Kingzan Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab. ‡ ¹² Zon Baptaes Bain Pam wa tóba bóktan ne tonarr amgol yarilürr kókó errkya, pamkolpama Godón Kingzan Balngomóldó zirrapón-apón bóka bamgündako akó zóngang pamkolpama arrbainüm kaindako arüngpükü. ¹³ Blaman prropet akó Mosesón Gida umulbain pama Godón Balngomólankwata bóktan kwarilürr, kókó ta Zon túbzilürr. ¹⁴ Da e ubi ne noma bainane kürü bóktan amkoman angunüm: prropeta noma wialómórr igó: God sab Ilaezan zirrsapóne, wa amkoman Zonónkwata bóktanórr. ¹⁵ Güblang noane arrkrum, wa ki turrkrru!

¹⁶ “Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü nütaninümo? I kari olmalpókalzanako, pul basirrdü nidi mórrandako akó tibiób gómdamaldó górrgandako wagó,

¹⁷ “ ‘Ki yabünkü marret tatarror apul kwarilnürrü, a e zil koke kwarilnürrü;

11:1 Metyu 10:5   **11:5** Aesaya 35:5-6; 61:1   * **11:7** Ini bóktanán küp módóglá: Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpitótók akó tae bamgün pam yarilürr.   † **11:10** Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata.   **11:10** Malakae 3:1   ‡ **11:11** Zon Yesun bóktan ódód pam yarilürr. Yesu túób noma tamórr, wa tóba Aban ngyaben gida küsil yónürr, da oya Balngomól sidódürr. Zon túób Godón Kingzan Balngomól singül kwata ngyaben yarilürr. Oya kakóm, Yesu nibiób balngomólda, Godón Kingzan Balngomóldómako. Ibü ngyaben kari morroal airrún ta kokeako ngaerrón pamkolpamdógab, nidi ngyabenónóp Yesun tótók küsil noma yarilürr. Ene igóside, Yesu igó bóktanórr wagó, Godón Kingzan Balngomóldó ne pamkolpam wirriako Zonkagab.   **11:13** Luk 16:16   **11:14** Malakae 4:5; Metyu 17:10-13; Mak 9:11-13

ki бүдүл yónamto wórr bato kwarilnürri, a e yón gyaur koke kwarilnürri. 'S
 18 Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptaes Bain Pama nóma tamórr, wa alo бүтóклүрр, akó waen koke enólórr. We zitülkusdü, i igó bóktandako wagó, 'Oya бүбдү kolae samua ngyabenda!' 19 A ka, Pamkolpamab Olom nótokla, nóma tamórró, ka alo akó anón namülnürri. Akó we zitülkusdü, i kürübóka igó apóndako wagó, 'Ngakónam, wa barngin-koke alo akó gorrgorr bain pama! Wa [taks mani dakabain pam] akó kolae tonarr pamkolpamab gódame!''* A kürü amkoman bangun pamkolpama ne dümdüm elklaza tómbapóndako, igó poko okaka amzazildako, Godón [wirri gyagüpitótók] amkomana."

Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr

(Luk 10:13-15)

20 Ene kakóm, Yesu barre [arüng tonarr] ne ngibürr basirrdü tómbapón yarilürr, wa ngarkwat we bókyanórr ene basirr pamkolpam wirribóka batüngüm, zitülkus i Godka kokean byalüngnónóp tibiób kolae tonarrdógabi. 21 Wagó, "Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr! Akó sab Godón ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka Taerr akó Saedon wirri basirr nisdü† ene arüng tonarr ne nóma ki tómbapóla, ka yabüka ne arüng tonarr tómbapólórró, ene basirr pamkolpama gyaur mórrkenyórr ngaen ki bamelórrre, akó urtók buru ki olokól tibiób singüldü, Godka okaka azazinüm wa, i tibiób kolae tonarrdógabi kuri tübyalüngórrre. 22 Da ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürüdü wa Taerr akó Saedon pamkolpam [kolaean darrem] nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin akó Betsaeda, tai wirrian kolaean darrem tókyerre. 23 Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpitótókdóla, God sab marü kwitüdü mómgýe? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü, бүдүлаб bwóbdü!‡ Ka Sodomóm ne dadan arüng tonarr nóma ki tómbapóna, marükazan tómbapólórró, wa errkya asi ki yaril. 24 Da ka marü igó ayaldóla, Godón Kot Ngürüdü wa sab Sodom pamkolpam kolaean darrem nókyerre, a wa ma mató, Kaperrna-um, marü sab tai wirrian kolaean darrem mókyene."

Yesu Tóba Ab Yagürürr

(Luk 10:21-22)

25 Ene tonarrdó Yesu Godka bóktanórr wagó, "Ka marü agürdóla, kürü Ab, түп a пүлпүлан Lod, zitülkus ma ini elklazab§ amkoman күп iniknürri wirri gyagüpitótók akó wirri susümüri pamdógabi, da errkya ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina, marü kari olmalzan nidi amkoman angundako. 26 Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini kwata, zitülkus marü wirri ubi inzanóm yarilürr.

Kürüka Togob Ngón Bagónóm

27 "Blaman kla kürü Aba kuri küliónürr. Darrü olom umul-kóka Godón Olombóka, wata Ab umul tebea. Akó darrü olom umul-kóka Abbóka, wata oya Olom umul tebea, akó wa nibiób aleanda tóba Ab okaka amzazilüm.

§ **11:17** Yesun alap-alap bóktanán күп inzana: kari olmalpókal ene tonarr pamkolpambóka apónda, tibiób gómdamal Zon akó Yesu ibübóka apónda. Pamkolpama Zonón akó Yesun alzizi nümaniknóp, zitülkus i ibü gida koke mamóan namülnürri. * **11:19** Yesu pamkolpam we olmalpókalpükü бүтананда, zitülkus wa ne poko tómbapónda, kekam kokea pamkolpamabkü. Ene tonarr, wirri pama күп byamkün kwarilürr Zonón akó Yesun amkoman angun-gum, zitülkus i tibiób pamab bókam bagósórrón gida koke mamóan kwarilürr. Zon alo бүтók yarilürr akó waen koke enólórr, da i oya alzizi amanikóp. Yesu alo akó anón yarilürr, da i ta oya alzizi amanikóp. † **11:21** Taerr akó Saedon pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kók pamkolpam kwarilürr. **11:21** Aesaya 23:1-18; Izikiel 26:1; 28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarraea 9:2-4 ‡ **11:23** бүдүлаб bwób, Grrik bóktane módóga: Hades. **11:23** Bwób Zitül 19:24-28; Aesaya 14:13-15 **11:24** Bwób Zitül 19:24-25; Metyu 10:15; Luk 10:12 § **11:25** ini elklaza we poko apónda, Yesu ne poko apón yaril singül kwata. **11:27** Zon 1:18; 3:35; 10:15

²⁸ “Yao, e blamana kürüka togob, yabü müp amarrudi genggorrama nóma yazebe. Yabü ngón bagón kótó nülinünümo. ²⁹ E kürü balngomól* sipüdam akó kürü tonarr umul bainam, zitülkus ka mómók tonarrla akó ka kólba ngi kwit koke baidóla. E sab igósidi yabiób samuan ngón bagón esenane. ³⁰ Ka yabü ne ngarkwatódó balngomóldóla, wa morroala, akó ka yabü ne müp alióndóla, wa ula.”

12

Yesu [Sabadan] Loda (Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Wirri ngarkwat babul, Yesu tóba umulbain olmalpükü Sabad ngürrdü [wit] apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmal aloa nóma yazebórr, da wit küp we zulkulóp, da alokü ogoblórr.* ² Parrisia nóma esenóp, i Yesuka we bóktónóp wagó, “Ngaka! Marü umulbain olmala darrü zaget tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad ngürrandó!”

³ Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E ia koke kuri etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom nóma yarilürr? ⁴ Wa Godón [Palae Müótüdü] bangrinürr, da prrista ne gyabi brred urrbulürr Godón obzek kwata, tóba pampükü we elorr! Wa ne gyabi yarilürr alom, Mosesón gida ngarkwatódó, i we kla elop.† Mosesón gida ngarkwatódó, wata dümdüm ibü yarilürr ene brred alom, prrist nidi kwarilürr. ⁵ Akó e ia koke etóngarre Mosesón gida wagó, blaman Sabad, prrista zagetódako, da i ta Sabad gida alkamüldako? Da ene ma ugón iada? Godón ilküpdü, i ugón darrü kolae koke tónggapóndako. ⁶ Ka yabü igó byaldóla, ini pokodó pam asine wirrian nótóka [Godón Gyabi Müótüdügabi]!‡ ⁷ Godón Buka igó bóktanda wa, ‘Kürü ubi inzanóma, e wata [urdü amsel lar] koke simarruane, a e ta gyaur kwarilo pamkolpamdó.’ E ne tai ini bóktanán küp umul nóma ki kwarila, e ibükwata, kolae-babul nibióbko, koke ki bóktónane igó, i kolae tonarr kuri tómbapórrre. ⁸ Zitülkus módóga, ka Pamkolpamab Olomzanla, ka Sabadan Lodla.”§

Tang Bidal Pam (Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Yesu ene wit apap amgatórr, ama darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] bangrinürr. ¹⁰ Da módóga, ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi airrün. Ngibürr Parrisiab ubi yarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm tóba bóktan tulmildügabi. Da i we imtinóp wagó, “Mibü gidadógab ia taia Sabad ngürrdü pam dólóng ainüm?”

¹¹ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Yabü darrüpan ne [sip] nóma yarile, da kukurru kugupidü nóma aupe Sabad ngürrdü, ia ma ene kugupidügab koke irruno, ama kwitüdü sigasilo? Amkoman, ma ma kubó büsai-büsai arruanóm wamo. ¹² Da pam wa kari kla kokea sipdügabi. Módóga, mibü gidadógab wa taia morroal tónggapónóm Sabad ngürrdü.” ¹³ Da wa ene pam we yalórr wagó, “Moba tang ugó adrrat.”

* **11:29** balngomól, Mórrke-mórrke igó angrirrüna: yoke. Yoke müp amarru klama, nugup poko-e tónggapórrón. Ene tonarr, pama yoke kubó zaget paman tupodó nugup-nugup ingrine müp morroal dümdüm arrgrratóm. **11:29** Zerremae 6:16 * **12:1** Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo büdül nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **12:1** Duterronomi 23:25 **12:3** 1 Samuel 21:1-6 † **12:4** Prristab blaman udaizan zaget yarilürr, brred arrbünüm Godón Palae Müótüdü. Darrü [singüldü prrista] ene brred Deibidün iliónnürr. Oya ngi Abyatarr yarilürr (Mak 2:26). **12:4** Lebitikus 24:9 **12:5** Bótang Peba 28:9-10 ‡ **12:6** Yesu tóbabóka apón yarilürr. **12:7** Metyu 9:13; Oseyá 6:6 § **12:8** Sabadan Lod, oya küp módóga: Sabadan Wirri Pam. Oyakama tónggapónóm ubi baidá Sabad ngürrdü. **12:11** Luk 14:5

Wa adrratórr, da oya tanga tóba gaodó alkomólórr, tai we bainürr darrü tangzan.
 14 Parrisia kwóbbazen müót amgütóp, Yesun amkal bóktan we ingrinóp.

Yesu, Godón Zaget Pam

15 Yesu umul yarilürr wagó, Parrisia oya amkal bóktan tónggapón kwarilürr, da ene poko we amgatórr. Abün pamkolpama oyaka we zutalórr. Wa blaman azid is we dólóng nyónónóp, 16 da ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Ngibürr büzazilgu ka nótókla.” 17 Yesu blaman ini poko igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropet Aesayaka ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,

18 “Ngakónam, ini kürü zaget pame, ka noan ipadórró,
 ka noaka ubila akó ka noan bagürdóla.

Ka sab oyaka kólba Samu ingrino,

akó wa sab kürü dümdüm ngyabenankwata bóktan wató ayole ibüka, Zu-koke nidipko.

19 Wa sab koke ongyal akó taegwarr yarile.

Pamkolpama oya sab wirri arüangi bóktande koke arrkrru kwarile kwatódó.

20 Wa sab koke alkamüle arrngür-arrngür surpid,

akó ne zyón klaman zyóna kari baina, wa sab koke itamüne,*

kókó wa sab kolae errgrróte tóba dümdüm balngomóle.

21 Zu-koke nidipko, i sab oya amkoman yangurre tibiób zid bainüm.”

Yesu akó Be-elzebul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Da ngibürr kolpama Yesuka pam ugón sidüdóp. Wa ilküküp murrbausürrün akó koke bóktan yarilürr, zitülkus oya büb kugupidü kolae samu asi yarilürr. Yesu ene pam we dólóng yónürr, wa igósidi bóktanóm bainürr akó ilküp nisa we bamgorri.

23 Ene dudu pamkolpamab ngoroa gübarirr aengóp. I tibiób we bamtinónóp wagó, “Ia ini aprrapórr [Deibidün Olome]?”

24 Parrisia nóma barrkrrurr inikwata, tibióbka we bóktanónóp wagó, “Wata kolae samuab singüldü pam Be-elzebul† nótóke, ini pam ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm.”

25 Yesu ibü gyagüpitótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórrre, tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine. Ne wirri basirr ó müót pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórrre, i sab myamem dabyórrün koke kwarile. 26 Da ene ta inzana, satania ne darrü tóba kolae samu nóma amanike pamdógab, i ene tibiób kuri bürrgrrüti. Da satanian balngomóla sab myamem koke zamngóle, da oya arünga ta sab igósidi we blakóne. 27 A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüangi nóma amandóla, da yabüka nidi atandako, i ma kolae samu noan arüangi amandako? Ini zitülküsü i sab yabü igó zaz nirre wagó, e obaedakla e nóma bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüangi amandóla. 28 A ka kolae samu amandóla Godón Samuan arüngdügabi. Akó ini klama igó poko okaka amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla yabüka kuri tame.

29 “Ka akó igó bóktano: darrü pam gaodó kokea arüng paman‡ müótüdü popa bangrinüm, oya elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa ene arüng pam sye-i amróke, da ene kakóm oya müót igósidi amkene, oya elklaza azebóm.

* 12:20 Ini bóktanán küp módóga: Wa sab gyaur yarile taiwan arüng-koke kolpamdó, akó sab zao-zao yarile dam kolpamdó. 12:21 Aesaya 42:1-4 † 12:24 Be-elzebul satanian darrü ngia. 12:24 Metyu 9:34; 10:25 ‡ 12:29 Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóne, wa pamkolpam nóma zid nirre satanian tangdógabi.

³⁰ “Kankü koke nótóke, wa kürüka bóka bamgünda. Akó kankü pamkolpam koke nótó dakasuda, wa arngenda. § ³¹ Da we zitülkudü, ka yabü igó byaldóla, God sab kolpamab blaman kolae tonarr norrgorre akó ne kolae poko bóktandako Godónkwata. A kolae poko nótó bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr kokean arrgone. ³² Nadü oloma ne kolae bóktan akyanda kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, God sab arrgone. A nadü oloma ne kolae bóktan akyanda Godón Samu, sab koke arrgone, errkya ini tüpdü akó elnga tüpdü.

Nugup akó Tóba Küp

(Luk 6:43-45)

³³ “Morroal küp azebóm, marü morroal nugup warile. Marü ne kolae nugup nóma warile, marü sab alo-koke küp müline. Ma kubó nugup tóba küpdügabi omzyeto, wa ne tonarr küp waondo.* ³⁴ E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E morroal poko ia bóktónane, zitülkus e kolaeakla! Darrü oloman taea we poko bóktanda, oya moboküpdü ne klame. ³⁵ Morroal oloma tóba morroal gyagu müótüdügabi wa morroal elklaza amarruda. Kolae oloma tóba kolae gyagu müótüdügabi wa kolae elklaza amarruda.†

³⁶ “Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü, blaman pamkolpama sab tibiób küp-koke bóktan poko pupo wyóle Godka. ³⁷ Moba bóktandógabi God marü sab [dümdüm tonarr] olomóm mine, ó moba bóktandógabi God marü sab [kolaean darrem] mókyene.”

Yesu Aebóka Bangónórr [Wirri Tulmil] Okaka Amzazilüm

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Da ngibürr Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma kibünkü darrü wirri tulmil kóbó tónggapó, da ki kubó eserre, marü arüng ia amkoman Godkagabia.”

³⁹ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini lüólan pamkolpam kolaeanako akó i Godón amkoman koke angundako, zitülkus i wirri tulmilüm atodako. A ibünkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulmila tómbapónórr. ⁴⁰ Zona aüd ngürr akó aüd irrüb wirri wapian dupidüzan nyabenórr, da ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab aüd ngürr akó aüd irrüb inzan amono auma tüp kugupidü. ⁴¹ Ngaen, Zonan nóma arrkruóp Godón bóktan amgolde, Ninebe wirri basirr pamkolpama Godka tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógabi. Da Godón Kot Ngürrdü, i sab igósidi Godón obzek kwata bórrónge ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr idi pupo nirre. Tübarrkrru, Zonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E Godka byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamzan? ⁴² Ngaen, Syiba kwina‡ aibwóbdügabi katókórr king Solomonón [wirri gyagüpitótók] bóktan arrkrrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene kola sab igósidi Godón obzek kwata zamngóle ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr wató pupainirre. Tübarrkrru, Solomonkagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia kürü wirri gyagüpitótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan Solomonón wirri gyagüpitótók bóktan amkoman yangunürr?

Kolae Samua Nóma Alkomólda

(Luk 11:24-26)

§ 12:30 Yesu pamkolpam Godka amarrubóka ikikda. 12:30 Mak 9:40 12:32 Luk 12:10 * 12:33 Morroal pam, wa morroal nugupzana, akó morroal küp, oya morroal tórrmen tulmilako. 12:33 Metyu 7:20 12:34 Metyu 3:7; 15:18; 23:33; Luk 3:7; 6:45 † 12:35 Ini alap-alap angrirrüna; gyagu müót paman moboküpa akó gyagüpitótóka, elklaza paman tórrmenako. 12:38 Metyu 16:1; Mak 8:11; Luk 11:16 12:39 Metyu 16:4; Mak 8:12 12:40 Zona 1:17 12:41 Zona 3:5 ‡ 12:42 Syiba kwin wa Syiba kantrri ngakan warilürr, errkya Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr. 12:42 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12

⁴³ “Kolae samua nóma burruanda pamdógab, wa agóltagóldase nae-koke bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke nóma asenda, ⁴⁴ wa tóbaka bóktanda wagó, ‘Ka ma alkomóldóla ka ne müót amgatórró.’§ Wa nóma abzilda ene müótüdü, wa popa yuógan, morroal pabzaurrún akó ngarkwatódó asenda. ⁴⁵ Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda. I blamana ene müótüdü we barrbündako ola ngyabenóm. Da ene tonarrdó ene pam ugón ma tai kolaean pokodóma ngaensingülan pokodógabi. Da ene sab inzan pokoa tómbapónórre ini kolae lüólan pamkolpamdó.”

Yesun Aip akó Zoretal
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yesuzan bóktan yarilürr pamkolpamab ngorodó, da módóga oya aip akó zoretala ugón togobórr. I pulkakak bórranglórr. Ibü ubi oyaka bóktanóm yarilürr. ⁴⁷ Darrü oloma oya we izazilürr wagó, “Yazil, marü aip akó zoretal bórrangde módógako kalkuma. Ibü ubi marüka bóktanóma.”

⁴⁸ Yesu ene pamdó bóktan we yalkomólórr wagó, “Kürü aip ia tai nótóko? Akó kürü zoretal ia tai nidipako?” ⁴⁹ Da tang we idódürr tóba umulbain olmaldó, da bóktanórr wagó, “Ngakónam, ini kürü aip akó zoretalako! ⁵⁰ Zitülkus módóga, kürü kwitüm Aban ubi ne nótó tómbapónnda, wa kürü zorete, ó wa kürü bólbóto, akó wa kürü aipo.”

13

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ene dadan ngürr Yesu müót amgatórr, da wa we wamórr Galili Malu kabedó. Wa we mórran-mórran bainürr. ² Wa olazan yarilürr, wirri pamkolpamab ngoroa oya amarüksimarük yangónónóp. Kan babul nóma yarilürr, da wa butüdü igósidi we kasilürr, we mórran-mórran bainürr, dudu ngoroazan bórranglórr malu kabedó.

³ Olgabi wa ibüka abün elklazabkwata bóktan yarilürr alap-alap. Wagó,

“Darrü küp barit pama we wamórr [wit] küp tüpdü aman-aman aritüm* apapdó. ⁴ Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Póyaea togobórr, we ololórr. ⁵ Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Ene pokodó kari tüp yarilürr. Ene wit guba büsai-büsai igósidi tübausürr, zitülkus ene ingülküp kwitüm tüp tumuman yarilürr. ⁶ Abüsa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp, da odalan ngintinóp, zitülkus ibü simkün babul kwarilürr. ⁷ Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. ⁸ A ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida küp we bapónóp, ngibürra 100, ngibürra 60, akó ngibürra 30, darrpan küpdügab. ⁹ Güblang noane, wa ki turrkrru!”

Alap-alap Bóktanán Zitülkus
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Yesun umulbain olmala togobórr oyaka, da imtinóp wagó, “Ma ia pamkolpamdó alap-alap iade bóktandóla?”

¹¹ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Godón Kingzan Balngomólankwata arrón elklazabóka umul yabü aliórrünako, a ibü koke. ¹² Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.† Oya sab igósidi ngaru bapón-koke kwarile. A

§ 12:44 müót wa alap-alap paman bübbóka apónnda. 13:2 Luk 5:1-3 * 13:3 aman-aman arit: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr. † 13:12 Ini bóktanán küp módóga: Godón Kingzan Balngomólankwata umul nótóke, God oya sab akó ngibürr umul poko iline.

babul noanko, oya sab irrkine, oya kari-kari ne klame. ¹³ Ka alap-alap bóktandóla ibüka, zitülkus enana i azildako, i tai kokean asendako. Akó enana i arrkrrudako, i tai kokean arrkrrudako, akó bóktanán küp ta tai koke apadóda. ¹⁴ Da prropet Aesaya Godón igó ne bóktan wialómórr, ibüka errkya küppükü baina, wagó, “ ‘E wa sab metat arrkrru wa arrkrru kwarilo, da e ma Godón bóktanán küp tai kokean apad kwarilo.

E wa sab metat azil wa azil kwarilo, da e ma tai kokean asen kwarilo.

¹⁵ Zitülkus módóga, ini pamkolpamab moboküp karrkukus bairrúnako;

ibü güblang nabeako arrkrrum,
akó tibiób ilküp kuri murrnausóp.

Koke ne nóma, i ki eserre tibiób ilküpi,

akó i ki barrkrrue tibiób güblange,

akó i [küp ki ipüdórrre] tibiób moboküpi,

akó i ki tübyalüngórrre kürüka, da ka ibü igósidi ki dólóng ninünüma!’

¹⁶ “A yabü ilküpa sab bagürwóm esele, zitülkus i asendako, akó yabü güblanga sab bagürwóm arrkrrule, zitülkus i arrkrrudako! ¹⁷ Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: abün prropet akó dümdüm ngyaben pamkolpam, ngaen nidi ngyaben kwarilürr, ibü wirri ubi ta asenóm yarilürr, e errkya ne kla basendakla kürü tómbapónde, da i kokean esenóp. Akó ibü wirri ubi ta arrkrrum yarilürr, e errkya ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Da e tübarrkrru, küp barit paman alap-alap bóktanán küp ia laróga. ¹⁹ Ene bóktan nótó arrkrruda Godón Kingzan Balngomólankwata, da bóktanán küp koke apadóda, wa igó küpa, kwat kabedó ne küpa balókórr. Kolaean oloma tótókda, ama oyakagab ene bóktan arrkyónda, oya moboküpdü artümürrün ne klame. ²⁰ Ne küpa balókórr wirri ingülküppükü tüpdü, oyankü zamngólda, Godón bóktan dümdüman bagürwómpükü nótó apadóda. ²¹ A ene bóktana oya bübdü tai koke mórran-mórran baina, zitülkus oya simkün babulako, da ene bóktana wirrianbóka aebókamde koke ngyabenda. Ngibürr müp tonarra nóma tótókdako oyaka ó ngibürr pamkolpama oya wirri müp alióndako, zitülkus wa Godón Bóktan amkoman angunda, wa büsai-büsai bóleanda amkoman bangun-gum. ²² Akó tórezipükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, oyankü zamngólda, Godón bóktan nótó arrkrruda. A tüpan gyakolae akó mórrrelwómóm ubia Godón bóktan sarrpi aindamli. Da ene oloma küp koke igósidi bapónda. ²³ A morroal tüpdü ne küpa balókórr, oyankü zamngólda, nótó arrkrruda akó küp apadóda, da wa küppükü igósidia, darrüpa 100, darrüpa 60, akó darrüpa 30 darrpan küpdügab.”

Trrabuban Alap-alap Bóktan

²⁴ Yesu pamkolpamdó akó darrü alap-alap bóktan adrratórr. Wagó, “Godón Kingzan Balngomól inzana. Darrü pama morroal wit küp tóba apapdó iritürr. ²⁵ Darrü irrüb, blaman pamkolpam ut nóma kwarilürr, darrü kolae pama tamórr, oya gódam-koke nótó yarilürr. Wa trrabub küp we iritürr wit apapdó, da wa we amgatórr. ²⁶ Ene wit akó trrabuba darrpan pokodó we dódórr bainóp. Küpa nóma tómónóp, da we nómzyetóp. ²⁷ Apap aban zaget pama oyaka togobórr da we bóktónóp wagó, ‘Ngi pam, ia ma morroal wit küp iritürrü moba apapdó, a ene trrabuba wa nubógabi togobe?’ ²⁸ Wa ibüka bóktanórr wagó, ‘Darrü kolae pama tónggapónórr ini kla, kürü gódam-koke nótóke.’ I oya we imtinóp wagó, ‘Marü ia ubia, ki ia ene trrabub aprranóm ogobo?’ ²⁹ Wa bóktan yalkomólórr wagó, ‘Ki

yarilün! Zitülkus e ne ttrabub nóma eprónane, e kubó ngibürr wit zidpükü kena eprónam. ³⁰ Kya elókam, ene wit a ttrabub nizana darrpan pokodó ki dódórr bainünüm kókó abül tonarr nóma semrróne. Ene ngürr ka sab abül pamkolpam nilnünümo wagó, “E ttrabub ngaen-gógópan dakainamke, da kur bamelamke, sab urdü amselóm. Ene kakóm, e wit dakainamke darrpan pokodó, ama kürü gyagu müótüdü irrbünamke.” ’ ’ ”

Karian Küpan akó Istan Alap-alap Bóktan

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

³¹ Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Godón Kingzan Balngomól inzana, wamaka ne karian‡ küpa, darrü pama tóba apapdó ne kla idódürr akó tüpdü irtümülürr. ³² Ene karian küpa blaman küpdügab, a wa ma nóma dódórr baina, wa wirrian zida blaman didiburr zidüdügab. Wa nugupüm baina, da igósidi kwitüm póyaea tótókdako tibiób müót balmelóm oya tizdü.”

³³ Yesu ibüka akó darrü alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Godón Kingzan Balngomól inzana, wamaka istako,§ kola ne kla yazebe, da abün* plaoapükü we alkomene. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola zaget yarile, tai kókó blaman plaoa por baine.”†

Yesu Alap-alap Bóktan Iade Búdratlórr

(Mak 4:33-34)

³⁴ Yesu wata blaman ini elklaza alap-alap búdrat yarilürr pamkolpamab ngorodó. Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr. ³⁵ Blaman ini tórrmen tulmila igósidi tómbapónónóp Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó, “Ka sab ibüka alap-alap bóktane elklaza müsirrga ninünümo.

Ka sab amgolo, zitüldügab anikürrün ne klamko, tüp a pülpül nóma tómtómórrri.”

Yesu Ene Ttrabuban Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr

³⁶ Yesu pamkolpamab ngoro nóma bimgatórr, wa we alkomólórr tóba müótüdü. Oya umulbain olmala togobórr, da oya we imtinóp wagó, “Ma kibü tüzazilnüm, ttrabubpükü apapan alap-alap bóktanán küp ia laróga?”

³⁷ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ne pama morroal küp iritürr, wa kótókla, Pamkolpamab Olom. ³⁸ Apap ne klame, wa ini tüpa. Morroal küp, ene pamkolpamako, God nibiób balngomól da Kingzan, akó ttrabub ne klame, i kolae an oloman pamkolpamko. ³⁹ Ttrabub ne kolae pama iritürr, wa [debóla]. Abül ngürr, wa tüpan blakón tonarra akó abül zaget pam, i wa anerruako. ⁴⁰ Ttrabubzan dakaindako akó darrpan pokodó urdü amseldako, tüpan blakón tonarrdó enta sab inzan pokoa tómbapóne. ⁴¹ Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kólba anerru zirrtapónónómo, kólba Balngomól Bwóbdügab ibü dakabainüm, pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm nidi zirrbótakdako akó blaman, kolae elklaza nidi tómbapóndako. ⁴² Ibü sab [metat bólmyan urdü] amórre. I sab yón akó tibiób zirrgüp ola bótak kwarile. ⁴³ A dümdüm ngyaben pamkolpama sab abüsazan zyón bapón kwarile tibiób Aban Balngomóldó. Güblang noane, wa ki turrkrü!”

Anikürrün Mani Alóp

‡ **13:31** karian, Mórrke-mórrke módóga: mustard, alo misan ngitan klama. § **13:33** ist plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: yeast. * **13:33** abün: Plaoa ngarkwat aprrapórr nis baek namülünürri. † **13:33** Ini alap-alap bóktanán küp módóga: Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróne, ista plaoazan wirri ainda. **13:35** Wórr Peba 78:2

⁴⁴ “Godón Kingzan Balngomól wirri mani alópzana, tüp pokodó anikürrün. Darrü pama nóma esene, wa akó kubó ngalo-e. Bagürwómpükü we alkomóle, tóba blaman kla we sel nirre, da ene mani alóppükü tüp poko we amige.‡

Kómal Pelan Alap-alap Bóktan

⁴⁵ “Godón Kingzan Balngomól akó inzana. Darrü elklaza bumióg pama kubó wame kómal pelš amkünüm. ⁴⁶ Da kubó kómalan kla nóma esene, wa kubó alkomóle, tóba blaman kla we sel nirre, da ene pel we amige.*

Netan Alap-alap Bóktan

⁴⁷ “Godón Kingzan Balngomól akó netzana. Pama kubó ene net maludü nóma adrrüttrre, abün-abün obzek wapi bumige; ngibürr alóng wapi, ngibürr alóng-koke. ⁴⁸ Ene neta tai nóma byamróke, da kubó nóresdó ugón amrruttrre. Pama kubó bobrrone ene wapi aleanóm. Morroal kla kubó alópdó irrbünórre, akó kolae kla kubó zomale. ⁴⁹ Tüpan blakón tonarrdó sab inzan yarile. Anerrua sab ogobe kolae kolpam aleanóm dümdüm nygaben kolpamdógab. ⁵⁰ Kolae kolpam sab we amórre metat bólmyan urdü, i sab nóla yón akó zirrgüp bótak kwarile.”

Godón Küsil akó Ngaep Bóktan Umulbain Morroala

⁵¹ Yesu tóba umulbain olmal we nümtinóp wagó, “E ia blamana ini alap-alap bóktanab küp kuri ipüdane?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ó, ki kuri umul bairre!”

⁵² Yesu akó bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini igó pokoa: darrü gida umulbain pam, Godón Kingzan Balngomólankwata ne nótó kuri umul baine akó ipüde, wa müót abzana, küsil akó ngaep elklaza nótó ausda tóba gyagu müótüdügabi.”†

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yesun ene alap-alap bóktan büdrrata nóma blakónórr, wa ene poko we amgatórr. ⁵⁴ Da wa we wamórr tóbanan wirri basirrdü Nazarret. Wa pamkolpam ibü kwóbbazen müótüdü we umul bain yarilürr, da i gübarirr aengóp. I tibiób bóka бүтүнóp wagó, “Ini wa ene [wirri gyagüpitótók] nubó yazebe? Wa akó ene wirri arüng elklaza tómbapón nubó umul baine? ⁵⁵ A wa go ene müót balmel paman olome, Zosepón. Akó oya aip go Merrio. Akó Zeims a Zosep a Saemon akó Zudas enta oya zoretalko. ⁵⁶ Akó oya bólbótala ta ae nyabendako. A wa wa ini arüng nubógabi ipüde?” ⁵⁷ Da i oya we alzizi amanikóp.

Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Prropet wirri ngi atendako ngibürr bwóbdü, a tóbanan basirrdü ó müót pama ama inzan koke.” ⁵⁸ I oyazan amkoman koke yangunónóp, wa ola abün [arüng tonarr] koke igósidi tómbapónórr.

14

Zon [Baptaes Bain] Pam, Oya Büdül (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

‡ **13:44** Ini alap-alap bóktanab küp módóga: Godón Kingzan Balngomóldó bangrin wirri morroala blaman tüpan klamdógabi. Wa mani alópzana; pama tóba blaman tüpan elklaza selbainda ene kla bumiógüm. § **13:45** pel, Mórrke-mórrke módóga: pearl. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr baina, küp nólama.

* **13:46** Ini alap-alap bóktanab küp módóga: Godón Kingzan Balngomóldó bangrin wirri morroala blaman tüpan klamdógabi. Wa pelzana; pama tóba blaman tüpan elklaza selbainda ene pel bumiógüm. † **13:52** Ini alap-alap bóktanab küp módóga: Yesun amkoman bangun pamkolpam errkya inzanako: i Godón ngaen-gógópan bóktan umulako oya gidankwata, akó i ta Yesun küsil bóktan umulako oya Balngomólankwata. **13:57** Zon 4:44

¹ Ene tonarr, Errod Galili prrobins alngomól wirri pam nóma yarilürr, wa Yesunkwata bóktan arrkrrurr. ² Tóba zaget pambóka wagó, “Ene wa amkoman Zon Baptaes Bain Pama, oya бүдүлдүgab kuri irsümürre! Da ene arünga oyaka ene zitülkUSDü zagetóda wirri [arüng tonarr] tólbaelóm.”

³ Zon бүдүл күsil nóma yarilürr, Errod tóba gazirr pam zirrnápónóp Zonón amiógüm, sye-i amelóm, tümün müótüdü zirrapónóm. Wa ini poko tóba kol Errodiasónbókamde tónggapónórr. Errodias ngaen-gógópan oya naret Pilipün kol warilürr. Errod oya wató urrkyónürr, da kolóm we wyónürr. ⁴ Errod Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, zitülkus Zon oya bobarr igó ayal yarilürr wagó, “Ini gyabia, Errodiasón amiógüm moba kolóm!” ⁵ We zitülkUSDü, Errodón ubi oya ugón amkalóm yarilürr бүдүлүmpükü. Da wa Zu pamkolpamab gum yarilürr, zitülkus pamkolpamab [wirri gyagüpitótók] wata igó yarilürr, “Zon wa prropeta.”

⁶ Errodón amtómól ngürran tóre nóma yarilürr, Errodiasón ngul oloma zil emkalólórr wirri ngi kolpamab obzek kwata, ola nidi kwarilürr. Wa Errodón morroal barnginwóman ngitanórr, ⁷ da Errod oya [arüng alkamül-koke bóktan] we wyalórr wagó, “Ma kürüka ne klamóm tóbato-o, ka wata marü kubó mókyeno!”

⁸ Tóba aipan bóktandógabi, ngul oloma Errodón we yatorr wagó, “Ma kürü kókya aini alongalo klamdó, Zon Baptaes Bain Pam, oya singül!”

⁹ King Errod kari gyaur koke yarilürr, wa ene bóktan nóma arrkrrurr. Da módóga, wa tóba darrü gazirr pam we arüng bóktan ekyanórr Errodiasón ubi tónggapónóm, zitülkus wa oya arüng alkamül-koke bóktan uliónürr wirri ngi kolpamab obzek kwata, tóre bwóbdü nidi kwarilürr. ¹⁰ Da ene gazirr pama Zonón singül we itülürr tümün müótüdü.* ¹¹ Ene singül alongalo klamdó we sidódürr, da ene ngul olom okyanórr, ama akó nótó idódürr tóba aipdü. ¹² Zonón umulbain olmala togobórr, oya бүb we idüdóp gapók alüngüm. Ene kakóm, Yesun azazilüm we ogobórr.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

¹³ Yesu Zonón бүдүlbóka nóma arrkrrurr, da butüdü kasilürr, da ene poko we amgatórr kolpam-koke bwóbdü tótókóm tebe-tebe. Pamkolpam ngoroa nóma barrkrrurr, i tibiób wirri basirr we zumgatlórr, da dorro kwata, wapórane, oyaka we zutalórr. ¹⁴ Yesu butüdügabi dorro nóma kasilürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nósenóp, da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka. Da azid nidi kwarilürr, wa ibü dólóng nyónónóp.

¹⁵ Abüs simaman nóma yarilürr, umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka bóktónóp wagó, “Abüsa mórrandase. Ini kolpam-koke bwóba. Da ma ini pamkolpamab ngoro ugó zirrnápónónóm minggüpanan basirrdü, tibióbkü alo kla bumiógüm.”

¹⁶ A Yesu ibü nilóp wagó, “I koke ogobe! E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam!”

¹⁷ I bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibüka aini wata 5 brredako akó nis wapiamli.”

¹⁸ Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Da ala simarruam kürüka!” ¹⁹ Wa pamkolpam opopordó mórranóm nilóp. Da ene brred yazebórr akó wapi nis, kwit yazilürr, da Godón eso ekyanórr. Wa ene brred syórr nangónóp, tóba umulbain olmal nülinóp, akó umulbain olmala pamkolpam nülinóp. ²⁰ I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala bamirrun alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp. ²¹ Ne pama elop, ibü ngarkwat kókó 5,000 yarilürr, kol a karipókal, ibü koke etóngóp pamdógabi.

14:4 Luk 3:19-20; Lebitikus 18:16; 20:21

* **14:10** Zonón tümün müótüdü angrin poko Metyu 4:12dó wialómórróna.

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(Mak 6:45-52; Zon 6:15-21)

²² Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp butüdü bamselóm ó singül kwata baurrüm malu dakla dorrodó. I nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam we zirnapónóp. ²³ Ene kakóm, wa tebe podo kwitüdü we angürürr, tóre akom. Abüsazan mórralórr, Yesu ola ugón wata tebe püóran yarilürr. ²⁴ Ugón but ta alam kan koke yarilürr maludü. Goblola but wirribóka angap kwarilürr, zitülkus wóra singül kwatagabi tubsolürr.

²⁵ Sis minggüpanan nóma yarilürr, Yesu tóba umulbain olmaldó we wamórr, nae kwitana tótókde. ²⁶ I oya nae kwitana tótókde nóma esenóp, kari gum ta koke kwarilürr. Wagó, “Ini wa mórrkea!” Da gum taegwarr we apónóp.

²⁷ Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moboküp karrkukus ninam! Ini kótókla. E gumgu!”

²⁸ Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Lode, mató ne nómadóla, da kürü kóbó kyal mobaka tótókóm nae kwitana!”

²⁹ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Da yao!” Pita we banikürr butüdügabi, da wa nae kwitana Yesuka we wamlórr. ³⁰ Pita wirri wór nóma esenórr, wa gumüm we bainürr. Naedó we mórranórrma, da wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Lod, ma kürü ugó zid kyó!”

³¹ Dümdüman Yesu tang adrratórr, Pitan we emoanórr. Oyabóka wagó, “Marü amkoman bangun wata karia! Ma gyagüp-gyagüp iadela?”

³² I nizana butüdü we kasilürr. Wórapükü ta we batülürr. ³³ Butüdü ne umulbain olmal koralórr, Yesun we yagürrnóp. I we bóktónóp wagó, “Ma amkoman Godón Olomla!”

Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarretóm
(Mak 6:53-56)

³⁴ I malu dakla kabedó nóma baurrürr, i we babzilürr Genesarret bwóbdü. ³⁵ Pamkolpama Yesun nóma emzyetóp, da i bóktan we zirnapónóp ibüka minggüpanan ne wirri basirr koralórr, azid kolpam Yesuka amarrum. Da i we barrmülürr. ³⁶ Da i oya we yatop, azid kolpama wata oya mórrkenyórr zarran amurum. Nidi yamurnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

15

Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgróte
(Mak 7:1-13)

¹ Da ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Zerrusalem wirri basir-rdügabi togobórr Yesuka. Oya imtinóp ² wagó, “Marü umulbain olmala ia mibü abalbobatalab gida iade amgündako? I alom nóma kaindako, i tibiób tang inzan koke baguldako mibü gidazan bóktanda!”

³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E wa Godón gida bóktan poko iade amgündakla, ama yabiób abalbobatalab gida mamoadakla? ⁴ God igó yarilürr wagó, ‘Ma moba aipab nis morroal angón namülün.’ Akó, ‘Nadü oloma tóba aipab nis nótó nómrre, büdüldü ki ingrinam.’ ⁵ A e ma kolpam igó umul baindakla wagó, paman ne darrü kla asi nóma yarile tóba ab a aip nis tangamtinüm, a ma kubó igó bóktóne wagó, ‘Ini Godón akyarrón klame, oya ngi klame,’ ⁶ da ene oloma tóba aipab nis koke tangnamtine ene klame.* Inzan morroal kokea; yabiób gida inzan karrkukus amoande, e Godón gida bóktan poko kuri alkamülane. ⁷ E taepurrane

^{15:4} Bazeb Tonarr 20:12; 21:17; Duterronomi 5:16; Lebitikus 20:9

* ^{15:6} Ene oloma Godón timam kuri emngyele ene klamdó.

bóktan pamakla! Prropet Aesaya wata amkoman yarilürr, yabükwata igó ne poko bóktanórr Godón ngidü wagó,

⁸ “ ‘God igó bóktanda wagó, “Ini pamkolpama kürü taeane [ótókdako], a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.

⁹ I kürü enan küp-koke ótókdako, zitülkus i pamab bókam bagósórrón gida umul baidako, wamaka kürü gidako!”

Kolae Tonarra Paman Moboküpdügabi Tótókda
(Mak 7:14-23)

¹⁰ Yesu pamkolpamab ngoro ngibaunürr tóbaka tótókóm. Wagó, “Tübarrrru akó bóktan [küp ipüdam]! ¹¹ Paman taedó ne klama tótókda, oya we klama koke [tómanan] ngitanda Godón ilküpdü.† A taedógabi ne klama burruanda, wató tómanan ngitanda.”

¹² Umulbain olmala oyaka togobórr, we bóktónóp wagó, “Ma ia umulóla, Parrisia ngürsilüm kuri bairre, i ene bóktan nóma barrkrrue?”

¹³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Blaman zid, kürü kwitüm Aba koke ne kla iritürr, wa sab blaman azibe. ¹⁴ Da e ibü elókam! I ilküküp murrbausürrün pamako, ilküküp murrbausürrün pam nidi balngomóldako. Darrü ilküküp murrbausürrün pama kamad nóma elngomóle, nizana sab aupi kugupidü.”‡

¹⁵ Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma kibüka ngaen-gógópan ene alap-alap bóktan küp kóbó okaka simzazil!”

¹⁶ Yesu ibübóka wagó, “E ia wata umul-kókanakla ini ngibürr popa pamkolpamzan? ¹⁷ E ia kokean apadódkla? Pama ne kla aloda, bikómdü tótókda. Olgabi ama akó pulkakak we alkomólda, lae müötüdü. ¹⁸ A paman taedógabi ne klama burruanda, moboküpdügabi tótókda. Ini nadü elklazako, pam we klama tómanpükü ainda Godón ilküpdü. ¹⁹ Oya moboküpdügabi ini kolaean elklaza bausdako: kolae gyagüpitótók, pam amkal, kol a pam gómól, kolae sarrgiwóm tonarr, gómól, obae tiz, akó obae bóktan alión ngibürrabkwata panzedó. ²⁰ Da ene elklaza módógako, pam idi tómanan ngitandako Godón ilküpdü. Pama go popa tómanpükü tange ta nóma elo-e, oya we klama koke tómanpükü ine Godón ilküpdü.”§

Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunürr
(Mak 7:24-30)

²¹ Yesu olgabi we bupadórr,* ama Taerr akó Saedon, wirri basirr nis minggüpanan, we mogob pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr. ²² Da módóga, darrpan Keinün kol, ola nótó ngyaben warilürr, Yesuka we katókorrr. Wa inzan taegwarrkü katóklórr wagó, “Lod! [Deibidün] Olom, gyaurka, ma kürü gyaur kóse! Kürü óp oloman bübdü kolae samu yarilürr, da wa amkoman kolaean pokodómato!”

²³ Da Yesu darrü poko oyaka koke bóktanórr. Umulbain olmala oyaka we togobórr, da oya arüngi ilóp wagó, “Ini kol ugó zirrzwapó! Wa mibü solodó metat taegwarrkü akyando!”

²⁴ Yesu koldó bóktanórr wagó, “Kürü God wató zirrkapónórr Israael bamrükürrün ne [sipko], ibüka, a ka mogob pamkolpamabkü koke tamórró.”

²⁵ Yesu wa go ene poko enan bóktanórr, da ene kola ma Yesuka natókorrr, oya minggüpanan wakósingül we nülkamülürr oya atom tóba tangamtinüm. Oyabóka wagó, “Lod, ma kürü tangkamti!”

15:9 Aesaya 29:13 † **15:11** Ini bóktan küp módóga: oya we klama koke alngomólda kolae tonarr tónggapónóm. ‡ **15:14** Yesu Parrisiabkwata bóktanórr. **15:14** Luk 6:39 **15:18** Metyu 12:34 § **15:20** Inzan bóktande, Yesu Parrisian amtin bóktan poko yalkomólórr tang bagulankwata (15:2). * **15:21** Yesu Genesarret bwóbdü yarilürr (14:34).

²⁶ Yesu oya bóktan we yalkomólórr alap-alap wagó, “Dümdüm kokea, olmalab alo azeb, ama akó umedó aman.”†

²⁷ Ene kola wagó, “Ene amkoman pokoa, Wirri Pam. A umea ta tibiób abalab tógal lorodó alodako, tógal kwitüdügab ne burrua balókdako.”‡

²⁸ Da Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Kol, marü amkoman bangun kari ta kokea! Marü ubi ne klamóma, kubó tómbapóne!” Da dümdüman oya ngul oloma we dólóng bainürr.

Yesu Abün Azid Pamkolpam Dólóng Nyónónóp

²⁹ Yesu ene bwób amgatórr, da Galili Malu kabe we mamoolórr. Da podo kasilürr, ola mórran-mórran bainürr. ³⁰ Wirri kolpam ngoroa ugón togobórr oyaka. I abün azid kolpam tübarrmünürr oyaka: wapór bidal kolpam, ilküküp murrbausürrün kolpam, kolae wapór kolpam, bóktan-koke kolpam, akó ngibürr azidpükü nidi kwarilürr. Barrmülürr, kókó Yesun wapór minggüpanan we sirrbünóp. Ibü blaman we dólóng ninóp. ³¹ Pamkolpama gübarirr aengóp ibü nóma nósenóp: bóktan-koke kolpam bóktande, kolae wapór kolpam dólóng bairdi, wapór bidal kolpam agólde, akó ilküküp murrbausürrün kolpam morroal basende. Da i Isrrael pamkolpamab God we yagürrnóp.

Yesu 4,000 Pam Ngabyónürr

(Mak 8:1-10)

³² Yesu tóba umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Ibübóka wagó, “Ka kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd ngürr kuri amórre, da ibü darrü alo kla myamem babula. Kürü ubi babula ibü alo ngabyón-koke zirrbapónóm tibiób basirrdü. Kwat-kwat tótókde, ibü iltümüna kena tübyóng.”

³³ Da umulbain olmala oya we imtinóp wagó, “Ki kubó abün alo ne nóserre ini kolpam-koke bwóbdü, inzan pamkolpamab ngoro ngabyónüm?”

³⁴ Yesu ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia nigó brredako?”

I bóktan yalkomólóp wagó, “7 Brredako akó aüdan kari wapi.”

³⁵ Da Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp. ³⁶ Da ene 7 brred akó aüd wapi yazebórr, Godón eso ekyanórr, syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp. Umulbain olmala ama akó pamkolpam we nülinóp. ³⁷ I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala 7 alóp murrnausóp, ne alo pokoa baminürr. ³⁸ Ne kolpama elop, pam blaman kóta 4,000 kwarilürr, kol a karipókal koke etóngóp.

³⁹ Yesu pamkolpamab ngoro tibiób basirrdü we zirrnápónóp, solkwat tüób butüdü we kasilürr, ama Magadan bwób órdóbóna we wamórr.

16

Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Ngibürr Parrisi akó [Sadusi pama] Yesuka togobórr oya apókóm, da i oya we yatop darrü kwitümgab wirri tulmil tónggapónóm, ibü igó pokó amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia. ² Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Abüsa nóma botoe, e igó bóktónane wa, ‘Sab morroal ngürrase, zitülkus pülpül óe-óea.’ ³ Akó irrbianande e igó bóktónane wagó, ‘Errkya ngup ngürra, zitülkus pülpül óe-óea akó tümün-tümüna.’ E umulakla bwób tonarr apónóm, a e ma gaodó koke iadeakla Godón tulmil bómzyatóm, errkya ne tonarra tómbapóndako?”* ⁴ Ini lüólan

† 15:26 Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apóna, Zu pamkolpam-koke nidipako. ‡ 15:27 Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtine, umea olmalab kari alo burruzan alodako. 16:1 Metyu 12:38; Luk 11:16 * 16:3 Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 2 akó 3 babulako.

pamkolpam kolaeanako akó i Godón amkoman koke angundako, zitülkus i kürü wirri tulmilüm atodako. A ibü nkü darrü wirri tulmil koke tónggapórrón yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulumila tómbapónórr.”†

Yesu ibü we nümgütóp, da we wamórr.

*Parrisi a Sadusi Pam, Ibü Kolae Umulbain Bóktan
(Mak 8:14-21)*

⁵ Da umulbain olmala ta malu dakla dorro we baurrür, Yesu ne yarilür. Ibü bamrükür brrred amarrum inkü. ⁶ Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E ta mamka! E umul-umul kwarilün Parrisi akó Sadusi pam, ibü istabkwata.”‡

⁷ I tibiób we ikik koralórr wagó, “Wa igósidi bóktanda, zitülkus mi brrred koke túbarrmüna.”

⁸ Yesu umul bainür i ne poko bóktan kwarilür, da ibü nümtinóp wagó, “E iade ikikdakla yabióbka wa, ‘Mibü brrred myamem babula.’? ⁹ E ia [küp apad] küsilanakla? Yabü ia koke ngambangólda, ka ne 5 brrred syórr nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene bamirrün alo pokodógab ia nigó alóp murrnausnarre? ¹⁰ Akó ene 7 brrrede, ka akó 4,000 pam ngabyórró. Yabü ia koke ngambangólda, e akó olgabi nigó alóp murrnausnarre, ne pokoa baminür? ¹¹ E wa küp tai koke iade apadódakla, ka yabüka brrredankwata koke bóktan namüla? Yabiób tai ngabkónamke Parrisi akó Sadusi pam, ibü istdügab!”

¹² Da ene pokodó umulbain olmala küp we esenóp, wa ibüka igó poko koke bóktan yarilür tibiób morroal ngabkanóm brrredan istdügab, a wa Parrisi akó Sadusi pam, ibü kle-kle umulbainankwata bóktan yarilür.

*Pita Yesun Müsirrga Yónür
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Yesu wamórr we bwóbdü, Sesarria Pilipi§ wirri basirr nege. Wa tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “Pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla, Pamkolpamab Olom?”

¹⁴ I oyabóka wagó, “Ngibür pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, [Baptaes Bain] Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala, ngibürra wagó, ma prropet Zerremaeala, akó ngibürra go wagó, ma darrü prropetla, ngaen nótó tamórr.”

¹⁵ Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla kürükwata, ka nótókla?”

¹⁶ Saemon Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene [Kerrisola], arról Godón olom.”

¹⁷ Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Marüka barnginwóm ki yarilün, Saemon Pita, Zonón olom! Ini amkoman bóktana popa pamdógab koke tame. A marüka ini bóktan kürü Aba okaka simzazile, kwitüm nótókase!

¹⁸ “Akó ka marü igó ayaldóla, ma Pitala.* Ini wirri ingülküp kwitüm, ka sab kólba sos we elo. Büdülan arünga sab kürü sos kokean [ut-ut ine]. ¹⁹ Ka sab marü balngomól arüng mókyeno pamkolpam ok bainüm ia Godón Kingzan

† **16:4** Zona ngaen aüd ngür wapian dupidüzan amanórr, Yesu sab ta aüd ngür gapókdó yarile. **16:4** Metyu 12:39 ‡ **16:6** istabkwata wa igó poko bóktanda wagó, ibü kolae tonarrabkwata. Ist plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: yeast. Kari ist burua plaoa wirri ainda. Ini alap-alap bóktan inzana: ista plaoazan wirri ainda, Parrisi akó Sadusi pam, ibü kolae bóktan tulumila pamkolpamab gyagüpitótók kolaedó amarru kain kwarilür. **16:6** Luk 12:1 § **16:13** Sesarria Pilipi: Pilip king Errodón siman olom yarilür. Wa ene basirr elórr, da tóba ngi ekyanórr. Igósidi, Sesarria Pilipi, oya küp módóga: Pilipün Sesarria. * **16:18** Pita, Grrik bóktane oya küp módóga: wirri ingülküp.

Balngomóldó barrbünüm, ta ia koke.† Ma ini tüpdü pamkolpam ne kla tómbapón-gum nólenónómo, ka ta kwitüm kuri nólenónóma, akó ma tüpdü pamkolpam ne kla ok ninünümo, ka ta kwitüm ok kuri ninünüma.”

²⁰ Yesu tóba umulbain olmal arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü pam azazilgu igó, ka ene Kerriso módóglá.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Búdülankwata Bóktanórr
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ene ngürrdügabi, Yesu tóba umulbain olmaldó tóba panzedó we pupo bainürr wagó, “Ka sab Zerrusalem wirri basirrdü wamo abün-abün azid aengóm [balngomól byarrmarr pamdógabi], wirri prristdügabi, akó Mosesón gida umulbain pamdógabi. Sab kürü búdülümpükü kómkólórre a aüd ngim ngürrdü, God kürü sab kürsümüle arróldó.”

²² Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr, da wa oya agórr wagó, “God gyaur ki yarilün marüka! Inzan klama sab kokean ki tómbapó marüka!”

²³ Yesu tübyalüngürr, da Pitaka bóktanórr wagó, “Yaya kürükagab, satani, ma kakota alkomól! Ma kürü kwat murrausüm kaindóla. Zitülkus módóga, ma Godón elklaza koke gyagüpi amandóla, a marü gyagüpitótók tüpan elklazadóma.”

²⁴ Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa tóba krros bügasile azid aengóm kasan, ó kürüka solkwat tókyale. ²⁵ Zitülkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról esene. ²⁶ Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Ia darrü kla asine, wa tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula!

²⁷ “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, tótók kari pokola kólba Aban [wirri kómal zyónpükü] akó kólba anerrupükü. Ka sab darrem nüliónünümo darrran-darrran pam tibiób tórrmen ngarkwatódó. ²⁸ Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tamo, kólba king ngi baterrón, pamkolpam balngomólóm.”

17

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon, Zeimsün zoret. Wa ibü tibióban imarrurr wirri pododó. ² Ibü obzek kwata oya büba darrü tonarr bainürr. Oya obzeka abüszan zyón bapón yarilürr, akó oya mórrkenyórrrapükü ta gabülplie ongang bapón kwarilürr. ³ Da módóga, Moses akó Ilaeza* ibüka okaka tübyórri, Yesukü ikikdi. ⁴ Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Lod, mi morroal ainizanakla! Marü ubi ne nóma yarile, ka kubó aüd twal müót balmelo, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.”

⁵ Pita nezan bóktan yarilürr, da módóga, zyónan pülpül pokoa we tamórr ibü sisingül. Akó bóktan bómgóla we sidórukürr pülpül pokodógab wagó, “Ini kürü kólbanan Olome. Kürü [moboküpdü ubi] oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka. Oya bóktan amkoman ipadólamke!”

† **16:19** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Ka sab marü key mókyeno Godón Balngomól Bwób mamtae tapakum. **16:19** Metyu 18:18; Zon 20:23 **16:24** Metyu 10:38; Luk 14:27 **16:25** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25 **16:27** Metyu 25:31; Rrom 2:6 **17:1** 2 Pita 1:17-18 * **17:3** Moses akó Ilaeza ngaerrón prropet nis namülnürrü. **17:5** Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22

⁶ Ene aüd umulbain olmala ene bóktan nóma barrkrrurr, i kari gum ta koke koralórr. I balókórr, obzek tüpdü. ⁷ Yesu ibüka we tamórr da ibü namurróp. Ibübóka wagó, “Ugó baze! Gumgu!” ⁸ I ngabkanóm ilküp nóma kwit bainóp, i ngibürr pam koke nósenóp, wata Yesun tóbanan esenóp.

⁹ I pododógabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó God kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab бүдүлдүgab nóma күрсүмүле.”

¹⁰ Da umulbain olmala oya we imtinóp wagó, “Mosesón gida umulbain pama iade bóktandako wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan wató tame akó [Kerriso] ama solodó tame?”

¹¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilaeza† wa tótókda, ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm. ¹² A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr, da pamkolpama oya koke emzyetóp akó i tibiób ubidügab kolae tómbapónónóp oyaka. Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab dadan ngarkwatódó azid aengo ibü tulumildügab.”

¹³ Ene pokodó, Yesun umulbain olmala küp we esenóp wagó, Yesu ibüka Zon [Baptaes Bain] Pam, oyakwata bóktanda.

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma alkomólórr pamkolpamab ngorodó, darrü pama Yesuka tamórr, wakósingül nülkamülürr oya obzek kwata. ¹⁵ Oyabóka wagó, “Wirri Pam, gyaurka, ma kürü olom gyaur ese! Wa kari azid kokea. Ene azida oya nóma amiógda, oya tüpdü singalkalda akó ola pepes apón yarile. Abün münüm wa urdü ó naedó aupda. ¹⁶ Ka go marü umulbain olmaldó idüda, a ibü gaodó koke yaril oya dólóng ainüm.”

¹⁷ Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-koke akó kolae tonarr lüól pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo? Kürüka kari müp kokea metat yenkü ngyabenóm yabü amkoman bangun kokede. Ala sidüdam ene olommokur kürüka!” ¹⁸ Yesu ene kolae samu agórr ene olommokur amgatóm, da wa ene olommokurdügabi tubrranórr. Wata ugósan ene olommokura dólóng bainürr.

¹⁹ Da umulbain olmala Yesuka we togobórr tebe-tebe pokodó, oya amtinüm. Wagó, “Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküm?”

²⁰ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Zitülkus módóga, yabü ne amkoman bangune gaodó kokea! Zitülkus módóga, ka yabü amkoman poko byaldóla: yabü amkoman bangun ne inzan kari nóma warile, wamaka karian küpa, da e ini podo kuri ilane wagó, ‘Algabi ugó bupa, ama aum wam!’ Da igósidi kuri wame! Blaman Godón ubi ngarkwatódó elklaza sab igósidi yabüka popadan kwarile tómbapónóm!”‡

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Bүдүлankwata Bóktanórr
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Umulbain olmala darrpan pokodó nóma kwób bazenórr Galilim, Yesu ibübóka wagó, “Darrüpa sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, pamkolpamab tangdó küngrine. ²³ I sab kürü бүдүлүmpükü kómkórrre, da aüd ngim ngürrdü, God sab kürü ugón күрсүмүле arróldó.” Ini bóktan arrkrrudi, oya umulbain olmal kari gyaur ta koke kwarilürr.

17:10 Malakae 4:5 † **17:11** Ilaeza: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon [Baptaes Bain] Pam yarilürr. **17:12** Metyu 11:14 ‡ **17:20** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 21 asine. Igó bóktanda wagó, “Wata tórea amaik yarile inzan kla. Darrü kla myamem babula.” (Mak 9:29) **17:20** Metyu 21:21; Mak 11:23; 1 Korrint 13:2

[Godón Gyabi Müótan] Taks Mani

²⁴ Yesu tóba umulbain olmalpükü Kaperrna-um wirri basirrdü nóma tamórr, Godón Gyabi Müótan taks mani dakabain pama Pitaka togobórr. Oya imtinóp wagó, “Yabü umulbain pama Godón Gyabi Müótan taks mani[§] ia arrbünda?”

²⁵ Pita ibübóka wagó, “Ó, wa ta arrbünda!”

Pita Yesun müötüdü nóma bangrinürr, ngaen-gógópan Yesu wató bóktanórr wagó, “Saemon,^{*} marü gyagüpitótók iada? Ini tüpan kinga taks mani ia nibióbkagab azebdko? Ia tibiób bwób pamkolpamdógab, ta ia mogob pamkolpamdógab?”

²⁶ Pita bóktan oyaka we yalkomólórr wagó, “Taks mani mogob pamkolpamdógabi azebdko.”[†]

Yesu bóktan inzan yalkomólórr wagó, “Da taia, oya küp igósa, bwób pama tib koke urrbule.[‡] ²⁷ A mi ini pamkolpam ngürsilan koke ngintirre. Ma maludü ugó wam, arreag amaik. Da ma ngaen-gógópan ne wapi amurruto, oya taedó ma kubó mani küp eseno. Ipadke da taks mani dakabain pamdó idódke. Kubó gaodó yarile mibü nizanabkü Godón Gyabi Müót taks mani akyanóm.”

18

Wirri Ia Nótóke Godón Kingzan Balngomóldó?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ene dadan tonarr ngarkwat, Yesun umulbain olmala oyaka togobórr, da oya imtinóp wagó, “Godón Kingzan Balngomóldó amkoman wirrian ia nótóke?”

² Yesu kari olom tóbaka nyaunürr, oya zamngól-zamngólan we yónürr tibiób aodó. ³ Wa bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e Godón Kingzan Balngomóldó koke barrbuno, ngarkwat kókó e yabiób kolae tonarrdógabi tübyalüngane akó kari olmalpókalzan bainane. ⁴ Da ene inzanase, nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, ini kari olomzan, wa wirrian pama Godón Kingzan Balngomóldó. ⁵ Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda.

Kolae Tonarr Elókam!

(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón ingülkü^{*} ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórrre kukurru maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóne, wa popa olom,[†] kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile. ⁷ Godón ngürsila sab tame ini tüpan pamkolpamdó, kolae tonarr tómbapónóm nidi balngomóldako. Blaman tonarr inzan tulmila tómbapóndako, a Godón ngürsila sab tame ene olomdó, ini kolaea noakama tótókda!

⁸ “Marü tang a wapór ibükagab darrüpa ne kolae tónggapónóm nóma müdüde, da itül a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan tangpükü ó darrpan wapórpükü

[§] **17:24** Israael pamkolpama Godón Gyabi Müótan taks arrbün kwarilürr. Blaman pam, 20 pail nóma bainónóp, blaman pailzan ene taks mani irrbünónóp. I ene mani küp yazebnóp Godón Gyabi Müötüdü elklaza tómbapónóm.

^{*} **17:25** Saemon Pitan darrü ngi yarilürr. [†] **17:26** Ugón Rrom wirri pama taks mani tibiób pamkolpamdógab koke azeb kwarilürr; i wata mogob pamkolpamdógab wazeblórr, i nibiób kantrri gazirri tibióbkü yazebnóp balngomólóm. [‡] **17:26** Yesun bóktanán küp módóga: Yesu tóba umulbain olmalpükü Godón Gyabi Müótan taks mani koke ki urrbule, zitülkus i Godka mogob pam kokeako; Yesu wa Godón Olome akó umulbain olmal Godón pamkolpamako. Yesun amkoman angun-koke Zu pamkolpam ma mogob pamkolpamako. I wata taks mani ki urrbule. **18:1** Luk 22:24 **18:3** Mak 10:15; Luk 18:17 ^{*} **18:6** ingülkü, Mórrke-mórrke módóga: millstone. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna. [†] **18:6** popa olom: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó.

[ngarkwat-koke arróldó] nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis tang nispükü ó nis wapór nispükü [metat bólmyan urdü] nóma mumanikórre, ene amkoman kolaean yarile. ⁹ Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da irrua a ugó amaik mobakagab. Ma darrpan ilküppükü ngarkwat-koke arróldó nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis ilküp nispükü metat bólmyan urdü nóma mumanikórre, amkoman kolaean yarile.

Bamrükürrün [Sipan] Alap-alap Bóktan
(Luk 15:3-7)

¹⁰ “Tai ngakónam, inzan popa olom alzizi amaikgum. Ka yabü igó byaldóla, ibü tangbamtin anerru kürü kwitüm Aban obzek kwata metat asisko.‡

¹² “E ia gyagüpi tótókdakla, darrü paman ne 100 sip nóma korale, darrüpa nóma busue? Wa kubó ia laró tónggapóne? Wa kubó ene 99 podo kabedó ola bimgüte, da tüób kubó ene bamrükürrün kla amkünüm wame. ¹³ Ka yabü amkoman poko byaldóla: wa ne ene darrpan nóma esene, wa kari bagürwóm ta koke yarile oyaka, da koke ne 99 sipa bamrükóp, ibüka ama inzan bagürwóm koke yarile. ¹⁴ Ene dadan ngarkwatódó, mibü kwitüm Aban ubi babula, popa oloma bamrúke.

Lodón Amkoman Angun Zonaretan Kolae Tonarr Dümdüm Akyan Iada

¹⁵ “Marü Lodón amkoman angun zonareta ne kolae tonarr nóma tónggapóne marüka, da oyaka wamke, da yalke wa ne kolae tónggapóne. Pamkolpama koke umul bairre, wata e yabian amaniki ene bóktan. Marü bóktan ne nóma arrkrrue, ma moba ene zonaret kuri salkomóla. ¹⁶ Ene oloma ne marü bóktan koke nóma arrkrrue, da kubó darrpan ó nis pampükü wamke oyaka, Mosesón gida ngarkwatódó. Ene igósüm, ‘nis ó aüd kolpama wata sab bóktórre wagó, i darrü kolae tonarr esenóp. Da nis ó aüd kolpama inzan nóma bóktórre, ene kolae tonarra amkoman tómbapónórr.’ ¹⁷ Wa ne ibü bóktan koke nóma arrkrrue, da blaman kla ma sosdó pupo ninünüma. Dómdóm, wa ne sosan bóktan koke nóma arrkrrue, da oya popa elkomólamke Godónbóka umul-kók pamzan akó [taks mani dakabain pamzan].

¹⁸ “We ngarkwatódó, ka yabü amkoman poko byaldóla: e ini tüpdü pamkolpam ne kla tómbapón-gum nólenane, ka ta kwitüm kuri nólenónoma, akó e tüpdü pamkolpam ne kla ok ninane, ka ta kwitüm kuri ok ninünüma.

¹⁹ “Ini amkoman pokoa! Ka yabü akó ngibürr bóktan byaldóla. Nis pam nisa yabükagab ini tüpdü ne darrpan gyagüpitótók akó darrpan moboküpi nóma namüli darrpan klamóm tóre akom, kürü kwitüm Aba sab ibü nókyene. ²⁰ Zitülkus módóga, enana nis ó aüd pama kürü ngidü nóma kwób bazene, ka ola asinla ibü aodó.”

Kolae Tonarr Barrgon Alap-alap Bóktan

²¹ Pita Yesuka tamórr, da imtinürr wagó, “Lod, kürü Lodón amkoman angun zonareta kürüka kolae tonarr metat nóma yarile, ka ia oya kolae tonarr nigó münüm norrgonónomo? Ia 7 münüm?”

²² Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke, 7 mün gaodó kokea. Ka marü igó ayaldóla, ma moba Lodón amkoman angun zonaretan kolae tonarr metat§ barrgon namulo. ²³ We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzana: Darrü king asi yarilürr. Darrü ngürr oya ubi tóba elklaza ngabkan pamab mani ngarkwat dümdüm ainüm yarilürr. ²⁴ Wa ngarkwat nóma bókyanórr, darrü oya elklaza ngabkan pam sidüdóp. Ene pama tóba wirri pamdógab amkoman wirrian mani

18:8 Metyu 5:30   **18:9** Metyu 5:29   ‡ **18:10** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 11 asine. Igó bóktanda wagó, “Pamkolpamab Oloma ibü zid bainüm tamórr, bamrükürrün nidipako.” (Luke 19:10)

18:15 Luk 17:3   **18:16** Duterronomi 19:15   **18:21** Luk 17:3-4   § **18:22** metat, Grrik akó Mórrke-mórrke bóktane ma inzan angrirrüna: 70 times 7.

ngarkwat* dedidü yazebórr. ²⁵ Ene elklaza ngabkan pam gaodó koke yarilürr tóba wirri paman dedi amkalóm. Kinga tóba ngibürr zaget pam nilóp wagó, 'Ini pam, tóba kol akó olmal, akó oya blaman ne elklazako sel ninamke, wa ne kla dedidü ipadórr, we kla amkalóm.' ²⁶ Da ene elklaza ngabkan pama wakósingül we nülkamülürr kingan obzek kwata, da oya yatorr wagó, 'Kürü wirri pam! Ma kürü ayalgu moba dedi büsai amkalóm! Ka sab darrem blaman elklaza marü mülino!' ²⁷ Kinga oya gyaur bóktan ipadórr, da oya we yalórr wagó, 'Ma moba dedi amkalgu; ka kuri norrgonónoma!' Da müót kalkuma we zirrapónórr.

²⁸ "Ene elklaza ngabkan pamazan wamlórr, da tóba zaget kamadpükü baserri, oya mani dedidü nóto yazebórr ngibürr kina.† Tóbaka idódürr, gepkodó arümürr. Oyabóka wagó, 'Kürü darrem kókya, ma ne kla ipadórró!' ²⁹ Oya zaget kamada wakósingül we nülkamülürr. Oya yatorr wagó, 'Ma kürü ayalgu moba dedi büsai amkalóm! Ka sab darrem marü elklaza mülino!' ³⁰ Da wa oya bóktan koke ipadórr. Oya tümün müótüdü we amaikürr, ngarkwat kókó wa ene dedi ki emkóle. ³¹ Oya zaget kamdala nóma esenóp ne klama tómbapónórr, i kari gyaur koke koralórr, da king blaman kla azazilüm we ogobórr. ³² Da kinga ene ngaen-gógópan elklaza ngabkan pam akó nyaunürr. Oyabóka wagó, 'Ma küp-koke zaget pamla! Ka marü dedi arrgorró, ma kürükagab ne ngarkwat sipadórró, zitülkus ma kürü katorró. ³³ Ma moba zaget kamadódó gyaur ki namüla, ka marükazan gyaur namülnürrü.' ³⁴ King kari ngürsil ta koke yarilürr ngaen-gógópan elklaza ngabkan pamdó, da ene olom tümün müótüdü we zirrapónórr. Tümün müót ngakan pama oya ola emkalnóp, ngarkwat kókó ta wa tóba dedi ki emkóle. ³⁵ Da ene inzanase, e yabiób Lodón amkoman angun [zonaretalab] kolae tonarr ne koke nóma norrgonane yabiób amkoman moboküpdügab, kürü kwitüm Aba ta sab yabü dadanzan nangónórre."

19

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr (Mak 10:1-12)

¹ Yesun ini bóktana nóma blakónórr, Galili amgatórr, ama Zudia bwóbdübóna wamórr, Zodan tobarr dakla dorro. ² Oyaka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr, da ibü we dólóng nyónónóp ola.

³ Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiógüm yarilürr tóba bóktandógab. I oya imtinóp wagó, "Mibü gidadógab ia taia, pama kol amaiküm popa pokodógab, ta ia koke?"

⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E Godón Wibalómórrón Bóktan ta etóngarre igó ne poko yarilürr wagó, 'Bwób zitüldü, God blaman elklaza nóma tómbapónórr, wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol'. ⁵ God igó yarilürr wagó, 'Ini zitülküsüdü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ma darrpan бүбүм baini.' ⁶ Igósidi i ma nis kokeamli, a ma darrpanamli. God ne kla dayónda darrpan pokodó, pama kokean nürrgrüte."

⁷ Parrisia Yesun imtinóp wagó, "Da Moses wa pam iade arüng bóktan ekyanórr, kol amaik peba mórrag* kol akyanóm, wirri ngi pama ne kla wialómórr, da we klampükü amaiküm?"

* **18:24** amkoman wirrian mani ngarkwat, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 10,000 talents. Ene tonarr, darrpan zaget pama 15 pailüm zaget yarilürr darrpan talent apadóm. Ene zaget pama 150,000 pailüm zaget ki yaril ene dudu ngarkwat amorránóm! Oya gaodó koke yarilürr inzan wirri ngarkwat akonóm. † **18:28** ngibürr kina, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 100 denarii. Ene tonarr, darrpan zaget pama tokom melpalóm zaget yarilürr 100 denarii azebóm. Ini dedi blaman karian yarilürr tóbanan wirrian dedidügab. **19:4** Bwób Zitül 1:27; 5:2 **19:5** Bwób Zitül 2:24 * **19:7** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke. **19:7** Duterronomi 24:1-4

⁸ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü ene kwat Moses igósidi nómtyenóp yabiób kol amanóm, zitülkus e Godón gida bóktan poko mamóanóm kokeanómakla. A pam a kol nóma tónzapónórr, inzan tonarr ugón babul yarilürr. ⁹ Ka ma yabü igó byaldóla: Nadü pama tóba kol zumanike popa pokodó, a pam gómólankwata koke, akó darrü kol zumige, wa kol gómól yarile.”[†]

¹⁰ Yesun umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, “Inzan ne nóma yarile pam a kol ibüka, da morroal igósa, kol bumióg a pam bumióg ki yarilün!”

¹¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Blaman pamkolpama ini bóktan kúp koke asendako, wata idi, God nibiób nókyenóp, igó, ¹² ene pokodó abün kúpako, pama kol koke iade amiógda. Ngibürra we zitülküsü, i gaodó kokeako kol bumiógüm, i ne ngarkwatódó tóbabótórr. Ngibürra go we zitülküsü, pama ibü pugum kúp nüsilóp. Akó ngibürra go we zitülküsü, Godón Kingzan Balngomólankwata. Ini umulbain bóktan apadóm gaodó nóto yarile, wa ki ipa.”

*Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Ngibür pamkolpama kari olmalpókal tübarrmünürr Yesuka, ibü singüldü tóba tang nis amelóm akó ibünkü tóre ki eko-e. Da umulbain olmala ma ene kolpam we nagóp amarrugum. ¹⁴ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka! E ibü burmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko!”

¹⁵ Da módóga, wa darrpan-darrpandó tóba tang nis nómgyelórr ibü bles byónüm, da tüób olgabi we wamórr.

*Küsil Mórrel Pam
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Darrü tonarr, küsil pama Yesuka tamórr. Oyabóka wagó, “Umulbain pam, ka ia laró morroal tórrmen tulmil tómbapono [ngarkwat-koke arról] apadóm?”

¹⁷ Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kürü iade amtindóla morroalankwata? Ene wata Darrpana morroal nótoke, God tüób. Godón ne gida bóktan pokoko, ma we kla emorrno ngarkwat-koke arróldó tótókóm.”

¹⁸ Wa imtinürr wagó, “Ia nadü ne gida bóktan pokoko?”

Yesu bóktanórr oyaka wagó, “Ma darrü olom бүдүлүмүкү amkalgu, ma kol ó pam gómólgu, ma gómólgu, ma obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata, ¹⁹ ma moba aipab nis morroal angón namülün, marü [moboküpdü ubi] moba minggüpanandó ne olome‡ inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.”

²⁰ Ene küsil pama we bóktanórr wagó, “Ka go blaman ini gida bóktan poko amkoman amorrnanamülnürrü. Ka da ma akó laró tónggapono?”

²¹ Yesu oyabóka wagó, “Ma ubi nóma namulo [dudu kómal] bainüm, da ugó wam, moba blaman elklaza sel ninünümke, ene mani sab elklaza-koke ne kolpamko nülünümke. Sab igósidi marü mórrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke.”

²² Ene küsil pama ene bóktan nóma arrkrürr, wa gyaupükü we wamórr, zitülkus oya abün elklaza kwarilürr.

²³ Yesu tóba umulbain olmalbóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: sab kari müp ta koke yarile mórrel pamankü Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.

[†] 19:9 Ngibür Grik bóktane tange wialómórrón Godón Buk kugupidü, atang opor 9b asine. Igó bóktanda wagó, “Darrü pama ne akó ene amaikürrün kol nóma zumige, wa ta kolae tonarr kuri tónggapóne.” Ma 17:20 ngakanke. 19:18 Bazeb Tonarr 20:13-16; Duterronomi 5:17-20 ‡ 19:19 minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amrrandóla. 19:19 Bazeb Tonarr 20:12; Lebitikus 19:18; Duterronomi 5:16

²⁴ Ka yabü akó byaldóla, [kamelan] nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”

²⁵ Umulbain olmala ene bóktan nóma barrkrrurr, i karibóka-koke gübarirr aengóp. I we imtinóp wagó, “Da ia sab dama nótó zid baine?”

²⁶ Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó, “Pamakanankü gaodó ta kokea tómbapónóm; Godka ma blaman kla gaodómako.”

²⁷ Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki blaman elklaza oloknórró marüka atanóm!. Ki sab ia laró darrem ipüdórrre?”

²⁸ Yesu ibübóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: küsil nygabena sab nóma tame, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kólba [wirri kómal zyón] kingan mórran klamdó nóma mórrono pamkolpam balngomólóm, e kürü ne 12 umulbain olmalakla, e ta sab yabiób kingan mórran klamdó bobrrono, Isrrael 12 zitül pamkolpam balngomólóm. ²⁹ Nadü oloma tóba müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipab nis, olmal, akó tüp bimgüte kürüncü, ene oloma sab 100 münüm yazeble ene elklaza akó wa sab ngarkwat-koke arról ipüde. ³⁰ Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile. §

20

[Grreip] Apapdó Zaget Pam

¹ “We ngarkwatódó, Godón Kingzan Balngomól inzanase: Irrbianande, darrü grreip apapan aba wamórr zaget pam bumiógüm tóba grreip apapdó zagetóm. ² Wa ubi bainürr darrpan-darrpan zaget pam darrpan [silba] mani küp* darrem aliönüm. Da i ubi bainóp. Ene wata angrirrün ngarkwat yarilürr apapdó zaget pamabkü. Da wa ibü we zirrnápónóp tóba apapdó zagetóm. ³ Irrbianande, abüsa tüngürürr kókó dadamüz. Wa akó elklaza bumióg pokodó we wamórr. Da ngibürr pam nósenóp popa bórrangde, i darrü kla koke tónggapón koralórr. ⁴ Wa akó ibü we nilóp wagó, ‘E ta ugó ogob kürü apapdó zagetóm. Yabü ka kubó morroal darrem nülinünümo.’ ⁵ Da i we ogobórr. Abüs singülküp nóma yarilürr, wa akó ngibürr pam bumiógürr. Abüs aüd küp nóma emrranórr simam, wa akó ngibürr pam bumiógürr. Wa ibüka ta dadan bóktan poko we bóktanórr ibü darrem klamankwata. ⁶ Abüsa 5 küp nóma emrranórr, wa akó elklaza bumióg pokodó wamórr. Wa akó ngibürr pam we nósenóp ola bórrangde. Wa ibü nümtinóp wagó, ‘E ia ini ngürr popa larógóm amanikdakla, darrü kla tónggapón-koke?’ ⁷ I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, ‘Kibü darrü pama koke kuri tübumige.’ Wirri pama ibü we nilóp wagó, ‘Da e ta ugó ogob kürü grreip apapdó zagetóm.’

⁸ “Abüsa nóma bótaolórrma, apap aba tóba zaget alngomól pambóka wagó, ‘Zaget pam ugó ngibau, da ibü kubó darrem kla nülinünümke. Da ibüka we ngarkwat bókyanke, ka dómdóm solodó nibiób bumiga. Kalma ola elakónke, ka ngaen-gógópan nibiób bumiga.’ ⁹ Dómdóm ne pam bumiógürr, abüsa 5 küp nóma emrranórr, ibü blaman darrpan silba mani küp nülinóp. ¹⁰ Irrbianande nibiób bumiógürr, tibiób darrem azebóm nóma ogobórr, ibü gyagüpitótók inzan yarilürr wagó, i ta kubó wirrian darrem ipüdórrre. A i ta darrpan silba mani küp yazebóp. ¹¹ Tibiób darrem kla nóma yazebóp, we kakóm, apap ab we murrkurr akrrónóp wagó, ¹² ‘Ma abüs irrübüm ne pam bumiga, i wata darrpan abüs küpüm zaget apórrre.

19:28 Luk 22:30 § **19:30** Ini bóktanán küp aprrapórr módóga: Ibübóka pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, i wirri ngi kolpamako, i ngi-koke kolpamako Godón ilküpdü. Akó ibübóka pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, i kari ngi kolpamako, i wirri ngi kolpamako Godón ilküpdü. **19:30** Metyu 20:16; Luk 13:30 * **20:2** silba mani küp, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: darrpan denarius. Ene tonarr, darrpan zaget pama darrpan ngürr nóma zaget yarile, wa darrpan denarius ipüde.

Ki wa dudu ngürr zaget korala abüs ururdü, da ma ma kibü darrpan ngarkwat darrem iade tulinünüma?’

¹³ “Wa darrüdü bóktan yalkomólórr wagó, ‘Gódam, turrkrru! Ka marü koke gómól-gómól mangóna. Ma ta müób ubi baina zagetóm darrpan silba mani küp apadóm.

¹⁴ Da moba darrem ipa, da ugó wam müótüdü. Kürü ubi yaril, ka solodó ne pam bumiga, ibü we ngarkwat nulinünüma, ka yabü ne ngarkwat darrem alióndóla.

¹⁵ Kürü ene dümdüm asine. Kürü ubi laró tónggapónóma kólba manie, ene kürü kólbakama! Ia marü gyagüp kolaea igósidi mómkóle, zitülkus ka morroal tonarr olomla?’

¹⁶ “Da módóga, solodó nidipako, sab singül kwata kwarile, ó singül kwata nidipako, sab solodó kwarile.”†

Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Búdülankwata Bóktanórr
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Yesu Zerrusalem wirri basirrdü nóma kasilülürr, tóba 12 umulbain olmal kwat-kwat tótókde tebe-tebe pokodó imarrurr, akó ibüka we bóktanórr wagó,

¹⁸ “Tübarrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, ibü tangdó ola küngrirre, da i kürü búdül bóktan sab ola kókyerre. ¹⁹ Olgabi ama akó Zu-koke nidipko, ibü tangdó ugón küngrirre. I kürü sab we [tiz kangónórre] akó karrkukus sye-i kyólnórre, da kürü krrosdó sab we kómngyerre. Aüd ngim ngürrdü, God kürü sab ugón kürsümüle búdüldügab.”

Zeims a Zon, Ibü Aipan Bato Bóktan
(Mak 10:35-45)

²⁰ Zebedin siman olom nis,‡ ibü aipa katókórr Yesuka, tóba nis siman olom nispükü. Wa tóba wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata, tóba ubi pupainüm darrü klamóm.

²¹ Yesu oya umtinürr wagó, “Marü ubi larógóma?”

Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ma kürü dümdüman kyal, kürü ne siman olom nisamli marü minggüpanan mórróni moba Kingzan Balngomól Bwóbdü, darrüpa marü tutul kwata, darrüpa marü banól kwata.”

²² Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-kókakla e larógóm batodakla! E ia gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódódóm kaindóla?”§

I bóktan yalkomórrri wagó, “Ki gaodómamli.”

²³ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Amkoman, e ene müp sab idüdi, ka ne müp ódódóm kaindóla. A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm mórranom kürü tutul kwata akó kürü banól kwata. Sab kürü Aba wató nókyene ene marrgu nis, wa nibióbkü kuri tónzapónórr.”

²⁴ Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü ngürsila yazebórr ene nis narezoreti pam nisdü, Zeims a Zon. ²⁵ Da Yesu ibü blaman ngibaunürr tóbaka. Wa bóktanórr ibüka wagó, “E umulakla, Zu-koke nidipako, ibü singüldü pama pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako, akó ibü wirri pama ibü wirri arüngi balngomóldako. ²⁶ Da yabüka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngi bainüm yabü aodó, wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril. ²⁷ Akó yabükagab singüldü tótókóm nótó nóma yarile, wa yabü [leba zaget olom] ki yaril. ²⁸ Ene inzana, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, igósidi koke tamórró

† **20:16** Ini bóktan kúp módóga: Godón bóktan solodó nidi barrkrrurr, sab singül kwata kwarile; Godón bóktan ngaen-gógópan barrkrrurr, sab solodó kwarile. **20:16** Metyu 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 ‡ **20:20** Zebedin siman olom nis Zeims akó Zon namülnürrri, Yesun umulbain olmaldógab nis namülnürrri. § **20:22** Grik bóktane ma inzan angrirrüna: “E ia gaodómamli ini kübüldügab anónóm, ka ne kübüldügab anónóm kaindóla?” **20:25** Luk 22:25-26 **20:26** Metyu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

igó, pamkolpama kürü popa tangamtin kwarile. Koke! Ka pamkolpam popa tangbamtinüm tamórró, kólba arról abün pamkolpamabkü darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdógab.”

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Nisab Ilküp Dólóng Nyónürr
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerriko wirri basirr nóma amgatórr, ibüka wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr. ³⁰ Da módóga, nis ilküp murrbausürrün pam nisa kwat kabledó mórran namülnürr. Nóma arrkrrurri wagó, Yesu ibü arrgrratódade, i górrgarri wagó, “Lod, [Deibidün] Olom, kibü gyaur tóse!”

³¹ Ene pamkolpama ibü nagóp, da nilóp piküp bainüm. A i ma górrganóm tai arüng ipadnürri wagó, “Lod, [Deibidün Olom], kibü gyaur tóse!”

³² Yesu zamngólórr, da ibü nginaunürr. I nóma turrürri, wa ibü we nümtinürr wagó, “Ia yabü ubi ka yabü nkü laró tónggaponó?”

³³ I we bóktarri wagó, “Lod, gyaurka, kibü ilküp ugó tomgolnónóm!”

³⁴ Yesu ibü gyaur nósenórr, da ibü ilküp we namurróp. Dümdüman ibü ilküpa we tomgolóp, da i Yesuka we akyarri.

21

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

¹ Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópma, i darrü basirr we emrranónóp, ngi Betpage, [Olib Podo] kabledó. Yesu tóba umulbain olom nis ngaensingülan we zirrnápónórr ² ini bóktanpükü wagó, “E ugó aurram kókó yabü singül kwata ne basirrse. E kubó nóma bangrini, dümdüman e kubó óp [donki] tóba kyampükü oseni, sye-i amrókrrón. Kubó nogoamke, da kubó tütüdamke. ³ Darrü oloma ne yabüka darrü poko nóma bóktóne, kubó igó ilanke magó, ‘Lod ini nis klamóm sógóse. Da wa kalma büsai talkomóle.’ ”

⁴ Ini pokoa igósidi tómbapónórr, Lodón bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr pamkolpamdó adrratóm wagó,

⁵ “Zerrusalem pamkolpam* nilam,

‘Ngakónam, yabü kinga yabüka tótókda!

Wa tüób mó mók tonarr pama. Wa donkie tótókda,

donki kyam kwitüm mórrarróna.’ ”

⁶ Da umulbain olom nisa we aurrürri, da tónggapórrri ibü Yesu enezan nyalórr tónggapónóm. ⁷ Ene donki tóba kyampükü we tütüadó Yesuka. I tibiób tumum mórrkenyórr we nüdratrri ene nis donki kwitüm. Yesu we kasilürr, da mórrkenyórr kwitüdü mórran-mórran bainürr. ⁸ Wa enezan wamlórr, abüna pamkolpamab ngorodógab tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm. Ngibürri pórngaepükü kari nugup tiz singgalgónóp, kwat kabledó kla, da Yesun kwatódó we zursilürr. ⁹ Singül kwata ne pamkolpamab ngoroa ogoblórr akó oya solkwat nidi zutalórr, oya wirribóka we yagürnóp wagó,

“Mi [Deibidün] Olom yagürnórrre!†

Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda!

Mi Wirri Kwitüm Godón yagürnórrre!”

* **21:5** Zerrusalem pamkolpam, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Zaeonón óp olom. Zerrusalemón darrü ngi Zaeon yarilürr. Zaeonón óp olom alap-alap bóktana. Oya küp módóga: Zerrusalem pamkolpam. Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda. **21:5** Aesaya 62:11; Zekarraea 9:9 † **21:9** yagürnórrre, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: osana. Ini lbrü bóktan opora. Oya küp módóga: (kibü) zid tinünüm erkyadan. Zu pamkolpama Godón agür koralórr ini bóktan opore. **21:9** Wórr Peba 118:25, 26

¹⁰ Yesu Zerrusalem nóma bangrinürr, blaman basirr pamkolpama barrkürrürr. Tibiób bamtinónóp wagó, “Ini ia nótóke?”

¹¹ Yesuka ne pamkolpamab ngoroa zutalórr, ibüka we bóktanónóp wagó, “Ini Yesue, ene prropet Nazaretgab, Galili prrobinsdüma.”

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr [Godón Gyabi Müótan] Kal Akólórrón Pul Basirrdü

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

¹² Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa blaman kolpam kolabütan yarilürr, ola nidi sel bain akó nidi bumióg kwarilürr. Mogob pamkolpamab mani nidi sensi bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka we izazilürr. Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran klampükü ta izazilürr. ¹³ Wa ibüka bóktanórr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab wata inzan ngilian kwarile wagó, pamkolpamab tóre müót.’ A e ma igó aindakla, wamaka gómól pamab ban bwóbe!”[‡]

¹⁴ Ilküp murrbausürrün pamkolpam akó kolae wapór pamkolpama ene kal akólórrón pul basirrdü oyaka we togoblórr. Wa ibü blaman dólóng ninóp. ¹⁵ Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama esenóp, Yesu wirri morroal ne elklaza tómbapón yarilürr, akó i ta kari olmalpókal nurrkruóp taegwarrde Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü wagó, “[Deibidün Olom] yagüram!” Ibü ngürsila igósidi we yazebórr. ¹⁶ Da i Yesun we imtinóp wagó, “Ma ia arrkrrudóla kari olmalpókala ne poko bóktandako?”

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, ka kuri nurrkrrunüma. E ta Godón Buk kuri etóngarre, igó ne poko bóktanda wagó,

“ ‘Maš sab kari olmalpókal akó ngóm alo olmal umul ninünümo, moba agürüm amkoman moboküpi.’ ”

¹⁷ Yesu ene pamkolpam ene wirri basirrdü nümgütóp. Wa we wamórr Betani basirrdü. Ene irrüb ola umtulürr.

Yesu [Pig] Nugup Kolae Wyónürr

(Mak 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Ene irrbianande, i Zerrusalem nóma bakolórr, Yesun aloa ipadórr. ¹⁹ Wa darrü pig nugup osenórr kwat kabledó, da we wamórr ngakanóm. Darrü küp koke esenórr, wata pórngaeen kwarilürr. Yesu ene nugupdü we bóktanórr wagó, “Ma sab myamem küp kokean waono!” Dümdüman ene pig nugupa odalórr, da nurrótókórr.

²⁰ Umulbain olmala ene nugup nóma osenóp odalde, gübarirr aengóp. Da i oya we imtinóp wagó, “Ini pig nugupa büsai-büsai iade odole?”

²¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ne Godón amkoman nóma yangunane akó abün-abün gyagüpitótók koke nóma koralo, e inzan tórrmen tulmil tólaelane, ka ini pig nugupzan wangóna. A ini kla tebean koke. E ta ini podo ne igó nóma ilane magó, ‘Ma ugó bupa, da moba bumanik maludü,’ ene pooka sab amkoman tómbapóne. ²² E ne Godón amkoman nóma yangunane, e tóredó ne klamóm yatoane, e sab ene kla ipüdane.”

[‡] **21:13** Pamkolpama popa kla koke sel bain akó bumióg kwarilürr, wata we elklaza, pamkolpama prrist ne elklaza iliónórre, Godónkü urdü bamngulüm [altadó]. Mogob mani ta Godón Gyabi Müótan tóba manidü sensi angón kwarilürr. Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónóp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitülkus oya arüng wirri yarilürr. A Yesu ene selbain pamkolpam gómól pam ngibasilürr, zitülkus i wirri darrem urbulürr tibiób elklazadó. **21:13** Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 **§ 21:16** Ma wa [Mesayabóka] apónda. **21:16** Wórr Peba 8:2

*Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

²³ Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü bangrinürr. Wa pamkolpamzan umul bain yarilürr, wirri prrist akó Zu pamkolpamab [balngomól byarrmarr pama] oyaka we togobórr. Da we imtinóp wagó, “Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüngi tómbapóndóla? Marü ini arüng ia nóto mókyanórr?”

²⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü darrpan amtin bóktan poku bamtindóla. E ne kürüka morroal bóktan nóma salkomólane, ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka ini elklaza nadü arüngi tómbapóndóla. ²⁵ Zonón [baptaes baina] ia nubógabi tamórr? Ia kwitümgab, ta ia pamdógab?”

I tibiób ini bamtin bóktan pokuankwata we apón kwarilürr wagó, “Mi ne igó nóma kwarilo wagó, ‘Kwitümgab,’ wa kubó mibü tümtirre wagó, ‘Da e oya amkoman angunüm koke iade korálnórró?’ ²⁶ A mi ne igó nóma kwarilo igó, ‘Pamdógab,’ pamkolpam kubó ngürsil kwarile mibüka. Da mi pamkolpamab gum kwarilo, zitülkus blamana Zonón igó angundako wagó, wa prropeta.” ²⁷ Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, “Ki umul kokeakla.”

Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka ini elklaza ia nadü arüngi tómbapóndóla.

Alap-alap Bóktan Nis Olom Nisab Didiburrdü Zagetankwata

²⁸ “E ia gyagüpi tótókdakla ini alap-alap bóktanankwata? Darrü tonarr, paman nis siman olom nis namülnürri. Wa tóba ngaen siman olomdo wamórr a oyabóka wagó, ‘Kürü olom, [grreip] didiburrdü zagetóm ugó wam ini ngürr.’ ²⁹ Wa tóba abbóka wagó, ‘Ka kokela.’ Da solodó tóba gyagüpitótók we imzazilürr, da we wamórr didiburrdü zagetóm. ³⁰ Aba akó darrü siman olomdo wamórr. Oya akó dadan bóktan poku yalórr wagó, ‘Kürü olom, didiburrdü zagetóm ugó wam ini ngürr.’ Ene oloma tóba abbóka wagó, ‘Taia ba, ka kubó wamo.’ Da ma koke wamórr. ³¹ Ia nadü oloma aban ubi ipadórr?”

Wirri prrist akó Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pama oyabóka wagó, “Ngaen siman oloma tóba aban ubi ipadórr.”

Yesu ibübóka wagó, “Ene amkoman pokoa! Ka yabü amkoman poku byaldóla: taks mani dakabain pama akó popa kwatódó agól kol,* Godka nóma tübyalüngórrre, Godón Kingzan Balngomóldó ngaen-gógópan idi barrbündako yabü singül kwata. ³² Zon Baptaes Bain Pama yabü dümdüm kwat mamóanom umul bainüm tamórr, da e oya amkoman koke yangunarre, a taks mani dakabain pam akó popa kwatódó agól kol, i ma oya amkoman yangunóp.† E go ene kolae tonarr pamkolpamab amkoman bangun esenarre, da e yabiób gyagüpitótók koke izazinarre Zonón amkoman angunüm, solodó.

*Grreip Zid Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)*

³³ “Akó darrü alap-alap bóktan tübarrkrru. Darrü pama abün grreip zid iritürr tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal akólórr. Wa kugupi ilüngürr, ene grreip ngórr mor amóngóm, da wa barrkyanan kwit azil müót elórr, tóba grreip kaldó olgab azilüm. Da wa ene grreip apap ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr. ³⁴ Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba leba zaget pam zirnapónóp ene pamdo, grreip apap nidi

* **21:31** taks mani dakabain pam akó popa kwatódó agól kola blaman kolae tonarr pamkolpam ngablaoda.

† **21:32** Ene kolae tonarr pamkolpam ngaen siman olomzanako: ngaen-gógópan Godón bóktan koke arrkrudako. Solodó, Godka byalüngdako akó oya ubi apadódako. Zu wirri pam nis ngim siman olomzanako: taeane Godón bóktan apadódako, tórrmen ma babulako. **21:32** Luk 3:12; 7:29-30

ngakan kwarilürr, tóba ene pailan grreip ngórr azebóm. ³⁵ Ene apap ngakan pama ene leba zaget pam bumigóp. Darrü we enan dom apónóp, darrü we бүдүлүмүкү emkólóp, akó darrü wa ingülküpi emkólóp. ³⁶ Ene apap aba akó dokyanan leba zaget pam we zirrapónóp. Ibü akó dadanzan nangónóp. ³⁷ Dómdóm ma aba tóba darrpanan siman olom we zirrapónórr ibüka, igó gyagüpitótókpükü wagó, 'I kürü siman olom sab morroal tonarre yangórre.' ³⁸ Ene grreip apap ngakan pama aban olom nóma esenóp, i tibióbka bóktónóp wagó, 'Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Yao! Mi errkya бүдүлүмүкү amkaldakla, akó oya aban elklaza sab midi iade yazebrrre, aban бүдүлү kakóm!' ³⁹ Da módóga, i oya we amigóp, ama apap kalkuma amaikóp, da бүдүлүмүкү we emkólóp.

⁴⁰ "Ene grreip apap aba sab tüób nóma tame, wa ia laró tónggapóne ene grreip apap ngakan pamdó?"

⁴¹ Ene wirri pama bóktan we yalkomólóp wagó, "Ene kolaean pam sab бүдүлүмүкү ekrróne, akó wa ene grreip apap sab ngibürr apap ngakan pam nókyerre. Da i sab oya tóba ngórr grreip iliónórre, abül tonarr nóma semrrale."

⁴² Yesu ibübóka wagó, "E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó wagó,

" 'Müót balmel pama ne ingülküþ alzizi amaiknóp, errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküþüm wató kuri baine.

Lod ini kla tüób tónggapónórr,

da mibü ilküpdü kari morroal ta kokea!'

⁴³ "Ini zitülkUSDü ka yabü igó byaldóla, God sab bólene yabü\$ balngomólóm Kingzan akó wa bókyene we pamkolpam balngomólóm Kingzan, Godón Balngomólan küp nidi bapóndako. ⁴⁴ Nótó aupe ini ingülküþ kwitüdü, sab syórr yangóne. Akó ingülküþa noanka tupe, oya sab baem apóne."*

⁴⁵ Wirri prrist akó Parrisía oya alap-alap bóktan nóma arrkrruóp, da i umul bainóp wagó, Yesu ibükwata bóktanda. ⁴⁶ I kwat we yamkünónóp oya amiógüm. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr, zitülkus ene pamkolpama igó yangunónóp wagó, Yesu wata prropeta.

22

Kol Amióg Tórean Alap-alap Bóktan

(Luk 14:15-24)

¹ Yesu wirri prristdü akó [balngomól byarrmarr pamdó], akó alap-alap bóktan yarilürr wagó, ² "Godón Kingzan Balngomól inzanase. Darrü bwóban kinga tóba siman oloman kol amióg tóre tónggapónórr. ³ Wa tóba [leba zaget] pam zirrapónóp, nibiób ngibaunürr, ibü byalóm ene tóredó tótókóm. Da i ma ubi koke bainóp tótókóm. ⁴ Wirri pama akó tóba ngibürr zaget pam zirrapónóp wa ne pam ngibaunürr, ibü byalóm tóba tóredó tótókóm, ini bóktanpükü wagó, 'Tübarrrru! Ka kólba tórean blaman alo kla kuri tómbapóna. Kürü simanal [kau] akó pyórr aupürrün kau kuri bódabórre. Blaman kla tómbapórrónako, da yao, ugó togob tóredó!' ⁵ A ibü darrü baku burrul ta babulan yarilürr. I blamana tibiób ubiankwata barsenórr. Darrüpa tóba ngaon bwóbdü wamórr, darrüpa tóba elklaza bumióg müótüdü wamórr, ⁶ a barrea wirri paman zaget pam bumigóp, kolae akrran we okrralórr, da бүдүлүмүкү we ekrrónóp. ⁷ Kinga nóma arrkrrurr, oya kari

‡ **21:42** ingülküþ: Israael pamkolpama müót ingülküþi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **21:42** Wórr Peba 118:22-23 § **21:43** yabü wa Zu pamkolpambóka apónda. * **21:44** Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini atang opor 44 babula. Ini alap-alap bóktana. Ingülküþ wa Yesunbóka apónda. Ini bóktanana küp módóga: Yesun nidi alzizi amanikdako, sab kolae nirre.

ngürsila ta koke ipadórr. Wa tóba gazirr pam we zirrnápónóp oya zaget pam nidi okrralórr, ibü blaman бүдүлүмпүкү akrranóm. Akó ibü wirri basirrpükü ta uri setenóp. ⁸ Wa tóba ngibürr leba zaget pam ngibaunürr, ibübóka wagó, “Tóre alo kla blaman tómbapórrónako. Ka ngaen-gógópan ne pamkolpam ngibauna, morroal tonarr ngarkwatódó pamkolpam koke kwaril kürü tóredó tótókóm. ⁹ Da ugó ogob wirri kwatódó ne il bagótdako. E kubó nigó-nigó pamkolpam nósenane, da kubó ngiblinamke tóredó tótókóm.’ ¹⁰ Oya leba zaget pama we ogoblórr wirri kwatódóma. I nibiób nósenónóp, morroal pamkolpam, kolae pamkolpam, ibü darrpan pokodó we kwób isuóp. Ene kwóbbazen müóta tai kókó we barümürr pamkolpamabme.

¹¹ “Kinga ene pamkolpam ngabkanóm wamórr. Wa ola darrü pam esenórr tóre mórrkenyórr koke nótó batenórr. ¹² Oyabóka wagó, ‘Gódam, ma wa ini ia tübangrina tóre mórrkenyórr-koke?’ Ene pama darrü poko kokean bóktanórr. ¹³ Da kinga tóba zaget pam nilóp wagó, ‘Wapór a tang nürümam, kalkuma tümün kwatódó ugó amaikam. Wa sab ola yón akó zirrgüp bótak yarile.’ ¹⁴ God blaman pamkolpam ngibaunda, sab ma aüdan sazebe.”

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Ene kakóm, Parrisia ogobórr, bóktan we tónggapónóp Yesun darrü bamtin bóktan poko amtinüm, wa morroal koke ne bóktan poko ki yalkomóle. ¹⁶ Da i ngibürr Errodón* mamóan pam akó tibiób ngibürr umulbain olmal we zirrnápónóp Yesuka. Oyabóka wagó, “Umulbain Pam, ki umulakla wagó, ma amkomanla akó ma Godón kwat amkoman bóktane umul byóndóla pamkolpamdó. Akó pamkolpamab gyagüpitótóka marü koke gum-guman ngitandako. Ki ene kla umulakla, zitülkus ma blaman pamkolpam, ia wirri pam, kari pam, wata darrpan ngarkwatódó ngabkandóla.”† ¹⁷ Oya imtinóp wagó, “Kibü moba gyagüpitótók kóbó tüzazilnüm, mibü gidadógab ia taia Sisan‡ taks mani aliónum, ta ia koke?”

¹⁸ A Yesu ma ibü kolaean gyagüpitótók umul bainürr,§ da we nilóp wagó, “E taepurrane bóktan pamakla! Ia e kürü kólba bóktandógabi amiógüm iade kaindakla? ¹⁹ Darrü taks mani küp kürü kóbó kómtyenam!”

I oyaka darrü küp we idüóp, ²⁰ da wa ibü nümtinóp wagó, “Ia noan obzeke akó ngie?”

²¹ I bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”

Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Da módóga, Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke.”

²² Da i Yesun bóktan nóma arrkruóp, gübarirr aengóp. I oya we amgütóp, da we bakonórr.

Amtin Bóktan Poko Bүдүлүb Barsinankwata
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ene dadan ngürr, ngibürr [Sadusi pama] Yesuka togobórr bamtin bóktan poko amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsile бүдүлдүgab.

²⁴ I Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, Moses igó yarilürr wagó, ‘Darrü kolpükü pama ne nóma nurrótóke olmal-koke, ene paman narezoreta sab ene kóble

22:14 Metyu 8:12; 25:30; Luk 13:28 * **22:16** Errod Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. † **22:16** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. ‡ **22:17** Sisa: Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar ó Emperor. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab түп тóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igóside blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr. § **22:18** Errodón mamóan pamab gyagüpitótókdógabi, Sisan taks mani alión asi ki yarilün. A Parrisiab gyagüpitótókdógabi, Sisan taks mani alión babul ki yarilün, zitülkus Zu pamkolpamab gida igó bóktanórr wagó, taks mani alión babula mogob pamkolpamdó. **22:23** Apostolab Tórrmen 23:8

ki zumióg, olmal balngenóm tóba бүдүл narezoretan ngidü.’ ²⁵ Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kinkü aini koralórr. Nareta kol zumiógürr, da wa nurrótókórr olmal-koke. Kóble wa tóba olgabi zoretan tangdó zumgatórr. ²⁶ Ene kóble noa tangdó ungrinürr, wa ta olmal-koke nurrótókórr. Akó darrüpa upadórr; wa ta olmal-koke nurrótókórr. Inzan kókó blaman ene pama nurrbarinürr. ²⁷ Solodó ene kóblea we nurrótókórr. ²⁸ Da sab бүдүлдүgab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene poko amtindakla, zitülkus i oya blamana zumigóp.”

²⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kle-kle gyagüpi tótókdakla, zitülkus e umul-kókakla Godón Wibalómórrón Bóktan akó Godón arüng! ³⁰ Бүдүла nóma түbarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke bumiógnórre, a i ma sab inzan kwarile, wamaka kwitüm anerruako. ³¹ E ta kuri etóngarre God yabüka ne poko bóktanórr бүдүлаb barsinankwata wagó, ³² ‘Ka Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.’* Wa бүдүл pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode.”

³³ Pamkolpam ngoroa ene bóktan nóma barrkrrurr, i gübarirr aengóp, wa ne poko umul nyónónóp.

*Godón Wirrian Gida Bóktan Poko
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

³⁴ Parrisía nóma barrkrrurr wagó, Yesu Sadusi pamab bóktan kuri piküp ine, i darrpan pokodó we kwób bazenórr. ³⁵ Darrpan Parrisía, tüób Zu pamkolpamab gida umulbain pam yarilürr, Yesun apókórr tóba bamtin bóktan poko-e. ³⁶ Wagó, “Umulbain Pam, Godón wirrian gida bóktan poko ia nadü ne klame?”

³⁷ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Marü [moboküpdü ubi] asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, akó dudu gyagüpitótóke. ³⁸ Ini ngaen-gógópan Godón wirrian gida bóktan poko módóga. ³⁹ Nis ngim wirrian gida bóktan poko módóga, ‘Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome† inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.’ ⁴⁰ Mosesón dudu Gida Buk akó blaman Prroptetab Peba, ini nis gida bóktan pokodó karrkukus bórrangórrónako.”

*Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

⁴¹ Parrisiazan darrpan pokodó kwób bazerrón kwarilürr, da Yesu ibü igó poko nümтинóp wagó, ⁴² “É ia gyagüpi tótókdakla Kerrisonkwata? Ia wa noan olome?”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Wa [Deibidün] olome.”

⁴³ Yesu akó bóktanórr wagó, “Godón Samua Deibidün iade yalórr tóba olom ngi ngyesilüm wagó, ‘Lod’? Deibid igó wialómórr wagó,

⁴⁴ “ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó‡ wagó,
“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,

kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o lorodó irrbuno.” ‘§ ⁴⁵ Deibid tüób ne Kerrison nóma ngilianórr wagó, ‘Lod’, da Kerriso Deibidün olom iadea?’”*

⁴⁶ Darrü pam gaodó koke yarilürr Yesuka bóktan poko alkomólóm, da ene ngürrdügab blaman gum kwarilürr oya ngibürr poko amtinüm.

22:24 Duterronomi 25:5 * **22:32** Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. **22:32** Bazeb Tonarr 3:6 **22:37** Duterronomi 6:5 † **22:39** Ma müsirrga ain bóktan 19:19 ngakanke. **22:39** Lebitikus 19:18 ‡ **22:44** kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda. § **22:44** Ini bóktan kúp módóga: marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü. **22:44** Wórr Peba 110:1 * **22:45** Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün бүдүл kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

23

Yesu Pamkolpam Arüngi İkik Nókrrónóp Mosesón Gida Umulbain Pam akó Parrisi, Ibübóka

(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

¹ Ene kakóm, Yesu pamkolpamab ngorodó akó tóba umulbain olmaldó bóktan yarilürr. ² Wagó, “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia Mosesón pabo kuri ipüdóp; ibü ene arüng ó dümdüm asine Mosesón gida müsirrga ainüm. ³ E sab ibü blaman bóktan amorrán kwarilünke, yabü ne kla tómbapónóm byal kwarile. A i ne kla tólbaeldako, e ibü mamóan-gu, zitülkus i pamkolpam ne kla umul baindako, tib tórrmendó koke arrbündako. ⁴ Inzande, i ngyaben kari müp koke aindako abün gida tómbapónde pamkolpama mamóanóm. A i ma tib tibiób tang pyóm kubó kokean ingrirre ene müp kwit ainüm. ⁵ I blaman ne elklaza tómbapóndako, ibü ubi pamkolpama ibü nóserre. I tibiób müóngdü ne bokoszan kla* bameldako, Godón bóktan opor ne kla kugupidümako peba mórragdó balómórrón, barrkyananako ngibürr pamab bokoszan klamdógab. Akó banól tangdó ta inzan bameldako. Ibü tumum mórrkenyórrdü maenzan balmelórrón sye† ta kokrrap byóndako. ⁶ Ibü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórrán bwóbdü mórránóm alongalo tóredó akó mórránóm wirri pamab mórrán pokodó mibü kwóbbazen müótüdü. ⁷ Ibü ta inzan wirri ubi pokoa, pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan nüliónórre pul basirrdü akó ‘Rrabi’bóka‡ nóma ngiblianórre. ⁸ Pamkolpama yabü ‘Rrabi’bóka koke ki ngiblianórre, zitülkus e blaman zonaretalpükümakla. Ka wata yabü blamanab darrpan Umulbain Pamla. ⁹ E darrü pam ini tüpdü yabiób abbóka koke ngilian kwarilo, zitülkus yabü blamanab wirri Ab wata kwitümase. ¹⁰ Yabü ta ‘Balngomól Pam’bóka koke ngiblian korale, zitülkus pamkolpam balngomól pam wata darrpan módóga, [Kerriso]. ¹¹ Yabü wirri pam nótóke, wa pamkolpamabkü leba zaget olom yarile. ¹² Nadü oloma tóba ngi kwit aindá, God oya ngi sab tüp solkomóle. Akó nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.

Yesu Mosesón Gida Umulbain Pam akó Parrisi Nütüngóp

(Mak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e Godón Balngomól Bwóban barrbün mamtae murrausdakla pamkolpamab obzek kwata. Da e yaib ta koke barrbündakla, akó e ibü kwatpükü murrausdakla, barrbünüm nidi kaindako. §*

¹⁵ “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ini tüpdü akó maludü agóltagóldakla darrpanan olom amkünüm, ubi nótó baina Godón agürüm yabiób gyagüpitótók ngarkwatódó. E sab oya amkoman satanian olomóm inane; oya kolae tonarr ta sab wirrian yarile yabü kolae tonarrdógab, da wa sab igósidi [metat bólmyan urdü] wame.

* **23:5** bokoszan kla, Mórrke-mórrke módóga: phylacteries (Duterronomi 6:8; 11:18). Ini bóktan opora Grik bóktandógab tótókda. † **23:5** maenzan balmelórrón sye, Mórrke-mórrke módóga: tassels (Bótang Peba 15:37-41; Duterronomi 22:12). ‡ **23:7** Rrabi Arram bóktan ngia. Oya küp módóga: Umulbain Pam. **23:11** Metyu 20:26-27; Mak 9:35; 10:43-44; Luk 22:26 **23:12** Luk 14:11; 18:14 § **23:13** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónónóp, Parrisia ne kla mamóan kwarilürr. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm. * **23:13** Abün Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 14 babula. Wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e ngul kóbleab elklaza gómól-gómól azebda, müótpükü ta inzan. Akó pamkolpam ilkió büliónüm, e wirri kokrrap tóre bakodakla panzedó. Ini zitülkusdü e sab kari kolae darrem koke ipüdane Godkagab!” (Mak 12:40 akó Luk 20:47)

16 “Ilküp murrbausürrün balngomól pam, sab Godón ngürsila tame yabüka! E igó umul baidakla yabiób bóktan arüng akyanóm wagó, ‘Darrü pama ne [arüng alkamül-koke bóktan] nóma angrinda [Godón Gyabi Müótan] ngidü, oya bóktan kúp babula; ene wa taia tóba bóktan alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda Godón Gyabi Müótüdü ne [goldko], ibü ngidü, ene wa tóba bóktan kokean alkamüle.’ 17 Ilküp murrbausürrün gonggo pam! Wirrian ia nadü klama: ia gold, ta ia Godón Gyabi Müót, gold ne klama gyabian ngitanda? Godón Gyabi Müót wirrian klama! 18 E akó igó umul baidakla wagó, ‘Darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda [altan] ngidü, oya bóktan kúp babula. Ene wa taia tóba bóktan alkamül. A darrü pama ne arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda altadó ne [gyaur klame], oya ngidü, ene wa tóba bóktan kokean alkamüle.’ 19 E amkoman ilküküp murrbausürrünakla, wirrian ia nadü klama, gyaur kla, ta ia alta, gyaur kla ne klama gyabian ngitanda? Alta wirrian klama! 20 Ene igósidi, darrü pama arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda altan ngidü, wa ta altadó blaman ne gyaur klamko ibü ngidü bóktanda. 21 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda Godón Gyabi Müótan ngidü, wa ta oya ngidü bóktanda, ola nóto ngyabenda. 22 Akó wa arüng alkamül-koke bóktan nóma angrinda kwitüm ngidü, wa Godón kingan mórran klaman ngidü bóktanda akó oya ngidü, ola nóto mórranda.

23 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa kari gida bóktan poko karrkukus amorranda, a e ma amkoman wirrian gida bóktan poko kuri elókane. Ini ne kari zidpókala dódórr baidako, mint, dil, akó kumin,† e [wantent] Godón ekyenane, tóba gida ngarkwatódó. Ini kari gida bóktan poko mamooan taia, a e ma ngibürr wirri gida bóktan poko koke ki elókane, igó wa: pamkolpam [dümdüm tonarre] akó gyauri ngabkan, akó ma ne poko bóktóna tónggaponó. 24 Ilküp murrbausürrün balngomól pam, e büz kuri irrunane anón naedógab, a e ma [kamel] kuri idarükane!‡

25 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e yabiób kübül wata tumum poko bagul umulakla, a ibü auma kugupi ama kari tómanpükü kokeako. Yabü moboküp kolae tonarre murrbausürrünako: a e wata yabióban gyagüpi bomandakla akó yabü ubi wata abün elklaza do bainüma! 26 Ilküp murrbausürrün Parrisi, ngaen-gógópan kübül kugupi ugó nugulam; tumum ta kubó igósidi [tóman-koke] yarile.

27 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka, zitülkus e wa inzanakla, wamaka morroal püti airrün gapókako. Ngabkande wa morroalako, a ibü auma kugupidü, büdül pamkolpamab kus akó abürrün büdül büb barümürrünako. 28 Ene dadan ngarkwatódó, pamkolpamab ilküpdü e dümdüm ngyaben pamakla, a yabü auma büb kugupidü, e wata Godón taepurrane ngilian pamakla, akó kolae tonarr kari ta kokea yabüka.

Yesu Mosesón Gida Umulbain Pamab akó Parrisiab Kolae Tonarran Darremankwata Bóktan Yarilürr
(Luk 11:47-51)

29 “Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi: e taepurrane bóktan pamakla! Sab Godón ngürsila tame yabüka. E prropetab gapók tómbapóndakla morroal obzeksyók bapónóm, prropet ngaen ne gapókdó urrbulürr, akó e ngibürr dümdüm ngyaben pamkolpamab gapók ta püti baidakla ibü gyagüpi amanóm. 30 E wa igó bóktandakla

23:22 Aesaya 66:1; Metyu 5:34 † 23:23 mint, dil, akó kumin: Ini karian zidpókál alo kla mis ain klamako (Lebitikus 27:30). ‡ 23:24 Ini alap-alap bóktana. Ini nis klam nis alóng-koke elklaza nisamli, zitülkus [tómanpükümamli] Godón ilküpdü. Büz arruan kúp módóga: büz wirri kokea, a i adarüküm kokeako. Kamelan adarük ma ibü gaodóma. Yesun bóktan kúp módóga: Mosesón gida umulbain pam akó Parrisi tüpan ngyaben gida umul bain koralórr; Godón amkoman gida ma koke umul bain koralórr. 23:27 Apostolab Tórrmen 23:3

wagó, 'Mi ne asi nóma ki kwarila mibiób abalbobatalab tonarrdó, mi ibü koke ki tang nólenóp ene prropet akrranóm.' ³¹ Da inzan bóktande, e wa yabiób kuri pupo tübinane wagó: prropet nidi okrralórr, e ibü bobatalakla. ³² Da taia, akó pokodó ugó ipüdam, yabü abalbobatala ne kla ngangólóp! ³³ E gwarakla akó gwarab kupoakla! E wa sab metat bólmyan urdügab ia kyab kórzinane, God yabü ola nóma zirrnápörre yabiób kolae tonarranme? ³⁴ We zitülkusdü, ka yabü igó poko byaldóla, ka sab yabüka prropet, [wirri gyagüpitótók] pam, akó umulbain pam zirrtapónónómo. E sab ngibürr бүдүлүмүкү okrralo, ngibürr krrosdó omelolo, ngibürr e sab Zu pamkolpamab kwóbbazen müötüdü karrkukus sye-i ola nyólnane, ngibürr e ma sab basirr-basirrdüma kolabütan kwarilo. ³⁵ Inzan tórrmen tómbapónde, dümdüm ngyaben pamab óea ne tópkónóp, ene sab yabü müp yarile, tai Eibolón óedógab, dümdüm nóto ngyaben yarilürr, kókó Zekarraean óea ne tópkánórr, Berrekayan olom. E oya [Gyabi Bwób] akó alta, ibü dadamüz emkólarre. ³⁶ Ka yabü amkoman poko byaldóla: blaman ene müpa sab ini lüölan pamkolpamdó togobe!

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamdó

(Luk 13:34-35)

³⁷ "O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet бүдүлүмүкү akrrandóla, akó God tóba ne bóktan amarru pam zirrbapónnda, ibü ta ma ingülküpi akrrandóla. Ia nigó münüm kürü wirri ubi yarilürr marü pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip karrakarra póyaea tóba kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke namülnürrü, ka ene poko koke ki tólaela! ³⁸ Turrkrru, marü müót§ sab yuógan amgatórrón yarile. ³⁹ Zitülkus módóga, ka marü igó ayaldóla, ma sab myamem kürü kokean kóseno, kókó ma sab igó bóktano wagó, 'Wa* bles airrüna, Lodón ngidü nóto tótókda.' "†

24

Yesu [Godón Gyabi Müót] Kulainankwata Bóktanórr

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu Godón Gyabi Müötüdügabi tubrranórr, da nóma wamlórrma, umulbain olmala oyaka togobórr oya Godón blaman ene müót akó umul ainüm. Oyabóka wagó, "Ma ini morroal wirri müót ngankónónóm!" ² Yesu bóktan yalkomólórr wagó, "E ini kla tai kuri nósenane? Ka yabü amkoman poko byaldóla: sab darrü ingülküpa aini kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü."*

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Yesu [Olib Pododó] nóma mórran yarilürr, oya umulbain olmala tibi-tibi pokodó oya ola agotóp. Oyabóka wagó, "Ma kibü tüzazilnüm ini klama sab nóma tómbapörre. Akó ki sab ia umul bairre igó, marü alkomól tonarra minggüpanan kuri tübine akó ini ngyaben wata kuri blakóne?"

⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, "E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm. ⁵ Zitülkus módóga, abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, 'Ka módóglá, [Kerriso].' I sab abün pamkolpam ilklió nüliónörre ibü amkoman bangunüm. ⁶ E sab barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrandako akó ngibürr bóktan gazirrankwata. Da ene pokodó arrkürrgu! Ini klama sab ki

23:33 Metyu 3:7; 12:34; Luk 3:7   **23:35** Bwób Zitül 4:8; 2 Krronikol 24:20-21   § **23:38** müót wa alap-alap Zerrusalembóka apónnda (Zerremae 22:5). * **23:39** wa [Mesayabóka] apónnda. † **23:39** Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrine donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile.   **23:39** Wórr Peba 118:24   * **24:2** Godón Gyabi Müót wirrian müp ingülküpi aelórrón yarilürr.

tólbaelnóm, Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a tüpan blakón tonarr wa kúsila. ⁷ Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü gazirr kwarile. Sab wirri ku kwarile akó bwób-bwób sab tüpa mórrbaeng yarile. ⁸ Blaman ini elklaza sab inzan kwarile, wamaka kola ngaen-gógópan azid nóma apadódo marrna bain minggüpanan. Ene azid ngaen-gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.

⁹ “Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule. Yabü sab wirri müp nüliónórre, solodó ama büdüldü urrbule. Blaman ini tüpdü pamkolpama sab yabü alzizi zomale, kürü ngianbókamde. ¹⁰ Ene tonarrdó, abün pamkolpama sab kak amórre Godón amkoman angun-gum. Pamkolpama tibiób sab alzizi boman kwarile, akó darrem-darrem pupo bainórre wirri ngi pamdó. ¹¹ Akó sab abün obae prropeta togoble, da i sab abün pamkolpam ilklió nüliónórre ibü bóktan amkoman angunüm. ¹² Ene tonarr, kolaea sab tai wirri baile ini tüpdü. Ini zitülkusdü abün pamkolpamab moboküpdü sab gyaur burrul babulan yarile gódamdó. ¹³ Kürü amkoman angunüm karrkukus nóto zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine. ¹⁴ Ini Morroal Bóktan Godón Kingzan Balngomólankwata, sab bwób-bwób akó basirr-basirr amgol kwarile, blaman pamkolpam umul-umulan ngibtanóm. Solodó, dómdóm ngürr ugón semrróne.

Ngazirr Kla

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Prropet Danielzan bóktanórr, e sab ngazirr kla esenane Godón Gyabi Müótüdü, gyabian pokodó zamngólórrón. Ene ngazirr klama sab ene Gyabi Müót amkoman [tómanan] ngitine Godón ilküpdü.”

(Atang olom nótoke, wa ini bóktanán küp tai ki emzyat!)[†]

¹⁶ “Ini klama sab nóma tómbapóne, Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm. ¹⁷ Mórrkakak kwitüm ne olome,[‡] wa koke ki abi darrü kla apadóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm. ¹⁸ Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkomól tóba müótüdü, tumum mórrkenyórr apadóm. A wa büsai ki buso. ¹⁹ Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü! ²⁰ E inzan tóre bako kwarilün Godka wagó, ‘Ini buso tupsoa koke ki tómbapó güb melpaldó ó [Sabad] ngürrdü.’ ²¹ Zitülkus módóga, ene müp sab kari kolae koke kwarile, pamkolpama ne kla koke kuri azid aengóp, ngaen, ini tüpan zitüldügab, kókó errkya. Myamem akó inzan kla babul yarile. ²² God ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tunggürrre. Wa ne koke nóma ki tugup tunggürrre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba alearrón pamkolpamab gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi tugup tunggürrre.

²³ “Darrü oloma ne yabüka igó nóma bóktóne wagó, ‘Ngakónam, ene Kerriso yóni!’ ó ‘Ngakónam, ene Kerriso módóga!’ oya bóktan amkoman angun-gu.

²⁴ Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble. I sab wirrian tulmil akó [basen-koke tórrmen] tómbapón kwarile pamkolpam ilklió büliónüm klekle kwatódó tótókóm. I ta Godón alearrón pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile.

²⁵ Da módóga, yabü gyagüpdü ki yarilün, ka yabüka ngaen-gógópan ne bóktan kuri pupo ninünüma!

²⁶ “Da yabü pamkolpama ne kürükwata igó nóma nyalnórre igó, ‘Yazilam, wa módógase [ngüin-koke bwóbdü]!’ - e ola tótókgu; ó yabü ne igó nóma nyalnórre igó, ‘Ngakónam, wa yóni, müót kugupidü!’ - da e ibü amkoman angun-gu. ²⁷ Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nóto kla, ka sab inzan ngarkwatódó tolkomolo,

^{24:9} Metyu 10:22   ^{24:13} Metyu 10:22   ^{24:15} Daniel 9:27; 11:31; 12:11   † ^{24:15} Ini Metyun bóktane tóba bótang pamkolpamdó.   ‡ ^{24:17} Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr.   ^{24:18} Luk 17:31   ^{24:21} Daniel 12:1; Okaka Amzazirrün Kla 7:14

wamaka aona warri sapóne pülpüldügab, abüsa nólgabi banikda kókó abüsa nóla bótaoda: blaman pamkolpama sab kürü kóserre.

²⁸ “Da ene ta inzana; бүдүл бүб nega, kekek póyaea ola kwób bazendako.

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹ “Dümdüman ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm baine. Melpalan ta sab zyón myamem babul yarile. Wimurra sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü ne arüng klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütörre.

³⁰ Darrü tórrmen tulmil sab pülpüldü eserre igó poko umul bainüm wagó, ‘Pamkolpamab Olom mamka!’ Blaman basirr-basirr bwób-bwób pamkolpama sab yón gyaur kwarile, kürü nóma kóserre tótókde pülpül kwitüm, kólba arüng akó wirrian kómal zyónpükü. ³¹ Wirri arüng mobolzan klaman§ bóktana nóma sidórüke, ka sab kólba anerru zirrtapónónómo blaman bwób-bwób ini tüpdü, solomamtaedó, bolmüótüdü, malubarrdó, akó dorrmetódó, Godón alearrón pamkolpam darrpan pokodó dakasum.

[Pig] Nugupan Alap-alap Bóktan

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² “Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-alap bóktane. Oya il tiza óe-óe akó saul nóma bairre, akó küsil pórngaea bangolóm nóma bairre, da e umul kwarilo wagó: pail* minggüpanana. ³³ Da ene ta inzana, e ini blaman basen-koke elklaza† tómbapónde nóma nósenane, e sab umul kwarilo wagó: Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, alkomól kari pokola, ka kuri tama kókó mamtaedómla. ³⁴ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórrre. ³⁵ Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean bamrüke.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

³⁶ “Darrü olom umul babula ene ngürr a abüs küp ngarkwat nóma semrróne. Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban Olom nótókla, ta umul-kókla. Wata Ab umul tebease. ³⁷ Enezan yarilürr Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile Pamkolpamab Oloman alkomól ngürrdü. ³⁸ Dómdóm ne ngürr kwarilürr wirri naiz naea tótókóm, pamkolpama alo akó anón kwarilürr, kol a pam bumióg kwarilürr, kókó tai ene ngürrdü, Noa tóba wirri butüdü nóma bangrinürr. ³⁹ Pamkolpama kokean umul bainóp laróga tómbapón yarilürr, kókó ene wirri naiza nóma tamórr. Ibü blaman imarrurr. Sab dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngyaben kwarile bobarrzan, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tolkomolo. ⁴⁰ Nis pam nisa sab ngaon bwóbdü zaget namüli. Darrü sab sipüde, a darrü ma ola amgüte. ⁴¹ Nis kol nisa sab [wit] küp zaze amgün namüli plaoa tómbapónóm. Darrü sab tupude, a darrü ma ola zumgüte.

⁴² “Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla yabü Lod sab nadü ngürr tolkomóle. ⁴³ Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nóma ki yaril igó, gómól pama nadü abüs küpdü tame, wa igósidi aerr ki yaril, ene gómól pama müót amken-gum. ⁴⁴ Da e ta metat inzan wazilülün, zitülkus ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ene ngürrdü tamo, e koke ne ngürr akyandakla.

24:27 Luk 17:23-24   **24:28** Luk 17:37   **24:29** Aesaya 13:10; 34:4; Izikiel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrün Kla 6:12-13   **24:30** Daniel 7:13; Zekarraea 12:10-14; Okaka Amzazirrün Kla 1:7   § **24:31** mobolzan kla, Mórrke-mórrke módóga: trumpet.   * **24:32** pail, Grik bóktane ma inzan angrirrüna: urur melpal. Mórrke-mórrke módóga: summer. Israel bwóbdü küsil pórngaea bangoldako urur melpal kari poko nómadako.   † **24:33** elklaza ola pupainda, atang poko 29 akó 30.   **24:39** Bwób Zitül 7:6-23   **24:43** Luk 12:39-40

*Ngambangól [Leba Zaget] Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam
(Luk 12:41-48)*

⁴⁵ “Ngambangól akó [wirri gyagüpitótók] leba zaget pam nótóke, oya wirri pama sab oya ingrine tóba müótan leba zaget kolpam balngomólóm akó ibü alo kla aliönüm dümdüm abüs küp ngarkwatódó. ⁴⁶ Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri pama nóma tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne. ⁴⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba blaman elklaza ngabkanóm ingrine. ⁴⁸ A kolae leba zaget pam nótóke, wa sab tóbaka wagó, ‘Kürü wirri pama irrbaindase alkomólóm.’ ⁴⁹ Da wa tóba zaget kamdal akrranóm ugón baine, akó alo a ngyepam anón yarile ngyepam anónan pampükü. ⁵⁰ Da módóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü tolkomóle, wa oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa umul-kók ne abüs küpe. ⁵¹ Oya sab we amige, wirrianbóka emkóle,‡ akó taepurrane bóktan pampükü ingrine. I sab ola yón gyaur akó zirrgüp bótak kwarile.

25

Alap-alap Bóktan 10 Ngul Olmalabkwata

¹ “Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü ngürr 10 ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, da kol nótó ki zumige, oya akyanóm ogobórr. ² Ibükagab 5, wa amkoman morroal gyagüpitótók ngul olmal kwarilürr; ngibürr 5, ibü gyagüpitótók tugupurr koralórr. ³ Ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala tibiób zyón kla yazebóp, a oel* sokol ma koke yazebóp. ⁴ A [wirri gyagüpitótók] ngul olmal nidi kwarilürr, i tibiób dudu oel bele yazebóp zyón klampükü. ⁵ Kol nótó ki zumige büsai koke tübzilürr, da ene ngul olmal blaman genggorrama we yazebórr, utapükü tübarrümürr.

⁶ “Da irrüb zokrrók, ene pokodó wirri taegwarr yarilürr wagó, ‘Ngakónam! Kol ne pama ki zumige tótókda. Oya akyanóm ugó ogob!’ ⁷ Ene 10 ngul olmal, i blamana tübarsinürr, tibiób zyón kla wiki tómbapónóp morroal bólmyanóm. ⁸ Ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala ene wirri gyagüpitótók ngul olmalbóka wagó, ‘Kibü yabióbnüm oeldógab sokol tülinam, zitülkus kibü zyón klama bütamündasko.’ ⁹ A ene wirri gyagüpitótók ngul olmala ibübóka wagó, ‘Mibü blamanabkü gaodó kokea. Da e ugó ogob ene pamdó, oel nibióbkgagab bumiógdako, yabióbkü oel bumiógüm.’ ¹⁰ I tibiób oel bumiógümzan ogoblórr, ene kol nótó ki zumige ugón tübzilürr. Oel nibiób kwarilürr, i we ogobórr ene pampükü oya tóre bwóbdü. Da mamtaea we murrbausürr.

¹¹ “Ene kakóm, ene tugupurr gyagüpitótók ngul olmala we tóbakonórr, da we górrgónóp wagó, ‘Wirri pam, wirri pam, gyaurka, kya mamtae tapaku kibünkü!’ ¹² Wa ibüka bóktan igó yalkomólórr wagó, ‘Koke! Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka yabübóka umul-kókanla.’

¹³ “Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla ngürr akó abüs küp ngarkwat, Pamkolpamab Oloma sab nóma tolkomóle.

*Aüd Zaget Pamab Alap-alap Bóktan
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ “Ene ngürr, Godón Kingzan Balngomól sab inzan yarile. Darrü pama aibwób basirrdü wamlórrma. Wa tóba leba zaget pam darrpan pokodó ngibaunürr. Ibübóka wagó, ‘Ka kólba elklaza yabü tangdó arrbündóla.’ ¹⁵ Wa tóba leba zaget pam tibiób susumüri ngarkwatódó mani nülinóp akó mani tónggapónóm. Darrü wa 5 mani

‡ 24:51 wirrianbóka emkóle, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: wirri pama sab oya syórr yangóne. 25:1

Luk 12:35 * 25:3 oel: Ugón kerssin babul yarilürr. 25:11 Luk 13:25

alóp† iliónürr, manie murrbausürrün, darrü wa nis, darrü wa darrpan ekyanórr, ene mani küp dódórr ainüm. Da wa we bupadórr darrü basirrdü tótókóm. ¹⁶ Wa 5 mani alóp ne zaget pam iliónürr, wa dümdüman ene mani zagetan ngitanórr akó mani tómbapónóm. Wa akó 5 mani alóp we tómbapónórr. ¹⁷ Wa nis mani alóp noan ekyanórr, wa dümdüman dadanzan yangónórr. Wa akó nis we tónzapónórr. ¹⁸ Wa darrpan noan ekyanórr, wa gumzan yarilürr, da wamórr, tüp kugupi ilüngürr, tóba wirri paman mani ola inikürr.

¹⁹ “Ibü wirri pama wirri kokrrap nóma ngyabenórr darrü basirrdü, wa akó we tolkomólórr. Wa tóba darrpan-darrpan zaget pampükü mórran-mórran bainürr umul bainüm, oya mania ia zaget koralórr. ²⁰ 5 Mani alóp nótó yazebórr, tamórra, oyaka akó ngibürr 5 simarrurr. Oyabóka wagó, ‘Wirri pam, ma kürü 5 mani alóp kliórrü. Ngaka, ka ene 5 mani alóp zagetan nóma ngibtarró, ka akó ngibürr 5 murrnausnarre.’ ²¹ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal tónggapóna, morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus ma ngambangól zaget pamla kari-kari elklazadó, da ka sab marü wirri elklaza müfino ngabkanóm. Da yao, ugó tübangri, kürü ene barnginwómpükü ngyaben pokodó.’

²² “Da nis mani alóp nótó nüpadórr, tamórra, oyabóka wagó, ‘Wirri pam, ma kürü nis mani alóp kókyarró. Ngaka, ka ene nis mani alóp nóma zagetan ngintarró, ka akó nis tólnaelórró.’ ²³ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal tónggapóna, morroal zaget akó ngambangól zaget pam! Zitülkus ma ngambangól zaget pamla kari-kari elklazadó, da ka sab marü wirri elklaza müfino ngabkanóm. Da yao, ugó tübangri, kürü ene barnginwómpükü ngyaben pokodó.’

²⁴ “Darrpan mani alóp nótó ipadórr, tamórra, oyabóka wagó, ‘Wirri pam, ka umulóla ma kari karrkukus pam ta kokela. Didiburrdü kla mató abüldóla, ma koke nóla barit namülnürrü, akó mató kwób asudóla, ma küp koke ne amarró.‡ ²⁵ Da ka gum namülnürrü, da marü mani ka tüp kugupidü kolakyarró. Ngaka, marü ene mani ikwóni.’

²⁶ “Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma kolae zógósan leba zaget olomla! Ma ia igó poko umulóla igó, didiburrdü kla kótó abüldóla, ka koke nóla barit namülnürrü, akó kótó kwób asudóla, ka küp koke ne amarró? ²⁷ Ma ta kürü mani igósidi mani müótüdü ki ingrina; ka nóma ki tolkomóla, ka kólba mani ki ipüda akó mani müóta kürü manian zaget darrem ki kókyene. ²⁸ Ene mani oyakagab irrkinam ama oya ekyenam, 10 mani alóp noanko! ²⁹ Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.§ Oya sab igósidi ngaru bapón-koke kwarile. A babul noanko, oyakagab sab irrkine, oya kari-kari ne klame. ³⁰ Ene küp-koke zaget pam tümün kwatódó amanikam! Wa sab ola yón gyaur akó zirrgüp bótak yarile.’

Dómdóm Kot Ngürr

³¹ “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab Kinga nóma tamo kólba [wirri kómal zyónpükü] akó kólba blaman anerrupükü, ka kólba ene zyónan kingan mórran kla mórran-mórran baino. ³² Ini tüpdü blaman pamkolpama sab kürüka kwób tóbazele. Ka sab nis kwób nangono, [sip] ngabkan pama sipzan amanda [goutüdügab]. ³³ Ka sab sip kólba tutul kwata irrbuno, a gout ka sab kólba banól kwata irrbuno. ³⁴ Ka küób Kingan arüngdügab sab igó bóktano kürü tutul kwata ne pamkolpamko kagó, ‘Yao, yabü kürü Aba kuri bles nirre! Balngomól Bwóbdü ugó barrbü, God yabünkü ne kla tólaelórr, ini tüp ugón tónggapónóm nóma yarilürr. ³⁵ Zitülkus módóga, ka alom

† 25:15 mani alóp, Mórrke-mórrke módóga: talent. Darrpan talent aprrapórr darrpan alóp yarilürr, silba mani küpi murrbausürrün. Oya darrem kari kokea. ‡ 25:24 Leba zaget pama aprrapórr obae poko bóktan yarilürr tóba wirri pamankwata. § 25:29 Ini bóktan küp módóga: “Nadü pama kürüka morroal zagetóda, ka oya sab ngibürr elklaza ilino ngabkanóm.” 25:29 Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 25:30 Metyu 8:12; 22:13; Luk 13:28 25:31 Metyu 16:27; 19:28

nóma namülnürrü, kürü yadi ngakinóp; naem nóma namülnürrü, kürü anónóm yadi kókyenóp. Ka mogob nóma namülnürrü, kürü yabiób müótüdü yadi küngrinóp. ³⁶ Ka mórrkenyórr-koke nóma namülnürrü, kürü mórrkenyórr yadi kómelóp. Ka azid nóma namülnürrü, kürü yadi almil kwarilnürrü, akó tümün müótüdü nóma namülnürrü, kürü yadi angónóm ogobnórró.'

³⁷ "Godón ilküpdü dümdüm nidipko, kürüka sab bóktan salkomólórre wagó, 'Lod, ki wa marü nóma mósenóp, ma alom nóma namülnürrü, da marü ngaminóp, akó ki wa marü nóma mósenóp, ma naem nóma namülnürrü, da marü anónóm mókyenóp? ³⁸ Ki wa marü nóma mósenóp, ma mogob nóma namülnürrü, da ki marü müótüdü müngrinóp? Ki wa marü akó mórrkenyórr-koke nóma mósenóp, da marü mórrkenyórr mómelóp? ³⁹ Ki wa marü nóma mósenóp azid, akó ma tümün müótüdü nóma namülnürrü, da ki marü angónóm ogobnórró?'" ⁴⁰ Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo kagó, 'Ka yabü amkoman poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó nóma tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka tólaelarre.'

⁴¹ "Da ka sab ibüka bótkono, kürü banól kwata nidipko, kagó, 'Kürükagabi usi ogob! E amórrórrónakla. Da [metat bólmyan urdü] ugó bamsel, God ne ur setanórr [debólankü] tóba kolae anerrupükü. ⁴² Zitülkus módóga, ka alom nóma namülnürrü, e kürü koke ngakinarre; ka naem nóma namülnürrü, e kürü anónóm koke kókyenarre. ⁴³ Ka mogob nóma namülnürrü, e kürü yabiób müótüdü koke küngrinarre. Mórrkenyórr-koke nóma namülnürrü, e kürü mórrkenyórr koke kómelarre. Ka azid akó tümün müótüdü nóma namülnürrü, e kürü angónóm koke ogobnórró.'

⁴⁴ "Da i sab bóktan salkomólórre wagó, 'Lod, ki wa marü nóma mósenóp, ma naem a alom akó mogob nóma namülnürrü? Ki wa marü nóma mósenóp mórrkenyórr-koke akó azid a tümün müótüdü, da marü koke tangmamtinóp?'" ⁴⁵ Da ka sab ibüka bóktan yalkomolo wagó, 'Ka yabü amkoman poko byaldóla: e wa kürü amkoman angun kari zoretódó koke nóma tónggapónarre, da ene igósidi inzana, e wa ene amkoman kürüka ta koke tólaelarre.'" ⁴⁶ Ene nidipko, i sab metat bólmyan urdü ogobe. Dümdüm ngyaben nidipko, i sab [ngarkwat-koke] arróldó ogobe."

26

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

¹ Yesun blaman umulbain bóktana nóma blakónórr, tóba umulbain olmalbóka wagó, ² "E umulakla, nis ngürr kakóm sab [Büdül Kórzyón Tórease]. I kürü, Pamkolpamab Olom nótokla, sab wirri ngi pamab tangdó ugón küngrirre krrosdó amngyelóm."

³ Wirri prrist akó Zu pamkolpamab [balngomól byarrmarr pama] darrpan pokodó kwób bazenórr Kayapasón wirrian müótüdü. Wa tüób singüldü prrist yarilürr.

⁴ I bóktan we tónggapón kwarilürr Yesun piküpan amiógüm akó büdülümpükü amkalóm. ⁵ Tibióbbóka wagó, "Mi ini poko tóre tonarrdó koke tónggapórrre, zitülkus pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm."

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr

(Mak 14:3-9; Zon 12:1-8)

⁶ Yesu ugón Saemonón müótüdü yarilürr Betani basirrdü. Saemon tüób ngaen soso azid pam yarilürr. ⁷ Yesu nóma alo yarilürr, darrü kola ugón katókórr. Wa darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü. Kari

25:46 Daniel 12:2   **26:2** Bazez Tonarr 12:1-27   * **26:7** wirri darrem ingülküpi, Mórrke-mórrke módóga: alabaster.

darrem idi koke yarilürr. Ene kola ene idi Yesun singüldü we ekanórr, wazan alom nólgópe banomólórr. ⁸ Oya umulbain olmala nóma osenóp, ibü ngürsila yazebórr, da i darrpan-darrpan we bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia laró zitülkusdü popa akando ini morroal ilang idi? ⁹ Ini idi ne nóma ki sel irre wirri darrem klámóm, da ene mani küp ama elklaza-koke kolpam ki nülirre!”

¹⁰ Yesu umul yarilürr, i laró poko bóktan kwarilürr, da wa ibübóka wagó, “Oya olkomólám! E oya larógóm müp akyandakla? Wa amkoman morroal tonarr tónggapóne kürüka. ¹¹ Zitülkus módóga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile. A ka wa sab yabüka metat ae koke namulo. ¹² Wa ene morroal ilang idi kürü bübdü igósidi ekóne, zitülkus wa kürü büb morroal ine gapókdó angrin ngarkwat sab nóma semrróne.† ¹³ Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab kürükwata ini Morroal Bóktan nótó amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte, ini kola ne poko tónggapóne. Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi zumaniknórre.”

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Da módóga, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógab, we wamórr wirri prristdü. ¹⁵ Ibübóka wagó, “E kürü sab darrem laró kókyenane, ka ne Yesun yabü nóma nókyenónómo?” I oya darrem 30 silba mani küp ilinóp. ¹⁶ Ene kakóm, Zudas kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

¹⁷ Ngaen-gógópan [Ist-koke Brred Tóre] ngürrdü, umulbain olmala Yesuka togobórr. Oyabóka wagó, “Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla tómbapónóm marünkü Büdül Kórzyón Tóre alo alom?”

¹⁸ Yesu tóba umulbain olmal we zirrnápónóp, igó bóktanpükü wagó, “Ugó barrbün Zerrusalem wirri basirrdü, da e kubó ola ene pamdó ogobke, e umul noabókamakla. Kubó oya ilamke magó, ‘Umulbain Pama igó yaril wagó, “Kürü abüs küp ngarkwat kuri semrróne. Ka kólba umulbain olmalpükü kubó Büdül Kórzyón Tóre alo marü müótüdü elo-o.” ’ ’ ”

¹⁹ Yesu tóba umulbain olmalzan nilóp, i elklaza we tómbapónóp Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.

²⁰ Irrübazan tumziklürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü alom nólgópe banomólórr. ²¹ I nóma alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine.”

²² Umulbain olmala kari gyaur koke koralórr, da i darrpan-darrpana Yesun we imtinónóp wagó, “Lod, ia kótó kokela?”

²³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Tóba brred poko kankü ne nótó kuri yanggóbóle kübüldü,‡ da kürü kalma wirri pamab tangdó wató küngrine. ²⁴ Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, wata Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda kürükwata. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, Pamkolpamab Olom wirri pamab tangdó nótó ingrine. Kari morroal koke ki yaril, ene oloma koke ki tomtómóle!”

26:7 Luk 7:37-38   **26:11** Duterronomi 15:11   † **26:12** Isrrael pamkolpama ene tonarrdó darrü oloman büdül büb ngaen-gógópan morroal ilang idie akó ngibürr morroal ilang klame angangodako, da ene solkwat gapókdó we angrindako.   **26:15** Zekarraea 11:12   **26:17** Metyu 26:1   ‡ **26:23** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom.   **26:23** Wórr Peba 41:9

²⁵ Zudas, Yesun sab wirri pamab tangdó nóto ingrine, wa bóktanórr wagó, “Rrabi, S ia kótó kokela?”

Yesu bóktan oyaka yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna.”

Lodón Gyagüpi Amanik Alo

(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korrint 11:23-25)

²⁶ I nóma alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó, “Ipüdam, eloam; ini kürü bübe.”

²⁷ Wa akó waenpükü kübül ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa ibü nókyenóp ini bóktanpükü wagó, “Blamana ugó enónam. ²⁸ Ini kürü óe-e. Wirri arüng akyanda Godón [alkamül-koke tónggapórrón bóktan]. Sab abün pamkolpamabkü tópkóne, igósüm God sab ibü kolae tonarr norrgorre. ²⁹ Ka yabü igó byaldóla, ka sab ini waen myamem koke enono, kókó ene ngürrdü, ka sab yenkü kúsil waen nóma enono kólba Aban Kingzan Balngomóldó.”

³⁰ Da módóga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr [Olib Pododó].

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

³¹ Yesu ibübóka wagó, “Errkya ini ne irrübe, e yabiób büódan kuri ngibtinane kürüme. E kubó blamana busuane ó kürü kubó kólbanan kümgütane, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ka sab [sip] ngabkan pam бүдүлүмүкү sómkolo, da ene sipa sab popa barsene.’* ³² A kürü sab nóma kürsümüle бүдүлдүгаб, da ka sab wamópo yabü singül kwata Galili prrobinsdü.”

³³ Pita oyabóka wagó, “Enana i blamana kubó busurre marübókamde, ka marü kokean mimgüto!”

³⁴ Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman karrakarra póyaea ini irrüb bóktan kúsil yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”

³⁵ Pita oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka kubó igó poko kokean bóktano, ka marübóka umul-kókla. Kürü mankü nurrótók ta taia!”

Akó blaman umulbain olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

Yesu Getsemanim Tóre Ekorr

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü we wamórr darrü bwób, ngi Getsemani. Wa ibübóka wagó, “E ae bobrra, ka wezan tótókdóla tóre akom.” ³⁷ Wa tóba aüd umulbain olmal yazebórr, Pita akó Zebedin nis siman olom nis, Zeims a Zon. Yesun бүбдү гyaur akó müp gyagüpitótóka we togobórr. ³⁸ Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Kürü moboküpdü kari gyaura koke kuri tübangrine, wamaka ka бүдүлүм kaindóla. E ae bobrra, da dakla aerr koralón kankü.”

³⁹ Wa karianbóka küór amanórr. Wa simbalkalórr, tóba obzek түp we elkomólórr. Tóre inzan ekorr wagó, “Kürü Ab, marüka ne tai nóma yarile, kürü ini wirri azidüdüma ódódgu.† A kürü ubia koke ki tómbapó, wata marü ubie.” ⁴⁰ Yesu we tolkomólórr, ó wa tóba aüd umulbain olmal utüdi tómrónóp. Wa Pitaka bóktanórr wagó, “E ia gaodó koke kwarila kankü aerróm darrpan abüs küp ngarkwatóm?”

⁴¹ E dakla wazilülün ó dakla tóre okolón, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr

§ 26:25 Rrabi Arram bóktan ngia. Oya küp módóga: Umulbain Pam. 26:28 Bazez Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34 * 26:31 sip ngabkan pam wa Yesunbóka apónda, sip wa Yesun mamooan pamkolpambóka apónda. 26:31 Zekarraea 13:7 26:32 Metyu 28:16 † 26:39 kürü ini wirri azidüdüma ódódgu, Grrrik bóktane ma inzan angrirrüna: ma ini kübül sipa kürükagab.

tómbapónóm koke ki nolngomólnónóm. Yabü samuan ubi asine dümdüman elklaza tómbapónóm; büban ma arüing babula.”

⁴² Yesu akó nis ngim we wamórr dadan pokodó tórem. Wagó, “Kürü Ab, marü ubi koke nóma yarile ini müp kürükagab apadóm, da inzan ki yarilün: ka sab azid aengo. Wata marü ubia ki tómbapó!” ⁴³ Wa nis ngim nóma tolkomólórr tóba aüd umulbain olmaldó, wa akó ibü utüdi tómrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilküp kokean nomgolóp.

⁴⁴ Wa ibü aüd ngim nóma nümgütóp tóre akom, wa akó dadan bóktan opor bóktanórr. ⁴⁵ Wa umulbain olmaldó nóma tolkomólórr, wa ibüka we bóktanórr wagó, “E wata ia utakla akó ngón ngabagóndakla? Ngakónam, ene abüs küp kuri semrróne. I kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, kolae tonarr pamab tangdó angrindako. ⁴⁶ Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam módóga, kürü kubó wirri pamab tangdó nótó küngrine!”

Yesun Gazirr Pama Amigóp

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

⁴⁷ Yesu tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, Zudas, darrü ene 12 umulbain olmaldógab, ugón tübzilürr wirri gazirr pam ngoropükü, tibiób gazirr turrik akó kubidampükü, Yesun amiógüm. Wirri prrist akó Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pama ibü zirrapónóp. ⁴⁸ Oya wirri pamab tangdó nótó ingrine, wa ngaen-gógópan umul ninóp wagó, “Ka ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya amigamke!”

⁴⁹ Da módóga, Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka wagó, “Umulbain Pam, paud marüka asi ki yarilün!” Da oya we iprükürr.

⁵⁰ Yesu oyabóka wagó, “Gódam, ma ne kla tónggapónóm tama, da ma tónggapó!”

Da módóga, ene gazirr pama Yesun minggüpanan togobórr, da tange karrkukus we amigóp. ⁵¹ Darrpan olom Yesukü nidi kwarilürr, wa tóba gazirr turrik irruanórr, da singüldü prristan [leba zaget] paman güblang we itülürr. ⁵² Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Moba gazirr turrik tóba pokodó yalkomól! Gazirr turrik nidi amorrando gazirrüm, ibü ta sab turriki ekrrórrre. ⁵³ Ma ia umul-kókla wagó, ka ne kólba Abdó nóma ki górrgóna kólba tangamtinüm, wa dümdüman abün gazirr anerru ki zirrtapórrre? ⁵⁴ Ka ne nóma ki górrgóna, da igósidi kürü büdül tonarra koke tómbapóne, Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, ene tonarra ki tómbapó!”

⁵⁵ Ene tonarr, Yesu ene pamkolpamab ngorodó we bóktanórr wagó, “E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiógüm iade togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómól pamla?‡ Blaman ngürrzan ka go yenkü mórran namülnürrü umul bainkü [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. ⁵⁶ Da blaman ini elklaza igósidi tómbapóndako, Godón Bóktan küppükü ainüm, wa prropetódó ne poko bóktanórr wialómóm.”

Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we busuóp.

Yesun Wirri Pamdó Idüdüp

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Yesun nidi amigóp, oya we idüdüp singüldü prrist Kayapasón müótüdü. Ene pokodó, Mosesón gida umulbain pam akó balngomól byarrmarr pama we kwób bazelórr. ⁵⁸ Da Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, kókó tai singüldü prristan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-mórran bainürr Godón Gyabi Müót ngakan pampükü, asenóm wagó, kubó laróga tómbapóne Yesuka.

‡ 26:55 gazirr-gazirr gómól pamla: Grik bóktan oporan darrü küp módóga: Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam. 26:55 Luk 19:47; 21:37

⁵⁹ Da müöt kugupidü, wirri prrist akó blaman Zu balngomól byarrmarr pama§ obae bóktanán küp amkün koralórr Yesun бүдүлүмүкү amkalóm. ⁶⁰ Enana abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we бүдүррат kwarilürr, i darrü küp koke esenóp. Dómdóm nis pam nisa zamngórr. ⁶¹ I bóktarri wagó, “Inipa igó bóktanórr wagó, ‘Ka gaodómlla Godón Gyabi Müöt alगतóm akó aelóm aüd ngürr kakóm.’ ”

⁶² Singüldü prrista we zamngólórr. Yesunbóka wagó, “Marü ia alkomól bóktan babula? Ini pama marükwata ne poko bóktandako?” ⁶³ Da Yesu ma piküp bain yarilürr. Singüldü prrista akó oya imtinürr wagó, “Mi ne metat ngyaben Godón [ótókdakla], ka marü ayaldóla oya ngidü, amkoman poko adrratóm. Kibü kóbó tüzazilnüm: ia ma ene [Kerrisola], Godón Olom?”

⁶⁴ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Mazan namüla. Da ka yabü blaman byaldóla: ini tonarrdógab e sab kürü kósenane, Pamkolpamab Olom nótokla, mórrande wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, ó pülpül pokopükü tótókde kwitüdügab!”

⁶⁵ Ene pokodó, singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we atürrürr ngürsilanme akó we bóktanórr wagó, “Wa Godón ngi kulainda! Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata. E oya bóktan kuri barrkrrua: wa Godón ngi kuri kulaine! ⁶⁶ Yabü gyagüpitótók ia negako?”

Blaman ene pama bóktan yalkomólóp wagó, “Wa ngarkwatódóma бүдүлүм!”

⁶⁷ Ngibürr pama oya we gwerr atóng kwarilürr obzekdó akó tibiób tang kubidame we emkalnóp. Ngibürra oya obzek tang o-e emkalnóp, ⁶⁸ da oya we imtinónóp wagó, “Kerriso-e, ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nóto mómkóle?”

Pita Yesun Yalpinürr

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Pita wata kalkuma mórran yarilürr, kal akólórrón pul basirrdü. Darrü zaget ngul oloma oyaka we katókorrr. Oyabóka wagó, “Ma ta Yesukü asi namülnürrü, ene Galili olom!”

⁷⁰ Pita we balpinürr blamanab obzek kwata wagó, “Ka umul-kókla ma wa ia laró poko bóktandóla.” ⁷¹ Da wa kal akólórrón pul basirr amgatórr, ama barrbün mamtaedó wamórr. Akó darrü zaget ngul oloma Pitan ola esenórr. Ola nidi kwarilürr, ibübóka wagó, “Módóga! Ene pam Yesukü asi yarilürr, ene Nazarret olom.”

⁷² Pita akó karrkukusande balpinürr wagó, “Ka amkoman ene pambóka umul-kókanla!”

⁷³ Akó wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr, Pitaka togobórr. Oyabóka wagó, “Amkoman, ma ta darrü módóglá, zitülkus ma Galili olomla. Ki marü moba bóktandógab amzyatódakla.”

⁷⁴ Da módóga, Pita we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla! Kürü God ki kómórr, ka ne obae nóma namulo! Ka amkoman ene pambóka umul-kókla!”

Tai ene pokoandó, karrakarra póyaea we bóktanórr. ⁷⁵ Da Pita Yesun ene bóktan poko ugón gyagüpi amanikürr wagó, “Siman karrakarra póyaea bóktan küsil yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla.” Da Pita ene müöt pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka yónüm we bainürr.

27

Yesun Paelatka Idüdüp

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Zon 18:28-32)

§ 26:59 Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: Sanhedrin. 26:61 Zon 2:19 26:64 Daniel 7:13 26:66 Lebitikus 24:16 26:67 Aesaya 50:6

¹ Irrbianande, blaman wirri prrista Zu pamkolpamab [balngomól byarmarr pampükü] bóktan we ingrinóp Yesun бүдүлүмүкү амкалом. ² Da i Yesun sye-i amarükóp, we idüdóp, Rrom gabenan tangdó ingrinóp, ngi Paelat.*

*Zudas Tóba Bómkalórr
(Apostolab Tórrmen 1:18-19)*

³ Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nóto ingrinürr, oya kari gyaure koke simiógürr igó nóma umul bainürr wagó, Yesun kubó emkórre бүдүлүмүкү. Da wa ene 30 silba mani küp igósidi yakonórr wirri prrist akó balngomól byarmarr pamdó. ⁴ Zudas ibübóka wagó, “Ka amkoman kolaeen tonarr tónggapóna! Wa amkoman darrü kolae tonarr koke tónggapónórr, da ini pam yabü tangdó kótó ingrina бүдүлүм!”

Ene pama Zudasónbóka wagó, “Ini wa kibü müp koke-e! Ene wa marü müpe!”

⁵ Zudas ene mani küp [Godón Gyabi Müótüdü] amanórr, da we wamórr, sye-i gepko byamrókórr, da бүдүла we olean yarilürr.

⁶ Wirri prrista ene mani küp dakainóp. Da i bóktónóp wagó, “Ini amkoman gyabia inzan mani küp Godón Gyabi Müótan manipükü dayónüm, zitülkus ene Galili paman óea kubó tópkóne ini manianme.” ⁷ Da i bóktan ingrinóp, ene manie darrü paman түp poko amiógüm, mariti alongalo elklaza nóto tólbael yarilürr. Ene түp poko mogob pamab gapók balüng bwób ki yaril. ⁸ We zitülkUSDü, ene түp poko ngi we ngyesilóp “Óepükü Tüp Poko,” akó errkya† wata ngiliandako.

⁹ Ngaen prropeta Zerremaeazan bóktanórr, küppükü bainürr, wagó, “I ene mani küp yazebóp, Isrrael pamkolpama ne ngarkwat ingrinóp oya бүb amiógüm. ¹⁰ Ene manie darrü oloman түp poko we amigóp, alongalo elklaza mariti nóto tómbapón yarilürr, kürü Lod iazan kyalórr.”

*Paelat Yesun Amtin Bóktan Poko Imtinürr
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Zon 18:33-38)*

¹¹ Yesu Paelatón obzek kwata zamngólórr, Rrom gabena ugón wató yarilürr. Oya imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab king módóglá?”

Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna.” ¹² Wirri prrist akó balngomól byarmarr pama Paelatka Yesun kotóm ain bóktan nóma aman kwarilürr, Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr.

¹³ Da Paelat oyabóka wagó, “Ia ma arrkrrudóla, marü blaman ne kotóm ain bóktan amandako?”

¹⁴ Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün-abün gyagüpitótók yazebórr.

*Yesu Tóba Bүдүл Bóktan Ipadórr
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Zon 18:39-19:16)*

¹⁵ Blaman pailzan [Bүдүл Kórzyón Tóredó], Rrom gabena darrpan pam tümün müótüdügab irrualórr pamkolpamab ubi ngarkwatódó. ¹⁶ Ene ngürrdü, darrü umulürrün kolae pam asi yarilürr tümün müótüdü, oya ngi Barrabas. ¹⁷ Pamkolpama darrpan pokodó nóma kwób bazenórr, Paelat ibü nümtinóp wagó, “Yabü ubi iada: ia ka nadü pam irruno tümün müótüdügab? Barrabas, ta ia Yesu, [Kerrisobóka] noan ngiliandako?” ¹⁸ Wa umul yarilürr igó, wirri prrista Yesun igósidi ekyenóp, zitülkus ibü gyagüp kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama Yesuka atan kwarilürr.

* **27:2** Paelat Zudia akó Samarra prrobins nis alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr. **27:3** Apostolab Tórrmen 1:18-19 † **27:8** Ene errkya bóktan opora ene tonarrbóka apóna, Metyu ini peba ugón wialómóp. **27:10** Zerremaea 32:6-9; Zekarraea 11:12-13

19 Paelat tóba zazan mórran klamdózan mórran yarilürr, oya kola bóktan zirrapónórr wagó, “Ene kolae tónggapón-koke pam elkomól! Ini irrüb kürü nusdü ka kari müpdü ta koke namüla oyabókamde.”

20 Da wirri prrist akó balngomól byarrmarr pama, pamkolpam gyagüpitótók we nókyenóp Paelatón atom Barrabasón tümün müötüdügab arruanóm akó Yesun бүдүлүмүкү амкалом.

21 Paelat pamkolpam nümtinóp wagó, “Ini nis pam nisdügabi, ka tümün müötüdügab nadü pam irruno yabüñkü?”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Barrabas!”

22 Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, “Ia ka dama Yesun ia yangono, Kerrisobóka noan ngiliandako?”

I blamana bóktan yalkomólóp wagó, “Oya krrosdó emngyelam!”

23 Paelat ibü nümtinóp wagó, “Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr?”

Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, “Krrosdó emngyelam!”

24 Paelat nóma ngakanórr wagó, wa gaodó koke yarilürr darrü kla tónggapónóm Yesun tangamtinüm - pamkolpama gazirrum kena bainüm - wa nae itürr, tóba tang pamkolpamab obzek kwata we bagulürr. Wa ibübóka wagó, “E ne poko tónggapóndakla, ene paman бүдүл мүп sab kótó koke ipudo. Sab yabü müp yarile!” 25 Pamkolpam blamana bóktan yalkomólóp wagó, “Ene paman бүдүл мүп sab kibüka ki yarilün akó kibü olmaldó!”

26 Da Paelat Barrabasón ibüñkü we irruanórr tümün müötüdügabi. Da wa gazirr pam we nilóp Yesun kus pokopükü sye-i‡ ailüm. Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab tangdó we ingrinürr krrosdó amngyelóm.

Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]

(Mak 15:16-20; Zon 19:2-3)

27 Da módóga, Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp gabenan wirri müótan kal akólórrón pul basirrdü. I tibiób blaman kamdal we ngibaunóp Yesun kal-kal angónóm. 28 Oya tumum mórrkenyórr enólóp, ama akó óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp. 29 I akó oya singül müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da i oya singüldü we emngyelóp. Tutul tangdó go tupuru ingrinóp. I tibiób wakósingül nümgünóp, oya we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke, a i oya tiz yangónónóp wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!” § 30 Da i oya akó gwerr we atóngnóp akó tupuru oya tangdó kla ipüdóp, da singül we emkalnóp. 31 Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i oya ene óe-óe mórrkenyórr we ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp. Da i oya we idüdóp krrosdó amngyelóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)

32 I nóma bauslürr Zerrusalem wirri basirrdügab, i darrü Saerrin wirri basirr pam we emrrónóp, ngi Saemon, da gazirr pama oya arüng-arüng we zirrapónóp Yesun krros bügasilüm. 33 Solodó, i darrü pokodó babzilürr, ngi Golgota (oya küp módóga: “Singül Kakan Bwób Poko”).* 34 I oya waen akyanóm kain koralórr anónóm, darrü kapan klampükü yarrisarri apórrón. Nóma apókórr, da bangónórr anónóm. †

35 Oya krrosdó we emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr basenóm wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya

27:24 Duterronomi 21:6-9 ‡ 27:26 kus pokopükü sye lar sopae-e tónggapórrón syea, kalmitzan aelórrón, pepeamdó kus poko akyarrón. Kolae tonarr tómbapón pam, ibü akrran klama. Mórrke-mórrke módóga: whip ó flog. § 27:29 Ene tonarrdó, Zu kinga tupuru omrralórr, akó óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. * 27:33 Aprrapórr ini pokoan ngi Singül Kakan Bwób Poko yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. † 27:34 Ene waen bidal akyan anón kla yarilürr. 27:34 Wórr Peba 69:21

mórrkenyórr we arrgrütóp tibióbkü. ³⁶ Ene kakóm, i we bobrranórr, oya ngakanóm. ³⁷ Oya sisingül darrü nugup pósek emngyelóp, wialómórrón ini bóktan opore, oya ne bóktana бүдүлдү ingrinürr wagó, “Ini wa Yesue, Zu pamkolpamab King.” ³⁸ Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr gómól pam nis tibiób krrosdó nómngyelóp Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.

³⁹ Pamkolpama nidi bórrgrat-tórrgrat kwarilürr, oya kle-kle yalnónóp. Tibiób singül búngapnóp igó bóktankü wagó, ⁴⁰ “Ma módóglá, Godón Gyabi Müót nótó ki ilgüte akó ma aüd ngürr kugupidü ki ela! Moba kóbó zid bai! Ma ne Godón olom nómadóla, da krrosdógab ugó tibi!”

⁴¹ Dadan ngarkwatódó, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó balngomól byarmarr pama Yesun we tiz yangónónóp wagó, ⁴² “Wa ngibürr zid bain yarilürr, da wa ma gaodó kokea tóba zid bainüm! Ia wa Isrrael pamkolpamab kinga, be? Errkyadan ugó kóbó ki tibi ene krrosdógab. Mi oya amkoman kubó igósidi yangurre! ⁴³ Wa Godón amkoman angunda. God oya ki zid syó errkyadan, Godón ubi ne asi nóma yarile oyaka, zitülkus wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka Godón olomla.’ ”

⁴⁴ Ene gazirr-gazirr gómól pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó amngyelórrón nidi namülnürr, oya ta dadanzan kle-kle yalnórr.

Yesu Nurrótókórr

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

⁴⁵ Abüs singülküp nóma semrranórr, tümüna blaman bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr. ⁴⁶ Abüs aüd küp ngarkwat nóma semrranórr simam, Yesu wirri gyagüpi we taegwarr apónórr wagó, “Eli, Eli, lama sabagtani?” Oya küp módóga: “Kürü God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla kólbanan?”

⁴⁷ Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya bóktan nóma barrkrrurr, da we bóktónóp wagó, “Wa Ilaezan‡ nyaunda.” ⁴⁸ Dümdüman darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan kla§ ipadórr, muran waendó yanggóbólórr, aul pepeamdó amrókórr, da oya ekyanórr ausüm.

⁴⁹ A ngibürra we bóktónóp wagó, “Kubó, mi kya kóbó ngakónónóm, Ilaeza ia kubó tame oya zid ainüm.”

⁵⁰ Yesu akó wirri gyagüpi taegwarr apónórr, tóba dómdóm ngón we semanórr, da nurrótókórr.

⁵¹ Da módóga, Godón Gyabi Müót kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra* olean yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr, tai kwitüdügabi kókó tüp. Tüpapükü mórrbaengórr, wirri ingülküpapükü órpókal bangónóp. ⁵² Gapókapükü tapabakuóp, akó ngaen abün ne Godón amkoman angun pamkolpam kwarilürr, nidi nurrbarinürr, God ibü ugón irsinürr arróldó. ⁵³ I tibiób gapók nümngütóp. Yesun arsümül tonarr kakóm, i blamana Zerrusalem we barrbünürr, Godón gyabian wirri basirrdü. Ibü abün pamkolpama nósenónóp.

⁵⁴ Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam tóba gazirr pampükü Yesun nidi ngakan kwarilürr, i tüp mórrbaengde nóma esenóp akó blaman ne tórrmen tulmila tómbapón kwarilürr, i blaman kari gum koke koralórr. I blamana inzan bóktónóp wagó, “Amkoman, wa Godón olom yaril!”

27:35 Wórr Peba 22:18   **27:39** Wórr Peba 22:7; 109:25   **27:40** Metyu 26:61; Zon 2:19   **27:43** Wórr Peba 22:8   **27:46** Wórr Peba 22:1   ‡ **27:47** Ilaeza: Ibrü bóktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea eli.

§ **27:48** mórrkenyórr pokozan kla, Mórrke-mórrke módóga: sponge. Kübül akó spun bagul klama.   **27:48** Wórr Peba 69:21   * **27:51** Ene wirri adrratórrón mórrkenyórra Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: Holy of Holiest). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan.   **27:51** Bazeb Tonarr 26:31-33

⁵⁵ Ene pokodó abün kol kwarilürr, barrkyanan kandógabi nidi azil kwarilürr, Yesun Galiligabi nidi mamoonónóp oya tangamtinüm. ⁵⁶ Inkü we kol koralórr: Merri Magdalin,† Merri, Zeims a Zosep ibü aip nóto warilürr, akó Zebedin olom nisab aip.

Yesun Gapókdó Ingrinürr

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

⁵⁷ Simaman nóma yarilürr, darrü mórrel pama ugón tübzilürr, ngi Zosep. Wa Arrimatia wirri basirr pam yarilürr, Yesun darrü umulbain olom. ⁵⁸ Wa Paelatka we wamórr, da Yesun бүдүл бүбүм we yatorr. Pelat arüng bóktan zirrapónórr wagó, Yesun бүб Zosepón akyanóm. ⁵⁹ Zosep бүб ipadórr, da wirri darrem baeb tóman-koke mórrkenyórrri we errgótanórr, ⁶⁰ da gapókdó we ingrinürr, tóbankü ngaensingülan ne kla ilüngürr karrkukus ingülküpdü. Da wa ene gapók mamtae murrausüm wirri ingülküp we yanenórr. Da wa ae wamórr. ⁶¹ Merri Magdalin, akó darrü Merri ola mórran namülnürrri, obzek ma gapókdó.

Gapók Ngakan Pam

⁶² Yesun ne ngürr emkólóp, ugón dómdóm elklaza tómbapón ngürr‡ yarilürr. Ene ngürr kakóm ma ibü [Sabad] ki yaril. Wirri prrist akó Parrisia Pelatón asenóm ugón ogobórr. ⁶³ Oyabóka wagó, “Wirri pam, kibü kuri ngambangóle, ene ilklió бүлиón pam ne arról nóma yarilürr, wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka sab aüd ngürr kakóm бүдүлдүgab ugón türsümulo.’ ⁶⁴ Da arüng bóktan ugó nókyenónóm oya gapók tai murrausüm akó morroal ngakanóm, ngarkwat kókó aüd ngürra nóma bobrrone. Oya umulbain olmalab sab gaodó koke ia yarile, oya бүдүл бүб gómól-gómól apadóm akó pamkolpamdó bóktanóm wagó, ‘God oya бүдүлдүgab kuri irsümüle.’ Ini dómdóm ilklió бүлиón bóktan sab wirri kolae yarile. Ngaen-gógópan kla wa tai wirri kolae koke yarilürr.”§

⁶⁵ Pelat ibübóka wagó, “Gazirr pam yazebam, da ugó ogob. Ene gapók morroal ngakan ki kwarilün yabü gyagüpitótók ngarkwatódó.”

⁶⁶ Da i we ogobórr, ene gapók mamtaedó ne ingülküp yarilürr, wirri karrkukus sye-i arümóp anen-gum akó pama gapókdó bangrin-gum. Gazirr pam ola bingütóp gapók ngakanóm.

28

Yesun Бүдүлдүgab Irsümülürr

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

¹ [Sabada] nóma blakónórr, udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, sisa nóma balgón yarilürr, Merri Magdalin akó darrü Merri gapók angónóm aurrürrri. ² Da módóga, tüpa wirri arüangi we mórrbaengórr, zitülkus Lodón darrü anerrua kwitümgabi we tübinürr. Wa gapók minggüpanandó wamórr, da ene ingülküp we yanenórr mamtaedógab. Tüób wa we mórran-mórran bainürr ene ingülküp kwitüdü. ³ Oya бүб a obzek igó yarilürr, wamaka aona warri amanda. Oya mórrkenyórra ongang bapólórr wamaka gabülpian pülpül pokoa. ⁴ Gapók ne gazirr pama ngakan koralórr, ibüka kari gum tórrngón koke yarilürr, da i бүдүл pamzan bainóp.

† **27:56** Magdalin, oya küp módóga: Magdala basirr olom. **27:56** Luk 8:2-3 ‡ **27:62** dómdóm elklaza tómbapón ngürr Prraede ngürr yarilürr. **27:63** Metyu 16:21; 17:23; 20:19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33 § **27:64** Zu wirri ngi pamab gyagüpitótók igó yarilürr: ngaen-gógópan ilklió бүлиón igó yarilürr wagó, Yesu tóba zidbain pambóka ngiblianórr. Dómdóm ilklió бүлиón ma igósa: Yesu tóbabóka wagó: “Ka sab бүдүлдүgab türsümulo aüd ngürr kakóm.” * **28:1** Udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr.

⁵ Da anerrua ene kolbóka wagó, “E gumgu. Ka umulóla e Yesun amkündakla, krrosdó noan emngyelóp. ⁶ Wa aini babula, zitülkus oya kuri irsümüle, wa tüób enezan yarilürr. Da yao, ene poko ngakanóm togob, oya büb ne angrirrün yarilürr. ⁷ Da büsai-büsai ugó ogob errkyadan. Oya umulbain olmal umul-umulan ngintinamke magó, ‘God oya бүдүлдүgab kuri irsümüle! Wa Galili tótókdase yabü singül kwata. E kubó oya ola esenane!’ Ka yabü umul-umulan ngitanóm tama.”

⁸ I gum tórrngónkü büsai-büsai we aurrürrü gapókdógab. Ibü бүbdü ta wirri bagürwóma түbangrinürr, da we busorri umulbain olmal umul-umulan ngibtanóm.

⁹ Da módóga, i umulbain olmal umul-umulan ngibtanóm nóma aurnürrima, da Yesukü basenóp. Ibübóka wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün!” Da i oyaka we aurrürrü, wakósingül nülkamürrü, oya wapór nis nómoarri, oya [ótókóm]. ¹⁰ Yesu ibübóka wagó, “E gumgu; ugó aurrám kürü zonaretal umul-umulan ngibtanóm, Galili tótókóm. I kürü sab ola kóserre.”

Gapók Ngakan Pamab Bóktan

¹¹ Ene kola nóma ogoblórr, da módóga, gazirr pam, gapók nidi ngakanónóp, i ta we bakonórr Zerrusalem wirri basirrdü. Wirri prristab umulüm, blaman poko adrrütóp gapókdó ne klama tómbapónóp. ¹² Wirri prrist akó [balngomól byarrmarr pama] darrü bóktan akó we tónggapónóp, da wirri ngarkwat mani gazirr pam nókyenóp. ¹³ Ibübóka wagó, “E sab igó kwarilünke magó, ‘Yesun umulbain olmala irrüb togobórr a бүдүл бүb ugón sipüdóp, ki ut nóma koralórr.’ ¹⁴ Gabena ne ini bóktan nóma arrkrue, ki sab oya gyagüpitótók yalüngrrre kibü amkoman angunüm, da yabüka sab darrü müp babul yarile.”†

¹⁵ Ene gapók ne gazirr pama ngakan koralórr, ene mani ipüdóp, da wirri ngi pamab bóktan mamunóp, ibü enezan nilóp.

Da Zu pamkolpama ene bóktan‡ metat ayodako, tai ene ngürrdügab ngarkwat kókó ta errkya.

Yesu Tóba 11 Umulbain Olmal Godón Morroal Bóktan Bүdrratóm Zirrapónóp (Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

¹⁶ Ene 11 umulbain olmala Galili we ogobórr, ene pododó, Yesu ibü enezan nilóp ola tótókóm. ¹⁷ I oya nóma esenóp, i wakósingül we nümgünóp oya agürüm. A ngibürr wa gyagüp-gyagüp koralórr wagó, “Ia amkoman watóke?” ¹⁸ Yesu ibü minggüpanan nóma tamórr, ibübóka wagó, “Kürü Aba blaman ene balngomól arüng kókyanórr, kwitüm akó tüpdü. ¹⁹ Da e igóside ugó ogob pamkolpamdóma bwób-bwób. Sab kürü umulbain olmalóm ninamke, ibü [baptaes bainkü] Aban ngidü, Oloman ngidü akó Godón Samuan ngidü, ²⁰ akó ibü umul bainkü blaman bóktan karrkukus amorránóm, ka yabüka ne poko arüngi bóktan namülnürrü mamóanóm. Da módóga, ka sab yabüka asi namulo metat, kókó tüpan blakón tonarra nóma tame.”

Metyun Peba aini blakónnda.

† **28:14** Rrom gazirr pama zaget bwóbdü nóma umtule, oya darrem wata módóga: бүдүл. ‡ **28:15** Ene obae bóktan módóga: Yesun umulbain olmala Yesun бүb gómól-gómól ipüdóp, gapók ngakan pam ut nóma kwarilürr. **28:16** Metyu 26:32; Mak 14:28 **28:19** Apostolab Tórrmen 1:8

Morroal Bóktan Yesunkwata, Mak Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Darrü pam ngi Zon Mak ini peba wató wialómórr. Zon Mak darrü Yesun zaget pam yarilürr. Wa [apostol] Pol akó apostol Pita ibü gódam yarilürr. Yesu ngaen-gógópan kwitüdü kasilürr, da Mak ini peba solkwat we wialómórr. Wa ugón Rrom wirri basirrdü ngyaben yarilürr. Ene tonarrdó, Pita ta ola ngyaben yarilürr. Wa ngaen Yesun umulbain olom yarilürr, da wa Makka Yesun bóktan tulmil okaka izazinürr, oya tangamtinüm ini peba wialómóm. Ene igósüm, pamkolpama Yesun zaget akó oya morroal bóktan metat gyagüpi amanóm.

Ini peban póep Isrrael kantrri tómbapónórr, Rrom alam kan-koke yarilürr. Isrrael pamkolpam Zu pamkolpambóka ngiblianónónóp. Zu pamkolpam Isrraelón olmalbobatal kwarilürr, oya darrü ngi Zeikob. Isrrael Eibrra-amón bobat yarilürr. Eibrra-am akó oya olmalbobatal God [ótók] kwarilürr. Zu pamkolpama Godón gida mamóan kwarilürr, wa Mosesón ne kla siliónórr, ngaen nóto ngyabelórr. Yesu solkwat tómtómólórr.

Isrrael pamkolpama Ibrü bóktan akó Arram bóktane bóktan kwarilürr. A Zu-koke nidipko akó abün Zu pamkolpama Grrik bóktane bóktan kwarilürr. Da módóga, Mak tóba peba Grrik bóktane we wialómórr.

Yesun amtómól tonarrdó, Rrom singüdü pama barre bwób idi balngomól kwarilürr, darrü Isrrael kantrri yarilürr. Ibü king sisabóka ngilianónóp. I gabena zirrapónóp, ngi Paelat, Isrrael pamkolpam balngomólóm akó i ibü zirrnótóknóp taks mani aliónum.

Ngaen Zu balngomól pama abün gida kwitüm omelólórr ene gida, God Mosesón ne kla siliónórr. Ini pamab gida kari müp koke kwarilürr Zu pamkolpamdó. Yesu umul bain yarilürr wagó, zitülkus babula ini gida mamóanom. We ngarkwatódó, Zu balngomól pama ngürsil kwarilürr Yesuka.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Zon Baptaes Pam 1:1-13
- B. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü 1:14-9:50
- C. Yesun zaget wa nóma agótagól yarilürr Galili prrobinsdügabi ama Zerrusalem wirri basirrdü 10:1-52
- D. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó 11:1-13:36
- E. Yesun amigóp akó бүдүлүмүкү emkólóp 14:1-15:47
- F. God Yesun irsümülürr бүдүлдүgab 16:1-8
- G. Yesu tóba okaka tübyónürr pamkolpamdó akó kwitüdü alkomólórr 16:9-20

*Zon [Baptaes Bain] Paman Bóktan
(Metyu 3:1-12; Luk 3:1-18; Zon 1:19-28)*

¹ Morroal Bóktana ae bókyanda, Yesu Kerrisonkwata, Godón Olom. ² Enezan wialómórróna [prropet] Aesayan pebadó, God [Kerrisodó] ne poko bóktanórr wagó,* “Turrkrru! Ka sab kólba bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.

Wa sab marü kwat wató ngagróte.”

³ “Darrü pama taegwarrdase [ngüin-koke bwóbdü] wagó, ‘Kwat ngagrótam [Lodón] tótókóm

* 1:2 Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain Pam. 1:2 Malakae 3:1

akó kwat morroal dümdüm alótam oyankü.' "†

⁴ Da Zon Baptaes Bain Pama we okaka tübyónürr ngüin-koke bwóbdü, bóktan igó amgolkü wagó, "Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi. Da ka yabü baptaes ninünümo. Ene igósüm, God yabü kolae tonarr sab norrgorre." ⁵ Blaman pamkolpama ogoblórr, Zudia prrobins kugupidü ne basirrdügabi akó Zerrusalem wirri basirrdügabi, Zonón bóktan arrkrum. I tibiób kolae tonarr nóma okaka uzazilürr, da Zon ibü baptaes nyónónóp Zodan tobarrdó.

⁶ Zon wa [kamel] ngüin mórrkenyórr bamelórrón yarilürr, akó wa lar sopae belt baterrón yarilürr. Oya alo kla we kla yarilürr, paza tónók akó molpokodó gus mor. ⁷ Wa ibüka bóktan amgolórr wagó, "Darrü pama kürü solkwat tótókda, wirri arüng nótóke kürükagab. Ka ta ngarkwatódó kokela tüp aupüm oya wapórdó bamel kla sye agom.‡ ⁸ Ka yabü nae-e baptaes baidóla, a wa sab yabü Godón Samu-i baptaes bain yarile."

*Yesun Baptaes Ain akó [Satanian] Algomól Yesun Kolae Tonarr Tómbapónóm
(Metyu 3:13-4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)*

⁹ Ene tonarrdó, Yesu we tübzilürr Nazaret wirri basirrdügab, Galili prrobins kugupidü, ó Zon oya we baptaes yónürr, Zodan tobarrdó. ¹⁰ Dümdüman Yesu naedógabi nóma saogórr, wa pülpül esenórr nóma tapabakulürr. Akó wa Godón Samu we esenórr, kwitümgabi abindi akó oya kwitüdü amngyelde nurre póyae buli. ¹¹ Kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórükürr wagó, "Ma kürü kólbanan olomla. Kürü [moboküpdü ubi] marükama. Ka kari barnginwóm kokela marüka."

¹² Dümdüman oya Godón Samua we idódürr ngüin-koke bwóbdü. ¹³ Wa olazan yarilürr, wa 40 ngürr amanórr, satania nóla alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tónggapónóm. Yesu nurr larpükü nyabelórr ama [anerrua] oya we tangamtinóp.

*Yesu Tokom Wapi Baib Pam Ngibaunürr Oyaka Solkwat Atanóm
(Metyu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁴ Zonón tümün müótüdü we ingrinóp. We kakóm, Yesu ma Galili wamórr, Godón Morroal Bóktan amgolkü. ¹⁵ Wagó, "Ene tonarra kuri tübzile. Godón Kingzan Balngomóla minggüpanan kuri tübine. Yabiób kolae tonarrdógabi ugó tübyalüngam, ama Morroal Bóktan amkoman angunüm!"

¹⁶ Yesu Galili Malu§ kabeara nóma wamlórr, wa nis pam nis nósenórr, Saemon akó oya zoret, Endrru. I net yagóbnürr naedó, zitülkus i wapi baib pam nis namülnürr. ¹⁷ Yesu ibü nyalórr wagó, "Yao! Kankü turram. Ka yabü pamkolpam bumióg umul nino." ¹⁸ Darrpan güblang i ne arrkrurri, tibiób net ola bimgatrrri, da Yesuka we akyarri.

¹⁹ Yesu ne barrkyananbóka nóma wamórr, wa nis narezoreti pam nis nósenórr, Zeims a Zon, Zebedin olom nis. I tibiób butüdü net barrgüp namülnürr. ²⁰ Yesu ibü we nósenórr, da ibü dümdüman we nginaunürr oyaka solkwat akyanóm. I tibiób ab Zebedin ola amgatrrri butüdü, tóba zaget pampükü, da Yesuka we akyarri.

*Kolae Samupükü Pam
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü wamórr kókó Kaperrna-um wirri basirrdü. Darrü [Sabad] ngürrdü wa [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] ugón bangrinürr, da umulbain ngarkwat we bókyanórr. ²² Pamkolpama gübarirr aengóp,

† 1:3 Ini bóktan alap-alap angrirrüna; paman moboküpbóka apónda. 1:3 Aesaya 40:3 1:6 2 King 1:8
‡ 1:7 Ini bóktanán küp módóga: "Ka ta ngarkwatódó kokela oya ngibürr zaget tólbaelóm." 1:11 Bwób Zitül
22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; 12:18; Mak 9:7; Luk 3:22 1:15 Metyu 3:2 § 1:16 Galili Malu
wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea.

wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp. Zitülkus módóga, wa ne balngomól arüngi umul bain yarilürr, wa Mosesón gida umulbain pam nórrgrótóp.

²³ Dümdüman ene tonarrdó, darrpan kolae samupükü pam ibü kwóbbazen müót kugupidü we yarilürr. Kolae samua ene pam we zirratakórr wirribóka taegwarr apónóm wagó, ²⁴ “Marü ubi laró tónggapónóma kibüka, Yesu Nazaret olom? Ia ma kibü kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótókla. Ma Godón Gyabian Olomla!”

²⁵ Yesu ene kolae samu agórr wagó, “Piküp bai! Ma ugó tubrra we pamdógab!”

²⁶ Kolae samua ene pam wirribóka inurr. Wa karibóka-koke taegwarr apónórr, da wa we tubrranórr ene pamdógabi. ²⁷ Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da i tibiób bamtinónóp wagó, “Ini ia laróga? Ini küsil umulbain bóktana, balngomól arüngpükü! Wa kolae samu dele arüng bóktan aliónda akó i oya bóktan arrkrrudako!”

²⁸ Da módóga, Yesunkwata bóktana büsai we büdólórr dudu Galili bwóbdüma.

Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Metyu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Yesu tóba tokom umulbain olmalpükü kwóbbazen müót we amgatórr, ama Saemon a Endrru, ibü müótüdü bangrinürr. ³⁰ Saemonón mónang güb azid warilürr, nyórrdü utürrün, da dümdüman i Yesun we izazilóp oyakwata. ³¹ Da Yesu azid koldó we wamórr, oya tangdó omoanórr, mórran-mórran wyónürr, solkwat we zamngólórr. Da oya ene azida wata we zungatórr. Solkwat wa ibü alo kla we nganinóp.

³² Ene simaman, abüsa nóma mórralórr,* pamkolpama Yesuka blaman azid kolpam akó kolae samupükü kolpam ugón tübarrmülürr. ³³ Blaman ene basirr pamkolpama we kwób tóbazelórr kókó ene müót mamtaedó. ³⁴ Yesu ia-ia abün azid kolpam we dólóng nyónónóp, akó abün kolae samu amalórr. Wa kolae samu koke ok ninóp bóktanóm, zitülkus i umul koralórr, wa nótó yarilürr.

Yesu Galilim Tóba Bóktan Amgol Yarilürr
(Luk 4:42-44)

³⁵ Sisa balgón tai küsil yarilürr, Yesu müót zokrrrok we amgatórr. Wa ene basirr amgatórr, da kolpam-koke bwóbdü wamórr. Wa ola tóre ako yarilürr. ³⁶ Saemon tóba kamdalpükü oya amkünüm we bazebórr. ³⁷ Nóma esenóp, i wagó, “Blaman pamkolpama marü amkündako!”

³⁸ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Mi wata ini ngibürr basirrdüma ogoblo, ini wirri basirr minggüpanan nidipako. Ka ta ola amgolo Morroal Bóktan, zitülkus ka ugósüm tamórró.”

³⁹ Da módóga, wa we wamlórr basirr-basirr Galili kugupidü, Godónkwata Morroal Bóktan amgolkü tibiób kwóbbazen müótüdü akó kolae samu amankü.

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Darrpan soso azid pama tamórr kókó Yesuka. Wa wakósingül nülkamülürr, da wa we bóktanórr wagó, “Marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü [tóman] arrgonóm Godón ilküpdü.”†

⁴¹ Yesu oya kari gyaur koke esenórr, tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Kürü ubia! Tómana ki barrgo!” ⁴² Dümdüman ene

1:22 Metyu 7:28-29 * **1:32** abüsa nóma mórralórr, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm. **1:39** Metyu 4:23; 9:35 † **1:40** tóman arrgonóm Godón ilküpdü: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó [Godón Gyabi Müót] kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm.

soso azida oya we amgatórr. Tómana oya бүб ugón amgatórr. ⁴³ Dümdüman Yesu oya zirrapónórr, wirri arüng bóktanpükü ⁴⁴ wagó, “Tai turrkrru! Ma ini poko darrü olom azazilgu! A ma wam [prristdü], moba bómtyanke, da wa marü бүб sopae tai ki ngamka. Yabü ne ngaen Moses ne gida bóktan poko nókyenóp, da ene [gyaur kla] kubó [Godón Gyabi Müötüdü] idódke prrista ola urdü agasilüm pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpdü.”

⁴⁵ Da ene oloma ma we wamórr, blaman bwóbdüma бүдrratkü ne pokoa tómbapónórr. Wa bóktan we ayorr. Yesu ma igósidi gaodó koke yarilürr panzeana tótókóm blaman wirri basirrdü. Ene pokodó, Yesu kolpam-koke bwóbdü igósidi ngyabelórr. Ó da módóga, blaman pamkolpama bwób-bwób we togoblórr ama oyaka.

2

Yesu Бүб Бидал Pam Dólóng Yónürr (Metyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Ngibürr ngürr kakóm, Yesu Kaperrna-um wirri basirrdü we alkomólórr, ó pamkolpama bóktan barrkrrurr wagó, “Wa müötüdü asine.” ² Abün pamkolpama togoblórr, darrpan pokodó kwób bazenóp ene müötüdü. Ene müót kugupi mamtae wata barümürrün yarilürr. Yesu ibü Godón bóktan we umul bain yarilürr. ³ Da módóga, ngibürr kolpama ugón түbabzilürr. Tokom pama ibükagab, darrü бүб bidal pam sidódnóp ama oyaka. ⁴ I ene pam minggüpanan koke idüdüp, zitülkus pamkolpamab ngoro ola yarilürr. Da módóga, i mórrkakakdó bamselórr ene pampükü. I mórrkakak we tae apónóp, Yesu ne pokodó zamngól yarilürr. I nóma tae apónóp, ene pam rraparrapapükü we түp solkomólóp, Yesun obzek kwata. ⁵ Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa бүб bidal pamdó bóktanórr wagó, “Kürü olom, ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma!”

⁶ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bobrralórr, gyagüpi tótókde ⁷ wagó, “Ini pama ini poko inzan iade bóktanda? Wa Godón pabo apadóm kainda! Gaodó ia nótóke kolae tonarr barrgonóm, a wata God tebean?”

⁸ Dümdüman Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E wa inzan poko iade gyagüpi tótókdakla yabiób moboküpdü? ⁹ Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm ini бүб bidal pamdó? Ia, ‘Marü kolae tonarr barrgorónako,’ ta ia, ‘Bupa, moba nyórr errngam, da ugó agólóm bai?’ ¹⁰ Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, Pamkolpamab Oloman balngomól arüng asine ini түpdü kolae tonarr barrgonóm.” Da wa ene бүб bidal pamdó bóktanórr wagó, ¹¹ “Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr ipa, da ugó wam, moba müót basirrdü!”*

¹² Dümdüman ene pama bupadórr, tóba nyórr ipadórr, da we wamórr blaman pamkolpamab obzek kwata. I blamana gübarirr aengóp akó i Godón we yagürrnóp. I igó zwapolórr wagó, “Iba, inzan kla ta mi ngaen kokean esenóp!”

Yesu Libaen Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm (Metyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Yesu akó we alkomólórr Galili Maludü. Wa malu kabeana nóma wamlórr, wirri pamkolpamab ngoroa we togoblórr oyaka, da wa ibü we umul bain yarilürr. ¹⁴ Wazan

1:44 Lebitikus 14:1-32 * **2:11** Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman бүб dólóng ain. Nizan müp darrpan ngarkwatódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman бүб dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgondógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng ainda pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm.

wamlórr, wa [taks mani dakabain pam] we esenórr, ngi Libae, Alpeiusün olom, tóba kari zaget müötüdü mórrande. Yesu oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka tókya!” Libae we bupadórr, oyaka we akyanórr.

¹⁵ Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Libaen müötüdü nóma alo yarilürr, abün taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpama we togobórr, inkü alom ene tógaldó. Zitülkus módóga, Yesuka abün inzan pamkolpama atan koralórr. ¹⁶ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama, akó tib [Parrisi] kwarilürr, Yesun alode nóma esenóp taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü, da i oya umulbain olmal nümtinóp wagó, “Wa iade aloda inzan kolpampükü?”

¹⁷ Yesu ibü nurrkruóp, da bóktanórr ene pokodó wagó, “Azid-koke kolpam nidipako, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. Ka ini tüpdü igósüm koke tamórró igó, dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab.”

Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Metyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Darrü tonarr, Zon [Baptaes Bain] Paman umulbain olmal akó Parrisi, i alo bütók kwarilürr. Ngibürr kolpama Yesun amtinüm togobórr. I oya imtinóp wagó, “Ia Zonón umulbain olmal ó Parrisiab umulbain olmala alo larógóm bütókdako, a marü ma koke?”

¹⁹ Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “Yabü gyagüpitótók iada, pamkolpama kol amióg tóredó ia kubó alo bütókrre, kol amióg pam ibüka nómade? Koke! Kol amióg pamzan asine ibüka, i alo koke bütókrre. ²⁰ A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam† ibükagabi nóma sipüdrre. Da ene ngürrdü i sab alo bütókrre.

²¹ “Darrü oloma küsil mórrkenyórr poko koke arrgüpe ngaep mórrkenyórrdü tae murrausüm. Wa ne nóma tólaele, ene küsil mórrkenyórr pokoa nóma korrom baine, ene ngaep mórrkenyórr sab amurrute da batürrre, ama tai wirri tae ine. ²² Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó. Wa ne nóma tólaele, ene waena kubó ene ngaep bele amkene. Waen a lar sopae bele sab kolae baine. Igósidi, küsil waen wata küsil lar sopae beledó errngómórrre.”‡§

Yesu [Sabadan] Loda
(Metyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu [wit] apapana tótók yarilürr. Oya umulbain olmala wanküzan ogoblórr, i wit küp we zulkulóp alom.* ²⁴ Da Parrisia Yesuka we bóktónóp wagó, “Ngaka, marü umulbain olmala ene zaget iade tónggapóndako, gyabi ne klame Sabad ngürrandó?”

²⁵ Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E ia kokean etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom nóma yarilürr? ²⁶ Wa Godón [Palae Müötüdü] bangrinürr, Abyatarr [singüldü prrist] nóma yarilürr, da ene gyabi brred elorr, prrista Godón obzek kwata ne kla urrbulürr. Ngibürr tóba pam nülinóp. A Mosesón gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred alom; wata prristab dümdüme, ene brred alom!”

† **2:20** kol amióg pam wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. ‡ **2:22** Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele anggratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea anggratóm. § **2:22** Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako. * **2:23** Ene tonarr; Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo бүдүл nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. **2:23** Duterronomi 23:25 **2:25** 1 Samuel 21:1-6 **2:26** Lebitikus 24:9

²⁷ Yesu elakónórr wagó, “Sabad pamkolpamab morroalóm tónggapónórr. Pamkolpam Sabadan morroalóm koke tómbapónóp. ²⁸ Da ka Pamkolpamab Olomzanla, ka ta Sabadan Lodla.”†

3

Tang Bidal Pam

(Metyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Akó darrü [Sabad] ngürrdü Yesu [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] bangrinürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi airrün. ² Ngibürr Parrisia kwat amkün kwarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm, da oya tai ilküpane we idódnóp wa, ia wa kubó Sabad ngürrdü ene pam dólóng ine.* ³ Yesu ene tang bidal pamdó we bóktanórr wagó, “Bupa, ugó zamngól blamanab aodó!” ⁴ Da Yesu ene Parrisidü we bóktanórr wagó, “Mibü gidadógab ia taia Sabad ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae tónggapónóm; ia arról zid ainüm, ta ia arról alakónóm?” A ibü darrü bóktan ta babul yarilürr.

⁵ Yesu pamkolpam nóma ngabkanórr, oya ngürsila we simiógürr. Wa ta kari gyaur koke yarilürr ene pamkolpamdó, zitülkus ibü baku burrul babulan yarilürr. Yesu ene tang bidal pam we yalórr wagó, “Moba tang ugó adrrat.” Wa adrratórr, da oya tanga tóba gaodó alkomólórr. ⁶ Parrisia kwóbbazen müót nóma angütóp, dümdüman we kwób bazenórr Errodón† mamooan pampükü, Yesun amkal bóktan angrinüm.

Pamkolpam Ngoro Malu Kbedó

⁷ Yesu tóba umulbain olmalpükü Galili Maludü nóma wamlórr, wirri pamkolpamab ngoroa Galili prrobinsdügabi oyaka zutalórr. Akó pamkolpamab ngoroa Zudia prrobinsdügabi togoblórr, ⁸ Zerrusalem wirri basirrdügab, Idumea bwóbdügabi, akó abüsa nólgab banikda Zodan tobarrdó. Ngibürra ta wirri basirr nis, ngi Taerr akó Saedon minggüpanandógabi togoblórr. Blaman ene pamkolpama barrkrrurr Yesu ne arüng tórrmen tómbapón yarilürr, da i oyaka ugósümpükü togobórr. ⁹ Pamkolpam ngorozan yarilürr, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp but oya minggüpanan ódódóm, oya koke iade ki sur irre. ¹⁰ Ngaen-gógópan wa abün pamkolpam we dólóng ninóp, solkwat akó abün azid pamkolpama oyaka ugón togoblórr, tibiób zirrbapónkü. Ibü ubi i oya ki yamurrórre. ¹¹ Kolae samupükü pamkolpama oya nóma esenónóp, we balóklórr oya obzek kwata, da we taegwarr apónónóp wagó, “Ma Godón Olomla!”

¹² Yesu ibüka wirri arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Ngibürr büzazilgu ka nótókla!”

Yesu Tóba 12 [Apostol] Irrbünürr

(Metyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu we angürrürr pododó. Wa tóba ubi pam we ngibaunürr tóbaka. Da i we togobórr oyaka. ¹⁴ Ene pokodó, wa 12 pam irrbünürr, wa apostolóm nibiób ngibasilürr, oyankü ngyabenóm akó ibü zirrbapónóm bóktan amgolóm. ¹⁵ Wa ibü ta irrbünürr wirri arüng azebóm kolae samu amanóm.

¹⁶ Ene 12 arrbürrün pam módógako: Saemon (noan ngyesilürr Pita‡), ¹⁷ Zeims akó oya zoret Zon, Zebedin olom nis nidi namülnürri (Yesu ibü ngi we nókyanórr Boanerrges, oya küp módóga: “Ngürsil Pam Nis”), ¹⁸ Endrru, Pilip, Barrtolomyu, Metyu, Tomas, akó darrü Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, Tadeius, akó darrü

† **2:28** Sabadan Lod, oya küp módóga: Sabadan Wirri Pam. Oyakama tónggapónóm ubi baina Sabad ngürrdü.

* **3:2** Pamkolpam dólóng bain Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitülkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü. † **3:6** Errod Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü. ‡ **3:16** Pita, Grik bóktane oya küp módóga: Wirri Ingülkü.

Saemon, ngaen Zilot[§] pam nótó yarilürr, ¹⁹ akó Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

Yesu akó Be-elzebul
(Metyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu darrü müötüdü nóma bangrinürr, pamkolpamab ngoroa akó we dakabasulürr. Yesu akó tóba umulbain olmala gaodó koke kwarilürr alo alom, zitülkus aüd pamkolpam koke kwarilürr ola. ²¹ Yesun zitül pamkolpama ene poko nóma barrkrürr, i oya apadóm we ogobórr, zitülkus i tib igó bóktanónóp wagó, “Oya gonggoa kuri simige!”

²² Ngibürr Mosesón gida umulbain pama Zerrusalemgabi togobórr. I igó bóktan kwarilürr wagó, “Yesun bübdü Be-elzebul* asine. Satani, kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm.”

²³ Yesu ene pam we ngibaunürr tóbaka, da wa ibüka alap-alap we bóktanórr wagó, “Satani tüób wa satani ia amanike pamkolpamdógab? ²⁴ Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama ne tibiób nóma bürrgrrütórrre tibióbka bóka bamgünüm, i sab gaodó koke kwarile morroal ngyabenóm tibiób bwóbdü. ²⁵ Akó darrpan müötüdü pamkolpama ne tibiób nóma bürrgrrütórrre, i sab gaodó koke kwarile dabyónüm. ²⁶ Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nóma bóka bamgün kwarile ó i ne tibiób nóma bürrgrrütórrre, da satani sab gaodó koke yarile zamngólóm, da oya arünga ta sab igósidi we blakóne.

²⁷ “Anda, darrü pam gaodó kokea arüng paman müötüdü popa bangrinüm, oya elklaza azebóm. Ngaen-gógópan wa ene arüng pam sye-i amróke, da ene kakóm oya müöt igósidi amkene, oya elklaza azebóm.†

²⁸ “Ka yabü amkoman poko byaldóla: God sab pamkolpamab blaman kolae tonarr norrgorre akó i ne kolae poko bóktandako Godónkwata. ²⁹ A nadü oloma ne kolae poko bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr kokean arrgone, zitülkus wa barrgon-koke kolae tónggapónórr.” ³⁰ (Yesu inzan igósidi bóktanórr, zitülkus ene Mosesón gida umulbain pama inzan bóktónóp wagó, “Oya bübdü kolae samu asine.”)

Yesun Aip akó Zoretal
(Metyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Ene kakóm, Yesun aip akó zoretala ugón tübabzilürr. I müöt kalkuma bórranglórr, da i bóktan we zirrapónóp, oya tótókóm. ³² Pamkolpam ngoroa Yesun myangrao apónóp izan mórran koralórr, da i oyaka igó bóktónóp wagó, “Yazil, marü aip akó zoretala kalkumako. Ibü ubi marü asenóma.”

³³ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Kürü aip akó zoretal ia tai nidipako?” ³⁴ Wa pamkolpam nóma ngabkalórr oya myangrao apórrón, da wa we bóktanórr wagó, “Ngakónam, ini kürü aip akó zoretalko! ³⁵ Zitülkus módóga, Godón ubi nótó tómbapónnda, wa kürü zorete, kürü bólbóto, kürü aipo.”

§ 3:18 Zilot ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bamgün pam yarilürr. Darrü ngi ma Patrriot. * 3:22 Be-elzebul satanian darrü ngia. 3:22 Metyu 9:34; 10:25 † 3:27 Ini alap-alap bóktana. Ene darrü pam Yesu-e. Ene arüng pam satania. Yesu ini kla tónggapóne, wa pamkolpam nóma zid nirre satanian tangdógabi. 3:29 Luk 12:10

4

*Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Akó Yesu we bókyanórr pamkolpam umul bain Galili Malu kabedó. Wirri pamkolpamab ngoroa oya amarüksimarük yangónónóp. Kan babul nóma yarilürr, da wa butüdü igósidi we kasilürr, we mórran-mórran bainürr. But wa naedó yarilürr, dudu ngorozan bórranlór malu kabedó, nae ngarkwatódó. ² Olgabi Yesu ibü alap-alap abün elklaza umul bain yarilürr. Wa ibüka bóktanórr wagó,

³ “Tübarrrru! Darrü küp barit pama we wamórr [wit] küp tüpdü aman-aman aritüm* apapdó. ⁴ Wazan ene küp amalórr, ngibürra kwat kabedó balóklórr. Póyaea togobórr, we ololórr. ⁵ Ngibürra wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Ene pokodó, kari tüp yarilürr. Ene wit guba büsai-büsai igósidi tübausürr, zitülkus ene ingülküp kwitüm tüp tumuman yarilürr. ⁶ Abüsa nóma tübanikürr, oya urura ene küsil zid igósidi toklomóp, da odalan ngintinóp, zitülkus ibü simkün babul kwarilürr. ⁷ Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr bain yarilürr, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. Ene zida igósidi küp koke bapónóp. ⁸ Ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene küpa we hamkenóp, dódórr bainóp, da küp we bapónóp, ngibürra 30, ngibürra 60, akó ngibürra 100, darrpan küpdügab.”

⁹ Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!”

*Alap-alap Bóktanán Zitülkus
(Metyu 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ I tibi-tibi pokodó nóma kwarilürr, Yesuka atan pamkolpam akó oya 12 umulbain olmala oya imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga ainüm. ¹¹ Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Godón Kingzan Balngomólankwata anikürrün klambóka umul yabü akyarróna. A umulbain olmal-koke ne pamkolpamko, ka go enan alap-alap ikikdóla. ¹² Ene igósüm,

“ I wa sab metat azil wa azil kwarile,
da i ma tai kokean asen kwarile;
i wa sab metat arrkrru wa arrkrru,
da i ma Godón bóktanán [küp tai kokean apad] kwarile.
Koke ne nóma, i ki tübyalüngórre kürüka,
da ka ibü kolae tonarr igósidi ki barrgona.’ ”

*Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr
(Metyu 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ Yesu ibü nümtinóp wagó, “E ia koke apadódakla ini alap-alap bóktanán küp? E kubó ngibürr alap-alap bóktanán küp ia-ia yazebane? ¹⁴ Ene küp barit pama Godón bóktan aritóda. ¹⁵ Ngibürr pamkolpam inzanako, kwat kabedó ne küpa balókórr. I bóktan nóma arrkrrudako, satania tótókda ó ene bóktan ibü bübdügab ausda. ¹⁶ Ngibürr pamkolpam inzanako, ingülküppükü tüpdü ne küpa balókórr. I Godón bóktan nóma arrkrrudako, bagürwómpükü apadódako. ¹⁷ A ene bóktana ibü bübdü tai koke mórran-mórran baina, zitülkus oya simkün babulako, da ene bóktana wirrianbóka aebókande koke ngyabenda. Ngibürr müp tonarra nóma tótókdako ibüka ó ngibürr pamkolpama ibü wirri müp alióndako, zitülkus i Godón Bóktan amkoman angundako, i büsai-büsai bóleandako amkoman bangun-gum. ¹⁸ Ngibürr pamkolpam inzanako, tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr. I Godón bóktan arrkrrudako, ¹⁹ a tüpan gyakolae, mórrelwómóm ubi, akó ngibürr elkla zam ubia ibü

4:1 Luk 5:1-3   * **4:3** aman-aman arit: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr.   **4:12** Aesaya 6:9-10

gyagüpitótókdó barrbündako, da Godón bóktan sarrpi aindako. Da ene pamkolpama küp koke igósidi bapóndako. ²⁰ A ngibürr pamkolpam inzanako, morroal tüpdü ne küpa balókor. I Godón bóktan arrkrrudako, apadódko, da i küppükü igósidiako. Ngibürra 30, ngibürra 60, ó ngibürra 100, darrpan küpdügab.”

Kumngyindü Zyón Kla
(Luk 8:16-18)

²¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ia darrü oloma zyón kla sidüde, da alópe ngalo-e ó ut bwób lorodó ingrine? Koke! Zyón kla wata kumngyindü amngyelórrón yarile!

²² Dadanzan, blaman barrón ne elklazako errkya, sab ma tübause panzedó, ó blaman ngablaórrón ne elklazako, sab zyóndü togobe.† ²³ Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli arrkrrum, wa ki turkrru!”

²⁴ Akó wa ibüka bóktanórr wagó, “E wata umul-umul, e ne poko barrkrrua! E ne morroal nóma arrkrru koralo, God yabü sab umul nülirre. Da ini ma sab kari koke yarile.‡ E ne morroal koke nóma arrkrru koralo, God yabü sab wata kari umul nülirre. ²⁵ Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline. Babul noanko, oya sab imtine, oya kari-kari ne klame.”§

Alap-alap Bóktan Zidan Dódórrbainankwata

²⁶ Yesu ibüka akó alap-alap bóktanórr wagó, “Godón Kingzan Balngomól inzana. Darrpan oloma küp baritóda tüpdü. ²⁷ Irrüb wa utóda, ngürr wa arsümülda. Ngibürr ngürr kakóm, ene küp bamkerrónako, da i ma morroal dódórr baidako. Wa umul-kóka ia-ia tómbapónda. ²⁸ Tüpa tüób tómbapónda zid dódórr ainüm ó küp basenóm; urr amankü dódórr baidase kókókó singüla tubrrune. Küpa ugón tómbapónda. ²⁹ Küpa nóma ngórr angurinda, da pama ugón atülda turriki, zitülkus abül ngarkwat kuri semrróne.”

Karian Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)

³⁰ Yesu akó bóktanórr wagó, “Ia mi Godón Kingzan Balngomól larópükü atanirre? Ó mi laró alap-alap bóktane ene Balngomólbóka bóktórrre? ³¹ Ene inzana, wamaka karian* küpa. Ene karian küpa blaman küpdügab tüpdü. ³² A darrü pama ene küp nóma artümülda tóba apapdó, ene zida dódórr baidanda kókó wirri baidanda blaman didiburr zidüdügab. Oya tiz ta wirriako, da kwitüm póyaea igósidi tibiób müót balmeldako oya murrdü.”

³³ Yesu tóba bóktan nóma büdrratlórr pamkolpamdó, wa abün inzan alap-alap bóktan tómbapón yarilürr. Wa ibüka blaman elklaza tibiób ngarkwatódó bóktan yarilürr, ibü morroal arrkrrum. ³⁴ Wa ibüka wata alap-alap bóktane bóktalórr. Wa tebe nóma yarilürr tóba umulbain olmalpükü, wa blaman kla ugón müsirrga nyónónóp ibüka.

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Metyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Akó ene ngürr simaman, Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Mi dakla dorro baurrdakla.” ³⁶ Da i pamkolpamab ngoro ola bimgütóp. Oya umulbain

4:21 Metyu 5:15; Luk 11:33 † **4:22** Ene tonarr; Godón zyón akó Godón Kingzan Balngomól anikürrün namülnürri ngibürr pamkolpamdó. I Yesun alap-alap bóktan koke ipüdóp (Mak 4:11b, 12). Darrpan ngürr ene nis klam nis sab popadan namüli. ‡ **4:24** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre. Akó marü ngibürr elklaza sab mülirre. **4:24** Metyu 7:2; Luk 6:38 § **4:25** Aprrapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun bóktan an küp nidi apadódko, i sab wirribóka küp ipüdórrre. **4:25** Metyu 13:12; 25:29; Luk 19:26 **4:29** Zo-el 3:13 * **4:31** karian, Mórrke-mórrke módóga: mustard, alo misan ngitan klama.

olmala butüdü bamselórr, Yesu ne butüdü mórran yarilürr. I usakü we bazebórr, oya dakla dorrodó ódódóm. Ngibürr but ta asi koralórr ene pokodó, da i usakü we ogoblórr. ³⁷ Amkórrónde, wirri arüng wóra ugón tubsorr. Goblola but kari poko isurrunópma. Naebait kari poko yarilürr. ³⁸ A Yesu wa ngól updü ut yarilürr. Oya singül müózdü angrirrun yarilürr. Umulbain olmala oya irsümülóp. Oyaka bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma ia gyaur kokela? Mi brariakla!”

³⁹ Yesu türsümülürr, ó wa wór agórr wagó, “Ma piküp!” Akó wa maludü bóktanórr wagó, “Ma ugó bólea!” Ene pokodó, wóra we piküp bainürr. Ene ngarkwat, malua ta morroal amkónórr. ⁴⁰ Wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “E gum iadeakla? E kürü amkoman koke angundakla?”

⁴¹ Da i kari gum koke ipüdóp, ó i tibióbka bóktan koralórr wagó, “Ini wa ia nótóke? Wór akó malua ta oya bóktan arrkrudamli!”

5

Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr (Metyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Yesu tóba umulbain olmalpükü Gerrasa wirri basirr pamkolpamab bwóbdü* abzilürr Galili Malu dakla dorrodó. ² Yesu butüdügabi nóma banikürr, darrü pama oya we semrranórr. Ene pama gapók balüng bwóbdügabi tubrranórr ó wa kolae samupükü yarilürr. ³ Wa gapók balüng bwóbdü ngyaben yarilürr. Myamem darrü olom babul yarilürr oya arümüm. Sein sye ta gaodó koke yarilürr oya arümüm. ⁴ Zitülkus módóga, abün münüm oya wapór a tang sein sye-i enan arümnóp, a tüób ene sein sye singalgólórr. Wa ta ugón kari arüng pam koke yarilürr. Darrü pam gaodó koke yarilürr oya amiógüm. ⁵ Irrüb ngürr, wa popa agól yarilürr gapók balüng bwóbdü ó podopükü bwóbdü, taegwarrkü ó tóba büb syórr bangónkü ingülküpi.

⁶ Ene pam ugón barrkyanan küór yarilürr olgabi, wa Yesu nóma esenórr. Wa we busorr, simbalkalórr, ó wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata. ⁷ Ene pama wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Marü ubi ia larógóma kürüka, Yesu, Wirri Kwitüm Godón Olom? Ka Godón ngidü marü atodóla, ma kürü wirri azid akyangu!” ⁸ Ene pama ini poko igósidi bóktanórr, zitülkus Yesu ngaen-gógópan oyaka bóktanórr wagó, “Kolae samu, ugó tubrra ini pamdógab!”

⁹ Yesu oya intinürr wagó, “Marü ngi ia nótóke?”

Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ngi módóga, ‘Abün gazirr pam’, zitülkus ki aüd kokeakla.” ¹⁰ Wa wata Yesun arüngi ato yarilürr, ene kolae samu aman-gum ene bwóbdügab.

¹¹ Podo kabledó, wirri tang kyamül yabüla we ololórr, wirri kan koke ibükagabi. ¹² Ene kolae samua Yesun we yatop wagó, “Ma kibü ugó zirrtapónónóm kyamülab bübdü, da ki kubó ola barrbuno.” ¹³ Da Yesu ok ninóp ibü barrbünüm. Da módóga, ene kolae samua ene pam we amgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Ene kyamül yabüla (ngarkwat módóga aprrapórr 2,000 kyamül blamana) buso-buso we tübabinürr buruburuana, mengrempükü ama Galili Maludü bagóbórr, ó ola nae baitóp бүдүлүмүкү.

¹⁴ Ene kyamül ngabkan pama we busuóp, da pamkolpam we umul-umulan ngintinóp, Gerrasa wirri basirrdü akó madmad kabledó. Pamkolpama we ogobórr asenóm ne pokoa tómbapónórr. ¹⁵ Da i Yesuka nóma togobórr, i ene pam esenóp, kolae samu ngoroa noan amgütóp. Wa we mórran yarilürr, mórrkenyórr bamelórrón akó kakal gyagüpitótóke. Da pamkolpama gum ipüdóp.† ¹⁶ Nidi

* 5:1 Gerrasa bwób Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr. † 5:15 I gum ipüdóp, zitülkus i küp bamkónóp wagó, Yesun wirri [arüng tonarr] asine.

nósenóp, kolpam nüzazilóp laróga tómbapónórr ene kolae samupükü pamdó akó kyamüldü.

¹⁷ Da i Yesun arüangi ato kwarilürr, tibiób bwób amgatóm.

¹⁸ Yesu butüdü nóma kasil yarilürr, kolae samu ne oloma imarrulürr, Yesun we yatorr wankü tótókóm. ¹⁹ Da Yesu oya koke ok yónürr wankü tótókóm, a wa ma oya yalórr wagó, “Ugó alkomól, moba müót basirrdü, moba pamkolpamdó, da ma nüzazilnümke Lod marüka ne kla tónggapóne, ó oya ne gyaur yaril marüka.”

²⁰ Da módóga, ene pama we wamórr we bwób órdóma, ngi Dekapolis,‡ tóba okaka bümzazilkü, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr. Da blaman pamkolpama gübarirr aengóp.

Yesu Zaerrusün Ngul Olom Dólóng Wyónürr akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurrürr

(Metyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Yesu akó nóma banikürr dakla malu kabedó, ola oyaka wirri pamkolpamab ngoroa kwób tóbazelórr, da i oya kal-kal yangónóp. Wa tüób malu kabedó yarilürr.

²² Da módóga, darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müót] ngakan pama ugón tübzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun nóma esenórr, wa oya wapór nis minggüpanandó simbalkalórr. ²³ Wa oya arüangi yatorr wagó, “Kürü kari ngul oloman бүдүл kari pokoa. Gyaurka, kya tam, oyaka moba tang nis amngyelóm. Ene igósüm, wa kalma dólóng baine ó ngyabene!”

²⁴ I usakü we ogobórr. Wirri pamkolpamab ngoroa mamooan koralórr, da i Yesun kal-kal yangónónóp blaman órdógab.

²⁵ Darrpan kol óe bókan azid warilürr, 12 pailüm. ²⁶ Wa kari azid koke balmilülürr, oya dokta ne merrsin uliónónóp. Wa tóba dólóng bainüm mani enan nüliónónóp, da wa morroal koke bainürr. Ene azida ma wirri bain yarilürr, blaman pailzan. ²⁷ Wa Yesunbóka arrkrrurr, da wa we tübangrinürr ene pamkolpamab ngorodó, akó oya tumum mórrkenyórr we yamurrürr. ²⁸ Zitülkus módóga, wa tóbaka bóktan warilürr wagó, “Ka ne kubó wata oya tumum mórrkenyórr nóma yamurro, ka kubó dólóng baino.”

²⁹ Wa Yesun mórrkenyórr nóma yamurrürr, oya ene óe bókana ugón blakónórr. Wa tóba бүб күп bankónórr, wa dólóng kuri baine tóba ini müpdügab. ³⁰ Yesu tüób dümdüman umul bainürr wagó, “Kürükagab ngibürr arünga kuri bause.” Wa nóma byalüngürr ene pamkolpamab ngorodó, da wa nümtinóp wagó, “Ia kürü mórrkenyórr nóto yamurre?”

³¹ Oya umulbain olmala bóktan we yalkomólóp wagó, “Ngaka, ini pamkolpamab ngoroa marü kuri kal-kal mangórrre. Ma iade bóktóna wagó, ‘Ia kürü mórrkenyórr nóto yamurre?’ ”

³² Yesu wata azil yarilürr, asenóm ene kla nóto tónggapóne. ³³ Ene kolan büba otórrngónóm bainürr, zitülkus wa tüób umul bainürr ne klama tómbapónórr tóbaka. Wa natókórr, simbalkalórr Yesun obzek kwata, ó amkoman bóktan blaman we adrratórr oyaka. ³⁴ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü olom, marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine. Natók, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarilün. Ini azida marü sab myamem koke mümige!”

³⁵ Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, ngibürr pamkolpama Zaerruska ugón togobórr oya müótüdügab, da i oya ilóp wagó, “Marü olom бүдүлато. Ma Umulbain Pam myamem müp akyan-gu.”

³⁶ Yesu ibü bóktan nóma arrkrrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó, “Ma gumgu, ma kürü wata amkoman kangu.” ³⁷ Yesu blaman pamkolpam nólónóp wankü tótókóm. Pita a Zeims akó oya zoret Zon, wata idi ogobórr. ³⁸ I Zaerrusün müótüdü

‡ 5:20 Dekapolis, oya күп módóga: 10 wirri basirr.

nóma babzilürr, Yesu pamkolpamab ngoro we esenórr. I taegwarr-taegwarr yón koralórr. ³⁹ Wa müótüdü nóma bangrinürr, wa ibüka bóktanórr wagó, “Ini ia laró taegwarrwóma? E iade yóndakla? Ini olom go бүдүл kokeo, a wa go uto.”

⁴⁰ I oya we ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman бүдүлano. Yesu ene pamkolpam zirrnápónóp pulkaka. Wata wa ene oloman aipab nis akó oya aüd umulbain olmal, i usakü barrbünürr, olom ne pokodó warilürr. ⁴¹ Wa oya tangdó omoanórr, da oyaka bóktanórr tibiób-tibiób wagó, “*Talita, kum.*” Oya küp módóga: “Kari kol, ka marü mila, ugó bupa!”

⁴² Ene pokodó, ene oloma türsumülürr akó agólóm we bainürr. Wa tüób ta 12 pail olom warilürr. Ene pokoa nóma tómbapónórr, ene oloman aipab nis akó Yesun aüd umulbain olmala karibóka-koke gübarirr aengóp. ⁴³ Da Yesu ibüka wirri arüngi bóktanórr wagó, “Kubó darrü olom azazilgu!” Akó wa bóktanórr wagó, “Oya darrü kla ugó okyenam alom.”

6

Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp

(Metyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Yesu ene poko amgatórr, da ama wamórr tóbanan basirrdü Nazarret. Oya umulbain olmala we zutalórr. ² Darrü [Sabad] ngürrdü, wa umulbain we bókyanórr [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü]. Abün pamkolpam kwarilürr ene pokodó. Da i oya nóma arrkrru kwarilürr, blamana gübarirr aengóp. I tibióbbóka бүтүнóp wagó, “Wa ini kla nubógabi ipüde? Ia ini nadü [wirri gyagüpitótóka], oya ne kla akyarróna? Wa ini [arüng tonarr] ia-ia tómbapóna? ³ A wa go ene müót balmel oloma, Merrin siman olom, Zeims, Zosep, Zudas, akó Saemon ibü naret. Oya bólbótala ae nyabendako.” Da i oya alzizi amanikóp.

⁴ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Prropet wirri ngi atendako ngibürr bwóbdü, a tóbanan basirrdü, zitül pama ó müót pama ama inzan koke.”

⁵⁻⁶ Yesu gübarirr aengórr, zitülkus i oya amkoman koke yangunóp. Wa darrü arüng tonarr koke igósidi tónggapónórr ola. Wata tóba tang nis aüd azid kolpamdó nómngyelórr, da ibü dólóng ninóp.

Yesu Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnápónóp

(Metyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Yesu ene basirr blaman númerükóp umulbainkü. ⁷ Da wa tóba 12 umulbain olmal tóbaka ngibaunürr. Wa ibü ninis zirrnápónóp akó balngomól arüng we nókyenóp kolae samu amanóm. ⁸ Ibü we nilóp wagó, “Yenkü wata yabiób tupuru imarrulam ini agólde, darrü kla ódódgu: alo kla, angasangap angón alóp, akó mani yabiób pam alópdó. ⁹ E wa wapór kla bamelam, da yabiób бүбдү ne mórrkenyórrko, e wata we klamane ogob. Ngibürr amarrugu. ¹⁰ E ne müótüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane. ¹¹ E ne inzan basirrdü nóma togobo igó, pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke yazebrre, akó yabü bóktan koke ne arrkrru kwarile, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. Ini tonarra sab igó poko umul nirre wagó, ibü [kolaean darrema] sab tame Godkagab.”

¹² Da i we ogoblórr, pamkolpamdó bóktan amgolkü wagó, “E yabiób kolae tonarrdógab ugó tübyalüngam.” ¹³ I abün kolae samu aman kwarilürr akó i [olib] oele ang kwarilürr abün azid pamkolpamdó, da ibü dólóng we ninóp.

Zon [Baptaes Bain] Pam, Oya Бүдүл

(Metyu 14:1-12; Luk 9:7-9)

¹⁴ King Errod, ugón Galili prrobins wató alngomól yarilürr,* arrkrrurr Yesu ne poko tómbapón yarilürr, zitülkus Yesun ngia bwób-bwób gwarranórr. Ngibürr pamkol-pama igó bóktan kwarilürr wagó, "God Zon Baptaes Bain Pam wa бүдүлдүgab kuri irsümüle. Da ene arünga oyaka ene zitülkUSDü zagetóda wirri arüng tonarr tólbaelóm."

¹⁵ Ngibürra ma bóktónóp wagó, "Wa Ilaeza-e."

Akó ngibürra wagó, "Wa prropeta, wamaka wa ngaen prropetzan kwarilürr."

¹⁶ A Errod nóma arrkrrurr ini bóktan Yesunkwata, wa ta bóktanórr wagó, "Wa Zon Baptaes Bain Pama! Kürü gazirr pama oya singül nam itülóp wata kazan nilóp, da oya бүдүлдүgab kuri irsümürrre!" ¹⁷ Ngaen Errod tóba gazirr pam zirrapónóp Zonón amiógüm, sye-i amelóm, tümün müótüdü zirrapónóm. Wa ini poko tóba kol Errodiasónbókamde tónggapónórr. Errodias ngaen-gógópan oya naret Pilipün kol warilürr, a wa ma oya gómól-gómól zumiógürr tóba kolóm. ¹⁸ Errod Zonón tümün müótüdü zirrapónórr, zitülkus Zon oya bobarr igó ayal yarilürr wagó, "Ini gyabia moba naretan kol amiógüm!"

¹⁹ Da Errodiasón ngürsila upadórr Zonka. Oya ubi amkalóm yarilürr, da wa gaodó koke warilürr tónggapónóm ene poko, Errodónbókamde. ²⁰ Errod Zonón gum yarilürr, zitülkus wa umul yarilürr wagó, Zon morroal akó dümdüm ngyaben pama. Wa oya igósidi adlang yarilürr. Errodón ubi Zonón arrkrrum yarilürr, da wa wirri müp gyagüpitótók ipadórr blaman ngürr wa Zonón nóma arrkrru yarilürr.

²¹ Errodón amtómól ngürran tóre nóma semrranórr, Errodias kwat esenórr Zonón amkalóm. Errod ene ngürr ingrinürr alongalom. Wa alongalom ibü ngibaunürr, Galili prrobins wirri ngi pam, gazirr singüldü wirri ngi pam, akó Galili prrobins singüldü pam. ²² Errodiasón óp oloma katókórr, da wa zil emkalólórr ibünkü. Wa Errodón akó wirri pam morroal barnginwóman ngintinóp. Da Errod ene ngulmokurdü bóktanórr wagó, "Ma kürü kyal, marü ubi larógóma? Ka marü mókyeno ene kla." ²³ Wa oya [arüng alkamül-koke bóktan] uliónürr wagó, "Ma kürüka ne klamóm tóbato-o, ka wata marü mókyeno, enana marü ubi kürü түp aodó atülüma, marü darrü poko, kürü darrü poko!"

²⁴ Da ene ngulmokura tóba aip amtinüm natókórr wagó, "Ka ia larógóm yato?"

Aipa bóktan yalkomólórr wagó, "Ma Zon Baptaes Bain Pam, oya singülüm bato."

²⁵ Dümdüman ene ngulmokura büsai-büsai we alkomólórr Errodka, da yatorr wagó, "Kürü ubi ma kürü kókyeno errkyadan aini alongalo klamdó, Zon Baptaes Bain Pam, oya singül!"

²⁶ Errod kari gyaur ta koke yarilürr, da wa ia ki badóle, zitülkus wa arüng alkamül-koke bóktan uliónürr wirri ngi pamab obzek kwata, tóre bwóbdü nidi kwarilürr. ²⁷ Dümdüman Errod tóba darrü бүb ngakan gazirr pam we zirrapónórr arüng bóktanpükü Zonón singül ódódóm. Da ene pama we wamórr tümün müótüdü, Zonón singül we itülürr. ²⁸ Ene kakóm, ene pama Zonón singül we sidódürr alongalo klamdó, da ene ngul olom okyanórr, ama akó nótó okyanórr tóba aip. ²⁹ Zonón umulbain olmala nóma barrkrrurr oya бүдүл poko, i we togobórr, oya бүb we idüdóp gapókdó angrinüm.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr

(Metyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Zon 6:1-14)

³⁰ [Apostola] Yesuka tóbakonórr akó we kwób tóbazenórr, da i oya izazilóp i ne elklaza tómbapónónóp ó umulbain kwarilürr. ³¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, "E yabi ugó togob kankü kolpam-koke bwóbdü, karianbóka ngón ngabagónóm." Zitülkus

* **6:14** Errod Galili prrobins Rrom kingankü ngakan yarilürr, tóbanan koke yarilürr. **6:15** Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 **6:17** Luk 3:19-20 **6:30** Mak 6:7-13

módóga, abün pamkolpama kwat zwapólórr, da ibü darrü kan babul yarilürr alo alom. ³² I tibi butüdü we bamselórr, da ene poko we amgütóp kolpam-koke bwóbdü tótókóm.

³³ Da pamkolpama nósenóp i nóma bazebórr, ó abüna umul bainóp i nidi kwarilürr. I blamana tibiób basirrdügabi we buso kwarilürr dorro kwata, wapórane, da i ngaengógópan we babzilürr. ³⁴ Yesu butüdügabi nóma banikürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nósenóp, da wa kari gyaur koke yarilürr ibüka, zitülkus i [sipzan] koralórr, sip ngabkan pam babul nibiób koralórr. Da wa ibü abün poko umul bain we bókyanórr. ³⁵ Simam abüs, Yesun umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka bóktónóp wagó, “Ini kolpam-koke bwóba, irrüba amzik kari pokoa. ³⁶ Da ma ini pamkolpam ugó zirnapónónóm minggüpanan basirrdü akó madmad kabedó ne müótko, tibióbkü alo kla bumiógüm.”

³⁷ Da wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam!”

I oya imtinóp wagó, “Ki ia nadü manie ogobo alo kla bumiógüm? Ene wata aprrapórr 200 [silba] mani küp† ki kwaril blaman ene pamkolpam ngabyónüm! Kibü mani gaoandó kokeako.”

³⁸ Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Ia yabü nigó brredako? Kya kóbó ngabkónam.”

I nóma umul bainóp, da i oya we izazilóp wagó, “5 Brred akó nis wapi.”

³⁹ Yesu ibü nilóp pamkolpam kukwin opopordó mórran-mórran bainüm kopo-kopo. ⁴⁰ Da blamana we bobrranórr kopo-kopo, darrü kopoan 100, darrü kopoan 50. ⁴¹ Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr da Godón eso ekyanórr. Wa brred syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp ene pamkolpam gyabalómóm. Wa akó ene nis wapi inzan gyabalómórr. ⁴² I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. ⁴³ Alo kakóm, umulbain olmala bamirrün alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp ene brred akó wapidügab. ⁴⁴ I ne pama elop, ibü ngarkwat we kla yarilürr, 5,000.‡

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr (Metyu 14:22-33; Zon 6:15-21)

⁴⁵ Dümdüman ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmal we nilóp butüdü bamselóm ó singül kwata baurrüm malu dakla kabedó, Betsaeda basirrdü. I nóma ogoblórr, wa ene pamkolpam we zirnapónóp. ⁴⁶ Yesu pamkolpam yawal bóktan nóma nókyenóp, ene kakóm, wa podo kwitüdü we angürürr, tóre akom. ⁴⁷ Abüsazan mórralórr, but ugón malu aodó yarilürr. Yesu wa tebe yarilürr malu kabedó. ⁴⁸ Wa umulbain olmal nóma ngabkalórr, i wirri arüangi atül kwarilürr, zitülkus wóra singül kwatagabi tubsolürr. Sis minggüpanan nóma yarilürr, wa ibüka we wamórr, nae kwitana tótókde. Ibü nórrgrrotnópma, ⁴⁹ da i oya nae kwitana tótókde esenóp. Ibü gyagüpitótók wamaka mórrkea, da i taegwarr we apónóp. ⁵⁰ I blaman kari gum koke kwarilürr, i oya nóma esenóp.

Dümdüman Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moboküp karrkukus ninam! Ini kótókla. E gumgu!” ⁵¹ Yesu ibüka we wamórr, butüdü kasilürr, da wóra ugón batülürr. Oya umulbain olmala wirribóka gübarirr aengóp, ⁵² zitülkus i tai koke umul bainóp amkoman küp brredankwata, Yesu ene 5,000 pam ia ngabyónürr ene aüdan alo klame. Ibü singül karrkukus kwarilürr.

Yesu Azid Kolpam Dólóng Ninóp Genesarretóm (Metyu 14:34-36)

6:34 Bótang Peba 27:17; 1 King 22:17; 2 Krronikol 18:16; Izikiel 34:5; Metyu 9:36 † **6:37** silba mani küp: Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: denarii. Ene tonarrdó, darrpan zaget pama darrpan silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdü. 200 denarii azebóm, wa aprrapórr 7 melpalóm zaget yarilürr. ‡ **6:44** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

⁵³ I malu dakla kabledó nóma baurrür, i we babzilür Genesarret bwóbdü, da i but ola enomólóp. ⁵⁴ I but nóma amgütóp, pamkolpama dümdüman Yesun we emzyetóp. ⁵⁵ Pamkolpama ene bwób ór blaman we amarükóp, da i tibiób azid kolpam rraparrapa-e we barrmülür Yesuka, i ne barrkrrurr wa ne pokodó yarilür. ⁵⁶ Wa ne pokodó wamlórr, ia wirri basirr, kari basirr, ó didiburr, i blaman azid kolpam tübarrmülür kwóbbazen pokodó oyaka. I oya yatop, azid kolpama wata oya mórrkenyórr zarran amurru. Nidi yamurrnóp, i blamana dólóng we bainónóp.

7

Godón Gida Abalbobatalab Gida Errgróte (Metyu 15:1-9)

¹ Ngibür Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama, nidi togobórr Zerrusalemgabi, Yesun we kal-kal yangónóp. ² Da i ngibür Yesun umulbain olmal nósenóp alode [tómanpükü] tange; i tibiób tang inzan koke bagulóp, Parrisiab gida-azan bóktanórr.

³ (Zitülkus módóga, Parrisi akó blaman [Zu pamkolpama] abalbobatalab gida mamoadako: i kubó igósidi elorre kókó tang nóma bagulórr tibiób gida ngarkwatódó. ⁴ Akó i alo kla bumióg pokodógab nóma bakondako, i koke elorre, wata ngaen-gógópan i bapüre. Akó ibü ngibür abalbobatalab gida asiko, i ne kla mamoadako. Darrü módóga, ma kübül, kurróp, brronze tónggapórrón sospen, akó alongalo mórrakós* morroal bagulo.)

⁵ Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Yesun imtinóp wagó, “Ia marü umulbain olmala mibü abalbobatalab gida koke iade mamoadako, da i ma iade alodako tómanpükü tange?”

⁶ Yesu bóktan yalkomólórr ibüka wagó, “Prropet Aesaya wata amkoman yarilür, yabükwata igó ne poko bóktanórr Godón ngidü. E taepurrane bóktan pamakla. Enezan wialómórróna,

“‘God igó bóktanda wagó, ‘Ini pamkolpama kürü taeane [ótókdako],
a ibü moboküp ma alam kokeasko kürükagabi.

⁷ I kürü enan küp-koke ótókdako,
zitülkus i pamab bókam bagósórrón gida umul baidako, wamaka kürü gidako!”

⁸ “E Godón gida bóktan poko kabledó angrindakla, ama tüpan pamab bóktan karrkukus bumiógdakla.”

⁹ Yesu akó pokodó ipadórr wagó, “E kari umul kolpam kokeakla Godón gida alzizi amanóm, a e ma yabiób gida kari karrkukusi koke amorrindakla. ¹⁰ Ka müsirrga aindóla: Moses ta bóktanórr wagó, ‘Ma moba aipab nis morroal angón namülün.’ Akó, ‘Nadü oloma tóba aipab nis nótó nómrre, бүдүлдү ki ingrinam.’ ¹¹ A e ma kolpam igó umul baidakla wagó, paman ne darrü kla asi nóma yarile tóba ab a aip nis tangamtinüm, ama kubó igó bóktóne wagó, ‘Ini *korrbán* klama’ (oya küp módóga: ‘ini Godón akyarrón klame, oya ngi klame’), ¹² e oya ok aindakla tóba aipab nis tangamtin-gum. ¹³ Inzan morroal kokea; yabiób gida inzan karrkukus amoande, e Godón gida bóktan poko kuri alkamülane. Akó abün inzan elklaza asiko, e ne kla tómbapóndakla.”

Kolae Tonarra Paman Moboküpdügabi Tótókda (Metyu 15:10-20)

¹⁴ Yesu akó pamkolpamab ngoro ngibaunür tóbaka tótókóm. Wagó, “Kürü kurkrruam blamana, e bóktanán [küp ipüdam]! ¹⁵ Darrü kla babula, pulkakakdógabi

* **7:4** alongalo mórrakós: Ngibür Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó in poko babula. **7:7** Aesaya 29:13 **7:10** Bazez Tonarr 20:12; 21:17; Lebitikus 20:9; Duterronomi 5:16

ne klama tótókda paman бүб kugupidü, oya tómanan ngitanda Godón ilküpdü.† Oyakagabi ne klama burruanda, oya tómanan ngitanda.”‡

17 Yesu ene pamkolpam nóma nümügütöp, wa müötüdü wamórr. Oya umulbain olmala ola imtinóp ene alap-alap bóktan müsirrga ainüm. 18 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ia wata umul-kókanakla ini ngibürr popa pamkolpamzan? E koke kuri umul ipüdane? Darrü kla myamem babula pulkakakdógabi ne klama tótókda marü бүб kugupidü marü amkoman tómanan ngitanóm, 19 zitülkus marü moboküpdü koke tótókda a marü bikómdü tótókda. Olgabi ama akó pulkakak we alkomólada, lae müötüdü.” (Ini bóktande, Yesu we müsirrga yónürr wagó, blaman alo taiako alom.)

20 Wa akó we bóktanórr wagó, “Paman moboküpdügabi ne klama burruanda, oya wató tómanan ngitanda Godón ilküpdü. 21 Auma moboküp kwindügab ini kolaean elklaza bausdako: kolae gyagüpitótók, kolae sarrgiwóm tonarr, gómól, pam amkal, 22 kol a pam gómól, abün elklazadó ubi bain, azid alión, ilklió bülión, büódan tulmil tómbapón, gyagüp kolaea akrran, obae bóktan alión ngibürrabkwata panzedó, ikub bagür, gonggo tulmil tómbapón. 23 Blaman ini ne kolae elklazako auma moboküp kwindügab bausdako; pam idi tómanan ngitandako.”

*Zu-koke Kola Yesun Amkoman Yangunürr
(Metyu 15:21-28)*

24 Yesu olgabi we bupadórr, ama Taerr wirri basirr minggüpanan, we mogob pamkolpamab bwób órdóbóna wamlórr. Wa we bangrinürr müót kugupidü. Oya ubi babul yarilürr darrü oloma koke ki umul baine igó, wa olama. Da wa gaadó koke yarilürr aniküm. 25 Darrü kol asi warilürr, oya óp oloman бүбdü kolae samu yarilürr. Wa Yesunbóka nóma arrkrrurr, oyaka dümdüman we katókorrr, tüpdü we simbalkalórr, Yesun wapór nis minggüpanandó. 26 Wa Zu kol koke warilürr. Wa Ponisia bwóbdü tómtómólórr, Sirria prrobins kugupidü. Yesun we metat yatolórr kolae samu amaniküm tóba óp olomdógab. 27 Yesu bóktan we yalkomólórr alap-alap wagó, “Ki kya ngaen-gógópan olmal ngabinünüm. Dümdüm kokea, olmalab alo azeb, ama akó umedó aman.”§

28 Ene kola bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, umea tógal lorodó olmalab alo kla burul ta alodako!”*

29 Da Yesu ene koldó we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma kürü amkoman angundóla, ma ugó alkomól moba basirrdü. Kolae samua marü olom kuri zumgute!”

30 Ene kola tóba müötüdü nóma alkomólórr, olom nyórrdü utüdi omrranórr. Amkoman ene kolae samu amanikürrün yarilürr ene olomdógab.

Yesu Güblang akó Tae Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

31 Yesu Taerr bwób nóma amgatórr, wa Saedon wirri basirrana wamórr, ama akó Galili Malu kabedó. Wa we bwób órdóma wamlórr, ngi Dekapolis.† 32 Ngibürr pamkolpama darrü azid pam sidüdóp Yesuka, oya dólóng ainüm. Ene paman güblang akó tae murrbausürrün kwarilürr. I oya yatop tóba tang oyaka amngyelóm. 33 Da Yesu ene pam pamkolpamdógab idódürr tebe-tebe pokodó. Wa tóba tang pyóm nis ene paman güblangdó zirrapónórr, gwerr amanikürr, akó ene paman ulit we

† 7:15 Ini bóktan küp módóga: oya we klama koke alngómólda kolae tonarr tónggapónóm. ‡ 7:15 Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 16 asine. Igó bóktanda wagó, “Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli arrkrrum, wa ki turrkrru!” (Mak 4:23) § 7:27 Yesu alap-alap Zu pamkolpambóka apón yarilürr, Godón olmal. Umea wa mogob pamkolpambóka apónada, Zu pamkolpam-koke nidipako. * 7:28 Ene kola tóbabóka apón warilürr. Oya ubi, Yesu oya ta inzan karianbóka ki tangzwamtine, umea olmalab kari alo burrulzan alodako. † 7:31 Dekapolis, oya küp módóga: 10 basirr.

yamurrürr. ³⁴ Da Yesu kwitüdü yazilürr, wirri ngón we semanórr akó ene olomód we bóktanórr wagó, “*Epata!*” oya küp módóga: “Tapabaku!”

³⁵ Dümdüman ene paman güblang nisa we tapabakurri, akó oya ulita we morroal bainürr, da wa tai bóktanóm we bainürr. ³⁶ Yesu ene pamkolpam arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu!” Wa ene arüng bóktan metatzen byal yarilürr, i ma dakla ene bóktan ugón ayonóp. ³⁷ I nidi barrkrürr, karibóka-koke gübarirr aengóp. I inzan bóktan kwarilürr wagó, “Wa blaman kla morroal tómbapónnda. Wa güblang murrbausürrün olmal dólóng baina akó tae murrbausürrün olmal bóktanana ngibtanda!”

8

Yesu 4,000 Pamkolpam Ngabyónürr (Metyu 15:32-39)

¹ Wirri kokrrap ngarkwat koke akó wirri pamkolpamab ngoroa darrpan pokodó togobórr Yesuka. Ibü alo kla babul yarilürr, da Yesu tóba umulbain olmal ngibaunürr da bóktanórr wagó, ² “Ka kari gyaur kokela ini pamkolpamdó, zitülkus i kankü aüd ngürr kuri amórre, da ibü darrü alo kla myamem babula. ³ Ka ne ibü alo ngabyón-koke nóma zirnapónónómo tibiób basirrdü, ibü kubó iltümüna kena tübyóng kwatkwat, zitülkus ngibürra alamgabi koke togobe.”

⁴ Oya umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, “Ini kolpam-koke bwóbdü mi alo kla ia nóserre ini pamkolpam ngabyónüm?”

⁵ Yesu ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia nigó brredako?”

I bóktan yalkomólóp wagó, “7 Brredako.”

⁶ Yesu pamkolpam tüpdü mórranóm we nilóp. Da wa ene 7 brred yazebórr, Godón eso ekyanórr, syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp alo gyabalómóm ene pamkolpam. Da ibü we nülinóp. ⁷ Ibü ngibürr kari wapipókal asi kwarilürr. Yesu Godón eso ekyanórr ene wapim, da tóba umulbain olmal nilóp pamkolpam gyabalómóm. ⁸ I nóma elop, ibü blaman bikóma nólóngóp. Da umulbain olmala 7 alóp murrnausóp, ne alo pokoa baminürr. ⁹ Da i aprrapórr 4,000 pamkolpam kwarilürr. Yesu ibü we zirnapónóp. ¹⁰ Dümdüman ene kakóm, wa tóba umulbain olmalpükü butüdü we kasilürr, ama Dalmanuta bwób órdóbóna we wamórr.

Parrisia Yesun [Wirri Tulmilüm] Yatop (Metyu 12:38-42; 16:1-4)

¹¹ Ngibürr Parrisia Yesuka togobórr, da ibü ikika we bókyanórr. Ibü ubi oya apókóm yarilürr, da i oya imtinóp darrü kwitümgab wirri tulmil tónggapónóm igó poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia. ¹² Yesu wirri ngón we semanórr, da we bóktanórr wagó, “Ini lüólan pamkolpama wirri tulmilüm iade atodako? Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpamabkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile!”

¹³ I Parrisi we nümgütóp, butüdü bamselórr, we ogoblórr ama dakla malu kabedó.

Parrisi akó Errod, Ibü Kolae Bóktan Tulmil (Metyu 16:5-12)*

¹⁴ Umulbain olmalab bamrükürr dokyanan brred amarrum inkü. Wata darrpan brred yarilürr butüdü. ¹⁵ Yesu ibü arüngi ikik nókrrónóp wagó, “E ta mamka! E umul-umul kwarilün Parrisi akó Errod, ibü istabkwata.”†

8:11 Luk 11:16   **8:12** Luk 11:29   * **8:13** Errod Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.
† **8:15** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 16:6 ngakanke.   **8:15** Luk 12:1

16 I tibiób we ikik koralórr wagó, “Wa igósidi bóktanda, zitülkus mibü brred myamem babula.”

17 Yesu umul bainürr i ne poko bóktan kwarilürr, da ibü nümtinóp wagó, “E iade ikikdakla wagó, ‘Mibü brred myamem babula.’? E ia [küp apad] akó umul bain küsilanakla? Yabü singül ia wata karrkukusanako? 18 Yabü ilküküp asiko, da e koke iade asendakla? Yabü güblang asiko, da e koke iade arrkrrudakla? Yabü ia koke ngambangólda, 19 ka ne 5 brred syórr nangónarre 5,000 pam ngabyónüm? E ene bamirrün alo pokodógab ia nigó alóp murrnausnarre?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “12.”

20 Yesu ibü akó nümtinóp wagó, “Ka 7 brred nóma syórr nangónarre 4,000 pamkolpam ngabyónüm, e ene bamirrün alo pokodógab ia nigó alóp murrnausnarre?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “7.”

21 Wa ibü nümtinóp wagó, “Da e wa küp apad küsilanakla?”

Yesu Dólóng Yónürr İlküküp Murrbausürrün Pam Betsaeda Basirrdü

22 I nóma togobórr Betsaeda basirrdü, ngibürr pamkolpama ilküküp murrbausürrün pam sidüdóp Yesuka, da i oya yatop ene pam amurum. 23 Yesu ene ilküküp murrbausürrün pam tangdó emoanórr, da basirr kabledó idódürr. Wa oya ilküküp nisdü gwerr amanórr, tóba tang nis nómgyselórr ene pamdó, da oya imtinürr wagó, “Ma ia darrü kla asendóla?”

24 Ene pama kwit yazilürr, da bóktanórr wagó, “Ó, ka kolpam basendóla, da i wamaka nugupa agóltagóldako.”

25 Yesu akó tóba tang nis ene paman ilküküp nisdü nómgyselórr. Ini tonarr ene pama tóba ilküküp morroal nóbzelórr. Oya ilküküp nisa dólóng bairri, da wa blaman kla morroal nósenóp. 26 Yesu ene pam müótüdü zirrapónórr igó bóktanpükü wagó, “Ma basirrdü alkomólgu.”

Pita Yesun Müsirrga Yónürr

(Metyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yesu tóba umulbain olmalpükü wamlórr ngibürr basirrdü, Sesarria Pilipi† wirri basirran minggüpanan. Kwat-kwat Yesu ibü nümtinóp wagó, “Kürü kilam, pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla?”

28 I bóktan yalkomólóp wagó, “Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, [Baptaes Bain] Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala, a ngibürra go wagó, ma darrü prropetla.”

29 Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla, ka nótókla?”

Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene [Kerrisola].”

30 Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu kürükwata.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Búdülankwata Bóktanórr

(Metyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yesu tóba umulbain we bókyanórr wagó, “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab abün-abün azid aeng namulo. [Balngomól byarmarr pam], [wirri prrist], akó Mosesón gida umulbain pama kürü wata alzizi kümaniknórre. Sab kürü búdülümpükü kómkólórre a aüd ngürr kakóm God kürü sab kürsümüle búdöldügab.” 32 Wa ini poko ibüka kwasirrgana bóktanórr. Da Pita oya tebe-tebe pokodó idódürr, da wa oya agórr. 33 Yesu tübyalüngürr, tóba umulbain olmal ngabkalórr, da Pitan agórr wagó, “Yaya kürükagab, satani, ma kakota alkomól!

8:18 Zerremaea 5:21; Izikiel 12:2; Mak 4:12   8:19 Mak 6:30-44   8:20 Mak 8:1-10   † 8:27 Sesarria Pilipi: Pilip king Errodón olom yarilürr. Wa ene basirr elórr, da tóba ngi ekyanórr. Igósidi: Sesarria Pilipi, oya küp módóga: Pilipün Sesarria.   8:28 Mak 6:14-15; Luk 9:7-8   8:29 Zon 6:68-69

Zitülkus módóga, ma Godón elklaza koke gyagüpi amandóla, a marü gyagüpitótók tüpan elklazadóma.”

³⁴ Da Yesu pamkolpamab ngoro akó tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka. Wa ibüka bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa tóba krros bügasile azid aengóm kasan, ó kürüka solkwat tókyale. ³⁵ Zitülkus módóga, nadü olom ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde akó Morroal Bóktananne, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine. ³⁶ Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? ³⁷ Ia darrü kla asine, wa tóba ngarkwat-koke arról sab ia salkomóle? Babula! ³⁸ Ini tonarr ngyabende, abün pamkolpama Godón wata taeane [ótókdako], da i dakla ma ngibürr obae god bütókdako. I ta abün kolae tonarr tómbapóndako. Nadü oloma büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata, ka, Pamkolpamab Olom nótokla, sab ta büód aengo oyakwata, ka sab kólba Aban [wirri kómal zyónpükü] nóma tamlo, gyabi anerrupükü.”

9

¹ Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó God ini tüp Kingzan alngomól nóma bókyene wirri arünpükü.”

*Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Metyu 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² 6 Ngürr kakóm, Yesu ibü yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Wa ibü imarrurr wirri pododó. I wata tibi kwarilürr ene pokodó. Ibü obzek kwata oya büba darrü tonarr bainürr. ³ Oya mórrkenyórra ongang bapón yarilürr gabülplie. Darrü oloma ini tüpdü kokean igule inzan gabülplie. ⁴ Da módóga, Ilaeza akó Moses* ibüka we okaka tübyórrri, akó i Yesukü ikik koralórr. ⁵ Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, mi morroal ainizanakla! Ki kubó aüd twal müót ki balmerre, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.” ⁶ Wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa umul-kók yarilürr, wa ia poko ki bóktóne, zitülkus i kari gum koke kwarilürr.

⁷ Da módóga, pülpül pokoa we tamórr ibü sisingül, akó oya dandanga ibü blaman nganolop. Akó bóktan bómgóla we sidórukürr ene pülpül pokodógabi wagó, “Ini kürü kólbanan Olome. Kürü [moboküpdü ubi] oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka. Oya bóktan amkoman ipadólamke!” ⁸ Ugósan umulbain olmala Ilaeza akó Mosesón ilüküpane nóma nyamkúnóp, i ibü myamem koke nósenóp, wata Yesun tóbanan esenóp.

⁹ I pododógabizan tübabilürr, Yesu ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu, e ne kla esenane, ngarkwat kókó sab ka, Pamkolpamab Olom nótokla, nóma türsümulo бүдүлдүgab.”

¹⁰ I oya bóktan ipüdóp, da i tibi we ikik kwarilürr wagó, “Bүдүлдүgab barsin küp ia tai laróga?” ¹¹ Da i Yesun we imtinóp wagó, “Mosesón gida umulbain pama iade bóktandako wagó, Ilaeza sab ngaen-gógópan wató tame akó [Kerriso] ama solodó tame?”

¹² Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ilaeza† wa ta ngaen-gógópan tótókda, ugósüm blaman elklaza tibiób gaodó akonóm. Da Godón Wialómórrón Bóktana ta igó bóktanda kürükwata wagó, ‘Pamkolpamab Oloma sab abün-abün azid aenge akó oya alzizi amaniknórre.’ ¹³ A ka yabü igó byaldóla, Ilaeza wa kuri tamórr. Pamkolpama

8:34 Metyu 10:38; Luk 14:27   **8:35** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25   **9:2** 2 Pita 1:17-18   * **9:4** Ilaeza akó Moses ngaerrón prropet nis namülnürrri.   **9:7** Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22   † **9:12** Ilaeza: Yesu igó umul yarilürr wagó, ini alap-alap bóktan yarilürr. Ini Ilaeza, Zon [Baptaes Bain] Pam yarilürr.

tibiób ubidügab tómbapónónóp oyaka, wata Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda.”

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Metyu 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Da Yesu akó tóba aüd umulbain olmala nóma tóbakonórr ngibürr umulbain olmaldó, wirri pamkolpamab ngoro nósenóp ibü kal-kal angórrón. I ta ngibürr Mosesón gida umulbain pam nósenóp inkü ongyalde. ¹⁵ Ene pamkolpama Yesun nóma esenóp, i karibóka-koke gübarirr aengóp. I oyaka busuóp, da oya morroal ngürr ekyenóp. ¹⁶ Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “E ini Mosesón gida umulbain pampükü ia poko ongyaldakla?”

¹⁷ Darrü pama pamkolpamab ngorodógab bóktan we yalkomólórr wagó, “Umulbain Pam, ka kólba olom sidüda marúka, zitülkus oyaka kolae samua, akó wa koke bóktanda. ¹⁸ Oya bübdü ne kubó kolae samua nóma bangrine, kubó tüpdü singalkóle, tae godeapükü, akó kubó zirrgüp bótak yarile kókó büba dümdümbarr bainesa. Ka marü umulbain olmal nümtinünüma kolae samu amaniküm, a ibü gaodó koke yaril.”

¹⁹ Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-koke lüól pamkolpamakla! Ka ia yenkü nadüzan ngarkwat ngyabelo? Kürüka kari müp kokea metat yenkü ngyabenóm yabü amkoman bangun kokede. Ene olommokur sidüdam kürüka!” ²⁰ I ene olom Yesuka sidüdóp.

Ene kolae samua Yesun nóma esenórr, dümdüman olommokur amanikürr, oya iltümüna tupürr. Wa tüpdü simbalkalórr, we arrgoben yarilürr, tae godeapükü. ²¹ Yesu oya ab imtinürr wagó, “Ia wa inzan nadüzan ngarkwat kuri ngyabenórr?”

Oya aba inzan bóktan yalkomólórr wagó, “Oya wata karimokurdügab. ²² Kolae samua oya abün münüm urdü amaiklürr akó naedó yanggóbólólórr oya amkalóm. Ma kibü gyaur ipa, akó ma gaodó ne nóma namulo darrü kla tónggapónóm, kibü tangtamtinünümo!”

²³ Yesu akó oyaka bóktanórr wagó, “Ma ia larógóm bóktóna, ‘ma gaodó ne nóma namulo’? Blaman elklaza tómbapón popadanako kürü amkoman angundi.”

²⁴ Da aba dümdüman wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Ka go marü amkoman angundóla, da ma ka gaodó kokela. Kürü tangkamti kürü amkoman bangun wirri ainüm!”

²⁵ Yesun ubi babul yarilürr abün pamkolpama koke ki eserre, wa ia laró tónggapóne. Wa nóma esenórr darrü pamkolpamab ngoroa busorr darrpan pokodó, da wa dümdüman kolae samu we agórr wagó, “Güblang arrkrru-koke akó tae-koke samu, ka marü arüng bóktan akyandóla, ugó tubrra ini olommokurdügab. Ma myamem oyaka bangrin-gu!”

²⁶ Kolae samua wirribóka taegwarr apónórr, ene olommokur wirribóka we inurr. Oya iltümüna tupürr. Ene samua we tubrranórr, da ene olommokur büdülzan yarilürr. Abün pamkolpama bóktanónóp wagó, “Büa, a büdüla!” ²⁷ A Yesu ma ene olommokur tangdó emoanórr, kwit yónürr, we zamngólórr.

²⁸ Yesu müötüdü nóma bangrinürr, oya umulbain olmala tibi-tibi pokodó imtinóp wagó, “Ia ki gaodó koke iade korala kolae samu amaiküm?”

²⁹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Wata tórea amaik yarile inzan kla. Darrü kla myamem babula.”

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Yesu tóba umulbain olmalpükü ene bwób amgatórr, ama Galili prrobinsdüma wamórr. Wa ubi koke yarilürr, darrü pama koke ki umul baine, wa ne yarilürr,

³¹ zitülkus wa tóba umulbain olmal umul nyónónóp. Wagó, “Darrüpa kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, sab pamkolpamab tangdó küngrine. I sab kürü бүдүлүмүкү кóмкóрre, da aüd ngürr kakóm ka ugón türsümulo.”

³² A i ma Yesun bóktan [küp tai koke ipüdóp]. Akó i tib gum kwarilürr oya amtinüm.

Wirri Ia Nótóke?

(Metyu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Yesu akó tóba umulbain olmala ogobórr kókó Kaperrna-um wirri basirrdü, solkwat barrbünürr müótüdü. Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “E kwatódó ia poko ongyal kwarila?”

³⁴ I oyaka bóktan koke yalkomólóp, zitülkus tibiób ongyal kwarilürr we bóktan pokodógab wagó, ia amkoman wirrian nótóke. ³⁵ Yesu mórran-mórran bainürr, da tóba 12 umulbain olmal we ngibaunürr. Ibü we nilóp wagó, “Nadü oloman ubi yarile singüldü tótókóm, wa solodó ki yaril, akó wa blaman pamkolpamab popa tangbamtin pam ki yaril.” ³⁶ Da wa kari olom ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tibiób aodó. Tóba tang nisi kari olom errgótanórr, ibü we nilóp wagó, ³⁷ “Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, kürü kólbanan morroal tonarre koke apadóda, a wa oya ta inzan morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónórr.”

Mibüka Koke Nótó Bóka Bamgünda, Wa Mibüne

(Luk 9:49-50)

³⁸ Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Umulbain Pam, ki darrü pam eserre kolae samu amande pamkolpamdógabi marü ngidü. Ki oya piküp ainüm kain kwarilürr, zitülkus wa minkü kokea.”

³⁹ A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus darrü pam babula [arüng tonarr] tómbapónóm kürü arüangi, solkwat kubó ma kolae bóktan yarile kürükwata. ⁴⁰ Zitülkus módóga, mibüka koke nótó bóka bamgünda, wa igósidi mibüne. ⁴¹ Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabü ne sab nae nótó nóma nókyerre anónóm, zitülkus e kürünakla, Kerriso nótókla, ene oloma sab tóba darrem kla kokean arene.

Kolae Tonarr Elókam!

(Metyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón ingülküþ ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórrre maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóne, wa popa olom,§ kürü amkoman nótó angunda, kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile. ⁴³ Marü darrü tanga ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül. Ma darrran tangpükü [ngarkwat-koke arróldó] nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A ma nis tang nispükü [metat bólmyan urdü] nóma wamo, ene amkoman kolae an yarile.* ⁴⁵ Marü darrü wapóra ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da itül. Ma darrran wapórpükü ngarkwat-koke arróldó nóma bangrino, ene ma tai kolae kokea. A marü nis wapór nispükü metat bólmyan urdü nóma mumanikórrre, ene amkoman

9:34 Luk 22:24   **9:35** Metyu 20:26-27; 23:11; Mak 10:43-44; Luk 22:26   **9:37** Metyu 10:40; Luk 10:16; Zon 13:20   **9:40** Metyu 12:30; Luk 11:23   **9:41** Metyu 10:42   † **9:42** ingülküþ, Mórrke-mórrke módóga: millstone. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküþi [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna.   § **9:42** popa olom: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke ó arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó.   * **9:43** Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, “Ibü ne kupula olongóle, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura badüngle, sab kokean бүтамүне.” (Mak 9:48)   **9:43** Metyu 5:30

kolaean yarile.† 47 Akó marü darrü ilküpa ne kolae tonarr tónggapónóm nóma müdüde, da irrua. Ma darrpan ilküppükü ene bwóbdü nóma bangrino, God ne balngomólda Kingzan, ene ma tai kolae kokea. A marü nis ilküp nispükü metat bólmyan urdü nóma mumanikórre, amkoman kolaean yarile. 48 Ene pokodó, ‘ibü ne kupula olongóle, sab kokean nurrbarine, akó ibü ne ura badüngle, sab kokean bütamüne.’

49 “Solta [urdü agasil lar] [kolkal] ainda. Dadan ngarkwatódó, pamkolpam müpa nóma bumiógda ibü ngyaben tonarrdó, ene müpa wamaka ura baebda, ibü moboküp kolkal ainüm.

50 “Solt wa morroala, a solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem misan koke ngitino.

“Solta alozan morroal ainda, e yabiób ngyaben sab ta inzan morroal ninamke. Akó e ta paud ngyabenam yabiób darrpan-darrpandó.”

10

Yesu Kol Aman akó Morwal Amanbóka Umul Bain Yarilürr (Metyu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Da Yesu Kaperrna-um wirri basirr we amgatórr, ama Zudia bwóbdübóna wamórr, da Zodan tobarr we banikürr ama dakla dorrodó. Pamkolpam ngoroa akó we kwób tóbazenórr oyaka, da wa ibüka we bóktan yarilürr, wa bobarrzan umul nyónónóp.

2 Ngibürr Parrisia oyaka we togobórr. Ibü ubi oya amiógüm yarilürr tóba bóktandógab. Da i oya imtinóp wagó, “Ma kibü kóbó tüzazilnüm, mibü gidadógab ia taia, pama kol amaiküm?”

3 Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Moses yabü ia nadü gida bóktan poko nókyenóp?”

4 Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Moses darrü pam ok yónürr kol amaik peba mórrag* wialómóm akó oya we klampükü amaiküm.”

5 Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Moses ini gida bóktan poko yabünkü igósidi wialómórr, zitülkus e Godón gida bóktan poko mamóanóm kokeanómakla. 6 Da bwób zitüldü, God blaman elklaza nóma tómbapónórr, ‘Wa ibü igó tónzapónórr, pam a kol.’ 7 ‘Da ini zitülkUSDÜ pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, 8 da i ama darrpan búbüm baini.’ Igósidi i nis kokeamli, a ma darrpanamli. 9 God ne kla dayónda darrpan pokodó, pama kokean nürgrüte.”

10 I müót kugupidü nóma kwarilürr, umulbain olmala Yesun akó we imtinóp ene dadan bóktanankwata. 11 Wa ibüka bóktanórr wagó, “Nadü pama tóba kol zumanike, akó darrü kol zumige, wa kol gómól yarile. Inzande wa kolae tonarr tónggapóne tóba ngaen koldó. 12 Kola ta inzan: wa müór nóma amaike, ama akó darrü müór nóma amige, wa pam gómól warile.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp (Metyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ngibürr pamkolpama kari olmalpókal tübarrmülürr Yesuka, ibü singüldü tang amelóm. Da umulbain olmala ma ene kolpam we nagóp amarrugum. 14 Yesu ene kla nóma esenórr, da wa ngürsilüm bainürr. Wa umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka! E ibü burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko. 15 Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke nótó apadóda kari olomzan, sab kokean

† 9:45 Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 46 asine. Ma 9:43 ngakanke. 9:47 Metyu 5:29 9:48 Aesaya 66:24 9:50 Metyu 5:13; Luk 14:34-35 * 10:4 kol amaik peba: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 5:31 ngakanke. 10:4 Duterronomi 24:1; Metyu 5:31 10:6 Bwób Zitül 1:27; 5:2 10:8 Bwób Zitül 2:24

bangrine.” ¹⁶ Wa ene olmalpókal tóbaka simarrurr, darrpan-darrpandó tóba tang nis nómgyelórr, da ibü we bles ninóp.

*Mórrel Pam
(Metyu 19:16-30; Luk 18:18-30)*

¹⁷ Yesu akó tótókóm bupadlórrma kwatódó, da pama ugón tubsorr, wakósingül nülkamülürr oya obzek kwata, da imtinürr wagó, “Morroal Umulbain Pam, ka ia kaino [ngarkwat-koke arról] apadóm?”

¹⁸ Yesu oya we imtinürr wagó, “Ia ma kürü morroalbóka iade ngiklina? Darrü morroal olom babula, wata God tebea. ¹⁹ Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, ‘Ma darrü olom бүдүлүмүкү amkalgu, ma kol ó pam gómólgu, ma gómólgu, ma obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata, ma ilkió bülión-gu, ma moba aipab nis morroal angón namülün.’ ”

²⁰ Ene pama we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ene tonarrdógab ka kari-makur nóma namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko amkoman amorrán namülnürrü.”

²¹ Yesu dümdüman oya ngakanórr akó Yesun [moboküpdü] ubi oyaka yarilürr. Da wa bóktanórr wagó, “Marü dóma wata darrpan klama. Ma ugó wam, moba blaman elklaza sel ninünümke, da mani sab elklaza-koke kolpam nülününümke. Sab igósidi marü mórrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke.”

²² Wa ene bóktan nóma arrkrurr, oya mólmóna tupürr. Wa gyaurpükü we wamórr, zitülkus oya abün elklaza kwarilürr.

²³ Yesu tóba umulbain olmal ngabkanórr akó ibüka bóktanórr wagó, “Sab kari müp koke yarile mórrel pamkolpamab Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm!”

²⁴ Oya umulbain olmala gübarirr aengóp ene bóktan pokodógab. Da Yesu akó bóktanórr wagó, “Kürü olmal, ene go kari müp ta kokea Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm! ²⁵ [Kamelan] nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”

²⁶ Umulbain olmala wirribóka gübarirr aengóp, da tibiób darrpan-darrpan we bamtinóp wagó, “Da ma ia sab nótó zid baine?”

²⁷ Yesu ibü dümdüman ngankónóp, bóktan we yalkomólórr wagó, “Pamakanankü gaodó ta kokea tómbapónóm, wata God tebea; zitülkus Godka ma blaman kla gaodómako.”

²⁸ Da Pita oyaka bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki blaman elklaza oloknórró marüka atanóm!”

²⁹ Yesu bóktanórr ibüka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü oloma tóba müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipab nis, olmal, akó tüp bimgüte kürünkü akó Godón Morroal Bóktananne, ³⁰ wa sab 100 münüm yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó. Wa sab abün inzan elklaza yazeble; müót basirr, zonaretal, bólbótal, aipal, olmal, akó tüp. Akó oya sab wirri müp alión kwarile Godón zagetanme. Akó sab ugórr ne tonarra tame, wa ta sab ngarkwat-koke arról ipüde. ³¹ Abün singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile, ó abün solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile.”†

*Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Bүдүлankwata Bóktanórr
(Metyu 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Yesu akó tóba umulbain olmalpükü Zerrusalem wirri basirr kwatódó yarilürr, ola nóma bamselólórr. Yesu ibünkü wató singül apónórr. Umulbain olmala gübarirr aengóp, akó ibüka solkwat nidi turalórr, ibü ta guma yazebórr. Yesu akó tóba 12 umulbain olmal tebe-tebe pokodó we imarrurr ibüka bóktanóm, oyaka sab ne

10:19 Bazeb Tonarr 20:12-16; Duterronomi 5:16-20 † **10:31** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 19:30 ngakanke.
10:31 Metyu 20:16; Luk 13:30

klama tómbapóne. ³³ Wagó, “Tübarrkrru! Mi Zerrusalem bamseldakla. I sab kürü, Pamkolpamab Olom nótokla, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, ibü tangdó ola küngrirre. Kürü бүдүл бóктan sab ola kókyerre, olgabi ama akó Zukoke nidipko, ibü tangdó ugón küngrirre. ³⁴ I kürü sab we [tiz kangónórre], gwerr kótógnórre, akó karrkukus sye-i kyólnórre, da kürü kómkórre бүдүлүпүкү. Aüd ngürr kakóm, ka sab ugón түrsүmulo бүдүлдүgab.”

*Zeims a Zon, Ibü Bato Bóktan
(Metyu 20:20-28)*

³⁵ Zeims a Zon, Zebedin siman olom nis nidi namülnürri, Yesuka turrürri, da i bóktarri wagó, “Umulbain Pam, kibü ubi ma darrü kla sab tónggaponó kibүnkү, ki ne klamóm batodamli.”

³⁶ Yesu ibü nümtinürri wagó, “Yabü ubi ka ia laró tónggaponó yabүnkү?”

³⁷ Da i oyaka bóktan yalkomórri wagó, “Ma kibü ugó ok tió marü minggүpanan mórranóm, darrүpa marü tutul kwata, darrүpa marü banól kwata, ma ne sab moba ene [wirri kómal zyón] marrgudü nóma mórran-mórran baino.”

³⁸ Yesu ibүka bóktanórr wagó, “E umul-kókamli e larógóm batodamli. E ia gaodómamli ene müp ódódóm, ka ne müp ódóddóla? Da e ia gaodómamli ene wirri azidүdү bangrinüm, ka ne azidүdү bangrinüm kaindóla?”‡

³⁹ I bóktan yalkomórri wagó, “Ki gaodómamli.”

Yesu ibүka bóktanórr wagó, “Amkoman, e ene müp sab idүdi, ka ne müp ódóddóla, da e sab ene wirri azidүdү bangrini, ka ne azidүdү bangrinüm kaindóla.

⁴⁰ A kürü gaodó kokea yabü ok ainüm mórranóm kürü tutul kwata akó kürü banól kwata. Sab God wató nókyene ene marrgu nis, wa nibióbkү kuri tónzapónórr.”

⁴¹ Da ene 10 ngarkwat umulbain olmala nóma barrkrrurr, ibü ngүrsila yazebórr Zeims a Zon ibүka. ⁴² Da Yesu ibü blaman ngibaunürri tóbaka. Wa bóktanórr ibүka wagó, “E umulakla, Zu-koke nidipako, ibü amzyatórrón singүldү pama pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako, akó ibü wirri pama ibü wirri arүngi balngomóldako. ⁴³ Da yabүka inzan babula. Nadü oloman ubi yarile wirri ngim bainüm yabü aodó, wa yabü blamanab popa tangbamtin pam ki yaril; ⁴⁴ akó yabүkagab singүldү tótókóm nóto nóma yarile, wa yabü blamanab [leba zaget olom] ki yaril. ⁴⁵ Zitүlkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótokla, ta igósidi koke tamórró igó, pamkolpama kürü popa tangbamtin kwarile. Koke! Ka pamkolpam popa tangbamtinüm tamórró, kólba arról abün pamkolpamabkү darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdógab.”

*Yesu Barrtimeiusün İlkүp Dólóng Nyónürri
(Metyu 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Yesu tóba umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoropүkү Zerriko wirri basirr nóma arrgrrat yarilürri, darrpan ilkүp murrbausürün bato pama kwat kabedó mórran yarilürri. Oya ngi Barrtimeius, Timeiusün olom. ⁴⁷ Barrtimeius nóma arrkrrurr wagó, Yesu Nazarret olom we kwat mamóanda, wa górrganóm bainürri wagó, “Yesu, [Deibidүн] Olom, kürü gyaur kóse!”

⁴⁸ Abün pamkolpama oya agóp, da ilóp pikүp bainüm. A wa ma górrganóm tai arүng ipadlórr wagó, “[Deibidүн Olom], kürü gyaur kóse!”

⁴⁹ Yesu zamngólórr, da bóktanórr wagó, “Oya nyaunam, ala ki tam.”

Da i ene ilkүp murrbausürün pam we nyaunóp. I oya ilóp wagó, “Ma arүng ipa! Ugó bupa, Yesu marü nyaunda.”

‡ **10:38** Grik bóktane ma inzan angrirrüna: Da e ia gaodómamli, i yabü baptaes nirre ene dadan tonarre kürüzan baptaes ainüm kaindako? Ene baptaes bainan күp módóga: azid aengóm ó бүдүлүm. **10:38** Luk 12:50 **10:42** Luk 22:25-26 **10:43** Metyu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

⁵⁰ Da wa tóba tumum mórrkenyórr we amaikürr, büsai we bupadórr, Yesuka we wamórr.

⁵¹ Yesu oya imtinürr wagó, “Ia marü ubi ka marünkü laró tóggapono?”

Ilküp murrbausürrün pama bóktan we yalkomólórr wagó, “Umulbain pam, kürü ubi akó basenóma.”

⁵² Yesu oya yalórr wagó, “Ma ugó wam, marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine.” Dümdüman oya ilküp nisa tomgorri, da wa Yesuka we akyanórr.

11

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr (Metyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Zon 12:12-19)

¹ Yesup Zerrusalem wirri basirr nóma ngorram yónónópma, i nis basirr we nómrnanónóp, ngi Betpage akó Betani, [Olib Podo] kabedó, Yesu tóba umulbain olom nis ngaensingülan we zirnapónórr, ² ini bóktanpükü wagó, “E ugó aurrám kókó yabü singül kwata ne basirrse. E kubó nóma bangrini, dümdüman e [donki] kyam eseni, sye-i amrókrrón, darrü pama koke ne klamdó kuri kasile ódódóm. Kubó agoamke, da ala sidüdamke. ³ Darrü oloma ne yabü nóma nümtine wagó, ‘E iade agodamli?’ kubó igó ilamke magó, ‘Lod ini klamóm sógóse. Da wa kalma büsai salkomóle.’ ”

⁴ Da i aurrürrí ó ene donki kyam i eserri kwat kabedó, müót mamtae minggüpanan, sye-i amrókrrón. I enezan ago namülnürrí, ⁵ ngibürr pamkolpama nidi bórrang kwarilürr, ibü nümtinóp wagó, “Yabü ia laró dümdüma we donki kyam agom?”

⁶ I bóktan we yalkomórrí Yesu ibü enezan nyalórr, da ene pamkolpama ibü we ok ninóp tótókóm ene donki kyampükü. ⁷ Ene donki kyam we sidórrí Yesuka. I tibiób tumum mórrkenyórr we nüdratrri ene donki kyam kwitüm. Yesu donki kyamdó we kasilürr, da oya kwitüm mórran-mórran bainürr. ⁸ Wa enezan wamlórr, abün pamkolpama tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm. Ngibürra pórngaepükü kari nugup tiz singgalgónóp, kwatódó apapdó kla, da Yesun kwatódó we zursilürr. ⁹ Singül kwata nidi ogoblórr akó solkwat nidi zutalórr wirri bóktane we yagürrnóp wagó,

“Mi Godón yagürrnórrre!”*

Wa bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda.

¹⁰ Ngaen mibü ab king [Deibidzan] balngomól yarilürr, oya bobat Yesu mibü sab inzan balngomól yarile! God ene ngürr sab bles ine!

Mi Wirri Kwitüm Godón yagürrnórrre!”

¹¹ Yesu Zerrusalem abzilürr, akó [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa ola blaman elklaza ngabkan yarilürr. Da wa tóba 12 umulbain olmalpükü we alkomólórr Betani basirrdü, zitülkus irrüba amzik kari poko yarilürr.

Yesu [Pig] Nugup Kolae Wyónürr (Metyu 21:18-19)

¹² Darrü ngürr, i Betani nóma amgütóp, kwat-kwat Yesun aloa ipadórr. ¹³ Wa osenórr, wirri kandógab, darrü pig nugup, pórngaega ngalaorrón warilürr. Da wa we wamórr ngakanóm wagó, oya küp ia asiko. Wa nóma wamórr oya minggüpanan, wa pórngaean nósenóp, zitülkus ene oya amkoman waon ngarkwat koke warilürr.

¹⁴ Yesu ene nugup wyalórr wagó, “Darrü oloma sab myamem darrü küp koke elo-e marükagab.” Da oya umulbain olmala arrkruóp.

* **11:9** Mi Godón yagürrnórrre, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: osana. Ini Ibrü bóktan opora. Oya küp módóga: (kibü) zid tinünüm errkyadan. Zu pamkolpama Godón agürr koralórr ini bóktan opore.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr Godón Gyabi Müótan Kal Akólórrón Pul Basirrdü

(Metyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Zon 2:13-22)

¹⁵ I Zerrusalem nóma babzilürr, Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü bangrinürr. Wa ene kolpam kolabütanóm we bainürr, nidi sel bain akó nidi bumióg kwarilürr. Mogob pamkolpamab mani nidi sensi bangón kwarilürr, Yesu ibü tógal okaka we izazilürr. Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü mórran klampükü ta izazilürr.† ¹⁶ Wa darrü olom koke ki ok ine elklaza amarrum Godón Gyabi Müótan pul basirrana. ¹⁷ Wa kolpam we umul bain yarilürr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab wata inzan ngilian kwarile wagó, pamkolpamab tóre müót blaman bwób-bwóbabkü.’ A e ma igó kuri inane, wamaka gómól pamab ban bwóbe!”

¹⁸ Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama nóma barrkrurr ini bóktan, i ma ngibürr kwat byamkünónóp oya amkalóm. Zitülkus módóga, i oya gum kwarilürr, zitülkus blaman pamkolpama gübarirr aengóp oya umulbaindügab.

¹⁹ Abüsa bótaom nóma kain yarilürr, Yesu tóba umulbain olmalpükü ene wirri basirr we amgatórr.

Ene Pig Nugup Búdulo

(Metyu 21:20-22)

²⁰ Darrü irrbianande, i nóma togoblórr kwatana, i osenóp ene pig nugup. Wa büdül warilürr tai simkündügab kókó ta solo amrran. ²¹ Pitan ngambangólórr Yesun ene bóktan pokoa, da wa Yesuka bóktanórr wagó, “Iba, ma ngaka! Umulbain Pam, ma ne pig nugup zomórra, odalda!”

²² Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Amkoman yangunam Godón. ²³ Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrü oloma ne ini podo igó nóma ile wagó, ‘Ma ugó bupa, da moba bumanik maludü,’ a ene oloman moboküpdü abün-abün gyagüpitótók koke kwarile, a wa amkoman yangune wagó, wa ne poko bóktóne sab amkoman tómbapóne, da ene oloma sab ene kla igósidi esene. ²⁴ Ini zitülküsü, ka yabü igó byaldóla, e tóredó ne klamóm yatoane, amkoman yangunamke e ene kla kuri ipüdane, da e igósidi sab esenane. ²⁵ Akó e nóma tóre kwarilo, e pamkolpamab kolae tonarr barrgon kwarilünke, i yabüka ne kolae tómbapóndako. Ene igósüm, yabü kolae tonarr yabü kwitüm Aba sab ta igósidi norrgorre.”‡

Amtin Bóktan Poko Yesun Zagetankwata

(Metyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Yesu tóba umulbain olmalpükü akó Zerrusalem abzilürr. Wa Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü nóma agóltagól yarilürr, wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó [balngomól byarrmarr pama] oyaka we togobórr. ²⁸ Da we imtinóp wagó, “Ma ini elklaza ia nadü balngomól arüangi tómbapóndóla? Marü ini arüing ia nóto mókyanórr ini elklaza tómbapónóm?”

²⁹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü darrpan bamtin bóktan poko bamtindóla. Kürüka morroal bóktan kóbó salkomólam, da ka yabü umulüm igósidi adrrüto, ka ini elklaza nadü arüangi tómbapóndóla. ³⁰ Kürü küzazilam: Zonón [baptaes baina] ia kwitümgab tamórr, ta ia pamdógab?”

³¹ I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó, “Mi ne igó nóma kwarilo wagó, ‘Kwitümgab,’ wa kubó mibü tümtirre wagó, ‘Da e ma

† 11:15 Ma müsirrga ain bóktan Metyu 21:12-13 ngakanke. 11:17 Aesaya 56:7; Zerremaea 7:11 11:23 Metyu 17:20; 1 Korrint 13:2 ‡ 11:25 Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 44 asine. Igó bóktanda wagó, “A e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, yabü kwitüm Aba ta sab igósidi yabü kolae tonarr koke norrgorre.” (Metyu 6:15) 11:25 Metyu 6:14-15

oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?’ ³² A mi ne igó nóma kwarilo igó, ‘Pamdógab,’ pamkolpam kubó ngürsil kwarile mibüka.” (Ene wirri pama pamkolpamab gum kwarilürr, zitülkus blaman pamkolpama Zonón igó yangunóp wagó, wa amkoman prropeta.) ³³ Da i bóktan we yalkomólóp Yesuka wagó, “Ki umul-kókakla.”

Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka ini elklaza ia nadü arüangi tómbapóndóla.”

12

[Grreip] Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan (Metyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yesu bókyanórr wirri pamdó* alap-alap bóktan wagó, “Darrü pama abün grreip zid iritürr tóba tüpdü. Ene kakóm, wa kal akólórr. Wa kugupi ilüngürr ene grreip ngórr mor amóngóm, da wa barrkyanan kwit azil müót elórr, tóba grreip kaldó olgab azilüm. Da wa ene grreip apap ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr. ² Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü [leba zaget] pam we zirrapónórr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr, ngibürr grreip ngórr azebóm ene apapdógab. ³ A i ene leba zaget pam amigóp, dom apónóp, da popa we zirrapónóp tang küpan. ⁴ Ene apap aba akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya singülan we emkólóp akó oya kolae büódan poko tómbapónóp. ⁵ Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. I oya бүдүлүмүкү we emkólóp. Wa abün leba zaget pam we zirrapónóp. Ene grreip apap ngakan pama ngibürr zaget pam dom napónónóp ó ngibürr бүдүлүмүкү okrralórr. ⁶ Dómdóm dama aban tóba darrpanan moboküpdü siman olom yarilürr. Da wa oya zirrapónórr ibüka ini gyagüpitótókpükü wagó, ‘I kürü olom sab morroal tonarre yangórr.’ ⁷ Ene grreip apap ngakan pama ma tibióbka igó bóktónóp wagó, ‘Ene olom módóga, ini grreip apap sab nótó ipüde. Yao! Mi errkya бүдүлүмүкү amkaldakla ó oya aban elklaza ama mibü kwarile aban бүдүлү kakóm!’ ⁸ Da módóga, i oya siman olom we amigóp, бүдүлүмүкү we emkólóp, ó oya бүб apap kalkuma we amaikóp.

⁹ “Ene grreip apap aba ia laró tónggapóne? Wa sab tüób tame, da ene grreip apap ngakan pam sab ekrróne бүдүлүмүкү a ene apap ama ngibürr pam nókyerre ngakanóm. ¹⁰ E ta ini poko kürükwata etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó wagó,

“ Müót balmel pama ne ingülküþ alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküþüm wató kuri baine.

¹¹ Lod ini kla tüób tónggapónórr,
da mibü ilküpdü kari morroal ta kokea!’ ”

¹² Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó [balngomól byarrmarr pama] kwat we yamkünónóp Yesun amiógüm, zitülkus i umul bainóp wagó, Yesu ini alap-alap bóktan ibükwata adrratlórr. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr. Da módóga, i oya we angütóp ó we ogobórr tibiób kwata.

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata (Metyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Wirri pama ngibürr Parrisi akó Errodón‡ mamóan pam Yesuka zirrapónóp, Yesun amiógüm tóba bóktandógab. ¹⁴ I oyaka babzilürr, da we bóktónóp wagó,

* **12:1** wirri pamdó: Ma 11:27 ngakanke. † **12:10** ingülküþ: Israael pamkolpama müót ingülküþi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **12:11** Wórr Peba 118:22-23 ‡ **12:13** Errod Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.

“Umulbain Pam, ki umulakla wagó, ma amkomanla akó pamkolpamab gyagüpitótóka marü koke gum-guman ngitandako. Ki umulakla zitülkus, ma blaman pamkolpam, ia wirri pam, kari pam, wata darrpan ngarkwatódó ngabkandóla, a ma Godón kwat amkoman umul byóndóla pamkolpamdó.” § I oya imtinóp wagó, “Mibü gidadógab ia taia Sisan* taks mani aliönüm, ta ia koke? Mi ilirres ó ta ia koke?”

¹⁵ A Yesu ma umul bainürr, i wata taepurrane bóktan kwarilürr, † da ibü nilóp wagó, “Ia e kürü kólba bóktandógabi amiógüm iade kaindakla? Darrü [silba] mani küp‡ ala sidüdam, ka kóbó ngakanón.”

¹⁶ I oyaka darrpan küp we idüdóp, da wa ibü nümtinóp wagó, “Ia noan obzeke akó ngi?”

I oya bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”

¹⁷ Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke.”

Da i gübarirr aengóp Yesun bóktanankwata.

Amtin Bóktan Poko Búdülab Barsinankwata
(Metyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Ngibürr [Sadusi pama] Yesuka togobórr amtin bóktan pokó amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab. I Yesuka we bóktónóp wagó, ¹⁹ “Umulbain pam, Moses igó gida bóktan pokó wialómórr mibünkü, Zu pamkolpamabkü wagó, ‘Paman narezoreta ne nóma nurrótóke olmal basen-koke, ene pama sab ene kóble ki zumióg, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.’ ²⁰ Da módóga, ngaen 7 zonaretalpükü pam kwarilürr. Nareta kol zumiógürr, da wa nurrótókórr, olmal-koke. ²¹ Olgabi, naretódógab nóto tókyalórr, naretan kóble zumiógürr, da nurrótókórr. Akó aüd ngim siman oloma zumiógürr akó nurrótókórr. ²² Blaman ene 7 zonaretalpükü pama zumgütóp, ibü olmal babul. Dómdóm ene kóblea ta we nurrótókórr. ²³ Sab büdüldügab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene pokó amtindakla, zitülkus ene 7 blamana oya zumigóp.”

²⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kle-kle gyagüpi tótókdakla! E umulakla iade? Zitülkus módóga, e umul-kókakla Godón Wibalómórrón Bóktan akó Godón arüng. ²⁵ Búdüla nóma tübarsile arróldó, i sab myamem tibiób koke bumiógnórre, a i ma sab inzan kwarile wamaka kwitüm anerruako. ²⁶ Ka akó igó pokó bóktanón búdülab barsinankwata. E ta Mosesón pebadó etóngarre, kari nugupan baeb póepdó, God Moseska ia bóktanórr wagó, ‘Ka Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God.’ § ²⁷ Wa büdül pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode. E wata amkoman kle-kle gyagüpi tótókdakla!”

Godón Wirrian Gida Bóktan Poko
(Metyu 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Darrpan Mosesón gida umulbain pam ola asi yarilürr, ibü ikik bóktan nóto arrkrrurr. Wa umul yarilürr wagó, Yesu ibüka morroal bóktan yalkomólórr. Da wa Yesun amtinüm we tamórr wagó, “Ia wirrian nadü gida bóktan pokoa, ngibürr Godón gida bóktan pokodógab?”

§ 12:14 I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. * 12:14 Sisa: Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar ó Emperor. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igóside blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr. † 12:15 Ma müsirrga ain bóktan Metyu 22:18 ngakanke. ‡ 12:15 silba mani küp, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: denarius. Ene tonarr, darrpan zaget pama darrpan ngürr nóma zaget yarile, wa darrpan denarius ipüde. 12:18 Apostolab Tórrmen 23:8 12:19 Duterronomi 25:5 § 12:26 Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü. 12:26 Bazeb Tonarr 3:6 12:28 Luk 10:25-28

²⁹ Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Wirrian gida bóktan poko módóga, ‘Isrrael, tübarrkrru! Lod, mibü God, wata darrpan God watóka. ³⁰ Marü [moboküpdü ubi] asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, dudu gyagüpitótóke, akó dudu arüangi.’ ³¹ Nis ngim gida bóktan poko módóga, ‘Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane. Myamem darrü wirri gida bóktan poko babula ini nis gida bóktan pokodógab.’ ”

³² Ene Mosesón gida umulbain pama Yesuka bóktanórr wagó, “Ma morroal bóktan salkomóla kürüka, Umulbain Pam; wa amkoman mazan bóktóna. ‘Wata darrpan God watóka, darrü God myamem babula. ³³ Marü moboküpdü ubi asi ki yarilün Godka dudu moboküpi, dudu gyagüpitótóke, akó dudu arüangi, akó marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.’ Kari morroal kokea ini nis gida bóktan poko nis apadóm. Ma ini nis gida bóktan poko nis koke nóma nüpüdo, ma Godón darrü [urdü amsel lar] akó dudu bóngan [gyaur kla] sab enan ilino, zitülkus wa igósidi bagürwóm koke yarile marüka.”

³⁴ Yesu nóma esenórr, ene oloman bóktan kari morroal koke yarilürr, wa oyaka bóktanórr wagó, “Ma Godón Kingzan Balngomóldógab aibwób-kokela.”

Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

*Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]
(Metyu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

³⁵ Yesu [Godón Gyabi Müótüdüzan] nóma umul bain yarilürr, wa bóktanórr wagó, “Gida umulbain pama igó iade bóktandako wagó, ene Kerriso, wa [Deibidün] olome?”

³⁶ Godón Samua king Deibidün igó tangamtinürr ini bóktan wialómóm wagó,

“ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó† wagó,

“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,

kókó ka sab marüka nidi bóka bamgündako, marü wapór-o lorodó irrbuno.” ‡

³⁷ Deibid tüób Kerrison ngilianórr wagó, ‘Lod.’ Da Kerriso Deibidün olom iadea?” §

Wirri pamkolpamab ngoroa Yesun bóktan arrkrru kwarilürr barnginwómpükü.

*Yesu Pamkolpam Arüng Ikik Nókrrónóp, Mosesón Gida Umulbain Pamabbóka
(Metyu 23:1-36; Luk 20:45-47)*

³⁸ Wa ibü nóma umul ninóp, wa bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata. I ubi baindako tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan aliönüm pul basirrdü. ³⁹ I ta ubi baindako wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müótüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü alongalo tóredó. ⁴⁰ I gómól tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako akó kokrrap tóre bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab [kolaeen darrem] kari koke ipüdórrre Godkagab.”

*Kóblea Wirri Gyaur Kla Godón Ekyanórr
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Yesu we mórran-mórran bainürr Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü, pamkolpama mani ne arrbün kwarilürr, da wa ibü ngabkan yarilürr. Abün mórrel pamkolpama wirri ngarkwat mani urrbulürr. ⁴² Darrü elklaza-koke kóblea natókórr, da wa nis kari mani küp nüngrinürr, ngibürr toea amrran ngarkwat.

12:29 Duterronomi 6:4 * **12:31** minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorranda. **12:31** Lebitikus 19:18 **12:32** Duterronomi 4:35 **12:33** Oseya 6:6 † **12:36** kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda. ‡ **12:36** Ini bóktan kün módóga: marüka nidi bóka bamgündako, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü. **12:36** Wórr Peba 110:1; Bwób Zitül 3:15 § **12:37** Yesun amtin bóktan poko igó yarilürr: Yesu Deibidün büdül kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

⁴³ Yesu tóba umulbain olmal ngibaunürr tóbaka, da bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini elklaza-koke kóblea barrkyanan ingrine ene mani arrbün klamdó, nidi sirrbürre, ibü blamandógab. ⁴⁴ Ka ini poko bóktóna, zitülkus blaman ini pamkolpama tibiób mórreldógab irrbürre. A ini elklaza-koke kóblea, wa blaman we kla ingrine, tóba ngyaben ne klame ki idüde.”

13

*Yesu [Godón Gyabi Müót] Kulainankwata Bóktanórr
(Metyu 24:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Yesu Godón Gyabi Müótüdügabizan tubrranórr, oya darrpan umulbain pama we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, ngaka! Ma ini amkoman wirri ingülküp ó amkoman wirri müót ngankónóm!”

² Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ini ne wirri müót basendóla? Sab darrü ingülküpa aini kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü.”

*Elna Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:3-14; Luk 21:7-19)*

³ Ene kakóm, Yesu [Olib Pododó] mórralórr, Godón Gyabi Müót dakla kabe. Da Pita, Zeims, Zon, akó Endrru oya amtin kwarilürr tibi-tibi pokodó. ⁴ Oyabóka wagó, “Ma kibü tüzazilnüm ini klama sab nóma tómbapórrre? Akó kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini elklaza tómbapónóm baidasko?”

⁵ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilklió büliónüm ibü amkoman bangunüm. ⁶ Abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, ‘Ka watókla, ene [Kerriso], e noan akyandakla.’ I sab abün pamkolpam ilklió nüliónórrre. ⁷ Da e arrkürrgu e igó nóma barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrrandako, akó ngibürr bóktan gazirrankwata. Ini klama sab ki tólbaelnóm Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a tüpan blakón tonarr wa kúsila. ⁸ Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü gazirr kwarile. Bwób-bwób sab tüpa mórrbaeng yarile akó wirri ku kwarile. Ini elklaza sab inzan kwarile, wamaka kola ngaen-gógópan azid nóma apadódo marrna bain minggüpanan. Ene azid ngaen-gógópan karia, ama solkwat tai wirri baile.

⁹ “E yaib umul-umul kwarilünke! Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule kotóm. Yabü sab ola okrrale tibiób kwóbbazen müótüdü. Kürübókamde e sab kotóm bórrongo gabena akó king, ibü obzek kwata, ibüka Morroal Bóktan amgolóm kürükwata. ¹⁰ Da blakón ngarkwata solkwat ki tam, e akó ngibürr pamkolpama ngaen-gógópan Morroal Bóktan kürükwata amgolólamke blaman bwób-bwób. ¹¹ I sab yabü kotódó nóma imarrunórrre akó wirri pamab tangdó irrbürre, e singül kwata gyakolaegu e sab ia poko bóktónane. Ene tonarrdó, bóktónamke wata Godón Samua sab yabü ne bóktan nülrre. Zitülkus módóga, yabü kubó ne bóktan yarile, yabü yabióbankagab koke yarile. Ene bóktana sab Godón Samudügab tame. ¹² Pamkolpama sab tibiób zonaretal wirri pamab tangdó urrbule бүдүлдү arrbünüm, akó abala ta sab dadanzan kairre tibiób olmaldó. Olmala sab tibiób aipalabaldó bóka bangün kwarile akó ibü ta sab inzan wirri pamab tangdó urrbule бүдүлдү arrbünüm. ¹³ Blaman pamkolpama sab yabü alzizi zomale, zitülkus e kürü mamandakla. A kürü amkoman angunüm karrkukus nótó zamngólda kókó blakón tonarrdó, God sab oya zid ine.”

*Ngazirr Kla**(Metyu 24:15-28; Luk 21:20-24)*

¹⁴ Yesu akó bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “E sab ngazirr kla esenane, ene pokodó zamngólórrón, zamngól-koke bwóbdü.* Ene ngazirr klama sab ene poko amkoman [tómanan] ngitine Godón ilküpdü.” (Atang olom nótoke, wa ini bóktan kúp tai ki sipa!) “Ini klama sab nóma tómbapóne, Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm. ¹⁵ Mórrkakak kwitüm ne olome,† wa koke ki abi ó tóba müót kugupidü koke ki bangri darrü kla apadóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm. ¹⁶ Ngaon bwóbdü ne olome, koke ki alkomól tóba müótüdü, tumum mórrkenyórr apadóm. A wa büsai ki buso. ¹⁷ Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü! ¹⁸ E inzan tóre bako kwarilün Godka wagó, ini kolaea koke ki tómbapó güb melpaldó. ¹⁹ Zitülkus módóga, ene ngürran ne müpko sab kari kolae koke kwarile, pamkolpama koke kuri ne kla azid aengóp, ngaen zitüldügab, God ini tüp nóma tónggapónórr, kókó errkya. Myamem akó inzan kla babul yarile. ²⁰ Lod ene kolae ngürrab ngarkwat sab tugup tunggürrre. Wa ne koke nóma ki tugup tunggürrre, darrü oloma kokean ki zid baine. Tóba alearrón pamkolpamab gyaurdügab, wa ene kolae ngürr sab igósidi tugup tunggürrre.

²¹ “Darrü oloma ne yabüka igó nóma bóktóne wagó, ‘Ngakónam, ene Kerriso yóni!’ ó ‘Ngakónam, ene Kerriso módóga!’ - oya bóktan amkoman angun-gu. ²² Zitülkus módóga, obae kerriso akó obae prropeta sab togoble. I sab [wirri tulmil] akó [basen-koke tórrmen] tómbapón kwarile pamkolpam ilklió büliónüm kle-kle kwatódó tótókóm. I ta Godón alearrón pamkolpam ilklió büliónüm kain kwarile. ²³ E umul-umul kwarilün, zitülkus ka yabüka ngaen-gógópan blaman bóktan kuri pupo ninünüma!

*Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr**(Metyu 24:29-31; Luk 21:25-28)*

²⁴ “Da ene ngürrdü, ene müp tonarr kakóm, abüsa sab tümünüm baine. Melpalan ta sab zyón myamem babul yarile. ²⁵ Wimurra sab pülpüldügabi tóbalókle, akó pülpüldü ne arüng klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bingütórrre. ²⁶ I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótokla, pülpül pokopükü tótókde, kólba wirri arüng akó kómal zyónpükü. ²⁷ Ka sab kólba anerru ugón zirrtapónónómo blaman bwób-bwób ini tüpdü, solomamtaedó, bolmüótüdü, malubarrdó akó dorrmétódó, Godón alearrón pamkolpam darrpan pokodó dakasum.”

*[Pig] Nugupan Alap-alap Bóktan**(Metyu 24:32-35; Luk 21:29-33)*

²⁸ Yesu wagó, “Kya pig nugupa yabü kóbó ki umul ninünüm alap-alap bóktane. Oya il tiza óe-óe akó saul nóma bairre, akó küsil pórngaea bamgolóm nóma bairre, da e umul kwarilo wagó, pail‡ minggüpanana. ²⁹ Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma nósenane, e sab umul kwarilo wagó, Pamkolpamab Olom alkomól kari pokoa, wa kuri tame kókó mamtaedóma. ³⁰ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza

* **13:14** Ini bóktana Godón Gyabi Müótbóka apónda. **13:14** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 † **13:15** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr. **13:15** Luk 17:31 **13:19** Daniel 12:1; Okaka Amzazirrün Kla 7:14 **13:24** Aesaya 13:10; Izikiel 32:7; Zo-el 2:10, 31; 3:15; Okaka Amzazirrün Kla 6:12 **13:25** Aesaya 34:4; Zo-el 2:10; Okaka Amzazirrün Kla 6:13 **13:26** Daniel 7:13; Okaka Amzazirrün Kla 1:7 ‡ **13:28** pail, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: urur melpal. Mórrke-mórrke módóga: summer. Israel bwóbdü küsil pórngaea bangoldako urur melpal kari poko nómadako.

sab tómbapórre. ³¹ Tüp a pülpüla sab bamrüki, a kürü ne bóktane sab kokean bamrüke.

Darrü Olom Umul Babula Ngürr akó Abüs Küp
(Metyu 24:36-44)

³² “Darrü olom umul babula ene ngürr ó abüs küp ngarkwat nóma semrróne. Kwitüm anerru ta umul kokeako. Akó ka, Aban olom nótokla, ta umul-kókla. Wata Ab umul tebease. ³³ E umul-umul akó aerr kwarilün, zitülkus e umul-kókakla kürü alkomól tonarra wa nóma tame. ³⁴ Wa sab inzan yarile, wamaka darrü pama tóba müót amgatódase darrü bwóbdü tótókóm. Wa tóba [leba zaget] pam balngomól arüng nülirre elklaza ngabkanóm. Wa darrpan-darrpan zaget nülirre tómbapónóm, akó wa mamtae ngakan pam ingrine azilüm. ³⁵ Da e ta azil kwarilün, zitülkus e umul-kókakla müót pama sab nóma tolkomóle, aprrapórr tai abüsa mórran kakóm, irrüb zokrrók, sisa anin küsil, ó abüsa nóma tübanike. ³⁶ Wa ugósan ne nóma tolkomóle, wa yabü utüdi koke ki tómrónónóm. ³⁷ Ka yabü ne poko byaldóla, da ka blaman pamkolpamdó bóktandóla wagó, e azil kwarilün!”

14

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Zon 11:45-53)

¹ [Büdül Kórzyón Tóre] akó [Ist-koke Brred Tóre] dómdóm nis ngürr nóma namülnürri, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama bóktan we tónggapón kwarilürr Yesun amiógüm piküpan akó büdülpükü amkalóm. ² Tibióbbóka wagó, “Mi ini poko tóre tonarrdó koke tónggapórre, zitülkus pamkolpama sab mibüka ngürsilüm kena bainünüm.”

Darrpan Kola Morroal Ilang Idi Yesun Singüldü Ekanórr
(Metyu 26:6-13; Zon 12:1-8)

³ Yesu ugón Saemonón müótüdü yarilürr, Betani basirrdü. Saemon tüób ngaen soso azid pam yarilürr. Yesu nóma alo yarilürr, darrü kola ugón katókorrr. Wa darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü, [kolkal] nade† tónggapórrón. Kari darrem idi koke yarilürr. Ene kola bele taepurr amkenórr, da ene idi Yesun singüldü we ekanórr. ⁴ Ngibürr pamkolpama ngürsilüm bainóp, da i darrpan-darrpan we bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia laró zitülkusdü popa akando ini morroal ilang idi? ⁵ Ini idi ne nóma ki sel irre 300 silba mani küpüm, da ene mani küp ama elklaza-koke kolpam ki nülirre.”‡ Ene kol wirribóka zwagóp.

⁶ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Oya olkomólam! E oya larógóm müp akyandakla? Wa amkoman morroal tonarr tónggapóne kürüka. ⁷ Zitülkus módóga, elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile, akó yabü ubi nóma yarile, e ibü sab tangnamtinamke. A ka wa sab yabüka metat ae koke namulo. ⁸ Wa umul ne klamo, wa wata we kla tónggapóne. Wa ene morroal ilang idi kürü bübdü igósidi ekóne, zitülkus wa kürü büb morroal ine, gapókdó angrin ngarkwat sab nóma semrróne. § ⁹ Da ka yabü amkoman poko byaldóla: sab ne kürükwata Morroal Bóktan nótó amgol yarile ini tüpdü, wa ta sab ini poko adrrüte, ini kola ne poko tónggapóne. Pamkolpama sab oya igósidi gyagüpi zumaniknórre.”

13:34 Luk 12:36-38   **14:1** Bazez Tonarr 12:1-27   * **14:3** wirri darrem ingülküpi, Mórrke-mórrke módóga: alabaster.   † **14:3** nad darrü kari nugupan simküdügab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: nard.   ‡ **14:5** Ene darrem wirri yarilürr darremdógab darrpan kari zaget pama ne darrem yazebórr darrpan pail kugupidü.   **14:7** Duterronomi 15:11   § **14:8** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke.

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Metyu 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Da módóga, Zudas Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógab, we wamórr wirri prristdü, Yesun ibü tangdó angrinüm. ¹¹ I ene bóktan nóma barrkrrurr, i wirri barnginüm we bainóp, da i oya [alkamül-koke bóktan] ekyenóp mani akyanóm. Da módóga, Zudas kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Búdül Kórzyón Alo Elorr
(Metyu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Zon 13:21-30)

¹² Ngaen-gógópan Ist-koke Brred Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama [sip] kupo nóma ekrrónóp Búdül Kórzyón Tóreankü, Yesun umulbain olmala oya imtinóp wagó, “Marü ubi, ki nubó ogobo alo kla tómbapónóm marünkü Búdül Kórzyón Tóre alo alom?”

¹³ Yesu tóba nis umulbain olom nis we zirnapónórr, igó bóktanpükü wagó, “Ugó bangrinam Zerrusalem wirri basirrdü, da darrü pama kubó yabü tómróné mariti tónggapórrón nae bele ódódde tóba tupodó. Kubó oyaka solkwat akyalamke. ¹⁴ Wa ne müótüdü bangrine, da ene müót olom kubó ilamke magó, ‘Umulbain Pama marü ini bamtin bóktan poko kümtine wagó, “Kürü alongalo marrgu ia nega, ka kubó ene Búdül Kórzyón Tóre alo ne elo-o kólba umulbain olmalpükü?”’ ¹⁵ Da wa kubó yabü nóntyene darrü ene müótan wirri marrgu, kwitana paugdü, morroal tónggapórrón. Blaman alongalo elklaza akó mórrakós olamako. Da ola kubó blaman elklaza tómbapónamke mibü alom.”

¹⁶ Ene nis umulbain olom nisa Zerrusalem bangrirri, da nósenóp blaman elklaza wata ibü Yesuzan nyalórr. Da módóga, i elklaza we tómbapórrri Búdül Kórzyón Tóre alongaloankü.

¹⁷ Irrübazan tumziclürr, Yesu tóba 12 umulbain olmalpükü ugón tamórr. ¹⁸ I nóma alo kwarilürr, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab, minkü nóto aloda, kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine.”

¹⁹ Ini bóktana umulbain olmal gyaur-gyauran ngintinóp, da i darrpan-darrpana Yesun we imtinónóp wagó, “Ia kótó kokela?”

²⁰ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Yabü 12dógabi darrpan olom asine, kubó ne tóba brred poko kankü ne nóto yanggóbóle kübüldü.* ²¹ Ka, Pamkolpamab Olom nótokla, sab nurrótoko, Godón Wibalómórrón Bóktana enezan bóktanda kürükwata. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, Pamkolpamab Olom wirri pamab tangdó nóto ingrine. Kari morroal koke ki yaril, ene oloma koke ki tómtómóle!”

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Metyu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korrint 11:23-25)

²² I nóma alo koralórr, Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó, “Ipüdam, eloam; ini kürü bübe.”

²³ Wa akó waenpükü kübüldü ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm wa ibü nókyenóp. I blamana we enónóp. ²⁴ Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ini kürü óe-e. Wirri arüng akyanda Godón [alkamül-koke tónggapórrón bóktan]. Sab tópkóne abün pamkolpamab morroalóm. ²⁵ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka sab waen myamem koke enono, kókó ene ngürrdü, ka ene küsil waen sab nóma enono Godón Kingzan Balngomóldó.”

* **14:20** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom. **14:24** Bazeb Tonarr 24:8; Zerremaea 31:31-34

²⁶ Da módóga, i Godón wórr we atop. Ene kakóm, i we ogobórr [Olib Pododó].

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Zon 13:36-38)

²⁷ Yesu ibübóka wagó, “E kubó blamana busuane ó kürü kubó kólbanan kümгүйtane, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ka sab sip ngabkan pam бүдүлүmpүкү sómkolo, da ene sipa sab popa barsene.’† ²⁸ A kürü sab nóma kürsümüle бүдүлдүgab, ka sab wamópo yabü singül kwata Galili prrobinsdü.”

²⁹ Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Enana i blamana kubó busurre, ka marü kokean mingüto!”

³⁰ Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman karrakarra póyaea ini irrüb nis münüm bóktan küsil nóma yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”

³¹ Pita oyaka wirri arüangi we bóktanórr wagó, “Ka kubó igó poko kokean bóktano, ka marübóka umul-kókla. Kürü mankü nurrótók ta taia!” Akó blaman umulbain olmala ta inzan bóktan kwarilürr.

Yesu Getsemanim Tóre Ekorrr
(Metyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² I we ogobórr darrü bwób, ngi Getsemani. Yesu we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “E ae bobrra, kasan tórem kaindóla.” ³³ Wa tóba aüd umulbain olmal yazebórr, Pita, Zeims, akó Zon. Yesun бүбдү wirri gyaur akó müp gyagүpitótóka we togobórr. ³⁴ Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Kürü mobokүpdү kari gyaura koke kuri түbangrine, wamaka ka бүдүлүm kaindóla. E ae bobrra, da dakla aerr koralón.”

³⁵ Wa karianbóka küór amanórr, we simbalkalórr түpdү, da tóre inzan ekorr wagó, wa ne gaodó nóma yarile, wa ene tonarrdó inzan wirri kolaedó koke wame. ³⁶ Wagó, “Ba, kürü Ab. Blaman elklaza marüka popadanako. Kürü ini wirri azidүdүma ódódgu.‡ A kürü ubia koke ki tómbapó, a wa marü ubie.”

³⁷ Yesu we tolkomólórr, ó wa tóba aüd umulbain olmal utüdi tómrónóp. Wa Pitaka bóktanórr wagó, “Saemon, ma ia utla? Ma ia gaodó koke namüla aerróm darrpan abüs күp ngarkwatóm? ³⁸ E dakla wazilүlүн ó dakla tóre okolón, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomólnónóm. Yabü samuan ubi asine, бүбан ma arüng babula.”

³⁹ Yesu akó we wamórr dadan pokodó tórem. Wa akó dadan bóktan poko we bóktanórr. ⁴⁰ Wa nis ngim nóma tolkomólórr tóba aüd umulbain olmaldó, wa akó ibü utüdi tómrónóp, zitülkus ibü uta barüm yarilürr; tibiób ilkүp kokean nomgolóp. I umul koke kwarilürr, i nadü poko ki bóktórrre Yesuka.

⁴¹ Wa akó aüd ngim nóma tolkomólórr, wa ibüka we bóktanórr wagó, “E wata ia utakla akó ngón ngabagóndakla? Gaodóma! Ene abüs күp kuri semrróne! Ngakónam, i errkyadan kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, kolae tonarr pamab tangdó angrindako. ⁴² Bazeb, mi nau! Ngakónam, ene pam módóga, kürü kubó wirri pamab tangdó nótó күngrine!”

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Zon 18:3-12)

⁴³ Yesu wata tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, Zudas, darrü ene 12 umulbain olmaldógab, ugón түbzilүrr wirri gazirr pam ngoropүкү, tibiób gazirr turrik akó kubidampүкү, Yesun amiógүm. Wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó [balngomól byarrmarr pama] ibü zirrnápónóp. ⁴⁴ Oya wirri pamab tangdó nótó

† 14:27 sip ngabkan pam wa Yesunbóka apónda, sip wa Yesun mamóan pamkolpambóka apónda. 14:27 Zekarraea 13:7 14:28 Metyu 28:16 ‡ 14:36 kürü ini wirri azidүdүma ódódgu, Grrik bóktan opor igósa: Ma ini күbүl sipa күrүkagab.

ingrine, wa ngaen-gógópan umul ninóp wagó, “Ka ne nadü olom ipruko, da módóga, ene olom. Oya amigamke, we elngomólamke ngakankü.”

⁴⁵ Zudas wata dümdüman we wamórr Yesuka. Oyabóka wagó, “Umulbain Pam!” da oya we iprükürr. ⁴⁶ Da módóga, ene gazirr pama Yesun tange karrkukus we amigóp. ⁴⁷ Darrpan oloma, ola nóto zamngól yarilürr, tóba gazirr turrik irruanórr, da singüldü prristan leba zaget paman güblang we itülürr. ⁴⁸ Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiógüm togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómól pamla?§ ⁴⁹ Blaman ngürrzan ka go yenkü umul bain namülnürrü [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. Da taia, Godón Wibalómórrón Bóktana kürükwata inzan küpüm ki bai.”

⁵⁰ Da módóga, blaman umulbain olmala oya ola amgütóp, da i we busuóp.

⁵¹ Darrpan küsil pama Yesuka solkwat akyalórr. Wa popa mórrkenyórr poko baterrón yarilürr. Gazirr pamab ubi oya amiógüm yarilürr, ⁵² da wa we busorr, kakapur, ó mórrkenyórr poko kakota amgatórr.

Yesun Wirri Pamdó Idüdüp

(Metyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Ene pama Yesun we idüdüp kókó wirri müótüdü, singüldü prrista ne ngyabelórr. Ene pokodó, blaman wirri prrist akó balngomól byarrmarr pam akó Mosesón gida umulbain pama we kwób bazelórr Yesun kotóm ainüm. ⁵⁴ Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr, da tai singüldü prristan kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Wa we mórran-mórran bainürr, Godón Gyabi Müót ngakan pampükü. Wa tüób urdü güb boklam yarilürr. ⁵⁵ Wirri prrist akó blaman Zu balngomól byarrmarr pama* küp amkün koralórr Yesun бүдүлүмүкү amkalóm. Da i darrü küp koke esenóp. ⁵⁶ Zitülkus módóga, abün pamkolpama obae bóktan oyakwata we бүдүрүт қварилүрр, da ibü bóktan darrpan tonarr koke kwarilürr.

⁵⁷ Akó ngibürr pama we bórranglórr obae bóktan бүдүрүт оуакуата wagó, ⁵⁸ “Ki oya igó arrkruóp wagó, ‘Ka sab ini Godón Gyabi Müót ilgüto, pama ne kla elóp. Aüd ngürr kugupidü, ka sab darrü müót elo, pama koke ne kla elóp.’ ” ⁵⁹ Ibü bóktan inikwata ta akó inzan, darrpan tonarr koke kwarilürr.

⁶⁰ Singüldü prrista we zamngólórr blaman pamkolpamab aodó, da Yesun amtin bóktan poko we imtinürr wagó, “Marü ia alkomól bóktan babula, ini pama marükwata ne poko bóktandako?”

⁶¹ Da Yesu ma piküp bain yarilürr ó wa darrü poko koke bóktanórr. Singüldü prrista akó oya imtinürr wagó, “Ki ne Godón [ótókdakla], ia ma tai oya Olomla, ene [Kerriso]?”

⁶² Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ka módóglá. E sab kürü kósenane, Pamkol-pamab Olom nótókla, mórrande wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, ó pülpül pokopükü tótókde kwitüdügab!”

⁶³ Singüldü prrista tóba tumum mórrkenyórr we atürrürr ngürsilanme akó we bóktanórr wagó, “Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata. ⁶⁴ E oya kolae bóktan kuri barrkrrua: wa Godón ngi kuri kulaine! Yabü gyagüpitótók ia negako?”

I blamana igó bóktónóp wagó, “Wa kolae tónggapónórr! Wa ngarkwatódóma бүдүлүм!”

⁶⁵ Ngibürr pamkolpama oya gwerr atóng we bókyenóp, ó i oya ilküp nis mórrkenyórr poko-e nganolop, da tibiób tangkubidame we emkalnóp. I oya we

§ 14:48 gazirr-gazirr gómól pam: Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, Rrom pamdó bóka bamgün gazirr pam. 14:49 Luk 19:47; 21:37 * 14:55 Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: Sanhedrin. 14:58 Zon 2:9 14:62 Daniel 7:13 14:64 Lebitikus 24:16

imtinóp wagó, “Ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?” Godón Gyabi Müót ngakan pama oya ipüdóp, da we emkólóp tibiób tang o-e taptap kwata.

Pita Yesun Yalpinürr

(Metyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Zon 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Pita wata kal akólórrón pul basirrdü yarilürr, darrpan Singüldü prristan zaget ngul oloma nóma katókórr. ⁶⁷ Wa Pitan nóma esenórr, güb boklamde, wa oyaka dümdüman we yazilürr, da bóktanórr wagó, “Ma ta Yesukü asi namülnürrü, ene Nazaret olom!”

⁶⁸ A Pita we balpinürr wagó, “Ka umul-kókla ma wa ia laró poko bóktandóla. Ka marü bóktan amzyatóm nabe kaindóla.” Da wa we wamórr kwatódó. Ene pokodó, karrakarra póyaea we bóktanórr.

⁶⁹ Zaget ngul oloma oya we esenórr, akó we arükürr dadan bóktan ibüka, nidi bórrang kwarilürr wagó, “Ene pam darrü módóga, oya umulbain olom!” ⁷⁰ Pita akó balpinürr.

Wirri ngarkwat babul, ola nidi bórranglórr Pitaka we bóktónóp wagó, “Amkoman, ma darrü módóglá, zitülkus ma Galili olomla.”

⁷¹ Da módóga, Pita we bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü God ki kómórr, ka ne obae nóma namulo. Ka amkoman umul-kókla e ne pambóka apóndakla!”

⁷² Tai ene pokoandó, karrakarra póyaea akó we bóktanórr, da Pitan ugón ngambangólórr, oya Yesu ngaen-gógópan ne poko yalórr wagó, “Karrakarra póyaea nis münüm bóktan küsil yarile, ma kubó aüd münüm ugón kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla.” Da wa we yón sabinürr.

15

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr

(Metyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zon 18:28-38)

¹ Irrbianande, wirri prrista, [balngomól byarrmarr pam] akó Mosesón gida umulbain pampükü, blaman Zu balngomól byarrmarr pam nidi kwarilürr, tibiób bóktan we ingrinóp, da i Yesun sye-i amarükóp, we idüdóp, Paelatón* tangdó we ingrinóp. ² Paelat oya imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módóglá?”

Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna.”

³ Wirri prrista Yesun abün kotóm ain bóktan aman koralórr. ⁴ Paelat akó oya imtinürr wagó, “Turrkrü, i abün bóktan amarrudako marükwata, ma ne elklaza tómbapón namülnürrü. Ia ma bóktan koke yalkomolo?”

⁵ Yesu myamem bóktan koke yalkomólórr, da Paelat igósidi abün gyagüpitótók yazebórr.

Yesu Tóba Büdül Bóktan Ipadórr

(Metyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Zon 18:39-19:16)

⁶ Bókam tumtum ngarkwatódó, [Büdül Kórzyón Tóredó], Paelat darrpan tümün müótüdü pam bobarr irrualórr, pamkolpama noanbókamóm ato koralórr arruanóm.

⁷ Ene ngürrdü, darrü pam asi yarilürr, oya ngi Barrabas. Wa tümün müótüdü yarilürr ngibürr kolae gazirr pampükü, Rrom pam nidi бүдүлүмүкү okrralórr gazirr kugupidü Rrom pampükü. ⁸ Pamkolpamab ngoroa nóma kwób tóbazelórr Paelatón amtinüm ibü ubi apadóm bobarrzan, ⁹ Paelat ibü nümtinóp wagó, “Ia ka Zu pamkolpamab King irrüno yabünkü?” ¹⁰ Wa emzyatórr igó, wirri prrista Yesun

* **15:1** Paelat Zudia akó [Samarria] prrobins alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr.

igósidi ekyenóp, zitülkus ibü gyagüp kolaea ekrranórr, zitülkus abün pamkolpama Yesuka atan kwarilürr.

¹¹ Da wirri prrista pamkolpamab ngoro we nilóp Paelatón ayalóm Barrabasón tümün müötüdügabi arruanóm. ¹² Paelat akó pamkolpam we nümtinóp wagó, “Ia ka dama oya ia yangono, e ne olom ngiliandakla Zu pamkolpamab Kingbóka?”

¹³ Pamkolpama we górrgónóp wagó, “Oya krrosdó emngyelam!”

¹⁴ Paelat ibü nümtinóp wagó, “Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr?”

Da pamkolpama wata wirri taegwarróm we inóp wagó, “Krrosdó emngyelam!”

¹⁵ Paelatón ubi yarilürr pamkolpamab ngoroab gyagüpitótók morroal ainüm, da wa Barrabasón ibünkü we irruanórr tümün müötüdügabi. Da wa gazirr pam we nilóp Yesun kus pokopükü sye-i† ailüm. Olgabi wa oya ngibürr gazirr pamab tangdó ingrinürr krrosdó amngyelóm.

*Gazirr Pama Yesun [Tiz Yangónóp]
(Metyu 27:27-31; Zon 19:2-3)*

¹⁶ Paelatón gazirr pama Yesun we idüdóp Paelatón wirri müótan kal akólórrón pul basirrdü. I tibiób blaman kamdal we ngibaunóp darrpan pokodó kwób bazenóm. ¹⁷ I Yesun ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo ngarkwat we atenóp, akó oya singül müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da oya singüldü we emngyelóp. ¹⁸ I oya we yagürnóp, amkoman moboküpi koke, a i oya tiz yangónónóp wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!”‡ ¹⁹ Da i oya singül emkálnóp tupuru-i akó oya gwerr atóngnóp, da i tibiób wakósingül we nümngünóp akó tibiób singül we tüp elókóp oya agürüm. ²⁰ Ibü nóma blakónórr oya tizangóna, da i oya ene ilulu óe-óe mórrkenyórr we ininóp, ama akó tóba mórrkenyórr oya we amelóp. Da i oya krrosdó amngyelóm we idüdóp.

*Yesun Krrosdó Emngyelóp
(Metyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Zon 19:17-27)*

²¹ I nóma ogoblórr, kwat-kwat i Saemonkü basenóp, darrü Saerrin wirri basirr pam, Aleksandórr a Rrupus, ibü ab, wa Zerrusalem wirri basirrdüzan bangrilürr madmad kabadógab. Oya Paelatón gazirr pama arüng-arüng we zirrapónóp Yesun krros bügasilüm. ²² Da ene gazirr pama Yesun we idüdóp darrü pokodó, ngi Golgota, oya küp módóga: “Singül Kakan Bwób Poko.”§ ²³ Ene pokodó, i oya waen akyanóm kain koralórr, mirr* yarrisarri apórrón. Da Yesu koke enónórr. ²⁴⁻²⁵ Irrbi abüs 9 ngarkwat nóma yarilürr, Paelatón gazirr pama Yesun krrosdó we emngyelóp. Ene kakóm, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr pam basenóm wa, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrrütóp tibióbkü. ²⁶ Yesun sisingül darrü bóktan opor wialómóp oyakwata, oya ne bóktana бүдүлдү ingrinürr wagó, “Ini wa Zu pamkolpamab Kinge.” ²⁷ Da ene pokodó, i ta nis gazirr-gazirr gómól pam nis tibiób krrosdó nómgyelóp Yesukü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata.†

²⁹ Pamkolpama nidi bórrgrrat-tórrgrrat kwarilürr, oya kle-kle yalnónóp. Tibiób singül bóngapnóp igó bóktankü wagó, “Oyo, ma módóglá, [Godón Gyabi Müöt] nóto

† **15:15** kus pokopükü sye lar sopae-e tónggapórrón syea, kalmitzan aelórrón, pepeamdó kus poko akyarrón. Kolaie tonarr tómbapón pam, ibü akrran klama. Mórrke-mórrke módóga: whip ó flog. ‡ **15:18** Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. **15:21** Rrom 16:13 § **15:22** Aprrapórr ini pokoan ngi Singül Kakan Bwób Poko yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. * **15:23** mirr nugupdügab morroal ilang idia. Ene tonarr; mirr бүб azid zao-zao ain kla yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: myrrh. **15:24-25** Wórr Pebá 22:18 † **15:27** Abün Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 28 babula. Wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, “Akó Godón Wialómórrón Bóktana küppükü bainürr wagó, ‘I oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.’ ” (Luke 22:37) **15:27** Aesaya 53:12

ki ilgüte akó ma aüd ngürr kugupidü ki ela! ³⁰ Ma krrosdógab ugó tibi akó moba kóbó zid bai!”

³¹ Dadan ngarkwatódó, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama Yesun we tiz yangónónóp. I tibiób darrpan-darrpandó we bóktan kwarilürr wagó, “Wa ngibürr zid bain yarilürr, da wa ma gaodó kokea tóba zid bainüm! ³² Ini [Kerriso], Isrrael King, ugó kóbó ki tibi ene krrosdógab, da mi kubó eserre, ó oya amkoman kubó igósidi yangurre!”

Ene gómól pam nisa, Yesun kabe-kabe tibiób krrosdó amngyelórrón nidi namülnürr, oya ta inzan kle-kle yalnórri.

Yesu Nurrótókórr

(Metyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Zon 19:28-30)

³³ Abüs singülküp nóma semrranórr, tümüna dudu bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr. ³⁴ Abüs aüd küp ngarkwat nóma semrranórr simam, Yesu wirri gyagüpi we taegwarr apónórr wagó, “*Elo-i, Elo-i, lama sabagtani?*” Oya küp módóga: “Kürü God, kürü God, ma kürü iade kolkomóla kólbanan?”

³⁵ Ngibürr kolpama ibükagab, ola nidi bórrang kwarilürr, oya bóktan nóma barrkrrurr, da we bóktónóp wagó, “Arrkrruam, wa Ilaezan‡ nyaunda!” ³⁶ Darrüpa busorr, mórrkenyórr pokozan kla§ muran waendó yanggóbólórr, da aul pepeamdó amrókórr. Yesun ausüm we ekyanórr, da we bóktanórr pamkolpamdó wagó, “Kubó, mi kya kóbó ngakónónóm, Ilaeza ia kubó tame oya ini krrosdógabi alkumilüm!”

³⁷ Yesu wirri taegwarre tóba dómdóm ngón we semanórr akó we nurrótókórr.

³⁸ Godón Gyabi Müót kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra* olean yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr, tai kwitüdügabi kókó tüp. ³⁹ Gazirr pamab kopo ngakan wirri pam,† Yesun obzek kwata nótó zamngól yarilürr, wa esenórr wagó, Yesu inzan nurrótókórr. Da wa bóktanórr wagó, “Amkoman, ini pam wata Godón Olom yaril!”

⁴⁰ Ene pokodó ngibürr kola barrkryanana kandógabi azil kwarilürr. Inkü we kol koralórr: Merri Magdalin, Merri, kari Zeims akó Zosep ibü aip nótó warilürr, akó Salome. ⁴¹ I Yesun mamóan akó tangamtin kwarilürr, wa Galilim nóma yarilürr. Abün kol akó asi kwarilürr; i usakü togobórr ama Zerrusalem.

Yesun Gapókdó Ingrinürr

(Metyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Zon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Simaman nóma yarilürr, Zosep, Arrimatia wirri basirr pam, ugón tübzilürr. Wa darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam yarilürr, da pamkolpama oya morroal angón koralórr. Wa tüób Godón Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Ene dómdóm elklaza tómbapón ngürr‡ yarilürr, darrü ngürr ama [Sabad] ki yarile. Zosep gum-koke we wamórr Paelatka Yesun бүдүл бүбүм atom. ⁴⁴ Paelat arrkürürr wa nóma arrkrrurr wagó, Yesu kuri nurrótóke. Wa tóba gazirr pamab kopo ngakan wirri pam nyaunürr, ó wa oya imtinürr wagó, “Ia Yesu kuraian nurrótóke?”

⁴⁵ Gazirr pamab kopo ngakan wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, “Ó, wa kuraian nurrótóke.” Da Paelat Zosepón we yalórr wagó, “Taia, ma kubó Yesun бүбүм ipadke.” ⁴⁶ Zosep wirri darrem baeb mórrkenyórr amiógürr, Yesun бүбүм krrosdógabi

15:34 Wórr Peba 22:1 ‡ **15:35** Ilaeza: Ibruru bóktane ini ngian gyagüp darrpan tonarrea elo-i. § **15:36** mórrkenyórr pokozan kla, Mórrke-mórrke módóga: sponge. Kübül akó spun bagul klama. * **15:38** Ene wirri adrratórrón mórrkenyórra Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: Holy of Holiest). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan.

15:38 Bazeb Tonarr 26:31-33 † **15:39** Gazirr pamab kopo ngakan wirri pama 80 o 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: centurion. **15:40** Luk 8:2-3 ‡ **15:42-43** Sabadankü elklaza tómbapón ngürr Prraede ngürr yarilürr.

ilkumilürr, da oya бүб we errgótanórr ene mórrkenyórr. Ene kakóm, wa gapókdó we ingrinürr. Ene gapók karrkukus ingülküpdü alüngürrün yarilürr. Da wa wirri ingülküp we yanenórr, ene gapók mamtae murrausüm. ⁴⁷ Merri, Magdalin, akó Merri, Zosepón aip, ngakan namülnürr, ó i eserri Yesun бүб ne ingrinürr.

16

Yesun Búdöldügab Irsümülürr

(Metyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Zon 20:1-10)

¹ [Sabada] nóma blakónórr, abüsa nóma bótaolórr, Merri Magdalin, Merri, Zeimsün aip nótó warilürr, akó Salome morroal ilang elklaza bumigóp gapókdó tótókóm Yesun бүбдү akanóm. ² Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, abüsa nóma tübanikürr, ene dadan kola we ogobórr gapókdó. ³ Kwat-kwat tibiób we bamtinóp wagó, “Ini ingülküp ia kubó nótó amaike mibünkü ene gapók mamtaedógab?” ⁴ I nóma yazilóp gapókdó, ene ingülküp anerrón yarilürr mamtaedógabi. (Ene kari ingülküp ta koke yarilürr.) ⁵ I gapókdó nóma barrbünürr, i küsil pam esenóp mórrande ibü tutul kwata, gabülpli mórrkenyórr baterrón. I kari gübarirr koke aengóp.

⁶ Ene pama ibüka we bóktanórr wagó, “E arrkürrgu! E Yesun amkündakla, ene Nazarret olom krrosdó noan emngyelóp. Wa aini babula! Oya kuri irsümüle! Ene poko ngakónam, oya бүб ne angrirrü yarilürr. ⁷ Da errkyadan ugó bako. E umulbain olmal akó Pita umul-umulan ngintinamke magó, ‘Wa Galili tótókdase yabü singül kwata. E kubó oya ola esenane, wa yabü tüóbzan nilóp.’ ”

⁸ I gum tórrngón akó gübarirr aengkü we busuóp gapókdógab. I darrü pamdó koke bóktónóp kwat-kwat, zitülkus i gum koralórr.

Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka

(Metyu 28:9-10; Zon 20:11-18)

⁹ Yesu búdöldügab nóma türsümülürr udaian ngaen-gógópan ngürrdü, irrbianande, wa ngaen-gógópan Merri Magdalinka okaka tübyónürr. We koldó wa 7 kolae samu noakagabi amanórr. ¹⁰ Wa we natókorrr, Yesun ngibürr gómdamal we nüzazilóp, i nóma yón gyaur akó yón kwarilürr. ¹¹ Wagó, “Yesu arróla. Ka oya esena!” Da i oya amkoman koke wangunóp.

Yesu Okaka Tübyónürr Tóba Nis Umulbain Olom Nisdü

(Luk 24:13-35)

¹² Ene solkwat, Yesu akó darrü obzeke okaka tübyónürr tóba nis umulbain olom nisdü, kwat-kwat i nóma aurnürrima darrü bwóbdü. ¹³ I nóma alkomórri, ngibürr umulbain olmal nüzazilóp, da ibü amkoman koke nangunóp.

Yesu 11 Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr

(Metyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

¹⁴ Yesu akó dómdóm we okaka tübyónürr tóba 11 umulbain olmaldó, i nóma alo kwarilürr. Wa ibü nagóp, zitülkus ibü amkoman bangun babul yarilürr, akó ibü moboküp kari karrkukus koke koralórr ibü amkoman angunüm oya nidi esenóp arrólde. ¹⁵ Wa ibüka bóktanórr wagó, “E ugó ogob, bwób-bwób, blaman pamkolpamdó kürükwata Morroal Bóktan amgolkü. ¹⁶ Sab Morroal Bóktan amkoman nótó yangune akó [baptaes nótó baine], God oya zid ine. Akó obae nótó yangune, God oya zaz ine akó [kolaean darrem] ekyene. ¹⁷ Ne pamkolpama Morroal Bóktan amkoman yangurre, God ibü sab arüng nókyerre wirri [arüng

* **16:2** udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr. **16:7** Metyu 26:32; Mak 14:28 **16:15** Apostolab Tórrmen 1:8

tonarr] tómbapónóm. Kürü ngidü i sab kolae samu aman kwarile ó i akó sab küsil bóktane bóktan kwarile, i koke ne bóktan umul bainóp. ¹⁸ I gwar nóma emorre akó i darrü kolae kla nóma enórre, ibü koke kolae nirre. I tibiób tang azid olomdo nóma emelórre, azida blakóne.”

God Yesun Sipadórr Kwitüdü

(Luk 24:50-53; Apostolab Tórrmen 1:9-11)

¹⁹ Lod Yesun bóktana nóma blakónórr tóba umulbain olmaldó, ene kakóm God oya we sipadórr kwitüdü. Ene pokodó, wa wirri pabodó, Godón tutul tangdó we mórran-mórran bainürr. ²⁰ Oya umulbain olmala we ogoblórr bwób-bwób, Morroal Bóktan amgolkü. Yesu ibü zaget kugupidü asi yarilürr. Wa umul-kók tórrmen tómbapón yarilürr tóba umulbain olmalab bóktan arüng bütanóm.

Makón Peba aini blakónda.

Morroal Bóktan Yesunkwata Luk Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Nótó Wialómórr

Luk wa Zu pam koke yarilürr. Wa dokta yarilürr akó wa Grrik bóktan akó bókam tumtum wirri umul yarilürr. Wa [apostol] Polón gódam yarilürr akó ngibürr tonarr wankü wamlórr Morroal Bóktan büdrratóm bwób-bwób (Apostolab Tórrmen 16:10-17, 20:5-21:17).

Luk aprrapórr tóba peba wialómórr, wa Rrom wirri basirrdü nóma yarilürr, ngibürr tonarr we pail aodó 60 akó 80, Kerrison amtómól kakóm.

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

Luk ini peba darrü pamankü wialómórr, ngi Tiopilus. Ini pam aprrapórr wirri Rrom singüldü balngomól pam yarilürr. Lukün ubi igó yarilürr, Tiopilus umul ki ipüde Yesun póepankwata kakalande. Akó oya ubi ta igó yarilürr, blaman bwób-bwób pamkolpama, [Zu pamkolpam] akó Zu-koke nidi kwarilürr, amkoman póep ki umul bairre Yesu Kerriso nótó yarilürr. Oya ubi igó yarilürr, i umul ki bairre Yesun tórrmen tulmil akó umulbain bóktan. Oya ubi ta igó yarilürr, i umul ki bairre wagó, Yesu ia tamórr blaman pamkolpam zid bainüm oya amkoman nidi angundako.

Luk Larókwata Wialómórr

Ini pebadó Luk wibalómórr Yesu ne poko bóktanórr akó ne kla tómbapónórr pamkolpam tangbamtinüm umul apadóm God ibü ia zid baina tibiób kolae tonarrdógab. Luk Yesun arrólankwata wialómórr, tai ene tonarrdógab Yesu amtómól küsil yarilürr, kókó wa kwitüdü alkomólórr. Ini póepa bómtiyanda Yesu wa ene [Kerriso] yarilürr, God noan ki zirrsapóne tóba [alkamül-koke bóktan] ngarkwatódó.

Luk ta wialómórr wa, Yesu wa Pamkolpamab Olom yarilürr. Wa nüzazilóp Yesu azid akó elklaza-koke pamkolpam ia tangbamtin yarilürr, akó wa ok nyónónóp, ngibürr pamkolpama nibiób alzizi zomalórr. Wa pamkolpamab azid dólóng nyónónóp, ibü kolae tonarr barrgolórr, akó ibü nüzazilóp Godón Kingzan Balngomólankwata.

Luk wialómórr Yesu ia nurrótókorrr, ia türsümülürr büdüldügab, akó ia okaka tübyónürr abün pamkolpamdó. Solkwat God oya kwitüdügab we sipadórr.

Lukün [wirri gyagüpitótók] we kla yarilürr wagó, Morroal Bóktan Yesunkwata blaman isabkü, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, kolae tonarr pamkolpam akó dümdüm nidi ngyabendako, elklaza babul nibióbko akó abün elklaza nibióbko.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Lukün zitülkus ini peba wialómóm 1:1-4
- B. Zon Baptaes Bain Pam akó Yesun amtómól akó dódórr bain 1:5-2:52
- C. Zon Baptaes Bain Pama kwat alótórr 3:1-20
- D. Zon Yesun baptaes yónürr akó satania Yesun kolae tonarr tónggapónóm alngomólóm kain yarilürr 3:21-4:13
- E. Yesun zaget panzedó Galili prrobinsdü 4:14-9:50
- F. Yesu Galili prrobinsdügab wamórr ama Zerrusalem 9:51-19:27
- G. Dómdóm udaidü Zerrusalemóm akó minggüpanandó 19:28-21:38
- I. Yesun amigóp akó büdülümpükü emkólóp 22:1-23:56

H. God Yesun irsümülürr бүдүлдүgab akó Yesu okaka түbyónürr pamkolpamdó akó kwitüdü kasilürr 24:1-53

Lukün Zitülkus Ini Peba Wialómóm

¹ Wirri Pam Tiopilus,

Abün pama tibiób arüng angrin kwarilürr bóktan wibalómóm, ne elklaza küppükü bainónóp mibüka, ² ngibürrazan kibü ne poko tüzazilnónóp, i tibióbnüm ilküpi ne elklaza nósenónóp bwób zitüldügab, akó Godón bóktan nidi бүдrratnónóp pamkolpamdó. ³ Ka küób ta tai kuri mummyamla Yesun ene póepa ne bókyanórr, da ka küób igó gyagüpi wama, ka dümdüm wialómdóla marünkü, Tiopilus, ⁴ marü tai umulüm amkoman bóktan, marü ngibürra ne kla umul myónónóp.

[Anerrua] Bóktanórr Wagó, Zon [Baptaes Bain] Pama Sab Tómtómóle

⁵ Errod king nóma yarilürr Zudia Prrobinsankü, darrü [prrist] asi yarilürr, ngi Zekarraea, Abaezan prristab kobodógabi. Oya kol Elizabet wa ta Erronón zitüldügab katókorrr.* ⁶ I nizana dümdüm ngyabenórrri Godón ilküpdü, akó i [Lodón] blaman gida bóktan poko akó mamóan bóktan karrkukus amórran namülnürrri. ⁷ A ibü ma olmal babul kwarilürr, zitülkus Elizabet olmal balngón-koke kol warilürr. Akó i ta tib tai epep myang bain namülnürrri.

⁸ Darrpan ngürr, Zekarraean prristab kobo zagetódó nóma yarilürr, Zekarraea tóba zaget tónggapón yarilürr [Godón Gyabi Müótüdü]. ⁹ Prristab gida ngarkwatódó ngi amkün kla nóma aman kwarilürr asenóm Lodón Gyabi Müótüdü morroal ilang buru nótó ki angan yarile [altadó], da Zekarraean ngia tubrranórr. ¹⁰ Wazan ene ilang buru angan yarilürr, blaman pamkolpama dakla tóre kwarilürr pulkakak.†

¹¹ Darrü Lodón anerrua tóba ugón okaka түbyónürr Zekarraeaka. Ene anerrua alta tutul kwata zamngól yarilürr, ene morroal ilang buru ne bóngan kwarilürr. ¹² Zekarraea ene anerru nóma esenórr, wa karibóka-koke arrkürrürr akó dakla guma ipadórr. ¹³ Ene anerrua Zekarraeanbóka wagó, “Ma gumgu, Zekarraea! God marü tóre arrkrru yarilürr olomóm. Elizabet marü kola sab siman olom esene marünkü, da sab Zon ngi ngyesilke. ¹⁴ Ma sab bagürwóm namulo oyame. Akó abün pamkolpam sab bagürwóm kwarile, wa sab nóma tómtómóle. ¹⁵ Wa sab wirri pam yarile Godón ilküpdü. Wa sab waen koke ki enólón akó ia ngyepam. Oya amtómól küsil nóma yarile, oya бүb sab Godón Samua gwarrarrón yarile. ¹⁶ Wa sab abün Israael pamkolpam sakone Lodka, tibiób God. ¹⁷ Zon sab Lodón singül kwata wame. Oya samu akó arüng, [prropet] llaezan samu akó arüngzan yarile. Wa inzan wamle, abal akó olmal darrpan pokodó amarrum paudi ngyabenóm akó Godón arrkrru-koke pamkolpam alüngüm dümdüm gyagüpitótók apadóm. Ini tonarre, wa pamkolpam dümdüm nütürre Lodón pamkolpamóm bainüm.”

¹⁸ Zekarraea anerru imtinürr wagó, “Ka ia umul baino ia ini amkoman pokoa? A ka go myangla, akó kürü kol ta epepo; oya pail alam ngarkwat kokea!”

¹⁹ Ene anerrua bóktanórr wagó, “Kürü ngi Geibrriel. Blaman ngürrzan ka Godón obzek kwata zamngóldóla. Da kürü God wató zirrkapóne marüka ini morroal bóktan ódódóm. ²⁰ Da turrkrru, ma sab piküp namulo akó gaodó koke namulo bóktanóm, kókó ene ngürr nóma semrróne, zitülkus ma kürü bóktan amkoman koke angundóla. Ene bóktana sab tóba ngarkwatódó küppükü baine.”

* **1:5** Erron Israael isab ngaen-gógópan prrist wató yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3). Oya olmalbobatal ta sab prrist koralórr. Wa Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). **1:5** 1 Krronikol 24:10 † **1:10** Wata prrist ok nyónónóp Godón Gyabi Müot kugupianó berrbünüm. Popa pamkolpam wata pulkakak ola koralórr, kal akólórrón pul basirrdü. **1:15** Bótang Peba 6:3 **1:17** Malakae 4:5-6 **1:19** Daniel 8:16; 9:21

²¹ Da pamkolpama dakla Zekarraean akyan kwarilürr. Ibü gyagüpitótók abün-abün koralórr, da tibiób bamtinónóp wagó, “Ia ini pama wirri ngarkwat larógóm apadóda Godón Gyabi Müót kugupidü?” ²² Zekarraea amkoman nóma tubrranórr, wa gaodó koke yarilürr bóktanóm. I umul bainóp wagó, ini pama nuszan kla esene Godón Gyabi Müót kugupidü. Wa wata tange tórrmen tómbapón yarilürr pamkolpamdó, a oya tae wata murrbausürrün yarilürr.

²³ Zekarraean Godón Gyabi Müótüdü zageta nóma blakónórr, wa tóba basirrdü we alkomólórr. ²⁴ Ene kakóm, oya kola Elizabet bikóm we esenórr. Wa müótüdügabi koke burruan warilürr 5 melpal kugupidü. † ²⁵ Elizabet bóktanórr wagó, “Errkya ini ngyaben tonarrdó, Lod kürü kuri tangkamtine! Wa kürü ene olmal balngón-koke büöd kuri amanike pamkolpamab obzek kwata!”

Anerrua Bóktanórr Wagó, Yesu Sab Tómtómóle

²⁶ 6 Melpal ngarkwat Elizabetón bikóm ódódde, God tóba anerru Geibrrielün ugón zirrsapónórr Nazarret wirri basirrdü, Galili prrobinsdü, ²⁷ pampükü ut-koke ngul olomdó, ngi Merri. Wa arrearrón warilürr darrü pam amiógüm ngi Zosep, [Deibidün] bobataldógab. ²⁸ Geibrriel oyaka wamórr, da bóktanórr wagó, “Paud marüka asi ki yarilün, God wirribóka ne kol agürda! Lod mankü asine!”

²⁹ Geibrrielün bóktana Merrin abün gyagüpitótók uliónürr. Wa tóba bamtin warilürr wagó, “Anerruan bóktanán küp ia laróga?” ³⁰ Anerrua oyaka bóktanórr wagó, “Gumgu, Merri, zitülkus God tóba obzek kwata marüka morroal kuri sesene! ³¹ Turrkrru, ma sab bikóm ipudo, akó siman olom eseno. Da ma oya Yesu ngi ngyesilke. ³² Wa sab wirri pam yarile, akó sab ngilianórre: Wirri Kwitüm God oya Olombóka. Akó Lod God sab oya tóba abbobat Deibidün pabodó ingrine. ³³ Akó sab wa wató nolngomólnórre Zeikobón olmalbobatal, § metat; oya balngomóla sab kokean blakóne!”

³⁴ Merri anerru imtinürr wagó, “Ini wa ia tómbapóne? Ka go pambóka umul-kókla.”

³⁵ Anerrua bóktan yalkomólórr wagó, “Godón Samua sab marüka tübangrine, akó Wirri Kwitüm Godón wirri arünga sab marü ngamlo-e. Módóga, we zitülkUSDü, sab ne oloma tómtómóle marükagab sab tebe-tebe bumanikürrün akó [kolkal] ngyaben yarile akó ngilianórre Godón Olombóka. ³⁶ Da ma turrkrru: marü gódam Elizabet bikómpükümato. Wa epepande kuri ipüde. Pamkolpama oyabóka igó apón koralórr wa, ‘Wa olmal balngón-koke kolo,’ a wa ma errkya 6 ngim melpal amaikdo bikómpükü. ³⁷ Zitülkus módóga, darrü kla müp babula Godka.”

³⁸ Merri bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Lodón [leba zaget] kolóla. Taia! Amkoman ki tómbapó kürüka, marü bóktan ngarkwatódó!” Da anerrua oya we zumgatórr.

Merri Elizabetón Angónóm Natókórr

³⁹ Ene kakóm, Merri tóba elklaza tómbapónórr, da órnae we natókórr darrü wirri basirrdü Zudia prrobins podopükü bwóbdü, Zekarraea a Elizabet ibü asenóm. ⁴⁰ Wa Zekarraean müótüdü nóma bangrinürr, wa Elizabetónbóka wagó, “Paud marüka asi ki yarilün!” ⁴¹ Elizabet Merrin nóma zurrkrrurr, Elizabetón oloma aumana bikómdü wata ugósan wirribóka balngónórr, akó Elizabetón büb Godón Samua ta ugósan gwarrarrón yarilürr. ⁴² Wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, “God marü kuri bles mine ngibürr koldógabi! God sab bles ine, ma sab ne olom ilngumilo! ⁴³ Ia ini wirri klama ia larógóm tómbapónnda kürüka, ene wa, kürü Lodón aipa katóke kürü angónóm!”

† **1:24** Mi tai umul kokeakla, wa müótüdügabi koke iade burruan warilürr ene 5 melpal kugupidü. Aprrapórr oya ubia pamkolpama oya asen-gum kókó i gaodó kwarilürr oya asenóm, wa olompükü warilürr akó oya büöd igósidi blakórrón yarilürr. **1:27** Metyu 1:18 **1:31** Metyu 1:21 **1:32** 2 Samuel 7:12, 13, 16; Aesaya 9:7

§ **1:33** Zeikobón olmalbobatal wa Israaelbóka apónnda. **1:37** Bwób Zitül 18:14

44 Dümdüman ka marü noma murrkrrua, kürü bikómdü ne olome bagürwómpükü balngóne! 45 Bagürwóm marükama, zitülkus ma amkoman angundóla, marü Lod ne bóktan mókyanórr sab amkoman küppükü baine!”

Merri Godón Yagürlürr

46 Merri bóktanórr wagó,
 “Ka Lodón ngi kwit amngyeldóla moboküpi;
 47 kürü samu kari bagürwóm kokea Godónkwata, kürü Zidain Pam,
 48 zitülkus wa kürü gyagüpi kúmanikürr, oya tüpana leba zaget ngulmokur!
 Errkyadógab kókó sab ugórr, pamkolpama sab igó bóktanórrre wagó, ‘Wa bagürwóm kolo’,
 49 zitülkus Wirri Arüng Goda kari morroal elklaza koke tólbaelórr kürünkü.
 Oya gyabian ngia!
 50 Oya ne pamkolpama [ótókdako], wa tóba gyaur okaka amzazilda ibüka, darrü lüöldügabi kókó darrü lüól.
 51 Wa wirri tórrmen tólbaelórr tóba arüng tange:
 wa ikub bagür pamkolpam tibiób gyagüpitótókpükü nórngenóp.
 52 Wa balngomól wirri pam tibiób pabodógab tüp selókórr,
 a tibiób ngi nidi tüp alókdako, wa ibü ngi kwit ninóp.
 53 Wa alo-koke ngyaben kolpam morroal elklaza-e ngabyónürr,
 a wa mórrel pam tang küpan zirnapónóp aibwób.
 54 God tóba zaget pam Isrrael* kuri tangnamtirre. Wa oya gyaura ngambangóle
 55 Eibrra-amka akó oya olmalbobataldó metatómpükü, wa mibü abalbobatal ne bóktan nókyenóp!”
 56 Merri Elizabetka aüd melpal ngarkwat ngyabenórr, da we alkomólórr tóba basirrdü Nazaret.

Zon Baptaes Bain Pama Tómtómólórr

57 Elizabetón noma twarrpinürr, da siman olom esenórr. 58 Oya minggüpanandó nidi ngyabenónóp akó oya zonaretala barrkrrurr, Lod nadüzan gyaur yarilürr oyaka.† I usakü kari bagürwóm koke kwarilürr.
 59 8 Ngim ne ngürr yarilürr, pama togobórr oya [gyabi sopae singgapinüm]. Ibü ubi aban ngi ngyesilüm yarilürr, Zekarraea. 60 A oya aipa bóktan yalkomólórr wagó, “Koke! Oya ngi sab Zon yarile!”
 61 I bóktónóp oyaka wagó, “A darrü pam go babula marü zitüldü ene ngipükü!”
 62 Olgabi tange tórrmen tólbael kwarilürr Zekarraeaka, oya amtinüm nadü ngi akyanóm olommokur.
 63 Zekarraea darrem tange tórrmen tólaelórr ibüka wibalóm klamóm. I noma sidüdóp, wa ini opor wibalómórr wagó, “Oya ngi Zone.” Blaman pamkolpama gübarirr aengóp. 64 Tai ene pokoandó, Zekarraean taea ulitapükü ugón tapabakurr, da bóktanóm we bainürr. Dakla Godón yagürlürr. 65 Ene pamkolpama ibü minggüpanandó nidi ngyabenónóp, karibóka-koke barrkürürr, i blaman ne kla nosenóp. Akó blaman Zudia podopükü bwóbdü ne pamkolpam kwarilürr, blamana wata ene poko zwapólórr. 66 Blamana nidi barrkrrurr ini poko, metat gyagüpi ogoblórr. I tibiób bamtinónóp wagó, “Ia wa sab ia pamóm baine, ini olommokura?” Zitülkus módóga, ibüka popadan yarilürr Lodón arüng tang oyaka asi yarilürr.

Zekarraea Godón Yagürlürr akó Oya Bóktan Búdratlórr

1:46 1 Samuel 2:1-10   1:48 1 Samuel 1:11   1:52 Zob 5:11; 12:19   * 1:54 God Isrrael pamkolpam inzan ngiblianda, tóba zaget pam Isrrael.   † 1:58 Elizabet siman olom esenórr, enana wa olmal balngón-koke kol akó epep warilürr.   1:59 Lebitikus 12:3

⁶⁷ Olgabi oya ab Zekarraean büb Godón Samua gwarrarrón yarilürr, da [prropetzan igósidi bóktanórr] wagó:

⁶⁸ “Mi blamana yagürnórre Lodón, mibü Isrrael isab God!

Zitülkus módóga, wa kuri tame tóba pamkolpam [aurdü amanóm].

⁶⁹ God mibü kuri tókyerre mibü wirri Zidbain Pam.

Wa Godón zaget pam Deibidün zitüldügabi kuri tame.

⁷⁰ God bóktanórr tóba prropetódóma, tibi-tibi amórrón nidi kwarilürr tóbankü, ngaen nidi nyabénónóp, wagó,

⁷¹ ‘Wa mibü sab zid tirre ibükagab, minkü nidi gazirrdako,

akó ibü tangdógab syuse, mibü nidi alzizi amandako.

⁷² God ini poko sab tónggapóne tóba gyaur okaka amzazilüm, wa ne arüng bóktan nókyenóp mibü abalbobatal.

Oya [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] metat gyagüpitótókdó yarile,

⁷³ wa ne [arüng alkamül-koke bóktan] ekyanórr mibü abbobat Eibrra-amón wagó,

⁷⁴ wa sab mibü aurdü semóne ibükagab, minkü nidi gazirrdako,

mibü ok bainüm oya gum-koke ótókóm.

⁷⁵ Ini pokodó, mi sab kolkal akó dümdüm nyaben koralo oya obzek kwata mibü ini nyabenbarrdó.’

⁷⁶ A mató, kürü olom, marü sab igó ngimlianórre, Wirri Kwitüm Godón prropet, zitülkus ma sab Lodón singül kwata wamo kwat alótóm.

⁷⁷ Marü zaget sab we kla yarile, oya pamkolpam umul-umulan ngibtanóm,

God sab ibü zid nirre, wa ibü kolae tonarr nóma norrgorre.

⁷⁸ Mibü God ini poko tónggapónóm kaina, zitülkus wa kari gyaur kokea mibüka.

Ini gyaur zitülküsü, abüszan angürda, zyóna sab mibüka inzan tame kwitümgab.

⁷⁹ Wa sab tame warri apónóm ibüka, samuan ngarkwatódó tümün akó büdül kwatódó nidipko

akó mibü paud kwatódó balngomólóm.”

⁸⁰ Ene olommokur Zon we dódórr bailürr akó arüng ipadlórr samuan ngarkwatódó. Wa [ngüin-koke bwóbdü] nyaben yarilürr, kókó ene ngürr nóma semrranórr, wa ugón we okaka tübyónürr Isrrael pamkolpamdó.

2

Yesun Amtómól (Metyu 1:18-25)

¹ Zon ne tonarr tómtómólórr, Sisa* Ogustus arüng bóktan igó zirrapónórr, bwób-bwób blaman pamkolpama tibiób ngi amarrum, sansus bukdü arrbünüm, wa ne bwób ór ngabkalórr. ² Ini ngaen-gógópan ngi arrbün tonarra ugón tómbapónórr, Kwirrinus gabena nóma yarilürr Sirria prrobinsdü. ³ Da blaman pamkolpama we ogoblórr tibióban darrpan-darrpan babót wirri basirrdü, tibiób ngi amarrum, sansus bukdü arrbünüm.

⁴ Da módóga, Zosep ta wamórr Nazarret wirri basirrdügab, Galili prrobins kugupidü, ama Betliem wirri basirrdü, Zudia prrobins kugupidü, King [Deibid] ne tómtómólórr, zitülkus wa Deibidün zitül olom yarilürr. ⁵ I Merridi aurrürr tibiób ngi angrinüm sansus bukdü, zitülkus wa oya arrearrón kol warilürr. Merri ta ugón bikómpükü warilürr. ⁶ I olazan namülnürr, ene tonarrdó Merrin ugón twarrpinürr.

⁷ Wa tóba ngaen siman olom we esenórr, da mórrkenyórr we errgótanórr, ama

1:76 Malakae 3:1   **1:79** Aesaya 9:2   * **2:1** Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar, Emperor. Wa ngaen blaman Isrrael pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Isrrael pamkolpamab kingüm bainürr.

ngabyón larab paugtundü ingrinürr, zitülkus ut bwób gaodó koke yarilürr amil marrgudü.

[Sip] Ngabkan Pam akó Anerru

⁸ Ene irrüb, sip ngabkan pama tibiób sip ola ngabkan koralórr ene dadan basir madmad katedó. ⁹ Darrü Lodón anerrua ibüka we okaka tübyónürr. Lodón [wirri kómal zyóna] ibü nóma warri naponóp, ibü wirri guma yazebórr. ¹⁰ Da anerrua ibüka we bóktanórr wagó, “E gumgu, zitülkus ka yabüka morroal bagürwóm bóktan sidüda, blaman pamkolpamabkü. ¹¹ Errkya ini ngürr, Deibidün wirri basirrdü, yabü Zidbain Oloma kuri tómtómóle. Wa módóga, ene [Kerriso], yabü [Lod]. ¹² E oya kubó inzan emzyetane: e kubó gab olom mórrkenyórrri arrgótarrón eserre, paugtundü arrükdi.”

¹³ Olgabi, büzyón-babul, kwitümgab wirri anerru kwóba oyaka we barümóp. I Godón yagürrnóp, igó bóktankü wagó,

¹⁴ “Wirrian kwitüm Godón ngi wirri kwitüm emngyelam, akó tüpdü paud asi ki yarilün pamkolpamab aodó, oya nidi bagürwóman ngitandako!”

¹⁵ Anerrua sip ngabkan pam nóma nümngütóp, i we bakolórr ama kwitüdü. Da sip ngabkan pama tibióbka we bóktan kwarilürr wagó, “Nau kóbó! Mi tótókdakla Betliem ene tonarr asenóm, Lod ne poko umul-umulan ngibtirre!”

¹⁶ Da i órnae we ogobórr. I Merri, Zosep, akó ene gab olom we nómrrónóp. Oloma paug tundü we arrük yarilürr. ¹⁷ I ene gab olom nóma esenóp, ene bóktan we ayop, ibü anerrua ne bóktan nüzazilóp ene gab olombóka. ¹⁸ Blamana nidi barrkrrurr, i gübarirr aengóp, ibü sip ngabkan pama ne poko nüzazilóp. ¹⁹ Blaman ne pokoa tómbapónónóp, Merri tóba moboküpdü irrbülürr, da gyagüpi amalórr. ²⁰ Ene sip ngabkan pama we bakonórr Godón ngi wirri kwitüm amngyelkü akó agürkü, i ne kla barrkrrulürr akó ne kla nósenónóp. Blaman klama we ngarkwatódó tómbapónóp, anerruazan bóktanórr.

Yesun [Godón Gyabi Müótüdü] Pupainóp

²¹ 8 Ngim ne ngürr yarilürr, oya [gyabi sopae nóma singgapinóp], da oya aipab nisa Yesu ngi we ngyesilürr. Wa aipan bikómdü solkwat tómtómólórr, ini ngi anerrua wata ngaensingülan ekyanórr.

²² Merri akó Zosep ibü ene tóman barrgon tóre† nóma semrranórr, Mosesón gida-azan bóktanda, i Zerrusalem wirri basirrdü we ogobórr, ene tóre akom akó Yesun Lodka pupainüm. ²³ Enezan wialómórróna Lodón gidadó wagó, “Blaman ngaen simanal olmal tibi-tibi amarrón kwarile Lodónkü.” ²⁴ I ola ene tóman barrgon tóre tónggapórrri, póyae nüdüdi, Lodón gida-azan bóktanda wagó, “Ma kubó nis nurre póyae ta ia nis kubukubu kupo póyae ekyeno prrist [altadó] anganóm, Lodón bagürwóman ngitanóm.”

²⁵ Ene tonarrdó, Zerrusalemóm darrü pam yarilürr, ngi Simion. Wa wata dümdüm ngyaben akó igó pam yarilürr, Godón bóktan morroal nótó azeb yarilürr. Wa igó tonarr akyan yarilürr wa, God sab kókó Isrrael pamkolpamdó zidbain olom zirrsapóne. Godón Samua oya wató alngomól yarilürr. ²⁶ Simionka Godón Samua igó okaka simzazilürr wagó, “Ma sab ngaen-gógópan mobanóm ilküpi ene Kerriso eseno, ene solkwat ma sab nurrótoko.” ²⁷ Godón Samuazan alngomól yarilürr, wa Godón Gyabi Müót kal akólórrón pul basirrdü we bangrinürr. Merri akó Zosep Yesun ola ugón sidódrri. I Yesun ugósüm sidódrri Lodka pupainüm, Mosesón gida

† 2:22 tóman barrgon tóre: Oloman amtómól kakóm, oya aip tómanpükü warilürr Mosesón gida ngarkwatódó darrpan o nis udaim (Lebitikus 12:6-8). 2:23 Bazeb Tonarr 13:2, 12

ngarkwatódó. ²⁸ Simion ene olom nóma esenórr, tange ipadórr, dalgüpdü ingrinürr, Godón agürkü wagó,

²⁹ “Lod, ma enezan namülnürrü,

ka, marü zaget pam nótókla, kubó paudüdü nurrótoko. Kürü arról ugó sipa,

³⁰⁻³¹ zitülkus kürü ilküp nisa kuri eseni, ma noan ingrürü blaman pamkolpam zid bainüm.

³² Wa zyóna, marü okaka amzazilüm ibüka, Zu-koke nidipko, akó moba Isrrael pamkolpamab ngi wirri kwitüm amngyelóm.”

³³ Ene olommokuran aipab nisa gübarirr aengrri, Simion oyakwata ne poko bóktan yarilürr. ³⁴ Da Simion ibü we bles ninóp, da wa Merrika, Yesun aipdü, we bóktanórr wagó, “Turrkrru, God ini olom ugósüm amaikürr, ngibürr pamkolpama Isrrael kugupidü sab oya ipadnórre da zid bairre, ngibürra ma koke; ibü sab kolaea tawirre. Wa sab timamzan yarile, pamkolpam Godónbóka umul-umulan ngibtanóm. Sab abün pamkolpama oyaka bóka bamgün kwarile. ³⁵ Ini kla tómbapónde, ma sab kari gyaur koke namulo, wamaka marü moboküp sab zirr turrikazan itile, akó God sab abün pamkolpamab gyagüpitótók okaka sizazine, ibü moboküpdü ne klamko.”

³⁶⁻³⁷ Darrü kol ola asi warilürr. Wa prropet warilürr, oya ngi Ana. Tüób Panuelün óp olom, Asyerrón zitül kol. Wa tüób epepan akó 84 pail warilürr. Wa müörpükü wata 7 pailüm ngyabenórr. Ene tonarrdógabi wa kóblea ngyabelórr. Wa Godón Gyabi Müót kokean amgat warilürr Godón ótókóm irrüb akó ngürr. Abün tonarr alo bütók warilürr, akó metat tóre bako warilürr. ³⁸ Ene tonarrdó, wa Merri a Zosep, ibüka we katókórr akó Godón eso we ekyanórr. Akó ene olommokurankwata pamkolpamdó we apón warilürr blamandó, Godón nidi akyan kwarilürr Zerrusalem [aurdü amaniküm].

³⁹ Merri akó Zosep ibü blaman tórrmen tulmil tómbapóna nóma blakónórr Lodón gida ngarkwatódó, i we tolkomólórr tibiób wirri basirrdü Nazaret, Galili kugupidü.

⁴⁰ Ene olommokura we dódórr bailürr akó arüng ipadlórr, dakla [wirri gyagüpitótók] ipadlórr. Módóga, Godón [gail tonarr] wata metat asi yarilürr oyaka.

Olommokur Yesu Godón Gyabi Müötüdü Wamórr

⁴¹ Blaman pail oya aipab nisa aurnürrri Zerrusalem, [Zu pamkolpamab] [Büdül Kórzyón Tórem]. ⁴² Wa 12 pail nóma bainürr, wa aipab nisdü ene tórem we akyanórr, gida ngarkwatódó. ⁴³ Ene tóre ngürra nóma blakónóp, oya aipab nisa alkomólóm nóma bupadürri, i igó umul-kók namülnürrri igó, Yesu ola burrmute Zerrusalemóm. ⁴⁴ Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wagó, wa inkü asine. Ibü tótókde darrpan ngürra nóma blakónórr, i amkünüm we bairri zonaretaldóma akó gómdamaldóma. ⁴⁵ Koke nóma eserri, i Zerrusalem we alkomórrri oya amkünüm.

⁴⁶ Aüd ngürr kakóm, oya Godón Gyabi Müót kal akólórrón pul basirrdü esenóp, umulbain pampükü mórrande. Wa ibü arrkrru yarilürr akó bamtin bóktan poko bamtin yarilürr. ⁴⁷ Blamana nidi barrkrrurr oya bóktan, gübarirr aengóp oya morroal gyagüpitótókdógabi akó bóktan akonde. ⁴⁸ Oya aipab nisa nóma eserri, i ta gübarirr aengrri. Oya aipa we yalórr wagó, “Iba, olom! Ma kibüka ini poko iade tónggapóna? Marü ab akó kótó, ki kari gyakolae koke namülnürrri: ki errkya-koke bókyarri marü amkünüm!”

⁴⁹ Wa we yalkomólórr wagó, “E ia kürü iade amkün namülnürrri? E igó poko umul-kókamli igó, ka kólba Aban müötüdü ki namüla?” ⁵⁰ Ini poko nóma bóktanórr, i [küp koke ipadrrri], wa ne poko bóktanórr.

⁵¹ Da wa inkü we wamórr ama Nazaret. Wa ola tóba aipab nisab bóktan arrkrru yarilürr. Oya aipa ini poko moboküpdü irrbülürr, wa ne poko nósenóp. ⁵² Yesu

pamómzan bailürr, oya gyagüpitótók akó arünga ta wirri bairri. Godón oya agüra ta metat wirri bailürr; pamkolpamab agüra ta inzan wirri bailürr.

3

*Zon [Baptaes Bain] Pama Kwat Alótórr Yesunkü
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Zon 1:19-28)*

¹ 15 Ngim ne pail yarilürr, Taebirrius ugón Rrom sisa yarilürr. Pontius Paelat ma ugón Zudia gabena yarilürr. Akó Errod Antipas go Galili prrobins alngomól pam yarilürr. Oya narezoret Pilip go Iturrea akó Trrakonaetis bwób nis alngomól pam yarilürr. Akó Lisantias go Abilini bwób alngomól pam yarilürr. ² Ugón ma Anas a Kayapas [singüldü prrist] nis namülnürri. Da Godón bóktana tamórr Zekarraean olomdó, Zonka, wa [ngüin-koke bwóbdüzan] yarilürr. ³ Zon blaman Zodan tobarr minggüpanan bwóbdüma we wamlórr, bóktan igó amgolkü wagó, “Godka tübyalüngam yabiób kolae tonarrdógabi. Da ka yabü baptaes ninünümo. Ene igósüm, God yabü kolae tonarr sab norrgorre.” ⁴ Enezan wialómórróna prropet Aesayan pebadó wagó,*

“Darrü pama taegwarrdase ngüin-koke bwóbdü wagó,
‘Kwat ngagrótam Lodón tótókóm. Kwat dümdüm alótam oyankü!

⁵ Blaman buruburu sab nüditirre,
akó wirri podo akó kari podo durdur nirre.

Sab gomo-gomo kwat dümdüm nirre
akó balóng-balóng kwat morroal durdur nirre.

⁶ Blaman bwób-bwób pamkolpama sab ugón eserre, Godón zidbain iada.’ ”

⁷ Pamkolpamab ngoro, nidi togoblórr Zonka baptaes bainüm, wa ibüka we bóktanórr wagó, “E blaman kolae balóng gwarab kupoakla! E igó gyagüpi tótókgu igó, e sab Godón wirri ngürsildügab kyab kórzinane, ne klama tótókóm kaina, wata ene zitülküdü, e sab baptaes bairrün nóma koralo. ⁸ Yabü ubi ne nóma yarile Godón wirri ngürsildügab kyab kórzyónüm, e ngaen-gógópan morroal küp waon koralo yabiób ngyaben kugupidü!† Yabü olgabi nómyetórrre wagó, e Godka kuri tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi. Akó yabióbka igó bóktan-gu igó, ‘God sab kibü koke kolae tirre, zitülkus Eibrra-am kibü abbobate.’ Enana Eibrra-am yabü abbobat: wa yabü sab koke tangnamtirre Godón wirri ngürsildügab busom! Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón gaodóma olmal tólbaelóm Eibrra-amónkü ini ingülküpdügabi!‡ ⁹ Errkya God kari pooka pamkolpam kolae bainüm. Salmitta nugup simkün ngarkwatódó olama, nugup singgalgónóm. Morroal küp koke ne nugupa waondako, sab singgalgórrre ama urdü amórrre.”

¹⁰ Pamkolpama Zonón imtinóp wagó, “Ia ki ia kairre?”

¹¹ Zon ibü we nilóp wagó, “Nis sod mórrkenyórr ne noan nóma namüli, wa darrü olom ki ekyan, babul noa yarile. Akó alo noan yarile, wa olom ki tangamti, babul noa yarile.”

¹² Módóga, [taks mani dakabain pama] ta Zonka baptaes bainüm togobórr. Da we imtinóp wagó, “Umulbain pam, ki ia kairre?”

¹³ Zon ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E wata taks mani we ngarkwatódó dakabain kwarilo gida ne ngarkwatódóma, a e yabiób ubidügab kwit bamselgu.”

¹⁴ Akó gazirr pama we imtinóp wagó, “Ki wa ia? Ki tai ia kairre?”

2:52 1 Samuel 2:26; Iikik Bókran Bóktan 3:4 * **3:4** Aesaya Zonónbóka apón yarilürr, Baptaes Bain pam. **3:6** Aesaya 40:3-5 **3:7** Metyu 12:34; 23:33 † **3:8** Ini bóktan küp módóga: “E ngaen-gógópan dümdüm ngyaben pupo sinane!” ‡ **3:8** Ma müsirrnga ain bóktan Metyu 3:9 ngakanke. **3:8** Zon 8:33 **3:9** Metyu 7:19 **3:12** Luk 7:29

Zon we yalkomólórr wagó, “E pamkolpam akrran-gu mani aliónum, akó obae tiz-gu pamkolpamdó igó, i kolae tónggapónóp, igósüm, mani azebóm ibükagab. Gabamana yabü ne darrem kla aliónda, ene wata gaodó ki yarile.”

¹⁵ Pamkolpama gedlóngóm bainóp wagó, kubó errkyadan darrü klama módó tómbapóne, zitülkus ibü moboküpa igó bóktan kwarilürr wagó, Zon aprrapórr ene [Kerriso-e], God noa ki zirrsapóne ibü zid bainüm. ¹⁶ Zon ibü we nilóp wagó, “Ka yabü nae-e baptaes baidóla, a wirri arüng nótoke kürükagab, wa tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla sye agom.§ Wa sab yabü Godón Samu-i* akó uri baptaes bain yarile.† ¹⁷ Zono-zono paezan kla tangdóma [wit] küp aus bwóbdü, wit küp aleanom buldügab.‡ Wa wit küp kwób isue, ama gyagu müötüdü irrbüne, a bul ama bütamün-koke urdü yamsele.”§

¹⁸ Zon Morroal Bóktan pamkolpamdó ngibürr abün arüng bóktane adrrat yarilürr. ¹⁹ Ngibürr tonarr kakóm Zon Errodón, Galili prrobins alngomól pam, we agórr wagó, “Ini gyabia, Errodiasón, moba naretan kol amiógüm! Akó ma abün ngibürr kolae tómbapón namülnürrü!” ²⁰ Errod akó darrü ini kolaean poko tónggapónórr: wa Zonón tümün müötüdü zirrapónórr.

Yesun Baptaes Ain
(Metyu 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Errod solkwat Zonón tümün müötüdü zirrapónórr, ngaen-gógópan Zon blaman pamkolpam baptaes nóma ninóp, Yesun ta baptaes yónürr. Yesuzan tóre yarilürr, pülpüla ugón tapabakurr. ²² Godón Samua kwitümgabi we tómgyelórr oya kwitüdü nurre póyae buli. Kwitüdügabi bóktan kümüla we sidórukürr wagó, “Ma kürü kólbanan olomla. Kürü [moboküpdü ubi] marükama. Ka kari barngingwóm kokela marüka.”

Yesun Abalbobatal
(Metyu 1:1-17)

²³ Yesu aprrapórr ugón 30 pail ngarkwat yarilürr, wa tóba Aban zaget nóma bókyanórr. Pamkolpama oya igó ngakan kwarilürr wa, Yesu ta Zosepón siman olome. Zosep Elin siman olom yarilürr. ²⁴ Eli Matatón siman olom yarilürr. Matat Libaen siman olom yarilürr. Libae Melkin siman olom yarilürr. Melki Zanaen siman olom yarilürr. Zanae Zosepón siman olom yarilürr. ²⁵ Zosep Matatiasón siman olom yarilürr. Matatias Eimosün siman olom yarilürr. Eimos Na-umón siman olom yarilürr. Na-um Eslin siman olom yarilürr. Eslin Nagaen siman olom yarilürr. ²⁶ Nagae Ma-atón siman olom yarilürr. Ma-at Matatiasón siman olom yarilürr. Matatias Semeinón siman olom yarilürr. Semein Zosekón siman olom yarilürr. Zosek Zodan siman olom yarilürr. ²⁷ Zoda Zoananón siman olom yarilürr. Zoanan Rresan siman olom yarilürr. Rresa Zerrubbabelón siman olom yarilürr. Zerrubbabel Syealtielón siman olom yarilürr. Syealtiel Nerrin siman olom yarilürr. ²⁸ Nerri Melkin siman olom yarilürr. Melki Adin siman olom yarilürr. Adi Kosamón siman olom yarilürr. Kosam Elmadamón siman olom yarilürr. Elmadam Errón siman olom yarilürr. ²⁹ Err Zosyuan siman olom yarilürr. Zosyua Eilieizerrón siman olom yarilürr. Eilieizerr Zorrimón siman olom yarilürr. Zorrim Matatón siman olom yarilürr. Matat Libaen

§ **3:16** Ini bóktan küp módóga: Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta gaodó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.” * **3:16** Godón Samu-i baptaes, oya küp módóga: Wa tóba Gyabi Samu zirrsapóne yabü büb kugupidü nyabenóm. † **3:16** Uri baptaes, oya küp aprrapórr nisamli: wa sab kolae tonarr pamkolpam [kolaean darrem] nülrre ó akó wa amkoman bangun pamkolpam müpdü imarrue ibü [kolkalan] ngibtanom urazan [gold] kolkal ainda. ‡ **3:17** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 3:12 ngakanke.

§ **3:17** Wit küpa Godón pamkolpamóm bórrangdako, a bula ibünkü bórrangdako, kolae tonarr kolpam nidipko. **3:19** Metyu 14:3-4; Mak 6:17-18 **3:22** Bwób Zitül 22:2; Wórr Peba 2:7; Aesaya 42:1; Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 9:35

siman olom yarilürr. ³⁰ Libae Simionón siman olom yarilürr. Simion Zudan siman olom yarilürr. Zuda Zosepón siman olom yarilürr. Zosep Zonamón siman olom yarilürr. Zonam Eliakimón siman olom yarilürr. ³¹ Eliakim Melean siman olom yarilürr. Melea Menan siman olom yarilürr. Mena Matatan siman olom yarilürr. Matata Neitónón siman olom yarilürr. Neitón [Deibidün] siman olom yarilürr. ³² Deibid Zesin siman olom yarilürr. Zesi Obedón siman olom yarilürr. Obed Boazón siman olom yarilürr. Boaz Salmonón siman olom yarilürr. Salmon Nasonón siman olom yarilürr. ³³ Nason Aminadabón siman olom yarilürr. Aminadab Adminün siman olom yarilürr. Admin Arrnin siman olom yarilürr. Arrni Ezrronón siman olom yarilürr. Ezrron Perrezón siman olom yarilürr. Perrez Zudan siman olom yarilürr. ³⁴ Zuda Zeikobón siman olom yarilürr. Zeikob Aesakón siman olom yarilürr. Aesak Eibrra-amón siman olom yarilürr. Eibrra-am Terran siman olom yarilürr. Terra Na-orrón siman olom yarilürr. ³⁵ Na-orr SIRRUGÜN siman olom yarilürr. SIRRUG RREUN siman olom yarilürr. Rreu Pelegón siman olom yarilürr. Peleg Eberrón siman olom yarilürr. Eberr Syilan siman olom yarilürr. ³⁶ Syila Kaenanón siman olom yarilürr. Kaenan Arrpaksadón siman olom yarilürr. Arrpaksad Syemón siman olom yarilürr. Syem Noan siman olom yarilürr. Noa Lamekón siman olom yarilürr. ³⁷ Lamek Metuselan siman olom yarilürr. Metusela Inokón siman olom yarilürr. Inok Zarredón siman olom yarilürr. Zarred Ma-alalelón siman olom yarilürr. Ma-alalel Kaenanón siman olom yarilürr. ³⁸ Kaenan Inosón siman olom yarilürr. Inos Setón siman olom yarilürr. Set Adamón siman olom yarilürr. Adam Godón siman olom yarilürr.

4

Yesun [Satania] Kolae Tonarr Tónggapónóm Alngomólóm Kain Yarilürr (Metyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Yesu Zodan tobarr nóma amgatórr, Godón Samua oya бүб gwarranórr, da we idódürr [ngüin-koke bwóbdü], ² oya 40 ngürrüm [debóla] nóla alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tónggapónóm. Wa darrü kla koke elolórr ene ngarkwatóm.* Ene 40 ngürra blakónóp, oya tai aloana we ipadórr.

³ Da debóla oyaka we bóktanórr wagó, “Zitülkus ma Godón olomla, ma ini ingülküp ugó nilnünüm brredóm büzazinüm.”

⁴ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Pama brredane koke nyabene.’ ”

⁵ Olgabi debóla oya we idódürr wirri kwitüm pokodó, da oya blaman ini tüpan kingab balngomól bwób póyae-póyabarr we emtyanórr. ⁶ Oya we yalórr wagó, “Ka marü ngi akó arüng mókyeno ini bwób akó pamkolpam balngomólóm blaman arrbirrүн elklazapükü, zitülkus kürünko. Da kürü kólbakama popa pam aliónüm. ⁷ Da ma ne wakósingül nóma nülkamulo kürü ótókóm, da kubó blaman igósidi marü korale.”

⁸ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Ma wakósingül nülkamulo Lodón obzek kwata, marü God nótóke, akó wata oya ótók namulo.’ ”

⁹ Akó debóla oya we idódürr Zerrusalem wirri basirrdü, da we emngyelórr [Godón Gyabi Müót] wirri kwitüm pokodó. Oya we yalórr wagó, “Zitülkus ma Godón olomla, algabi ugó aup. ¹⁰ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,
“ ‘God kubó tóba anerru arüng bóktan nókyerre

* **4:2** Yesu darrü alo poko koke elolórr, zitülkus wa tóba Abdó tóre yarilürr tóba tangamtinüm, solkwat ne elklaza tómbapónórrre. **4:4** Duterronomi 8:3 **4:8** Duterronomi 6:13

marü adlangóm.

¹¹ I marü kubó tibiób tange kwit mirre,
igósüm ma moba wapór koke bómkolo ingülküpdü.' "

¹² Yesu oya bóktan we yalkomólórr wagó, "Koke! Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ma Lodón moba God nótoke, apókgu, asenóm wa ia amkoman Goda.' "

¹³ Debóla blaman ini tonarre enan kain yarilürr Yesun alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm, da Yesun we amgatórr solkwat tonarróm dadan kla tónggapónóm.

Yesu Tóba Zaget Bókyanórr Galili Prrobinsdü

¹⁴ Yesu Galili alkomólórr akó Godón Samuan arünga oya büb blaman gwarranórr. Akó oyakwata bóktana bayolórr basirr-basirr ene bwóbdü. ¹⁵ Wa tibiób kwóbbazen müótüdü nóma umul bain yarilürr, blamana oya dakla agür koralórr.

*Nazarret Wirri Basirr Pamkolpama Yesun Alzizi Amanikóp
(Metyu 13:53-58; Mak 6:1-6)*

¹⁶ Wa Nazarret wirri basirrdü we wamórr, oya nóla dódórr inóp, da [Sabad] ngürrdü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] we bangrinürr, zitülkus ene oya bókam tumtum yarilürr. Da wa we zamngólórr Godón Buk atangóm. ¹⁷ Prropet Aesaya ne [arrngamórrón peba] wialómórr, oya we kla ekyenóp. Da nóma mórraongórr, igó poko esenórr wagó,

¹⁸ "Lodón Samu kürükama,
zitülkus wa kürü küngrinürr
morroal bóktan büdratóm elklaza-koke pamkolpamdó.

Wa kürü ugósüm zirrkapónórr igó bóktan amgolóm wagó, ka sab ibü panzedó suso,
[ut-ut bairrün] pamkolpam tümün müótüdü iszan nidipko,
akó ilküküp murrbausürrün is dólóng ninünümo.

Akó wa kürü ugósüm zirrkapónórr, igó pamkolpam [aurdü amanóm], ngibürr isa nibiób kle-kle ngabkandako,

¹⁹ akó igó bóktan amgolóm wagó,
Ene tonarr kari pokoa Lodón tóba morroal tonarr pupo ainüm."

²⁰ Da wa ene peba errngamórr, zaget pam we ekyanórr, da mórran-mórran we bainürr umul bainüm. Blaman pamkolpam ene kwóbbazen müótüdü nidi koralórr, ilküp wata oyaka koralórr. ²¹ Da wa bóktan igó poko-e tapakurr wagó, "Ka ne poko etóngá akó e kuri barrkrrua, errkyadan tómbapónóm kuri bairre!"

²² Blamana oya nidi arrkruóp, oyabóka mis apón kwarilürr. I gübarirr aengóp, oya taedógab ne [gail tonarr] bóktana baus kwarilürr. Da tibiób igó we bamtinónóp wagó, "Ini Zosepón olome, wa inzan tonarre iada bóktanda?"

²³ Yesu ibüka igó we bóktanórr wagó, "Amkoman, e kubó igó ikik akrran bóktane tóptónane kürüka wagó, 'Dokta, moba ugó dólóng byó.' Akó e kubó tóptónane wagó, 'Mobanan basirrdü kya kóbó tónggapó, ki barrkrrürrü wagó, ma Kaperrna-um wirri basirrdü ne [arüng tonarr] tómbapón namülnürrü.' " ²⁴ Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, "Ka yabü amkoman poko byaldóla: prropet nótoke, sab tóbanan basirrdü morroal koke ipüdórrre.

²⁵ "Ka yabü amkoman poko byaldóla, ngaen Ilaeza prropet nóma yarilürr, Isrraelóm abün kóble koralórr. Ene tonarrdó aüd akó poko pailüm ngup babulan yarilürr, da ene ngarkwatóm kari kolae ku koke yarilürr blaman Isrrael tüpdü.

²⁶ Da God ta Ilaezan ibü darrü Isrrael pamdó kokean zirrapónórr, a wa ma oya darrü kóble tangamtinüm zirrapónórr Zarreat wirri basirrdü, Saedon wirri basirr†

minggüpanan. ²⁷ Akó solkwat, prropet Ilaesyan tonarrdó, ola ugón Isrraelóm abün soso azid pamkolpam koralórr. Da God ta ibü darrü kokean dólóng yónürr, wata darrü pam ngi Neiman, Sirria bwóbdügab, oya dólóng yónürr.”

²⁸ Blaman pamkolpam kwóbbazen müótüdü nidi koralórr, ibü blaman kari ngürsila koke yazebórr ini bóktan nóma barrkrrurr. ²⁹ Da i we bazebórr, oya olgabi amorrat-amorrat we idüóp basirr kalkuma. I oya idüóp kókó podo zonodó, Nazaret basirr ne aelórrón yarilürr. Ibü ubi igósüm yarilürr, oya olgabi ki simaikre. ³⁰ Da wa tübyalüngürr, ibü aoanana we sitülürr, ama tóba kwata wamórr.

*Kolae Samupükü Pam
(Mak 1:21-28)*

³¹ Yesu Nazaret pododógab we tübinürr ama Kaperrna-um wirri basirrdü, Galili prrobins kugupidü. Sabad ngürrdü, wa pamkolpam Godónbóka we umul bain yarilürr. ³² I gübarirr aengóp, wa ne ngarkwatódó umul nyónónóp, zitülkus oya bóktan balngomól arüngpükü kwarilürr. ³³ Ene kwóbbazen müót kugupidü ola darrü pam asi yarilürr kolae samua noan bübdü ngyaben yarilürr. Kolae samua ene pam we zirratákórr wirri arüngi taegwarr apónóm wagó, ³⁴ “Ei, Yesu, Nazaret olom! Marü ubi laró tónggapónóma kibüka? Ia ma kibü kolae bainüm tama? Ka umulóla ma nótókla. Ma Godón Gyabian Olomla!”

³⁵ Yesu ene kolae samu agórr wagó, “Piküp bai! Ma ugó tubrra we pamdógab!” Ene kolae samua ene pam we singalkalórr pamkolpamab obzek kwata. Da we tubrranórr ene pamdógabi. Darrü azid koke ekyanórr.

³⁶ Blaman pamkolpama gübarirr aengóp, da tibióbka we zwapólórr wagó, “Ini go laró bóktana? Wa kolae samu dele tomkompükü akó arüng bóktan aliónda, da i bausdako!” ³⁷ Yesunkwata bóktana blaman minggüpanan basirr-basirr we büdólórr.

*Yesu Abün Pamkolpam Dólóng Nyónónóp
(Metyu 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Olgabi Yesu kwóbbazen müót we amgatórr, ama Saemonón müótüdü ban-grinürr. Ugón Saemonón mónang wirri güb azid warilürr. Yesun yatop oya dólóng ainüm. ³⁹ Da Yesu oya minggüpanan anenórr da güb azid we agórr wagó, “Azid, ma oya zumgat!” Wata we zumgatórr. Wa dümdüman we bupadórr, da ibü alo kla we nganinóp.

⁴⁰ Abüsa nóma mórralórr,‡ pamkolpama tibiób ia-ia abün azid gómdamal tübarrmülürr Yesuka. Wa wata tangan nóma amel yarilürr ibü darrpan-darrpandó, ibü blaman dólóng nyónónóp. ⁴¹ Kolae samua ta abün pamkolpamdógab baus kwarilürr igó taegwarrkü wagó, “Ma amkoman Godón Olomla!”

A Yesu ma ibü nagóp; ibü koke ok ninóp bóktanóm, zitülkus i umul koralórr wagó, wa ene [Kerriso-e].

*Yesu Umulbain Pokodó Ipadórr
(Mak 1:35-39)*

⁴² Sisa nóma balgólórr, Yesu ene basirr amgatórr, da kolpam-koke bwóbdü wamórr. Olgabi pamkolpama amkünüm we bainóp. Oya nóma esenóp, oya armatóm we yangónónóp. ⁴³ Da ibü we nilóp wagó, “Ka wata kubó wamo ngibürr pamkolpamdó ngibürr basirrdü, Morroal Bóktan büdrratóm Godón Kingzan Balngomólankwata, zitülkus God kürü ugósüm zirrkapónórr.”

⁴⁴ Yesu we wamlórr basirr-basirr Zudia prrobins kugupidü, Godónkwata Morroal Bóktan amgolkü abün Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü.

4:26 1 King 17:8-16   **4:27** 2 King 5:1-14   **4:32** Metyu 7:28-29   ‡ **4:40** Abüsa nóma mórralórr, ene Sabad ngürra kuri blakóne. Zu pamkolpamab gida ngarkwatódó ibü gyabi yarilürr ene ngürrdü elklaza bamselóm.

5

Yesu Ngaen-gógópan Umulbain Olmal Ngibaunürr (Metyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Darrpan ngürr Yesu Genesarret Malu* kamedó zamngólólórr. Da pamkolpama oya myangrao apónóp Godón bóktan arrkrrum, tibiób zamngól pabo bóleankü. ² Wa nis but nósenórr malu kamedó amrókrrón, wapi baib pama ne kla nümngütóp. Ene pama tibiób net bagulnónóp. ³ Yesu darrü ene butüdü kasilürr, Saemonón ne kla yarilürr. Da Saemonón imtinürr karianbóka but aodóbóna anenóm. Yesu mórranórr butüdü, da pamkolpam olgabi umulbain yarilürr, garoardó nidi kwarilürr.

⁴ Yesun pamkolpam umulbaina nóma blakónórr, da Saemonón yalórr wagó, “But yane kukurru bwóbdü net agóbóm naedó, wapi bumiógüm.”

⁵ Da Saemon Yesunbóka wagó, “Wirri pam, ki wapim dudu irrüb enan kuri baerrla. Da taia, mazan namüla, ka kubó but amaiko aodó, net amanóm.” ⁶ I ene poko nóma tólaelóp, da abün wapi bumigóp; neta batürrüm kain kwarilürr. ⁷ Da módóga, darrü butüdü kamdal pamdó tang bóngapnóp, ibü tangbamtinüm tótókóm. I nóma togobórr, nizan but nis nanóp, kókó but nisa nae baitüm kain namülnürri. ⁸ Saemon Pita ene tonarr nóma esenórr, wa tüp we simbalkalórr, wakósingüli mórranórr Yesun obzek kwata. Wagó, “Usi wam kürükagab, Lod, zitülkus ka kolae tonarr pamla!”

⁹ Wa inzan igósidi bóktanórr, zitülkus watóka akó i nisakü kwarilürr ene nis butüdü, blamana gübarirr aengóp, i ne abün wapi bumigóp. ¹⁰ Saemonón wapi baib gódam nis Zeims akó Zon, Zebedin olom nis, ta gübarirr aengrri. Yesu Saemonón yalórr wagó, “Ma gumgu! Ini tonarrdógab kókó ugórr, ma sab pamkolpam bumiógolo.”

¹¹ Ene kakóm, i blamana tibiób but sórenóp, blaman kla ola bingütóp, da Yesuka we zutalórr.

Yesu Soso Azid Pam Dólóng Yónürr (Metyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Yesu darrü wirri basirrdü nóma yarilürr, da darrü pam ola asi yarilürr, büb blaman soso azida gwarrarrón. Wa Yesun nóma esenórr, wa tóba we bumanikürr, wakósingül nülkamülürr, singül ama tüp, da wa yatorr wagó, “Wirri Pam, marü ubi ne nóma yarile, ma gaodó namulo kürü tóman arrgonóm Godón ilküpdü.”†

¹³ Yesu tóba tang orrakórr, da ene pam we yamurrürr. Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Kürü ubia. Tómana ki barrgonóm!” Dümdüman, ene soso azida we amgatórr.

¹⁴ Da Yesu oya arüng bóktan ekyanórr wagó, “Ma darrü olom azazilgu! A ma wam prristdü, moba bómtyanke, da wa marü büb sopae tai ki ngamka. Ma [gyaur kla] kubó [Godón Gyabi Müótüdü] idódke prrista ola urdü agasilüm marü tóman barrgonóm Godón ilküpdü, Moses ne gida bóktan pokozan nókyenóp. Ene igósüm, pamkolpam amtyanóm igó, marü soso azida kuri blakóne, da marü tómana kuri barrgone Godón ilküpdü.”

¹⁵ A Yesunkwata bóktana we wirribóka bayolórr ngaendógab. Ini zitülkusdü abün pamkolpama serrngamlórr bóktan arrkrrum, wa ne poko umulbain yarilürr, akó Yesu ibü dólóng bainüm tibiób azidüdügab. ¹⁶ A Yesu bobarr piküpan burrualórr kolpam-koke bwóbdü tórem.

Yesu Büb Bidal Pam Dólóng Yónürr (Metyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

* **5:1** Genesarret Malu, oya darrü ngi Galili Malu. Oya nae naeana, kapórr kokea. **5:1** Metyu 13:1-2; Mak 3:9-10; 4:1 **5:5** Zon 21:3 **5:6** Zon 21:6 † **5:12** tóman arrgonóm Godón ilküpdü: Soso azid kolpam tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü. We ngarkwatódó, i gaodó koke kwarilürr darrü basirr ó [Godón Gyabi Müót] kal akólórrón pul basirrdü barrbünüm. **5:14** Lebitikus 14:1-32

¹⁷ Darrpan ngürr, Yesu pamkolpam nóma umulbain yarilürr, abün [Parrisi] akó Mosesón gida umulbain pama ola bobrralórr. I darrpan-darrpan basirrdügabi togobórr Galili prrobins, Zudia prrobins, akó Zerrusalem wirri basirrdügabi. Da Lodón arüng Yesuka asi yarilürr pamkolpam azidüdügab dólóng bainüm. ¹⁸ Da módóga, ngibürr pama togobórr Yesu ne müótüdü yarilürr. I darrü büb bidal pam sidüdóp rraparrapadó. Ibü ubi ene müótüdü barrbünüm yarilürr Yesun obzek kwata angrinüm. ¹⁹ Da i gaodó koke kwarilürr barrbünüm, zitülkus pamkolpamab ngoro ola yarilürr. Módóga, i mórrkakakdó bamselórr ene pampükü, da tae apónóp. Da módóga, ene mórrkakak tae apórrón kwata we tüp solkomólóp tóba rraparrapadó, tai pamkolpamab aodó, Yesun obzek kwata. ²⁰ Yesu ibü amkoman bangun nóma esenórr, wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Gódam, ka marü kolae tonarr kuri norrgonónoma!”

²¹ A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó, “Ini pam ia nótóke, Godón pabo nótó apadóm kainda? Gaodó ia nótóke kolae tonarr barrgonóm, a wata God tebean?”

²² Yesu ibü gyagüpitótók yazebórr, da bóka nütünóp wagó, “E wa ini poko yabiób moboküpdü iade gyagüpi tótókdakla? ²³ Ini nis bóktan nisdügab, ia kürüka ulan nadü bóktana bóktanóm? Ia, ‘Marü kolae tonarr barrgorrónako,’ ta ia, ‘Bupa, da ma agólóm bai?’ ²⁴ Da kürü ubi igósüma, e kubó ini kla umul bainane wagó, kürüka, Pamkolpamab Olom nótókla, balngomól arüng asine ini tüpdü kolae tonarr barrgonóm.” Da wa ene büb bidal pamdó bóktanórr wagó, “Ka marü ayaldóla, ugó bupa, moba nyórr ipa da ugó wam moba müót basirrdü!”‡

²⁵ Dümdüman ene pama we bupadórr pamkolpamab obzek kwata. Wa tóba ut kla ipadórr, wa ne klamdó ut yarilürr, da we wamórr tóba müót basirrdü Godón agürkü.

²⁶ Ene pamkolpama wirri gübarirr aengóp akó i Godón we yagürrnóp. I blaman kari gum koke kwarilürr Godón [arüng tonarrdógab], da zwapólórr wagó, “Ki errkya asen-koke tonarr kuri eserre!”

*Yesu Libaen Ngyaunürr Oyaka Solkwat Akyanóm
(Metyu 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Ene kakóm, Yesu ene müót amgatórr, da darrü [taks mani dakabain pam] esenórr ngi Libae, tóba kari zaget müótüdü mórrrande. Yesu oyabóka wagó, “Yao, ma kürüka tókya.” ²⁸ Libae we bupadórr, blaman elklaza we bimgatórr, oyaka we akyanórr.

²⁹ We kakóm, Libae wirri alongalo tólaelórr tóba müótüdü Yesunkü, da Yesu tóba umulbain olmalpükü wamórr. Abün taks mani dakabain pam akó popa kolpamapükü alongalo kwarilürr ene müótüdü. ³⁰ Ngibürr Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama murrkurr nókrrónóp Yesun umulbain olmal. I bóktónóp wagó, “E taks mani dakabain pam akó kolae tonarr kolpampükü iade alo akó anóndakla?”

³¹ A Yesu ma ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Azid-koke kolpam nidipko, i dokta koke amkündako, wata azid nidipko. ³² Ka ini tüpdü igósüm koke tamórró igó, dümdüm ngyaben pamkolpam ngibaunüm. A ka wa kolae tonarr pamkolpam ngibaunüm tamórró Godka byalüngüm kolae tonarrdógab.”

*Küsil Gida Bóktan Poko Ngaep Gidapükü Dabyón-gu
(Metyu 9:14-17; Mak 2:18-22)*

‡ 5:24 Godka popadana, kolae tonarr barrgon akó paman büb dólóng ain. Nizan müp darrpan ngark-watódómamli Godka. A pamkolpamab gyagüpitótókdó, paman büb dólóng ain müpan klama kolae tonarr barrgonódógabi. Yesu igósidi ene pam dólóng aında pamkolpamab obzek kwata, ibüka igó okaka azazinüm wagó, oya ta arüng asine kolae tonarr barrgonóm. 5:30 Luk 15:1-2

³³ Ngibürr pamkolpama Yesun imtinóp wagó, “Zon [Baptaes Bain] paman umulbain olmala bobarr alo bütókdako tórem. Akó Parrisiab umulbain olmala ta inzan. A marü umulbain olmala ma metat iade alo akó anóndako?”

³⁴ Yesu tóbakwata alap-alap bóktanórr ibüka wagó, “E ia gaodómakla pamkolpam zirrbótakóm alo bütóküm kol amióg tóredó, kol amióg pam§ ibüka nómade? Koke!
³⁵ A ene ngürr sab semrróne, kol amióg pam ibükagabi nóma sipüdrre. Da ene ngürrdü i sab alo ugón bütókrre.”

³⁶ Yesu akó ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Darrü pama küsil mórrkenyórr poko koke atürre ngaep mórrkenyórrdü arrgüpüm tae murrausüm. Wa ne nóma tólaele, ene küsil mórrkenyórr sab atürre, akó ene küsil mórrkenyórr pokoa sab kokean tórrmamóle ene ngaep mórrkenyórrdü. ³⁷ Darrü pama küsil waen koke errngóme ngaep lar sopae beledó. Wa ne nóma tólaele, ene küsil waena kubó ene ngaep bele amkene. Ene waena kubó bókéne akó ene lar sopae belea sab kolae baine. ³⁸ We gaodó, pamkolpama küsil waen ki bórrngómam küsil lar sopae beledó.*
³⁹ Pamkolpama sab ubi koke bairre küsil waendó ngaep waen anón kakóm, zitülkus i igó bóktandako wagó, ‘Ngaep waen kekama.’”†

6

Yesu [Sabadan] Loda (Metyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu tóba umulbain olmalpükü [wit] apapana nóma tótók yarilürr, oya umulbain olmala ngibürr wit küp we zulkulóp.* I tange balkomen koralórr bul amanóm küp alom. ² Ngibürr Parrisia ibüka we bóktónóp wagó, “E ene zaget iade tónggapóndakla, gyabi ne klame Sabad ngürrandó?”

³ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “E ia koke kuri etóngarre Godón Wibalómórrón Bóktandó, Deibid ne kla tónggapónórr, we tonarr, wa tóba pam kopopükü alom nóma yarilürr? ⁴ Wa Godón [Palae Müótüdü] bangrinürr, ene gyabi brred yazebórr, prrista Godón obzek kwata ne kla urrbulürr, da we elorr. Ngibürr tóba pam nülinóp. A Mosesón gida ngarkwatódó dümdüm kokea ene brred alom; wata prristab dümdüme ene brred alom!”

⁵ Yesu ibüka akó we bóktanórr wagó, “Ka Pamkolpamab Olomzanla, ka Sabadan Lodla.”†

Tang Bidal Pam (Metyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Akó darrü Sabad ngürrdü wa darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] bangrinürr, da umul bailürr. Ola darrü pam yarilürr, tutul tang bidal akó sarrpi airrün. ⁷ Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama kwat amkün kwarilürr Yesun kotóm ain bóktan amanóm, da oya tai ilküpane we idódnóp wa, ia wa kubó Sabad ngürrdü pam dólóng ine.‡ ⁸ A Yesu ma umul yarilürr i ne poko gyagüpi ogoblórr, da wa ene tang bidal pamdó we bóktanórr wagó, “Ugó bupa, da zamngól blamanab

§ 5:34 kol amióg pam wa alap-alap Yesunbóka apónda. Yesun sab sipüdrre tóba umulbain olmaldógab, da i sab oya gyaurdügab alo ugón bütókrre. * 5:38 Küsil waena por bapónda. Küsil lar sopae bele angrratóda, ma küsil waen nóma errngomo, da ngaep sopae bele myamem gaodó kokea angrratóm. † 5:39 Ini alap-alap bóktana. Küsil elklaza Yesun umulbain bóktanóm bórrangdako akó ngaep elklaza Zu pamkolpamab gidam bórrangdako. * 6:1 Ene tonarr, Zu pamkolpamab gida asi yarilürr, pama alo бүдүл nóma ki yarile kwatana agólde, oya dümdüm asi yarile ngibürr wit küp alom darrü apapdógab. 6:1 Duterronomi 23:25 6:3 1 Samuel 21:1-6 6:4 Lebitikus 24:9 6:5 Daniel 7:13-14 † 6:5 Sabadan Lod, oya küp módóga: Sabadan Wirri Pam. Oyakama tónggapónóm ubi baina Sabad ngürrdü. ‡ 6:7 Pamkolpam dólóng bainüm Sabad ngürrdü gyabi kla yarilürr, zitülkus Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama ene kla ngakan kwarilürr wagó, wa zageta. Zaget gyabi kla yarilürr Sabad ngürrdü.

aodó.” Da wa bupadórr a we zamngólórr. ⁹ Da Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Ka yabü bamtindóla, mibü gidadógab ia taia Sabad ngürrdü morroal tónggapónóm, ta ia kolae tónggapónóm; ia arról zid ainüm, ta ia arról kolae ainüm?” ¹⁰ Ibü ola ngabkanda, da ene pamdó we bóktanórr wagó, “Moba tang ugó adrrat.” Wa inzan tónggapónórr, da oya tanga tóba gaodó alkomólórr.

¹¹ Ene zitülküsü i ngürsilüm bainóp, da tibiób agom we bainóp wagó, “Mi Yesuka ia laró tónggapórrre?”

*Yesu 12 [Apostol] Ilianórr
(Metyu 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Ene tonarrdó, Yesu we wamórr pododó tórem. Irrüb we amanikürr Godka tórede. ¹³ Irrbi, wa tóba umulbain olmal tóbaka we ngibaunürr, da 12 we ilianórr, wa apostolóm nibiób ngibasilürr. ¹⁴ Ene 12 módógako: Saemon (noan ngyesilürr Pita§); oya narezoret Endrru; Zeims akó Zon; Pilip akó Barrolomyu; ¹⁵ Metyu akó Tomas; Zeims, Alpeiusün olom nótó yarilürr, akó Saemon (akó ngiliarrón Zilot*), ¹⁶ Zudas, Zeimsün olom nótó yarilürr, akó Zudas Iskarriot, Yesun sab nótó ingrine wirri ngi pamab tangdó.

*Yesu Pamkolpam Umulbain Yarilürr akó Dólóng Nyónónóp Tibiób Azidüdügab
(Metyu 4:23-25)*

¹⁷ Olgabi Yesu tóba apostolpükü we tübinürr, da we zamngólórr buruburudü. Ola oya abün umulbain olmal akó pamkolpamab ngoro kwarilürr, blaman Zudia prrobinsdügabi, Zerrusalem wirri basirrdügabi, akó ene bwóbdügabi, Taerr akó Saedon ne namülnürri, malu kabedó ne wirri basirr nis, ¹⁸ nidi togobórr oya bóktan arrkrum akó dólóng bainüm tibiób azidüdügab. Akó kolae samua nibiób kolae bailürr, da we dólóng ninóp. ¹⁹ Akó blaman pamkolpamab ubi wata oya amurruum yarilürr, zitülkus dólóngbain arünga oyakagab tótók yarilürr, da wa ibü blaman dólóng we ninóp.

*Bagürwóman Ngibtan Bóktan akó Kolae Ódód Bóktan
(Metyu 5:1-12)*

²⁰ Da Yesu tóba umulbain olmaldó yazilürr, da we bóktanórr wagó,
“Bagürwóm yadipakla, elklaza-koke nidipakla,
zitülkus yabü God balngomólda Kingzan!

²¹ Bagürwóm yadipakla, errkya alom nidipakla,
zitülkus yabü bikóm sab byamrókórrón kwarile!

Bagürwóm yadipakla, errkya nidi yóndako,
zitülkus e sab ngüóng órnae kwarilo!

²² “Bagürwóm yadipakla, pamkolpama yabü nóma alzizi amandako, yabü nóma amaiksimaik nangónórrre, kle-kle nóma nyalnórrre, akó ngi nóma kolae nyónórrre, zitülkus e kürü, Pamkolpamab Olom nótókla, amkoman angundakla! ²³ E bagürwóm akó bórzyón kwarilünke ene ngürrdü, zitülkus yabü wirri darrem kwitüm asise. Ene ka igósidi byaldóla, zitülkus ibü abalbobatala ene prropet inzan bangón kwarilürr.

²⁴ “A sab Godón ngürsila tame yabüka, e mórrel pam nidipakla:
yabü sab myamem babul yarile. E yabiób ngaen yazebarre!

§ 6:14 Pita, Grrik bóktane oya küp módóga: Wirri Ingülkü. * 6:15 Ene Zilot ngian küp aprrapórr nisamli. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, wa ngaen gazirr pam yarilürr. Ene tonarrdó, Zilot pama Rrom pamkolpam, ene bwób nidi ngakan kwarilürr, amkoman alzizi boman kwarilürr. Ngibürra ibükagab gazirr tómbapónónóp Rrom pamkolpampükü. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama ma igó bóktandako wagó, ene Zilot ngi, oya küp módóga: wa gum-koke, tae bangün pam yarilürr. Darrü ngi ma Patriot. 6:22 1 Pita 4:14 6:23 2 Krronikol 36:16; Apostolab Tórrmen 7:52

²⁵ Sab Godón ngürsila tame yabüka, errkya morroal nidi kómóp bapóndakla: sab e alom kwarilo.

Sab Godón ngürsila tame yabüka, e nidi ngüóng órnaedakla: sab e yón gyaur akó yón kwarilo.

²⁶ “Sab Godón ngürsila tame yabüka, blaman pamkolpama yabü nóma agürdako, zitülkus ibü abalbobatala obae prropet ta inzan bangón kwarilürr.

*Yabü [Moboküpdü Ubi] Blaman Pamkolpamdó Asi Yarile
(Metyu 5:38-48; 7:12)*

²⁷ “A ka yabü igó byaldóla, kürü nidi arrkrrudako, yabü moboküpdü ubi ta ibüka asi ki kwarilün, yabü gómdamal-koke nidipko; morroal tónggapónamke, yabü nidi alzizi amandako. ²⁸ Bles ain bóktan nülinam, yabü amórr bóktan nidi alióndako; e tóre koralo ibünkü, yabü kle-kle nidi bangóndako. ²⁹ Da marü ne ngorrkob nótó nóma mómkóle tang o-e marü büódan ngitanóm, akó dakla ngorrkob emtya amkalóm. Akó marü tumum mórrkenyórr† nótó nóma ipüde, ma sod mórrkenyórr ta koke irrmüta. ³⁰ Marü darrü klamóm nótó nóma mato-e, ma oya ekya, akó marü darrü kla nótó nóma mürrkine, ma oya myamem koke yatoa alkomólóm. ³¹ Mazan ubila pamkolpama marü ne tonarr ngarkwatódó angón kwarile, ma ta ibü ene tonarr ngarkwatódó bangón namulo.

³² “Yabü ne moboküpdü ubi wata ibüka nóma kwarile, moboküpdü ubi nibióbe yabükamóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus módóga, kolae tonarr isab moboküpdü ubi ta ibükamako, moboküpdü ubi nibióbe ibükamóm! ³³ E ne wata morroal nóma tómbapóndakla ibüka, yabüka morroal nidi tómbapóndako, yabüka ene laró darrema? Babula! Zitülkus módóga, kolae tonarr isa ta inzan kaidako!

³⁴ Akó e ne mani nóma alióndakla tibióban, e nibióbka gedlóngóm baidakla darrem akonóm, yabüka ene laró darrema? Babula! Kolae tonarr isa kubó kolae tonarr is mani nülrre, zitülkus i umulako wagó, i sab akó dudu sakorre! ³⁵ A yabü moboküpdü ubi ibüka asi ki kwarilün, yabü gómdamal-koke nidipko, morroal tónggapólamke ibüka. E ne mani alióndakla, darrem azebóm gyagüpi tótókgu. Ini pokodógab yabü darrem sab wirri yarile. E sab Wirri Kwitüm Godón olmal kwarilo, zitülkus wa morroal tonarra ibüka, oya eso bóktan kokean nidi akyandako akó ibüka, kolaean is nidipko. ³⁶ Yabü Abanzan gyaure pamkolpamdó, yabü gyaur ta sab inzan ki yarilün.

*Kolpam Zaz Bain-gu
(Metyu 7:1-5)*

³⁷ “Ngibürr kolpam zaz bain-gu, igósidi yabü ta God sab koke zaz nirre. Ngibürr kolpamdó bóktan-gu igó, ‘E kolae tónggapónarre’, igósidi yabüka God sab koke bóktóne wagó, ‘E kolae tónggapónarre’. Ngibürr kolpamab kolae tonarr norrgonónóm, igósidi yabü kolae tonarr God ta sab norrgorre. ³⁸ E ngibürr nüliólam, da God sab yabü nülrre. Ene amkoman: God sab yabü dudu akó ngaru bapón-koke nülrre. Zitülkus módóga, ma ne atanin klame atanindóla, ene klame marü sab ngibürra mütanirre.”

³⁹ Yesu akó ibü ta ini alap-alap bóktan nilóp wagó, “Ia ilküküp murrbausürrün pama kamad kuri elngomóle? Ia i sab nizana koke aupi kugupidü? ⁴⁰ Umulbain olom wirri kokea tóba umulbain pamdógabi, a blaman umulbain ne nótó yazeble, sab wa tóba umulbain pamzan yarile.

⁴¹ “Ia ma moba zonaretan ilküpdü püip iade ngakandóla? A marü moba ilküpdü ne nugup poko-e, ma wa koke iade asendóla? ⁴² Ia ma kubó moba zonaretódó igó iade bóktóno wagó, ‘Zware, ka kya marü ilküpdü we püip urruanón,’ a ma ma moba koke

† 6:29 tumum mórrkenyórr: Pamkolpama ene tonarrdó tibiób kokrrap tumum mórrkenyórr basirrum bamel koralórr utüm. 6:31 Metyu 7:12

iade asendóla igó, marü moba ilküpdü nugup poko asine? Ma taepurrane bóktan pamla! Ma ngaen-gógópan moba ilküpdü ne nugup poko ugó irrua, da ma sab igósidi tai eseno moba zonaretan ilküpdü ne püipe arruanóm.

*Nugup akó Tóba Küp
(Metyu 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ “Morroal nugupa kubó kolae küp koke bapóne, ó kolae nugupa kubó morroal küp koke bapóne. ⁴⁴ Nizan nugup kubó tibiób küpdügab nómzyetórre. Pamkolpama kubó [pig] ngórr tórez-tórez syepor zidüdügabi koke alkülórre akó i kubó [grreip] ngórr tórezpükü nugup zidüdügabi koke ilumórre. ⁴⁵ Morroal oloma morroal elklaza ausda moboküpdügab, morroal ne klame. A kolae oloma kolae elklaza ausda moboküpdügab, kolae ne klame. Zitülkus módóga, darrü oloman taea we poko bóktanda, oya moboküpdü ne klame.

*Müót Balmel Pam Nisab Alap-alap Bóktan
(Metyu 7:24-27)*

⁴⁶ “Ia e kürü iade ngiliandakla wagó, ‘[Lod] Lod,’ a e ama koke tómbapóndakla ka yabü ne poko byaldóla? ⁴⁷ Ka yabü inzan nómtyenónómo, wa ia pama, wa ne kürü bóktan nóma arrkrruda akó tórrmendó angrinda. ⁴⁸ Wa inzan pama, tóba müót nóto elórr. Tüp ilüngürr kókó wa ingülküp emrranórr. Da müót we alangórr. Naiz naea nóma tamórr, wirribóka selkalórr, da koke inurr; zitülkus morroal aelórrón yarilürr ingülküpdü. ⁴⁹ Akó kürü bóktan nóto arrkrruda, a koke nóto tórrmendó angrinda, inzan pama tüpandó zitülkus-koke bwóbdü tóba müót nóto elórr. Ene tonarr naiza nóma selkalórr, dümdüman we bülgatórr - karibóka-koke sip tóbayorr!”

7

*Yesu Gazirr Pamab Kopo Ngakan Wirri Paman [Leba Zaget Olom] Dólóng Yónürr
(Metyu 8:5-13)*

¹ Yesun pamkolpamdó bóktana nóma blakónórr, da we wamórr ama Kaperrnam wirri basirrdü. ² Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pam,* oya leba zaget olom asi yarilürr, da ene gazirr wirri pama oya karibóka-koke yagürlürr. Ene leba zaget olom kari azid koke yarilürr, бүдүл kari poko. ³ Ene gazirr wirri pama Yesunbóka nóma arrkrrurr, wa ngibürr Zu pamkolpamab [balngomól byarmarr pam] we zirrapónóp oyaka, oya amtinüm tótókóm ene azid olom dólóng ainüm. ⁴ I we ogobórr a Yesun moboküpi yatop wagó, “Ini pam ngarkwatódóma; marü tangbamtin wata asi yarile, ⁵ zitülkus oya [moboküpdü ubi] Zu pamkolpamdó asine, akó mibü [Zu isab kwóbbazen müót] aelóm mani küp ekyanórr.”

⁶ Da módóga, Yesu inkü we wamórr. Yesu ene gazirr pamab kopo ngakan wirri paman müót minggüpanan nóma tamórr, ene gazirr wirri pama tóba gómdamal zirrapónóp Yesun azazilüm ini bóktanpükü wagó, “Lod, elklaza müp bain-gu mobankü, zitülkus ka ngarkwatódó kokela, ma kürü müótüdü koke tübangrino. ⁷ We ngarkwatódó, ka gyagüpi koke tótókdóla wagó, ka ngarkwatódómmla marüka tótókóm. Ma wata tae opore bóкта, da kürü leba zaget oloma kubó dólóng baine. ⁸ Ka umulóla marü gaodóma ini poko tónggapónóm, zitülkus ka küób igó olomla, ka ngibürr pamab tüpana zagetdóla. Akó ngibürr gazirr pam asiko, kürü tüpana nidi zagetódako. Ka kubó darrü igó nóma ilo igó, ‘Wam!’ wa kubó wame. Akó darrü igó nóma ilo igó, ‘Tam!’ wa kubó tame. Ka kólba leba zaget olom nóma ilo igó, ‘Ene kla tólael!’ wa kubó tólaele. Enta inzana, azida marü bóktan kuri arrkrrue!”

* **7:2** Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama 100 gazirr pam ngabkan yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: centurion.

⁹ Yesu ini bóktan nóma arrkrrurr, wa we gübarirr aengórr. Wa tübyalüngürr a bóktanórr pamkolpamab ngorodó oya nidi mamooanónóp wagó, “Ka yabü igó byaldóla, ka darrü inzan pam koke kuri seserró, kürü amkoman wirri arüngi nóto angunda, Israaelóm ta kokean!”[†]

¹⁰ Ene gazirr wirri pama nibiób zirnapónóp oya müötüdü nóma bakonórr, oya leba zaget olom ama kekam emrrónóp.

Yesu Kóblean Siman Olom Irsümülürr Búdüldügab

¹¹ Aibwób babul ene kakóm, Yesu darrü wirri basirrdü we wamórr, ngi Nein. Oya umulbain olmal akó wirri pamkolpamab ngoroa wankü ogoblórr. ¹² Yesu ene wirri basirran barrbün mamtae minggüpanan nóma tamórr, da módóga, pamkolpama ama búdül olom sidódnóp ene basirrdügab, alüngüm. Oya aip kóble warilürr, ó oya wata darrpanan siman olom yarilürr. Oya wirri pamkolpamab ngoroa tolngomólóp.

¹³ Lod ene kol nóma osenórr, wa kari gyaur koke yarilürr oyaka. Wa bóktanórr wagó, “Ma yón-gu.” ¹⁴ Olgabi wa ae wamórr a ene koben yamurrürr, da ne pama ódód kwarilürr, bólenóp. Yesu bóktanórr wagó, “Omokur, ka marü ayaldóla, ugó bupa!”

¹⁵ Ene búdül omokura saogórr, da mórran-mórran bainürr, ola ikikda! Olgabi Yesu oya aipan tangdó ingrinürr.

¹⁶ Blaman pamkolpama Godón gum kwarilürr, akó dakla Godón yagürnóp. I zwapólórr wagó, “Darrü wirri prropeta mibüka kuri okaka tübine!” akó, “God kuri tame tóba pamkolpam tangbamtinüm!”

¹⁷ Ini bóktana Yesunkwata we bayorr Zudia prrobins kugupidü akó minggüpanan bwóbdüma.

Zon [Baptaes Bain] Pama Yesunkwata Bamtin Yarilürr (Metyu 11:2-19)

¹⁸ Zon Baptaes Bain Paman umulbain olmala Zonón izazilóp Yesu ne poko tómbapólórr.[‡] Da Zon wata tóba nis umulbain olom nis nginaunürr, ¹⁹ da we zirnapónórr Lodka oya amtinüm wagó, “Ia ma módóglá nóto ki tame, prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?”

²⁰ Ene umulbain olom nisa Yesuka tübzirri, da oyaka bóktarri wagó, “Zon baptaes bain pama kibü wató zirrtapóne marü amtinüm, ‘Ia ma módóglá, nóto ki tame, prropeta noabóka apón kwarilürr, ta ia ki darrü pam akyan kwarilo?’ ”

²¹ I olazan namülnürri, ibü wapi Yesu azid pamkolpam dólóng bain yarilürr akó kolae samua nibiób büb kugupidü ngyaben kwarilürr. Akó wa abün ilüküküp murrbausürrün pamkolpam dólóng nyónónóp ngabkanóm. ²² Da módóga, Yesu Zonón umulbain olom nis darrem bóktan we nókyanórr wagó, “Ugó alkomólam, da Zonón izazilamke, e ne kla nóserre akó ne poko arrkrru-i: ilüküp murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya basendako, akó wapór bidal nidi kwarilürr, errkya agóldako. Soso azid nidi balmilnóp, errkya dólóng airrúnako. Güblang murrbausürrün nidi kwarilürr, errkya arrkrrudako. Búdül nidi kwarilürr, akó arrólako. Akó elklazakoke pamkolpama Godón Morroal Bóktan arrkrrudako. ²³ Bagürwóm watóke, ninis gyagüpitótók babul noakame kürükwata!”

²⁴ Zonón bóktan ódód pam nisa nóma bupadürri, Yesu ugón pamkolpamab ngorodó bóktan we bókyanórr Zonónkwata wagó, “E wa [ngüin-koke bwóbdü] laró asenóm ogobnórró? Ia e twal asenóm ogobnórró, wóra ne kla angapda? Koke!§ ²⁵ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró? Ia morroal mórrkenyórr bamelórrón pam? Koke! Wirri

[†] **7:9** Israael pamkolpama tibiób Godón pamkolpambóka ngiblian kwarilürr, a ibü amkoman bangun kari yarilürr ene gazirr pamab wirri pamdógab. [‡] **7:18** Zon ugón tümün müötüdü yarilürr (3:20). **7:22** Aesaya 35:5-6; 61:1 **§ 7:24** Ini bóktan küp módóga: Zon twalzan bóngap pam koke yarilürr; wa zürük gyagüpitótók akó tae bangün pam yarilürr.

darrem mórrkenyórr nidi bameldako akó abün elklaza tumum nidi ngyabendako, kingab wirrian müötüdü ngyabendako, a ngüin-koke bwóbdü koke. ²⁶ Da e wa tai laró asenóm ogobnórró ngüin-koke bwóbdü? Ia prropet? Ó, ene amkoman. Ka yabü igó byaldóla, e wa amkoman wirrian pam esenarre ngibürr prropetódógab. ²⁷ Zon we pama, ngaen Godón Wialómórrón Bóktana noanbóka apónda, God [Kerrisodó] ne poko bóktanórr wagó,

“Turrkrru! Ka sab bóktan ódód pam zirrapono marü singül kwata.

Wa marü kwat sab wató ngagróte.’*^{*}

²⁸ Ka yabü igó byaldóla, darrü pama koke kuri tómtómólórr yabü aodó wirrian nótóke Zon Baptaes Bain Pamdógab. A kari ngi olom nótóke Godón Kingzan Balngomóldó, wa wirriana Zonkagab.”†

²⁹ Blaman pamkolpam akó ta [taks mani dakabain pama], oya bóktan nidi arrkrruóp, babinürr wa, Godón kwat dümdüma, zitülkus Zon ibü wató baptaes ninóp. ³⁰ A Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama Godón tónggapórrón bóktan tibióbkü alzizi amanikóp, zitülkus i bangónóp Zon ibü koke ki baptaes nirre.

³¹ Yesu wagó, “Ia ka ini lüólan pamkolpam larópükü nütaninünümo? I ia iadako?

³² I kari olmalpókalzanako, pul basirrdü nidi mórrandako akó tibióbkü górrgandako wagó,

“‘Ki yabünkü marret tatarror apul kwarilnürrü, a e zil koke kwarilnürrü; ki büdül yónamto wórr bato kwarilnürrü, a e yón gyaur koke kwarilnürrü.’‡

³³ Ka ini poko igósidi byaldóla, zitülkus Zon Baptaes Bain Pama nóma tamórr, wa alo bütóklürr akó waen koke enólórr. We zitülkusdü e igó bóktandakla wagó, ‘Oya bübdü kolae samua ngyabenda!’ ³⁴ A ka, Pamkolpamab Olom nótókla, nóma tamórró, ka alo akó anón namülnürrü. Akó we zitülkusdü, e kürübóka igó apóndakla wagó, ‘Ngakónam, wa barngin-koke alo akó gorrgorr bain pama! Wa taks mani dakabain pam akó kolae tonarr pamkolpamab gódame!’§ ³⁵ A blaman pamkolpama, Godón [wirri gyagüpitótók] nidi mamandako, igó poko okaka amzazildako, Godón wirri gyagüpitótók amkomana.”

Yesu Darrü Kolan Kolae Tonarr Barrgonórr

³⁶ Darrü Parrisia Yesun ngyaunürr wankü alom tótókóm. Da módóga, Yesu we wamórr ene Parrisian müötüdü, da müót kugupidü nólgope banomólórr alom.

³⁷ Da módóga, darrü kol warilürr ene wirri basirrdü, arrkrru-koke kolae tonarr alngón kol. Wa umul bainürr wagó, Yesu ta ene Parrisian müötüdü aloda. Da wa darrü wirri darrem ingülküpi* tónggapórrón bele sidódürr, morroal ilang idipükü.

³⁸ Wa katókórr, Yesun kakota trramngólórr oya wapór minggüpanandó. Wazan yón warilürr, oya yarmurra ama Yesun wapór zipür nólóplórr. Olgabi oya wapór nis tóba órrngóene norrgonórr, akó arük-arük nüprüklürr ó morroal ilang idi we ekanórr nizan wapórdó. ³⁹ Ene Parrisia, Yesun nótó bóka itanórr wankü alom, nóma esenórr ini poko, da gyagüpi wamlórr wagó, “Ini pam ne amkoman Godón prropet nóma ki yarile, wa umul ki yarile oya ia kola amurrdo, ó wa umul ki yarile igó, ini kolae tonarr kolo.”†

⁴⁰ Olgabi Yesu ene Parrisi pamdó bóktanórr wagó, “Saemon, kürü darrü pooka marü azazilüm.”

Da Saemon bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, kóbó bóкта.”

* **7:27** Ini Godón bóktan oporako Yesuka Zonónkwata. **7:27** Malakae 3:1 † **7:28** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:7 ngakanke. **7:29** Metyu 21:32; Luk 3:12 ‡ **7:32** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:17 ngakanke.

§ **7:34** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 11:16-19 ngakanke. * **7:37** wirri darrem ingülküpi, Mórrke-mórrke módóga: alabaster. **7:37** Metyu 26:7; Mak 14:3; Zon 12:3 † **7:39** Dümdüm ngyaben Zu kolpama kolae tonarr kolpam koke ok bain kwarilürr ibü byamurrüm. We ngarkwatódó, ene Parrisia gyagüpi wamórr wagó, Yesu umul-kók yarilürr wa, ene kolae tonarr kolo.

⁴¹ Yesu bóktanórr wagó, “Darrü pam yarılr, da nis pam nis mani nókyanórr igó bókampükü, i solkwat darrem nóma ki salkomóli, i ene tumum ki emeli. Darrü ene pama we ngarkwat ipadórr: 500 [silba] mani küp. Akó darrü pama ma 50 silba mani küp ipadórr. ⁴² Ibü nizanab ngarkwatódó mani koke yarılr oya darrem akyanóm, i oya ne kla ki ekyeni. Da módóga, wa ibü nizan we nyalórr ene darrem kolaebóka ainüm, i oya ne ngarkwat ki ekyeni. Ene nis pam nisdügab, ia noa moboküpdü ubi wirria ene mani mórrel pamdó?”

⁴³ Saemon bóktan igó yalkomólórr wagó, “Aprrapórr ia we pama, abün mani noan iliönürr akó kolaebóka yónürr.”

Yesu bóktanórr wagó, “Ma dümdüm kuri ekyena!” ⁴⁴ Olgabi Yesu ene koldó byalüngürda da bóktanórr Saemonka wagó, “Ma ini kol kuri osena? Ka marü müötüdü nóma tama, ma kürü nae koke kókyena kólba wapór bagulüm. A ini kola ma tóba yarrmurri kürü wapór nis zipür nólópe, akó zipür tóba órrngóene norrgorre. ⁴⁵ Ma kürü koke küprüka, ka nóma tama. A ini kola koke bólene kürü wapór nis aprük, ka marü müötüdü nóma tübangrina. ⁴⁶ Ma kürü singüldü oel koke ekóna, a wa ma kürü wapór nisdü morroal ilang idi ekóne. ⁴⁷ Da we ngarkwatódó ka marü igó ayaldóla, ini kolan moboküpdü ubi wirria kürüka. Akó ini tonarra we poko okaka simzazile: wa ne abün kolae tonarr elngólórr, ka kuri barrgona. A ka karianbóka noa kolae tonarr arrgona, oya moboküpdü ubi wata karia.”

⁴⁸ Olgabi Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Ka marü kolae tonarr kuri norrgonónóma.”

⁴⁹ Ene pamkolpama, wankü nidi ololórr, tibióbka ola zwapólórr wagó, “Ini pam ia nótóke, kolae tonarr ta dele barrgonda?”

⁵⁰ Da Yesu bóktanórr ene koldó wagó, “Marü moba amkoman banguna kuri zid mine! Nató, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarılr.”

8

Kola Yesun Nidi Elngomólnóp

¹ We kakóm, Yesu basirr-basirr wamlórr, wirri akó kari basirrdüma. Wa Morroal Bóktan büdrrat yarılr Godón Kingzan Balngomólankwata. Tóba 12 umulbain olmal wankü koralórr, ² akó ngibürr kol wa kolae samu nibióbkgab amanórr akó azidüdügab nibiób dólóng ninóp. Darrü ene kol Merri warilürr, oya darrü ngi Magdalin.* Yesu oyakagabi 7 kolae samu amanórr. ³ Akó darrü Zoana warilürr, Kuzan kol. Kuza Errodón† zaget alngomól pam yarılr. Darrü Susana warilürr. Akó abün ngibürr kola zutalórr Yesuka. I tibiób büban manie bórrangórr Yesun akó oya umulbain olmal tangbóleanóm.

Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan (Metyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Wirri pamkolpamab ngoroa tamlórr abün wirri basirrdügab, ama Yesuka tóbazelórr. Da Yesu ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,

⁵ “Darrü küp barit pama we wamórr [wit] küp tüpdü aman-aman aritüm‡ apapdó. Wazan ene küp amalórr, ngibürda kwat kabedó balóklórr. Pamkolpama wapóre ola nyólnóp izan agóltagól kwarilürr, akó kwitüm póyaea ene küp idi ololórr. ⁶ Ngibürda wirri ingülküppükü tüpdü balóklórr. Da i nóma dódórr bain kwarilürr, ene zid odalan ngintinóp, zitülkus i ngarkwatódó nae koke azeb kwarilürr. ⁷ Akó ngibürr küpa tórezpükü sólmól pokodó balóklórr. Ene sólmóla nóma dódórr bain

* **8:2** Magdalin, oya küp módóga: Magdala basirr olom. **8:2** Metyu 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 † **8:3** Errod Galili prrobins alngomól pam yarılr Rrom kingankü. ‡ **8:5** aman-aman arit: Zu pamkolpama ngibürr alo kla aman-aman arit kwarilürr.

yarilürr wit zidpükü, da ene wit zid ola sarrpi ninóp. ⁸ A ngibürr küpa ma morroal tüpdü balóklórr. Ene zida dódíórr bainóp ó küp we bapónóp: 100 darrpan-darrpan küpdügab, ene küp barit pamazan iritürr.”

Oya bóktana nóma blakónórr, wa pamkolpamdó wirri arüngi bóktanórr wagó, “Güblang noane arrkrrum, wa ki turrkrru!”

Alap-alap Bóktanán Zitülkus
(Metyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁹ Umulbain olmala Yesun imtinóp ene alap-alap bóktanán küp laró yarilürr. ¹⁰ Da wa ibüka bóktanórr wagó, “Godón Kingzan Balngomólankwata arrón elklazabóka umul yabü aliórrünako, a ngibürrdü ka go enan alap-alap ikikdóla. Ene igósüm, enana i azildako, i tai kokean asendako. Akó enana i arrkrrudako, i ma bóktanán [küp koke apadódako].

Yesu Küp Barit Paman Alap-alap Bóktan Müsirrga Yónürr
(Metyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

¹¹ “Ene alap-alap bóktanán küp yóni: ene küpa Godón bóktanóm zamngólda. ¹² Kwat kabedó ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda Godón bóktan nidi arrkrrudako. Ene kakóm, [debóla] kubó tame, da ibü moboküpdügab ene bóktan kubó yuse. Ene igósüm, i koke amkoman yangurre akó koke iade zid bairre. ¹³ Ingülküppükü tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda, bagürwómpükü nidi arrkrrudako Godón bóktan. A Godón bóktana nugup simkünzan ibü büb kugupidü koke barrbündä. I Godón bóktan tugupurr watóm amkoman angundako. A apók tonarra nóma tótókdako, i bóleandako amkoman bangun-gum. ¹⁴ Akó tórezpükü sólmól pokodó ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda Godón bóktan nidi arrkrrudako. A enezan ngyabendako, tüpan elklaza ibü sarrpi aindako: abün elklazam gyakolae, mórrelwóm, akó tüpan ubi elklaza tólbäel. Ene pokodógab i morroal küp koke bapóndako. ¹⁵ A morroal tüpdü ne küpa balókórr, we pamkolpamóm zamngólda, morroal akó amkoman moboküpi nidipako. I Godón bóktan arrkrrudako, moboküpdü zürüki arrbündako, da i küppükü igósidiako karrkukus bórrangde müp tonarrdó.

Kumngyindü Zyón Kla
(Mak 4:21-25)

¹⁶ “Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa kübüli koke ngalo-e ó ut bwób lorodó koke ingriner. A wa kumngyindü emngyele, da pamkolpama kubó zyón eserre, i müótan kugupidü nóma barrbüne.

¹⁷ “Blaman barrón ne elklazako errkya, sab ma tūbase panzedó. Blaman ngablaorrón ne elklazako, sab umulürrün korale ó sab zyóndü togobe.

¹⁸ “Da e umul-umul koralo, e ia arrkrrudakla. Zitülkus módóga, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline. Babul noanko, oya sab imtine, wa ia gyagüpi tótókda oya kari-kari ne klame.”§

Yesun Aip akó Zoretal
(Metyu 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Olgabi Yesun aip akó zoretala togobórr oya asenóm. A ibü ma gaodó koke yarilürr oya minggüpanandó tótókóm, zitülkus pamkolpamab ngoroä ngalop. ²⁰ Da darrü oloma oya we izazilürr wagó, “Marü aip akó zoretal bórrangde módógako kalkuma. Ibü ubi marü asenóma.”

8:10 Aesaya 6:9-10   8:16 Metyu 5:15; Luk 11:33   8:17 Metyu 10:26; Luk 12:2   § 8:18 Aprrapórr Yesu tóba umulbain bóktanbóka apónda. Yesun bóktanán küp nidi apadódako, i sab wirribóka küp ipüdórrre.   8:18 Metyu 25:29; Luk 19:26

²¹ Wa ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Kürü aip akó zoretal idipako, Godón bóktan ne pamkolpama arrkrrudako akó tórrmendó nidi arrbündako.”

Yesu Wirri Wór Piküp Yónürr
(Metyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Darrpan ngürr Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Mi malu dakla dorro baurrdakla.” I butüdü bamselórr, da we bazebórr. ²³ I nóma baurrlülürr nyórrri, Yesun uta türümürr. Wirri wóra ugón tórrpenóp ene maludü. Buta nae baitüm ugón bainürr, dakla ma busurralórr, da i wirri müpdü koralórr. ²⁴ Da módóga, umulbain olmala we ogobórr Yesuka, irsümülóp, da we bóktónóp wagó, “Wirri Pam, Wirri Pam! Mi brariakla!”

Yesu bupadórr, da wór akó goblol nagóp wagó, “Piküp bainam!” Ene pokodó, wóra bóleanórr akó goblola zao-zao bainóp. Malua we amkónórr. ²⁵ Da Yesu tóba umulbain olmal nümtinóp wagó, “Yabü amkoman bangun ia nega?”

I kari gum koke kwarilürr, ó gübarirr aengóp. Da tibiób ola bamtinónóp wagó, “Ini wa ia nótóke? Wa wór a goblol arüng bóktan akyanda, da i ta oya bóktan arrkrrudako!”

Yesu Kolae Samupükü Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Olgabi i nyórrpükü buti we ogobórr ama Gerrasa wirri basirr pamkolpamab bwóbdü* babzilürr, malu dakla dorrodó Galili prrobinsdügab. ²⁷ Yesu malu kabedó wapór nóma irtümülürr, oya darrü ene wirri basirrdügab kolae samupükü pama we semrranórr. Ene pama mórrkenyórr bamel-koke ngyabelórr abün watóm. Wa müótüdü koke ngyabelórr, a wa gapók balüng bwóbdü ngyaben yarilürr. ²⁸ Ene pama Yesun nóma esenórr, wa ilwóm yarilürr. Olgabi wa Yesun obzek kwata simbalkalórr. Wa wirribóka taegwarr apónórr wagó, “Marü ubi ia larógóma kürüka, Yesu, Wirri Kwitüm Godón Olom? Ka marü arüangi atodóla, kürü wirri azid akyan-gu!” ²⁹ Ene pama ini poko igósidi bóktanórr, zitülkus Yesu ene kolae samu arüng bóktan ngaengógópan ekyanórr ene pamdógabi burruanóm. Errkyadórrón-koke yarilürr ene kolae samua ene pam amióg abün münüm. Pama nóma makrraonónóp, sein sye-i wapór tang arümürrün nómade, wa ene klam kubó singgalgónóle, ó ene kolae samua kubó oya [ngüin-koke bwóbdüma] idüdle.

³⁰ Yesu intinürr ene pam wagó, “Marü ngi ia nótóke?”

Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ngi módóga, ‘Abün gazirr pam’.” Ene pama ini ngi ngilianórr, zitülkus oya bübdü abün kolae samua barrbünürr. ³¹ Ene kolae samua Yesun yatop ibü arüng bóktan koke ki nókyerre, ene ngaru bapón-koke kugupidü† barrbünüm.

³² Podo kabedó, wirri tang kyamül yabüla we lolórr. Ene kolae samua Yesun we yatop ene kyamülab bübdü barrbünüm. Da Yesu ok ninóp ibü barrbünüm.

³³ Da módóga, ene kolae samua ene pam we amgütóp, ama kyamülab bübdü we barrbünürr. Ene kyamül yabüla buso-buso we tübabinürr buruburuana, mengrempükü ama maludü we bagóbórr, ó ola nae baitóp büdülümpükü.

³⁴ Ene kyamül ngabkan pama nóma esenóp ne klama tómbapónórr, i busuóp, da pamkolpam we umul-umulan ngintinóp, Gerrasa wirri basirrdü akó madmad kabedó. ³⁵ Da pamkolpama ogobórr ngakanóm ene ne tonarra tólbaelórr. I Yesuka nóma togobórr, i ene pam esenóp kolae samua noan amgütóp. Wa Yesun wapór minggüpanandó mórran yarilürr, mórrkenyórr bamelórrón akó kakal gyagüpitótóke. Da pamkolpama gum ipüdóp.‡ ³⁶ Nidi nósenóp, kolpam nüazilóp

* **8:26** Gerrasa bwób Zu pamkolpamab tüp koke yarilürr. † **8:31** Ngaru bapón-koke kugupi kolae samuab tümün müóta. Mórrke-mórrke módóga: abyss. ‡ **8:35** I gum ipüdóp, zitülkus i küp bamkónóp wagó, Yesun wirri arüng asine.

Yesu ene kolae samupükü pam ia dólóng yónürr. ³⁷ Olgabi blaman Gerrasa bwób pamkolpama Yesun yatop ibü bimgatóm, zitülkus i kari gum ta koke kwarilürr. Da módóga, Yesu tóba umulbain olmalpükü butüdü kasilürr, da bupadlórrma alkomólóm. ³⁸ Yesu ene kolae samu noakagabi amanórr, Yesun yatorr wankü tótókóm.

Yesu ma oya zirrapónórr, da oya yalórr wagó, ³⁹ “Moba müót basirrdü alkomól. Pamkolpam nüzazilnümke God marüka ne kla tónggapóne.”

Da módóga, ene pama we wamórr, da büdratlórr ene dudu wirri basirrdüma, oyaka Yesu ne kla tónggapónórr.

Yesu Zaerrusün Óp Olom Dólóng Wyónürr, akó Darrü Kola Yesun Mórrkenyórr Yamurrürr

(Metyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Yesu nóma alkomólórr malu dakla dorrodó, pamkolpamab ngoroa sisingül akyanóm tamórr, zitülkus i blamana oya akyanónóp alkomólóm. ⁴¹ Da módóga, darrü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müót] ngakan pama ugón түbzilürr Yesuka, oya ngi Zaerrus. Wa Yesun wapór nis minggüpanandó simbalkalórr, da Yesun arüngi yatorr oya müótüdü tótókóm, ⁴² zitülkus oya darrpanan óp olom, 12 pail ngarkwat, бүдүлүм kain warilürr.

Yesuzan tótók yarilürr Zaerrusün müótüdü, wirri pamkolpamab ngoroa ugón myangrao apónóp, ngón aman nabe. ⁴³ Ene ngorodó darrü kol warilürr óe bókan azidpükü 12 pailüm. § Darrü olom gaodó koke yarilürr oya dólóng ainüm. ⁴⁴ Da módóga, wa Yesun agwatórr kakota, oya tumum mórrkenyórr zarr we yamurrürr. Büzyón babul, ene óe bókana we blakónórr. ⁴⁵ Yesu nümtinóp wagó, “Ia kürü nóta kamurre?”

Blamana balpinóp. Olgabi Pita bóktanórr Yesuka wagó, “Wirri Pam, ini pamkolpamab ngoroa marü kuri kal-kal mangórrre akó ma myangrao apórrón bwóbdümla.”

⁴⁶ A Yesu bóktanórr wagó, “Kürü wata darrü oloma kamurre. Ka umulóla, zitülkus ka kólba бүбдү күпүм baina kürükagab ngibürr arünga kuri bause.” ⁴⁷ Ene kola түób nóma күп bankónórr wagó, Yesu kuri umul baine, oya бүба otórrngónóm bainürr. Wa natókórr, simbalkalórr Yesun obzek kwata. Blaman pamkolpamab obzek kwata, Yesuka we pupo bainürr, wa oya ne zitülkusdü yamurrürr. Da wa oyaka adrratórr, wa ene tonarr pokodó ia dólóng bainürr. ⁴⁸ Olgabi Yesu ene kol wyalórr wagó, “Kürü olom,* marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine. Natók, moboküpdü paud sab marüka asi ki yarilün.”

⁴⁹ Yesu bóktan alakón küsil yarilürr, darrü pama Zaerruska ugón tamórr oya müótüdügab, da wa oya yalórr wagó, “Marü olom бүдүлато. Ma Umulbain Pam myamem müp akyan-gu.”

⁵⁰ Yesu ini poko nóma arrkrrurr, wa bóktanórr Zaerruska wagó, “Ma gumgu, ma kürü wata amkoman kangu, da wa kubó igósidi dólóng baine.”

⁵¹ Yesu Zaerrusün müótüdü nóma abzilürr, wa abün is koke ok ninóp wankü barrbünüm müótüdü. Wata idi kwarilürr: Pita, Zon, Zeims, akó ene ngulmokuran aipab nis. ⁵² Blaman pamkolpam yón taegwarr akó yón gyaurdü kwarilürr. Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E yón piküp bainam, zitülkus wa бүдүл kokeo, a wa go uto.”

⁵³ I ma oya ngüóng angyalnóp, zitülkus i umul kwarilürr wagó, wa go amkoman бүдүлано. ⁵⁴ Wa ma oya tangdó omoanórr, da wirribóka karrzwsilürr wagó, “Olom, ugó bupa!” ⁵⁵ Ene ngulmokuran arróla tóbaka tolkomólórr; büzyón-babul, wa zamngólórr! Olgabi Yesu aipab nis nyalórr alo kla akyanóm. ⁵⁶ Ene ngulmokuran

§ 8:43 Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini opor asine: wa tóba blaman mani amanórr doktadóma. * 8:48 Yesu ene kol kürü olom-bóka ngizulianórr, zitülkus oya ubi tóba gyaur amtyanóm yarilürr ene koldó, abzan.

aipab nisa gübarirr aengrri. A Yesu ma ibü arüing bóktan nókyanórr wagó, “Darrü olom azazilgu, errkyadan ne tonarra tómbapóne.”

9

Yesu Tóba 12 Umulbain Olmal Zirrnápónóp (Metyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Yesu tóba 12 umulbain olmal darrpan pokodó ngibaunürr. Wa ibü wirri arüing akó dümdüm nókyenóp blaman kolae samu amanóm akó azid alakónóm. ² Olgabi wa ibü zirrnápónóp pamkolpamdó amgolóm Godón Kingzan Balngomólankwata akó azid pamkolpam dólóng bainüm. ³ Wa ngaen-gógópan bóktanórr ibüka wagó, “Yenkü darrü kla ódódgu ini agólde: tupuru, angasangap angón alóp, alo kla, mani, akó ngibürr mórrkenyórr. ⁴ E ne müötüdü barrbuno, wata ola bamilke, kókó e ene basirr sab amgütane. ⁵ Pamkolpama yabü ne morroal tonarre koke nóma yazebrre darrü basirrdü, ene basirr amgütamke, wapórdó buru we bainamke. Ini tonarra sab igó poko umul nirre wagó, ibü [kolaean darrema] sab tame Godkagab.”

⁶ Da módóga, ene umulbain olmala we bazebórr basirr-basirr. I Morroal Bóktan büdrratkü ogoblórr, dakla azid pamkolpam dólóng bainkü, i ne bwób-bwóbdüma ogoblórr.

Errod Abün-abün Gyagüpitótók Yazebórr Yesunme (Metyu 14:1-12; Mak 6:14-29)

⁷ Galili prrobins alngomól wirri pam Errod arrkrrurr, blaman ne elklaza tómbapón kwarilürr. Wa abün-abün gyagüpitótók yazebórr, zitülkus ngibürr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, “God Zonón [Baptaes Bain] Pam wa büdüldügab kuri irsümüle.” ⁸ Ngibürr isa igó bóktan kwarilürr wagó, “Prropet Ilaeza akó okaka tübine.” Akó ngibürra wagó, “Darrü prropeta, ngaen usian nótó ngyabelórr, nurrótókórra, da akó kuri türsümüle arróldó.” ⁹ A Errod wagó, “Kürü gazirr pama Zonón singül nam itülóp wata kasan nilóp. A ini wa dama nótóke, ka inzan poko noanbóka arrkrrudóla?” Da módóga, Errod Yesun asenóm kain yarilürr.

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr (Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Zon 6:1-14)

¹⁰ Yesun umulbain olmala nóma tóbakonórr, da Yesun izazilóp, i ne elklaza tómbapónónóp. Olgabi wa ibü yazebórra, ae ogobórr kókó Betsaeda wirri basirr minggüpanandó, i tibi ne ki korale. ¹¹ A pamkolpamab ngoroa ma kari güblange barrkrrurr Yesu nebóna tótókóm kain yarilürr, da zutalórr oya solkwat. Yesu ibü morroal yazebórr, da ibüka bóktanórr Godón Kingzan Balngomólankwata, da wa ibü dólóng nyónónóp, dólóng bain nidi amkün koralórr.

¹² Abüsa nóma mórralórr, ene 12 umulbain olmala oyaka togobórr, da i oyaka bóktónóp wagó, “Ini pamkolpamab ngoro ugó zirrnápónónóm minggüpanan basirrdü akó madmad kabadó ne müötko, alo kla azebóm akó ut bwób byamkünüm, zitülkus ini kolpam-koke bwóba.”

¹³ A Yesu ibü nilóp wagó, “E yaib ibü ngibürr alo kla nülinam.”

I ma bóktónóp wagó, “Kibü wata 5 bredako akó nis wapiamli. Marü ia ubia, ki ogobo ini abün pamkolpamabkü alo kla bumiógüm?” ¹⁴ (Ene pokodó blaman kókó 5,000 pam koralórr.)*

A Yesu ma tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Ibü mórran-mórran ninam kopo-kopo, darrpan kopodó kóta 50 kolpam ngarkwat.”

9:5 Luk 10:10; Apostolab Tórrmen 13:51   **9:7** Metyu 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19   **9:9** Mak 6:17-29   * **9:14**
Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

¹⁵ Oya umulbain olmala tónggapónóp wazan nilóp, kókó ene pamkolpama blamana bobrranórr. ¹⁶ Yesu ene 5 brred akó nis wapi yazebórr, kwit yazilürr, da Godón eso ekyanórr. Wa ene brred akó wapi syórr nangónóp, da tóba umulbain olmal nülinóp ene pamkolpam gyabalómóm. ¹⁷ I blamana nóma elop, ibü bikóma nólóngóp. Umulbain olmala bamirrün alo poko dakainóp akó 12 alóp murrnausóp.

Pita Yesun Müsirrga Yónürr
(Metyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Darrpan ngürr, Yesu tebe nóma tóre ekolórr, oya umulbain olmal ta wankü asi kwarilürr. Olgabi oya tórea nóma blakónórr, da nümtinóp wagó, “Pamkolpama ia bóktandako, ka nótókla?”

¹⁹ Umulbain olmala bóktan yalkomólóp Yesuka wagó, “Ngibürr pamkolpama igó bóktandako wagó, ma Zonla, Baptaes Bain Pam. Ngibürra ma igó bóktandako wagó, ma prropet Ilaezala. Ngibürra go wagó, ma darrü prropetla, ngaen usian nóto ngyabelórr, nurrótókórra, da akó kuri türsümüle arróldó.”

²⁰ Wa ibü nümtinóp wagó, “A yadi, e wa ia gyagüpi tótókdakla kürükwata, ka nótókla?”

Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ene [Kerrisola], God noan zirrsapónórr.”

Yesu Tóba Azid Aeng akó Būdülankwata Bóktanórr
(Metyu 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

²¹ Yesu ibü arüng bóktan we nókyenóp wagó, “Darrü olom azazilgu igó, ka ene Kerriso módóglá.” ²² Yesu akó bóktanórr wagó, “Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, wata sab abün-abün azid aeng namulo. [Balngomól byarrmarr pam], [wirri prrist], akó Mosesón gida umulbain pama sab kürü wata alzizi kúmaniknórre. Sab kürü būdülümpükü kómkólórre a aüd ngim ngürrdü God kürü sab kürsümüle arróldó.”

²³ Olgabi Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Nadü oloman ubi yarile kürüka solkwat akyanóm, wa tóbabóka imrüke. Wa blaman ngürrzan tóba krros bügasile azid aengóm kasan, ó kürüka solkwat tókyale. ²⁴ Zitülkus módóga, nadü oloman ubi yarile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke kürübókamde, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine. ²⁵ Ia laró morroala, darrü pama ini tüpan elklaza blaman azebóm, a tóbanan ngarkwat-koke arról ma ki imrüke? Babula! ²⁶ Nadü oloma büód aengda kürükwata akó kürü bóktanankwata, ka Pamkolpamab Olom nótókla, sab ta büód aengo oyakwata, ka nóma tamlo kólba [wirri kómal zyónpükü], Ab akó gyabi anerru ne wirri kómal zyóna myangrao bapónnda. ²⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ngibürr aini nidipakla bórrangórrón, sab koke nurrbarino kókó God ini tüp Kingzan alngomól nóma bókyene.”

Yesun Büba Darrü Tonarr Bainürr
(Metyu 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Aprrapórr 8 ngürr kakóm Yesu ibü yazebórr, Pita, Zon, akó Zeims, da podo bangürlürr usakü, tórem. ²⁹ Yesuzan tóre yarilürr, oya obzeka darrü tonarr bainürr. Oya mórrkenyórra ongang bapón yarilürr gabülplie. ³⁰ Da módóga, pam nisa we okaka tübyórrri, Moses a Ilaeza,† Yesukü ikikdi. ³¹ I ta wirri kómal zyónpükü okaka tübyórrri. I igó poko ikik kwarilürr, Yesu sab nadü tonarre nurrótóke. Wa karipoko yarilürr Godón bóktan tórrmendó angrinüm Zerrusalem wirri basirrdü. ³² Pitan tóba gódam nispükü uta arüm yarilürr, a i tai nóma tübarsinürr, i esenóp Yesu ne wirri kómal zyóndü yarilürr akó i ta nósenóp ene pam nis wankü nidi zamngólnórrri.

9:19 Metyu 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8   **9:20** Zon 6:68-69   **9:23** Metyu 10:38   **9:24** Metyu 10:39; Luk 17:33; Zon 12:25   **9:28** 2 Pita 1:18   † **9:30** Moses akó Ilaeza ngaerrón prropet nis namülnürrri.

³³ Moses a akó Ilaezazan bupadóm kain namülnürri, da Pita Yesuka bóktanórr wagó, “Wirri Pam, mi morroal ainizanakla! Ki kya aüd twal müót balmerre, darrü marünkü, darrü Mosesónkü, darrü Ilaezankü.” (Pita koke emzyatórr tóba bóktanán küp tai laró yarilürr.)

³⁴ Pita enezan bóktan yarilürr, da módóga, pülpül pokoa we tamórr, a ibü ngatolop. Ene umulbain olmal gum kwarilürr pülpül pokoa ibüzan ngablaoyarilürr. ³⁵ Pülpül pokodógab bóktan bómgóla sidórükürr wagó, “Ini kürü Kólbanan Olome. Oya kótó ipadórró. Oya bóktan amkoman ipadólamke!”

³⁶ Ene bóktan bómgóla nóma blakónórr, umulbain olmala Yesun tóbanan esenóp. I koke bóktan kwarilürr inikwata, wata tibióbka ola yarilürr. I ene tonarrdó darrü olom kokean izazilóp, i ne elklaza nósenóp.

Yesu Kolae Samupükü Olommokur Dólóng Yónürr
(Metyu 17:14-18; Mak 9:14-27)

³⁷ Darrü ngürr Yesu tóba aüd umulbain olmalpükü nóma tübinürr pododógab, wirri pamkolpamab ngoroa tóbazenórr oyaka. ³⁸ Da módóga, darrü pama ene pamkolpamab ngorodógabi tórrgóganórr Yesuka wagó, “Umulbain Pam, ka marü atodóla kólba siman olom ngakanóm, zitülkus kürü wata darrpan olom módóga! ³⁹ Kolae samua blaman tonarrdó nóma amiógda, ugósan kubó taegwarran ngitine. Ene kolae samua kubó tórrngónan ngitine, da tüpdü singalkóle tae godeapükü. Ene klama wirri ngarkwatóm koke amgatóda, dakla oya büb kulainda. ⁴⁰ Ka marü umulbain olmal enan natonóma ini kolae samu amaiküm, a ibü gaodó koke yaril.”

⁴¹ Yesu blamandó bóktan yalkomólórr wagó, “E amkoman bangun-koke akó kolae tonarr lüól pamkolpamakla! Ia ka yenkü nadüzan ngarkwat nyabelo yabü amkoman bangun kokede?” Da wa ene pamdó bóktanórr wagó, “Moba olom ala sidó.”

⁴² Ene olommokura Yesun nóma ngorram ain yarilürr, kolae samua oya ugón tórrngónan ngitanórr, da singalkalórr tüpdü. A Yesu ma ene kolae samu agórr ene olommokur amgatóm. Ene olommokur we dólóng yónürr, da abdó we yalkomólórr.

⁴³ Blaman pamkolpama gübarirr aengóp Godón wirri arüng nóma esenóp.

Yesu Akó Nis Ngim Tóba Büdülankwata Bóktanórr
(Metyu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Blaman pamkolpamazan gübarirr aeng kwarilürr Yesu ne blaman elklaza tómbapónórr, da wa tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, ⁴⁴ “Tai tübarrkrru, amrükgu, ka yabü ne wirri bóktan büzazilüm kaindóla. Darrüpa kürü, Pamkolpamab Olom nótokla, sab pamkolpamab tangdó küngrine.” ⁴⁵ A i ma Yesun bóktanán [küp tai koke emzyetóp]. God ene bóktanán küp ibükagab inikürr, igósüm i tai koke ipüdóp. Akó i tib gum kwarilürr Yesun amtinüm oya bóktanán küpankwata.

Ia Wirrian Nótóke?
(Metyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

⁴⁶ Da módóga, ene umulbain olmala tibiób ola murr bazebdako wagó, ia amkoman wirrian nótóke. ⁴⁷ Yesu wa ibü gyagüpitótók ngaen-gógópan bumiógürr, da darrü kari olom ipadórr, zamngól-zamngólan we yónürr tóba nólgóp kwata. ⁴⁸ Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Inzan kari olom morroal tonarre nótó nóma apadóda kürü ngidü, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda. Ó kürü morroal tonarre nótó nóma apadóda, wa ta Godón morroal tonarre apadóda, kürü nótó zirrkapónórr. Ini amkoman pokoa, zitülkus karian nótóke yabü aodó, God wirrian oya angunda.”

*Yesun Umulbain Olmalpükü Koke Nótó Bóka Bamgünda, Wa Ibükama
(Mak 9:38-40)*

⁴⁹ Zon bóktanórr Yesuka wagó, “Wirri Pam, ki darrü pam eserre kolae samu amande pamkolpamdógabi marü ngidü. Ki oya piküp ainüm kain kwarilürr, zitülkus wa minkü kokea.”

⁵⁰ A Yesu ma ibü nilóp wagó, “E oya piküp ain-gu, zitülkus yabüka koke nóto bóka bamgünda, wa igósidi yabüne.”

[Samarria] Basirr Pamkolpama Bangónóp Yesun Apadóm

⁵¹ Yesun kwitüdü kasil ngürrazan ngorram bain yarilürr, Yesun ama gyagüp barr yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tótókóm. ⁵² Da wa bóktan bamtül pam zirrapónóp singül kwata. Ene pama we ogobórr darrü basirrdü, Samarria prrobins kugupidü, elklaza tómbapónóm Yesunkü. ⁵³ A pamkolpam ene basirrdü koke kwarilürr Yesun tóba umulbain olmalpükü morroal tonarre apadóm, zitülkus i Zerrusalem ki bórrgrrotórrre.† ⁵⁴ Zeims akó Zon igó nóma ngakarri wagó, Yesun ini pamkolpama morroal tonarre koke ipüdóp, da bóka itarri wagó, “Lod, ia marü ubia, ki kubó Godón imtini ur zirrapónóm kwitüdügab ibü almitüm?”

⁵⁵ A Yesu ma tübyalüngürr, da ibü nagórr. ⁵⁶ Olgabi ma i akó darrü basirrdü ogobórr.

*Ma Ngibürr Kla Eloko Yesun Mamoanóm
(Metyu 8:19-22)*

⁵⁷ I kwatódó iazan tótók kwarilürr, darrü pama Yesunbóka wagó, “Ka sab marüka akyalo, enana ma nega wamlo.”

⁵⁸ Yesu ma oyaka bóktanórr wagó, “Poksab§ tibiób ngyaben kugupi asiko akó kwitüm póyaeab müótako. A Pamkolpamab Oloman ma darrü ut bwób babula, ka kólba singül ne ingrino ngón ngagónóm.”

⁵⁹ Olgabi Yesu akó darrü pamdó bóktanórr wagó, “Kürüka tókya!” A ene pama ma Yesuka igó bóktanórr wagó, “Lod, ma kürü ngaen-gógópan ok kyó basirrdü alkomólóm kólba ab gapókdó angrinüm.”

⁶⁰ Yesu ma oya igó yalórr wagó, “Büdül nidipako tibiób бүдүл ki balüngnüm.* A mató, ma wam a pamkolpamdó ayolónke ene morroal bóktan Godón Kingzan Balngomólankwata.”

⁶¹ Akó darrü pama bóktanórr Yesuka wagó, “Lod, ka sab marüka akyalo, a ngaensingülan ka kya kólba müót kolpam yawal bókyanóm wamón.”

⁶² Yesu ma oya igó yalórr wagó, “Darrü pama ne kesu angónde kakota nóma yazile,† wa ngarkwatódó zaget pam kokea Godón Kingzan Balngomólankü.”

10

Yesu 72 Umulbain Olmal Zirrapónóp

¹ We kakóm, Yesu ngibürr 72 pam ilianórr, akó tómbapón yarilürr ibü zirrapónóm. I sab oya singül kwata ogobe ninis, blaman wirri basirr akó bwóbdüma wa ne tótókóm bóktan tólbael yarilürr. ² I solkwat ogobórr, a Yesu ngaen-gógópan

‡ **9:53** Zu pamkolpama amkoman igó angun kwarilürr wa, Zerrusalem wata ene bwób yarilürr Godón ótókóm, a Samarria pamkolpama amkoman ama igó angun kwarilürr wa, Gerrizim Podo ene bwób yarilürr Godón [ótókóm].

9:54 2 King 1:9-16 § **9:58** Poks nurr umezan klama. Mórrke-mórrke módóga: fox. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20. * **9:60** Ini bóktanán küp módóga: Samuan ngarkwatódó бүдүл nidipako ki balüngam büban ngarkwatódó nidi nurrbarinóp. † **9:62** Ene tonarrdó, Zu pama nóma kesu angón kwarilürr, i dümdüm ogoble. Darrü pama ne kakota nóma yazile, wa gaodó koke yarilürr dümdüm tótókóm. Ini alap-alap bóktana.

Oya küp módóga: Darrü pama ne tóba kakota ngyabendó nóma yazile, wa ngarkwatódó kokea Godón zaget tómbapónóm.

ibüka bóktanórr wagó, “Abül ta kari kokea, a zaget pam ma abün kokeako ene alo kla abülüm.* We ngarkwatódó, e Lodka tóre kwarilün, abül zitülkus olom nótóke, akó oya imtinamke zaget kolpam zirrbapónóm alo kla abülüm. ³ Ogob! Ka yabü zirrbapóndóla [sip] kupozan wirri nurr ume† ngorodó. ⁴ Yenkü paos, angasangap angón alóp, akó ngibürr wapórdó bamel kla amarrugu. Kwatódó bólean-gu pamkolpamdó ikiküm. ⁵ E darrü oloman müótüdü nóma barrbuno, ngaengógópan bóktónamke magó: ‘Paud asi ki yarilün ini müótüdü!’ ⁶ Paud olom ne ola nóma yarile, yabü paud oyaka yarile; koke ne nóma, ene pauda yabüka tolkomóle. ⁷ Ene dadan müótüdü bamilke, akó alo a anón, i yabü ia klame ngabyón kwarile. Zitülkus módóga, zaget paman dümdüm asine tóba darrem kla azebóm ibükagab, nibiób tangbantinda. Abün-abün müótüdüma ngyabenkü tótókgu darrpan basirrdü. ⁸ E darrü wirri basirrdü nóma barrbülo, da pamkolpama yabü morroal tonarre nóma yazebrre, ololónke i yabünkü ia alo tübarrmüle. ⁹ Dólóng nyólamke ola azid pamkolpam nidipako, akó nüzazilamke magó, ‘Godón Kingzan Balngomóla yabü minggüpanandó kuri tübine.’ ¹⁰ A e darrü wirri basirrdü nóma barrbuno akó ene pamkolpama yabü morroal tonarre koke nóma yazebrre, wirri kwatódó ogobke, da ini poko bóktónamke magó, ¹¹ ‘Yabü basirran ne buruko kibü wapórdó ki ae barrgondakla yabü amtyanóm yabü kolae asiko.‡ A e ma umul kwarilo ini poko: Godón Kingzan Balngomóla minggüpanandó kuri tübine!’ ¹² Ka yabü igó byaldóla, Godón Kot Ngürrdü wa sab Sodom§ wirri basirr pamkolpam kolaean darrem nókyerre. A wa ma ene basirr pamkolpam sab tai wirrian kolaean darrem nókyerre.

*Amkoman Bangun-koke Wirri Basirr
(Metyu 11:20-24)*

¹³ “Sab Godón ngürsila tame marüka, Korrazin wirri basirr! Akó sab Godón ngürsila tame marüka, Betsaeda wirri basirr! Ka Taerr akó Saedon wirri basirr nisdü* ene [arüng tonarr] ne nóma ki tómbapóla, ka yabüka ne arüng tonarr tómbapólórró, ene pamkolpama gyaur mórrkenyórr ngaen ki bamelórre akó urtók buru ki olokól tibiób singüldü, Godka okaka azazinüm wagó, i tibiób kolae tonarrdógabi kuri tübyalüngórrre. ¹⁴ Godón Kot ngürrdü wa sab Taerr akó Saedon wirri basirr pamkolpam kolaean darrem nókyerre. A wa ma sab yabü, Korrazin akó Betsaeda, tai wirrian kolaean darrem tókyerre. ¹⁵ Akó mató, Kaperrna-um wirri basirr, ma ia igó gyagüpitótókdóla, God sab marü kwitüdü mómgýele? Kokean! Ma sab bangrino tüpdü, büdüláb bwóbdü!”†

¹⁶ Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Yabü bóktan ne oloma arrkrruda, enta igósa, wa kürü bóktan arrkrruda. Akó yabü nótó alzizi amanda, enta igósa, wa kürü alzizi amanikda. Akó kürü nótó alzizi amanikda, enta igósa, wa Godón alzizi amanikda, kürü nótó zirrkapónórr.”

Yesun bóktan kakóm, wa ene 72 umulbain olmal we zirrnápónóp.

Ene 72 Umulbain Olmala Bagürwómi Tóbakonórr

* **10:2** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 9:37 ngakanke. **10:2** Metyu 9:37-38 † **10:3** wirri nurr ume, Mórrke-mórrke módóga: wolves. **10:3** Metyu 10:16 **10:7** 1 Korrin 9:14; 1 Timoti 5:18 ‡ **10:11** Ini bóktanán küp módóga: yabü [kolaean darrem] sab asi yarile. **10:11** Luk 9:5; Apostolab Tórrmen 13:51 § **10:12** Sodom: Ma müsirrga ain bóktan Metyu 10:15 ngakanke. **10:12** Bwób Zitül 19:24-28; Metyu 10:15; 11:24 * **10:13** Taerr akó Saedon pamkolpam kolae tonarr akó Godónbóka umul-kók pamkolpam kwarilürr. **10:13** Aesaya 23:1-18; Izikiel 26:1-28:26; Zo-el 3:4-8; Eimos 1:9-10; Zekarraea 9:2-4 † **10:15** büdüláb bwób, Grrik bóktane módóga: Hades. **10:15** Aesaya 14:13-15 **10:16** Metyu 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; Zon 13:20

17 Ngibürr tonarr kakóm, ene 72 umulbain olmala tóbakonórr Yesuka tibiób agóltagóldógabi, da i kari bagürwóm keke kwarilürr. I bóktónóp oyaka wagó, “Lod, enana kolae samua ta kibü bóktan amorrann kwarilürr, ki arüng bóktan nóma nüliónónóp marü ngidü!”

18 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka satani eserró kwitümgab büsai aupdi, wamaka aon warri zyóna büsai-büsai aupda pülpüldügabi. 19 Tübarrkrru! Ka yabü balngomól arüng ngaen nókyenarre бүдүл тарүк gwar a walipwalip bailüm akó satanian arüng [ut-ut ainüm]. Darrü kla babula yabü azid akyanóm. 20 E bagürwómdakla, zitülkus kolae samua ta yabü bóktan amorrando. E ma bagürwómgu ene zitülkUSDü, a e barre we pokodó bagürwóm kwarilo, God yabü ngi kwitüdü ngaen wibalómórr tóba pebadó.”

Yesu Tóba Ab Yagürürr
(Metyu 11:25-27; 13:16-17)

21 Ene tonarrdó, Godón Samua oya бүбзан gwarran yarilürr bagürwómpükü, Yesu Godka bóktanórr wagó, “Ka marü agürdóla, kürü Ab, түп a pülpülan Lod, zitülkus ma ini elklazab† amkoman küp iniknürü [wirri gyagüpitótók] akó wirri susumüri pamdógabi, da errkya ma popa kolpamdó kuri okaka sizazina, marü kari olmalzan nidi amkoman angundako. Amkoman, kürü Ab, ma tónggapórró ini kwata, zitülkus marü wirri ubi inzanóm yarilürr.”

22 Yesu akó pamkolpamdó we bóktanórr wagó, “Blaman kla kürü Aba kuri küliónürr. Darrü olom umul-kóka, Godón olom ia oloma. Wata Ab umul tebea. Akó darrü olom umul-kóka Ab ia oloma. Wata oya Olom umul tebea, akó wa nibiób aleanda tóba Ab okaka amzazilüm.”

23 Olgabi Yesu tóba umulbain olmaldó byalüngürr, da ibüka we bünyón bóktanórr wagó, “Bagürwóm idipako, nidi basendako e ne elklaza basendakla! 24 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, abün prropet akó king ngaen ubi kwarilürr asenóm, e errkya ne kla basendakla kürü tómbapónde, da i kokean esenóp. Akó ibü ubi ta arrkrrum yarilürr, e ne poko arrkrrudakla, da i kokean barrkrrurr.”

Morroal [Samarria] Paman Alap-alap Bóktan

25 Da módóga, darrü Zu pamkolpamab gida umulbain pama zamngólórr, da Yesun apókóm darrü amtin bóktan poko imtinürr wagó, “Umulbain Pam, ka ia kaino [ngarkwat-keke] arról apadóm?”

26 A Yesu ma darrem oya igó imtinürr wagó, “Mosesón gidadó inikwata ia wialómórróna? Ma ia amzyatdóla?”

27 Wa Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “ ‘Marü [moboküpdü ubi] asi ki yarilün Lodka, marü God, moba dudu moboküpi, dudu samu-i, dudu arüngi, akó dudu gyagüpitótóke’, akó ‘Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome§ inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.’ ”

28 Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma bóktan dümdüman salkomóla. Ini bóktan mamooan namülünke, da ma sab ngarkwat-keke arróldó ngyabelo.”

29 A ene gida umulbain pama kwat amkün yarilürr tóba bagom. Da módóga, wa akó Yesun imtinürr wagó, “Kürü minggüpanan olom ia nótóke?”

30 Yesu darrem bóktan yalkomólórr wagó, “Darrü ngürr darrü pama Zerrusalem wirri basirrdügabi abilürr ama Zerriko wirri basirrdü wamlórr. Wazan wamlórr, ngibürr gazirr-gazirr gómól pama ugón simigóp. I oya mórrkenyórr akó elklaza blaman imtinóp, emkólóp kókó бүдүл kari poko. Tib ae ogobórr. 31 Igó pokoa

10:19 Wórr Peba 91:13 † 10:21 ini elklaza we poko apónda, Yesu ne poko apón yarile singül kwata.
10:22 Zon 3:35; 10:15 § 10:27 minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrando. 10:27 Lebitikus 19:18; Duterronomi 6:5 10:28 Lebitikus 18:5

tómbapónórr, darrü prrista tamlórr ene dadan kwatana. Wa ene pam nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla kabeana. ³² Dadan ngarkwatódó, Libae* zitül pama tamlórr dadan pokodó. Wa ene pam nóma esenórr, wa kwatana bórrgrratórr kwat dakla kabeana. ³³ Ta asi, darrü Samarria pama† ene kwatanazan wamlórr, wa ene pokodó tamórr ene pam ne yarilürr. Wa nóma esenórr, wa oyaka kari gyaur koke yarilürr. ³⁴ Módóga, wa wamórr kókó oyaka, oel akó waen ekanórr oya gülüngdü akó mórrkenyórr syórrí twóp amelórr kókó tai. Da wa ene pam ipadórr, tóba [donkidü] igasilürr, da we idódürr manie ngyaben amil müótüdü, da we ngakan yarilürr darrpan ngürrüm. ³⁵ Darrü ngürr ene Samarria pama nis silba mani küp‡ nurruanórr, da ene manie ngyaben amil müót ngakan pam ekyanórr. Wa bóktanórr oyaka wagó, ‘Gyaurka, ini pam tai ngakalónke. Akó darrem ne barrkyanan nóma yarile ini tumum, ka marü sab barre ugón kókyeno ka nóma tolkomolo.’ ”

³⁶ Olgabi Yesu ene Mosesón gida umulbain pam imtinürr wagó, “Ma ia gyagüpi tótókdóla? Ini aüd pamdógabi, morroal minggüpanan olom ia nótó yaril ene gazirr-gazirr gómól pama amkarrón olomdó?”

³⁷ Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Gyaur nótó ipadórr oyaka.”
Olgabi Yesu oya yalórr wagó, “Ma wam, da dadanzan kainke.”

Marrta akó Merri

³⁸ Yesu tóba umulbain olmalpükü Zerrusalemzan wamlórr, da kwat-kwat darrü basirrdü tübzilürr. Ola darrü kol warilürr, ngi Marrta, da wa Yesun ngisaunürr tóba müótüdü. ³⁹ Marrtan zoret asi warilürr, ngi Merri, Lodón wapór minggüpanandó nótó mórran warilürr oya umulbain bóktan arrkrrum. ⁴⁰ A Marrta ma yakolae warilürr, zitülkus oya abün zaget akó elklaza koralórr tómbapónóm. Marrta natókórr a oyabóka wagó, “Lod, ia ini morroala marüka, kürü zoreta kürü inzan amgatóm blaman ini zaget tómbapónóm kólbe püóran? Wyal kürü tangamtinüm!”

⁴¹ Da Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Marrta, Marrta, ma kari yakolae kokela abün elklazabkwata. ⁴² A wata darrpan kla asine tónggapónóm. Merri wa ene dümdüm kla kuri ipüde, da kubó koke ipüdörre oyakagab.”

11

Tóreankwata Umulbain Bóktan (Metyu 6:9-13; 7:7-11)

¹ Darrpan ngürr Yesu darrü pokodó tóre yarilürr. Oya tóre akóa nóma blakónórr, da oya darrü umulbain oloma bóktanórr oyaka wagó, “Lod, ma kibü umul tinünüm Godka tóre bako iada, wata Zon [Baptaes Bain] Pam tóba umulbain olmalzan umul ninóp.”

² Olgabi Yesu bóktanórr ibüka wagó, “E Godka nóma tóre kwarilo, igó ekolamke magó,

“ ‘Ba,

marü ngi gyabiana; pamkolpama marü ngi ki [ótók] kwarilün.

Marü Kingzan Balngomóla ugó ki tam.

³ Kibü darrpan-darrpan ngürrzan alo kla alión namülün.

⁴ Ma kibü kolae tonarr torrgonónóm,

* **10:32** Libae darrü zitül yarilürr Israaelóm. Ene zitülan pam [Godón Gyabi Müótüdü] zaget zitül kwarilürr. Ibü zaget we kla koralórr: Godón Gyabi Müótüdü zaget elklaza ngabkan akó [altadó] ne kla amsel koralórr.
† **10:33** Samarria pam: Samarria pamkolpam Zu pamkolpamab gómdamal-koke kwarilürr, we ngarkwatódó i tibiób koke igósidi tangbamtin kwarilürr. ‡ **10:35** silba mani küp, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: denarii. Ene tonarr, darrpan zaget pama nis ngürr nóma zaget yarile, wa nis denarii nüpüde. **10:38** Zon 11:1

zitülkus kibüka kolae tonarr nidi tómbapóndako, ki ta ibü kolae tonarr barrgondakla.

Akó kibü balngomólgu kolae tonarr tómbapónóm.’ ”

⁵ Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Darrüpa yabükagabi kubó aprrapórr wame kamadan müótüdü irrüb zokrrok, da kubó bóktóne wagó, ‘Kürü gódam, gyaurka, kya kürü aüd brred mató külió, darrem ka sab marü mókyeno solkwat. ⁶ Zitülkus kürü darrü gódama aibwóbdügabi túbzile, da wa kankü aega, ó kürü ta bumat kla babula oya akyanóm.’ ⁷ Olgabi ene müót kugupidü gódama kubó bóktan salkomóle wagó, ‘Ma kürü müp akyan-gu! Mamtae murrausürrüna, ó ka ta kólba olmalpükü ut bwóbdümla. Ka bupadóm gaoandó kokela marü darrü kla akyanóm.’ ⁸ Ka yabü igó byaldóla. Solodó, wa kubó bupude, ene pam alo kla ekyene oya ubi ngarkwatódó, a ene igó pokodógabi koke, igó zitülkus wa oya gódame, a zitülkus wa mengre tangbamtinüm batoda. ⁹ Da ka yabü igó byaldóla, yatolam Godón, da yabü sab nókyerre. Yamkülam, da e sab esenane. Mamtae alkólam, da God sab yabünkü tapakue. ¹⁰ Zitülkus módóga, nótó nóma yatole, sab ipüde. Nótó nóma yamküle, sab esene. Akó mamtae nótó nóma alkóle, God sab tapakue oyankü. ¹¹ Ia yabü aodó igó ab asine, tóba oloma ne wapim nóma bato-e, ia wa kubó büdülngal ekyene? ¹² Ó wa ne oya póyae urgupüm nóma yato-e, wa ia kubó oya walipwalip ekyene? Koke! ¹³ Enana e kolae tonarr pamkolpamakla, a e ma umulakla yabiób olmal morroal elklaza gail. Da amkoman, yabü kwitüm Aba sab igósidi tóba Samu nókyerre, oya nidi atodako!”

*Yesu akó Be-elzebul
(Metyu 12:22-30; Mak 3:20-27)*

¹⁴ Darrü tonarrdó, Yesu kolae samu amanikürr darrü pamdógabi, oya bóktan-gum nótó elealórr. Ene kolae samua ene bóktan-koke pam nóma amgatórr, ene pama bóktanóm bainürr. Pamkolpam ola nidi koralórr gübarirr aengóp. ¹⁵ A ngibürr pamkolpama ma Yesunkwata igó bóktanónóp wagó, “Be-elzebul,* kolae samuab singüldü pam nótóke, oya ene arüng wató akyanda kolae samu amanóm.”

¹⁶ Ngibürr pamkolpama oya apókóm yangónónóp, da imtinónóp darrü kwitümgab [wirri tulmil] tónggapónóm igó poko amtyanóm wagó, oya arüng amkoman Godkagabia. ¹⁷ Yesu ibü gyagüpitótók umul bainürr, da wa ibüka we bóktanórr wagó, “Darrü kingan balngomól bwób pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre tibióbka bóka bamgünüm, ibü bwóba sab kolae baine. Akó darrpan müótüdü pamkolpama tibiób nóma bürrgrrütórre, i sab myamem dabyórrün koke kwarile. ¹⁸ Da ene ta inzana, satani akó tóba kolae samua ne tibiób nóma bürrgrrütórre, da oya balngomóla sab myamem koke zamngóle. Ka ini poko bóktandóla, zitülkus e igó bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüangi amandóla. ¹⁹ A ka kolae samu ne Be-elzebulün arüangi nóma amandóla, da yabüka nidi atandako, i ma kolae samu noan arüangi amandako? Ini zitülküsü i sab yabü igó zaz nirre wagó, e obaedakla e nóma bóktandakla wagó, ka kolae samu Be-elzebulün arüangi amandóla. ²⁰ A ka wa kolae samu Godón tang pyómi amandóla. Akó ini klama igó poko okaka amzazilda wagó, Godón Kingzan Balngomóla yabüka kuri tame.

²¹ “Darrü arüng pam abün gazirr elklazapükü nómada akó tóba müót nóma ngakanda, oya elklaza kubó zid kwarile. ²² A kubó ma darrü arüangan pama gazirrum nóma sisingül akyene, akó oya nóma [ut-ut ine], olgabi ene wirri arüangan pama ene

* **11:15** Be-elzebul satanian darrü ngia. **11:15** Metyu 9:34; 10:25 **11:16** Metyu 12:38; 16:1; Mak 8:11

gazirr elklaza kubó imtine, wa ne klamdó ngambangólda. Da kubó ene wirri arüangan pama arrgrüte kamdalpükü ene arüng paman elklaza.†

23 “Kankü koke nótóke, wa kürüka bóka bamgünda. Akó kankü pamkolpam koke nótó dakasuda, wa arngenda.‡

*Kolae Samua Nóma Alkomólda
(Metyu 12:43-45)*

24 “Kolae samua nóma burruanda pamdógab, wa agóltagóldase nae-koke bwóbdüma, ngón ngagón bwób byamkünkü. Wa darrü koke nóma asenda, wa tóbaka bóktanda wagó, ‘Ka ma alkomóldóla ka ne müót amgatórró.’ 25 Wa nóma abzilda ene müótüdü, wa morroal pabzaurrün akó ngarkwatódó asenda. 26 Wa tótókda, da ngibürr 7 amkoman kolaean samu we amarruda. I blamana ene müótüdü we barrbündako ola ngyabenóm. Da ene tonarrdó ene pam ugón ma tai kolaean pokodóma ngaensingülan pokodógabi.”

Amkoman Bagürwómdü Nidipko

27 Yesun ini pokozan bóktan yarilürr, darrü kola wirri pamkolpamab ngorodógab ugón tórrgóganórr wagó, “Bagürwómdü we aipo marü nótó mulngumilürr akó ngómdü nótó müngrinürr!”

28 A Yesu ma bóktan yalkomólórr wagó, “Taiwan bagürwóm idipako, Godón bóktan nidi arrkrudako akó tórrmendó nidi arrbündako!”

*Pamkolpama Yesun Wirri Tulmilüm Yatop
(Metyu 12:38-42)*

29 Pamkolpamab ngoroa oyakazan kwób tóbazelórr, Yesu bóktanórr wagó, “Ini lüólan pamkolpam kolaeanako. Zitülkus módóga, i kürü wirri tulmilüm atodako. A ibünkü darrü wirri tulmil tónggapórrón koke yarile, wata prropet Zonakazan ne wirri tulumila tómbapónórr. 30 Zonaka ne klama tómbapónórr, ene igó wirri tulmil yarilürr Ninebe wirri basirr pamkolpama amzyatóm wagó, oya God zirrsapónórr. Da darrpan ngarkwatódó, kürüka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ne klama tómbapóne, ene igó wirri tulmil yarile ini lüólan pamkolpama amzyatóm wagó, kürü God zirrkapónórr. § 31 Ngaen, Syiba kwina* aibwóbdügabi katókórr king Solomonón [wirri gyagüpitótók] bóktan arrkrum. Da Godón Kot Ngürrdü, ene kola sab igósidi Godón obzek kwata zamngóle ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr wató pupainirre. Tübarrkrru, Solomonkagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E ia kürü wirri gyagüpitótók bóktan amkoman koke iade angundakla, Syiba kwinazan Solomonón wirri gyagüpitótók bóktan amkoman yangunürr? 32 Ngaen, Zonan nóma arrkrúóp Godón bóktan amgolde, Ninebe basirr pamkolpama Godka tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógabi. Da Godón Kot Ngürrdü, i sab igósidi Godón obzek kwata bórrónge ini lüólan pamkolpampükü, da sab ibü kolae tonarr idi pupainirre. Tübarrkrru, Zonakagabi darrü wirri ngi pam aini asine! E Godka byalüngüm koke iadeakla Ninebe basirr pamkolpamzan?”

*Ilküp Büban Zyón Klama
(Metyu 5:15; 6:22-23)*

† 11:22 Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: arüng pam satanie, wirri arüangan pam ma Yesu-e. Yesu satani ngaen ut-ut yónürr, da oya arüng kolae samu amanóm satanidügab koke tótókda, a Godkagabi tótókda. ‡ 11:23

Yesu pamkolpam Godka amarrubóka ikikda. 11:23 Mak 9:40 § 11:30 Abün Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ene wirri tulmilan küp módóga: Zona aüd ngürrüm wapien dupidü ngyabelórr. Dadan ngarkwatódó Yesu ta sab gapókdó aüd ngürrüm yarile. Ngibürra gyagüpi tótókdako ene tulmilan küp módóga: Zona amgol yarilürr Ninebe pamkolpamdó. Dadan ngarkwatódó Yesu amgol yarilürr Zu pamkolpamdó. 11:30

Zona 3:4 * 11:31 Syiba kwin wa Syiba kantrri ngakan warilürr, errkya Arrabia nege. Wa Zu kol koke warilürr.

11:31 1 King 10:1-10; 2 Krronikol 9:1-12 11:32 Zona 3:5

³³ “Darrü oloma zyón kla nóma setene, wa koke inike ó wa alóp lorodó koke ingrine. A wa kumngyindü emngyele, da pamkolpama kubó zyón eserre, i müótan kugupidü nóma barrbüne. ³⁴ Marü ilküp büban zyón klame. Marü ilküp ziz nómadamli, marü dudu büb ugón wirri zyóndüma; a i tümün nómadamli, marü büb wata blaman tümündüma. ³⁵ Da ma tai ngaka, marüka ne zyóne wata amkoman zyón ki yarilün a tümün koke. ³⁶ Da módóga, marü dudu büb ne zyóndü nóma yarile, ó darrü poko ne tümündü babul nómada, sab blaman zyóna gwarrarrón yarile, wamaka marü zyón klama warri mapóne.”

*Yesu Parrisi akó Mosesón Gida Umulbain Pamab Kolae Tonarr Pupo Ninóp
(Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40)*

³⁷ Yesu bóktan nóma elakónórr, darrü Parrisia oya we ngyaunürr wankü alom; da wa wamórr, müótüdü bangrinürr, da nólgópe banomólórr alom. ³⁸ Ene Parrisia arrkürrürr wa nóma esenórr igó wa, Yesu ta tang koke bagule alom, Zu pamkolpamab bókam tumtum ngarkwatódó. ³⁹ Da Lod oyaka we bóktanórr wagó, “E Parrisia kap a kübül wata tumum poko bagul umulakla, a kugupidü e kari kolae is kokeakla! Akó yabü ubi wata abün elklaza do bainüma! ⁴⁰ E gonggo pamakla! Büb tumum sopae nótó tónggapónórr, wa auma büb kugupi ta ia wató koke tónggapónórr? ⁴¹ A kübül kugupidü ne klamko, e elklaza-koke pamkolpam nülinam, da módóga, blaman kla [tóman-koke] kwarile yabünkü Godón ilküpdü.

⁴² “E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e [wantent] yabiób didiburr alo misan ngitan klamdógabi† enan alióndakla Godón. A e pamkolpam dümdüm tonarre koke bangóndakla akó yabü [moboküpdü ubi] Godka babula. A e ma pamkolpam dümdüm tonarre ki bangón kwarila akó yabü moboküpdü ubi Godka ki kwarile, ezan wantent alióndakla.

⁴³ “E ne Parrisiakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, yabü ta ene wirri ubi pokoa wirri pamab mórran pokodó mórranom mibü kwóbbazen müótüdü. Akó yabü ta inzan wirri ubi pokoa, pamkolpama yabü morroal ngürr bóktan nüliónórrre pul basirrdü. ⁴⁴ Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e wamaka gapókakla, pamkolpama koke ne kla basendako. Akó i ene gapók kwitana agóltagóldako, umul kókme igó, бүдүл muru aegako.”‡

⁴⁵ Darrü Mosesón gida umulbain pama bóktan yalkomólórr wagó, “Umulbain Pam, ma ini poko nóma bóktandóla, ma ta kibü samupükü akrrandóla!”

⁴⁶ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “E ne Mosesón gida umulbain pamakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e pamkolpam abün müp alióndakla abün gida tómbapónde ibü mamóanom, i nabe amarrum ne kla kaindako.§ A e ma yabiób tang pyóm kubó kokean ingrinane ene müp kwit ainüm. ⁴⁷ Sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e prropetab gapók tómbapóndakla morroal obzeksyók bapónóm, prropet ngaen ne gapókdó urrbulürr - yabü abalbobatala nibiób okrralórr бүдүлүмүкү. ⁴⁸ Da ini poko tómbapónde, e igó poko okaka azazindakla wagó, e ubi baindakla yabü abalbobatala ne poko tómbapónóp: i prropet okrralórr, da e ibü gapók tómbapóndakla! ⁴⁹ Ini zitülkusdü God tóba wirri gyagüpitótóke igó bóktanórr wagó, ‘Ka sab ibüka prropet akó [apostol] zirnapónónómo; i ngibürr sab okrrale бүдүлүмүкү akó ngibürr sab wirri

11:33 Metyu 5:15; Mak 4:21; Luk 8:16 † **11:42** misan ngitan kla: Yesu ini alo misan ngitan klambóka apón yarilürr: mint akó rue akó ngibürr elklaza. **11:42** Lebitikus 27:30 ‡ **11:44** Gapókdóma бүдүл muru abündako. Mosesón gida-a igó bóktanórr wagó, Zu pamkolpama darrü kla koke ki yamurre, бүдүл muru ne klama amurr yarilürr (Bótang Peba 19:16). Ene klama ibü tómanpükü nirre Godón ilküpdü. I asen-koke gapók kwitana nóma ki agóltagól kwarilürr, i ene kla ki amurr kwarilürr umul-kókme. Dadan ngarkwatódó, Zu pamkolpama Parrisidügabi tikó apad kwarilürr, umul-kókme i kolae kwarilürr auma büb kugupidü. § **11:46** Ma müsirrga ain bóktan 11:52 ngakanke.

müp nüliónórre.’ ⁵⁰ Da ini lüólan pamkolpama sab müp idi ipüdórre prropetab óea ne tópkánóp, ngaen tüpan zitüldügab, ⁵¹ tai Eibolón óedógab, kókó Zekarraean óea ne tópkánórr, [alta] akó [Gyabi Bwób], ibü aodó. Amkoman, ka yabü igó byaldóla, ini lüólan pamkolpama sab blaman müp idi ipüdórre!

⁵² “E ne Mosesón gida umulbain pamakla, sab Godón ngürsila tame yabüka! Zitülkus módóga, e kwat murrnausnarre Godónbóka umul bainüm. E yaib ene kwat koke mamóan kwarilnürü akó ene pamkolpam, ene kwat mamóanóm nidi kain kwarilürr, e ibü nürmatnarre!”*

⁵³ Yesu ene poko nóma amgatórr, ene tonarrdógab Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia oyaka ngürsilpükü bóka bamgünüm bainóp akó oya abün elkazabkwata amtinüm we bainóp. ⁵⁴ I akyan kwarilürr oya amiógüm oya bóktandógabi.

12

Bóktan, Tórrmen Tulmil, ó Aumana Gyagüpitótók Wata Darrpan Pokodó Bórrmamólorrón Kwarile (Metyu 10:26-27)

¹ Ene dadan tonarr, abün taosan pamkolpama tóbazenórr. I auma tumum tibiób byól kwarilürr, darrü kan poko babul yarilürr. Yesu ngaensingülan tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün Parrisiab istabkwata: ibü bóktan a tórrmen tulmil wa morroalako. A ibü aumana gyagüpitótók darrpan pokodó koke bórrmamóldako.* ² Blaman ngablaorrón ne elkazako errkya, sab ma ngabratórrón kwarile, ó blaman barrón ne elkazako, sab amarrón kwarile panzedó. ³ Da módóga, e ne poko zwapónórró tümündü, sab barrkrue ngürr zyóndü. Akó e müótan kugupidü bünyón ne poko zwapónórró, sab mórrkakakdógabi amgolnórrre.†

Mi Wata Godón Gum Koralo, Pamdó Koke (Metyu 10:28-31)

⁴ “Kürü gómдамal, ka yabü igó byaldóla, e ibükagab gumgu, büb nidi amkaldako. A ene solkwat, i gaodó kokeako darrü kla tónggapónóm.‡ ⁵ A ka ma yabü nómtyenónómo e noa gum koralo. E oya gum koralo, büb amkal kakóm, balngomól arüing noane yabü [metat bólmyan urdü] amanóm. Amkoman, ka yabü igó byaldóla, e oya gum koralo!

⁶ “Ia pamkolpama kubó 5 kari póyaepókal§ nis kari mani küpi koke bumigrre? A Godkagab darrpana koke bamrükda, a wa ma ibü blaman gyagüpi amanda. ⁷ Anda, yabü órrngóen ta blaman bótangórrónako. God blaman kla umula yabükwata. E gumgu, zitülkus e Godón ilküpdü wirrianakla abün kari póyaepókal§dógab!

Yesun Alpin-gu Pamab Obzek Kwata (Metyu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Ka yabü igó byaldóla, tóba pamkolpamab obzek kwata nótó nóma pupo baile igó, ‘Ka Yesunla,’ ka Pamkolpamab Olom nótókla, ta sab oya dadanzan pupaino Godón anerruab obzek kwata igó, ‘Wa kürüne.’ ⁹ A kürü nótó nóma kalpine pamkolpamab obzek kwata, ka ta sab oya yalpino Godón anerruab obzek kwata.

11:51 Bwób Zitül 4:8; 2 Krronikol 24:20-21 * **11:52** Mosesón gida umulbain pama pamkolpam abün kari-kari gida bóktan poko nüliónóp. Olgabi nabe yarilürr Godónbóka umul bainüm. * **12:1** Yesu ini Parrisian tonarr istbóka ngibialórr, zitülkus ibü ini kolae tonarra gwarran yarilürr, istazan gwarranda dudu plaoadó. † **12:3** mórrkakakdógabi amgol: Yesun nyaben tonarrdó, Israael kantrridü, müótab taptap mórrkakak kwarilürr. Umul-umulan ngibtan bóktan müót mórrkakakdógabi amgolnóp, elklaza bumióg bwób kabedó. ‡ **12:4** Yesu paman samubóka apón yarilürr. § **12:6** kari póyaepókal, Mórrke-mórrke módóga: sparrow.

¹⁰ “Akó blamana ne kolae bóktan, kürü Pamkolpamab Olom nótókla, nidi kókyerre, God sab ene kolae tonarr norrgorre. A kolae poko nótó bóktanda Godón Samuankwata, God sab oya ene kolae tonarr koke arrgone.

¹¹ “I sab yabü kotódó nóma imarrunórre [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] ó bwób singüldü pam ó wirri ngi pamab obzek kwata kürübókamde, yakolaegu e yabiób ia bódlóngane akó e ne poko bóktónane. ¹² Zitülkus módóga, Godón Samua sab yabü umul nirre ene tonarrdó ne poko bóktanóm.”

Alap-alap Bóktan Gonggo Mórrel Pamankwata

¹³ Darrüpa pamkolpamab ngorodógab oyaka we bóktanórr wagó, “Umulbain Pam, gyaurka, kürü naret yal, kibü aba büdüldü ne kla bimgatórr, ene elklaza arrgrratóm.”

¹⁴ Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Gódam, ene kürü nótó küngrine yabü zaz ainüm akó yabü elklaza arrgrratóm?” ¹⁵ Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün: abün elklaza do bain-gu! Yabü arról ene abün elklazadó kokeako!”

¹⁶ Olgabi wa ibüka alap-alap bóktan we adrratórr wagó, “Mórrel paman tüpa zid tulum bamgünan ngibtanórr. ¹⁷ Da wa tüób gyagüpi wamlórr wagó, ‘Ka dama ia kaino? Kürü kan myamem babula kólba abülan küp arrbünüm.’ ¹⁸ Da tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Ka sab ini poko tónggaponó. Ka sab kólba gyagu müót nülgütnünümo, ama wirrian kla balmelo, da sab ma ka ola irrbuno ene [wit] küp akó ngibürr elklaza. ¹⁹ Sab ka kólbaka ugón bóktano kagó, “Kürü abün elklazako, sab abün pail wat yazebe. Kürü zageta kuri blakóne; ka wata sab enan mórran, alo, anón akó barnginwómdü namulo.” ²⁰ God ma oya we yalórr wagó, ‘Gonggo-e! Errkya ini ne irrübe ka marü arról apaddóla! Da kubó ma marü elklaza nótó yazebe, ma mobankü ne kla gyagu müót bapórró?’

²¹ “Sab inzan pokoa tómbapóne oyaka, tüpan mórrel elklaza nótó kwób asuda tóbankü, a ma mórrel pam kokea Godón ilküpdü.”

Gyakolae Bain-gu (Metyu 6:25-34)

²² Da Yesu tóba umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “Ini zitülküsü ka yabü igó byaldóla, e yabiób arrólankwata yakolaegu igó, ‘Ia ka laró elo-o?’ Akó e yabiób bübankwata yakolaegu igó, ‘Ia ka laró mórrkenyórr bateno?’ ²³ Arról wirriana alo klamdógab, akó büb wirriana mórrkenyórrdügab. ²⁴ Kokab ngabkónam: ibü arit akó abül babula. Ibü gyagu müót babulanako, a ibü ma God ngabyóna. E ma kari kla kokeakla póyaedógab! ²⁵ Darrü yabükagab yakolae nómada elklazam, ia wa gaodóma tóba ngyaben arratóm darrpan abüs küpüm? Koke! ²⁶ Zitülkus e gaodó kokeakla ini karian kla tónggapónóm, e wa dama ngibürr elklazam iade yakolaedakla? ²⁷ E gyagüpi amónam, kubóla ia dódórr baidako. I kokean zagetódako, akó tibiób mórrkenyórr ta koke barrgüpdako. A ka yabü igó byaldóla, king Solomon abün arrbirrün elklaza pam enan yarilürr, a oya ma morroal mórrkenyórr ta babul kwarilürr ene pulzan. ²⁸ God ene nurr twal inzan nóma püti baidako, errkya ne klamko, sab ama urdü amarrón kwarile, da ia wama yabü koke püti nirre? Ó! Wa ta sab yabü morroal püti nirre! E kari-karibóka amkoman bangun pamkolpamakla!

²⁹ “A e wa yabiób gyagüpitótók blaman ola arrbün-gu, e sab ne kla ololo akó onolo. Ini klamóm yakolaegu! ³⁰ Zitülkus módóga, ini blaman tüpan pamkolpam, Godónbóka umul-kók nidipko, ene inzan yakolaedako ini elklaza azebóm. A yabü

Ab ma umula, e ne klamómakla. ³¹ A yabü gyagüpitótók ngaen-gógópan wata Godón Kingzan Balngomóldó kwarile, da wa sab ini ne elklazako enta igósidi yabü nülirre.

*Kwitüm Ne Mórrelse
(Metyu 6:19-21)*

³² “Kürü kari [sip] yabül: e gumgu, zitülkus yabü Ab wirri bagürwómdüma yabü balngomólóm Kingzan. ³³ Yabiób elklaza sel ninamke, ene mani ama elklaza-koke is nülínamke. Yabióbkü paos tómbapónamke, sab koke ne klama praka bairre, ó kwitüm e sab mórrel bapólamke, koke ne klama blakórre, sab gómól pama minggüpanan koke ne tame ó pua koke ne kolae nirre. ³⁴ Zitülkus módóga, marü mórrel nólamse, marü moboküp wa ta ola yarile.

Azil-azil [Leba Zaget] Pam

³⁵ “E wata tómbapórrón kwarilo, akó yabü zyón kla babzelórrón kwarile, ³⁶ wamaka leba zaget pama tibiób wirri pam akyandako kol amióg tóre alonga-lodógab alkomólóm. Módóga, wa sab nóma tolkomóle, da mamtae sólkóle, i wata sab büsai tapakurre oyankü. ³⁷ Bagürwóm igó leba zaget kolpamako, oya umul-umul nidi akyan kwarile. Ka yabü amkoman poko byaldóla: wa sab ta püti baine alo kla gailüm ibü, akó wa sab ibü nólgope banomólóm nirre alo tógaldó, akó wa tame ibü alo kla gailüm. ³⁸ Sab bagürwóm kwarile ene leba zaget kolpam, nibiób wirri pama tómrórre tómbapórrón, ia ugón irrüb zokrrok yarile, da sab ia nadü tonarr yarile, ene wirri pama nóma tolkomóle. ³⁹ Da e ini poko tai umul koralo: müót olom ne umul nóma ki yaril igó, gómól pama nadü abüs küpdü tame, wa igósidi ki aerr yaril, ene gómól pama müót amken-gum. ⁴⁰ E ta metat inzan wazilülün, zitülkus ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab ene ngürr tamo, e koke ne ngürr akyandakla.”

*Ngambangól Leba Zaget Pam akó Ngambangól-koke Leba Zaget Pam
(Metyu 24:45-51)*

⁴¹ Pita Yesun we imtinürr wagó, “Lod, ma kibü umulüm ne alap-alap bóktan adrrüta, ia kibübóka apónda, ó ta ia blaman pamkolpamabbóka?”

⁴² Lod oya we yalórr wagó, “Ngambangól akó [wirri gyagüpitótók] elklaza ngabkan pam nótóke, oya wirri pama sab oya ingrine tóba leba zaget kolpam balngomólóm akó ibü alo kla aliónüm dümdüm abüs küp ngarkwatódó. ⁴³ Sab kari morroal koke yarile ene leba zaget pamankü, sab wirri pama nóma tolkomóle, da ini zaget tómbapónde semrróne. ⁴⁴ Ka yabü amkoman poko byaldóla: wirri pama sab oya tóba blaman elklaza ngabkanóm ingrine. ⁴⁵ A ene leba zaget pama aprapórr tóbaka inzan yarile igó, ‘Kürü wirri pama irrbaindase alkomólóm.’ Da wa leba zaget pam akó leba zaget kol, nibiób ngabkale, akrranóm ugón baine, akó alo garrirr a anón gorrgorr baile. ⁴⁶ Da módóga, sab ene leba zaget paman wirri pama igó ngürrdü tolkomóle, wa oya koke ne ngürr akyanda, akó we abüs küpdü, wa umul-kók ne abüs küpe. Oya sab we amige, wirrianbóka emkóle,* da ngambangól-koke ispükü ingrine.

⁴⁷ “Leba zaget oloma tóba wirri paman ubi umul nótóke, a ma koke tómbapónda tóba wirri paman alkomól tonarrankü akó wirri paman ubi koke tómbapónda, sab dom apóne müsamüsi abün münüm, tóba kolae tonarran darrem. ⁴⁸ A umul-kók nótóke tóba wirri paman ubi ne klame, akó wa ne kolae elklaza tómbapónda tóba wirri pama oya darrem neme akyanóm kaina, sab kari-karibóka dom apóne. Wirri umul ne noan ekyene, oyakagab wirrian küpa ki tam. Akó wirri zaget ne noan ekyene, umuldi wa morroal tónggapóne, wa wirrian zaget ki tónggapóne.

^{12:35} Metyu 25:1-13   ^{12:36} Mak 13:34-36   ^{12:39} Metyu 24:43-44   * ^{12:46} wirrianbóka emkóle, Grik bóktane ma inzan angrirrüna: wirri pama sab oya syórr yangóne.

*Yesun Umulbaindügab Pamkolpama Sab Darrem-darrem Bóka Bamgünüm Bairre
(Metyu 10:34-36)*

⁴⁹ “Ka tamórró ini tüpan pamkolpamdó ur ódódóm. Ene ura sab pamkolpam zaz nirre akó nürgrütrre, da kürü wirri ubi igósa, ini ura kuri bopone! ⁵⁰ A ka sab wirri azidüdü bangrino,† akó kürü karibóka-koke anuda, kókó ene pokoa sab nóma blakóne! ⁵¹ Ia yabü gyagüpitótók igósa igó, ka wata tamórró paud ódódóm ini tüpan pamkolpamdó? Koke! Ka yabü igó byaldóla, sab pamkolpama tibiób darrem-darrem bóka bamgün kwarile kürübókamde. ⁵² Ini tonarrdógab, darrpan müótüdügab 5 ngarkwat nidipko, sab darrem-darrem bóka bamgün kwarile. Aüda sab nispükü darrem-darrem bóka bamgün kwarile, ó nisa aüdpükü. ⁵³ Aba sab tóba siman olompükü tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli. Aipa sab tóba óp olompükü tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli. Kolalkota ta kolalkotpükü sab tibiób darrem-darrem bóka bamgün namüli.”

*Ini Tonarr Amzyat
(Metyu 16:2-3)*

⁵⁴ Yesu pamkolpamab ngorodó akó we bóktanórr wagó, “E tümün pülpül nóma esenane abüsa nóla bótaoda, e wata kubó büsai igó kwarilo wagó, ‘Kubó ngupa tame,’ - da ene wata kubó tómbapóne. ⁵⁵ Akó bao wóra nóma sibsue, e kubó igó bóktórre wagó, ‘Kubó urur yarile,’ - da ene wata kubó tómbapóne. ⁵⁶ E taepurrane bóktan pamkolpamakla! E umulakla bwób tonarr apón, a e ma grianakla ini ngürran tonarr amzyat iada?

*Saul Bain Marü Kotóm Nótó Ainüm Kainda
(Metyu 5:25-26)*

⁵⁷ “Ia yabü nabe iadea, yabióbkü morroal akó kolae bómzyatóm? ⁵⁸ Darrü oloma nóma bóktanda wagó, ma darrü kolae tónggapórró akó marü kotóm nóma ódódóm kainda, e kwat-kwat wirri arüngi bütaninamke saul bainüm. E ne saul koke nóma baini, wa marü sab zazdó kena müdó. Marü ma sab zaza pug umeab tangdó müngrine, marü tümün müótüdü angrinüm. ⁵⁹ Ka marü igó ayaldóla: ma sab kokean tubrruno, kókóta ma sab moba dómdóm kari mani küp ungrino burruanóm, zazan bóktan ngarkwatódó.”

13

Kolae Tonarran Darrem Módóga: Búdül

¹ Ngibürr pamkolpam ene tonarrdó Yesukü nidi kwarilürr oya izazilóp, ne pokoa tómbapónórr ngibürr Galili pamkolpamdó. Rrom gabena Paelat oya gazirr pama ibü ekrrónóp, Godka [urdü amsel lar] nidi bonganónóp. ² Yesu bóktanórr wagó, “Igó gyagüpi tótókgu igó, i kari kolae koke tólbael kwarilürr blaman Galili pamkolpamdógabi, zitülkus i ne ngarkwatódó nurrbarinürr. ³ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne Godka koke nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi, e ta sab blamana nurrbarino! ⁴ Akó e ia gyagüpi amandakla ene 18 isa nidi nurrbarinürr, Siloam wirri kwitüm müóta nibiób tawinóp? E igó gyagüpi tótókgu igó, i amkoman kolae tonarr tibi olngolórr blaman pamkolpamdógabi, ene tonarrdó nidi ngyabenónóp Zerrusalem wirri basirrdü. ⁵ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene inzan koke yarilürr! A e ne Godka koke nóma tübyalüngane yabiób kolae tonarrdógabi, e ta sab blamana nurrbarino!”

Alap-alap Bóktan Waon-koke [Pig] Nugupankwata

† **12:50** Grik bóktane ma inzan angrirrüna: Kürü sab [baptaes kirre], ... Ene baptaes bainan küp módóga: azid aengóm ó büdülüm. **12:50** Mak 10:38 **12:53** Maeka 7:6

⁶ Olgabi Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó, “Darrpan pig nugupa darrü paman [grreip] apapdó dódórr bailürr. Wa mengre angónsangón yangólórr wa, ‘Ia waonda?’ a wata küp babulan kwarilürr. ⁷ Da wa bóktanórr ene grreip apap ngakan pamdó wagó, ‘Ka aüd pail kuri yazeba nugup ngórr byamkünüm ini pig nugupdü, da wata babulanako. Da ugó itül! Wa metat ini tüp aroam ainda; grreipab dódórr bain kwat ngalaoda.’ ⁸ A ene apap ngakan pama zid aipab yalórr wagó, ‘Watók, elkomól darrpan pailüm ngyabenóm. Ka sab zitülana ilüngo, tumum tüp lalae akó [sip] lae eloko, nugupa kómal dódórr bainüm. ⁹ Aprrapórr ene nugupa sab pail nóma küp bapóne, sab kari morroal koke yarile. A koke nóma, ma sab itülke.’ ”

Yesu Darrü Dam Bairrün Kol Dólóng Wyónürr [Sabad] Ngürrdü

¹⁰ Darrpan Sabad ngürrdü, Yesu pamkolpam umul bain yarilürr darrü [Zu isab kwóbbazen müót] kugupidü. ¹¹ Da ene pokodó darrü kol warilürr. Oya kolae samua dam wyónürr 18 pailüm. Oya mórr kus karibóka-koke arrngürrürrün yarilürr ó wa gadó koke warilürr dümdüm bókyanóm. ¹² Yesu oya nóma osenórr, pamkolpamab obzek kwata ngizaunürr, da we wyalórr wagó, “Kol, ka marü errkyadan aurdü amanikdóla moba azidüdügab!” ¹³ Olgabi Yesu ene koldó tóba tang nis nómgyelórr. Aibwób babul, wa dümdüm we zamngólórr, akó Godón agür warilürr.

¹⁴ [Zu isab kwóbbazen müót] ngakan pam ngürsil yarilürr, zitülkus Yesu Sabad ngürrdü dólóng wyónürr ene kol. Da wa we bóktanórr pamkolpamdó wagó, “Pamkolpamab 6 ngürrako zaget tómbapónóm. Da e darrü we popa ngürrdü togobke dólóng bainüm, a Sabad ngürrdü koke!”

¹⁵ Da Lod bóktan yalkomólórr ene wirri pamdó wagó, “E taepurrane bóktan pamkolpamakla! E ta Sabad ngürrdü yabiób [kau] a [donki] sye bagodakla akó balngomóldakla pulkaka nae anónóm! ¹⁶ Da ene pokodó darrü kolae ta babula ini kol aurdü amaniküm Sabad ngürrdü. Wa Eibrra-amón bobato, ó satania oya ini azide 18 pailüm orrgotanórr!” ¹⁷ Yesu ini poko nóma bóktanórr, oyaka nidi bóka bamgünónóp, kari büód koke ipüdóp. A barre pamkolpam bagürwóm kwarilürr, wa ne wirri morroal poko tómbapón yarilürr.

*Karian Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:31-32; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Olgabi Yesu nümtinóp wagó, “Godón Kingzan Balngomól ia iada? Ka ia larópükü atanino? ¹⁹ Ene Balngomól inzana, wamaka ne karian* küpa, darrü pama tóba apapdó ne kla idódürr akó tüpdü irtümülürr. Wa dódórr bain yarilürr kókó wirri nugupüm bainürr, ó kwitüm póyaea tibiób müót oya tizdü balmelóp.”

*Istan Alap-alap Bóktan
(Metyu 13:33)*

²⁰ Yesu akó nümtinóp wagó, “Ia ka Godón Kingzan Balngomól larópükü atanino? ²¹ Ene inzana, wamaka istako†, kola ne kla yazebe, da abün plaoapükü‡ we alkomene. Ene ista kubó plaoa kugupidü ola zaget yarile, tai kókó blaman plaoa por baine.”§

*Suran Mamtae
(Metyu 7:13-14, 21-23)*

13:14 Bazeb Tonarr 20:9-10; Duterronomi 5:13-14 * **13:19** karian, Mórrke-mórrke módóga: mustard, alo misan ngitan klama. † **13:21** ist plaoa por bapón klama. Mórrke-mórrke módóga: yeast. ‡ **13:21** abün plaoa ngarkwat aprrapórr nis baek namülnürri. § **13:21** Ini alap-alap bóktanán küp módóga: Godón Kingzan Balngomól ngaen-gógópan kari yarilürr, solkwat ma amkoman wirri bainürr. Wa blaman bwób gwarróne, ista plaoazan wirri ainda.

²² Yesu basirr-basirr igó wamlórr pamkolpam umul bainkü ama Zerrusalembóna. ²³ Da darrü oloma oya imtinürr wagó, “Lod, ia wata sab aüdan pamkolpama zid bairre?”

Da Yesu bóktanórr ibüka wagó, ²⁴ “E wirri arüng ipadlamke Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm suran mamtaeana, zitülkus ka yabü igó byaldóla, abün pamkolpama sab enan bütanin kwarile oya Balngomóldó barrbünüm, a ibü ma sab gaoandó koke yarile. ²⁵ Müót pama nóma bupude ó mamtae nóma murrause, e sab pulkakakdogab mamtae enan alkal kwarilo arüngi batokü wagó, ‘Wirri pam, gyaurka, kya mamtae tapaku kibünkü!’ A ene müót pama sab yabü igó nilórrre wagó, ‘Ka yabübóka umul-kókla, ó e nubógabiakla.’ ²⁶ E sab igó bóktan kwarilo wagó, ‘Mi darrpan pokodó alongalo kwarilnürü, ó ma kibü umulbain namülnürü kibióban kwasirrga kwatódó.’ ²⁷ A wa ma sab yabü darrem igó nilórrre wagó, ‘Ka yabübóka umul-kókla, ó e nubógabiakla. Kürükagabi ugó ogob, e güblang-koke kolaean tonarr tómbapón pamkolpamakla!’ ²⁸ E sab ola yón akó zirrgüp bótak kwarilo, e nóma nósenane Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob, akó blaman prropet Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü; a God sab yabü koke ok nirre barrbünüm. ²⁹ Abün Zu pamkolpam-koke nidipko, sab blaman bwóbdügab sórrngamóle ini tüpdü: solomamtae, bolmüót, dorrmet, akó malubarrodgab. I sab nólgópe banomólórrre tibiób mórran pokodó ene garrirrwóm ne yarile Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü. ³⁰ Tübarrrru! Ngibürr solodó nidipako, sab ma singül kwata kwarile, ó ngibürr singül kwata nidipako, sab ma solodó kwarile.”*

Yesu akó Errod†

³¹ Ene tonarrdó, ngibürr Parrisia tübabzilürr, da Yesun ilóp wagó, “Ma ini poko amgat a dólóng bwóbdü wam, zitülkus king Errodón ubi marü amkalóma.”

³² Yesu ma ibü igó nilóp wagó, “E bako a ene poks‡ ilamke magó, ka errkya da sab pamkolpamdógab kolae samu amandóla akó dólóng baidóla azidüdügab. Aüd ngim ne ngürr yarile, ka sab kólba ene zaget ugón elakono.‡ ³³ Laróga nóma tómbapóne, ka wata wamlo kubó, sab, akó idit, zitülkus gaodó kokea prropet büdülümpükü amkalóm Zerrusalem pulkakak.”

Yesun Gyaur Zerrusalem Pamkolpamdó (Metyu 23:37-39)

³⁴ “O Zerrusalem, Zerrusalem! Ma prropet büdülümpükü akrrandóla, akó God tóba ne bóktan amarru pam zirrbapóna, ibü ta ma ingülküpi akrrandóla. Ia nigó münüm kürü wirri ubi yarilürr marü pamkolpam kwób asum darrpan pokodó, aip karrakarra póyaea tóba kupozan kwób asudo, da tape ngablaodo. A ma ubi koke namülnürü, ka ene poko koke ki tólaela! ³⁵ Turrrru, marü müót* sab yuógan amgatórrón yarile. Ka marü igó ayaldóla, ma sab myamem kürü kokean kóseno, kókó ma sab igó bóktano wagó, ‘Wa bles airrüna, Lodón ngidü nóto tótókda.’ ”†

14

Yesu Azid Pam Dólóng Yónürr

13:27 Wórr Peba 6:8   **13:28** Metyu 22:13; 25:30   **13:28** Metyu 8:11-12   * **13:30** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 20:16 ngakanke.   **13:30** Metyu 19:30; 20:16; Mak 10:31   † **13:30** Errod Galili prrobins alngomól pam yarilürr Rrom kingankü.   ‡ **13:32** poks nurr umezan klama. Wa ilkióbülión gyagüpítótók lara. Mórrke-mórrke módóga: fox. Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 8:20.   § **13:32** errkya, sab, aüd ngim ne ngürr yarile: Ini alap-alap bóktana. Errkya akó sab, oya küp módóga: karianbóka. Aüd ngim ne ngürr yarile, oya küp módóga: kari pokoa.   * **13:35** müót wa aprrapórr Zerrusalem pamkolpambóka apóna.   † **13:35** Zerrusalem pamkolpama Yesun akó ki eserre, wa Zerrusalem nóma ki bangrine donki kwitüdü (Luk 19:28-44). Ene ngürrdü i ene bóktan opor ki taegwarr kwarile.   **13:35** Wórr Peba 118:26; Zerremae 22:5

¹ Darrpan [Sabad] ngürrdü, Yesu Parrisiab singüldü paman müötüdü wamórr alom. Yesun ilküpane idódnóp wa enezan agóltagól yarilürr. ² Da módóga, Yesun obzek kwata darrü pam yarilürr. Oya wapór tang blaman aditürrün kwarilürr. ³ Da Yesu Parrisi a Mosesón gida umulbain pam we nümtinóp wagó, “Mibü gidadógab ia taia dólóng ainüm Sabad ngürrdü, ta ia koke?”

⁴ A ene wirri pam wata piküp kwarilürr, tae kórkór aman babul. Da Yesu ene pam amiógürr, da we dólóng yónürr. Da oya we zirrapónórr. ⁵ Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Yabü darrüpan siman oloma ó [kaua] badu kugupidü nóma anggóbóle Sabad ngürrdü, ia ma ene badudügab koke irruno? Amkoman, ma ma kubó büsai-büsai arruanóm wamo.”

⁶ Ibü ene pokodó bóktan alkomólóm gaodó koke yarilürr.

Moba Ngí Tüp Alkomól akó Popa Gailankwata

⁷ Yesu ola igó poko nóma esenórr wagó, ene pamkolpama morroal mórran pokozan azebako, ibüka alap-alap igó bóktanórr wagó, ⁸ “Darrü pama marü kol amióg tóredó nóma ngimaune, morroal mórran pokodó mórran-mórran bain-gu. Zitülkus módóga, darrü wirrian ngi pam asi kena yarilün marükagab, wa noanpükü nyaune. ⁹ Inzan nóma yarile, marü nóto ngimaune, wa tame da bóktóne wagó, ‘Ini pam mobanóm mórran poko ekya.’ Ma kubó büód ipudo ó kakota kolae-kolae mórran poko ipudo. ¹⁰ A marü ne nóma ngimaurre tóre bwóbdü, kolae-kolae mórran poko ipadke. Da marü nóto ngimaune nóma tame, wa kubó marüka igó bóktóne wagó, ‘Gódam, morroal mórran pokodó anen!’ Ini pokoa nóma tólbale, da marü kubó magürrnórrre, ene ngibürr nibiób ngibaunürr ibü obzek kwata. ¹¹ Ka yabü ini bóktan byaldóla, zitülkus nadü oloma tóba ngi kwit aida, God oya ngi sab tüp solkomóle. Akó nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.”

¹² Da Yesun nóto nyaunürr alom, oyaka we bóktanórr wagó, “Ma pamkolpam alongalo bwóbdü nóma ngibaundóla, ibü ngibaun-gu: moba gómdamal, moba zonaretal, moba zitül pamkolpam, ó moba minggüpanan mórrel pamkolpam. Ma ne inzan pamkolpam nóma ngibauno, i sab ta marü darrem inzan ngamkórrre, akó inzan ngarkwatódó ma moba darrem kla kuri ipüda. ¹³ A ma alongalo nóma tónggapono, ma sab inzan pamkolpam ngibaunke: elklaza-koke pamkolpam, kolae büb pamkolpam, wapór bidal pamkolpam, akó ilküp murrbausürrün pamkolpam. ¹⁴ Ma bagürwómdü namulo, zitülkus inzan pamkolpam gaodó kokeako marüka darrem akonóm, a God ma darrem wató akonda. God sab darrem marü ugón mókyene, wa sab [dümdüm tonarr] pamkolpam nóma irsine büdüldügab.”

Wirri Alongalo Tórean Alap-alap Bóktan (Metyu 22:1-10)

¹⁵ Ene Yesukü nidi alo kwarilürr, darrüpa oya nóma arrkrürr, we bóktanórr wagó, “Bagürwóm watóke, garrirwómdü sab nóto elo-e Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü!”

¹⁶ Da Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Darrü pama wirri alongalo tóre tónggapónórr, da abün pamkolpam we ngibaunürr ene tóredó. ¹⁷ Ene tóre ngürrdü, wa tóba [leba zaget] pam we zirrapónórr, nibiób ngibaunürr, ibü umul-umulan ngibtanóm wagó, ‘Yao! Blaman elklaza tómbapórrónako!’ ¹⁸ A blamana bangónóp tibiób darrpan-darrpan zitülkuspükü. Ngaen-gógópan pama igó bóktanórr wagó, ‘Ka errkyadan tüp poko amiga, da ka wata wamo ngakanóm. Da gyaurka, ka ini zitülkUSDÜ koke tamo tóre bwóbdü.’ ¹⁹ Akó darrüpa igó bóktanórr wagó, ‘Ka errkyadan 10 zaget kau bumiga, da ka ma ibü zagetóde ngabkanóm tótókdóla. Da

gyaurka, ka ini zitülkUSDÜ koke tamo tóre bwóbdü.’ ²⁰ Akó darrüpa ma igó bóktanórr wagó, ‘Ka wata kol errkyadan zumiga, da ka wa gaodó kokela tótókóm.’

²¹ “Ene leba zaget pama nóma tolkomólórr tóba wirri pamdó, da blaman poko we pupaininóp. Müót pama nóma arrkrurr, kari ngürsila koke simiógürr, da tóba leba zaget pam we yalórr wagó, ‘Büsai, ama blaman ini wirri basirran kwat ildüma wam; da simarruke elklaza-koke pamkolpam, kolae büb pamkolpam, ilküp murrbausürrün pamkolpam, akó wapór bidal pamkolpam.’ ²² Ene leba zaget pama wamórr akó wa nóma tolkomólórr, wa bóktanórr wagó, ‘Wirri pam, ma ne poko kila, ka kuri tónggapóna. A kan ma kari kokea.’ ²³ Da wirri pama tóba leba zaget pam we yalórr wagó, ‘Ugó wam kókó wirri basirr kalkuma ne wirri akó kari kwat kabadó; pamkolpam ola nilnümke kürü müót kugupidü barrbünüm. Ene igósüm, kürü müót barümürrün yarile. ²⁴ Da ka yabü umul-umulan ngibtandóla, ka ngaen-gógópan enan nibiób ngibauna, i sab kürü alo kla mis koke ipüdórrre!’ ”

Yesun Amkoman Zaget Pamóm Bain

²⁵ Darrpan gürr, abün pamkolpama Yesukü nóma ogoblórr, da wa tübyalüngürr ibüka, da ini poko bóktanórr wagó, ²⁶ “Darrüpa kürüka nóma tame, akó oya ubi kürü umulbain olomóm bainüma, wa kubó ibü wata alzizi amóne, tóba ab akó aip, tóba olmalkol, zonaretal akó bólbótal, akó enana tóbanan arról. ²⁷ Ubi-koke nótóke tóba krros bügasilüm akó kürü solkwat akyanóm,* wa igósidi gaodó kokea kürü umulbain olomóm bainüm.

²⁸ “Yabü darrüpan ubi ne nóma yarile wirri kwitüm müót aelóm, wa kubó mórran-mórran baine, ta asi mani ngarkwat yazebe ene blaman elklaza bumiógüm müót aelóm. Da módóga, wa kubó tóba mani atangóm ugósüm baine, da wa kubó olgab umul baine igó, gaodóma müót aelóm. ²⁹ Wa ne zitül nóma alanine a alakónóm ma gaodó kokea, sab nidi eserre, i sab oya ngüóng angyalnórrre igó bóktanpükü wagó, ³⁰ ‘Ini pam ngakónam; wirri müótan zitül enan alaninürr, a alakónóm ma gaodó kokea.’

³¹ “Aprrapórr darrü kinga tóba gazirr pam kwób asuda gazirrüm tótókóm darrü kingan 20,000 gazirr pampükü. Ia wa kubó ngaen-gógópan koke mórran-mórran baine gyagüpitótók azebóm wa ia gaodóma gazirrüm, oya ne wata 10,000 gazirr pam nóma kwarile? ³² Wa ne gaodó koke nóma yarile, kubó pam kopo zirrapóne singül kwata darrü kingdü, wa barrkyan kan nómada, igó pokom wagó, ‘Mi ma ia kaini paud ódódóm?’ ³³ Dadan ngarkwatódó, yabükagab darrüpa ubi-koke nótóke tóba blaman elklaza alókóm, wa gaodó kokea kürü umulbain olomóm bainüm.

Mis-koke Soltzan (Metyu 5:13; Mak 9:50)

³⁴ “Solt† wa morroala, a solt misa ne nóma bamrüke, da ma myamem misan koke ngitino. ³⁵ Oya ugón küp babula apapdó akó biza tumum amanóm alo kla zida dódórr bainüm, zitülkus oya arüng babula. Ugón wata kolaea, da amaik klama. Güblang noane arrkrum, wa ki turrkruru!”

15

Bamrükürrün [Sipan] Alap-alap Bóktan (Metyu 18:12-14)

14:26 Metyu 10:37 * **14:27** krros bügasil wa igóbóka apóna igó, ma koke bangono azid aengóm akó nurrótókóm Yesun mamandógabi. **14:27** Metyu 10:38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 † **14:34** solt: Yesu Godón pamkolpam soltpükü nütaninóp. Solta alo kla misan ngitanda akó tangamtinda alo kla abün-gum. Yesun amkoman angun pamkolpam soltzan ki kwarilün tibiób ngyabendó.

¹ Darrpan ngürr blaman [taks mani dakabain pam] akó ngibürr kolae tonarr isa kwób tóbazelórr Yesun arrkrrum. ² Da Parrisi akó Mosesón gida umulbain pama igó murrkurr kwarilürr wagó, “Ini pama kolae tonarr is gómdamal bangunda akó usakü alongalodako.” ³ Da Yesu ibüka ini alap-alap bóktan adrratórr wagó,

⁴ “Yabü darrüpa ne 100 sip nóma kwarile, ó igó darrpana kuri bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó ene 99 sip ola bingüte panze pokodó, ó wa tüób kubó ae wame ene bamrükürrün sip amkünüm, kókó kubó wa esene. ⁵ Wa kubó nóma esene, wa kubó bagür-bagür bügasile tóba tupodó, ⁶ da we salkomóle müót basirrdü. Olgabi wa kubó tóba gómdamal akó oya minggüpanandó nidi ngyabendako darrpan pokodó ngibaune, ó wa kubó ibü nilórre wagó, ‘Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba ene sip kuri esena, ne klama bamrüke!’ ⁷ Ka yabü igó byaldóla, dadanzan God akó tóba anerru sab wirrian bagürwómdü kwarile ene darrpan kolae tonarr olomankü, Godka nótó byalüngda tóba kolae tonarrdógabi, ene 99 [dümdüm tonarr] pamkolpamdógab, Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógab.*

Bamrükürrün Mani Küp

⁸ “Darrü kolan ne 10 [silba] mani küp nóma kwarile, ó igó darrpana nóma bamrüke, da wa ia kaine? Wa kubó zyón kla setóne, ó müót dudu arrbite, akó wa blaman bwóbdüma kubó tai yamküle, kókó wa kubó esene. ⁹ Olgabi wa tóba kamdal kol akó oya minggüpanandó nidi ngyabendako kubó ngibaune oya müótüdü tótókóm, da wa kubó ibü nilórre wagó, ‘Kankü bagür kwarilün, zitülkus ka kólba ene mani küp kuri esena, ne klama bamrüke!’ ¹⁰ Ka yabü igó byaldóla, dadanzan Godón anerru wirrian bagürwómdü kwarile darrpan kolae tonarr olomankü, Godka nótó byalüngda tóba kolae tonarrdógabi.”

Bamrükürrün Siman Olom

¹¹ Yesu akó pokodó ipadórr wagó, “Darrü paman nis siman olom nis namülnürri. ¹² Da solo kupo oloma tóba ab yalórr wagó, ‘Ba, moba elklaza ugó arrgrrat, ó kürü ngi ne poko-e, ma kürü kólba ugó kókya.’† Da módóga, oya aba we arrgrratórr, ó nókyanórr, zoretan tóba, naretan tóba. ¹³ Aibwób babul ene kakóm, zoreta tóba blaman elklaza we dakasurr darrpan pokodó, da we bupadórr ama darrü aibwób kantrridü. Wa olazan yarilürr, tóba mani kókó popa elklazadó kolae ninóp. ¹⁴ Ngibürr tonarr kakóm igó poko yarilürr, wa tóba mani blaman amanórr, da ene kantrri ama ugón wirri kua simiógürr. Da wa alo kla byamkünüm we bainürr. ¹⁵ Da módóga, wa zaget we bókyanórr darrü ene kantrri pamankü. Ene pama oya kyamül ngabkan bwóbdü zirrapónórr kyamül ngabyónóm. ¹⁶ Ene küsil paman ubi yarilürr kyamülabnóm alo klame kómóp bapónóm, da darrü oloma ta kokean ekyanórr kari lalae. ¹⁷ Wa tóba morroal gyagüpitótókdó nóma tamórr, da bóktanórr tóbaka wagó, ‘Kürü aban blaman zaget pamab alo pokoa bamindako. A ka ma inamüla, kómópan aengde. ¹⁸ Ka errkyadan bupudo, ó kólba abdó alkomolo. Da ka sab kólba ab ilo kagó, “Ba, ka kolaean tonarr tónggapórró Godka akó marüka. ¹⁹ Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü myamem moba olombóka ngilian-gu. A gyaurka, ma kürü moba zaget pamómzan kyó.” ²⁰ Da módóga, ene oloma bupadórr, we alkomólórr tóba abdó.

“Wa barrkyanan kan nóma yarilürr, oya aba ugón esenórr. Wa kari gyaur koke yarilürr tóba olomdó, da busorr oya amiógüm. Wa we amiógürr, da iprükürr. ²¹ Olgabi oloma abbóka wagó, ‘Ba, ka kolaean tonarr tónggapórró Godka akó

15:1 Luk 5:29-30 * **15:7** Godka ngaen nidi tübyalüngóp tibiób kolae tonarrdógab, Grrik bóktanán darrü küp módóga: nidi gyagüpi tótókdako igó, ibü kolae tonarr babula, igósidi ibü zitülkus babula Godka byalüngüm. † **15:12** Aban elklaza bobarr ugón bórrgrrat kwarilürr, wa nóma nurrótóke. Da ene solo kupo oloma ini poko nóma bóktanórr, wa tóba ab kle-kle yangónórr.

marüka. Ka myamem ngarkwatódó kokela, ma kürü myamem moba olombóka ngilian-gu.’²² A oya aba ma tóba zaget isdü bóktanórr wagó, ‘Büsai! Ene morroal kokrrapan mórrkenyórr sidüdam atenóm! Oya tang pyómdü rring akyenam akó wapór kla amelam!’²³ Ene pyórr aupürrün [kau] kupo sidüdam, emkólam, a yungam! Mi errkya wirri garrirr tónggapóndakla!’²⁴ Zitülkus módóga, kürü ini olom бүдүл yarilürr, akó errkya ama arróla. Wa bamrükürr; errkya ka oya kuri esena!’ Da módóga, ene garrirrwóm we bókyenóp.

²⁵ “Naret ugón ngaon bwóbdü yarilürr ene tonarrdó. Wa nóma alkomól yarilürr, ó müót nóma ngorram syólürr, wa arrkrürr pamkolpamab zilwóm.²⁶ Da módóga, wa darrü zaget pam nyaunürr, da imtinürr wagó, ‘Ia aini laró pokoa tómbapónda?’²⁷ Ene zaget pama bóktan yalkomólórr wagó, ‘Marü zoreta kuri tolkomóle. We ngarkwatódó, marü aba ene pyórr aupürrün kau kupo kuri emkóle, zitülkus oya oloma tóbaka kuri tolkomóle, azid-koke akó darrü kolae koke.’

²⁸ “A naret kari ngürrsil ta koke yarilürr, da wa müótüdü bangrinüm bangónórr. Da módóga, aba we tubrranórr da tamórr kókó wa ne yarilürr, da arüngi imtinürr bangrinüm.²⁹ A nareta ma tóba abdó bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Sazil! Ini blaman paildüzan ka [leba zaget olomzan] namülnürrü marünkü, akó ka marü bóktan aibóka kokean amarró. A ini pokodó, ma kürü ta [gout] kupo koke kókyarró kólba gómdamalpükü alongalo tónggapónóm.³⁰ A ma ene pyórr aupürrün kau kupo emkóla ene darrpan olom, ma moba olombóka noan ngiliandóla, basirrdü nótó түbzile, enana wa marü mani popa kwatódó agól koldó kolae ninóp!’³¹ Oya aba bóktanórr oyaka wagó, ‘Kürü olom, ma blaman tonarrdó aegla kankü. Akó blaman kürü ne elklazako, marüngo.³² Ini wirri tonarra, da mi igósidi garrirr akó bagürwóm kwarilo, zitülkus marü zoret бүдүл yarilürr, akó errkya ama arróla. Wa bamrükürr; errkya ka oya kuri esena.’ ”

16

Ilklióbülión Elklaza Ngabkan Pam

¹ Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini poko adrratórr wagó, “Darrpan mórrel pam asi yarilürr. Oya elklaza ngabkan pam ta asi yarilürr. Darrü ngürr darrü oloma ene mórrel pamdó wamórr da pupainürr wagó, ‘Marü elklaza ngabkan pama elklaza kle-kle ngabkandase akó mani popa arngenda.’² Módóga, mórrel pama oya we nyaunürr da imtinürr wagó, ‘Ini ia laróga, ka marükwata ne poko arrkrürodóla? Kürü kóbó kókya moba peba, kürü asenóm mania nigósa tamlórr ó nigósa burrualórr, zitülkus ma we ngarkwatódó kokela kürü elklaza ngabkanóm!’³ Da ene elklaza ngabkan pama tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Ia ka ia kaino? Kürü wirri pama kürü zagetódógab alakóndae. Kürü go arüng gaodó kokea түp amkalóm kólba ngyabenóm. Ka kari büöd ta kokela batom.⁴ Taia, ka umulóla ka kubó laró tónggaponó, igósüm sab pamkolpama kürü morroal tonarre küpüdürrre tibiób müótüdü, ka kólba zaget nóma imruko.’

⁵ “Módóga, wa tóba gyagüpitótók tórrmendó ingrinürr. Wa ene pam, tóba wirri paman dedi nibióbka kwarilürr, we ngibaunürr. Wa ngaen-gógópan pam we imtinürr wagó, ‘Marü ia nigó ngarkwat dedia, wirri pam akyanóm?’⁶ Ngaen-gógópan pama we bóktanórr wagó, ‘Ka sab 100 [olib] oel drram* ngarkwat ekyeno.’ Ene elklaza ngabkan pama we yalórr wagó, ‘Marü ngaen-gógópan dedi ngarkwat yóni pebadó wialómórrón. Da büsai-büsai mórran-mórran bai akó wialóm: 50 olib oel drram.’⁷ Wa akó nis ngim pam we imtinürr wagó, ‘Marü ia nigó ngarkwat dedia wirri pam akyanóm?’ Ene pama we bóktanórr wagó, ‘Ka sab 100 sak baek plaoa†

* **16:6** 100 drram ngarkwat aprrapórr 3,000 o 4,000 lita yarilürr, ó 600 o 800 gelón. † **16:7** 100 sak baek plaoa aprrapórr 20,000 o 30,000 kg kwarilürr.

ngarkwat ekyeno.’ Ene elklaza ngabkan pama ene pam we yalórr wagó, ‘Marü ngaen-gógópan dedi ngarkwat yóni pebadó wialómórrón. Da küsil ngarkwat ugó wialóm: 80 sak baek plaoa.’[‡] ⁸ Wirri pama nóma arrkrrurr, wa ene ilklióbülión pam yagürürr wa enezan [wirri gyagüpitótóke] tónggapónórr, igósüm oya sab gómdamal asi kwarile ibüka ngambangólóm. Ka ini poko bóktandóla, zitülkus ini tüpan pamkolpam wirri ilklióbülión gyagüpitótók isako, i tibiób kamdal iazan bangóndako. A zyóndü ngyaben pamkolpam ma inzan kokeako.

⁹ “Ka yabü igó byaldóla, e gómdamal bangulam tüpan mórrele elklaza-koke pamkolpampükü. Ene igósüm, ini mórrela nóma blakórre, yabü sab morroal tonarre yazebrre ngarkwat-koke ngyaben bwóbdü. ¹⁰ Nadü oloma amkoman moboküpi aüd elklaza morroal ngabkale, wa ta sab amkoman moboküpi ngabkan yarile abün elklaza. Akó nadü oloma obae moboküpi ngabkanda aüd elklaza, wa ta sab obae moboküpi ngabkan yarile abün elklaza. ¹¹ Da módóga, kolpam gaodó koke ne nóma kwarile yabü amkoman bangunüm ini tüpan mórrel elklaza morroal ngabkanóm, yabü sab amkoman nótó nangurre kwitüm amkoman mórrel ngabkanóm? Darrü pam babula. ¹² Akó e ne darrü oloman elklaza amkoman moboküpi koke nóma ngabkan kwarilo, yabü sab yabiób elklaza nótó tülire ngabkanóm? Darrü pam babula.

¹³ “Leba zaget pam gaodó kokea nis wirri pam nisabkü zagetóm. Wa kubó darrü alzizi amaïke, ó oya [moboküpdü ubi] darrüdü yarile. Wa kubó darrüdü minggüpanan yarile, ó darrü ma kle-kle ngakan yarile. E gaodó kokeakla dakla Godón akó mani [ótókóm] darrpan tonarrdó.”

*Yesun Ngibürr Umulbain Bóktan
(Metyu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12)*

¹⁴ Parrisia blaman ini bóktan nóma barrkrrurr, oya tiz angón koralórr, zitülkus i mani ubi pam koralórr. ¹⁵ Da Yesu ma ibüka we bóktanórr wagó, “E inzan pamakla. Yabü ubi igó bainüma pamkolpamab ilküpdü wagó, e [dümdüm tonarr] pamakla. A God ma umula yabü moboküp. Pamkolpama ne poko gyagüpi amandako wagó, morroalako, Godón ilküpdü ma ngazirrako.

¹⁶ “Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba, i mibü singüldü kla kwarilürr mibü balngomólóm, kókó Zon [Baptaes Bain] Paman ngarkwat semrranórr. Ene tonarrdógab, Morroal Bóktan büdrratódasko Godón Kingzan Balngomólankwata. Abün pamkolpama barrbünüm kaindako arüngpükü. ¹⁷ Ini tüp a pülpül popadanamli bamrüküm, a darrpan ne karian ngi opore gidadó sab kokean aupe Godón Gidadógab.

¹⁸ “Nadü pama tóba kol zumanike, akó darrü kol zumige, wa kol gómól yarile. Akó nadü pama igó kol zumige igó, oya müóra zumaikürr, ene wata darrpan pokoa, wa kol gómól yarile.

Mórrel Pam akó Lazarrus

¹⁹ “Darrü pam asi yarilürr. Wa kari mórrel pam koke yarilürr. Wa ilulu óe-óeŠ akó agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamel yarilürr. Blaman ngürr wa alongalo yarilürr morroal alo-e. ²⁰ Oya pul basirr mamtaedó blaman ngürr pamkolpama elklaza bato pam sidódnóp. Ene elklaza-koke paman ngi Lazarrus. Lazarrusün büb wata blaman gülünga gwarrarrón yarilürr. ²¹ Oya ubi igó yarilürr, ne burrula ki balók korale mórrel paman alongalo tógaldógab, wa we kla ki elol. Ene pokodó, umea ta tótók kwarilürr oya gülüng arrgotóm.

‡ 16:7 Wa aprrapórr ta akó ngibürr darrpan tonarr ngarkwatódó nilóp, oya wirri pamdó sab dedi nidi yakorre.

16:13 Metyu 6:24 16:17 Metyu 5:18 16:18 1 Korrint 7:10-11 § 16:19 ilulu óe-óe, Mórrke-mórrke módóga: purple. Ilulu óe-óe mórrkenyórr wirrian darrem koralórr. Wata abün mani mórrel pama bumiógnóp.

²² “Igó pokoa tómbapónórr, ene bato pama we nurrótókórr. Godón ngibürr anerrua togobórr, da oya we idüdüp Eibrra-amón nólgópdó. Ene mórrel pama ta nurrótókórr; oya ma gapókdó we ingrinóp. ²³ Ene mórrel pama büdüláb bwóbdü* wamórr. Wa ene bwóbdü kari kolae azid koke aeng yarilürr. Wa kwit nóma yazilürr, da Eibrra-amón barrkryan kan esenórr, a Lazarrus ma ugón oya nólgópdó yarilürr. ²⁴ Da wa Eibrra-amón we ngilianórr wagó, ‘Ba Eibrra-am, kürü gyaur kóse, akó Lazarrusün yal, kya tóba tang pyóm naedó ki yanggóból kürü ulit gübarr ainüm. Zitülkus módóga, ka büdül azidüdümla ini urdü.’

²⁵ “A Eibrra-am bóktan igó yalkomólórr wagó, ‘Olom, gyagüpi wam, ma tüpdü nóma namülnürrü, ma moba morroal elklaza yazebnórró. A Lazarrus ma kolae elklaza yazeblórr. A errkya wa ma aini zao-zao airrüna, a ma go wirri azidüdümla. ²⁶ Akó ene tumum, kan tónggapórróna mibü aodó, igósüm pama baurrgum algab ama yabüka. Akó darrüpa ta olgab kokean tübanike ama kibüka.’ ²⁷ Da ene mórrel pama bóktan we yalkomólórr Eibrra-amka wagó, ‘Ba, ka marü arüangi atodóla Lazarrusün zirrapónóm kürü aban müötüdü. ²⁸ Zitülkus módóga, kürü 5 zonaretalasko tüpdü. Ibü kubó arüangi ikik ki nókrrónónóm, igósüm i sab ala koke togobe ini azid aeng bwóbdü.’

²⁹ “Eibrra-am bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ibüka Moses akó prropet asisko ibü büzazilüm. I sab ibü bóktan ki barrkrru.’ ³⁰ ‘Koke, Ba Eibrra-am, a darrü oloma ne büdüláb bwóbdügab nóma ki tame ibü büzazilüm, da i sab Godka tübyalüngórrre tibiób kolae tonarrdógabi.’ ³¹ Da Eibrra-am oyaka we bóktanórr wagó, ‘I ne koke nóma barrkrrue Moses akó prropeta ne pokó bóktan kwarilürr, i ta sab amkoman koke yangurre, enana kubó ne büdül pama nóma türsümüle ibüka alkomólóm.’ ”

17

Kolae Tonarr akó Kolae Tonarr Barrgon

¹ Yesu tóba umulbain olmaldó bóktanórr wagó, “Igó pokoa sab amkoman togoble, pamkolpam kolae tonarr tómbapónóm ne klama balngomóldako. A Godón ngürsila sab tame oyaka, noakama tótókdako! ² Inzan wa kolae yarile darrü pamankü igó, pamkolpama wirri kugupi bapórrón ingülkü* ki amrókrre oya gepkodó, ama ki amanikórrre maludü. A oyaka sab ne klama tómbapóne, wa popa olom† kolae tonarr tónggapónóm nóma elngomóle, ene wa kari kolae ta koke yarile. ³ Da e ta mamka!

“Marü zonareta ne marüka kolae tonarr nóma tónggapóne, oya ag akó ila myamem tónggapón-gum. Wa ne kolae tonarr tónggapóndógab nóma tübyalünge, ma oya kolae tonarr arrgono. ⁴ Wa ne 7 münüm‡ kolae tonarr nóma tómbapóne marüka darrpan ngürr, akó wa ne marüka 7 münüm nóma tolkomóle wagó, ‘Ka gyaurla,’ ma wata blaman tonarrdó igósidi oya kolae tonarr arrgolo.”

Godón Amkoman Bangun

⁵ [Apostola] Lodka bóktónóp wagó, “Kibü amkoman bangun wirrian yó!”

⁶ A Lod ma ibüka bóktanórr wagó, “Marü amkoman bangun ne inzan kari nóma warile, wamaka karian küpa,§ da ma ini pampangórr nugup kuri ila magó, ‘Barrpingül, da bartümül maludü!’ Sab marü bóktan arrkrrue.

[Leba Zaget] Pamab Zaget

* **16:23** büdüláb bwób, Grrik bóktane módóga: Hades. * **17:2** ingülkü, Mórrke-mórrke módóga: millstone. Zu pamkolpama nis wirri taptapan ingülküpi [wit] küp akó ngibürr küp amken kwarilürr plaoa tómbapónóm. Darrü aodó kugupi apórróna. † **17:2** popa olom: Yesu aprrapórr oyabóka apónda, amkoman bangun küsil olom nótóke o arüng-koke nótóke samuan ngarkwatódó. **17:3** Metyu 18:15 ‡ **17:4** 7 münüm: Namba 7 oya küp módóga: [dudu kómal]. Ini pokodó oya küp módóga: blaman tonarr. § **17:6** karian küp, Mórrke-mórrke módóga: mustard, alo misan ngitan klama.

⁷ “Aprrapórr darrüpan yabükagab leba zaget pam asi nóma yarile, ngaon bwóbdü nótó kesu angónnda ó [sip] nótó ngabkanda. Ia wa kubó ene leba zaget pam igó ile, wa ne ngaon bwób ó sip ngabkan bwóbdügabi nóma tolkomóle igó, ‘Büsai-büsai tam, alom tómorra’?” ⁸ Koke! A wa kubó igó yarile wagó, ‘Kürü darrü kla yung. Ene kakóm, ma moba zaget mórrkenyórr bamel, da kürü ngakókalón kürü ubi ne darrü klamóm nóma yarile, ka enezan alo a anón namulo. Ene kakóm, ma kubó moba alo ugón eloke.’ ⁹ Ia wa kubó tóba leba zaget pam eso ekyene, zitülkus wa tónggapóne oya ne klamóm ile? Koke! ¹⁰ Akó enta dadanzana yenkü. E blaman kla nóma tómbapórrre, God yabü blaman ne kla tómbapónóm byalda, e ma igó bóktalamke magó, ‘Mi go wata popa leba zaget pamakla; mi wata we kla kuri tómbapónóp, God mibü ne kla tómbapónóm tilóp.’ ”

Yesu 10 Soso Azid Pam Dólóng Ninóp

¹¹ Yesuzan tótók yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü tóba umulbain olmalpükü, wa [Samarria] akó Galili prrobins ngaruana wamlórr. ¹² Wa darrü basirrdü nóma túbzilürr, 10 pama oyaka togobórr. I soso azid balmilnóp. I Yesukagab barrkyan kan bórranglórr. ¹³ I wirribóka górrgónóp oyaka wagó, “Yesu! Wirri pam! Kibüka moba gyaaur okaka simzazil!”

¹⁴ Wa ibü nóma nósenóp, wa bóktanórr wagó, “E ugó ogob. Yabiób bómtyenamke prristdü.”*

I enezan ogoblórr, da kwat-kwat ene soso azida ugón nümgütóp. Ibü büb wamaka bagulürrün koralórr. ¹⁵ Ene 10 pamdógab darrpana, tóba nóma küp bamkónórr wagó, wa ene soso azidüdügab dólóng kuri baine, da wa alkomólórr Yesuka, Godón agürkü wirri taegwarre. ¹⁶ Wa Yesun wapór minggüpanandó tüpdü simbalkalórr, da oya eso we ekyanórr. Ene wa Samarria pam yarilürr. ¹⁷ Yesu imtinürr wagó, “Ia 10 pam dólóng airrün koke kwaril? Ene ngibürr 9 pam ia negako? ¹⁸ Ia darrü pam aserrón babul yaril ene 10 pamdógab, nótó tolkomóle Godón ngi wirri kwit ainüm, a wata ini mogob nótóke?” ¹⁹ Olgabi Yesu bóktanórr ene Samarria pamdó wagó, “Bupa da ugó wam; marü moba amkoman banguna dólóng mine.”

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr (Metyu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Darrpan ngürr Parrisia Yesun imtinóp wagó, “Ia Godón Kingzan Balngomóla nóma túbzile?” Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “E sab darrü kla koke esenane igó poko okaka amzazilüm igó, Godón Kingzan Balngomóla tótókda. ²¹ Pamkolpam sab gaodó koke kwarile igó poko bóktanóm wagó, ‘Yazilam, Godón Kingzan Balngomól Bwób yóni!’ ó igó wa, ‘Godón Kingzan Balngomól Bwób módógase!’ Zitülkus módóga, ene go yabü moboküpdüma.†”

²² Olgabi Yesu bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Sab ene tonarra tame, e wirri ubi nóma kwarilo Pamkolpamab Oloman darrpan ngürr asenóm, a e wa sab koke esenane. ²³ Pamkolpama sab yabü nüazazilnórre wagó, ‘Ngakónam, wa aumase!’ ó wagó, ‘Wa yóni!’ A sab ibüka tótókgu, ó ibü solkwat atan-gu. ²⁴ Zitülkus módóga, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, ne ngürrdü tolkomolo, ka sab inzan namulo, wamaka aona warri sapóne ini dudu pülpül, darrü kubdügabi ama dakla kubdü, blaman pamkolpama asenóm. ²⁵ A ngaen-gógópan ka sab abün-abün azid aenglo. Akó ini lüólan pamkolpama sab kürü alzizi kúmaniknórre. ²⁶ Wata enezan yarilürr Noan tonarrdó, da enta sab inzan yarile Pamkolpamab Oloman alkomól

* **17:14** Darrü paman soso azid nóma blakóne, wa tóba kubó bómtyanóm wame prristdü. Ene go prristan zaget yarilürr bóktanóm igó, ene paman soso azid kuri amgüte (Lebitikus 14:1-32). † **17:21** Godón Kingzan Balngomól paman moboküpdüma, oya küp módóga: God oya wató alngomólnda Kingzan.

ngürrdü. ²⁷ Noan ngyaben tonarrdó, pamkolpam wata dadan ngyabendó kwarilürr, alo akó anón kwarilürr, kol a pam bumióg kwarilürr, kókó tai ene ngürrdü, Noa tóba wirri butüdü nóma bangrinürr. Olgabi wirri naiz naea we tamórr, da blaman pamkolpam kolae ninóp. ²⁸ Wata dadan ngarkwatódó yarilürr Lotón ngyaben tonarrdó. Pamkolpama alongalo akó anón kwarilürr, bumióg akó sel bain kwarilürr, akó zid baritnóp akó müót balmelnóp. ²⁹ A ene ngürr, Lot tóba olmalkolpükü Sodom wirri basirr nóma amgatórr, God ur akó kolae ilang urpükü ingülküþ zirrtapónóp pülpüldügab, da blaman pamkolpam we kolae tinóp. ³⁰ Sab dadanzan yarile, pamkolpama sab popa ngyaben kwarile bobarrzan, Pamkolpamab Oloma nóma okaka tübine.

³¹ “Ene ngürrdü, darrü olom tóba mórrkakakdó nóma yarile,§ akó oya ne elklaza nóma kwarile müótandó, wa koke ki abi, elklaza azebóm. A wa büsai ki buso tóba zid bainüm. Akó ene ta inzana, darrü olom ngaon bwóbdü nóma yarile, wa müótüdü koke ki alkomól darrü kla apadóm, a wa büsai ki buso. ³² Gyagüpi amaikam Lotón koldó ne pokoa tómbapónórr!* ³³ Nadü oloma bütanile tóba tüpan arról zid ainüm, wa sab tóba [ngarkwat-koke arról] imrüke. A nadü oloma sab tóba tüpan arról imrüke, wa sab tóba ngarkwat-koke arról zid ine. ³⁴ Ka yabü igó byaldóla, ene irrüb nis olom nisa sab darrpan pokodó ut namüli. Darrpan sab sipüde, a darrü ma ola amgüte. ³⁵ Nis kol nisa sab wit küp darrpan pokodó zaze amgün namüli plaoa tómbapónóm. Darrpan sab tupude, a darrü ma ola zumgute.”†

³⁷ Umulbain olmala oya imtinóp wagó, “Nubósüm, Lod?”

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Büdül büb nega, kekek póyaea ola kwób bazendako.”‡

18

Alap-alap Bóktan Kóble akó Zazankwata

¹ Da Yesu tóba umulbain olmaldó ini alap-alap bóktan adrratórr, igósüm ibü metat tóre bakode genggorrama azebgum. ² Wa we bóktanórr wagó, “Darrü wirri basirrdü zaza ola ngyaben yarilürr. Wa Godón koke gum angón yarilürr. Pamkolpam ta wa koke morroal bangón yarilürr. ³ Ene basirrdü ama kóble asi warilürr, metat nótó katóklórr oyaka, batom tóba tangamtinüm. Wagó, ‘Kürü ubi ipa ini pam dümdüm akyanóm, kürüka nótó bóka bangünda!’ ⁴ Dokyan tonarróm, zaza bangónórr tórrmendó angrinüm kotódó. Dómdóm wa tóbaka we bóktanórr wagó, ‘Enana ka Godón koke gum angóndóla akó pamkolpam koke morroal bangóndóla, ⁵ zitülkus ini kóblea metat kürüzan müp alióndo, ka kya oya kóbó tangzwamtinün ene bóka bangün olom dümdüm akyanóm, dama kürü sab kena genggorraman ngigütalón metat tótókde.’”

⁶ Da Lod we bóktanórr wagó, “Tübarrrü ene kolae zaza ne poko bóktanórr! ⁷ Ia sab God dümdüm kla koke tómbapóne tóba alearrón pamkolpamabkü, oyaka metat nidi tórewómdako tangbamtinüm? Wa ia sab ene kla zaorrón tónggapóne? ⁸ Ka yabü igó byaldóla, God sab dümdüm kla büsai tónggapóne ibünkü. A ka,

17:26 Bwób Zitül 6:5-8   **17:27** Bwób Zitül 7:6-24   **17:28** Bwób Zitül 18:20-19:25   † **17:29** kolae ilangan nokam, Mórrke-mórrke módóga: sulphur. Sulphur aruri burua o tópalzan ingülküþ, wirri ururande ne klama badüngda, akó oya kolaeen ilanga.   § **17:31** Ene tonarrdó mórrkakak taptap kwarilürr akó pamkolpama ola mórran kwarilürr.   * **17:32** Lotón kola Lodón bóktan koke ipadórr kakóm azilgum, da God oya we kolae wyónürr! (Bwób Zitül 19:26)   † **17:33** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Zon 12:25   † **17:35** Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 36 asine. Igó bóktanda wagó, “Nis pama sab ngaon bwóbdü darrpan pokodó zaget namüli. Darrü sab sipüdesa, a darrü ma ola amgüte.” (Metyu 24:40)   † **17:37** Mi tai umul-kókla ini bóktanán küp laróga. Darrü küp módóga: ka sab panzedó okaka tübino; e sab kürü panzedó kósenane, wata kekekazan kwób bazendako бүдүл murudü. A ngibürr bóktanán küp ta asiko.

Pamkolpamab Olom nótokla, sab nóma tamo, ia ka sab amkoman bangun eseno ini tüpdü?”

Alap-alap Bóktan Parrisi akó [Taks Mani Dakabain Pamankwata]

⁹ Ola ngibürr pamkolpam kwarilürr, nidi amkoman karrkukusi angun kwarilürr wagó, i ta tib dümdüm nyabendako, da ama ngibürrdü wazilülürr, wamaka i dümdüm koke nyabendako. Módóga, Yesu ibüka ini alap-alap bóktan we adrratórr wagó, ¹⁰ “Nis pam nisa tórem we aurrürr [Godón Gyabi Müötüdü]: darrü wa Parrisi yarilürr, a darrü ma taks mani dakabain pam.

¹¹ “Parrisia nóma zamngólórr, wa tóbakwata tóre ekorr* wagó, ‘God, marüka wirri eso, igó ngarkwatódó, ka go ngibürr pamzan kokela; ia gómól pam, dümdüm nyaben-koke pam, kol gómól pam. Akó ka inzan kokela, ini taks mani dakabain pamzan. ¹² Ka darrpan udaidü nis münüm bütókla alo, akó ka marü [wantent] akyandóla blaman elklazadógab, ka ne kla azebdóla.’

¹³ “A ene taks mani dakabain pama ugón nanabwób zamngólórr. Wa gum yarilürr kwitüm azilüm, da gyaurre dalgüp we bólkalólórr ó we bóktanórr wagó, ‘Godóe, kürü gyaure kóse! Ka kolae tonarr pamla!’ ¹⁴ Ka yabü igó byaldóla, ene nis pam nisa nóma alkomórrü müót basirrdü, God ene taks mani dakabain pamankwata bóktanórr wagó, wa [dümdüm tonarr] pam yarilürr, a ene Parrisi koke. Nadü oloma tóba ngi kwit ainda, God oya ngi sab tüp solkomóle. Nadü oloma tóba ngi tüp alkomólda, God oya ngi sab kwit ine.”

Yesu Kari Olmalpókal Bles Ninóp

¹⁵ Ngibürr pamkolpama ta tibiób ngómamól olmal tübarrmülürr Yesuka, ibü singüldü tang amelóm. Umulbain olmala ini poko nóma esenóp, ene kolpam we nagóp amarrugum. ¹⁶ A Yesu ma kari olmalpókal tóbaka we ngibaunürr, da bóktanórr wagó, “Kari olmalpókala ki togob kürüka! Burrmatgu, zitülkus Godón Kingzan Balngomól ibünse, inzan olmalpókal nidipko. ¹⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: Godón Kingzan Balngomól koke nótó apadóda kari olomzan, sab kokean bangrine.”

Mórrel Pam

(Metyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Darrü Zu singüldü pama oya we imtinürr wagó, “Morroal Umulbain Pam, ka ia kaino [ngarkwat-koke arról] apadóm?”

¹⁹ Yesu oya we imtinürr wagó, “Ia ma kürü morroalbóka iade ngiklina? Darrü morroal olom babula, wata God tebea. ²⁰ Ma Godón gida bóktan pokobóka umulóla wagó, ‘Ma kol ó pam gómólgu; ma darrü olom бүдүлүмүкү amkalgu; ma gómólgu; ma obae tiz bóktan adrratgu darrü olomankwata; ma moba aipab nis morroal angón namülün.’”

²¹ Ene pama we bóktanórr wagó, “Ene tonarrdógab ka karimakur nóma namülnürrü, ka ini blaman gida bóktan poko amkoman amorran namülnürrü.”

²² Yesu ini poko nóma arrkrürr, wa oyaka we bóktanórr wagó, “Marü dóma wata darrpan klama. Moba blaman elklaza sel ninünümke, da mani elklaza-koke kolpam nülünümke. Sab igósidi marü mórrel ma kwitüm yarile. Da yao, kürüka tókyanke.”

²³ Mórrel pama ene bóktan nóma arrkrürr, oya wirri gyaure simiógürr, zitülkus wa kari mórrel pam koke yarilürr.

* **18:11** wa tóbakwata tóre ekorr: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, wa tebe-tebe nóma zamngólórr, wa tóre ekorr. **18:14** Metyu 23:12; Luk 14:11 **18:20** Bazez Tonarr 20:12-16; Duterronomi 5:16-20

²⁴ Yesu nóma esenórr wa gyaurdü yarilürr, da we bóktanórr wagó, “Ene go kari müp ta kokea mórrel pamkolpamab Godón Kingzan Balngomóldó barrbünüm!

²⁵ Anda, [kamelan] nabea nil tótórrana bangrinüm, a mórrel paman ma amkoman nabeana Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm.”

²⁶ Ene nidi barrkrrurr, we imtinóp wagó, “Da ma ia sab nótó zid baine?”

²⁷ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Gaodó-koke ne klame pamakanankü, Godka ma gaodóma.”

²⁸ Pita oyaka we bóktanórr wagó, “Ma turrkrru, ki kibiób blaman elklaza oloknórró marüka atanóm!”

²⁹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü oloma tóba müót, kol, zonaretal, bólbótal, aipalabal, akó olmal bimgüte Godón Kingzan Balngomólanme, ³⁰ wa sab abün münüm yazeble ene elklaza ini ngyaben tonarrdó, wa kakota ne elklaza elóke. Akó sab ugórr ne tonarra tame, wa ta sab ngarkwat-koke arról ipüde.”

*Yesu Akó Aüd Ngim Tóba Búdülankwata Bóktanórr
(Metyu 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ Yesu tóba 12 umulbain olmal tebe-tebe bwóbdü imarrurr, da ibü akó we nüzazilóp wagó, “Tü barrkrru! Mi Zerrusalem wirri basirrdü bamseldakla. Blaman kla, kürükwata, Pamkolpamab Olom nótókla, ngaen prropeta ne bóktan winólómóp, sab wata amkoman küppükü bairre. ³² Sab kürü ibü tangdó küngrirre, Zu-koke nidipko. Kürü sab [tiz kangónórre], kle-kle kyalnórre, akó gwerr kótógnórre. ³³ Kürü sab karrkukus sye-i kyólnórre, da kómkórre búdülümpükü. Aüd ngim ngürrdü, ka sab ugón türsümulo búdöldügab.”

³⁴ Umulbain olmala darrü ini bóktan [küp kokean ipüdóp]; oya küp ibükagab anikürrün yarilürr, da i ta umul-kók kwarilürr, Yesu ne pokobóka ikik yarilürr.

*Yesu İlküküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr
(Metyu 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Yesu Zerriko wirri basirrran ngorram ain yarilürr, ilküp murrbausürrün pama kwat kabadó mórran yarilürr. Wa manim bato yarilürr. ³⁶ Wa pamkolpamab tótók gógóram nóma arrkrrurr, we nümtinóp wagó, “Ia laróga tómbapónda?”

³⁷ Oya we izazilóp wagó, “Yesu, ene Nazarret olom, wató bórrgrratódase.”

³⁸ Wa we górrganórr wagó, “Yesu, [Deibidün] Olom, kürü gyaur kóse!”

³⁹ Singül kwata nidi ogoblórr, agóp, da ilóp piküp bainüm. A wa ma górrganóm tai arüng ipadlórr wagó, “[Deibidün Olom], kürü gyaur kóse!”

⁴⁰ Yesu zamngólórr, da we nilóp ene pam oyaka ódódóm. Wa minggüpanan nóma tübyónürr, Yesu we imtinürr wagó, ⁴¹ “Ia marü ubi ka marüncü laró tónggaponó?”

Wa bóktan we yalkomólórr wagó, “Lod, kürü ubi akó basenóma.”

⁴² Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Taia, basenóm ugó bai! Marü moba amkoman banguna dólóng kuri mine.”

⁴³ Büzyón babul, oya ilküp nisa tomgorri akó basenóm we bairri, da wa Yesuka we akyanórr Godón agürkü. Blaman pamkolpama nóma esenóp, i ta Godón yagürróp.

19

Zekias [Taks Mani Dakabain Pam]

¹ Yesu Zerriko wirri basirrdü nóma bangrinürr, da bórrgrratlórr. ² Ola Zerrikom darrü pam yarilürr, ngi Zekias. Wa taks mani dakabain wirri pam akó mórrel pam yarilürr. ³ Oya ubi asenóm yarilürr, Yesu nótó yarilürr. Da oya gaodó koke yarilürr ene pamkolpamab ngoroanme, zitülkus wa tugup yarilürr. ⁴ Da wa singül kwata

we busorr, da Yesun asenóm nugup* we kasilürr, zitülkus Yesu we kwata bórrgrat yarilürr. ⁵ Yesu ene pokodó nóma tübzilürr, Zekias ne yarilürr, wa kwit yazilürr, da oyaka we bóktanórr wagó, “Zekias, büsai-büsai tibi, ka wata kubó ini ngürr marü müötüdü namulo.”

⁶ Módóga, wa darrpan güblang we tübinürr, da Yesun tóba müötüdü barnginwómpükü idódürr. ⁷ Blaman pamkolpama ini kla nóma esenóp, da murrumüm we bainóp. Igó bóktankü wagó, “Yesu ma ene kolae tonarr paman müötüdü kuri bangrine mórranom!”

⁸ Zekiasón müötüdü nóma babzilürr, Zekias zamngólórr, da Lodka we bóktanórr wagó, “Turrrru Lod, errkyadan ka kólba elklazab darrü poko elklaza-koke kolpam alióndóla. Akó ka nibiób ilkió bülión namülnürrü kürü wirri ngarkwat taks mani aliónum, ka sab darrem ibü tokom münüm nülinünümo ene ngarkwat!”

⁹ Yesu oyaka we bóktanórr wagó, “Errkya ini ngürr zidbaina kuri tame ini müötüdü, zitülkus ini pam ta [Eibrra-amón bobate].† ¹⁰ Ka, Pamkolpamab Olom nótokla, igósüm tamórró, bamrükürrün is‡ byamkünüm akó zid bainüm.”

*[Gold] Mani Küpan Alap-alap Bóktan
(Metyu 25:14-30)*

¹¹ Pamkolpama Yesunzan arrrru koralórr, wa ibü ini alap-alap bóktan adrratórr, zitülkus i Zerrusalem wirri basirr minggüpanan bain kwarilürr, da pamkolpamab gyagüpitótók ma igó yarilürr wagó, Godón Kingzan Balngomóla ta okaka bümzazilüm kainda. ¹² Da we bóktanórr wagó, “Darrü wirri ngi baterrón pama aibwób tótókóm kain yarilürr, king ngi batenóm, da ki tolkomóle. ¹³ Wa tóba 10 [leba zaget] pam ngibaunürr ngibürrdügab, da darrpan-darrpan ibü darrpan gold mani küp§ ngarkwat nülinóp. Da ibü we nilóp wagó, ‘Ini mani kürünkü zagetan ngintinamke, kókó ka sab tolkomolo.’ Da módóga, wa we bupadórr. ¹⁴ A tóba pamkolpama ma oya alzizi amaik koralórr, da oya solodó ngibürr pam we zirrnápónóp bóktanóm wagó, ‘Kibü ubi kokea ini pama kibü kingüm bainüm.’

¹⁵ “Wa ma king ngi batenórr, da we tolkomólórr basirrdü. Wa mani ne leba zaget pam nülinóp, we ngibaunürr tóbaka. Oya ubi igó poko asenóm yarilürr wagó, ia i nigó ngarkwat tómbapónóp ene manidügab. ¹⁶ Ngaen-gógópan oloma tamórr, da we izazilürr wagó, ‘Wirri pam, marü gold mani küp akó 10 münüm kasile.’ ¹⁷ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma morroal tónggapóna, kürü morroal zaget pam. Zitülkus ma ngambangól zaget pamla ini kari klamdó, da errkya ka marü 10 wirri basirr ngabkan pamóm angrindóla.’ ¹⁸ Akó nis ngim leba zaget pama tamórr, da we izazilürr wagó, ‘Wirri pam, marü gold mani küp 5 münüm kasile.’ ¹⁹ Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ka marü 5 wirri basirr ngabkan pamóm angrindóla.’

²⁰ “Akó darrüpa tamórr, a we izazilürr wagó, ‘Wirri pam, marü gold mani küp yóni. Ka mórrkenyórr poko-e errgótarró, da inikürrü. ²¹ Ka marü gum namülnürrü, zitülkus ma karrkukus olomla. Ma we kla apaddóla, marü koke ne klame, akó ma abüldóla, ma koke ne kla iritnürrü.’ ²² Oya wirri pama bóktan we yalkomólórr wagó, ‘Ma kolae leba zaget olomla! Ka marü kubó moba bóktandógab zaz mino akó [kolaean darrem] mókyeno. Ma ia igó poko umulóla igó, ka karrkukus pamla? Akó ia ma umul namüla igó, ka we kla apaddóla, kürü koke ne klame, akó ka abüldóla, ka koke ne kla iritnürrü? ²³ Da ia ma kürü mani, mani müötüdü koke iade ingrürrü?

* **19:4** Ene nugup ngi sikamo yarilürr, tang bórean-bórean ubarzan nugup. Mórrke-mórrke módóga: sycamore.

† **19:9** Zekias Zu pam yarilürr. Wa tóba arról Yesun nóma ekyanórr, wa samuan ngarkwatódó ama amkoman Eibrra-amón olomóm bainürr.

‡ **19:10** bamrükürrün is, ibü [ngarkwat-koke arról] babula, a i ma sab [metat bólmyan urdü] ogobe. § **19:13** gold mani küp, Grrik bóktane módóga: mina. Darrpan mina we ngarkwat yarilürr: 100 zaget ngürrab ngarkwat darrem.

Da ka noma ki tolkomola, ka kolba mani ki ipüda akó mani müóta kürü manian zaget darrem ki kókyene.'

²⁴ "Da ola nidi bórranglórr, ibüka we bóktanórr wagó, 'Oya gold mani küp irrkinam oyakagabi ama oya ekyenam, 10 noanko!' ²⁵ I oyaka bóktónóp wagó, 'Wirri pam! A oya ma 10 gold mani küpako!' ²⁶ Wa bóktan we yalkomólórr wagó, 'Ka yabü igó byaldóla, noanko, sab akó oya ene tumum ngibürr iline.* A babul noanko, oyakagab sab irrkiné, oya kari-kari ne klame. ²⁷ A ene pamkolpam, kürüka ubi koke nidipko ibü kingüm bainüm, ibü ala simarruam, da büdülümpükü ekrrónam kürü obzek kwata!' "

*Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr
(Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Zon 12:12-19)*

²⁸ Yesun ini alap-alap bóktan adrrata noma blakónórr, wa singül kwata wamlórr ibükagab, Zerrusalem kasilüm. ²⁹ Yesu Betpage akó Betani basirr nis noma ngorram nyólürr - ene basirr nis darrü podo kwitüdü namülnürri, ngi [Olib Podo] - wa tóba umulbain olom nis ngaensingülan we zirnapónórr ³⁰ ini bóktanpükü wagó, "E ugó aurram yabü singül kwata ne basirrse. E kubó noma bangrini, e [donki] kyam eseni sye-i amrókrrón, darrü pama koke ne klamdó kuri kasile ódódóm. Kubó agoamke, da ala sidüdamke. ³¹ Darrü oloma ne yabü noma nümtine wagó, 'E iade agodamli?' kubó ilanke magó, 'Lod ini klamóm sógóse.' "

³² Ene nibiób zirnapónórr singül kwata, aurrürri, da eserri wa enezan nyalórr. ³³ I enezan ago namülnürri, oya abala ibü nümtinóp wagó, "E ini donki kyam iade agodamli?"

³⁴ Da bóktan we yalkomórri wagó, "Lod ini klamóm segóse." ³⁵ I Yesuka we sidódrri, da tibiób tumum mórrkenyórr we nüdratrri donki kyam kwitüm. Da Yesun tangamtinóp donki kyam kwitüdü mórranom. ³⁶ Wa enezan wamlórr, pamkolpama tibiób tumum mórrkenyórr we zursilürr kwatódó oya morroal apadóm.

³⁷ Wa ene poko minggüpanan noma tamórr, kwata ne abinda Olib Podoana, ene dudu umulbain olmal ngoroa bagürwómpükü Godón agürüm we bainóp wirri gyagüpi, igósidi wagó, i blaman ne [arüng tonarr] basen kwarilürr. ³⁸ Igó bóktankü wagó, "Bles airrún ne kinga, Lodón ngidü nóto tótókda! Paud kwitüdü asi ki yarilün, akó wirrian kwitüm Godón ngi wirri kwitüm emngyelam!"

³⁹ Ngibürr Parrisía, ene ngorodó nidi kwarilürr, Yesuka we bóktónóp wagó, "Umulbain Pam, kya moba umulbain olmal piküp ninünüm inzan poko bóktan-gum!"†

⁴⁰ A Yesu ma ibü we nilóp wagó, "Ka yabü igó byaldóla, i ne noma bólerre, ibü pabodó ama kubó ingülküpa taegwarr korale!"

Yesu Yón Gyaur Yarilürr Zerrusalemónbókamóm

⁴¹ Yesu Zerrusalem wirri basirrgan ngorram ain yarilürr, akó noma esenórr, wa basirranbókamóm yón yarilürr. ⁴² Da wa we bóktanórr wagó, "Wata ma ne ini ngürrdü umulürrün noma ki namüla marü paud‡ ne klama ki sidüdrre - a errkya ma arrónako marü ilküpdügab. ⁴³ Ene ngürra sab togobe, mankü nidi gazirrdako sab tem tómbapórrre marü kal-kal angónóm blaman kwata, akó marü mamtae kotarr mónómórrre blaman órdógab. ⁴⁴ Marü sab tüpdü munumule akó blaman marü

* **19:26** Ini bóktanán küp aprrapórr módóga: "Ka sab ibü wirrian balngomól zaget nülinünümo, kürü zaget ne morroal nidi tómbapóndako." **19:26** Metyu 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **19:38** Wórr Peba 118:26

† **19:39** Umulbain olmala ne bóktan opor bóktan kwarilürr, [Mesayankwata] bóktan opor kwarilürr. Parrisía koke amkoman yangunónóp wagó, Yesu Mesaya yarilürr. Aprrapórr we zitülküsdü ibü ubi yarilürr Yesun tóba umulbain olmal piküp bainüm. ‡ **19:42** paud wa igó paudbóka apónða, paud God a pamkolpam ibü aodó. A aprrapórr ini pokoa ta igó paudbóka apónða, paud pamkolpamab aodó.

kugupidü nidi nyabendako. Sab darrü ingülküpa kokean bamine tóba pabodó, zitülkus God nóma tamórr, ma oya abzil tonarr koke emzyatórró.”

*Yesu [Godón Gyabi Müótan] Kal Akólórrón Pul Basirrdü Wamórr
(Metyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Zon 2:13-22)*

⁴⁵ Da Yesu Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü nóma bangrinürr, wa ene kolpam kolabütanóm we bainürr, ola nidi sel bain akó nidi bumióg kwarilürr.

⁴⁶ Wa ibüka bóktanórr wagó, “Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, ‘Kürü Müót sab tóre müót yarile.’ A e ma igó kuri inane, wamaka gómól pamab ban bwóbe.” §

⁴⁷ Blaman ngürr wa wata Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü umul bain yarilürr. A wirri prrist, Mosesón gida umulbain pam, akó Zu singüldü pama kwat we byamkünónóp oya amkalóm. ⁴⁸ A i ma kwat kokean esenóp, zitülkus blaman pamkolpama güblang irrbünóp metat oya bóktan arrkrrum.

20

*Amtin Bóktan Yesun Zagetankwata
(Metyu 21:23-27; Mak 11:27-33)*

¹ Darrpan ngürr, Yesu pamkolpamzan umul bain yarilürr [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü akó ibüka Morroal Bóktanzen büdrrat yarilürr, wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, [balngomól byarmarr pampükü], i oyaka we togobórr. ² Da we imtinóp wagó, “Kibü kóbó tüzazilnüm, ma ini elklaza nadü balngomól arüngi tómbapóndóla? Marü ini arüngi nóto mókyanórr?”

³ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü darrem amtindóla. Kürü küzazilam: ⁴ Zonón [baptaes baina], ia kwitümgab tamórr, ta ia pamdógab?”

⁵ I tibiób ini bamtin bóktan pokoankwata we apón kwarilürr wagó, “Mi ne igó nóma kwarilo wagó, ‘Kwitümgab,’ wa kubó mibü tümtirre wagó, ‘Da e ma oya amkoman angunüm koke iade koralnórró?’ ⁶ A mi ne kubó igó nóma kwarilo igó, ‘Pamdógab,’ blaman pamkolpama kubó mibü ingülküpi sekrrórre büdülpükü, zitülkus i amkoman karrkukusi angun igósako wagó, Zon prropet yarilürr.” ⁷ Da i bóktan we yalkomólóp wagó, “Ki umul-kókakla ia nólgab yarilürr.”

⁸ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ta yabü koke nüzazilnümo igó, ka ini elklaza ia nadü arüngi tómbapóndóla.”

*[Grreip] Apap Ngakan Pamab Alap-alap Bóktan
(Metyu 21:33-46; Mak 12:1-12)*

⁹ Yesu akó ini alap-alap bóktan adrratórr pamkolpamdó: “Darrü pama abün grreip zid iritürr tóba apapdó, da ama ngibürr ngaon pam nókyenóp ngakanóm tibiób darremóm akó tóbankü. Tüób ama aibwób wamórr, barrkyanan tonarróm. ¹⁰ Grreip ngórr abül tonarr nóma semrranórr, wa tóba darrü leba zaget pam we zirrapónórr ene pamdó, grreip apap nidi ngakan kwarilürr. Ene igósüm, i ngibürr grreip ngórr ki ilirre ene apapdógab. A ene apap ngakan pama ene zaget pam dom apónóp, da popa we zirrapónóp tang küpan. ¹¹ Wa akó darrü leba zaget pam we zirrapónórr. Ene pam ta dom apónóp akó kolae büód poko tómbapónóp oyaka, da we zirrapónóp tang küpan. ¹² Ene apap aba akó aüd ngim leba zaget pam zirrapónórr. Oya gaopükü emkólóp, da apap kalkuma we amaikóp. ¹³ Da grreip apap aba tóba we bamtinürr wagó, ‘Ka dama ia kaino? Ka errkya kólba moboküpdü siman olom zirrapóndóla. Aprrapórr i sab oya morroal tonarre yangórr.’ ¹⁴ A ene grreip apap ngakan pama oya nóma esenóp, i tibióbka we ikik apónóp. We bóktónóp wagó, ‘Ene olom módóga,

ini grreip apap sab nóto ipüde. Mi errkya büdülümpükü amkaldakla, da oya aban elklaza sab mibü iade kwarile aban büdül kakóm.’¹⁵ Da i oya apap kalkuma we amaikóp, da büdülümpükü we emkólóp.

“Da sab ene grreip apap aba ibüka ia laró tónggapóne?¹⁶ Wa sab tüób tame, da ini grreip apap ngakan pam ekrróne büdülümpükü, a ene apap ama ngibürr pam nókyerre ngakanóm.”

Ene pamkolpama nóma barrkrrurr, i we bóktónóp wagó, “Ini pokoa sab koke ki tómbapó!”

¹⁷ Yesun ilküp wata ibüka yarilürr, da we nümtinóp wagó, “Ini pokoa ne koke nóma tómbapóne, da Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanda kürükwata, oya küp babula:

“ ‘Müót balmel pama ne ingülkü* alzizi amaiknóp, errkya ma ene müótan zirrgüpdü ingülküüm wató kuri baine.’

¹⁸ “Blamana ne nidi balóknórre ene ingülkü kwitüdü, sab syórr bangórre. Akó ingülküpa sab noanka tupe, sab baem apóne.”[†]

Amtin Bóktan Poko Taks Maniankwata
(Metyu 22:15-22; Mak 12:13-17)

¹⁹ Mosesón gida umulbain pam akó wirri prrista kwat we yamkünónóp Yesun amiógüm tai ene tonarrdó, zitülkus i umul bainóp wagó, Yesu ini alap-alap bóktan ibükwata adrratlórr. A i ma pamkolpamab gum kwarilürr.²⁰ I oyazan ilküpane ódód kwarilürr, i kómdam bain pam we zirrnápónóp obae buli nidi ogobórr, wamaka ibü moboküp amkoman kwarilürr. Ibü ubi Yesun amiógüm yarilürr, wa ne poko bóktan yarilürr. Ene igósüm, i gabenan tangdó ki ingirre.²¹ Da kómdam bain pama oya we imtinóp wagó, “Umulbain Pam, ki umulakla ma amkoman dümdüm poko ikikdóla akó umul baindóla. Akó ma blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó ngabkandóla. Akó ma Godón ngyaben kwat umul baindóla amkoman bóktan ngarkwatódó.[‡] ²² Mibü gidadógab ia taia Sisan taks mani aliónum, ta ia koke?”

²³ A Yesu ma umul bainürr wagó, i oya ilkió aliónum kain kwarilürr, da wa ibü we nilóp wagó,²⁴ “Darrü silba mani küp kürü kóbó kómtyenam. Ini mani küpdü ia noan obzek akó ngiamli?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “Sisan.”

²⁵ Da wa ibüka bóktanórr wagó, “Da módóga, Sisan ne klamko, Sisan ilinamke, akó Godón ne klamko, Godón ilinamke.”

²⁶ I gaodó koke kwarilürr oya amiógüm, wa ne poko bóktanórr pamkolpamab obzek kwata. Yesun alkomól bóktana ibü gübarirr aengan ngintinóp, da ibü myamem darrü bóktan babul yarilürr.

Amtin Bóktan Poko Büdülab Barsinankwata
(Metyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Ngibürr [Sadusi pama] Yesuka togobórr amtin bóktan poko amtinüm, amkoman moboküpi koke. Ini pama igó bóktan kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsile büdüldügab.²⁸ I Yesuka we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, Moses igó gida bóktan poko wialómórr mibünkü, Zu pamkolpamabkü, wagó, ‘Paman narezoreta ne nóma nurrótóke olmal basen-koke, ene pama sab ene kóble ki zumióg, olmal balngenóm tóba büdül narezoretan ngidü.’²⁹ Da módóga, ngaen 7 zonaretalpäkü pam kwarilürr. Nareta kol zumiógürr, da wa nurrótókórr

* **20:17** ingülkü: Israael pamkolpama müót ingülküpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **20:17** Wórr Peba 118:22 † **20:18** Ini alap-alap bóktana. Ingülkü wa Yesunbóka apónda. Ini bóktan kün módóga: Yesun nidi alzizi amaikdako, sab kolae nirre. ‡ **20:21** I Yesuka mis bóktan wazeblórr, oya saul ainüm. **20:27** Apostolab Tórrmen 23:8 **20:28** Duterronomi 25:5, 6

olmal-koke. ³⁰ Olgabi, naretódógab nótó tókyalórr, naretan kóble zumiógürr, da nurrótókórr. ³¹ Akó aüd ngim siman oloma zumiógürr akó nurrótókórr. Blaman ene 7 zonaretalpükü pama ene darrpanan kol enan zumiógnóp, da blamana inzan nurrbarinürr. Blamandógab olmal babulan. ³² Solodó ene kóblea ta we nurrótókórr. ³³ Da sab бүдүлдүgab barsin tonarrdó, ia wa sab tai noan kol warile? Ki ene poko amtindakla, zitülkus ene 7 blamana oya zumigóp.”

³⁴ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Errkya ngyaben tonarrdó, pamkolpama pam a kol bumiógdako. ³⁵ A God nibiób igó ngabkan yarile igó, ngarkwatódómako бүдүлдүgab barsinüm akó ngyabenóm, elnga ene күsil ngyaben tonarrdó, i sab ugón myamem tibiób koke bumiógnórre ene tonarrdó. ³⁶ I sab gaodó koke kwarile бүдүлүm, zitülkus i sab anerruzan kwarile. I Godón olmalko, zitülkus God ibü бүдүлдүgab kuri irsine. ³⁷ A Moses ene kari nugupan baeb póepdó igó okaka amzazilda wagó, бүдүla barsindako, zitülkus wa Lodón inzan ngilianda: Eibrra-amón God, Aesakón God, akó Zeikobón God. § ³⁸ Wa бүдүl pamkolpamab God koke-e, a wa arról pamkolpamab Gode, zitülkus oyaka blaman arrólako.”

³⁹ Ngibürr Mosesón gida umulbain pama we bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, ma morroal bóktan tóbtóna!” ⁴⁰ Ene solkwat, i gum kwarilürr Yesun ngibürr poko amtinüm.

*Amtin Bóktan Poko Ene [Kerrisonkwata]
(Metyu 22:41-46; Mak 12:35-37)*

⁴¹ Da Yesu ibü we nümtinóp wagó, “Ia pamkolpama inzan iade bóktandako wagó, ‘Ene Kerriso [Deibidün] olome’? ⁴² Ka ini poko igósidi amtindóla, zitülkus king Deibid túbó bóktanórr *Wórr Pebadó* wagó,

“ ‘Lod God igó bóktanórr kürü Lodódó wagó,*

“Ma ae mórra kürü tutul tangdó,

⁴³ kókó marüka nidi bóka bamgündako, ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm.” †

⁴⁴ “Deibid oya Lodbóka ngyesilürr, da Kerriso Deibidün olom iadea?” ‡

*Yesu Pamkolpam Arüngi Ikik Nókrrónóp Mosesón Gida Umulbain Pamabbóka
(Metyu 23:1-36; Mak 12:38-40)*

⁴⁵ Pamkolpamazan arrkrru kwarilürr, Yesu ini poko we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, ⁴⁶ “E umul-umul kwarilün Mosesón gida umulbain pamabkwata! I ubi baindakó tibiób kokrrapan mórrkenyórrpükü agóltagólóm akó pamkolpama ibü morroal ngürr bóktan aliónum pul basirrdü. I ta ubi baindakó wirri pamab mórran pokodó mórranóm mibü kwóbbazen müótüdü akó mórranóm wirri pamab mórran bwóbdü alongalo tóredó. ⁴⁷ I gómól tizi kóbleab müót akó elklaza azebdako, akó kokrrap tóre bakodako pamkolpama basenóm. Ini pama sab [kolaeen darrem] kari koke ipüdórrre Godkagab.”

21

*Kóblea Wirri [Gyaur Kla] Godón Ekyanórr
(Mak 12:41-44)*

¹ Yesu nóma ngabkan yarilürr, wa mórrrel kolpam nósenóp mani arrbündi [Godón Gyabi Müótan] mani arrbün klamdó. ² Wa akó darrü elklaza-koke kóble osenórr

§ **20:37** Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob, ibü büba ngaen nurrbarinürr, da ibü samu ma arrólako Godón bwóbdü.

20:37 Bazeb Tonarr 3:6 * **20:42** kürü Lod wa [Mesayabóka] apónda. † **20:43** Ini bóktanán күp módóga: marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü. **20:43** Wórr Peba 110:1 ‡ **20:44** Yesun amtin bóktan igó yarilürr: Yesu Deibidün бүдүl kakóm tómtómólórr. Da Yesu Deibidün Lod iade yarilürr?

nis kari mani küp angrindi ene mani arrbün klamdó. ³ Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini elklaza-koke kóblea barrkyanan ingrine, nidi sirrbürre, ibü blamandógab. ⁴ Ka ini poko bóktóna, zitülkus blaman ini pamkolpama tibiób gyaur kla wata kari poko irrbürre tibiób mórreldógab. A ini elklaza-koke kóblea blaman we kla ingrine, tóba ngyaben ne klame ki idüde.”

Elnga Ngürrab Tómbapón Tulmil
(Metyu 24:1-14; Mak 13:1-13)

⁵ Yesun ngibürr umulbain olmala Godón Gyabi Müótankwata zwapólórr, pamkolpama ene müót ia püti inóp agurr ingülküpi akó gyaur klame, Godón ne kla ilinóp. Da Yesu ibü nilóp wagó, ⁶ “E ini ne kla basendakla, sab ugórr tonarra tame, sab darrü ingülküpa kokean bamine tóba pabodó. Blaman sab amarrón kwarile ama tüpdü.”

⁷ Olgabi i oya imtinóp wagó, “Umulbain Pam, ini klama nóma tómbapórrre? Akó kibü sab laróga umul-umulan ngisitirre igó, ini elklaza tómbapónóm baidasko?”

⁸ Da wa ibüka bóktanórr wagó, “E umul-umul kwarilün, sab darrü olom ok ain-gu yabü ilkió büliónüm. Zitülkus módóga, abüna sab kürü ngidü togoble igó bóktankü wagó, ‘Ka watókla, ene [Kerriso], e noan akyandakla!’ Akó, ‘Blakón tonarra minggüpanan kuri tame!’ Sab ibü solkwat atan-gu. ⁹ E sab gum-gu, e igó nóma barrkrrulo wagó, bwób-bwóba tibiób bókrandako akó pamkolpama tibiób bwób balngomól pamdó bóka bangündako. E gum-gu, zitülkus ini klama sab ngaengógópan ki tólbaelnóm Godón tóba bóktan ngarkwatódó, a blakón tonarra sab büsai koke tame.”

¹⁰ Olgabi Yesu ibü nilóp wagó, “Darrü kantrri pamkolpama sab darrü kantrri pamkolpampükü bókrrale. Darrü kingan gazirr pama sab darrü kingan gazirr pampükü bókrrale. ¹¹ Sab tüpa wirribóka mórribaeng kwarile ngibürr bwóbdü, akó bwób-bwób sab wirri ku akó kolae бүдүл азид kwarile. Gum bangón elklaza sab tómbapónórrre, akó wirri kwitümgab tulmila sab okaka tübyónórrre pupo bainüm wagó, darrü wirri müpa sab tame.” ¹² Ini elklaza sab solkwat tómbapónórrre, a ngaengógópan sab yabü bumiógnórrre akó wirri müp nüliónórrre. I sab yabü ngibürr pamab tangdó urrbule kotóm tibiób kwóbbazen müótüdü akó tümün müótüdü. Akó i sab yabü imarrunórrre king a gabena, ibü obzek kwata, kürü ngianbókamde. ¹³ Ini poko sab yabüka kwatzen yarile, ibüka Morroal Bóktan amgolóm kürükwata.

¹⁴ A e gyagüpi yazebamke, yabiób bódlang bóktan arrbün-gum singül kwata, e sab ia poko bóktónane ibü obzek kwata. ¹⁵ Zitülkus módóga, ka yabü sab tae nókyenónómo akó [wirri gyagüpitótók], igósüm, yabü kle-kle nidi bangóndako, sab gaodó koke kwarile bóka bangünüm yenkü akó yabüka bóktan akonóm. ¹⁶ Yabü sab wirri pamab tangdó urrbule, enana ia yabü aipalabala, zonaretala, nungzamónala, akó gómdamala, da yabü sab ngibürr бүдүлдү urrbule. ¹⁷ Blaman pamkolpama sab yabü alzizi aman kwarile kürü ngianbókamde. ¹⁸ Da e sab karianbóka kolae koke emrranane.* ¹⁹ Karrkukus bórrangde e sab yabiób arról ipüdane.

Zu-koke Nidipko Zerrusalem Wirri Basirr Sab Idi Kolae Irre
(Metyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

²⁰ “E sab gazirr pam nóma nósenane Zerrusalem mamtae kotarr anómde, e sab umul kwarilo igó, ene wirri basirran kolae bain kari pokoa. ²¹ Zudiam nidipako, sab podopükü bwóbdü ki busunüm, akó Zerrusalemóm nidipako, ki bausnüm, akó madmad kabledó nidipako, sab ene wirri basirrdü koke ki barrbü. ²² Zitülkus módóga, sab ene ne tonarr yarile, God sab Isrrael pamkolpamab kolae tonarrab darrem ugón nókyerre. Prropeta ngaen blaman ne klamabkwata wibalómnóp,

^{21:14} Luk 12:11-12 * ^{21:18} Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: E sab darrpan órrngóen pulum koke imrükane yabiób singüldügab.

ene pokoa sab ugón küppükü baine. ²³ Sab kari kolae koke yarile ene ngürrdü bikómpükü akó ngómrin kolabkü! Zitülkus módóga, sab wirrian azid aeng yarile Isrrael tüpdü akó God sab kari ngürsil koke yarile Zu pamkolpamdó. ²⁴ Ngibürra sab gazirr turrikanme bainge, ngibürr sab tümün müótüdü imarrunórre blaman bwób-bwóbdüma. Zu-koke nidipko, i sab Zerrusalem wirri basirr tibiób wapóre ail kwarile, kókó ibü tonarra nóma blakóne.

Pamkolpamab Oloman Alkomól Tonarr
(Metyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

²⁵ “Sab [wirri tulmila] tómbapónórre abüsdü, melpaldó, akó wimürrdü, pupo bainüm wagó, darrü wirri müpa sab tame. Tüpdü bwób-bwób pamkolpam sab yakolae akó gum korale, zitülkus sab malu goblola wirri ukwóm sipüde. ²⁶ Pamkolpam sab iltümüna tübaingle igó gumdügab, i enezan akyandako ne umul-kók elklaza tómbapónóm kain kwarile ini tüpdü, zitülkus pülpüdü ne arüng klamko, i sab mórrbaengóm bairre akó i tibiób pabo sab bimgütórre. ²⁷ I sab kürü ugón kóserre, Pamkolpamab Olom nótókla, pülpül pokopükü tótókde, kólba arüng akó wirrian kómal zyónpükü. ²⁸ Ini elklaza tómbapónóm nóma bairre, karrkukus bórrangke akó singül kwit ninamke, zitülkus yabü [aurdü amana] minggüpanan baina.”

[Pig] Nugupan Alap-alap Bóktan
(Metyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹ Olgabi Yesu tóba umulbain olmal ini alap-alap bóktan we nüzazilóp wagó, “E pig nugup akó blaman popa nugup ngabkónam. ³⁰ Kúsil pórngaea nóma tübausle, da e yaib esenane akó umul kwarilo wagó, pail† minggüpanana. ³¹ Da enta inzana, e ini basen-koke elklaza tómbapónde nóma nósenane, e sab umul kwarilo wagó, Godón Kingzan Balngomólan abzil kari pokoa.

³² “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ini lüólan pamkolpama sab kokean nurrbarine, kókó ini blaman elklaza sab tómbapórre. ³³ Tüp a pülpül sab bamrüki, a kürü bóktana sab kokean bamrüke.

Yesun Pamkolpam Wata Umul-umul Kwarile

³⁴ “E umul-umul kwarilün, sab yabiób moboküp müp alión-gu, metat ngyepam anónde akó gorrgorr baindi akó yakolae baindi tüpan elklazadó. Inzan ngyabende, ene Ngürra sab yabü dizan kena tawinünüm. ³⁵ Umul-umul kwarilün, zitülkus ene Ngürra sab blaman pamkolpam nongrerre ini dudu tüpdü. ³⁶ E metat gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke. Akó tóre bakolamke wagó, e sab gaodó kwarilo kyab kórzyónüm, blaman ne elklaza tómbapónóm kaindakó, akó e sab gaodó kwarilo kürü obzek kwata bórrangóm, Pamkolpamab Olom nótókla.”

³⁷ Blaman ngürrzan, Yesu pamkolpam umulbain yarilürr Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü. Akó blaman irrübzán wa Zerrusalem amgat yarilürr, ama wamlórr darrü pododó utüm, ngi [Olib Podo]. ³⁸ Akó irrbianande, blaman pamkolpama togoblórr ene Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü, oya arrkrrum.

22

Yesun Büdül Bóktan Ingrinóp
(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Zon 11:45-53)

21:22 Daniel 9:26; Maeka 3:12; Oseya 9:7; Zekarraea 14:2   **21:25** Aesaya 13:10; Izikiel 32:7; Zo-el 2:31; Okaka Amzazirrün Kla 6:12-13   **21:27** Daniel 7:13; Okaka Amzazirrün Kla 1:7   † **21:30** pail, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: urur melpal. Mórrke-mórrke módóga: summer. Isrrael bwóbdü kúsil pórngaea bamgoldako urur melpal kari poko nómadako.   **21:37** Luk 19:47

¹ [Ist-koke Brred Tóre] kari poko yarilürr. Pamkolpama ini tóre inzan ngilianónóp wagó, [Büdül Kórzyón Tóre]. ² Wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama darrü kwat yamkúnónóp Yesun бүдүлүмүкү amkalóm, zitülkus i pamkolpamab gum kwarilürr.

Zudas Ubi Bainürr Yesun Wirri Pamab Tangdó Angrinüm
(Metyu 26:14-16; Mak 14:10-11)

³ Da satania bangrinürr Zudasón бүдү, i noan ngilianónóp Iskarriot, darrü Yesun 12 umulbain olmaldógab. ⁴ Da Zudas we wamórr wirri prrist akó [Godón Gyabi Müót] myelam pamab wirri pamdó. Da wa ikik yarilürr inkü, wa ibü ia ki tangnamtirre Yesun angrinüm ibü tangdó. ⁵ Ini pokoa ibü barnginwóman ngintinóp, da i we babinürr Zudasón mani akyanóm. ⁶ Wa abinürr, da kwat we yamkülürr Yesun ibü tangdó angrinüm, pamkolpam ne babul nóma ki kwarile.

Yesu Tóba Umulbain Olmalpükü Büdül Kórzyón Alo Elorr
(Metyu 26:17-19; Mak 14:12-21)

⁷ Olgabi Ist-koke Brred Tóre ngürr we semrranórr. Ini we ngürr yarilürr, Zu pamkolpama [sip] kupo ne ngürr okrralórr Büdül Kórzyón Tóreankü. ⁸ Da Yesu Pita akó Zon zirnapónórr ini bóktanpükü wagó, “E ugó aurrpam; alo kla tómbapónamke mibünkü ene Büdül Kórzyón Tóre alo alom.”

⁹ I oya imtirri wagó, “Marü ubi ia ki mórran bwób akó alo ne tómbapóni?”

¹⁰ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Turrkrruam, e kubó ene wirri basirrdüzan bangrili, darrü pama kubó yabü tómróné mariti tónggapórrón nae bele ódóde tóba tupodó. Da kubó oyaka solkwat akyalamke, kókó wa ne müótüdü bangrine. ¹¹ Olgabi ene müót olom kubó ilamke magó, ‘Umulbain Pama marü ini bamtin bóktan poko kümtine wagó, “Ene alongalo marrgu ia nega, ka kubó ene Büdül Kórzyón Tóre alo ne elo-o kólba umulbain olmalpükü?” ’ ¹² Da wa kubó yabü nómtylene darrü ene müótan wirri marrgu, kwitana paugdü. Blaman alongalo elklaza akó mórrakós olamako. Da ola kubó blaman elklaza tómbapónamke mibü alom.”

¹³ I we aurrürr wirri basirrdü, da nósenóp blaman elklaza wata ibü Yesuzan nyalórr. Da módóga, i elklaza we tómbapórrri Büdül Kórzyón Tóre alongaloankü.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo
(Metyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korrint 11:23-25)

¹⁴ Ene tonarr nóma semrranórr, ene Büdül Kórzyón Tóre alo alom, Yesu tóba nólgópe banomól poko we ipadórr alongalo tógaldó tóba [apostolpükü]. ¹⁵ Da wa ibüka bóktanórr wagó, “Kürü wirri ubi yarilürr yenkü ini Büdül Kórzyón Tóre alo alom; ene kakóm, ka sab azid aengo. ¹⁶ Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem ini Büdül Kórzyón Tóre alo kokean elo-o, kókó God amkoman küppükü ine tóba Kingzan Balngomól Bwóbdü.”*

¹⁷ Yesu waenpükü kübül ipadórr, tangdó emoanórr, Godón eso ekyanórr, da bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “E ini waenpükü kübül ipüdam, da kübüldügab darrpan-darrpan sokol bülinam. ¹⁸ Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, ka sab myamem waen koke enono, kókó Godón Kingzan Balngomóla nóma tame.”

¹⁹ Olgabi Yesu dudu brred ipadórr, akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr. Wa tóba umulbain olmal poko nülinóp ini bóktanpükü wagó, “Ini kürü bübe, ka yabü morroalóm ne kla akyanóm kaindóla. Ini poko metat olngolonke kürü gyagüpi amaiküm.” ²⁰ Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr, da wa bóktanórr wagó, “Ini waenpükü kübül, Godón küsil [alkamül-koke

22:1 Bazeb Tonarr 12:1-27 * **22:16** Büdül Kórzyón Tórean küp módóga, zid bain. Godón Kingzan Balngomól Bwóbdü mibü zid bain [dudu kómal] yarile.

tónggapórrón bóktana]. Kürü óean bókana arüng akyanda, ne klama bókanóm kainda yabü morroalóm. ²¹ A tübarrkrru, kürü noa tanga küngrine wirri pamab tangdó, oya tang yóni kürü tangpükü alongalo tógaldó. ²² Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab nurrótoko, wata God bóktan ngaenzan ingrinürr. A Godón ngürsila sab tame ene olomdó, kürü sab wirri pamab tangdó nótó küngrine!”

²³ Ene umulbain olmala tibiób ola bamtinüm bainóp wagó, “Ia sab ini tonarr mibükagab nótó tónggapóne?”

Wirri ia Nótóka?

²⁴ Umulbain olmala ongyalóm we bainóp, igó pokodógabi wagó, noan gyagüpi amanikórre amkoman wirrian nótóke ibükagab. ²⁵ Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Zu-koke nidipako, ibü kinga tibiób pamkolpam zirrbapón-bapón balngomóldako. Akó wirri ngi pamab ubia pamkolpama ibü igó ki ngiblian kwarilün wagó, ‘Pamkolpamabkü Morroal Tonarr Tómbapón Pam.’” ²⁶ A e sab inzan koke koralo. Wirri nótóke yabü aodó, kari ngi olomzan ki bai. A balngomól pam nótóka, inzan ki yaril, wamaka zaget oloma yabü tangbamtinüm. ²⁷ Ia wirrian nótóka: ia alongalo tógaldó nótó mórranda, ta ia nótó zamngólda alo kla arrbünüm? Alongalo tógaldó nótó mórranda, wa wirriana. A ka ma yabü aodómla zaget pamzan yabü tangbamtinüm.

²⁸ “E we isakla, kürüka arróbórrón nidi kwarilnürü, wirri müpa kürü nóma kawiónónóp. ²⁹ Da kürü Aba kürü ene dümdümzan kókyanórr balngomólóm Kingzan, we ngarkwatódó ka ta yabü ene dümdüm alióndóla. ³⁰ Ene igósüm, e sab gaodó kwarilo alongalom kürü tógaldó kürü Kingzan Balngomól Bwóbdü, akó kingan mórran klamdó mórran-mórran bainüm, ene Isrrael 12 zitül pamkolpam balngomólóm.”

Yesu Singül Kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine (Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Zon 13:36-38)

³¹ Olgabi Yesu Saemon Pitaka bóktanórr wagó, “Saemon, Saemon, turrkrru! Satania Godón kuri bóka itine yabü bapókóm, da God kuri abine, yabü kürükagabi amanóm, ngaon pamazan [wit] küp ainda buldügab aleanóm. ³² Da Saemon, ka marüncü kuri tóre ekoa wagó, ma sab koke aupo kürü amkoman angundügab. Akó ma nóma tolkomolo kürüka, moba [zonaretal] arüng nütününümke.”

³³ A Pita ma Yesuka bóktanórr wagó, “Lod, kürü taia tümün müótüdü pamóm bainüm akó nurrótókóm mankü.”

³⁴ A Yesu ma Pitan yalórr wagó, “Pita, ka marü igó ayaldóla, siman karrakarra póyaea errkya ini ngürr† bóktan küsil nóma yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”

Müp Tonarra Sab Togoble

³⁵ Olgabi Yesu ibü nümtinóp wagó, “Ka yabü bóktan amgolóm nóma zirrapónarre paos-koke ó angasangap angón alóp-koke ó ngibürr wapórdó bamel kla-koke, ia yabü ngibürr klama bimgat kwarilürr?”

Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Koke!”

³⁶ Wa ibüka bóktanórr wagó, “A errkya, yabü ne paos asi nóma kwarile, yazebam! Da angasangap angón alóp ta inzan. Akó yabü ne gazirr turrik babul nóma kwarile, yabiób tumum mórrkenyórr sel ninamke, da ene manie darrü gazirr turrik

22:20 Zerremaea 31:31-34   **22:24** Metyu 18:1; Mak 9:34; Luk 9:46   **22:25** Metyu 20:25-27; Mak 10:42-44
22:26 Metyu 23:11; Mak 9:35   **22:27** Zon 13:12-15   **22:30** Metyu 19:28   † **22:34** Zu pamkolpamab küsil ngürra simam 6:00 bókyan yarilürr.

amigamke.‡ 37 Zitülkus módóga, ka yabü igó byaldóla, Godón Wialómórrón Bóktana ne bóktan opor bóktanda kürükwata, sab küppükü baine kürüka wagó: ‘I oya igó ngakónóp wagó, wa gida amgün pama.’ Anda, kürükwata ne poka wialómórróna, tómbapón kari poka.”

38 Umulbain olmala bóktónóp wagó, “Sazil, Lod. Kibü nis gazirr turrik inamüli.”
Yesu bóktanórr wagó, “Gaodóma.”

Yesu [Olib Pododó] Tóre Yarilürr
(Metyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Yesu Zerrusalem amgatórr, da Olib Pododó wamórr bobarrzan. Oya umulbain olmala ta zutalórr oyaka. 40 Ene bwóbdü abzila, Yesu ibüka we bóktanórr wagó, “Tóre bakolamke Godka wagó, darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomólnóm.”

41 Olgabi Yesu ibükagabi igó ngarkwat wamórr, wamaka ne darrü oloma kubó ingülküp ne ngarkwat kan amanike. Wa wakósingül nülkamülürr, da Godka tóre ekorr wagó, 42 “Kürü Ab, marü ubi ne nóma yarile, kürü ini wirri azidüdüma ódódogu. § A kürü ubia koke ki tómbapó, a marü ubie.” 43 Da anerrua okaka tübyónürr kwitümgab Yesuka, da oya arüng ekyanórr. 44 Yesu wirri gyaur akó azidzan küp bamkónórr, da wa wirri arüngi tórem we bainürr. Oya gügürüma óe pwópzan bókan yarilürr tüpdü.

45 Yesun tórea nóma blakónórr, wa bupadórr akó alkomólórr tóba umulbain olmaldó. Wa ibü utüdi tómrónóp, zitülkus gyaura ibü genggorraman ngibtanórr. 46 Da Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E iade utódakla? Bazeb, da tóre bakolamke Godka, igósüm darrü klama yabü kolae tonarr tómbapónóm koke ki nolngomólnóm.”

Yesun Gazirr Pama Amigóp
(Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Zon 18:3-11)

47 Yesu tóba umulbain olmaldózan bóktan yarilürr, pam ngoroa ugón tübzilürr. Ene pam ngi Zudas, Yesun darrü ene 12 umulbain olmaldógab, ibü wató balngomól yarilürr. Wa Yesun minggüpanandó tamórr aprüküm. 48 A Yesu ma oya imtinürr wagó, “Zudas, ia ma kürü, Pamkolpamab Olom nótokla, aprüküm kaindóla, kürü amkal pamab tangdó angrinüm? Wai?”

49 Yesun umulbain olmala nóma esenóp ne poka tómbapónóm kain yarilürr, i Yesun bóka itünóp wagó, “Lod, ki ia kibiób gazirr turriki koke ekrrórrre?” 50 Olgabi darrüpa gazirr turriki singüldü pristan [leba zaget] paman tutul güblang we itülürr.

51 Da Yesu bóktanórr wagó, “Piküp Bainam! Myamemgu!” Akó wa ene paman güblang yamurrürr, da dólóng yónürr.

52 Olgabi Yesu ibüka bóktanórr, wirri prrist, Godón Gyabi Müót myelam pamab wirri pam, akó ngibürr [balngomól byarrmarr pam], oya amiógüm nidi togobórr, wagó, “E wa gazirr turrik a kubidampükü kürü amiógüm iade togoba, wamaka ka gazirr-gazirr gómól pamla? * 53 Blaman ngürrzan ka go yenkü namülnürrü, Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü, da e ma kürü koke kümigarre. A ini ne irrübe, wa yabü abüs küpe; tümünan arünga yabü balngomólda.”

Pita Yesun Yalpinürr
(Metyu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Zon 18:12-18, 25-27)

‡ 22:36 Yesu ene poka bóktanórr, zitülkus oya бүдүл kakóm pamkolpama umulbain olmal ngibürr tonarrdó koke ok nirre, i Morroal Bóktan бүдүрраткү nóma ogoble. We zitülküsü, i tibiób elklazapükü agóltagól kwarile tibiób morroal ngabkanóm. 22:37 Aesaya 53:12 § 22:42 kürü ini wirri azidüdüma ódódogu, Grrik bóktan opor igósa: Ma ini kübül sipa kürükagab. * 22:52 gazirr-gazirr gómól pam, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga: Rrom pamdó bóka bangün gazirr pam. 22:53 Luk 19:47; 21:37

⁵⁴ I Yesun amigóp, da we idüdüp singüldü prristan müót kugupidü. Pita ibü solodó barrkyanan kan akyalórr. ⁵⁵ I ur yungóp müótan kal akólórrón pul basirr aodó. Olgabi i darrpan pokodó bobrralórr. Pita tamórr, da inkü we mórran-mórran bainürr. ⁵⁶ Da darrü zaget ngul oloma oya esenórr ur zyóndü mórrande. Wa oyaka dümdüman we yazilürr, da pamkolpamdó bóktanórr wagó, “Ini pam ta Yesukü asi yarilürr!”

⁵⁷ A Pita we balpinürr wagó, “Kol, ka oyabóka umul-kókla!”

⁵⁸ Karianbóka mórranórra, akó darrüpa Pitan sesenórr, da oyaka bóktanórr wagó, “Ma ta oya darrü umulbain olom módóglá!”

A Pita ma ene pam igó yalórr wagó, “Iba, pam, ka we olom kokela!”

⁵⁹ Aprrapórr darrpan abüs küp ngarkwat kakóm, darrü oloma tóba moboküpdügab wirrianbóka ugón bóktanórr wagó, “Amkoman, ini pam go ta Yesukü yarilürr, zitülkus wa Galili oloma!”

⁶⁰ A Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Iba, pam! Ka umul kokela, ma laróbóka apóndóla!”

Pitazan bóktan yarilürr, karrakarra póyaea ta ugósan bóktanórr. ⁶¹ Olgabi Lod Pitaka tübyalüngürr, dümdüman yazilürr tai oyaka. Da Pitan ugón ngambangólórr, oya Lod ngaen-gógópan ne poko yalórr wagó, “Errkya, karrakarra póyaea bóktan küsil yarile, ma kubó aüd münüm ugón kalpino magó, ma kürübóka umul-kókla.”

⁶² Pita ene müót pul basirrdügab pulkaka burruanórr, da wirribóka yónüm we bainürr.

*Yesun [Tiz Yangónónóp]
(Metyu 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Yesun nidi ngakan kwarilürr, oya tiz angónóm akó amkalóm bainóp. ⁶⁴ I oya ilküp nis mórrkenyórr poko-e nganolop, da we imtinónóp wagó, “Ma ne amkoman prropet nóma namulo, ma kibüka kóbó tópta: marü ia nótó mómkóle?” ⁶⁵ Akó i oya abün kle-kle bóktan opore yalnóp.

*Yesu Balngomól Byarrmarr Pamab Kwóbbazendó Zamngólórr
(Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Zon 18:19-24)*

⁶⁶ Abüsa nóma tübaniklürr, Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam, idipko wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pam, i darrpan pokodó ugón kwób bazenórr. Yesun idüdüp ene kwóbbazendó. ⁶⁷ Olgabi i Yesuka bóktónóp wagó, “Ma ne ene [Kerriso] nómadóla, da kóbó tópta!”

A Yesu ibü nilóp wagó, “Ka ne kubó yabü igó nóma nilnünümo kagó, ka ene olom módóglá, e kubó kürü amkoman koke kangunane; ⁶⁸ akó ka ma kubó ne yabü darrü klamóm nóma nümtinünümo kólbakwata, e kubó kürüka bóktan koke salkomólane.

⁶⁹ Ini tonarrdógab, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab wirri pabodó, Wirri Arüng Godón tutul tangdó, mórrarrón namulo!”

⁷⁰ Olgabi i blamana Yesun imtinóp wagó, “Ia ma tai Godón Olomla?”

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “E kuri bóktórrre: ka módóglá!”

⁷¹ Tibióbka ola apóndako wagó, “Mi myamem darrü oloman bóktan koke arrkrrurre oyakwata. A mi tai tóba taedógabi kuri barrkrrua!”

23

*Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Zon 18:28-38)*

¹ Blaman ene Zu isab [balngomól byarrmarr pama] bazebórr, da Yesun Paelatka* idüdüp. ² Módóga, kotóm ain bóktan amanóm we bainóp wagó, “Ini pam ki kuri eserre kibü pamkolpam ilkió bülióndi. Wa igó bóktanda wagó, ‘Taks mani alióngu Sisan, Rrom king,’ akó igó bóktanda wagó, wa ene [Kerriso-e], Zu isab King.”

³ Da Paelat Yesun we imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módóglá?”
Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Ma kuri bóktóna!”

⁴ Da Paelat ene wirri prristdü akó pamkolpamdó we bóktanórr wagó, “Ka darrü küp koke kuri esena ini pam zaz ainüm akó [kolaean darrem] akyanóm.”

⁵ A i wata arüng ipüdüp oyakwata bóktanóm wagó, “Wa pamkolpam Rrom gabaman bóka bamgünüm bangónóm kainda, wa ne kla umul bainda ini Zudia prrobins kugupidü. Wa Galilim bókyanórr, olgabi ama alabóna tamórr, Zerrusalem wirri basirrdü.”

Yesun Errodka We Idüdüp

⁶ Paelat ini poko nóma arrkrurr, ibü we nümtinóp wagó, “Ini ia Galili oloma?”

⁷ Paelat nóma umul bainürr wagó, Yesu we órdóbóna olom yarilürr, Errod ne prrobins ngakan yarilürr, da oya we zirrapónórr Errodka. Errod ta ugón Zerrusalemóm yarilürr ene tonarr. ⁸ Wa Yesun nóma esenórr, kari barnginwóma koke simiógürr, zitülkus wa oyakwata ne abün bóktan arrkrru yarilürr. Wirri ngarkwatóm oya ubi yarilürr oya asenóm, da kokean esenórr. Errod nae aman yarilürr, Yesu ngibürr [wirri tulmil] ki tómbapóne oya obzek kwata. ⁹ Wa Yesun abün bamtin bóktan poko amtin yarilürr, a Yesu oyaka myamem bóktan koke yalkomólórr. ¹⁰ Ene wirri prrist akó Mosesón gida umulbain pama ola bórrang kwarilürr, da wirri arüngi Yesun kotóm ain bóktan aman koralórr. ¹¹ Da Errod tóba gazirr pampükü oya ngüóng angyalóp, akó [tiz yangónónóp]. Ene kakóm, morroalan wirri darrem tumum mórrkenyórr we atenóp, da we yalkomólóp Paelatka. ¹² Ene ngürr Errod a Paelat gódam we bangurri. Ngaen-gógópan i darrem-darrem bóka bamgün namülnürr.

Yesu Tóba Búdül Bóktan Ipadórr

(Metyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Zon 18:39-19:16)

¹³ Paelat we ngibaunürr wirri prrist, Zu singüldü pam, akó pamkolpam kwób bazenóm wankü. ¹⁴ Wa ibüka we bóktanórr wagó, “E ini pam kürüka sidüdane igó bóktanpükü wagó, ‘Ene ini pama pamkolpam ilkió bülióna Rrom wirri pamdó bóka bamgünüm.’ Ka oya nóma apina yabü obzek kwata, da módóga, ka darrü küp koke kuri esena, oya e ne pokom amigane. ¹⁵ Errod ta darrü kolae koke esene, da wa kibüka ene igósidi salkomóle. E ngakónam; wa darrü kla koke tónggapónórr, da oya darrü zitülkus babula büdülüm. ¹⁶ Da módóga, ka kubó oya karrkukusan sye-i ailo, da zirrapono.”†

¹⁸ Módóga, Zu dudu pamkolpama darrpan mün we górrgónóp wagó, “Ini pam ipüdam, da büdülümpükü emkólám! A Barrabasón irrunam kibüka!” ¹⁹ (Barrabas ugón tümün müötüdü yarilürr, zitülkus wa, ngibürr pampükü, Zerrusalem wirri basirrdü gazirr yarilürr Rrom pampükü, akó wa ta pam büdülümpükü emkalórr.)

²⁰ Paelatón ubi Yesun zirrapónóm yarilürr, da wa akó Zu pamkolpamdó bóktanórr ibü gyagüpitótók alüngüm. ²¹ A i ma güblang-koke we taegwarr kwarilürr wagó, “Krrósó emngyelam, oya krrósó emngyelam!”

* **23:1** Paelat Zudia akó Samarria prrobins alngomól pam yarilürr. Wa Rrom pam yarilürr. † **23:16** Barre Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang opor 17 babula; a wata ngibürrdü asine. Igó bóktanda wagó, “Wa darrpan pam ibüka tümün müötüdügab ki irrune ene tóredó.” (Metyu 27:15 akó Mak 15:6) (Blaman paildi, [Büdül Kórzyón Tóre] nóma amrran yarilürr, Rrom isab bókam tumtum igó yarilürr wagó, ene tóredó Paelat kubó darrpan tümün müötüdü pam ugón irrune.)

²² Aüd ngim wa akó ibüka we bóktanórr wagó, “Iade? Wa ia tai laró kolae tónggapónórr? Ka oyaka darrü küp ta koke kuri esena, wa бүдүл iade ki esene! We zitülkUSDü, ka kubó oya karrkukusan sye-i ailo, da zirrapono.”

²³ A i ma arüing ipüdüp taegwarróm Paelatka wagó, oya wata krrosdó ki emngyelnom. Módóga, ibü taegwarra Paelatón bóktan wóppókal algónórr. ²⁴ Da Paelat gyagüpitótók we esenórr pamkolpamab ubi tónggapónóm. ²⁵ Ene noan ingrinóp tümün müótüdü Rrom pampükü gazirrdi akó pam amkalde, wa oya we irruanórr, Zu pamkolpama noanbókamóm ato kwarilürr. A Yesun ma pamkolpamab tangdó we ingrinürr tibiób ubi alakónóm.

Yesun Krrosdó Emngyelóp

(Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Zon 19:17-27)

²⁶ Gazirr pama Yesun nóma idódnóp, kwat-kwat Saemonón amigóp, Saerrin wirri basirrdügab pam, Zerrusalem wirri basirrdüzan bangrilürr madmad kabledógab. Oya tupodó krros we emngyelóp, ódódóm Yesun solkwat.

²⁷ Wirri pamkolpamab ngoroa zutalórr Yesun solkwat. Abün kola yón gyaur akó yón amto kwarilürr oyabókamde. ²⁸ Yesu tübyalüngürr, da we nilóp wagó, “Zerrusalem kol! Kürü yón amto, a e wa yabiób akó yabiób olmal yón bamtolam. ²⁹ Zitülkus módóga, sab tonarra tame, pamkolpama sab nóma bóktanórrre wagó, ‘Bagürwóm idipako, aroam kol nidipko, olmal basen-koke kol nidipko, akó kokean nidi ngóm bómyanónóp!’ ³⁰ Ene tonarrdó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“ ‘Pamkolpama sab wirri pododó bóktórrre wagó, “Kibüka tóbalók,” akó kari pododó wagó, “Kibü ngatloam!” ’ ‡

³¹ Da módóga, pamkolpama ne kazan arról nugup kle-kle nóma yangórrre inzan tonarre, sab laróga tómbapóne darrü nugupa mólóg nóma baine?” §

³² Gazirr pama nis kolae elklaza tómbapón pampükü we nüdüdüp, ibü бүдүлүmpükü amkalóm Yesukü. ³³ I nóma babzilürr darrü pokodó, ngi “Singül Kak”,* ola oya krrosdó we emngyelóp ene kolae tómbapón pam nispükü, darrü oya tutul kwata, darrü oya banól kwata. ³⁴ Yesu we bóktanórr wagó, “Ba, ibü kolae tonarr norrgonónóm, zitülkus i umul kokeako i ne kla tónggapóndako.”

Módóga, i tibiób ngipükü nugup poko aman kwarilürr pam basenóm wagó, Yesun mórrkenyórr poko nidi ki yazebrre. Inzan kwata i oya mórrkenyórr we arrgrütóp. ³⁵ Pamkolpama bórrangórrón ola ngabkan kwarilürr. Akó Zu singüldü pama Yesun tiz yangónónóp, bóktande wagó, “Wa ngibürr zid bain yarilürr, a wa ma kya tóba kóbó ki zid byó, wa ne ene Kerriso nómade, God noan ipadórr!”

³⁶ Oya gazirr pama ta we tiz yangónónóp: i togobórr oyaka, da oya muran waen we ekyenóp. ³⁷ Da i we bóktónóp wagó, “Ma ne Zu isab King nómadóla, da moba kóbó zid bai!”

³⁸ Oya sisingül wialómórrón nugup pósek amngyelórrón yarilürr. Igó wialómórrón wagó, “Ini Zu pamkolpamab Kinge.”

³⁹ Darrü ne kolae tonarr tómbapón pam emngyelóp krrosdó, Yesun we kle-kle yalórr wagó, “Ia ma ene Kerriso kokela? Moba akó kibü kóbó zid tinünüm!”

‡ **23:30** Pamkolpama ugórr ene poko bóktan kwarile, zitülkus ene wirri azid aeng tonarr kwarile akó ibü ubi kwarile nurrbarinüm. **23:30** Oseya 10:8; Okaka Amzazirrün Kla 6:16 § **23:31** Ini bóktanán küp módóga: Arról nugupa Yesunbóka apónda, darrpanan kolae tonarr koke nótó tónggapónórr. Бүдүл bairrün nugupa kolae tonarr tómbapón kolpambóka apónda. Zitülkus pamkolpama Yesun kle-kle yangónóp, kolae tonarr-koke yarilürr, i kolae tonarrpükü kolpam wirrianbóka kle-kle nangónórrre. * **23:33** Aprrapórr ini pokoan ngi Singül Kak yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü. **23:34** Wórr Peba 22:18 **23:35** Wórr Peba 22:7 **23:36** Wórr Peba 69:21

⁴⁰ A darrüpa oya we agórr wagó, “Ia ma Godón koke gum angóndóla? Ma ta wazan бүдүл apaddóla! ⁴¹ Mi ne kolaean darrem apadódamli, mi ta gaodó apadódamli, zitülkus mibü mibiób kolae tonarra tine. A ini pama darrü kolae kokean tónggapónórr.” ⁴² Da módóga, ene pama we bóktanórr wagó, “Yesu, ma King ngi nóma bateno moba Balngomól Bwóbdü, sab kürü gyagüpi kümanikke!”

⁴³ Yesu oyaka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla; errkya ma kubó kankü namulo Godón Agurr Apapdó.”†

Yesu Nurrótókórr

(Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Zon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ene tonarrdó ugón abüs singülküp yarilürr, da abüsan zyóna piküp bainürr akó tümüna dudu bwób ngaslaorr. Ene tümüna aüd abüs küp ngarkwatóm wamórr; akó [Godón Gyabi Müót] kugupidü ne wirri adrratórrón mórrkenyórra‡ olean yarilürr, tebe aodó nis ór we bangónórr. ⁴⁶ Yesu wirri gyagüpi we górrganórr wagó, “Ba, ka kólba samu marü tangdó angrindóla!” Wa inzan nóma bóktanórr, wa tóba dómdóm ngón we semanórr, da nurrótókórr.

⁴⁷ Ene Rrom gazirr pamab kopo ngakan wirri pama nóma esenórr ne tonarra tómbapónórr, Godón we yagürürr, da we bóktanórr wagó, “Amkoman, ini wata [dümdüm tonarr] pam yarilürr!”

⁴⁸ Blamana nidi kwób bazelórr ene tonarr ilküpi asenóm, i nóma nósenóp ne tonarra tómbapónónóp, i bakonórr tibiób müót basirrdü. I dakla gyaurre tibiób dalgüp we bólkal kwarilürr. ⁴⁹ Blamana Yesunbóka umul nidi kwarilürr, akó ene kolpükü, oya Galiligab ne kola mamooanónóp, barrkyanan kan bórranglórr, da blaman kla nósenónóp.

Yesun Gapókdó Ingrinürr

(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Zon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Ugón ola darrü pam asi yarilürr, ngi Zosep, Arrimatia wirri basirrdügab, Zudia prrobins kugupidü. Wa morroal akó dümdüm pam yarilürr. Wa ene Godón Kingzan Balngomól akyan yarilürr. Wa darrü Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pam yarilürr, a wa koke abinürr ibü bóktan akó tórrmendó Yesun amkalóm. ⁵² Wa Paelatka we wamórr, da Yesun бүдүл бүбүм we yatorr. ⁵³ We wamórr Yesun бүб krrosdógabi alkumilüm. Da we errgótanórr wirri darrem baeb mórrkenyórr, olgabi ma ingülküpdü alüngürrün gapókdó we ingrinürr, we klamdó darrü olom ngaen koke ne ingrinóp. ⁵⁴ Ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr§ yarilürr, zitülkus [Sabada] bókyan kari poko yarilürr.

⁵⁵ Ne kola togoblórr Yesukü Galiligab, Zosepka we zutalórr, da esenóp ene gapók akó Yesun бүб ia ingrinóp. ⁵⁶ Ene kakóm, i we bakonórr ama müót basirrdü, da i morroal ilang elklaza akó бүб balóp idi we tómbapónóp.*

A i ma Sabad ngürrdü ngón bagónórr gida bóktan poko ngarkwatódó.

24

Yesun Bүдүлдүgab Irsümülürr

(Metyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Zon 20:1-10)

† **23:43** Godón Agurr Apap, Mórrke-mórrke módóga: paradise. ‡ **23:44-45** Ene wirri adrratórrón mórrkenyórr Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrirrun yarilürr (Mórrke-mórrke módóga: Most Holy Place ó Holy of Holies). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan. (Bazeb Tonarr 13:10; Lebitikus 16:2; Ibburu Pamkolpam 9:7) **23:44-45** Bazeb Tonarr 26:31-33 **23:46** Wórr Peba 31:5 **23:49** Luk 8:2-3 § **23:54** Sabadankü elklaza tómbapón ngürr Prraede ngürr yarilürr. * **23:56** Zu pamkolpamab bókam tumtum yarilürr morroal ilang oel amasóm бүдүл бүбүдү, kolae ilang arrzümülgum. **23:56** Bazeb Tonarr 20:10; Duterronomi 5:14

¹ Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* irrbianande, ene kola ne morroal ilang elklaza tómbapónóp, we imarruóp ene gapókdó. ² I ene ingülküp anerrón emrrónóp gapók mamtaedógab. ³ A i nóma barrbünürr, i Lod Yesun бүb koke esenóp. ⁴ Izan gyagüpi tótók kwarilürr inikwata, büzyón-babul ibüka ama nis pam nisa trramngórri, ilküp akon ongang bapón mórrkenyórrpükü. ⁵ Tibiób gumdi wakósingül nümngünóp, singül we түp elókóp. Da ene pama ibüka we bóktarri wagó, “E arról pam iade amkündakla бүдүл pamkolpam negako? ⁶ Wa aini babula, oya ma бүдүлдүgab kuri irsümüle. Ia yabü koke ngambangólda, wa yabü ne poka nüzazilóp wa yenkü Galilim nóma yarilürr? ⁷ Wa igó bóktanórr wagó, ‘Ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kolae tonarr isab tangdó küngrirre, kómngyerre krrosdó, akó aüd ngim ngürrdü God sab kürü kürsümüle.’ ”

⁸ Módóga, oya bóktana we ngambangólórr. ⁹⁻¹⁰ Ene kol idi koralórr: Merri Magdalin, Zoana, Merri, Zeimsün aip nótó warilürr, akó inkü ngibürr kol nidi koralórr. Nóma bakolórr gapókdógab, i blaman ini poka we nüzazilóp ene 11 [apostoldó] akó ngibürr ola nidi koralórr. ¹¹ A i ma ene kol amkoman koke nangunóp, zitülkus ibü bóktan ibüka wata küp-koke yarilürr. ¹² A Pita we bupadórr, da we busorr gapókdó; nóma arrngürrürr gapókdó, wa wata ene mórrkenyórr pokaan nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poka-e errgótónóp. Da we alkomólórr gübarirr aengkü akó gyagüpi amaikkü, ne poka tómbapónórr.†

*Yesu Nis Mamoan Olom Nispükü Basenórr, Ema-us Basirrdü Tótók Kwatódó
(Mak 16:12-13)*

¹³ Ene dadan ngürrdü, Yesun nis mamoan olom nisa darrü basirrdü tótók namülnürr, ngi Ema-us, aprrapórr 11 kilomita ngarkwat Zerrusalem wirri basirrdügab. ¹⁴ I igó poka apónkü aurnürr, blaman ne poka tómbapón koralórr. ¹⁵ I ene pokaan ikik namülnürr, Yesu ibü ugón gorram tyónürr. Inkü we tótók yarilürr. ¹⁶ A God ma ibü nóleanórr oya amzyatgum. ¹⁷ Yesu ibü we nümtinürr wagó, “Ia e laróbóka apóndamli e inizan tótókdamli?”

Ibü tótóka we piküp bainürr, gyaur obzeke. ¹⁸ Darrü nótó yarilürr, ngi Kleopas, Yesun we imtinürr wagó, “Ia wata mogob pam dama mató namüla Zerrusalemóm, umul-kók ini tonarr, ola laró poka tómbapónórr ini tonarrdó?”

¹⁹ We imtinürr wagó, “Laró poka tómbapónórr?”

I bóktan we yalkomórrri wagó, “Yesunkwata, Nazarretgab! Wa prropet yarilürr, wirri tomkompükü bóktande akó tórrmende, Godón akó blaman pamkolpamab obzek kwata. ²⁰ Wirri prrist akó mibü singüldü pama oya ipüdóp, da we nókyenóp ama Rrom wirri pam oya бүдүлдү angrinüm. Da we emngyelóp krrosdó. ²¹ A ki ma nae aman kwarilnürrü wa nótóke, sab Israel pamkolpam wató [aurdü amóne]! Ó ene tumum, ini ma aüd ngim ngürr yarile ene poka tómbapónóm. ²² Akó ene tumum, ngibürr kola kibü gübarirr aengan ngisitínóp. I irrbianande gapókdó ogobe, ²³ a darrü бүb ta koke eserre! I togobe, kibü түzazirre wagó, anerrua ibüka okaka түbini. Ibü idi nüzazirre wagó, Yesu arróla! ²⁴ Olgabi kibü ngibürr gómdamala gapókdó we ogobe, da gapók wata enezan yaril kolazan bóktórrre, a oya ma koke eserre.”

²⁵ Da wa ibüka we bóktanórr wagó, “E amkoman gonggoanakla! E zaorrónakla amkoman bangunüm, prropeta blaman ne poka bóktónóp! ²⁶ Ia ene [Kerriso] ini elklazabme koke ki azid aenge, akó tóba [wirri kómal zyóndü] bangrine?” ²⁷ Da wa

* **24:1** Udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr. **24:6** Metyu 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33 † **24:12** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó atang poka 12 babula.

ibüka we müsirrga yónürr Godón Wibalómórrón Bóktana ne poko bóktan yarilürr oyakwata. Wa Mosesón Pebadó‡ bókyanórr, da olgabi ama blaman Prropetab Pebadó.

²⁸ I basirrgan ngorram ain kwarilürr i nóla tótók kwarilürr, Yesu ama wata tótók yarilürr wamaka wa darrü bwóbdü tótókdase; ²⁹ a i oya wirri arüngi we yatorri wagó, “Kibüka ala burrrmat, zitülkus irrüba amzik kari pokoa.” Da wa inkü müótüdü we bangrinürr ibüka burrrmatóm. ³⁰ Wa inkü alom nóma mórran-mórran bainürr, wa brred ipadórr, Godón eso ekyanórr. Syórr yangónórr, da ibü we nüliónürr. ³¹ Ibü ilküpapükü we tomgolóp wagó, ini amkoman Yesu-e! I nóma emzyatórri, wa we kolaebóka bainürr. ³² I darrem-darrem tibiób we bamtirri wagó, “Ia mibü moboküpdü bagürwóma koke bangrine,§ wa minkü kwatódó nóma ikik yaril, akó Godón Wibalómórrón Bóktan nóma amgol yaril kibüka? Wata amkoman.”

³³ I bupadürrri, büsai olgabi ama Zerrusalem we alkomórri. Ola i Yesun 11 apostol we nómrónóp ngibürr kolpampükü darrpan pokodó. ³⁴ Ene apostola ibüka bóktónóp wagó, “Wata amkoman! Lodón kuri irsümüle бүдүлдүgab! Saemon Pitaka ta okaka tübine!”

³⁵ Módóga, ene nisa ibüka we adrratrrri ne pokoa tómbapónórr kwatódó, akó i Yesun ia emzyatórri wa brred nóma syórr yangónórr.

Yesu Tóba Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr

(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Zon 20:19-23; Apostolab Tórrmen 1:6-8)

³⁶ I enezan ikik koralórr inikwata, Yesu tüób ugón ibü aodó we trramngólórr. Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.”*

³⁷ I barrkürürr akó guma yazebórr, zitülkus ibü gyagüpitótók igó yarilürr, wamaka i mórrke asendako. ³⁸ Wa ibüka we bóktanórr wagó, “E ia gum iadeakla? Akó e ninis gyagüpitótók iadeakla kürükwata? ³⁹ Kürü tang a wapór kóbó ngabkónam. Ini amkoman kótókla, ka mórrke kokela. Kóbó kamurram, da e kubó esenane; бүдүл mórrkean murr a kus babulako, e enezan asendakla kürü ma asinko.”

⁴⁰ Wa ini bóktan nóma elakónórr, wa tóba tang nis akó wapór nis we nómtyenóp. ⁴¹ Zitülkus ibü bagür asi yarilürr akó i gübarirr aengóp, i nabe amkoman angunüm kain koralórr. Wa ibü we nümtinóp wagó, “Ia yabü aini darrü kla asine alom?” ⁴² I oya aungürrün wapi murr poko we ekyenóp, ⁴³ da wa ipadórr, we elóngórr ibü obzek kwata.

⁴⁴ Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Ene ka yabü ini poko nilarre, ka yenkü nóma namülnürrü: kürükwata blaman ne kla wibalómórrónko Mosesón Gida Bukdü, Prropetab Pebadó, akó Wórr Pebadó, amkoman ki tómbapónónóm Godón bóktan küppükü ainüm.”

⁴⁵ Da wa ibü gyagüpitótók we tapanukuóp Godón Wibalómórrón Bóktan [küp amzyatóm]. ⁴⁶ Wa ibü we nilóp wagó, “Godón Wibalómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, sab ene Kerriso azid aenge akó бүдүлдүgab sab türsümüle aüd ngim ngürrdü. ⁴⁷ Pamkolpama sab ini bóktan amgolnórre Kerrison ngidü, ini tüpan blaman bwóbbwób pamkolpamdó: sab God ibü kolae tonarr norrgorre, Godka nidi tübyalüngórre tibiób kolae tonarrdógabi. Ini pokoa sab Zerrusalemóm bókyene. ⁴⁸ E yabiób ilküpi ne kla nósenarre akó yabiób güblange ne kla barrkürürrü, e sab ngibürr pamkolpamdó бүдүрrat kwarilünke. ⁴⁹ Tübarrkrru, ka küób sab yabüka zirrsapono, kürü Aba [alkamül-koke bóktan] ne klamóm nókyenóp. A e sab ini wirri basirrdü akyan kwarilünke, kókó kwitümgabi arünga sab tupe yabüka.”

‡ 24:27 Mosesón ne pebako, ini 5 pebako Ngaep Bukdü: Bwób Zitül, Bazeb Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi. § 24:32 “Ia mibü moboküpdü bagürwóma koke bangrine, ...”, Grrrik bóktane ma inzan angrirrüna: “Ia mibü moboküpa urazan koke baebli, ...” * 24:36 Ngibürr Grrrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, ini poko babula: Wa ibüka we bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.”

God Yesun Sipadórr Kwitüdü
(Mak 16:19-20; Apostolab Tórrmen 1:9-11)

⁵⁰ Ene kakóm, Yesu ibü Zerrusalem wirri basirrdügab we nolngomólóp, tai kókó Betani basirr minggüpanan. Wa tóba tang kwit nyónürr, da ibü bles we ninóp. ⁵¹ Wa ibüzan bles bain yarilürr, wa ibü we bimgatórr, da God oya we sipadórr kwitüdü. ⁵² Da oya we yagürnóp. Olgabi i we bakonórr Zerrusalem wirri bagürwómpükü. ⁵³ I wata blaman ngürrzan [Godón Gyabi Müótüdü] koralórr Godón agürüm.

Lukün Peba aini blakónda.

Morroal Bóktan Yesunkwata Zon Ne Bóktan Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Zon wa darrü Yesun umulbain olom yarilürr. Wa tóba ngi kokean ngiblianda, a wa tóba inzan ngiblianda wagó, “*Yesun [moboküpdü ubi] neanka yarilürr,*” (13:23) zitülkus wa Yesun moboküpdü gódam yarilürr.

Ini Zonón peba Yesun okaka amzazilda wagó, wa Godón Bóktane, nóto “*pa-makanóm bainürr, da mibü aodó ngyaben yarilürr*” (1:14). Ini Morroal Bóktan peba wialómórr ugósüm oya peba atang pamkolpama ki amkoman yangurre wagó, Yesu wa Godón Olome, Zidbain Olom, Godón [alkamül-koke bóktan] ngarkwatódó. Akó ibü sab [ngarkwat-koke arról] asi yarile ibü amkoman bangunanme (20:31).

Ini peban ngaen-gógópan pokoa darrpan-darrpan [arüng tonarrankwata] bóktanda. Ini arüng tonarra amtyandako, Yesu Godón Olome, Zidbain Olom, Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó. Darrü pokoa bóktanda wagó, ngibürr pamkolpama Yesun mamooan pamkolpamóm bainóp, ngibürra ma dakla oyaka bóka bamgün kwarilürr akó aibóka bangón kwarilürr Yesun amkoman angunüm. Sapta 13-17 igó poko wialómórróna, Yesu ne poko bóktan yarilürr tóba umulbain olmaldó dómdóm irrüb, oya ne irrüb amigóp. Dómdóm pokoa Yesun бүдүлankwata bóktanda, tóba arsümülankwata bóktanda, akó bóktanda wagó, wa ene kakóm, ia pupo bainürr tóba umulbain olmaldó.

Darrü wirri kla ini pebadó módóga: God ngarkwat-koke arról akyanda Yesu Kerrisokama ibüka, nidi amkoman angundako wagó, Yesu wa kwata Godka, amkoman bóktana, akó arróla.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Bóktan Opora pamakanóm bainürr 1:1-8
- B. Zon Baptaes Bain Paman akó Yesun ngaen-gógópan umulbain olmal 1:9-51
- C. Yesun zaget panzedó 2:1-12:50
- D. Yesun dómdóm ngürrako Zerrusalemóm akó minggüpanan basirrdü 13:1-17:26
- E. Yesun amigóp akó бүдүлүmpükü emkólóp 18:1-19:42
- F. God Yesun irsümülürr бүдүлдүgab akó Yesu pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó 20:1-31
- G. Yesu akó pupo tübyónürr tóba umulbain olmaldó Galili prrobinsdü 21:1-25

Bóktan Opora Pamakanóm Bainürr

¹ Ngaen bwób zitüldü, wata Bóktan Opor yarilürr, God түp a pүlpүl solodó tónzapónórr. Bóktan Opor Godka asi yarilürr, akó wa tüób God yarilürr. ² Wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldü Godkü. ³ God blaman kla Bóktan Oporódóma tómbapónórr. Wa ne babul nóma ki yaril, darrü klama kokean ki tómbapóne. ⁴ Wa arról zitülkus yarilürr, akó ene arról, zyón yarilürr pamkolpamabkü. ⁵ Zyóna tümündü ongang bapóna. A tümüna ene zyón kokean emzyatórr.*

⁶ Da darrü pama tamórr, God noan zirrsapónórr, ngi Zon. ⁷ Ene oloma tamórr pamkolpamdó бүдүrratóm ene zyónankwata. I blamana ki barrkrrue, igósüm zyón amkoman ki yangurre. ⁸ Zon tüób zyón koke yarilürr, a wa zyónankwata бүzazilüm tamórr. ⁹ Ene amkoman zyón, blaman pamkolpam zyón nóto aliónda, wa түpdü tótókda.

* 1:5 Aprrapórr ini bóktan darrü küp módóga: A tümüna ene zyón kokean itamünürr.

¹⁰ Bóktan Opor ini tüpdü asi yarilürr. Ini tüpa oyakama tómbapónórr, a ini tüpa ma oya kokean emzyatórr. ¹¹ Wa tóba bwóbdü tamórr: a tóbanan pamkolpama ma oya koke ipüdóp. ¹² A oya nidi ipüdóp akó amkoman yangunóp, da wa ibü dümdüm nókyenóp Godón simanal akó ópal olmalóm bainüm. ¹³ I Godón olmalóm pamakan óedógab akó ubidügab koke bainóp, pam a kol olmalzan basendamli. A i Godón tóba ubi ngarkwatódó tóbabótórr.

¹⁴ Bóktan Opora pamakanóm bainürr, da mibü aodó ngyaben yarilürr. Mi oya [wirri kómal zyón] esenóp, Aba tóba darrpanan moboküpdü Olom ne kla ekyanórr. Oya [gail tonarr] akó amkoman bóktan kari koke namülnürr.

¹⁵ Zon oyakwata adrrat yarilürr. Wa wirri arüngi igó bóktanórr pamkolpamdó wagó, “Ene olom módóga, ka noanbóka apón namülnürrü wagó, ‘Kürü solkwat sab nótó tame, kürükagabi kari kokea, zitülkus wa ngaen-gógópan amtomólórrón pama, a kótó koke.’ ”

¹⁶ Oya ngarkwat-koke gail tonarr asine, da wa mibü blaman bobarrzan metat gail tonarr we aliónda. ¹⁷ God Moseskama gida nókyenóp.† A gail tonarr akó amkoman bóktana wa Yesu Kerrisokama turrürr. ¹⁸ Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi, wata tóba darrpanan olom Yesu. Wa tüób Gode, akó wa Aban nólógpdóma; mibü Godónbóka wata umul-umulan ngititinóp.

*Zon [Baptaes Bain] Paman Bóktan
(Metyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)*

¹⁹ Zu wirri ngi pama Zerrusalem wirri basirrdügab ngibürr [prrist] akó Libae‡ zitül pam zirrapónóp Zonka, oya amtinüm wagó, “Ia ma nótókla?”

²⁰ Wa kokean bangónórr ibüka bóktan alkomólóm; wa ibüka panzeana pupo bainürr wagó, “Ka ene [Kerriso] kokela.”

²¹ I akó imtinóp wagó, “Da ia ma nótókla? Da ma ia Ilaeza?”

Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ka Ilaeza kokela.”

I akó oya imtinóp wagó, “Da ma ia ene [Prropetla]?”§

Zon bóktan yalkomólórr wagó, “Koke.”

²² Da i oya akó imtinóp wagó, “Ma ia nótókla? Ki kubó ene küp bóktan yalkomórre kibü nidi zirrtapórre. Ma mobabóka ia namulo?”

²³ Zon ibüka bóktan poko yalkomólórr, prropet Aesaya ne poko bóktanórr wagó, “Ka módóglá, [ngüin-koke bwóbdü] nótó taegwarrdóla wagó, ‘Kwat dümdüm alótam [Lodón] tótókóm.’ ”

²⁴ [Parrisía] ngibürr pam zirrapónóp tibiób aodógab. ²⁵ Ene pama Zonón imtinóp wagó, “Da ma ne ene Kerriso o Ilaeza o ene Prropet koke nóma namulo, ma wa pamkolpam iade [baptaes baidóla]?”

²⁶ Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka nae-e baptaes baidóla, a yabü aodó darrüpa we zamngólda, e umul kokeakla ene nótóke. ²⁷ Wa kürü solkwat tótókda. Ka ta ngarkwatódó kokela oya wapórdó bamel kla sye agom.”*

²⁸ Ini tórrmen tulmila Betanim† tómbapónóp, Zodan tobarr dakla dorrodó, abüsa nólgabi banikda. Zon pamkolpam ene we baptaes bain yarilürr.

† **1:17** God Moseskama ne gida nókyenóp, da ini pebadómako: Bwób Zitül, Bazeb Tonarr, Lebitikus, Bótang Peba, akó Duterronomi. ‡ **1:19** Libae darrü zitül yarilürr Isrraelóm. Ene zitülan pam [Godón Gyabi Müótüdü] zaget zitül kwarilürr. Ibü zaget we kla koralórr: Godón Gyabi Müótüdü zaget elklaza ngabkan akó [altadó] ne kla amsel koralórr. § **1:21** [Zu pamkolpama] igó gyagüpitótók kwarilürr: ini tüpan ngyaben tonarra sab nóma blakónóm kain yarile, darrü wirri Prropeta tame Godón bóktan bürtratóm pamkolpamdó. **1:21** Duterronomi 18:15, 18; Malakae 4:5 **1:23** Aesaya 40:3 * **1:27** Ini bóktanán küp módóga: Yesu wa wirri yarilürr Zonkagab, da Zon tóba igó ngabkanórr wagó, “Ka ta gaodó kokela ene karian zaget tónggapónóm Yesuka.” † **1:28** Ini Betani aprrapórr Zodan tobarrdó darrü bwób ngi yarilürr. Darrü Betani ma wirri basir yarilürr, Zerrusalem minggüpanan, Merri, Marra, akó Lazarrus ne ngyaben kwarilürr (11:1).

Godón [Sip] Kupo

²⁹ Darrü ngürr Zon Yesun tóbaka tótókde esenórr, da bóktanórr wagó, “Ngakónam, Godón Sip Kupo‡! Ini tüpan kolae tonarr sab wató amóne. ³⁰ Ene olom módóga, ka noanbóka apón namülnürrü wagó, ‘Kürü solkwat pama tótókda. Wa kürükagabi kari kokea, zitülkus wa ngaen-gógópan amtómólórrón pama, a kótó koke.’ ³¹ Ngaen-gógópan ka ta oyabóka umul-kók namülnürrü, wa tai nótóke. Ka wa nae-e baptaes bainüm tamórró, we zitülkusdü, Isrrael pamkolpam oyakwata umul-umulan ngibtanóm!”

³² Zon ibüka bóktanórr wa ne kla esenórr wagó, “Ka Godón Samu eserró kwitümgabi abindi, oya kwitüdü amngyelde nurre póyae buli, da metat we bainürr. ³³ Ka tai ugón oyabóka umul-kók namülnürrü igó, wa tai nótó yarilürr, a God, kürü nótó zirrkapónórr nae-e baptaes bainüm, kürübóka wagó, ‘Godón Samua sab kwitümgabi tame. Ngón ngagónóm noaka tómgyele, da ene olom módóga: Godón Samu-i baptaes bain pam.’ ³⁴ Ka eserró ene pokoa nóma tómbapónórr, da ka wa igó namulo, wa Godón Olome.”

Yesun Ngaen-gógópan Umulbain Olmal

³⁵ Darrü ngürr Zon wata tóba nis umulbain olom nispükü zamngól yarilürr dadan pokodó, Zodan tobarr kabledó. ³⁶ Wa Yesun esenórr, ibü nóma nórrgratlórr, da bóktanórr wagó, “Ngankónam, ene Godón Sip Kupo!”

³⁷ Da umulbain olom nisa oya arrkrrurri wa nóma bóktanórr ene pokó, da Yesuka we akyarri. ³⁸ Yesu kakóm tübyalüngürr, ibü nósenórr oya mamóande. Wa ibü nümtinürr wagó, “E ia laró amküdamli?”

I oyaka bóktan yalkomórrri wagó, “Rrabi, ma ia nubó nyabendóla?” (Rrabi, oya küp módóga: Umulbain Pam.)

³⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Turram asenóm.” Simam abüs küp ugón tokomdó yarilürr, da i we ogobórr. Wa ibü nómtyenóp wa ne nyabén yarilürr. Ene ngürr pokó usakü we amanikóp.

⁴⁰ Ene olom darrü Endrru yarilürr, Saemon Pitan§ narezoret, Zonón bóktan nidi arrkrrurri akó Yesuka nidi akyarri. ⁴¹ Dümdüman ene kakóm, Endrru tóba narezoret we esenórr, Saemonón, da oya we izazilürr wagó, “Ki ene Mesayan kuri eserre!” (Mesaya, oya küp módóga: [Kerriso].) ⁴² Da wa Saemonón Yesuka we idódürr.

Yesu oya nóma esenórr, oyabóka wagó, “Marü ngi Saemone, Zonón olom. Da marü sab ngimlianórrre Sipasbóka.” (Sipas akó Pita, ibü küp darrpan módóga: ingülküp.)

Yesu, Pilip akó Natana-el, Ibü Nginaunürr

⁴³ Darrü ngürr Yesu Galili prrobinsdü tótókóm gyagüpitótók esenórr. Da i Pilipdi nóma baserri, oyabóka wagó, “Kürüka tókya!” ⁴⁴ Pilip Betsaeda wirri basirr pam yarilürr. Endrru akó Pita ta we basirr pam nis namülnürrü. ⁴⁵ Pilip Natana-eldi baserri, da oya izazilürr wagó, “Ki ene pam kuri eserre, Moses noanbóka wialómórr Gida Pebadó, akó ngaen prropeta ta noanbóka wialómóp. Wa Yesue, Zosepón olom, Nazarret wirri basirr olom!”

⁴⁶ Natana-el oya imtinürr wagó, “Ia darrü morroal klama sab tame Nazarret basirrdügabi?”

Pilip oyabóka wagó, “Da yao, asenóm tam!”

⁴⁷ Yesu Natana-elón nóma esenórr tóbaka tótókde, oyakwata bóktanórr wagó, “Ngakónam, amkoman Isrrael pam yóni! Oyaka obae tiz babulana!”

⁴⁸ Natana-el Yesunbóka wagó, “Ma kürübóka ia umulbaina?”

‡ 1:29 Zon Yesun sip kupobóka igósidi ngilianda, oya sab krrosdó emngyerre pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm. § 1:40 Pita, Grrik bóktane oya küp módóga: Wirri Ingülküp.

Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Pilip marü solodó ngimaune, a ka wa marü ngaen-gógópan móserró, ene [pig] nugup murrdü mórrande.”

⁴⁹ Natana-el Yesunbóka wagó, “Umulbain Pam, ma Godón Olomla! Ma Isrrael pamkolpamab Kingla!”

⁵⁰ Yesu wagó, “Da ia ma kürü amkoman kuri kanguna, zitülkus ka marü igó mila, ka marü móserró ene pig nugup murrdü mórrande? Ini wa kari-kari yaril, a ma sab wirrian tórrmen tulmil nósenónómo!” ⁵¹ Akó wa ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab pülpül esenane tapabakudi, akó Godón [anerru] nósenane kwitüm angürdi akó tüpdü abindi kürü búbana, Pamkolpamab Olom nótokla!”*

2

Keinanóm Kol Amióg Tóre

¹ Nis ngürr kakóm, Keina basirrdü kol amióg tóre yarilürr, Galili Prrobinsdü. Yesun aip ola warilürr. ² Yesun tóba umulbain olmalpükü ta ngisaunóp ene kol amióg tóredó tótókóm. ³ Waena nóma blakónórr, Yesun aipa oyabóka wagó, “Ibü waena kuri blakóne.”

⁴ Yesu aipbóka wagó, “Kürü aip,* gyaurka, ma kürü iade dayóndóla ini müpdü? Kürü panzedó zaget ngarkwat koke kuri semrróne.”

⁵ Yesun aipa ene tóredó zaget pam nilóp wagó, “Kubó e tónggapónamke, wa yabü ne kla tólbaelóm nilórrre!”

⁶ Ene pokodó, 6 ingülküpi tólbaelórrón wirri nae bele asi kwarilürr. Blaman darrpan-darrpan beledó kókó 80 lita ama 120 lita ngarkwat arrngamdako. [Zu pamkolpamab] gida ngarkwatódó, ma kubó ene nae-e tang a wapór bagulo, solodó tórem igósidi wamo. Akó alo bamngul kla bagulümpükü orrngamlórr ene nae. We zitülkUSDü, ene bele we igósidi irrbünóp. ⁷ Yesu ene zaget pam nilóp wagó, “Ini bele nae-e blaman ugó bórrngómam.” I nórrngómóp kókó ibdü. ⁸ Da wa akó ibü nilóp wagó, “Errkyadan nae sokol ugó itam darrü beledógab. Kubó idüdamke tóre ne pama alngomólda.” Da i ene nae we idüdóp oyaka. ⁹ Ene naea ugón waenóm bümzazilürr. Tóre alngomól pama ene waen nóma apókórr, wa darrü umul babul yarilürr ene waen nubógabi sidüdrre. Ene nae ne zaget pama itóp, wata umul idi kwarilürr. Da tóre alngomól pama, kol nótó zumige, oya nyaunürr. ¹⁰ Oyabóka wagó, “Bobarr tóredó waen nidi alióndako, i ngaen-gógópan morroal waen alióndako. Pamkolpama barrkyananbóka nóma enórre, ene kakóm, i akó popa waen alióndako. A ma wa morroalan waen irratnórró ngarkwat kókó ta errkya!”

¹¹ Yesu tóba ini ngaen-gógópan [wirri tulmil] we tólaelórr Godón arüng pupainüm, Keina basirrdü, Galili Prrobinsdü. Wa tóba [wirri kómal zyón] we okaka imzazilürr. Oya umulbain olmala amkoman we yangunóp.

¹² Ene kakóm, Yesu, tóba aip, simanal zoretal, akó umulbain olmalpükü we wamórr Kaperrna-um wirri basirrdü. Ngibürr ngürr ola amanórr.

Yesu Pamkolpam Kolabütan Yarilürr [Godón Gyabi Müótan] Kal Akólórrón Pul Basirrdü

(Metyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ [Büdül Kórzyón Tóre] minggüpanan nóma yarilürr, Yesu Zerrusalem wirri basirrdü igósidi wamórr. ¹⁴ Ola Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirrdü wa kolpam nósenóp, [kau], [sip], akó nurre póyae nidi sel bain, akó mogob

* **1:51** Ini Yesun bóktanán küp módóga: Yesu wa batazana, kasilüm tüpdügab ama pülpüldü, akó pülpüldügab ama tüp. Wa pam a God, ibü aodóma. **1:51** Bwób Zitül 28:12 * **2:4** kürü aip: Grik bóktane ma inzan angrirrüna: kol. Gizra bóktane ma morroal kokea aip inzan ngilian, da aipbóka igósidi wialómórróna. **2:12** Metyu 4:13 **2:13** Bazel Tonarr 12:1-27

pamkolpamab mani nidi sensi bangón† kwarilürr, tibiób tógaldó mórrande. ¹⁵ Da Yesu müsämüszan kla tólaelórr sye poko-e, da wa ene kau a sip akó ola nidi kwarilürr, ibü kolabütan yarilürr [Godón Gyabi Müótüdügab]. Mani nidi sensi bangón kwarilürr, ibü tógalpükü ta okaka izazilürr. Wa mani küp popa arngenórr. ¹⁶ Gainao póyae nidi sel bain kwarilürr, ibü arüng bóktan nókyenóp wagó, “Ini elklaza algabi ugó yusam! Kürü Aban müót myamem elklaza bumióg bwóbüm ain-gu!” ¹⁷ Da oya umulbain olmalab ngambangólórr Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanda wagó, “Kürü bübdü urazan baebda marü müótan morroalóm.”‡

¹⁸ Zu wirri ngi pama Yesun imtinóp wagó, “Ma ia nadü wirri tulmil tónggaponó Godón arüng pupainüm kibü asenóm igó, marü ene dümdüm asine inzan kla tómbapónóm?”

¹⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ini Godón Gyabi Müót ilgütam! Aüd ngürr kugupidü ka akó sab elo.”

²⁰ I Yesuka bóktónóp wagó, “Kibü 46 pail yazebórr ini Godón Gyabi Müót aelóm! Ia ma akó amkoman aüd ngürr kugupidü elo?”

²¹ Yesu wa ne Godón Gyabi Müótbóka apón yarilürr, wa tóba büb okaka imzazilürr. ²² Yesun бүдүлдүгab solkwat nóma irsümülürr, oya umulbain olmalab ugón ngambangólórr wagó, wa ini poko bóktanórr, da i blamana Godón Wibalómórrón Bóktan amkoman yangunóp, akó Yesu ne poko bóktanórr.

Yesu Umula Pamkolpamab Moboküpdü Ne Klame

²³ Yesu Zerrusalem wirri basirrdüzan yarilürr ene Bүдүл Kórzyón Tóredó, abün pamkolpama oya amkoman yangunónóp, oya wirri tulmil nóma nósenónóp wa ne kla tómbapón yarilürr Godón arüng okaka amzazilüm. ²⁴ Yesu ibü taiwan amkoman koke nangunóp, zitülkus wa blaman ene pamkolpambóka umul yarilürr. ²⁵ Wa pam koke ki yamküne oya umul-umulan ngitanóm pamkolpamabkwata, zitülkus wa umul yarilürr ibü moboküpdü ne kla koralórr.

3

Yesu akó Nikodimus

¹ Ola darrü Zu pamkolpam balngomól pam asi yarilürr, ngi Nikodimus. Wa tüób Parrisi yarilürr. ² Darrü irrüb, wa Yesuka wamórr. Oyabóka wagó, “Rabi, ki umulakla ma umulbain pamla, ma Godkagabi tamórró. Darrü pama inzan [wirri tulmil] kokean okaka imzazile Godón arüng pupainüm, mazan tómbapóndóla, ngarkwat kókó ta God oyaka asi yarile.”

³ Yesu oyabóka wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü pam gaodó kokea asenóm God ne balngomólda Kingzan,* ngarkwat kókó wa akó tómtómóle nis ngim.”†

⁴ Nikodimus oyabóka wagó, “Dódórr bairrün pama akó ia tómtómóle? Wa ia gaodóma aipan bikómdü akó alkomólóm, nis ngim amtómólóm?”

⁵ Yesu oyabóka wagó, “Ka marü amkoman poko ayaldóla: darrü pam gaodó kokea Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm, ngarkwat kókó wa naedógab‡ akó Godón Samudügab tómtómóle. ⁶ Bүbankwata pama pamdógab amtómólda; Godón Samudügab nótó amtómólda, oya igósidi Godón Samua alngomólda. ⁷ Ma wa

† **2:14** mani sensi bangón: Ngibürr mogob pamab mani wirri arüng koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm. Wata Taerr wirri basirrdü ne mani tómbapónónóp, oya gaodó yarilürr Godón Gyabi Müótüdü zagetan ngitanóm, zitülkus oya arüng wirri yarilürr. ‡ **2:17** [Mesaya] ini bóktan opor Abdó bóktanda Wórr Pebadó.

2:17 Wórr Peba 69:9 * **3:3** Ini Yesun bóktan küp módóga: darrü pama Godón pamkolpampükü kokean dabine, ngarkwat kókó wa akó tómtómóle nis ngim. † **3:3** Grik bóktan opor igó amzazirrüna: nis ngim, oya darrü küp módóga: kwitümgab. ‡ **3:5** Naean küp módóga: baptaes. Izikiel 36:25-27 kugupidü, nae akó samu ta nizan wialómórrónamli. Naean küp módóga: kolae tonarr bagul, samuan küp módóga: moboküpdü Ab akyan.

gübarirr aenggu, zitülkus ka marü igó mila, e akó tóbaboto nis ngim. ⁸ Wóra busodase oya ubi nubó busoma. Ma bubukwóm arrkrrudóla, a ma wa umul-kókla wa nólgbati tótókda ó wa nubó busodase. Ma gaodó kokela wór alngomólóm. Da ene inzana ibüka, Godón Samudügabi nidi babótódako.”

⁹ Nikodimus oyabóka wagó, “Ini klama ia nadü tulmili tómbapórre?”

¹⁰ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma wa Isrrael pamkolpamab wirri umulbain pamla, a ma wa umul-kók iadela? ¹¹ Ka wa marü amkoman poko ayaldóla: ki we klambóka ikikdakla, ki umul ne klamakla, akó we kla pupo baidakla ki ne kla nósenóp, da e blamana kibü bóktan apadóm kokeakla. ¹² E kürü amkoman koke angundakla, ka ne yabüka ini tüpan elklaza kwata nóma bóktandóla. Da e wa kürü amkoman ia kangunane, ka ne yabüka kwitüm elklazabóka nóma bóktan namulo? ¹³ Ka ini poko bóktandóla, zitülkus darrü pama kwitüm kokean kuri kasile, wata kótó, Pamkolpamab Olom nótókla, kwitümgab nótó tübinürr.

¹⁴ “Moses brronze tónggapórrón gwar§ aulizan kwit yónürr [ngüin-koke bwóbdü], ene ta inzana, kürü ta sab inzan ngarkwatódó kwit kirre, Pamkolpamab Olom nótókla. ¹⁵ Ene igósüm, kürü amkoman nidi kangurre, sab [ngarkwat-koke arról] ipüdórrre. ¹⁶ Godón moboküpdü wirri ubi yarilürr ini tüpan pamkolpamdó, igósüm wa kürü ibü kókyanórr, tóbanan darrpanan olom, kürü amkoman nidi kangurre, kokean bamrükrre, a i ma sab ngarkwat-koke arról ipüdórrre. ¹⁷ God tóba olom ini tüpdü igósüm koke zirrsapónórr pamkolpam zaz bainüm akó [kolaean darrem] aliönüm, a wa ibü zid bainüm zirrsapónórr.

¹⁸ “Kürü amkoman nótó kuri kangune, God oya koke zaz ine akó kolaean darrem koke ekyene. A kürü amkoman kokean nótó kuri kangune, God oya kuri zaz ine akó kolaean darrem ekyene, zitülkus wa kürü amkoman koke kangune, Godón darrpanan olom. ¹⁹ God sab pamkolpam ini zitülkusdügabi büdüldü zirrnápórrre: zyóna wa kuri tamórr ini tüpdü, a pamkolpamab ma kari ubi kokea tümündü ngyabenóm. Ibü ubi babula zyóndü ngyabenóm, zitülkus ibü tórrmen tulmil kolaeako. ²⁰ Kolae elklaza nótó tómbapónda, wa zyón alzizi amanikda, akó zyóndü koke tame, zitülkus pamkolpama oya kolae kena esenónóm. ²¹ Nadü pama Godón amkoman bóktan ngarkwatódó ngyabenda, wa zyóndü kuri tame. Ene igósüm, sab emzyetórrre wagó, wa tóba tórrmen tulmil Godón amkoman angundi tómbapónda.”

Yesu akó Zon [Baptaes Bain] Pam

²² Ene kakóm, Yesu tóba umulbain olmalpükü Zudia prrobinsdü bangrinürr. Wa ola barrkyananbóka ngyabelórr inkü. Wa wezan yarilürr, pamkolpam baptaes nyónónóp. ²³ Zon ugón ta baptaes bain yarilürr Aenonóm, Salim basirrdügabi wirri kan koke, zitülkus ene pokodó arób nae kari koke yarilürr. Pamkolpama oyaka ogoblórr baptaes bainüm. ²⁴ Ini wa ngaen-gógópan bókama, Zonón tümün müótüdü angrin küsil nóma kwarilürr.

²⁵ Zonón ngibürr umulbain olmala darrü Zu pampükü ongyalóm bainóp wekwata, darrü pama [kolkal] ia baine Godón ilküpdü, nae-e aguldi. ²⁶ Da i Zonka we ogobórr, oya izazilóp wagó, “Umulbain pam, mankü ne pam yarilürr Zodan tobarr dakla dorrodó, abüsa nólgbati banikda, ma noanbóka apón namülnürrü, wa ta baptaes baidase errkya, da blamana ama oyaka tótókdasko!”

²⁷ Zon ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Pama igósidi apadóda, oya God ne kla akyanda kwitümgab. ²⁸ E yaib kürü kuri kurrkrruarre, ka ne poko bóktan namülnürrü, ‘Ka ene [Kerriso] kokela, kürü oya singül kwata zirrkapónóp.’ ²⁹ Kol nótó zumige, ene kol oyano. Oya gódam pam nótóke, wa nólgópp kwata zamngólda.

§ 3:14 gwar: Ene amkoman gwar koke yarilürr, ene tange tónggapórrón gwar yarilürr, brronzdógabi. Mórrke-mórrke módóga: bronze. (Bótang Peba 21:8-9) 3:24 Metyu 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

Wa kari bagürwóm ta kokea, kol nóto zumige, oya bóktan nóma arrkrruda. Ka ta inzan, ka kari bagürwóm ta kokela.* ³⁰ Oya ngia wirri kwitüm ki bain kürükagab. Kürü ngia ki tüp aup!”

Ene Nótoke, Kwitümgab Nóto Tamórr

³¹ Zon akó igó bóktanórr wagó, “Ene nótoke, kwitümgabi nóto tamórr, wa blaman kolpamdógab wirria. Tüpdügab nóto tamórr,† wa ini tüpane, akó tüpan elklazabkwata bóktanda, a ene nóto tamórr kwitümgabi, wa wirria blamandógab. ³² Wa we poko adrratóda, wa ne kla esenórr akó arrkrrurr ola, da kolpama ene bóktan [küp koke apadóda]. ³³ A ene bóktan nóto apadóda, wa kuri karrkukus ine wagó, God amkomana. ³⁴ God noan zirrsapónórr, wa Godón bóktan amgolda, zitülkus God tóba Samu dudu akyanda. ³⁵ Aban [moboküpdü ubi] Olomdóma, da wa blaman elklaza oya tangdó we irrbünürr. ³⁶ Nadü oloma Godón Olom amkoman yangune, oya ngarkwat-koke arról asine. A oya Olom alzizi nóto amanikda, wa sab arról kokean esene, a Godón wirri ngürsil metat sab oyaka yarile.”

4

Yesu akó [Samarria] Kol

¹ Parrisia barrkrrurr wagó, “Yesu abün umulbain olmal azebdase akó [baptaes baidase], a Zon wa tai abün koke.” ² (Yesu tüób darrü pam koke baptaes yónürr, wata oya umulbain olmalana baptaes bain kwarilürr.)* ³ Da Yesu ene poko nóma arrkrrurr, wa Zudia prrobins amgatórr, Galili prrobinsdü alkomólóm. ⁴ Wa wata Samarria prrobinsdüma wame.†

⁵ Da Samarria kugupidü, wa darrü wirri basirrdü abzilürr, ngi Sikarr. Zeikob tóba olom Zosepón ngaen ne tüp poko ekyanórr, we minggüpanan yarilürr. ⁶ Zeikobón nae badu ola yarilürr. Yesun tótókde genggorrama ipadórr, da nae badu minggüpanan popa we mórran-mórran bainürr. Ugón abüs singülküp yarilürr.

⁷⁻⁸ Oya umulbain olmala alo bumiógüm ogobórr basirrdü. Darrü Samarria kola nae aitüm ugón katókorrr. Yesu oyabóka wagó, “Gyaurka kol, ia ma kürü nae koke kókyeno?”

⁹ Ene kola oyabóka wagó, “Ma Zu pamla, ka ma Samarria kolóla, da ma wa kürü naem iade atodóla?” (Zu pamkolpama Samarria pamkolpampükü koke dabirre.‡

¹⁰ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma ne umul nóma ki namüla, God ne kla akyanda, akó ini nótoke, marü wató atoda naem, ma oya ki imtina, da wa marü [ngarkwat-koke arról] akyan nae ki mókyene.”

¹¹ Ene kola oyaka bóktanórr wagó, “Wirri pam, marü go nae ait kurróp a sye ta babulamli! Nae badu ta kari kukurru kokea; ma wa ene ngarkwat-koke arról akyan nae nubó ito? ¹² Ia ma igó poko bóktanóm kaindóla, ma Zeikobkagabi wirrila? Kibü abbobat Zeikob kibü ini nae badu wató tókyenóp. Wa tüób, oya simanal olmal akó oya [sip] a [gout] darrpan ini nae badudügabi nae onolórr.”§

¹³ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ini nae nóto nóma enóne, oya akó sab nae anóna ipüde. ¹⁴ Ka ne nae akyandóla nóto nóma enóne, oya sab myamem nae

* **3:29** Ini alap-alap bóktan oya küp módóga: Yesu kol amióg pama, Zon oya gódama. **3:29** Zon 1:20 † **3:31** Tüpdügab nóto tamórr: Zon tóbabóka apónnda. **3:35** Metyu 11:27; Luk 10:22 * **4:2** Zon ini bóktan opor wialómórr oya peba atang pamkolpam umul-umulan ngitanóm. † **4:4** Aprrapórr God oya yalórr Samarria prrobinsdüma tótókóm Morroal Bóktan büdrratóm. **4:5** Bwób Zitül 33:19; 48:22; Zosyua 24:32 ‡ **4:9** Zu pamkolpama Samarria pamkolpampükü koke dabirre, zitülkus tibiób alzizi bomandako. I ta darrpan kübüldügab koke enórr akó elorre. Errkya ene tonarr wata asine. **4:9** Ezrra 4:1-5; Niómæa 4:1-2 § **4:12** Samarria pamkolpama igó gyagüpitótók kwarilürr wagó, i Zeikobón olmalbobatalako.

anóna kokean ipüde. Ka wa ne nae akyandóla, sab arrób naezan byamróke oyaka, akó oya sab ngarkwat-koke arról ekyene.”

¹⁵ Ene kola Yesunbóka wagó, “Wirri pam, kürü ene nae ugó kókya, kürü sab myamem nae anóna koke ia küpüde. Da ka sab myamem koke ia katoklo nae baitüm ini badudügab.”

¹⁶ Da Yesu oyabóka wagó, “Moba müör ugó ngyau, da kubó tolkomólamke!”

¹⁷ Ene kola Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü go müör babula.”

Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma kürü amkoman poko kila, ma igó ne poko bóktóna wagó, ‘Kürü müör babula.’” ¹⁸ Ma 5 morwal bumiógrü, a ma errkya ne pampükü ngyabendóla, wa marü amkoman müör koke-e. Ma kürü ene amkoman poko kila.”

¹⁹ Ene kola Yesunbóka wagó, “Wirri pam, ka marü kuri mómyeta, ma prropetla! ²⁰ Kibü Samarria abalbobatala Godón ini podo* kwitüdü [ótók] kwarilürr. A e Zu pamkolpam igó bóktandakla wagó, ‘Wata Zerrusalem wirri basirr módóga, mi Godón we ki ótók kwarila.’”

²¹ Yesu oyabóka wagó, “Kol, kürü amkoman kangu, ene ngürra tótókda, pamkolpama sab myamem Ab ini pododó ó Zerrusalemóm koke ótók kwarile.† ²² E Samarria pamkolpam umul-kókakla e noan ótókda. A ki Zu pamkolpam umulakla ki noan ótókda, zitülkus zidbaina Zu pamkolpamdógabi tótókda. ²³ Ene ngürra tótókda, da tai ainiga, da amkoman nidi ótókda, Godón Samua nolngomólnórr Ab ótókóm amkoman tonarre, zitülkus Aba pamkolpam byamkünda oya inzan nidi ótókda. ²⁴ God Samua, da oya nidi ótókda, i oya amkoman samu-i akó amkoman kwata ótókno.”

²⁵ Ene kola Yesunbóka wagó, “Ka umulóla ene Mesaya sab tame, [Kerrisonbóka] noan ngiliandako. Wa nóma tame, kibü blaman kla sab wató tüzazilórr.”

²⁶ Yesu oyabóka wagó, “Ka wata módóglá, marüka nótó bóktandóla.”

²⁷ Ene pokoandó, Yesun umulbain olmala ugón tübabzilürr. I barrkürrürr wa kolpükü nóma bóktan yarilürr. A ene umulbain olmaldógab darrüpa ta Yesun koke imtinürr, “Marü ubi larógóma?” akó, “Ma ene kolpükü iade bóktandóla?”

²⁸ Ene kola tóba mariti tónggapórrón nae bele ola amgatórr, basirrdü we alkomólórr. Pamkolpambóka wagó, ²⁹ “Yao, ene pam asenóm togob! Kürü blaman kla kile, ka ne kla tómbapón namülnürrü. Da ene Kerriso ia amkoman módóga?”

³⁰ Da módóga, i tibiób basirrdügab we bausürr, da Yesuka we ogoblórr.

³¹ Pamkolpam kwat-kwat nóma koralórr, umulbain olmala Yesun yatop wagó, “Umulbain Pam, gyaurka, ma ugó elo!”

³² Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü alo asine alom, yabü darrü umul babula enekwata.”

³³ Da umulbain olmala tibiób we bamtinónóp wagó, “Ia darrü pama simarrue alo kla?”

³⁴ Yesu ibübóka wagó, “Kürü alo módóga, Godón ubi tómbapónóm akó oya zaget alakónóm, wa kürü ne kla küliónürr tómbapónóm. ³⁵ E errkya bóktandakla wagó, ‘Tokom melpal kakóm, ene ma apap abül ngarkwat yarile’. Da ka yabü igó byaldóla, bwób tai ngakónam: errkya apapa kuri twóngrine, gaadóma abülüm.

³⁶ Da nadü pama abülda, wa wata errkyadan tóba darrem apadóda. Wa ene küp‡ ngarkwat-koke arrólóm kwób asuda. Nótó aritóda akó nótó abülda,§ i sab darrpan pokodó barnginwómdü namüli. ³⁷ Ini bóktan amkomana: darrü pama wa aritóda, darrüpa ma abülda. ³⁸ Ka yabü abülüm zirrapónarre didiburrdü. Yadi

* **4:20** podo: Ene wirri podo Samarria prrobins kugupidü yarilürr. Oya ngi módóga: Gerrizim. † **4:21** Yesu Godón Samuan tótókankwata bóktan yarilürr, Pentakost ngürr nóma yarile. Godón Samua nóma tame, pamkolpama sab Godón yagürrórré popa pokodó. ‡ **4:36** küp wa pamkolpambóka apónda, Yesun nidi amkoman angundako. § **4:36** nótó aritóda akó nótó abülda, wa ibübóka apónda, Godón zaget nidi tómbapóndako.

koke zaget kwarilnürü, a ngibürra zaget kwarilürr. E wata ibünüm zagetan küp dakabyóndakla.”

³⁹ Ene basirrdü abün Samarria pamkolpama Yesun amkoman yangunónóp, zitülkus ene kola ne poko adrratórr Yesunbóka wagó, “Kürü blaman kla kile, ka ne kla tómbapón namülnürü.” ⁴⁰ Da ene Samarria pamkolpama oyaka nóma togobórr, i oya imtinónóp ola arrmatóm, da wa ola nis ngürr nümanikürr.

⁴¹ Yesun bóktandógab oya akó abüna amkoman we yangunónóp. ⁴² Da i ene kol we wilóp wagó, “Ki oya amkoman kuri yangurre, igósidi koke ma ne poko adrrüta, a ki kib kuri barrkrrua, da ki umulakla wa amkoman ini tüp Zidbain Pama!”

Yesu Kingan Zaget Paman Siman Olom Dólóng Yónürr

⁴³ Ene nis ngürr kakóm, wa olgabi wamórr Galili prrobinsdü. ⁴⁴ Yesu ngaen tüóbzan bóktanórr wagó, “Tóbanan basirrdü prropet wirri ngi koke atendako.”* ⁴⁵ Da Yesu Galili prrobinsdü nóma tübzilürr, pamkolpama oya sisingül akyenóp, zitülkus i blamana ogobórr Zerrusalem, da nósenóp wa ne elklaza tómbapón yarilürr [Büdül Kórzyón Tóredó].†

⁴⁶ Yesu akó Keina basirrdü alkomólórr Galili prrobinsdü, wa nae waenóm ne imzazilürr. Darrü kingan‡ zaget pam ola asi yarilürr. Oya siman olom azid yarilürr Kaperrna-um wirri basirrdü. ⁴⁷ Ene pama nóma arrkrrurr wagó, Yesu Zudiagab kuri alkomóle Galili, wa oyaka we wamórr. Yesun imtinürr Kaperrna-um tótókóm tóba olom dólóng ainüm, zitülkus wa бүдүл kari poko yarilürr. ⁴⁸ Yesu ene pambóka wagó, “E kürü amkoman koke kangunane, kókóta e [wirri tulmil] nósenane Godón arüng pupainüm akó kókóta e [lasen-koke tórrmen] nósenane, da e kürü igósidi amkoman kangunane.”

⁴⁹ Ene kingan zaget pama Yesunbóka wagó, “Wirri Pam, kankü tam, kürü oloma kena nurrótók!”

⁵⁰ Yesu oyabóka wagó, “Ugó wam, marü siman oloma sab ngyabene!”

Yesu ene pam ne bóktan opor ekyanórr, amkoman yangunürr, da we wamórr.

⁵¹ Darrü ngürr, wazan basirrdü alkomólólórr, kwat-kwat, oya tóba zaget pama semrrónóp ini bóktanpükü wagó, “Marü oloma sab ngyabene!”

⁵² Wa ibü nümtinóp wagó, ia nadü abüs ngarkwat yaril, oya oloma nóma dólóng baine. I bóktan yalkomólóp wagó, “Sim simam, abüs küp darrpan nóma yaril, ene güb tórrngóna oya ugón amgüte.” ⁵³ Ene siman oloman aban ngambangólórr wagó, wata we abüs ngarkwat yaril Yesu oya nóma yalórr wagó, “Marü siman oloma sab ngyabene!” Wa tüób, akó tóba blaman müótan kolpama Yesun amkoman igósidi yangunóp.

⁵⁴ Ini wa nis ngim wirri tulmil yarilürr Yesu ne kla tólaelórr Godón arüng pupainüm Galili prrobinsdü, wa Zudia prrobinsdügab nis ngim nóma alkomólórr ama Galili.

5

Yesu Pam Dólóng Yónürr Nae Badudü

* **4:44** Godón Bukbóka wirri umul pam tai umul kokeako wagó, Yesun tóbanan pamkolpam ia Galili, ta ia Zudia pamkolpam koralórr, zitülkus wa Zudia Prrobinsdü tómtómólórr akó Galili Prrobinsdü ngyaben yarilürr. Wata ngibürra Yesun amkoman yangunóp, zitülkus wa ne [arüng tonarr] tómbapón yarilürr. A Samarria kolpama Sikarr basirr kugupidü oya amkoman yangunóp wagó, wa Kerriso-e (4:40-42). Ene umulürründügab, da i oya barnginwómpükü ipüdóp. **4:44** Metyu 13:57; Mak 6:4; Luk 4:24 † **4:45** Galili pamkolpama Yesun barnginwómpükü esenóp, zitülkus i esenóp Yesu Zerrusalemóm ne wirri elklaza tómbapón yarilürr Büdül Kórzyón Tóredó. Igó ngarkwatódó koke wagó, wa Kerriso-e. **4:45** Zon 2:13-25 ‡ **4:46** Ene king arrrapórr Errod Antipas yarilürr.

akó ibü arrólzan aliónda ngyabenóm, da ene ta inzana: oya Oloma ta arról kuri nülirre oya ubi nibióbkamóma. ²² Aba darrü olom sab koke zaz ine.† Wa ene zaz bain zaget Olom kuri ekyanórr. ²³ Ene igósüm, blaman pamkolpama sab Olom wirri ngi aterre, izan Ab wirri ngi atendako. Nadü pama Olom wirri ngi koke atele, ene ta inzana: wa Ab wirri ngi koke atenda, Olom nóto zirrsapónórr pamkolpamdó.

²⁴ “Ka yabü amkoman poko byaldóla: nadü pama kürü bóktan arrkrruda akó amkoman angunda kürü nóto zirrkapónórr, oya ngarkwat-koke arról asine. Wa zaz ain pokodó myamem koke wame, a wa büdüldügab kuri tubrranórr ama ngarkwat-koke arróldó. ²⁵ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene tonarra tótókda - da yóni, kuri tame - büdüla sab Godón Oloman bóktan barrkrrue. Da nidi barrkrrue, i sab ngyabenórrre, ²⁶ zitülkus Ab arról zitüla. Da ene ta inzana, Aba Olom ene arüng kuri ekyene; Olom errkya ta arról zitüla. ²⁷ Aba Olom ta ene arüng kuri ekyene, pamkolpam zaz bainüm, zitülkus wa Pamkolpamab Olome. ²⁸ Da e gübarirr aenggu ini bóktandó, zitülkus ene tonarra tótókda, blaman büdüla sab oya bóktan bómgóll barrkrrue, ²⁹ akó sab tibiób gapókdógab tübarsile. Morroal tonarr nidi tómbapónónóp, i sab tübarsine ngarkwat-koke arróldó. A kolae tonarr nidi tómbapónónóp, i ta sab tübarsine, zaz bain pokodó tótókóm.

Amkoman Bóktan Yesunkwata

³⁰ “Ka gaodó kokela darrü kla kólbanan arüangi tónggapónóm. Kürü God enezan ayalda pamkolpam zaz bainüm, ka tónggaponó. We ngarkwatódó, kürü bóktan dümdüma, zitülkus kürü ubi kokea kólba bagürwóman ngibtanóm, a oya, kürü nóto zirrkapónórr.

³¹ “Ka ne kólbabóka nóma adrrat namulo, ene igósidi kürü bóktan küp gaodó kokea yabü amkoman angunüm. ³² God asine,§ kürü nóto pupainda pamkolpamdó. Ka umulóla ene bóktan opor, wa ne poko bóktanda kürübóka, ene amkoman bóktana. ³³ E yabiób bóktan bamtül pam Zonka zirrnápónarre, da wa kürükwata amkoman bóktan pupo ninóp. ³⁴ Ka paman bóktandó koke ngambangóldóla kürü pupainüm. Paman bóktan tai gaodó kokea. A ka wa Zonónkwata bóktandóla, igósüm e sab kürü amkoman kangunane akó zid bainane. ³⁵ Zon zyón klamzan baeb yarilürr, akó zyón bapólórr yabüka, da yabü ubi karianbóka asi yarilürr ene zyón barnginwómi apadóm; a ngibürr melpal kakóm, yabü ubia ugón blakónórr. ³⁶ Zon kürükwata bóktanórr pamkolpamdó, kürü pupainüm. A kürü wirrian kla asine Zonón bóktandógab: ka küób ne zaget tómbapóndóla. Kürü Aba ne zaget küliónürr tómbapónóm, ene pupainda Aba ta kürü zirrkapónórr. ³⁷ Aba kürü tüób zirrkapónórr, da wa ta kürübóka apón yarilürr. E oya bóktan bómgóll kokean kuri barrkrrua ó oya obzek ta kokean kuri esenane. ³⁸ Akó e oya bóktan moboküpdü koke gangga arrbündakla, zitülkus wa noa zirrsapónórr, e ta oya amkoman koke angundakla. ³⁹ E Godón Buk bótangdakla umul apadóm. E igó gyagüpitótókdakla wagó, e sab ngarkwat-koke arról olgabi esenane. A ene Buka wa kürübóka apónda! ⁴⁰ Da e ta kokeanómakla kürüka tótókóm, kürükagab ene arról apadóm.

⁴¹ “Ka pamkolpam koke ok baidóla kürü ngi wirri kwit amngyelóm. ⁴² Ka umulóla e ia pamkolpamakla! Yabü moboküpdü Godka ubi babula! ⁴³ Ka wa kólba Aban ngidü tamórró, da e ma kürü koke apadódkla. A darrü pama ne nóma tame tóba ngidü, e ma sab oya morroal ipüdane! ⁴⁴ E ok aindakla yabiób darrpan-darrpanab ngi wirri kwitüm bainüm, a e igó koke amkündakla, God tüób yabü darrpan-darrpanab ngi

† 5:22 Godón zaz ain bóktan küp módóga: pamkolpam byalóm [ngarkwat-koke arróldó] tótókóm akó ngarkwat-koke büdüldü tótókóm, we ngarkwatódó, ma ia Yesun mamóan namülnürrü o koke. 5:29 Daniel 12:2 § 5:32 God asine, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: “Darrü Pam asine, ...” Ene wa Godónbóka apón yarilürr. 5:33 Zon 1:19-28 5:37 Metyu 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

wirri kwitüm baina, darrpanan God nótóke. Da e wa kürü amkoman ia kangunane? ⁴⁵ E gyagüpitótókgu wagó, Ab sab kótó izazilo igó, e kolae tonarr pamkolpamakla. Darrü pam asine, e noaka ngambangólarre yabiób bódlangóm: Moses, da wa yabü kolae tonarr kuri pupo nirre! ⁴⁶ E Mosesón ne amkoman nóma ki yangunane, e ta ene kürü amkoman ki kangunane, zitülkus wa kürükwata wialómórr. ⁴⁷ Zitülkus e amkoman koke yangunarre wa ne poko wialómórr, da e amkoman ia yangunane ka ne poko bóktandóla?”

6

Yesu 5,000 Pam Ngabyónürr
(*Metyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17*)

¹ Ene kakóm, Yesu Galili Malu* dakla dorrodó banikürr (darrü ngi módóga: Taebirrius Malu). ² Abün pamkolpama oyaka zutalórr, zitülkus i oya esenóp, wa [wirri tulmil] ne tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, azid pamkolpam nóma dólóng nyónónóp. ³ Yesu podo kwitüdü kasilürr, mórran-mórran bainürr tóba umulbain olmalpükü. ⁴ [Büdül Kórzyón Tóre] minggüpanan yarilürr, Zu pamkolpamab wirri tóre. ⁵ Yesu nóma yazilürr, wa wirri pamkolpamab ngoro nósenóp tóbaka tótókde, da wa Pilipün imtinürr wagó, “Mi ia ngarkwatódó brred nubó bumigrre ini abün pamkolpam ngabyónüm?” ⁶ (Yesu ini poko ugósüm bóktanórr Pilipün apókóm; wa umulürrün yarilürr wa ne poko ki tónggapóne.)

⁷ Pilip Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Mibü ne 200 [silba] mani küp† asi nóma ki kwarile, ene ngarkwat ta gaodó koke ki yarile brred bumiógüm, blaman ini pamkolpamab kari poko alom!”

⁸ Oya darrü umulbain oloma Endrru, Saemon Pitan narezoret, wagó, ⁹ “Darrü kari siman olom yóni. Oya 5 barrli brredako akó nis wapiamli. Da ia kubó ne ngaru apóne ini abün pamkolpamdó?”

¹⁰ Yesu ibü nilóp wagó, “Pamkolpam mórran-mórran ninam.” Ene pokodó abün opopor koralórr, da blamana we bobrranórr. Pam ngarkwat kókó 5,000 yarilürr.‡ ¹¹ Yesu ene brred yazebórr, Godón eso ekyanórr, da pamkolpam nüliónónóp ola nidi bobrralórr. Wapi nis ta wa dadanzan nangónórr, tibiób alo ubi ngarkwatódó. ¹² I blamana ngarkwatódó nóma elop, Yesu tóba umulbain olmal nilóp wagó, “Bamirrü alo poko kwób isuam. Darrü pokoa koke ki kolae bai.” ¹³ Da i blaman nóma kwób isuóp darrpan pokodó, umulbain olmala blaman kókó 12 alóp murrnausóp, pamkolpama ne kla elop, ibü amirrü alo poko.

¹⁴ Pamkolpama nóma esenóp Yesu ini ne wirri tulmil tónggapónórr Godón arüng pupainüm, i ola bóktan kwarilürr wagó, “Amkoman, ini wa ene Prropete, ini tüpdü nótó ki tame!” ¹⁵ Yesu umul bainürr wagó, pamkolpama oya tibiób arüangi apadóm kain kwarilürr king ngi atenóm, da wa akó pododó tebe püóran we wamórr.

Yesu Nae Kwitana Tótók Yarilürr
(*Metyu 14:22-23; Mak 6:45-52*)

¹⁶ Abüsa nóma bótaorr, Yesun umulbain olmala maludü we babinürr. ¹⁷ Da i butüdü we bamselórr. Irrüba nóma tumzikürr, Yesu ibüka tótók wata küsil yarilürr, da i we bazebórr. Malu we baurrürr Kaperrna-um wirri basirrdü tótókóm. ¹⁸ Ugón ma wirri arüng wóra tubsolürr, da malua tai kolae bainürr. ¹⁹ Umulbain olmala krrabe nóma atül kwarilürr 5 ó 6 kilomitam, i Yesun esenóp but ngorram aindi, nae

* **6:1** Galili Malu wa wirri mülkószana. Oya nae naeana, kapórr kokea. † **6:7** silba mani küp: Grik bóktane ma inzan angrirrüna: denarii. Ene tonarrdó, darrpan zaget pama darrpan silba mani küp ipadórr darrpan ngürrdü. 200 denarii azebóm, wa aprrapórr 7 melpalóm zaget yarilürr. ‡ **6:10** Zu pamkolpama olommokur pamzan ngakan kwarilürr, i 12 pail ama kwit. Kol a olmal go asi kwarilürr, da wata paman etóngóp.

kwitana tótókde. I kari gum ta koke kwarilürr. ²⁰ A Yesu ibübóka wagó, “Ini kótókla. E gumgu!” ²¹ Da i we ubi bainóp oya butüdü agasilüm. Dümdüman i malu dakla dorrodó we babzilürr, i nóla ogoblórr.

Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

²² Darrü ngürr, malu dakla dorrodó i ne pamkolpam nümgütóp, ibüka gyagüpitótóka tamórr wagó, sim ene wata darrpan but yaril, da Yesu tóba umulbain olmalpükü koke kasile. I wata tibi ogobe. ²³ Ngibürr Taebirrius wirri basirr buta ugón we serrenóp malu kabedó, Lod eso ne ekyanórr akó pamkolpama brred ne pokodó elop. ²⁴ Pamkolpama nóma esenóp, Yesu tóba umulbain olmalpükü we babul yarilürr, da i ene butüdü we bamselórr, ama Kaperrna-um wirri basirrdü ogobórr Yesun amkünüm. §

Yesu [Ngarkwat-koke Arról] Akyan Brreda

²⁵ Pamkolpama Yesu nóma esenóp malu dakla dorrodó, oyabóka wagó, “Umulbain Pam, ma wa aini nóma tama?”

²⁶ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka kuri umul baina e kürü igósidi koke amkündakla, e kürü ne wirri tulmil nósenarre Godón arüng pupainüm; a e wa kürü amkündakla, zitülkus e kuri bikóm por bainane, e brred ne kla ololnórró. ²⁷ E tüpan alo klamóm zagetgu; ene wa sab kolae baine. A e wa ngarkwat-koke arrólan alo klamóm zaget apónam, da inzan alo, ka, Pamkolpamab Olom nótókla, sab kótó nüliónünümo, zitülkus Aba God kürü ene timam kuri kótene.”

²⁸ Da i Yesun imtinóp wagó, “Ene zaget ia larógako, Godón ubi ki ne kla tómbapón kwarilo?”

²⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Godón ubi módóga, e oya amkoman yangunane, wa noan zirrsapónórr.”

³⁰ Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, “Ia ma nadü wirri tulmil tónggapono Godón arüng pupainüm, ki kubó eserre, da marü ki igósidi amkoman mangurre? Da ia? Ma ia inzan wirri tulmil tónggapono, ³¹ kibü abalbobatala mana* nóma alo kwarilürr ngüin-koke bwóbdü? Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, ‘Wa ibü kwitümgab brred nülinóp alom.’ ”

³² Yesu pamkolpam nilóp wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ene Moses koke yarilürr, yabü kwitümgab brred nótó nülinóp, a kürü Aba wató amkoman kwitümgab brred aliónda. ³³ Godón brred watóke, kwitümgabi nótó tübinürr, akó ini tüp arról nótó akyanda.”

³⁴ Da i oya imtinóp wagó, “Wirri pam, ma kibü blaman tonarr ene brred tulinünüm!”

³⁵ Yesu ibü inzan nilóp wagó, “Ka arrólan brredla. Kürüka nótó tame, oya sab myamem aloana kokean ipüde, ó kürü nótó amkoman kangune, oya sab myamem nae anóna kokean ipüde. ³⁶ Ka yabü enezan nilarre: e wa kürü asen koralnórró, da e ma kürü amkoman koke angundakla. ³⁷ Kürü Aba ne blaman pamkolpam küliónürr, sab kürüka togobe. Ka sab darrü pam kalkuma kokean amaniko kürüka nidi togobe. ³⁸ Zitülkus módóga, ka kólba ubi elklaza tómbapónóm kwitümgab koke tibirrü, a ka oya ubi elklaza tómbapónóm tamórró, kürü nótó zirrkapónórr. ³⁹ Kürü nótó zirrkapónórr, oya ubi kokea ka darrü pam koke imruko wa kürü ne pamkolpam küliónürr, a ene ka sab ibü бүдүлдүгab irsino dómdóm ngürrdü. ⁴⁰ Kürü Aban ubi inzanóma, Olom nidi eserre akó amkoman yangurre, sab ngarkwat-koke arról eserre. Ka sab ibü arróldó irsino dómdóm ngürrdü.”

§ 6:24 Kaperrna-um wirri basirr, Yesun ngyaben basirr yarilürr. * 6:31 mana plaoazan klama, God Israael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr [ngüin-koke bwóbdü] (Bazeb Tonarr 16:4). 6:31 Bazeb Tonarr 16:4; Wórr Peba 78:24, 25

⁴¹ Da Zu pamkolpama ola murrkurr akrran kwarilürr Yesunkwata, zitülkus wa igó bóktanórr wagó, “Ka brredla,† kwitümgabi nóto tübinürr.” ⁴² Da i tibióbka we bóktanónóp wagó, “Ia módóga Yesu, Zosepón olom? Mi umulakla oya ab akó aip, da wa inzan errkya iade bóktóne wagó, wa kwitümgabi tübinürr?”

⁴³ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E yabiób murrkurr bókran-gu kürükwata. ⁴⁴ Darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm, ngarkwat kókó kürü Aba, kürü nóto zirkapónórr, kürü minggüpanan wató sidüde, da ka sab oya dómdóm ngürrdü büdüldügab irsümulo. ⁴⁵ Prropetab Pebadó igó wialómórróna wagó, ‘Blaman pamkolpam God sab umul nyónórr.’ Nadü pamkolpama Aban bóktan arrkrrudako akó umul apadódko oyakagab, sab kürüka idi togobe. ⁴⁶ Ini igó poko kokea wagó, darrü pama Ab esenórr. Koke. Godkagab nóto tamórr, darrpana Ab wató esenórr. ⁴⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nadü pama amkoman angunda, oya ngarkwat-koke arról asine. ⁴⁸ Ka arrólan brredla. ⁴⁹ Yabü abalbobatala mana alo kwarilürr ngüin-koke bwóbdü, da i ma nurrbarinürr solodó. ⁵⁰ Ene brred yóni, kwitümgab nóto tamórr. Wa igó ngarkwatódóma, nadü pama elo-e oyakagab, wa sab kokean nurrótóke. ⁵¹ Ka küób módóglá arrólan brred, kwitümgabi nóto tamórró. Pama ne ene brred nóma elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele. Ka ne brred ekyeno, ene kürü büb murre, ka sab ini tüp ekyeno pamkolpam arról aliónum.”

⁵² Zu pamkolpama tibiób ongyaltongyalóm we bainóp wagó, “Ini pama wa mibü tóba büb murr ia tülire alóngóm?”

⁵³ Ibü bóktandógabi Yesu ibübóka wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: e ne Pamkolpamab Oloman büb murr koke nóma elóngane akó oya óe koke nóma enónane, igósidi yabüka sab arról babul yarile. ⁵⁴ Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, oya ngarkwat-koke arról asine. Dómdóm ngürrdü ka sab oya irsümulo büdüldügab. ⁵⁵ Kürü büb murr ne klame, wa amkoman alo klama, akó kürü óe ne klame, wa amkoman anón klama. ⁵⁶ Nadü pama kürü büb murr elónge akó kürü óe enóne, wa kürü bübdüma, akó ka ta oya bübdümla. ⁵⁷ Kürü arról Abazan zirkapónórr, akó kasan ngyabendóla oyabókamde, da ene ta inzana: nadü pama kürü kólónge, wa sab ngyabene kürübókamde. ⁵⁸ Da ene brred yóni, kwitümgab nóto tamórr. Ini inzan brred kokea yabü abalbobatalazan ne kla elop, da i wa nurrbarinürr solodó. A ini brred nadü pama elo-e, wa sab ngarkwat-koke ngyabele.”

⁵⁹ Yesu ini poko [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] umulbain yarilürr, wa Kaperrna-um wirri basirrdü nóma yarilürr.

Ngarkwat-koke Arrólan Bóktan

⁶⁰ Abün Yesun umulbain olmala ini bóktan nóma barrkrrurr, da bóktan kwarilürr wagó, “Oya umulbain kari müp ta kokea. Gaodó ia nótoke apadóm?”

⁶¹ Yesu tüób umul bainürr, oya umulbain olmala murrkurr bóktan kwarilürr, wa ne poko bóktan yarilürr. Yesu ibübóka wagó, “Ia yabü ini bóktana kolae gyagüpitótók nülirre? ⁶² Da e ia gyagüpitótókdakla: yabüka ia yarile, e ne sab kürü, Pamkolpamab Olom nóto kla, nóma kósenane ola kasildi, ka ngaen nóla namülnürrü? ⁶³ Godón Samua arról akyanda; paman arüng oya küp babula. Ka yabüka ne poko bóktóna, ene bóktandó Godón Samu akó arról asine. ⁶⁴ A e ngibürra amkoman koke bangundakla.” (Yesu wata zitül pokodógab umul bainürr ene nidi kwarilürr amkoman bangun-koke, akó oya sab wirri pamab tangdó nóto ingrine.) ⁶⁵ Yesu akó bóktanórr wagó, “We zitülkUSDügab, ka yabü igósidi nilnünüma: myamem darrü pam gaodó kokea kürüka tótókóm, kókóta Aba popadan ine kürüka tótókóm.”

† 6:41 brred Zu pamkolpamab blaman ngürran alo kla yarilürr. 6:45 Aesaya 54:13

⁶⁶ We zitülkUSDü, ene tonarrdógab, oya abün umulbain olmala we amgütóp; oyaka myamem koke zutalórr. ⁶⁷ Da wa akó 12 umulbain olmal nümtinóp wagó, “A yadi, e ta ia tótókóm kaindakla?”

⁶⁸ Saemon Pita Yesuka bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, ki myamem noaka ogobo? Marüka go ngarkwat-koke arról bóktanako. ⁶⁹ Ki marü amkoman kuri mangurre akó umul bairre ma Gyabi Olomla, Godkagab nótó tamórr.”

⁷⁰ Yesu ibüka bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini 12 yabü ka kuri yazeba. A yabükagab darrüpa oya [debóla] alngomólda!” ⁷¹ Wa Zudas, Saemon Iskarriotón olom, oyabóka apón yarilürr. Enana wa darrü Yesun umulbain olom yarilürr, Yesun wirri pamab tangdó sab wató ingrine.

7

Yesun Simanal Zoretal

¹ Ene kakóm, Yesu Galili prrobins kugupidü bwób-bwób we agóltagól yarilürr; wa Zudia prrobins kugupidü agóltagólóm koke yarilürr, zitülkus Zu wirri ngi pama oya amkalóm ola akyan kwarilürr. ² Zu pamkolpamab Palae Müót Tóre* minggüpanan yarilürr, ³ da Yesun simanal zoretala oyabóka wagó, “Ini poko ugó amgat, ama Zudia prrobinsdü wam. Ene igósüm, marü umulbain olmala sab móserre, ma sab ne arüng tórrmen tómbapón namulo. ⁴ Darrü oloma elklaza anik-anik koke tómbapóne, oya ubi ne nóma yarile pamkolpama asenóm wa ne kla tómbapónnda. Zitülkus ma ini elklaza tólbaeldóla, ma moba pupo bai ini tüpdü pamkolpamdó!” ⁵ (Oya tóbanan simanal zoretala ini poko bóktanónóp, zitülkus i oya ta amkoman koke yangunóp.)

⁶ Yesu ibübóka wagó, “Kürü amkoman ngarkwat† koke kuri semrróne. A yabüka blaman ngürr wata dümdümake darrü kla tónggapónóm. ⁷ Tüpan darrü zitülkus babula yabü alzizi amanóm, a wa kürü alzizi amanikda, zitülkus ka metat bóktandóla tüpankwata wagó, oya tórrmen tulmil kolaeana. ⁸ E ogobke tóredó! Ka wa koke kasildóla, zitülkus kürü tótók ngarkwat koke kuri semrróne.” ⁹ Wa ene poko nóma bóktanórr, da wa Galili prrobinsdü ola burmatórr.

Yesu Palae Müót Tóredó

¹⁰ Ene kakóm, Yesun simanal zoretala we ogobórr Palae Müót Tóre pokodó. Wa solodó anik-anik tebe-tebe we wamórr tóredó, we zitülkUSDü, oya pamkolpama koke ki eserre. ¹¹ Zu wirri ngi pama oya amkün kwarilürr ene tóredó. I nümtinónóp wagó, “Ene pam ia nega?”

¹² Ene pokodó, blaman pamkolpama bünyón ikik kwarilürr oyakwata. Ngibürra wagó, “Wa morroal pama.” Ngibürra go wagó, “Koke. Wa kolae pama. Wa pamkolpam ilkió aliónda.” ¹³ Darrü pama panzeana kokean bóktanórr oyakwata, we zitülkUSDü, i Zu wirri ngi pamab gum kwarilürr.

¹⁴ Palae Müót Tóre dadamüz ngürr nóma yarilürr, Yesu [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü ugón bangrinürr. Wa pamkolpam umulbain we bókyanórr. ¹⁵ Da Zu wirri ngi pama gübarirr aengóp. We bóktanónóp wagó, “Ini pam kari umul ta kokea, a wa go tüób umulbain pokodó kokean wamórr!”

¹⁶ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne kla umul baidóla, kürükagabi kokeako, a ene oyakagabiako, kürü nótó zirrkapónórr. ¹⁷ Nótó ubi baine Godón ubi tómbapónóm, wa sab emzyete, ia kürü umulbaina Godkagab tótókda, ta ia ka kólbanóm gyagüpitótóke umul baidóla. ¹⁸ Nadü pama tóba ngidü bóktanda, wa

* **7:2** Palae Müót Tóre wa inzan tórea, abalbobatal gyagüpi amanóm, [ngüin-koke bwóbdü] nóma agóltagól kwarilürr 40 pail kugupidü. Ini tórea 7 ngürr azebda. Palae müót tómbapóndako nygabenóm. **7:2** Lebitikus 23:34; Duterronomi 16:13 † **7:6** kürü amkoman ngarkwat: Yesu aprrapórr tóba [Büdül Kórzyón Tóredó] tótók ngarkwatbóka apón yarilürr, ta ia tóba zagetbóka apón yarilürr, God oya ne kla siliónnürr.

tóbankü wirri ngi amkúnda, a nadü pama wirri ngi amkúnda oyankü, oya nóto zirrsapónórr, wa amkomana. Oyaka obae tiz babula. ¹⁹ Moses yabü gida nülinóp. Da yabükagab darrüpa ene gida ta kokean mamóanda! E wa kürü iade amkalóm angóndakla?”

²⁰ Pamkolpama oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, “Marüka kolae samua! Marü wa amkalóm ia nóto angónda?”

²¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka darrpan arüng tórrmen tónggapórró [Sabad] ngürrdü, da e gübarirr aengarre. ²² Moses yabü nilóp yabiób simanal olmalab [gyabi sopae singgalgónóm], da e yabiób simanal olmalab gyabi sopae ngibürr tonarr ta Sabad ngürrdü igósidi singgalgóndakla.‡ (Ene gida bóktan poko wa Moseskagab koke yarilürr, a yabü abalbobataldógab.) ²³ E simanal olmal ne Sabad ngürrdü gyabi sopae nóma singgalgóndakla, Mosesón gida bóktan poko inikwata alkamülgum, da e wa kürüka ngürrsil iadeakla, zitülkus ka ta dam pam dólóng yórrü Sabad ngürrdü? ²⁴ Pam tumum sopae ngakan-gu! A wa ma pam amkoman auma moboküpdügabi zaz yó.”

Yesu ia Amkoman ene [Kerriso-e]?

²⁵ Ngibürr Zerrusalem wirri basirr pamkolpama igó bóktan kwarilürr wagó, “Ene pam amkoman ta módóga, wirri ngi pama noan amkalóm angóndako! ²⁶ Da e ngakónam! Wa pamkolpamdó panzeana bóktanda. Singüldü pama oyaka darrü poko koke kuri bóktórrre; aprrapórr i blamana kuri umul bairre wagó, ‘Wa ene Kerriso-e.’ ²⁷ Ene Kerrisoa go sab nóma tame, darrü pama sab kokean umul baine wa nólgabi tame, a ki go blaman umulakla ini pama nólgabi tame.”

²⁸ Yesu Godón Gyabi Müótüdüzan umulbain yarilürr, wa wirribóka bóktalórr wagó, “E ta umulakla ka nótókla akó ka nólgab tamórró. Ka kólba ngidü koke tamórró, a kürü ne nóto zirrkapónórr, wa amkomana. E oyabóka ta umul-kókanakla. ²⁹ Ka wa oyabóka umulóla, zitülkus ka oyakagabi tamórró, akó kürü wató zirrkapónórr.”

³⁰ Da ibü ubi Yesun amiógüm yarilürr, a darrü pama tóba tang kokean ingrinürr oyaka, zitülkus oya amkoman ngarkwat koke kuri semrróne. ³¹ Ene pamkolpamab ngorodógab abüna oya amkoman yangunónóp, da i bóktanónóp wagó, “Ene Kerrisoa sab nóma tame,§ da ia wa sab amkoman abün wirrian tulmil tómbapón yarile, Godón arüng pupainüm, ini pamdógab?”

Yesun Amiógüm Yangónóp

³² Parrisia pamkolpamab ngoro nóma nurrkrruóp Yesunkwata bünyón ikikdi ene poko, da Parrisi akó [wirri prrista], ngibürr Godón Gyabi Müót myelam pam we zirrnápónóp Yesun amiógüm. ³³ Yesu bóktanórr wagó, “Ka sab yenkü wirri kokrrap koke nyabelo, da ka akó sab alkomolo oyaka, kürü nóto zirrkapónórr. ³⁴ E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü koke kósenane, akó ka nólamla, e gaodó kokeakla ola tótókóm.”

³⁵ Zu wirri ngi pama tibióbka bóktan kwarilürr wagó, “Wa ia nubó tótókóm kaina, da mi ma sab oya koke eserre? Wa ia ngibürr Grrik wirri basirrdü tótókdase mibü pamkolpama ne ngiabendasko, akó wa ia sab Grrik pamkolpam ola umul nyónórrre?”

7:21 Zon 5:1-9 ‡ **7:22** Blaman Zu pamkolpamab gabal simanal olmal inzan nangónónóp 8 ngim ngürrdü. Ibü ne 8 ngim ngürr Sabad nóma yarilürr, i ene zaget we ngürr tómbapónóp. Ugón tai yarilürr Sabad gida bóktan poko alkamülüm, zitülkus gyabi sopae singgalgón gida bóktan poko wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógab. Da pam dólóng ain ta wirri kla yarilürr Sabad gida bóktan pokodógab. (Bwób Zitül 17:10; Lebitikus 12:3) **7:23** Zon 5:9 § **7:31** Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wagó, Kerrison tótók kúsila, da i inzan igósidi bóktanónóp. I umul-kók koralórr wagó, Yesu ene Kerrisoa.

³⁶ Wa igó yaril wagó, 'E sab kürü amkün kwarilo, da e sab kürü koke kósenane,' akó 'Ka nólamla, e gaodó kokeakla ola tótókóm.' Ini bóktanán kúp ia tai laróga?"

Arról Alión Nae Godeat

³⁷ Da ene Palae Müót Tórean dómdóm ngürr, wirri tóre ngürr yarilürr. Ene ngürrdü Yesu zamngólórr, wirribóka bóktanórr wagó, "Naem ne nótó nóma yarile, kürüka ki tam anónóm. ³⁸ Godón Buka inzan bóktanda wagó, 'Kürü amkoman nótó angunda, da arról akyan nae godeata sab oya auma moboküpdügabi tópkale.' "³⁹ Yesu Godón Samubóka apón yarilürr. Oya amkoman nidi yangunóp, ene Samu azeb kari poko koralórr. God ibü tóba Samu ene tonarrdó koke nülinóp, zitülkus Yesu Godón ene [wirri kómal zyón] pokodó bangrin küsil yarilürr.

Pamkolpama we Bürrgrrütóp

⁴⁰ Abün pamkolpamab ngorodó, i barrkrurr wa ne poko bóktanórr, da ngibürra we bóktanónóp wagó, "Ini amkoman ene Prropeta."

⁴¹ Ngibürra bóktanónóp wagó, "Wa ene Kerriso-e."

A ngibürra ta igó bóktanónóp wagó, "Ene Kerrisoa sab Galili prrobinsdügab koke tame! ⁴² A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, 'Ene Kerriso sab wirri pam [Deibidün] olom yarile, ó wa sab Betliemóm* tómtómóle, we wirri basirrdü Deibid ne ngyaben yarilürr.' "⁴³ Yesunbókamóm pamkolpama we bürrgrrütóp. ⁴⁴ Ngibürr pamkolpamab ubi oya amiógüm yarilürr. A darrü oloma oyaka tang kokean amanikürr.

Amkoman Bangun-koke Zu Wirri Ngi Pam

⁴⁵ Godón Gyabi Müót myelam pama nóma tóbakonórr, wirri prrist akó Parrisia ibü nümtinóp wagó, "E oya koke iade sidüdane?"

⁴⁶ Myelam pama bóktan yalkomólóp wagó, "Darrü pama inzan kokean kuri bóktóne, wa ne ngarkwatódó bóktanda."

⁴⁷ Parrisia ibü nümtinóp wagó, "Wa yabü ta ia kuri gonggo nirre? ⁴⁸ Ia darrü wirri ngi pam ó Parrisi asine, oya amkoman nótó kuri yangune? ⁴⁹ Ini pamkolpamab ngoro Mosesón gida umul-kókako, i bamórrórrónako."

⁵⁰ Darrü Parrisi we asi yarilürr, ngi Nikodimus. Ngaensingül darrü tonarr wa Yesuka wamórr. Wa ngibürrdü bóktanórr wagó, ⁵¹ "Mibü gida-a inzan bóktanda wagó, ma pam ngaen-gógópan tóba kolae tonarran darrem koke ekyeno, a ma ngaen-gógópan oya bóktan arrkrroo, umul bainüm wa ne kla tólbalee."

⁵² Parrisia bóktan yalkomólóp Nikodimuska wagó, "Ma ta ia Galiligabla? Ma Godón Buk tai etang! Ma kubó eseno darrü prropeta sab Galiligabi kokean tame."†

8

Pam Gómól Kol Tangdó Omonóp

[¹ Blaman pamkolpama müótüdü bakonórr. Yesu ma [Olib Pododó] wamórr. ² Darrü ngürr wa [Godón Gyabi Müótüdü] alkomólórr irrbianande. Blaman pamkolpama oya kal-kal yangónóp. Wa mórran-mórran bainürr, da ibü umulbain we ngarkwat bókyanórr. ³ Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia kol ugón tududóp, pam gómólde noan zumigóp. Wa tüób müörpükü kol warilürr. I oya aodó ungrinóp. ⁴ Da i Yesun ilóp wagó, "Umulbain pam, ini kol darrü pampükü utüdi zumigórrre. ⁵ Kibü gidadó Moses kibü igó tilóp inzan kol ingülküpi бүдүлүмүкү акрранóm. Da ma ia bóktano ene pokodó?" ⁶ Ene poko ugósüm imtinóp, ibü ubi oya amiógüm

7:37 Lebitikus 23:36   **7:38** Izikiel 47:1; Zekarraea 14:8   * **7:42** Betliem wirri basirr Zudia Prrobinsdü yarilürr.
7:42 2 Samuel 7:12; Maeka 5:2   **7:51** Zon 3:1-2   † **7:52** Ma kubó atang poko 53an bóktan 8:1dü eseno.   **8:5**
 Lebitikus 20:10; Duterronomi 22:22-24

yarilürr, wa ne ibü gida alkamül poko nóma ki bóktóne. Da wa arrngürrürr, burudü tang pyómi wibalóm yarilürr.

⁷ Mosesón gida umulbain pam akó Parrisia ola bórranglórr. Metat Yesun amtin bóktan poko imtinónóp. Wa kwit bainürr, da ibüka bóktanórr wagó, “Yabükagab kolae tonarr babul noane, kubó ngaen-gógópan ingülküp wató ki amanik oyaka.”

⁸ Wa akó arrngürrürr burudü wibalómóm. ⁹ I nóma barrkrrürr wa ne poko bóktanórr, darrpan-darrpana ibü we nümgatnóp, myangala ngaen-gógópan. Yesun tóbanan amgütóp ola ene kolpükü. Wa metat we zamngól warilürr. ¹⁰ Yesu kwit bainürr, ene kolbóka wagó, “Ma ne kolóla, ene pam ia negako? Ia darrüpa koke burrmute marü kolae tonarran darrem akyanóm?”

¹¹ Kola bóktan yalkomólórr wagó, “Darrü babula, wirri pam.”

Yesu bóktanórr wagó, “Da ka ta marü kolae tonarran darrem koke mókyeno. Ugó nató, da myamem kolae tonarr tómbapón-gu!”]

Yesu Tüpan Zyóna

¹² Yesu akó Parrisidü bóktanórr wagó, “Ka küób zyónla ini tüpankü. Nadü pama kürü mamooan yarile, sab arról akyan zyón ipüde. Wa myamem tümün kwatódó koke agól yarile.”

¹³ Parrisia oyabóka wagó, “Zitülkus ma mobabóka bóktandóla, ma ne poko bóktandóla, oya küp babula.”

¹⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Koke, enana ka kólbakwata bóktandóla, ka wa amkoman poko bóktandóla, zitülkus ka umulóla ka nólgabi tamórró ó ka nóla tótókdóla. E umul-kókakla ka nólgabila, akó ka nubó tótókdóla. ¹⁵ E wa amkoman pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó zaz baindakla. Ka küób darrü pam koke kuri zaz ina. ¹⁶ A ka küób ne darrü pam nóma ki zaz ina, kürü bóktan amkoman ki yaril, zitülkus ka kólbe kokela ene pokodó. Kürü ne Aba zirrkapónórr, wa asine kankü. ¹⁷ Yabü gidadó igó wialómórróna wagó, ‘Nis pam nisa darrpan ngarkwat bóktan poko nóma bóktóni darrü olomankwata, da ene amkomana.’ ¹⁸ Ka kólbakwata bóktandóla, akó kürü ne Aba zirrkapónórr, wa ta inzan kürükwata bóktanda.”

¹⁹ I oya imtinóp wagó, “Marü Ab ia nega?”

Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E kürübóka umul-kókakla ó kürü Abanbóka. E ne kürübóka umul nóma ki kwarila, da e ta ene kürü Abanbóka umul ki korala.”

²⁰ Yesu blaman ini poko Godón Gyabi Müótüdü bóktalórr, mani dakabyón alóp ne kwarilürr. Darrü oloma oya koke amiógürr, zitülkus ene oya amkal ngarkwat koke yarilürr.

E Kokean Ogobo, Ka Küób Nóla Tótókdóla

²¹ Yesu akó ibüka bóktanórr wagó, “Ka wa tótókdóla; e sab kürü amkün kwarilo, da e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino. E gaodó kokeakla ola tótókóm ka nóla tótókdóla.”

²² Da Zu wirri ngi pama tibióbka bóktónóp wagó, “Wa igó bóktanda wagó, mi gaodó kokeakla ola tótókóm wa nóla tótókdase. Ia ene poko igósa, wa sab tóba ia bómkóle?”

²³ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “E wa ini tüpan pamakla; Ka wa kwitümgab tamórró. E wa ini tüpdügabakla; Ka wa ini tüpdügab kokela. ²⁴ Ka yabü ene igósidi nilnünüma igó, e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino. E ne kürü amkoman koke nóma kangunane igó, ka ene olom módógl, ka noanbóka apóndóla, ene [Kerriso], e sab yabiób kolae tonarranme nurrbarino.”

²⁵ Da i oya imtinóp wagó, “Ia ma tai nótókla?”

Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Bóktan wata módóga, ka yabü bwób zitüldügab ne poko nilarre. ²⁶ Kürü abün bóktanako yabükwata, akó kürü zitülkus asine yabü zaz byónüm yabü abün kolae tonarrabme. A kürü nótó zirkapónórr, wa amkomana. Ka ini tüp wata we poko azazildóla, ka oyakagab ne amkoman bóktan arrkrrurrü.”

²⁷ Da i kokean emzyetóp igó, Yesu ibüka tóba Abbóka bóktan yarilürr. ²⁸ Da wa ibüka bóktanórr wagó, “E Pamkolpamab Olom nóma kwit inane,* e sab umul koralo ka ene olom módóga, ka noanbóka apóndóla, ene [Kerriso], da e sab umul bairre ka darrü kla kólbanan arüangi kokean tónggapono. Ka wata we pokooan bóktandóla, kürü Aba ne kla umul kyónürr. ²⁹ Kürü nótó zirkapónórr,† wa kankü asine. Wa kürü koke küm güte kólbe püóran, zitülkus ka metat we kla tómbapóndóla, oya ne klama bagürwóman ngitandako.”

³⁰ Yesu ini poko nóma bóktanórr, abün pamkolpama oya amkoman yangunóp.

[Eibrra-amón Olmal] akó [Satanian] Olmal

³¹ Yesu Zu pamkolpamdó bóktanórr, oya amkoman nidi yangunóp wagó, “E ne kürü umulbain bóktan nóma omorrálo, da e igósidi amkoman kürü umulbain olmalakla.

³² Da e sab amkoman bóktan umul bairre; ene amkoman bóktana yabü sab [aurdü amóne].”

³³ I Yesuka bóktan yalkomólóp wagó, “Ki wa Eibrra-amón olmalbobatalakla, akó ki wa darrü oloman [leba zaget] pam kokeakla. Ma wa ne poko bóktandóla, oya küp wa tai laróga igó, ‘yabü sab aurdü semórr?’”

³⁴ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: kolae tonarr nidi tómbapóndako, i tibiób kolae tonarran leba zaget kolpamako. ³⁵ Leba zaget pam wa müótüdü metatómpükü kokea, a olom nótóke, wa we yarile ene müótüdü, metatómpükü. ³⁶ Da Godón Oloma ne yabü sab aurdü nóma amóne kolae tonarrdógab, e sab amkoman aurdü amarrón koralo. ³⁷ Ka umulóla e Eibrra-amón olmalbobatalakla, da e ama kürü amkalóm angóndakla, zitülkus yabü bübdü darrü marrgu babula kürü bóktanankü. ³⁸ Ka wa we poko bóktandóla, ka ne kla nósenarre kólba Aban obzek kwata; e go yabiób abdógab ne poko barrkrrurrü, e wa we kla tómbapóndakla.”

³⁹ I oyaka bóktan yalkomólóp wagó, “Kibü ab Eibrra-am.”

Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ne amkoman Eibrra-amón olmal nóma ki kwarila, e we kla ki tólbael kwarila wa ne kla tómbapón yarilürr. ⁴⁰ Ka yabü amkoman poko byal namülnürrü, ka Godkagab ne bóktan arrkrrurrü, da e ama kürü amkalóm angóndakla! Eibrra-am inzan kla kokean tónggapónórr! ⁴¹ E wa we kla tómbapóndakla, yabü aba ne kla tólbaelda.”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Ki gómól-gómól balngórrón olmal kokeakla. Kibü darrpanan Ab módóga: God.”

⁴² Yesu ibüka bóktanórr wagó, “God ne yabü amkoman Ab nóma ki yaril, yabü [moboküpdü ubi] ki yaril kürüka, zitülkus ka Godkagabi tama. Errkya ka ma aenigla. Ka kólbanan arüangi koke tamórró, a kürü wató zirkapónórr. ⁴³ E wa kokean iade amzyatódakla, ka ne poko bóktandóla? Ene pokodó zitülkus módóga, e kürü bóktan apadóm kokeanómakla. ⁴⁴ [Deból] yabü aba; e oyakagabakla. Yabü ubi kolae tonarr tómbapónóma, yabü ab debóla ne klamóm ubi baina tómbapónóm. A ngaen bwób zitüldügab, wa pam akrran pam yarilürr. Oyakabóna amkoman bóktan babulan yarilürr. Wa obae nóma tizda, ene wata oya bókambarra, zitülkus wa obae tiz pama akó wa tüób obae-tiz aba. ⁴⁵ Ka wa amkoman poko bóktandóla. Ene zitülküsü, e kürü amkoman koke igósidi angundakla. ⁴⁶ Yabükagab ia darrü pam asine kürü

* **8:28** Ini bóktanán küp módóga, “E Pamkolpamab Olom krrosdó nóma emngyelane, ...” † **8:29** Kürü nótó zirkapónórr wa Godónbóka apónda.

pupo ainüm igó, ka kolae tonarr tónggapóna? A ka ne yabü amkoman bóktan nóma byaldóla, da e ma kürü amkoman koke iade angundakla? ⁴⁷ Godkagabi nótó tótókda, wa Godón bóktan arrkrruda. A e wa Godkagabi kokeakla. We zitülkusdü, e Godón bóktan kokean aebókamde arrkrrudakla.”

Yesu akó Eibrra-am

⁴⁸ Da i Yesun imtinóp wagó, “Ki ia marükwata amkoman bóktan koke bóktórre igó, ma [Samarria] olomla,[‡] akó marüka kolae samu asine?”

⁴⁹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürüka kolae samu babula. Ka kólba Ab wirri ngi atendóla, a e wa kürü ngi tüp alkomóldakla. ⁵⁰ Ka kólba ngi koke kwit amngyeldóla, a ene Olom wa asine kürü ngi nótó kwit amngyelda. Wa tüób amkoman zaza. ⁵¹ Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü bóktan amkoman nótó apadóda, sab kokean nurrótóke.”

⁵² Da i oyaka bóktónóp wagó, “Errkya ki tai kuri umul bairre marüka kolae samua. Eibrra-am nurrótókórr akó prropeta ta nurrbarinürr, a ma igó bóktandóla wagó, ‘Kürü bóktan amkoman nótó apadóda, sab kokean nurrótóke.’ ⁵³ Ia ma wirrila kibü abbobat Eibrra-amkagab? Wa nurrótókórr. Prropeta ta nurrbarinürr. Ma wa ia gyagüpi tótókdóla, ma nótókla?”

⁵⁴ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka ne kólba ngi nóma ki kwit ain namüla, ene pokoan darrü küp tai babul ki yarile. A kürü ngi nótó kwit amngyelda, wa kürü Aba, e tai ne noanbóka apóndakla wagó, wa yabü Gode. ⁵⁵ E oyabóka umul-kókanakla, a ka ma oyabóka umulóla. A ka ne igó nóma ki namüla igó, ka oyabóka umul-kókla, da ene ka ezan obae tiz ki namüla. Ka wa oyabóka umulóla, akó oya bóktan amkoman amorrándóla. ⁵⁶ Yabü abbobat Eibrra-am bagürwóm yarilürr, wa nóma gyagüpi wamlórr kürü tótók ngürr asenóm, da wa amkoman esenórr akó wa barnginwóm yarilürr.”

⁵⁷ Da i oyaka bóktan yalkomólóp wagó, “Ma go 50 pail ta kokela - ma wa Eibrra-amón ia seserró?”[§]

⁵⁸ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: Eibrra-am nóma tómtómólórr, ka asi namülnürrü.”

⁵⁹ Da i ingülküp dakainóp oya amkalóm. A Yesu anikürr, da Godón Gyabi Müót we amgatórr.

9

Yesu Ilküp Murrbausürrün Pam Dólóng Yónürr

¹ Yesu nóma tótók yarilürr, wa ilküp murrbausürrün pam esenórr. Wa inzan oloma tómtómólórr. ² Oya umulbain olmala imtinóp wagó, “Umulbain Pam, ia kolae tonarr nótó tónggapónórr, da wa ilküp murrbausürrün igósidi tómtómólórr? Wa tüób, ó ta ia oya aip nis?”

³ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Oya kolae tonarr akó oya aip nisab kolae tonarr oya ilkücüp we klama koke kolae ninóp. Wa ilkücüp murrbausürrün igósidi tómtómólórr, Godón arüng sab eserre oyaka zagetóde. ⁴ Wa ngürrzane, mi wata oya zaget metat tómbapón koralo, kürü nótó zirrkapónórr; irrüba amzik kari pokoa, darrü pama ugón zaget koke tónggapóne. ⁵ Ka ini tüpdüzanla, ka ini tüpan zyónla.”

⁶ Ini bóktan kakóm, Yesu tüpdü gwerr amanikürr, ene gwerre buru mormor yónürr. Ene kakóm, wa ene paman ilkücüp nólópórr ene mormor yu-i. ⁷ Da oya yalórr wagó, “Ugó wam, moba obzek bagulüm Siloam nae badudü.” (Siloam ngi, oya

[‡] **8:48** ma Samarria olomla: Ini bóktanán küp módóga, “ma kibü pam kokela.” Müóng agós bóktan yarilürr.

[§] **8:57** Yesu tüpdü nóma tómtómólórr, Eibrra-am бүдүл yarilürr. Wa ngaen nurrótókórr, aprrapórr 2,000 pail Yesun tótók singül kwata. **9:5** Metyu 5:14; Zon 8:12

küp módóga: “zirrapórrón”.) Da ene pama we wamórr tóba obzek bagulüm. Olgabi bwób ngabkankü tolkomólórr.

⁸ Oya minggüpanan nidi ngyaben kwarilürr akó oya nidi esenónóp batode ngaen-gógópan, tibiób bamtinónóp wagó, “Ia ene pam módóga, mórrarrón bwób nótó bato yarilürr?”

⁹ Ngibürra wagó, “A watóke!” a ngibürra wagó, “Wató koke, a oya obzekzan pama.”

Ene pama tüób wagó, “Ka módóglá.”

¹⁰ I oya imtinóp wagó, “Marü ilküküpa ia bamgoli?”

¹¹ Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ene pam ngi Yesu, buru mormor ine, da kürü ilküküp nólópe. Wa kürü kile wagó, ‘Ma Siloam wam, da kubó moba obzek bagulke.’ Da ka we wama. Ka kólba obzek nóma bagula, dümdüman ka bwób esena!”

¹² I oya imtinóp wagó, “Da tüób nega?”

Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umul-kókla.”

Parrisía Ene Bóktan Amkün Koralórr

¹³ Da i ene pam, ngaen ilküküp murrbausürrün nótó yarilürr, Parrisidü idüdüp.

¹⁴ Ene ugón [Sabad] yarilürr, Yesu buru mormor nóma yónürr akó paman ilküküp nóma nomgolórr. ¹⁵ Da Parrisía ene pam akó imtinóp wagó, “Ma ngabkanóm ia baina?” Wa ibü nilóp wagó, “Wa kürü ilküküp nis yu-i kólópe; ka obzek bagula, da ka ma errkya ngabkandóla.”

¹⁶ Ngibürr Parrisía bóktónóp wagó, “Ini poko ne pama tónggapóne, Godkagabi kokea, zitülkus wa Sabad gida koke amorranda.”

Ngibürra wagó, “Kolae tonarr pama inzan [wirri tulmil] ia tónggapóne Godón arüng pupainüm?” I tibiób we bürrgrütóp Yesunme; ngibürra amkoman yangunóp, ngibürra ma koke.

¹⁷ Da Parrisía oya akó imtinóp wagó, “Ma igó namüla, marü ilküp wató nomgole. Da ma ia bótkono oyakwata?”

Pama bóktan yalkomólórr wagó, “Ka igó namulo: wa Prropeta.”

¹⁸ Zu wirri ngi pama tai amkoman koke yangunóp igó, wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr, da wa errkya ma tai ngabkanda, ngarkwat kókó i oya aipab nis nginaunóp. ¹⁹ Ibü we nümtinóp wagó, “Ia ini yabü olome, e igó noankwata bóktarri wagó, wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr? Da wa ma errkya iade ngabkanda?”

²⁰ Oya aip nisa bóktarri wagó, “Ki wa umulamli wa kibü olome, da wa ilküküp murrbausürrün oloma tómtómólórr. ²¹ A ki wa umul-kókamli wa ma errkya iade ngabkanda. Ki ta umul-kókamli oya ilküküp nis nótó nomgole. Oya tóba imtinam, wa dódórr bairrüna: wa kubó tüób bóktóne tóbakwata!” ²² Oya aipab nisa ini poko bóktarri, zitülkus i Zu wirri ngi pamab gum namülnürri. Zu wirri ngi pama igó bóktan ingrinóp, nadü pama bóktóne wagó, Yesu ene [Kerrisoa], oya sab igósidi [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] tótókgum piküp irre. ²³ Ene zitülkus módóga, aipab nisa igósidi bóktarri wagó, “Wa dódórr bairrüna; tóba imtinam!”

²⁴ Nis ngim akó nyaunóp ene olom, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr. I oya ilóp wagó, “Ma Godón obzek kwata errkyadan ugó abi,* ma amkoman bóktan pupo sino! Ki umulakla marü nótó dólóng mine, wa kolae tonarr pama.”

* **9:24** Godón obzek kwata errkyadan ugó abi, Grik bóktane ma inzan angrirrüna: Godón ngi wirri kwit emngyel. Inzan bóktane Parrisía ene pam, ilküküp murrbausürrün nótó tómtómólórr, wirri arüngi ilóp amkoman poko bóktanóm Godón obzek kwata. Ma Zosyua 7:19 gakanke.

²⁵ Da ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umul-kókla ia wa kolae tonarr pama, o koke. Darrpan kla ka umulóla: ka amkoman ilüküp murrbausürrün namülnürrü, da ka ma errkya ngabkandóla!”

²⁶ I oya we imtinóp wagó, “Marüka ia wa laró tónggapóne? Ene oloma marü ilüküp tai ia nomgole?”

²⁷ Wa bóktan inzan yalkomólórr wagó, “Ka yabü ngaen-gógópan pokodó kurai we nilnünüma, da e ugón koke barrkrrua. Yabü ubi akó arrkrrum iadea dadan poko? Yabü ubi ta ia oya umulbain olmalóm bainüma?”

²⁸ I oya kle-kle yalnóp, da bóktónóp wagó, “Ma ene paman umulbain olomla; a ki wa Mosesón umulbain olmalakla! ²⁹ Ki umul igósakla, God Moseska tóbtanórr; a ene ne olome, ki darrü umul ta babulakla wa ia nubógabi tamórr!”

³⁰ Ene oloma bóktan yalkomólórr wagó, “Ini wa amkoman amzyat-koke pokoa kürüka: ene pama wa kürü ilüküp murrbausürrün kla nomgole, a yabü darrü umul babula wa nubógabia! ³¹ Mi umulakla God errkya kolae tonarr is koke arrkrruda; God wata igó pamkolpam arrkrruda, oya nidi [ótókdako] akó oya ubi nidi tómbapóndako. ³² Ngaendógab, zitül pokodó, kókó ta errkya, darrü pama kokean arrkrrurr igó, ilüküp murrbausürrün nóto tómtómólórr, pama oya ilüküp ngaen nomgolórr. ³³ Ene oloma ne Godkagab koke nóma ki tame, ene ngarkwatódógab, wa gaodó koke ki yarilün darrü kla tónggapónóm!”

³⁴ I ene olomdo bóktan yalkomólóp wagó, “Ma kolae tonarrdó tómtómórró akó kolae tonarrpükü dódórr bairrü - da ma ia kibü umul bainüm kaindóla?” Da oya Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü tótókgum piküp inóp.

Samuan Ngarkwatódó Ilüküp Murrbausürrün

³⁵ Yesu nóma arrkrrurr wagó, ene pam Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdügab kuri elakórrre, wa oya asenóm wamórr. Nóma esenórr, oya imtinürr wagó, “Ia ma Pamkolpamab Olom amkoman angundóla?”

³⁶ Ene pama bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü küzazil ia nótoke, wirri pam, igósüm ka oya amkoman yanguno!”

³⁷ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ma oya kuri esena, da ene watóke, mankü errkyadan e usadi ikikdamli.”

³⁸ Ene pama bóktanórr wagó, “Ka marü amkoman manguna, Lod!” Wakósingül nülkamülürr Yesun obzek kwata oya ótókóm.

³⁹ Yesu bóktanórr wagó, “Ka ini tüpdü ugósüm tamórró kolae tonarr pamkolpam arrgrratóm morroal tonarr pamkolpamdógab, da ilüküp murrbausürrün nidípko sab ngabkanórrre, a nidi ngabkandako, ibü ilüküpa sab murrbausórrre.”

⁴⁰ Ngibürr Parrisi ene pokodó asi koralórr wankü, da i oya arrkrruóp ini poko bóktande. Da we imtinóp wagó, “Ia, kibü ilüküp ta ia murrbausürrünako?”

⁴¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E ne blaman amkoman ilüküp murrbausürrün nóma ki kwarila, e kolae tonarrpükü igósidi koke ki kwarila. A e ma igó bóktandakla wagó, ‘Ki basendakla’; oya küp módóga: yabü blamanab kolae tonarr duduako.”

10

Alap-alap Bóktan [Sip] Ngabkan Pamabkwata

¹ Yesu bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: sip kotarr amkoman mamtaeana kubó koke nóto bangrine, a wa kubó ma kotarr angürrre bangrinüm, da ene wa amkoman gómól pama. ² A ene amkoman mamtaeana nóto bangrinda, wa sip ngabkan pama. ³ Da mamtae ngakan pama mamtae tapakue oyankü. Sip ngabkan pama ibü ngian nóma ngibliale, sipa oya bóktan bómgóll barrkrrue, da wa ibü nolngomólnórrre kalkuma. ⁴ Wa ibü blaman kalkuma nóma imarrue, tüób kubó

singül apóne. Sipa oyaka solodó zutale, zitülkus i umulako oya bóktan bómgól. ⁵ I umul-kók pamdóma kubó kokean zutale; igósidi busonórre oyakagab, zitülkus i oya bóktan bómgól umul kokeako.”

⁶ Yesu ibünkü* ini alap-alap bóktan adrratórr, da i koke emzyetóp wa ne poko apón yarilürr.

Yesu Morroal Sip Ngabkan Pam

⁷ Da Yesu akó bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka mamtaela sipabkü. ⁸ Singül kwata nidi togobórr,† blaman amkoman gómól pam kwarilürr, da ene sipa ibü bóktan koke barrkrrurr. ⁹ Ka mamtaela. Kürükama nidi tübarrbüle, i sab zid bairre. I sab tübarrbüle akó tübausle morroal paza poko byamkünüm, twala ne pokodó dódórr baindako. ¹⁰ Gómól pama wata ugósüm tótókda: gómólóm, бүдүлүмүкү akrranóm, akó elklaza kolae bainüm. Ka wa ugósüm tamórró, i sab arról eserre - ibü ngyaben sab amkoman morroal yarile, darrü kolae babul.

¹¹ “Ka morroal sip ngabkan pamla. Morroal sip ngabkan pama tóba arról akyanda sip zid byónüm. ¹² Mani zagetóm noan apadódako, wa tüób sip ngabkan pam kokea: ene sip ta oya kokeko. Wa kubó darrü wirri nurr ume‡ nóma esene tótókde, sip kubó we elókóle. Tüób ma busole. Ene nurr umea kubó sip bumióg yarile akó barre kubó popa arngene. ¹³ Da wa manim zaget pamzane, wa igósidi busodase. Oya tai gyakolae koke angónnda ene sipabkwata. ¹⁴ Ka morroal sip ngabkan pamla. Ka kólba sipbóka umulóla, akó ene sip ta kürübóka umulako. ¹⁵ We ngarkwatódó, Ab kürübóka umula, ka ta akó Abbóka umulóla. Ka kólba arról akyandóla sip zid byónüm. ¹⁶ Kürü ngibürr sip asiko, da i babulako ini kalkupidü.§ Ka ta sab ibü simarruo: i kürü bóktan bómgól sab arrkrrurre. I ma ugón sab darrpan kwarile tibiób darrpan sip ngabkan pampükü.

¹⁷ “Aban [moboküpdü ubi] kürükama, zitülkus ka kólba arról akyandóla, igó ngarkwatódó, solkwat tonarr akó alkomólóm kólbaka. ¹⁸ Darrü pama kürü arról kokean ipüde kürükagab, a ka kólba arról pamkolpam akyandóla kólba ubidü. Kürü kari dümdüm ta kokea kólba arról akyanóm. Solkwat kürü akó kari dümdüm kokea kólba arról alkomólóm kólbaka. Ka ini arüng bóktan ipadórró kólba Abdógab.”

¹⁹ Zu pamkolpama akó we bürrgrrütóp ini bóktanankwata. ²⁰ Abüna igó bóktan kwarilürr wagó, “Oyaka kolae samua! Wa gonggoa! E oya iade arrkrrudakla?”

²¹ Ngibürra igó bóktanónóp wagó, “Ini kolae samupükü oloman bóktan kokeko! Ia kolae samu gaodóma, ilküküp murrbausürrün kolpamab ilküp amgolóm?”

Yesun Alzizi Amanikóp

²² Pail ngup akó gübarr ngarkwat nóma semrranórr, Zerrusalem wirri basirrdü ugón [Godón Gyabi Müótan] tórea tómbapónórr, gyagüpi amaniküm Zu pamkolpama ngaen Godón müót tóba tangdó akó ne ngürr ingrinóp.* ²³ Yesu Solomonón Blandadó agóltagól yarilürr, [Godón Gyabi Müótan] kal akólórrón pul basirrdü. ²⁴ Ngibürr Zu pamkolpama oya we kal-kal yangónóp, da imtinóp wagó, “Ki gyagü-gyagüpakla. Ki marü nadüzan ngarkwat mókyanórre amkoman bóktan amgolóm? Ma kibü dümdüman tilnüm: ia ma ene [Kerrisola]?”

* **10:6** ibü wa apprapórr Parrisi apónnda (Zon 9:40). † **10:8** Yesu kolae sip ngabkan pambóka apónnda, amkoman prropet koke nidi kwarilürr. ‡ **10:12** wirri nurr ume, Mórrke-mórrke módóga: wolf. **10:15** Metyu 11:27; Luk 10:22 § **10:16** Yesu ibübóka apónnda, Zu-koke nidipko. * **10:22** Ibrü bóktane ini tórean ngi módóga: Kanuka. Mórrke-mórrke ma módóga: Feast of Dedication. Sirria gazirr pama Zerrusalem nóma sipüdóp, i Godón Gyabi Müót kugupidü tibiób godódó tóre kwarilürr aüd pailüm. Nóma amgütóp, ene kakóm, Zu pamkolpama Godón Gyabi Müót akó Godón tangdó ingrinóp. Da ene we tóre yarilürr, ene tonarr gyagüpi amaiküm.

²⁵ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka yabü ngaen nüzazilarre, da e kürü bóktan amkoman koke yangunarre. Ka kólba Aban ngidü ne arüng tórrmen tómbapóndóla, kürü pupaindako. ²⁶ A e amkoman koke aebókamde bangundakla, zitülkus e kürü sip kokeakla. ²⁷ Kürü sipa kólba bóktan bómgól arrkrrudako; ka ibübóka umulóla, da i kürü igósidi mamoadako. ²⁸ Ka ibü [ngarkwat-koke arról] alióndóla; i sab kokean nurrbarine. Darrü oloma kokean amóne kürü tangdógab. ²⁹ Kürü Aban arüng wirriana blamandógab†; wa kürü ne sip küliónürr, darrü oloman gaodó kokea Aban tangdógabi azebóm. ³⁰ Ab a kótó, ki darrpanamli.”

³¹ Zu pamkolpama akó ingülküpi we yazebóp, oya amkalóm. ³² Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka abün morroal arüng tórrmen tómbapólórró yabü obzek kwata, Aba kürü ne kla küliónürr tómbapónóm; da e wa kürü nadü arüng tórrmendógab ingülküpi amkalóm angóndakla?”

³³ Da i bóktan yalkomólóp wagó, “Ma ne morroal arüng tórrmen tómbapón namülnürrü, ki marü wekwata koke mómkórrema ingülküpi. A ene wa igósidi, ma Godón ngi kulaindóla! Ma wa pamakanla, a ma ma müób Godóm bainüm kaindóla!”

³⁴ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Wialómórróna yabü gidadó wagó, ‘E blaman godakla.’‡ ³⁵ Godón Wibalómórrón Bóktan Opor kokean alkamürre. Godón bóktana nibióbka tamórr, God ibü dümdüman inzan ngiblianda: god. ³⁶ A wa kótó, ka kólba Godón olombóka nóma ngibliandóla, e wa iade bóktandakla igó, ka Godón ngi kulaindóla? Aba kürü tebe-tebe kümanikürr tóbankü, da wa kürü we zirrkapónórr ini tüpdü. ³⁷ Ka ne kólba Aban arüng tórrmen koke nóma ki tómbapón namüla, e kürü igósidi amkoman angun-gu. ³⁸ Enana e kürü amkoman koke angundakla, ka ne ene arüng tórrmen nóma tómbapolo, e sab wata ene arüng tórrmen amkoman nangunamke. E sab igósidi tai umul bainane wagó, Ab kürüka asine, akó ka asinla Abdó.”

³⁹ I akó Yesun amigópma, da wa ibü tangdógab bamrükürr.

⁴⁰ Yesu akó alkomólórr Zodan tobarr dakla dorrodó, Zon pamkolpam ngaengógópan ne pokodó [baptaes nyónónóp], da wa we burrmatórr. ⁴¹ Abün pamkolpama togoblórr oyaka. I tibióbka bóktanónóp wagó, “Zon wa go darrü [wirri tulmil] kokean tónggapónórr Godón arüng pupainüm. A wa blaman ne poko bóktalórr ini pamankwata, wa amkoman yarilürr!” ⁴² Da abün pamkolpama Yesun amkoman yangunóp, ola nidi kwarilürr.

11

Lazarrus Nurrótókórr

¹⁻² Darrü pam ngi Lazarrus, wa Betani basirrdü nyabelórr, tóba bólbót nispükü Merri a Marrta. Lazarrus tüób azid olom yarilürr. Ini ne Merri warilürr, ene Yesun wapór nisdü morroal ilang idi wató ekanórr, akó tóba órrngóene norrgonórr. ³ Lazarrusün bólbót nisa bóktan zirrapórrri Yesuka wagó, “Lod, marü moboküpdü gódam azida.”

⁴ Yesu nóma arrkrrurr, wa bóktanórr wagó, “Ini azid, бүдүл azid kokea Lazarruska. Ini inzan ugósüm tómbapóne, Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm. Akó ka küób, Godón Olom, ta igósidi wirri ngi ipudo ini pokodógab.”

⁵ Yesun [moboküpdü ubi] asi yarilürr ibüka, Marrta, akó oya zoret, akó ibü bólbót Lazarrus. ⁶ A Yesu nóma arrkrrurr Lazarrusün azidbóka, wa akó nis ngürr nümanikürr, wa ne yarilürr. ⁷ Da ene kakóm, wa we bóktanórr tóba umulbain olmaldó wagó, “Mi akó módó bakona Zudia.”

† **10:29** Grik bóktane ma inzan angrirrüna: Aba kürü ne kla küliónürr wirriako blaman klamdógab. **10:33**
Lebitikus 24:16 ‡ **10:34** E blaman godakla: Ini Godón bóktan opora pamkolpamdó *Wórr Pebadó*. **10:34**
Wórr Peba 82:6 **10:40** Zon 1:28 **11:1-2** Luk 10:38-39 **11:1-2** Zon 12:3

⁸ Oya umulbain olmala bóktónóp wagó, “Umulbain Pam, wirri ngarkwat koke, marü ene kolpama amkalóm angón kwarilürr ingülküpi, da ma ia ola alkomólóm kaindóla?”

⁹ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “¹² Abüs küp ngarkwat zyón asiko darrpan ngürr kugupidü. Darrü pama ne ngürr nóma agóltagól yarile, wa kubó koke bómalkü wamle, zitülkus wa ini tüpan zyón asenda. ¹⁰ Da wa ma irrüb nóma agóltagól yarile, wa kubó bómalkü wamle, zitülkus oyaka zyón babula.” ¹¹ Yesu ini poko bóktanórr, da wa akó yarilürr wagó, “Mibü gódam Lazarrus, oya uta kuri türüme, da ka oya arsümülüm tótókdóla.”

¹² Da Yesun umulbain olmala bóktan yalkomólóp wagó, “Lod, wa ne utan nóma yarile, da wa kubó morroal baine.”

¹³ Yesu wa amkoman igó poko apón yarilürr wagó, wa бүдүлase. Oya umulbain olmala ma igó gyagüpi ogobórr wagó, wa amkoman utase. ¹⁴ Da Yesu ibüka dümdüman we müsirrğa yónürr wagó, “Lazarrus wa бүдүлase, ¹⁵ da yabübókamde, yabü amkoman angunüm, ka ma bagürła. Ka ola babul gaodó namüla, wa nóma nurrótóke. Da nau, mi oyaka kóbó ogobón.”

¹⁶ Tomas (oya darrü ngi Didimus*) tóba kamdal umulbain olmaldó we bóktanórr wagó, “Da nau, mi ta blamana ogobo, wankü бүдүлüm!”

Yesu, Бүдүл Arsümül akó Arról Akyan Oloma

¹⁷ Yesu nóma abzilürr, wa umul bainürr wagó, Lazarrus ugón tokom ngürrüm angrirrünn yarilürr gapókdó. ¹⁸ Betani minggüpanandó yarilürr Zerrusalem wirri basirrdügab, aüd kilomita† ngarkwat. ¹⁹ Abün Zu kolpama ugósüm togobórr Merri a Marrta ibüka tamamóm, ibü bólbótazan nurrótókórr.

²⁰ Marrta nóma arrkrürr Yesun tótók poko, wa oya kwatódó asenóm ola natókórr. Merri wa müót kugupidü ola warilürr. ²¹ Marrta Yesuka bóktanórr wagó, “Ma ne ae asi nóma ki namüla, Lod, kürü bólbóta koke ki nurrótóke! ²² Da ka ma umulóla, wata errkyadan ma ne kubó Godón darrü klamóm nóma yato-o, wa marü kókyene.”

²³ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Marü bólbóta kubó akó türsümüle.”

²⁴ Marrta bóktan yalkomólórr wagó, “Ka umulóla wa sab бүдүлдүgab türsümüle, blaman pamkolpama sab nóma tübarsine, dómdóm ngürrdü.”

²⁵ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ka бүдүл arsümül akó arról akyan olomla. Kürü amkoman nótó kangune, sab akó ngyabene, wa ngaen enan nurrótókórr. ²⁶ Arról nótóke, kürü amkoman nótó kangune, sab kokean nurrótóke.‡ Ma ia amkoman angundóla ini bóktan?”

²⁷ Wa bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod! Marü ka amkoman angundóla, ma ene [Kerrisola], ma Godón Olomla, ini tüpdü nótó ki tame.”

Yesu Yón Yarilürr

²⁸ Marrtan bóktana nóma blakónórr, wa we alkomólórr, da tóba gódam Merrin tebe-tebe pokodó we ngizaunürr akó oya wyalórr wagó, “Umulbain Pam alama, akó wa marübókamóm bamtinda.” ²⁹ Merri nóma arrkrürr, büsai-büsai bupadórr, da oyaka we natókórr. ³⁰ (Yesu abzil küsil yarilürr basirrdü. Wa wata ene pokodó yarilürr, Marrta ne emrranórr.) ³¹ Merrikü nadü pamkolpam kwarilürr ene müótüdü, ibüka tamamóm nidi ogobórr, oya nóma osenóp büsai-büsai bupadóde akó burruande, da i oyaka we zutalórr. Ibü gyagüpitótók igó yarilürr wamaka, wa gapókdó tótókdato yónüm.

* **11:16** Didimus, oya küp módóga: ninis amtómólórrón olom nis. Mórrke-mórrke módóga twins. † **11:18** aüd kilomita, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 15 stadia. ‡ **11:26** Yesu paman bübbóka koke apónða; wa paman samubóka apónða.

³² Merri abzilürr Yesu nóla yarilürr. Wa oya nóma esenórr, wakósingül we nülkamülürr oya obzek kwata. Wa oyaka bóktanórr wagó, “Lod, ma ne ae asi nóma ki namüla, kürü bólbóta koke ki nurrótóke!”

³³ Yesu oya osenórr yóndi akó wa ene pamkolpam ta nósenóp yóndi, oyaka nidi zutalórr. Oya moboküp inuóp, da wa kari gyaur koke yarilürr. ³⁴ Wa ibü nümtinóp wagó, “E oya ne ingrinane?”

I oyaka bóktan we yalkomólóp wagó, “Lod, asenóm tam.”

³⁵ Yesu yón yarilürr. ³⁶ Ene kolpama bóktónóp wagó, “Ngakónam, oya moboküpdü wirri ubi yarilürr oyaka!”

³⁷ Da ngibürra bóktónóp wagó, “Wa ene ilküküp murrbausürrün paman ilküküp nomgolórr! A wa ma Lazarrusün koke iade irrmatórr bündüdügab?”

Yesu Lazarrusün Irsümülürr Bündüdügab

³⁸ Yesun moboküp inuóp nis ngim, da we wamórr gapókdó. (Ene gapók, podó kabedó, ingülküpdü alüngürrün yarilürr.) Mamtae wirri ingülküpi murrausóp.

³⁹ Yesu ibü nilóp wagó, “Ini ingülküpi amanikam!”

Marrta, ene bündül paman darrü bólbóta, bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, kubó abürrün ilang yarile, zitülkus wa tokom ngürr kuri amóne gapókdó!”

⁴⁰ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ia ka marü koke mila igó, ma ne kürü amkoman nóma kanguno, ma sab Godón [wirri kómal zyón] eseno?” ⁴¹ Da i ingülküpi we yanenóp mamtaedógab. Yesu kwit yazilürr da bóktanórr wagó, “Ba, ka marü eso akyandóla, ma kürü kuri kurrkrrua. ⁴² Ka umulóla, ma kürü metat arrkrrudóla, da ka wa ini igósidi bóktandóla ini ne pamkolpama bórrangdako, ibübókamde, i amkoman ia yangurre igó, kürü mató zirrkapórró.” ⁴³ Ene bóktan kakóm, Yesu górrganórr wirri gyagüpi wagó, “Lazarrus, yao, tubrrua!” ⁴⁴ Da wa we tubrranórr, oya wapór tang arrgótarrón koralórr gapók mórrkenyórr. Oya obzek ta mórrkenyórr poko-e arrgótarrón yarilürr.

Yesu ibü nilóp wagó, “Ugó agoam, da ugó ki wam!”

Yesun Bündül Bóktan Ingrinóp

(Metyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Abün Zu pamkolpam, nidi togobórr Merrin asenóm, nósenóp Yesu ne poko tómbapónórr, da oya amkoman yangunóp. ⁴⁶ Ngibürra ma Parrisidü ogobórr, da ibü nüazalóp Yesu ne poko tómbapónórr. ⁴⁷ Wirri Prist akó Parrisia blaman Zu [balngomól byarrmarr pam] ngibaunóp kwób bazenóm,§ da bóktónóp wagó, “Mi ia tai laró tónggapórrre, ini pama ne [wirri tulmil] tómbapónnda? ⁴⁸ Mi ne oya wata ilküpane inzan nóma ngakanórrre, sab blaman kolpama oya amkoman yangunórrre. Rrom wirri pama sab togobe, da mibü [Godón Gyabi Müót] akó mibü bwóbpükü sab mibükagab sazebórrre!”

⁴⁹ Darrü ene wirri pam Kayapas wató yarilürr, [singüldü prrist] ene pail. Wa bóktanórr wagó, “E darrü kla umul-kókakla! ⁵⁰ E koke amzyatódakla: morroal igósa, darrpan oloma ki nurrótók blaman pamkolpamab pabodó, dudu bwób kulain-gum.”* ⁵¹ Wa tóbanóm gyagüpitótóke koke bóktanórr. Zitülkus wa singüldü prrist yarilürr ene paidü, da wa [prropetzan] we poko pupain yarilürr wagó, sab Yesu wató nurrótóke blaman Zu pamkolpamabkü. ⁵² Ibü tibióbankü koke, a blaman Godón olmal darrpan pokodó amarrum, bwób-bwób barserrón nidipako.

§ 11:47 Blaman Zu pamkolpamab balngomól byarrmarr pamab kwóbbazen, oya ngi módóga Grrik bóktane: Sanhedrin. * 11:50 Zu wirri pama Rrom pamkolpamab gum igósidi koralórr wagó, Rrom gazirr pama akó kena tóbako Zerrusalem apadóm, Zu pamkolpama tibiób wirri pam koke nóma arrkrru korale. Yesun ma nóma emkólóp, ene kakóm, Rrom gazirr pama akó togobórr gazirrum. Zerrusalem ipüdóp, akó Godón Gyabi Müótpükü ta kulainóp. Ugón pail 70 yarilürr.

⁵³ Ene ngürrdügab, Zu wirri ngi pama bóktan tómbapón kwarilürr Yesun бүдүлдү ангринүм. ⁵⁴ Ene zitүлдү, Yesu panzeana myamem koke agóltagól yarilürr Zudia kugupidü, da wa ene poko amgatórr. [Ngüin-koke bwób] minggüpanandó wamórr, darrü wirri basirrdü ngi Eprra-im. Wa tóba umulbain olmalpükü kya ola yarilürr.

⁵⁵ Zu pamkolpamab [Bүдүл Kórzyón Tóre] minggüpanan nóma yarilürr, abün pamkolpama tibiób basirrdügabi ogoblórr ama Zerrusalem. Tóre wa solodóma, ngaen-gógópan, Mosesón gida ngarkwatódó, i tibiób kolae tonarr Godka pupo nirre tibiób [kolkal] bainüm. Ene kakóm, i ene tóredó igósidi ogobe. ⁵⁶ I Yesun amkün kwarilürr, da i Godón Gyabi Müótүдү nóma bórranglórr, i tibiób ola bamtinónóp wagó, “E ia gyagүpi tótókdakla? Anda, wa amkoman ia koke módó tame ini tóredó!”

⁵⁷ Wirri prrist akó Parrisia arüng bóktan zirrnápónóp blaman pamkolpamdó wagó, “Nadü pam umul yarile Yesu nadü pokodóma, wa sab ki tam kibü büzazilüm, da ki sab oya amiógüm ogobo.”

12

Merri Morroal Ilang Idi Ekanórr Yesuka (Metyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Dómdóm 6 ngürr nóma kwarilürr [Bүдүл Kórzyón Tórem], Yesu Betani basirrdü ugón wamórr, Lazarrus ne ngyaben yarilürr, wa noan irsümülürr бүдүлдүgab. ² I oyankü simam alo tónggapónóp. Marrta alo kla tógaldó arrbünüm tangnamtinóp. Ngibürr Yesukü tógaldó nidi nólgope banomól kwarilürr, darrü Lazarrus wató yarilürr. ³ Da Merri dadamüz ngarkwat morroal ilang idi sokol ipadórr, [kolkal] nade* tónggapórrón. Wirri darrem idi yarilürr, da wa we ekanórr Yesun wapórdó, akó Yesun wapór norrgonórr tóba órrngóene. Ene müót blaman morroal ilanga gwarranórr. ⁴ Yesun darrü umulbain olom, Zudas Iskarriot, oya sab wirri pamab tangdó nótó ingrine, bóktanórr wagó, ⁵ “Ini morroal ilang idi wa koke iade sel irre 300 [silba] mani күpүm?† Ene mani күp ama elklaza-koke kolpam ki nülrre!” ⁶ Wa ene poko koke bóktanórr, zitülkus wa gyaур yarilürr elklaza-koke pamkolpamdó; wa ene poko bóktanórr, zitülkus wa gómól pam yarilürr. Ibü mani alóp ngakan olom yarilürr, da wa tüób bobarr mani күp olgabi yazeblórr.

⁷ Yesu bóktanórr wagó, “Oya olkomólam! Wa ene idi ugósüm amoan waril, ngarkwat kókó күrү gapókdó angrin ngürr nóma semrróne.‡ ⁸ Elklaza-koke kolpam sab yabüka metat ae kwarile; a ka wa sab yabüka metat ae koke namulo.”

Lazarrusün Amkal Bóktan

⁹ Zu pamkolpamab ngoroa barrkrrurr wagó, Yesu Betanimase. Da igósidi ola we ogobórr. I Yesun tóbananbókamde koke ogobórr: a i Lazarrusün asenómpükü ogobórr, wa noan irsümülürr бүдүлдүgab. ¹⁰ Da wirri prrista bóktan ingrinóp Lazarrusünpükü ta amkalóm, ¹¹ zitülkus Lazarrusünbókamde, abün Zu pamkolpama ibü bingat kwarilürr, da i ma Yesun amkoman yangunónóp.

Yesu Kingzan Zerrusalem Wirri Basirrdü Bangrinürr (Metyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Akó darrü ngürr ene wirri pamkolpamab ngoroa, nidi түbabzilürr Zerrusalem Bүдүл Kórzyón Tórem, barrkrrurr wagó, Yesu ta ola tótókda. ¹³ Da i wayal pórngae yazebóp, oya akyanóm ogobórr taegwarrpükü wagó, “Mi Godón yagүrnórrre!§ Wa

12:1 Zon 11:38-44 * **12:3** nad darrü kari nugupan simkүndүgab tónggapórrón yarilürr. Mórrke-mórrke módóga: nard. **12:3** Luk 7:37-38 † **12:5** silba mani күp: Ma müsirrga ain bóktan 6:7 ngakanke. ‡ **12:7** Ma müsirrga ain bóktan Metyu 26:12 ngakanke. **12:8** Duterronomi 1:11 § **12:13** Mi Godón yagүrnórrre, Grik bóktane ma inzan angrirrüna: osana. Ini Ibrru bóktan opora. Oya күp módóga: (kibü) zid tinünüm errkyadan. Zu pamkolpama Godón agүr koralórr ini bóktan opore.

bles airrüna, Lodón ngidü nótó tótókda: Isrraelab King!”

¹⁴ Yesu kyam [donki] esenórr, oyaka kasilürr, mórran-mórran bainürr, wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

¹⁵ “E gumgu Zerrusalem pamkolpam.*

Ngakónam, yabü kinga tótókda,
donki kyam kwitüm mórrarróna.”

¹⁶ Oya umulbain olmala ene [küp kokean emzyetóp] ngaengógópan, ngarkwat kókó Yesu бүдүлдүгаб нóма түрсүмүлүрр [wirri kómal zyóndü]. Ibü ugón ngambangólórr wagó, Godón Wibalómórrón Bóktana ini poko ta bóktanda oyakwata, da ene pamkolpama, Zerrusalemóm nidi koralórr, ene elklaza igósidi tómbapónóp oyaka.

¹⁷ Yesuka ne pamkolpamab ngoro yarilürr, wa Lazarrusün nóma ngilianórr gapókdógabi akó irsümülürr бүдүлдүгabi, da i akó ngibürr kolpam nüzazilnóp wa ne [wirri tulmil] tónggapónórr. ¹⁸ We zitüldü, pamkolpamab ngoroa oya asenóm igósidi ogoblórr; i barrkrrurr wa ne wirri tulmil tónggapónórr. ¹⁹ Da Parrisía tibióbanka bóktanónóp wagó, “Ngakónam, mi go darrü pokodó kokean babzilo: mibü pamkolpama amgatódasko. Blaman bwóba oya mamandase!”

Grrik Pamkolpama Yesun Amkün Kwarilürr

²⁰ Ne pamkolpama Zerrusalem ogobórr, Godón [ótókóm] Бүдүл Кóрзыón Тóредó, ngibürr Grrik inkü ta ola asi kwarilürr. ²¹ Ene Grrik pama Pilipka ogobórr. Wa Betsaeda wirri basirr pam yarilürr, Galili prrobinsdügab. I oya imtinóp wagó, “Wirri pam, kibü ubi Yesun asenóma.”

²² Pilip wamórr akó Endrrun izazilürr, da Endrru a Pilip aurrürr Yesun azazilüm. ²³ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Ene abüs küp kuri semrróne Pamkolpamab Oloma ene wirri kómal zyón apadóm. ²⁴ Ka yabü amkoman poko byaldóla: [wit] küp wata wa darrpanan küp yarile, ngarkwat kókó ta wa түпдү aupe akó nurrótóke. Da olgabi ama sab abün küpa tóbabóte. ²⁵ Nadü oloma tóba tüpan arróldó ubi baina, wa sab imrüke. A nadü pama tóba arról alzizi amanikda ini түпдү, wa sab karrkukus emone [ngarkwat-koke arrólóm].† ²⁶ Nadü pama kürü zaget tónggapónnda, wa kürü ki mamooan yarilün, da wa sab asi yarile, ka nólamlá. Darrüpa ne sab kürü zaget nóma tónggapóne, kürü Aba sab oya wirri ngi atene.”

Yesu Tóba Бүдүлankwata Ngaen-gógópan Bóktalórr

²⁷ “Errkya kürü moboküp müpa. Da ka ia bótkono? Da ia ka igó namulo: Ab, ma kürü zid kyó ne müpan abüs küp ngarkwata tótókda? Koke: ka wa we zitülkusdü tamórró, ene azidüdü bangrinüm ini abüs küp ngarkwat. ²⁸ Ab, moba ngi wirri kwitüm emngyel!”

Da bóktana kwitümgabi sidórukürr wagó, “Ka kólba ngi wirri kwitüm kuri emngyela. Da ka akó sab aruko.”

²⁹ Ola ne pamkolpamab ngoroa bórranglórr, ene bóktan barrkrrurr. Ngibürra bóktónóp wagó, “Maduba.” Ngibürra wagó, “Anerrua oyaka bóktóne.”

³⁰ Yesu ibübóka wagó, “Ene bóktana kürünkü koke tame, a yabü tangbamtinüm tame. ³¹ Ini түп дүмдүм akyan tonarr wata errkyadana; satani, ini tüpan singüldü pam, sab ka [ut-ut ino]. ³² Kürü sab ini түпдүгabi nóma kwit kirre nugup krros

12:13 Wórr Peba 118:25-26 * **12:15** Zerrusalem pamkolpam, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Zaeonón óp olom. Zerrusalemón darrü ngi Zaeon yarilürr. Zaeonón óp olom alap-alap bóktana. Oya küp módóga: Zerrusalem pamkolpam. Da Zerrusalem pamkolpama blaman Isrrael pamkolpam ngablaoda. **12:15** Zekarraea 9:9 † **12:25** Yesun bóktanán küp módóga: Nadü pama, tóbanan arróldó wirrianbóka ubi baina, akó ngibürr pamkolpambóka amrukda, wa sab tóba arról amrukda ngibürr kolpam tangbóleanóm, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde. **12:25** Metyu 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33

kwitüdü amngyelóm, blaman pamkolpam ka sab ugón simarruo kólbaka.” ³³ (Wa ini bóktan we ngarkwatódó bóktanórr, wa sab ia azid aengle akó nurrótóke.)

³⁴ Pamkolpama oyabóka wagó, “Mosesón gida-a inzan bóktanda: ene [Kerriso] wa ngarkwat-koke ngyaben pama. A ma wa inzan iade bóktóna wagó, Pamkolpamab Olom wata sab kwit irre krrosdó? Ia ene Pamkolpamab Olom wa tai nótóke?”

³⁵ Yesu ibübóka wagó, “Zyón sab yenkü tugupurr tonarróm yarile. Da e agóltagól kwarilün zyón yenkü aezane; tümüna ene da ma yabü sab nganlorre. Tümün kwatódó nidi agóltagóldako, umul kokeako i nubó tótókdasko. ³⁶ Zyón amkoman yangunam yabüka aezane, igósüm e sab zyóndü pamkolpam kwarilo.”

Pamkolpama Amkoman Koke Bangundako

Yesun ini bóktan kakóm, wa tebe püóran we wamórr aniküm pamkolpamdógabi.

³⁷ Yesu wa go ene pamkolpamab obzek kwata abün wirri tulmil tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, da i oya ta amkoman kokean yangunónóp. ³⁸ Ini pokoa we ngarkwatódó tómbapónórr, amkoman küppükü ainüm, ngaen prropeta Aesayazan bóktanórr wagó,

“Lod, ki ne bóktan büdrrat kwarilnürü, ia nótó kuri amkoman yangune?

Ia Lod tóba arüng noaka kuri okaka simzazile?”

³⁹ We zitülküdügabi, ibü gaodó koke yarilürr amkoman angunüm, zitülkus Aesaya akó wialómórr wagó,

⁴⁰ “God ibü ilküküp kuri murrnausórrre,
akó ibü moboküp karrkukus kuri nirre ibü arrkrrugum.

Da i tibióbnüm ilküpi igósidi kokean eserre,
i tibióbnüm gyagüpitótóke [küp kokean ipüdórrre],
akó i kürüka ta kokean tübyalüngórrre;
i kürüka ne nóma ki tübyalüngórrre, ka ibü igósidi ki dólóng ninünüma.”

⁴¹ Aesaya ini poko wialómórr, zitülkus wa Yesun wirri kómal zyón esenórr, akó oyakwata igósidi bóktanórr.

⁴² Abün Zu singüldü pama Yesun amkoman yangunóp. Da Parrisi pamab gum koralórr; i ta wirri taem koke yónónóp: ibü ne nóma ki nurrkrrurre, ibü [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] tótókgum ki piküp nirre. ⁴³ Ibü tai ubi babul yarilürr, ibü God ki nagürnórrre, a ibü ma wirri ubi poko yarilürr pamkolpama ibü nóma ki nagürnórrre.

Yesun Bóktana Pamkolpam Tüób Zaz Nirre

⁴⁴ Yesu wirri taegwarre bóktanórr wagó, “Kürü amkoman nótó angunda, wa kürü kólbanan amkoman koke angunda, a wa ta oya amkoman angunda, kürü nótó zirrkapónórr. ⁴⁵ Kürü nótó asenda, wa ta oya kuri esene, kürü nótó zirrkapónórr.

⁴⁶ Ka wa ini tüp zyón akyanóm tamórró. Kürü amkoman nidi kangurre, i sab metat tümündü koke kwarile. ⁴⁷ Kürü bóktan nadü pama arrkrruda, da amkoman koke amorranda, ka wa oya zaz ainüm koke tamórró. Ka wa ini tüp zaz ainüm ta koke tamórró: ka wa tai ini tüp zid ainüm tamórró. ⁴⁸ Kürü nadü pama alzizi amanikda akó kürü bóktan koke nótó apadóda, sab zaz irre. Ka ne bóktan poko bóktan namülnürü, sab ene bóktana tüób zaz irre dómdóm ngürrdü! ⁴⁹ Ini amkoman pokoa, zitülkus ka kólbanan ngidü koke bóktandóla. A kürü ne Aba zirrkapónórr, kürü arüng bóktan wató kókyanórr nadü poko bóktanóm akó nadü tonarre bóktanóm. ⁵⁰ Ka umulóla oya ne gida-e, wa ngarkwat-koke arról ódódda. Da ka ne poko bóktandóla, kürü Aba küzazilürr bóktanóm.”

13

Yesu Tóba Umulbain Olmalab Wapór O Nugulóp

¹ [Büdül Kórzyón Tóre] kari poko nóma yarilürr, Yesu umul yarilürr wagó, oya abüs küp kuri semrróne oya ini tüp amgatóm, Abdó alkomólóm. Oya [moboküpdü ubi] metat asi yarilürr ibüka, oya tóbanan nidi kwarilürr ini tüpdü, akó oya moboküpdü ubi asi yarilürr ibüka tai kókó oya dómdóm ngürr nóma semrranórr.

² [Debóla] Zudasón, Saemon Iskarriotón siman olom, ngaensingül gyagüpitótók ekyanórr Yesun wirri pamab tangdó angrinüm. Yesu tóba umulbain olmalpükü simam nóma alo yarilürr, ³ wa umul yarilürr wagó, Aba blaman kla oya tangdó kuri irrbüne. Wa umul yarilürr, wa Godkagabi tamórr, da wa akó Godka alkomóldase. ⁴ Da wa alo tógaldógabi bupadórr, tóba tumum mórrkenyórr ininürr. Barrgon mórrkenyórr ipadórr, tóba kobtoldó byamrókórr. ⁵ Wa nae apür kurrópdü ekanórr, da tóba umulbain olmalab wapór bagul we ngarkwat bókyanórr. Wa akó bargon mórrkenyórrri zipür we norrgonónóp, wa ne kla byamrókórr kobtoldó. ⁶ Yesu Saemon Pitaka nóma tamórr, Pita oyabóka wagó, “Lod, ma ta ia kubó kürü wapór nugulo?”

⁷ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ma wa errkyadan koke emzyeto ka ne kla tónggapóndóla. Ma wa sab solodó emzyeto.”

⁸ Pita oyabóka wagó, “Kokean, ma kürü wapór kokean nugulo!”

Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne marü koke nóma mugulo, igósidi ma sab babul namulo kankü.”

⁹ Saemon Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Lod, ma wa kürü wapór tibióban agulgu, a ma kürü tang a singülpükü kugul!”

¹⁰ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Nadü pama blaman apüre, wa blaman [kolkala]. Wa myamem dudu koke apüre, wata igósidi tóba wapór nizan nugule. E wa blaman kolkalakla; wata darrpan yenkü asine, wa kolkal kokea.” ¹¹ (Yesu umul bainürr oya sab wirri pamab tangdó nóto ingrine. Wa ene igósidi bóktanórr wagó, “E wa blaman kolkalakla. A darrü yabükagab kolkal kokea.”)

¹² Yesun ibü wapór bagula nóma blakónórr, wa akó tóba tumum mórrkenyórr batenórr. Wa tóba mórran pokodó alkomólórr tógaldó. Da ibü nümtinóp wagó, “E ia kuri emzyetane, ka yabüka ne poko tónggapóna? ¹³ E kürü Umulbain Pam akó Lodbóka ngiliandakla. E amkoman poko bóktandakla: ka módóglá. ¹⁴ Ka yabü wapór kuri nugulnüma yabü Lodzanla akó Umulbain Pamzanla, da e ta igósidi yabiób darrpan-darrpanab wapór inzan bagul kwarilünke. ¹⁵ Ka wa ini yabü asenóm akó umulümpükü tónggapóna. E inzan tómbapón kwarilünke, ka yabüzan nangónónóma. ¹⁶ Ka yabü amkoman poko byaldóla: [leba zaget olom] wirri kokea tóba wirri pamdógabi, akó bóktan bamtül pam wirri kokea oyakagabi, oya nóto zirrapóna.* ¹⁷ E ini amkoman bóktan kuri umulbainane. E sab bagürwóm koralo, e ne tórrmendó nóma urrbulo. ¹⁸ Ka wa yabü blamandó koke bóktandóla; ka umulóla ka nibiób yazebórró. A ngaen Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanórr, ene pokoa küppükü kuri baine wagó, ‘Ki alo nisadi alo namülnürri, kürüka kolae wató tónggapónórr.’ ¹⁹ Ka wa yabü errkyadan azazildóla, ene da ma sab tómbapóne. Ini bóktan kakóm nóma tómbapóne, e sab amkoman kangunane wagó, ka watókla, ene [Kerriso]. ²⁰ Ka yabü amkoman poko byaldóla: ka nadü pam zirrapóndóla, oya morroal tonarre nóto nóma apadóda, enta igósa, wa kürü morroal tonarre apadóda.

13:12 Luk 22:27 * **13:16** Ini bóktanán küp módóga: wirri pamazan zaget tónggapóna tóba leba zaget olomdó, leba zaget oloma kubó inzan tónggapórrre ngibürr pamkolpamdó. **13:16** Metyu 10:24; Luk 6:40; Zon 15:20 **13:18** Wórr Peba 41:9

Ó kürü morroal tonarre nóto nóma apadóda, enta igósa, wa oya morroal tonarre apadóda, kürü nóto zirrkapónórr.”

*Yesu Nis Ngim Tóba Búdülankwata Bóktanórr
(Metyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)*

²¹ Yesun ene bóktan kakóm, oya moboküpdü wirri müp yarilürr, da wa ibüka dümdüman bóktanórr wagó, “Ka yabü amkoman poko byaldóla: darrüpa yabükagab kalma kürü wirri pamab tangdó wató küngrine.”

²² Umulbain olmala tibiób ola ngabkanónóp; i umul-kók koralórr wa tai noanbóka apón yarilürr. ²³ Darrü umulbain oloma, Yesun moboküpdü ubi neanka yarilürr,† oya minggüpanan nólgópe banomól yarilürr. ²⁴ Saemon Pita ene umulbain olomdó tangane wagó, “Yesun imti, wa ia tai noanbóka apónda!”

²⁵ Wa Yesun dalgüpdü banomólórr, da oya imtinürr wagó, “Lod, ia nótoke?”

²⁶ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ini brred poko kübüldü yanggóbolo.‡ Ka kubó noan ekyeno, da ene olom módóga.” Wa yanggóbólórr, da Zudasón we ekyanórr, Saemon Iskarriotón olom. ²⁷ Zudas ene brred poko nóma ipadórr, satania oyaka ugón bangrinürr. Yesu oyabóka wagó, “Ma ne kla tónggapónóm kaindóla, da büsai tónggapó!” ²⁸ Darrüpa ene alo tógaldó koke emzyatórr, Yesu ini poko iade bóktanórr Zudaska. ²⁹ Zudas mani ngabkan olomzan yarilürr, ngibürr umulbain olmalab gyagüpitótók igó yarilürr wamaka, Yesu oya ngibürr kla bumiógüm ile Búdül Kórzyón Tóredó amarrum, ó akó ngibürr kla aliónum elklaza-koke pamkolpam.

³⁰ Zudas ene brred poko nóma ipadórr, wa dümdüman pulkaka we burruanórr. Ugón irrüb yarilürr.

Küsil Gyabi

³¹ Zudas nóma burruanórr, Yesu bóktanórr wagó, “Errkyadan Pamkolpamab Oloma [wirri kómal zyón] apadóda tóbankü; akó oyakama ta wirri kómal zyóna tótókda ama Godka. ³² Zitülkus wirri kómal zyóna oyakama tótókda ama Godka, God ta sab igósidi Olom wirri kómal zyón ekyene tóbakagabi; wa ene poko kubó dümdüman tónggapóne. ³³ Moboküpdü olmal, ka sab yenkü ae tugupurr watóm namulo. E sab kürü kyamkülane, da ka yabü errkya byaldóla, ka Žu wirri ngi pam ne poko nilarre wagó, ‘E gaodó kokeakla ola tótókóm, ka nóla tótókdóla.’ ³⁴ Da errkyadan ka yabü küsil gida bóktan poko akyandóla: yabü moboküpdü ubi asi kwarile yabiób darrpan-darrpandó. Kürü moboküpdü ubizane yabüka, yabü moboküpdü ubi ta inzan kwarile ngibürr kolpamdó. ³⁵ Yabü moboküpdü ubi darrpan-darrpandó asi ne nóma yarile, da blaman pamkolpam sab umul kwarile wagó, e kürü umulbain olmalakla.”

*Yesu Singül kwata Bóktanórr Wagó, Pita Sab Oya Yalpine
(Metyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Saemon Pita Yesun imtinürr wagó, “Lod, ma ia nubó tótókdóla?”

Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka nóla tótókdóla, errkyadan ma koke tókyeno, a ma kürüka sab solodó tókyeno.”

³⁷ Pita oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka wa gaodó koke iadela marüka akyanóm errkyadan? Ka sab nurrótoko marünkü!”

³⁸ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ia ma amkoman kürünkü nurrótoko? Ka marü amkoman poko ayaldóla: siman karrakarra póyaea bóktan küsil nóma yarile, da ma kalma aüd münüm kalpino igó, ma kürübóka umul-kókla.”

13:20 Metyu 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16 † **13:23** Ene Zon tóbabóka apónda. ‡ **13:26** Zu pamkolpamab gida yarilürr darrpan zurr kübüldügabi alom. Brred poko ola yanggóbóla, moba alom. **13:33** Zon 7:34 **13:34** Zon 15:12, 17; 1 Zon 3:23; 2 Zon 5

14

Yesu Kwata Godka

¹ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “E gyakolaegu akó kolae gyagüpgu. Amkoman yangunam Godón akó amkoman kangunam kürü. ² Kürü Aban müötüdü abün marrguasko. Obae ne nóma ki yarile, ka yabü koke ki nilnünüma. Ka sab marrgu tómbapónóm wamo. ³ Da marrgu tómbapóna nóma blakóne, ene kakóm, ka ugón tolkomolo yabü azebóm kókó kólbaka; igósidi e sab we koralo ka negla. ⁴ E kwat umulakla ene pokodó, ka nóla tótókdóla.”

⁵ Tomas imtinürr wagó, “Lod, ki umul-kókakla ma nubó tótókdóla; ki kwat ia umul bairre?”

⁶ Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Ka kwat, ka amkoman, ka arról. Pama Abdó popa koke wame, wata kürükama. ⁷ E kürübóka ne nóma umul bainane, e ta igósidi kürü Abbóka kuri umul bairre.* Ini ngürrdügab, e oyabóka kuri umul bairre, ó e oya kuri eserre.”

⁸ Pilip bóktanórr oyaka wagó, “Lod, ma kibü Ab tómtyenónóm: kibü ubi wata we klamóma.”

⁹ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Ini kokrrap nyabende ka asi namülnürrü yenkü. Da ma umul-kók iadela kürübóka, Pilip? Darrüpa ne kürü nóma kósene, wa ta kuri esene Ab, da ma iade bóktóna wagó, ‘Kibü Ab tómtyenónóm’? ¹⁰ Ma ia kürü koke amkoman angundóla, ka Abdómla akó Ab kürükama? Ka ne bóktan büdrratdóla yabüka, ene bóktana kürükagab koke tótókdako. Kürü Ab, kürü büb kugupidü nótó nyabenda, tóba zaget tómbapóna. ¹¹ Kürü amkoman kangunam, ka igó nóma bóktandóla, ka Abdómla akó Ab kürükama. E ne gaodó koke nóma kwarilo ini bóktan amkoman angunüm, da kürü amkoman kangunam, ka ne arüng tórrmen tómbapóndóla. ¹² Ka yabü amkoman poko byaldóla: kürü nótó amkoman angunda, ka ne arüng tórrmen tómbapóndóla, wa ta ene arüng tórrmen sab tómbapóne. Amkoman, wa sab barrkyanan arüng tórrmen tómbapóne, zitülkus ka Abdó tótókdóla. ¹³ Ka sab tónggapono, e ne klamóm kümtinane kürü ngidü, igósüm Aban ngi sab Olomanbókamde wirri kwit emngyerre. ¹⁴ E sab kürü ngidü nóma kümtinane darrü klamóm, ka sab tónggapono.”

Godón Samuankwata Bóktan

¹⁵ “Yabü [moboküpdü ubi] ne nóma yarile kürüka, e sab kürü gida bóktan poko mamooanane. ¹⁶ Ka sab Ab imtino, da wa yabü sab akó darrü Tangbamtin Olom nókyerre. Wa sab yenkü ae yarile metatómpükü. ¹⁷ Wa Godón Samua, Godón amkoman bóktan nótó okaka amzazilda. Ini tüpan pamkolpam gaodó kokeako oya apadóm, zitülkus i oya koke asendako, akó i oyabóka ta umul kokeako. Da e wa umulakla oyabóka, zitülkus wa yenkü nyabenda, akó wa sab yabü büb kugupidü yarile.”

¹⁸ “Ka sab nóma wamo, ka sab yabü kokean eloko imam olmalzan: ka akó sab yabüka tolkomolo. ¹⁹ Tugupurr tonarr kakóm, ini tüpan pamkolpama sab kürü myamem kokean kóserre, a e wa sab kürü akó kósenane. Zitülkus ka arrólzanla, e ta sab arról koralo. ²⁰ Ene ngürra sab nóma tame, e sab umul koralo wagó, ka kólba Abdómla, akó e kürükamakla, ka yabükazanla.”

²¹ “Kürü gida bóktan poko nidi amorrando akó nidi mamooandako, da ene kolpam módógako moboküpdü ubi nibióbe kürükamóm. Kürü Aban moboküpdü ubi sab asi yarile ibüka, moboküpdü ubi nibióbe kürükamóm. Kürü moboküpdü ubi ta sab asi yarile ibüka, akó ka kólba okaka bümzazilo ibüka.”

* **14:7** Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrürrüna: E ne kürübóka umul nóma ki kwarila, e ta igósidi kürü Abbóka umul ki kwarila.

²² Zudas (Zudas Iskarriot koke) imtinürr wagó, “Lod, ma wa sab moba iade okaka bümzazilo kibüka, a ini tüpan pamkolpamdó ma koke?”

²³ Yesu bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Nibiób moboküpdü ubi asine kürüka, kürü umulbain bóktan sab idi mamooan korale. Kürü Aban moboküpdü ubi sab ibüka yarile, akó kólba Abpükü ka sab tamo ibüka akó inkü ngyaben namulo. ²⁴ Nibiób moboküpdü ubi babula kürüka, i kürü umulbain bóktan koke mamooandako. E ne umulbain bóktan arrkrrudakla, kürükagab kokea, a Abdógab tótókda, kürü nóto zirkapónórr.

²⁵ “Ka yabü ini elklaza kuri nilnünüma, ka yenkü aezanla. ²⁶ A Tangbamtin Olom, Godón Samu, Aba sab noan zirrsapóne kürü ngidü, yabü sab blaman ini elklaza umul nirre, akó wa yabü akó umul-umulan ngibtine ka yabüka ne poko bóktarró.

²⁷ “Paud ka yabüka amgatla; kólba paud ka yabü akyandóla. Kürü kólba ne paude inzan kokea, tüpan paudzan tónggapóndako. E gyakolaegu akó mólmóntwólgu. E ta gumgu! ²⁸ E kürü kuri kurrkrruane yabüka bóktande, ‘Ka yabü bimgatla, a ka sab akó tolkomolo yabüka.’ Yabü moboküpdü ubi ne nóma ki kwarile kürüka, e bagür ki korala ka Abdó tótókdóla, zitülkus wa wirriana kürükagab. ²⁹ Errkyadan ka yabü ngaensingül kuri nilnünüma; ene tonarra sab solkwat tómbapóne. Ene igósüm, solkwat nóma tómbapóne, e sab kürü ugón amkoman kangunane. ³⁰ Ka yenkü wirri kokrrap koke bóktano, zitülkus ini tüpan singüldü pama, satani, tótókda. Oya arüng gaodó kokea kürü arrmatóm, ³¹ a ini tüpan pamkolpama ki umul bainüm igó, kürü moboküpdü ubi asine Abdó; ka blaman elklaza ugósüm tómbapóndóla oya arüng bóktan ngarkwatódó.

“Da ugó bazeb, mi algabi nau.

15

Yesu Amkoman [Grreip] Zitüla

¹ “Ka amkoman grreip zitülóla, a kürü Ab ama didiburr ngakan pama. ² Wa kürükagab blaman we tiz singgalgóne, küp koke nidi bapóndako. Wa ngibürr küp-pükü tizdügab sab kari il tizpókal singgalgóne, küpa wirri akó abün bainüm. ³ E wa errkya [kolkalakla] ene bóktan opordógab, ka yabü ne bóktan nülinarre. ⁴ E kürüka arróbórrón koralo, akó ka yabüka arróbórrón namulo. Tiz gaodó kokea tebe pokodó küp bapónóm. Wata wa igósidi küp bapóne, wa ne zitüldü arróbórrón nóma yarile. Ene ta inzana: e gaodó kokeakla küp bapónóm, kókóta e kürüka arróbórrón koralo.

⁵ “Ka grreip zitülóla, e tizakla. Kürüka arróbórrón nótoke, akó ka noakamla, da wa sab igósidi tulum bamgün yarile. E kürükagab nóma bomono, e sab igósidi gaodó koke koralo darrü kla tónggapónóm. ⁶ Kürüka arróbórrón koke nótoke, oya sab nugup tizzan amanikórrre. Inzan tiza sab ola mangkó bairre. Darrpan pokodó kwób isurre, ama urdü amórrre. I sab ola bolmerre. ⁷ E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, akó kürü bóktan yabü bübdü ne nóma korale, e ne klamóm ubi bainane, Godón yatoam, da yabü sab nülrre. ⁸ Pamkolpama kürü Aban ngi wirri kwitüm emngyerre, e tulum nóma bamgün koralo: ini tonarre e sab kürü umulbain olmal koralo. ⁹ Kürü [moboküpdü ubi] yabüka, Aban moboküpdü ubizane kürüka. Errkya e kürü moboküpdü ubidü arróbam.* ¹⁰ E ne kürü gida bóktan poko nóma mamooan koralo, e igósidi kürü moboküpdü ubidü arróbórrón koralo. Ka ta inzan kólba Aban gida bóktan poko mamooan namülnürrü, akó ka oya moboküpdü ubidü arróbórrónla.

¹¹ “Ka yabü nüazilarre ini poko, igósüm kürü bagürwóm yabüka ki yarilün, akó wirri bagürwóma yabü moboküp ta ki bumióg. ¹² Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó ki yarilün, kürü moboküpdü

* **15:9** Ini bóktan küp módóga: “E ne kürüka arróbórrón nóma koralo, da kürü moboküpdü ubi igósidi yabüka yarile.”

ubizane yabüka. ¹³ Darrü oloman moboküpdü ubi wirria ngibürrdügab, wa ne tóba arról nóma imrüke tóba gómdamalabkü. ¹⁴ E kürü gómdamalakla, e ne kürü gida bóktan poko nóma mamooan koralo. ¹⁵ Ka yabü myamem [leba zaget] pambóka koke ngiblian namulo, zitülkus leba zaget pam umul kokeako ibü wirri pama ne kla tómbapónnda. A ka yabü gómdalbóka ngibliandóla, zitülkus ka yabü blaman kla nüzazilarre ka Abdógabi ne kla umul bain namülnürrü. ¹⁶ Kürü yadi koke küpüdarre; yabü kótó yazebórró. Yabü kótó irrbürrü tótókóm akó küp bapónóm. Ene küpa sab kokean abürrün bapórrre. Aba sab yabü igósidi nülrre, e oya ne klamóm yatoane kürü ngidü. ¹⁷ Da kürü gida bóktan poko yóni: yabü moboküpdü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó.

Ini Tüpan Alzizi Boman

¹⁸ “Ini tüpa yabü nóma alzizi amanda, yabü ki ngambangól, ngaen-gógópan kürü alzizi kümaiknóp. ¹⁹ E ne ini tüpan pam nóma ki korala, da ini tüpan ubi asi ki yaril yabüka, wamaka e oyanakla. A yabü kótó yazebórró ini tüpdügab, da e myamem ini tüpan pam kokeakla, da yabü tüpa ene igósidi alzizi amanda. ²⁰ Akó yabü ki ngambangólólón, ka yabü ne poko nilarre: ‘leba zaget olom wirri kokea tóba wirri pamdógabi.’ Kolpama kürü wirri müp alión korallórr, da i ta sab yabü inzan wirri müp nüliónórrre. A kürü umulbain bóktan nidi omrralórr, i ta yabü bóktan sab inzan omrrale. ²¹ Da i sab yabü inzan nangónórrre, zitülkus e kürü kólbanaanakla, akó zitülkus i wa tai umul kókako kürü nótó zirrkapónórr. ²² Ka ne koke nóma ki tama, akó ka ne koke nóma ki bóktóna ibüka, pamkolpamab kolae tonarr babul ki kwaril; da ene ma ka kuri tama, i kokean balpirre wagó, ‘Ki kolae tonarr koke tómbapóndakla.’ ²³ Kürü nidi alzizi amanikdako, kürü Ab ta inzan alzizi amanikdako. ²⁴ Ka ne arüng tórrmen tómbapórró ibü aodó, darrü pama kokean tónggapónórr. Ka ne ene arüng tórrmen koke nóma ki tómbapórró, pamkolpamab kolae tonarr babul ki kwaril. Da i ma ene arüng tórrmen kuri nósenóp, da i wata kürü akó Abpükü alzizi amanikdako. ²⁵ Ini pokoa ugósüm tómbapólórr, ibü gidadó wialómórrón bóktan küppükü ainüm wagó, ‘Da i wata kürü zitül-koke pokodó alzizi amanikdako.’

²⁶ “Sab Tangbamtin Oloma tame Abdógab, Godón Samu, amkoman bóktan nótó amgolda Abankwata. Ka sab oya zirrsapono Abdógab, da wa sab kürübóka apón yarile wa ne kla basen yarilürr. ²⁷ Akó e ta inzan. E sab ta kürübóka apón kwarilo e ne kla basen kwarilnürrü, zitülkus e kankü asi kwarilnürrü ka kólba zaget nóma bókyarró ini tüpdü.

16

¹ “Ka yabü ini poko ugósüm nüzazilnüma, yabü amkoman banguna sab koke aupe. ² Yabü sab [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] tótókgum piküp nirre. We tumum, ene tonarra tótókda, yabü бүдүлүмүкү nidi okrrale, i sab igó gyagüpitótók korale wagó, i Godón tangamtindako. ³ Pamkolpama sab inzan tonarr tómbapón kwarile, zitülkus i Ab akó kürübóka umul kokeako. ⁴ A ka yabü kuri nüzazilnüma, igósüm ene ngürra sab nóma tame ibü ene elklaza tómbapónóm, yabü sab ngambangólóle ka yabü umul-umulan kuri ngintinünüma. Ka yabü koke nüzazilarre ini poko ngaensingül, ka kólba zaget ne ngarkwat bókyarró, zitülkus ka yenkü asi namülnürrü.

Godón Samuan Zaget

⁵ “Da ka tótókóm kaindóla oyaka, kürü nótó zirrkapónórr. A yabükagab kürü darrüpa kokean kümtinürr igó, ‘Ma ia nubó tótókdóla?’ ⁶ Ka yabü ini pokozan

nüzazilnüma, da yabü moboküpdü ma kari gyaur kokea. ⁷ Ka yabü amkoman poko byaldóla: yabiób morroalóm ka wata wamo; ka koke ne nóma wamo, sab Tangbamtin Oloma* koke tame yabüka. A ka ne nóma wamo, ene ka sab oya zirrsapono yabüka. ⁸ Wa sab nóma tame, wa ini tüpan pamkolpamab obzek talügnórre tüpan gyagüpitótókdógab ama küsil gyagüpitótók aliónum amkoman bóktan amzyatóm ene aüd klamabkwata: kolae tonarr, [dümdüm tonarr], akó Godón kotódó zamngól. ⁹ Kolae tonarrankwata wa sab ibü nilórre: ibüka kolae tonarr asine, zitülkus i kürü amkoman koke angundako. ¹⁰ Akó dümdüm tonarrankwata wa sab ibü nilórre: i umulako ka amkoman dümdüm ngyaben olomla. Wa ini poko sab nilórre, zitülkus ka Abdó tótókdóla, da e sab kürü karianbóka koke kósenane. ¹¹ Akó Godón kotódó zamngólankwata wa sab ibü nilórre: ini tüpan singüldü pam, satani, God oya kuri zaz yónürr, da wa tóba ngürr akyanda.

¹² “Kürü abün elklazako yabü büzazilüm, da e gaodó kokeakla [küp blaman azebóm]. ¹³ Da Godón Samua sab nóma tame, amkoman poko nótó bóktanda, wa amkoman bóktan blaman okaka izazine. Wa sab tóbanóm gyagüpitótókdógab koke bóktan yarile, a wa sab we poko bóktan yarile wa ne poko arrkrrue kürükagab. Wa yabü we poko nüzazilnórre, solodó sab ne elklaza tómbapónórre. ¹⁴ Wa kürü ngi sab kwit emngyele, zitülkus wa kürü bóktan ipüde yabüka okaka azazinüm. ¹⁵ Kürü Aban blaman ne klamko, kürünko; ka igósidi bóktandóla, sab tóba Samua yazeble, ka oya ne kla alióndóla yabü umul-umulan ngibtanóm.

Gyaur akó Bagürwóm

¹⁶ “Tugupurr tonarr kakóm e sab kürü koke kósenane. Da akó tugupurr tonarr kakóm e sab kürü akó kósenane.”

¹⁷ Ngibürr umulbain olmala tibiób bamtinónóp wagó, “Ini bóktanán küp laróga? Wa igó bóktanda wagó, ‘Karianbóka ini kakóm, e sab kürü koke kósenane. Da karianbóka ene kakóm, e sab kürü akó kósenane.’ Akó wa igó bóktóne wagó, ‘Zitülkus módóga, ka Abdó tótókdóla.’ ¹⁸ I akó bóktónóp wagó, ‘Karianbóka’ bóktan opora iabóka apónda? Mi umul-kókakla wa laró poko bóktanda!”

¹⁹ Yesu umul bainürr i oya imtinónópma, da ibüka we bóktanórr wagó, “E ia yabiób we poko bamtin korala, ka ne poko bóktóna: ‘Karianbóka ini kakóm, e sab kürü koke kósenane. Da akó karianbóka ene kakóm, e sab kürü akó kósenane.’?” ²⁰ Ka yabü amkoman poko byaldóla: e sab yón gyaur koralo, a ini tüpdü pamkolpama sab bagür korale; e sab gyaur koralo, a yabü yón gyaura sab bagürwómóm bümzazile. ²¹ Kola olom asenóm nóma kaindo, wa azid aengdo, zitülkus oya ngarkwat kuri semrróne. Oloma nóma tómtómóle, oya ene azidbókama kuri bamrüke; wa errkya bagürwómdümo, zitülkus küsil oloma kuri tómtómóle ini tüpdü. ²² Da ene inzana yabüka: e errkya gyaurdümakla, da ka sab yabü akó nósenónómo! Yabü moboküpdü sab kari bagürwóm koke yarile; darrü pama sab yabükagab kokean amanike, ene ne bagürwóm yarile!

²³ Sab ene ngürr† nóma semrróne, e sab kürü darrü klamóm koke katoane. Ka yabü amkoman poko byaldóla: Aba sab yabü nülirre, e oya ne klamóm yatoane kürü ngidü. ²⁴ Ngaendógab kókóta errkya, e Ab kokean yatoarre darrü klamóm, kürü ngidü. Yatolam, da e sab ipüdane! Yabü bagürwóm sab igósidi metat ki yarilün.

Dudu Tüp Yesun Tangdóma

²⁵ “Ka yabüka alap-alap bóktan namülnürrü ene elklazabkwata. Ene tonarr kuri semrróne, ka sab myamem alap-alap koke bóktan namulo, a ka sab wata dümdüman ikik namulo Abankwata. ²⁶ Ene ngürrdü e sab oya kürü ngidü yatoane. Ka igó

* **16:7** Tangbamtin Olom wa Godón Samubóka apónda. † **16:23** Ene ngürran küp módóga: Yesu kwitüdü nóma kasile, ene kakóm.

koke bóktandóla igó, Ab sab yabü ngidü kótó yato-o. ²⁷ E sab yaib yatoane, zitülkus Aban [moboküpdü ubi] yabükama. Oya moboküpdü ubi yabükama, zitülkus yabü moboküpdü ubi kürükama, akó e kürü amkoman kuri kangunane wagó, ka Abdógab tamórró. ²⁸ Ka Abdógab tamórró, da ini tüpdü tübangrírri; errkya ka ini tüp amgatla akó Abdó alkomóldóla.”

²⁹ Da umulbain olmala oyaka bóktónóp wagó, “Ma errkyadan dümdüman bóktandóla. Ma errkyadan alap-alap koke bóktandóla. ³⁰ Ki errkyadan kuri umul bairre, ma blaman kla umulóla: marü darrü pama koke mümtine darrü poko: oya amtin bóktan poko ma singül kwata umul baidóla. We zitülkusdü, ki marü amkoman kuri mangurre, ma Godkagab tamórró.”

³¹ Yesu ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “Errkya e ia kürü tai amkoman kuri kangunane? ³² Tübarrrru, ene ngürr amrrandase, da kuri semrróne, e blamana sab barngeno yabiób darrpan-darrpan basirrdü. E sab kólbanan kimgütane. Da ka sab kólbe püóran koke namulo, zitülkus Ab kürüka asine. ³³ Ka yabü ini poko kuri nüzazilnüma, igósüm yabüka paud asi ki yarilün e kürüka arróbórrónzanakla. Ini tüpdü e sab azid aeng koralo. Da e sab karrkukus bórrangke: ka ini tüpan arüng kuri emkóla!”

17

Yesu Tóre Ekorr Tóbankü akó Umulbain Olmalabkü

¹ Yesun bóktana nóma blakónórr, wa pülpüdü we yazilürr wagó, “Ab, kürü abüs küpa kuri tame. Da kürü ngi ugó wirri kwit emngyel, igósüm marü ngi ka sab dadan ngarkwatódó wirri kwit emngyelo. ² Zitülkus módóga, kürü balngomól arüng mató kókyarró blaman pamkolpam balngomólóm, akó ibü [ngarkwat-koke arról] aliönüm, ma kürü nibiób küliórrü. ³ Ngarkwat-koke arrólan küp módóga: pamkolpama marübóka umul korale, amkoman God nótóke, akó i ta kürübóka umul korale, Yesu Kerriso, ma noan zirrsapórró. ⁴ Ka marü ngi wirri kwitüm kuri emngyela ini tüpdü; ma ini tüpdü kürü ne zaget kókyarró, ka kuri elakóna. ⁵ Ba! Errkyadan ma kürü ene wirri ngi ugó salkomól moba obzek kwata, kürü ne kla yarilürr, mi darrpan pokodó nóma namülnürri. Tüp a pülpül solkwat tómbapórrí.

⁶ “Ka marü ngi kuri pupairrü, ma kürü nibiób küliórrü ini tüpdügab. I marü kwarilürr, da ma akó kürü küliórrü. I marü bóktan mamunóp, ⁷ da i umulako ma kürü blaman ne kla küliórrü, marükagabiako. ⁸ Ka ibü bóktan nülinarre, ma kürü ne bóktan küliórrü. Da i we ipüdóp. I amkoman umulako wagó, ka marükagabi tamórró. I kürü amkoman kuri kangurre wagó, kürü mató zirrkapórró.

⁹ “Ka ibünkü tóredóla. Ka ini tüpankü koke tóredóla, a ka ibünkü tóredóla, ma kürü nibiób küliórrü, zitülkus i marüko. ¹⁰ Kürü blaman ne pamkolpamko, marüko, akó marü blaman ne pamkolpamko, kürüko, da ibübókamde kürü ngi wirri kwitüm kuri emngyerre. ¹¹ Ka myamem ini tüpdü babulóla, a i wa ini tüpdümako. Ka wa marüka alkomóldóla. Gyabi Ab! Ma ibü nódlógnóm mobanóm ngian wirri arüangi, ma kürü ne ngi kókyarró. Ene igósüm, i darrpan pamóm ki bainünüm, mizanamli. ¹² Ka inküzan namülnürri, ka ibü bódlang namülnürri marü wirri arüng ngidü, ma kürü ne ngi kókyarró. Ka ibü bódlang namülnürri, da darrüpa kokean bamrükürr. Wata darrpan yarilürr, ene wa kolae bain oloma, sab wató bamrüke, marü moba Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm. ¹³ Da ka marüka tótókdóla, a ka ini poko tüpdü ugósüm bóktandóla, kürü agürwóma ibü moboküp blaman ki bumióg. ¹⁴ Ka marü bóktan ibüka adrratórró, da tüpan pamkolpama ta ibü alzizi aman koralórr, zitülkus i errkya myamem tüpan pam kokeako kazanla; ka ta ini tüpan pam kokela. ¹⁵ Ka marü koke amtindóla, ibü tüpdügab ausüm, a ka

marü amtindóla ibü bódlangóm kolaean olomdógab. ¹⁶ I ini tüpan kolpam kokeako, kazanla; ka ini tüpan pam kokela. ¹⁷ Ibü [kolkal] ninünüm, da mobankü tibi-tibi ama, tibiób amkoman bangundügab marü bóktandó. Marü bóktan amkomana. ¹⁸ Ma kürüzan zirrkapórró ini tüpdü, darrpan ngarkwatódó ibü ka ta kuri zirrnápónónóma bwób-bwób ini tüpdü. ¹⁹ Ibübókamde, ka kólba arról marü akyandóla marü ubi tónggapónóm, igósüm i ta sab tibiób arról marü mülrre, marü ubi tómbapónóm, marü amkoman bóktandógab.

²⁰ “Ka ini tibióbankü koke tóredóla, a ka ngibürr pamkolpamabkü ta tóredóla, kürü sab solkwat amkoman nidi kangunórre ibü umulbain bóktandógab. ²¹ Ka tóredóla i blaman darrpan pamóm bairre. Ba! I mibüka ki koralón, ma kürükazanla akó ka marükazanla, igósüm tüpan pamkolpama sab kürü amkoman kangurre wagó, kürü mató zirrkapórró. ²² Ma kürü ne wirri kwitüm ngi kókyarró, ka ibü ene wirri ngi kuri nókyenónóma ibü darrpan bainüm, mi darrpanzanamli. ²³ Ka ibükamla, akó ma kürükamla, ene igósidi inzan tómbapóne, i amkoman darrpan bairre. Ene igósüm, tüp umul yarile wagó, kürü mató zirrkapórró, akó marü [moboküpdü ubi] asine ibüka, marü moboküpdü ubizane kürüka.

²⁴ “Ba! Ibü kürü mató küliórrü. Kürü ubia i kankü korale, ka nóla namulo. Ene igósüm, i sab kürü [wirri kómal zyón] eserre, ma kürü ne wirri kómal zyón kókyarró, zitülkus marü moboküpdü ubi asine kürüka ngaendógab, ini tüp tónggapón küsil nóma yarilürr, kókó ta errkya. ²⁵ [Dümdüm tonarr] Ab! Tüp marübóka umul-kóka, a ka ma marübóka umulóla. Da kürü ini umulbain olmal ta umulako wagó, kürü mató zirrkapórró. ²⁶ Ka ibü marübóka umul-umulan kuri ngintinarre, da ka sab ibü umul-umulan ngibtan namulo metat. Ene igósüm, marü ne moboküpdü ubie kürüka, inkü asi ki yarilün, da ka küób sab inkü ta asi namulo.”

18

Yesun Gazirr Pama Amigóp

(Metyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Yesun tórea nóma blakónórr, Yesu tóba umulbain olmalpükü Kidrron Sang Buruburu banikürr. Ene pokodó, didiburr asi yarilürr, da Yesu tóba umulbain olmalpükü we bangrinürr. ² Zudas, Yesun wirri pamab tangdó nóto angrinüm kain yarilürr, wa ene didiburr umul yarilürr, zitülkus Yesu tóba umulbain olmalpükü metat we kwób bazelórr. ³ Da Zudas ola we wamórr, tóba Rrom gazirr pamab kopo akó ngibürr myelam pampükü, wirri prrist akó Parrisía nibiób zirrnápónóp. I warri, zyón kla, akó gazirr elklaza barrmülürr. ⁴ Yesu blaman kla umul yarilürr, kubó laróga tómbapóne oyaka, da tebe-tebe we bumanikürr. Da wa ibü nümtinóp wagó, “E ia noan amkündakla?”

⁵ I bóktan we salkomólóp wagó, “Yesu, Nazarret olom.”

Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Ka watókla.”

Zudas, oya wirri pamab tangdó nóto angrinüm kain yarilürr, gazirr pampükü we zamngól yarilürr. ⁶ Yesu ibüka nóma bóktanórr wagó, “Ka watókla,” i oyakagab kakota we banenórr, da kakota we balókórr tüpdü. ⁷ Yesu akó ibü we nümtinóp wagó, “E ia noan amkündakla?”

I bóktan we yalkomólóp wagó, “Yesu, Nazarret olom.”

⁸ Yesu bóktanórr wagó, “Ka yabü kurai nilnünüma ka watókla, e ne kürü nóma amkündakla, da kürü ini umulbain olmala ugó ki ogob!” ⁹ (Wa ini poko ugósüm bóktanórr, wa ngaen ne poko bóktanórr, da ene pooka ae kuri tómbapóne: “Ba, ma kürü nibiób küliórrü, ka darrü koke kuri imrüka.”)

¹⁰ Saemon Pitan tóba gazirr turrik asi yarilürr. Wa turrik irruanórr, da singüldü prristan [leba zaget] paman tutul güblang we itülürr. Ene zaget paman ngi Malkus

yarilürr. ¹¹ Yesu Pitaka we bóktanórr wagó, “Moba gazirr turrik tóba pokodó yalkomól! Ia ma igó gyagüpi tótókdóla ka ia sab ini kübüldügabi koke enono,* kürü Aba ne kla kókyanórr?”

Yesun Anaska Idüdüp

¹² Rrom gazirr pama tibiób singüldü wirri ngi pampükü akó Zu myelam pam, Yesun we amigóp, da sye-i we arümóp. ¹³ Ngaen-gógópan we idüdüp Anaska. Anas wa tüób Kayapasón mónang yarilürr. Kayapas ugón singüldü prrist yarilürr ene paidü. ¹⁴ Kayapas singül kwata bóktan we nókyenóp Zu wirri ngi pam nidi kwarilürr, wagó, “Morroal igósa, darrpan oloma ki nurrótók blaman pamkolpamab pabodó.”

Pita Yesun Yalpinürr

(Metyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Saemon Pita akó darrü umulbain oloma Yesun mamóan namülnürrü. Darrü ne umulbain olom yarilürr, ene Singüldü Prrist oyabóka umul yarilürr. Da i Yesudi igósidi bangrirri singüldü prristan müótan kal akólórrón pul basirrdü, ¹⁶ Pita kalkumazan zamngól yarilürr mamtaedó. Singüldü prrista ne umulbain olombóka umul yarilürr, wa akó kalkuma we tubrranórr, da ene mamtae ne ngul oloma ngakalórr, oyaka bóktanórr, da Pitan kugupidü we idódürr. ¹⁷ Mamtae ne ngul oloma ngakalórr Pitanbóka wagó, “Ma ene paman darrü umulbain olom ia mató kokela?”

Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Kótó koke!”

¹⁸ Gübzan yarilürr, da leba zaget pam akó myelam pama ur birró we sentenóp, da ur we myangrao apónóp. Bórrangórrón, we güb boklam koralórr. Da Pita we wamórr, ibüka zamngólóm güb boklamóm.

Singüldü Prrista Yesun Imtilürr

(Metyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Singüldü prrist Anas† Yesun imtilürr oya umulbain olmalabkwata akó tóba umulbain bóktanankwata. ²⁰ Yesu bóktan igó yalkomólórr wagó, “Ka metat panzedó bóktan namülnürrü blaman pamkolpamdó; ka metat umulbain namülnürrü kwóbbazen müót kugupidü akó [Godón Gyabi Müótüdü], blaman Zu pamkolpama ne kwób bazendako. Ka darrü poko anik-anik koke bóktarró. ²¹ Ma kürü iade amtindóla? Ma ibü nümtinünüm, kürü nidi kurrkrrunónóp. I ta umulako ka ne poko bóktan namülnürrü!”

²² Yesu ini poko nóma bóktanórr, darrü müót ngakan pama oya ugón tang o-e emkalórr, da bóktanórr wagó, “Ia inzana, singüldü prristdü bóktan alkomól?”

²³ Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Ka ne darrü kolae poko nóma bóktarró, ma nüzazilnüm ini kolpam, kolae ia nega. A ka ne amkoman poko nóma bóktan namülnürrü, da ma wa kürü iade kómkóla?” ²⁴ Ene kakóm, Anas oya we zirrapónórr Kayapaska, singüldü prristdü. Wa wata sye-i amrókrrón yarilürr.

Pita Akó Yesun Yalpinürr

(Metyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Saemon Pita wata zamngól yarilürr, wa güb boklamlórr. Ngibürra akó oya imtinóp wagó, “Ia ma darrü ene umulbain olom módóglá?”

Pita balpinürr, da bóktan yalkomólórr wagó, “Ka we olom kokela!”

²⁶ Darrü singüldü prristan leba zaget olom, Pita güblang noan singgapinürr, oya narezoret, oya imtinürr wagó, “Ia ka darrü marü mósená wankü, didiburrdü?”

* **18:11** Ini bóktanán küp módóga: “Ka ini ne azid aengdó tótókóm kaindóla, ka sab kokean areno.” **18:11** Metyu 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42 **18:14** Zon 11:49-50 † **18:19** Anas wa ngaen-gógópan Singüldü Prrist yarilürr. Oya pabo ma Kayapas wató ipadórr ene paidü. Pamkolpama ma Anasón wata Singüldü Prristbóka ngilianónóp. A ene amkoman Singüldü Prrist, Kayapas wató yarilürr.

²⁷ Pita akó we balpinürr, da bóktanórr wagó, “Kótó koke!” Dümdüman, karrakarra póyaea we bóktanórr.

Yesu Paelatón Obzek Kwata Zamngólórr
(Metyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Darrü ngürr irrbianande, Zu wirri ngi pama Yesun Kayapasón müótüdügab idüdüp, ama Paelatón palasdó, gabena nótó yarilürr. Zu wirri ngi pama koke barrbünürr ene müótüdü, zitülkus i ne nóma ki barrbüne, i tómanpükü ki bairre Godón ilküpdü. Olgabi i gaodó koke ki kwarile Búdül Kórzyón Alo alom. ²⁹ Paelat pulkaka we tubrranórr ibü bamtinüm wagó, “Ia ini pama laró kolae tónggapónórr, da e oya kürüka igósidi sidüdüane?”

³⁰ I bóktan we yalkomólóp wagó, “Ki oya marüka koke igósidi ki sidüdüre, wa ne kolae koke nóma ki tónggapóne!”

³¹ Paelat ibüka bóktanórr wagó, “Yaib sipüdam, yabiób gida ngarkwatódó zaz inam!”

Zu wirri ngi pama bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü dümdüm babula darrü pam büdüldü angrinüm.”[‡] ³² Da ini pokoa we ngarkwatódó tómbapólórr, Yesun bóktan küppükü ainüm, wa ne poko bóktanórr, wa sab iazan nurrótóke.

³³ Paelat we bangrinürr palasdó. Wa Yesun ngisaunürr tóbaka, da imtinürr wagó, “Ia ma Zu pamkolpamab King módóglá?”

³⁴ Yesu bóktan we yalkomólórr wagó, “Ini bóktan opora ia marü mobakagab tame, ta ia marü ngibürr isa müzazilórrre kürübóka?”

³⁵ Paelat bóktan we yalkomólórr wagó, “Marü gyagüpitótók iada? Ia ka Zu pamla? Marü moba pamkolpam akó wirri prrista kürü tangdó idi küngrirre. Ia ma laró tónggapórró?”

³⁶ Yesu bóktanórr wagó, “Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, ini tüpdügab kokea. Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, ini tüpdügab nóma ki yarile, kürü mamooan pamkolpama igósidi gazirrum ki bairre kürü adlangóm, Zu wirri ngi pamab tangdó angrin-gum. Ka ne bwób alngomóldóla Kingzan, tüpdü ala babula.”

³⁷ Da Paelat akó imtinürr wagó, “Ia ma kingla?”

Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “Ma müób kuri bóktóna; ka kingla. Ka ugósüm tómtómórró, da ini tüpdü we tamórró ini darrpan zitülkusankü, amkoman bóktanankwata ikiküm. Amkoman bóktandó nótóke, wa kürü bóktan arrkrruda.”

³⁸ Paelat oya imtinürr wagó, “Amkoman bóktan ia laróga?”

Yesu Tóba Búdül Bóktan Ipadórr
(Metyu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Paelat akó pulkaka tubrranórr Zu pamkolpamdó, da ibüka bóktanórr wagó, “Ka darrü zitülkus koke kuri esena oya büdüldü angrinüm. ³⁹ A yabü darrü bókam tumtum ma inzana, ka bobarr tümün müótüdügab darrü pam popa arruandóla [Búdül Kórzyón Tóredó]. Ia ka Zu pamkolpamab king irruno yabünkü?”

⁴⁰ I oyaka bóktan we yalkomólóp wirri taegwarre wagó, “Koke, we pam koke! Kibü ubi Barrabaskamóma!” (Barrabas wa tüób gazirr-gazirr gómól pam§ yarilürr.)

19

¹ Paelat Yesun ipadórr, idódürr tóba wirri müótan kal akólórrón pul basirrdü, da gazirr pama oya karrkukus sye-i we ailóp. ² Da gazirr pama müóngdur we elóp tórez-tórez nugup tizi, da oya singüldü we emngyelóp. I akó ilulu óe-óe mórrkenyórr tupo

‡ **18:31** Sisa, Rrom king, ene bwób wató alngomól yarile. We ngarkwatódó, Zu pamkolpama Rrom gida mamooan koralórr. Ene gida ngarkwatódó, wata Rrom wirri ngi pamab dümdüm yarilürr pam ayalóm büdülümpükü amkalóm. § **18:40** gazirr-gazirr gómól pam, Grik bóktan oporan darrü küp módóga: Rrom pamdó bóka bangün gazirr pam.

ngarkwat we atenóp. ³ Akó togobórr oyaka, oya we yagürnóp, amkoman moboküpi-koke, a i oya [tiz yangónónóp] wagó, “Ma wirri kokrrap ki ngyaben namüla, Zu pamkolpamab king!”* Da oya tang o-e we emkálnóp.

⁴ Paelat tóba palasdógab akó tubrranórr, pamkolpamdó we bóktanórr wagó, “Ala sazilam, ka oya kubó ala sidüdo yabüka, yabü umulüm ka darrü zitülkus koke kuri esena oya бүдүлдү angrinüm!” ⁵ Yesu ugón tubrranórr, tórez-tórez singül müóngdur akó ilulu óe-óe mórrkenyórr aterrón. Paelat ibübóka wagó, “Sazilam! Ene pam yóni!”

⁶ Wirri prrist akó ibü myelam pama oya nóma esenóp, i taegwarr ugón apónóp wagó, “Krosdó emngyelam, oya krosdó emngyelam!”

Paelat ugón bóktanórr ibüka wagó, “Da e yaib ugó sipüdam, akó krosdó emngyelamke. Ka wa darrü zitülkus koke kuri esena oya бүдүлдү angrinüm.”

⁷ Pul basirrdü ne kolpam kwarilürr, bóktan we yalkomólóp wagó, “Kibü darrü gida igó bóktanda, wa ki nurrótók, zitülkus tóba igó ngi basilda wagó, wa Godón Olome.”

⁸ Paelat nóma arrkrrurr, oya ene pokodó wirri guma ipadórr. ⁹ Wa we bangrinürr palasdó. Yesun we imtinürr wagó, “Ia ma nubógabi tamórró?”

A Yesu darrü bóktan koke yalkomólórr. ¹⁰ Paelat oya imtinürr wagó, “Ia ma kubó kürüka koke bótkono? Ma ia umulóla kürü ene arüng asine marü ini pokodógab arruanóm ó marü krosdó amngyelóm?”

¹¹ Yesu bóktan yalkomólórr wagó, “God marü ene arüng koke nóma ki mókyene, marü ene arüng babul ki yarilün. Kürü marü tangdó nadü pama† küngrine, wa wirri kolae kuri tónggapóne marükagab!”

¹² Paelat nóma arrkrrurr ini poko, wa ngibürr gyagüpitótók byamkünürr oya ene pokodógab arruanóm. Da Zu pamkolpama oyaka taegwarr apónóp wagó, “Ma ne kubó oya ini müpdügab popa nóma irruno, ma sab igósidi Sisan‡ gódam-kokean namulo! Kingbóka tóba nótó ngi basilda, wa Sisaka bóka bamgünda!”

¹³ Paelat ene bóktan nóma arrkrrurr, Yesun pul basirrdü we idódürr, da Paelat we mórran-mórran bainürr wirri zazan mórran pokodó. Ini poko inzan ngilianónóp: “Ingülküpi Arsirrün Paug”. (Ibrru bóktane módóga wagó, “Gabata”.) ¹⁴ Ugón abüs singül küp ngarkwat yarilürr, Zu pamkolpama ne ngürr, [Büdül Kórzyón Tórem] elklaza tómbapónónóp. Paelat we bóktanórr kolpamdó wagó, “Sazilam, yabü king yóni!”

¹⁵ Pamkolpama wirri taegwarre we górrganónóp wagó, “Ugó sipüdam! Idüdam! Krosdó emngyelam!” Paelat ibü nümtinóp wagó, “Ka ia errkyadan yabü king krosdó emngyelo?” Wirri prrista bóktan igó yalkomólóp wagó, “Kibü darrpan king wata módóga: Sisa!”

¹⁶ Da Paelat Yesun gazirr pamab tangdó we ingrinürr krosdó amngyelóm.

Yesun Krosdó Emngyelóp

(Metyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Gazirr pama Yesun amigóp, da we idüdóp. ¹⁷ Wa tóba kros bügasilürr, we burruanórr Zerrusalem wirri basirrdügab. Tamórr kókó darrü bwób poko, ngi módóga, “Singül Kak”§ (Ibrru bóktane igó ngiliandako wagó, “Golgota”.) ¹⁸ I oya krosdó we emngyelóp; akó nis pam nis we nómngyelóp tibiób krosdó, darrü tutul kwata, akó darrü banól kwata; Yesu ibü aodó yarilürr. ¹⁹ Paelat bóktan opor

* **19:3** Ene tonarrdó, Zu kinga ilulu óe-óe mórrkenyórr ó gold müóngdur püti bain koralórr. † **19:11** Ene pam aprrapórr Kayapas yarilürr. ‡ **19:12** Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar, Emperor. Wa ngaen blaman Israel pamkolpamab tüp tóbankü yazebórr. Ene tonarrdó, wa ma igósidi blaman Israel pamkolpamab kingüm bainürr. § **19:17** Aprrapórr ini pokoan ngi Singül Kak yarilürr, zitülkus podo yarilürr singül kak obzeksyókpükü.

wibalómórr nugup pósekdo, krrosdo azitüm. Wa inzan wialómórr wagó, “Yesu Nazarret olom, Zu pamkolpamab King”. ²⁰ Abün kolpama atang kwarilürr, zitülkus Yesun ne pokodó emngyelóp, wirri kan koke yarilürr wirri basirrdügab. Paelat aüd bóktane wialómórr: Ibrru, Letin,* akó Grrik. ²¹ Wirri prrista we bóktónóp Paelatka wagó, “Ma inzan wibalómgu: ‘Zu Pamkolpamab King’. A inzan wibalóm: ‘Ini pama inzan bóktanórr, ka Zu Pamkolpamab Kingla.’ ”

²² Paelat wagó, “Ka ne kla wialóma, wata inzan yarile!”

²³ Gazirr pama Yesun krrosdo nóma emngyelóp, ene kakóm, ene tokom pama oya tumum mórrkenyórr tokom órpókal nangónóp, da we arrgrrütóp tibióbkü. Oya auma mórrkenyórr ta ipüdóp. Darrpan mórrkenyórr poko-e arrgüpürrün yarilürr. ²⁴ Da igósidi gazirr pama tibióbka we bóktónóp wagó, “Mi ini auma mórrkenyórr koke syórrpókal yangórre; mi ngi amkün kla amandakla ini mórrkenyórrüm, umul bainüm wagó, kubó ia nótó ipüde.” Ini poka ugósüm tómbapónórr, Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, enezan bóktanórr wagó, “Kürü mórrkenyórr arrgrrütóp tibióbkü;

nugup poko amónóp kürü auma mórrkenyórrüm.”

Da gazirr pama ene poko igósidi tónggapónóp.

²⁵ Yesun krros minggüpanan idi bórranglórr: oya aip, oya aipan narezoret, darrü kol ngi Merri (Klopasón kol), akó Merri Magdalin. ²⁶ Yesu tóba aip akó darrü umulbain olom, Yesun [moboküpdü ubi] neanka yarilürr, ola zamngólde nósenórr. Da wa tóba aipdü bóktanórr wagó, “Kürü aip, ngaka, wa marü olome!”

²⁷ Akó wa umulbain olomdo bóktanórr wagó, “Ngaka, wa marü aipo!” We ngürrdügab, ene umulbain oloma oya tóba müótüdü ugón udódürr nyabenóm.

Yesu Nurrótókórr

(Metyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Yesu ugón umul yarilürr wagó, blaman kla wa kuri blakóne. Godón Wialómórrón Bóktan küppükü ainüm, wa bóktanórr wagó, “Ka naemla!”

²⁹ Darrü kübül, muran waenpükü arrngamórrón, ola yarilürr. Darrü pama mórrkenyórr pokozan kla† kübüldü yanggóbólórr, aul pepeamdo amrókórr, da kwit yónürr. Yesun taepurrdü we ingrinürr. ³⁰ Yesu ene muran waen nóma yusürr, da we bóktanórr wagó, “Kuri blakóne!”

Solkwat wa singül tüp elkomólórr, da tóba samu Ab we ekyanórr.

Yesun Mobob Anóbóp

³¹ Zu wirri ngi pama Paelatón we imtinóp, ibü dümdüm bóktan aliönüm krros kwitüdü ne pam kwarilürr, ibü wapór kus amgünüm,‡ akó krrosdógab alókóm ibü büb azebóm. I Paelatón yatop, zitülkus ugón Prraede yarilürr, [Sabadankü] elklaza tómbapón ngürr. Ibü ubi koke yarilürr, büb krrosdo koke ki koral Sabad ngürrdü. Ene amkoman gyabian Sabad ki yarile.§ ³² Gazirr pama we ogobórr, ngaen-gógópan oloman wapór nis nülkamülóp. Akó darrüdü ogobórr, Yesukü nibiób krrosdo emelóp, akó oya wapór nis ta nülkamülóp. ³³ A i Yesuka nóma ogobórr, i oya we esenóp, wa ngaen-gógópan nurrótókórr, da i oya wapór nis igósidi koke nülkamülóp. ³⁴ Darrü gazirr pama Yesun mobobdo we anóbórr kyabe; dümdüman óe a nae darrpan mün tópkarri. ³⁵ (Ini kla nótó esenórr tómbapónde, wa tüób igósidi adrratórr, e sab amkoman yangunane! Oya bóktan amkomana. Wa umula, wa amkoman poko bóktanda.) ³⁶ Ini klama ugósüm tómbapónórr, Godón Wialómórrón

* **19:20** Letin Rrom pamkolpamab bóktan yarilürr. **19:24** Wórr Peba 22:18 **19:28** Wórr Peba 69:21; 22:15

† **19:29** mórrkenyórr pokozan kla, Mórrke-mórrke módóga: sponge. Kübül akó spun bagul klama. ‡ **19:31**

Wapór kus ugósüm nümngünóp, büsai nurrótókóm. § **19:31** Ene amkoman gyabian Sabad ki yaril, zitülkus ugón Büdü Kórzyón Tóre yarilürr.

Bóktan küppükü ainüm, enezan wialómórróna wagó, “Oya bübdü darrü kus sab kokean alkamülörre.” ³⁷ Darrü Godón bóktan igó wialómórróna wagó, “Pamkolpama sab ngakanörre noan anóbóp.”

Yesun Büb Gapókdó Ingrirri
(Metyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Ene kakóm, Zosep, Arrimatia wirri basirr pam, Paelatón imtinürr Yesun büdül bübüm. (Zosep Yesun darrü umulbain pam yarilürr, da wa tóba koke pupo bainürr, zitülkus wa Zu wirri ngi pamab gum yarilürr.) Paelat abinürr, da Zosep we wamórr Yesun büb apadóm. ³⁹ Nikodimus wankü wamórr. Ngaen-gógópan, Yesu tóba zaget nóma ngarkwat bókyanórr, Nikodimus Yesun asenóm wamórr darrü irrüb. Nikodimus a Zosep büdül apadóm nóma aurrürr, wa we kla imarrurr, aprrapórr 30 kilo morroal ilang kla: mirr* akó aloes† yarrisarri apórrón. ⁴⁰ Ene nis pam nisa Yesun büb ipadri, ene morroal ilang klampükü, ngibürr wirri darrem baeß mórrkenyórr poko-e errgótarrü Zu isab gida ngarkwatódó, büdül tómbapónóm gapókdó angrinüm. ⁴¹ Yesun ne emkólóp, didiburr asi yarilürr. Ene didibürrdü küsil gapók asi yarilürr, we klamdó darrü olom ngaen koke ne ingrinóp. ⁴² Zitülkus ugón Sabadankü elklaza tómbapón ngürr yarilürr‡ Zu pamkolpamabkü, akó gapók minggüpananzan yarilürr, i Yesun büb we igósidi ingrirri.

20

Yuóg Gapók
(Metyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* ene irrbi tümünande, Merri Magdalin gapókdó we natókórr. Nóma yazilürr, ingülküp anerrón yarilürr gapók mamtaedógab. ² Merri ugón tubsolürr ama Saemon Pitaka akó darrü umulbain olomdó, Yesun [moboküpdü ubi] noan yarilürr. Ibü nüzazilürr wagó, “Lodón gapókdógab kuri irrurre, da ki umul-kókakla oya tai nadü pokodó kuri ingrirre!”

³ Da Pita akó darrü umulbain olom we aurrürrü gapókdó. ⁴ I nizana we busonürrü. Darrü nótó yarilürr, wa amkoman wirri kan tónggapónórr busode Pitakagab, da gapók ngaen wató emrranórr. ⁵ Wa arrngürrürr, da nóma yazilürr, wa mórrkenyórr poko nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp, a wa gapókdó koke bangrinürr. ⁶ Oya solkwat Saemon Pita túbzilürr, da dümdüman gapókdó bangrinürr. Pita mórrkenyórr poko ola nósenóp, Yesun ne mórrkenyórr poko-e errgótónóp. ⁷ Yesun singül nadü mórrkenyórr poko-e errgótónóp, wa we koke yarilürr ngibürr mórrkenyórrdügab. Wa morroal arrngamórrón yarilürr, tebe-tebe pokodó angrirrin. ⁸ Darrü ne umulbain oloma gapók nótó emrranórr ngaen-gógópan, wa ta bangrinürr. Wa ene kla nósenóp, da amkoman igósidi yangunürr. ⁹ (I kokean emzyatórri, Godón Buka ne poko bóktanórr wagó, Yesu sab büdüldügab saoge.) ¹⁰ Da umulbain olom nisa we alkomórrü müót basirrdü.

Yesu Okaka Tübyónürr Merri Magdalinka
(Metyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹¹ Merri zamngólórrón yón warilürr gapók pulkaka. Wazan yón warilürr, da ugón arrngürrürr, gapók kugupi ngakanóm. ¹² Wa nis anerru nósenórr gabülpli

19:36 Bazeß Tonarr 12:46; Bótang Peba 9:12; Wórr Peba 34:20   **19:37** Zekarraea 12:10; Okaka Amzazirrin
Kla 1:7   **19:39** Zon 3:1-21   * **19:39** mirr nugupdügab morroal ilang idia. Mórrke-mórrke módóga: myrrh.
† **19:39** Aloes darrü morroal ilang nugupan burua.   ‡ **19:42** Sabadankü elklaza tómbapón ngürr Prraede
ngürr yarilürr.   * **20:1** Udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr.

mórrkenyórr bamelórrón, mórrarrón Yesun бүдүл бүб ne yarilürr, darrü sisingül, darrü wao-wao. ¹³ I oya we umtirri wagó, “Kol, ma iade yóndóla?”

Wa ibüka bóktan yalkomólórr wagó, “I kürü Lod kuri idórrre; ka umul-kókla i oya nubó kuri ingrirre!”

¹⁴ Ene bóktan kakóm, wa kakota nóma tübyalüngürr, Yesun esenórr ola zamngólórrón; a wa umul-kók warilürr igó, ini Yesue. ¹⁵ Yesu oya umtinürr wagó, “Kol, gyaurka, ma iade yóndóla? Ia ma noan amkündóla?”

Merrin gyagüpitótók igó yarilürr, wa didiburr zaget pama, da wa bóktanórr oyaka wagó, “Ma oya бүб ne nóma irruna gapókdógab, wirri pam, ma kürü errkyadan ugó küzazil, ma oya бүб ne ingrina. Ka kubó natoko, oya бүб apadóm.”

¹⁶ Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Merri!”

Wa oyaka tübyalüngürr, da Yesun Ibrü bóktane we ngilianórr wagó, “Rraboni!” (Ene bóktanán küp módóga wagó, “Umulbain Pam”.)

¹⁷ Yesu oya inzan wyalórr wagó, “Kürü myamem amoan-gu! Zitülkus ka Abdó koke kuri kasila. Ma ugó nató kürü zoretaldó. Ma ibü nüzazilnümke, ka kólba Abdó akó yabü Abdó alkomóldóla, kürü God akó yabü God.”

¹⁸ Da Merri Magdalin we natókörr, umulbain olmal nüzazilóp wagó, “Ka Lodón esena!” da wa ibüka adrratórr, Yesu oya ne poko wyalórr.

Yesu Umulbain Olmaldó Okaka Tübyónürr
(Metyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Irrüba nóma tumziclürr, ene udaián ngaen-gógópan ngürrdü, blaman umulbain olmal kwób bazerrón kwarilürr müótüdü. Tibiób müót mamtae we nónomóp, zitülkus i Zu wirri ngi pamab gum kwarilürr. Yesu tamórr, ibü aodó we trramngólórr. Wa ibüka bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün!” ²⁰ Ene bóktan poko kakóm, wa tóba tang nis akó mobob we nómtyenóp. Oya umulbain olmalab moboküpdü wirri bagürwóma tübangrinürr, Lodón akó nóma esenóp. ²¹ Yesu akó bóktanórr ibüka wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün. Kürü Aba iazan zirrkapónórr, ka ta yabü inzan zirrbapóndóla.” ²² Yesu ngón amanórr ibüka, da bóktanórr wagó, “Godón Samu sipüdam! ²³ E ne kolpamab kolae tonarr nóma norrgonane, ibü kolae tonarr barrgórónako; e ne ibü kolae tonarr koke nóma norrgonane, ibü kolae tonarr ta barrgonómako.”

Yesu akó Tomas

²⁴ Umulbain olmaldógab darrpan, ngi Tomas, (oya darrü ngi módóga: Didimus†), wa inkü babul yarilürr Yesu nóma tamórr. ²⁵ Da oya ngibürr umulbain olmala izazilóp wagó, “Ki Lodón kuri eserre!”

Tomas ibüka bóktanórr wagó, “Ka kókó toto gao nósenónómo oya tangdó, akó ka kólba tang pyóm ingrino toto pwaedó, akó kólba tang ingrino oya mobobdó, ka yabü amkoman koke nangunümo.”

²⁶ Darrpan udai kakóm, umulbain olmala akó kwób bazenórr müót kugupidü. Tomas ola asi yarilürr inkü. Mamtae wa go enan murrbausürrün kwarilürr, da Yesu wa ta ibüka tamórr. Ibü aodó we zamngólórr, da bóktanórr wagó, “Paud yabüka asi ki yarilün.” ²⁷ Yesu Tomaska we bóktanórr wagó, “Moba tang pyóm ae singri, akó kürü tang nis nganka! Akó moba tang ugó adrrat, da kürü mobobdó singri. Myamem obae bangun-gu! Kürü amkoman kangu!”

²⁸ Tomas bóktan yalkomólórr oyaka wagó, “Kürü Lod, akó kürü God!”

20:23 Metyu 16:19; 18:18 † **20:24** Didimus, oya küp módóga: ninis amtómólórrón olom nis. Mórrke-mórrke módóga: twins.

²⁹ Yesu oyabóka wagó, “Ma wa kürü amkoman angundóla, zitülkus ma ia kürü ilküpi kuri kósena? Bagürwóm idipako, kürü ilküpi koke nidi kósenóp, a ibü amkoman bangun ma asine kürüka!”

Ini Peban Zitülkus

³⁰ Yesu umulbain olmalab obzek kwata wa go abün [wirri tulmil] tómbapón yarilürr Godón arüng pupainüm, da ini pebadó wibalómórrón babulako. ³¹ Ini wa balómórrónako, igósüm e sab amkoman bangun kwarilünke wagó, Yesu wa ene [Kerriso-e], Godón Olom. Yabü ne amkoman bangun oyaka nóma yarile, yabü sab arról asi yarile oya ngidü.

21

Yesu Pupo Tübyónürr 7 Umulbain Olmaldó

¹ Ene kakóm, Yesu akó we okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó, Taebirrius Maludü.* Ini pokoa inzan tómbapónórr. ² Saemon Pita, Tomas (oya Didimusbóka ngilianónóp), Natana-el (wa Keina basirr pam yarilürr, Galili prrobinsdü), Zebedin siman olom nis, akó nis umulbain olom nis, i blaman darrpan pokodó kwarilürr. ³ Saemon Pita ibüka bóktanórr wagó, “Ka wapim tótókdóla.”

I oya ilóp wagó, “Ki kubó mankü ogobo.” I bazebórr, da butüdü we bamselórr. Ene dudu irrüb i darrü kla kokean amigóp. ⁴ Abüsazan tübaniklürr, Yesu ugón nae kabadó zamngól yarilürr. Umulbain olmal umul-kók kwarilürr igó, ene Yesue. ⁵ Da ibü we nümtinóp wagó, “Gómdal, e ia darrü wapi koke amigane?”

I bóktan yalkomólóp wagó, “Ó, amkoman kokean!”

⁶ Wa ibüka bóktanórr wagó, “Da yabiób net butan tutul órdóbóna amanikam, da e kubó ngibürr wapi bumigane.” Net nóma amanikóp, i arrpingülüm gaodó koke koralórr butüdü agasilüm, zitülkus i abün wapi bumigóp.

⁷ Ne umulbain olom, Yesun [moboküpdü ubi] noaka yarilürr, Pitaka bóktanórr wagó, “Ene Lode!” Pita oya bóktan nóma arrkrrurr, wa tóba tumum mórrkenyórr akó batenórr, (zitülkus wa zagetóm ininürr), da naedó ugón bótaorr. ⁸ Ngibürr umulbain olmala solkwat buti dorrodó we togobórr. I dakla net amorrat kwarilürr, wapi barümürrün. Da i amkoman wirri kan koke kwarilürr dorrodógab, aprrapórr 100 mita ngarkwat. ⁹ I dorrodó nóma bamselórr, i ur birró ur esenóp. Ene urdü, i ngibürr wapi akó brred poko nósenóp. ¹⁰ Yesu ibübóka wagó, “E errkyadan ne wapi bumigane, ngibürr ala kóbó tübarrmü.”

¹¹ Saemon Pita akó butüdü alkomólórr net amorratóm dorrodó. Net abün wirri wapia byamrókórrón yarilürr, blaman kókó 153 koralórr. I abün enan kwarilürr, neta kokean batürrürr. ¹² Yesu ibübóka wagó, “Yao, alom togob!” I büódzan koralórr, oya darrü umulbain oloma koke imtinürr wagó, “Ia ma nótó?” zitülkus i umul kwarilürr wagó, ini Lode. ¹³ Yesu urdü wamórr, brred poko yazebórr, ibü we nülinóp; akó wapi yazebórr, ibü nülinóp. ¹⁴ Ini wa aüd ngim okaka tübyónürr tóba umulbain olmaldó, oya бүдүлдүгab nóma irsümülürr, ene kakóm.

Yesu Pitan Akó Arüng Ekyanórr

¹⁵ Aloa nóma blakónórr, Yesu Saemon Pitan imtinürr wagó, “Saemon, Zonón siman olom, ia marü moboküpdü wirrian ubi asine kürüka, ini ngibürr umulbain olmaldógab?”

Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod, ma umulóla kürü moboküpdü ubi asine marüka.”

* **21:1** Taebirrius Malu, oya darrü ngi módóga: Galili Malu. **21:3** Luk 5:5

Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü [sip] kupo ngabyólónke.” ¹⁶ Yesu akó nis ngim imtinürr wagó, “Saemon, Zonón olom, ia marü moboküpdü ubi asine kürüka?”

Pita bóktan yalkomólórr wagó, “Ó, Lod, ma umulóla kürü moboküpdü ubi asine marüka.”

Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü sip ngabkalónke.” ¹⁷ Yesu aüd ngim akó imtinürr wagó, “Saemon, Zonón olom, ia marü moboküpdü ubi asine kürüka?”

Pita gyaur yarilürr, zitülkus Yesu akó oya aüd ngim ne imtinürr, “Ia marü moboküpdü ubi asine kürüka?” Da Pita oyaka bóktanórr wagó, “Lod, ma blaman kla umulóla; ma ta umulóla igó, kürü moboküpdü ubi asine marüka!”

Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürü sip ngabyólónke. ¹⁸ Ka marü amkoman poko ayaldóla: ma küsil pam nóma namülnürrü, ma moba müób püti bain namülnürrü. Marü ubi nebóna tótókóm nóma yarilürr, ma kuri wama; a ma myang nóma baino, ma ugón sab moba tang nüdrüto darrü pamdó, da wa marü sab sye-i myamróke akó marü wató müdüde marü ubi-koke pokodó.” ¹⁹ (Yesu ini poko we ngarkwatódó bóktan yarilürr, Pita sab ia-ia nurrótóke Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm.)

Yesu oyaka bóktanórr wagó, “Kürüka tókya!”

Yesu akó Darrü Umulbain Olom

²⁰ Pita kakota nóma tübyalüngürr, wa ene umulbain olom esenórr ibüka akyande, Yesun moboküpdü ubi neanka yarilürr, oya minggüpanan nólgópe nótó banomólórr, dómdóm alo nóma elonóp akó Yesun nótó imtinürr wagó, “Lod, marü kalma wirri pamab tangdó nótó müngrine?” ²¹ Pita ene umulbain olom nóma esenórr, Yesun imtinürr wagó, “Lod, ini pamdó sab laróga tómbapóne, oya бүдүл ngarkwat nóma semrróne?”

²² Yesu oyaka bóktan yalkomólórr wagó, “Kürü ubi ne nóma yarile igó, wa sab ngyaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, ma wa [wirri gyagüpitótók] iade apaddóla? Ma wa kürüka tókya!”

²³ Da ene bóktana we bayolórr ngibürr umulbain olmaldó wagó, ene umulbain oloma sab koke nurrótóke, Yesun moboküpdü ubi noankama. Yesu wa ini poko koke bóktanórr wagó, wa sab koke nurrótóke, a wa inzan bóktanórr wagó, “Kürü ubi ne nóma yarile igó, wa sab ngyaben yarile kókó ka nóma tolkomolo, marü iade gyakolae angónda?”

²⁴ Ene umulbain olom tüób módóga, ini poko wató bóktanda, akó ini poko wató wibalómórr; ki umulakla wa ne poko bóktanda akó ne poko wialómórr, ene amkomana.

Dómdóm Blakón Bóktan

²⁵ Ngibürr elklaza asi kwarilürr Yesu ne elklaza tómbapólórr. Ibü ne blaman nóma ki winólómórre darrpan-darrpan, ka igó gyagüpi tótókdóla, dudu түп gaodó koke ki yaril ini buk amorránóm, nóma ki winólómórre.

Zonón Pebá aini blakónda.

Yesun Apostolab Tórrmentulmil (2 poko)

Ngaensingül Bóktan

Yesu Ngaen-gógópan Gyabi Samuan Tótókkwata Bóktanórr

¹ Kürü gódam Teopilus,

Kürü ngaen-gógópan bukdü pebadó, ka* marüka blaman elklaza wibalómórró, Yesu ne kla tómbapólórr akó umulbailürr, tai zitüldügabi, wa toba zaget ne tonarr ngarkwat bókyanórr, ² kókó God oya ne ngürr kwitümgab sipadórr. A singülkwata, Yesu toba zaget pamdó bóktanórr, wa ne pam yazebórr. Gyabi Samuan arüngi, Yesu ibü nilóp i ne kla ki tómbapónórr.† ³ Oya бүдүл akó arsümül solkwat, wa toba abün mün pupo bailürr ibüka, amkoman angunüm wagó, wa akó arróla. **Apostola** Yesun esenónóp 40 ngürr kugupidü, akó wa bóktalórr ibüka Godón balngomólkwata. ⁴ Da darrü ngürr, wa nóma alo yarilürr inkü, ibü nilóp wagó, “E Zerrusalem amgatgu. Aba yabü ne arüng bóktan nókyenóp, e kürükagab ne bóktan barrkrürr Gyabi Samuankwata wa, e sab ae akyalamke ene arüng bóktan kúp asenóm. ⁵ Zon wa pamkolpam nae-e baptais ninóp, a ngibürr ngürr solkwat, God ma sab yabü Gyabi Samui baptais nirre.”‡

God Yesun Kwitümgab Sipadórr

⁶ Apostol Yesukü darrpan pokodó nóma kwarilürr, da Yesun we imtinóp wagó, “Lod, ma ia mibü Isrrael pamkolpamdó balngomól koke salkomolo ini tonarr?§

⁷ Yesu ibüka bóktanórr wagó, “Kürü Ab nótóke, dümdüm wata oyane ngürr a tonarr arrbünüm, a ini elklaza yabü kokeko umulbainüm. ⁸ A e sab arüng ipüdane, Gyabi Samua yabüka nóma tübangrine. Da e ugón sab kürü witnes kwarilo Yerrusalemóm, **Yudayam, Samarriam** akó blaman bwóbbwób ini tüpdü.”

⁹ Ene bóktan kakóm, i oyazan ngakan kwarilürr, God Yesun we sipadórr ibükagab. Pülpüla oya we ngalaorr. ¹⁰ Ibü ilküküp pülpüldüzan kwarilürr, da büzyón babul, nis pam nisa* inkü we trramngórr, gabülpli mórrkenyórr bamelórrón. ¹¹ I bóktarri wagó, “Galili pam, e iade bórrangdakla aini, akó kwitüdü iade azildakla? Ene Yesu, God noa sipüde yabióbkagab ama kwit, sab dadanzan tolkomóle, e oya enezan esenane kwit kasildi.”

Darrpan paman agól nabe yarilürr, zitül oya wapór bórrngamórrón namülnürri. Petros akó Yoanes ma Yesun arüngi agólóm yórrri.

3

Petrosón Bóktan Kolpamdó

¹¹ Ene pama Petros akó Yoanespinzan nómwalórr, pamkolpama wirribóka barrkürrürr, da we sibsúóp ibüka darrü pokodó, ngi Solomonón Blanda.* ¹² Petros nóma nósenóp pamkolpam ibüka busodi, da ibüka we bóktanórr wagó, “Kürü Isrrael

* **1:1** Luk ini peba wialómórr. Toba ngaen-gógópan peba módóga: “Morroal Bóktan Yesunkwata Luk ne Peba Wialómórr”. † **1:2** Luk 24:44-53 ‡ **1:5** Luk 24:33-49 § **1:6** Ene tonarr, Rrom singüldü pama Zu pamkolpam ngabkan yarilürr. Zu pamkolpamab ubi ama i tibiób tib ki balngomól kwarile, da i inzan gyagüpitótók kwarilürr wagó: zidbain pama ibü sab Rrom singüldü paman tangdógab zidnirre tibiób balngomólóm. * **1:10** Ini nis pam nis anerru namülürri. * **3:11** Ene blanda barngin talkumi koke alangórrón yarilürr, pud akyarrón Godón Müótüdü.

pam, ini klama yabü iade arrkürran ngintirre? E kibü iade ngabkandakla inzan, ki ia ini pam kibióbnóm arüangi ó morroal tonarre, morroal ini agólóm? Inzan koke! Ki Yesun arüangi dólóng ini. ¹³ Abrraam, Isaak, Yakob akó mibü abalbobatala ne God ótók kwarilürr, wirri ngi akó zyón wató ekyanórr Yesun, toba zaget olom. Yadi ekyenarre бүдүлүмүкү amkalóm. Paelatón ubi wa popa zirrapónóm yarilürr, a e Paelatón obzek kwata alzizi amanikarre Yesun. ¹⁴ Wa gyabi akó kómal dümdüm pam yarilürr, a e ma oya alzizi amanikarre. E ma Pilatosón yatoarre pam akrran pam popa zirrapónóm. ¹⁵ E amkoman arról zitülkus olom ama emkólarre, a God ama oya irsümülürr бүдүлдүgab. Ki esenóp kibióbnüm ilküküpi. ¹⁶ E ini pam asendakla akó e oyabóka umulakla. Kibü amkoman bangundi Yesun ngidü, ini pama arüngüm igósidi bainürr. Ini klama Yesun ngian bókamde tómbapóne, zitül ki Yesun amkoman angundakla, da wa morroal igósidi baine yabü ilküpdü!

¹⁷ “Da módóga, kürü gómdamal, ka umulóla e ini kolae Yesuka igósidi tónggapónarre, mibü ngi pampükü, zitül e tai umul-kók kwarilnürü oyabóka. A oya go God wató zirrsapónórr pamkolpam zidbainüm. ¹⁸ A God ene inzan küppükü yónürr, ngaen blaman oya ngidü bóktan pama ne poko wialómóp wagó, ‘Wa sab ne olom ingrine pamkolpam zid byónüm, sab azid aenge akó nurrótoke.’ ¹⁹ Ini zitüldü, kolae tonarr elókam, tübyalüngam Godka, da wa yabü kolae tonarr sab igósidi norrgorre. ²⁰ E Lod Godka nóma tübyalüngane, morroal güb akó paud ngyaben tonarra sab tame oyakagab, akó wa sab zidbain pam nis ngim zirrsapóne, Yesun, ngaen noan amanikürr yabünkü. ²¹ Wa ola yarile pülpüldü, kókó tonarra tame, God sab blaman elklaza nóma küsil tirre, wa enezan bóktanórr toba ngidü bóktan pamdóma. Da ini gyabi prropeta Godón bóktan ngaen pupainóp pamkolpamdó. ²² Mosezan† bóktanórr wagó, ‘Lod yabü God sab toba bóktan pam zirrsapóne, kürüzan zirrkapónórr, yabü yabióban pamdógab, da e wata sab oya bóktan arrkrru kwarilünke, blaman elklaza wa yabü ne poko byal yarile.‡ ²³ Koke nidi arrkru kwarile ene Godón ngidü bóktan pam, God ibü sab amóne akó dudu imrüke metatómpükü toba pamkolpamdógab.Š’ ”

²⁴ Pita wata kya bóktalórr wagó, “Godón ngidü bóktan pam, ngi Samuel, akó oya solkwat nidi togoblórr, Godón bóktan nibióbka yarilürr, i ta ngaen bóktónóp, ne klama tómbapóndako ini ngürrdü. ²⁵ God ne poko bóktan yarilürr toba ngidü bóktan pamdó, enta wa yabünkü bóktanórr. Akó God ne alkamül-oke gyabi bóktan* tómbapónórr mibü abalbobataldó, e ta we bóktandómakla. Wazan Eibrramka bóktanórr wagó, ‘Marü küpdügab, ka sab darrü olom zirrsapono blaman pamkolpamabkü ini tüpdü, ibü bles bainüm.’† ²⁶ God toba zaget olom nóma ingrinürr, wa ngaen-gógópan yabüka zirrsapónórr, yabü inzan bles bainüm, yabiób kolae kwatódógab byalüngdi.”

4

Zu Wirri Pama Ngürsilüm Bainóp Petrosipika

¹ Petros akó Yoanes pamkolpamdózan bóktan namülnürri, Godón Müótüdü zaget pam, Godón Müót ngakan singüldü pam, akó ngibürr **Sadusi pama** ibüka ugón togobórr. ² Wirri pam karibóka koke ngürsilan ngimtinóp, zitül i pamkolpam umulbain akó Yesun arsümülkwata bóktan amgol namülnürri. ³ I ibü bumigóp, da tümün müótüdü irrbünóp kókó darrü ngürr, zitül irrüba amzik kari poko yarilürr. ⁴ Nidi barrkrrurr ibü bóktan Yesunkwata, abüna amkoman yangunóp. Pamab tibiób ngarkwata kasilülürr kókó 5000.

† 3:22 Mose Zu pamkolpamab ngaensingül Godón bóktan pam yarilürr. ‡ 3:22 Dut 18.15,18 § 3:23 Dut 18.19 * 3:25 Mórrkemórrke módóga: *Covenant*. † 3:25 Zit 22:18

Polón Peba Mórrag Rrom Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

[Apostol] Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü. Errkya ini wirri basirr Itali kantrrian ngaensingül basirra. Itali Yurrop kugupidüma. Polón nyaben tonarrdó Rrom kinga* ola nyabelórr, da wa abün kantrri balngomól yarilürr.

Aprrapórr Pol ini peba mórrag wialómórr pail nóma yarilürr 56 o 57 Kerrison amtómól kakóm, wa Korrint wirri basirrdü nóma nyabelórr karianbóka, Grris kantrridü (Apostolab Tórrmen 20:2-3). Oya wirri ubi yarilürr ene Rrom pamkolpam basenóm, zitülkus wa ibü basen küsil yarilürr. Da wa ngaen-gógópan Zerrusalem wirri basirrdü ki wame mani ódódóm elklaza-koke amkoman bangun pamkolpamdó ola, ngibürr sosa ne kla dakabain kwarilürr ibünkü. Ene kakóm, wa Rrom wirri basirrdü ki wame Yesun mamóan pamkolpamab aodó zagetóm. Olgabi oya ubi yarilürr Spein† kantrridü tótókóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón ngibürr zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm. Wa wialómórr Rrom amkoman bangun pamkolpam umul-umulan ngibtanóm wa sab tame akó ibü bamtinüm oya tangamtinüm Spein tótókóm.

Wa akó wialómórr müsirrga ainüm wa ne kla umul yarilürr Yesun amkoman angunankwata akó pamkolpama ia nyaben ki kwarile ibü amkoman bangundügabi. Ini peba mórragan wirrian bóktan zono módóga: *“Ka wirri ubila [Morroal Bóktan] amgolóm, zitülkus ka büód kokela. Ka büód kokela, zitülkus God tóba arüng okaka amzazilda ene Bóktandógab. We ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre, ene Bóktan Yesunkwata amkoman nidi angundako. Ngaen-gógópan God [Zu pamkolpam] zid ninóp, errkya wa ma akó ibü zid baina, Zu-koke nidipko. Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka amzazilda pamkolpama [dümdüm tonarr] pamkolpamóm bainüm oya ilküpdü. Wa pamkolpam yazebórr dümdüm tonarr pamkolpamzan wata tibiób amkoman bangunanme, darrü klamdógab koke. Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, ‘God ne olom dümdüm tonarr olom ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab ngarkwat-koke arról ipüde.’ ”* (1:16-17)

Abün Rrom amkoman bangun pamkolpam Zu-koke kwarilürr, a ngibürr Zu pamkolpam kwarilürr. Pol wialómórr wagó, ini nis kopoa tibiób morroal tonarre ia ki ipadnórre. Wa akó igó wialómórr wagó, God mibü zid tinóp oya gyaurdügabi akó mibü amkoman angundügabi Yesuka, da igó zitülkusdü koke, Godón gida mamóandógab.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-7
- B. Polón wirri ubi Yesun amkoman angun pamkolpam basenóm Rrom wirri basirrdü 1:8-15
- C. God tóba arüng okaka amzazilda Morroal Bóktandógab Yesunkwata 1:16-17

* : Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar ó Emperor.

† : Spein kantrri Yurrop kugupidüma.

D. Blaman pamkolpamab kolae tonarr 1:18–3:20

1. God kari ngürsil kokea pamkolpamab kolae tonarranme 1:18-32

Zu pamkolpamab kolae tonarr 2:1–3:8

a. God kolae tómbapón pamkolpam zaz ainda 2:1-16

b. Zu pamkolpam akó ene gida, God ne kla ekyanórr Moseskama 2:17-29

c. God metat tónggapónnda wa tónggapónóm ne poko bóktanórr 3:1-8

2. Darrü olom babulana, dümdüm tonarr olom nótóke 3:9-20

E. God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpam byónnda 3:21–4:25

1. God ibü dümdüm tonarr pamkolpam byónnda, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako 3:21-31

2. Eibrra-amón amkoman bangun akó Godón alkamül-koke bóktan 4:1-25

a. Eibrra-amón amkoman bangun Godka 4:1-12

b. Godón alkamül-koke bóktan Eibrra-amka oya amkoman bangundügabi 4:13-25

F. Kerriso mibü susürr kolae tonarrdógab 5:1–8:39

1. Paud akó bagürwóm 5:1-11

2. Büdüla tamórr Adamkama, arróla tamórr Kerrisokama 5:12-21

3. Mi Kerrisokü nurrbarirrü akó wankü tübarsirrü 6:1-23

4. Mosesón gida-a mibü koke barümda 7:1-25

a. Gida babula oyankü büdül nótóke 7:1-6

b. Gida akó kolae tonarr 7:7-13

Nis arünga bómkaldamli mibü gyagüpitótókdó 7:14-25

5. Godón Samu mibü tangamtindako akó Godón moboküpdü ubi mibükama 8:1-39

a. Arról apad Godón Samudüma 8:1-17

b. Elnge wirri kómal zyón 8:18-30

c. Godón moboküpdü ubi 8:31-39

G. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke 9:1–11:36

1. God akó Zu pamkolpam 9:1-18

2. Godón ngürsil akó gyaaur 9:19-29

3. Isrrael pamkolpamab amkoman bangun-koke 9:30–10:4

4. God blaman pamkolpam zid baina, Kerrison amkoman nidi angundako 10:5-21

5. Godón gyaaur blamandó 11:1-36

a. Tóba gyaurdügabi God ngibürr Isrrael pamkolpam koke alzizi amanórr 11:1-12

b. Zu-koke nidipko, ibü zidbain 11:13-24

c. Godón gyaaur blaman pamkolpamdó, Isrrael pamkolpamdó ta inzan 11:25-32

d. Godón agür wórr 11:33-36

H. Ikik bókran bóktan 12:1–15:13

1. Yesun amkoman angun pamkolpamab nyaben 12:1-21

a. Godón ubi ngarkwatódó nyaben 12:1-2

b. God amkoman bangun pamkolpam gaodó ninóp darrpan-darrpan zaget tónggapónóm 12:3-8

c. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulmili nyabenórre 12:9-21

2. Singüldü pamab bóktan arrkrru akó moboküpdü ubi 13:1-14

a. Mi ini tüpan singüldü pamab tangdó korala 13:1-7

b. Mibü moboküpdü ubi mibiób darrpan-darrpandó ki kwarila akó mi tómbapón ki kwarila dümdüm ne klamko 13:8-14

3. Mi darrü kla koke ki tónggapón kwarila, yabü zonaret ne gyagüpi nóma tótókdako wagó, ene kolaea 14:1–15:13

a. Mibiób darrpan-darrpan zaz koke ki bain korala 14:1-12

- b. Mi darrü kla tónggapón koke ki kwarila, mibü zonaret sab ne klama kolae tonarrdó idüde 14:13-23
- c. Mi ngibürr amkoman bangun pamkolpam bagürwóman ngibtan kwarilo, wata mibiób koke 15:1-6
- d. Zu-koke nidipko, i ta Godón agürdako 15:7-13
- I. Polón zaget ibüinkü, Zu-koke nidipko akó oya bókam bagósórrón bóktan Rrom tótókóm 15:14-33
  - 1. Pol wialómórr tóba zagetankwata ibüinkü, Zu-koke nidipko 15:14-21
  - 2. Polón bókam bagósórrón bóktan Rrom wirri basirrdü tótókóm 15:22-33
- J. Dómdóm alakón bóktan 16:1-27
  - 1. Polón morroal yawal bóktan pamkolpamdó 16:1-16
  - 2. Dómdóm ikik bókran bóktan 16:17-23
  - 3. Dómdóm tóre Godón agürüm 16:25-27

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [leba zaget olomla]. God kürü ngikaunürr [apostolóm] bainüm akó kürü tebe-tebe kümaikürr oya [Morroal Bóktan] adrratóm pamkolpamdó. ² Ngaen-ngaen God [alkamül-koke bóktan] ingrinürr ini Morroal Bóktan akyanóm. Wa tóba bóktan ingrinürr akó tóba [prropeta] Gyabi Wialómórrón Bóktandó wialómóp. ³ Ini Morroal Bóktana tóba Olombóka apónda, ini tüpan ngyabendó [Deibidün] bobat nóto yarilürr. ⁴ Wa dudu [kolkal] ngyaben yarilürr. Akó God arüngpükü tómtyenóp wagó, ene Olom oya tóbanan Olom yarilürr, wa oya nóma irsümülürr бүдүлдүgab. Ene Olom Yesu Kerriso-e, mibü [Lod]. ⁵ Oyakama ka [gail tonarr] ipadórró apostolóm bainüm, igósüm blaman bwób-bwób pamkolpama sab Yesun amkoman angun kwarile akó we ngarkwatódó oya bóktan arrkrru kwarile. Ka ini zaget tómbapóndóla, igósüm Yesu Kerrison ngi wirri kwitüm emngyerre. ⁶ E ta ene pamkolpamab kugupidü asinakla, e ngibaurrün nidipakla Yesu Kerrison pamkolpamóm bainüm. ⁷ Ka wialómdóla blaman pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü, Godón [moboküpdü ubi] nibióbkaama akó ngibaurrün nidipko tóbanan pamkolpamóm bainüm.

Ka tóredóla, gail tonarr akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

Polón Wirri Ubi Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Basenóm Rrom Wirri Basirrdü

⁸ Ngaen-gógópan, ka ne God [ótókdóla], ka oya eso akyandóla Yesu Kerrisokama yabü blamandó, zitülkus dudu tüpdü pamkolpama yabü amkoman bangunankwata apóndako. ⁹ Ka Godónkü zagetdóla amkoman moboküpi, Morroal Bóktan oya Olomankwata adrratóde. Wa umula igó amkomana wagó, ka metat tóre bakodóla yabüinkü, piküp bain-koke. ¹⁰ Ka tóredóla, God apprapórr ta sab kwat alóte dómdóm yabüka tótókóm, oya ubi ne nóma yarile. ¹¹ Ka inzan tóredóla, zitülkus kürü wirri ubi yabü basenóma, igósüm ka yabü tangnamtinünümo samuan ngarkwatódó, God kürüzan tangkamtinürr, yabü arüng akyanóm. ¹² Kürü ubi igó bóktanóma wagó, mi mibiób darrpan-darrpan arüng бүтан kwarilo mibiób amkoman bangundügab Yesuka. Kürü amkoman banguna yabü arüng nütürre, dakla yabü amkoman banguna kürü arüng kókyene. ¹³ [Zonaretal], kürü ubia e umul kwarilo wagó, abün münüm ka gyagüpitótók esenórró yabüka tótókóm, a ngibürr klama kürü kürrmatnóp kókó errkya. Kürü ubia yabüka tótókóm, igósüm kürü zageta sab ta küppükü baine yabü aodó, wata kürü zagetazan küppükü bainürr barre Zu-koke pamkolpamab aodó. ¹⁴ Kürü zaget asine blaman pamkolpamdó, Grrik bóktan akó bókam tumtum umul nidipko akó umul-kók nidipko, wirri sukul pamkolpam akó

sukul-koke pamkolpam. ¹⁵ Da módóga, ka wirri ubila Morroal Bóktan ta adrratóm yabüka, Rrom wirri basirrdü nidi gyabendakla.

God Tóba Arüing Okaka Amzazilda Morroal Bóktandógab Yesunkwata

¹⁶ Ka wirri ubila Morroal Bóktan amgolóm, zitülkus ka büód kokela. Ka büód kokela, zitülkus God tóba arüing okaka amzazilda ene Bóktandógab. We ngarkwatódó, wa sab blaman pamkolpam zid nirre, ene Bóktan Yesunkwata amkoman nidi angundako. Ngaen-gógópan God [Zu pamkolpam] zid ninóp, errkya wa ma akó ibü zid baina, Zu-koke nidipko. ¹⁷ Ene amkomana, zitülkus Morroal Bóktandó God kwat okaka amzazilda, pamkolpama [dümdüm tonarr] pamkolpamóm bainüm tóba ilküpdü. Wa pamkolpam yazebórr dümdüm tonarr pamkolpamzan wata tibiób amkoman bangunanme, darrü klamdógab koke. Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “God ne olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab [ngarkwat-koke arról] ipüde.”

God Kari Ngürsil Kokea Pamkolpamab Kolae Tonarrabme

¹⁸ Godón wirri ngürsil kwitümgab okaka amzazirrüna blaman Godkamóm ubi-koke pamkolpamab tulmildü akó ibü dümdüm-koke tórrmendó. Ene pamkolpama amkoman bóktan anikdako tibiób dümdüm-koke tórrmene. ¹⁹ Godón wirri ngürsil okaka amzazirrüna, zitülkus Godónkwata ne kla ki umul bairre, i umulako, zitülkus God kuri pupo tinóp ibüka. ²⁰ Ini amkomana, zitülkus ene tonarrdógab, God tüp akó pülpül nóma tónzapónórr, pamkolpam gaodó kwarilürr oya ngarkwat-koke arüing asenóm akó umulüm wagó, wa Goda. Darrü pam gaodó kokea Godón amzyatóm, a wa ma gaodóma, wa ene elklaza nóma ngabkanda, God ne elklaza tómbapónórr. We ngarkwatódó, pamkolpamab zitülkus babula igó bóktanóm wagó, “Ki Godónbóka umul babulakla.” ²¹ I Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelórrre, a i ma koke tónggapóndako, akó i oya eso koke akyandako, enana i oyabóka umulako. A ibü gyagüpitótóka Godka küp-koke bainóp akó ibü gonggo moboküpa ibü balngomóldako tümün kwatódó. ²² Enana i bóktandako wagó, “Ki [wirri gyagüpitótók] pamkolpamakla,” a i ma gonggo pamkolpamóm kuri bairre. ²³ Da i kak kuri emtyerre Godón [wirri kómal zyóndü], we God, kokean nóto nurrótóke. A i ma kuri byalüngórrre nugupi tómbapórrón dandangdó akó i ene elklaza ótókdako. Ene dandangab obzeksyók inzanako: pam, enana i sab nurrbarine, akó póyae akó tokom wapórpükü lar akó tüpdü ngübyón elklaza.

²⁴ We ngarkwatódó, God ibü kuri elóke kolae tonarr tómbapónóm tibiób kolae büban ubidügab, ngibürr kolpampükü utüdi, ibü kol ó morwal koke nidipako. Olgabi i büód tonarr tómbapónóp tibiób darrpan-darrpan bübdü. ²⁵ God ibü elókórr, zitülkus i kak kuri emtyerre amkoman bóktandó Godónbóka akó obae tiz bóktan amkoman nangunóp. Da i ene elklaza ótókdako, God ne kla tómbapónórr, akó ibünkü zagetódako. A i oya koke ótókdako akó oyankü koke zagetódako, ene elklaza nóto tómbapónórr. Ene watóke pamkolpama noan metat ki agür kwarilün. [Amen].

²⁶ We zitülkusdü, God ibü elókórr büódan tulmil tómbapónóm kolae büban ubidügab. Ibü kola kuri bólerre pampükü utüm ama ngibürr kolpükü utódako. ²⁷ Pama ta inzan kuri bólerre kolpükü utüm akó ibü kolae büban ubia ibü bumiógda ngibürr pampükü utüm. Pama büódan tórrmen tulmil tómbapóndako ngibürr pampükü akó inzan kwata i tibiób darrem ipüdóp tibiób kolae tonarranme. I gaodómako ene darrem apadóm. ²⁸ Akó zitülkus i gyagüpi koke ogobórr wagó, igó poko wirri klama, igó bóktanóm God amkoman Goda, wa ibü igósidi elókórr ene elklaza tómbapónóm tibiób gonggo gyagüpitótókdógab, i koke ne kla ki tómbapórrre. ²⁹ I blaman darrpan-darrpan kolae tonarra gwarrarrónako. I dümdüm-koke tulmil

akó kolaean tulmil tómbapóndako. Ibü gyagüp kolaea akrranda akó i ubiako kolae tómbapónóm ngibürr pamkolpamdó. Ibü ubi ngibürr pamkolpamab elklazadóma. I pam бүдүлүмүкү akrrandako, i ongyaldako, i pamkolpam ilkió бүлиóndako akó azid alióndako. I ngi bumarrudako, ³⁰ i obae bóktan alióndako ngibürrabkwata panzedó, i Godón alzizi amaikdako, i ngibürr pamkolpam morroal-koke angóndako, i gyagüpi tótókdako wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab, akó i ikub bagürdako. I küsil kwat kuri eserre kolaean tulmil tómbapónóm. I tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrrudako. ³¹ I gonggoako, i tibiób [alkamül-koke bóktan] amgündako, ibü moboküpdü ubi babulako tibiób müót pamkolpamdó, akó ibü gyaур babulana. ³² I ene elklaza tómbapóndako, enana i Godón dümdüm gida bóktan pokobóka umulako, ne pokoa bóktanda wagó, inzan nidi ngyabendako, i gaodómako бүдүлүм. I tib ene elklaza tómbapóndako, akó i ta igó bóktandako wagó, ene morroala ngibürr pamkolpama nóma tómbapónórre.

2

God Kolae Tómbapón Pamkolpam Zaz Ainda

¹ Aprrapórr darrü Zu pama yabü aodó igó bóktanda wagó, “I kolae pamkolpamako; ka ene kla koke tómbapóndóla!” Da ka oyaka bóktan alkomóldóla wagó, “Marü zitülkus babula ibü zaz ainüm, zitülkus ma darrü pam nóma zaz aindóla, a ma ta dadan elklaza tómbapóndóla, ma ta igósidi moba urdü tótók kwat kuri alóta.”

² God sab ibü zaz nirre, ene elklaza nidi tómbapóndako, akó mi umul igósakla, wa ibü [dümdüm tonarre] zaz nirre tibiób tórrmen tulmildügab. ³ Pam, ma ibü zaz aindóla a ma ta ene dadan elklaza tómbapóndóla. Da marü gyagüpitótók iada? Ma ia gaodómula kórzyónüm, God marü nóma zaz mine? Koke! ⁴ Ó aprrapórr ma igó gyagüpi tótókdóla wagó, oya wirri morroal tonarr wata kari klama. Wa ta ngürsilüm büsai kokean baında, akó wa wirri zao-zao pama. Ia ma koke amzyatdóla igó, God morroal tonarra marüka, igósüm ma kolae tonarrdógabi tübyalüngo oyaka? ⁵ A marü moboküp baku burrul babulana akó marüka gyaур babulana, ma ne kolae kla tómbapóndóla. Ma moba kolae tonarrab darrem igósidi metat wirri byóndóla, kókó ene ngürra sab nóma tame, God tóba wirri ngürsil ne ngürrdü pupo sine. Ene ngürrdü, God sab akó okaka tübine, wa pamkolpam ia zaz nirre dümdüm tonarre.

⁶ Wa sab darrem kla nüliónórre darrpan-darrpan pam tibiób tórrmen tulmil ngarkwatódó. ⁷ Ngibürr pamkolpama metat piküp bain-koke morroal tórrmen tulmil tómbapóndako, da i inzan amtyandako, ibü wirri ubia metat ngyabenóm, akó igó, God ibü nagürlórre, ó ibükwata gyagüpi wame wagó, i morroal kolpamako. Ene pamkolpam God sab [ngarkwat-koke arról] nüliónórre. ⁸ A ngibürr pamkolpama tibióbankwata gyagüpi bomandako. Olgabi i amkoman bóktan alzizi amaikdako akó dümdüm-koke tonarr mamóandako. God sab kari ngürsil koke yarile ibüka. ⁹ Müp akó azid aeng sab asi namüli blaman pamkolpamdó, kolaean kla nidi tómbapóndako, ngaensingül Zu pamkolpamdó akó ta Zu-koke nidipko. ¹⁰ A God ibü ngi wirri kwitüm emele, ibü sab wirri ngi nóterre, akó paud nüliónórre, morroal nidi tómbapóndako, ngaensingül Zu pamkolpamdó akó ta Zu-koke nidipko. ¹¹ Ene klama sab tómbapóne, zitülkus God sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

¹² Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. I Mosesón gida kalkuma kolae tonarr tómbapóndako akó bamrükürrünako.* Zu pamkolpamdó Mosesón gida asine. I kolae tonarr tómbapóndako akó God sab ibü zaz nirre ene gida ngarkwatódó.

¹³ Ene amkomana, zitülkus ene pamkolpam, gida wata nidi arrkrrudako a koke

^{2:6} Wórr Peba 62:12; Ikik Bókran Bóktan 24:12   * ^{2:12} bamrükürrün wa ibübóka apónda, nibiób ngarkwat-koke arról babula, a ma sab [metat bólmyan urdü] nidi ogobe.

mamoandako, dümdüm tonarr pamkolpam kokeako Godón ilküpdü. A gida nidi arrkrrudako akó dakla mamandako, God ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre. ¹⁴ Zu-koke nidipko, Mosesón gida babula ibüka. A i ma ngibürr elklaza nóma tómbapóndako tibiób gyagüpitótókdógab, Mosesón gida-a ne poko bóktanda, da i ma okaka amzazildako, i umulako morroal tonarr akó kolae tonarr larógako. ¹⁵ Ibü tórrmen tulmila pupo baina, igó poko ibü moboküpdü wialómórrónako, Mosesón gida-a ne poko bóktanda. Auma büb kugupidü, i ta umulako morroal tonarr a kolae tonarr laróga. Akó ibü gyagüpitótóka ngibürr tonarr ibü byalda wagó, “E kolae tónggapórrre.” Ngibürr tonarr ibü byalda wagó, “Wa taia e ne kla tónggapórrre.” ¹⁶ Ini tonarra sab tómbapóne ene ngürrdü, wa sab pamkolpamab anikürrün gyagüpitótók nóma zaz nirre Yesu Kerrisokama, [Morroal Bóktan] ngarkwatódó, ka ne poko büdrratdóla.

Zu Pamkolpam akó Ene Gida, God Ne Kla Sekyanórr Moseskama

¹⁷ Da errkyadan ka marüka wialómdóla, ma moba Zu olombóka nóto ngibliandóla. Ma Mosesón gidadó ngambangóldóla akó ikub bagürdóla igó, ma Godónla. ¹⁸ Ma umulóla oya ubi laróga akó ma amzyatdóla kómal ne klama ngibürr klamdógab, zitülkus Mosesón gida-a marü umul aında. ¹⁹ Ma amkoman karrkukusi angundóla wagó, ma ilküküp murrbausürrün kolpamab balngomól olomla, zyón klamla ibünkü, tümün kwatódó nidipako. ²⁰ Ma gyagüpi tótókdóla wagó, ma umulbain pamla ibünkü, Godónbóka umul-kók nidipko akó ibünkü, olmalpókalzan nidipko samuan ngarkwatódó. Ma inzan gyagüpi tótókdóla, zitülkus Mosesón gida-a marü blaman kla umul aında akó blaman amkoman bóktan asine ene gida kugupidü. ²¹ Da módóga, ma wa ngibürr pamkolpam umul baidóla. A ma ma moba koke larógóm umul baidóla? Ma wa panzedó ikik bókrandóla, pamkolpama koke gómól kwarile, da ma müób iade gómól-gómól bangóndóla? ²² Ma wa igó bóktandóla wagó, pamkolpama pam a kol gómól koke ki kwarile, da ma wa kol iade gómóldóla? Ma wa gyagüpi tótókdóla wagó, obae god ngazirr klamako, da ma ene obae godan [ótók] müótüdügabi iade gómóldóla? ²³ Ma wa ikub bagürdóla gidankwata, da ma Godón ngi iade tüp alkomóldóla, Mosesón gida amgündi? ²⁴ Ene amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Zu-koke nidipko, i Godón ngi kulaindako yabüme.”

²⁵ Zitülkus ma Zu pamla, marü [gyabi sopae singgapirrüna]. Ene ta kómala, ma ne gida nóma mamandóla. A ma ne gida nóma amgündóla, ene wamaka marü gyabi sopae singgapin kokea. ²⁶ Da gyabi sopae koke nibiób singgalgónóp, i ne gidan arüng bóktan nóma mamand kwarile, God ibü igó ngabkan yarile wagó, ibü gyabi sopae singgalgórrónako, da igósidi i tóbanan pamkolpamako. ²⁷ God sab marü zaz mine akó [kolaean darrem] mókyene, ma gida nóto amgündóla, enana marü wialómórrón gida asine akó enana marü gyabi sopae singgapirrüna. Pamab gyabi sopae koke nibiób singgalgónóp bübdü, da i ma gida mamandako, i sab ugón bóktórrre wagó, ene dümdüma God marü kolaean darrem mókyene. ²⁸ Pamkolpama nóma asendako igó, darrü oloma Zu isab gida mamand, i amzyatódako wagó, wa Zu pama. A ene gida mamand koke amtyanda wagó, wa amkoman Zu pama, noan moboküp Godkama. Akó darrü paman gyabi sopae singgapirrüna nómada, ene klama koke amtyanda igó, wa amkoman Godóne.† ²⁹ Koke! Darrü pam amkoman Zu pama, wa ne Godón amkoman moboküpi nóma mamand. Akó darrü paman gyabi sopae singgapirrüna nómada wibalómórrón gida ngarkwatódó, ene wirri kla kokea. A wirri

^{2:24} Aesaya 52:5 † ^{2:28} Gida murrdü, gyabi sopae singgalgón timam yarilürr, amtyande ene pam Godón yarilürr. A ene timama koke amtyan yarilürr, ene paman moboküp amkoman Godka yarilürr.

kla módóga, Godón Samua ne zaget tónggapónnda pamab moboküpdü. Inzan pama pamkolpamab agür koke apadóda, a wa Godón agür apadóda.

3

God Metat Tónggapónnda, Wa Tónggapónóm Ne Poko Bóktanórr

¹ Da darrü pam Zu olom nómade, ene klama oya iazan tangamtine? Ó ia morroala, darrü paman [gyabi sopae singgapirrün] nómada? ² Ó anda, blaman kwata! Singül kwata, God Zu pamkolpam tóba bóktan nülinóp, zitülkus wa ibü amkoman angun yarilürr ene bóktan ayom. ³ Laróga sab tómbapóne, doan Zu pamkolpama koke nóma tónggapónóp, i tónggapónóm ne pokó bóktónóp? Ia God sab igósidi bólene tónggapónóm, wa tónggapónóm ne pokó bóktanórr? ⁴ Koke, amkoman kokean! God metat wata amkoman pokó bóktanda, enana blaman pamkolpam obae tiz kolpamako. Enezan [Deibid] wialómórr *Wórr Pebadó* Godka wagó, “Ene igósüm, blaman pamkolpama sab emzyetórrre marü bóktan amkomana.

Akó darrü pama sab igó nóma bóktóne wagó, marü zaz bain dümdüm kokea, ma sab moba pupo bailo wagó, ‘Kürü zaz bain wata dümdüma.’ ”

⁵ A mibü dümdüm-koke tonarra ne Godón [dümdüm tonarr] nóma pupainirre, mi ia pokó bóktórrre? Ia mi igó bóktórrre wagó, Godón dümdüm babula tóba wirri ngürsil okaka amzazilüm akó mibü [kolaean darrem] akyanóm? (Ka popa pamakanzan bóktandóla.) ⁶ Koke, amkoman kokean! Godón ne dümdüm babul nóma ki yaril, da wa igósidi gaodó koke ki yarile tüpan pamkolpam zaz bainüm dümdüm tonarre. ⁷ Aprrapórr ma bóktandóla wagó, “God metat tónggapónnda, wa tónggapónóm ne pokó bóktanórr. Pamkolpama ne ene kla morroal nóma emzyetórrre kürü obae tiz tórrmen tulmildügabi akó ene igósidi, i Godón ngi wirri kwitüm emngyerre, da wa sab kürü koke ki zaz kyó akó darrem koke ki kókyá kólba kolae tonarrdógab.” ⁸ Da ma ta inzan bóktono magó, “Mi kolae tómbapóndakla, igósüm sab morroala tame.” Ngibürr kolpama ta kolae bóktan kürükwata alióndako panzedó wagó, ka ene pokó bóktandóla. I ngarkwatódómako, God sab ibü zaz nirre akó kolaean darrem nülrre.

Darrü Olom Babulana, Dümdüm Tonarr Olom Nótóke

⁹ Mi ia bóktórrre ene pokodógabi? Ia mi, Zu nidipakla, morroalakla ngibürr pamkolpamdógabi? Koke, amkoman kokean! Ka kuri bóktóna wagó, kolae tonarra nizan kobo arüangi alngomólnda, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko. ¹⁰ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Darrü pam babulana, dümdüm tonarr olom nótóke, tai amkoman babulana.

¹¹ Darrü olom babulana, Godón amkoman bóktanán [küp nótó apadóda], darrü olom babulana, Godón nótó amkúnda.

¹² Blamana Godón kak kuri emtyerre;

blamana wata kolae kuri bairre.

Darrü olom babulana, morroal tonarr nótó tómbapónnda, tai amkoman babulana.”

¹³ “Ibü bóktan kolaeana, wamaka kolae ilangazan burruanda tae bapórrón gapókdógabi;

i pamkolpam ilkió bülióndako mis bóktane.”

“I pamkolpam kolae bándako tibiób bóktane, wamaka бүдүл тарүк gwara pamkolpam kolae bándaka.”

¹⁴ “I metat amórrdako akó i metat pamkolpam azid alióndako tibiób bóktane.”

¹⁵ “I büsai-büsai tótókdako wapórrane pamkolpam akrranóm бүдүлүmpükü.

¹⁶ I darrü bwób nóma amgatódako, ene bwób kulairrüna akó ene bwóban pamkolpam wata müpdümako.

¹⁷ Ibüka darrü umul ta babula paudankwata.”

¹⁸ “Ene pamkolpamab gum ta babula Godka.”

¹⁹ Mi umulakla wagó, gida-a blaman ne poko bóktanda, ibüka bóktanda, gida murrdü nidi ngyabendako. Ene igósüm, pamkolpamab darrü poko ta babula bóktanóm, God ibüka nóma bóktanda wagó, wa ibü sab kolaean darrem nülrre. Akó ene igósüm, God sab dudu tüp zaz ine. ²⁰ God sab dudu tüp zaz ine, zitülkus darrü olom babula, God sab dümdüm tonarr olom noan ine, zitülkus wa gida mamanda. A pamkolpama wata umul baidako wagó, i kolae tonarr tómbapórre, zitülkus gida-a ibü ene kla umul baidanda.

God Ibü Dümdüm Tonarr Pamkolpam Byónda, Yesu Kerrison Nidi Amkoman Angundako

²¹ A errkya God gida kalkuma okaka amzazilda, wa darrü kwat kuri alótórr tóbankü pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. Mosesón Gida Buk akó Prropetab Peba-a enekwata bóktandako wagó, amkomana. ²² God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda, zitülkus i Yesu Kerrison amkoman angundako. Ene amkomana blamanabkü, amkoman nidi bangundako, zitülkus God ibü darrpan ngarkwatódó zaz baidanda: ²³ blaman pamkolpama kolae tonarr tómbapórre akó blaman igósidi gaodó kokeako Godón [wirri kómal zyón] amrranóm. ²⁴ A ibü blaman God dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda tóba [gail tonarrdógabi], popa, oya darrem babula. Wa gaodóma ene kla tónggapónóm, zitülkus wa ibü [aurdü amalórr] Kerriso Yesukama. ²⁵ God oya panzedó singrinürr [urdü agasil larzan] ibü kolae tonarr barrgonóm, amkoman nidi angundako igó, Yesun óea tópkanoórr ibü kolae tonarrabme. God ini kla tónggapónórr tóba dümdüm tonarr amtyanóm, zitülkus wa ngaen zao-zao yarilürr akó wa igósidi pamkolpam kolaean darrem koke nülinóp tibiób kolae tonarrdógabi, i ngaen ne kolae tonarr tómbapónóp. ²⁶ Wa ini kla tónggapónórr oya dümdüm tonarr amtyanóm errkya, igósüm pamkolpam umul kwarile wagó, wa dümdüm Goda akó igósüm, wa oya dümdüm tonarr olom aindanda, Yesun nótó amkoman angunda.

²⁷ Da ia darrü kla asine mibü ikub bagürüm? Babulana! Iade? Ia ene igósidi, zitülkus mi gida mamandakla? Koke, ene igósidi, zitülkus mi Yesun amkoman angundakla. ²⁸ Ka ini poko wialóma, zitülkus mi igó bóktan amoandakla, darrü olom dümdüm tonarr oloma, zitülkus wa amkoman bangunda, akó ene zitülkus koke igó, wa gida mamanda. ²⁹ Ia God wata Zu pamkolpamab Gode? Ia wa akó ta ibü God koke-e, Zu-koke nidipko? Ó, wa akó ta ibü Gode, Zu-koke nidipko, ³⁰ zitülkus wata darrpan Goda. Wa sab Zu pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre tibiób amkoman bangundügabi. Akó wa sab dadan poko bóktóne ibükwata, Zu-koke nidipko, tibiób dadanzan amkoman bangundügabi. ³¹ Da ia mi Mosesón gida amandakla amkoman bangundügabi? Koke, amkoman kokean! A mi ma ene gida karrkukus aindakla.

4

Eibrra-amón Amkoman Bangun Godka

¹ Da mi ia bóktórrre Eibrra-amónkwata, mibü tüpan kwata abbobat? Wa ia poko umul ipadórr inikwata? ² Eibrra-amón ne [dümdüm tonarr] pamóm nóma yónürr tóba tórrmendógabi, da oya zitülkus asi ki yarilürr ikub bagürüm. A Godón ilküpdü koke. ³ Ka ini poko wialóma, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda

wagó, “Eibrra-am Godón amkoman yangunürr, da ini zitülkUSDü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.”

⁴ Pama manim nóma zagetóda, wa darrem apadóda. Wa ene darrem igó koke ngakanda wagó, ene [gyaur klama]. A oya dümdüm asine ene darrem apadóm.

⁵ God darrü olom koke apadóda dümdüm tonarr olomzan, tóba tórrmendó nóto ngambangólda zid bainüm. A wa dümdüm tonarr olomzan igó olom apadóda, Godka nóto ngambangólda akó amkoman angunda. Ene olom umula wagó, God gaodóma ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm, ngaen Godkamóm ubi-koke nidi kwarilürr, i oyaka nóma tübyalüngórre. ⁶ Dadan ngarkwatódó, [Deibid] ta wialómórr inikwata, wa bagürwómankwata nóma wialómórr, ne bagürwóm ibükama, God nibiób azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan. A wa ibü we zitülkUSDü koke azebda, tibiób tórrmendógabi. Deibid wialómórr wagó,

⁷ “Bagürwóm idipako,
nibiób gida amgün tonarr barrgorrónako,
nibiób kolae tonarr amarrónako.

⁸ Bagürwóm watóke,
Lod noan kolae tonarr kokean gyagüpi amóne.”

⁹ Da ia ini bagürwóm wata ibünküma, nibiób [gyabi sopae singgalgórrónako]? Koke. Wa akó ibünküma, nibiób gyabi sopae singgalgórrón kokeako. Mi babina wagó, “Eibrra-am LODón amkoman yangunürr, da ini zitülkUSDü, LOD oya igósidi ipadórr dümdüm tonarr olomzan.” ¹⁰ God oya nóma ipadórr dümdüm tonarr olomzan? Ia Eibrra-amón gyabi sopae singgapin küsil yarilürr, ta ia sopae singgapin kakóm? Ene kakóm koke; oya gyabi sopae singgapin ugón küsil yarilürr! ¹¹ Oya gyabi sopae singgapina oya dümdüm tonarr okaka imzazilürr akó karrkukus yónürr. Wa dümdüm tonarrpükü yarilürr ene tonarrdó, oya gyabi sopae singgapin küsil nóma yarilürr. Wa dümdüm tonarrpükü yarilürr, zitülkus wa Godón amkoman angun yarilürr. We ngarkwatódó, wa ibü abóm baine, Godón amkoman nidi angundako a nibiób gyabi sopae singgalgórrón kokeako, igósüm God sab ibü ta yazebe dümdüm tonarr kolpamzan. ¹² Akó wa ta ibü abe, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako. Ka wata ibübóka apóndóla, nibiób gyabi sopae singgalgórrónako akó ta amkoman nidi bangundako Eibrra-amzan amkoman bangun yarilürr ene tonarrdó, oya gyabi sopae singgapin küsil nóma yarilürr.

Godón [Alkamül-koke Bóktan] Eibrra-amka, Oya Amkoman Bangundügabi

¹³ God Eibrra-amón akó oya olmalbobatal alkamül-koke bóktan nókyenóp wagó, dudu tüp wa sab Eibrra-amón ekyene. Eibrra-am ene bóktan gida mamandógab koke ipadórr, a wa tóba amkoman bangundügabi ipadórr. Akó God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan. ¹⁴ Pamkolpama dudu tüp ne nóma ki ipüdórre gida mamandógabi, da Godón amkoman angun akó oya alkamül-koke bóktan igósidi küp-koke ki namüli. ¹⁵ Zitülkus módóga, Godón wirri ngürsila pamdó tótókda, i gida nóma amgündako. A gida babulan nóma ki yaril, gida amgün ta babul ki yaril.

¹⁶ We ngarkwatódó, ene alkamül-koke bóktan amkoman bangundügabia, igósüm ene bóktan Godón [gail tonarr] ngarkwatódó ki yarile. Akó ene igósüm, ene bóktan karrkukus airrún ki yarile blaman [Eibrra-amón olmalbobataldó]. Wata ibü tibióbanka koke, Mosesón gida nidi mamandako, a blaman pamkolpamdó, amkoman nidi bangundako Eibrra-amzan. Wa mibü blamanab aba. ¹⁷ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ka marü abbobatóm kuri mina bwób-bwób pamkolpamabkü ini tüpdü.” Wa mibü abe Godón ilküpdü, oya amkoman nóto angun yarilürr, ene nadü Gode, ibü arról nóto aliónda, büdül nidipko. Akó

ene nadü Gode, elklaza nóto tómbapónnda ene elklazadógi, babulan ne klamko. ¹⁸ Eibrra-amón zitülkus babul yarilürr [gedlóngóm bainüm], zitülkus oya olmal babul kwarilürr. A wa ma gedlóngóm bailürr akó amkoman bangun yarilürr wagó, wa abóm bainürr abün bwób-bwób pamkolpamabkü ini tüpdü, wata God enezan bóktanórr oyaka wagó, “Marü olmalbobatal sab abün korale.” ¹⁹ Oya amkoman bangun arünga koke kari bailürr, wa tóba búb nóma küp bamkónórr büdül kari poko nóma yarilürr, zitülkus wa aprrapórr 100 pail ngarkwat yarilürr, akó wa gyagüpi nóma amaik yarilürr wagó, Serra epepo akó olmal balngón-koke kolo. ²⁰ Wa kokean piküp bainürr amkoman angunüm akó wa ninis gyagüpitótók koke yarilürr Godón alkamül-koke bóktanankwata. A oya amkoman bangun arünga dódórr bainürr akó wa Godón ngi wirri kwitüm emngyelórr. ²¹ Wa wirribóka amkoman angun yarilürr wagó, Godón gaodóma ene kla tónggapónóm, wa ne alkamül-koke bóktan ekyanórr. ²² We zitülkusdü, “God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.” ²³ Ene bóktan opor, “oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan,” wata Eibrra-amón tóbanankü wialómórrón koke kwarilürr. ²⁴ Ene bóktan opor akó ta wialómórrón kwarilürr mibünkü. God mibü ta sab sazebe dümdüm tonarr kolpamzan. Wa mibü inzande sazebe, mi oya amkoman nóma angundakla, Yesun mibü [Lod] ne nóto irsümülürr büdüldügab. ²⁵ God Yesun amkal pamab tangdó ingrinürr nurrótókóm mibü kolae tonarrabme akó oya irsümülürr arróldó, igósüm wa gaodó yarilürr mibü dümdüm tonarr kolpamóm ainüm.

5

Paud akó Bagürwóm

¹ We ngarkwatódó, zitülkus God bóktanda wagó, mi [dümdüm tonarr] pamkolpamakla mibiób amkoman bangundügabi, God akó midi paudüdü ngyabendakla mibü Lod Yesu Kerrisokama. ² Mibü amkoman bangunabme, wa kwat alótórr mibünkü [gail tonarr] apadóm, mibüka ne klame. Akó mi bagürwómdümakla, zitülkus mi [gedlóngóm baidakla], Godón [wirri kómal zyón] sab mibüka yarile. ³ Wata we pokoan koke, akó mi ta bagürwómdümakla mibü azid aengdógabi, zitülkus mi umulakla wagó, mi nóma azid aengdakla, da mi igósidi umul baidakla karrkukus bórrangóm. ⁴ Mi nóma karrkukus bórrangdakla, God mibü tórrmen tulmil apókda akó wa bóktanda wagó, “Morroal”. Olgabi mi gedlóngóm baidakla, Godón wirri kómal zyón sab mibüka yarile. ⁵ Akó mi ne klamóm gedlóngóm bairre, sab amkoman küpüm baine, zitülkus Godón wirri [moboküpdü ubi] mibü moboküpdüma. God mibü tóba Samu tókyenóp. Wa mibü tangbamtinda amzyatóm wagó, Godón moboküpdü ubi mibüka amkoman wirriana.

⁶ Ene tonarrdó, mi gaodó koke nóma kwarilnürrü mibiób tangbamtinüm, Kerriso ibünkü nurrótókórr Godkamóm ubi-koke nidipko. ⁷ Anda, wata darrpan-darrpan oloma ubi baidanda büdülüm dümdüm ngyaben pam zid ainüm, a darrü pam aprrapórr asine, gum-koke nótoke büdülüm morroal pam zid ainüm. ⁸ A God tóba moboküpdü ubi mibüka okaka amzazilda inzan tonarre: mi kolae tonarr pamkolpam nóma kwarilnürrü, Kerriso nurrótókórr mibünkü. ⁹ Zitülkus God mibü dümdüm tonarr pamkolpamóm tinóp Yesun óedóma, da mi igósidi amkoman umulakla, mi sab zid bairrün kwarilo oyakama Godón wirri ngürsildügabi! ¹⁰ Mi Godón gómdamalkoke nóma kwarilnürrü, wa mibü gódam tangunóp tóba Oloman büdüldóma. Da módóga, zitülkus wa mibü gódam tangunóp, mi amkoman igósidi umulakla mi zid bairrün kwarilo oya arróldóma! ¹¹ Wata ene pokoan tebe koke, a mi akó ta bagürwómdümakla ene klamdógabi, God ne kla tónggapónórr mibünkü mibü Lod Yesu Kerrisokama. God mibü gódam tangunóp oyakama.

Büdüla Tamórr Adamkama, Arróla Tamórr Kerrisokama

¹² Kolae tonarra tamórr ini tüpdü darrpan pamdóma, akó büdüla tamórr oya kolae tonarranme. We ngarkwatódó, büdüla tamórr blaman pamkolpamdó, zitülkus blamana kolae tonarr tómbapónóp. ¹³ Anda, kolae tonarr singül kwata asi yarilürr. Solkwat Mosesón gida mibü we tókyenóp. A gida babul nómade, God pamkolpamab kolae tonarr sab metat koke gyagüpi amale. ¹⁴ A büdüla balngomól yarilürr Adamón ngyaben tonarrdógabi kókó Mosesón ngyaben tonarr amrran. Ene pamkolpama ta nurrbarinürr, kolae tonarr nidi tómbapónóp, a Godón gida bóktan pokó koke amgünóp Adamzan kainürr.

Adam Kerrison dandang yarilürr, solkwat nótó ki tame, zitülkus wa ne kla tónggapónórr, blaman pamkolpam nongrenóp. Kerriso ta ne kla tónggapónórr, blaman pamkolpam nongrenóp. ¹⁵ A Godón [gyaur kla] akó Adamón kolae tonarr darrpan ngarkwatódó kokeamli. Amkomana, abün pamkolpama nurrbarin kwarilürr ene darrpan paman kolae tonarrdógabi. A Godón gail tonarr wirriana ene klamdógabi. Akó oya gyaur kla ta wirriana, ne klama tamórr darrpan paman gail tonarranme, Yesu Kerriso. God tóba gyaur kla tókyenóp abün pamkolpamdó. ¹⁶ Akó Godón gyaur klama ne kla tónggapónórr blaman pamkolpamabkü igó klamzan kokea, ene darrpan paman kolae tonarra ne kla tónggapónórr. God blaman pamkolpam zaz ninóp ene darrpan kolae tonarr kakóm, akó olgabi ibü [kolaean darrem] nülinóp. A wa pamkolpam ene gyaur kla nókyenóp abün kolae tonarr kakóm, akó olgabi wa ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp. ¹⁷ Amkomana, büdüla balngomól yarilürr ene darrpan pamdóma oya kolae tonarranme. A darrpan pam Yesu Kerriso ne kla tónggapónórr wirriana darrpan pam Adamón kolae tonarrdógabi. God pamkolpam ene nis kla ngaru bapón-koke akyanda, gail tonarr akó ene gyaur kla, dümdüm tonarr. Ene pamkolpama, nidi nüpüdörre, sab balngomól kwarile darrpan pamdóma Yesu Kerriso, i wankü nóma ngyaben kwarile.

¹⁸ Da módóga, darrpan paman kolae tonarrdógabi Godzan gyagüpitótók esenórr blaman pamkolpam zaz bainüm akó kolaean darrem aliönüm, ene dadan ngarkwatódó darrpan paman dümdüm tórrmendógabi God blaman pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm byónnda. Akó olgabi i arról apadódako. ¹⁹ Zitülkus darrpan pama bóktan koke arrkrrurr, abün pamkolpama kolae tonarr pamkolpamóm bainóp. Ene dadan ngarkwatódó, sab abün pamkolpama dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre, zitülkus darrpan pama bóktan arrkrrurr. ²⁰ God pamkolpam gida nókyenóp, igósüm i abün münüm ki emzyatnórre igó, i gida amgün kwarilürr. A kolae tonarra wirrizan bailürr, Godón gail tonarrapükü ta amkoman wirrian bainürr. ²¹ Ene igósüm, kolae tonarrazan balngomól yarilürr ama büdüldü, da Godón gail tonarra akó ta ki balngomól yarilün dümdüm tonarrdóma, pamkolpam [ngarkwat-koke arróldó] amarrum Yesu Kerrisokama, mibü Lod.

6

Mi Kerrisokü Nurrbarirrü akó God Mibü Wankü Sirsinürr

¹ Da mi ia pokó bóktórre? Ia mi metat kolae tonarr alngón kwarilo, igósüm Godón [gail tonarra] dódórr ki baine? ² Koke, amkoman kokean! Mi büdül pamkolpamzanakla, nibióbka kolae tonarran arünga kuri blakóne. Da ia mi gaodómakla metat kolae tonarr alngónóm? Koke! ³ Ia e umul-kókakla wagó, mi blaman [baptaes] nidi bainóp akó Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla, mi baptaes bainóp oya büdüldüma? ⁴ We ngarkwatódó, ene inzana, mi wankü nurrbarirrü akó gapókdó kwarilnürü mibü baptaes bain tonarrdó. Ene igósüm, mi sab ta

küsil ngyabendó kwarilo, Kerrisonzan irsümülürr бүдүлдүgab Aban [wirri kómal zyóndüma].

⁵ Ene amkomana. Mibü ngaep ngyabena blakónórr, da ene inzana, mi nurrbarirrü Yesuzan nurrótókórr. Olgabi mi oyaka dabyórrünakla oya бүдүлдү. We zitülkusdü, mi sab tübarsino küsil ngyabendó, wazan türsümülürr. Da amkomana, olgabi mi ta oyaka dabyórrün kwarilo oya küsil ngyabendó. ⁶ Mi umulakla wagó, mibü ngaep arróla nurrótókórr wankü krrosdó, igósüm kolae tonarran arünga mibü arróldó ki blakó. Ene igósüm, mi myamem kolae tonarran [leba zaget] pamkolpam koke kwarilo. ⁷ Zitülkus módóga, darrü oloma nóma nurrótóke, oya [aurdü amaike] kolae tonarran arüngdügabi. ⁸ Akó zitülkus mi Kerrisokü nurrbarirrü, mi amkoman angundakla wagó, mi ta usakü ngyaben kwarilo. ⁹ Zitülkus módóga, mi igó umulakla wagó, zitülkus Kerrison irsümülürr бүдүлдүgabi, wa akó myamem koke nurrótóke. Бүдүлан arünga oya myamem koke alngomólda. ¹⁰ Wa nóma nurrótókórr, wa wata darrpanóm ó myamem koke nurrótókórr kolae tonarran arüng alakónóm; akó wa ne ngyabene ngyabenda, wa Godónkü ngyabenda. ¹¹ Ene dadan ngarkwatódó, e yabiób wata igó gyagüpi boman kwarilo wagó, wamaka e бүдүл pamkolpamakla, kolae tonarran arünga koke nibiób balngomólda. Akó e yabiób wata igó gyagüpi boman kwarilo wagó, e arrólakla Godónkü Kerriso Yesukama.

¹² We ngarkwatódó, kolae tonarran arünga yabü бүб koke ki balngomól yarilün, sab ne бүба nurrbarine, бүбан kolae ubi mamóanóm. ¹³ E yabiób бүб alióngu kolae tonarrdó, dümdüm-koke tonarr tómbapónóm. A e ma yabiób бүб Godón ilinam, izan, God nibiób simarrurr бүдүлдүgab ama arróldó. Akó yabiób бүб Godón ilinam [dümdüm tonarr] tómbapónóm. ¹⁴ Zitülkus módóga, kolae tonarra yabü koke balngomól yarile, zitülkus e gida murrdü koke ngyabendakla, a e ma Godón gail tonarr murrdü ngyabendakla.

¹⁵ Da mi ia laró tónggapórré? Ia mi wata kolae tonarr tómbapón kwarilo, zitülkus mi gida murrdü koke ngyabendakla a mi Godón gail tonarr murrdü ngyabendakla? Koke, amkoman kokean! ¹⁶ Ia e umul-kókakla wagó, e yabiób бүб darrü pam nóma akyandakla oya bóktan arrkrum leba zaget kolpamzan, da e ene paman leba zaget pamkolpamakla, e noan bóktan arrkrudakla? Dadan ngarkwatódó, e leba zaget pamkolpamzanakla. E kolae tonarran leba zaget pamkolpam nómadakla, da e igósidi sab nurrbarino akó e sab bürrgrütórré Godkagab metatómpükü. A e Godón bóktan nóma arrkrudakla, e dümdüm tonarr pamkolpam kwarilo. ¹⁷ Da mi Godón eso ekyanórré, zitülkus e ene amkoman umulbain bóktan barrkrurrü dudu moboküpi, God yabü ne umulbain bóktan murrdü irrbünürr, enana e ngaen-gógópan kolae tonarrab leba zaget pamkolpam kwarilnürü. ¹⁸ Yabü kolae tonarrdógabi kuri aurdü amanórr akó e dümdüm tonarrab leba zaget pamkolpamóm kuri bainarre. ¹⁹ Ka kakalande bóktandóla, zitülkus samuan ngarkwatódó bóktan müpa amzyatóm yabü tüpan gyagüpitótókanme. Ngaen e yabiób бүб irrbünarre leba zaget kolpamzan zagetóm tómanpükü akó gida mamóan-koke tórrmen tulmilabkü. Yabü бүба ngaen tómanpükü akó gida mamóan-koke tórrmen tulmilabkü zaget kwarilürr leba zaget kolpamzan. Olgabi e arük-arük gida mamóan-koke tórrmen tulmil tómbapón kwarilnürü. Akó ene ta inzana, e yabiób бүб errkya irrbünam leba zaget kolpamzan zagetóm dümdüm tonarrabkü. Olgabi e [kolkal] ngyaben pamkolpam kwarilo, God tibi-tibi nibiób kuri amóne tóbankü.

²⁰ E kolae tonarran leba zaget pamkolpam nóma kwarilnürü, dümdüm tonarra yabü koke balngomól yarilürr. ²¹ Ene tonarrdó, ia e laró morroal küp bapónarre ene elkładógab, e errkya ne tórrmen tulmilabkwata büód aengdakla? Babulana.

Ene tórrmen tulmila pamkolpam бүдүл* kwatódó amarrudako akó i sab Godkagabi bürrgrütórrre! ²² A errkya yabü kuri aurdü amórrre kolae tonarrdógabi akó e Godón leba zaget pamkolpamóm bainarre. E ne morroal күрү bapóndakla, wa yabü inzan pamkolpamóm baında, kolkal ngyaben pamkolpam akó tibi-tibi amarrón Godónkü. Olgabi e [ngarkwat-koke arról] ipüdane. ²³ Zitülkus módóga, kolae tonarran darrem ngarkwat-koke бүдүла, a Godón [gyaur] kla módóga, ngarkwat-koke arról Kerriso Yesu mibü Lodkama.

7

Gida Babula Oyankü, Бүдүл Нótóke

¹ [Zonaretal], ka yabüka wialómdóla, gida umul nidipakla. Ia e umul-kókakla wagó, gida-a wata pam balngomólda ene pam arrólzane? ² Ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane: gida-a inzan bóktanda wagó, müörpükü kol wa müördü arróbórróno oya müör arrólzane. A wa ne nóma nurrótókda, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angónda. ³ Da módóga, ene kola ne akó darrü pam nóma amige oya müör ma arrólzane, oya pam gómól kolbóka ngizulianórrre. A oya müóra ne nóma nurrótóke, ene gida-a myamem kol koke kal-kal angón yarile akó wa pam gómól kol koke warile, wa ne akó darrü müör nóma amige.

⁴ Da күрү zonaretal, gida-a yabü koke kal-kal bangónda, zitülkus ene inzana, e nurrbarirrü Kerriso nóma nurrótókórr. Ene igósüm, e darrü olompükü dabyórrün kwarilo, бүдүлдүgab noan irsümülür, igósüm mi күрү ki bapórrre Godónkü. ⁵ Ka müsirrga aindóla barrkyananbóka: mi nóma ngyaben kwarilnürü pamakanan ubi ngarkwatódó, gida-a kolae tonarran ubi wata arüng akyan yarilür, mibü бүдүл ne klama zaget kwarilür. Olgabi mi күрү bapón kwarilnürü бүдүлankü. ⁶ A errkya ma gida-a mibü koke kal-kal bangónda, zitülkus ene inzana, wamaka mi бүдүл pamkolpamakla gidadó, mibü ne klama kal-kal bangón yarilür, wamaka mi tümün müótüdü kwarilnürü. Ene igósüm, mi Godónkü zagetódakla Godón Samuan küsil tonarre, akó mi Godónkü koke zagetódakla ngaep tonarre, wialómórrón gida murrdü.

Gida akó Kolae Tonarr

⁷ Da mi ia poko bóktórrre? Ia gida kolae tonarrpüküma? Koke, amkoman kokean! A ka kolae tonarr emzyatórró gidanme. Gida-a bóktanda wagó, “Marü ubi darrü oloman elklazadó babul ki yarilün.” Gida-a ne ini poko koke nóma ki bóktóne, күрү umul babul ki yarile igó, ini ubi kolae. ⁸ A ene gida bóktan pokodógabi kolae tonarra kwat esenórr ene ubi arüng akyanóm күрүka ngibür isab elklazadó. Gida ne babul nóma ki yaril, kolae tonarran arüng babulan ki yaril. ⁹ Darrü tonarr, ka gida kalkuma ngyaben namülnürü. A ene gida bóktan pokoa nóma tamórr, ka emzyatórró kolae tonarran arüng asi yarilür akó ka бүдүл ki esena. ¹⁰ Akó ka eserró, ene gida bóktan pokoa, arról ne klama ki sidüde, ma бүдүл sidódür күрүka. ¹¹ Kolae tonarra kwat sesenórr gida bóktan pokodógabi, күрү ilklió küliónür, akó gida bóktan pokodógabi күрү бүдүлдү күdódür. ¹² Da módóga, gida [kolkala], akó ene gida bóktan poko kolkala, dümdüm akó morroala. ¹³ Da ia ene klama, morroal ne klama, бүдүл sidódür күрүka? Koke, amkoman kokean! Ene wa kolae tonarra бүдүл sidódür күрүka morroal gidadóma, igósüm ka kolae tonarr emzyatórró wagó, ini kolae tonarra. Ene igósüm, ene gida bóktan poko igó okaka amzazilda igó, kolae tonarr kari kolae kokea.

Nis Arünga Bómkaldamli Mibü Gyagüpitótókdó

* **6:21** бүдүл wa ngarkwat-koke бүдүл apónda, ene wa bürrgrratóm Godkagab metatómpükü. **7:7** Bazel Tonarr 20:17; Duterronomi 5:21

¹⁴ Mi umul igósakla wagó, Mosesón gida-a Godón Samudügabi tame. A ka ma tüpan olomla büban ubipükü, wamaka ka kolae tonarran [leba zaget olomla].
¹⁵ Ka amkoman koke apaddóla, ka ne kla tónggapóndóla, zitülkus ka ne klamóm ubi baidóla, ka koke tónggapóndóla. A ka ne kla alzizi amaikdóla, ka ene kla tónggapóndóla. ¹⁶ Da zitülkus ka tónggapóndóla, ka ne klamóm ubi koke baidóla, ka abindóla wagó, gida morroala. ¹⁷ Da módóga, ka kólbe myamem koke tónggapóndóla, a kolae tonarra tónggapónda, kürüka ne klama ngyabenda. ¹⁸ Ka umul igósla, darrü morroala koke ngyabenda kürüka; tai müsirrga ainüm: darrü morroala koke ngyabenda kürü tüpan бүb kugupidü. Ka umul igósla, zitülkus kürü ubi asine tónggapónóm morroal ne klama, a ka gaodó kokela tónggapónóm. ¹⁹ Ka koke tónggapóndóla, ka ne morroal klamóm ubi baidóla. A ka tónggapóndóla, ka ne kolaean klamóm koke ubi baidóla. ²⁰ Da ka ne nóma tónggaponó, ka ne klamóm koke ubi baidóla, ka kólbe myamem koke tónggapóndóla. A kolae tonarra tónggapónda, kürüka ne klama ngyabenda.

²¹ Da módóga, ka asendóla igó klama tómbapónda blaman tonarr: ka nóma ubi baidóla morroal tónggapónóm, kürü minggüpanandó kolae aini wata asine. ²² Kürü gyagüpitótókdó ka bagürwómdóla Godón gida bóktandó. ²³ A ka igó asendóla, darrü arünga asine kürü бүb kugupidü. Ene arünga ene klampükü bómkalda, ka ne klamóm ubi baidóla kólba gyagüpitótókdó. Akó ene arünga kürü we angrinda, kolae tonarran balngomóldó, kürü бүb kugupidü ne kolae tonarra ngyabenda. ²⁴ Ka wirri müpdümla! Ia kürü nótó [aurdü kümaike] ini бүbdügab, kürü бүdüldü ne бүba ódódda? ²⁵ Ka Godón eso akyandóla, zitülkus wa kürü aurdü amaikda Yesu Kerrisokama mibü [Lod]!

Da módóga, kürü gyagüpitótókdó ka kólba Godón gidan leba zaget olomla, a kürü tüpan бүb kugupidü ka kolae tonarran leba zaget olomla.

8

Arról Apad Godón Samudüma

¹ Da módóga, errkya kolae tonarrab darrem babula ibünkü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipko. ² Zitülkus módóga, arról Samuan arünga kürü* kuri kurruanórr kolae tonarr akó бүdül, ibü arüngdügabi Kerriso Yesukama. ³ Gida gaodó koke yarilürr mibü [aurdü amanóm] kolae tonarran arüngdügab, zitülkus oya arünga kari-karibóka zao-zao bainürr tüpan bübanme. A God mibü aurdü semanórr kolae tonarran arüngdügab, wa tóbanan Olom nóma zirrsapónórr. Ene Oloman бүb kolae tonarrpükü tüpan бүbzán yarilürr. Wa tóba бүb [gyaur klamzan] nókyenóp kolae tonarr amanóm. Inzan tonarre God tüpan бүbdü kolae tonarr zaz yónürr akó [kolaean darrem] ekyanórr. ⁴ Ene igósüm, mi blamana gidan dümdüm bóktan poko ki mamóan korala, mi, kolae tonarr koke nidi ok aindakla mibiób ngyaben balngomólóm, a Godón Samu nidi ok aindakla mibü ngyaben balngomólóm. ⁵ Ene kolpam, kolae tonarr nidi ok aindako tibiób ngyaben balngomólóm, i tibiób gyagüpitótók tibiób tüpan büban ubidü arrbündako. A ene kolpam, Godón Samu nidi ok aindako tibiób ngyaben balngomólóm, i tibiób gyagüpitótók Godón Samuan ubidü arrbündako. ⁶ Darrü oloma tóba gyagüpitótók büban ubidü nóma angrinda, wa бүdül kwatódóma. A darrü oloma tóba gyagüpitótók Godón Samuan ubidü nóma angrinda, wa arról akó paud apadóda. ⁷ Ne oloma tóba gyagüpitótók tüpan büban ubidü nóma angrinda, wa igósidi Godón gódam koke-e. Wa Godón gida koke mamóanda. Anda, wa gaodó kokea Godón gida mamóanom. We zitülkusdú, wa

* **8:2** kürü: Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: mibü. Akó ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: marü.

büdül kwatódóma. ⁸ Tüpan büban ubia nibiób balngomólđa, i gaodó kokeako Godón bagürwóman ngitanóm.

⁹ A yadi, tüpan büban ubia yabü koke balngomólđa, a Godón Samua yabü balngomólđa, igó ne amkoman nómade wagó, Godón Samua yabü büb kugupidü ngyabenda. Kerrison Samu babul noakama, wa Kerrison koke-e. ¹⁰ Igó ne amkoman nómade wagó, Kerriso yabü büb kugupidü ngyabenda, yabü büb go büdül kwatódómako kolae tonarrabme, a yabü samu go arrólako† [dümdüm tonarrabme]. ¹¹ Akó igó ne amkoman nómade wagó, God, Yesun nótó irsümülürr büdüldügab, oya Samua yabü büb kugupidü ngyabenda, da God, Kerrison nótó irsümülürr büdüldügab, sab yabü büb ta irsine büdüldügab. Wa yabü büb arról nülrre tóba Samudüma, yabü büb kugupidü nótó ngyabenda.

¹² Da módóga, zonaretal, mi wata ngyaben kwarilo Godón Samuan ubi ngarkwatódó, a igó koke, tüpan büban ubi ngarkwatódó. ¹³ Zitülkus módóga, e ne nóma ngyabendakla tüpan büban ubi ngarkwatódó, e sab nurrbarino. A e ne yabiób büban kolae tulmil nóma büdüldü irrbünane Godón Samuan tangbamtindügabi, e arról kwarilo. ¹⁴ Ene amkomana, zitülkus Godón Samua nibiób balngomólđa, i Godón olmalako. ¹⁵ E Godón olmalakla, zitülkus God yabü ne Samu nókyenóp, igó samu kokea, yabü nótó gum-guman ngibtanda [leba zaget] kolpamzan. A e ene Samu nóma ipüdarre, wa yabü Godón olmalóm ninóp. Akó ene Samudüma mi górrgandakla wagó, “Ba, kürü Ab!” ¹⁶ Godón Samu akó mibü samu, i nizana igó bóktan karrkukus aindamli wagó, mi Godón olmalakla. ¹⁷ Zitülkus mi oya olmalakla, mi sab igósidi oyakagab blaman elklaza yazebrre. Mi sab ene elklaza yazebrre Kerrisokü, mi amkoman ne azid nóma aeng kwarilo wankü, igósüm mi ta oya [wirri kómal zyón] ipüdörre wankü.

Elnğa Wirri Kómal Zyón

¹⁸ Ka amkoman gyagüpi tótókdóla wagó, mibü azid aeng ini tonarrdó wata karia, ka wirri kómal zyón nóma ngakandóla, wa sab mibüka ne kla okaka simzazile. ¹⁹ God blaman ne elklaza tómbapónórr, oyakamóm nae amandako ibü okaka azazinüm oya olmal nidipko. ²⁰ Zitülkus módóga, ene tómbapórrón elklaza gaodó kokeako tómbapónóm, i ne kla ki tómbapórrre. I gaodó kokeako, igó koke igó tibiób ubi ngarkwatódó, a Godón ubi ngarkwatódó. A [gedlóngóm bain] asine ²¹ wagó, ene tüpdü tómbapórrón elklaza sab yuse abürründügabi, enana errkya ene elklaza amkoman abündako. Olgabi ene tómbapórrón elklaza sab popa we korale Godón olmalab wirri kómal zyóndü. ²² Ki umul igósakla wagó, ngaendógab kókó errkya blaman tómbapórrón ne elklazako molwal bangóndako akó azid aengdako wamaka kola ngaen-gógópan azid nóma apadódo, marrna bain minggüpanan. ²³ Akó wata idi koke, a mi ta inzan, Godón Samu nidi ipüdóp ngaen-gógópan gyaur klamzan, mi molwal bangóndakla moboküpdü, mizan Godkamóm nae amandakla mibü dudu dümdüm aliónum tóbanan olmalzan. Ene tonarrdó, wa sab mibü büb aurdü semóne nurrbarin-gum. ²⁴ Zitülkus módóga, mi ene klamóm gedlóngóm bairre ene klamóm. Ia darrü olom asine nótó gedlóngóm bairre, mi ne kla kuri nóserre, mi taiwan koke gedlóngóm bairre ene klamóm. Ia darrü olom asine nótó gedlóngóm bairre, mi asen kúsilan ne klamakla, mi ene kla piküpan akyan kwarilo.

²⁶ Ene dadan ngarkwatódó, Godón Samua mibü tangbamtinda, mi arüng-koke nómadakla samuan ngarkwatódó. Zitülkus módóga, mi umul-kókakla mi larógóm tóre ki bako korala, a Godón Samua wató tóreda mibünkü syóngpükü, bóktan

† **8:10** yabü samu go arrólako, Grrik bóktan darrü küp módóga: Godón Samua arról akyanda. **8:15** Galatia 4:5-7

opor-babul. ²⁷ God, nótó asenda mibü moboküpdü ne klame, wa tóba Samuan gyagüpitótókbóka umula. Wa umula wagó, Samua tóreda Godón pamkolpamabkü Godón ubi ngarkwatódó.

²⁸ Akó mi umul igósakla wagó, Godón zagetanme morroala sab tame blaman klamdógab ibünkü, [moboküpdü ubi] nibióbe Godkamóm, wa nibiób ngibaunürr tóba angrirrün bóktan ngarkwatódó. ²⁹ Zitülkus módóga, God ngaen nibióbbóka kuri umul bainürr,‡ wa ta ngaen amanórr tóba Olmalzan bainüm tóba obzeksyók ngarkwatódó. Ene igósüm, oya Olom sab ngaen olomzan yarile abün zoretalpükü.

³⁰ Akó wa nibiób ngaen amanórr tóba Olmalzan bainüm, wa ibü ta ngibaunürr. Akó wa nibiób ngibaunürr, wa ta ibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp.§ Akó wa nibiób dümdüm tonarr pamkolpamóm ninóp, wa ta ibü ngi wirri kwitüm emele akó sab wirri kómal zyón nókyerre.

Godón Moboküpdü Ubi

³¹ Da mi ia poko bóktórrre inikwata? God ne minkü asi nóma yarile, ia darrü pam gaodóma mibüka bóka bamgünüm? Koke! ³² Anda, God tóbanan olom koke lal yarilürr, a wa ma oya ibü tangdó ingrinürr, oya nidi ki emkólórrre. Wa ene kla tónggapónórr mibü blamanabkü. Wa mibü tóba Olom tókyenóp, da ia wa sab blaman elklaza mibü popa koke tülrre? Ó, wa sab tülrre. ³³ Ia darrü pam sab asi yarile, nótó bóktóne Godka wagó, oya alearrón pamkolpama darrü kolae tónggapónóp? Koke, zitülkus God ene watóke, ibü nótó azebda dümdüm tonarr pamkolpamzan. ³⁴ Ia darrü pam gaodóma ibü zaz ainüm akó Godka bóktanóm wagó, wa ibü kolaean darrem ki nülrre? Koke, zitülkus Kerriso Yesu nurrótókórr mibünkü. Akó wirrian kla módóga ene klamdógab: God oya irsümülürr arróldó. Akó errkya wa wirri pabodómase Godón tutul tangdó akó Godka tóredase mibünkü. ³⁵ Ia darrü pam gaodóma ó ia darrü kla asine mibü arrgrratóm Kerrison moboküpdü ubidügabi? Koke. Kerrison moboküpdü ubi metat asine mibüka. Ia müp tonarra tótókda ó mibü moboküp müpdümako, ta ia ngibürr kolpama mibü wirri müp alióndako. Ia kua, ta ia mibü mórrkenyórr babulako. Ia mi бүдүл aroat kwatódómakla, ta ia darrü pama mibü akrranóm kainda gazirr turriki. ³⁶ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“Marü ngianme, ngibürr kolpama kibü akrranóm kaindako dudu ngürrzan;

i kibü igó ngabkandako wagó, ki [sipzanakla], i nibiób bódabónóm kaindako.”

³⁷ A blaman ini elklaza nóma tómbapóndako, mi ibü memokan [ut-ut baidakla] oyakama, moboküpdü ubi noane mibükamóm. ³⁸⁻³⁹ Ka ini poko igósidi wialómdóla, zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, darrü kla gaodó kokea mibü arrgrratóm Godón moboküpdü ubidügabi, Kerriso Yesuka ne klame, mibü Lod. Ia mi nurrbarino, ta ia mi arrólakla. Ia [anerruako], ta ia kolae samuako.* Ia errkya ne klama tómbapóndako, ta ia sab ne klama tómbapón kwarile. Ia darrü arüngpükü klama, ia kwitüdü ne klame, ta ia tüp kugupidü ne klame, ta ia darrü tónggapórrón ne klame.

9

God akó Zu Pamkolpam

¹ Zitülkus ka Kerrisoka dabyórrünla, ka amkoman poko bóktandóla; ka koke tizdóla. Kürü gyagüpitótóka, Godón Samua ne kla balngomólda, ene poko karrkukus ainda. ²⁻³ Ka igó poko apóndóla, kürü wirri gyaour akó blakón-koke azid asinamli

‡ **8:29** umul bainürr, Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, yazebórr. § **8:30** God pamkolpam dümdüm tonarr pamkolpamóm baina Yesu Kerrisokama, ibü amkoman bangundügabi. **8:36** Wórr Peba 44:22

* **8:38-39** kolae samu, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna singüldü pam. Mórrke-mórrke módóga: rulers.

kürü moboküpdü kólba zonaretalabkü. I Zu pamkolpamako, kazanla.* Gaodó ne nóma ki yarile, kürü ubi igósa, God kürü ki kómórre akó ki kürrgrrat Kerrisokagabi ibü zid bainüm. ⁴ I Isrrael pamkolpamako, Godón tóbanan pamkolpam. God ibü bórreanórr olmalzan. God tóba [wirri kómal zyón] okaka imzazilürr ibüka, i [ngüin-koke bwóbdü] nóma agóltagól kwarilürr. God ibü [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] nülinóp akó tóba gida. I Godón [ótók] kwarilürr tóba [Gyabi Müótüdü] zagetóde. God ibü [alkamül-koke bóktan] nülinóp. ⁵ Eibrra-am, Aesak, akó Zeikob ibü abalbobatalako. Akó Kerriso pamakanzan tamórr, wa ibükagabi amtómólórróna. Wa Goda akó wa blaman kla balngomólda. Pamkolpama oya metat ki yagürrüm! [Amen].

⁶ Ka wa igó koke bóktandóla igó, God oya alkamül-koke bóktan alkamülürr, wa ne bóktan ekyanórr Eibrra-amón.† Ka ini poko wialóma, zitülkus ngibürr Isrraelón‡ olmalbobatal amkoman Isrrael pamkolpam kokeako, Godón pamkolpam. ⁷ Akó [Eibrra-amón olmalbobataldógab] ngibürr oya amkoman olmalbobatal kokeako. Ene igó ngarkwatódó, God Eibrra-amka bóktanórr wagó, “Wata sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngiblianórrre.”§ ⁸ Ene bóktanánan küp módóga, Eibrra-am ne olmalbobatal nósenóp, ibükagab ngibürr Godón olmal kokeko. Wata ene olmalbobatal, Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó babótórrón nidipako, God ibü igó ngabkanda wagó, i Eibrra-amón olmalbobatalako. ⁹ Ka ini poko wialóma, zitülkus ene alkamül-koke bóktan módóga: “Ka sab tolkomolo angrirrünn ngarkwatódó, akó Serra ugón siman olompükü warile!” Ene olom Aesak yarilürr.

¹⁰ We koke blakóne, a Rrebeka nis olom nis nulngumilürr darrpan abdógab, mibü abbobat Aesak. ¹¹⁻¹² Ini nis olom nisab ngi módógamli, Isao akó Zeikob. Ibü amtómól akó ibü morroal ó kolae tómbapón küsil namülnürri, God ugón Rrebekaka bóktanórr wagó, “Naret sab zoretan tangdó yarile.” Wa ene poko bóktanórr amtyanóm, wa darrü ilianórr a darrü koke, tóba angrirrünn bóktan ngarkwatódó. Wa darrü ilianórr ene zitülkUSDü, wa oya nyaunürr, a ma ene zitülkUSDü koke, ene oloman tórrmen tulmilanme. ¹³ Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Zeikobka kürü [moboküpdü ubi] asi yarilürr, a ka Isaon alzizi amaikürrü.”

¹⁴ Da mi ia poko bóktórrre? Ia God dümdüm-koke tonarr tónggapónda? Koke, amkoman kokean! ¹⁵ Zitülkus módóga, wa Moseska bóktanórr wagó, “Kürü gyaur sab oyaka yarile, ka noankamóm ubi baidóla gyaur akyanóm, akó ka sab kólba morroal tonarr emtyeno oyaka, ka noankamóm ubi baidóla morroal tonarr amtyanóm.”

¹⁶ Da módóga, God darrü olom koke apadóda ene oloman ubidügabi akó we zitülkUSDü koke, wa arüng bütaninda Godón bagürwóman ngitanóm. A God darrü olom apadóda tóba gyaurdügabi. ¹⁷ Akó Moses wialómórr Godón Wibalómórrón Bóktandó, God oyaka ne poko bóktanórr parrao* azazilüm wagó, “Ka marü igó ngarkwatódó müngrirrü pamkolpam balngomólóm, kólba arüng okaka amzazilüm marükama akó igósüm pamkolpama sab kürü ngi ayo kwarile dudu tüpdü.” ¹⁸ Da

* **9:2-3** Pol wirri gyaur yarilürr, zitülkus abün Zu pamkolpama Yesun amkoman angun alzizi amaik kwarilürr. Wa ibü zonaretalbóka ngiblian yarilürr, zitülkus ibü abbobat wata darrpan yarilürr, Eibrra-am. † **9:6** Ene alkamül-koke bóktan módóga, God Eibrra-amón olmalbobatal bles ki nirre. A abün Zu pamkolpama ma koke ipüdóp God ne alkamül-koke bóktan ekyanórr, zitülkus i Yesun alzizi amaik kwarilürr. ‡ **9:6** Isrrael Zeikobón darrü ngi yarilürr. § **9:7** Eibrra-amón ngibürr olmal asi kwarilürr, a Godón tóba alkamül-koke bóktan wata Aesakón olmalbobatalabkü yarilürr. **9:7** Bwób Zitül 21:12 **9:9** Bwób Zitül 18:10, 14 **9:13** Malakae 1:2-3 **9:15** Bazez Tonarr 33:19 * **9:17** Izipt pamkolpama tibiób king parraobóka ngilianónóp. Moses Isrrael pamkolpam ausüm kain yarilürr Iziptgab, God parraoan moboküp karrkukus yónürr tóba bóktan arrkrugum. Olgabi parraoan ubi koke yarilürr ibü tótókóm, da God [arüng tonarr] tómbapónórr. **9:17** Bazez Tonarr 9:16

módóga, Godón gyaur ibükama, nibióbkamóm ubi baina gyaur akyanóm. Akó wa ibü arrkrru-koke kolpamóm byóna, nibióbkamóm ubi baina.

Godón Ngürsil akó Gyaur

¹⁹ Aprrapórr yabükagab darrpana kubó kürüka bóktóne wagó, “Zitülkus God watóke ngibürr kolpamab moboküp nóto karrkukus ninóp tóba bóktan arrkrrugum, wa koke ki bóktóne wagó, i kolae tómbapóndako. Zitülkus módóga, Godón ubia darrü oloma darrü kla tónggapóne, darrü olom babula Godón ubidü bóka bamgünüm.” ²⁰ A ma nótokla, pam? Ia marü dümdüm asine Godka tae bamgünüm? Darrü mariti tónggapórrón alongalo klama ene pam, oya nóto tónggapónórr, koke amtinda wagó, “Ia ma kürü inzan iade kónzapóna?” ²¹ Amkoman, mariti alongalo elklaza nóto tómbapóna, oya dümdüm asine nis alongalo kla tónggapónóm darrpan marit kubkubi: darrpan wirri tóre ngürrankü akó darrü popa ngürrankü.

²² Godón dümdüm asine tómbapónóm, wa ne klamóm ubi baina. Oya ubi yarilürr tóba wirri ngürsil okaka amzazilüm akó tóba arüng pupainüm. A wa ma wirri zao-zao pam yarilürr, da ibü büsai koke kolae ninóp, oya wirri ngürsil nibióbka yarilürr, amarrón nidi kwarilürr kolae bainüm. ²³ Wa wirri zao-zao pam yarilürr tóba ngaru bapón-koke wirrian kómal zyón pupainüm ibüka, oya gyaur nibióbka, ngaen wa nibiób semanórr tóba wirri kómal zyón apadóm. ²⁴ Mi ta ene pamkolpamab aodómakla, midi, God nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Wa pamkolpam ngibaunürr wata Zu pamkolpamdógab koke, a ta ibükagab, Zu-koke nidipko. ²⁵ Wazan bóktanórr prropet Oseyaka akó enezan wialómórróna *Oseyan* pebadó wagó,

“Ngaen kürü pamkolpam koke nidi kwarilürr, ka sab ibü igó ngiblino wagó, ‘kürü pamkolpam’.

Akó ngaen kürü moboküpdü ubi pamkolpam koke nidi kwarilürr, ka sab ibü igó ngiblino wagó, ‘kürü moboküpdü ubi pamkolpam.’ ”

²⁶ Akó enezan wialómórróna *Oseyan* pebadó wagó,

“Dadan pokodó ibüka bóktanórr wagó, ‘E kürü pamkolpam kokeakla,’
ola ibü sab ngiblrre wagó, ‘arról Godón olmal.’ ”

²⁷ A prropet Aesaya górrgan yarilürr Isrrael pamkolpamabkwata wagó,

“Enana Isrrael pamkolpam ne abün nóma kwarilo, wamaka nóresako malu kabedó, wata sab aüdana bamine, Lod nibiób zid nirre.

²⁸ Zitülkus módóga, wa sab ene tüpan pamkolpam kolae tonarrab darrem nülirre, büsai-büsai akó metatómpükü, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm.”

²⁹ Wata wa inzana, Aesayazan ngaen bóktanórr wagó,

“Wirri Arüng Lod ne olmalbobatal koke nóma ki bingatórr mibükagabi, mibü ki kolae tirre nis wirri basirran Sodom akó Gomorra.”†

Isrrael Pamkolpamab Amkoman Bangun-koke

³⁰ Da mi ia poko bóktórré? Ini pamkolpam, Zu-koke nidipko, kokean nidi bütaninónóp [dümdüm tonarr] kolpamóm bainüm Godón ilküpdü, i ma dümdüm tonarr kolpamóm bainóp tibiób amkoman bangundügabi. ³¹ A Isrrael pamkolpama, nidi bütanin kwarilürr dümdüm tonarr kolpamóm bainüm, gida mamóande, i gaodó koke kwarilürr dümdüm tonarr kolpamóm bainüm. ³² Koke iade? Zitülkus módóga, i koke bütaninónóp dümdüm tonarr kolpamóm bainüm tibiób amkoman bangundügabi, a wamaka inzana ibü tórrmendógabi. I ene ingülküpdü bodoatnóp,

9:20 Aesaya 29:16; 45:9   **9:25** Oseyaya 2:23   **9:26** Oseyaya 1:10   **9:28** Aesaya 10:22-23   † **9:29** Sodom akó Gomorra pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilürr. God ibü nis basirran nis uri kolae nyónürr.   **9:29** Bwób Zitül 19:24-25; Aesaya 1:9

oya ngi módóga, “bodoat ingülküp”.‡ 33 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
 “Tübarrkrru, ka Zaeonóm§ darrü ingülküp* angrindóla, pamkolpama sab ne klamdó bodoatnórre,
 darrü wirri ingülküp, i sab ne klamdó balókle.
 Nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda, tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine.”

10

1 [Zonaretal], kürü moboküpan ubi akó kürü tóre Godka Isrrael pamkolpamabkü igósamli, God ibü zid nirre tibiób kolae tonarrdógab. 2 Zitülkus módóga, ka igó bóktan karrkukus aindóla ibükwata wagó, ibü amkoman kari ubi ta kokea Godón bagürwóman ngitanóm. A ibü amkoman umul ma babula Godónbóka. 3 I Godón kwatbóka umul koke ipüdóp, pamkolpama [dümdüm tonarr] pamkolpamóm ia bainüm. Akó i tibióban kwat alótóm kain kwarilürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm gida mamóande. We ngarkwatódó, i bangón kwarilürr Godón kwat apadóm. 4 Pamkolpama myamem koke gyagüpi ogoble dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm Mosesón gida mamóandógabi, zitülkus Kerriso ene kwat kuri murrausürr dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. We ngarkwatódó, God blaman pamkolpam, Kerrison amkoman nidi angundako, dümdüm tonarr pamkolpamóm byónda.

God Blaman Pamkolpam Zid Baina, Kerrison Amkoman Nidi Angundako

5 Moses enekwata wialómórr, dümdüm tonarr kolpamóm bainüm gida mamóandógabi. Wa wialómórr wagó, “Darrü oloma blaman gida bóktan nóto tómbapónda, wa sab ngyaben yarile wata ini elklaza tómbapónde.” 6 A ma dümdüm tonarr olomóm bainüm amkoman bangundügabi, enekwata Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Ma mobaka bóktan-gu wagó, ‘Darrü oloma sab wata kasile kwitüdü, God negase.’ ” (Oya küp módóga: darrü oloma sab wata Kerrison sidüde ama tüpdü.) 7 “Akó ma ta bóktan-gu wagó, ‘Darrü oloma sab wata abine ngaru bapón-koke kugupidü*.’ ” (Oya küp módóga: darrü oloma sab wata Kerrison kwit ine olgabi, büdül pamkolpam negasko.)† 8 A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Godón bóktan marü minggüpanana, marü taepurrdüma akó marü moboküpdüma.”‡ Ene Godón bóktan igósa, ki ne bóktan amgoldakla Kerrison amkoman angunankwata. 9 Ene bóktan inzana wagó, ma ne nóma bóktano moba taepurri wagó, “Yesu wa [Lode],” akó moboküpdü amkoman angun namulo igó, God oya irsümülürr büdüldügab, marü sab zid mine. 10 Zitülkus módóga, tóba moboküpi nadü oloma Yesun amkoman yangune, da God oya igósidi dümdüm tonarr olomóm ine. Akó tóba taepurri nadü oloma bóktóne igó, Yesu wa Lode, da God oya igósidi zid ine. 11 Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Nadü oloma oya amkoman angunda akó ngambangólda, tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine.” 12 Zitülkus módóga, God blaman darrpan ngarkwatódó

‡ 9:32 bodoat ingülküp: Wirri ingülküp ne asi nómade kwatódó, darrü oloma tóba ki bodote. Pol igó poko apónda wagó, Yesun büdül krrosdó igó yarilürr, wamaka wirri ingülküpa, pamkolpam müp ne klama alión yarilürr, zitülkus i amkoman koke yangunóp wagó, ibü [Mesaya] sab emkórre krrosdó. § 9:33 Zaeon podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibükwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael. * 9:33 ingülküp wa Yesunbóka apónda. 9:33 Aesaya 8:14; 28:16 10:5 Lebitikus 18:5 10:6 Duterronomi 30:12 * 10:7 ngaru bapón-koke kugupi, Mórrke-mórrke módóga: abyss. 10:7 Duterronomi 30:13 † 10:7 Pamkolpama ene nis poko koke ki bóktórrre, zitülkus Kerriso kuri tamórr kwitüdügabi mibü zid bainüm akó God oya kuri irsümülürr büdüldügabi. ‡ 10:8 Oya küp módóga: wa popadana Godón bóktan [küp apadóm], ma gaodómla enekwata bóktanóm akó gyagüpi amaiküm. 10:8 Duterronomi 30:14 10:11 Aesaya 28:16

ngabkanda, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko. Ene Lod Yesu blamanab Lode, akó wa ibü tangbamtinda gaildi, oya nidi atodako tibiób tangbamtinüm. ¹³ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Blamana Lodón ngi nidi ngiliandako tibiób tangbamtinüm, ibü sab zid nirre.”

¹⁴ Aprrapórr darrü pama bóktanda wagó, “I gaodó kokeako Lod Yesun atom tibiób tangbamtinüm, i oya amkoman koke nóma angundako. Akó i gaodó kokeako oya amkoman angunüm, i oyakwata koke nóma barrkrrurr. Akó i gaodó kokeako oyakwata arrkrrum, darrü pam babul nómade ibüka bóktan amgolóm oyakwata. ¹⁵ Akó pam gaodó kokeako bóktan amgolóm oyakwata, God ibü koke nóma zirrapónóp.” A God pam ta zirrapónóp morroal bóktan amgolóm, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Kari kómal kokea ibü wapór durukwóm arrkrrudi, morroal bóktan nidi ódóddako!”

¹⁶ A wata ngibürr Isrrael pamkolpama [Morroal Bóktan] ipüdóp. Prropet Aesaya gyaupükü bóktanórr wagó, “Lod, ki ne bóktan bündrat kwarilnürü, ia nóto kuri amkoman yangune?” ¹⁷ Da módóga, pamkolpama Kerrison amkoman angundako, zitülkus i bóktan arrkrrudako oyakwata. Akó pamkolpama bóktan arrkrrudako, zitülkus pama ene bóktan amgoldako Kerrisonkwata.

¹⁸ A ka ma we bamtindóla kagó, “Ia ene amkomana, i ene bóktan koke barrkrrurr?” Koke, i ta ene bóktan barrkrrurr! Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,
“Pamkolpama ibü bómgól barrkrrurr dudu ini tüpdü,

akó pamkolpama ibü bóktan opor barrkrrurr aibwóbdüma ini tüpdü.”§

¹⁹ Ka akó bamtindóla, “Ia Isrrael pamkolpama bóktanán küp koke ipüdórrre?” I ta ipüdórrre! Zu-koke nidipko bóktanán [küp apadóddako], da Zu pamkolpama i ta bóktanán küp ki ipüdórrre. Ngaen-gógópan, Moses wialómórr God ne poko bóktanórr wagó,

“Ka sab darrü kla tónggaponó yabü gyagüp kolaea akrranóm ibübókamde, Zu-koke nidipko, e nibióbkwata gyagüpi tótókdakla wagó, i bwób-koke pamkolpamako;

akó yabü ka sab ngürsilan ngintinünümo ibükwata, Zu-koke nidipko, e nibióbkwata gyagüpi tótókdakla wagó, i gonggoako.”

²⁰ Da solkwat prropet Aesaya Godón bóktan gum-koke wialómórr ibükwata, Zu-koke nidipko, wagó,

“I sab kürübóka umul bairre, enana i kürü koke amkündako;

ka sab kólba okaka tübino ibüka, kürükwata koke nidi bamtindako.”

²¹ A Isrrael pamkolpamabkwata wa wialómórr, God ne poko bóktanórr ibükwata, wagó,

“Dudu ngürrzan ka kólba tang nis nüdratnórró kólba minggüpanandó amarrum igó pamkolpam, kürü bóktan koke nidi arrkrru kwarilürr akó kürüka nidi bóka bamgün kwarilürr.”

11

Tóba Gyaurdügabi God Ngibürr Isrrael Pamkolpam Koke Alzizi Amanórr

¹ Da módóga, ka bamtindóla kagó, “Ia God tóba pamkolpam alzizi amanórr?” Da ka kubó bóktan yalkomolo kagó, “Koke, amkoman kokean!” Zitülkus módóga,

10:13 Zo-el 2:32 **10:15** Aesaya 52:7 **10:16** Aesaya 53:1 § **10:18** Ini wórrdü [Deibid] pülpülankwata akó blaman ne elklazako pülpüdü ibükwata ato yarilürr, i Godónkwata ia-ia okaka amzazildako wagó, wa wirriana. Da Pol ini poko wialómórr amtyanóm wagó, wimurra blaman bwóbdüzan okaka amzazildako igó, God asine, dadan ngarkwatódó, bwób-bwób pamkolpama Godón bóktan ayonónóp. **10:18** Wórr Peba 19:4 **10:19** Duterronomi 32:21 **10:20** Aesaya 65:1 **10:21** Aesaya 65:2

ka wa küób Isrrael pamla, Eibrra-amón bobat, Benzaminün zitüldügab. ² God tóba pamkolpam koke alzizi amanórr, ngaen nibiób ilianórr. Ia e umul-kókakla Godón Wialómórrón Bóktana ne poko bóktanda Ilaezankwata? Wa murrkurr bóktan yarilürr Godka Isrrael pamkolpamabkwata. ³ Wa igó bóktanórr wagó, “Lod, marü prropet бүдүлүмпүкү kuri ekrrórrre akó marü [alta] kuri ilgütórrre. Wata arróla kótó kuri bamina, da i kürü amkalóm kaindako.” ⁴ A God bóktan ia yalkomólórr? God oyaka igó bóktan yalkomólórr wagó, “Ka 7,000 pam amorrandoála kólbankü, obae god Ba-alónkü wakósingül koke nidi nümgingünóp oya [ótókóm].” ⁵ Da errkya ta inzana, aüdana bamine Zu pamkolpamdógab, God nibiób ilianórr tóba [gail tonarrdógab], Kerrison amkoman angun pamkolpamóm bainüm. ⁶ Zitülkus God ibü ilianórr tóba gail tonarrdógab, wa ibü igósidi koke ilianórr tibiób tórrmendógab. God ne ibü nóma ki ilianórr tibiób tórrmendógab, oya gail tonarr amkoman gail tonarr koke ki yaril.

⁷ Da módóga, Isrrael pamkolpama ene zidbain koke ipüdóp, i ne kla amkün koralórr arüngpükü. Wata ene aüdana God nibiób ilianórr, idi ipüdóp. Barreab moboküp God karrkukus ninóp ibü arrkrrugum. ⁸ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“God ibü ut nüminóp samuan ngarkwatódó.

Wa ibü ilküküp murrnausóp, i gaodó koke iade korale asenóm,

akó wa ibü güblang murrnausóp, i gaodó koke iade korale arrkrrum.

Ngaendógab akó errkya ta inzanako.”

⁹ Akó [Deibid] igó wialómórr *Wórr Peadó* wagó,

“Ibü ne alongalo tórewóm ki yarile, wamaka wapia apidü barümórrre akó dia didü bórrgótórrre.

I we klamdó bodoat ki korale akó i [kolaean darrem] ki ipadnórrre.

¹⁰ Ibü ilküküp murrbausürrün ki korale, i gaodó koke iade korale asenóm, akó ibü wirri müp nülinünümke, ibü muórra metat iade barrngürrre.”

¹¹ Ka akó igó poko bamtindóla kagó, “Isrrael pamkolpama nóma bodoatnóp, ia i metatómpükü balókórr?” Da ka kubó bóktan igó yalkomolo kagó, “Koke, amkoman kokean!” A tibiób kolae tonarrabme (Kerriso alzizi amaiknóp), zidbaina kuri tamórr ibüka, Zu-koke nidipko, igósüm Isrrael pamkolpam sab gyagüp kolaea ekrróne. ¹² Isrrael pamkolpamab kolae tonarrabme, God ngibürr pamkolpam ini tüpdü mórrelwóm nókyenóp samuan ngarkwatódó. Akó i bamrükürrün* nóma koralórr Godón gail tonarrdó, God mórrelwóm nókyenóp ibü, Zu-koke nidipko. We ngarkwatódó, gyagüpi amanikam, God sab amkoman wirri mórrelwóm ia nülrre, dudu Isrrael pamkolpama Kerrison amkoman nóma angun korale!

Zu-koke Nidipko, Ibü Zidbain

¹³ Errkyadan ka yabüka wialómdóla, Zu-koke nidipakla. Ka [apostolóla], God noan zirrsapónórr ibüka, Zu-koke nidipko. Ka olgabi gyagüpi tótókdóla, God kürü ne zaget kókyanórr kari ta kokea. ¹⁴ Ene igósüm, gyagüp kolaea sab kólba kantrri pamkolpam ekrróne akó olgabi ka sab aüd zid ninünümo. ¹⁵ Zitülkus God ibü alzizi amanórr, wa ini tüpan pamkolpam nóma gómdamal nangunóp. Da módóga, e ia gyagüpi tótókdakla sab ia yarile, God ibü nóma yazebe? Ene wata inzan yarile, wamaka бүдүл pamkolpama barsindako arróldó! ¹⁶ Ngaen-gógópan plaoa poko ne Godón nóma ekyeno, da dudu plaoa kubkub igósidi ta Godóne; nugup simkün ne Godón nóma ekyeno, tiz ta Godónko.†

11:3 1 King 19:10, 14   **11:4** 1 King 19:18   **11:8** Duterronomi 29:4; Aesaya 29:10   **11:10** Wórr Peba 69:22, 23   * **11:12** bamrükürrün wa ibübóka apónda, nibiób [ngarkwat-koke arról] babula, a ma sab [metat bólmyan urdü] nidi ogobe.   † **11:16** Ini bóktanán küp módóga: Zitülkus God Zu pamkolpamab abalbobatal yazebórr, igósidi ibü olmalbobatal ta Godón pamkolpamako.

17 God abün Isrrael pamkolpam alzizi amanórr, wamaka tizan nümngünóp [olib] nugupdügab didiburrdü. Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God nibiób yazebórr, e inzanakla, nurr olib nugup gubzan, atarrón nidipako ene olib nugupdü didiburrdü, ene amgürrün tizab pabodó. Da errkya God yabü ta bles aında, wa Isrrael pamkolpamab abalbobatalzan bles ninóp, wamaka tiza dódórr baidako ene móeganme, nugup simkündügabi ne klama tótókda. 18 E ikub bagürügu, gyagüpi tótókde e wirrianakla ene amgürrün tizdügabi. Yabü ubi ikub bagürüm ne nóma yarile, e ngakónam, tiza simkün koke amoanda, a simküna tiz wató amoanda. Dadanzan, God yabü bles aında ene klamdógabi, e Isrrael pamkolpamdógab ne kla ipüdarre. Inzan kokea, God ibü bles aında ene klamdógabi, i yabükagab ne kla ipüdóp. 19 Aprrapórr yabükagab darrpana kubó bóktóne wagó, “Ene tiz amgünóp, igósüm ka ki akyarrón namüla ibü pabodó.” 20 Ene amkomana. A God ibü ma alzizi amanórr, zitülkus i Kerrison amkoman koke angun koralórr, da wa marü müpadórr, zitülkus ma Kerrison amkoman angundóla. Ma gyagüpi tótókgu wagó, ma morroalanla ibükagabi, a ma gum-gum namulo Godka. 21 Zitülkus módóga, zitülkus God Isrrael pamkolpam amalórr, amkoman tizzan nidi koralórr, wa sab yabü ta koke nódlóngórrre. 22 Da módóga, Godón morroal tonarr akó oya gyaur-koke tonarr ngakanke. Wa gyaur-kokea ibüka, nidi balókórr, a wa ma marü morroal tonarre ngakanda, ma ne metat oya morroal tonarrdó nóma ngambangól namulo. Ma koke ne nóma ngambangól namulo, sab marü mütüle. 23 Akó Isrrael pamkolpama ne kak nóma nómtyerre tibiób amkoman-koke bangundü, God akó ibü sab atüne i ngaen ne koralórr, zitülkus wa gaodóma ibü akó atanóm. 24 Ma tizzanla, God ne kla itülürr ene nurr olib nugupdügab. God marü wató damyónürr morroal olib nugupdü, didiburrdü ne klame, enana pama ene kla metat koke tónggapóndako. Isrrael pamkolpam simbagólórrón tizzanako ene didiburrdü olib nugupdügab. We ngarkwatódó, Godón wata amkoman popadana akó ibü atanóm ama tibióban olib nugupdü!

Godón Gyaur Blaman Pamkolpamdó, Isrrael Pamkolpamdó Ta Inzan

25 Zonaretal, Zu-koke nidipakla, kürü ubia e umul bainane Godón kwindü anikürrün bóktanankwata,‡ igósüm e koke gyagüpi tótók koralo wagó, e [wirri gyagüpitótók] kolpamakla. Ene kwindü anikürrün bóktan módóga: God dokyanan Isrrael pamkolpamab moboküp karrkukus ninóp tóba bóktan arrkrugum, a metatómpükü koke, wata kókó blaman Zu-koke nidipko, God nibiób ilianórr, i sab Kerrison amkoman angun pamkolpamóm nóma bairre. 26 Da inzande dudu Isrrael Müót sab zid airrün yarile, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Pamkolpam [aurdü sab nóto amóne], wa sab Zaeongabi§ tame.

Wa blaman Godkamóm ubi-koke tulmil sab ugón nümtirre Zeikobón olmalbobataldógab.*

27 Akó ini sab kürü [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] yarile ibüka, ibü kolae tonarr amtyónóm.”

28 I Morroal Bóktan Kerrisonkwata alzizi amaikdako, da God ibü inzan bangóna, wamaka i oyaka bóka bamgündako. Wa ibü enezan bangóna yabiób tangbant-inüm, Zu-koke nidipakla. A zitülkus wa ibü ilianórr, oya [moboküpdü ubi] go ibüka asine, ibü abalbobatalabme. 29 Zitülkus módóga, God ne [gyaur kla] aliónda, wa koke salkomóle akó wa pamkolpam nóma ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa tóba gyagüpitótók koke yalünge. 30 Yadi, Zu-koke nidipakla, e ngaen Godón bóktan

‡ 11:25 kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módóga: mystery. § 11:26 Zaeon: Ma müsirrga ain bóktan 9:33 ngakanke. * 11:26 Zeikobón olmalbobatal Isrrael pamkolpamako. Polón nyaben tonarrdó darrü ngi módóga, Zu pamkolpam. 11:27 Aesaya 59:20, 21; 27:9; Zerremaea 31:33, 34

koke arrkrru kwarilnürü, a ini tonarrdó e Godón gyaur kuri ipüdarre, zitülkus Isrrael pamkolpama Godón bóktan koke arrkrru kwarilürr. ³¹ Ene inzana, i ta Godón bóktan koke arrkrrudako ini tonarrdó, igósidi God sab ibüka ta gyaur iade yarile ini tonarrdó,† tóba gyaurdügabi yabüka. ³² Da módóga, God blaman pamkolpam, Zu akó Zu-koke nidipako, ibü kuri elóke tóba bóktan arrkrrugum, wamaka i tümün müótüdümako, igósüm wa ibüka gyaur yarile.

Godón Agür Wórr

³³ Ó, amkoman, Godón mórrel tonarr akó wirri umul akó [wirri gyagüpitótók] ngarkwat-kokeako! Darrü olom gaodó kokea umul apadóm, God ne bóktan ingrinürr! Akó darrü olom gaodó kokea oya tórrmen tulmil amzyatóm! ³⁴ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Lodón gyagüpitótókbóka umul ia nótóke?

Ó, oya ia nótó ikik akrranda?”

³⁵ “Ia Godón darrü kla nótó ekyanórr, God darrem ne kla ki yalkomóle?”

³⁶ Darrü pam babulana, zitülkus God blaman elklaza wató tómbapónórr, wa blaman elklaza ngabkanda tóba arüngdügab, akó blaman elklaza wegako oya ngi kwit amngyelóm. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnoerre metat-metat! Amen.

12

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

¹ Da módóga, zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla Godón gyaurdügabi, yabiób búb Godón ilinam [urdü amsel larzan]. Yabü búb wata arról inzan kwarile, [kolkal ó tibi-tibi amarrón Godónkü], wata Godón ubi ngarkwatódó. Ene dümdüm kwata oya [ótókóm]. ² E ini tüpan pamkolpamab tonarr tikó azebgu, a God ma yabü gyagüpitótók metat küsil ki nyónünüm, igósüm yabü tórrmen tulmil küsilzan ainüm. Da e sab gaodó koralo amzyatóm Godón ubi laróga - Godón bagürwóman ngitanóm, morroal akó [dudu kómal] ne elklazako.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Gaodó Ninóp Darrpan-darrpan Zaget Tómbapónóm

³ Zitülkus God tóba [gail tonarr] kürü kókyanórr [apostolóm] bainüm, ka yabü darrpan-darrpan igó poko byaldóla. Wagó, ma igó gyagüpi tótókgu igó, ma wirrianla we klamdógab, ma amkoman nótókla. A ma wata dümdüm gyagüpi tótók namulo mobakwata, igó ngarkwatódó, marü God ne amkoman bangun ngarkwat mókyanórr. ⁴ Zitülkus módóga, mibü darrpan-darrpanab búb wata darrpan büba, a ene büban abün poko asiko akó ene blaman pokoab tibiób zaget asiko. ⁵ Ene dadan ngarkwatódó, mi darrpan búbakla, enana mi abünakla, zitülkus mi blaman Kerrisoka dabyórrünakla. Akó blamana wata zaget kwarile tibiób darrpan-darrpan tangbamtinüm. ⁶ Akó God mibü blaman gaodó tinóp darrpan-darrpan zaget tómbapónóm tóba gail tonarr ngarkwatódó, wa mibü ne gail tonarr tókyenóp. Wa darrü olom ne gaodó nóma ine [prropetzan bóktanóm], wa ene kla ki tónggapón tóba amkoman bangun ngarkwatódó. ⁷ Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine pamkolpam tangbamtinüm, wa ki tangbamtin yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine Godón bóktan umul bainüm, wa ki umul bain yarilün. ⁸ Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine ngibürr amkoman bangun pamkolpam arüng bütanóm, wa ibü ki arüng bütan yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine gailüm, wa amkoman moboküpi ki gail yarilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine

† 11:31 Ini dómdóm bóktan opor ini tonarrdó babula ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó.

11:34 Aesaya 40:13 11:35 Zob 41:11

pamkolpam balngomólóm, wa wirri arüangi ki balngomól yarıilün. Akó God darrü olom ne gaodó nóma ine gyaur amtyanóm, wa ki tónggapón bagürwómpükü.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulumili Ki Ngyabenórre

⁹ Yabü [moboküpdü ubi] ngibürr pamkolpamdó amkoman ki yarıilün. Alzizi amaik kolae ne klame, zürük emoa morroal ne klame. ¹⁰ Yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó inzan ki yarıilün yabü moboküpdü ubizane yabiób zonaretaldó. Yabü wirri ubi ki yarıilün yabiób darrpan-darrpan morroal bangónóm yabióbkagab. ¹¹ Yabü zógósa koke ki yazebnórre, a e ma wata wirri arüangi zaget kwarilo Lodónkü yabiób dudu moboküpi. ¹² E wata bagürwóm kwarilo, zitülkus e [gedlóngóm baidakla] God sab ne kla tómbapóne. E wata karrkukus bórrang kwarilo müp tonarrdó. E wata metat tóre kwarilo piküp bain-gu. ¹³ E wata gail kwarilo Godón pamkolpamdó, ibü elklaza babul nómadako. E wata tómbapórrón kwarilo mogob pam yabiób müótüdü arrbünüm.

¹⁴ E wata Godón imtinam ibü bles ainüm, yabü nidi wirri müp alióndako. Godón imtinam ibü bles ainüm, a ibü amórróm koke. ¹⁵ Bagürwóm kwarilün usakü, nidi bagürwómdako, yón gyaur kwarilün usakü, nidi yón gyaurdako. ¹⁶ E ne klamóm ubi baidakla yabióbankü, e wata dadanzan ubi bain kwarilo yabiób darrpan-darrpandó. E igó gyagüpi tótókgu igó, e wirrian ngi kolpamakla ngibürrdügab. A e wata ubi bain kwarilo kari ngi kolpam gómdamal bangunüm.* E igó gyagüpi tótókgu wagó, e [wirri gyagüpitótók] kolpamakla.

¹⁷ Darrü oloma kolae nóma tónggapónnda yabüka, e sab darrem kolae tónggapón-gu oyaka. A gyagüpitótók ipüdam ene kla tónggapónóm, dümdüm ne klame blaman pamkolpamab ilküpdü. ¹⁸ Gaodó ne nómada yabükama, e wata paudi ngyaben kwarilo blaman pamkolpampükü. ¹⁹ Kürü moboküpdü gómdamal, darrü oloma kolae nóma tónggapónnda yabüka, e ugón darrem alkomólgu. A God sab darrem wató ki yalkomól tóba wirri ngürsildügab, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Lod bóktanda wagó, 'Ene kolae bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo.' " ²⁰ Darrem alkomólgu, a e ma ini kla tónggapónam Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, "Marü gódam-koke nótóke, wa ne alom nómada, ma oya alo ekya; wa ne naem nómada, nae ekya anónóm.

Zitülkus módóga, ma ne ene kla nóma tómbapón namulo, wa büód ipüde."†

²¹ Kolaea yabü [ut-ut koke ki ninünüm], a e wata kolae ut-ut yónane morroal tórrmene.

13

Mi Ini Tüpan Singüldü Pamab Tangdó Koralo

¹ Blaman pamkolpam wata ibü tangdó ki korale, ibü bwóban wirri ngi pam nidipko. Zitülkus módóga, God ibü wató arüng nókyenóp ngibürr pamkolpam balngomólóm. Akó ene wirri ngi pam errkya nidi balngomóldako, God ibü wató irrbünürr. ² Da módóga, wirri ngi pamdó nótó bóka bangünda, wa ibüka bóka bangünda God nibiób irrbünürr. Akó inzan nidi bóka bangündako, i tibióbka Godón zaz bain ódóddako. ³ Morroal nidi tómbapóndako, ibüka darrü gum babula singüldü pamdó. A kolae nidi tómbapóndako, ibüka gum asine singüldü pamdó. Ia marü ubia marüka gum babul yarile singüldü pamdó? Da ma wata morroal tómbapón namulo. Olgabi i sab marü magürnórre. ⁴ Zitülkus módóga, God ibü ini zaget wató nülinóp marü

* **12:16** Grrik bóktanan darrü küp módóga: e wata ubi bain kwarilo kari ngi paman zaget tómbapónóm.

12:19 Duterronomi 32:35 † **12:20** wa büód ipüde, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: ma urpükü ur birró oya singüldü irrbuno. **12:20** Ikik Bókran Bóktan 25:21-22

ngyaben morroal ainüm. A ma ne kolae nóma tómbapolo, ma gum namulo, zitülkus ibü dümdüm akó arüing asinamli marü [kolaean darrem] akyanóm. God ibü ini zaget nülinóp akó i kolaean darrem akyandako ibü, kolae nidi tómbapóndako. I enezan tómbapóndako, i Godón wirri ngürsil pupo aindako. ⁵ Da módóga, e wirri ngi pamab tangdó kwarilo. Ene wata igósidi koke, Godón ngürsilanme, a akó igósidi, zitülkus auma büb kugupidü e umulakla wagó, ene dümdüma ene kla tónggapónóm. ⁶ Ene dadan zitülkusdü, e taks mani alióndakla, zitülkus wirri ngi pama metat arüingi zagetódako yabünkü, God ibü ne zaget nülinóp. ⁷ Ibü blaman nülinam, e ibü ne kla ki nülinane ene zagetankü, i ne zaget tómbapóndako yabünkü. Taks mani kolpama ne kla arrbündako darrpan-darrpana, nülinam ibü, e nibiób ki nülinane. Elklazab taks mani nülinam ibü, e nibiób ki nülinane. E ibü wata [morroal bangón] koralo, e nibiób morroal ki nangónane. Ibü wirri ngi nómelam, e wirri ngi nibiób ki nómelórre.

Mibü [Moboküpdü Ubi] Mibiób Darrpan-darrpandó Ki Kwarilün akó Mi Tómbapón Ki Kwarila Dümdüm Ne Klamko

⁸ E darrü kla nóma ipüdane, e büsai yalkomólane, igósüm yabü dedi babul kwarile. Wata darrpan dedi asi ki yarilün: yabü moboküpdü ubi darrpan-darrpandó. Zitülkus módóga, nadü oloman moboküpdü ubi ngibürr pamkolpamdóma, wa Godón dudu gida mamanda. ⁹ Ngibürr Godón gida bóktan poko módógako: Ma kol ó pam gómólgu; ma darrü olom бүдүлүмүкү amkalgu; ma gómólgu; marü ubi darrü oloman elklazadó babul ki yarilün. Akó ngibürr gida bóktan poko asiko. Blaman ini gida bóktan poko ini darrpan gida bóktan pokoa kumarümnda wagó, “Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.” ¹⁰ Marü moboküpdü ubi asi nómade marü minggüpanandó ne olome, ma oyaka kolae koke tónggapono. We ngarkwatódó, moboküpdü ubi nadü olomane ngibürr pamkolpamdó, wa Godón dudu gida mamanda.

¹¹ Ene kla tónggapónam, zitülkus e umulakla mi nadü tonarrdó ngyabendakla. E umulakla wagó, ene abüs küp kuri semrróne e wata tübarsino utüdügab samuan ngarkwatódó akó umul-umul kwarilo e ia ngyabendakla. Zitülkus módóga, ene tonarr minggüpanana Yesu mibü sab nóma zid tirre ini tüpan kolaedógabi. Mi Yesun amkoman angun pamkolpamóm nóma bainóp, ene zidbain tonarr ugón minggüpanan koke yarilürr. ¹² Irrüba blakón bwóbdü tótókdase, akó wa, ngürr ma mamka. Da mi piküp baindakla mi ne kolae tómbapóndakla tümün kwatódó, ama dümdüm elklaza tómbapónóm bairre. Mi zangórre [satanipükü] gazirrum, wamaka Rrom gazirr pama tóba gazirr elklaza püti baina gazirrum. ¹³ Zitülkus mi pamkolpamakla, ngürr zyóndü nidi ngyabendakla, mibü tórrmen tulmil wata dümdüm kwarile. Mi koke kwób bazen kwarilo ngyepam anónóm akó mi koke gorrgorr bain kwarilo. Mi ngibürr kolpampükü koke ut kwarilo, mibü kol ó morwal koke nidipako, akó büódan tulmil koke tómbapón kwarilo mibiób bübi. Mi koke ongyal kwarilo akó gyagüp kolaea mibü koke akrran kwarile. ¹⁴ A e wata yabiób bübdü Lod Yesu Kerrison mórrkenyórrzan batenane. Akó gyagüpi tótókgu kwat alótóm ene elklaza tómbapónóm yabü tüpan bübab ubi ne klamdómako.

14

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Koke Ki Zaz Bain Korala

* **13:9** minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrándóla. **13:9** Bazel Tonarr 20:13-15, 17; Duterronomi 5:17-19, 21; Lebitikus 19:18

¹ E wata ibü azeb kwarilo, gyagüpi nidi tótókdako wagó, God ibü koke ok baina atang-atang elklaza tómbapónóm. E usakü darrem-darrem bóka bamgün-gu. ² Darrü amkoman bangun paman gyagüpitótók igósa, wa taia blaman kla alom. A darrü paman gyagüpitótók igósa, God oya koke ok aida alóng kla alóngxum, da wa wata didiburr alo kla aloda. ³ Blaman alo kla nóto aloda, wa ene pam inzan koke ngakan yarile wagó, wa wata karia, alóng kla koke nóto alóngda. Akó alóng kla koke nóto alóngda, wa ene pam koke zaz ine, blaman alo kla nóto aloda, zitülkus God oya kuri ipüde. ⁴ Marü dümdüm babula darrü paman zaget pam zaz ainüm! Tóbanan wirri pama oya sab zaz ine wagó, wa morroal zaget pama ó koke. Alóng kla nóto alóngda, Lod oya sab zaz ine wagó, wa morroal zaget pam yarilürr, enana wa alóng kla alóngda, zitülkus Lod gaodóma oya tangamtinüm morroal zaget tómbapónóm tóbankü.

⁵ Darrü pama gyagüpi tótókda wagó, darrü ngürr wirriana ngibürr ngürrdügabi Godón [ótókóm]. Darrü pama gyagüpi tótókda wagó, blaman ngürr wata dapelako Godón ótókóm. Darrpan-darrpana wata amkoman karrkukusi yangune tóba gyagüpitótókdógabi, dümdüm laróga oyaka. ⁶ Gyagüpi nóto tótókda igó, darrü ngürr wirriana ngibürr ngürrdügabi Godón ótókóm, wa ene ngürrdü oya ótókda Lodón ngi kwit ainüm. Alóng kla nóto alóngda, wa alóngda Lodón ngi kwit ainüm, zitülkus wa Godón eso akyanda. Akó alóng kla koke nóto alóngda, wa koke alóngda Lodón ngi kwit ainüm akó wa Godón eso akyanda wa ne alo kla aloda. ⁷ Zitülkus módóga, mibü aodó darrü olom babula wata tóbanankü nóto nyabenda akó darrü olom babula wata tóbanankü nóto nurrótókda. ⁸ Mi nóma nyabendakla, mi Lodónkü nyabendakla. Akó mi nóma nurrbarindakla, mi Lodónkü nurrbarindakla. Da módóga, mi nóma nyabendakla ó mi nóma nurrbarindakla, mi Lodónakla. ⁹ Kerriso ene zitülküdü nurrótókorrr akó türsümülürr arróldó ibü Lodóm bainüm, büdül nidipako akó arról nidipako. ¹⁰ Da mató, alóng kla koke nóto alóngdóla, ia ma moba zonaret larógóm zaz aindóla? Akó mató, blaman alo kla nóto alodóla, ia ma moba zonaret larógóm ngakandóla wagó, wa wata karia? Ma inzan tóngxapón-gu, zitülkus mi blamana sab Godón obzek kwata bórrongo, igósüm wa sab mibü zaz tirre. ¹¹ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, "Lod bóktanda wagó, 'Amkomana, ka arrólóla.

Akó enezan ta amkomana, kürü obzek kwata sab blaman pamkolpama wakósingül nümgürre,
akó blamana sab igó bóktórrre wagó, ka Godla.' "

¹² Da módóga, mi sab blamana mibióbkwata pupo bain kwarilo Godka, mi ne elklaza tómbapón kwarilnürü.

Mi Darrü Kla Koke Ki Tóngxapón Kwarila, Mibü Zonaret Sab Ne Klama Kolae Tonarrdó Idüde

¹³ Da módóga, mi mibiób darrpan-darrpan myamem koke zaz bain koralo. A e gyagüpitótók ipüdam darrü kla tóngxapón-gum, yabü zonaret ne klama kolae kwat emtyene ó kolae tonarrdó idüde.* ¹⁴ Zitülkus ka Lod Yesuka dabyórrünla, ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, darrü alo kla babula tómanpükü Godón ilküpdü. A nadü oloma gyagüpi tótókda wagó, darrü alo kla tómanpüküma, da módóga, ene kla ta tómanpüküma oyaka. ¹⁵ Marü zonaret müpdü ne nómade ene alo klamanme, ma ne kla alodóla, marü tórrmen tulmil myamem kokeako [moboküpdü ubi] ngarkwatódó. Ma alo kla nóma alodóla akó olgabi wa ta ene kla aloda, enana ene alo kla tómanpüküma oyankü, ma oya kolae aindóla samuan ngarkwatódó. Ma ene kla tóngxapón-gu, zitülkus Kerriso ta oyankü nurrótókorrr. ¹⁶ Ma darrü

14:10 2 Korrint 5:10   **14:11** Aesaya 45:23   * **14:13** Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: bodoat kla ó di angrin-gu.

kla nóma tónggapóndóla, ma ne klambóka gyagüpi tótókdóla wa taia, a ngibürr pamkolpama kolae poko bóktandako enekwata, da ene morroal kokea. Da ma ene kla tónggapón-gu. ¹⁷ Zitülkus módóga, alo ó anón gida-a mibü koke tangbamtindamli Godón Kingzan Balngomóldó ngyabenóm. A God mibü ngyaben nóma balngomólda, mi [dümdüm tonarr], moboküpdü paud, akó bagürwómpükü ngyaben kwarilo Godón Samuan tangbamtindügabi. ¹⁸ Nadü oloma inzan zaigetóda Kerrisonkü, wa Godón bagürwóman ngitanda akó pamkolpama oyakwata bóktandako wagó, wa morroal pama.

¹⁹ Da módóga, mi wirri arüng ipadnórre ene kla tómbapónóm, paud ne tórrmen tulmila ódóddako akó wirri arüng ipadnórre mibiób darrpan-darrpanab amkoman bangun dódórr ainüm. ²⁰ E algatgu God ne zaiget tónggapónda darrü amkoman bangun paman ngyabendó, zitülkus yabü ubia darrü kla alóngóm, wa ne klamankwata gyagüpi tótókda wagó, ene kla tómanpüküma. Blaman alo kla [kolkalako] Godón ilküpdü. A ene kle-klea pama atang-atang alo kla nóma aloda ama olgabi darrü pama oyakagab tikó ipüde, enana wa gyagüpi tótókda wagó, wa ene alo kla koke ki elo-e. ²¹ Ene morroala, alóng kla alónggum ó waen anón-gum ó darrü kla tónggapón-gum, ene klama ne marü zonaret kolae tonarrdó nóma idüde. ²² Ma nadü klamóm gyagüpi tótókdóla ini elklazabkwata, ene wata matóka akó God. Bagürwóm watóke, tóba koke nótó zaz baina ene klamanme, wa ne klamankwata gyagüpi tótókda wagó, wa taia. ²³ Nadü pama ninis gyagüpi tótókda, oya kuri zaz yónürr wa ne nóma aloda, zitülkus wa aloda enana wa umul-kóka igó, ene taia ene kla alom. Akó darrü oloma darrü kla nóma tónggapónda, enana wa umul-kóka igó, ene taia ene kla tónggapónóm, wa kolae tonarr kuri tónggapóne.

15

Mi Ngibürr Amkoman Bangun Pamkolpam Bagürwóman Ngibtan Kwarilo, A Mibiób Koke

¹ Mi zürük nidipakla samuan ngarkwatódó,* wata ibü tangbamtin kwarilo ibü müp† amarrum, zürük koke nidipako samuan ngarkwatódó. Mi mibiób bagürwóman koke ngibtan kwarilo. ² Mi mibiób minggüpanan ne olome bagürwóman ngitan kwarilo, oya morroalóm, oya amkoman bangun dódórr ainüm. ³ Zitülkus módóga, Kerriso tóba koke bagürwóman ngibtan yarilürr. A Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Pamkolpama marü, God, nóma kle-kle ayal koralórr, i kürü ta kle-kle ayal koralórr.”‡ ⁴ Ka yabüka wialómdóla enekwata, ne poko wialómórróna Godón Wibalómórrón Bóktandó, zitülkus ngaen blaman ne wibalómórrón poko, wibalómórrón kwarilürr mibü umul bainüm. Godón Wibalómórrón Bóktana mibü tangbamtinda karrkukus bórrangóm müp tonarrdó akó wa mibü arüng bütanda, igósüm mi metat Godka [gedlóngóm bairre] mibü aliönüm wa ne [alkamül-koke bóktan] tókyenóp.

⁵ God mibü ene wató tangbamtinda karrkukus bórrangóm akó mibü arüng bütanda. Ka tóredóla, wa yabü gaadó ki ninünüm darrpan gyagüpitótoke ngyabenóm, Kerriso Yesun ngyaben ngarkwatódó. ⁶ Ene igósüm, e darrpan moboküpi akó darrpan uliti Godón ngi wirri kwitüm emngyerre, mibü [Lod] Yesu Kerriso, oya God ó Ab nótóke.

Zu-koke Nidipko, I Ta Godón Agürdako

* **15:1** zürük nidipakla samuan ngarkwatódó, ene bóktan kün módóga: gyagüpi nidi tótókdakla mibü zitülkus babula atang-atang gida bóktan poko mamóanóm. Ma sapta 14 ngakanke. † **15:1** müpko: Ibü müp módógako, ene ngibürr gida bóktan poko mamóande. ‡ **15:3** [Deibid] ini poko ngaen wialómórr, a Pol ini poko aini wialómórr Kerrisonkwata. **15:3** Wórr Peba 69:9

⁷ Da módóga, e wata blaman azeb kwarilo yabü aodó nidipko, Kerrisozan yabü yazebórr. Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi wirri kwitüm emngyerre. ⁸ Zitülkus módóga, ka yabü byaldóla, Kerriso Zu pamkolpamab§ zaget pamzan tamórr ibü amtyanóm, God blaman kla tómbapónnda wa ne poko bóktanórr tómbapónóm. Akó wa enezan tamórr küppükü ainüm, God ne alkamül-koke bóktan nülinóp ibü abalbobatal. ⁹ Akó ene igósüm, Zu-koke nidipko Godón ngi wirri kwitüm emngyerre oya gyaurdügabi, Deibid enezan wialómórr tóba *Wórr Pebadó* ene [Kerrisonkwata] wagó,

“We zitülküsü, ka marü magüro ibü aodó, Zu-koke nidipko.

Ka wórr ato-o marü agürüm.”

¹⁰ Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Moses ngaen ne poko bóktanórr wagó,

“E bagürwóm kwarilünke, Zu-koke nidipakla, Godón pamkolpampükü.”

¹¹ Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Lodón yagürlamke, e blaman Zu-koke nidipakla,

akó wórr angyalólamke oya agürüm, e blaman bwób-bwób pamkolpam nidi-pakla.”

¹² Da akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda, Aesaya ngaen ne poko bóktanórr wagó,

“Zesi, Deibidün ab, oya bobata sab tame,

wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam balngomólóm tame;

Zu-koke nidipko, i sab oyaka gedlóngóm bairre tibiób zid bainüm.”

¹³ God mibü zitülkus akyanda gedlóngóm bainüm. Ka tóredóla, wa yabü wirri bagürwóm akó moboküpdü paud nókyerre, ezan oyaka ngambangóldakla. Ene igósüm, Godón Samua yabü sab arüng nókyerre metat gedlóngóm bainüm.

Pol Wialómórr Tóba Zagetankwata Ibünkü, Zu-koke Nidipko

¹⁴ Kürü [zonaretal], ka amkoman karrkukusi angundóla, e morroal tonarre gwarrarrónakla, e karibóka umul-kókakla, akó e gaodómakla yabiób darrpan-darrpan dümdüm bütanóm. ¹⁵ Ka yabüka gum-koke kuri wialómórró ngibürr ene elklazabkwata yabü ki ngambangól, ene [gail tonarranme], God kürü ne kla kókyanórr. ¹⁶ Wa kürü gail tonarr kókyanórr zaget tónggapónóm Kerriso Yesunkü ibü aodó, Zu-koke nidipko. Ka [pristzan] zagetdóla, Godón Morroal Bóktan Kerrisonkwata amgolde, igósüm Godón Samua Zu-koke nidipko, ibü sab [kolkal nirre akó tibi-tibi amóne Godónkü]. Inzan kwata i [gyaur klamómzan] bairre, God ne kla yazebe bagürwómpükü. ¹⁷ We ngarkwatódó, kürü zitülkus asine ikub bagürüm kólba zagetankwata Godka, zitülkus ka Kerriso Yesuka dabyórrünla. ¹⁸ Ka ngibürr pamab zagetankwata koke bóktano. Ka wata ene zagetankwata bóktano, Kerriso ne kla tómbapónórr kürükama, Zu-koke nidipko ibü balngomólóm Godón bóktan arrkrrum kürü bóktan akó tórrmendógabi. ¹⁹ Ene arüngpükü tórrmen módógako, [wirri tulmil] Godón arüng pupainüm akó [asen-koke tórrmen]. Godón Samua kürü arüng kókyanórr ene elklaza tómbapónóm. Olgabi ka kólba zaget kuri elakórró, Morroal Bóktan Kerrisonkwata amgolde, Zerrusalem wirri basirrdügabi kókó Ilirrikum bwób amrran. ²⁰ Ka metat arüngi bütanin namülnürrü Morroal Bóktan amgolóm ene bwóbdü pamkolpama koke ne arrkruóp Kerrisonbóka. Da ene igósüm, ka koke zaget namülnürrü ene bwóbdü, darrü pama zaget ne bókyanórr, wamaka darrü pama müót aelda ene talkum kwitüdü, darrü pama ne kla alangórr.

§ 15:8 Zu pamkolpam, Grik bóktane inzan angrirrüna: nibiób [gyabi sopae singgalgórrónako]. 15:9 2 Samuel 22:50; Wórr Peba 18:49 15:10 Duterronomi 32:43 15:11 Wórr Peba 117:1 15:12 Aesaya 11:10

²¹ A kürü ubi yarilürr ene bwóbdü tótókóm pamkolpama Kerrisonkwata arrkrum küsil nidi kwarilürr, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Koke nibióbka adrratórr, i sab oya eserre, akó koke nidi barrkrurr, i sab bóktanán [küp ipüdórr].”

Polón Bókam Bagósórrón Bóktan Rrom Wirri Basirrdü Tótókóm

²² Zitülkus ka zaget namülnürrü, pamkolpama ne bwóbdü arrkrum küsil nidi kwarilürr, barre tonarr ene klama kürü arrmat yarilürr yabüka tótókgum. ²³ A errkya ka kólba zaget kuri elakóna ini bwóbdüma, akó abün pailüm kókó errkya kürü wirri ubi yarilürr yabüka tótókóm. ²⁴ We zitülkusdü, ka gedlóngóm baidóla yabüka tótókóm, ka sab nóma wamo darrü kantrridü, ngi Spein.* Ka gedlóngóm baidóla yabü basenóm, ka sab Rrom wirri basirrdüma nóma agóltagól namulo akó yabüka ngibürr tonarr amanóm barnginwómpükü. Ene kakóm, ka gedlóngóm baidóla, e kürü tangkamtinane ngibürr elklaza-e kólba agóltagólóm Spein kantrridü. ²⁵ A ngaensingül ka ma Zerrusalem igósüm tótókóm kaidóla Godón pamkolpam ola tangbamtinüm. ²⁶ Zitülkus módóga, Yesun amkoman angun pamkolpama Masedonia akó Akaya prrobinsdü bagürwóm koralórr ngibürr mani dakainüm elklaza-koke pamkolpamabkü, Godón pamkolpamab aodó nidipko Zerrusalemóm. ²⁷ I bagürwóm koralórr ene kla tónggapónóm, akó anda, i ki tónggapórrre, wamaka ibü dedi asine ene Zu pamkolpamdó Zerrusalemóm. Zitülkus Morroal Bóktana ibüka tamórr Zu pamkolpamdógabi, God ibü bles ainda samuan ngarkwatódó, Zu-koke nidipko. We zitülkusdü, ibü dedi asine Zu pamkolpamdó, ibü tangbamtinüm mani alióndi. ²⁸ Da ka ene kla tónggaponó akó blaman ene dakairrún mani ibü tangdó ingrino. Ene kakóm, ka Zerrusalemgabi bupudo ama Spein kantrridü akó yabü basenóm kwatkwat. ²⁹ Ka umulóla wagó, ka sab nóma tamo yabüka, Kerriso ugón sab mibü dudu bles tirre.†

³⁰ Zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla kankü tóre bakom Godka amkoman moboküpi kürünkü. Ini kla tónggapónam mibü Lod Yesu Kerrisonme akó yabü [moboküpdü ubianme] kürüka, Godón Samua ne moboküpdü ubi nókyenóp yabü. ³¹ Tóre bakolam wagó, God sab kürü aurdü kümaike Zu pamkolpamdógabi Zudia prrobinsdü, Yesun bóktan nidi alzizi amaikdako. Akó tóre bakolam wagó, Godón pamkolpama Zerrusalemóm sab ene mani, ka ne kla imarruo ibüka, bagürwómpükü ki ipódnóm. ³² Tóre bakolam, igósüm ka sab yabüka tamo bagürwómpükü, Godón ubi ne nóma yarile, akó ka sab küsil arüng ipudo, ka yabüka nóma ngyabeno bagürwómpükü. ³³ Ka tóredóla, God, moboküpdü paud nótó gailda, yabü blamandó ki yarilün. Amen.

16

Dómdóm Alakón Bóktan

Polón Morroal Yawal Bóktan Pamkolpamdó

¹ Kürü ubia e umul koralo mibü morroal bólbótbóka ngi Pibi.* Wa darrü sos tangbamtin kolo Senkrria wirri basirrdü. ² E oya upadnane Lodón ngidü, Godón pamkolpamazan ki upudórrre. Akó oya tangzwamtilamke oya babul ne klamko, zitülkus wa abün pamkolpam tangnamtinóp, akó kürü ta inzan.

³ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Prrisila akó Akwila†, kankü zagetódako Kerriso Yesunkü. ⁴ Darrpan ngürr i kürü zid kyórrri, enana i umul namülnürrü

15:21 Aesaya 52:15   * **15:24** Spein kantrri Yurrop kugupidüma.   † **15:29** Grrik bóktanán darrü küp módóga: Kerriso ugón sab yabü dudu bles nirre kürükama.   * **16:1** Pibi aprrapórr ini peba mórrag sidódürr Polkagabi ama amkoman bangun pamkolpamdó Rrom wirri basirrdü.   † **16:3** Akwila akó Prrisila müórkwógi namülnürrü (Apostolab Tórrmen 18:2).

pamkolpama ibü aprrapórr ki nómkerre büdülümpükü. Ka ibü eso akyandóla. Wata kólbean koke, a blaman sos pamkolpama, Zu-koke nidipko, ta inzan. ⁵ Kürü morroal yawal bóktan ta nókyenamke ene sos pamkolpam ibü müótüdü nidi kwób bazendako.

Kürü morroal yawal bóktan kürü moboküpdü gódam Epenetusón ekyenamke, ngaen-gógópan olom nótó yarilürr Kerrison amkoman angunüm Eisia‡ prrobinsdü. ⁶ Kürü morroal yawal bóktan Merrin okyenamke, wirri arünge nótó zaget warilürr yabünkü. ⁷ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke, Andrronikus akó Zunia,§ Zu pam nisamli kasanla. I tümün müótüdü namülnürri kankü. Ibü ngi wirria apostolab* aodó akó i ngaen-gógópan Yesun mamooan pam nisüm bairri, ka ma solkwat.

⁸ Kürü morroal yawal bóktan Ampliatúsün ekyenamke, kürü moboküpdü gódam nótóke, zitülkus ki nizan Lodónamli. ⁹ Kürü morroal yawal bóktan Urrbanusün ekyenamke, kinkü nótó zagetóda Kerrisonkü, akó kürü moboküpdü gódam Stakisün. ¹⁰ Kürü morroal yawal bóktan Apelesón ekyenamke, tóba Kerrison amkoman angundügab koke nótó aupürr müp tonarrdó. Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Arristobulusün müót kolpamdó. ¹¹ Kürü morroal yawal bóktan Errodionün ekyenamke, Zu pam nótóke, kasanla. Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke Narrsisusün müót kolpam, Lodón amkoman nidi angundako.

¹² Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke ini kol nis Trripaena akó Trripaena, arünge nidi zagetódamli mibü Lodónkü. Kürü morroal yawal bóktan kürü moboküpdü gódam Perrsisün okyenamke, wirri arünge nótó zagetódo mibü Lodónkü. ¹³ Kürü morroal yawal bóktan Rrupusün† ekyenamke, morroal Lodón mamooan pam nótóke, akó ta oya aip. Wa kürü tóbanan olomzan ngakan warilürr. ¹⁴ Kürü morroal yawal bóktan ibü nókyenamke, Asinkrritus, Pligon, Órrmis, Patrrobas, Errmas, akó blaman zonaretal usakü nidi kwób bazendako Godón [ótókóm]. ¹⁵ Kürü morroal yawal bóktan ibü nókyenamke, Pilologus akó Zulia, Nerreus akó tóba óp bólbót, akó Olimpas, akó blaman Godón pamkolpam usakü nidi kwób bazendako Godón ótókóm. ¹⁶ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpandó akó morroal moboküpi baprükamke. Blaman Kerrison sos pamkolpama morroal yawal bóktan zirrbapóndako yabüka.

Dómdóm Iik Bókrran Bóktan

¹⁷ Zonaretal, ka yabü arünge byaldóla, umul-umul kwarilün ibükagabi, kle-kle poko nidi umul baidako. Olgabi pamkolpama tibiób bürrgrratódako kopo-kopodó. Akó i yabü kolae kwat amtyandako tibiób umulbain bóktane. Ene umulbain bóktana bóka bamgünda, e ngaen ne umulbain bóktan ipüdarre. Ibü kórzyelamke. ¹⁸ Zitülkus módóga, inzan pamkolpama mibü Lod Kerrisonkü koke zagetódako, a i wata igósüm zagetódako, tibiób büban ubi mamooanom. I mis ikikdako akó i pamkolpam bagürdako obae moboküpi. Inzan kwata, i ibü gyagüpitótók ilklió bülióndako, koke nidi amzyatódako wagó, ene pama ibü ilklió bülióndako. ¹⁹ Blaman pamkolpam umulako e Lodón bóktan arrkrrudakla, da ka igósidi bagürwómpükümla yabüka. A kürü ubia e [wirri gyagüpitótókpükü] koralo morroal kla tónggapónóm, akó e kórzyón koralo kolaean kla tónggapón-gum. ²⁰ Da ilklió bülión pam kórzyón koralónke. Da kari pokoa God sab satani yabü wapór odó zaze amgüne. Inzan kwata God yabü sab paud nókyerre.

Ki tóredakla, mibü Lod Yesun [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

‡ 16:5 Polón tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr; Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. § 16:7 Zunia aprrapórr Andrronikusün kol warilürr. * 16:7 apostol: Ini pokodó, Pol ibübóka koke apónda, ene 12 [apostol]. A wa ma ibü blamanbóka apónda, nibiób zirrapónóp [Morroal Bóktan] büdrratóm. † 16:13 Rrupus aprrapórr Saemonón siman olom yarilürr. Saemon Saerrin wirri basirr olom yarilürr. (Mak 15:21)

²¹ Timoti, kankü nótó zagetóda, tóba morroal yawal bóktan zirrapónnda yabüka, akó Lusius, Zason, akó Sosipaterr; Zu pam nidipko kazanla, i ta tibiób morroal yawal bóktan zirrbapóndako.

²² Kótó, Terrtius, ini peba nótó wialómdóla Polón ngidü, ‡ ka kólba morroal yawal bóktan zirrapóndóla yabüka, Lodka dabyórrün nidipko kazanla.

²³ Gayus tóba morroal yawal bóktan zirrapónnda yabüka. Kürü wató küngrinürr tóba müötüdü. Wa ta blaman sos pamkolpam ok baina tóba müötüdü kwób bazenóm Godón ótókóm. Errastus, Korrint wirri basirran mani nótó ngabkanda, akó mibü zonaret Kwarrtus, i ta tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndamli yabüka. §

Dómdóm Tóre Godón Agürüm

²⁵ Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre! Wa gaodóma yabü arüng akyanóm samuan ngarkwatódó, [Morroal Bóktan] ngarkwatódó ka ne Bóktan amgoldóla Yesu Kerrisonkwata. Ini Morroal Bóktan ene kwindü anikürrün bóktana, anikürrün ne poko yarilürr ngaen bwób zitüldügabi, a errkya ma pulkaka airrüna. ²⁶ [Ngarkwat-koke arról] God ene kwindü anikürrün bóktan kuri pupo syónürr akó wa arüng bóktan ekyanórr ene kla umul-umulan ngitanóm blaman pamkolpamdó prropetab pebadógabi. Ene igósüm, blaman bwób-bwób pamkolpama sab oya amkoman angun kwarile akó oya bóktan arrkrrunórre. ²⁷ God wata darrpan akó wirri gyagüpitótók Goda. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre Yesu Kerrisokama metat-metat! Amen.

---

‡ **16:22** Pol ini peba mórrag tüób koke wialómórr. Wa tóba bóktan darrü pam ekyanórr wialómóm. § **16:23** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, atang opor 24 asine wagó, “Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr yabü blamandó asi ki yarilün. Amen.” **16:23** Apostolab Tórrmen 19:29; 1 Korrint 1:14; 2 Timoti 4:20

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Korrint Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr sos pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü (1:1-2). Wa tóba ngianbóka apónda dokyanan mün ini peba mórragdó (3:5-6; 16:21, akó ngibürr pokodó).

Pol ugón wialómórr aprrapórr pail 55 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Ene tonarrdó wa ugón Epesus wirri basirrdü ngyaben yarilürr. Aprrapórr aüd pam, ibü ngi módógako, Stepanas, Porrtiyuneitus, akó Akeikus, i darrü wialómórrón peba mórrag sidüdüp Yesun amkoman angun pamdógab Korrintüm ama Polka, Epesus wirri basirrdü. Da módóga, Pol we wialómórr ini ngaen-gógópan peba mórrag Korrint pamkolpamdó ibünüm wialómórrón peba mórragan bóktan akonóm.

Korrint Wirri Basirr

Korrint Akaya prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr, Grris kantrridü, malu kabedó. Akaya wamaka darrü kaoan obzeksyók apórróna. Wata karian tüp pokomokura we órdóbóna bazitóda, abüsa nólgabi banikda. Nizan kwata ene karian tüp pokomokurdü but aren gagat asi namülnürri. Korrint wirri elklaza bumióg akó sel bain basirr yarilürr ene nis but aren gagat aodó.

Korrint darrü wirri ngi basirr yarilürr. Abün elklaza bumióg akó sel bain bwób akó müót, mani müót, anón bwób, akó obae godan [ótók] müót asi kwarilürr. Darrü wirri kwóbbazen müót asi yarilürr zilwómóm, wórr búngyalóm, akó barnginüm.* Korrint kolpama tibiób ótók müót akó ngibürr morroal ne müót kwarilürr, ini elklazabkwata karibóka-koke ikub bagür kwarilürr.

Korrint Pamkolpam

Abün pamkolpam Korrintüm mórrel akó wirri ngi kolpam kwarilürr. Akó abün kolpam asi kwarilürr, elklaza nidi bumióg akó sel bain kwarilürr. A [leba zaget] kolpam ta asi kwarilürr. I wirri apapdó akó mórrel kolpamab müótüdü zaget kwarilürr. Ngibürra butab elklaza bamtültübamtüül kwarilürr ó akó kari butpókal bimurrat kwarilürr but aren gagatódógab ama darrü but aren gagatódó ene karian tüp pokomokurdü.

Kolpama Korrint togoblórr abün-abün bwóbdügab, ngibürra ngyabenómpükü togoblórr ola. Inkü Zu kolpam asi kwarilürr, ola nidi togoblórr ngyabenóm. Wirri gyagüpitótók umulbain pama togoblórr sikul alangóm. Ngibürr ene ne umulbain pam kwarilürr, kolpama ibüka togoblórr umul bainüm ibü ne gyagüpitótók kwarilürr ini tüp akó oya pamkolpamabkwata. Olgabi i ibü mamóan kolpamóm bainóp.

Nis kolaeen müp asi namülnürri Korrintüm. Abün pamkolpama metat ngyepam anón kwarilürr akó abüna ngibürr kolpampükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr.

Tórewóm Korrintüm

Barre ne kolpam kwarilürr Korrintüm, i obae god bütók koralórr. Ngibürra nidi togoblórr ola ngyabenóm ó zagetóm Korrintüm, tibiób tange tólbaelórrón god túbarrmülürr akó kari god müót tólbaelóp ibü arrbünüm kugupidü.

Korrintüm ne [Zu pamkolpama] ngyabenónóp, i wata darrpan amkoman akó arról Godón ótók kwarilürr. I inzan ngyabenónóp ibü Zu abalbobatala enezan umul ninóp

* : Mórrke-mórrke módóga: arena. Ma müsirrga ain bóktan 4:9 ngakanke.

ngyabenóm. Akó i abün gida bóktan poko ene gida tumum irrbünóp, God ngaen Mosesón ne kla iliönürr.

Korrint Sos

Luk tóba pebadó wialómórr Pol sos ia bókyanórr Korrintüm (Apostolab Tórrmen 18:1-8). Wa Korrint nóma abzilürr, wa darrü Zu pam esenórr tóba kolpükü, ngi Akwila akó Prrisila. I tibiób ngyabenóm zaget namülnürri dadan tonarre Polzan zaget yarilürr, palae müót tólbaelóm. Da Pol inkü ngyaben yarilürr akó ta tóba ngyabenóm zaget yarilürr palae müót tólbaelóm. Wa bókyanórr kolpam Godón bóktan büzazil. Aibwób babul, oya kamad zaget pam nis, ngi Saelas akó Timoti, túbzilürri Masedonia prrobinsdügab, da Polka we dabyórri Godón zaget tónggapónóm.

Solkwat Apolos, darrü Zu umulbain pam, Izipt kantridü nótó ngyaben yarilürr, Korrint tamórr bupso karianbóka ngyabenóm. Wa ta amkoman bangun pamkolpam umul bain yarilürr akó ibü tangnólenóp Godón bóktan [küp tai apadóm].

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol Epesus nóma tamórr bupso karianbóka ngyabenóm, wa darrü peba mórrag wialómórr Yesun amkoman bangun pamkolpamdó Korrintüm. Mibü ene peba mórrag babula. Da ma ngibürr bamtin bóktan poko asi kwarilürr amkoman bangun pamkolpama Polón nekwata amtinüm kain kwarilürr. I Polka darrü peba mórrag wialómóp oya ene bamtin bóktan poko amtinüm.

Aprrapórr aüd pam, ibü ngi módógako, Stepanas, Porrtiyuneitus, akó Akeikus, Korrintgab togobórr ene peba mórrag Polón akyanóm. I ta Polka pupo ninóp igó, Korrintüm ngibürr wirrian müp kwarilürr amkoman bangun pamkolpamab aodó. Ngibürr amkoman bangun kolpama tib darrpan-darrpandó ubi koke bain kwarilürr wekwata, ia i tai noan mamooan ki kwarile ibü umulbain pamzan. Ngibürrab ubi yarilürr Polón mamooanóm, ngibürra Apolosón, ó ngibürra darrü balngomól pam. Darrü müp asi yarilürr; darrpan pama tóba aban nis ngim kolpükü ut yarilürr, akó sosan balngomól pama darrü kla kokean tónggapón kwarilürr ene kolaean tórrmendó. Akó darrü müp asi yarilürr; ngibürr amkoman bangun kolpama ngibürr amkoman bangun kolpam amarru kwarilürr kotóm, amkoman bangun-koke nadü zazko, ibü obzek kwata ongyaltongyal zao-zao bainüm ibünkü.

We ngarkwatódó, Pol darrü peba mórrag wialómórr Korrint amkoman bangun pamkolpamdó. Ini peba mórrag módóga, mi *Ngaen-gógópan Peba Mórrag Korrint Pamkolpamdóbóka* ngiliandakla. Ini peba mórrag kugupidü, Pol ngaensingülan wekwata wialómórr Korrintüm ne müpa tólbaelóp amkoman bangun kolpamab aodó, wa ne klambóka arrkrurr. Ene kakóm, wa Korrint amkoman bangun kolpamab bamtin bóktan poko yakonórr, i oya ne klambóka imtinóp tibiób peba mórragdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-9

1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint wirri basirr sos pamkolpamdó 1:1-3
2. Pol Godón eso ekyanórr 1:4-9

B. Korrint Sos pamkolpamab kopo 1:10-4:21

1. Korrint Sos pamkolpama kopo-kopo bürrgrratórrón kwarilürr 1:10-17
2. Kerriso Godón wirri gyagüpitótók akó arüng pupainürr 1:18-2:5
3. Godón wirri gyagüpitótók 2:6-15
4. Godón zaget pam 3:1-9
5. Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópókórrre 3:10-15
6. Mi Godón gyabi müótakla 3:16-17
7. Mi paman ngi koke kwit amngyel kwarilo 3:18-22
8. Yesu Kerrison apostol 4:1-5

9. Korrint sos pamkolpamab ikub bagür 4:6-13
10. Polón ubi igósüma, Korrint sos pamkolpama oya tonarr mamooan kwarile 4:14-21
- C. Korrint sos pamkolpama kolae tonarran darrem koke nókyenóp 5:1-13
1. Kol gómól asi yarilürr Korrint pamkolpamab sosdó 5:1-5
  2. Korrint pamkolpama pam yusle kolae tonarr nidi tólbael kwarile 5:6-13
- D. Mi mibiób darrpan-darrpana kotóm koke ki bain kwarila 6:1-11
- E. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre mibiób bübi 6:12-20
- F. Ikik bókrran bóktan kol bumióg tonarrankwata 7:1-40
- G. Wa taia alóng kla alóngóm, obae Godka urdü amselórrón ne alóng klamko? 8:1-11:1
1. Obae godka urdü amselórrón ne alóng kla 8:1-13
  2. Apostolab dümdüm 9:1-18
  3. Pol ngyabelórr izan, wa nibióbka Yesunkwata Morroal Bóktan büdrratlórr 9:19-23
  4. Mi wirri arüangi buso kwarilo darrem kla apadóm 9:24-27
  5. Arüing ikik bókrran bóktan obae Godónkwata 10:1-23
  6. Mi popa elklaza koke tómbapórrre, enana mi gyagüpi tótókdakla wagó, ene taia 10:23-11:1
- H. Ikik bókrran bóktan Godón ótókankwata 11:2-14:40
1. Singül ngablao tonarr Godón ótókde 11:2-16
  2. Lodón gyagüpi amanik alo 11:17-34
  3. Godón Samuan gyaur kla 12:1-11
  4. Mi blaman inzanakla, wamaka mi darrpan bübakla 12:12-31
  5. Moboküpdü ubi 13:1-13
  6. Prropetzan bóktan akó umul-kók bóktan 14:1-25
  7. Mi Godón morroal tonarre ki ótók kwarila 14:26-40
- I. Büdüldügab barsin 15:1-58
1. God Kerrison irsümülürr büdüldügab 15:1-11
  2. Büdüldügab barsin 15:12-34
  3. Arsümülan büb darrü tonarr yarile 15:35-58
- J. Dómdóm ngibürr bóktan 16:1-12
1. Mani dakabain Godón pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü nidi ngyabendako 16:1-4
  2. Polón Bókam Bagósórrón Bóktan 16:5-12
- K. Dómdóm alakón bóktan 16:13-24

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Mibü zonaret Sostenes kankü asine. Kerriso Yesu kürü ngikaunürr tóba [apostolóm] bainüm Godón ubidü.

² Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpam Korrint wirri basirrdü. God yabü [kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr] tóbankü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. Wa yabü ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, wazan ibü blaman ngibaunürr Lod Yesu Kerrison nidi [ótókdako] blaman bwóbdüma. Wa ibü [Lode] akó wa mibüne.

³ Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr

⁴ Ka ne Godón ótókdóla, ka oya metat eso akyandóla yabünkü oya gail tonarranme, wa yabü ne kla nókyenóp, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. ⁵ Ene wata, ezan

dabyórrünakla oyaka, God yabü blaman kla nülinóp samuan ngarkwatódó. Tai wata, wa yabü gaodó ninóp tóba bóktan adrratóm blaman kwata akó Godón blaman bóktan umul azebóm. ⁶ Inzana God kibü bóktan Kerrisonkwata karrkukus ninóp yabüka. ⁷ We ngarkwatódó, e Godón Samuan darrü [gyaur kla] kokean arendakla, ezan nae amandakla mibü Lod Yesu Kerrison okaka byónüm. ⁸ Wa sab yabü arüing nókyerre oya metat amkoman angunüm tai kókó blakón ngürrdü. Ene igósüm, Lod Yesu Kerrison zitülkus babul yarile yabükwata kolae poko bóktanóm ene ngürrdü wa nóma tolkomóle pamkolpam zaz bainüm. ⁹ God, yabü nótó ngibaunda oya Olom Yesu Kerriso mibü Lodka dabyónüm, wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr tónggapónóm.

Korrint Sos Pamkolpama Kopo-kopo Bürrgrratórrón Kwarilürr

¹⁰ [Zonaretal], ka yabü wirri arüingi amtindóla mibü Lod Yesu Kerrison ngidü igó, e blamana darrpan gyagüpitótók ipüdane ubi bainüm akó e yabiób myamem kopo-kopo koke bürrgrrat koralo. A e ma darrpan gyagüpitótókpükü kwarilo akó darrpan gyagüpitótók esenane. ¹¹ Kürü zonaretal, ka ini poko wialóma, zitülkus ngibürr Klo-in† müót kolpama kürü küzazirre wagó, ongyaltongyal asiko yabü aodó. ¹² Ka igó poko apóndóla: Yabükagab darrüpa igó bóktanda wagó, “Ka Polón mamandóla.” Darrüpa ma igó bóktanda wagó, “Ka Apolosón mamandóla.” Akó darrüpa ma igó bóktanda wagó, “Ka Pitan‡ mamandóla.” Akó darrüpa ma igó bóktanda wagó, “Ka Kerrison mamandóla.” ¹³ Kerriso ia kopo-kopo arrgrratórróna? Ia kótó, Pol, nurrótókórró krrosdó yabü zid bainüm? Ó yabü ia kürü ngidü [baptaes ninóp]? Kokean! ¹⁴ Ka bagürwómdóla igó, ka yabü darrü kokean baptaes yórrü, a wata Krrispus akó Gayus. ¹⁵ Ene igósidi, darrü pam gaodó kokea bóktanóm igó, yabü kürü ngidü baptaes ninóp. ¹⁶ (Amkoman, ka ta Stepanas akó oya müót kolpam baptaes ninarre. A kürü koke ngambangólda igó, ka darrü olom baptaes yórrü.) ¹⁷ Ka wata aüdan kolpam baptaes ninarre, zitülkus Kerriso kürü baptaes bainüm koke zirrkapónórr, a wa ma kürü ene [Morroal Bóktan] amgolóm zirrkapónórr. Wa kürü koke zirrkapónórr pamakanan [wirri gyagüpitótóke] bóktanóm. Ka ne nóma ki tónggapórró, wa inzan ki yarile, wamaka Kerrison бүдүлан arüing krrosdó babul yarile.

Kerriso Godón Wirri Gyagüpitótók akó Arüing Pupainürr

¹⁸ Zitülkus módóga, bamrükürrün nidipako,§ i igó gyagüpi tótókdako wagó, Kerrison krrosdó бүдүланkwata bóktan wa gonggo bóktana. A mi, zid bairrün nidipakla, mi amkoman angundakla wagó, ene bóktana Godón arüing pupainda. ¹⁹ Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Ka sab wirri gyagüpitótók pamab wirri gyagüpitótók kolae ninünümo;

Ka sab morroal gyagüpitótók pamab gyagüpitótók küp-kokean ngibtino.”

²⁰ Da ini ia laró bóktana wirri gyagüpitótók pamabkwata? Akó ini ia laró bóktana ini tüpan pamabkwata, wirri umul susümüri nibióbkama bóktanóm? God nómtyenóp ini tüpan pamab wirri gyagüpitótók gonggoako! ²¹ Ka ini poko wialóma, zitülkus God tóba wirri gyagüpitótókdógab ini tüpan pamkolpam gaodó koke ninóp tóbabóka umul apadóm tibiób wirri gyagüpitótókdógab. A God gyagüpitótók esenórr ibü zid bainüm, kibü bóktan amkoman nidi angundako, ki ne bóktan amgol kwarilnürrü Kerrisonkwata. Ini tüpan pamkolpama igó bóktandako wagó, “Ini gonggo bóktana.”

²² [Zu pamkolpama] kibü batodako [wirri tulmil] tómbapónóm igó pupainüm wagó,

† 1:11 Klo-i darrü Grrik kol ngio. ‡ 1:12 Pita Grrik ngia, oya Ibrüu ngi módóga: Sipas. § 1:18 bamrükürrün nidipko, ibü [ngarkwat-koke arról] babula, a i ma sab [metat bólmyan urdü] ogobe. 1:19 Aesaya 29:14

kibü bóktan amkomana. Akó Grrik pamkolpama wirri gyagüpitótók amkündako. ²³ A kidi, ki ma we bóktan amgoldakla wagó, Kerriso krrosdó nurrótókórr. Zu pamkolpama ene bóktandó bodoatódako,* akó Zu-koke nidipko, i ma gyagüpi tótókdako wagó, ene bóktan gonggoa. ²⁴ A idi, God nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, nizan Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, i ini bóktan Kerrisonkwata nóma arrkrrudako, i amkoman angundako wagó, Kerriso Godón arüng akó Godón wirri gyagüpitótók pupainürr, wa nóma nurrótókórr krrosdó mibü zid bainüm. ²⁵ Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene gonggo klama igó, God pamkolpam ok ninóp Kerrison krrosdó amngyelóm. A wa ene kla wirri gyagüpitótókpükü tónggapónórr, da ene gyagüpitótók wirriana pamakanan wirri gyagüpitótókdógab. Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ene arüngkoke klama, God ne kla tónggapónórr. A wa ene kla arüngpükü tónggapónórr, da ene arüng wirriana pamakanan arüngdúgab.

²⁶ Zonaretal, gyagüpi amaikam yabü ngyaben ia yarilürr, God yabü nóma ngibaunürr. Pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó, e wata aüdan kwarilnürrü wirri gyagüpitótókpükü, e wata aüdan wirri pam kwarilnürrü, akó e wata aüdan kolpam kwarilnürrü wirri ngi aipalabaldógab. ²⁷ A God ma inzan kolpam ilianórr, ini tüpan pamkolpama nibióbkwata gyagüpi tótókdako wagó, i gonggo kolpamako, ene igósüm wirri gyagüpitótókpükü pam büódan ngibtanóm. Akó God inzan kolpam ilianórr ini tüpan pamkolpama nibióbkwata gyagüpi tótókdako wagó, i kari ngi kolpamako, ene igósüm wirri ngi pam büódan ngibtanóm. ²⁸ Akó God inzan kolpam ilianórr wirri ngi aipalabaldógabi koke nibióbko ini tüpdü, akó inzan kolpam, ini tüpan pamkolpama nibióbka kak amtyandako. God inzan kolpam ilianórr, ini tüpan pamkolpama inzan nibiób bangóndako, wamaka i pamakan kokeako. Ene igósüm, ene elklazab akó kolpamab küp babulan iade kwarile, ini tüpan pamkolpama ne elklaza akó kolpamabkwata gyagüpi tótókdako igó, i wirri klamako. ²⁹ Ene igósüm, darrü oloman zitülkus babul yarile ikub bagürüm Godón obzek kwata. ³⁰ A oyame e Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mibüka Godón wirri gyagüpitótók nótó pupainürr, wa nóma nurrótókórr krrosdó mibü zid bainüm. Yesu Kerrisonme akó wa ne kla tónggapónórr, God mibü azebda [dümdüm tonarr] pamkolpamzan. Akó oyame mi kolkalakla akó tibi-tibi amarrónakla. Akó oyame mi [aurdü bomarrónakla]. ³¹ Ene igósüm, mi inzan ki ikub bagür kwarila, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Darrü olom ne ubi nóma yarile ikub bagürüm darrü klamankwata, wa ki ikub bagür yarilün wata igókwata, Lod ne kla tónggapónórr.”

2

¹ Zonaretal, ka ngaensingülan yabüka nóma tamórró Godón anikürrün bóktan* büdrratkü, ka küób wirri bóktan opore akó kómal [wirri gyagüpitótóke] koke bóktan namülnürrü, wamaka ka wirri pamla yabükagabi. ² Zitülkus módóga, ka igó gyagüpitótók eserró, ka darrü klambóka koke ki bóktana, ka yenkü nóma namülnürrü, wata ka Yesu Kerrisonkwata ki bóktóna akó igóbóka wagó, wa krrosdó nurrótókórr. ³ Ka yabüka arüngpükü-koke namülnürrü, gumpükü, akó wirri otórrngónpükü. ⁴ Akó kürü bóktan akó bóktan amgol igó koke kwarilürr igó, pamakanan wirri gyagüpitótókdógabi yabü gyagüpitótók alüngüm. A Godón Samua nómtyenóp tóba arüngi wagó, kürü bóktan amkomana. ⁵ Ene igósüm, yabü

* **1:23** Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr igó, God ene [Kerriso], Ibrüu ngi Mesaya, wirribóka ki bles yónürr. Akó igó, darrü pam krrosdó noan emngyelóp, wa amórrórrón yarilürr. We ngarkwatódó, Mesaya koke ki nurrótóke krrosdó. **1:31** Zerremaea 9:24 * **2:1** anikürrün bóktan: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor wialómórróna, Mórrke-mórrke bóktane, testimony. Ngibürr pebadó igó wialómórróna, kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke, mystery.

amkoman banguna koke ki mórrale pamakanan wirri gyagüpitótókdó, a ma Godón arüngdü.

Godón Wirri Gyagüpitótók

⁶ Ki ma wirri gyagüpitótók poko bóktandakla ibüka, gaodó nidipko samuan ngarkwatódó. A ini wirri gyagüpitótók ibü koke-e, ini tüpan pamkolpam ó ini tüpan singüldü pam, sab nibiób arünga bamrüke. ⁷ Koke, ki Godón kwindü wirri gyagüpitótókbóka apóndakla, anikürrün ne wirri gyagüpitótók yarilürr. God ini tüp ngaensingülan nóma tónggapónóm kain yarilürr, wa gyagüpitótók ngaen-gógópan esenórr, mibü elngadóm kómal arról gailüm. ⁸ Ini tüpan singüldü pam babul kwarilürr, Godón wirri gyagüpitótókbóka umul nidi kwarilürr. Ene amkomana, zitülkus i ne umul nóma ki kwarilürr, i Lodón koke ki emkólóp krrosdó, [wirri kómal zyónpükü] nótóke. ⁹ A i tai koke ipüdóp. Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“Darrü oloma kokean esenórr, darrü oloma kokean arrkrurr,

darrü oloma kokean gyagüpi idódürr igó,

God ne elklaza kuri tómbapónórr ibünkü, [moboküpdü ubi] nibióbe Godkamóm.”

¹⁰ A wa tóba Samu zirrsapónórr kibüka† ini angrirrün bóktan okaka amzazilüm. Zitülkus módóga, Godón Samua blaman elklaza bapinda. Wa ta dele bapinda Godón kwindü ne anikürrün elklazako. ¹¹ Zitülkus módóga, darrü pam babulana, umul nótóke darrü paman gyagüpitótók iada. Wata ene paman samu umula, tóba büb kugupidü ne samu-e. Ene dadan ngarkwatódó, darrü pam umul-kóka Godón gyagüpitótók iada, wata Godón Samu-e umul. ¹² Ki darrpan tonarr koke gyagüpi tótókdakla, ini tüpan pamkolpama iazan gyagüpi tótókdako. A God wa kibü tóba Samu tókyenóp igó elklazabóka umul apadóm, God kibü popa ne elklaza tülinóp. ¹³ Akó ki ini elklazabóka büdrratódakla, igó bóktan opore koke, pamakanan wirri gyagüpitótóka kibü ne poko umul tinóp. A ma igó bóktan opore, Godón Samua mibü ne poko umul tinóp, kizan samuan amkoman bóktan müsirrga byóndakla Samuan bóktan opore.‡ ¹⁴ Godón Samu-koke nadü olomdóma, wa bangóna Godón Samudügab elklaza azebóm, zitülkus ene elklaza küp-kokeako oya gyagüpitótókdó. Akó wa gaodó kokea ene elklazab [küp apadóm], zitülkus wata igó kolpam gaodómako ene elklaza amzyatóm, Godón Samu nibióbkame. ¹⁵ Da Godón Samu noakama, blaman elklaza amzyatóda, a darrü amkoman bangun-koke pam babula ene olom amzyatóm. ¹⁶ Ini amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Lodón gyagüpitótókbóka umul ia nótóke,

wa igósidi gaodóma oyabóka umul bainüm?”

Darrü pam babula. A mibü gyagüpitótók Kerrisonzana.

3

Godón Zaget Pam

¹ Da kótó, zonaretal, ka yabüka nóma namülnürrü, ka gaodó koke namülnürrü yabüka bóktanóm, kasan ki bóktarró ibüka, Godón Samu nibióbkama. A ka wata gaodó namülnürrü yabüka bóktanóm, kasan ki bóktarró ini tüpan pamkolpamdó. Inzan yarilürr, e wata ugón gab olmalzan kwarilnürrü, ngómdü, zitülkus e wata ugón bókyenarre Kerrison amkoman angunüm. ² Ka yabü ngóm mor nülinarre a aloan kla koke, zitülkus e ene ngarkwatódó koke kwarilnürrü. Anda, errkya e wata

2:9 Aesaya 64:4 † **2:10** kibü: Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó bóktandako wagó, mibü. ‡ **2:13** Samuan bóktan opore, Grrik bóktan darrü küp módóga: ibüka, Samu nibióbkama. **2:16** Aesaya 40:13

inزانakla. ³ Zitulkus módóga, e wata yabiób kolae ubi mamandakla. Ka umulóla ini amkomana, zitulkus yabü gyagüp kolaea akrranda akó e ongyaltongyaldakla. E ini tonarr nóma tólbældakla, ia inzan kokea igó, e wata yabiób kolae ubi mamandakla? Akó ia inzan kokea igó, yabü tórrmen tulmil wata tüpan pamkolpamab tórrmen tulmilzanako? Amkoman, ene inzana. ⁴ Zitulkus módóga, darrü pama go inzan bóktanda wagó, “Ka Polón mamandóla,” akó darrüpa wagó, “Ka Apolosón mamandóla.” E inzan nóma bóktandakla, e ia wata tüpan pamkolpam kokeakla? Amkoman, e inzanakla.

⁵ E ia gyagüpi tótókdakla, Apolos ia pama? Akó ka, Pol, ia pamla? Ki wata Godón zaget pam nisamli. Ki yabü nolngomólóp Yesun amkoman angunüm. Darrpan-darrpana we zaget tónggapóndamli, Lod kibü ne kla tókyanórr tónggapónóm. ⁶ Ka küp baritürrü, Apolos nae-e wató bangórr, a God ma dódórr wató ninóp. ⁷ We ngarkwatódó, ne pama küp baritóda akó ne pama nae-e bangda, i wirri ngi pam kokeako. God wirri ngi pam watóke; elklaza zid wató dódórr aında. ⁸ Ne pama baritóda akó ne pama nae-e bangda, i nizana Godónkü zagetódamli, akó ibü darrpan-darrpanab darrem sab asi yarile tóbanan müp zaget ngarkwatódógab. ⁹ Zitulkus módóga, ki nizana Godónkü zagetódamli akó e Godón ngaon bwóbzanakla. E ta müótzanakla, God ne kla aelda.

Yesun Zaget Pamab Zaget Sab Nópókórrre

¹⁰ Godón [gail tonarrdógab], ka talkum alangórró wirri umulürrün müót ael pamzan, akó darrü pama wa ibü kwitüm aelda. Da darrpan-darrpana umul-umul yarile wa ia eles. ¹¹ Zitulkus módóga, darrü olom gaodó kokea ngibürr talkum alangóm, ngaensingüldügab ne kla alangórrónako. Ene talkuma darrpan zitül tónggapóndako akó ene zitül wa Yesu Kerriso-e. ¹² Ngibürr pama igó klame aeldako ene talkum kwitüdü: [gold], [silba], ó wirri darrem ingülkü. Ngibürra igó klame: nugup, twal, akó müirr. ¹³ Darrpan-darrpanab zaget sab panzedó yarile akó blamana sab ene zaget eserre, zitulkus ene Ngürrdü Yesu nóma tolkomóle, wa sab blamanab zaget panzedó simarrue. Ene Ngürrdü, Yesu sab tóba zaget olmalab zaget ugón zaz nirre. Sab inzan yarile, wamaka elklaza urdü amselórrónako ibü bapókóm. Akó ene ura sab okaka tirre, darrpan-darrpan oloman zaget ia morroala, ta ia kolae yarilürr. ¹⁴ Ura sab darrü oloman zaget ne koke nóma adünge, wa ne kla elórr ene talkum kwitüdü, wa sab tóba zagetan darrem ipüde. ¹⁵ Ura darrü oloman zaget ne blaman nóma adünge, wa tóba zagetan darrem sab imrüke. Wa sab [ngarkwat-koke arról] koke imrüke, God oya ne kla ekyanórr, a wa sab urdügabzan zid bairrün yarile.

Mi [Godón Gyabi Müótakla]

¹⁶ E ia umul-kókakla igó, e yaib Godón gyabi müótakla akó igó, Godón Samua yabüka nyabenda? ¹⁷ Darrü oloma ne Godón gyabi müót nóma kulaines, God sab oya kulaine. Zitulkus módóga, Godón müót gyabiana, akó e we Godón gyabi müótakla.

Mi Paman Ngi Koke Kwit Amngyel Kwarilo

¹⁸ Darrü oloma tóba koke ki ilklió bülión yarilün. Darrü oloma yabü aodó ne nóma gyagüpi tótók yarile igó, wa [wirri gyagüpitótókpüküma] pamakanan gyagüpitótók ngarkwatódó, wa darrü gonggo olomóm ki bain, igósüm wa wirri gyagüpitótók olomóm iade baine Godón gyagüpitótók ngarkwatódó. ¹⁹ Zitulkus módóga, ini tüpan pamkolpamab wirri gyagüpitótók, ene wa gonggo tonarrako Godón ilküpdü. Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ngibürr kolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, i wirri gyagüpitótókpükümake, a God ma ibü sab [ut-ut nirre] tibiób ilklióbülión gyagüpitótóke.” ²⁰ Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó ta bóktanda

wagó, “Pamkolpama gyagüpi nóma tótókdako igó, i wirri gyagüpitótókpükümako, Lod umula wagó, ibü inzan gyagüpitótókan küp babula.” ²¹ Da módóga, darrü pama myamem ikub koke ki bagür, pam mamóande. Zitülkus módóga, blaman elklaza yabünko yabü morroalóm. ²² Ia ka, Pol, ó Apolos ó Pita ó ini tüp ó arról ó büdül ó errkya ne elklazako ó elnga ne elklaza - blaman yabünko, ²³ akó e ma Kerrisonakla, akó Kerriso Godóne.

4

Yesu Kerrison [Apostol]

¹ E kibü inzan gyagüpi boman kwarilo igó, ki Kerrison zaget pamakla akó kibü zaget asine, Godón kwindü anikürrün bóktan amgolóm morroal ngabkan pamzan. ² Akó elklaza ngabkan pam wata inzan pam kwarile, pamkolpama eserre igó, i tibiób zaget morroal tólbaelórre tibiób wirri pamab ubi ngarkwatódó. ³ Kürüka wata karian klama igó, e ne kürü nóma zaz aindakla ó darrü pama ne kürü nóma zaz kine. Amkoman, ka enan kólba kokean zaz baidóla. ⁴ Ka umul-kókla, ka darrü kolae kla koke tónggapónórró, a ene ma koke amtyanda igó, ka wata dümdüm kla tómbapónórró. Ene wata Lod watóke, kubó kürü nóto zaz kine. ⁵ We ngarkwatódó, e darrü olom zaz ain-gu, zitülkus ene ngürr koke kuri semrróne zaz bainüm. Ene ngürr sab semrróne, Lod Yesu Kerriso nóma tolkomóle. Wa sab zyóndü sidüde, tümündü anikürrün ne klamse akó sab pulkaka tirre pamkolpamab moboküpdü ne gyagüpitótókako. Ene ngürrdü, God ugón sab darrpan-darrpan olom yagüre, morroal nóto tónggapónórr.

Korrint Pamkolpamab Ikub Bagür

⁶ [Zonaretal], ka Apolos akó kólbabóka wialóma yabü darrü kla umul ainüm. Ezan kibü nizan gyagüpi amanikdakla, kürü ubia e ini bóktanbarran [küp ipüdane], “E wata ene kla mamóan kwarilo, wialómórrón ne klame. Darrü kla tónggapón-gu.” Ene igósüm, yabü darrüpa sab ikub koke ki bagür yarilün wagó, darrü umulbain pam wirriana darrü umulbain pamdógab. ⁷ E inzan gyagüpi tótókgu, zitülkus yabü ia nóto wirrian ninóp ngibürrdügab? Darrü inzan olom babulana. Akó yabü ia darrü kla asine, God koke ne kla nókyenóp? Babula. Zitülkus God ta yabü blaman gyaur kla nülinóp, e ikub bagürügu wamaka ene gyaur kla yabünko, a God koke nülinóp.

⁸ E gyagüpi tótókdakla igó, yabü ubi ne elklazako samuan ngarkwatódó, yabü blaman asiko! E gyagüpi tótókdakla igó, e mórrel kolpamóm kuri bainarre samuan ngarkwatódó! A ene amkoman kokea! E kingzan tórrmen tómbapóndakla, enana ki, yabü umulbain pam nidipakla, kingzan tórrmen koke tólbældakla! Kürü ubi igósüma, e amkoman kingzan ki nyaben kwarila, igósüm ki ta kingzan iade ki nyaben kwarila yenkü! ⁹ Zitülkus módóga, ka inzan gyagüpi tótókdóla: God kibü, ki apostol nidipakla, kuri sirrbüne tai dómdóm pokodó blaman pamkolpamab obzek kwata, wamaka pam büdülümpükü akrranóm kaindakó pam akrran bwóbdü,* da kubó kolpama ibü ola ngabkan kwarile büdülüm nóma kaindakó. Zitülkus módóga, blaman pamkolpama kibü ngabkandako, [anerru] akó ini tüpdü pamkolpam, ia kubó laróga tólbæele kibüka. ¹⁰ Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, ki gonggoakla zitülkus ki Kerrisonkü zagetódkakla! A e ma gyagüpi tótókdakla igó, e [wirri gyagüpitótókpükümakla] zitülkus e Kerrison amkoman angundakla! Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, kibü arüng babula, a e ma gyagüpi tótókdakla, e arüngakla samuan ngarkwatódó! E gyagüpi tótókdakla igó, ene

3:20 Wórr Peba 94:11 * **4:9** pam akrran bwób, Mórrke-mórrke módóga: arena. Ini bwóbdü Rrom pamkolpama abün-abün barngin tulmil barngin kwarilürr akó abün pamkolpama ngabkanóm togoblórr. Darrü barngin tulmil módóga, tümün müótüdü kolpama [laonpükü] ki gazirr kwarilürr akó ngibürr nurr larpükü, da i ki nurrbarinürr.

morroala, pamkolpama yabü nóma agürdako, a ene taia, i kibü koke nóma agürdako! ¹¹ Ngaendógab kókó errkya ini tonarrdó, ki wata alomakla akó nae anónomakla, ki praka mórrkenyórr bameldakla, kibü kle-kle akrrandako, akó kibü müót babulanako. ¹² Ki wirri arüngi zagetóda kibiób tange. Kibü nóma bamórrdako, ki ma Godón amtindakla ibü bles bainüm. Kibü wirri müp nóma alióndako, ki darrem koke akondakla. ¹³ Kibübóka obae bóktan nóma alióndako panzedó, ki ma ibüka morroal poko bóktandakla. Pamkolpama kibü inzan bangóndako, wamaka ki biza-akla, ó ki tómanpükümakla, spondógab ne kla bomasdako akó baguldako. Ngaen ene inzan yarilürr, akó errkya ene wata inzana.

Polón Ubi Igósüma, Korrint Pamkolpama Oya Tonarr Mamoan Kwarile

¹⁴ Ka ini elklaza igósüm koke wibalómdóla yabü büódan ngibtanom, a ene igósüm yabü dümdüm akyanüm, zitülkus e kürü moboküpdü olmalzanakla. ¹⁵ Enana aprrapórr yabü 10,000 ngabkan pam asiko, Yesun amkoman nidi angundako, yabü ab wata darrpana. Zitülkus módóga, ka Kerriso Yesuka dabyórrünzanla, ka yabü abóm kuri bairrü Godón [Morroal Bóktandóma]. ¹⁶ We ngarkwatódó, ka yabü arüngi byaldóla kürükagabi tikó apadóm. ¹⁷ Aebókamde, ka Timotin yabüka zirrapóndóla, kürü moboküpdü olomzan nótoke, kürü nóto tangamtinda amkoman moboküpi, Lodka dabyórrün. Wa sab yabü akó umul-umulan ngibtine, ka ia ngyabendóla Kerriso Yesuka dabyórrünzanla, kasan umul baindóla blaman bwób-bwób sosdó.

¹⁸ E ngibürra ikub bagürdakla igó, e wirri kolpamakla, gyagüpi tótókde ka yabüka kokean tamo. ¹⁹ A kari pokoa ka ma sab yabüka tamo, Lodón ne ubi nóma yarile, akó ka sab umul baino ia ini ikub bagür kolpama wata ikikdako, ta ia ene amkomana, Godón arüng ia asine ibüka. ²⁰ Zitülkus módóga, God pamkolpam nóma balngomólda Kingzan, ibü ene bóktana koke amtyanda igó, i Godón pamkolpamako. A Godón arüng ibükama, ne klama amtyanda igó, i Godón pamkolpamako. ²¹ Yabü ia tai laró ubia? Ia ka yabüka bidampükü tamo yabü dümdüm bütanom? Ó ta ia ka yabüka tamo [moboküpdü ubidü] akó mómók tonarrpükü?

5

Kol Gómól Asi Yarilürr Korrint Pamkolpamab Sosdó

¹ Amkoman, kolpama pupaindako wagó, kol gómól asine yabü aodó: darrü pama tóba aban kolpükü utóda. Enana Godónbóka umul-kók pamkolpama inzan kolae tonarr koke tómbapóndako. ² Akó e ikub bagürdakla igó, e arüngpükümakla samuan ngarkwatódó, enana ene kolae tonarr asine! E ia gyaur koke iadeakla ini paman kolae tonarrdó? E ia ene pam koke iade piküp inarre yabiób kwóbbazen pokodó tótókóm? ³⁻⁴ E ki elenarre, zitülkus, enana ka babulóla yenkü büban kwata, kürü samu asine yenkü. Akó ka mibü [Lod] Yesun ngidü oya kuri zaz yórrü, ini tonarr nóto tónggapónórr, wamaka ka yenkü asinla. E nóma kwób bazeno, akó kürü samu asi yarile yenkü akó mibü Lod Yesun arüng asi yarile ola. ⁵ Ini pam amanikamke yabü kwóbbazen pokodógab. Inzande, e ene pam [satanian] tangdó ingirre, igósüm wa sab azid aenge büban kwata akó wa sab kolae tonarr iade elóke, da zid baine Lodón Ngürrdü.

Korrint Pamkolpama Pam Yusle Kolae Tonarr Nidi Tólbael Kwarile

⁶ Yabü ikub bagür morroal kla kokea. E ia umul-kókakla igó, aüd ista kubó zaget apóne ene dudu ploadó, tai kókó dudu plaoa por baine? Inzana, ini darrpan paman kolae tonarranme, abün pamkolpama sab aprrapórr kolae tonarr tómbapórrre. ⁷ We ngarkwatódó, e ngaep ist amórrre, igósüm e küsil plaoazan kwarilo ist-koke, zitülkus e amkoman Godón [kolkal] pamkolpamakla. Zitülkus módóga, Kerriso nurrótókórr mibü [aurdü amanóm]. Wa ene [sip] kupozana, Zu pamkolpama ne kla amkaldako

[Büdül Kórzyón Tóre] ngürrdü. ⁸ We ngarkwatódó, mi gyagüpi ki ódód kwarila igó, mi Godón pamkolpamakla. Büdül Kórzyón Tóre ngürrdü, Zu pamkolpama blaman ngaep ist amandako. Ene inzana, mi koke ki ngyaben kwarila ngaep tulmil tómbapónde. Mi wata kolaean akó kle-kle tonarr piküp nirre. [Ist-koke Brred Tórem] ⁷ ngürrüm, Zu pamkolpama ist-koke brred alodako. Ene inzana, mi kolae tulmilpükü koke ki ngyaben kwarila, a mi amkoman moboküpi ki ngyaben akó amkoman bóktan ki büdrrat kwarila.

⁹ Kürü darrü wialómórrón peba mórragdó yabüka, ka inzan wialómórró kagó, “E inkü gómdamal bangun-gu, ngibürr kolpampükü nidi utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko.” ¹⁰ Ka tüpan pamkolpamabkwata koke wialómórró, ini kla nidi tómbapóndako ó ubia nibiób azebda abün elklazam ó gazirr-gazirr gómól pam nidipko ó obae god nidi bütókdako. Gaodó kokea ibü kórzyónüm; ibü kórzyónüm e ki nurrbarina akó ini tüp ki amgütane. ¹¹ Ka müsirrga ainüm kaindóla, ka nibióbkwata wialómórró. Igósa, e ngibürr kolpampükü gómdamal bangun-gu, tibiób inzan nidi ngibliandako zonaretal Yesun ngidü, a ma ngibürr kolpampükü nidi utódako, tibiób kol ó morwal koke nidipako, ó ubia nibiób azebda abün elklazam ó obae god nidi bütókdako ó ngibürr kolpamabkwata obae bóktan nidi alióndako panzedó ó ngyepam gorrgorr nidipko ó gazirr-gazirr gómól pam nidipako. Inzan kolpampükü gómdamal bangun-gu akó e inkü koke alongalo kwarilo.

¹²⁻¹³ Ka yabüka koke wialómórró, tüpan pamkolpampükü gómdamal bangun-gum, zitülkus kürü dümdüm babula sosdó koke nidipko ibü zaz bainüm. God sab ibü wató zaz nirre. E ia yabü sos kugupidü nidipko, ibü koke iade zaz baindakla? Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “E kolaean pam ki piküp inane yabü kwóbbazen pokodó tótókóm.”

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpana Kotóm Koke Ki Bain Kwarila

¹ Darrü oloman ongyal asi nóma yarile darrü olompükü yabü aodó akó wa oya nóma idüde kotóm amkoman bangun-koke zazab obzek kwata, wa büód ki yarile! A wa Godón pamkolpamdó ki wame ibü bamtinüm oya ongyal bóktan arrkrum.

² E ia umul-kókakla igó, Godón pamkolpama sab elnga ini tüpan pamkolpam idi zaz nirre? Akó zitülkus e sab ini tüpan pamkolpam zaz nirre, e ia gaodó kokeakla kari ongyal zaz bainüm? ³ E ia umul-kókakla igó, mi sab anerru zaz nirre? Da módóga, e ia gaodó kokeakla darrpan-darrpan ngürrab ongyal zaz bainüm? ⁴ We ngarkwatódó, yabü darrpan-darrpan ngürran ongyal asi nóma kwarile, ene ongyal bóktan sos kolpamdó simarruane zaz bainüm. E nibiób gyagüpi bomandakla igó, ibü ngi babulako, i ta gaodómako yabü ongyal zaz bainüm. ⁵ Ka ini poko wialóma yabü büódan ngibtanóm. Da ia darrü [wirri gyagüpitótókpükü] pam babula yabü aodó, gaodó nótoke amkoman bangun pamab ongyal zaz bainüm? ⁶ A darrü zonareta ma darrü zonaret kotóm ódódá, inzan zazab obzek kwata, amkoman bangun-koke nidipko! Ene wa morroal kokea!

⁷ E yabiób darrpan-darrpan kotóm nóma amarrudakla, e wata kuri bainga Godón ilküpdü, zitülkus yabü tulmil inzan kokeako Godón pamkolpamab tulmilzan. Ia ngibürr zonaretala yabüka dümdüm-koke tonarr alngóndako? I ki tómbapónónóm, ibü kotóm amarrugu! Ia ngibürr zonaretala yabü ilklíó bülióndako darrü kla apadóm yabükagab? I ki yazebnóm, ibü kotóm amarrugu! ⁸ A e ma yaib dümdüm-koke tonarr alngóndakla ngibürr pamkolpamdó akó e ibü ilklíó bülióndakla darrü kla apadóm ibükagab. Akó ene kolpam yabü zonaretalko!

9-10 E ia umul-kókakla igó, dümdüm-koke tonarr pamkolpama sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan? E ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió büliónüm ini bóktane wagó, dümdüm-koke tonarr pamkolpama sab ene bwóbdü barrbüne! Inzan pamkolpama sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan: Ngibürr pamkolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, ó obae god nidi bütókdako, pam gómól akó kol gómól kolpam, pam ngibürr pam nidi ok baidako tibióbka büódan sarrgi tórrmen tólbaelóm, kamad pampükü nidi utódako, kamad kolpükü nidi utódako, gómól pam, ubia ne kolpam azebda abün elklazam, ngyepam gorrgorr nidipko, obae bóktan ne kolpama alióndako ngibürrabkwata panzedó, ó gazirr-gazirr gómól pam. ¹¹ E ngibürr ngaen inzan pamkolpam kwarilnürü. A God ma yabü kolae tonarr bagulürr. Wa yabü [kolkal ninóp akó tibi-tibi amanórr] tóbankü. Akó wa yabü [dümdüm tonarr] pamkolpamóm ninóp. Mibü God ene blaman kla tómbapónórr Lod Yesu Kerrisokama akó tóba Samudüma.

Mi Godón Ngi Wirri Kwitüm Ki Emngyelórre Mibiób Bübi

¹² E ngibürra inzan bóktandakla igó, “Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm.” Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr kla morroal kokeako kürü tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm, a ka darrü kla koke ok ino kólba alngomólóm arüngi. ¹³ E ngibürra inzan bóktandakla igó, “Alo bikómane akó bikóm aloane.”* Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, da God sab ibü nizan kolae nine. Da God mibü büb koke ok baidna kolae sarrgi tonarr tómbapónóm. A mibü büb asine Lodónkü zaigetóm. Akó Lod módóga, mibü büb balngomólóm. ¹⁴ God Lodón бүдүдүgab irsümülürr akó wa sab mibü ta sirsine tóba arüngdügab. ¹⁵ E ia umul-kókakla igó, yabü büb Kerrison büban il tizako? Ka ia Kerrison büban il tiz ipudo akó pam apyón kolan бүbdü dayóno? Kokean! ¹⁶ E ia umul-kókakla igó, nadü pama dabyónnda pam apyón kolpükü, ibü büba darrpan baidamli? Ene amkomana, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana inzan bóktanda wagó, “Nizana ama darrpan бүbüm baini.” ¹⁷ Da nadü oloma Lodka dabyónnda, ibü samua darrpan baidamli.

¹⁸ E kolae sarrgi tonarr gum angón kwarilünke. Blaman ngibürr ne kolae tonarr, oloma ne kla tólbaelda, ene oya büban kalkumadako, a nadü oloma kolae sarrgi tonarr alngónnda, wa tóba бүbdü kolae tonarr alngónnda. ¹⁹ E ia umul-kókakla igó, yabü ne бүbako ene Godón Samuan [gyabi müótako], yabü büb kugupidü nótoke, God yabü noan nókyenóp? E Godónakla, e yabian kokeakla. ²⁰ Zitülkus módóga, God yabü wirri darrem klame† bumiógürr. We ngarkwatódó, e Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelórre yabiób bübi.

7

Ikik Bókran Bóktan Kol Bumióg Tonarrankwata

Wa Taia Yesun Amkoman Angun Pamdó, Kol Amiógüm akó Wankü Utüm

¹ Kürü ubia yabü bamtin bóktan poko akonóm, e ne kla wiselómarre kürüka. E wiselómarre igó, “Ene morroalana igó, darrü pama kolpükü koke umtule, be?” ² Ó, ene morroala, a zitülkus abün pamkolpama inkü utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, ene morroal igósa, darrpan-darrpan paman tóbanan kol asi ki warilün akó darrpan-darrpan kolan tóbanan müór asi ki yarilün. ³ Müóra koke ki bangó tóba

* **6:13** Ngibürr Yesun amkoman angun kolpama Korrintüm ini poko aprrapórr bóktónóp, zitülkus i gyagüpi tótók kwarilürr igó, “Marü büban ubi alom nómada, da ma elo-o. Inzana marü büban ubi sarrgi tonarr tónggapón nómada, da wa taia ene kla tónggapónóm popa kol ó pampükü.” **6:16** Bwób Zitül 2:24 † **6:20** Ene wirri darrem kla módóga: Wa tóba darrpanan siman olom ekyanórr krrosdó nurrótókóm.

kolpükü utüm, akó kola dadanzan koke ki bangó tóba müörpükü utüm. ⁴ Zitülkus módóga, kolan dümdüm babula tóba müördü bóktanóm wagó, “Kürü kólbakama ka laró tónggaponó kólba bübi,” a ene dümdüm tóba müóran tóbakama. Ene dadan ngarkwatódó, müóran dümdüm babula ene poko bóktanóm tóba bübankwata, a ene dümdüm tóba kolan tóbakama. ⁵ Marü kol ó müór asi nómade, bangón-gu wankü utüm, wata e nizana ubi nóma baini koke utüm kari ngarkwatóm, ugósüma e tóre namüli. Da ene kakóm, e yabiób büb akó darrpan pokodó ugón nüdüdi, yabü satania kolae tonarr tómbapónóm alngomól-gum, zitülkus nabea yabiób büban ubi alngomólóm. ⁶ Ka ini poko yabü tangbamtinüm wialómdóla. Wa arüng bóktan kokea. ⁷ Kürü ubi igósüma, blaman pam kazan kwarile, kol-koke. A darrpan-darrpan pamab tibióban [gyaur kla] asine Godkagab; darrpan paman go ini gyaur klama, darrüpan go ene gyaur klama.*

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol-koke Pam akó Kóble

⁸ Ka kol-koke pam, pam-koke kol, akó kóbledó igó bóktandóla wagó, ene morroala yabü metat inzan ngyabenóm kazanla, kol-koke. ⁹ A e ne gaodó koke nómadakla yabiób büban ubi balngomólóm, e kol ó pam ki bumióggnórre. Zitülkus módóga, e o azitüm nabe nóma kaindakla, ene morroala kol ó pam bumióggüm.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Kol Bumiógürrün Pam akó Pam Bumiógürrün Kol Nidipako

¹⁰ Kol bumiógürrün pam akó pam bumiógürrün kol nidipako, ka yabü ini arüng bóktan akyandóla wagó, darrü kola tóba müór koke ki amgat. Ini arüng bóktan kürükagab kokea, a Lodkagab. ¹¹ A wa ne nóma amgüte, wa metat inzan ki ngyaben warile, müór-koke. Oya ubi akó amióggüm nómade, wa alkomóle tóba müördü saul bainüm. Akó müóra tóba kol koke ki zumanik.

Ikik Bókrran Bóktan Ibükwata, Amkoman Bangun-koke Kol ó Morwal Nibióbko

¹² Ka ne poko bóktanóm kaindóla kürükagabia, a Lodkagabi koke.† E barre, ka yabüka igó poko bóktandóla wagó, darrü zonaretan kol asi nóma warile, amkoman bangun-koke nótóko, akó wa ubi baindo wankü ngyabenóm, da wa oya koke zumanike. ¹³ Akó darrü kolan müór asi nóma yarile, amkoman bangun-koke nótóke, akó wa ubi bainda wankü ngyabenóm, da wa oya koke amanike. ¹⁴ Zitülkus módóga, amkoman bangun-koke nadü müóra, oya God tóbankü kuri ipüde‡ oya kolanme. Akó amkoman bangun-koke nadü kolo, oya God tóbankü kuri upude oya amkoman bangun müóranme. Koke ne nóma, God ibü olmal koke ki yazebe, a errkya God ta ibü azebda. ¹⁵ A ene amkoman bangun-koke müór ó kolan ne ubi nómada amgatóm, wa ki amgat. Ene pokoa ne nóma tómbapóne, ene amkoman bangun müóra tóba koldó myamem arróbórrón koke yarile, ó ene amkoman bangun kola tóba müördü myamem arróbórrón koke warile. A gaodó ne nómada, bürrgrratgu, zitülkus God mibü paudüdü ngyabenóm wató ngibtaunóp. ¹⁶ Kol, marü müóra aprrapórr zid baine marüme. Ene dadan ngarkwatódó, müór, marü kola aprrapórr zid baine marüme.

Blaman Darrpan-darrpana Wata Inzan Kwarilo, God Mibü Ne Ngarkwatódó Sirrbünürr

¹⁷ Enana ka ini kla wialóma, blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün, Lod yabü ne ngarkwatódó sirrbünürr akó e iazan ngyaben kwarilnürü,

* **7:7** gyaur kla: Darrü gyaur kla aprrapórr módóga, morwal kol bumióg. Akó darrü ma módóga, morwal kol bumióg-koke ngyaben kolae tonarr tómbapón-koke. **7:10** Metyu 5:32; 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18 † **7:12** Lodkagabi koke: Yesu wata Zu pamkolpam umul bain yarilürr, igósidi wa ini pokoaankwata koke bóktanórr. ‡ **7:14** God tóbankü kuri ipüde: Ini bóktanán küp inzan kokea igó, ene amkoman bangun-koke müór kuri zid ine. A küp módóga, wa taia tóba kolpükü ngyabenóm akó i nizana amkoman bangun pamkolpamdómamli.

God yabü nóma ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Ini we dadan arüing bóktana, ka ne kla arrbündóla blaman sos kugupidü. ¹⁸ Ia darrü paman [gyabi sopae ugón singgapirrün] yarıürr, God oya nóma ngisaunürr? Oya sopae singgapirrün timam koke ki amanik. Ia darrü paman gyabi sopae ugón singgapin-koke yarıürr, God oya nóma ngisaunürr? Oya gyabi sopae koke ki singgapin. ¹⁹ Paman gyabi sopae singgapin wirri kla kokea, akó gyabi sopae singgapin-koke enta wirri kla kokea. Godón gida bóktan pokoS mamóanóm amkoman wirri klama. ²⁰ Blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün, e iazan ngyaben kwarilnürrü God yabü nóma ngibaunürr. ²¹ Ma ia [leba zaget] olom namülnürrü, God marü nóma ngimaunürr? Ma yakolaegu. A marü ne darrü kwat asi nóma yarile popa olomóm bainüm, ene morroala e ene kwat mamóanlo. ²² Yakolaegu, zitülkus leba zaget olom nótó yarıürr, Lod oya nóma ngisaunürr, wa ma Lodón popa pama. Ene dadan ngarkwatódó, wa popa pam nótó yarıürr God oya nóma ngisaunürr Lodka dabyónüm, wa Kerrison leba zaget oloma. ²³ God yabü wirri darrem klame bumiógürr, igósidi e pamab leba zaget kolpamómzan koke ki bainane, ibü bóktan arrkrudügabi. ²⁴ Zonaretal, blaman darrpan-darrpana wata inzan ki ngyaben kwarilün Godkü, e iazan ngyaben kwarilnürrü, God yabü nóma ngibaunürr.

Ikik Bókrran Bóktan Morwal akó Kol Bumiógankwata

²⁵ E wialómarre ibükwata, pam ó kolpükü koke nidi kuri bazurrurr. Kürü arüing bóktan Lodkagabi babula ibükwata. A ka kólba gyagüpitótók pupaindóla. Ka ini pokozan wialómdóla, e gaodómakla kürü amkoman angunüm Lodón gyaur tonarranme kürüka. ²⁶ Zitülkus errkya wirri müpa tólbaeldako Yesun amkoman angun pamkolpamdó, ka igó gyagüpi tótókdóla, ene morroala e wata inzan kwarilo, ezanakla errkya, morwal ó kol-koke. ²⁷ Ia ma kol amiógürrünla? Ma darrü kwat ta amkün-gu moba kol amaniküm. Ia ma kol amióg-kokela? Ma kol ta amkün-gu. ²⁸ A ma ne kol nóma zumigo, ma kolae tonarr koke tónggapono. Akó darrü kola, pampükü koke nótó umtule, wa ne müör nóma amige, wa kolae tonarr koke tónggapóne. A kol ó pam nidi bumiógdako, i sab abün müpdü kwarile ini ngyabendó, akó kürü ubia e ini müpdü koke kwarilo.

²⁹ Zonaretal, kürü bóktanán küp módóga, ini tonarra kuri tugupurr tübine. Da e errkyadógab yakolae koke kwarilo ini ngyabenankwata. Kolpükü nidipko, i inzan ki ngyaben kwarilün wamaka ibü kol babulako. ³⁰ Nidi yóndako, i inzan kwarile wamaka i koke yóndako. Bagürwómpükü nidipko, i inzan kwarile wamaka i bagürwómpükü kokeako. Elklaza nidi bumiógdako, i inzan kwarile, wamaka ene elklaza ibü kokeko. ³¹ Da módóga, ini tüpdü ngyaben nidi ódóddako, i inzan kwarile, wamaka i zirrgüp koke artümüldako ene ngyabendó. Zitülkus módóga, mi ini ne tüpdü ngyabendakla, wa blakón pokodó tótókdase tóba blaman elklazapükü.

³² Kürü ubia e yakolae koke kwarilo. Kol koke nótó kuri zumige, wa zirrgüp artümülda Lodón zagetódó. Wa gyagüpi ódódda, wa ne kla tómbapóne Lodón bagürwóman ngitanóm. ³³ A kol nótó zumiógürr, wa zirrgüp artümülda ini ngyaben elklazadó. Wa gyagüpi ódódda, wa ne kla tómbapóne tóba kol bagürwóman ngitanóm. ³⁴ Da oya ninis gyagüpitótókamli. Müör koke nótó kuri amige ó pampükü koke nótó kuri umtule, wa zirrgüp artümüldo Lodón zagetódó. Oya ubia tóba dudu arról Lodón akyanóm. A müör nótó amiógürr, wa zirrgüp artümüldo ini ngyaben elklazadó. Wa gyagüpi ódóddo, wa ne kla tómbapóne tóba müör bagürwóman ngitanóm. ³⁵ Ka yabiób morroalóm wialómdóla, yabü arrkrum; ka

§ 7:19 Godón gida bóktan pokó: Paman gyabi sopae singgapin darrü Godón gida bóktan pokó ta yarıürr, God Zu pamkolpam ne kla nókyenóp. A ini atang pokoa igó klambóka apónda, God ibü ne gida bóktan pokó nülinóp, Yesun amkoman angun pamkolpam.

yabü arüng bóktan koke akyandóla. Kürü ubia, e dümdüm elklaza tómbapónane, Yesun amkoman angun pamkolpama ne kla ki tómbapón korale akó e yabiób dudu gyagüpitótók Lodón zaigetódó irrbürre.

³⁶ Aprrapórr darrü pama gyagüpitótók apadóda tóba arrearrón ngul olom koke amiógüm, enana ene ngul oloma gyagüpitótók warilürr igó, “Sab wa kürü kümige.” Da solkwat ene pama gyagüpi tótókda wagó, wa tóba arrearrón ngul olom morroal koke angónnda, zitülkus wa oya koke amiógda. Akó wa aprrapórr o azitüm nabe kaina. Akó wa aprrapórr tóba küp bamkónnda wagó, i ki bumigam. Wa ki tónggapó wa ubizane.* Wa kolae tonarr koke tónggapónnda. I ki bumigam. ³⁷ A aprrapórr ene pama karrkukus gyagüpitótók esene ene ngul olom koke amiógüm. Akó darrü klama aprrapórr oya koke zirratakda ene ngul olom amiógüm, a wa gaodó yarile tóba ubi mamóanóm. Akó wa tóba gyagüpitótók kuri esene oya koke amiógüm, wa ta dümdüm kla tónggapóne. ³⁸ Da módóga, tóba arrearrón ngul olom nóto amiógda, wa dümdüm kla tónggapónnda. Da koke nóto amiógda, wa ma tai amkoman morroal kla tónggapónnda.

Ikik Bókrran Bóktan Kóbleabkwata

³⁹ Müörpükü kol wa müördü arróbórróno, oya müör arrólzane. A oya müóra ne nóma nurrótóke, oya popada darrü pam amiógüm tóba ubidügab. A wa inzan pam amige, Lodka nóto dabyórrüna. ⁴⁰ Da kürü gyagüpitótókdógab, wa sab wirri bagürwómpükü nyaben warile, wa ne müör koke nóma amige. Akó ka gyagüpi tótókdóla kagó, Godón Samu ta kürüka asine akó kürü wató tangkamtine ini bóktan wialómóm.

8

Obae Godódó Urdü Amselórrón Ne Alóng Kla

¹ E wialómarre inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne alóng kla alióndako. Ene amkomana, e ne poko bóktandakla igó, mibü blamanab umul asine. Pamkolpama elklazabóka nóma umulako, i gyagüpi tótókdako igó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógabi. A pamkolpamab [moboküpdü ubi] ngibürr pamkolpamdó nómade, ibü amkoman banguna dódórr baında. ² Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri umula, wa ma küsilana umul apadóm, wa umulürrünzan ki yarile. ³ A darrü oloman moboküpdü ubi Godka nómade, God oyabóka umula.

⁴ We ngarkwatódó, inikwata, obae godódó urdü amselórrón ne alóng kla alióndako, ka bóktandóla kagó: mi umulakla igó, obae god babulako akó God wata darrpana. ⁵ Enana ngibürr godbóka ngibliarrón asiko ia kwitüdü ó tüpdü - (anda, abün “god” akó abün “lod” asiko) - ⁶ mibü wata darrpan Goda. Wa Aba, blaman elklaza noakagab togobórr akó mi noankü nyabendakla. Akó wata darrpan Lod asine, Yesu Kerriso, blaman elklaza noakama tólbaelóp akó mi noanme arrólakla.

⁷ A ngibürr amkoman bangun pamkolpam umul kokeako igó, obae god babulako. I wata obae god gyagüpi bomandako, i ngaenzan kain kwarilürr. Da i inzan alóng kla nóma alóngdako, i gyagüpi tótókdako igó, ene alóng kla obae godódó urdü yamselóp. Akó zitülkus ibü gyagüpitótókan arüng tai babula umulüm, ia morroala ó kolaea, ibü gyagüpitótók tómanpükümako. ⁸ A alóng klama mibü Godón minggüpanan koke amarruda. Mi ne koke nóma elóngórrre, mi darrü kla koke arerre. Akó mi ne nóma elóngórrre, ini klama mibü koke tangtamtirre.

* **7:36** Ini atang poko Grrik bóktane, oya darrü küp módóga: Aprrapórr darrü pama gyagüpi tótókda wagó, wa tóba ngul olom morroal koke angónnda, zitülkus wa oya koke ok aında müör amiógüm. Akó ene ngul oloma aprrapórr tóba müör amióg pail arrgratódó. Akó ene pama aprrapórr tóba küp bamkónnda wagó, oya ngul oloma müör ki amióg. Wa ki tónggapó wa ubizane.

⁹ A e gyagüpi nóma tótókdakla igó, ene wa dümdüma obae godódó urdü amselórrón alóng kla alóngóm, e umul-umul kwarilo, ene klama ibü kolae kwat koke nómtyerre, nibiób gyagüpitótókan arüng babulako. ¹⁰ Aprrapórr ma umulóla obae god babulako, da obae godan [ótók] müótüdü wamo ola alóng kla alóngóm. Akó aprrapórr darrü oloma, noan gyagüpitótókan arüng babula, wa marü asenda alóng kla alóngde. Oya ia arüng koke ekyene alóng kla alóngóm, obae godódó urdü amselórrón alóng kla? ¹¹ Da ini zonaret, noan gyagüpitótókan arüng babula, wa kolae baine marü umulanme. A Kerriso oyankü ta nurrótókor. ¹² Da ma inzan kwata kolae tonarr nóma tónggapóndóla moba zonaretaldó akó i darrü kla tónggapóndako, i ne klambóka gyagüpi tótókdako wagó, ene kolaea, ma Kerrisoka kolae tonarr tónggapóndóla. ¹³ Da módóga, ka ne darrü kla nóma elóngo akó olgabi kürü zonareta sab darrü kla tónggapóne, enana wa gyagüpi tótókdá ene kolaea ene kla tónggapónóm, ka sab alóng kla kokean elóngo, kólba zonaret kolae tonarrdó ódódgum.

9

[Apostolab] Dümdüm

¹ Ka ia popa kokela? Amkoman, ka popadóla, zitülkus ka pamab gidadó arróbórrón kokela. Ka ia apostol kokela? Ia ka mibü Lod Yesun koke eserró? E umulakla wagó, ka Lod Yesun kuri eserró.* Akó e Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainarre kürü zagetódógab, ka ne zaget tónggapórró Lodónkü. ² Enana ka apostol kokela ngibürrab ilküpdü, amkoman e yaib umulakla igó, ka we klama! Zitülkus módóga, e Yesuka dabyórrünakla akó ini klama amtyanda wagó, ka apostolóla.

³ Kolpama kürü nóma zaz aindako,† ka kólba bódlangóm kaindóla ini bóktane. ⁴ Igó, ia kibü ene dümdüm babula alo akó anón klamóm kibü zagetan darremóm? Amkoman, kibü dümdüm asine! ⁵ Ngibürr apostol akó Lodón zoretal akó Pita‡ ibü dümdüma tibiób kol inkü tótókóm. Ki ne kol bumiógürrün nóma ki kwarila, kibü ene dümdüm ia babula kibiób amkoman bangun kol kinkü tótókóm? Amkoman, kibü dümdüm asine! ⁶ O ia wata kótó akó Barrnabas mani zaget tómbapón ki namüli kibiób ngyabenóm? ⁷ Gazirr pama nóma zagetóda tóba kantrri adlangóm, wa ia tóba mani ki amarru yarile tóba gazirr elklaza bumiógüm? Koke! Pama [grreip] zid nóma aritóda, wa ia koke elo-e tóba grreipdügab? Amkoman, wa sab elo-e! Pama [sip] ó [gout] nóma ngabkanda, wa ia ibü ngóm mor sab koke enóne? Amkoman, wa sab enóne!

⁸ Ka ia ini poko wata pamakanan gyagüpitótókdógab bóktandóla? Koke! Gida-a ia dadan klambóka koke apónda? Amkoman, gida-a inzan bóktanda! ⁹ Zitülkus módóga, Mosesón gidadó igó wialómórróna wagó, “Sye koke ki amel koralón [kauan] tae piküp bainüm alogum, wazan oya zaget tónggapónda, agóltagólde küp ausüm [witüdügab].”§ Ia God kauabkwata yakolaeda? Koke. ¹⁰ Ia amkomana, wa ini poko kibünkü bóktanórr, oya zaget pam nidipakla? Amkoman, ini poko kibünkü wialómórr, zitülkus nóto kesu angónda akó küp nóto ausda, i nizana ene zaget ki tónggapóni, [gedlóngóm baindi] i sab abülan poko ipüdi. ¹¹ Zitülkus samuan morroal küp kidi baritóp yabü aodó, da wa taia ki ne büban elklaza yabükagab

* **9:1** Pol Lod Yesun esenórr wa Zerrusalem wirri basirrdügab nóma wamlórr Damaskus wirri basirrdü. (Apostolab Tórrmen 9:3-5) † **9:3** Ngibürr kolpama bóktónóp igó, Pol apostol koke yarilürr, zitülkus wa darrü kla koke ipadórr ibükagab. ‡ **9:5** Pita Grik ngia, oya Ibrüu ngi módóga: Sipas. § **9:9** Ma Duterronomi 25:4 ngakanke. Kauan dümdüm asi yarilürr alo apadóm tóba zagetódógab. Dadanzan apostolab dümdüm asi yarilürr ibü ngyaben elklaza azebóm we pamkolpamdógab, i nibióbka amgoldako akó umul baidako.

nóma yazebrrre. ¹² Zitülkus ngibürr Godón zaget pamab dümdüm asine yabükagab ngyaben elklaza azebóm, amkoman, kibü dümdüm wirria ibü dümdümdügab.

A ki ma ini dümdüm koke mamunóp. Da ki azid aengóp, a ki elklazam koke batop, igósüm ki Kerrisonkwata Morroal Bóktanán kwat anómóm koke kwarilürr.

¹³ Amkoman, e umulakla igó, [Godón Gyabi Müótüdü] nidi zagetódako, i darrü poko apadódako ene alo klamdógab, pamkolpama ne kla amarrudako Godón Gyabi Müótüdü Godón aliönüm. [Altadó] nidi zagetódako, i kari murr poko azebdako ene [urdü amsel lardógabi], pamkolpama ne kla amarrudako altadó Godón aliönüm.

¹⁴ Ene dadan ngarkwatódó, Lod arüangi bóktanórr wagó, Morroal Bóktan nidi adrratódako, i gaodó ki kwarilün ngyaben elklaza azebóm ibükagab, ibü bóktan nidi arrkrudako.

¹⁵ A ka küób darrü inzan dümdüm kokean mamóarró. Akó ka ini poko igósüm koke wialómdóla igó, e sab kürüka inzan elklaza tólbael kwarilo. Ka ne ngyaben elklaza nóma ki yazeba darrü olomdógab, ka kólba dümdüm ki imrüka ikub bagürüm igó, ka darrü kla koke ipadórró yabükagab. Kürü бүдүлүм morroala ngyaben elklaza azebdógab. ¹⁶ Kürü dümdüma ikub bagürüm, a igósidi kokea, ka Yesunkwata Morroal Bóktan бүдүрүтдөла. Zitülkus módóga, ene wata Lod tüób kürü nótó kyalórr Morroal Bóktan бүдүрүтөм. Da módóga, ka ne Morroal Bóktan koke nóma бүдүрүтлө, oya ngürsila sab tame kürüka! ¹⁷ Ka ne kólba gyagüpitótókdógab Morroal Bóktan nóma бүдүрүтлө, kürü dümdüm asi yarile darrem kla apadóm. A zitülkus ka ene kla koke tólbældóla kólba gyagüpitótókdógab, ka tólbældóla zitülkus Lod kürü kyalórr tólbaelóm, gyagüpi tótókde igó wa, ka sab morroal tólbaelo. ¹⁸ Da kürü darrem laróga? Wata ini kla: Morroal Bóktan бүдүрүтөдө, ka wata popa tólbældóla, igósüm ka kólba dümdüm koke mamóalo Morroal Bóktan бүдүрүтөдө.

Pol Ngyabelórr Izan, Wa Yesunkwata Morroal Bóktan Nibióbka Бүдүрүтлөrr

¹⁹ Enanla ka popadóla akó darrü paman kokela, ka kólba [leba zaget] pamzan baindóla blaman pamkolpamdó, abün pamkolpam azebóm Kerrisonkü. ²⁰ Zu pamkolpamdó, ka Zu pamzan baindóla, Zu pamkolpam azebóm. Ibüka, Mosesón gida murrdü nidi ngyabendako, ka ibüzan baindóla gida murrdü ngyabende, ibü azebóm gida murrdü nidi ngyabendako, enanla ka küób gida murrdü koke ngyabendóla. ²¹ Ibüka, Mosesón gida kalkuma nidi ngyabendako, ka ibüzan baindóla, gida kalkuma ngyabende, ibü azebóm, gida kalkuma nidi ngyabendako, enana ene inzan kokea igó, ka Godón gida kalkuma ngyabendóla, a ka wa Kerrison gida murrdü ngyabendóla. ²² Ka inkü nómadóla, noan gyagüpitótókan arüng babula,* ka darrü kla koke tónggapóndóla, i nekwata gyagüpi tótókdako wagó, ene kolaea. Ene igósüm, ibü azebóm, noan gyagüpitótókan arüng babula. Ka Kerrisonkwata Morroal Bóktan nóma adrratdóla blaman ia-ia kolpamdó, ka ibüzan ngyabendóla, igósüm ka aprrapórr ngibürr zid ninünümo, abün-abün kwate. ²³ Ka ini blaman kla igósidi tómbapóndóla [Morroal Bóktan] ayom, igósüm ka sab ene morroal elklaza yazebo, God ne [alkamül-koke bóktan] tónggapónórr pamkolpamdó, Morroal Bóktan amkoman nidi angundako akó mamóandako.

Mi Wirri Arüangi Buso Kwarilo Darrem Kla Apadóm

²⁴ E ia umul-kókakla igó, buso barngindü blaman buso pama busodako, da wata darrpana apadóda darrem kla? E wata inzan wirri arüangi busurre, wazan busoda darrem kla apadóm. ²⁵ Blaman pam, ubi nibióbe barnginüm, tibiób бүб balngomóldako blaman kwata: I wirrianbóka бүтанндөкө akó i darrü kla koke tónggapóndako, ibü бүб ne klama kena kolae yó. I ene kla go igósüm tómbapóndako pórngae-e tónggapórrón singül müóngdur apadóm, sab ne darrem klama kolae

* **9:22** noan gyagüpitótókan arüng babula: Ma atang opor 8:7 ngakanke.

baine. A mi go mibiób balngomóldakla, ene darrem kla apadóm, sab ne klama kokean kolae baine. ²⁶ We ngarkwatódó, ka inzan pamzan koke busodóla, popa nótó busoda. Ka inzan pamzan koke gazirrdóla, tang popa nótó amanda. ²⁷ Koke, ka kólba бүб karrkukus aindóla oya alngomólóm, igósüm ka kólba darrem kla koke areno kürü bóktan amgol kakóm, buso pamzan amanikdako buso barngingügab, zitülkus wa barngin gida koke mamóanórr.

10

Arüing Ikiik Bókrran Bóktan Obae Godabkwata

¹ [Zonaretal], ka ini poko wialóma, zitülkus kürü ubia yabü akó umul-umulan ngibtanóm laróga tómbapónórr kibü abalbobataldó, i nóma agóltagól kwarilürr [ngüin-koke bwóbdü]. Moses ibü blaman Izipt kantrridügab yusürr. Pülpül pokoa ibü balngomól akó adlang yarilürr, God ne kla ingrinürr. Akó i blamana ogoblórr maluana, mólóg tüpdüma, nae aodó ne nürgrratórr, wamaka griamli nizan kwata. ² Ene inzan yarilürr, wamaka i blamana [baptaes bainóp] ene pülpül poko-e akó malu nae-e, Mosesón mamóan pamkolpamóm bainüm. ³ I blamana dadan alo kla elop, God ne kla tókyenóp kwitümgab ⁴ akó i dadan nae enónóp, God ne kla nókyenóp, zitülkus i ene ingülküpdügab anón kwarilürr, God ibü ne kla nómtyenóp akó inkü ne klama wamlórr. Da amkoman ene ingülküp Kerriso yarilürr. ⁵ A mi umulakla igó, God ibü barredó bagürwóm-koke yarilürr, zitülkus ibü бүб muru arngerrón kwarilürr ngüin-koke bwóbdü.

⁶ Ini elklaza tólbaelóp, mibüka okaka amzazilüm sab laróga tómbapóne ibüka, nibiób wirri ubi kolaean elklaza tólbaelóma, igósüm mi inzan pamkolpamóm koke bairre. ⁷ Obae god [bütókgu], ibü ngibürrazan kain kwarilürr. Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ene pamkolpama bobrranórr alom akó anónóm, akó bórrangórr barnginüm akó zilüm, obae god bütókde.” ⁸ Mi koke ki ut kwarila inkü, mibü morwal ó kol koke nidipko, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi darrpan ngürr kugupidü 23,000 pamkolpama nurrbarinürr. ⁹ Mi Kerrison koke ki apók* kwarila, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi ibü gwara tokrralórr. ¹⁰ Akó e murrkurr akrran-gu, ibü ngibürrazan kain kwarilürr - akó olgabi pamkolpam kolae bain anerrua ibü ekrranórr.

¹¹ Ini elklaza tólbaelóp ibüka, mibüka okaka amzazilüm sab laróga tómbapóne ene kolpamdó, dadan elklaza nidi tómbapóndako izan. Akó ini elklaza wialómórrón kwarilürr Godón Wibalómórrón Bóktandó, mibü ikiik bókrran bóktan aliönüm ini elklaza tómbapón-gum, zitülkus mi we tonarrdó nyabendakla, Lod Yesu Godón zaget kuri elakónórr mibü zid bainüm akó wa kari pokoa alkomólóm. ¹² We ngarkwatódó, ene oloma, gyagüpi nótó tótókda wagó, wa karrkukus zamngólda, wa wata umul-umul yarile igó, wa koke aupe Godkagabi! ¹³ Yabüka nadü klama tamórr, yabü balngomólóm kainüm kolae tonarr tómbapónóm, ene klama ngibürr pamkolpamdó ta tamórr. Akó God igó oloma, e gaodómakla noa amkoman angunüm. Wa ok aında darrü klama yabüka sab tame, yabü balngomólóm kainüm kolae tonarr tómbapónóm, a wa yabü gaodó nirre ene klamdó bóka bamgünüm. Darrü klama yabü nóma balngomólóm kainda kolae tonarr tómbapónóm, God kwat alóte yabü mamóanóm, igósüm e gaodó kwarilo bórrangóm kolae tonarr tómbapón-gum.

10:1 Bazeb Tonarr 13:21-22; 14:19-29   **10:3** Bazeb Tonarr 16:35   **10:4** Bazeb Tonarr 17:6; Bótang Peba 20:11
10:7 Bazeb Tonarr 32:6   **10:8** Bótang Peba 25:1-18   * **10:9** apók, oya küp módóga: Israael pamkolpama murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr, zitülkus i amkoman koke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókrran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr.   **10:9** Bótang Peba 21:5-6   **10:10** Bótang Peba 16:41-49

¹⁴ We ngarkwatódó, kürü moboküp gómdamal, e kórzyón kwarilünke obae god bütókgum. ¹⁵ Ka yabüka bóktandóla wamaka e gyagüpitótókpükü isakla; kürü bóktan e yaib zaz inam. ¹⁶ Mi waenpükü kübüldügab nóma anóndakla Lodón бүдүл gyagüpi amaniküm, mi Godón eso akyandakla. Mi kübüldügab nóma anóndakla, ia igó kokea, wamaka ene anóna mibü darrpan pokodó amarruda Kerrison óepükü? Akó mi ne brred alkamüldakla, mi ene brred nóma alodakla, ia igó kokea, wamaka ene aloa mibü darrpan pokodó amarruda Kerrison bübpükü? ¹⁷ Zitülkus darrpan brred asine, mi darrpan bübakla, enana mi abün nidipakla, zitülkus mi blamana ene darrpan brred alodakla.

¹⁸ Isrrael pamkolpam gyagüpi amónam. I lar nóma imarruóp [alta] kwitüdü amselóm, i akó [prrista] darrü murr poko elóngóp. Ia i inzan kwata koke emtyenóp, ene klama ibü Godkü darrpan pokodó imarrurr, ene alta noane? Anda, ene inzana. ¹⁹ Ka inzan koke bóktanóm kaindóla igó, ene [urdü agasil laran] murr, obae godódó ódódórrón ne klama, wa darrü wirri klama, ó igó, obae god darrü wirri klama. ²⁰ Koke, a ka igó bóktanóm kaindóla, Godónbóka umul-kók pamkolpama ne urdü agasil lar amarrudako, i ene kla kolae samudü amarrudako akó Godka koke. Akó kürü ubi kokea, e darrpan pokodó koke togobo kolae samupükü. ²¹ E gaodó kokeakla Lodón kübüldügab anónóm akó kolae samuab kübüldügab ta inzan; e gaodó kokeakla Lodón tógaldógab alom akó kolae samuab tógaldógab ta inzan. ²² Ó ia mi darrü kla tónggapónóm kaindakla, gyagüp kolaea Lodón amkalóm? Ia e gyagüpi tótókdakla igó, mibü arüng wirriana oya arüngdügabi?

Mi Popa Elklaza Koke Tómbapórre, Enana Mi Gyagüpi Tótókdakla Wagó, Ene Taia

²³ E ngibürra inzan bóktandakla wagó, “Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm.” Da ka igó bóktandóla kagó, amkoman, a ngibürr kla morroal kokeako tómbapónóm. Ene wa taia kürü blaman kla tómbapónóm, a ngibürr klama koke tangamtindako kürü amkoman bangun dódórr ainüm. ²⁴ Darrü oloma wata igó koke gyagüpi wame wagó, morroal ia laróga tóbanankü, a akó igó gyagüpitótók ki ipa, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü.

²⁵ Yabü taia blaman alóng kla alóngóm, e ne kla bumiógdakla alóng kla bumióg bwóbdü. Zitülkus babula yabü abün-abün gyagüpitótók azebóm akó yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame, akó ia taia ó koke ene kla alóngóm. ²⁶ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Ini түр Lodóne, akó blaman ne elklazako ini түpdü.”

²⁷ Darrü amkoman bangun-koke pama yabü nóma ngibaune alom tóba müótüdü, akó yabü ubi tótókóma, e eloane yabü obzek kwata ne alo kla arrbünda. Zitülkus babula abün-abün gyagüp azebóm akó yabiób bamtinüm igó, ene alóng klama nubógab tame, akó ia taia ó koke ene kla alóngóm. ²⁸ A darrü oloma ne yabü nóma nilórre igó, “Ini alóng kla urdü agasil larzan idódürr obae godódó,” da e alónggu ene olomanme, yabü nótó umul-umulan ngibtanórr. Akó e darrü kla koke tónggapónane, darrü olom ne klama ainda tónggapónóm, kolae ne klame tóba gyagüpitótók ngarkwatódó. ²⁹ Ka koke bóktóna igó, e koke elóngane igó zitülkusanme, e yaib gyagüpi tótókdakla igó, e alónggu, a e koke elóngane, zitülkus ene oloma gyagüpi tótókdakla wagó, e alónggu. Zitülkus módóga, ka nóma gyagüpi tótókdóla kürü taia darrü kla tónggapónóm, darrü oloman dümdüm babula bóktanóm igó, ka ene kla koke tónggapono be? ³⁰ Ka ne Godón nóma eso ekyeno, ka ne alo alom kaindóla, darrü oloman dümdüm babul yarile kürü kolae bóktan akyanóm, ka ne alo elo-o,

ka eso ne alom ekyena be? A ka ene alo koke elo-o, darrü olom zitülkus akyan-gum kürü kolae bóktan akyan-gum.†

³¹ Da módóga, ia e sab eloane ó enónane ó ia e sab laró tónggapónane, e blaman elklaza tómbapónamke Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm. ³² E darrü kla tónggapón-gu, darrü oloma yabükagab tikó kena ipa, enana wa gyagüpi tótókdá wagó, wa ini kla koke ki tónggapóne. E ini kla tónggapón-gu darrü pamdó, ia wa Zu pam, Zu-koke pam, ó Godón sos pam. ³³ Kürükagab tikó ipüdamke. Ka blaman elklaza tólbaeldóla we ngarkwatódó, blaman kolpam kürü tonarrdó ubi kwarile. Ka wata igó koke gyagüpi tótókdóla igó, morroal ia laróga kólbánankü, a ka akó igó gyagüpitótók asendóla, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü, igósüm God ibü zid nirre.

11

¹ E kürükagab tikó ipüdamke, ka Kerrisokagabzan tikó apaddóla.

Singül Ngablao Tonarr Godón [Ótókde]

² Ka yabü bagürdóla, zitülkus e kürü gyagüpi ódóddakla blaman elklazadó akó zitülkus e Yesunkwata umulbain bóktan mamóandakla, ka yabüzan umul ninarre. ³ A kürü ubi wa igósüma, e [küp emzyetórre] igó, blaman pamab singül wa Kerriso-e, akó kolan singül wa müóra, akó Kerrison singül wa Gode. ⁴ Blaman pama nidi tóredako ó [prropetzan nidi bóktandako] tibiób singül ngablaorrónzanako, i tibiób singül* büódan ngibtandako. ⁵ A blaman kola nidi tóredako ó prropetzan bóktandako tibiób singül ngablaorrón-kokezanako, i tibiób singül büódan ngibtandako,† zitülkus ene inzana, wamaka ibü singül balükürrünako. ⁶ Darrü kola ne tóba singül koke nóma ngablo-e, wa tóba órrngóen tugupanan ki singgalgón! A zitülkus ene büódan klama kolan tóba órrngóen tugupanan singgalgónóm ó blaman alüküm, wa tóba singül ki ngablao. ⁷ Darrü pama tóba singül koke ki ngablao Godón ótókde, zitülkus wa Godón dandang ngarkwatódó tónggapórróna akó wa Godón [wirri kómal zyón] ongang apónda. A kola ma paman wirri kómal zyón ongang apóndo, da wa tóba singül ngablo-e Godón ótókde. ⁸ Kola paman wirri kómal zyón ongang apóndo, zitülkus pama koldógab koke tamórr, a kola pamdógab katókörr. ⁹ Akó God pam igósüm koke tónggapónórr kol tangamtinüm, a God kol tonzapónórr pam tangamtinüm.‡ ¹⁰ We zitülkusdü akó anerruabbókamde, kola tóba singül ngablo-e timamzan amtyanóm wagó, oya müóran balngomól arüng asine. ¹¹ A Lodka dabyórrünzana, kol tebe kokeo pamdógab; pam ta tebe kokea koldógab. ¹² Zitülkus módóga, kolazan pamdógab katókörr, ene ta inzana, pam kola alngumildo. A blaman elklaza ma Godkagab tótókdako.

¹³ E yabiób gyagüpitótók yaib ipüdam: Ia taia kola Godka tóre akom tóba singül ngablao-koke? ¹⁴ Mibü pamkolpamab bókam tumtuma yabü inzan bómtiyanda wagó, paman ne kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ini klama oyaka büód ódódda, ¹⁵ a kolan ne kokrrap órrngóen asi nóma kwarile, ene oya agür ódódda. Zitülkus módóga, God oya kokrrap órrngóen igósüm okyanórr, tóba singül ngablaom. ¹⁶ A

† **10:30** Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini dómdóm poko babula, a ki gyagüpi tótókdakla Polón gyagüpitótók inzan yarilürr. Zitülkus módóga, ini poko darrpan ngarkwatódóma Polón ne poko wialómórr atang pokodó 32-33. * **11:4** tibiób singül, wa aprrapórr Kerrisonbóka apónda. † **11:5** Korrint wirri basirrdü, Polón nyaben tonarrdó, ene kolae yarilürr igó wa, kola tibiób singül koke ki ngablao kwarilürr. Singül ngablaode, kola amtyan warilürr igó, oya müór asi yarilürr akó wa tóba müóran tangdó warilürr. Wa ne tóba singül koke nóma ki ngablao waril, wa tóba müór büódan ki ngitanórr. **11:8** Bwób Zitül 2:21-23 ‡ **11:9** Ma aprrapórr igó poko gyagüpi tótókdóla wagó, Pol pam koke ok aında tóba kol tangamtinüm. Da inzan kokea. Wa ini poko wialómórr, zitülkus God ngaen-gógópan pam tónggapónórr, da solodó wa kol tónzapónórr pam tangamtinüm.

darrü oloman ne ubi nómada ongyalóm ini bóktanankwata, oya ki umul yó igó, kibü wata ini bókam tumtuma, akó ngibürr Godón sos pamkolpamab ta wata ini bókam tumtuma.

Lodón Gyagüpi Amanik Alo

¹⁷ A igó umulbain bóktan alióndi ka yabü koke bagürdóla, zitülkus e nóma kwób bazendakla, kolaea tómbapónda a morroala koke. ¹⁸ Ngaen-gógópan kürü ubi bóktanóma igó, ka arrkrrudóla wagó, e nóma kwób bazendakla sos pamkolpamzan, e yaib bürrgrratódakla darrü-darrü kopodó akó ka ini bóktan karianbóka amkoman angundóla. ¹⁹ Anda, darrü zitülkus asine yabü bürrgrratóm kopo-kopodó, igósüm amkoman moboküppükü nidipako tibiób okaka bairre yabü aodó. ²⁰ E nóma kwób bazendakla darrran pokodó, ene Lodón Gyagüpi Amanik Alo kokea, e ne kla alodakla. ²¹ Zitülkus módóga, alo tonarr nómada, e ngibürra yabióban alo kla singül kwata alodakla. Olgabi ngibürr go alomako, akó ngibürra go abün waen anóndako da gorrgorr baidako. ²² Wai! Yabü müót babulako alom akó anónóm kugupidü? O ia e gyagüpi tótókdakla igó, Godón sos wata kari klama akó ia e elklaza-koke kolpam büódan ngibtandakla? Wai! Ka dama ia poko bótkono yabüka? Ka ia yabü nagürnünümo? Kokean!

²³ Ka yabü koke bagürdóla, zitülkus ka Lod Yesukagab ne umulbain bóktan ipadórró, ka yabü ta umul ninarre. Igó, ene irrüb Zudas Lod Yesun wirri pamab tangdó nóma ingrinürr, Lod Yesu dudu brred ipadórr, ²⁴ akó Godón eso akyan kakóm, wa syórr yangónórr akó bóktanórr wagó, “Ini kürü bübe, ka yabü morroalóm ne kla akyanóm kaindóla. Ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaniküm.” ²⁵ Ibü alo kakóm, Yesu dadanzan ene waenpükü kübül ipadórr, da wa bóktanórr wagó, “Ini waenpükü kübül Godón küsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktana]. Kürü óean bókana arüng akyanda. E ini kübüldügab nóma anón kwarilo, ini poko metat olngolónke kürü gyagüpi amaniküm.” ²⁶ Da blaman tonarr e ini brred nóma alo akó ini kübüldügab nóma anón kwarilo, e Lodón büdüpupaindakla kókó wa tolkomóle.

²⁷ We ngarkwatódó, brred nótó elo-e ó Lodón kübüldügab nótó enóne Lodón ubi koke ngarkwatódó, wa sab kolae tonarr tónggapóne Lodón büb akó óedó. ²⁸ Da e yabiób ngaen-gógópan bapinane, ene kakóm, brred eloane akó kübüldügab enónane. ²⁹ Zitülkus módóga, nótó nóma elo-e akó enóne Lodón büb amzyat-koke, oya sab zaz irre, wa ne ngarkwatódó aloda akó anónda. ³⁰ We zitülkusdü, abün kolpam yabü aodó ibü arüng babulako akó abün azidako, akó dokyanana kuri nurrbarinürr. ³¹ A mi ne tai mibiób nóma bapirre, mibü zaz koke tirre. ³² Da Lod mibü nóma zaz baina, wa mibü dümdüm baina, igósüm mibü sab elnga koke zaz tirre akó [kolaean darrem] tókyerre ini tüpan pamkolpampükü.

³³ Da módóga, kürü zonaretal, e nóma kwób bazelo alom, e yabiób bókyan kwarilo. ³⁴ Darrü olom ne aloa nóma apadóda, wa ngaen-gógópan tóba müótüdü ki elo, igósüm Lod yabü koke zaz nirre, e nóma kwób bazelo. Akó ngibürr elklazabkwata ka sab yabü ikik bókran bóktan nülünümo, ka nóma tamo.

12

Godón Samuan [Gyaur Kla]

¹ Zonaretal, e wialómarre Godón Samuan gyaur klamabkwata. Kürü ubi yabü akó umul-umulan ngibtanóma, amkoman bóktan ia laróga ini klamabkwata. ² E umulakla igó, e Godónbóka umul-kók pamkolpam ne tonarrdó kwarilürr, darrü klama yabü ilkió bülión yarilürr kle-kle kwatódó tótókóm akó yabü imarrurr obae

§ 11:21 Ene tonarrdó, Lodón Gyagüpi Amanik Alo dudu alo yarilürr, igó koke igó, wata brred poko akó waen sokol. 11:25 Bazeb Tonarr 24:6-8; Zerremaea 31:31-34

god [ótókóm], bóktan-koke ne elklazako. ³ We ngarkwatódó, ka yabü igó poko byaldóla, darrü olom babula Godón Samu-e nótó bóktanda wagó, “Yesu amórrórrón ki yarile,” akó darrü olom gaodó kokea igó bóktanóm wagó, “Yesu [Lode],” wata wa Godón Samu-e bóktanda.

⁴ Darrü-darrü samuan ngarkwatódó gyaur kla asiko, a ene wata dadan Samua arrgrratóda. ⁵ Darrü-darrü zaget asiko, a ene wata dadan Loda. ⁶ Darrü-darrü elklaza asiko tólbaelóm, a ene wata dadan Goda arüing akyanda blaman amkoman bangun pamkolpamdó ene elklaza tólbaelóm. ⁷ God darrü-darrü gyaur kla gailda darrpan-darrpan amkoman bangun kolpamdó, igó poko okaka amzazilüm igó, Godón Samu asine. Wa ini kla igósüm tónggapóna blaman amkoman bangun kolpamab morroalóm. ⁸ Darrü olom God [wirri gyagüpitótók] bóktan akyanda tóba Samudüma, darrü wa go umul bóktan* akyanda dadan Samudüma. ⁹ Darrü pam wa go karrkukus amkoman bangun akyanda ene dadan Samudüma, darrü wa go gyaur kla akyanda azid kolpam dólóng bainüm ene dadan Samudüma. ¹⁰ Darrü wa go arüing akyanda [arüing tonarr] tólbaelóm, darrü wa go [prropetan bóktan] akyanda, darrü wa go wirri gyagüpitótók akyanda morroal akó kolae samu bómzyatóm, darrü wa go darrü-darrü umul-kók bóktan† akyanda bóktanóm, akó darrü wa go gaodó ainda umul-kók bóktan müsirrga ainüm. ¹¹ Da blaman ini ne elklazako darrpan dadan Samua tólbaela, akó wa ene gyaur kla arrgrratóda tóba ubi ngarkwatódó darrpan-darrpan amkoman bangun olomdó.

Mi Blaman Inzanakla, Wamaka Mi Darrpan Bübakla

¹² Paman ne bübe darrpana, enana oya büban abün il tiz asiko. Akó enana blaman oya büban il tiz abünako, i darrpan büb tónggapóndako. Inzana mi blamana darrpan büb tónggapóndakla, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünakla. ¹³ Zitülkus módóga, Godón Samua mibü blaman [baptaes tinóp] darrpan büb tónggapónóm, ia mi Zu kolpamakla ó Zu-koke kolpam, [leba zaget] kolpam ó leba zaget-koke kolpam, akó God tóba darrpan Samu tókyenóp mibü büb kugupidü nyabénóm.

¹⁴ Anda, paman büb darrpan il tiz kokea, a oya büban abün il tizako. ¹⁵ Wapóra ne nóma ki bóktóne wagó, “Zitülkus ka tang kokela, ka büban kokela,” wa koke bólene büban il tizüm bainüm. ¹⁶ Akó güblanga ne nóma ki bóktóne wagó, “Zitülkus ka ilüküp kokela, ka igósidi büban kokela,” wa koke bólene büban il tizüm bainüm. ¹⁷ Dudu büb ne ilüküp nóma ki yarile, wa ia ki arrkrru yarile? Dudu büb ne güblang nóma ki yarile, wa ia ki ilang bapón yarile? ¹⁸ A wa inzana, God ene büban il tiz büb kugupidü irrbünürr, ibü blaman darrpan-darrpan, wa wata iazan ubi bainürr. ¹⁹ I ne darrpan büban il tiz nóma ki kwarile, büb wa ne ki yarile? ²⁰ Wa inzana, büban abün il tizako, a büb ma darrpana.

²¹ Da ilüküp gaodó kokea tang ayalóm wagó, “Ka marükamóm kokela!” Ó singül gaodó kokea wapór ayalóm wagó, “Ka marükamóm kokela!” ²² Koke! Mi ne büban il tizabkwata nóma gyagüpi tótókdakla igó, ibü arüing babula, ibü ma zaget asiko. ²³ Akó mi ne büban il tizabkwata nóma gyagüpi tótókdakla igó, ibü ngi karianbóka babulako, mi ibü morroal püti baindakla mórrkenyórri wirri ngi bamelóm. A mi ne büban il tiz okaka koke nóma byóndakla, mi morroal ngablaodakla. ²⁴ Dakla mi ne büban il tiz nóma okaka byóndakla, ibü zitülkus babula ngablaom. A God tüób büban il tiz darrpan pokodó inzan irrbünürr igó, wa wirrian ngi batenda ene büban il tizdü ngi babulan nibióbko. ²⁵ Ene igósüm, kopo-kopodó bürrgrrat babul ki yarile, a darrpan-darrpan il tiza tibiób darrpan ngarkwatódó ki ngabkan kwarile.

* **12:8** umul bóktan, wa aprrapórr igó pokobóka apónda, God ne kla okaka imzazilürr ó wa aprrapórr igó umulbóka apónda, Yesunkwata Morroal Bóktanbóka umul. † **12:10** umul-kók bóktan, Mórrke-mórrke módóga: tongues. Oya küp nisamli: mogob pamkolpamab bóktan ó igó bóktan ngibürr pamkolpam gaodó kokeako küp umulüm.

²⁶ Darrü büban il tiza ne azid nóma aeng yarile, blaman büban il tiza wankü azid aeng kwarile; darrü büban il tiza ne wirri ngi nóma apad yarile, blaman büban il tiza wankü bagürwóm kwarile.

²⁷ E Kerrison bübakla, akó e darrpan-darrpan oya büban il tizakla. ²⁸ Akó sos kugupidü God ngibürr kolpam irrbünürr sos pamkolpam tangamtinüm: ngaen-gógópan wirri idipako, [apostol], nis ngim [prropet], aüd ngim Godón bóktan umulbain pamako. Ene solkwat, arüng tonarr nidi tólbaeldako, akó gyaur kla nibióbko azid kolpam dólóng bainüm, pamkolpam nidi tangbóleandako, pamkolpam nidi balngomóldako akó darrü-darrü umul-kók bóktane nidi bóktandako. ²⁹ Blaman ia apostolako? Blaman ia prropetako? Blaman ia Godón bóktan umulbain pamako? Blamana ia arüng tonarr tólbaeldako? ³⁰ Blamanab ia ene gyaur kla asiko azid kolpam dólóng bainüm? Blamana ia umul-kók bóktane bóktandako? Blamana ia umul-kók bóktan müsirrga aindako? ³¹ Koke. A yabü wirri ubi asi ki yarilün wirrian gyaur kla azebóm Godón Samudügab, pamkolpam tangbamtinüm ne gyaur klamko.

Akó errkyadan ka yabüka müsirrga ainüm kaindóla morroalan kwat ngibürr kwatódógabi.

13

[Moboküpdü Ubi]

¹ Ka ne pamakanab bóktane nóma bóktalo akó anerruab bóktane, a kürü moboküpdü ubi ma babula ngibürrdü, ka wamaka belóla wirrianbóka bóngande ó walipla güblang kur bódeande. ² Aprrapórr kürü [gyaur kla] asine [prropetzan bóktanóm] akó ka gaodóm la blaman kwindü anikürrün bóktanab küp akó blaman umulab küp umulüm. Akó aprrapórr kürü wirri amkoman bangun asine igó, podo banenóm. A kürü ma moboküpdü ubi babula ngibürrdü, ka inzanla, kürü küp babula. ³ Ka ne kólba blaman elklaza elklaza-koke kolpam nóma nülinünümo akó ka ngibürr pamkolpam ok ninünümo kürü büb uri setanóm ka arrólzanla,* da ka nurrótoko, a kürü ma moboküpdü ubi babula ngibürrdü, ini elklaza kürü kokean tangkólerre.

⁴ Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa zao-zao akó morroal tonarra. Akó gyagüp kolaea oya koke amkalda, wa ikub koke bagürda tóbakwata, ó tóba ngi kwit koke aindá. ⁵ Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa kolae tórrmen tulmil koke tómbapónda, ngibürr kolpam ne tórrmen tulmila büódan ngibtandako. Wa tóba koke gyagüpi bumaikda. Wa büsai koke ngürsilüm baina. Wa koke gyagüpi ódódda oyaka ne kolae tómbapóndako. ⁶ Wa koke bagürwóm da dümdüm-koke tonarrdó, a wa bagürwóm da amkoman bóktandó. ⁷ Wa blaman müp bamselda, wa metat amkoman bangunda, wa metat [gedlóngóm baina], akó wa karrkukus zamngólda blaman müp tonarrdó.

⁸ Darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómade, wa kokean bóleanda tóba moboküpdü ubi amtyanóm ngibürr kolpamdó. [Prropetan bóktana] sab bamrüke; umul-kók bóktana sab bamrüke; umula sab bamrüke. ⁹ Zitülkus módóga, mi wata poko-poko umulakla akó wata poko-poko bóktandakla prropetzan. ¹⁰ A [dudu kómal] klama nóma tame, da ne poko-poko elklazako sab bamrükrre. ¹¹ Ka kari olom nóma namülnürrü, ka kari olomzan bóktan namülnürrü, ka kari olomzan gyagüpi tótók namülnürrü, akó ka kari oloman gyagüpitótók mamóan namülnürrü. Ka pamóm nóma bairrü, ka kari olomanzan tórrmen tulmil tólbael ugón elókrro. ¹² Errkya mi Godkagab we kla asendakla, wamaka mi morroal dandang koke asendakla glasdógab, a elnga mi sab Godón obzek eserre. Errkya ka poko-poko umulóla, a elnga ka

* **13:3** Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, kólba büb ekyeno nurrótókóm ikub bagürüm.

sab amkoman umul namulo, enezana igó, God kürübóka amkoman umula. ¹³ Da módóga, ini aüd kla metat asi kwarile: amkoman bangun, gedlóngóm bain, akó moboküpdü ubi. A moboküpdü ubi wirrian klama ene nisdügab.

14

Prropetzan Bóktan akó Umul-kók Bóktan

¹ E arüangi bütaninam yabiób [moboküpdü ubi] amtyanóm ngibürr pamkolpamdó akó yabü wirri ubi ki yarilün Godón Samuan [gyaur kla] azebóm. Yabü wirrian ubi igó gyaur klamdó ki yarilün, prropetzan bóktanóm. ² Zitülkus módóga, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa pamkolpamdó koke bóktanda a wa Godka bóktanda, zitülkus darrü olom babula ene bóktanán [küp nótó apadóda]; wa kwindü anikürrün bóktan bóktanda Godón Samuan tangbamtindügab. ³ A prropetzan nótó bóktanda, wa pamkolpamdó bóktanda ibü amkoman bangun dódórr ainüm, ibü arüing bütanóm, akó ibü zao-zao ainüm. ⁴ Wa nótó bóktanda umul-kók bóktane, wa tóba amkoman bangun dódórr aında, a prropetzan nótó bóktanda, wa sos pamkolpamab amkoman bangun dódórr aında. ⁵ Kürü ubia e blamana umul-kók bóktane bóktan kwarilo, a kürü wirri ubia e prropetzan bóktan kwarilo. Prropetzan nótó bóktanda wirriana oyakagab umul-kók bóktane nótó bóktanda, kókó wa ne ene umul-kók bóktan nóma müsirrga ine, da ene igósüm sos pamkolpamab amkoman banguna dódórr baine.

⁶ Da [zonaretal], ka ne yabüka nóma tamo akó ka ne umul-kók bóktane nóma bóktan namulo, ka yabü koke tangbólean namulo. Ka sab wata yabü tangbólean namulo, ka yabüka ne igó elklaza nóma simarruo igó, darrü anikürrün bóktan, God kürüka ne poko okaka simzazilürr, ó ngibürr umul ó prropetán bóktan ó umulbain bóktan. ⁷ Ene inzana igó arról-koke elklaza, gógóram ne elklaza tólbaeldako, tatarror ó darrumbirrózan ne klamko. Darrü olom ne gaodó koke nóma yarile darrpan-darrpan gyagüp amzyatóm, wa kubó ia umul baine igó, i laró apuldako tatarrodó ó darrumbirródü? ⁸ Akó mobilzan klama* ne kakalande koke nóma bóktóne, ia gazirr pam kubó umul yarile, wa elklaza ki tólbaele gazirrum? Koke. ⁹ Akó ene dadanzana yabüka. E ne igó bóktan opor nóma bóktórre, darrü oloma küp koke ne umul baine, wa kubó ia umul baine e laróbóka apóndakla? E kubó wata wórdü bóktan kwarilo. ¹⁰ Amkoman, abün-abün bóktanako ini tüpdü, akó blaman bóktanab küp asiko. ¹¹ A ka ne umul-kók nóma namulo darrü pama laró bóktane ikikda, ka mogob pamzanla ene pamdó nótó ikikda, akó wa mogob pamzana kürüka. ¹² Ene ta inzana yabüka, e nóma kwób bazendakla Godón [ótókóm]. Zitülkus yabü wirri ubia Godón Samuan gyaur kla azebóm, da e arüangi bütaninam kómal tómbapónóm ene gyaur klame, sosan pamkolpamab amkoman bangun ne klama dódórr aında.

¹³ We ngarkwatódó, umul-kók bóktane nótó bóktanda, wa tóre ki eko Godka oya gaodó ainüm ene bóktan müsirrga ainüm. ¹⁴ Zitülkus módóga, ka ne umul-kók bóktane tóre nóma eko-o, kürü samua tóreda, a kürü gyagüpitótókan küp babulana. ¹⁵ Da ka laró tónggaponó? Ka sab Godka tóre eko-o kólba samu-i, a ka ta sab Godka tóre eko-o kólba gyagüpitótóke; ka sab wórr ato-o kólba samu-i, a ka ta sab wórr ato-o kólba gyagüpitótóke. ¹⁶ E ne Godón nóma agür kwarilo wata yabiób samu-i, ene bóktanán küp koke nidi ipüdórre, ia i sab bóktórre igó, “Amen, inzan ki yarilün” e Godón eso nóma ekýerre? Koke, zitülkus i umul-kók kwarile e laró poko ekorre. ¹⁷ E ne tóre nóma ekorre yabiób samu-i, e morroal eso akyan tóre ekorre, a inzan kwata e darrü oloman amkoman bangun koke dódórr irre.

* **14:8** mobilzan kla, Mórrke-mórrke módóga: trumpet.

¹⁸ Ka Godón eso akyandóla wagó, ka yabükagab bórrratorónla umul-kók bóktane bóktande. ¹⁹ A sosan pamkolpamab kwób bazendó, kürü wirri ubia 5 bóktan opor bóktanóm kürü gyagüpitótóke ngibürr pamkolpam umul bainüm. A igó koke, 10,000 bóktan opor bóktanóm darrü umul-kók bóktane, i umul koke ne küpko.

²⁰ Zonaretal, e wata bólenam gyagüpi tótókóm kari olmalazan gyagüpi tótókdako. Anda, e gabal olmalzan kwarilo, kolae tómbapón-gum, a e ma wata inzan gyagüpi tótók kwarilo, byarrmarr kolpamazan gyagüpi tótókdako. ²¹ Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Lod God inzan bóktanda wagó, ‘Enana ka sab ini pamkolpamdó bóktalo mogob pamab bóktane akó mogob pamab uliti, i sab kürü bóktan koke arrkrru kwarile.’ ”

²² Da módóga, umul-kók bóktan timama† amkoman bangun-koke kolpamdó, a wa timam kokea amkoman bangun kolpamdó; prropetan bóktan amkoman bangun kolpamabküma, a amkoman bangun-koke kolpamabkü kokea. ²³ Da aprrapórr blaman amkoman bangun pamkolpama sab darrpan pokodó kwób tóbazele akó blamana umul-kók bóktane bóktan kwarile. Akó ngibürr kolpama aprrapórr kugupidü tübarrbüle, umul-kók bóktanankwata umul-kók nidipko ó amkoman bangun-koke nidipko. Ia i inzan kubó koke bóktan kwarile igó, e gonggoakla? ²⁴ A blaman pamkolpama aprrapórr prropetzan bóktórrre. Akó darrü amkoman bangun-koke pama aprrapórr tübangrine, ó darrü pama, umul-kók bóktanankwata umul-kók nótóke. Pamkolpamab bóktana kubó oyaka pupo ine wagó, wa kolae tonarr pama akó ibü bóktana kubó oya zaz ine. ²⁵ Akó oya moboküpdü anikürrün gyagüpitótók kubó pulkaka bairrün kwarile oyaka. Da wa kubó wakósingül nülkamüle akó obzek tüpdü ingrine, akó Godón ótók yarile bóktande wagó, “Amkoman, God yóni yabü aodó!”

Mi Godón Morroal Tonarre Ki Ótók Kwarila

²⁶ Da zonaretal, ka laró poko bótkono? E nóma kwób bazendakla Godón ótókóm, yabü blamanab darrü kla asine: darrü wórr, umulbain bóktan, anikürrün bóktan God ne poko okaka simzazilürr, umul-kók bóktane bóktan, ó umul-kók bóktan müsirrga ain bóktan. Blaman ini elklaza ki tómbapónónóm sosan pamkolpamab amkoman bangun dódórr ainüm. ²⁷ Darrü oloma ne umul-kók bóktane nóma bóktóne, wata nis ó aüda ki bóktónónóm. I blamana darrpanóm koke bóktórrre akó darrüpa ibü bóktan ki müsirrga yó. ²⁸ Umul-kók bóktan müsirrga ain olom ne babul nóma yarile, umul-kók bóktane nótó bóktanda piküp ki yarile sos kwób bazen pokodó. Wa tóbananka ki bóktan yarile akó Godka. ²⁹ Nis ó aüd prropeta ki bóktónónóm, akó ngibürra ibü bóktan ki nómyetónóm. ³⁰ A God ne darrü anikürrün bóktan nóma okaka imzazile oyaka, nótó mórranda, ngaengógópan bóktan oloma ki piküp bain. ³¹ Inzan kwata, e darrpan-darrpana kubó bóktórrre prropetzan, igósüm ene bóktana blaman pamkolpam umul nirre akó arüng nütürrre. ³² Prropeta tibiób samu balngomóldako, igósidi i gaodómako tibiób bóktan balngomólóm. ³³ Zitülkus módóga, God wa Goda noan ubie paud asi yarile, akó oya ubi kokea, e blamana darrpanóm bóktórrre.

Enezana Godón pamkolpamab blaman sosdó, ³⁴ kol piküp ki kwarile kwób bazendó. Zitülkus módóga, ibü koke ok baina bóktanóm, a i pamab tangdó kwarile, Mosesón gidazan bóktanda. ³⁵ Ibü ubia darrü pokobóka umul bainüm, i tibiób morwal ki nümürrre müötüdü. Zitülkus módóga, ene büód tonarra kolan bóktanóm sos kwób bazendó.

† 14:22 timam, ene aprrapórr igó timama, amtyanóm God asine ene pokodó, da ene pokoa amkoman bangun-koke kolpam umul-umulan ngitanda, i Godón gum ki koralón.

³⁶ Godón bóktana ia yabükagab bopwanórr? Ó e wata módógakla Godón bóktan nidi ipüdóp, akó ngibürr kolpam koke? Koke! ³⁷ Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, wa prropeta o oya Samuan gyaur kla asine, wa ki emzyat wagó, ka yabüka ne poko wialómdóla, ene Lodón gida bóktan poko-e. ³⁸ Wa ne koke nóma emzyete, God oya sab koke emzyete.‡

³⁹ Da módóga, kürü zonaretal, yabü wirri ubi ki yarilün prropetzan bóktanóm, a e kolpam koke nólerre umul-kók bóktane bóktanóm. ⁴⁰ A e blaman elklaza morroal akó [dümdüm tonarre] tólbaelórre.

15

God Kerrison Irsümülürr Búdüldügab

¹ Errkya, zonaretal, ka yabü akó umul-umulan ngibtandóla ene bóktanankwata, Morroal ne Bóktane Yesunkwata, ka ne poko amgolórró yabüka. E ene poko kuri ipüdarre akó yabü amkoman banguna ene pokodó karrkukus zamngólda. ² Ini Morroal Bóktananne e zid bairrünakla, e bóktan ne zürük nóma emonane, ka ne poko amgolórró yabüka. Koke ne nóma, e enan amkoman yangunarre.

³ Ka yabü amkoman wirrian bóktan nókyenarre, ka ngaen-gógópan ne poko ipadórró wagó, Kerriso nurrótókórr mibü kolae tonarr bargonóm, Godón Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó. ⁴ Akó oya gapókdó ingrinóp, akó aüd ngim ne ngürr yarilürr, God oya ugón irsümülürr, Godón Wibalómórrón Bóktan ngarkwatódó. ⁵ Akó wa okaka tübyónürr Pitaka, ene kakóm, ene 12 [apostoldó]. ⁶ Akó solkwat wa okaka tübyónürr abün zonaretaldó, darrpan pokodó nidi kwarilürr, ibü ngarkwat 500 arrgrratórrón yarilürr. Barre ene zonaretal arrólako errkya, enana ngibürr wa nurrbarirrúnako. ⁷ Solkwat wa Zeimska okaka tübyónürr, solkwat blaman apostoldó. ⁸ Akó dómdóm, wa kürüka okaka tübyónürr. A wa inzan koke tamórr, wazan tamórr ngibürrdü. Ngibürr tonarr darrü gab oloma tóba ngarkwatódó koke amtómólda. Ene inzan yarilürr, Yesu Kerriso kürüka okaka nóma tübyónürr tóba apostolóm ainüm.

⁹ Ka ini poko müsirrga ainüm kaindóla. Ka karianla ngibürr apostoldógab akó ka ngarkwatódó kokela, pamkolpama kürü apostolbóka ngilianóm, zitülkus ka Godón sos wirri müp alión namülnürrü. ¹⁰ A Godón [gail tonarranne], ka igó pamóm bairrü, ka errkya nótokla, oya apostol, akó ene gail tonarr, wa ne kla kókyanórr, wa enan koke kókyanórr. A ka wirri arüngi zaget namülnürrü, bórrgrratórrón namülnürrü blaman apostoldógab. A ka ene zaget kólbe koke tólbaelórró, a Godón gail tonarra kürüka, wató zaget yarilürr kürükama. ¹¹ Da módóga, ia kótó amgoldóla, ó ia ene pama amgoldako, ki blamana ene dadan bóktan amgoldakla, Kerrison büdül akó arsümülankwata. Akó ini ne bóktane, e amkoman yangunarre.

Büdüldügab Barsin

¹² Zitülkus ki bóktan amgoldakla igó, God Kerrison irsümülürr büdüldügab, da yabü aodó ngibürra inzan iade bóktandako wagó, “Büdülab barsin babula.”? ¹³ A büdülab ne barsin babul nómada, da Kerrison ta koke irsümülürr. ¹⁴ Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, kibü bóktan amgol enan ki yarile, akó yabü amkoman bangun ta enan ki yarile. ¹⁵ Akó God Kerrison ne koke nóma ki irsümülürr, ki kibiób igó ki okaka büzazin kwarila, wamaka ki obae bóktan büdrrat kwarilürrü Godónkwata, zitülkus ki Godónbóka pulkaka bóktan kwarilürrü igó, wa Kerrison büdüldügab irsümülürr. A ene ne amkoman nómada igó, God büdül koke arsinda,

‡ **14:38** God oya sab koke emzyete: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, inzan angrirrüna wagó, oya koke ki emzyetórrre. **15:3** Aesaya 53:5-12 **15:4** Wórr Peba 16:8-10; Metyu 12:40; Apostolab Tórrmen 2:24-32 **15:5** Metyu 28:16-17; Mak 16:14; Luk 24:34, 36; Zon 20:19 **15:8** Apostolab Tórrmen 9:3-6 **15:9** Apostolab Tórrmen 8:3

God Kerrison koke irsümülürr. ¹⁶ Zitülkus módóga, God ne бүдүл koke nóma arsinda, da Kerrison ta koke irsümülürr. ¹⁷ Akó God Kerrison ne koke nóma irsümülürr, yabü amkoman bangun enan yarile akó e wata yabiób kolae tonarrdómakla. ¹⁸ Akó ta, Kerrison amkoman angun pamkolpama nidi nurrbarinürr, i bamrükürrünako. ¹⁹ Mi ne Kerrisokamóm [gedlóngóm] nóma bairre wata ini түpdü arrólankü mibü morroalóm, da amkoman mi kolae gyauran pamkolpam kwarilo blaman amkoman bangun-koke pamkolpamdógabi.

²⁰ A ini amkomana, God Kerrison ta irsümülürr бүдүлдүgab. God oya ngaen-gógópan irsümülürr ngibürr pamkolpamdógab nidi nurrbarinürr, wamaka ngaen-gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda apapdó. We ngarkwatódó, mi umulakla igó, God sab mibü ta sirsine. ²¹ Mi ini kla umulakla we zitülküsü, zitülkus бүдүла darrü pamdóma tamórr, бүдүлдүgab barsina ta darrü pamdóma tamórr. ²² Ka müsirrga aindóla: Blaman pamkolpamazán nurrbarindako zitülkus i Adamón pamkolpamako, ene inzana, God tóba blaman pamkolpam sirsine arróldó zitülkus i Kerrison pamkolpamako. ²³ A God blaman darrpan-darrpan olom sab irsümüle arróldó tóba angrirrün ngarkwatódó. Wa ngaen-gógópan Kerrison irsümülürr arróldó, wamaka ngaen-gógópan aloa, ne klama ngórr angurinda apapdó, akó wa sab Kerrison pamkolpam sirsine arróldó, wa nóma tolkomóle. ²⁴ Solodó, God sab ini түp blakón pokodó sidüde. Kerriso sab ugón [ut-ut nirre] blaman kolae samuab arüng: bwóban singüldü pamab arüng, wirri ngi pamab arüng, akó ngibürr kolae samuab arüng. Ene kakóm, wa tóba kingzan balngomól sab tóba Ab Godón ekyene. ²⁵ Ka müsirrga aindóla: Wa kingzan ki balngomól yarilün, kókó oyaka nidi bóka bamgündako, wa ibü blaman tóba wapór-o lorodó irrbüne.* ²⁶ Dómdóm ne klama, oyaka bóka bamgünda, wa ne kla kolae ine, ene бүдүла. ²⁷ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, “God blaman elklaza oya wapór-o lorodó kuri irrbünürr.” A inzan nóma bóktanda igó, “blaman elklaza” oya balngomóldó irrbünürr, popadana amzyatóm wagó, Godón koke angoreanda, blaman elklaza nótó irrbünürr Kerrison balngomóldó. ²⁸ A sab blaman elklaza nóma irrbüne oya balngomóldó, Godón Oloma sab tóba tüób bangrine Godón balngomóldó, blaman elklaza nótó irrbüne Kerrison balngomóldó. Ene igósüm, God blaman pamkolpamab singüldü pam yarile blaman kwata.

²⁹ Бүдүлдүgab barsin ne babul nóma yarile, ia laró morroala kolpam [baptaes] nóma baidako бүдүл isabkü? Бүдүл ne kokean nóma sirsine, kolpam ibünkü iade baptaes baidako? ³⁰ Akó ki ma ia? Blaman tonarr abün kolpama kibü wirri müp alióndako kibü zagetanme Kerrisonkü. Бүдүл ne kokean nóma sirsine, ki ini zaget iade ki tónggapórrre, umuldi ki kena nurrbarinün ini wirri müpdügabi? ³¹ Blaman ngürr бүдүла kena tamlón. Ene amkomana, zonaretal, wata ene ta amkomana, ka yabü ikub bagürdóla, zitülkus mi mibü Lod Kerriso Yesuka dabyórrünakla. ³² Ala, Epesus wirri basirrdü, ka gazirr namülnürrü kólba arrólóm, wamaka ka nurr larpükü gazirr namülnürrü. Ka ne ini kla nóma ki tónggapóna pamakanan zitülküsüdügabi, morroal ia laróga kürüka? Бүдүл ne koke nóma barsinda, morroal inzana igó,

“Mi alodakla akó anóndakla,
zitülkus sab mi nurrbarino.”

³³ E ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilklió бүлиónüm ene bóktane! E ini bóktanbarr umulakla igó, “Mi ne gódam nóma bangurre kolae pampükü, i mibü morroal tórrmen tulmil sab kolae nirre.” ³⁴ E bókyanamke dümdüm gyagüpi tótókóm akó piküp bainamke kolae tonarr tólbaelgum. Zitülkus módóga, ngibürr kolpam

* **15:25** Ini bóktanán küp módóga: oyaka nidi bóka bamgündako, wa sab blaman ut-ut nirre. **15:25** Wórr Peba 110:1 **15:27** Wórr Peba 8:6 **15:32** Aesaya 22:13

Godónbóka umul kokeako tibiób ubidügab. E büöd ki kwarila, kürü zitülkus asine ini poko bóktanóm.

Arsümülan Büb Darrü Tonarr Yarile

³⁵ A darrü oloma aprrapórr sab amtin bóktan poko bóktóne wagó, “Büdül kolpam sab ia irsine arróldó? Akó ibü ia bübako?” ³⁶ Ma gonggola ene amtin bóktan poko bóktanóm! Ma küp nóma artümüldóla, ene küpa ngaen-gógópan nurrótóke ó abüne akó solkwat wa arról ipüde. ³⁷ Akó ma ne küp artümüldóla, oya obzek inzan kokea, wa sab enezan yarile. A ma wata küp artümüldóla, aprrapórr ia kunu küpa, ta ia darrü küpa. ³⁸ A God obzek wató akyanda tóba ubidügab, akó wa gailda darrpan-darrpan ia zid tibióban obzek. ³⁹ Blaman murr darrpan ngarkwatódó kokeako. A paman darrü-darrü murra, akó larab go darrü-darrü murra, akó póyaeab go darrü-darrü murra, akó wapiab darrü-darrü murrako. ⁴⁰ Pülpüldü ne elklazako ibü go darrü bübako, akó tüpdü ta ne elklazako ibü go darrü-darrü bübako. A pülpüldü elklazab kómal zyón darrü ngarkwatódóma, akó tüpdü elklazab kómal zyón go darrü-darrü ngarkwatódóma. ⁴¹ Abüsan go darrü kómal zyóna, akó melpalan go darrü kómal zyóna, akó wimurraab go darrü kómal zyóna. Akó darrpan-darrpan wimurraab ta ibü tibiób kómal zyóna.

⁴² Büdülab barsin dadanzana. Gapókdó ne büb angrindako, wa abürrün baina, wamaka küp artümüldako akó wa abünda. God ne büb arsümülda, wa kokean abüne. ⁴³ Gapókdó ne büb angrindako, ngazirr klama. God ne büb arsümülda, kómal klama. Gapókdó ne büb angrindako, oya arüng babula. God ne büb arsümülda, oya wirri arüng asine. ⁴⁴ Gapókdó ne büb angrindako, wa tüpane. God ne büb arsümülda, wa kwitüm büba.

Zitülkus tüpan büb asine, kwitüm büb ta asine. ⁴⁵ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ngaen-gógópan pam, Adam, wa arról pamakanóm bainürr.” A dómdóm Adam, wa arról-gail samua. ⁴⁶ A kwitüm büba ngaen-gógópan koke tamórr. Koke. Tüpan büba ngaen-gógópan wató tamórr, akó solkwat ene kwitüm büba tame. ⁴⁷ Ngaen-gógópan pam, Adam, tüpdügabi tamórr, God oya büb tüp buru-i tónggapórr. Nis ngim pam, Kerriso, God oya irsümülürr akó errkya oya kwitümgab büba. ⁴⁸ Buru-i tónggapórrón pamkolpam nidipko, i darrpan ngarkwatódómako ene ngaen-gógópan buru-i tónggapórrón pamzan. Akó kwitümgab bübpükü pamkolpam nidipko, i darrpan ngarkwatódómako ene nis ngim pamzan, kwitümgab büb noane. ⁴⁹ Mi errkyazanakla dadan obzeksyók ngarkwatódó buru-i tónggapórrón pamzan, da mi sab ene paman obzeksyók ngarkwatódó kwarilo, kwitümgab büb noane.

⁵⁰ Zonaretal, kürü bóktanán küp módóga, ini tüpan pam, murr akó óe-e tónggapórrón büb noane, wa gaodó kokea Godón Kingzan Balngomóldó bangrinüm. Akó sab ne büba kolae baine, wa ene bwóbdü kokean bangrine, darrü klama koke ne kolae baine. ⁵¹ E tübarrkrru, ka kubó yabüka darrü kwindü anikürrün bóktan adrrüto. Mi ngibürra koke nurrbarino. A God sab mibü blaman büb izazine kúsil bübüm. ⁵² Sab tómbapóne büzyón-babul, wamaka aon simanikrre, dómdóm mobolzan klama nóma bóktóne. Zitülkus módóga, mobolzan klama sab bóktóne akó God büdül sirsine bübpükü, sab ne klama kokean kolae bairre, akó wa mibü blaman büb izazine kúsil bübüm. ⁵³ Ini klama sab tómbapóne, zitülkus ini ne büb tómbapórrónako murr akó óe-e, God wata izazine igó bübüm, kolae bainkoke ne bübko. Akó sab ini ne büba nurrbarine, wa wata izazine igó bübüm, myamem kokean nurrbarine. ⁵⁴ God ini büb nóma izazine igó bübüm, myamem kokean nurrbarine, ene tonarrdó Godón Wialómórrón Bóktandó nadü bóktanbarr wialómórróna sab amkoman baine. Inzan wialómórróna wagó,

“God бүдүл memokan ut-ut yónürr.”

⁵⁵ “Bүдүл-o, marü arüng ia asine pamkolpam ut-ut bainüm?

Bүдүл-o, marü kyab ia asine pamkolpam azid gailüm?”

⁵⁶ Kolae tonarr kyabzana, бүдүл ne klama ódódda, akó kolae tonarra tóba arüng gidadógab apadóda. ⁵⁷ A mi Godón eso ekyanórre, mibü arüng nóto gailda kolae tonarr akó бүдүл ut-ut bainüm mibü Lod Yesu Kerrisokama!

⁵⁸ Da módóga, kürü mobokүpdü zonaretal, e wata karrkukus bórrang kwarilo yabiób amkoman bangundü akó e darrü kla ok ain-gu yabü anenóm yabiób amkoman bangundügabi. E Lodón zaget metat arüngi tómbapón kwarilo, zitülkus e umulakla igó, yabü müp zaget Lodónkü enanóm-koke yarile.

16

Mani Dakabain Godón Pamkolpamabkü, Zerrusalem Wirri Basirrdü Nidi Ngyabendako

¹ E maniankwata wialómarre, e sab ne kla dakabainane Godón pamkolpam tangbamtinüm, Zerrusalemóm nidi ngyabendako. Ka sos pamkolpamdó Galatia bwóbdü kwat nómtyenarre ene kla ia tónggapónóm. E ta dadanzan tónggapónamke.

² Darrpan-darrpan udaian ngaen-gógópan ngürrdü,* e blaman darrpan-darrpana mani kabedó ki arrbün kwarila ene manidügabi, e ne darrem yazebane yabiób zagetankü. E ene blaman poko wata kwób isurre, igósüm yabü zitülkus babul yarile mani dakabainüm ene tonarrdó, ka nóma tamo. ³ E yaib ngibürr pam yazebane, e nibiób gyagүpi amandakla wagó, i morroal pamako. Ka nóma abzilo, ka ibü zirrapónómo peba mórragpükü ini [gyaur kla] Zerrusalem amarrum. ⁴ A morroal ta ne nóma yarile kürü tótókóm, i sab kürü kolngómórre.

Polón Bókam Bagósórrón Bóktan

⁵ Ka Masedonia prrobins kugupidüma nóma wamo - zitülkus kürü ubia Masedonia prrobins kugupidüma tótókóm - ene kakóm, ka sab yabüka tamo. ⁶ Da yenkü ka sab aprrapórr karianbóka ngyabeno, ó güb melpal aprrapórr yenkü amaniko. Ene igósüm, e gaodó kwarilo kürü tangamtinüm ia bwóbdü tótókóm. ⁷ Ka [gedlóngóm baidóla] yenkü karianbóka ngyabenóm, zitülkus kürü ubi kokea yabü wata büsai basenóm ka yabü bwóbdüma nóma agóltagól namulo. A ka gedlóngóm baidóla ngibürr tonarr amaniküm yenkü, Lod ne kürü nóma ok kine. ⁸ A ka sab Epesus wirri basirrdü ala namulo kókó Pentakost† Tóre ngürrandó. ⁹ Zitülkus módóga, God kwat kuri tapakue kürünkü wirri akó küppükü zaget tónggapónóm. Akó darrü zitülkus módóga, abün kolpam asiko, kürüka nidi bóka bamgündako.

¹⁰ Timoti nóma tame yabüka, e sab oya morroal angón kwarilünke, igósüm oya zitülkus koke yarile gumüm, wa yenkü nóma yarile. Zitülkus módóga, wa Lodón zaget tónggapónnda, kasan tónggapónndóla. ¹¹ We ngarkwatódó, darrü oloma oyaka tóba kak koke emtyene. A e oya paudi zirrsapónamke, da wa kürüka iade tolkomóle. Ka oya akyandóla alkomólóm zonaretalpükü.

¹² E wialómarre kibü zonaret Apolosónkwata. Ka oya wirri arüngi yalórró ngibürr zonaretalpükü tótókóm yabü basenóm. A ene oya ubi kokea errkya ini tonarrdó tótókóm. A wa sab solkwat wame, wa nóma küp bamkóne igó, morroala tótókóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

15:54 Aesaya 25:8   **15:55** Oseya 13:14   * **16:2** udaian ngaen-gógópan ngürr Sande ngürr yarilürr.
† **16:8** Pentakost Grik bóktan opora. Oya küp módóga: 50 ngim ngürr. Ene 50 ngim ngürr yarilürr, [Bүдүл Kórzyón Tóre] akó [Ist-koke Bred Tóre], ibü kakóm, Yesu ne ngürrdü nurrótókorrr. Pentakost Tóre ngürrdü, Zu pamkolpamab [wit] abül tóre asi yarilürr.

¹³ E gyagüp-gyagüp aerr kwarilünke, amkoman bangundü karrkukus bórrangke, gum-koke pamzan, akó arüng kwarilünke. ¹⁴ E blaman elklaza tómbapón kwarilünke [moboküpdü ubipükü].

¹⁵ E umulakla Stepanasón müót kolpambóka; i ngaensingül kolpam kwarilürr Kerrison amkoman angunüm Akaya prrobinsdü. Akó i tibiób gyagüpitótók irrbünóp Godón pamkolpam tangbamtinüm. Da zonaretal, ka yabü arüngi byaldóla igó, ¹⁶ e inzan pamkolpamab tangdó kwarilo akó blamanab tangdó, Lodón zaget ta nidi tómbapóndako wirri arüngi. ¹⁷ Ka bagürwóm namülnürrü Stepanas, Porrtuneitus, akó Akaekus kürüka nóma togobórr, zitülkus i kürükamako yabü pabodó. ¹⁸ Zitülkus módóga, i kürü samu küsilzan irre akó yabü samu ta inzan. We ngarkwatódó, e inzan pam wata morroal nangónane.

¹⁹ Eisia‡ bwóbdü sos pamkolpama tibiób morroal yawal bóktan zirrbapóndako yabüka. Akwila akó Pprisila akó sos pamkolpam, ibü müótüdü nidi kwób bazendako, i tibiób wirri morroal yawal bóktan zirrbapóndako yabüka Lodón ngidü. ²⁰ Blaman zonaretala tibiób morroal yawal bóktan zirrbapóndako yabüka. Morroal yawal bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó morroal moboküpi baprükamke.

²¹ Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbánóm tange wialómdóla.

²² Darrü oloman ne moboküpdü ubi Lodka koke nómada, wa amórrórrón ki yarile. Ma tam, mibü [Lod]!

²³ Ki tóredakla, Lod Yesun [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

²⁴ Kürü moboküpdü ubi yabü blamandóma, mi Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla.

---

‡ **16:19** Polón tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Epesus wirri basirr ene prrobins kugupidü yarilürr. Errkya ene poka Tórrki kantrridü poka, Eisia Maenorr kugupidü. **16:19** Apostolab Tórrmen 18:2

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Korrint Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü akó blaman Yesu Kerrison amkoman angun pamkolpam dudu Akaya prrobinsdü (1:1). Polón darrü peba mórrag Korrint sos pamkolpamdó, *1 Korrint*, ene peba mórragan ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakono, wa nekwata bóktanda.

Pol ini peba mórrag ugón wialómórr aprrapórr pail 55 ó 56 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm. Wa tóba peba mórrag *1 Korrint* wialómórr pail 55 nóma yarilürr. Wa tóba peba mórrag *2 Korrint* aprrapórr ugón wialómórr ene dadan paidü ó darrü pail. Pol ini peba mórrag Masedonia prrobinsdügab wialómórr.

Ini Peba Mórragankwata Bóktan

Aprrapórr Pol tokom peba mórrag wibalómórr Korrint sos pamkolpamdó:

- (1) Pol ne peba mórragankwata wialómórr 1 Korrint 5:9dü;
- (2) 1 Korrint;
- (3) Darrü arüng bóktan oporpükü peba mórrag, wa ne klamankwata wialómórr ini pebadó (2:3-4);
- (4) 2 Korrint.

Ini ngaen-gógópan akó aüd ngim peba mórrag errkya myamem babulamli.

1 Korrint wialóm kakóm Pol tóba zaget Godónkü we pud akyanórr Epesus wirri basirrdü kókó wa igó nóma arrkrurr wagó, Korrint sos pamkolpama tibiób tórrmen tulmil koke morroal ninóp. Pol gyagüpi esenórr büsai-büsai tótókóm Korrint pamkolpam basenóm. A wa nóma wamórr ibü basenóm, i oya wirri azid ekyenóp. Da Pol nóma alkomólórr Epesus, wa darrü peba mórrag wialómórr arüng bóktan oporpükü. Mi umulakla, zitülkus mi 2:4dó atangdakla wagó,

“Ka yabüka nóma wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü, ka azid aengrró kürü moboküpdü, akó ka yón namülnürrü yabüme.”

Wa ene peba mórrag Taetusün ekyanórr Korrint pamkolpamdó ódódóm (12:8).

Arüng bóktan oporpükü peba mórrag wialóm kakóm, Pol wirrianbóka gyagüpi tótók yarilürr wagó, Korrint pamkolpama laró gyagüpi ódód kwarilürr. Da [silba] zaget pam Dimetrius akó tóba kamdalpükü wirri ongyaltongyal kakóm (Apostolab Tórrmen 19:23-41), wa Epesus amgatórr ama Troas wirri basirrdü wamórr. Wa gyagüpi igó wamórr wagó, Taetusdi Troasóm wata ki baseni bóktan apadóm enekwata, Korrint pamkolpama ia gyagüpi ogoblórr oya peba mórragankwata, a Taetus ma ola babul yarilürr (2:12-13). Da wa we wamórr Masedonia. I Taetusdi ola baserri. Oya bagürwómdü, bóktan Korrint pamkolpamdógab morroal yarilürr (7:5-16). Taetusün bóktan Polón arüng ekyanórr igó, Korrint pamkolpam ibü ngyaben tulmil ia morroal dümdüm yónürr. Ene kakóm, Pol darrü peba mórrag wialómórr (2 Korrint).

Da Pol iade arüng bóktan opor wialómórr atang pokodó 2 Korrint 10-13? Aprrapórr Pol ini peba mórragzan wialómórr, bóktana tamórr oyaka wagó, ngibürr kolpam ola asi kwarilürr kolae nidi tómbapónóp. Da módóga, ene peba mórrag zirrapónóm wa akó darrü poko dayónürr ngaen-gógópan bóktandó ini kolae tómbapón kopodó.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón dokyan zitülkus asi kwarilürr ini peba mórrag wialómóm Korrint pamkolpamdó:

1. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm tóba bagürwómbóka. Wa bagürwóm yarilürr, zitülkus Korrint pamkolpama tibiób kolae tonarrdógab tübyalüngóp (1:3-4; 7:8-9, 12-13).
2. Oya ubi yarilürr ibüka adrratóm wa ne müpdü yarilürr Eisia prrobinsdü (1:8-11).
3. Oya ubi yarilürr ibüka müsirrga ainüm, wa tóba bókam bagósórrón agóltagól iade yalüngürr (1:12-2:4).
4. Oya ubi yarilürr ibü amtinüm darrü paman kolae tonarr arrgonóm (2:5-11).
5. Oya ubi yarilürr ibü arüangi ikik akrranóm dabyón-gum Godón amkoman angunkoke pamkolpampükü (6:14-7:11).
6. Oya ubi yarilürr ibüka müsirrga ainüm ini elklazabóka igó, bagürwóm, azid aeng, akó darrem kla, i ne elklaza ipüdörre Godón zaget nidi tómbapóndako (2:14-7:4).
7. Oya ubi yarilürr ibü umul bainüm Godón popa gailwómankwata akó ibü byalóm, i umul-umul ki koralón igó, i mani dakabain elakörre elklaza-koke pamkolpamabkü, Yesun amkoman nidi yangunónóp Zerrusalem wirri basirrdü (atang poko 8-9).
8. Oya ubi yarilürr ene kari kopo agóm, oyaka nidi bóka bamgün kwarilürr (atang poko 10-13).
9. Oya ubi yarilürr ibü umul-umulan ngibtanóm oya aüd ngim tótókbóka ibüka (12:14; 13:1-3, 10).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan *1:1-11*
  1. Polón morroal ngürr bóktan Korrint sos pamkolpamdó *1:1-2*
  2. God mibü metat arüng bütanda *1:3-11*
- B. Pol Yesun amkoman angun pamkolpam arüng nütünóp *1:12-7:16*
  1. Polón akó darrü bókam agósórrón bóktan *1:12-2:4*
  2. Darrpan paman kolae arrgon *2:5-11*
  3. Pol karianbóka ngyabenórr Trroas wirri basirrdü *2:12-13*
  4. Mi Kerrison ilangzanakla *2:14-17*
  5. Pol amkoman karrkukusi angun yarilürr Morroal Bóktan Yesunkwata *3:1-4:6*
    - a. Kúsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan an zaget tónggapón *3:1-18*
    - b. Wirri darrem kla samuan ngarkwatódó mariti tónggapórrón beledó *4:1-15*
    - c. Amkoman bangundügabi ngyaben *4:16-18*
  6. Kwitüm büb *5:1-10*
  7. Apostolab zaget módóga, pamkolpam byalóm i ia gódam bangurre Godkü Yesukama *5:11-6:2*
  8. Polón azid aeng *6:3-12*
  9. Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü *6:13-7:1*
  10. Polón bagürwóm *7:2-16*
- C. Gyaur kla elklaza-koke pamkolpamabkü Zerrusalem wirri basirrdü *8:1-9:15*
  1. Arüng atan bóktan wirribóka gailüm *8:1-15*
  2. Taetusün akó nis amkoman bangun pam nis Korrint wirri basirrdü zirnapónóp *8:16-9:5*
  3. Wirri gyaur kla gail *9:6-15*
- D. Pol emtyanórr wagó, wa amkoman apostol yarilürr *10:1-12:21*
  1. Pol tóba zaget adlangórr *10:1-18*
  2. Pol akó obae apostol *11:1-15*
  3. Polón azid aeng apostolzan *11:16-33*
  4. Pol nuszan kla esenórr wa nóma aerr yarilürr *12:1-10*

5. Pol gyakolae yarilürr Korrint pamkolpamdó 12:11-21

E. Dómdóm bóktan 13:1-13

1. Dómdóm arüng ikik bókran bóktan 13:1-10

2. Dómdóm alakón bóktan 13:11-13

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Korrint Sos Pamkolpamdó

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab.

Ka yabüka wialómdóla, Godón sos pamkolpamdó Korrint wirri basirrdü, blaman Godón pamkolpampükü dudu Akaya prrobinsdü.

² Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

God Mibü Metat Arüng Bütanda

³ Mi blamana oya yagürnórre, mibü [Lod] Yesu Kerrison God akó Ab. Wa gyaarpükü Aba akó wa mibü metat arüng bütanda. ⁴ Wa mibü metat arüng bütanda, mi müpdü nómadakla. Ene igósüm, mi gaodómakla ngibürr kolpam arüng bütanóm, müpdü nidipko, God ta mibü dadanzan arüng bütanda. ⁵ Zitülkus módóga, kizan abün-abün azid aengdakla Kerriso ta inzan azid aengórr, da God kibü wirrianbóka arüng bütanda Kerrisokama. ⁶ Ki nóma tótókdakla müppükü, olgabi e sab arüng bütarrón akó zid bairrün kwarilo, kibü bóktan amgolanme. God kibü nóma arüng bütanda, olgabi e sab arüng bütarrón kwarilo. E arüng bütarrón nóma kwarilo, olgabi e gaodó kwarilo karrkukus bórrangóm inzan azid aeng tonarrdó, kizan azid aengdakla. ⁷ Akó ki wirrianbóka [gedlóngóm baidakla], e karrkukus bórrongo, zitülkus ki umulakla wagó, e dadan elklaza azid aengdakla, ki enezan azid aengdakla. Akó God yabü ta arüng bütanda, wa kibü enezan arüng bütanda.

⁸ [Zonaretal], kibü ubia yabü umul-umulan ngibtanóm, ki ne wirri müpanbókamde azid aengóp Eisia* prrobinsdü. Ene inzan wirri müp yarilürr, ki gaodó koke kwarilürr ene müp bamselóm. Olgabi ki myamem gedlóngóm koke bainóp, ki gaodó kwarilürr arról amoanóm. ⁹ Anda, ki kibiób moboküpi igó gyagüpitótók ipüdóp, wamaka kibü zaza [kolae an darrem] tókyerre büdülüm. A ene wa ugósüm tómbapónórr, ki kibióbka koke ngambangólnórre a wata Godka, büdül pamkolpam nótó arsinda. ¹⁰ Wa kibü aurdü semanórr wirri büdül tarük pokodógab akó wa sab kibü aurdü semóne. Ki oyaka gedlóngóm baidakla kibü metat aurdü amanóm, ¹¹ ezan kibü tangbamtindakla tóre bakode kibünkü. Abün pamkolpama nóma tóre korale kibünkü akó Godón gail tonarr nóma yarile kibüka, da abün pamkolpama sab Godón eso akyan korale kibü ngidü.

Polón Akó Darrü Bókam Bagósórrón Bóktan

¹² Ki ikub bagürdakla igó: kibü gyagüpitótóka amkoman pupainda igó, blaman pamkolpamab obzek kwata ki inzan tórrmen tulmili ngyaben kwarilnürrü, amkoman moboküpi akó ilklió bülióni-koke. God kibü gaodó tinóp inzan ngyabenóm. Ki amkoman inzan ngyaben kwarilnürrü yabü obzek kwata. Ki inzan kwarilnürrü Godón gail tonarr ngarkwatódó, a inzan koke, tüpan [wirri gyagüpitótók] ngarkwatódó. ¹³⁻¹⁴ Blaman tonarr ki yabüka igó wibalómdakla, e gaodómakla ene kla atangóm akó bóktan an [küp tai amzyatóm]. Errkya e kibü tórrmen tulmilabkwata wata pokopoko küp bómzyatódakla. A ka gedlóngóm baidóla, e sab blaman bóktan an küp

* **1:8** Polón ngyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantridü pooka, Eisia Maenorr kugupidü.

nómzyetórre igó, e sab gaodó koralo kibükwata ikub bagürüm, kizan yabükwata ikub bagür koralo, ene ngürrdü, mibü Lod Yesu nóma tolkomóle.

¹⁵ Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angun namülnürrü, ka bókam bagósórró yabü ngaen-gógópan basenóm, igósüm e nis ngim bles bairrün kwarilo. ¹⁶ Ka bókam bagósórró yabü basenóm, ka Masedonia prrobinsdü nóma ki wamórró akó ta ka olgabi nóma ki tolkomólórró, igósüm e solkwat kürü ki tangkamtinane Zudia prrobinsdü tótókóm. ¹⁷ Da ka ini bókam nóma bagósórró, ia ka wata popa bóktan namülnürrü? Ó ia ka bókam bagósdóla ini tüpan pamkolpam ngarkwatódó, igósidi ka bóktalo wagó, “Ó, ó,” akó dakla, “Koke, koke”? Koke, ka inzan pam kokela! ¹⁸ A God metatzen tómbapóna, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm, ki ta yabüka ne poko bóktandakla igó kokea, “Ó,” akó dakla, “Koke”. ¹⁹ Zitülkus módóga, Godón Olom, Yesu Kerriso nótóke, wa koke bóktanórr wagó, “Ó” akó dakla, “Koke”. Kótó, Saelas,† akó Timoti, ki oyakwata bóktan amgol kwarilnürrü yabüka. Akó oyame kürü bóktan blaman tonarr “Ó” yarilürr. ²⁰ Mi umulakla wagó, kürü bóktan amkomana, zitülkus blaman [alkamül-koke bóktan], God ne kla irrbünürr, i küppükü bairre Kerrisokama ene bóktan opore “Ó”. We ngarkwatódó, oyakama mi bóktandakla igó, “Amen, inzan ki yarilün,” Godón ngi wirri kwitüm amngyelóm. ²¹ Da God watóke nótó tómbapónórr yadi akó kidi karrkukus bórrangóm mibü Kerrison amkoman angundü. Akó wa watóke mibü nótó sirrbünürr, ²² tóba timam nótó irrbünürr mibüka, akó tóba Samu nótó ingrinürr mibü moboküpdü alkamül-koke bóktanzen, wa sab mibü blaman elklaza tüliirre, wa ne alkamül-koke bóktan tülinóp.

²³ Ka küób Godón amtindóla amtyanóm ka amkoman poko bóktandóla. Wa kubó kürü ki kolae kyó, ka ne obae poko nóma bóktano. Ka igósüm koke alkomórró Korrint wirri basirrdü yabü akó wirribóka bagóm. ²⁴ Ene wa inzan kokea igó, ki yabü amkoman bangun zirrbapón-bapón balngomóldakla. A ki yenkü zagetódaakla yabü bagürwóman ngibtanóm, zitülkus e karrkukus bórrangdakla yabiób amkoman bangundü.

2

¹ Da ka gyagüpitótók eserró yabü akó koke basenóm, gyagüp kolaeen ngibtan-gum. ² Zitülkus módóga, ka ne yabü gyagüp kolaeen nóma ngintinünümo, ola ia nidipko kürü barnginwóman ngitanóm? Wata yadi, ka nibiób gyagüp kolae ninarre. ³ Ka ene peba mórrag* wialómórró, igósüm ka nóma ki tama, e kürü gyagüp kolaeen koke ki ngigütinane, yadi, kürü nidi bagürwóman ki ngitan kwarila. Ka amkoman karrkukusi angundóla yabükwata wagó, kürü ne bagürwóme ene ta yabü bagürwóme. ⁴ Ka yabüka nóma wialómórró, ka ugón wirri müpdü namülnürrü, ka azid aengrró kólba moboküpdü, akó ka yón namülnürrü yabüme. Ka yabüka igósüm koke wialómórró, yabü gyagüp kolaeen ngibtanóm, a igósüm, yabü umulüm igó, kürü wirri [moboküpdü ubi] yabükama.

Darrü Paman Kolae Arrgon

⁵ Darrü pama ola kolae tonarr nóma tónggapónórr, wa wata kürü gyagüp kolae koke kyónürr, a wa yabü blamanab gyagüp kolae ninóp, barrkyananbóka. Ka wialómdóla “barrkyananbóka,” zitülkus kürü ubi kokea wirri arüngi wialómóm. ⁶ Abüna yabükagab oya ne [kolaeen darrem] ekyenóp, ene gaoandóma. ⁷ Errkya ma, e wata oya kolae tonarr arrgonane akó arüng ekyanane, igósüm wirri gyagüp kolaea oya koke [ut-ut ine]. ⁸ We ngarkwatódó, ka yabü arüng bütandóla yabü

† **1:19** Saelas: Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan angrirrüna Letin bóktane: Silbeinus.

* **2:3** peba mórrag: Pol Korrint pamkolpam karianbóka basenóm wamórr ibü bagóm. Ene kakóm, wa darrü peba mórrag wialómórr. Ini peba mórrag errkya ma babula.

amkoman moboküpdü ubi oyaka amtyanom. ⁹ Ka ta yabüka wialómórró umul bainüm wagó, e kürü blaman bóktan ia amkoman mamunarre. Amkoman, e kürü bóktan mamoadakla. ¹⁰ E darrü oloman kolae tonarr nóma arrgondakla, ka ta inzan ene oloman kolae tonarr arrgondóla. Anda, ka ne kla arrgorró, ka we kla arrgorró Kerrison obzek kwata yabü morroalóm. A ka gyagüpi tótókdóla wagó, darrü kla babula arrgonóm. ¹¹ Ka oya kolae tonarr arrgorró, igósüm [satania] mibü koke ilklió bülión yarile oya ubi tómbapónóm, zitülkus mi oya bókam bagós bóktan amkoman umulakla.

Pol Karianbóka Ngyabenórr Trroas Wirri Basirrdü

¹² Ka Trroas wirri basirrdü nóma abzilürrü Morroal Bóktan amgolóm Kerrisonkwata, ka eserró wagó, Lod kwat tapakurr kürünkü oya zaget tónggapónóm. ¹³ A zitülkus ka kólba zonaret Taetusün ola koke eserró bóktanpükü yabükagab, kürü gyagüpitótók gaodó koke yarilürr ngón agónóm. Da ka yawal bóktan bóktarró amkoman bangun pamkolpamdó, ola nidi koralórr, akó wamórró Masedonia prrobinsdü.

Mi Kerrison Ilangzanakla

¹⁴ A mi Godón eso ekyanórrre! Wa pamkolpamab obzek kwata igó amtyanda igó, wa satani ut-ut yónürr. Akó wa kibü balngomólda ene kla bómtyande, zitülkus ki Kerrisoka dabyórrünakla. Inzana, wa kibükama morroal ilang ayoda blaman bwóbdü. Ene morroal ilang igó klama, mi oyabóka umulakla.† ¹⁵ Ki Kerrison ilangzanakla, Godón ne klama bagürwóman ngitanda. Ki Kerrison ilangzanakla ibü aodó, zidbairrün nidipko, akó ibü aodó, bamrükürrün nidipko.‡ ¹⁶ Ibüka, bamrükürrün nidipko, ki бүдүлан ilangzanakla. Ibüka, zidbairrün nidipko, ki arrólan ilangzanakla. Ia gaoandó nótoke ini zaget tónggapónóm? ¹⁷ Aprrapórr God kibü inzan bómzyatóda wagó, ki gaoandómakla, zitülkus ki ene abün ilklió bülión pamzan kokeakla, wirri mani azebóm ubi nibióbe Godón bóktan amgoldógab. A ki amkoman moboküpi bóktandakla Godón obzek kwata, Kerrisoka dabyórrünzanakla. Ki bóktandakla pamzan, God nibiób zirrtapónóp.

3

Küsil [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Zaget Tónggapón

¹ Ia kibü ubia akó kibiób bagürüm morroal bóktane? Koke! Ia zitülkus asiko yabü peba mórrag azebóm ó wibalómóm, kibü ne klama bagürdako, ngibürr pamazan ubi bairdako inzan peba mórrag azebóm? Babulako! ² E yaib wa peba mórragzanakla, kibü ne klama bagürda, kibü moboküpdü wialómórrónzana. Blaman pamkolpam gaodómako umulüm akó atangóm, ki ne morroal zaget tónggapónóp yabü aodó. ³ Blaman pamkolpam gaodómako asenóm igó, e peba mórragzanakla Kerriso tüób

† **2:14** Grrik akó Mórrke-mórrke Bukdü igó alap-alap bóktan wialómórróna: God Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pamzana. Rrom gazirr pamab singüldü pama darrü bwóban pamkolpam nóma ut-ut nirre, oyaka bóka bangün nidi kwarilürr, wa ibü, tóba gazirr pampükü, nolngomólnónóp tóba pamkolpamab obzek kwata. Ene ut-ut bairrün kolpam [leba zaget] kolpamóm bainóp. Pol akó ngibürr Godón zaget pam ene gazirr pamzan kwarilürr, ó i ene ut-ut bairrün kolpamzan kwarilürr Kerrison leba zaget pamóm bainüm. ‡ **2:15** bamrükürrün nidipko, ibü [ngarkwat-koke arról] babula, a i ma sab [metat bólmyan urdü] ogobe. § **2:15** Ini alap-alap bóktana. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilang [urdü amsel larab] ilanga, [prrist] ne lar bamngul kwarilürr [altadó]. Ene ilanga Godón bagürwóman ngitan yarilürr. Yesu urdü agasil larzan yarilürr krrosdó. Yesun amkoman angun pamkolpam ene klanan ilangzanako. Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako igó, ene ilangan küp módóga: Ene Rrom gazirr pamab singüldü wirri ngi pama ene pamkolpam nóma nolngomólnónóp, ngibürr kolpama morroal ilang buru angan kwarilürr. Ene gazirr pamdó wa morroal ilang yarilürr, a ene ut-ut airrün pamkolpamdó, wa kolae ilang yarilürr, zitülkus i umul kwarilürr igó, i leba zaget kolpamóm ki bairre o ibü ki ekrórrre.

ne kla wialómórr, kibü zagetódógab. Wa ene kla koke wialómórr baerro-e, a arról Godón Samu-i. Wa ene kla taptapan ingülküp pokodó koke wialómórr, a pamakanan moboküpdü.

⁴ Ki ini klambóka amkoman umulakla Kerrisokama Godón obzek kwata. ⁵ Kibü zitülkus babula gyagüpi tótókóm igó, kibü kibióban gaodóma Godón zaget tónggapónóm. God wató módóga, kibü gaodó nótó aında. ⁶ Wa kibü gaodó tinóp zaget pamóm bainüm küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zaget tónggapónóm. Ene küsil bóktanan wialómórrón gida babula, a Godón Samu asine ene bóktandó, zitülkus wialómórrón gida бүдүл ódódđa, a Godón Samua arról akyanda.

⁷ Mosesón gida wialómórróna taptapan ingülküp pokodó. God Mosesón ene gida nóma ekyanórr, Mosesón obzeka [wirri kómal zyónpükü] ongang bapónórr, Isrrael pamkolpam igósidi gaodó koke kwarilürr oya obzekdó metat azilüm, enana ene zyóna zaorrón barrgon yarilürr. Mosesón darrü zaget módóga, ene gida umul bainüm pamkolpamdó. Ene gida-a бүдүл sidódürr ibüka, gida koke nidi mamóanónóp. Zitülkus ene gida-a, бүдүл ne klama ódódđa, wirri kómal zyónpükü tamórr, ⁸ Godón Samua ne zaget balngomólđa, oya wirri kómal zyón amkoman wirriana, ene gidan wirri kómal zyóndügabi! ⁹ Ene gidan zageta pamkolpam zaz ninóp akó [kolaeen darrem] nókyenóp. Zitülkus ene gidan zagetan wirri kómal zyón asi yarilürr, amkoman, Godón ilküpdü [dümdüm tonarr] ne zageta ódódđa, oya wirrian kómal zyón asine ene ngaep zagetódógab. ¹⁰ Ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zagetan wirri kómal zyón ngaen asi yarilürr, a errkya ene inzana, wamaka ene kómal zyón babula. Zitülkus módóga, ene küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanan zagetan kómal zyón wirriana. ¹¹ Akó zitülkus ene ngaep bóktanan zageta, zaorrón ne klama barrgon yarilürr, kómal zyónpükü tamórr, ene küsil bóktanan zaget, metat asi ne kla yarile, oya wirrian kómal zyón asine ene ngaep klamdógab!

¹² Zitülkus ki ene klamóm [gedlóngóm bairdakla], da kibü tórrmen tulmil gumkoke igósidiako. ¹³ Ki Moseszan kokeakla, tóba obzek nótó ngablaorr mórrkenyórr poko-e, igósüm Isrrael pamkolpama koke iade ki eserre, ene wirri kómal zyóna zaorrón ia barrgon yarilürr. ¹⁴ A ibü gyagüpitótók zürük barümmürrün koralórr, zitülkus kókó errkya ene inzana, wamaka ibü gyagüpitótók ngablaorrónako mórrkenyórr poko-e, darrü pama ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktanan buk nóma atangda ibüka ibü kwóbbazen müótüdü. God ene mórrkenyórr poko koke amanikürr, zitülkus wa ene poko wata igósidi amanike, darrü oloma nóma dabine Kerrisoka. ¹⁵ Anda, ngaendógab kókó errkya, darrü pama Mosesón gida nóma atangda, ene inzana, wamaka darrü mórrkenyórr pokoa [Zu pamkolpamab] moboküp ngablaoda, da i bóktanan küp koke igósidi amzyatódako. ¹⁶ A darrü oloma Lodka nóma byalüngda, God ene mórrkenyórr poko amanikda. ¹⁷ Ene bóktan opor “Lod” oya küp módóga: Godón Samu. Akó Lodón Samu nega, pamkolpama darrü kla koke amoandako ó darrü klama ibü koke amorranda, da i popadako. ¹⁸ Mi blamana Lodón wirri kómal zyón ongang bapóndakla mibiób obzeke, ngablaorrón-koke ne obzekako. Akó wa mibü azazinda tóba obzeksyók ngarkwatódó tóbazan bainüm akó sab ene kómal zyón wirrian yarile. Ene zyóna Lodkagabi tótókda, Godón Samu nótóke.

4

Wirri Darrem Kla Samuan Ngarkwatódó Mariti Tónggapórrón Beledó

¹ We ngarkwatódó, ki kokean piküp bairre ini zaget tónggapónóm, zitülkus God tóba gyaurdügab kibü ini zaget tókyenóp tónggapónóm. ² A ki ma kibiób kak

nómtyenóp anikürrün tórrmendó, büódan ne elklazako; ki pamkolpam koke ilkió bülióndakla akó ki Godón bóktan obae koke azazindakla. A ki amkoman bóktan amgoldakla. Olgabi ki Godón obzek kwata amtyandakla blaman pamkolpamdó igó, ki morroal pamakla. Da zitülkus babula kibükwata bóktanóm igó, ki kolae pamakla.

³ Anda, ene inzan nómada, wamaka [Morroal Bóktan] ngalaorróna mórrkenyórr poko-e, ki ne poko amgoldakla, ene ngalaorrón ibükama, bamrükürrün nidipko.*

⁴ Satania, ini tüp nótó alngomólda godzan, amkoman bangun-koke pamkolpamab gyagüpitótók murrnausóp, da i ilüküp murrbausürrün pamkolpamzanóm bainóp. Ene igósüm, i gaadó kokeako ene zyón asenóm, ne klama tótókda Morroal Bóktandógabi, Kerrison [wirri kómal zyónankwata] ne Bóktane. Akó Kerriso Godón dandanga. ⁵ Ki kibióbkwata bóktan koke amgoldakla, a ki ene bóktan amgoldakla igó, Yesu Kerriso wa [Lode], akó igó, ki kib yabü [leba zaget] pamakla Yesunme.

⁶ Zitülkus módóga, God, ngaen nótó bóktanórr wagó, “Tümün kwatódógabi zyóna ki ongang bapón,” wa tóba zyón ongang saponórr mibü moboküpdü.† Ene igósüm, mibü umul akyanóm Godón wirri kómal zyónankwata, Kerriso ne zyón okaka amzazilda.

⁷ A ene wirri darrem kla kibü moboküpdüma, ki inzan nidipakla, wamaka mariti tónggapórrón beleakla. Ene igósüm, amtyanóm ene wirrian arüng Godkagabia akó kibükagabi kokea, wirrian ne arünge blaman ngibürr klamab arüng arrgrratóda.

⁸ Abün-abün müpa kibü myangrao apóndako, a i kibü kokean [ut-ut baidako]. Ki ngibürr tonarr tai umul-kókakla laró tónggapónóm müp tonarrdó, a ki kokean piküp bairre ngambangólóm Godka. ⁹ Pamkolpama kibü wirri müp alióndako, a God kibü kibióban kokean alókda. Pamkolpama kibü sekrrónóp akó ki tüp tóbalókorro, a ki kokean kolae bainóp.

¹⁰ Ki nubóbóna tótókdakla, ki azid aengdakla akó metat umulakla igó, zitülkus pamkolpama Yesun emkólóp, i ta mibü kena sekrrónónóm. A ki бүдүл kórzyóndakla akó koke piküp baidakla Godón bóktan amgolóm, igósüm pamkolpama eserre kibü ngyabendó wagó, Yesu arróla. ¹¹ Anda, ki, arról nidipakla, blaman tonarr umulakla igó, kolpama mibü kena sekrrónónóm Yesunme, igósüm pamkolpama eserre kibü ngyabendó igó, Yesu arróla. Ene ngyabena sab blakóne, ki nóma nurrbarino. ¹² Da módóga, ki kena nurrbarinün, a [ngarkwat-koke arróla] yabü ngyabendó okaka baina, zitülkus ki Morroal Bóktan Yesunkwata amgol kwarilnürü yabüka.

¹³ Igó wialómórróna *Wórr Pebadó* wagó, “Ka Godón amkoman angun namülnürü, da igósidi ka bóktarró.” Ene dadan amkoman bangundügabi ki ta metat bóktanórrre Morroal Bóktan amgolkü, zitülkus ki Godón amkoman angundakla. ¹⁴ Akó ki metat bóktanórrre, zitülkus ki umulakla igó, Lod Yesun nótó irsümülür бүдүлдүгabi, wa ta sab kibü sirsine kibü Yesuka dabyónüm akó kibü amarrum oya obzek kwata bórrangóm yenkü. ¹⁵ Blaman ini elklaza we pokodómako yabü morroalóm, igósüm, Godón [gail tonarrazan] bayoda abün pamkolpamdó akó olgabi ngibürr abün pamkolpamdó, i sab ngaru bapón-koke eso iade ekyanórrre. Da i Godón ngi igósidi wirri kwitüm emngyelnórrre.

Amkoman Bangundügabi Ngyaben

¹⁶ We zitülkusdü, ki kokean piküp bairre Godón bóktan amgolóm. Enana kibü бүб praka akó arüng-koke baidako, God kibü samu küsilzan aida blaman ngürrzan. ¹⁷ Zitülkus módóga, ki ne kari müp aengdakla karibóka, sab ngarkwat-koke wirri kómal zyón sidüde kibüka. Ini zyóna ene müp wirribóka arrgrratóda.

¹⁸ Da ki igó elklazadó koke azildakla, pamkolpama ne elklaza basendako, a ki igó

* **4:3** bamrükürrün nidipko, ibü ngarkwat-koke arról babula, a i ma sab [metat bólmyan urdü] ogobe. **4:6**

Bwób Zitül 1:3 † **4:6** Ini bóktan küp módóga: God mibü gaadó tinóp Morroal Bóktan [küp tai apadóm].

4:13 Wórr Peba 116:10

elklazadó azildakla, pamkolpama koke ne elklaza basendako. Zitülkus módóga, pamkolpama ne elklaza basendako, ini elklaza wata sab karianbóka asi kwarile bupso, a pamkolpama koke ne elklaza basendako, ini elklaza sab metatómpükü asi kwarile.

5

Kwitüm Büb

¹ Mibü büb inzanako, wamaka palae müótako, mi ne klamdó ngyabendakla ini tüpdü. Mi umulakla wagó, ini tüpan palae müóta ne nóma kolae bairre, mibü kwitüdü müót sab asi kwarile Godkagabi. Pama ini müót koke balmelórr. Akó ini müót metatómpükü asi kwarile. ² Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi syóngdakla, Godka nae amande kwitüm büb aliönüm mibü bamelóm küsil mórrkenyórrzan. ³ God ta mibü küsil büb nóma tülire bamelóm, mibü samu sab kakapur koke kwarile, a mibü samuab büb sab asi kwarile. ⁴ Anda, mizan ini tüpan palae müótüdü ngyabendakla, mi syóngdakla müp amarrudi. Zitülkus módóga, mibü ubi kokea mibü samu sab kakapur kwarile, a mibü ubia kwitüm büb bamelóm, igósüm arróla mibü dudu büb sab imrüke, sab ne büba nurrbarine. ⁵ God tüóbe, mibü nótó tómbapónórr ene küsil büb azebóm. Akó wa tüóbe, mibü tóba Samu nótó tókyenóp [alkamül-koke bóktan], wa sab mibü blaman elklaza tülire, wa ne alkamül-koke bóktan tülinóp.

⁶ We ngarkwatódó, ki metat amkoman karrkukusi angundakla igó, ene klama sab amkoman tómbapórrre. Akó ki umulakla igó, ki ini bübizan ngyabendakla, ki nanabwóbdümakla Lodkagabi. ⁷ Ki amkoman bangundügabi ngyabendakla, a ene elklazadóga koke, ki ne elklaza basendakla. ⁸ Ka inizan wialóma, ki ini elklaza amkoman karrkukusi angundakla. Akó kibü ubia ini büb alókóm akó Lodkü ngyabenóm. ⁹ Da módóga, kibü wirri ubia oya bagürwóman ngitanóm, ia ki ini bübi ngyabendakla, ta ia ki kwitüdü ngyabendakla nanabwóbdü ini bübdügabi. ¹⁰ Zitülkus módóga, mi blamana sab okaka büzazino Kerrison obzek kwata mibü zaz bainüm. Ene igósüm, mi darrpan-darrpana darrem ipüdórrre ene ngarkwatódó, mi ne elklaza tómbapónónóp, ia morroal ó ia kolae ne klamko, mizan bübi ngyaben kwarilnürü.

[Apostolab] Zaget Módóga, Pamkolpam Byalóm I Ia Gódam Bangurre Godkü Yesukama

¹¹ We ngarkwatódó, ki pamkolpamab gyagüpitótók alüngüm kaindakla, zitülkus ki umulakla Lodón gum angónóm. God kibübóka amkoman umula, akó ka gedlóngóm baidóla wagó, e ta kibübóka amkoman umulakla yabiób moboküpdü. ¹² Ki kibiób akó koke bagürdakla yabüka, a ki yabünkü kwat tapakudakla ikub bagürüm kibükwata. Ene igósüm, e gaodómakla bóktan alkomólóm ibüka, ikub nidi bagürdako ene klamabkwata, i ne elklaza basendako, akó ene klamabkwata koke, moboküpdü ne klamko. ¹³ Ngibürr tonarrdó Godón Samua kibü bumiógda akó ene inzana, wamaka kibü gyagüpitótók dümdüm kokea. Da ene Godónküma. A kibü gyagüpitótók dümdüm nómada, ene yabünküma. ¹⁴ Kerrison moboküpdü ne ubie, kibü balngomólda, zitülkus ki amkoman karrkukusi angundakla igó, darrpan oloma nurrótókor blaman pamkolpamabkü, da igósidi blamana nurrbarinür. ¹⁵ Akó wa nurrótókor blaman pamkolpamabkü, igósüm, küsil arról nidi apadódko, i tibióbankü myamem koke ki ngyaben koralón. A i oyankü iade ki ngyaben koralón, ibünkü nótó nurrótókor akó God noan irsümülür arróldó.

¹⁶ Da módóga, kidi, ki myamem darrü pam koke amzyatódkla tüpan paman gyagüpitótók ngarkwatódó. Enana ki ngaen Kerrison emzyetóp tüpan paman gyagüpitótók ngarkwatódó, errkya ki oya inzan myamem koke amzyatódkla. ¹⁷ Da

darrü olom Kerrisoka dabyórrün nómada, wa küsil olomóm kuri baine. Ngaep ngyabena kuri bamrükürr, da módóga, küsil ngyabena kuri bókyanórr! ¹⁸ God ini blaman elklaza wató tómbapónórr. Wa Kerrison zirrsapónórr mibünkü nurrótókóm krrosdó akó inzana wa mibü gódam tangunóp, mi ngaen-gógópan oyaka nidi bóka bamgün kwarilürrü. Akó wa kibü ene zaget tókyenóp pamkolpam byalóm, i ia gódam bangurre Godkü. ¹⁹ Ene wa, God blaman pamkolpam ini tüpdü gódam nangunóp, Kerriso nóma nurrótókórr krrosdó. I ene kla amkoman nóma angundako, wa ibü kolae tonarr koke atangda ibü [kolaean darrem] akyanóm. Akó wa kibü igó bóktan tókyenóp pamkolpamdó bóktanóm, i ia gódam bangurre Godkü. ²⁰ We ngarkwatódó, ki Kerrison menyam pamakla, wamaka God kibükama pamkolpam arüangi byalda ene bóktan apadóm. Ki yabü arüangi byaldakla Kerrison ngidü igó, “Godkü gódam bangunam.” ²¹ Kerrison kolae tonarr babulan yarilürr. A God mibü blaman kolae tonarr oyaka yamselórr, igósüm mi oyaka dabyórrünzanakla, mi [dümdüm tonarr] pamkolpamóm bairre Godón ilküpdü.

6

¹ Kizan Godkü zagetódkla, ki yabü ta igó arüangi byaldakla, e ne Godón [gail tonarr] apadódkla, e ene kla küppükü inane; e igósidi ene kla enanóm-koke ipüdarre. ² God bóktanda tóba Wialómórrón Bóktandó wagó,
 “Angrirrün tonarr nóma semrranórr, ka marü* murrkrrurrü;
 ene zid bain ngürra nóma tübzilürr, ka marü tangmamtirrü.”
 Tübarrkrru, errkya ene wa engrirrün tonarra. Tübarrkrru, errkya ene wa zid bain ngürra.

Polón Azid Aeng

³ Kibü ubi kokea darrü kla tónggapónóm, pamkolpam sab ne klama nólerre amkoman bangun-gum. Ene igósüm, darrü oloman zitülkus babula kolae poko bóktanóm kibü zagetankwata Godkü. ⁴ A ene wa, Godón zaget pamzan, ki amtyandakla ki morroal pamakla blaman elklazadó: ki karrkukus bórrangdakla müp tonarrdó, kolpama kibü müp nóma alióndako, akó kibü moboküp müpdü nómadako. ⁵ Ki karrkukus bórrang kwarilnürrü pamkolpama kibü nóma tokrralórr, tümün müótüdü nóma turrbulürr, akó pamkolpamab ngoroa ngürsilüm nóma bainóp kibüka; ki wirri arüangi nóma zaget kwarilnürrü kókó kibü myamem arüng babul yarilürr zagetóm, kibü ut-koke irrüba nóma blakónónóp, akó ki koke nóma alo kwarilnürrü. ⁶ Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü [kalkal] tonarrdógabi, kibü umuldügabi, kibü zao-zao tonarrdógabi, akó kibü morroal tonarrdógabi; ki Godón Samuan balngomól nóma mamandakla akó kibü amkoman [moboküpdü ubidügabi]. ⁷ Ki amtyandakla ki morroal pamakla kibü amkoman bóktan amgoldógab akó Godón arüngdügab. Akó ta ki [dümdüm tonarr] nóma tómbapóndakla, wamaka ene tonarr gazirr elklazako, tutul tange zangóm akó banól tange kibiób bódlangóm.† ⁸ Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama wirri ngi nóma atendako kibüka ó i kibü ngi nóma tüp alókdako; i kibükwata obae bóktan nóma alióndako panzedó ó morroal poko nóma bóktandako; i kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki ilklió bülión pamakla, enana ki amkoman moboküp pamakla; ⁹ i kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki umulürrün kokeakla, enana ki wirri umulürrünakla; i nóma gyagüpi tótókdako igó, ki nurrbarinüm kaindakla, enana ki arrólakla; i kibü inzan nóma ngabkandako igó, God kibü [kolaean darrem] akyanda, enana wa kibü бүдүлүмүкү koke sekrranórr.

* **6:2** marü: Ngaep Bukdü God ini bóktan oyaka bóktanórr, Israael pamkolpam nótó ki zid nirre. Aini Pol ini bóktan wialómórr Korrint pamkolpam arüng бүтанóm. **6:2** Aesaya 49:8 † **6:7** Ene dümdüm tonarr módógako: amkoman bangun, moboküpdü ubi, amkoman bóktan, [prropetan bóktan], akó ngibürr inzan kla.

¹⁰ Ki amtyandakla ki morroal pamakla, pamkolpama kibü inzan nóma ngabkandako igó, ki gyagüp kolaekla, a ki ma metat bagürwómdakla; ki elklaza-koke pamakla, a ki ma abün pamkolpam mórrel baidakla samuan ngarkwatódó; kibü elklaza babulako, a kibü ma blaman elklaza asiko samuan ngarkwatódó.

¹¹ Korrint pamkolpam, ki yabüka amkoman moboküpi wialómórre akó ki kibiób wirri moboküpdü ubi nómtyerre yabüka. ¹² Kibü moboküpdü ubian ngaru babula, a yabü moboküpdü ubi kibüka, oya ngaru asine. ¹³ Ka yabüka wialómdóla wamaka e kólbanan olmalakla igó, e wata dadanzan kibüka yabiób dudu moboküpdü ubi tómtyenane.

Dabyón-gu Godón Amkoman Angun-koke Pamkolpampükü

¹⁴ Dabyón-gu Godón amkoman angun-koke pamkolpampükü. Dümdüm tonarr pamkolpam akó gida nidi amgündako, ibü gyagüpitótók ia wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke! Ó zyóndü nóto nyabenda, ia wa gaodóma oyaka dabyónüm, tümündü nóto nyabenda? Koke! ¹⁵ Ia Kerriso gaodóma ubi bainüm satanipükü?‡ Koke! Amkoman bangun olom akó amkoman bangun-koke olom, ibü gyagüpitótók ia wata darrpanamli wirri elklazabkwata? Koke! ¹⁶ [Godón Gyabi Müót] akó obae god, ibü tónggapórrón bóktan laróga? Babula! Mi mibiób arról Godón gyabi müótakla. God enezan bóktanda tóba Wialómórrón Bóktandó wagó,

“Ka ibü aodó nyabelo
akó ibü aodó agóltagól namulo,
ka ibü God namulo,
akó i kürü pamkolpam kwarile.”

¹⁷ Akó God bóktanda wagó,
“We ngarkwatódó, ibükagab tübauske
akó bürrgrrütamke ibükagab.

Darrü tómanpükü kla amurrü,
da ka sab yabü morroal yazebo.”

¹⁸ “Wirri Arüng Lod bóktanda wagó,
‘Ka sab yabü Ab namulo,
akó e sab kólbanan simanal akó ópal olmal kwarilo.’ ”

7

¹ Moboküpdü gómdamal, zitülkus God mibü ini [alkamül-koke bóktan] tülinóp, mi wata [kolkal] kolpam bairre blaman kolaekla elklaza tómbapón-gum, mibü büb ó samu ne elklaza tóman-pükü aindako Godón ilküpdü. Akó mi [dudu kómal] ki nyabenórre, Godón gum-gum [ótókde].

Polón Bagürwóm

² Yabiób [moboküpdü ubi] tómtyenam kibüka. Ki dümdüm-koke tonarr koke tómbapónóp yabü darrüdü, ki yabü darrü kolaekla koke inóp, akó ki yabü darrü koke ilkió ilinóp mani azebóm. ³ Ka ini poko koke wialóma yabü bagóm, zitülkus ka kuri wialóma kagó, kibü wirri moboküpdü ubi yabükamóma. Ene igóside, ki yabü kokean elókrre yabióban, ia ki arrólakla, ta ia ki nurrbarino. ⁴ Ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, e sab dümdüm kla tónggapónane, akó kürü zitülkus asiko yabükwata ikub bagürüm. God kürü barrkyanan arüng kókyanórr. Kibü blaman müp tonarrdó ka kari bagürwóm kokela.

⁵ Ka kuri wialóma kagó, ki Masedonia prrobinsdü babzirrü. Ene kakóm, kibü ngón agón babul yarilürr. Zitülkus módóga, abün-abün müpa togoblórr kibüka. Darrü

‡ **6:15** Satani, Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó darrü Zu ngi-e angrirrüna, Beliar ó Belial. **6:16** Lebitikus 26:12; Zerremae 32:38; Izikiel 37:27 **6:17** Aesaya 52:11; Izikiel 20:34, 41 **6:18** 2 Samuel 7:8, 14

müp we kla yarilürr, pamkolpama kibüka bóka bamgün koralórr. Akó darrü müp we kla yarilürr kibü moboküpdü, ki yabükamóm gyakolae kwarilnürrü. ⁶ A God ibü arüng bütanda, arüng-koke nidipako. Wa kibü arüng tütünóp Taetusün abzildügab. ⁷ Akó wata oya abzildügab koke, a ta igó bóktandógab, e oya arüng ekyenarre. Wa kibü tüzazilóp, e kürükamóm nae aman koralnórró. Akó wa tüzazilóp yabü wirri gyaureankwata akó yabü wirri ubiankwata ia elklaza tómbapónóm kürüka. Ene igósidi, ka wirri bagürwóm namülnürrü ngaendógabi.

⁸ Zitülkus módóga, enana kürü arüng bóktan oporpükü peba mórraga* gyaure idódürr yabüka, ka gyaure kokela ka ne peba mórrag wialómórró. Ngaen-gógópan ka gyaure namülnürrü, zitülkus ka umul namülnürrü wagó, kürü peba mórraga sab gyaure ki sidód yabüka. Taetus kürü küzazile wagó, e gyaure kwarilnürrü, a wata tugupurr tonarróm. ⁹ Enana ka ngaen-gógópan gyaure namülnürrü, errkya ka ma bagürwómdóla. Igó zitülkUSDÜ koke, kürü peba mórraga yabüka gyaure idódürr, a igó zitülkUSDÜ, yabü gyaureanme e Godka byalüngarre yabiób kolae tonarrdógab. Zitülkus módóga, e gyaure kwarilnürrü Godón ubi ngarkwatódó, da e koke azid aeng kwarilnürrü kibüme. ¹⁰ Godón ubi ngarkwatódó ne gyaure, ene gyaure pamkolpam balngomólda Godka byalüngüm tibiób kolae tonarrdógabi. I Godka nóma byalüngdako, God sab ibü igósidi zid nirre akó i gyaure koke kwarile. A ini tüpan pamkolpamab gyaure, ibü koke ne klama balngomólda Godka byalüngüm, ene gyaure ibü metat büdül kwatódó amarruda. ¹¹ Ngakónam ene Godón ubi ngarkwatódó ne gyaure laró alngón yarilürr yabüka: yabü wirri amkoman ubia tónggapónóm dümdüm laróga. Yabü wirri ubi yabiób bóclangóma, amtyanóm e ene kolae kla koke tónggapónarre. Yabü wirri ngürsila ene kolae tonarranme. E wirribóka barrkürrü kürü peba mórraganme. Yabü wirri ubi kürü asenóma. Yabü wirri ubi ia elklaza tómbapónóma kürünkü. Yabü wirri ubia, ene kolae nóto tónggapónórr oya [kolaean darrem] akyanóm. Blaman kwata e igó tómtyerre igó, e ene kolae kla† koke tónggapónarre. ¹² Da enana ka yabüka ene arüng bóktan oporpükü peba mórrag wialómórró, ka koke wialómórró oyame, ene kolae nóto tónggapónórr. Akó ka ta koke wialómórró oyame, wa ene kolae noanka tónggapónórr. A ka wialómórró, igósüm e yabiób ki bómzetarre Godón obzek kwata, yabü ubi ne ene elklaza amkoman tómbapónóma, ki yabü ne elklaza tómbapónóm byaldakla. ¹³ We zitülkUSDÜ, ki arüng bütarrón kwarilnürrü.

Ki wata arüng bütarrón koke kwarilnürrü, a ki ta wirri bagürwómdü kwarilnürrü Taetusün bagürwómanme, zitülkus e blamana oya samu küsilzan inarre. ¹⁴ Ka yabükwata ikub bagürnürrü Taetuska, akó e kürü büód koke kókyenarre. Zitülkus módóga, kizan ne poko bóktónóp yabüka, blaman amkoman kwarilürr, kibü ikub bagüra yabükwata Taetuska pupo tinóp wagó, ene ta amkomana. ¹⁵ Errkyadan oya wirri moboküpdü ubia yabüka ngaendógabi, wazan gyagüpi amanda wagó, e blamana ia kibü bóktan arrkrru kwarilnürrü, e oyazan morroal ipüdarre gum angónde akó tórrngónde. ¹⁶ Ka bagürwómdóla, zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, e sab dümdüm kla tómbapónane.

8

Arüng Atan Bóktan Wirribóka Gailüm

¹ [Zonaretal], kibü ubia e umul kwarilo ene [gail tonarrbóka], God ne kla nókyenóp ene sos pamkolpam aini Masedonia prrobinsdü. ² Wirri müpa ibü tawinóp, da i wirribóka azid aeng kwarilürr. Dakla i ngaru bapón-koke bagürwómdü kwarilürr akó ibü elklaza babulan kwarilürr. Olgabi i ngaru bapón-koke mani gail kwarilürr.

* **7:8** arüng bóktan oporpükü peba mórrag: Ma ini peba mórragan ngaensingül bóktan ngakanke. † **7:11** ene kolae kla: Ma 2:5-11 ngabkanke.

³ Ka amkoman poko pupaindóla wagó, ibü gaodó ne kla kwarilürr, i irrbünóp. Akó i errgrrotóp, ibü gaodó ne kla kwarilürr, igósidi i myamem gaodó koke koralórr tibiób ngyaben elklaza bumiógüm. I ene kla tónggapónóp tibiób ubi ngarkwatódó. ⁴ I kibü arüngande bamtin kwarilürr ibü ok bainüm Godón pamkolpam Zerrusalem wirri basirrdü tangbamtinüm, sos pamkolpama ngibürr prrobinsdüzan tónggapón kwarilürr. ⁵ I tónggapónóp, ki koke ne klamóm gedlóngóm bain kwarilnürü. Ngaengógópan i tibiób arról Lodón ilinóp, ene kakóm i tibiób arról kibü tülinóp, Godón ubi ngarkwatódó. ⁶ Da ki Taetusün arüngi ilóp yabü tangamtinüm ini gail tonarr alakónóm, zitülkus wa ngaen ini zaget bókyanórr. ⁷ E blaman elklaza kari morroal koke tómbapóndakla: yabü amkoman bangun wirria, yabü bóktan kari morroal kokea, yabü umul wirria, yabü amkoman ubi wirria dümdüm kla tónggapónóm, akó yabü [moboküpdü ubi] wirria, e ne ubi umul bainarre kibükagab. Kibü ubia, e enezan morroal tómbapón kwarilünke ene gail tonarrdó. ⁸ Ka yabü arüng bóktan koke akyandóla ini kla tónggapónóm, a ka yabü moboküpdü ubi apókóm kaindóla igó, ia amkomana. We ngarkwatódó, ka yabü byaldóla ngibürr pamkolpamab ubiankwata gailüm, asenóm ia yabü moboküpdü ubi inzana, ibü moboküpdü ubizane. ⁹ Zitülkus módóga, e umulakla Lod Yesu Kerrison gail tonarrbóka igó, wa tüpdü tamórr elklaza-koke pamóm bainüm yabü morroalóm, enana oya mórrel* asi kwarilürr kwitüm. Wa ene kla bimgatórr akó elklaza-koke pamóm bainürr, igósüm e mórrel kolpamóm ki bainane samuan ngarkwatódó.

¹⁰ Akó ka yabü kólba gyagüpitótók akyanóm kaindóla inikwata, zitülkus ini klama yabü sab tangnamtirre. Sim ne pail e ngaensingül sos pamkolpam kwarilnürü mani dakabainüm. Akó ene tibióban koke, e ta ngaensingül sos pamkolpam kwarilnürü nibiób ubi yarilürr mani akyanóm. ¹¹ Errkya ene zaget ugó alakónam, e ne mani dakabain bókyenarre. Ene igósüm, yabü wirri ubi ene zaget alakónóm inzan yarile, yabü ne ubi yarilürr ene zaget bókyanóm. Ilinam, yabiób elklaza ngarkwatódó. ¹² Zitülkus módóga, darrü oloman ne wirri ubi asi nóma yarile akyanóm, God ene [gyaur kla] sab ipüde, zitülkus ene oloma ekyene tóba elklaza ngarkwatódó. Wa koke ekyene igó elklaza ngarkwatódó, babul ne elklazako.

¹³ Kibü ubi kokea, yabüka sab müpa koke tame, zitülkus e ngibürr kolpamab müp ul aindakla. A kibü ubia, e, nidi gaildakla, akó ene pamkolpama, nidi azebdako, nizan kopoab sab gaodó namüli. ¹⁴ Errkyadan ini tonarr, yabü abün ne elklazako ibü tangbamtindako, elklaza-koke nidipko. Olgabi, darrü tonarr yabü elklaza sab ne babul nóma kwarile akó ibü abün elklaza sab ne asi nóma kwarile, ibü ne elklazako yabü tangnamtirre. Da e nizan kopo sab ugón gaodó namüli. ¹⁵ Wata Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Abün nótó dakabainürr, oyaka wata gaodó yarilürr, akó aüd nótó dakabainürr, oyaka gaodó yarilürr.”

Taetusün akó Nis Amkoman Bangun Pam Nis Korrint Wirri Basirrdü Zirrapónóp

¹⁶ A mi Godón eso akyandakla, dadan amkoman ubi nótó ingrinürr Taetusün moboküpdü yabü tangbamtinüm, kibü ubizan. ¹⁷ Taetus abinürr, ki oya nóma imtinóp yabüka alkomólóm. Ene kla tebe koke, a wa yabüka tótókda wirri ubipükü akó tóbanan ubidügab. ¹⁸ Ki Taetusün zirrapóndakla darrü zonaretpükü, blaman sos pamkolpama noan agürdako tóba zagetanme Morroal Bóktan Yesunkwata ayom. ¹⁹ Ene kla tebe koke, a oya wa blaman sos pamkolpama ipüdóp kinkü tótókóm, ki ini gyaur kla sab nóma imarrurre Zerrusalem sos pamkolpamdó. Ki ini zaget ngakandakla Lodón ngi wirri kwitüm amngyelóm akó amtyanóm kibü ubi ngibürr pamkolpam tangbamtinüma. ²⁰ Wa sab kinkü tame, zitülkus kibü ubi kórzyónüma darrü oloma kibükwata bóktan-gum wagó, ki ini wirri gyaur kla kle-kle ngakandakla.

* **8:9** Ene mórrel módógako: [wirri kómal zyón], arüng, akó blaman kwitüdü elklaza. **8:15** Bazeb Tonarr 16:18

²¹ Zitülkus módóga, ki kibiób gyagüpitótók ene klamdó arrbündakla igó, dümdüm kla tómbapónóm, ene wata Lodón ilküpdü tebe koke, a pamkolpamab ilküpdü ta inzan.

²² Akó ki mibü darrü zonaret inkü zirrapóndakla, ki noan abün tonarre apók kwarilnürü akó ki esenónóp igó, wa abün elklaza wirri arüangi tómbapónnda. Akó errkyadan oya ubia yabü wirrian arüangi tangbamtinüm ene mani dakabain zaget tónggapónóm, zitülkus wa amkoman karrkukusi angunda wagó, yabü ubi mani gailüma. ²³ Darrü oloma ne Taetusünkwata nóma imtine, oya ilamke magó, wa kürü kamade akó wa kankü zagetóda yabünkü. Darrü oloma ne mibü zonaret nisabkwata nóma imtine, oya ilamke magó, sos pamkolpama ibü zirrapóndako ibü ngidü tórrmen tómbapónóm. Akó ibü tórrmendógabi pamkolpama Kerrison ngi wirri kwitüm amngyeldako. ²⁴ We ngarkwatódó, e panzedó yabiób moboküpdü ubi nómtyenam ini pamdó akó nómtyenam igó, kibü dümdüm asine yabükwata ikub bagürüm. Ene igósüm, blaman sos pamkolpama ini klambóka umul kwarile.

9

¹ Darrü kla myamem babula kürü wialómóm yabüka ini zagetankwata Godón pamkolpam tangbamtinüm Zerrusalem wirri basirrdü. ² Zitülkus módóga, ka umulóla yabü wirri ubi ibü tangbamtinüma. Ka ikub bagür namülnürü, ngaendógab kókó errkya, yabükwata Masedonia pamkolpamdó wagó, e ne pamkolpamakla Akaya prrobinsdü, wata tómbapórrón kwarilnürü sim paildügabi mani aliönüm. Akó yabü wirri ubia barre pamkolpam nunuóp tórrmenóm. ³ A ka ma ini aüd zonaretal zirrapóndóla yabü tangbamtinüm ene mani dakabainüm, igósüm kibü ikub bagür yabükwata enan küp-koke yarile ini klamdó. A igósüm e tómbapórrón kwarilo kürünkü, ka enezan bóktarró. ⁴ Akó igósüm, ki büód koke kwarilo, ki inzan amkoman karrkukusi angun kwarilnürü igó, e tómbapórrón koralo. Ki sab büód kwarilo - akó e yaib sab amkoman büódan kwarilo - ngibürr Masedonia kolpama ne nóma ogobe kankü akó ne nóma eserre igó, e tómbapórrón kokeakla. ⁵ Da ka gyagüpi wama kagó, ka ini aüd zonaretal arüangi ki nilnüma yabüka tótókóm yabü tangbamtinüm ene wirri [gyaur kla] ngaen-gógópan tónggapónóm, e ne [alkamül-koke bóktan] ingrinarre gailüm. Da ka solkwat nóma abzilo, ene mani wata módó yarile inzan, wirri gyaur klamzan yabü ubi ngarkwatódó, akó inzan koke darrü klamzan, e bagürwóm kokeakla gailüm.

Wirri Gyaur Kla Gail

⁶ Ini poko gyagüpi amanikamke: Nadü oloma baritóda aüdan küp, sab aüdan abüle, a abün küp nótó baritóda, wa sab abün abüle.* ⁷ Darrpan-darrpan oloma ki aliön yarilün, wa moboküpdü ne gyagüpitótók esene aliönüm. Wa mólmóntwólpükü koke iline ó wa koke ki aliön yarilün, zitülkus darrü pama oya ile aliönüm. Zitülkus módóga, barnginwómpükü nótó gailda, Godón [moboküpdü ubi] oyakama. ⁸ Akó God gaodóma yabü ngaru bapón-koke gailüm blaman gyaur kla. Ene igósüm, yabü blaman elklaza gaodómako blaman tonarrdó akó e ngibürr pamkolpam ngaru bapón-koke iade tangnamtirre blaman kwata. ⁹ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda ene olomankwata, wirri gyaur kla nótó gailda, wagó, “Wa tóba gyaur kla popa arrgrratóda elklaza-koke pamkolpamdó;

God sab ene oloman [dümdüm tonarr] gyagüpi amanike metatómpükü.”

¹⁰ Akó God [wit] küp aliónda küp barit pamdó, ene küp nótó amanda tóba apapdó, akó God brred aliónda alom. Wa ta sab yabü nyaben elklaza nülirre, akó abün nirre. Akó wa ene morroal tulmil abün nirre, yabü dümdüm tonarra ne

* **9:6** Pol ini bóktanbarr wialómórr amkoman bangun pamkolpam arüng bótanóm wirri gyaur kla gailüm.
9:9 Wórr Peba 112:9

tulmil alngumilda. ¹¹ God sab yabü mórrel pamkolpamóm nirre blaman kwata, igósüm e gaodó kwarilo gailwómüm blaman tonarrdó. Akó yabü gailwómdügab pamkolpama sab Godón eso ekyerre, ene gyaur klamankü, ki sab ne kla amarru kwarilo ibüka. ¹² Ini gail zageta, e ne kla tónggapóndakla, Godón pamkolpam tangbamtinda ibü ngyaben elklaza azebóm. Wata ene kla koke, a ene zagetódógabi abün pamkolpama sab Godón wirribóka eso ekyerre. ¹³ Ini zaget tónggapónde, e amtyandakla wagó, e tónggapóndakla e ne alkamül-koke bóktan ingrinarre. We ngarkwatódó, ene pamkolpama sab Godón ngi igósidi wirri kwit emngyerre, zitülkus e panzedó bóktónarre wagó, Morroal Bóktan Kerrisonkwata amkomana, akó errkya e yabiób bóktan mamoadakla. Akó zitülkus e yabiób elklazadógab gail kwarilo ibüka akó blaman pamkolpamdó. ¹⁴ Akó i nóma tóre kwarile yabünkü, i nae aman kwarile yabüóbka umulüm, zitülkus God yabü tóba ngaru bapón-koke [gail tonarr] nókyenóp. ¹⁵ Mi Godón eso ekyanórre, zitülkus wa mibü wirrian gyaur kla tókyenóp, tóba Olom Yesu! Ene gyaur kla inzan wirriana, mibü bóktan babula ene gyaur klambóka apónóm!

10

Pol Tóba Zaget Adlangórr

¹ Ka, Pol, yabü darrü poko arüangi amtindóla. Ka Kerrisozan bóktandóla, piküpan akó mómók tonarre. Ngibürra yabü aodó kürübóka apóndako igó, ka gumla bóktanóm yabü obzek kwata, a ka gum-koke wialómdóla ka yabükagab nanabwób nómadóla! ² Ngibürr kolpama yabü aodó bóktandako wagó, kibü tórrmen tulmil inzanako, tüpan pamkolpamab tórrmen tulmilzan. Ka gyagüpitótók eserró ibüka gum-koke bóka bangünüm. Ka yabü arüangi batodóla kólba zitülkus akyanóm koke yabüka gum-koke bóka bangünüm, ka nóma tamo yabüka. ³ Enana mi ini tüpdü ngyabendakla, ki inzan koke gazirrdakla, ini tüpan pamkolpamazan gazirrdako. ⁴ Ki ne gazirr klame gazirrdakla, ini tüpan gazirr kla kokeako. A ene wa, ki Godón arüangan gazirr klame gazirrdakla, samuan arüng müót algatóm. Ki obae gyagüpitótók Godónkwata algatódakla, ⁵ akó blaman ikub bagür gyagüpitótók, Godónbóka umuldü ne klama bóka bangündako. Akó ki blaman inzan kolpamab gyagüpitótók bumiógdakla amarrum Kerrison bóktan mamoadóm. ⁶ Akó e bóktan nóma mamoad kwarilo blaman kwata, ene kakóm, ki sab tómbapórrón koralo [kolaeen darrem] aliónum ibü blamandó, bóktan koke nidi mamoadako.

⁷ E ngakónam yabü obzek kwata ne elklazako. Darrü oloma ne karrkukusi nóma amkoman angunda igó, wa Kerrisone, wa akó gyagüpi ki wam inibóka wagó, ki ta Kerrisonakla wazane. ⁸ Ka büód koke ipudo, enana e aprrapórr gyagüpi tótókdakla, ka karianbóka ó barrkyananbóka ikub bagür namülnürrü ene balngomól arüngankwata, Lod kibü ne kla tókyenóp. Wa kibü arüng tókyenóp igósüm, yabü amkoman bangun dódórr ainüm, a igósüm koke, yabü amkoman bangun algatóm. ⁹ Kürü ubi kokea, yabü gyagüpi tótókóm igó, ka yabü gum-guman ngibtanóm kaindóla kólba bóktan opore kólba peba mórragdó. ¹⁰ Darrü oloma bóktanda wagó, “Tóba peba mórragdó Pol go wirri akó zürük bóktan opore wialómda, a wa go aini nómada, oya tórrmen tulmil arüng paman tórrmen tulmilzan kokeako akó oya bóktan küp kokeako.” ¹¹ Inzan oloma igó poko ki emzyat wagó, ki kibü peba mórragdózan amtyandakla kibiób bóktan opore, ki yabüka babul nómadakla, ki inzan tulmili koralo, ki sab yenkü asi nóma koralo.

¹² Ngibürr pama tibióbbóka bóktandako wagó, i wirri pamako. Ia ki gum-koke ki korala bóktanóm wagó, ki inzan wirri pamakla? Amkoman kokean! A i tibiób bütanindako tibiób darrpan-darrpanpükü. Akó i tibiób gida arrbündako tibiób zaz bainüm, i iazan morroalako. I gonggoako! ¹³ A ki ma igókwata koke ikub

bagür kwarilo, God kibü koke ne zaget tókyenóp. A ki wata ene zagetankwata ikub bagür kwarilo, ene bwóbdü God tüp ngaru ne ingrinürr kibünkü zagetóm. Ene bwóba ta yabü bwób angoreanda. ¹⁴ Ki ene ngaru koke baurrdakla, zitülkus e ene ngaru kugupidümakla. Ki yabüka ne koke nóma ki togoba, ki ikub ki bagür kwarila zagetankwata, ki koke ne kla tónggapónóp akó inzana ki ngaru ki baurrürrü. Anda, ki ta yabü bwóbdü togobórró Kerrisonkwata Morroal Bóktanpükü. ¹⁵ Ki ene ngaru koke arrgratódakla, zitülkus ki koke ikub bagürdakla igó zagetankwata, ngibürr pama ne kla tónggapónóp. Yabü amkoman bangunazan dódórr baina, ki [gedlóngóm baina] igó, kibü zageta yabü aodó sab wirribóka dódórr baile, ene ngaru kugupidü God ne kla ingrinürr. ¹⁶ Ene igósüm, ki sab gaodó koralo Morroal Bóktan amgolóm yabü bwób kakota ne bwóbko. Da ki koke ikub bagür kwarilo ene zagetankwata, tónggapórrón ne klame darrü paman zaget bwóbdü. ¹⁷ A Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Darrü olom ne ubi nóma yarile ikub bagürüm darrü klamankwata, wa ki ikub bagür yarilün wata igókwata, Lod ne kla tónggapónórr.” ¹⁸ Lod igó olombóka bóktanda wagó, wa morroal pama, Lod noan agürda, a wa ene poko igó olombóka koke apónnda, tóba nóto bagürda.

11

Pol akó Obae [Apostol]

¹ Ene obae umulbain pama tibióbankwata ikub bagürdako gonggo pamzan, a e ma ibü bóktan arrkrudakla. We ngarkwatódó, ka ubila, e kürü ok kirre kólbakwata karibóka ikub bagürüm gonggo pamzan. Anda, kürü ok kinam! ² Kürü gyagüp kolaea amkalda yabükwata, wata Godónzan, zitülkus e obae umulbain pamab bóktan mamandakla. E arrearrón ngul olomzanakla wata darrpan pam amiógüm. Ka [alkamül-koke bóktan] ingrürü yabü Kerrison amtyanóm darrü pampükü utkoke ngul olomzan. ³ A ka wa gumla igó pokodó, yabü darrü pama sab apól kwat nómtyerre yabü gyagüpitótókdó, da e myamem Kerrison koke mamandórrre amkoman akó [kolka] moboküppükü, wata ene gwarazan Ibün ilkió uliónürr obae tizdi. ⁴ Zitülkus módóga: ki Yesunkwata bóktan amgoldakla. A darrü pama nóma tótókdá yabüka akó darrü Yesunkwata bóktan nóma amgolda, da e ene pam ok aindakla. E kibükagab Godón Samu ipüdarre. A e darrü-darrü samu nóma apadódakla, e ene samu barnginwómpükü apadódakla. E kibükagab Yesunkwata Morroal Bóktan ipüdarre. A e darrü-darrü morroal bóktan nóma apadódakla, e ene bóktan barnginwómpükü apadódakla. ⁵ Kürü ok kinam kólbakwata ikub bagürüm, zitülkus ka koke gyagüpi tótókdóla kagó, ka kari ngi pamla ibükagab, inzan tórrmen tulmil nidi tómbapóndako, wamaka i wirri apostolako ngibürr apostoldógabi. ⁶ Enana ka umul koke ipadórró morroal bóktanóm, ka Godónbóka umulóla. Ki yabü nómtyenóp igó, ki Godónbóka umulakla, blaman kwata akó blaman elklazadó.

⁷ Ka mani koke yazebnórró yabükagab, ka Godón Morroal Bóktan nóma amgol namülnürrü yabüka.* Inzan kwata ka kólba ngi tüp elkomólórró, tange zagetóde kólba ngyaben elklazam, yabü kwit bainüm samuan ngarkwatódó. Ini kla tónggapónde, ia ka kolae tonarr tónggapón namülnürrü? Koke! ⁸ Ka yabü aodó nóma zaget namülnürrü, ka mani yazebnórró ngibürr sos pamkolpamdogabi ngibürr bwóbdüma. Ene inzan yarilürr, wamaka ka ibükagab gómól namülnürrü yabünkü zagetóm. ⁹ Akó ka yabüka asi nóma namülnürrü ó kürü mani babul nóma yarilürr ngyaben elklaza bumiógüm, ka yabü darrpan-darrpan müp koke gail namülnürrü. Zitülkus módóga, [zonaretala] Masedonia prrobinsdügab nidi

10:17 Zerremae 9:24   **11:3** Bwób Zitül 3:1-6, 13   * **11:7** Polón ngyaben tonarrdó, pamkolpama ibü umulbain pam darrem kla niliónónóp.

togobórr, kürü kókyenóp, kürü babul ne kla yarilürr. Blaman elklazadó ka yabü müp koke nókyenarre yabükagab manim batom akó ka sab yabü müp kokean nülinünümo. ¹⁰ Wata amkomanzana Kerrison amkoman bóktan kürü búb kugupidüma, ene ta amkomana, darrü olom gaodó kokea kürü piküp ainüm ikub bagürgum ola Akaya prrobinsdü wagó, ka yabü müp koke akyandóla. ¹¹ Ka yabü müp koke larógóm nülinarre? Ia zitülkus igósidi, kürü [moboküpdü ubi] babula yabüka? Koke. God umula wagó, kürü moboküpdü ubi yabükamóma.

¹² Ngibürr pam asiko yabü aodó, ikub nidi bagürdako wagó, i apostolab zaget tómbapóndako kizan. Akó ibü ubia, e ibü nómyetóre igó, i darrpan ngarkwatódómako kinkü. We ngarkwatódó, ka metat tónggapolo, ka errkya ne kla tónggapóndóla: ka mani myamem koke yazabo. Ene igósüm, ibü zitülkus babul yarile ikub bagürüm. ¹³ Ene pam obae apostolako. I ilklió bülión zaget pamako. I obae buli zagetódako, wamaka i Kerrison apostolako. ¹⁴ Ka wa koke arrkürrdóla, zitülkus satania tüób obae buli pupo baina, wamaka wa zyónpükü [anerrua]! ¹⁵ Da módóga, arrkürrgu, oya zaget pama obae buli nóma tótókdako, wamaka i [dümdüm tonarrab] zaget pamako. Ibü dómdóm ngürrdü God ibü sab [kolaean darrem] nókyerre tibiób tórrmen ngarkwatódó.

Polón Azid Aeng Apostolzan

¹⁶ Ka akó bóktandóla: darrü oloma koke ki gyagüpi wam igó, ka gonggola. A e ne nóma gyagüpi tótókdakla igó, ka gonggola, kürü küpüdam gonggo pamzan, igósüm ka ta karianbóka ikub bagüro, izan. ¹⁷ Kürü ubi darrü poko bóktanóma kólba ikub bagürankwata: ka kubó koke bóktano, Lod iazan ki bóktóne. A ka inzan bóktano, gonggo bairrún pamzan. ¹⁸ Zitülkus abüna inzan ikub bagürdako, tüpan pamkolpamazan tómbapóndako, ka ta kubó inzan ikub bagür namulo. ¹⁹ E gyagüpi tótókdakla e amkoman [wirri gyagüpitótók] isakla, a e barnginwómpükü gonggo pam ok baidakla! ²⁰ Anda, e kolpam ok baidakla yabü byalóm ibü ubi tómbapónóm. Akó e ibü ok baidakla yabü mani azebóm tibióbkü, yabü ilklió büliónüm ibü mamóanóm, tibiób kwit bainüm yabükagab, ó yabü obzek akrranóm tang o-e.† E kolpam ok bain-gu ene elklaza tómbapónóm! ²¹ Ki arüng-koke kwarilnürrü ene elklaza tómbapónóm! Ka büód ki aenga tómbapónóm!

A darrü pama ne gum-koke nóma ikub bagür yarile darrü klamankwata - ka gonggo pamzan bóktandóla - ka ta gum-koke namulo ene klamankwata ikub bagürüm. ²² Ia i ikub bagürdako igó, i Ibrü# pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia i ikub bagürdako igó, i Isrrael pamako? Kótó, ka ta inzan. Ia i ikub bagürdako igó, i Eibrra-amón olmalbobatalko? Kótó, ka ta inzan. ²³ Ia i ikub bagürdako igó, i Kerrison zaget pamako? Ka morroal zaget pamla ibükagab. (Ka inzan bóktandóla, wamaka ka gonggoanla.) Ka wirri arüangi zaget namülnürrü ibükagab. Ka tümün müótüdü abün münüm namülnürrü ibükagab, zitülkus ka bóktan amgolnórró Kerrisonkwata. Kürü wirrianbóka kómkalnóp ibükagab, zitülkus ka Kerrison mamóandóla. Akó ka kari poko nurrótókorroma abün tonarrdó ibükagab, kasan zaget namülnürrü Kerrisonkü. ²⁴ 5 Münüm Zu balngomól pama kürü kyólnóp sye-i 39 münüm. § ²⁵ Aüd münüm Rrom balngomól pama kürü kyólnóp bidame. Darrpan mün kolpama kürü büdülümpükü ingülküpi amkalóm kain kwarilürr. Aüd münüm ka ne buti wamnórró, kolae bainürr, da nae baitürr. Darrpan mün ka udarük namülnürrü malu naedó darrpan dudu irrüb akó ngürrüm. Kürü we solkwat zid kinóp. ²⁶ Ka abün

† 11:20 Ma darrü oloman obzek nóma amkaldóla tang o-e, ma oya samu amkaldóla akó wa kubó büód aeng yarile.

‡ 11:22 Ibrü ne ngie, Zu pamkolpamab darrü ngia. § 11:24 39 münüm: Mosesón gidadó wialómórróna wagó, gaodóma darrü gida amgün pam sye-i ailüm 40 münüm a 41 münüm koke (Duterronomi 25:1-3). Zu balngomól pama Polón wata 39 münüm ailóp, zitülkus i gum kwarilürr kle-kle atangóm.

münüm agóltagól namülnürrü abün-abün bwóbdü akó ka enezan agól namülnürrü, ka ngibürr tonarr kólba arról kari poko imrükürrüma. Ngibürr tonarr ka бүдүл kari poko aroatórró, tobarr banikdi ó tobarrdó agólde. Ngibürr tonarr ka бүдүл kari poko aroatórró, agóltagólde gazirr-gazirr gómól pam asi ne bwóbdü kwarilürr. Ngibürr tonarr ka бүдүл kari poko aroatórró, zitülkus kólbanan bwób pama kürüka anin kwarilürr, ó ngibürr tonarr Zu-koke pama kürüka anin kwarilürr. Ngibürr tonarr ka бүдүл kari poko aroatórró, ka wirri basirrdü nóma namülnürrü, ngibürr tonarr ka [ngüin-koke bwóbdü] nóma namülnürrü, ngibürr tonarr ka buti nóma agóltagól namülnürrü maludü. Ngibürr tonarr ka бүдүл kari poko aroatórró ene pamabme, obae buli nidi pupo bainónóp, wamaka i zonaretal kwarilürr Yesun ngidü. ²⁷ Zitülkus ka wirri arüangi zaget namülnürrü kólba бүбдүгab ne arüing yarilürr, ka abün tonarr koke ut namülnürrü. Ngibürr tonarr ka alom akó naem namülnürrü. Ka abün pokodó alo бүтóklürrü. Ngibürr tonarr ka гүб namülnürrü, zitülkus kürü gaodó mórrkenyórr koke koralórr bamelóm. ²⁸ Akó ngibürr elklaza tumum, ka blaman ngürrzan müp ódóddóla blaman sos ngabkanóm. ²⁹ Darrü olom arüing-koke nómada, da ka ta inzan gyaur aengdóla oyaka. Darrü olom kolae tonarrdó ódóddórrón nómada, kürü kari ngürsila koke amiógda.

³⁰ E kürü nóma zirratakdakla ikub bagürüm, da ka igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüing-kokela. ³¹ Lod Yesu, oya God ó Ab nótóke, pamkolpama metat noan ki agür kwarilün, wa tüób umula wagó, ka koke tizdóla. ³² Ngaen, ka Damaskus wirri basirrdü nóma namülnürrü, king Erritasón gabena myelam pam irrbünürr ene basirran barrbün mamtaedó kürü arümüm. ³³ A kürü gómdamala kürü күдүдóp ene wirri basirran ingülküpi akólórrón kaldó. Da i kürü, sye-i amelórrón, wirri alópe kabinóp kalkuma pokar mamtaeana. Da ka ene inzan kórzyórrü gabenan tangdógabi.*

12

Pol Nuszan Kla Esenórr Wa Nóma Aerr Yarilürr

¹ Errkya ka wata ikub bagür namulo. Ene ikub bagüra darrü olom koke tangamtinda, a ka igókwata bóktanóm kaindóla, ka nuszan elklaza akó okaka azazirrün elklaza nósenarre Lodkagabi. ² Ka darrü Kerrisoka dayórrün pambóka umulóla.* ¹⁴ Paila kuri blakónóp, oya kwit emngyelóp ama tai wirri kwitüm, we pokodó God nólamse. Ka umul-kókla ia бүбдү yarilürr, ta ia бүб amgatórr. Wata God amkoman umul watóke. ³⁻⁴ Akó ka umulóla wagó, ini pam kwit emngyelóp ama Godón Agurr Apapdó.† Wa ola bóktan arrkrrurr, kolpam gaodó kokeako bóktanóm. Akó God kolpam koke ok baina ene bóktan бүдrratóm. Ka umul-kókla ia бүбдү yarilürr, ta ia бүб amgatórr. Wata God amkoman umul watóke. ⁵ Ka sab inzan pamankwata ikub bagür namulo, a ka kólbakwata koke ikub bagür namulo. Ka wata igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüing-kokela. ⁶ Ka ne ubi nóma ki namüla ikub bagürüm, ka gonggo pam koke ki namüla, zitülkus ka amkoman bóktan ki bóktan namüla. A ka koke ikub bagür namulo, ene igósüm darrü oloma sab koke gyagüpi tótók yarile igó, ka wirri ngi pamla, we klamdógabi, ka күóbzanla. Wa kürükwata ia gyagüpi tótókda, igó klamdó angrirrün ki yarile, kürü tórrmen akó bóktan. ⁷ God kürü azid aengan ngigütanórr, igósüm ka kólba koke kwit baino ene wirrian okaka azazirrün elklazabme. Ene azid aeng inzana, wamaka darrü tóreza kürü бүб aelda. Ene satanian menyam pamzana, kürü wirri azid aengóm, igósüm ka kólba koke kwit baino. ⁸ Ka aüd münüm Lodón wirri arüingi

* **11:33** Ma dandang ngakanke atang opor Apostolab Tórrmen 9:23-25. * **12:2** Pol tóbabóka apónda. † **12:3-4** Godón Agurr Apap, Mórrke-mórrke módóga: paradise.

yatorró ini azid aeng apadóm kürükagab. ⁹ A wa ma tóbtanórr kürüka wagó, “Koke, ka sab koke ipudo. Kürü [gail tonarr] gaodóma marüka, zitülkus ma arüng-koke nóma namulo, popadana asenóm kürü arünga wirribóka zagetóda marüka.” We ngarkwatódó, ka sab wirri bagürwómpükü igó elklazabkwata ikub bagür namulo, ne klama amtyandako igó, ka arüng-kokela. Ene igósüm, Kerrison arüng kürüka yarile. ¹⁰ We zitülkusdü, ka bagürwómdóla ka arüng-koke nómadóla, pamkolpama kürü samu nóma amkaldako, ka müp tonarrdó nómadóla, kolpama kürü müp nóma alióndako, ó kürü moboküp müpdü nómada Kerrison zaget tónggapónde. Zitülkus módóga, ka arüng-koke nómadóla, da ka arüngla Kerrison arünganme.

Pol Gyakolae Yarilürr Korrint Pamkolpamdó

¹¹ Ka gonggo pamzan wialóm namüla! A e yaib kürü zirrkótókarre inzan wialómóm.‡ E kürükwata morroal poko ki bóktónarre, zitülkus ene pam, nidi gyagüpi tótókdako wagó, i wirri [apostolako] ngibürr apostoldógabi, i wirri morroal kokeako kürükagab, enana ka wata kari ngi pamla. ¹² Anda, [wirri tulmil], [asen-koke tórrmen], akó arüng tonarra tómbapón kwarilürr yabü aodó, e Korrint pamkolpamakla, ka yenküzan namülnürrü. Ene elklaza pupaindako igó, ka amkoman apostolóla. Ene elklaza tómbapón kwarilürr kürükama, kazan karrkukus zamngól namülnürrü, enana müp tonarra togoblórr kürüka. ¹³ Ka ia yabü kle-kle kwata bangón namülnürrü ngibürr sosdógabi? Wata ini kwata, ka yabü müp koke alión namülnürrü mani azebde, kólba darrem klamóm. E ne nóma gyagüpitótókdakla igó, ene kolae yarilürr kürüncü yabü ini müp akyanóm, gyaurka, e kürü ene kolae arrgonam!

¹⁴ Tübarrrru, tonarra kuri tame kürü yabü aüd ngim basenóm. Akó ka yabü müp koke nülinünümo mani azebóm, zitülkus ka darrü klamóm ubi kokela yabükagab. A kürü ubi yabükamóma. Zitülkus módóga, ka yabü abzanla akó olmala mani koke ki kwób isunórre tibiób aipalabalabkü. A aipalabala mani ki kwób isunórre tibiób olmalabkü. ¹⁵ Ka sab wirri barnginwómpükü kólba blaman elklaza amalo yabüncü akó ka kólbapükü ta inzan. Kürü amkoman wirri [moboküpdü ubi] yabükamóma. Ia yabü kari-kari moboküpdü ubia kürükamóm? ¹⁶ Da e babino wagó, ka yabü müp koke nülinarre. A ngibürra bóktandako wagó, zitülkus ka iklió bülión gyagüpitótókpükü pamla, ka yabü iklió bülión namülnürrü kólba mamóanóm. ¹⁷ Ia ka yabü iklió bülión namülnürrü mani azebóm ene darrü pamdóma, ka yabüka nibiób zirrnápónarre? ¹⁸ Ka Taetusün arüngi yalórró yabüka tótókóm akó ka mibü darrü zonaret usakü zirrapórró. Taetus yabü koke iklió nülinóp mani azebóm, be? Ia kürü akó oya tórrmen tulmil darrpan moboküpi kokeamli? Ia kürü akó oya tonarr darrpan tonarr kokeamli? Ó, kibü darrpan moboküp akó tonarramli.

¹⁹ E sab nóma arrkrru kwarilo, darrü pama ini peba mórrag nóma etangle, e aprrapórr gyagüpi ogoblo igó, ki ini bóktan wialómdakla yabüka kibiób bódlangóm. A ki kibiób bódlangóm koke kaindakla. Ki wialómdakla Godón obzek kwata, Kerrisoka dabyórrünzanakla. Akó moboküpdü gómdamal, ki blaman ne elklaza tómbapóndakla, ki tómbapóndakla yabü amkoman bangun dódórr ainüm. ²⁰ Zitülkus módóga, ka gyakolaedóla wagó, ka yabüka nóma tamo, ka aprrapórr sab eseno wagó, e koke nygabendakla kürü ubi ngarkwatódó. Akó e aprrapórr sab esenane wagó, ka inzan pam kokela yabü ubi ngarkwatódó. § Ka gyakolaedóla wagó, e igó elklaza aprrapórr tómbapóndakla: e ongyaltongyaldakla, yabü gyagüp kolae

‡ **12:11** Korrint sos pamkolpam obae apostolab ikub bagür arrkrru kwarilürr akó i Polón adlang koke kwarilürr ene apostolab obzek kwata. Inzan kwata i Polón zirratókóp akó ikub bagürüm gonggo pamzan. § **12:20** Korrint sos pamkolpamab ubi yarilürr igó, Pol sab ibüka tame morroal tonarrpükü. A Pol ne ibü kolae tonarr tómbapónde nóma ki nóserre, wa arüngpükü ki nagórrre.

akrranda, ngürsila yabü azebda, e yabióban gyagüpi bomandakla, e obae bóktan alióndakla ngibürrabkwata panzedó, e ngi bumarrudakla, e gyagüpi tótókdakla igó, e morroalakla ngibürrdügabi, akó yabü balngomól nabea. ²¹ Ka gyakolaedóla wagó, ka sab nóma tamo, kólba God kürü büódan ngigütine yabü obzek kwata. Akó ka yón gyaur namulo abün pamkolpamabkwata, ngaen kolae tonarr nidi tómbapón kwarilürr akó koke tübyalüngóp Godka tibiób kolae tonarrdógabi. I [kolka]-koke tonarr olngolórr akó i ngibürr kolpampükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr, akó i büódan tulmil tómbapón kwarilürr tibiób bübi.

13

Dómdóm Arüng İkik Bókran Bóktan

¹ Ene aüd ngim tonarr yarile, ka sab nóma wamo yabü basenóm. Godón Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, “Nis ó aüd kolpama wata sab bóktórrre wagó, i darrü kolae tonarr esenóp. Da nis ó aüd kolpama inzan nóma bóktórrre, ene kolae tonarra amkoman tómbapónórr.”* ² Ka yenkü nis ngim nóma namülnürrü, ka ibü arüng bóktan nókyenarre, ngaen kolae tonarr nidi tómbapónóp akó blaman kolpam igó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono. Akó errkya, ka yenkü babul nómadóla, ka yabü akó arüng bóktan akyandóla ini peba mórragdó wagó, ka ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakono, ka nóma tamo. ³ Zitülkus módóga, yabü ubia ka yabü nómtyenónómo wagó, Kerriso bóktanda kürükama. Wa arüng-koke kokea yabü dümdüm bütanóm ó tangbamtinüm, a wa ma tóba arüng pupainda yabü aodó. ⁴ Amkoman, wa arüng-koke yarilürr oya krrosdó nóma emngyelóp, a wa ma errkya arróla Godón arünganme. Ki oyaka dabyórrünakla, da ki ta arüng-kokeakla, a Godón arünganme ki ta arról koralo Kerrisozan yabü dümdüm bütanóm akó tangbamtinüm.

⁵ E darrpan-darrpana yabiób bapinam, basenóm e ia nyabendakla Godón amkoman angun ngarkwatódó akó amzyatóm ia yabü amkoman bangun amkomana. Amkoman, e amzyatódakla igó, Yesu Kerriso yabü moboküpdü nyabenda, be? Wa yabü moboküpdü koke nóma nyabenda, da yabü amkoman bangun amkoman kokea. ⁶ Ka gedlóngóm baidóla, e sab umul bainane igó, ki amkoman [apostolakla]. ⁷ Ki tóredakla Godka wagó, e darrü kolae koke tónggapórrre. Ki inzan koke tóredakla, pamkolpama amzyatóm igó, ki amkoman apostolakla. A ki inzan tóredakla, igósüm e ki tómbapórrre dümdüm ne elklazako, enana ngibürr pamkolpama gyagüpi tótókdako igó, ki amkoman apostol kokeakla. ⁸ Ka ini poko wialóma, zitülkus ki gaodó kokeakla Godón amkoman bóktandó bóka bangünüm. A ki wata gaodómakla elklaza tómbapónóm Godón amkoman bóktan ayom. ⁹ Ki bagürdakla, yabü amkoman bangun karrkukus nómada, enana ki aprrapórr inzan pupo baidakla, wamaka ki arüng-kokeakla. Akó ki tóredakla igó, God sab yabü tangbamtin yarile [dudu kómalóm] bainüm. ¹⁰ We zitülküs, ka ini elklaza wibalómdóla ini peba mórragdó, ka yenkü babulzanla. Ene igósüm, ka yabüka nóma tamo, zitülkus babul yarile yabü zóngange dümdüm bütanóm Lodón balngomól arüng ngarkwatódó. Lod kürü ene arüng kókyanórr yabü amkoman bangun dódórr ainüm, wa igósüm koke kókyanórr yabü amkoman bangun alगतóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹¹ Dómdóm, [zonaretal], bagürwómpükü kwarilünke. Wirribóka bütanilamke dudu kómalóm bainüm, kürü arüng bóktan tübarrkrru, darrpan gyagüpitótoke

* **13:1** Ini bóktan opor Mosesón gidadó wibalómórrónako (Duterronomi 19:15). Pol ini bóktan aini wialómórr amtyanóm wa gida mamooan yarilürr akó oya dümdüm asi yarilürr ibü dümdüm bütanóm, tibiób kolae tonarrdógab koke nidi tübyalüngóp. Zitülkus módóga, ene aüd ngim tonarr yarile, wa sab nóma wame ibü basenóm.

ngyaben kwarilün, akó paudi ngyabelamke. Akó God, [moboküpdü ubi] akó paud nótó gailda, wa yabüka yarile. ¹² Morroal ngürr nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó morroal moboküpi baprükamke. Blaman Godón pamkolpama aini, yabüka morroal yawal bóktan zirrbapóndako. ¹³ Ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] akó Godón moboküpdü ubi sab asi ki namülam yabü blamandó, akó ka tóredóla, Godón Samua yabü blaman sab danirre.

Polón Peba Mórrag Galatia Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla

[Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr Galatia prrobins sos pamkolpamdó. Aprrapórr wa ini peba mórrag ugón wialómlórr pail 49 ngarkwat nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Pol a Barrnabas amkoman bangun pamkolpam nóma umulbain namülnürri Antiok wirri basirr sosdó (Apostolab Tórrmen 14:28).

Galatia

Galatia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne prrobins alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Pol ini peba mórrag dokyanan sosdó zirnapónóp ene prrobins kugupidü. Wa ne sosbóka apónða atang poko 1:2, aprrapórr we klambóka apónða ini aüd wirri basirr kugupidü, Dórrbi, Listra, akó Ikonium. Pol akó Barrnabas ini basirrdü umul bainürri ibü ngaen-gógópan ne agóltagól yarilürr Yesun Morroal Bóktan amgolkü pail 46dügab kókó 48 amrran. Sosa ugón bórrangórr ola.

Ene Ikonium wirri basirrdü barrkyanan Zu kobia ngyaben yarilürr, da Pol umulbain zaget ola bókyanórr [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü]. Abün [Zu pamkolpam] akó Zu-koke nidi kwarilürr Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainóp. Listra akó Dórrbi i amkoman Zu-koke wirri basirr namülnürri, Rrom godódó ne tóre kwarilürr. Luk ibükwata wialómórr, Pol akó Barrnabas, i Listtram nóma umul bainürri Apostolab Tórrmen 14dü.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón zitülkus ini arüangan peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, Galatia amkoman bangun pamkolpam dümdümdü amarrum obae umulbaindügab, abün amkoman bangun pamkolpama ne kla mamóanóm bainóp. Ene müp wa tai we kla yarilürr igó, ngibürr wirri Zu pama, Yesun amkoman angun pamóm nidi bainóp, ene amkoman bangun pam, Zu-koke nidi kwarilürr, ibü nilóp tibiób [gyabi sopae singalgónóm] akó ngibürr Zu gida mamóanóm.

Ini peba mórragdó Pol Galatia pamkolpam wirri arüangi nilóp ene obae umulbain bóktan amgatóm akó bakonóm Morroal Bóktandó Yesunkwata, Pol ibü ngaen-gógópan ne klambóka umul ninóp (1:6-7). Ene Bóktana igó poko müsirrga ainda wa, ma zidbain ia ipudo wata gyaورانme akó ma ia ngyabeno Zu gida kalkuma (5:1).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-5
- B. Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata babula, wata darrpan Bóktana 1:6-10
- C. Pol tóba bóclangórr wagó, wa amkoman apostola 1:11-2:21
  1. Pol apostolóm ia bainürr 1:11-24
  2. Apostola Polón emzyetóp Zerrusalemóm 2:1-10
  3. Pol Pitan agórr Antioküm oya tórrmenanme 2:11-21
- D. Pol wekwata wialómórr, Mosesón gida akó Yesun amkoman angun 3:1-5:1
  1. Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre amkoman bangundügabi, a gida mamóandógabi koke 3:1-14
  2. Mosesón gida akó alkamül-koke bóktan 3:15-29
  3. Mi myamem leba zaget is kokeakla, a mi Godón olmalóm kuri bainóp 4:1-7

4. Polón gyakolae Galatia sos pamkolpamabkwata 4:8-20
5. Agarr akó Serra 4:21-5:1
- E. Mi iazan nygaben kwarilo 5:2-6:10
  1. Yesu Kerrisozan nygabendó barrób 5:2-12
  2. Mibü moboküpdü ubi mibiób darrpan-darrpandó asi ki yarilün 5:13-15
  3. Mi Godón Samu mamooan kwarilo a mibiób kolae büban ubi koke 5:16-26
  4. Mi mibiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilo müp amarrum 6:1-10
- F. Dómdóm alakón bóktan 6:11-18

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, [apostol] nótkla, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Pamkolpam ó darrü pama kürü koke zirrkapónórr. A Yesu Kerriso akó God, Ab nótoke, oya nóto irsümülürr büdüldügab, i kürü zirrkapórr. ² Blaman [zonaretala], kankü ae nidipko, dabyóndako morroal yawal bóktan zirrbapónóm yabüka.

Ka yabüka wialómdóla, sos pamkolpamdo Galatia bwóbdü nidi nygabendakla.

³ Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó [Lod] Yesu Kerriso. ⁴ Yesu tóba arról ekyanórr mibü kolae tonarrabkü mibü aurdü amanóm ini tüpan pamkolpamab kolae gyagüpitótók akó tulmildügab, Godón ubi ngarkwatódó, Ab nótoke. ⁵ Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat. [Amen].

Darrü Morroal Bóktan Yesunkwata Babula, Wata Darrpan Morroal Bóktana

⁶ Ka arrkürdóla igó pokodógabi, e inzan büsai ia byalüngarre oyakagabi, yabü nóto ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm Kerrison gail tonarrdóma. Ka akó ta arrkürdóla igó pokodógabi, e ia darrü umulbain bóktandó byalüngarre. I ene umulbain bóktan igó ngiliandako, morroal bóktan Yesunkwata, a ene koke. ⁷ Darrü morroal bóktan babula Yesunkwata. A ngibürr kolpama yabü gyagüpitótók kuri nalüngerre akó ibü ubi Yesu Kerrisonkwata Morroal Bóktan amzazilüma. ⁸ A dele kibü darrüpa ó ta darrü [anerrua] kwitümgab ne darrü morroal bóktan nóma ki adrrüte, darrpan ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, ki ne poko büdrrat kwarilnürü yabüka, God oya ki amórr! ⁹ Ki yabü ini poko nüzazilóp ngaen, ka errkya akó arükla: Darrü oloma ne yabüka darrü morroal bóktan nóma adrrüte, darrpan ngarkwatódó kokea ene Morroal Bóktan, e ne poko kuri yazebrre, God oya ki amórr!

¹⁰ Ka inzan nóma bóktandóla, ia kürü ubia pamkolpama bóktórre kürükwata wagó, ka morroal olomla? Koke, kürü ubia God wató bóktóne kürükwata wagó, ka morroal olomla. Ó ka ia pamkolpam bagürwóman ngibtanóm kaindóla? Koke. Ka ne metat nóma ki yamküla pamkolpam bagürwóman ngibtanóm, ka Yesu Kerrison [leba zaget olom] koke ki namüla.

Pol Apostolóm Ia Bainürr

¹¹ Kürü zonaretal, kürü ubi yabü umul-umulan ngibtanóma igó poko, ka yabüka ne Morroal Bóktan büdrrat namülnürü, pamkolpamab gyagüpitótókdógabi kokea. ¹² Zitülkus módóga, ka ini Bóktan darrü olomdógab koke ipadórró akó kürü darrü pama koke umul ain yarilürr, a ene go Yesu Kerriso yarilürr, kürüka nóto okaka simzazilürr.

¹³ E barrkrürü ka ngaen [Zu pamkolpamab] gida ia mamooan namülnürü. Akó ka arüngane Godón sos pamkolpam ia wirri müp alióan namülnürü akó bütanin namülnürü ibü kolae bainüm. ¹⁴ Ka Zu pamkolpamab gida karibóka-koke mamooan namülnürü. Kürü kólba bwób lüöl kamdala gida inzan koke mamooan kwarilürr. Zitülkus módóga, ka kólba abalbobatalab umulbain bóktan mamooan namülnürü

moboküpan wirri ubidügab. ¹⁵⁻¹⁶ A God ma gyagüpitótók esenórr tóba Olom okaka amzazilüm kürü moboküpdü. Wa kürü ngaen-gógópan tebe-tebe kümaikürr, ka kólba aipan bikómdüzan namülnürrü akó wa kürü ngikaunürr tóba gail tonarranme. Wa tóba Olom okaka simzazilürr kürü moboküpdü, igósüm ka oyakwata Morroal Bóktan ki amgola ibüka, Zu-koke nidipko. Ini pokoa nóma tómbapónórr, ka ikik bókrran bóktan amtinüm darrü pamdó koke wamórró. ¹⁷ Akó ka Zerrusalem wirri basirrdü koke kasilürrü ibüka ikiküm, apostolóm singül kwata nidi bainóp. A ka ma dümdüman Arrabia pórrpótyapdó wamórró. Ene kakóm, ka we tolkomólórró Damaskus.

¹⁸ Yesu tóba kürüka nóma pupo tübyónürr, aüd pail ene kakóm, ka we kasilürrü Zerrusalem Pitan asenóm. Ka wankü ola 15 ngürr amarró. ¹⁹ Ka ta Zeimsün emrranórr, Lodón zoret, da ka ngibürr apostol koke nósenarre. ²⁰ Ka ne poko wialómdóla amkoman pokoa. Ka yabü Godón obzek kwata byaldóla, ka obae koke tizdóla.

²¹ We kakóm, ka we wamórró Sirria akó Silisia bwóbdü. ²² Sos pamkolpam Zudia prrobinsdü, Yesuka nidi dabyórrünako, i kürübóka umul kúsilan kwarilürr. ²³ A i wata ene bóktan arrkrru kwarilürr wagó, “Mibü ngaen wirri müp ne oloma alión yarilürr, errkya ma ene dadan bóktan wató amgolda Yesun amkoman angunankwata, wa ngaen kolae ainüm ne amkoman bangun yangólórr.” ²⁴ Da módóga, i Godón ngi wirri kwitüm emngyelóp, zitülkus God kürüka ne poko tónggapónórr.

2

[Apostola] Polón Emzyetóp Zerrusalemóm

¹ Da 14 pail kakóm, ka akó kasilürrü Zerrusalem wirri basirrdü. Ene tonarr Barrnabas kankü wamórr. Ki ta Taetusün idódrri. ² Ka ola igósidi wamórró, zitülkus God okaka simzazilürr wagó, ka wata wamo. Ka olazan namülnürrü, ka mórrarró ene pampükü, pamkolpama igó nibiób bómzyatódako igó, i balngomól pamako. Ki wata kibi-kibi bobrrarró. Da ka ibüka müsirrga yórrü ene [Morroal Bóktan], ka ne poko amgoldóla ibüka, Zu-koke nidipko. Ka ini kla ugósüm tónggapórró, ka ne zaget tónggapóndóla ó tónggapón namülnürrü, ene Morroal Bóktan büdrratóde, enanóm-koke ki yarilün. ³ Taetus, kankü nótó yarilürr, wa Grrik pam yarilürr, da oya [gyabi sopae kokean singgapinóp]. A ene Zerrusalem sos alngomól pama ma oya emzyetóp Yesun amkoman angun pamzan. I oya koke zirratókóp gyabi sopae singgapinüm. ⁴ Da ngibürr pam asi kwarilürr, obae nidi bangun kwarilürr, ene amkoman bangun pampükü dabyórrün, da ibü ubi oya gyabi sopae singgapinüm yarilürr. Ene pama bünyón barrbünóp kibü ngabkanóm igó, ki Zu pamkolpamab gida koke ia mamóan kwarilnürrü. Zitülkus mi Kerriso Yesuka dabyórrünakla, mi popa kolpamakla Zu gida mamóan-gum. A ene pamab ubi yarilürr, ki Zu pamkolpamab gida mamóan ki korala, da inzan kwata ki leba zaget kolpamómzan ki bairre. ⁵ A ki kari-karibóka kokean ok bainóp ibü bóktandó, igósüm e wata amkoman Morroal Bóktan metat ki bangun kwarila.

⁶ Ene pam, pamkolpama igó nibiób bómzyatódako igó, i balngomól pamako, i darrü poko tumum koke emngyelóp kürü bóktandó. (I ia pam kwarilürr, darrü kla kokea kürüka. Zitülkus módóga, God darrü olom igó koke zaz aında, kolpama tumum ne bwób asendako.) ⁷ Anda, ene balngomól pama darrü poko tumum koke emngyelóp kürü bóktandó, zitülkus i emzyetóp wagó, God kürü ene zaget kókyanórr Morroal Bóktan amgolóm ibüka, Zu-koke nidipko, wa Pitanzan ene zaget ekyanórr Morroal Bóktan amgolóm Zu pamkolpamdó. God kibü ene zaget tókyenóp, zitülkus

wa gyagüpi wamórr igó wa, ki ene zaget sab morroal tónggapóni. ⁸ I emzyetóp wagó, God, Pitan nóto gaodó yónürr apostolóm bainüm Zu pamkolpamdó, wa watóke, kürü ta nóto gaodó kyónürr apostolóm bainüm ibüka, Zu-koke nidipko. ⁹ Zeims,* Pita,† akó Zon, pamkolpama nibiób bómzyatódako wagó, i balngomól pamako talkumzan, umul bainóp God kibü zaget morroal ia yónürr. Da i kibü tang tómkénóp, Barrnabas akó kótó, kolpamdó igó poko okaka amzazilüm igó, ki darrpan namülnürrri tang dabyórrün. I ubi bainóp wagó, ki ibü aodó ki zaget namüli, Zu-koke nidipko, akó i aüda ki zaget kwarile Zu pamkolpamab aodó. ¹⁰ I kibü wata ene poko tümünóp igó, ki metat elklaza-koke pamkolpam ki tangnamtirre, ibü aodó nidipko. Da kürü kólbanan wirri ubi yarilürr ini kla tónggapónóm.

Pol Pitan Agórr Antioküm Oya Tórrmenanme

¹¹ Darrpan ngürr Pita kibüka tamórr Antioküm. Ene tonarrdó, ka oya panzedó agrró, zitülkus wa morroal tulmil koke alngón yarilürr. ¹² Wa ngaen-gógópan darrpan pokodó alongalo yarilürr usakü, Zu-koke nidipko. A ma Zeimsün Zu gómdamala we kakóm nóma togobórr Zerrusalemgab, Pita tóba we bumaikürr ene amkoman bangun Zu-koke nidipko, ibükagab, da myamem usakü darrpan pokodó koke alongalo yarilürr. Pita ini poko igósidi tónggapónórr, zitülkus wa gum yarilürr wagó, ene Zu pama oyabóka ki bóktórrre wagó, wa kolae kla tónggapón yarilürr. I igó pam kwarilürr, gyagüpi nidi tótók kwarilürr wagó, darrü oloma amkoman angun pamóm koke baine, oya gyabi sopae ne singgapin koke nóma yarile. ¹³ Olgabi barre amkoman bangun Zu pamkolpama Antiok wirri basirrdü Pitan obae buli tulmil mamóan kwarilürr. Akó olgabi ibü obae buli tulmila ta Barrnabasón inurr, we ngarkwatódó, watakó dadan obae buli tulmil elngólórr, wata izan tómbapónónóp. ¹⁴ Ka igó nóma ngakarró, ene pamkolpamab tulmil dümdüm koke kwarilürr amkoman Morroal Bóktan ngarkwatódó, ka Pitan blamanab obzek kwata yalórró kagó, “Enana ma Zu pamla, ma inzan ngyabendóla, Zu-koke nidipko inzan kaindako, a inzan koke, Zu kolpamazan kaindako.‡ Da dama iada, ma ene Zu-koke nidipko iade zirrnótóknómo Zu kolpamzan ngyabenóm?”

¹⁵ “Anda, matóka kótó Zu aipalabaldógabiamli. Mi inzan pam kokeamli, Zu-koke nidipko, Zu pamkolpamab gida koke nidi mamóandako akó we ngarkwatódó kolae tonarr pamkolpambóka nibiób ngibliandako. ¹⁶ A mi umulamli wagó, God darrü olom [dümdüm tonarr] olomóm ainda, wa Yesu Kerrison amkoman nóma angunda. God darrü olom koke dümdüm tonarr olomóm ainda, igóbókamde, ene oloma Mosesón gida nóma mamóanda. We ngarkwatódó, mi ta Yesu Kerrison amkoman angun pamkolpamóm bairre, igósüm God mibü dümdüm tonarr pam nisüm ainda, zitülkus mi Kerrison amkoman angundamli, akó ene zitülküsdü koke, mi gida mamóandamli. Zitülkus módóga, darrü olom babula, God sab dümdüm tonarr olomóm noan ine igóbókamde, wa gida mamóanda. ¹⁷ Da mibü ubia God mibü dümdüm tonarr olom nisüm tine, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünamli. A aprrapórr kibü ngibürr pamkolpama igó ngabkandako igó, mi ta kolae tonarr pamamli, zitülkus mi gida koke mamóandamli. Ia ene igósidi amkomana igó, Kerriso mibü wató tinóp kolae tonarr tómbapónóm? Koke, amkoman kokean! ¹⁸ Ka Mosesón gida kuri alzizi amarró. Ka ne ene gidadó akó ngambangólóm nóma bókyeno dümdüm tonarr olomóm bainüm, ka igósidi amkoman gida amgün olomóm baino. ¹⁹ Zitülkus módóga, ka Mosesón gida murrdü nóma ngyaben namülnürrü, ka emzyatórró gidadó ngambangólgum. Ka ene kla nóma emzyatórró, ene inzana,

* **2:9** Zeims Yesun darrü zoret yarilürr akó Zerrusalem sosan balngomól pam. † **2:9** Pita, oya darrü ngi Kepas yarilürr. ‡ **2:14** Kolae kla igó koke yarilürr, Pita Zu-koke pamzan ngyaben yarilürr. A kolae kla igó yarilürr, oya ubi koke yarilürr inzan ngyabenóm ene Zu pama nóma togobórr Zerrusalemgabi. **2:16** Rrom 3:20

wamaka ka бүдүл pam namülnürrü, Mosesón gida-a koke noan myangrao kapónórr. Ene igósüm, ka Godónkü ki ngyabela. ²⁰ Enezane wamaka ki Kerrisodi nurrótókrri krrosdó akó ka myamem inzan koke ngyabendóla, ka ngaenzan ngyabenórró, a Yesu Kerriso ma errkya kürü moboküpdü ngyabenda. Akó errkya kasan бүби ngyabendóla, ka ngyabendóla Godón Olom amkoman angundi, [moboküpdü ubi] noan yarilürr kürükamóm akó tóba arról nóto ekyanórr kürünkü. ²¹ Mi dümdüm tonarr pamkolpamóm bairre Godón [gail tonarrdógabi], akó kürü ubi kokea ene gail tonarr alzizi amaiküm. Zitülkus módóga, darrü olom ne gaodó nóma yarile dümdüm tonarr olomóm bainüm gida mamoadógabi, da Kerriso igósidi küp-koke nurrótókórr.”

3

Mi [Dümdüm Tonarr] Pamkolpamóm Bairre Amkoman Bangundügabi, a Gida Mamoadógabi Koke

¹ E gonggo Galatia pamkolpamakla! Ia yabü apól kwat nóto nómtyenóp? Yabü obzek kwata, ka kakalande müsirrga yórrü kagó, Yesu Kerriso nurrótókórr krrosdó!

² Kürü ubi wata darrpan poko umul bainüma yabükagabi: ia e Godón Samu igósidi ipüdarre, zitülkus e Zu pamkolpamab gida mamoadan kwarilnürrü? Ó ta ia, zitülkus e ene [Morroal Bóktan] amkoman angun kwarilnürrü, e kibükagab ne poko barrkrurrü? ³ Ia e amkoman gonggoakla? E ngaen-gógópan kekam bókyenarre Godón Samuan bóktan mamoadóm. Yabü ubi ma errkya ia igó alakónóma, yabióban arüngi? ⁴ E amkoman bangun pamkolpamóm we bainarre, ene kakóm, e karibóka-koke azid aengarre. Ia e wata enan azid aeng kwarilnürrü? Ka [gedlóngóm baindóla], ini azid aeng go enanóm-koke yarilürr! ⁵ Da módóga, ia God yabü tóba Samu akyanda akó ia wa [arüng tonarr] tólbaelda yabü aodó, zitülkus e Zu pamkolpamab gida mamoadakla? Koke! Wa ini kla tómbapóna, zitülkus e ene Morroal Bóktan amkoman angundakla, e kibükagab ne poko barrkrurrü.

⁶ Wata Eibrra-amzan “Godón amkoman yangunürr, da ini zitülküsü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.” ⁷ We ngarkwatódó, e umul ki kwarila wagó, Godón ne pamkolpama amkoman angundako, [Eibrra-amón olmalako].

⁸ Akó God tóba Wibalómórrón Bóktandó ngaen igó okaka sizazinürr, wa solkwat ne poko ki tómbapóne wagó, wa sab ibü, Zu-koke nidipko, dümdüm tonarr pamkolpamóm nirre, i ne oya nóma amkoman angun kwarile. Da God tóba Wibalómórrón Bóktandó singül kwata Morroal Bóktan tóbtanórr Eibrra-amka wagó, “Marükama ka blaman bwób-bwób pamkolpam ini tüpdü sab bles ninünümo.” ⁹ Da módóga, Godón amkoman nidi angundako dapelan bles bairrünako Eibrra-amkü, Godón amkoman nóto angun yarilürr.

¹⁰ A gida mamoadó nidi ngambangóldako, i blaman amórr bóktandómako, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Blaman amórrórrónako, metat-koke nidi tómbapóndako blaman wibalómórrón ne pokoako Gida Pebadó.”

¹¹ Popadan asende, darrü olom babula, God noan dümdüm tonarr olomóm ainda zitülkus wa gida mamoadó ngambangólda. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “God ne olom dümdüm tonarr olomóm ainda tóba amkoman bangunanme, wa sab [ngarkwat-koke arról] ipüde.” ¹² Darrü oloma ne gida mamoadó nóma ngambangólda, wa Godón amkoman angundü koke ngambangólda. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana ene olomankwata bóktanda wagó, “Darrü oloma ini blaman gida bóktan poko nóto tómbapóna, wa sab ngyaben yarile wata ini elklaza tómbapónde.”

¹³ Mosesón gida-a pamkolpam amórr kwatódó amarruda, zitülkus gaodó kokea blaman gida mamóanóm. A Kerriso mibü [aurdü semanórr] gidan amórr kwatódógabi, wa tüób amórrdóma nóma wamórr mibünkü. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Nugupdü nibiób ameldako, i blaman amórrórrónako.” ¹⁴ Kerriso ini kla ugósüm tónggapónórr, God Eibrra-amón ne bles bóktan ekyanórr, ene bles bóktan ibüka ta ki arrüte, Zu-koke nidipko, Kerriso Yesukama. Ene igósüm, mibü amkoman bangundügabi mi Godón Samu ki ipüdórrre, God ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr.

Mosesón Gida akó Alkamül-koke Bóktan

¹⁵ Kürü [zonaretal], ka yabü amtyanóm kaindóla igó bóktane mibü ini ngyabendógab: nis pam nisa ne bóktan nóma tónggapóndamli ó kubó abini ene bóktan alkamülgum, darrü olom myamem babula ene bóktan alkamülüm ó darrü kla tumum amngyelóm. Ene ta dadanzana ene alkamül-koke bóktandó Godkagab. ¹⁶ God ene alkamül-koke bóktan Eibrra-amón iliónürr akó oya ugórr bobat. Godón Wialómórrón Bóktana igó koke bóktanda wagó, “akó marü bobatal”, wamakane abün pamkolpambóka apónda. Koke, a ene go darrpan olombóka apónda, igó nóma bóktanda wagó, “akó marü bobat”, da ene olom módóga, Kerriso. ¹⁷ Ka ne pokobóka apóndóla, oya küp inzana: God ngaen-gógópan [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] ingrinürr akó abinürr ene bóktan alkamülgum. Wa Mosesón ne gida iliónürr 430 pail kakóm, wa ene tónggapórrón bóktan koke singgalgónórr Eibrra-amdi. We ngarkwatódó, ene gida gaodó kokea Godón alkamül-koke bóktan singgalgónóm. ¹⁸ Zitülkus módóga, God tóba [gyaur kla] yabü igósidi koke gailda igó, zitülkus e gida mamóandakla, a yabü sab igósidi nüliónórrre, zitülkus wa alkamül-koke bóktan ngaen ingrinürr aliönüm. Dadanzan, God tóba gyaur kla Eibrra-amón popa ekyanórr, zitülkus wa oya alkamül-koke bóktan ekyanórr.

¹⁹ Da gida wa laró zitülkusdü ekyanórr? God gida we zitülkusdü emngyelórr tumum tóba alkamül-koke bóktandó, pamkolpam amtyanóm igó, i gida amgün kwarilürr kolae tumil tómbapónde. Ene gida wa we ki kwarile kókó Eibrra-amón bobata, God alkamül-koke bóktan noankü ingrinürr, ki tame. God ene gida anerru tülinóp ama Mosesón silinóp, God akó pamkolpamab aodó olom nótó yarilürr. ²⁰ Darrü aodó oloma go kubó darrpan olomankü koke zaget apóne, bóktan nótó tónggapónda, wa kubó nizan kopoabkü zaget apóne. A God ma ene alkamül-koke bóktan Eibrra-amón ekyanórr, darrü aodó olom babul.

²¹ Da ia God tóbanan alkamül-koke bóktandó bóka bamgünürr, wa tóba gida nóma ekyanórr? Koke, amkoman kokean! Zitülkus módóga, God ne igó gida nóma ekyanórr, gaodó ne gida yarilürr arról akyanóm, da anda, pamkolpama dümdüm tonarr pamkolpamóm ki bainóp Godón ilküpdü gida mamóande. ²² A inzan gida babula, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana ma igó bóktanda wagó, kolae tonarra blaman pamkolpam bumiógda, wamaka i kolae tonarran tümün müötüdümakó. We ngarkwatódó, pamkolpam gaodó kokeako ene gida mamóanóm dümdüm tonarr pamkolpamóm bainüm. Ene igósüm, God ene alkamül-koke bóktan ki nókyerre ibü, Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.

²³ Yesu Kerrison amkoman angunan tótók küsil nóma yarilürr, gida-a kibü ngabkan yarilürr, wamaka ki tümün müötüdü kwarilnürrü. Kókó God igó ki okaka simzazile, Yesu Kerrison amkoman anguna kibü ki suse gidadógab.

²⁴ Da kibü ene gida-a inzan mabkrrao yarilürr, kókó Yesu Kerriso tamórr. Ene igósüm, God kibü dümdüm tonarr pamkolpamóm ki tirre kibiób amkoman bangundügabi. ²⁵ Zitülkus ki errkya Yesu Kerrison amkoman angundakla, da myamem gida-a igósidi kibü koke mabkrraoda.

²⁶ E Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla, e blaman Godón olmalakla, yabiób amkoman bangundügabi. ²⁷ Yabü blaman [baptaes ninóp] amakó Kerrisoka dabyórrünakla. Ene wa, e Kerrison küsil ngyaben tulmil bameldakla, wata e küsil mórrkenyórrzan bameldakla.

²⁸ God yabü blaman darrpan ngarkwatódó basenda: ia e Zu kolpamakla ó ta ia Zu-koke, ia e [leba zaget olmalakla] ó ta ia leba zaget olmal kokeakla, ia e pamakla ó ta ia kol. Zitülkus módóga, e blaman darrpanakla, ezan dabyórrünakla Kerrisoka. ²⁹ Zitülkus e Kerrisonakla, e ta dakla Eibrra-amón olmalakla, akó e ene kla sab yazebrre, God ngaen-gógópan Eibrra-amón ne alkamül-koke bóktan ekyanórr.

4

Mi Myamem [Leba Zaget] Is Kokeakla, a Mi Godón Olmalóm Kuri Bainóp

¹ Ka kya igó kwata ingrinün: Darrü siman oloma tóba aban elklaza azebda, oya aba nóma nurrótókda. Wa kari omokurzan nómada, wa leba zaget olomzana, enana blaman elklaza oyako. ² Wa oya makrao pam akó ene elklaza ngabkan pamab tangdóma, kókó ene angrirrün pail nóma semrróne, wa sab ene elklaza ngabkan pamóm ugón baine. Ene pail tóba aba ingrinürr. ³ Enta akó dadanzana minkü. Mi karipókalzan nóma kwarilnürrü, Yesun amkoman angun kokede, mi ini tüpan gida mamooan kwarilnürrü leba zaget iszan. ⁴ Da ene tonarr ngarkwat nóma semrranórr, God ne ngarkwat ingrinürr, God tóba olom ugón zirrsapónórr ini tüpdü, koldógab nótó tómtómólórr. Wa Zu pamkolpamab gida murrdü tómtómólórr, ⁵ ibü [aurdü amanóm], gida murrdü nidí ngyaben kwarilürr. Ene igósüm, God gaodóma mibü bórreanóm tóbanan olmalzan. ⁶ Zitülkus e oya olmalakla, God tóba Oloman Samu zirrsapónórr mibü moboküpdü, ne Samua górrganda wagó, “Dedi!* Ba!” ⁷ Da módóga, ma myamem leba zaget olom kokela, a ma errkya Godón darrü olomla. Zitülkus ma Godón darrü olomla, ma sab blaman elklaza yazeblo, God tóba [alkamül-koke bóktan] nibióbkü ingrinürr tóba olmal aliónum.

Polón Gyakolae Galatia Sos Pamkolpamabkwata

⁸ Yabü ne ngaen amkoman Godónbóka umul babul nóma yarilürr, e leba zaget is koralnórró ibünkü, amkoman god koke nidipko. ⁹ A errkya ma e Godónbóka umulürrünzanakla – ó ta God yabübóka umulürrünzane – e wa kakota iade byalüngüm kaindakla ene arüng-koke akó küp-koke tüpan gidadó? Ia yabü ubi akó igósüma, akó leba zaget kolpamóm bainüm ene tüpan gidadó, e ngaenzan kwarilnürrü? ¹⁰ Ka igó arrkrrudóla wagó, e tórewóm amandakla atang-atang ngürrdü akó melpaldó akó paildü Mosesón gida ngarkwatódó! ¹¹ Ka yakolaedóla yabükamóm. Aprrapórr kürü zaget yabü aodó küp-koke yarilürr. ¹² Zonaretal, ka yabü arüangi batodóla, gida murrdügab toboma, kasan kairrü, zitülkus ka bumanikürrü ene gida murrdügab wata ezan kwarilnürrü.

E darrü kolae koke tónggapónarre kürüka. ¹³ E umulakla igó, ka ngaen-gógópan [Morroal Bóktan] adrrat namülnürrü yabüka, zitülkus kürü büb morroal koke yarilürr. ¹⁴ Ka ogagdó nóma namülnürrü, ini ogaga yabü aunaunan ngintinóp yabiób kak amtyanóm kürüka ó kürü inzan angónóm wagó, ka wata kari ngi pam namülnürrü. A e ene poko kokean tónggapónarre. A e ma kürü morroal tonarre küpdarre, wamaka ka anerru namülnürrü Godkagab, anda, wamaka ka Kerriso Yesu tüób namülnürrü. ¹⁵ E ene kla bagürwómpükü tónggapónarre. Da yabü ene bagürwóm errkya nega? Ka amkoman igó umulóla wagó, e elklaza popa tómbapón ki kwarila kürü tangamtinüm. E ta yabiób ilküp ki yusane ama kürü ki külinane,

* **4:6** Dedi: Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó in bóktan opor Grrik bóktane wialómórróna, Abba.
4:6 Rrom 8:15

inزان ne gaodó nóma ki yarile, yabü [moboküpdü ubidügab] kürüka. ¹⁶ Da ia ka yabü gódamóm-koke kuri baina, zitülkus ka yabü amkoman poko büzazildóla?

¹⁷ Ene pamkolpam, yabü nidi büzazildako Zu pamkolpamab gida mamóanóm, ibü wirri ubi yabü arrngürrüma, a ene pokoa sab morroal koke sidüde yabünkü. Ibü ubia e yabiób kak tómtyerre kibüka, igósüm yabü wirri ubi yarile ibüka arróbóm. ¹⁸ Ene morroala yabü wirri ubi asi nómada, a wata ugósüm, morroal kla tómbapónóm. Akó e blaman tonarrdó ini poko olngolo, igó koke igó, wata ka aezanla, yenkü.

¹⁹ Olmalpókal,† wata kolazan azid aengdo marrnadó, da ka akó azid aengdóla yabünkü. Ka sab inzan azid aenglo, kókó yabü tórrmen tulmil Kerrison tórrmen tulmilzan kwarile. ²⁰ Kürü wirri ubia errkyadan yenkü bainüm, igósüm kólba bóktan opor ó gyagüpitótók amzazilüm akó darrü tonarre bóktanóm, zitülkus ka arrkürra akó kürü müp gyagüpitótóka küpadórr yabükwata yabü tulmilabme.

Agarr akó Serra

²¹ Ka kya yabü darrü poko kóbó nümtinüm, nibiób ubi Mosesón gida murrdü ngyabenóma. Ia e koke amzyatódakla, gida-a ia poko apónnda? ²² Moses mibü byalda tóba wibalómórrón bóktandó wagó, Eibrra-amón nis siman olom nis namülnürri. Ene leba zaget kola darrü ilngumilürr akó darrü ma tóba kolana ilngumilürr, leba zaget kol koke nótó warilürr. ²³ Ene leba zaget kola ne olom ilngumilürr, ene go pamkolpamab angrirrün bóktandógab tómtómólórr. A ene kolana go ne olom ilngumilürr, Godón alkamül-koke bóktananne tómtómólórr, wa Eibrra-amón ne poko ekyanórr.

²⁴ Ini kol nisa darrü poko okaka amzazildamli. Ini kol nisa nis [alkamül-koke tónggapórrón bóktanóm] zamngóldamli. God Isrrael pamkolpam ne alkamül-koke tónggapórrón bóktan nókyenóp Sinae podo kwitüdü, wa ibü ene gida nóma nülinóp, wa Agarrzano, ene leba zaget kol. Wa ne olmal balngóndo, leba zaget isüm baidako. ²⁵ Agarr Sinae podom zamngóldo Arrabia bwóbdü akó wa ini ngürran Zerrusalemano. Zitülkus módóga, Zerrusalemon pamkolpam leba zaget isako ene gida mamóande. ²⁶ A ene küsil Zerrusalem, kwitüm ne bwóbse, ene amkoman kolanzano akó ene basirr leba zaget kol kokeo. Wa mibü aipo samuan ngarkwatódó. ²⁷ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Ma bagürwóm namülünke, ma olmal-koke kol nótókla,
ma olmal koke nótó balngóndóla!

Bagürwómpükü taegwarr apón akó bagürwómpükü górrgan,
marü koke noa twarrpinürr!

Zitülkus módóga, ene aroam kolan sab abün olmal kwarile oyakagabi, müórpükü ne kolo.”

²⁸ Da e, zonaretal, e Aesakzanakla, Eibrra-amón olom, zitülkus e Godón alkamül-koke bóktan ngarkwatódó tóbabótórró, wa Eibrra-amón ne bóktan ekyanórr. ²⁹ Ene tonarrdó, ene oloma, pamkolpamab angrirrün bóktandógabi nótó tómtómólórr, wa ene olom wirri müp ekyanórr, Godón Samuan ubi ngarkwatódó nótó tómtómólórr. Da errkya wata dadanzana: Mosesón gida nidi mamóandako, yabü wirri müp alióndako.

³⁰ A Godón Wialómórrón Bóktana ma ini kwata ia bóktanda? Wa igó bóktanda wagó, “Ugó zirrzwapó ene leba zaget kol tóba olompükü! Zitülkus módóga, ene kol, leba zaget kol koke nótóko, oya olom Aesak aban elklaza, aban büdü kakóm, koke ki arrgrrüte ene leba zaget kolan olompükü.” ³¹ Da módóga, zonaretal, mi leba

† 4:19 Olmalpókal: Pol tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngiblianda olmalpókal, zitülkus i Yesun amkoman angun pamkolpamóm bainóp oya bóktan amgoldógabi. 4:23 Bwób Zitül 16:2, 15; 21:2 4:27 Aesaya 54:1 4:29 Bwób Zitül 21:9 4:30 Bwób Zitül 21:10

zaget kolan olmal kokeakla, a mi ene amkoman kolan olmalakla, leba zaget kol koke nótóko.‡

5

¹ Kerriso mibü [aurdü semanórr] popa pamkolpamóm bainüm, igósüm mi myamem [leba zaget] kolpamóm koke bairre gidadó. We ngarkwatódó, e wata karrkukus bórrang kwariló popa pamkolpamzan, akó myamem darrü gidan murrdü bakon-gu leba zaget kolpamóm bainüm.

Yesu Kerrisonzan Ngyabendó Barrób

² Tübarrkrru! Ka, Pol, yabü byaldóla igó, yabü [gyabi sopae ne nóma singgalgórrón] kwarile, igósüm God yabü [dümdüm tonarr] pamkolpamóm nirre, da Yesu ne poko tónggapónórr, küp-koke yarile. ³ Ka yabü akó darrpan-darrpan pam arüangi byaldóla, tóba gyabi sopae nótó nóma singgapine, sab wata blaman Mosesón gida ki mamooan yarilün. ⁴ Nadü oloma yabü aodó Mosesón gida mamooanda, igó poko gyagüpi tótókde wagó, God sab oya dümdüm tonarr olomóm ine, wa mogob pamóm kuri baine Kerrisoka. Wa tóba kuri bumaikürr Godón [gail tonarrdógabi]. ⁵ Ka ini poko wialóma, zitülkus mi nae amandakla, mi ne klamóm [gedlóngóm baidakla]. Ene wa, God sab mibü sazebe dümdüm tonarr pamkolpamzan mibiób amkoman bangundügabi. Godón Samua mibü umul-umulan ngisitinóp wagó, God sab mibü inzan sazebe. ⁶ Zitülkus módóga, ia darrü paman gyabi sopae singgapirrüna, ta ia singgapirrüna-kokea, darrü kla babula mibüka, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipakla. Koke, a wirri kla módóga, mibü amkoman bangun, tóba ne klama okaka baina, mibü [moboküpdü ubi] Godka nómada akó ngibürr pamkolpamdó.

⁷ E ngaen morroal buso kwarilnürü samuan ngarkwatódó. Yabü nótó burrmat yarilürr amkoman bóktan arrkrrugum? ⁸ Inzan ne burrmat pokoko Godkagab koke tótókdako, yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. ⁹ E ta umul-umul! “Wata karian istazan dudu plaoa poran ngitanda, enta kari obae umulbain bóktana abün pamkolpam ilklió bülióna.” ¹⁰ Ka Lodka dabyórrünzanla, ka amkoman karrkukusi angundóla yabükwata wagó, yabü gyagüpitótók inzan kwarile, ka yabü ne poko byaldóla. God sab oya [kolae an darrem] ekyene, yabü gyagüpitótók alüngüm nótó kaina, ia wa nótó yarile.

¹¹ [Zonaretal], ka ne igó poko nóma ki amgol namüla igó, amkoman bangun pamab gyabi sopae singgalgórrón ki kwarile, da Zu pama kürü wirri müp koke ki aliön kwarile. Ka ne ene poko nóma ki amgol namüla, a igó poko koke igó, Kerriso krrósdó nurrótókórr mibü zid bainüm, ene amgol bóktana Zu pamkolpam koke ki nólerre Kerrison amkoman angun-gum. ¹² Kürü ubi igósa, yabü gyagüpitótók nidi alüngdako gyabi sopae singgalgónankwata, i tibiób pugum küp ki nüsilnörre!

Mibü Moboküpdü Ubi Mibiób Darrpan-darrpandó Asi Ki Yarilün

¹³ Yadi, zonaretal, God yabü igósüm ngibaunürr, popa pamkolpamóm bainüm, a leba zaget kolpam koke gidadó. A e popazanakla, ene igó kokea igó, ene wa taia yabiób kolae büban ubi mamooanom. Koke, a e ma yabiób darrpan-darrpan wata tangbamtin kwarilün yabiób moboküpdü ubidügab. ¹⁴ Zitülkus módóga, blaman Mosesón gida-a ini darrpan gida bóktan pokoa kumarümda wagó, “Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome* inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.” ¹⁵ A e yabiób nóma syórr batürrdakla ó bangóndakla

‡ **4:31** Ene leba zaget kola gidam zamngóldo akó oya olmal igó kolpamóm bórrangdako, gida nidi mamooandako. Ene amkoman kola amkoman bangunüm zamngóldo. * **5:14** minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorrandóla. **5:14** Lebitikus 19:18

ume kyamülzan, e umul-umul kwarilün. E umul-umul koke nóma kwarilo, e sab yabiób kolae bain kwarilo.

Mi Godón Samu Mamoan Kwarilo a Mibiób Kolae Büban Ubi Koke

¹⁶ Ka yabü igó byaldóla, yabü agóltagól Godón Samuan balngomól ngarkwatódó ki yarile. Olgabi e sab yabiób kolae büban ubi koke mamooan kwarilo. ¹⁷ Ene amkomana, zitülkus kolae büban ubia Samudü bóka bamgünda. Akó Samuan ubia ta kolae büban ubidü bóka bamgünda. Zitülkus módóga, ini nisa tibiób bóka bamgüdamli. Ene igósidi, e koke tómbapón kwarilo, e ne klamdó ubi baindakla tómbapónóm. ¹⁸ A yabü ne Samua nóma balngomól yarile, da e gida murrdü koke kwarilo.

¹⁹ Popadana amzyatóm i ne tulmil tómbapóndako, kolae büban ubi nidi mamooandako: i inkü utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, i [kolkal]-koke tonarr tómbapóndako, i büódan tulmil tómbapóndako tibiób bübi, ²⁰ i obae god [ótókdako], i wapi-wapi ó merram-merram kaindako, i ngibürr kolpam alzizi bomandako, i ongyaldako, ibü ubi ngibürrab elklazadóma, i ngüsilüm baindako, i wata tibióban gyagüpi bomandako, i tibiób kak bómtýandako ibüka, ibüka nidi bóka bamgündako, akó i tibiób bürrgrratódako kopo-kopodó, ²¹ ibü gyagüp kolaea akrranda, i gorrgorr baindako, i kwób bazendako ngyepam anónóm, akó i ngibürr inzan kolae elklaza tómbapóndako. Ka yabü arüangi ikik bókrRANDÓla, ka ngaenzan kairrü igó, ini poko metat nidi alngóndako, sab ene bwóbdü koke barrbüne God ne balngomólda Kingzan.

²² A Godón Samua mibü nóma balngomólda, wa we küp bapónda mibüka: moboküpdü ubi, bagürwóm, paud, zao-zao tonarr, morroal tonarr, morroal tulmil, amkoman moboküp, ²³ mómók tonarr, akó moba müób balngomól. E ini poko nóma alngóndakla, e darrü gida koke alkamüldakla. ²⁴ Kerriso Yesun nidipko, tibiób kolae büban tulmil akó ubi krrosdó emelóp. ²⁵ Zitülkus Godón Samua mibü küsil ngyaben kuri tókyenóp, mi wata Godón Samuan balngomól mamooan kwarilo. ²⁶ Mi koke ikub bagür ki kwarila. Mi ngibürr pamkolpam ngüsilan koke ki ngibtan kwarila. Gyagüp kolaea mibü koke ki akrran yarile.

6

Mi Mibiób Darrpan-darrpan Tangbólean Kwarilo Müp Amarrum

¹ Zonaretal, darrü olom ne kolae tonarr tónggapónde nóma asendakla, da e, samuan ngarkwatódó arüing nidipakla, inzan olom salkomólam dümdüm kwatódó mómók tonarre. E yaib umul-umul ki kwarila, yabü darrü klama balngomólgum kolae tonarr tónggapónóm. ² Yabiób darrpan-darrpan tangbólean kwarilün müp amarrum. Ini poko tómbapónde, e Kerrison ubi mamooandakla. ³ Darrü oloma ne igó nóma gyagüpi tótókda wagó, wa wirri oloma, wa ene wirri olom koke nómada, da wa tóba ilklió büliónnda. ⁴ Darrpan-darrpan oloma tóbanan tórrmen tulmil ki bapine, igó poko asenóm igó, ia morroalako. Olgabi oya ikub bagür we ngarkwatódóma, wa ne kla tómbapónórr. Wa tóba tórrmen koke ki bütanin yarile darrü oloman tórrmendó akó gyagüpitótók apadóm igó, wa morroala ene olomdógab. ⁵ Zitülkus módóga, blaman pamkolpama tibióban zaget ki bamselnórre.

⁶ Godón bóktan nibiób umul baindako, i tibiób umulbain pam tibiób blaman morroal elklaza ki arrgrrat kwarile.

⁷ E yabiób koke ki ilklió bülión kwarila: Darrü oloma igó koke gyagüpi wame igó, wa gaadóma Godón [tiz angónóm] igó gyagüpi tótókde wagó, God oya koke zaz ine. Zitülkus módóga, darrü oloma ne kla artümüllda, wa sab akó abüle. ⁸ Nadü oloma tóba kolae büban ubi mamooanda, sab kolae ine ene kolae büban ubi mamooandógabi. A nadü oloma Godón Samu mamooanda, sab [ngarkwat-koke

arról] ipüde Godón Samu mamandógabi. ⁹ Mibü genggorrama koke sazebe morroal kla tómbapónóm, zitülkus mi sab morroal abül ipüdörre, Godón tóba angrirrün tonarrdó, mi ne kolae bóka koke nóma irre. ¹⁰ Da módóga, mi morroal tónggapón kwarilo blaman pamkolpamdó, mibü ne gaodó kan asi nóma yarile. A ngaengógópan ma mi kubó morroal tónggapón kwarilo we pamkolpamdó, Yesu Kerrison amkoman nidi angundako.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹¹ Ngakónam ka ini ia wirri ngi zitüli wialómdóla, kasan yabüka errkyadan kólbanóm tange wialómdóla!

¹² Ene idipko, nibiób ubie ngibürr Zu pamkolpamdó amtyanóm i morroalako, yabü nidi zirrbótakdako [gyabi sopae singgalgónóm]. I wata ini poko tómbapóndako, igósüm ene Zu pamkolpama sab ibü wirri müp koke alión kwarile ibü bóktan amgolanme Kerrison бүдүлankwata krrosdó. ¹³ Ene gyabi sopae singgalgórrón pama tib gida koke mamandako, a ibü ubia yabü gyabi sopae singgalgónóm, igósüm i kya ikub bagürdako ngibürr Zu pamkolpamdó, e Galatia pamkolpam nidipakla, yabü gyabi sopae singgalgónankwata.

¹⁴ Kürükwata, ka ubi kokela darrü klamankwata ikub bagürüm, wata Lod Yesu Kerrison бүдүлankwata krrosdó. Oya бүдүлдүgabi krrosdó, ka myamem ini tüpan pamkolpamzan koke nyabendóla, akó ini tüpan pamkolpama koke nyabendako kasan. ¹⁵ Ia darrü paman gyabi sopae singgapirrüna, ta ia singgapirrü-kokea, ene darrü kla kokea. A wirri kla módóga, küsil olomóm bainüm. ¹⁶ Ka tóredóla wagó, gyaur akó moboküpdü paud asi ki namülam ibüka, ini bóktan nidi mamandako. Ini we pamkolpamako amkoman Godón pamkolpam nidipako.

¹⁷ Ini tonarrdógab, darrü oloma sab myamem kürü müp koke ki kókyene, zitülkus kótókla kólba бүбдү pwae amarrudóla ingülküp akó müsämüszan klamdógab. Ini pwaea okaka azazindako wagó, ka Yesun leba zaget olomla.

¹⁸ Zonaretal, ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün. Amen.

Polón Peba Mórrag Epesus Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Epesus Eisia prrobinsan ngaensingül wirri basirr yarilürr. Polón nyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Kolosi wirri basirr ta ene prrobins kugupidü yarilürr. Epesusüm darrü wirri agurr obae godón [ótók] müót yarilürr, ene kol godankü, ngi Arrtemis (Apostolab Tórrmen 19:23-41).

[Apostol] Pol Epesusüm nyaben akó bóktan amgol yarilürr nis pailüm akó aüd melpal (Apostolab Tórrmen 19:1-20:1, 30-31). Wa ini peba mórrag Epesus sos pamkolpamdó ugón wialómórr, wa tümün müótüdü pamzan nyabelórr, aprrapórr Rrom wirri basirrdü. Pol ola amkoman tümün müótüdü koke nyabelórr, wa popa müótüdü nyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Kolosi sos pamkolpamdó, Pilipi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka. Darrü pama, ngi Tikikus, ini peba mórrag Epesus pamkolpamdó idódürr.

Pol abün sos pamkolpambóka umul yarilürr Epesusüm, a wa ma yawal bóktan koke wialómórr ini peba mórragdó, wa ngibürr peba mórragdózan wibalómórr. Zitülkus módóga, oya ubi aprrapórr igó yarilürr, ngibürr sos pamkolpama, Epesus minggüpanan nidi nyaben kwarilürr, ta ini peba mórrag ki etóngre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2

B. Kerriso akó sos pamkolpam 1:3-3:21

1. God mibü bles tirre Kerrisokama 1:3-14

2. Polón tóre 1:15-23

3. Búdöldügabi ama arróldó 2:1-9

4. Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, i dabyórrünako Kerrisokama 2:11-22

5. Polón zaget ibünkü, Zu-koke nidipko 3:1-13

6. Polón darrü tóre Epesus sos pamkolpamabkü 3:14-21

C. Kúsil nyaben Kerrisoka 4:1-6:20

1. Yesun amkoman angun pamkolpam tibiób dabyórrünako 4:1-16

2. Kúsil nyaben Yesu Kerrisoka 4:17-32

3. Zyóndü nyaben 5:1-20

4. Ngibürr kopoa ia tórrmen tulmil ki tómbapón kwarile 5:21-6:9

a. Morwal akó konggal 5:21-33

b. Olmal akó aipalabal 6:1-4

c. Leba zaget kolpam akó ibü wirri pam 6:5-9

5. Blaman búb adlang elklaza, God mibü ne elklaza tulinóp satanidü bóka bamgünüm 6:10-20

D. Dómdóm alakón bóktan 6:21-24

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab.

Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Epesus wirri basirrdü akó Kerriso Yesun metat nidi amkoman angundakla oyaka dabyórrünzanakla.

² Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó [Lod] Yesu Kerriso.

God Mibü Bles Tirre Kerrisokama

³ Mi blamana oya yagünrre, mibü Lod Yesu Kerrison God akó Ab. Wa mibü bles tirre Kerrisokama blaman morroal elklaza aliónde samuan ngarkwatódó kwitüm bwóbdügabi. ⁴ Ene wa ngaen ini tüp tónggapón küsil nóma yarilürr, God mibü ngaen-gógópan silianórr Kerrisonme, tóba [kolkal] pamkolpamóm bainüm, tibi-tibi amarrón tóbankü, kolae-koke tóba obzek kwata. Godón [moboküpdü ubi] mibükamóm yarilürr. ⁵ We ngarkwatódó, wa ngaensingül gyagüpitótók esenórr mibü bórreanóm tóbanan olmalzan Yesu Kerrisokama, tóba bagürwóm akó ubi ngarkwatódó. ⁶ Wa ene kla tónggapónórr mibü oya agürüm oya ne wirri kómól gail tonarre. Wa mibü ene wirri gail tonarr tókyenóp, mi oya moboküpdü Olomdózan dabyórrünakla. ⁷ Tóba Oloman óean bókandóma, God mibü [aurdü semanórr], ene wa, mibü kolae tonarr barrgonórr. Ini Godón wirrian gail tonarran ngarkwatódóma. ⁸ Wa mibü ene gail tonarr tókyenóp ngaru bapón-koke, blaman [wirri gyagüpitótók] akó [küp amzyatómpükü]. ⁹ God morroal bagürwóm yarilürr mibü umul-umulan ngibtanóm, oya kwindü anikürrün angrirün bóktan ia yarilürr. Wa ini bóktan zagetan ngitanórr Kerrisokama. ¹⁰ Ini angrirün bóktan módóga: Oya angrirün tonarrdó God sab blaman kla darpan pokodó simarrue, kwitüdü ne elklazako akó tüpdü ne elklazako, akó Kerriso sab ibü singüdü pam yarile.

¹¹ God kibü, [Zu pamkolpam] nidipakla, ta silianórr Kerrisokama tóba pamkolpamóm bainüm, zitülkus wa ngaen gyagüpitótók esenórr kibü aleanóm, tóba bókam bagósórrón bóktan ngarkwatódó. Wa blaman kla tómbapónóm baina tóba gyagüpitótók akó ubi ngarkwatódó. ¹² Ene igósüm, ki oya [wirri kómal zyón] agür kwarilo, kidi, Zu is nidipakla, ngaensingül nidi [gedlóngóm bainóp] Kerrisoka. ¹³ Akó yadi, Zu-koke nidipakla, God yabüka ta tóba timam ingrinürr Kerrisokama, e amkoman bóktan nóma barrkrurrü akó amkoman bangun pamkolpamóm nóma bainarre. Ene amkoman bóktan módóga, ene zidbain ne [Morroal Bóktana] sidódürr. God yabüka ne timam ingrinürr módóga, Godón Samue, God ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr. ¹⁴ Godón Samu alkamül-koke bóktanzana igó, God sab mibü blaman elklaza tülrre, wa ne alkamül-koke bóktan ingrinürr. Godón Samu ene alkamül-koke bóktanzana, kókó God sab ibü aurdü amóne, oya nidipko. Ene igósüm, pamkolpama oya wirri kómal zyón ki yagünrüm.

Polón Tóre

¹⁵ We zitülküsü, ka Godón eso akyandóla. Ene tonarrdógab, ka arrkrurrü wagó, e amkoman angundakla Lod Yesun akó yabü moboküpdü ubia blaman Godón pamkolpamdó, ¹⁶ ka koke bólearró Godón eso akyanóm yabünkü, ka tóre nóma bakodóla yabünkü. ¹⁷ God mibü Lod Yesu Kerrison Gode akó wirri kómal zyónpükü Aba. Ka tóredóla, wa yabü tóba Samu ki nókyerre, sab yabü wirri gyagüpitótók nóto nókyerre akó Godón okaka simzazile yabüka. Ene igósüm, e oyabóka wirri umul kwarilo. ¹⁸ Akó ka tóredóla, God yabü gyagüpitótók tapakue, igósüm e umul kwarilo wagó, e laró klamóm ki gedlóngóm bain kwarila, wa yabü ne klamóm ngibaunürr. Akó e umul iade kwarilo wagó, oya ngaru bapón-koke wirri kómal elklaza larógako, wa tóba pamkolpam ne alkamül-koke bóktan aliónda. ¹⁹ Akó e umul iade kwarilo wagó, oya arüng iazan wirria, blaman ngibürr arüng ne arünga arrgrratóda. Ene arünga mibüka zagetóda, amkoman nidi bangundakla. Ini dadan wirri arünga,

²⁰ wa Kerrison ne arüangi irsümülürr büdüldügabi akó wa oya we mórran-mórran yónürr ene wirri pabodó tóba tutul tangdó kwitüm bwóbdü. ²¹ Errkya Kerriso ola balngomólda wirri kwitüdü ibükagab, blaman [anerru] akó samu, arüangi nidi balngomóldako. Akó oya ngi wirriana blaman ngidügab, pama darrü olom ne ngi ngyesilda, wata ini tüpdü koke, akó elnga tüpdü ta inzan. ²² God blaman elklaza oya wapór-o lorodó irrbünürr* akó oya singüldü pamzan ingrinürr blaman kla balngomólóm sos pamkolpamabkü. ²³ Sos pamkolpam Kerrison búbako akó Kerriso ibü singüle. I byamrókórrónako Kerrison arüngpükü. Kerriso watóka blaman kla arról akó arüng nóto aliónda blaman kwata.

2

Büdüldügab Ama Arróldó

¹ Yadi, e ngaen büdül koralnórró samuan ngarkwatódó, zitülkus e gida amgün akó kolae tonarr tómbapón koralnórró. ² Ene tonarrdó, e tüpan pamkolpamzan ngyaben koralnórró, ibü kolae kwat mamonde. Akó e ene singüldü samuan kwat mamoon koralnórró, kolae samu nóto balngomólda, pülpül akó tüp ibü aodó. Ene samu, [satani], errkya ibü moboküpdü zagetóda, Godón bóktan koke nidi arrkrrudako. ³ Mi blamana ngaen ibü aodó ngyaben koralnórró, mibiób kolae búban ubi mamonde, we kla tómbapónde, mibiób kolae ubi akó gyagüpitótókdógabi ne klamko. Mi kolae tonarr pamkolpamzan tóbabótórró, ngibürrazan kainóp. We ngarkwatódó, mi inzan pamkolpam koralnórró, God wirri ngürsil nibióbka yarilürr. ⁴ A Godón gyaur tonarr ngaru bapón-kokea akó oya wirri [moboküpdü ubi] mibükamóm yarilürr. ⁵ We zitülkusdü, wa mibü arróldó simarrurr Kerrisokü, enana mi büdül nóma koralnórró samuan ngarkwatódó mibü gida amgün tulmilabme. Ene Godón [gail tonarrdógabi] e zid bairrünakla. ⁶ Akó God mibü sirsinürr Kerrisokü akó mibü mórran-mórran tinóp usakü kwitüm bwóbdü. God ini kla tómbapónórr, wa mibü nóma datinóp Kerrisoka. ⁷ Ene igósüm, wa sab elnga tonarrdó oya ngaru bapón-koke gail tonarr emtyene, blaman ngibürr gail tonarr ne gail tonarra arrgrratóda. Wa mibüka ene gail tonarr kuri tómtyerre morroal tonarre Kerriso Yesukama. ⁸ Zitülkus módóga, ene Godón gail tonarrdógabi e zid bairrünakla, yabiób amkoman bangundügabi. Ene igó kokea igó, e darrü kla tónggapónarre Godón yabü zid bainüm, a yabü zidbain Godón [gyaur klame]. ⁹ God yabü koke zid ninóp yabiób tórrmendógabi, igósüm darrü oloma koke ki ikub bagür yarile. ¹⁰ Zitülkus módóga, God mibü wató tómbapónórr mi ne ngarkwatódómakla: mibü Kerriso Yesuka dabyóndi, wa mibü tómbapónórr morroal tórrmen tómbapónóm, wa ne kla irrbünürr singül kwata mibü tómbapónóm.

Zu Pamkolpam akó Zu-koke Nidipko, I Dabyórrünako Kerrisokama

¹¹ We ngarkwatódó, gyagüpi zomalam e ngaen ia kwarilnürrü. E Zu kolpamzan koke tóbabótórró akó Zu pamkolpama yabü inzan ngibliandako wagó, [gyabi sopae singgalgórrón]-koke pamkolpam. I tibiób inzan ngibliandako wagó, gyabi sopae singgalgórrón pamkolpam. I ini klamankwata ikub bagürdako, enana pama ini kla tómbapóndako enan tibiób búbdü. ¹² E gyagüpi zomalam igó, ene tonarrdó e Kerrisoka dabyórrün koke koralnórró. E nanabwób koralnórró Isrrael Müótüdügabi. E mogob pamkolpam koralnórró akó God ne [alkamül-koke bóktan] irrbünürr tóba [alkamül-koke tónggapórrón bóktandó], ene poko yabünkü koke kwarilürr. E zidbainüm koke [gedlóngóm bain] koralnórró akó Godónbóka umul-kók koralnórró ini tüpdü. ¹³ Ngaen e aibwób koralnórró Godkagab, a errkya ma, e Kerriso Yesuka dabyórrünzanakla, God yabü minggüpanan simarrurr tóbaka, Kerriso Yesun

* **1:22** Ini bóktanán küp módóga: God blaman elklaza [ut-ut ninóp] akó Kerrison iliónnürr balngomólóm. **1:22**
Wórr Peba 8:6   **1:23** Kolosi 1:18

óedóma. ¹⁴ Zitülkus módóga, Kerriso tüób paud we sidódürr mibüka. Wa Zu pamkolpam ó Zu-koke nidipko, ibü darrpan kolpamóm we ninóp. Ngaen ene nis koba tibiób alzizi boman namülnürri. Ene inzan yarilürr, wamaka darrü gria ibü bürrgrrat yarilürr. Da Kerriso ene gri ilgatórr. ¹⁵ Wa ini kla tómbapónórr wa nóma nurrótókórr. Wa Mosesón gida amaikürr, ene gidan blaman abün-abün gida bóktan pokopükü. Ene igósüm, wa darrpan küsil kobo tónggapóne ene nis kobodógabi, tóbaka dabyónüm. Inzan kwata wa paud sidódürr. ¹⁶ Akó wa ene gida amaikürr, igósüm wa ene nis kobo darrpan bübdü ki tüdüde akó Godkü ki gódam bangurre, krrosdó nurrótókde. Oya krrosdó бүдүланбókamde, i myamem tibiób koke alzizi bumanikdamli. ¹⁷ Kerriso we tamórr akó Morroal Bóktan paudankwata бүдrrat yarilürr yabüka, aibwób nidi kwarilürr Godkagabi, akó kibüka, minggüpanan nidi kwarilürr Godka. ¹⁸ Oyabókamde mi blaman, Zu pamkolpam akó Zu-koke nidipko, gaodómakla Ab gorram ainüm oya Samudüma.

¹⁹ Da módóga, e, Zu-koke nidipakla, myamem mogob ó nanabwób pamkolpam kokeakla, a e ma errkya darrpan kobodómakla Godón pamkolpampükü akó e ta oya müót pamkolpamakla. ²⁰ E müótzanakla akó [apostol] ó [prropet]* ene müótan zitülzanako. Akó Kerriso Yesu tüób ene müótan zirrgüpdü ingülküpa. ²¹ Wa tüób módóga ene dudu müót nótó amoanda akó oyabókamde ene müóta wirri baina [gyabi müótüm] bainüm Lodónkü. ²² Akó oyaka dabyórrünzanakla, e ta balmelórrónakla ngibürr amkoman bangun pamkolpampükü ngyaben marrgum bainüm, God ne klamdó ngyabenda oya Samudüma.

3

Polón Zaget Ibünkü, Zu-koke Nidipko

¹ We zitülküsü, ka, Pol, Godka tóredóla. Ka tümün müótüdü pamla Kerriso Yesunkü, zitülkus ka [Morroal Bóktan] amgol namülnürri yabüka, Zu-koke nidipakla, yabü morroalóm. ² Ka amkoman angundóla wagó, e barrkrrürü wagó, God kürü küngrinürr ene zaget tónggapónóm yabü morroalóm. Wa kürü küngrinürr tóba [gail tonarrdógabi]. ³ Ene wa, God ene kwindü anikürrün bóktan* pupo syónürr kürüka, kasan kuri wialóma aüdan bóktan opore. ⁴ E ini oporzan bótangdakla, e gaodómakla amzyatóm igó, ka Kerrisonkwata kwindü anikürrün bóktan [küp amzyatóm]. ⁵ God ini kwindü anikürrün bóktan koke pupo syónürr pamkolpamdó, ngaen nidi ngyaben kwarilürr. A God ma ini ngyaben tonarrdó pupo syónürr tóba Samu-i [apostol] ó prropetódó,† tibi-tibi amarrón nidipako tóbankü. ⁶ Ini kwindü anikürrün bóktan módóga, Morroal Bóktandóma Yesunkwata, Zu-koke nidipko sab dadan morroal elklaza yazebrre samuan ngarkwatódó, Zu pamkolpampükü. I blaman darrpan bübako, akó i darrpan pokodómako, wa ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr, Kerriso Yesukama.

⁷ Ka ene Morroal Bóktan zaget pamóm bairrü ene [gyaur kla] ngarkwatódó, Godón gail tonarr ne klame. Wa kürü ene kla kókyanórr tóba arüangan zaget ngarkwatódó kürüka. ⁸ Ka kari ngi enanla Godón pamkolpamdógabi. A God ma kürü ini gail tonarr kókyanórr igó: Zu-koke nidipko, ibüka we Morroal Bóktan amgolóm, Kerrison mórrelankwata bóktan. Ini mórrel inzan wirriana, darrü olom babula küp amzyatóm. ⁹ Akó God kürü ini gail tonarr kókyanórr igó: kakalande müsirrga ainüm blaman pamkolpamdó, God tóba kwindü anikürrün bóktan tórrmendó ia ki ingrine. Ngaen zitüldügab kókó errkya, ini kwindü bóktan anikürrün yarilürr Godka,

2:15 Kolosi 1:20 * **2:20** prropet: Abün Godón Bukbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wagó, ini sosdó prropetbóka apónda, Ngaep Bukan prropetbóka koke. Ini prropeta Godkagabi bóktan azebdko. * **3:3** kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módóga: mystery. † **3:5** prropet: Ma müsirrga ain bóktan Epesus 2:20 ngakanke.

blaman elklaza nótó tómbapónórr. ¹⁰ Ene igósüm, God ini tonarrdó tóba abün-abün tulmili [wirri gyagüpitótók] pupainda sos pamkolpamdóma ibüka, anerru akó abün-abün samu, arüangi nidi balngomóldako kwitüm bwóbdü. ¹¹ God ini kla tónggapónórr tóba bókam bagósórrón bóktan ngarkwatódó, zitül-babul akó solo-koke ne bóktane. Wa ene bóktan tórrmendó ingrinürr mibü [Lod] Kerriso Yesukama. ¹² Mi gaodómakla Godón ngorram ainüm, gum-koke akó umuldi wagó, wa mibü aibóka koke tóngólórre, zitülkus mi Kerrisoka dabyórrünakla akó mi oya amkoman angundakla. ¹³ We ngarkwatódó, ka yabü batodóla, genggorrama yabü koke ki yazeb kürü azid aenganme yabünkü.‡ Zitülkus módóga, kürü azid aenga yabü kwit baina.

Polón Darrü Tóre Epesus Sos Pamkolpamabkü

¹⁴ We zitülkusdü, ka wakósingül alkamüldóla tórem Aban obzek kwata. ¹⁵ Wa blaman zitül-zitülab Abe, kwitüm akó tüpdü. ¹⁶ Ka tóredóla wagó, wa tóba Samudüma yabü moboküp ó gyagüpitótók wirri arüng nókyerre tóba ngaru bapón-koke [wirri kómal zyóndügabi]. ¹⁷ Ka tóredóla wagó, Yesu Kerriso tóba marrgu yabü moboküpdü tómbapóne yabü amkoman bangundügabi. Yabü [moboküpdü ubi] Godka akó ngibürr pamkolpamdó, God yabü ne moboküpdü ubi nókyenóp, yabü karrkukusan ngibtanda, wamaka müót aelórróna zitül kwitüdü, ne zitülan talkuma buguandako tüpdü. E karrkukuszana, ka tóredóla wagó, ¹⁸ e gaoandó kwarilo, blaman Godón pamkolpampükü, küp amzyatóm Kerrison moboküpdü ubi ia nadüzan taptapa, kokrrapa, kwitüma, akó kukurrua. ¹⁹ Akó ka tóredóla wagó, e oya moboküpdü ubi umul koralo, enana darrü olom gaodó kokea ene ubi dudu umul bainüm. Ene igósüm, e dudu barümürrün koralo Godón tórrmen tulmili.

²⁰ Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, gaodó nótóke blaman elklaza tómbapónóm, mi ne elklazam batodakla ó mi ne elklazabkwata gyagüpi tótókdakla, akó abün elklaza ene tumum, ngaru bapón-koke. Wa gaodóma tóba arüng ngarkwatódó, mibü moboküpdü ne arünga zagetóda. ²¹ Mi, sos pamkolpam nidipakla, Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre Kerriso Yesukama blaman tonarrdó, metat-metat! [Amen].

4

Yesun Amkoman Angun Pamkolpam Tibióbka Dabyórrünako

¹ We ngarkwatódó, ka, tümün müótüdü pamzanla kólba zagetanme Lodónkü, yabü arüangi atodóla wagó, e inzan ngyaben koralónke igó ngarkwatódó, God yabü ia ngibaunürr ngyabenóm. ² Blaman tonarrdó, e yabiób ngi түp elókane akó mómóke koralónke, zao-zao bainane, akó yabiób darrpan-darrpanab kle-kle tonarr yazebam, yabü [moboküpdü ubizane] yabiób darrpan-darrpandóma. ³ Godón Samua yabü darrpan pokodó datinóp. Wirribóka bütanin koralónke metat dabyónüm paudüdü ngyabende, yabü ne pauda dabyónda. ⁴ E wata darrpan búbakla akó ene dadan Godón Samua yabüka ngyabenda. Wata e blamanzan ngibaunürr koralnórró dadan elklazam [gedlóngóm bainüm], ene tonarrdó God yabü nóma ngibaunürr. ⁵ Wata darrpan [Lode], Yesu Kerriso, mi blamana oya amkoman angundakla, akó mi blaman [baptaes bairrúnakla] amtyanóm mi oyanakla. ⁶ Wata darrpan Gode ó wa tóba blaman pamkolpamab Abe, tóba blaman pamkolpam nótó balngomólda, tóba blaman pamkolpamdóma nótó zagetóda, akó tóba blaman pamkolpamab bübdü nótó ngyabenda.

‡ 3:13 Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müótüdü yarilürr, zitülkus wa Morroal Bóktan Yesunkwata angol yarilürr ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

⁷ Mi darrpan-darrpan gyaur kla* kuri yazebrre Kerrisozan arrgrratórr. ⁸ We ngarkwatódó, Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó,

“Wa kwitüm nóma kasilürr,
wa abün [ut-ut bairrün] pamkolpam simarrurr tümün müótüdü iszan
akó wa tóba pamkolpam [gyaur kla] nülinóp.”

⁹ Da ene bóktan opor “kwitüm kasilürr,” küp ia laróga? Oya küp módóga: wa ta ngaen-gógópan abinürr tüpan polko bwóbdü. ¹⁰ Ene nótó abinürr tüpan polko bwóbdü, wa tüób ene dadan oloma akó kwitüm we kasilürr, akó ene tumum, dudu bwób gwarranóm, tüp akó pülpül. ¹¹ Ene wató yarilürr, sos pamkolpam zaget kolpam nótó nülinóp, ngibürr [apostol], ngibürr prropet, ngibürr kolpam [Morroal Bóktan] nidi amgoldako amkoman bangun-koke kolpamdó, ngibürr sos pamkolpam ngabkan pam, akó Godón Bóktan umulbain pam. ¹² Wa ini poko igósidi tónggapónórr, tóba pamkolpam gaodó byónüm tóba zaget tómbapónóm, igösüm Kerrison amkoman angun pamkolpam, Kerrison бүb nidipako, ibü amkoman bangun dódórr ainüm. ¹³ Ini metat tómbapólamke, kókó mi blamana dabirre amkoman bangundügabi akó Godón Olombóka umuldügabi. Akó kókó mi blaman samuan ngarkwatódó gaodó bairre. Akó kókó mi blamana inzan dudu bairre Godón ubi ngarkwatódó, wata Kerrisozan dudu bainürr Godón ubi ngarkwatódó. ¹⁴ Ene igösüm, mi myamem kari olmalzan koke koralo, popadan nibiób anensanen angónda butzan, goblola ne kla amzazilsimzazil angóndako. Wóra myamem mibü koke alüngsalüng angón korale. Ene wa, ilklió-bülión gyagüpitótóke pama myamem mibü koke ilklió tüliónórrre apól kwatódó tótókóm ibü abün-abün obae umulbaindügabi. ¹⁵ A mi ma ki dódórr bain kwarila blaman kwata Kerrison бүбüm bainüm, singül nótóke. Mi ki dódórr bain kwarila amkoman bóktan бүдrratkü, mibü moboküpdü ubizan mibü darrpan-darrpandóma. ¹⁶ Kerrison amkoman angun pamkolpam oya бүbako. Wa tóba бүb dódórr ainda. Kwók akó kwókan püós, i бүb dayóndako akó arümdako. Ene dadan ngarkwatódó, blaman amkoman bangun pamkolpama tibiób zaget nóma tómbapóndako, Kerrison бүba dódórr baina. Olgabi ene бүba arüngüm baina, pamkolpamab moboküpdü ubi ibü darrpan-darrpandózanako.

Küsil Ngyaben Yesu Kerrisoka

¹⁷ We ngarkwatódó, ka Lodón ngidü yabü igó arüngi byaldóla wagó, myamem inzan ngyaben-gu, izan ngyabendako, Godónbóka umul-kók nidipako. I inzan ngyabendako, zitülkus ibü gyagüpitótók küp-kokeako. ¹⁸ Ibü gyagüpitótók tümün kwatódómako, i бүrrgrratórrónako ene arróldógabi, God ne kla akyanda, zitülkus i Godónbóka umul-kókkako akó i ubi kokeako umul bainüm Godónbóka akó ibü karrkukus moboküpako arrkrrugum. ¹⁹ I бүód aengbóka amrükürrünako, igósidi i tibiób бүb kolaedó irrbünóp бүódan tulmil tómbapónóm, igösüm metat abün-abün [kolkal]-koke tonarr tómbapónóm. Akó ibü wirri ubia ene tonarr tómbapónóm.

²⁰ A yadi, e ma inzan koke umul bainarre Kerrisonkwata! ²¹ Ka amkoman angundóla wagó, e oyabóka barrkrrurrü akó e oyaka dabyórrünzan korálnórró, i yabü umul tinóp igó ngarkwatódó, Yesuka ne amkoman bóktane. ²² I yabü umul tinóp yabü ngaep tonarr anólóm mórrkenyórrzan, e ne kla tómbapónarre yabiób ngaep ngyabendó. Yabü ilklió bülión бүban ubia yabü ngaep ngyaben kolae bain kwatódó simarrurr. ²³ I yabü umul ninóp wagó, God yabü gyagüpitótókan tórrmen tulmil küsil ki nirre. ²⁴ Akó i yabü umul ninóp küsil tonarr bamelóm mórrkenyórrzan, God ne kla tónggapónórr tóbanan obzeksyók ngarkwatódó. Ene tonarr amkoman dümdüma akó kolkala.

* **4:7** gyaur kla wa darrü-darrü zagetbóka apónda Godónkü. **4:8** Wórr Peba 68:18 **4:16** Kolosi 2:19 **4:24** Kolosi 3:10

²⁵ We ngarkwatódó, myamem obae tizgu akó e wata amkoman poko büdrrat koralo yabiób darrpan-darrpandó, zitülkus mi blamana darrpan büb tónggapóndakla. ²⁶ “Ngürsila yabü nóma azebda, kolae tonarr tónggapón-gu.” Abüsa nóma mórranda, yabü ngürsil atamürrün ki kwarile. ²⁷ Zitülkus módóga, e [deból] kan akyan-gu yabü balngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. ²⁸ Nadü oloma gómólda metat, wa myamem koke ki gómól yarile. A wa ma zagetóm ki bai tóbanóm tange tóba morroalóm, igósüm oya darrü kla asi yarile kolpam aliönüm ibü tangbamtinüm. ²⁹ Kolae ó küp-koke bóktana koke ki baus kwarile yabü ulitüdügabi. A ma wata ene bóktana ki baus kwarile, ngibürr kolpam ne pokoa tangbamtinda arüangan ngibtanóm. Ene igósüm, ini bóktana ibü tangbamtinda, ne kolpama arrkrrudako. ³⁰ Akó Godón kolkal Samu gyagüp kolaean ngitan-gu. Zitülkus módóga, Godón Samu timamzana, God ne kla ingrinürr yabüka ene ngürrankü, wa yabü sab nóma [aurdü amóne]. ³¹ Blaman ene tonarr oloklón: alzizi boman, wirri ngürsil, popa ngürsil, popa taegwarr, obae bóktan ngibürr kolpamabkwata panzedó, akó abün-abün azid aliön tulmil. ³² A e ma morroal tonarr akó gyaur moboküppükü koralo, yabiób darrpan-darrpanab kolae barrgonde, wata God yabü kolaezan barrgonórr Kerrisokama.

5

Zyóndü Ngyaben

¹ We ngarkwatódó, Godkagabi tikó ipüdamke, tóba moboküpdü olmalzan. ² Yabü [moboküpdü ubia] yabü ngyaben ki balngomól yarilün, wata Kerrison moboküpdü ubizan yarilürr mibüka, akó wazan tóba arról tókyenóp mibünkü. Wa tóba arról nóma nókyenóp, wa [urdü agasil larzana] akó morroalan ilang gyaur klama* Godónkü.

³ Pamkolpamab zitülkus aliön-gu yabükwata bóktanóm igó, e inkü utóda, yabü kol ó morwal koke nidipko, ó e darrü-darrü tulmil tómbapóndakla, [kolkal]-koke ne tulmilko, ó ubia yabü azebda abün elklazam, zitülkus ini tulmil gaodó kokeako Godón pamkolpama tómbapónóm. ⁴ Akó e igó poko bóktan-gu, büódan bóktan ó gonggo bóktan ó büódan tiz bangón bóktan. Ini bóktan gaodó kokeako. A e ma Godón eso bóktan ki ekyanane. ⁵ E amkoman umul ki kwarila, igó oloma sab ene bwóban morroal elklaza koke yazebe, Kerriso akó God ne balngomóldamli Kingzan: wankü nótó utóda, oya kol ó müór koke nótóka, kolkal moboküp-koke noane, ó ubia noan apadóda abün elklazam. Ubia noan apadóda abün elklazam, wa obae god [ótók] oloma, zitülkus wa ene elklaza ótókda.

⁶ Darrü oloma yabü ilklió koke ki nüliönünüm küp-koke bóktane, zitülkus ene kolae tulmilabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka, oya bóktan koke nidi arrkrrudako. ⁷ We ngarkwatódó, inzan pamkolpampükü dabyón-gu.

⁸ Zitülkus módóga, ngaen e tümündü korálnórró, a errkya ma e zyóndümakla, e Lodka dabyórrünzanakla. Da e wata igó olmalzan ngyaben koralo, zyóndü nidipako. ⁹ (Zitülkus módóga, darrü olom zyóndü nómada, oya blaman tórrmen tulmil morroal ó dümdümako, akó oya moboküp amkomana.) ¹⁰ Akó kóbó emzyetam Lodón laróga bagürwóman ngitanda. ¹¹ Ene pamkolpampükü dabyón-gu, tümündü nidipako, küp-koke tórrmen tómbapónóm. A e ma ene tórrmen panzedó simarruane, igó bómtyanóm igó, i kolaeako. ¹² Zitülkus módóga, ene pamkolpama ne tórrmen anik-anik tómbapóndako, inzan kolaeako, ene ta kari büód kokea dele ene tórrmenabkwata ikiküm. ¹³ A zyóna blaman ne elklazadó warri bapóna, okaka

4:26 Wórr Peba 4:4 * **5:2** morroalan ilang gyaur kla: Israael pamkolpama urdü agasil lar nóma simarrunóp [altadó] arrbünüm, ene ilang morroal yarilürr Godka (Bazeb Tonarr 29:18).

azazirrúnako panzedó. ¹⁴ Zitülkus módóga, blaman ne okaka azazirrún elklazako, zýónako. We zitülkUSDü, igó angrirrúna wagó,

“Utan olomóe, túrsümül,
túrsümül бүдүлдүgabi,
da Kerrison zýóna marü warri mapóne.”

¹⁵ Da módóga, e umul-umul koralo, e iazan ngyabendakla. E inzan pamkolpamzan ngyaben-gu, [wirri gyagüpitótók] babul nibióbe, a e ma inzan pamkolpamzan ngyaben koralo, wirri gyagüpitótók nibióbe. ¹⁶ Blaman tonarrdó aerr koralon morroal tómbapónóm, yabü gaodó kan asi nóma yarile, zitülkus pamkolpama abün kolae tómbapóndako ini ngyaben tonarrdó. ¹⁷ We ngarkwatódó, e gonggo bain-gu, a e ma umul ipüdamke Lodón ubi laróga. ¹⁸ Ngyepame gorrgorr bain-gu, zitülkus ene gorrgorr baina pamkolpam balngomólda бүóдан tulmil tómbapónóm tibiób бүbi. A Godón Samua ma yabü бүb ki gwarran. ¹⁹ Yabiób darrpan-darrpandó wórr búngyalólam igó opore, Godón Bukdü wibalómórrón ne klamko, akó Godón agür wórrí akó ngibürr samuan ngarkwatódó wórrí. Wórr búngyalólam akó wórr elklaza bapulólam Lodka yabiób moboküpi. ²⁰ Metat Godón eso ekyalamke, mibü Ab nótóke, blaman elklazabkü mibü Lod Yesu Kerrison ngidü.

²¹ Yabiób darrpan-darrpanab tangdó ki korala, zitülkus e Kerrison gum-gum ótókdakla.

Morwal akó Konggal

²² Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, e Lodón tangdózanakla. ²³ Zitülkus módóga, müör kolan singüle, Kerrisozan sos pamkolpamab singüle, oya бүb nidi tónggapóndako. Wa túób ibü Zidbain Pama. ²⁴ Da sos pamkolpam Kerrison tangdózanako, konggal ta tibiób morwalab tangdó ki korale blaman elklazadó.

²⁵ Morwal, yabü moboküpdü ubi yabiób konggaldó ki korale, wata Kerrison moboküpdü ubizan yarilürr sos pamkolpamdó, da wa tóba arról nókyenóp ibünkü. ²⁶ Wa ini kla tónggapónórr ibü kolkal bainüm, ibü aguldi nae-e tóman amanóm Godón Bóktandóma. ²⁷ Ene igósüm, ibü arrbünüm tóba obzek kwata wirri kómal sos pamkolpamzan, tóman-babul ó bórrngamórrón-koke ó darrü inzan kla, a ma kolkal akó kolae-babul. ²⁸ Ini dadan ngarkwatódó, morwalab moboküpdü ubi tibióban konggaldó ki korale, ibü moboküpdü ubi tibióban бүbdүzanako. Noan moboküpdü ubi tóbanan koldóma, tóba moboküpdü ubi tóbakama. ²⁹ Anda, darrü olom babulana, tóbanan бүb nótó alzizi amaikda. A wa ma tóba бүb ngóyónda akó ngakanda, wata Kerrisozan tómbapónda sos pamkolpamabkü, ³⁰ zitülkus mi oya бүban il tizakla. ³¹ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Ini zitülkUSDü pama tóba aipab nis nümgüte, ama tóba koldó dabine, da i ama darrpan бүbüm baini.” ³² Ini wirri kwindü anikürrün bóktana, da ka ma Kerrisonbóka apóndóla akó sos pamkolpambóka. ³³ A yabü darrpan-darrpan paman moboküpdü ubi ta tóbanan koldó ki yarile, tóba moboküpdü ubizane tóbaka. Akó kola tóba müör [morroal ki yangónól].

6

Olmal akó Aipalabal

¹ Olmal, e Lodka dabyórrünzanakla, e yabiób aipalabalab bóktan arrkrru koralon, zitülkus ini dümdüma. ² “Ma moba aipab nis morroal angón namülün.” Ini ngaengógópan gida bóktan pokoa [alkamül-koke bóktanpükü]. ³ Ene bóktan módóga,

“Ene igósüm, elklaza sab morroal korale marüncü akó ma sab wirri kokrrap ngyabelo ini tüpdü.”

⁴ Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu, morroal zitülkUSDü. A e ma ibü dódórr ninane ibü arünci ikik bókrrande akó umul baindi Lodón ubi ngarkwatódó.

[Leba Zaget] Kolpam akó Ibü Wirri Pam

⁵ Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab bóktan arrkrru kwarilün, [morroal bangónde] akó gum bangónde, amkoman moboküpi, wata e Kerrison bóktanzan arrkrrudakla. ⁶ E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü ilküpdü, ó igó zitülkUSDü koke, ibü bagürwóman ngibtanóm. A e ma ibü bóktan arrkrru kwarilo Kerrison leba zaget kolpamzan, Godón ubi tómbapónde yabiób moboküpi. ⁷ Yabiób zaget tómbapólam barnginwómpükü, wamaka e Lodóncü zagetódacla, a kolpamabkü koke. ⁸ Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab blaman pamkolpam ene darrem kla nókyerre, i morroal ne kla tómbapóndako, ia i leba zaget kolpamako, ta ia leba zaget kolpam-koke.

⁹ Akó wirri pam, e yabiób leba zaget kolpam dadan ngarkwatódó angón koralo. E ibüka bóktan-gu igó, “Ka marü kubó mómkolo, ma ne koke nóma tónggaponó, ka marü ne poko mila.” E ene poko bóktan-gu, zitülkus e umulakla, ibü kwitüm Wirri Pam nótóke, wa ta yabü kwitüm Wirri Pama. Akó wa sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

Blaman Büb Adlang Elklaza, God Mibü ne Elklaza Tülinóp Satanidü Bóka Bamgünüm

¹⁰ Dómdóm bóktan módóga, karrkukus bórrangke ezan Lodka dabyórrünakla akó oya wirri arüncdügabi. ¹¹ Da blaman бүb adlang elklaza ugó bamelam, God yabü ne elklaza nülinóp, igósüm e gaodó koralo [debóldó] bóka bamgünüm, wa yabü ilkió бүliónüm nóma kaina. ¹² Zitülkus módóga, mi pamakanpükü koke gazirrdakla, a mi ma kolae anerrupükü gazirrdakla akó kolae samupükü, arünci nidi balngomóldako ini tümün bwóbdü. Akó mi kolae anerru ó samupükü gazirrdakla, arünci nidi balngomóldako kwitüm bwóbdü. ¹³ We ngarkwatódó, blaman бүb adlang elklaza ugó bamelam, igósüm e gaodó koralo kolaepükü bóka bamgünüm, kolae ngürr nóma semrrale. Akó igósüm, karrkukus bórrangóm, e blaman elklaza nóma tómbapónarre, ene kakóm.

¹⁴ Da e tómbapórrón koralo satanidü bóka bamgünüm, belt* batende yabiób kobtoldó. Ene belta amkoman bóktanóm zamngólda. Dalgüp adlang kla† bamelam. Ene [dümdüm tonarróm] zamngólda. ¹⁵ Akó wapór kla bamelam yabiób wapórdó. Ene wapór klama paudüm zamngólda, ne pauda tamórr Morroal Bóktanana Yesunkwata. Ene paudanme e sakó-sakó kwarilo.‡ ¹⁶ Ene tumum, бүb adlang kla§ emorronam. Ene Godón amkoman angunüm zamngólda. Ene klame e gaodó kwarilo blaman satanian urpükü kyab atamünüm. ¹⁷ Singül adlang walap* bamelam. Ene Godón zidbainüm zamngólda. Akó Godón Samuan gazirr turrik yazebam. Ene Godón Bóktanóm zamngólda.

6:3 Bazel Tonarr 20:12; Duterronomi 5:16 **6:4** Kolosi 3:21 **6:8** Kolosi 3:22-25 **6:9** Kolosi 3:25 * **6:14** belt: Gazirr paman belt baten yarilürr tóba kokrrap mórrkenyórr amoanóm, igósüm wa tómbapórrón yarilürr busom akó gazirrum. Godón amkoman bóktandógabi ma tómbapórrónla satanipükü gazirrum. † **6:14** dalgüp adlang kla, Mórrke-mórrke módóga: breastplate. ‡ **6:15** Darrü Grik bóktanán küp módóga: Tómbapórrón kwarilo Morroal Bóktan paudankwata amgolóm. § **6:16** бүb adlang kla, Mórrke-mórrke módóga: shield. Darrü gazirr klama gazirr paman бүb adlangóm, igósüm kyaba oya бүb koke anóbe. Ene kla nugup poko-e tónggapórrón yarilürr, lar sopae-e ngalaorrón. * **6:17** singül adlang walap ayane tónggapórrón klama. Mórrke-mórrke módóga: helmet.

¹⁸ Tóre koralón blaman tonarrdó akó blaman elk lazadaó Samua yabü iazan balngomólda, Godón atode yabü tangbantinüm. Inzan tóre bakom, aerr koralón akó metat tóre koralón blaman Godón pamkolpamabkü. ¹⁹ Akó tóre koralón kürünkü igó, God kürü bóktan kókyene ka bóktanóm nóma kaino, igósüm ka kwindü bóktan gum-koke pupain namulo, Morroal Bóktandó ne anikürrün bóktane. ²⁰ Ka Kerrison menyam pamla ini bóktan büdratóm. We zitülküsdü, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü. Tóre koralón igó, ka gum-koke namulo ene bóktan pupainüm, kazan ki bóktan namüla.

Dómdóm Alakón Bóktan

²¹ Tikikus mibü moboküpdü zonareta, amkoman moboküpi nótó zagetóda Lodónkü. Wa sab yabüka blaman kla büdrattle, igósüm e ta umul koralo ka iadóla akó ka laró tónggapóndóla. ²² Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e umul koralo ki iadakla akó wa yabü moboküp arüng nütürre.

²³ Ka tóredóla, God, mibü Ab nótóke, akó Lod Yesu Kerriso blaman [zonareta] moboküpdü paud ki nülinüm akó ibü [moboküpdü ubi] metat tibiób darrpan-darrpandó ki kwarilün amkoman bangundi. ²⁴ Ka tóredóla, Godón [gail tonarr] blamandó ki yarilün, nibiób moboküpdü ubi mibü Lod Yesu Kerrisokama, ne moboküpdü ubia kokean blakóne.

Polón Peba Mórrag Pilipi Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla

[Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr Pilipi sos pamkolpamdó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini kla nóma wialómórr, wa tümün müötüdü pamzan ngyabelórr. Wa koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa aprrapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müötüdü koke ngyabelórr, wa popa müötüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón Rrom gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol akó tóba peba mórrag wialómórr Epesus sos pamkolpamdó, Kolosi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka.

Pilipi Wirri Basirr

Pilipi wirri basirr Masedonia prrobins kugupidü yarilürr. Errkya ene prrobins Grris kantrri kugupidüma. Darrü wirri kwata ene basirr aodóma wamórr. Abün Pilipi pamkolpamab abalbobatal Rrom gazirr pam kwarilürr, ngaen Rrom gabaman nibiób tüp poko nülinóp. Ene igósidi Pilipi pamkolpama morroal ngyaben kwarilürr, zitülkus Pilipi Rrom basirr kwarilürr. Oya küp módóga: ene basirr pamkolpam ta Rrom pamkolpam kwarilürr, akó i bagür kwarilürr enekwata. Rrom gida morroal yarilürr Rrom pamkolpamabkü.

Pol ngaen-gógópan Pilipi wirri basirrdü wamórr ini pail ngarkwatódó 49-51. Timoti, Saelas, akó Luk wankü kwarilürr. Ma ini póep Apostolab 16dü atang namulo.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón ngibürr zitülkus kwarilürr ini peba mórrag wialómóm.

Polón ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Pilipi wirri basirrdü eso akyanóm, zitülkus i oya [gyaur kla] zirrapónóp (1:5; 4:10-19).

Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm karrkukus bórrangóm ngibürr kolpama ibü wirri müp nóma nüliónónóp, akó i wata bagürwómdü kwarile, ibü müp asi nóma koralórr (1:27-30; 4:4).

Polón ubi yarilürr ibü arüng bótanóm darrpan gyagüpitótók apadóm akó tibiób ngi tüp alókóm (1:27; 2:1-11; 4:2-3).

Polón ubi yarilürr, i Epaprroditus morroal tonarre ki ipüdórrre akó ibü azazilüm Timotin tótókankwata (2:19-30).

Polón ubi yarilürr ibü ikik akrran bóktan akyanóm ngibürr umulbain pamabkwata, umul nidi bainóp wagó, paman [gyabi sopae ki singgalgónónóm] akó Zu pamóm ki bainünüm, oya ubi nóma yarilürr Yesun amkoman bangun pamóm bainüm (3:2-3).

Polón ubi yarilürr tóbakwata wialómóm ibüka akó wialómóm Morroal Bóktan Yesunkwata ia ayo kwarilürr Rrom wirri basirrdü, zitülkus wa ibü igó ngabkalórr, wamaka i wankü zaget kwarilürr (1:12-26; 4:10-19).

Ngibürr Umul Bóktan Ini Peba Mórragankwata

Ini peba mórragdógabi mi umul baindakla Pol akó Pilipi pamkolpam morroal gómdamal kwarilürr.

Ini peba mórragdó Pol bagürwómankwata wialómórr. Wa pupo bainürr wa bagürwóm yarilürr Pilipi pamkolpamabkwata, oya [moboküpdü ubi] ibüka yarilürr, akó wa gyakolae yarilürr.

Ini peba mórragdó morroal umulbain bóktan asine Kerrisonkwata wagó, Kerriso ia nótoke (2:5-11).

Ini peba mórragdó Ngaep Bukan bóktan babula. Pilipi pamkolpam Zu-koke kwarilürr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-11

1. Polón morroal ngürr bóktan Pilipi wirri basirr sos pamkolpamdó 1:1-2

2. Pol Godón eso ekyanórr akó tóre ekolórr 1:3-11

B. Morroal Bóktan Yesunkwata ayonóp, enana Pol sein sye-i amrókrrón yarilürr tümün müótüdü 1:12-30

C. Mibü gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki yarilün 2:1-11

D. Wimurrazan warri bapón 2:12-18

E. Timoti akó Epa[r]roditus 2:19-30

F. Amkoman dümdüm tonarr 3:1-11

G. Arüngi buso blakón ngaru amrranóm darrem kla apadóm 3:12-21

H. Ikkik bókran bóktan 4:1-9

I. Pol Pilipi pamkolpam eso nókyenóp ibü gyaur klamóm 4:10-20

J. Dómdóm alakón bóktan 4:21-23

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Pilipi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Timotie. Ki Kerriso Yesun [leba zaget] pam nisamli.

Ka yabüka wialómdóla, blaman Godón pamkolpam nidipko Pilipi wirri basirrdü, Kerriso Yesuka dabyórrün nidipko. Ka ta yabüka wialómdóla, sos alngomól akó ngakan pam nidipko akó sosdó tangbamtin pam nidipko.

² Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó [Lod] Yesu Kerriso.

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Tóre Ekolórr

³ Ka ne Godón [ótókdóla], ka oya eso akyandóla blaman tonarr ka yabü gyagüpi nóma amandóla. ⁴ Blaman tonarr ka yabü blamanabkü nóma tóredóla, ka bagürwómpükü tóredóla. ⁵ Zitülkus módóga, e kürü tangamtin kwarilnürü Morroal Bóktan Yesunkwata ayom, ngaen-gógópan ngürrdügabi, e amkoman bangun pamkolpamóm nóma bainarre, kókóta errkya. ⁶ God morroal zaget yabü ngyabendó bókyanórr. Ka amkoman karrkukusi angundóla wagó, wa sab ene zaget metat tónggapóle kókó nóma elakóne ene Ngürrdü Kerriso Yesu sab nóma tolkomóle.

⁷ Wata dümdüma kürüka enezan gyagüpi amaiküm yabü blamanabkwata, zitülkus e kürü moboküpdümakla. We zitülküsü, e blaman Godón gail tonarr apadódakla kankü, ka sein sye-i amrókrrónzanla tümün müótüdü akó ka enezan Morroal Bóktan adlangdóla.* ⁸ God umula igó amkomana wagó, ka nae amandóla yabü blaman basenóm dadan [moboküpdü ubie] Kerriso Yesun moboküpdü ubizane yabüka.

⁹ Ka igó tóredóla wagó, yabü moboküpdü ubia sab metat dódórr baile akó yabü umula ta sab metat dódórr baile akó e sab metat amkoman amzyat kwarilo morroal ia laróga ó kolae ia laróga. ¹⁰ Ka ini klamóm tóredóla, igósüm e sab gaadó kwarilo amzyatóm ó bóleanóm amkoman kómal ia laróga. Ene igósüm, yabü moboküp

* 1:7 Morroal Bóktan adlang, oya küp módóga: amtyanóm ene Bóktan amkomana.

akó tórrmen kolae-koke kwarile kókó ene Ngürrdü Kerriso sab nóma tolkomóle. ¹¹ Yabü tórrmen tulmil morroal dümdüm kwarile, Yesu Kerrison tangbamtindügab. Ene igósüm, pamkolpama sab Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnoerre akó oya yagünoerre.

Morroal Bóktan Yesunkwata Ayonóp, Enana Pol Sein Sye-i Amrókrrón Yarilürr Tümun Müötüdü

¹² [Zonaretal], kürü ubia e umul bainane wagó, ne kolae elklaza tómbapónónóp kürüka, i ma tangamtindako Morroal Bóktan Yesunkwata ayom. ¹³ Ene kolae elk-lazadógab, blaman kingan müót ngakan gazirr pam akó blaman ne pamkolpamako umulako wagó, ka sein sye-i amrókrrónla tümun müötüdü zitülkus ka Kerrisonkü zagetdóla. ¹⁴ Akó zitülkus Lod kürü tangamtinda ka sein sye-i amrókrrónzanla, abün zonaretala amkoman karrkukusi angundako wagó, Lod ibü tangbamtinda. We ngarkwatódó, i Godón bóktan wirri arüangi adrratódako ngaenzan-koke akó i ene bóktan gum-koke adrratódako.

¹⁵ Ngibürr amkoman bangun kolpama go bóktan amgoldako Kerrisonkwata, zitülkus ibü gyagüp kolaea akrranda, igósidi ibü ubia wirri ngi apadóm kürükagabi akó ibü ubia abün pamkolpama ibü mamooan kwarile, a kürü ma abüna koke. A ngibürra go bóktan amgoldako Kerrisonkwata ibü morroal ubidügab kürü tangamtinüm. ¹⁶ Ini kolpama bóktan amgoldako, zitülkus ibü moboküpdü ubi kürükama, umulürründi wagó, God kürü aini küngrinürr Morroal Bóktan adlangóm. ¹⁷ A ene kolpam, nibiób gyagüp kolaea akrranda, i amkoman moboküpi-koke bóktan amgoldako Kerrisonkwata. I wata tibióbankwata gyagüpi bomandako. Ibü ubi kürü müp akyanóma kürü moboküpdü, ka sein sye-i amrókrrónzanla. ¹⁸ Da taia, darrü kla kokea. I ia obae zitülkusdügab, ta ia amkoman zitülkusdügab bóktan amgoldako Kerrisonkwata, wirrian kla módóga, nizan kwata pamkolpama Kerrisonkwata bóktan amgoldako. Ene zitülkusdü, ka bagürwómdóla.

Anda, ka sab metat bagürwóm namulo. ¹⁹ Zitülkus módóga, ka umulóla ini pokoa sab kürü zidbain sidüde yabü tóredógabi kürünkü akó ene tangamtindügabi, Yesu Kerrison Samua ne tangamtin akyanda. ²⁰ Ka igó wirribóka nae amandóla ó [gedlóngóm baidóla] wagó, kürü zitülkus sab babulan yarile büód aengóm, a kürü gum sab babulan yarile bóktan amgolóm. Ene igósüm, ngaendógabzan kókóta errkya, Kerrison ngi kubó kwit yónürre kürü blaman tórrmen tulmildü, ka ia ngyabendóla, da ka ia nurrótókdóla. ²¹ Zitülkus módóga, kótó, ka wata Kerrisonkü ngyabendóla akó kürüka nurrótók wa morroala ngyabendógab.† ²² Ka ne nóma ngyaben namulo ini bübi, ka sab gaodó namulo küppükü zaget tómbapónóm. Da ka umul-kókla kürü ubi tai laróga, ia ngyabenóm, ta ia nurrótókóm. ²³ Kürü ninis gyagüptótóka ini nis klamdó. Kürü ubi wata nurrótókóma akó Kerrisoka namulo kwitüdü, zitülkus ene wata kómalan pokoa ngyabendógab. ²⁴ A ini wata morroal klama yabünkü igó wa, ka sab metat ngyabelo we zitülkusdü, ka gaodó namulo yabü tangbamtinüm. ²⁵ Zitülkus ka ene kla amkoman karrkukusi angundóla, ka umulóla wagó, ka sab ngyabelo akó ka metat namulo yabünkü yabü tangbamtinüm yabü amkoman bangun dódórr ainüm. Akó bagürwóm yabüka iade yarile yabü amkoman bangunanme. ²⁶ Ene igósüm, yabü zitülkusa abün baidako Kerriso Yesunkwata ikub bagürüm kürüme, ka yabüka akó nóma tamo.

²⁷ Igó wata wirri klama wagó, yabü tórrmen tulmil wata inzan yarile, Kerrisonkwata Morroal Bóktan ngarkwatódó. Ene igósüm, ka sab umul namulo wagó, e karrkukus bórrangdakla darrpan samudü, Morroal Bóktanan amkoman bangun adlangde darrpan gyagüpitótóke. Ka sab umul namulo, ka ia sab yabüka tamo

† 1:21 Polka nurrótók wa morroala ngyabendógab, zitülkus wa umul yarilürr wa Yesu Kerrisoka ki yaril oya büdül kakóm.

akó yabü nósenónómo, da ka ia sab wata bóktan arrkrruo yabübóka, ka yabüka babul nóma namulo. ²⁸ E ibü gumgu, yabüka nidi bóka bamgündako, i laró poko tómbapóndako ó bóktandako. E ne ibü gum koke nóma kwarilo, ene klama ibü nómtyerre wagó, ibü sab kolae nirre, a yabü sab zid nirre. God ene kla blaman wató balngomólda. ²⁹ Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus God yabü ok baina Kerrison amkoman angunüm. A ene kla tebean koke, akó ta wa yabü ok baina oya ngidü azid aengóm. ³⁰ I yabükazan bóka bamgündako darrpan ngarkwatódó, e ne kla esenarre i kürüka ta inzan bóka bamgün kwarilürr, akó e ne kla arrkrrudakla i errkya tómbapóndako kürüka.

2

Mibü Gyagüpitótók Wata Kerriso Yesun Gyagüpitótókzan Ki Yarilün

¹ Da módóga, e Kerrisoka dabyórrünakla akó olgabi e arüng bótarrónakla. Oya [moboküpdü ubia] yabü zao-zao baina, e Godón Samudü dabyórrünzanakla, yabü morroal tonarr asine yabü moboküpdü, akó yabü gyaur asine yabiób darrpan-darrpandó. ² Ene pokodó, ka yabü arüangi byaldóla wagó, kürü bagürwóm wirri inam igó tonarre: e blamana darrpan gyagüpitótókdó ki koralón, yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó ki yarilün darrpan tonarre, e dabyórrün koralo darrpan moboküpi akó darrpan gyagüpitótóke. ³ Yabióban gyagüpi boman-gu akó gyagüpi tótókgu igó, e wirrianakla ngibürrdügabi, e darrü kla nóma tónggapóndakla. A yabiób ngi tüp elókam akó ngibürr pamkolpam igó ngabkónam, i morroalako yabükagabi. ⁴ E darrpan-darrpana wata igó gyagüpi tótókgu igó, morroal ia laróga mobanankü, a akó igó gyagüpitótók esen, morroal ia laróga ngibürr kolpamabkü.

⁵ Yabü ne gyagüpitótók wata Kerriso Yesun gyagüpitótókzan ki yarilün:

⁶ Enana wa wata Godzan yarilürr blaman kwata,
wa gyagüpi koke wamórr wagó, wa wata oya pabo ki emone, Godón pabozan ne klame.

⁷ A wa tóba kwitüdü ne pabo amgatórr
[leba zaget olomómzan] baindi,
ó pamakanzan amtómólde.

⁸ Akó wa okaka nóma tümzazilürr pamakanzan,
wa tóba ngi tüp solkomólórr,
akó wa Godón bóktan arrkrrurr, enana oya ene pokoa бүдүлдү idódürr - wa ta krrosdó nurrótókórr!*

⁹ Da we ngarkwatódó, God oya kwit igasilürr amkoman wirri pabodó kwitüdü akó oya ene wirrian ngi ekyanórr, blaman ene ngibürr ngidügab.

¹⁰ Ene igósüm, blamana sab wakósingül amgünórre Yesun wirri ngi atenóm,
kwitüdü nidipko akó tüpdü nidipko akó бүдүл pokodó nidipko.

¹¹ Akó ene igósüm, blaman ulita sab pupo bainórre wagó, Yesu Kerriso Loda.
Inzande, God, mibü Ab nótóke, oya ngi sab kwit amngyelórrón yarile.

Wimurrazan Warri Bapón

¹² We ngarkwatódó, kürü moboküpdü gómdamal, zitülkus e enezan metat Godón Bóktan arrkrrunarre, e arüng kóbó ipadlamke blaman elklaza tómbapónóm, pamkolpama ne elklaza tómbapóndako, God nibiób zid ninóp. Metat tómbapólamke Godón gum angónde akó tórrngónde. E ene kla tómbapón kwarilnürü ka yabüka olazan namülnürü, a ene wirrian klama yabü errkya tómbapónóm ka ola yabüka babulzanla. ¹³ E gaodómakla, zitülkus God watóke yabü moboküpdü nótó zagetóda.

1:30 Apostolab Tórrmen 16:19-40   * **2:8** Krrosdó nurrótók бүөд kla yarilürr, zitülkus i wata ibü krrosdó yamselnóp, gazirr-gazirr gómól pam nidi kwarilürr, pam akrran pam nidi kwarilürr, akó leba zaget kolpam nidi kwarilürr.

Wa yabü yabiób ubi akyanda akó wa yabü tangbamtinda ene elklaza tómbapónóm, tóba bagürwóman ngitanóm ne elklaza.

¹⁴ Blaman elklaza tómbapólamke murrkurr bóktan-koke akó ongyal-koke. ¹⁵ Ene igósüm, e amkoman moboküp pamkolpamóm bainane akó pamkolpam sab gaodó koke kwarile bóktanóm igó, e kolae kla tómbapónarre. Akó ene igósüm, e Godón olmal kwarilo, kolae-koke nidipko, ezan ngyabendakla ibü aodó, dümdüm-koke akó kolaeam pamkolpam nidipko. E zyon klamzanakla warri bapónóm ibü aodó, wamaka wimurra warri apóndako pülpüdü, ¹⁶ e ibükazan arról-akyan bóktan adrratódakla. Ene igósüm, kürü zitülkus sab asi yarile yabükwata ikub bagürüm ene Ngürrdü Kerriso sab nóma tolkomóle. Zitülkus módóga, ene Ngürrdü igó pupairrüna wagó, ka enanóm-koke arüangi zaget namülnürrü akó kürü leba zaget enanóm-koke yarilürr. ¹⁷ I sab kürü büdülümpükü kena kómkólnóm. E yabiób arról Godón ilinarre yabü amkoman bangundügabi, wamaka [prrista] [urdü amsel lar] amarruda [alta] kwitüdü amselóm. Ka ne nóma nurrótoko, kürü óe sab anón gyaur klamzan yarile, prrista ne kla akanda altadó ene urdü amsel lar kwitüdü.† Enana ka umulóla ene klama aprrapórr tómbapóne, ka barnginwómdóla akó ka bagürwómdóla yabü blamandó. ¹⁸ Da e ta wata barnginwóm akó bagürwóm kwarilün kankü.

Timoti akó Epaproditus

¹⁹ Ka igó [gedlóngóm baidóla] wagó, kari pokoa Lod Yesu kürü sab gaodó kine Timotin zirrapónóm yabüka. Ene igósüm, ene bóktan yabükwata, wa ne poko sab salkomóle, ene pokoa kürü bagürwóman ngigütine, wata ene bóktanazan kürükwata yabü sab bagürwóman ngintirre. ²⁰ Ka sab oya zirrapono, zitülkus darrü pam babula kürüka darrpan gyagüpitótoke wazane, yabükwata gyakolae nótoke amkoman moboküpi. ²¹ Zitülkus módóga, blaman kolpam gaodó nidipko yabüka tótókóm, i wata tibióban ubiankwata ngabkandako, Yesu Kerrison ubiankwata ma koke. ²² A e ma umulakla, Timoti tóba ia okaka tübyónürr wagó, wa amkoman moboküpia. Wa kankü zagetóda [Morroal Bóktan] ayokü, wamaka oloma tóba abpükü zagetóda. ²³ We ngarkwatódó, Timoti watóke ka gedlóngóm baidóla yabüka zirrapónóm dümdüman, ka sab nóma umul baino wagó, sab ia pokoa tómbapóne kürüka. ²⁴ Akó ka amkoman karrkukusi angundóla, kari pokoa Lod kürü sab gaodó kine yabüka tótókóm.

²⁵ E mibü zonaret Epaproditusün zirrsapónarre yabü ngidü kürü tangamtinüm kürü ngyaben elklaza-e. Wa kankü zaget yarilürr akó wa inzan pama, wamaka gazirr pama, Morroal Bóktan nóto adlang yarilürr kankü. Ka igó gyagüpi tótókdóla wagó, wa akó yabüka ki alkomól. ²⁶ Zitülkus módóga, wa nae amanda yabü blamanabkü. Akó oya moboküp müpdüma, zitülkus e kuri arrkruarre wagó, oya azida kuri simiógürr akó wa umula wagó, e gyakolaeakla. ²⁷ Anda, wa kari azid koke yarilürr, ó kari poko nurrótókorrrma. A Godón gyaur asi yarilürr oyaka akó wa oya azidüdügab dólóng yónürr. Godón gyaur wata tóbananka koke yarilürr, a kürüka ta asi yarilürr, kürü müp‡ akyan-gum darrü müpan kwitüdü. ²⁸ Ene zitülkusdü, ka wirri ubila oya zirrapónóm yabüka. Ene igósüm, e bagürwóm kwarilo, e oya akó nóma esenane akó ka sab wata kari-karianbóka gyakolae namulo yabükwata. ²⁹ E oya wirri bagürwómpükü ipüdam Lodón amkoman angun zonaretzan, akó e inzan kolpam morroal nangónam oyazan nidipko. ³⁰ Zitülkus módóga, wa kari poko nurrótókorrrma Kerrison zaget tómbapónde. Wa gyagüpi tótók yarilürr wagó, wa taia arról amrüküm kürü tangamtindi yabü pabodó.

† **2:17** Bazeb Tonarr Pebadó 29:38-41 ma etangke Godón [gyaur kla] aliónbóka blaman irrbi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr [sip] kupodó akó [witüdü], alta kwitüdü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur kla. Ene dómdóm alakón poko módóga. ‡ **2:27** müp: Epaproditus ne nóma ki nurrótóke, ene wamaka müpa Polka.

3

Amkoman [Dümdüm Tonarr]

¹ Ene tumum, kürü [zonaretal], bagürwóm kwarilün, zitülkus e Lodka dabyórrünakla!

Kürüka darrü müp babula yabüka dadan bóktan akó wialómóm, akó ene klama yabü sab alblang yarile samuan ngarkwatódó. ² E umul-umul kwarilün ene pamdógab, tómanpükü umezan* nidipko, kolae nidi tómbapóndako, akó nibiób ubie pamab бүb singgalgónóm kolae zitülkusdügab.† ³ Zitülkus módóga, ene midipakla, amkoman Godón pamkolpam nidipakla. Akó ene midipakla, Godón nidi [ótókdakla] oya Samuan tangbamtindügabi, Kerriso Yesunkwata nidi ikub bagürdakla, akó tüpan tulmildü koke nidi ngambangóldakla zid bainüm. ⁴ Ini amkomana, enana pamakan gyagüpitótók ngarkwatódó, kürü kólba zitülkus asiko kólba tulmildü ngambangólóm, gaodó ne nóma ki yarile zid bainüm kólba tulmildügab.

Darrü oloma nóma gyagüpi tótókda wagó, oya zitülkus asiko tóba tulmildü ngambangólóm, da ka sab bótkono wagó, kürü zitülkus abünako oyakagab. ⁵ Kürü [gyabi sopae ugón singgapinóp] 8 ngim ngürrdü kürü amtómól kakóm. Ka amkoman Isrrael olomla, ka Benzamin zitüldügabla. Ka Ibrru óedógabla. Mosesón gida mamóankwata, ka gaodómla bóktanóm wagó, ka [Parrisi] namülnürrü. ⁶ Kürü amkoman kari ubi koke yarilürr tómbapónóm ka ne klamabkwata gyagüpi wamórró wa Godón ubia, da ka igósidi sos pamkolpam müp alión namülnürrü. Ka dümdüm ngyaben namülnürrü Mosesón gida ngarkwatódó, darrü oloman zitülkus babul yarilürr bóktanóm wagó, ka kolae tonarr tónggapórró.

⁷ A nadü elklazadó ka ngaen ngambangól namülnürrü kólba zid bainüm, errkya ka ene elklaza igó ngabkandóla wagó, ibü küp babulako zitülkus ka Kerrisoka dabyórrünla. ⁸ Anda, ka blaman kla igó ngabkandóla wagó, ibü küp babulako, zitülkus wirri kla módóga, ka Kerriso Yesunbóka umulóla, kürü Lod nótóke. Oyabóka amkoman umulbain kari kómal ta kokea akó ene klama blaman elklaza bórrgrratóda. Oyabókamde ka blaman elklaza elókrro. Ka blaman elklaza inzan ngabkandóla wamaka biza-ako, igósüm ka sab Kerrison namulo. ⁹ Akó igósüm, ka oyaka dudu dabyórrün iade namulo. God kürü apadóda dümdüm tonarr olomzan, zitülkus ka Kerrison amkoman angundóla a igó zitülkusdü koke, ka Mosesón gida mamóandóla. Anda, kürü amkoman bangundügab God kürü apadóda dümdüm tonarr olomzan. ¹⁰ Kürü ubi Kerrisonbóka amkoman umul bainüma akó oya arüng amzyatóma, wa ne arüng ipadórr God oya nóma irsümülürr бүdüldügab. Akó kürü ubi oyaka dabyónóma azid aengde wazan azid aeng yarilürr. Akó kürü ubi wazan bainüma oya бүdüldü, ¹¹ igósüm ka aprrapórr ibü aodó namulo, God sab nibiób irsine бүdüldügab.

Arüngi Buso Blakón Ngaru Amrranóm Darrem Kla Apadóm

¹² Ka igó bóktanóm koke kaindóla, igó, ka ene elklaza kuri elakóna, ó igó, ka [dudu kómal] kuri baina. Koke. A ka wa metat arüng apadóm kaindóla inzan pamóm bainüm, Kerriso Yesun ubi ngarkwatódó. Ene ia Kerrison ubi kuri yarilürr, wa kürü

* **3:2** tómanpükü ume: Abün tonarrdó [Zu pamkolpama] Zu-koke nidi kwarilürr, ibü inzan ngibliandako tómanpükü ume, zitülkus Zu pamkolpama igó gyagüpi tótók kwarilürr wagó, Zu-koke nidi kwarilürr, i tómanpükü kwarilürr Godón ilküpdü, wamaka ume kwarilürr tómanpükü larzan Godón ilküpdü. Pol ene Zu pam tómanpükü umebóka ngiblianórr ibü obae umulbain bóktananne. † **3:2** бүb singgalgónóm kolae zitülkusdügab: Ene pama arüngi bóktan kwarilürr wagó, nibiób ubiko Yesun amkoman angun pamóm bainüm, ibü [gyabi sopae ki singgalgónóm]. Pol ene bóktandó koke ubi bainürr, igósidi wa ene gyabi sopae singgalgón igó ngilianórr, бүb singgalgón. Zu pamkolpamdó, paman gyabi sopae singgapin timam yarilürr amtyanóm i Godón pamkolpamako. A Yesun amkoman angun pamkolpama amtyandako wagó, i Godón pamkolpamako, ibü tórrmen tulmildügab.

nóma kümiógürr. ¹³ Zonaretal, ka kólba igó koke ngabkandóla wagó, ka inzan pam kuri baina. A ka darrpan wirri kla tónggapóndóla: Buso pamzan, ka gyagüpi koke amaikdóla kürü kakota ne klame, a ma ka arüangi amrranóm kaindóla kürü singül kwata ne klamase. ¹⁴ Inzan kwata, ka arüangi busodóla blakón ngaru amrranóm darrem kla apadóm. Ene darrem kla módóga, God kürü nyaunda kwitüdü tótókóm Kerriso Yesukama.

¹⁵ Mi samuan ngarkwatódó gaodó nidipakla, mi blamana wata inzan gyagüpi ogoblo. Da yabü ngibürrab darrü gyagüpitótók asi ne nóma yarile kürükagab, God sab yabü nómtyerre dümdüm gyagüpitótók ne klame. ¹⁶ A wirri kla módóga, mi wata ngyaben kwarilo mibü umul ngarkwatódó, God ne kla kuri pupo syónürr.

¹⁷ Zonaretal, e yabiób dabyórrün kwarilo kürükagab tikó apadóm akó e ibü ilküpane ngabkan kwarilo inzan nidi ngyabendako, kizan ngyaben kwarilnürrü yabü aodó. ¹⁸ Zitülkus módóga, abün pamkolpama bóktandako wagó, i Yesun amkoman angundako, a ibü tórrmen tulmila ene kla koke amtyandako. I inzan ngyabendako, wamaka i Kerrison бүдүл крросдó бóка bamgündako. Ka yabü ini poko abün münüm kuri byal namülnürrü, akó errkya ka akó byaldóla yarmurpükü. ¹⁹ Ibü бүбан ubi ibüka godzanako. I igó klamóm ikub bagürdako, бүод ne klama ódóddako. Ibü gyagüpitótók wata tüpan elklazadómako. We ngarkwatódó, blakón pokodó God sab ibü kolae nirre. ²⁰ A mi go kwitüm bwób kolpamakla. Akó mi Zidbain Pamóm nae amandakla, sab olgabi nótó tame, Lod Yesu Kerriso. ²¹ Wa sab mibü tüpan arüngkoke бүб imzazile ama күсил бүбүм bairre tóba kómal бүбzan, God oya ne бүб ekyanórr wa oya nóma irsümülürr бүдүлдүгаб. Wa sab ini kla tónggapóne ene dadan arüangi, wa akó sab dadan arüangi blaman elklaza simarrue tóba balngomóldó.

4

Ikik Bókrran Bóktan

¹ We ngarkwatódó, kürü moboküpdü gómdamal, inzana e karrkukus bórrongo yabü amkoman angundü Lodón. E kürü zonaretalakla, kürü [moboküpdü ubi] nibióbkama akó ka nibióbkamóm nae amandóla. E kürü bagürwóman akó ikub bagüran ngitandakla akó e kürü zagetan darrem klamzanakla! ² Ka yabü arüangi ayaldóla, Yuodia akó Sintik, darrpan gyagüpitótók ipüdam, zitülkus e nizan Lodónamli. ³ Anda, mató, kankü nótó zagetdóla amkoman moboküpi, ka marü ta amtindóla ini kol nis tangamtinüm, zitülkus i arüangi zaget namülnürrü kankü Morroal Bóktan Yesunkwata ayom, akó Klementkü ó ngibürr zaget pam kankü nidi zagetódako, nibiób ngiko [ngarkwat-koke arról] pebadó wialómórrón.

⁴ Metat bagürwóm kwarilün, zitülkus e Lodka dabyórrünakla. Ka akó bóktandóla kagó, bagürwóm kwarilün! ⁵ E mómók tonarr okaka izazinam blaman pamkolpamdó, zitülkus Lodón alkomól minggüpanana. ⁶ Darrü klamóm gyekolaegu, a blaman kla pupainününüm Godka, yabü ubi ne klamómako, e tóre nóma akodakla. Akó e darrü klamóm nóma atodakla, da Godón eso ekyelam. ⁷ Da Godón pauda sab yabü moboküp akó gyagüpitótók adlang yarile, zitülkus e Kerriso Yesunakla. Ene pauda blaman pamkolpamab gyagüpitótók arrgrratóda.

⁸ Dómdóm, zonaretal, igó elklaza gyagüpi amalamke, kómal ne elklazako akó kolpama ne elklaza bagürdako: nadü kla amkomana, kolpama ne kla morroal angóndako, nadü kla dümdüma, nadü kla [kolkala], nadü klama kolpam bagürwóman ngibtanda, akó kolpama ne kla agürdako. ⁹ E nadü kla umul bainarre akó ipüdarre kürükagab, e nadü kla arrkrruarre kürükagab, ó nadü kla nósenarre ka ne kla tómbapón namülnürrü, da e ene elklaza tómbapólamke. Da God, paud nótó akyanda, yabüka asi yarile.

Pol Pilipi Pamkolpam Eso Nókýenóp Ibü [Gyaur Klamóm]

¹⁰ Ka wirribóka bagürwómdóla Lodka dabyórrünzanla, zitülkus e dómdóm kürü kuri kómtýenarre wagó, e akó yakolaeakla kürükwata.* Ka umulóla e ta metat yakolae kwarilnürü, a e gaodó koke kwarilnürü ene kla pupainüm. ¹¹ Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü ngyaben elklaza babulako. Ka gaodó kuri umul bairrü blaman ia ne ngyaben tonarrko. ¹² Ngibürr tonarr kürü ngyaben elklaza babul kwarilürr, akó ngibürr tonarr kürü ngyaben elklaza abün kwarilürr. Ka gaodó umul bairrü blaman ia ne ngyaben tonarrko, ia ka alo abün alodóla, ta ia ka alomla, ia kürü abün elklaza-ako, ta ia kürü elklaza babulako. ¹³ Ka gaodómla karrkukus zamngólóm blaman ngyaben tonarrdó Kerrisokama, kürü arüng nóto akyanda.

¹⁴ A ene wata morroal yarilürr, e kürü tangkamtinarre ini müp tonarrdó. ¹⁵ Anda, e Pilipi pamkolpamakla, e yaib umulakla wagó, darrü sos babul yarilürr kürü tangamtinüm igó klamdó, aliönüm akó azebóm, wata yadi. Ka we tonarrankwata apóndóla, ka ngaen-gógópan Morroal Bóktan Yesunkwata nóma amgol namülnürü yabüka, da ka ene kakóm, Masedonia Prrobins ugón amgatórró. ¹⁶ Ka Masedonia amgat küsil nóma namülnürü akó ka Tesalonika wirri basirrdü nóma namülnürü, e kürü ugón tangkamtinarre. E nis münüm gyaur kla zirrapónarre kürüka, kürü ngyaben elklaza babul nóma kwarilürr. ¹⁷ Ka ini poko igósidi koke wialómdóla igó, kürü ubi darrü gyaur kla apadóma yabükagab. A kürü ubi módóga, God sab yabü darrem kla nókyerre samuan ngarkwatódó yabü gyaur klamdógab. ¹⁸ Ka blaman kla kuri nósenónóma, e ne kla zirrapónarre kürüka, akó yabü gyaur kla ene ngarkwat arrgrratóda. Kürü blaman kla gaodómako, zitülkus Epaprroditus yabü gyaur kla simarrurr. I wata morroalan ilang gyaur klamzanako, morroal [urdü amsel larzanako], prrista Godka ne kla amarruda akó God ne kla azebda, Godón ne klama bagürwóman ngitandako. ¹⁹ Ó ka ne Godón [ótókdóla], wa yabü blaman ngyaben elklaza nülirre tóba ngaru bapón-koke mórrel ngarkwatódó Kerriso Yesukama. ²⁰ God mibü Ab, mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnoerre metat-metat! [Amen].

Dómdóm Alakón Bóktan

²¹ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke blaman Godón pamkolpam, Kerriso Yesuka nidi dabyórrünako. Ini ne zonaretalako kankü, tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. ²² Blaman Godón pamkolpam nidipko aini Rrom wirri basirrdü, i tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. Akó ta ibükagab Sisankü† nidi zagetódako oya müótüdü.

²³ Ka tóredóla, mibü [Lod] Yesu Kerrison [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

* **4:10** Pilipi pamkolpama mani zirrapónóp Polka. Wa olgabi umul bainürr, i yakolae kwarilürr oyaka. † **4:22** Sisa: Rrom pamkolpama tibiób king Sisabóka ngiblian kwarilürr. Mórrke-mórrke módóga: Caesar ó Emperor.

Polón Peba Mórrag Kolosi Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr, Nóma, akó Nóla

[Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr Kolosi sos pamkolpamdó. Timoti wankü yarilürr, a wató koke wialómórr. Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa tümün müötüdü pamzan ngyabelórr. Wa we koke wialómórr wa nóla yarilürr, a wa aprrapórr Rrom wirri basirrdü ngyabelórr. Pol ola amkoman tümün müötüdü koke ngyabelórr, wa popa müötüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). Oya gómdamal gaodó kwarilürr oya angónóm. Wa ola yarilürr ini pail ngarkwatódó 61-62 Kerrison amtómól kakóm.

Ini tonarrdó Pol ta tóba peba mórrag wibalómórr Epesus sos pamkolpamdó, Pilipi sos pamkolpamdó, akó oya gódam Pilimonka. Nis pam nisa, ngi Tikikus akó Onesimus,* ini peba mórrag Kolosi pamkolpamdó idódrri.

Kolosi Wirri Basirr

Kolosi wirri basirr Laekus tobarran kabedó yarilürr, Eisia prrobins kugupidü. Polón ngyaben tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene prrobins Tórrki kantrri kugupidüma, Eisia Maenorr kugupidü. Epesus wirri basirr ta Eisia prrobins kugupidü yarilürr. Kolosi sos pamkolpam Zukoke pamkolpam kwarilürr, da aprrapórr ngibürr [Zu pamkolpam] ta ola kwarilürr.

Pol ola kokean ngyabelórr ó kokean [Morroal Bóktan] amgol yarilürr. A wa aüdü Epesusüm ngyabelórr akó Morroal Bóktan Yesunkwata amgol yarilürr. Darrü Kolosi pam ngi Epaprras wa Yesun amkoman angun pamóm bainürr akó wa Morroal Bóktan Kolosi wirri basirrdü idódürr. Olgabi darrü sos bókyanórr akó Epaprras Yesun zaget tólaelórr ene sosdó (1:7; 4:12-13).

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol tümün müötüdü pamzan nóma ngyabelórr, Epaprras oyaka tamórr. Wa Polón izazilürr ngibürr pamabkwata, obae bóktan nidi umul bain kwarilürr Kolosi sosdó. We zitülküsüdü, Pol ini peba mórrag wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Kolosim. Oya ubi yarilürr, i metat amkoman bóktan Yesunkwata ki amkoman angun kwarile akó ene obae umulbain pam koke ki ok ninünüm ibü ilkliü büliónüm.

Ene obae umulbain bóktan módóga:

1. Darrü paman ubi nóma yarile Yesun amkoman angun pamóm bainüm, oya [gyabi sopae ki singgapinüm]. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:11-12.
2. Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama wata Mosesón gida mamóan ki kwarile akó ngibürr Zu gida alo akó anónankwata. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 2:13b-16.
3. God ini tüp koke tónggapónórr, a kolae arüng samua tónggapónóp, nibiób arüng kari yarilürr Godkagabi, akó blaman elklaza ini tüpdü kolaeako. Pol ini bóktandó bóka bamgünürr igó pokodó, 1:16-17 akó 2:9-10.
4. Pamakan büb ta kolaea, da igósidi Godón Mesaya ([Kerriso]) pamakan bübi koke tamórr ini tüpdü. We ngarkwatódó, Yesun büb samuan bübzan yarilürr

* : Onesimus Pilimonón [leba zaget olom] yarilürr, ma Polón peba mórrag Pilimonka ngaka.

o Yesu ene Mesaya koke yarilürr. Wa wata darrü morroal pam yarilürr. Pol ini bóktandó bóka bangünürr igó pokodó, 1:19-20 akó 2:3.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-14
  - 1. Polón morroal ngürr bóktan Kolosi wirri basirr sos pamkolpamdó 1:1-2
  - 2. Pol eso akyanórr akó tóre ekórr 1:3-14
- B. Kerriso ia nótoke akó wa laró tómbapónnda 1:15-23
- C. Polón zaget sos pamkolpamabkü 1:24-2:5
- D. Mi ngyaben kwarilo pamkolpamzan Kerrisoka nidi dabyórrünakla 2:6-23
- E. Mi inzan ngyaben kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó 3:1-17
- F. Ikik bókrrian bóktan Yesun amkoman angun kolpamdó, darrpan müótüdü nidi ngyabendako 3:18-4:1
- G. Ngibürr ikik bókrrian bóktan 4:2-6
- H. Dómdóm alakón bóktan 4:7-18

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

Polón Morroal Ngürr Bóktan Kolosi Wirri Basirr Sos Pamkolpamdó

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Timoti, mibü zonaret, kankü asine. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab.

² Ka yabüka wialómdóla, Godón pamkolpam nidipakla Kolosi wirri basirrdü. E kibü [zonaretalakla], Yesun nidi amkoman angundakla amkoman moboküpi.

Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógabi.

Polón Eso Bóktan akó Tóre

³ Ki metat Godón eso akyandamli, mibü [Lod] Yesu Kerrison Ab nótoke, ki nóma tóredamli yabünkü. ⁴ Zitülkus módóga, ki arrkrurrü wagó, e amkoman angundakla Yesu Kerrison akó yabü [moboküpdü ubia] blaman Godón pamkolpamdó. ⁵ Ene amkoman bangun akó moboküpdü ubi yabüne, zitülkus e darrem elklazam [gedlóngóm baidakla], God ne elklaza tómbapónórr kwitüm. E ene elklazabóka ngaen barrkrurrü, amkoman bóktan nóma sidüdóp, Morroal Bóktan Yesunkwata. ⁶ Nugupazan dódórr baido akó küp tulum bangündo, Morroal Bóktana bayoda akó blaman ini tüpdü pamkolpama bókyandako ene Morroal Bóktan amkoman angun akó bókyandako ngyaben Godón ubi ngarkwatódó. Ini wata wa inzan pokoa tómbapólórr yabükama ene tonarrdógabi, e ene bóktan nóma barrkrurrü Godón gail tonarrankwata akó e ene gail tonarran [küp amkoman emzyetarre]. ⁷ Ene wa Epaprras wató yarilürr ini poko yabü nótó umul ninóp. Wa kibü moboküpdü kamada, kinkü nótó zagetóda. Wa kibü ngidü amkoman moboküpi zagetóda Kerrisonkü. ⁸ Wa ta akó kibü tüzazilóp Godón Samua yabü moboküpdü iazan zagetóda akó moboküpdü ubi nókyenóp ngibürr Godón pamkolpamabkü.

⁹ We zitülküsü, ki koke bólenóp tóre bakom yabünkü ene ngürrdügabi, ki ne bóktan barrkrurrü yabükwata. Kibiób tóredó, ki Godón amtindakla wagó, e sab amkoman umul koralo oya ubi larógóma blaman [wirri gyagüpitótók] akó küp amzyatódógabi, Godón Samua ne nis kla akyanda. ¹⁰ Akó ki ene poko Godón amtindakla, igósüm e sab ngyaben koralo Lodón pamkolpamzan akó oya bagürwóman ngitanórrre blaman kwata. Ene wa, e sab küp tulum bangün koralo abün-abün morroal tórrmen tómbapónde akó yabü Godónbóka umulbaina sab wirrianbóka dódórr baine. ¹¹ Akó ki Godón amtindamli wagó, wa sab yabü wirri arüng nókyerre tóba ngaru bapón-koke arüng ngarkwatódó, igósüm e sab

karrkukus bórrongo akó zao-zao koralo blaman müp tonarrdó, bagürwómpükü. ¹² Ki Godón ta amtindamli wagó, e sab Ab eso ekyenane, yabü gaodó nótó baina pako apadóm ene klamdógab, God ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr tóba pamkolpamabkü, kwitüm zyóndü.

¹³ Wa mibü [aurdü semanórr] tümündügabi, [satania] ne balngomólda, akó wa mibü simarrurr ola, oya Oloma ne balngomólda kingzan, oya moboküpdü ubi noakamóma. ¹⁴ Tóba Oloman бүдүлдүма God mibü aurdü semanórr, ene wa mibü kolae tonarr barrgonórr.

Kerriso Ia Nótóke akó Wa Laró Tómbapónnda

¹⁵ Darrü olom gaodó kokea Godón asenóm, a oya Olom Kerriso Godón dandang pupainda, God nótóke. Akó Kerriso ngaen olomzana, igó ngarkwatódó oya balngomól arüing wirriana blaman elklazadógab, God ne elklaza tómbapónórr. ¹⁶ Zitülkus módóga, oyakama God blaman elklaza tómbapónórr, kwitüm akó tüpdü ne elklazako, mi ne elklaza gaodómakla basenóm akó mi ne elklaza gaodó kokeakla basenóm, ene wa, blaman [anerru] akó samu, arüingi nidi balngomóldako. Blaman elklaza God tómbapónórr Kerrisokama akó Kerrisonkü. ¹⁷ Kerriso watóke, ngaen asi nótó yarilürr, solkwat God blaman elklaza tómbapónórr, akó Kerrisonme blaman elklaza metat asiko tibiób pabodó. ¹⁸ Akó Kerriso tüób büban singüle, ene wa, sos pamkolpamab singüldü pam, zitülkus wa sosan zitüla akó God oya ngaengógópan irsümülürr бүдүлдүгabi metat ngyabenóm. Ene igósüm, Kerriso tüób amkoman singüldü pamóm baine blaman elklazadó. ¹⁹ Zitülkus módóga, Godón ubi yarilürr tóba Olomdó ngyabenóm tóba dudu tórrmen tulmili, ²⁰ akó oyakama blaman tómbapórrón elklaza akonóm tóbaka, tüpdü ne elklazako, akó kwitüm ne elklazako. Wa tóba Olom zirrsapónórr oya óea bókanóm akó nurrótókóm krrosdó. Olgabi God tóba paud sidódürr blaman elklazadó.

²¹ Ngaen e yaib nanabwób kwarilnürrü Godkagabi akó e oya gómdamal-koke kwarilnürrü yabiób kolae gyagüpitótókdógabi akó yabiób kolae tórrmenabme. ²² A errkya e usakü gódam bangurrünakla igó klamdógabi, Kerriso pamakanan bübi tómtómólórr akó krrosdó nurrótókórr. Wa yabü gódam nangunóp amarrum tóba obzek kwata igó pamkolpamzan, sab nibiób moboküp [kolkal] kwarile, nibiób kolae tonarr babul kwarile, akó nibióbkwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, i kolae kla tómbapónónóp. ²³ Ene amkomana, e ne metat Morroal Bóktan Yesunkwata nóma amkoman angun kwarilo, zürük akó karrkukus bórrangde, akó e ne darrü pam koke nóma ok inane yabü aunaunan ngibtan-gum gedlóngóm bainüm, God ne alkamül-koke bóktan irrbünürr Morroal Bóktandó. Ini ne Bóktane e barrkrürrü akó pama amgolnóp blaman pamkolpamdó ini tüpdü. Akó ka, Pol, zaget pamóm bairrü ini Bóktan amgolóm.

Polón Zaget Sos Pamkolpamabkü

²⁴ Errkya ka bagürwómdóla, zitülkus kürü azid aenga yabü tangbamtinda. Akó ka dómódóm pako azid aengdóla, Kerriso ne azid ingrinürr kürü aengóm kólba bübdü oya ngidü sos pamkolpam tangbamtinüm, oya büb nidipko. ²⁵ Ka, Pol, ibü zaget pamóm bairrü igó ngarkwatódó, God kürü küngrinürr igó zaget tómbapónóm, e Kolosi pamkolpam nidipakla, yabü tangbamtinüm, Godón bóktan Yesunkwata dudu amgolóm. ²⁶ Ini Godón kwindü anikürrün bóktan† anikürrün yarilürr blaman pamkolpamdógabi, ngaen nidi ngyaben koralórr, a wa ma ini tonarrdó pupo syónürr tóba pamkolpamdó. ²⁷ God gyagüpitótók kuri ipadórr ibüka pupainüm wagó, ini kwindü anikürrün bóktan wirri kómala Zu-koke pamkolpamab aodó. Ini kwindü

1:14 Epesus 1:7   **1:18** Epesus 1:22-23   † **1:26** kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módóga: mystery.

anikürrün bóktan módóga, Kerriso ngyabenda yabü bübdü, Zu-koke nidipakla, akó we ngarkwatódó, e [wirri kómal zyónüm] gedlóngóm baindakla. ²⁸ Ki blaman pamkolpam büzazildakla Yesu Kerrisonkwata. Ki ibü arüangi ikik bókrandakla wagó, i wata Kerrison mamooan korale. Akó ki ibü umul baindakla Kerrisonkwata kibiób blaman wirri gyagüpitótóke. Ene igósüm, blaman pamkolpama, Kerrisoka dabyórrün nidipako, sab gaodó kena kwarilün samuan ngarkwatódó, ki sab ibü Godón obzek kwata nóma simarrurre. ²⁹ Ka igósüm zagetdóla wirri arüangi akó wirribóka bütanindóla, oya arüng ngarkwatódó, kürükama ne arünga zagetóda wirri arünpükü.

2

¹ Kürü ubi e umul koralo, ka wirribóka ia bütanindóla yabü tangbamtinüm akó ibü, Leiodisia* wirri basirrdü nidipako, akó blaman ngibürr amkoman bangun pamkolpam kürü obzek koke nidi kósenóp. ² Kürü ubia yabü blamanab moboküp arüangan ngibtanom, akó igó, e dabyórrün kwarilo yabü [moboküpdü ubidügabi]. Ene igósüm, e Godón bóktanán küp dudu umul kwarilo akó olgabi taiwan umul koralo ene amkomana. Ene wa, e sab Godón kwindü anikürrün bóktan iade umul koralo, ngaen ne poko anikürrün yarilürr. Ene poko módóga, Kerrisonbóka umul. ³ [Wirri gyagüpitótók] akó Godónbóka umul anikürrünamli Kerrisoka. I mórrelzanamli, e ne kla gaodómamli asenóm wata oyaka. ⁴ Ka ini kla wialómdóla, igósüm darrü pama sab yabü koke ilklió nülirre tóba obae bóktane, inzan ne bóktane, e nekwata gyagüpi tótókdakla, wa dümdüma. ⁵ Zitülkus módóga, enana ka babulóla yenkü büban kwata, kürü samu asine yenkü. Akó ka bagürwómdóla, zitülkus ka umulóla wagó, e darrpan-darrpan dabyórrünakla akó e Yesun amkoman karrkukusi angundakla.

Mi Ngyaben Kwarilo Kerrisoka Dabyórrün Pamkolpamzan

⁶ Da we ngarkwatódó, ezan amkoman bangundakla wagó, Kerriso Yesu [Lode], metat inzan ngyaben kwarilünke, ne pamkolpamko oyaka dabyórrün. ⁷ Ene wa, e metat amkoman karrkukusi angun kwarilün Yesun, wamaka nugupan simkün tüpdü bólangórrónako. Akó yabü amkoman bangun Yesuka metat ki dódórr bain kwarile. Akó e metat amkoman karrkukusi bangun kwarilün, pamazan yabü umul ninóp, akó metat Godón ngaru bapón-koke eso ekyenane.

⁸ E umul-umul kwarilün igó, darrü pam babul yarile yabü bumiógüm küp-koke akó ilklió bülión bóktane, pamakan wirri gyagüpitótókdógab ne klama tótókda. Ene wirri gyagüpitótók pamakanan bókam tumtum ngarkwatódóma akó igó umulbain bóktan ngarkwatódó, tüpan gidabkwata. A ene wirri gyagüpitótók ma Kerrisonkwata umulbain ngarkwatódó kokea. ⁹ Darrü pam ok ain-gu yabü ilklió büliónüm ene bóktane, zitülkus God Kerrison bübdü ngyabenda tóba dudu tórrmen tumli. ¹⁰ Akó yabü blaman kla asiko samuan ngarkwatódó, zitülkus e Kerrisoka dabyórrünakla. Wa wató singüldü pama, blaman balngomól samu akó arünpükü samu nótó balngomólda. ¹¹ Akó zitülkus e Kerrisoka dabyórrünakla, ene inzana, wamaka yabü [gyabi sopae singgalgórrónako]. Pama ene kla koke tónggapónóp büban ngarkwatódó, a Kerriso tónggapónórr samuan ngarkwatódó, ene wa, wa yabü kolae tonarrpükü ngyaben amanórr, tüpan büba ne kla alngomól yarilürr. ¹² Yabü [baptaes bain] tonarrdó, ene inzana, wamaka e wankü nurrbarirrü akó gapókdó kwarilnürrü akó God yabü sirsinürr Kerrisokü. Ini klama tómbapónórr, zitülkus e amkoman angundakla wagó, Godón arüng asine, Kerrison nótó irsümülürr büdüldügab. ¹³ Yadi, e ngaen büdül korálnórró samuan ngarkwatódó yabiób kolae

* **2:1** Leiodisia wirri basirr Kolosi minggüpanan yarilürr. **2:12** Rrom 6:4

tonarrabme akó zitülkus yabü kolae tonarrpükü ngyaben amarrón koke kwarilürr, tüpan büba ne kla alngomól yarilürr. E inzan nóma kwarilnürrü, da God yabü arról nókyenóp samuan ngarkwatódó Kerrisokü. God mibü blaman kolae tonarr norrgonóp. ¹⁴ Ene igó yarilürr, wamaka God ene dedi peba arrgonórr, mibü kolae tonarr ne klamdó wibalómórrón koralórr akó mibü kolae tonarrab darrem. Akó ene igó yarilürr, wamaka wa ene peba krrosdó emngyelórr Yesu nóma nurrótókórr akó inzan kwata wa ene peba amanórr. ¹⁵ Wa balngomól kolae samu akó arüngpükü kolae samu ibü arüng amanórr. Ene kakóm, wa ibü panzedó simarrurr igó amtyanóm, wa ibü [ut-ut ninóp] Kerriso nóma nurrótókórr krrosdó.

¹⁶ We ngarkwatódó, e darrü olom ok ain-gu yabü zaz bainüm igóbókamde, e laró alodakla ó anóndakla, ó igóbókamde, e igó tórewóm koke amandakla igó, blaman pailan tóre Mosesón gida ngarkwatódó, ó Kúsil Melpal Tóre, ó [Sabad] ngürr. ¹⁷ Ene gida ini elklazabkwata wata igó klaman dandang kwarilürr, ne klama ki tame. Kerriso wa ene amkoman klama. ¹⁸ E ibü arrkrrugu, arüngi nidi byaldako, ngibürrdü igó poko amtyanóm, e yabiób ngi ia tüp alókdakla, akó arüngi nidi byaldako anerru [ótókóm]. E ne ibü nóma nurrkrruane, e yabiób kwitüm darrem kla nümrükane, e sab ne kla yazebane kwitüm. Inzan pama gyagüpi tótókdako igó, ibü dümdüm asine ini elklaza umul bainüm pamkolpamdó, azazildi i nuzsan kla nósenóp. Akó ibü tüpan gyagüpitótókdógab i gyagüpi tótókdako igó, i morroalanako ngibürr pamkolpamdógab. A ibü ma darrü dümdüm babula inzan gyagüpi tótókóm. ¹⁹ Akó i myamem dabyórrün kokeako Kerrisoka, Singül nótóke. Oya amkoman angun pamkolpam bübako. Kwók akó kwókan püós, i büb arümdako akó dayóndako, akó singüla büb alngomólda. Olgabi büba dódórr baina. Ene dadan ngarkwatódó, Kerriso amkoman bangun pamkolpam balngomólda akó olgabi i tibiób tangbamtindako akó dabyórrünako. Olgabi God ibü dódórr baina Kerrisokama.

²⁰ E Kerrisoka nóma dabinarre, ene wa, e nurrbarirrü wankü. Olgabi umulbain bóktana ini tüpan gidabkwata yabü myamem koke balngomóldako. Da e iade ngyabendakla wamaka e tüpan pamkolpamakla? E igó gida larógóm mamandakla, ²¹ wagó, “Amoan-gu! Bapókgu! Amürrgu!”? ²² Ini gida-a enekwata bóktanda, ne klama kolae bairre almit kakóm, zitülkus ini gida paman arüng bóktan akó umulbain bóktan ngarkwatódómako. ²³ I pamkolpam umul baidako Godón ótókóm pamakan gyagüpitótók ngarkwatódó. I pamkolpam umul baidako ngibürrdü igó poko amtyanóm, i tibiób ngi ia tüp alókdako. Akó i pamkolpam umul baidako tibiób büb azidan ngibtanóm. Da ini gida inzanako, wamaka wirri gyagüpitótók pama irrbünóp. A ini gida-a kokean tangbamtindako kolae büban ubi mamandakla.

3

Mi Inzan Ngyaben Kwarilo, Godón Ubi Ngarkwatódó

¹ Da módóga, zitülkus God yabü sirsinürr Kerrisokü, yabü moboküp ola kwarile, kwitüdü ne elklazasoko, Kerriso ne mórranda wirri pabodó Godón tutul tangdó.

² Yabiób gyagüpitótók we elklazadó irrbünane, kwitüdü ne elklazasoko, a we elklazadó koke, tüpdü ne elklazako. ³ Zitülkus módóga, ene wa, e nurrbarirrü Kerrisokü, akó yabü arról arrónako Kerrisokü Godka. ⁴ Kerriso, yabü ene arról nótó nülinóp, sab nóma okaka tübine, da e ta sab okaka tübinane usakü akó dadan [wirri kómal zyóne] tüóbzan.

⁵ We ngarkwatódó, elókam yabü ne tüpan tórrmen tulmilko: yabü kol ó morwal koke nidipko, enkü utgu; [kolkal]-koke tonarr, büódan elklaza, akó kolae büban ubi tómbapón-gu. Akó yabü ubi babul ki yarile abün elklaza azebóm. Yabü ne ubi abün elklaza azebóm nóma yarile, da ene inzana, wamaka e obae god

[ótókdakla]. ⁶ Ini elklazabme, Godón wirri ngürsila sab tame ibüka, oya bóktan koke nidi arrkrrudako.* ⁷ Ngaen e yaib ta ini kolae tonarr tómbapónarre, e inzan nóma ngyaben koralnórró. ⁸ A errkya e blaman ene tonarr oloklón: popa ngürsil, wirri ngürsil, azid alión, obae bóktan ngibürr pamkolpamabkwata panzedó, akó tórebapón bóktan yabiób ulitüdügab. ⁹ Obae tizgu yabiób darrpan-darrpandó. Zitülkus módóga, e yabiób ngaep tonarr kuri amónarre akó bólenarre ene tonarran tórrmen tulmil tómbapón-gum. ¹⁰ Akó e küsil tonarr kuri bamelarre mórrkenyórrzan, God ne kla küsil ainda tüóbzan bainüm, ene küsil tonarr nóto nókyenóp. Ene igósüm, e Godónbóka amkoman umul koralo. ¹¹ Ini küsil ngyabendó, ene darrü kla kokea, ma ia Zu pamla, ta ia Zu pam kokela, marü [gyabi sopae ia singgapirrüna], ta ia koke, ma ia mogob pamla, ta ia molpoko pamla, ma ia [leba zaget olomla], ta ia leba zaget olom kokela. A wirri ne klame, wa Kerriso-e akó wa blaman tóba pamkolpamdó ngyabenda.

¹² We ngarkwatódó, zitülkus God yabü ilianórr akó tibi-tibi amanórr tóba pamkolpamóm bainüm akó zitülkus oya [moboküpdü ubi] yabükama, e ene tonarr mórrkenyórrzan bamelane: gyaur okaka ninane, morroal tonarr okaka ninane, yabiób ngi tüp elókane, mómoke koralón, akó zao-zao bainane. ¹³ Yabiób darrpan-darrpanab kle-kle tonarr ok ninam akó darrü oloma ne kolae nóma tónggapónórr yabüka, oya kolae arrgonam. Wata Lodzan yabü kolae barrgonórr, e ta yabiób darrpan-darrpanab kolae barrgonane. ¹⁴ Akó ini blaman morroal tórrmen tulmil tumum, yabü moboküpdü ubi irrbünam. Yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó wa syezana, yabü blaman ne klama arümda [dudu kómal] kwóbdü. ¹⁵ Akó Kerrison pauda yabü moboküp ki balngomól yarile, zitülkus God yabü ngibaunürr paud ódódóm yabiób darrpan-darrpandó darrpan bübzan. Akó e metat Godón eso ekyenane. ¹⁶ Kerrison bóktan metat ki yarilün yabü moboküpdü. E yabiób darrpan-darrpan umul bain akó ikik bókran kwarilün dudu [wirri gyagüpitótóke]. Godka wórr bato koralón, igó opore, Godón Bóktandógabi ne oporko, Godón agür wórr bato koralón, akó ngibürr samuan ngarkwatódó wórr bato koralón amkoman moboküpi. Ezan wórr batodakla, Godón eso ekyalam. ¹⁷ Da módóga, e blaman ne poko bóktandakla akó ne kla tómbapóndakla, blaman tómbapónam Lod Yesun ngidü, ezan Godón, mibü Ab nótóke, eso akyandakla Yesukama.

Ikik Bókran Bóktan Yesun Amkoman Angun Kolpamdó, Darrpan Müótüdü Nidi Ngyabendako

¹⁸ Konggal, e yabiób morwalab tangdó ki kwarila, zitülkus ene kla dümdüma nadü kolo dabyórrün Lodka.

¹⁹ Morwal, yabü moboküpdü ubi yabiób konggaldó ki korale akó ibü zóngangekoke ki angón koralo.

²⁰ Olmal, e yabiób aipalabalab blaman bóktan arrkrru koralo, zitülkus inzan kwata, e Lodón bagürwóman ngitandakla.

²¹ Abal, yabiób olmal ngürsilan ngibtan-gu. E ibü ne nóma ngürsilan ngintinane, i sab kolaebóka irre.

²² Leba zaget kolpam, yabiób tüpan wirri pamab blaman bóktan arrkrru kwarilün. E ibü bóktan wata ugón koke arrkrrunane ibü ilküpdü, ó igó zitülkusdü koke igó, ibü bagürwóman ngibtanóm. A e ma ibü bóktan arrkrrunane amkoman moboküpi, zitülkus e Lodón gum-gum ótókdakla. ²³ E ne kla tónggapónóm kaindakla, dudu moboküpi tónggapónam, wamaka e Lodónkü tónggapóndakla, a pamankü koke. ²⁴ Zitülkus módóga, e umulakla wagó, Lod sab yabü darrem kla nókyerre, wa ne

* **3:6** oya bóktan koke nidi arrkrrudako: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini poko babula.

3:10 Epesus 4:24   **3:16** Epesus 5:19-20   **3:18** Epesus 5:22; 1 Pita 3:1   **3:19** Epesus 5:25; 1 Pita 3:7   **3:20** Epesus 6:1   **3:21** Epesus 6:4

[alkamül-koke bóktan] ingrinürr. Lod Kerriso watóke, e noankü zagetódakla. ²⁵ Da kolae nidi tómbapóndako, God sab ibü [kolaean darrem] nókyerre, akó God sab blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó zaz nirre.

4

¹ Wirri pam, yabiób leba zaget kolpam wata dümdüm bangón akó darrpan ngarkwatódó ngabkan koralo, zitülkus e umulakla wagó, yabü darrü Wirri Pam ta asise kwitüm.

Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan

² Tóre metat bako kwarilünke piküp bain koke, aerrde akó metat Godón eso akyande. ³ Dakla kibünkü ta tóre bako kwarilün wagó, God sab kwat alóte kibünkü oya bóktan ayom, igósüm ki kwindü anikürrün bóktan Kerrisonkwata büdrrat kwarilo. Ene bóktaname ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü. ⁴ Da tóre bako koralón kürünkü wagó, ka sab ene bóktan pupaino panzedó, ka enezan ki tónggapóna.

⁵ E [wirri gyagüpitótóke] tórrmen tulmil tómbapónamke ibüka, Lod Yesun amkoman koke nidi angundako. Blaman tonarr aerr koralón ibüka büdrratóm Yesunkwata. ⁶ Yabü bóktan metat morroal tonarrpükü ki yarilün, ibü morroal arrkrrum.* Ene igósidi, e umul koralo blaman pamkolpamdó iazan bóktan alkomólóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

⁷ Tikikus yabüka blaman kla wató büdrratle, kürüka ne pokoa tómbapónórr. Wa moboküpdü narezoreta akó wa kankü amkoman moboküpi zagetóda Lodónkü. ⁸ Ka oya ugósüm zirrapóndóla yabüka, e blaman kla umul koralo, kibüka ne pokoa tómbapónóp, akó wa yabü moboküp iade arüng nütürre. ⁹ Ka Onesimusün zirrapóndóla Tikikusdi. Wa kibü moboküpdü zonareta, ngambangól pam akó yabü basirr pam nótóke. Ini pam nisa sab yabü blaman kla nüzazilórre, ne pokoa tómbapóndako aini.

¹⁰ Erristarrkus, tümün müótüdü nótóke kankü, tóba morroal yawal bóktan zirrapónnda yabüka, akó Mak, Barrnabasón zonaret nótóke, wa ta tóba yawal bóktan zirrapónnda. E arüng bóktan kuri ipüdarre oyakwata. Wa ne nóma tame, e sab oya morroal tonarre ipüdamke. ¹¹ Yesu, oya darrü ngi Zastus, ta tóba morroal yawal bóktan zirrapónnda. Wata ini aüd Zu pamako ibü aodó, kankü nidi zagetódako pamkolpam umul bainüm Godón Kingzan Balngomólankwata, akó i kürü ul kinóp. ¹² Epaprras tóba morroal yawal bóktan zirrapónnda, yabü basirr pam nótóke akó Kerriso Yesun zaget pam. Wa metat tóre bakoda yabünkü tóba dudu moboküpi wagó, e karrkukus bórrang kwarilo, gaodó ne pamkolpamakla samuan ngarkwatódó akó amkoman umul nidipakla Godón blaman ubi larógako. ¹³ Ene amkomana, zitülkus ka esenórró akó igósidi umulóla wagó, wa arüangi zagetóda yabü tangbamtinüm akó ibü, Leiodisia akó Aeórrapolis wirri basirr nisdü nidi nygabendako. ¹⁴ Kibü moboküpdü gódam Luk, dokta nótóke, akó Dimas, i ta morroal yawal bóktan zirrapóndamli yabüka.

¹⁵ Kürü morroal yawal bóktan [zonaretal] nókyenam, Leiodisia wirri basirrdü nidi nygabendako. Kürü morroal yawal bóktan nókyenam Nimpa† ó sos kolpam nidi kwób bazendako oya müótüdü. ¹⁶ Darrü pama ini peba mórrag nóma etónge

3:25 Epesus 6:5-8   **4:1** Epesus 6:9   * **4:6** ibü morroal arrkrrum, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: soltpükü angangorrón ki yarile.   **4:7** Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; 2 Timoti 4:12; Taetus 3:12   **4:8** Epesus 6:21-22   **4:9** Pilimon 1:10-12   **4:10** Apostolab Tórrmen 19:29; 20:4; 27:2; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24   **4:10** Apostolab Tórrmen 12:12, 25; 13:13; 15:37-39   **4:12** Kolosi 1:7; Pilimon 1:23   **4:14** 2 Timoti 4:10, 11; Pilimon 1:24   † **4:15** Nimpa darrü Grrik kol ngio.

yabüka, ene kakóm, ini kla zirrapó sos pamkolpamdó Leiodisiam akó ibü nilam atangóm. Akó ka ne peba mórrag wialómórró ibüka Leiodisiam, e ta ene kla etóngamke. ¹⁷ Arrkipusün izazilamke igó, “Ma ene zaget elakónke, Lod marü ne zaget mókyanórr.”

¹⁸ Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla. E gyagüpi amaikam wagó, ka sein sye-i amrókrrónla tümün müótüdü. Ka tóredóla, Lodón [gail tonarr] asi ki yarilün yabüka.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Tesalonika Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Pol [Morroal Bóktan] Amgol Yarilürr Tesalonika Wirri Basirrdü

Tesalonika darrü wirri basirr yarilürr Grris kantrridü. Polón tonarrdó ini basirr Masedonia prrobinsdü ugón singüldü wirri basirr yarilürr. Wa wirri kwat katedó yarilürr akó butab aren poko yarilürr. Pol ola Morroal Bóktan Yesunkwata idódürr Saelas akó Timotikü (Apostolab Tórrmen 17:1-10). Pol [Zu pamkolpamab kwóbbazen müótüdü] Morroal Bóktan nóma amgol yarilürr, ngibürr Zu kolpama ene bóktan amkoman yangunóp. Abün pamkolpama, Zu-koke nidi kwarilürr, ta Morroal Bóktan amkoman yangunóp akó i myamem obae god koke [ótók] koralórr. A ngibürr Zu kolpama Polka bóka bamgün kwarilürr, da Pol irrüb Tesalonika wirri basirr amgatórr wankü nidi kwarilürr, ama Berrea wirri basirrdü usakü we ogobórr. Solkwat Zu kolpama Tesalonika wirri basirrdügab zutalórr ama Berrea akó wirri kolae sidüdóp. Pol igósidi Berrea amgatórr ama Eten wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti Berream ola nümgatórr, solkwat i akó Polkü basenóp Eten wirri basirrdü. Olgabi Pol Timotin akó zirrapónórr Tesalonika, amkoman bangun kolpam tonarr bapónóm, wata ia i Yesun amkoman angundasko, ta ia koke. Polón gyakolae yangónórr, zitülkus i azid aeng kwarilürr ibü Yesun amkoman angunanme. Pol aprrapórr Saelasón darrü bwóbdü zirrapónórr pamkolpam tangbamtinüm. Solkwat Pol Korrint wirri basirrdü wamórr. Saelas a Timoti akó oya ola emrrarri. Pol bagürwóman yarilürr, zitülkus Timoti oya morroal bóktan sidódürr Tesalonika Yesun mamóan kolpamabkwata. Da wa tóba ngaen-gógópan peba mórrag wialómórr Tesalonika pamkolpamdó. Wa ini peba mórrag ugón wialómórr, aprrapórr pail 50 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ene morroal bóktan Timoti Polka sidódürr wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam metat [Lod] Yesun amkoman angundasko. Polón ubi yarilürr ibüka wialómóm, zitülkus wa gyagüpi wamlórr wagó, i aprrapórr tibiób bamtinónóp wagó, “Pol ia wa amkoman [apostol] yarilürr, God noan zirrapónórr mibüka?” Ene tonarrdó, ngibürr umulbain pam asi koralórr, basirr-basirr nidi bagólólórr pamkolpam ilklió büliónüm tibiób manim. Tesalonikam Yesun amkoman angun pamkolpamab gyagüpitótók aprrapórr inzan yarilürr wagó, Pol, Saelas, akó Timoti, i ta inzan umulbain pam kwarilürr. Pol aprrapórr gyagüpi wamlórr wagó, ngibürr kolpama ta ibükwata obae bóktan tómbapónónóp.

Polón ini peba mórrag wialómóm oya wirrian zitülkus we kla yarilürr, Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam byalóm wagó, oya [moboküpdü ubia] ibüka, wa kari gyakolae koke yarilürr ibübókamóm, akó oya ubi yarilürr ibü tangbamtinüm ibü amkoman bangun dódórr ainüm. Oya darrü peba mórragdózan, Polón ubi yarilürr ibü umul bainüm Yesun amkoman angunankwata akó i nadü tonarre ki nygaben korale. Ene tonarrdó wata ibü Ngaep Buk* asi yarilürr, a Godón Küsil Buk ugón babul yarilürr.

* : Ngaep Bukan peba módógako: Moses ne peba wibalómórr, [prropeta] ne peba winólómóp, akó ngibürr wibalómórrón peba Israael pamkolpamab póepankwata.

Yesun amkoman angun pamkolpama Tesalonikam gyakolae kwarilürr darrü klamdó: Lod Yesu Kerriso nóma tolkomóle, sab laróga tómbapóne ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó nidi nurrbarinürr? Da Pol ibüka wialómórr Yesu Kerrison tüpdü alkomólankwata. Ngibürr kolpama aprrapórr inzan gyagüpi ogoblórr wagó, “Yesu sab büsai tolkomóle kibü azebóm. Da ki iade zaget koralo?” Pol ibüka wialómórr wagó, “E metat zaget koralo”.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1
- B. Polón zagetan küp Tesalonika pamkolpamdó 1:2-3:13
  - 1. Tesalonika pamkolpamab arról akó amkoman bangun 1:2-10
  - 2. Polón zaget Tesalonikam 2:1-12
  - 3. Tesalonika pamkolpamab amkoman bangun Polón amgat kakóm 2:13-16
  - 4. Polón ubi yarilürr Tesalonika pamkolpam akó basenóm 2:17-3:5
  - 5. Timotin alkomól kakóm Tesalonikagabi, oya bóktana Yesun amkoman angun pamkolpamabkwata Polón arüng ekyanórr 3:6-13
- C. Godón ubi ngarkwatódó nyaben 4:1-12
- D. Yesun alkomól tonarr 4:13-5:11
- E. Ngibürr ikik bókrran bóktan Godón bagürwóman ngitanóm 5:12-22
- F. Dómdóm alakón bóktan 5:23-28

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas[†] a Timoti idipamli.

Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam, Godka nidipakla, Ab akó Lod Yesu Kerriso:

Ki tóredakla, [gail tonarr] akó paud sab yabüka asi ki namülam.

Tesalonika Pamkolpamab Arról akó Amkoman Bangun

² Ki metat Godón eso akyandakla yabü blamanabkü akó yabü ngibliandakla kibiób tóredó. ³ Nóma tóredakla God mibü Abdó, ki yabü metat gyagüpi amandakla, e ne zaget tólbaeldakla yabü amkoman bangundügab. Akó ne müp zaget e ngibürr pamkolpamabkü tólbaeldakla, zitülkus yabü [moboküpdü ubi] asine Lod Yesuka. Akó e ia karrkukus bórrangdakla müp tonarrdó, zitülkus e mibü Lod Yesu Kerrisokamóm [gedlóngóm baidakla].

⁴ Naretalzoretal Yesun ngidü, Godón moboküpdü ubi nibióbkama, ki umulakla wa yabü kuri yazebe tóbankü. ⁵ Ki ini kla umulakla, zitülkus ki yabüka Morroal Bóktan Yesunkwata sidüdrre, ki koke popa bóktan kwarilnürrü, a ki tomkompükü bóktan kwarilnürrü zitülkus Godón Samua kibü bübdü zaget yarilürr. Ki amkoman umul kwarilnürrü Morroal Bóktan amkomana. E umulakla ki iazan nyaben kwarilnürrü ki yenkü nóma kwarilnürrü; ene wa yabü morroalóm. ⁶ E kibü akó Lodón atanin kwarilnürrü, zitülkus e kibü bóktan yazebnarre bagürwómpükü, enana ngibürr kolpama yabü müp nüliónónóp, olgabi e wirri azid aeng kwarilnürrü. Ene bagürwóma Godón Samudügab tótókda. ⁷ Blaman Yesun amkoman angun pamkolpama igósidi yabü atanin kwarilürr Masedonia akó Akaya prrobinsdü. ⁸ Ini pokia tómbapónórr, zitülkus yabübókamde Lodón Bóktan kuri barrkrue bwób-bwób, Masedonia akó Akaya prrobins kugupidü. Wata ene nis prrobinsdü tibióban koke, a blaman bwób-bwób pamkolpama kuri barrkrue yabü Godón amkoman angunankwata. Kibü myamem bóktan igósidi babula, ⁹ zitülkus ene pamkolpama tib igó bóktan ayodasko, e kibü ia sazebarre, ki yabüka nóma ogobórró Morroal Bóktan amgolóm. I ta bóktandako, e ia Godka tübyalüngarre obae

[†] 1:1 Saelas: Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan wialómórróna Letin bóktane: Silbeinus.

godódógabi, amkoman akó arról Godón [ótókóm]. ¹⁰ I ta bóktandako, e oya Olom ne ngarkwatódó akyandakla kwitümgabi alkomólóm, oya Olom Yesu, God noan irsümülürr бүдүлдүgab. Akó ene nótoke sab mibü wató zid tirre, God pamkolpam nóma zaz nirre, zitülkus wa kari ngürsil kokea ibü kolae tonarranme.

2

Polón Zaget Tesalonikam

¹ [Zonaretal], e yaib umulakla, ki yabüka nóma togobórró, küppükü kuri baine. ² Ki yabüka solodó togobórró. Ki ngaen Pilipi wirri basirrdü kwarilnürü. E umulakla ki ola azid aeng kwarilnürü akó i kibü kle-kle byal kwarilürr. A kibü God arüng wató tilinónóp oya [Morroal Bóktan] adrratóm yabüka, enana abün kolpama kibüka bóka bamgün kwarilürr. ³ Ki pamkolpam arüangi nóma byaldakla Godón bóktan amkoman bangunüm, kibü gyagüpitótók kle-kle kokeako akó kibü moboküp [kolkalako]. Akó ki yabü ilkió aliönüm koke kaindakla. ⁴ A ki bóktandakla, zitülkus God kibü moboküp tapinóp akó wa esenórr ki morroal pamakla. Wa kibü Morroal Bóktan Yesunkwata igósidi tókyanórr, zitülkus wa umula ki sab ene Bóktan dümdüm adrrat kwarilo. Ki pamkolpam bagürwóman ngibtanóm koke kaindakla, a Godón bagürwóman ngitanóm, kibü moboküp nóto bapinda. ⁵ E umulakla kibü bóktan mis bóktan kokean yarilürr yabü saul bainüm. Kibü ubi babulan yarilürr elklaza azebóm yabükagab, da ki obae koke tiz kwarilnürü yabükagab elklaza azebóm. God tüób ini kla seselórr. ⁶ Ki Morroal Bóktan igósidi koke бүдrratnóp kibiób agürüm. Ki agür koke amkündakla yabükagab akó ngibürr pamkolpamdógab, ⁷ enana kibü dümdüm asine yabü byalóm kibü morroal angónóm, zitülkus ki Kerrison [apostolakla]. A ki mómóke kwarilnürü yabüka, aipa tóba ngóm olomzan ngakando. ⁸ Kibü [moboküpdü ubi] wirri yarilürr yabüka, we zitülküsdü kibüka wirri bagürwóm yarilürr Godón Morroal Bóktan amgolóm yabüka. A we kla tebean koke, kibü ta inzan bagürwóm yarilürr blaman elklaza tómbapónóm yabü tangbamtinüm, zitülkus kibü moboküpdü ubi yabüka wirri kuri bainürr. ⁹ Zonaretal, yabü ngambangólda, ki wirri arüangi enezan zaget kwarilnürü kibiób бүддүgab arüangi. Ki irrüb ngürr zaget kwarilnürü kibiób ngyabenóm, yabü darrpan-darrpan müp aliön-gum kibü alo kla aliönüm, Godón Morroal Bóktan nóma amgol kwarilnürü yabüka.

¹⁰ E kibü tórrmen tulmil tósenarre, akó God ta seselórr,* ki usakü nóma kwarilnürü, Yesun nidi amkoman angundako. We ngarkwatódó, e umulakla, akó God ta inzan umula, kibü tórrmen tulmil wata kolkal, dümdüm, akó kolae-koke kwarilürr. ¹¹ E ta umulakla ki yabü blaman darrpan ngarkwatódó ngabkan kwarilnürü, aba tóba olmalzan ngabkanda. ¹² Ki yabü wirri arüangi ikik bókran kwarilnürü akó arüng bóktan nüliónónóp akó yabü arüng nütünóp Godón ubi ngarkwatódó ngyabenóm. Yabü wató ngibaunda tóba bwóbdü barrbünüm, wa ne bwób alngomólda Kingzan, akó yabü ngibaunda [wirri kómal zyóndü] ngyabenóm wankü.

Tesalonika Pamkolpamab Amkoman Bangun Polón Amgat Kakóm

¹³ Ki ta metat Godón igósidi eso akyandakla, zitülkus ki kibiób bóktan nóma sidüdóp, e barrkrrürü da ipüdóp akó amkoman yangunóp ene bóktan Godón bóktane. Ene amkomana, ene Godón bóktan, pamakanan bóktan koke-e. Ene bóktana tüób zagetóda yabüka, amkoman nidi bangundako. ¹⁴ Ki umulakla ene bóktana yabüka zagetóda, zitülkus, zonaretal, yabüka ne pokoa tómbapónórr, ene

* **2:10** Tesalonika pamkolpam wata gaodó koralórr Polón tulmil basenóm, da God igó umul yarilürr, Polón moboküpdü akó gyagüpitótókdó ne kla koralórr.

dadan pooka ta tómbapónórr Godón sos pamkolpamdó Zudiam, Kerriso Yesun amkoman nidi yangunóp. E darrpan tonarr azid aengarre yabióban bwób pamdógab, izan azid aengóp Zu kolpamdógab. ¹⁵ Ene [Zu pamkolpam] kwarilürr, Lod Yesun nidi emkólóp, akó [prropet] ta idi okrralórr. Ene ta inzan Zu pamkolpam kwarilürr, kibü nidi kolabütan koralórr. Inzan tórrmen tulmili i Godón morroal koke yónónóp. Akó i blaman pamkolpamdó bóka bamgündako. ¹⁶ Dadanzan i kibü bóleanóm kaindako Morroal Bóktan bündratgum Zu pamkolpam-koke nidipko. Ki ibüka Morroal Bóktan bündratódakla, God ibü iade zid nirre tibiób kolae tonarrdógab. Ene Zu kolpama pamkolpamdózan bóka bamgündako, i metat tibiób kolae tonarr kwób asudako akó ene ngarkwat kuri semrróne, God ne kolae tonarr ngaru ingrinürr. Da Godón wirri ngürsila dómdóm minggüpanan tótókda ibüka.

Polón Ubi Yarilürr Tesalonika Pamkolpam Akó Basenóm

¹⁷ Zonaretal, mi nóma bürrgrütóp karianbóka (bübi, a moboküpi koke), ene kakóm, kibü ta kari ubi koke yarilürr yabü asenóm, we ngarkwatódó ki wirri arüng enan ipadnóp yabü akó basenóm. ¹⁸ Kibü ubi kari ta koke yarilürr yabüka bakonóm. Anda ka, Pol, ngibürr mün wamórróma ola, a [satania] kibü türmmütóp. ¹⁹ Ki wata yabükamóm [gedlóngóm bain] kwarilo akó ki bagürwóm akó ikub bagür kwarilo yabüme, ki nóma bórrongo mibü [Lod] Yesun obzek kwata, wa sab nóma tolkomóle. Ki yabü ikub bagür koralo, barngin pama tóba darrem klamzan apadóda tóba singül kwata busodügab. ²⁰ Anda, e kibü bagüran akó bagürwóman ngibtandakla.

3

¹ Kibü ubi yabü basenóm wirri nóma bainürr, da ki gyagüpitótók esenóp, ki kibi, Pol akó Saelas, ala burrrmatóm Eten wirri basirrdü. ² Akó ki Timotin yabüka kuri zirrapórre, kibü zoret nótoke Yesun ngidü, a Godkü nóto zagetóda Morroal Bóktan amgolkü Kerrisonkwata. Oya kidi zirrapórre yabü tangbamtinüm wirri arüngi Godón amkoman angunüm akó yabü arüng bütanóm metat Godón amkoman angunüm, ³ ene azid aenga yabü koke iade ki nunurre. Anda, e yaib umulakla wa, inzan azid aenga sab togoble mibüka, amkoman nidi angundakla, Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó. ⁴ E ene poko umulakla zitülkus, ki yenkü ola nóma kwarilnürü, ki yabüka metat bóktanónóp wagó, “Amkoman, sab mibüka wirri müpa togoble.” Da e wirri umulakla ene klama kuri tómbapóndako. ⁵ Ka Timotin zirrapórró, zitülkus ka umul namülnürü e azid aengdakla akó ka wirri yakolae namülnürü. Kürü kari ubi ta koke yarilürr asenóm, e ia Godón amkoman angundakla. We zitülküsü, ka oya we zirrapórró yabü angónóm. Satania kolpam kolae tonarr tómbapónóm balngomólda, akó ka yakolae namülnürü wa aprrapórr yabü kolae tonarr tómbapónóm balngomól yarilürr, yabü Yesun amkoman angun bóleanóm. Da kibü zaget ne kla yarilürr igósidi darrü küp ta babul ki yaril.

Timotin Alkomól Kakóm Tesalonikagabi, Oya Bóktana Yesun Amkoman Angun Pamkolpamabkwata Polón Arüng Ekyanórr

⁶ Timoti ma yabükagabi kibüka errkya kuri tolkomóle. Da wa yabükagab morroal bóktan simarrurr yabü amkoman bangunankwata akó yabü ne [moboküpdü ubie] ngibürr pamkolpamdó. Wa kibü tüzazilóp, e kibü metat bagürwómpükü gyagüpi amandakla, akó yabü kari ubi kokea kibü basenóm. Kibü ta wirri ubi inzana yabü basenóm. ⁷ We ngarkwatódó, zonaretal, ki arüng bütarrónakla yabübókamde akó yabü amkoman bangun, enana ki müpdü tótókdakla akó azid aengdakla. ⁸ Ki errkya morroal nyabendómakla, e ne wata metat karrkukus nóma bórrangólo Lodón amkoman angunüm. ⁹ Ki Godón eso ia ekyerre wa yabüka ne kla tónggapónórr? Ki gaodó kokeakla. Kibüka wirri bagürwóma yabübókamde, ki Godón obzek kwata

nóma tóredakla. ¹⁰ Ki irrüb ngürr metat tóredakla kibiób dudu moboküpdügabi, kibiób ola tótókóm yabü obzek basenóm akó yabü umul bainüm, e umul koke ne klamakla yabü amkoman bangundü.

¹¹ Ki tóredakla wagó, mibü God akó Aba tüób akó mibü Lod Yesu kibünkü kwat alóte ola yabüka tótókóm. ¹² Akó Lod yabü moboküpdü ubi ki dódórr yó akó wirri ki bailün yabü darrpan-darrpandó akó blaman pamkolpamdó, kibü moboküpdü ubizane yabüka dódórr akó wirri baina. ¹³ Ki enezan tóredakla, wa yabü iade ki arüng nütürre. We ngarkwatódó, yabüka kolae tonarr babul yarile. Akó we ngarkwatódó, yabü moboküp [kolkal] kwarile mibü God, mibü Ab nótóke, oya obzek kwata, mibü Lod Yesu sab nóma tolkomóle tóba ene blaman kolpampükü oyaka nidipko.*

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

¹ Dómdóm kibü bóktan asiko. [Zonaretal], e kibükagab umul bainarre, e ngyaben ia kwarilo Godón ubi ngarkwatódó. Wata módóga, e ta enezan ngyabendakla. Mi blaman Lod Yesuka dabyórrünakla, ki errkyadan igósidi yabü arüng atandakla akó arüangi byaldakla Godón metat bagürwóman ngitanóm yabü ngyaben tonarrdógab. ² Zitülkus módóga, e ene umulbain bóktan umulakla ki yabü ne kla nüliónónóp Yesun ngidü. ³ Godón ubi e [kolkal ó akó yabi-yabi kwarilo] tóbankü. Da e wata babulan koralo ngibürr kolpampükü utüm, yabü kol ó morwal koke nidipko; ⁴ e darrpan-darrpan, kol a pam, umul koralo e yabiób büban ubi ia balngomól koralo* inzan kwata, wa kolkal yarile akó yabü pamkolpama morroal nangónörre. ⁵ Büban ubia yabü koke ki balngomól yarile, Yesun obae angun pamkolpamzan, Godónbóka umul-kók nidipko. ⁶ Darrü pama kolae tonarr koke tónggapóne tóba Yesun ngidü zonaretódó a oya koke ilklió iline oya kol gómól-gómól apadóm. Inzan koke tónggapóne, zitülkus Lod pam sab tibiób kolae tonarrab darrem nülrre, inzan kolae elklaza nidi alngóndako. Ki yabü enezan ngaen nilóp akó yabü wirri arüng bóktan nókyenóp. ⁷ Zitülkus módóga, God mibü kol gómólóm a pam gómólóm koke ngibtaunóp; wa mibü kolkal ngyabenóm ngibtaunóp, Godón pamkolpamzan. ⁸ Da módóga, nadü oloma ini bóktan alzizi amaikda, wa pamakan koke alzizi amaikda a Godón, tóba kolkal Samu nótó aliónda yabü.

⁹ Akó darrü bóktan asine [moboküpdü ubiankwata] zonaretaldó. Darrü zitülkus babula yabüka wialómóm enekwata, zitülkus yabü God kuri umul ninóp moboküpdü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó. ¹⁰ Da módóga, yabü moboküpdü ubi ta asine blaman zonaretaldó, blaman basirrdü nidi ngyabendako Masedonia prrobins kugupidü. A ki yabü arüangi byaldakla, zonaretal, yabü moboküpdü ubi dódórr ainüm. ¹¹ Ki akó yabü arüangi byaldakla wirri arüangi ataninüm piküpan ngyabenóm, yabü gyagüpitótók angrinüm yabiób zagetódó, akó zagetóm yabiób büban ngyaben elklazam, kizan yabü arüng bóktan nilóp. ¹² E ne inzan nóma ngyaben kwarilo, Yesun amkoman koke nidi angundako sab yabü morroal tórrmen tulmil nósenörre, da yabü [morroal bangón] kwarile. Akó e ne inzan nóma ngyaben kwarilo, e sab koke ngambangólnörre darrü pamdó.

Yesun Alkomól Tonarr

¹³ Zonaretal, kibü ubi e umul bainane sab laróga tómbapóne ene kolpamdó nidi nurrbarinürr, igósüm e koke yón gyaur kwarilo, Godónbóka umul-kók kolpamazan

* **3:13** blaman kolpampükü oyaka nidipko, Grrik bóktan oporab küp nisamli: anerru ó Yesun amkoman angun pamkolpam. Mi umul-kókakla amkoman küp laróga. Aprrapórr ini nizan. * **4:4** büban ubi balngomól, Grrik bóktan oporan küp nisamli: e kolpükü ia ngyaben kwarilo ó e kol ia azeb kwarilo yabióbkü.

kaindako. Godónbóka umul-kók nidipko, i [gedlóngóm] koke bairre ngarkwat-koke arról apadóm. ¹⁴ Mi amkoman angundakla Yesu nurrótókórr akó türsümülürr, da mi ta akó amkoman angundakla God sab, Yesu nóma tolkomóle, nurrbarirrün pamkolpam simarrue Yesuka, oya nidi mamooan kwarilürr. ¹⁵ Ki yabü ne poko byaldakla, wa Lodón tóba bóktane wagó, ene nidi nurrbarinürr akó mibü ae tümgütóp, sab singül kwata ogobe Lodkü basenóm wa nóma tolkomóle. Mi arról nidi koralo Yesu nóma tolkomóle, mi sab solkwat ogobo usakü basenóm. ¹⁶ Amkoman, Lod tüób sab kwitümngabi tübine wirri taegwarre arüng bóktanpükü. Pamkolpama sab wirri ngi [anerruan] bómgól barrkrrule, akó Godón mobilzan klama† bódeale. Nidi nurrbarinürr, Yesun amkoman nidi yangunónóp, sab ugón ngaen-gógópan idi tübarsine. ¹⁷ Da solkwat mi arról nidipakla, sab darrpan pokodó dakatusurre usakü, ugósan simarrue pülpül pokodó Lodkü pülpüldü basenóm. Olgabi mi sab usakü kwarilo metatómpükü. ¹⁸ E igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo we bóktanpükü.

5

¹ Errkya zonaretal, darrü zitülkus babula yabüka wialómóm abüs küp akó ngürrankwata, ene tonarra nóma tómbapóne, ² zitülkus e yaib kari umul ta kokeakla, Lodón Ngürra sab tame gómól pamazan түbzile irrüb. ³ Pamkolpama sab nóma bóktanórre wagó, “Paud asine akó mi taiakla,” da müpa ibü ugósan tawirre akó i barrkürre, wamaka marrna bain minggüpanana, ene kola arrkürre azida oya nóma tumige. Pamkolpamab sab gaodó koke yarile busom.

⁴ A yadi, zonaretal, e wa tümün kwatódó kokeakla, da ene Ngürra sab yabü koke ki arrküran ngintirre, gómól pamazan müót kolpam arrküran ngibtanda. ⁵ Zitülkus módóga, e blaman ngüran akó zyónan olmalakla morroal dümdüm elklaza tómbapónde. Mi tümün kwatan akó irrüban olmal kokeakla kolae elklaza tómbapóndógab. ⁶ Da mi igósidi utürrün koke koralo ngibürrzanko, a mi wa aerr akó dümdüm gyagüpitótókpükü koralo sab laróga tómbapóne. ⁷ Irrüb nómade pamkolpam utako, akó irrüb nómade pamkolpama ngyepame gorrgorr baindako. ⁸ A midí, mi ngürr zyónan pamkolpamakla, da mibü gyagüpitótók wata dümdüm ki koralon. Mi wata Yesun metat amkoman yangunórre, mibü [moboküpdü ubi] metat asi yarile ngibürr pamkolpamdó, akó mi metat [gedlóngóm bainórre] Yesu mibü zidbain oloma, igósüm mi mibiób bódlangnórre, Rrom gazirr pama tóba dalgüp akó singülzan ngablaoda tóba bódlangóm. ⁹ God mibü igósüm koke sazebórr igó, mi sab oya wirri ngürsildügab azid aengnórre. Koke. A wa mibü igósüm sazebórr, mibü zid bainüm mibü Lod Yesu Kerrisokama. ¹⁰ Ene igósüm, wa mibünkü nurrótókórr igó, mi sab wankü ngyabenórre darrpan pokodó, ia mi arrólakla, ta ia бүдүлakla wa nóma tolkomóle. ¹¹ Da e igósidi yabiób darrpan-darrpan arüng бүтalam akó amkoman bangun dódórr ninam, e ta enezan tómbapóndakla.

Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan Godón Bagürwóman Ngitanóm

¹² Zonaretal, errkya ki yabü arüangi bamtindakla, yenkü we nidi zagetódako ngón ngagón-koke, e ibü we morroal angón kwarilün. Yabü idi balngomóldako akó ngabkandako Yesun amkoman angun pamkolpamzanakla Lodka dabyórrün, akó yabü idi byaldako kolae tonarr tólbaelgum. ¹³ E ibü wirri morroal nangónane akó moboküpdü ubi yarile ibüka, zitülkus i ne zaget tómbapóndako. Yabüka paud asi ki yarilün darrpan-darrpandó e ne ngyabendakla.

¹⁴ Zonaretal, ki yabü arüangi byaldakla, ibü bagóm zógós nidipko, ibü arüng бүтанóm gum nidipko, ibü tangbamtinüm бүбан ngarkwatódó akó samuan

ngarkwatódó arüng-koke nidipko, akó e zao-zao bainane blaman pamkolpamdó. ¹⁵ Ngabkalam, darrü pama kolae nóma tónggapóne darrü pamdó, wa akó kubó darrem kolae koke yalkomóle ene pamdó. A e metat arüng kóbó ipadlam morroal tómbapónóm yabiób darrpan-darrpandó akó blaman pamkolpamdó.

¹⁶ Bagürwóm metat ki kwarilün. ¹⁷ Tóre metat bakolam piküp bain-gu. ¹⁸ Laróga tómbapóna yabüka, ia morroal, ta ia kolaea, e wata eso ekyenane. Zitülkus módóga, Godón ubi inzana, e ini poko tómbapón kwarilo Yesu Kerrisokama.

¹⁹ Godón Samuan zaget piküp ain-gu, e urzan atamündakla. ²⁰ Godón Samua bóktan nóma okaka amzazilda ngibürr amkoman bangun kolpamdó, da ene bóktan popa alzizi aman-gu. ²¹ A e blaman bóktan kodalande ngabkan kwarilo, amzyatóm ia ene bóktan amkoman Godón Samudügaba ó koke. Akó amkoman bóktan morroal ipúdam. ²² Blaman darrpan-darrpan kolaeane ne bóktanko alzizi amónam.

Dómdóm Alakón Bóktan

²³ Ki Godka tóredakla, paud nóto gailda, wa tüób yabü dudu [kolkal] nirre akó yabi-yabi bomono tóbankü. Ki tóredakla, God yabü igósidi tangnamtirre yabü gyagüpitótók akó büban ubi kolae-koke korale akó e ne kla tómbapón kwarilo kolae-koke korale. Ki Godka tóredakla, wa metat yabü tangbamtin yarile, da mibü Lod Yesu Kerriso sab nóma tolkomóle, wa tóserre wagó, yabü kolae tonarr babulako. ²⁴ God, yabü nóto ngibaunda tóba pamkolpamóm bainüm, wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr. Wa igósidi yabü tangbamtin yarile, yabüka kolae babulan yarile.

²⁵ Zonaretal, e kibünkü tóre kwarilün. ²⁶ Kürü morroal yawal bóktan nókyenamke blaman zonaretal akó ibü morroal moboküpi nüprükamke. ²⁷ Ka yabü arüng bóktan akyandóla Lodón ngidü, e kürü [alkamül-koke bóktan] kókyenane ini peba mórrag atangóm blaman zonaretaldó.

²⁸ Ki tóredakla, Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] yenkü asi ki yarilün.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Tesalonika Sos Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Ini Polón nis ngim peba mórrag wa wialómórr Tesalonika sos pamkolpamdó. Polón ngaen-gógópan peba mórrag Tesalonika sos pamkolpamdó, oya ngaensingül bóktan asine. Ma kubó ngaen-gógópan we ngaensingül bóktan ngakanóm wa nekwata bóktanda. Wirri ngarkwat babul tóba ngaen-gógópan peba mórrag ne kla wialómórr, Pol ini ma tóba nis ngim peba mórrag wialómnda.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Polón tokom zitülkus koralórr ini peba mórrag wialómóm:

- a. Oya ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam Tesalonikam tangbant-inüm Yesun wirribóka amkoman angunüm, enana ngibürr kolpama ibü wirri müp nüliónónóp, nólgabi i wirri azid aeng kwarilürr.
- b. Ngibürr Yesun mamooan kolpam kle-kle gyagüpi ogoblórr Yesun alkomól tonarrankwata. Polón ubi ibü dümdüm atanóm yarilürr.
- c. Oya ubi yarilürr ibü akó büzazilüm wagó, God gyagüpi wamlórr i oya pamkolpamko. Ibü ini aüd klama pupo baina wagó, i oya pamkolpamko:
  1. I Yesun amkoman angun kwarilürr;
  2. Ibü ubi yarilürr Yesun bagürwóman ngitanóm;
  3. I karrkukus bórrang kwarilürr, kolpama ibü müp nóma nüliónónóp.
- d. Polón ubi yarilürr ngibürr Yesun mamooan kolpam dümdüm bütanóm, zógós nidi koralórr.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-3
- B. Yesu Kerriso sab pamkolpam zaz nirre wa nóma tolkomóle 1:3-12
  1. Eso akyanóm 1:3-4
  2. Dómdóm zaz ain 1:5-10
  3. Tóre 1:11-12
- C. Gida mamooan-koke pama sab ngaen-gógópan tame, Yesu ma solkwat tolkomóle 2:1-12
- D. God amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam yazebórr ibü zid bainüm 2:13-17
- E. Pol amkoman bangun pamkolpam Tesalonikam bato yarilürr oyankü tórem akó usakü nidi kwarilürr 3:1-5
- F. Pol amkoman bangun pamkolpam nagóp, zógós nidi kwarilürr akó ibü nilóp zagetóm 3:6-15
- G. Dómdóm alakón bóktan 3:16-18

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag wialómdóla. Kankü Saelas* a Timoti idipamli.

Ka yabüka wialómdóla, Tesalonika sos pamkolpam nidipakla akó mibü Ab Godka nidipakla, akó [Lod] Yesu Kerriso.

² Ki tóredakla, [gail tonarr] akó paud sab yabüka asi ki namülam God mibü Abdógab akó Lod Yesu Kerriso.

* **1:1** Saelas, Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó ini ngi inzan wialómórróna Letin bóktane: Silbeinus.

Yesu Kerriso Sab Pamkolpam Zaz Nirre Wa Nóma Tolkomóle

³ Kibü [zonaretal], ki wata Godón metat eso akyandakla yabü nkü blaman tonarr. Ene dümdüma kibüka, zitülkus yabü amkoman banguna wirribóka dódórr baina, akó yabü [moboküpdü ubia] yabiób darrpan-darrpandó ta dódórr baina. ⁴ We zitülkusdü, ki yabü igósidi agürdakla ngibürr basirr-basirr Godón sos kolpamdó. Ki ibü büzazildakla, e metat karrkukus ne ngarkwatódó bórrangórrónakla akó metat Yesun amkoman angundakla, enana kolpama yabü abün müp akó azid alióndako.

⁵ Blaman ini tórrmen tulmila amtyandako God sab pamkolpam zaz nirre [dümdüm tonarre]. Akó olgabi God sab gyagüpitótók ipüde, e ngarkwatódómakla Godón pamkolpamóm bainüm, wa nibiób balngomólda Kingzan. Kolpama yabü azid alióndako, zitülkus e ibü büzazildakla ene Godón Kingzan Balngomólankwata. ⁶ God ta sab ibü dümdüm tonarre zaz nirre: wa sab ibü darrem müp nülirre, yabü müp nidi alióndako, ⁷ akó wa sab yabü ul nirre, e müpdü nidipakla, akó wa sab kibü ta inzan ul tirre. Wa sab ini kla ugón tónggapóne, Yesu Kerriso tóba arüng [anerrupükü] pülpüdügabi nóma okaka tübine ulit-ulit urpükü myangrao apórrón.

⁸ God sab ibü ugón kolae tonarrab darrem nókyerre, Godónbóka umul bainüm koke nidipko akó ibü, Morroal Bóktan mibü Lod Yesunkwata koke nidi arrkrudako. ⁹ Wa ibü sab kolae tonarrab darrem nókyerre akó kolae nirre, da ibü we nürgrütrre metatómpükü Lodón obzekdógabi. Lodón arüng akó [wirri kómal zyón] sab babul yarile ibüka. ¹⁰ God sab ini kla ugón tónggapóne, Lod ne Ngürr tolkomóle tóba wirri ngi apadóm wa tóba pamkolpamabkü ne kla tómbapónórr. Akó blaman amkoman bangun pamkolpama sab gübarirr aengrre oya wirri kómal zyónanme. E ta sab inkü asi kwarilo, zitülkus ki ne kla nósenónóp akó yabüka büdrrat kwarilnürü Yesunkwata, e amkoman yangunarre.

¹¹ We zitülkusdü, ki metat igósidi tóredakla yabü nkü. God yabü ngibaunürr oya pamkolpamóm bainüm akó ngyabenóm oya ubi ngarkwatódó. Da ki tóredakla igó, God sab igó gyagüpi wame yabü tórrmen tulmil ngarkwatódó kwarile ene ngyaben ngarkwatódó. Ki akó tóredakla, wa yabü arüng nütürre oya arüngi blaman morroal zaget alakónóm, yabü ubi ne kla tómbapónóma. Akó blaman zaget alakónóm, e ne kla tómbapóndakla yabü amkoman bangunanme. ¹² Ki inzan tóredakla, igósüm mibü Lod Yesun ngi wirri kwitüm emngyerre, wa tóba pamkolpamabkü ne kla tómbapónórr, akó igósüm wa yabü agür yarile, mibü God akó Lod Yesu Kerrison gail tonarr ngarkwatódó.

2

Gida Mamoan-koke Pama Sab Ngaen-gógópan Tame, Yesu Ma Solkwat Tolkomóle

¹ Errkyadan kibü ubi yabüka bóktanóma ene tonarrankwata mibü [Lod] Yesu Kerriso sab nóma tolkomóle akó God sab mibü darrpan pokodó nóma dakatusurre Yesunkü. Zonaretal, ki yabü batodakla, ² büsai abün-abün gyagüpitótók azebgu ó darrü oloma yabü büsai otórrngónan ngitan-gu, igó bóktane wagó, Lodón Ngürra kuri tame. Kolpama bóktanónóp wagó, ene bóktan kibükagabi tamórr. I aprrapórr bóktanónóp wagó, Godón Samua ene bóktan kibü tókyenóp, ó ki ene bóktan amgol kwarilnürü, ó ki ene poko peba mórragdó wialómóp. ³ Yabü darrü pama ilkió alióngu ngibürr kwata. Ene amkoman poko kokea, zitülkus Lodón Ngürra tótók kúsila. Ngaen-gógópan sab darrü tonarr asi yarile, abün pamkolpama sab Godka bóka bamgün kwarile akó ene pama, gida koke nóto mamoanda, sab ugón okaka tübine. Amkoman, oya God sab kulaine. ⁴ Wa sab Godkü bóka bamgün yarile akó sab alzizi aman yarile pama ne kla [ótókdako]. Wa sab tóba ngi wirri kwitüm ine

blaman ene elklazadógabi, igósüm wa sab [Godón Gyabi Müótüdü] bangrine akó mórran-mórran baine, dakla wa sab tóba ngi basile wagó, “Ka módóglá God.”

⁵ Yabü ia koke ngambangólda ka yabü blaman ini poko nilarre, ka yenkü nóma namülnürrü? ⁶ E umulakla ene gida mamooan-koke pama ne klama arrmatóda errkyadan okaka bümzazilüm, igósüm wa sab okaka tübine tóba angrirrün abüs küp ngarkwat. ⁷ Da módóga, [satania] errkya piküpan zaigetóda pamkolpamdó gida mamooan-gum. A ne klama arrmatóda, oya metat arüme ngarkwat kókó ene kla amaikrre kwatódógab. ⁸ Ene kakóm, ene gida mamooan-koke pama sab ugón okaka tübine. Yesu Kerriso nóma tolkomóle, oya sab emkóle arüng bóktane akó oya metatómpükü kulaine tóba wirri zyóni, wa sab ne zyónpükü tolkomóle. ⁹ Gida mamooan-koke pama sab satanian arüngpükü tame, da wa ene kla sab nómtyerre abün obae [arüng tonarr], [wirri tulmil], akó [asen-koke tórrmen] tómbapónde. ¹⁰ Akó wa sab ta abün-abün kolaeen kla tómbapóle ene pamkolpam ilklió büliónüm, God sab nibiób kolae nirre. God ibü sab kolae nirre, zitülkus i aibóka bangón kwarilürr amkoman bóktan apadóm akó ibü [moboküpdü] ubi babul yarilürr amkoman bóktandó. Ibü ne moboküpdü ubi ki yarile amkoman bóktandó, God ibü igósidi ki zid nirre. ¹¹ We zitülkusdü, God sab wirri arüng kla zirrsapóne ibü ilklió büliónüm, igósüm i sab obae bóktan amkoman yangurre. ¹² Olgabi wa sab ibü blaman zaz nirre akó [kolaeen darrem] nülrre, amkoman bóktan koke nidi yangunónóp akó kolaeen klamdó mis nidi ipadnóp.

God Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Yazebórr Ibü Zid Bainüm

¹³ Zonaretal, Lodón moboküpdü ubi nibióbkama, ki wata Godón metat eso ekyanórre yabünkü blaman tonarr, zitülkus God yabü yazebórr zid bainüm ngaen bwób zitüldügab.* Yabü sab zid nirre Godón Samuan zaigetódógabi. Ene zaiget módóga, yabü [kolkal] bainüm akó yabi-yabi amanóm tóbankü. Akó yabü sab zid nirre yabiób amkoman bangundügabi. ¹⁴ Ene kla tómbapónóm, wa yabü ngibaunürr [Morroal Bóktandóma], ki ne poko amgol kwarilnürrü yabüka. Wa yabü igósüm ngibaunürr, wa yabü ngi ta wirri kwit emngyerre, wa mibü Lod Yesu Kerrison ngizan wirri kwit emngyele. ¹⁵ Da módóga, zonaretal, e karrkukus bórrang kwarilün akó umulbain bóktan karrkukus amióglam, Yesu kibü ne poko umul tyónónóp akó ki yabü ne poko umul nyónónóp, ia bóktane, ta ia peba mórragdó.

¹⁶⁻¹⁷ Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerriso tüób akó God, mibü Ab nótóke, yabü arüng ki nütününüm akó arüng ki nókyenónóm blaman morroal elklaza tómbapónóm akó bóktanóm. Godón moboküpdü ubi yarilürr mibüka akó wa mibü metat arüng atanda tóba [gail tonarrdógabi]. Akó oya gail tonarrdógabi mi amkoman [gedlóngóm bairre] [ngarkwat-koke arrólóm].

3

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Tesalonikam Bato Yarilürr Oyankü Tórem akó Usakü Nidi Kwarilürr

¹ Dómdóm alakónóm, zonaretal, e kibünkü tóre kwarilün Lodón bóktan büsai-büsai ayom bwób-bwób akó ene bóktanán ngi wirri kwitüm amngyelóm, yabükazan yarilürr. ² Akó e ta tóre kwarilün God kibü aurdü amanóm gonggo a kolaeen kolpamdógabi, zitülkus ngibürr pamkolpama [Morroal Bóktan] amkoman koke angundako. ³ A Lod ne poko bóktanórr, wa sab tónggapóne, da wa sab yabü karrkukus nirre akó yabü nódlóngrrre satanidügabi, kolaeen samu watóke. ⁴ Lodónbókamde ki umulakla, e tómbapóndakla, ki yabü ne arüng bóktan nülinóp akó ki umulakla, e sab

* **2:13** Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan wialómórróna wagó, ... zitülkus wa yabü ngaen-gógópan yazebórr zid bainüm.

metat tórrmendó urrbulo. ⁵ Ki tóredakla, Lod yabü nómtyerre Godón [moboküpdü ubi] yabükama akó karrkukus ia bórrongo, Kerrisozan karrkukus zamngólórr, enana müpa tótókdako.

Pol Amkoman Bangun Pamkolpam Nagóp, Zógós Nidi Kwarilürr Akó Ibü Nilóp Zagetóm

⁶ Zonaretal, Lod Yesu Kerrison ngidü ki yabü arüng bóktan alióndakla wagó, e zógós ngyaben zonaretalab minggüpanandó tótókgu, koke nidi ngyabendako kibü umulbain bóktan ngarkwatódó, e ne poko ipüdarre kibükagabi. ⁷ Ki yabü ene arüng bóktan alióndakla, zitülkus e yaib umulakla e kibü tórrmen tulmil ia mamooan kwarilo. Ki zógós pam koke kwarilnürrü ki yenkü nóma koralnórró. ⁸ Akó kibü alo popa koke tüliónónóp, ki wata manie bumiógnónóp. A ki irrüb ngürr wirri arüngi zaget kwarilnürrü kibiób bübdügab arüngi, yabü darrpan-darrpan müp alión-gum. ⁹ Kibü wa dümdüma yabü atom kibiób ngabyónüm. A ki kib zaget kwarilnürrü kibiób büban klamóm, zitülkus kibü ubi inzana, e kibü mamooan koralo akó e ta inzan zaget kwarilo ngyabenóm. ¹⁰ Zitülkus módóga, ki yenküzan kwarilnürrü, ki yabü ini arüng bóktan nókyenóp wagó: “Noan ubi koke zagetóm, wa koke elo-e.”

¹¹ Ki ini poko wialómdakla, zitülkus ki arrkrrudakla wagó, ngibürr kolpama yabü aodó zógós ngyabendako. I zaget koke tómbapóndako, da i ngibürr pamkolpam byalóm kaindako i zaget ia tómbapónórré. ¹² Inzan tórrmen tulmil kolpam nidípko, ki ibü Lod Yesu Kerrison ngidü arüng bóktan akyandakla akó arüngi byaldakla wagó, i zao-zao ngyaben kwarile akó i zaget kwarile tibiób alo klamóm. ¹³ A yadi, zonaretal, yabü genggorrama koke azeb yarile morroal kla tómbapónóm.

¹⁴ Darrü pama ne bóktan koke nóma arrkrru yarile, ki ne bóktan zirnapónóp ini peba mórragdó yabüka, da oya ngi ipüdam sosdó ngilianóm. E oya minggüpanan ta tótókgu, we ngarkwatódó oya ta büóda ipüde, wa sab tóba kolae tonarr iade elkomóle. ¹⁵ E ma oya kolae-kolae ngakan-gu, e igó pamzan kolae-kolae ngakandakla yabü gódam-koke nótóke. A e ma oya dümdüm ekyenam dadan tonarre e yabü narezoretzan dümdüm akyandakla.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹⁶ Ki tóredakla wagó, Lod tüób, paud nótó gailda, yabü paud wató nókyerre, blaman ngürr ngyaben tonarrzan akó blaman kwata. Lod yenkü asi ki yarilün.

¹⁷ Ka, Pol, ini morroal yawal bóktan kólbanóm tange wialómdóla. Ka kólba blaman peba mórragab dómdóm alakón bóktan inzan wialómdóla. We ngarkwatódó, pamkolpama amzyatóm wagó, ini amkoman kürükagabia.

¹⁸ Ka tóredóla, mibü Lod Yesu Kerrison [gail tonarr] asi ki yarilün yabü blamandó.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Polkagabi Timotika Ngaensingül Bóktan

Pol akó Timoti Ibükwata

[Apostol] Pol ini peba mórrag wató wialómórr kúsil pamdó ngi Timoti. Timoti wa tüób Listra wirri basirr pam yarilürr Eisia prrobins kugupidü. Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pooka, Eisia Maenorr kugupidü. Pol akó Timoti olgabi bókyarri agóltagólóm darrpanóm. Luk apóna ini poko (Apostolab Tórrmen 16:1). Pol a Timoti wirri kokrrapóm darrpan kwata agóltagól namülnürri, abün tibi-tibi basirrdüma pamkolpam byalkü Yesu Kerrisonkwata.

Enana Timotin ab Grrik pam yarilürr, oya aip Yunis wa Zu kol warilürr (Apostolab Tórrmen 16:1). Oya aipbobat Lois ta Zu kol warilürr. Timotin aip akó aipbobat nizana Yesun amkoman yangurri (2 Timoti 1:5). Ene tonarrdógab Timoti kari yarilürr, oya aip akó aipbobata oya umul yórrri Ngaep Bukan bóktan (2 Timoti 3:15). Pol nóma agóltagól yarilürr Masedonia prrobinsdüma, Timoti wa wankü abün münüm asi yarilürr (Apostolab Tórrmen 17:14-15, 18:5). Wa Polkü yarilürr Epesus wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 19:22) akó i ta nizana agóltagól namülnürri ngibürr basirrdüma (Apostolab Tórrmen 20:4).

Pol ngaensingül ne 6 peba mórrag wibalómórr, wa bóktanórr wagó, Timoti asi yarilürr wankü. Ene 6 peba mórrag we klamako: 2 Korrint, Pilipi, Kolosi, 1 a 2 Tesalonika, akó Pilimon. Doan mün Pol Timotin zirrapón yarilürr amkoman bangun pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm (1 Korrint 4:17, 16:10, Pilipi 2:19, akó 1 Tesalonika 3:2, 3:6). Pol tóba peba mórragdó Pilipi pamkolpamdó wialómórr wagó, wa morroal ia gyagüpi amanikürr Timotin. Pol dómdóm pokodó nóma yarilürr tümün müótüdü, akó umul yarilürr wagó, wa бүдүлүм тóтókdase, wa Timotika wialómórr akó oya imtinürr oya angónóm (2 Timoti 4:9, 4:21). Akó darrü poko mi igó umulakla Timotinkwata wagó, wa darrpan mün wamórr tümün müótüdü akó oya irrunóp (Ibrru 13:23).

Pol ini peba mórrag nóma wialómórr oyaka, Timoti aprrapórr 35 pail yarilürr. Pol bóktanórr wagó, Timoti kúsil pam yarilürr (1 Timoti 4:12 akó 2 Timoti 2:22). Timoti ta tüób büód-büód ngyaben pam yarilürr (1 Korrint 16:10 akó 2 Timoti 1:7-8). Akó doan mün Timotin bikóm azida simióglürr (1 Timoti 5:23).

Apostolab Tórrmen pebadó mi etóngre wagó, Polón idüdóp tümün müótüdü akó we zirrapónóp Rrom wirri basirrdü kotódó zamngólóm. *Apostolab Tórrmen* peba alakóna wagó, Pol tümün müótüdü pam yarilürr, popa müótüdü* ngyabelórr Rromóm (Apostolab Tórrmen 28:16, 28:30). Ia wa enana Apostolab Tórrmen peba mibü koke byalda, ia amkoman o koke wagó, Polón popa inóp. Mi umulakla oya peba mórragdógab Timoti akó Taetuska wagó, wa amkoman, oya popa inóp. Pol tóba peba mórragdó Taetuska wialómórr wagó, wa ngaen-gógópan Krritüm yarilürr. A ini bóktan ma koke wialómórróna *Apostolab Tórrmen* pebadó ini agóltagólbóka. Abün pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Pol ia amkoman agóltagól ipadórr oya solkwat nóma popa inóp Rrom wirri basirrdügab.

Polón solkwat popa nóma inóp Rromgab, i Timotidi baserri Epesus wirri basirrdü. Ene kakóm, Pol oya ola amgatórr akó Masedonia we wamórr. (1 Timoti 1:3. Ene bwób ngaen Masedonia yarilürr, errkya ma wa Grris dorrmet bwóba.) Masedoniamzan

* : Pol ene müótüdü ngyabenóm, müót ab darrem kla akyan yarilürr.

yarilürr, wa ini peba mórrag ugón wialómórr Timotika, wa wata nóma yarilürr Epesusüm. Wa we pail aodó wialómórr 63 akó 65 Kerrison amtómól kakóm.

Polón Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Pol Timotin Epesusüm amgatórr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm akó tangbamtinüm, ola nidi kwób bazelórr darrpan pokodó. Mi umul-kókakla igó Yesun amkoman angun pamkolpama blamana ia tib bazenónóp darrpan pokodó, ta ia tibi-tibi pokodó. Ini ngaen-gógópan peba mórrag Timotika igó ngiliandako wagó, “Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag,” zitülkus Pol elklazabóka wialómnda Timoti ne poko ki tómbapón yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm. Polón ne nis peba mórrag nisamli enta inzan ngiliandako wagó, “Pamkolpam Ngabkan Peba Mórrag”. Ene wa 2 Timoti akó Taetus. Blaman ini aüd peba mórragdó Pol darrpan ngarkwatódó elklaza wibalómórr.

Polón zitülkus ini peba mórrag wialómóm módóga, 1 Timotidü 3:14-15. Wa wialómórr wagó,

“Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü asenóm, a ka ma aprrapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm. Módóga, ka ini peba mórrag wialómódóla, marüka zirrapónóm. Ka ini peba mórrag marüka wialómódóla, igósüm pamkolpama sab umul bairre ia tumili nyaben korale ngibürr pamkolpampükü, Godón olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón sosa Godón amkoman bóktan arümnda, wamaka talkuma akó loro nugupa müót arümdako.”

Ini bóktan opora mibü igó poko byalda wagó, Pol ini peba mórrag wialómórr wa, Timoti umul yarile Yesun amkoman angun pamkolpama ia nyabenórre. Polón ubi Timoti umul yarile wa, Yesun amkoman angun pamkolpam ia balngomól yarile. Pol abün elklazabkwata ini peba mórragdó wibalómórr, a amkoman wirri bóktan ne kla wialómórr wa, we klama pamkolpam umul bain-gum ne kla kwarilürr gomogomo, akó morroal balngomól pam azebóm. Morroal balngomól pama tangbamtin korale obae umulbain pam piküp bainüm.

Pol umul yaril wagó, ngibürr pamkolpama sab ini peba mórrag atang korale, a Timoti tebean koke (6:21).

Ngibürr Elklaza Umulbain Ini Ngaen-gógópan Peba Mórragdógab, Pol Ne Kla Wialómórr Timotika

*Ini peba mórragdó mi koke umul baindakla küsil gida sos alngomól iada, a mi abün elklaza umul bainórre mi ia tumili nyabenórre sos pamkolpamzan akó mi müp ia zao-zao nyónórre.

*Ini peba mórragdó Pol wialómórr obae umulbain pamabkwata, Yesun amkoman angun pamkolpam obae elklaza nidi umul baindakó. Ini obae umulbain pamab wirri ubia Zu isab gida mamóanóm (1:6-7). Ibü ubia ólpóep tómbapónóm tibiób Zu abalbobatalabkwata Ngaep Bukdügab (1:4) akó bóktan oporab küpankwata ongyalóm (6:4). I igó umul bainóp wagó, Yesun amkoman angun pamkolpama ngibürr alo kla koke alo korale akó i kol koke bumióg korale (4:3).

**Apostolab Tórrmen* 20:30 inzan bóktanda wagó, Pol Epesus wirri pam umul-umulan ngibtanórr wagó, “Obae umulbain pama sab yabü ngorodógab togobe.” Solkwat, umul-umulan ngibtan bóktan kakóm, Polzan bóktanórr, ngibürr sos alngomól byarrmarr pam Epesusüm obae umulbain pamóm bainóp. Imenaesus akó Aleksandórr aprrapórr ene obae umulbain pamab kobodó namülnürri. Ini peba mórragdó (1:19-20) Pol wialómórr wagó,

“Ka ini pam nis nümanikürrü Yesun amkoman angun pamkolpamdógab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón [ótókóm].”

*Pol gyagüpi wamórr, sos morroal balngomól kari wirri kla koke yarilürr. We ngarkwatódó, ini peba mórragdó wa müsirrga ninóp sos alngomól byarmarr pam akó sosdó tangbamtin pamdó i ia tulumili nygaben korale (3:1-13). Wa akó wibalómórr laró tómbapónóm pamkolpama murrkurr bóktan nóma tübarrmünürr sos alngomól byarmarr pamabkwata akó ibü dümdüm bütan iada (5:19-20).

*Pol kóbleabkwata barrkyanbóka wibalómórr ini peba mórragdó. Ini kla okaka amzazilda wa, kóble ngabkan kari wirri bóktan koke yarilürr amkoman bangun pamkolpamabkü ene tonarrdó (5:3-16).

*Pol abün-abün müp bóktan semanórr, sosdó ne kla kwarilürr, a wa akó bóktan semanórr wagó, God ngarkwat gailda pamkolpama kolae tonarrdógab byalüngüm akó wa kolae tonarr barrgonda (1:14-17).

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- B. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata 1:3-20
  - 1. Ikik akrran bóktan obae umulbain pamabkwata 1:3-11
  - 2. Pol Yesun eso ekyanórr oya kolae tonarr neme barrgonórr 1:12-17
  - 3. Piküp bain-gu amkoman bangundügab 1:18-20
- C. Pol Timotika tóreankwata wialómórr 2:1-15
  - 1. Yesun amkoman angun pamkolpama ia ki tóre koralón 2:1-7
  - 2. Pama akó kola ia tórrmen tulumil tómbapónórre, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazele 2:8-15
- D. Sos balngomól pama ia tulumili nygabenórre 3:1-16
  - 1. Sos alngomól akó ngabkan pam 3:1-7
  - 2. Sosdó tangbamtin pam 3:8-13
  - 3. Yesun amkoman angun pamkolpama ia tulumili nygaben korale 3:14-16
- E. Pol akó wialómórr obae umulbain pamabkwata akó Timotin zagetankwata 4:1-5:2
  - 1. Umul-umulan ngitan bóktan obae umulbain pamabkwata 4:1-5
  - 2. Timoti Yesun zaget morroal Ia ki tónggapóle 4:6-16
- F. Timoti laró umulbain yarile darrpan-darrpan kopodó sos kugupidü 5:1-6:2
  - 1. Timoti ia bag yarile pam a kol 5:1-2
  - 2. Kóble 5:3-16
  - 3. Sos alngomól byarmarr pam 5:17-25
  - 4. Leba zaget kolpam 6:1-2
- G. Pol Timotika wialómórr obae umulbain pamabkwata, mórrelankwata, Timotin nygaben tulumilankwata, akó mórrel pamkolpamabkwata 6:3-19
  - 1. Akó ngibürr bóktan obae umulbain pamabkwata 6:3-5
  - 2. Ngibürr bóktan mórrelankwata 6:6-10
  - 3. Godón ubi ngarkwatódó nygaben 6:11-16
  - 4. Mórrel pamkolpama ia tulumili nygaben korale 6:17-19
- H. Dómdóm alakón bóktan 6:20-21

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [apostolóla], zitülkus God, mibü Zidbain Pam, akó Kerriso Yesu, mi noankamóm [gedlóngóm baidakla], kürü tibiób arüng bóktananne küngirri apostolóm bainüm.

² Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü amkoman siman olomzanla, zitülkus ka marü tangmamtirrü marü amkoman angun dódórr ainüm. Ka tóredóla, sab [gail tonarr], gyaur, akó paud marüka asi ki kwarilün God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü [Lod].

Ikik Akrran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

³ Ka akó bóktandóla, ka marü ne poko arüangi myalórró tómbapónóm, ka Epesus wirri basirr solkwat amgatórró ama Masedonia prrobinsdü tótókóm. Ma ola namülün Epesusüm, igósüm ma arüangi bóktan namulo atang-atang pamdó, obae bóktan nidi umul baindako, i myamem inzan umul bain-gum. ⁴ Ibü arüangi byal namulo gyagüpitótók arrbün-gum ólpóepdó, gyagüpitótóke ne ólpóep tólbaeldako abalbobatalabkwata, wirri kokrrap abalbobatalab ngipükü ólpóepko.† Ini elklaza pamkolpam ongyaltongyalan ngitan korale akó ibü koke tangbamtindako Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó ngyabenóm. Umulbain pama pamkolpam tangbamtin korale Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó ngyabenóm. Ene wata ugón tómbapónórre i ibü nóma tangbamtin korale Godón amkoman angunüm. ⁵ Timoti, ma ene arüng bóktan nókyenónóm, igósüm blaman amkoman bangun pamkolpamab [moboküpdü ubi] asi ki yarile tibiób darrpan-darrpandó. Ibü moboküpdü ubi asi yarile, ibü ne [kolkal] moboküp nóma korale, i ne umul nóma korale morroal ia laróga ó kolae ia laróga, akó ibü ne amkoman bangun amkoman nóma yarile. ⁶ Ene obae umulbain pama ibü kak kuri nómtyenóp ini kómal elklazadó, ibü moboküp igósidi myamem kolkal akó dümdüm kokeako akó ibü amkoman bangun myamem amkoman kokeako. Ini zitülküsü i küp-koke bóktan metat bóktandako. ⁷ Ibü ubi i Godón gida‡ umulbain pam korale.§ A i ma tai [küp koke azebako] i ne kla umul baindako. Enana i wirri umuli umul baindako wamaka i küp umulako, i ma amkoman umul kokeako amkoman azeb. ⁸ Mi umulakla Godón gida morroala, a ene wata pamkolpama ene gida ne morroal dümdüm nóma umulbain akó morroal dümdüm mamooan korale. ⁹ Mi ta umulakla wagó, God tóba ini gida koke tilinóp dümdüm ngyaben pamkolpamdó Godón nidi mamooandako. A God tóba gida igó pamkolpam nülinóp: gida amgün pamkolpam akó bóka bangün pamkolpam, Godkamóm ubi-koke pamkolpam akó ibü, piküp bain-koke kolae tonarr metat nidi tómbapóndako, pamkolpama Godón koke nidi [ótókdako] akó pamkolpama Godón nidi kolae aindako ó Godka dabyórrün ne klamko, pamkolpam tibiób aipalabal бүдүлүмүкү nidi akrrandako, akó pamkolpama ngibürr pam бүдүлүмүкү nidi akrrandako. ¹⁰ God akó ta tóba gida igó pamkolpam nülinóp: ngibürr kolpampükü nidi utódako, ibü kol ó morwal koke nidipko, kamad pampükü nidi utódako akó kamad kolpükü nidi utódako, pamkolpama ngibürr pamkolpam nidi bumiógdako sel bainüm [leba zaget] pamkolpamzan, obae tiz pamkolpam, pamkolpama [alkamül-koke bóktan] nidi alióndako elklaza tómbapónóm tibiób umuldi i sab solkwat koke tómbapórre,* akó pamkolpama ngibürr kolae elklaza nidi tómbapóndako. I ini kolae elklaza nóma tómbapóndako, i amkoman umulbain bóktan koke mamooandako mi ia ngyabenórre Godón ubi ngarkwatódó. ¹¹ Ini amkoman umulbain bóktan [Morroal Bóktan] ngarkwatódóma, ini Morroal Bóktan Godón wirri kómal zyónankwata, ne God, amkoman bagürwóm noakama. God kürü kyalórr wa, ka ini Morroal Bóktan wata amgol namulo ngibürr pamkolpamdó. Wa kürü kyalórr, zitülkus wa gyagüpi wamórr igó wa, ka sab morroal tónggaponó.†

Pol Yesun Eso Ekyanórr Oya Kolae Tonarr Neme Barrgonórr

† **1:4** I ini obae ólpóep бүдүррат кwarilürr pamkolpam umul bainüm dümdüm-koke ne bóktanko. ‡ **1:7** Ini aprrapórr webóka apónda, God Mosesón ne gida siliónürr. § **1:7** Ene obae umulbain pamab ubi Godón gida umulbain pam ki korale, igósüm pamkolpama ibü wirri ngi nómelnórre. * **1:10** Darrü küp módóga: ... pamkolpama alkamül-koke bóktan nidi alióndako amkoman poko bóktanóm kotódó, da obae tiz bóktandako. † **1:11** Atang opor kugupidü 8-10a, Pol we klambóka wialómnda, 10 gida bóktan poko amgünankwata. Atang opor kugupidü 10b-11, Pol we kla wialómnda wagó, pamkolpama gida ngarkwatódó koke nóma ngyabendako, i ta Morroal Bóktan ngarkwatódó koke ngyabendako.

¹² Ka Kerriso Yesu, mibü Lodón eso akyandóla, kürü arüing nóto kókyanórr. Ka oya eso akyandóla, zitülkus wa kürü igó ngakókalórr wagó, ka tómbapono wa kürü ne zaget kókyanórr. Ka ini kla umulóla, zitülkus wa kürü küngrinürr oya Morroal Bóktan amgolóm. ¹³ Lod kürü küngrinürr, enana ka darrü tonarr oya ngi kulain namülnürrü akó ka Yesun amkoman angun pamkolpam byamkün namülnürrü ibü wirri müp aliónum. Ka Yesun amkoman koke yangunürrü akó ka igósidi tai umul-kók namülnürrü wagó, ka kolae tómbapónórró. We ngarkwatódó, wa kürü [kolaean darrem] koke kókyanórr, enana wa kürü ki kolae kine. ¹⁴ Mibü Lod kürü ngaru bapón-koke gail tonarre ngakókanórr. Ene ngarkwatódó, Kerriso Yesu kürü gaodó kyónürr oya amkoman angunüm akó wa ubi ekyanórr kürü moboküpdü ngibürr pamkolpamdó.

¹⁵ Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana, mibü ene bóktan amkoman angunüm darrü amtin bóktan poko babul: “Kerriso Yesu ini tüpdü tamórr kolae tonarr pamkolpam zid bainüm [metat bólmyan urdü] tótókgum.” Blaman kolae tonarr pamkolpamdógab ka wirrian kolae tonarr olomla. ¹⁶ A enana ka wa inzanla, God kürü kolaean darrem koke kókyanórr, ka ne ngarkwat ki ipüda kolaean darrem. Kerriso Yesu kürü kolae tonarr barrgonórr, enana ka wirrian kolae tonarr tómbapórró. Ene ngarkwatódó, pamkolpama, solkwat oya nidi amkoman yangurre, sab umul bairre wagó, wa ibü kolae tonarr norrgorre dadan tonarre wa enezan kürü kolae tonarr korrgonórr. Akó ibü kolae tonarr enezan barrgorrón korale, Yesu sab ibü [ngarkwat-koke arról] nülirre. ¹⁷ Blaman pamkolpama Godón wirri ngi ki aten koralón akó oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! Wa metat ngarkwat-koke balngomól Kinga. Wa sab kokean nurrótóke, darrü pam gaodó kokea oya asenóm, akó wa wata darrpan Goda. [Amen].

Piküp Bain-gu Amkoman Bangundügab

¹⁸ Timoti, kürü olom, ka marü ne poko ayaldóla tónggapónóm, darrpan ngarkwatódó Godón Samua ngaen pamkolpam ne poko nüzazilóp bóktanóm marükwata. Ene bóktan ngarkwatódó, God marü murruanórr oya bóktan amgolóm. Ma nóma gyagüpi amalo marü ene pama ne poko müzazilóp, igósüm ma sab gaodó namulo Godón bóktan amgolóm piküp bain-koke, enana pamkolpama mankü bóka bangün korale. ¹⁹ Timoti, ma enezan Godón bóktan amgol namulo piküp bain-koke, blaman tonarr Godón amkoman yangulo akó tónggapolo wa ma umulóla dümdüm ne klamko. Zitülkus ene obae umulbain pamab ubi popa kla tómbapónóma, ia dümdümako ó gomogomoako, i tibiób amkoman bangun kuri kolae nirre, dadan tonarre inzan wamaka but sab kolae airrün kena yarilün maludü. ²⁰ Ene obae umulbain pamab kugupidü nis pam nisamli, Imenaeus akó Aleksandórr. Ka ini pam nis nümanikürrü Yesun amkoman angun pamkolpamdógab, i nóma kwób bazendako darrpan pokodó Godón ótókóm. Inzan kwata, ka ibü [satanian] tangdó nüngrirrü, i iade umul baini kolae tonarr tómbapón-gum akó obae bóktan umulbain-gum Godónkwata.

2

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Ki Tóre Koralón

¹ We ngarkwatódó, ka marü arüingi ayaldóla, ola amkoman bangun pamkolpamdó bóktanóm magó, tóre kari wirri kla kokea ngibürr elklazadógab. E Godón amtin kwarilün blaman ia-ia pamkolpam ngyaben elklaza gailüm. Blaman pamkolpamabkü tóre, akó Godón eso akyan kwarilün, wa ne kla tómbapónórr pamkolpamabkü. ² E inzan tóre kwarilo king akó ngibürr gabaman ngi pamabkü. Ene igósüm,

God ibü noma tangbamtin yarile balngomólóm morroal, mi sab gaodó kwarilo paud akó piküp ngyabenóm. Blaman tonarr mi Godón iade [ótók] koralo, oya ubi ngarkwatódó ngyaben koralo, akó morroal dümdüm ngyaben koralo pamkolpamab obzek kwata. ³ Wa morroala, mi inzan noma tóre kwarilo pamkolpamabkü, akó God, mibü Zidbain Pam, bagürwómdü yarile. ⁴ Tóre wa morroala akó Godón bagürwóman ngitanda, zitülkus Godón ubi blaman pamkolpam zid bainüma akó amkoman bóktan Kerrisonkwata umul bainüma. ⁵ Mi umulakla wa, ka ne poko bóktóna singül kwata, wa amkomana, zitülkus ene wata darrpan Goda blaman pamkolpamabkü. Akó ene wata darrpan oloma aodó paud nótó tónggapóna God akó pamkolpam. Ene olom módóga, Kerriso Yesu. ⁶ Wa tóba arról nókyenóp blaman pamkolpamabkü darrem akyanóm, ibü arról akonóm kolae tonarrdógab.* God ini poko mibüka okaka simzazilürr tóba angrirrun ngürrdü. ⁷ Akó ini zitülkusdü, God kürü küngrinürr [apostolóm], oya amkoman bóktan büdrratóm akó umul bainüm amkoman bangunankwata ibüka, Zu-koke nidipko. Ka amkoman poko büdrratdóla, ka obae koke tizla.

Pam a akó Kola Ia Tórrmen Tulmil Tómbapónórre, Amkoman Bangun Pamkolpama Nóma Kwób Bazele

⁸ Da kürü wirri ubia pama blaman tóre pokodóma tóre korale, nibiób tórrmen Godón ubi ngarkwatódó kwarile. I ngüsil koke korale akó ibü ongyaltongyala blakóne. Da i tibiób tang igósidi gaodó kwit nirre tóre akom.

⁹ Kürü akó wirri ubia kola mórrkenyórr morroal püti bain korale. Mórrkenyórra ibü búb morroal ngablo-e, da pama kolae gyagüpitótók koke yazebrre ibüka. Akó abün-abün tulmili órrngóen koke balmel korale, akó i koke püti bain korale [gold] akó pel† tómbapórrón elklaza-e akó wirri darrem mórrkenyórrri.‡ ¹⁰ A kola morroal elklaza ki tómbapón koralón ngibürr pamkolpamabkü; inzande wamaka i morroal püti baidako. Ene wa dümdüm klama kola tómbapónóm, nidi bóktandako i Godón ótókdako.

¹¹ Sos alngomól pama noma umul baidako wa, Godón bóktanán küp larógako, kola wata ugón piküpan barrkrrule akó ibü bóktan morroal dümdüm azeb korale metat. ¹² Ka koke ubi baidóla, kola pam koke umulbain korale Godónbóka, ó pam koke balngomól korale wirri arüngpükü. I wata piküp korale. ¹³ Zitülkus módóga, God ngaen-gógópan pam tónggapónórr, ngi Adam, solkwat ma kol, ngi Ib.Š ¹⁴ Akó satania Ibün ilklió uliónürr, a Adamón ma koke. Ib wa Godón gida bóktan poko alkamülürr. ¹⁵ A kolab gaodóma olmal basenóm akó ngabkanóm, akó God ibü sab zid nirre,* i Yesun ne metat amkoman noma angundako, ibü ne [moboküpdü ubi] asi noma yarile ngibürr pamkolpamdó, akó i ne ngyaben noma kwarile Godón ubi ngarkwatódó. I inzan ki tómbapón koralón inzan kwate, i tibiób wirri kwitüm koke bainórre.

3

Sos Balngomól Pam Ia Tulmili Ngyabenórre

Sos Alngomól akó Ngakan Pam

* **2:6** Ini poko aprrapórr bóktanbarr yarilürr, amkoman bangun pamkolpama nóma kwób bazenórr darrpan pokodó Godón ótókóm. **2:7** 2 Timoti 1:11 † **2:9** pel, Mórrke-mórrke módóga: pearl. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr baidá, küp nólama. ‡ **2:9** Polón ngyaben tonarrdó, kola inzan nidi püti bain koralórr, aprrapórr pamóm agül kol koralórr. Ó i aprrapórr mórrel kol kwarilürr, nibiób ubi yarilürr tibiób mórrel pupainüm. **2:9** 1 Pita 3:3 § **2:13** God Adamón tüp buru-i tónggapónórr akó wa Adamón tutul tangdóbóna nólkak kus aginürr Ibün tónggapónóm. (Bwób Zitül 2:7, 21-22) **2:14** Bwób Zitül 3:1-6, 13 * **2:15** God kol sab zid nirre, ibü kolaedó koke imarrue kolae tonarr tómbapóndógab.

¹ Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana: darrü paman wirri ubi ne nóto nóma yarile sos alngomól akó ngakan pamóm bainüm, oya ubi kómal zaget tónggapónóma. ² Da módóga, darrü paman ne ubi nóma yarile sos alngomól akó ngakan pamóm bainüm, wa wata morroal tonarr yarile wagó, darrü oloman kolae bóktan babul yarile oyakwata. Oya küp módóga wagó, wa sab tóba kol ilklió alión-gu ngibürr kolpükü gonggo bainüm,* piküpan ngyabele, akó morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapón yarile. Wa wata morroal tórrmen bütanin yarile, da pamkolpamab gyagüpitótók morroal kwarile oyakwata. Wa wata igó pam yarile, mogob pamkolpam nóto irrbüle tóba müötüdü. Wa wata gaodó yarile, Godón bóktan morroal umul bainüm. ³ Wa wata ngyepame gorrgorr koke baile. Wa zógang gazirr pam koke yarile, a wa wata mó móke yarile ngibürr pamkolpamdó. Wa wata metat ongyal pam koke yarile. Wa ta mani ubi pam koke yarile. ⁴ Akó wa wata tóba müótan kolpam morroal balngomól yarile, we ngarkwatódó tóba olmala oya bóktan morroal arrkrru kwarile akó oya morroal angón kwarile blaman ngyaben tulmildü. ⁵ Zitülkus módóga, pam ne umul-kók nómada tóba müótan kolpam ia balngomólóm, wa ia gaodó yarile Yesun amkoman angun pamkolpam ngabkanóm? Koke! ⁶ Wa wata igó pam koke yarile igó, wa Yesu Kerrison amkoman angun wata siman baine, igósüm wa sab koke ikub bagür yarile. Zitülkus módóga, wa ne ikub bagür nóma yarile inzan, God sab oya zaz ine akó [kolaean darrem] ekyene, dadanzan wa [deból] iazan zaz yónürr akó kolaean darrem ekyanórr, ene wirri-singül bainanme. ⁷ Akó ta pamkolpama Yesu Kerrison amkoman koke nidi angundako, gyagüpi ki ogoblón wagó, wa morroal pama. Ene igósüm, i sab kolae bóktan oyakwata koke bóktan korale, akó wa sab koke aupe debólan didü.

Sosdó Tangbamtin Pam

⁸ Ene dadan ngarkwatódó, sosdó tangbamtin pama morroal tulmil tómbapónórrre, pamkolpama ibü [morroal bangónóm]. I nis uliti wata koke bóktan korale. I wata ngyepam wirrianbóka koke anón korale igó kókó i gorrgorr bairre. Ibü wirri ubi babul ki yarile mani azebóm. ⁹ I wata Godón umulbain bóktan amkoman angun akó arrkrru korale dudu moboküpi, God ne bóktan okaka azazinda mibüka, umuldi i darrü kolae koke tómbapónóp. ¹⁰ Amkoman bangun pamkolpamab ubi nóma yarile sosdó tangbamtin pam arrbünüm, i ngaen-gógópan ibü tulmil ngabkanórrre igósüm wa, i sab morroal zaget tómbapón kwarile. Ibü tulmil ne morroal nóma kwarile, da darrü oloman zitülkus babula ibükwata kolae bóktanóm; da ibü irrbünamke sosdó tangbamtin pamóm. ¹¹ Ene dadan ngarkwatódó, ibü kola† morroal tulmil tómbapónórrre, pamkolpama ibü morroal bangónóm. I wata obae bóktan koke alión korale ngibürr pamkolpamabkwata panzedó. A i wata piküpan ngyaben kol korale akó wata igó kol korale, metat nidi tómbapóndako i ne poko bóktandako tómbapónóm. ¹² Sosdó tangbamtin pam wata igó pam yarile, sab tóba kol koke nóto ilklió alión yarile ngibürr kolpükü gonggo bainüm. Akó wa wata tóba olmal akó tóba müótan kolpam morroal balngomól yarile. ¹³ Sosdó tangbamtin pama ne morroal zaget nóma tómbapón korale, pamkolpama sab ibü wirrianbóka agür korale. Akó ene pam sab gaodó korale gum-koke bóktanóm ibü amkoman angunankwata Kerriso Yesuka.

Yesun Amkoman Angun Pamkolpama Ia Tulumili Ngyaben Korale

¹⁴⁻¹⁵ Kürü wirri ubia büsai alkomólóm Epesus wirri basirrdü marü asenóm, a ka ma aprrapórr gaodó kokela sab marü büsai asenóm. Módóga, ka ini peba mórrag

* **3:2** Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile. **3:2** Taetus 1:6-9 † **3:11** kol, Grrik bóktan oporan nis küpamli: müórpükü kol ó müór-koke kol. Mi tai umul-kókakla Pol laró küpbóka apónda aini: sosdó tangbamtin pamab kol ó tai ia sosdó tangbamtin kol.

wialómdóla, marüka zirrapónóm. Ka ini peba mórrag marüka wialómdóla, igósüm pamkolpama sab umul bairre ia tulumli ngyaben korale ngibürr pamkolpampükü, Godón olmal nidipko. Mi Godón olmal nidipakla, arról Godón sosakla. Godón sosa Godón amkoman bóktan arümda, wamaka talkuma akó loro nugupa müót arümdako. ¹⁶ Darrü oloman zitülkus babula igó alpinüm wagó, kwindü anikürrün bóktan‡ Kerriso Yesunkwata, God ne poko okaka imzazilürr, ene bóktan amkoman wirria. Wórrazan bóktanda wagó:

Yesu Kerriso okaka tübyónürr pamakan bübi,

Godón Samua amkoman pupo syónürr wagó, Yesu Kerriso ne kla tómbapónórr wa dümdüma,

akó [anerrua] oya esenóp. §

God oya kwitümgab sipadórr ene pokodó God nese akó wa ne ongang bapónnda [wirri kómal zyóni].

Yesun amkoman angun pamkolpama [Morroal Bóktan] oyakwata amgolnónóp pamkolpamdó bwób-bwób.

Pamkolpama oya amkoman yangunóp blaman bwób-bwób.

4

Umul-umulan Ngitan Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

¹ A Godón Samua panzeana bóktanda wa, ini ne ngürrko, Yesu Kerrison alkomól kúsilzana, ngibürr pamkolpama sab wata kak nómtyerre amkoman umulbain bóktan Godónkwata. Ini klama tómbapónnda, zitülkus i errkya pam mamandako, ibü nidi ilklió bülióndako akó ibü elklaza umul baidako, ne klama tótókdako kolae samudügab. ² Ini umulbain bóktan taepurrane bóktan pama ayodako, wamaka i amkoman bóktan büdrratódako, a ene wa i obae tizdako. I umul kokeako ia i morroal, ta ia kolae tómbapónndako, dadanzan wamaka malel küp urura adünge bidalande darrü paman büb murr, igósüm wa sab azid koke aenge. ³ I umul baidako wagó, pam a kol wata koke bumióg korale darrpan pokodó utüm. Akó i umul baidako wagó, ngibürr alo kla asiko, pamkolpama koke ne kla ki alo kwarile. A ini umulbain bóktan dümdüm kokeamli, zitülkus God blaman elklaza tólbaelórr, da igósidi blaman Godón nidi amkoman angundako akó oya amkoman bóktan umul nidipko, ini elklaza sab azeb kwarile akó ini elklazam eso akyan kwarile. ⁴ Akó blaman kla, God ne kla tólbaelórr, morroalako; mi darrü kla alzizi koke amaniknórre, mi ne ene kla nóma apad kwarilo eso akyande. ⁵ Blaman kla morroalako, zitülkus Godón Bóktana akó tórea blaman kla kómal aindamli Godón ilküpdü.

Timoti Yesun Zaget Morroal Ia Ki Tónggapóle

⁶ Ma ne ini elklaza, ka ne kla wibalómórró, nóma umul bain namulo [zonaretaldó], da ma ene igósidi sab morroal zaget tómbapón namulo Kerriso Yesunkü. Ma zaget inizan tómbapóndóla, morroal umulbain bóktana amkoman angunankwata Kerriso Yesun, marü amkoman bangun wirri ainda, ma ne umulbain bóktan mamooan namülnürrü. ⁷ Obae umulbain bóktan gum bangólónke; i gonggo ólpóepako akó i Godón koke agürdako. A ma moba samu arüngan ngitalo, wa ma gaodó iade namulo ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó. ⁸ Ka ene poko bóktandóla, zitülkus pamkolpama bóktandako wagó, “Ini wa taia, darrü oloma tóba büb arüngan ngitale barngindi, zitülkus arüng büba ene olom tangamtine, wa enezan ngyabele ini tüpdü. A ene go kari morroal kokea, darrü oloma tóba samu arüngan ngitale, da wa igósidi gaodó yarile ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó, zitülkus wa arról

‡ 3:16 kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módóga: mystery. § 3:16 Ini aprrapórr we tonarrbóka apónnda, Yesun büdüldügab arsümül kakóm ó oya pülpüdü kasil kakóm. Aprrapórr küp módóga wagó, anerrua oya [ótókóp].

ipüde, God ne [alkamül-koke bóktan] ingrinürr, ini tüpdü ngyabenóm akó oya бүдүл solkwat ngyabenóm.”⁹ Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Mi ene bóktan amkoman yangurre, myamem darrü amtin bóktan poko babula.¹⁰ Ene wa amkoman, mi wa wirribóka arüng apadóda kla ngyabenóm ene bóktanbarran ngarkwatódó, zitülkus mi arról Godkamóm [gedlóngóm baidakla]. Wa Zidbain Pama blaman pamkolpamabkü Yesu Kerrison nidi amkoman angundako.

¹¹ Ma Yesun amkoman angun pamkolpam umul bailünke ini elklaza, ka ne klambóka wibalómdóla, akó ibü arüngi byalólönke ini bóktan mamóanóm.¹² Darrü oloma sab marüka tóba kak koke ki amtyan yarilün, zitülkus ma küsil pamla. A ma moba okaka byólünke, amkoman bangun pamkolpamab asenóm, i wata morroal tulmili ngyabenórre. Okaka byólünke morroal bóktan opor bóktan iada, ngyaben iada, [moboküpdü ubi] amtyan iada ngibürr pamkolpamdó, Godón amkoman angun iada, akó [kolkal] ngyaben iada.¹³ Ma gyagüpitótók arrbün namülünke Godón Wibalómórrón Bóktan atangóm amkoman bangun pamkolpamdó, i nóma kwób bazele darrpan pokodó. Gyagüpitótók arrbün namülünke ibüka amgolóm akó arüng бүтанóm Godón bóktan arrkrrum, akó ibü umul bainüm. Tómbapólönke kókó ka tamo.¹⁴ Ngómkó amkón-gu Godón Samua marü gaodó myónürr Godón zaget tómbapónóm. Gyagüpi amaniklönke wa ini kla tómbapónórr, sos alngomól byarmarr pam kopoa tibiób tang marüka nóma omelólórr akó tóre bakonónóp. Akó i marü ne poko müzazilnóp, ne bóktan opora togobórr Godkagab, ma ne zaget tómbapolo.¹⁵ Ini elklaza tómbapólönke wirri arüngi akó amkoman dudu moboküpi, da blaman pamkolpama sab eserre wa, ma morroal tulmili ngyabendóla Godón ubi ngarkwatódó, akó olgabi sab amkoman wirri morroal tulmili ngyaben namulo.¹⁶ Blaman tonarr ma umul-umul ngyabelo Godón ubi ngarkwatódó, akó umul bailo wata amkoman elklaza Godónbóka. Piküp bain-gu ini elklaza tómbapónóm, we ngarkwatódó, God marü akó marü nidi arrkrrudako zid bainórre marübókamde.

5

Timoti Laró Umulbain Yarile Darrpan-darrpan Kopodó Sos Kugupidü

Timoti Ia Bag Yarile Pam a Kol

¹ Wirri arüngi ag-gu pam nótóke myang-myang marükagab. A oyaka mó móke bóktanke oya dümdüm akyanóm, ma wamaka mobanan abdó bóktandóla. Pam nagnómke gyauri küsil-küsil nidipko marükagab wamaka i marü zoretalko.² Mó móke bóktanke epepal-epepal koldó ibü dümdüm бүтанóm, wamaka i marü aipalako. Akó küsil-küsil kol nagnómke, wamaka i marü bólbótalako, ama gonggo gyagüpitótóke koke bóktalónke ibüka.

Kóble

³ Ngabkan namulo ene kóble, darrü olom ne babul nóma yarile ibü ngabkanóm. Zitülkus ibü olmal babulako ngabkanóm, i amkoman kóbleanako.⁴ A ene kóblean ne olmal akó bobatal nóma korale, ene idi ngabkan kwarile. Ene wata wirri kla módóga, pamkolpama tónggapónóm Godón nidi amkoman angundako. Ngaen, ibü aipalabal ó bobatala ibü ngabkan koralórr. Errkya ma ibü darrem idi ngabkan korale. Zitülkus i ne ini tonarr nóma tómbapónórre, i Godón bagürwóman ngitanórre.⁵ Amkoman kóblea, noan olom babulane oya tangamtinüm, ngambangóldo Godka tóba tangbamtinüm, akó wa tóredo metat irrüb ngürr akó Godón amtindo oya ngyaben elklaza aliönüm.⁶ A kóblea tóba ubi ngarkwatódó nótó ngyabendo, samuan ngarkwatódó wa бүдүлo, a oya бүb wa go arróla. Da amkoman bangun pamkolpam wata koke ki ngabkan koralón inzan tulmili kóble.⁷ Amkoman bangun pamkolpam arüng bóktan nókyenónóm ini umulbain bóktan mamóanóm, igósüm darrü oloman

dümdüm babula bóktanóm, i kolae tónggapónóp. Darrü olom babul ki yarilün igó bóktanóm wagó, i kóble koke ngabkandako, i ne kóble ki tangbamtin kwarile. ⁸ Darrü oloma wata tóba óe zonaretal ngabkan yarile, a wa wata amkoman tóba aip ó aipbobat ngakan yarile. Wa ne ibü koke nóma ngabkan yarile, wa igó okaka baina, wa Kerrison amkoman angun kuri yalpine. Akó wa ma amkoman igó kolaean tórrmen tulmil tómbapónnda ibükagab, ene Yesun koke nidi amkoman angundako.

⁹ Amkoman bangun pamkolpama nóma wibalóm korale kóbleab ngi, nibiób ki tangbamtin kwarile, i koke ki wibalóm koralón, ene kóble ne 60 pail amrran kúsil nótó nóma warile. Akó i wata ene kóblean ngi wialóm korale, tóba müör koke nótó ilklió iliönürr ngibürr pampükü gonggo bainüm. ¹⁰ Akó wa wata igó kol warile pamkolpam noanbóka umulako wagó, wa morroal elklaza tómbapólórr. Wa igó elklaza tómbapólórr: Wa tóba olmal morroal simarrulürr. Wa mogob pamkolpam irrbülürr tóba müótüdü. Wa Godón pamkolpamab wapór bagulülürr.* Wa pamkolpam tangbamtülürr müpdü nidi kwarilürr, akó wa gyagüpitótók irrbünürr morroal elklaza tómbapónóm.

¹¹ Kóble ne 60 pail amrran kúsil nómadako, ibü ngi wibalómgu. Zitülkus módóga, ibü büban ubi ne wirrian nóma bainórre pampükü ütüm, we ngarkwatódó, i myamem Kerrisoka arróbórrón koke kwarile; ibü ubi akó wata morwal bumiógüm kwarile. ¹² Da akó God ibü zaz nirre akó [kolaean darrem] nülrre ibü [alkamül-koke bóktan] amgünanme, zitülkus i alkamül-koke bóktan ingrinóp Kerrisoka wagó, i morwal akó koke bumigrre.† ¹³ Akó wa, kúsilan kóblea zógósóm baidako. I tibiób tonarr ama amandako zaget-koke agóltagólde müót-müót, ngibürr ia-ia kolpam basenóm. We kla tebe koke, a i ta ngi bumarrudako akó blaman tonarr kaidako kolpam byalóm i wa laró ki tómbapónórre. I we poko bóktandako, i koke ne poko ki bóktanórre. ¹⁴ Ene ka we pokodó ikik bókrandóla ene kóble, ne 60 pail amrran kúsil nidipako, akó morwal bumiógüm, olmal balngónóm, akó müót balngomólóm. I ne ini poko nóma olngole, pamkolpam, minkü nidi bóka bamgündako, ibü zitülkus sab babul yarile bóktanóm wagó, mi kolaeakla. ¹⁵ Zitülkus módóga, ngibürr kúsilan kóblea morroal kwatódógab kuri zuzyólürr, ama i satani mamandako.

¹⁶ Darrü Kerrison amkoman angun kolan müótüdü ne kóble nóma kwarile, wa wata ibü tangbamtin warile. Müp sosdó koke angrin kwarile ibü tangbamtinüm, igósüm i gaodó korale ene amkoman kóble tangbamtinüm, olmal babul nibióbko ibü ngabkanóm.‡

Sos Alngomól Byarrmarr Pam

¹⁷ Amkoman bangun pamkolpama wata morroal ki bómzyat koralón akó popa ki gailwóm koralón manie tangbamtinüm ibü sos alngomól byarrmarr pam, ibü nidi morroal alngomóldako. I amkoman bómzyat akó tangbamtin ki koralón, nibiób zagete Godón bóktan amgolóm akó umul bainüm. ¹⁸ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Sye koke ki amel koralón [kauan] tae piküp bainüm alogum, wazan oya zaget tónggapónnda, agóltagólde küp ausüm [witüdügab].”§ Akó Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Igó dümdüma, zaget pama tibiób darrem kla azebóm i ne zaget tómbapóndako.” ¹⁹ Wata darrpan oloma ne nóma bóktóne wagó, sos [balngomól byarrmarr pama] kolae

* **5:10** Ngibürr pamkolpamab wapór bagul, wa tai [leba zaget] kolpamab zaget yarilürr. † **5:12** Yesun amkoman angun pamkolpama kóbleab ngi nóma winólómóp ene ngi wibalómórrón peba syórrdü, ene kóblea alkamül-koke bóktan ingrinóp blaman tonarr Kerrison zaget tómbapónóm akó morwal myamem koke bumigrre. ‡ **5:16** Pol koke bóktanórre wagó, wata kola ki tangbamtin koralón kóble. Pama ta kol tangbóleanórre. § **5:18** Kau gaodó ki yarile alo apadóm tóba zagetódógab (Duterronomi 25:4). Dadanza sos alngomól byarrmarr pam gaodó ki korale ibü nyaben elklaza azebóm we pamkolpamdógab, i nibióbka amgoldako akó umul baidako. **5:18** Luk 10:7

tonarr kuri tónggapóne, ene oloman bóktan amkoman angun-gu. Wata nis ó aüda ne kómdam nóma nirre, ma umul namulo wagó, amkoman wa kolae tónggapóne. ²⁰Ene pama, kolae tonarr nidi tónggapóndako, ibü nagnómke blaman sos pamkolpamab obzek kwata, igósüm ngibürra sab gum korale kolae tonarr tónggapónóm. ²¹Godón obzek kwata akó Kerriso Yesun obzek kwata akó Godón alearrón anerruab obzek kwata, ka marü wirri arüngi ayaldóla ini umulbain bóktan mamóanóm, ka ne kla nülünüma. Ma blaman kolae tonarr pamkolpam nagnómke darrpan ngarkwatódó. Wa morroal koke ki yarile, ma ne kari-kari ngi pam nóma nagnomo, akó wirri ngi pam ma koke.

²²Ma moba tang büsai amngyelgu paman singüldü akó tóre akogu, igósüm oya angrinüm sos balngomól byarrmarr pamóm. Ma ngaen-gógópan umul namulo, ia wa morroal dümdüm ngyaben pama ó koke. Ma oya ne nóma ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, akó ma ne nóma eseno, wa kolae tonarr pama, ene wamaka ma ene dadan kolae tonarr tónggapóndóla. Ma müób wata [kolkal] namulo, kolae tonarr tónggapón-gum.

²³A ene wata igó küp kokea wa, ma wata naean enolo. Marü bikóm* azida dokyan mün amiógda, da ma akó wata waen karianbóka anón namulo.† Ma waen karianbóka nóma enolo, ma kolae tonarr koke tónggapóndóla.

²⁴Ma igó küpdü karianbóka bókyalo wagó, ma solkwat darrü pam ingrino sos balngomól byarrmarr pamóm, zitülkus ngaen-gógópan ma ngakono wa ia pama. Zitülkus módóga, ngibürr pamkolpama kolae tonarr panzeana tómbapóndako, akó enebóka blaman is umulako. Ibü solkwat zaz nirre, ngaen-gógópan pamkolpama umulürrünako i kolae tonarran darrem sab ipüdörre. A ngibürr pamkolpama kolae tonarr anik-anik tómbapóndako akó pamkolpam umul kokeako enebóka kókó, ama solkwatan umul bairre. ²⁵Dadanzan, ngibürr pamkolpama morroal elklaza panzeana tómbapóndako akó blaman umulako enebóka. A ngibürr pamkolpama morroal elklaza tómbapóndako inzane wa, pamkolpama büsai-koke umul baidako enebóka. A pamkolpam ma sab amkoman umulürrün korale ene morroal elklazabóka.

6

[Leba Zaget] Olmal

¹Blaman amkoman bangun leba zaget olmala gyagüpi tótók ki koralón wagó, ibü wirri pam inzan pamako, i nibiób blaman tonarre [morroal bangón] korale. I wata inzan gyagüpi tótók korale, igósüm pamkolpama sab kolae bóktan koke bóktanórre Godón ngiankwata akó mibü umulbain bóktanankwata. ²Ibü wirri pam ne Yesun amkoman angun pam nóma korale, da leba zaget olmala wata ibü morroal bangón ki korale. I koke ki gyagüpi ogoblón wagó, i tibiób wirri pam koke morroal bangón korale, ini zitülkUSDü, ibü wirri pam Yesun ngidü zonaretalako. A i ki zaget koralón wirrian arüngi ibünkü, zitülkus ibü wirri pam amkoman bangun pamkolpamako. Akó zitülkus leba zaget olmalab [moboküpdü ubie] ibüka, i nibiób tangbamtindako, i enezan zagetódako ibünkü.

Umulbain namülünke amkoman bangun pamkolpam ini elklaza, ka ne kla wibalómdóla marüka, akó ibü arüngi byal namülünke ini elklaza mamóanóm.

Akó Ngibürr Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

³Ngibürr pamkolpama darrü-darrü elklaza umul baidako kürü umulbaindügabi. I mibü [Lod] Yesu Kerrison amkoman umulbain bóktandó koke abindako. I akó

5:19 Duterronomi 17:6; 19:15 * **5:23** Grik bóktan módóga, dupi. † **5:23** Ene ne ngürr koralórr, nae ugón kolkal koke yarilürr a ma irr yarilürr. Waenpükü yarrisarri apónde tangamtinda kolae kupul akraránóm. Polón aprapórr ubi yarilürr Timoti waen akó nae ki yarrisarri apóne, zitülkus ene gadóó ki yarile oya bikómankü.

koke abindako umulbain bóktandó Godón ubi ngarkwatódó ngyabenankwata. ⁴ I ikub bagürdako. I gyagüpi tótókdako wagó, i umulako blaman elklaza, a i ma tai darrü klaman küp koke apadódako. Ibü kolae ubi darrem-darrem bóka bamgüna akó ongyalóma bóktan oporan küpankwata. Ibü ongyalan darrem wa módógako wa, idipa akó ibü nidi arrkrrudako, ibü gyagüp kolaea akrranda, i tibiób bürrgrratódako, i kolae bóktandako tibiób darrpan-darrpandó panzedó, i gyagüpi tótókdako wagó, ngibürra kolae tómbapóndako, ⁵ akó ibü gyagüpitótóka blakónkoke metat bókrandako. Ini pamkolpamab gyagüpitótók dümdüm kokeako, akó i tai gaodó kokeako [küp apadóm], amkoman nadü klama akó obae nadü klama. I gyagüpi tótókdako wagó, Yesun amkoman anguna ibü mórrel nirre.*

Ngibürr Bóktan Mórrelankwata

⁶ Anda, Godón amkoman anguna mibü amkoman mórrel baina samuan ngarkwatódó, a mani koke. Mibü mórrel baina samuan ngarkwatódó, ene wata mi ne gaodó nómadakla we elklazapükü, mibüka ne klamko. ⁷ Mi gaodó ki kwarila, zitülkus mi nóma tóbabótórró, mi darrü kla koke sidüdóp minkü. Akó mi nóma nurrbarino, mi darrü kla koke ipüdörre minkü. ⁸ Da módóga, mibü ne alo kla akó anón kla asi nómadako, akó mibü ne müót nómadako akó mórrkenyórr mi ne klamómakla, mi gaodó ki kwarila ini elklazabme. ⁹ Pamkolpam nibiób ubi mórrelóma, ene ubia ibü kolae tonarr tómbapónóm popadan nolngomórre. Ibü ubi mani azebóma, akó ini ubia ibü bumige wamaka darrü oloma lar amige die. Akó abün gonggo ubia ibü bumige akó azid nülirre, ibü akó ngibürr pamkolpam. Ini ubia sab ibü dudu kolae nirre, wamaka i sab naedó busurrurre. ¹⁰ Zitülkus módóga, mani azeb ubia pamkolpam sab blaman ia-ia kolae elklaza tómbapónóm nirre. Ngibürr pamkolpamab ubi asine mani azebóm wirri ubie, we pokodógab i zaorrón piküp bainónóp Yesun amkoman angunüm. Errkya i wirribóka azid aengdako, wamaka pama tóba abün kyab zono-e baelda.

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

¹¹ A mató, Timoti, ma darrü Godón pamla. We ngarkwatódó, ma gum nóngónónóm ene kolae elklaza tómbapónóm, ka ne elklazabkwata wibalóma. Arüng kóbó ipadlónke [dümdüm tonarr] tólbaelóm, ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó, Godón amkoman angunüm, marü moboküpdü ubi pamkolpamdó amtyanóm, karrkukus zamngólóm enana morroal ó müp tonarra nóma togoble, akó mómóke namülün ngibürr pamkolpamdó. ¹² Wamaka Rrom gazirr pama gazirr pokodó kokezan piküp baina gazirrüm, ma ta inzan, koke ki piküp baila Godón amkoman angunüm akó oya arrkrrum, enana pamkolpama mankü bóka bamgün korale. Akó [ngarkwat-koke arról] karrkukusi amiógke. Gyagüpi amalónke wagó, God marü wató ngimaunürr wankü ngyabenóm metatómpükü. Abün pamkolpamab wapi, ma morroal bóktarró amkoman ubie wagó, ma Godón amkoman angunüm namülnürrü akó marü ubi yarilürr oya arrkrrum. Ene tonarrdó, ma Godón ngyaun bóktan kuri ipadórró. ¹³ Ka marü arüng bóktan akyandóla Godón obzek kwata, arról nótó aliónda blaman elklaza. Akó Kerriso Yesun obzek kwata, nótó morroal bóktanórr amkoman ubie, amkoman bóktan büdrratlórr tóbabóka Pontius Paelatón obzek kwata, enana Paelat sab pamkolpam arüng bóktan ki nókyerre oya amkalóm. ¹⁴ Ka marü ne arüng bóktan akyandóla wagó, ma Godón arrkrruo akó blaman kla tómbapono oya ubi ne klamko, inzan ne kwatko wa, darrü oloman dümdüm babul yarile darrü kolae

* **6:5** Pol aprrapórr igó küpbóka apónda, ene pamkolpama Godónkwata umulbain koralórr mani azebóm, inzan kwate, arrkrru pamkolpama mani alión kwarile ibü umulbain bóktananne. Ma Taetus 1:11 akó Zud 1:11 ngankanke. A darrü küp módóga wagó, i gyagüpi ogooblórr wagó, God ibü blaman kla nülirre oyankü nidi zagetódako. **6:13** Zon 18:37

poko bóktanóm marükwata. Ini elklaza tómbapólónke kókó mibü Lod Yesu Kerriso okaka nóma tübine. ¹⁵ Wa sab okaka tübine ene ngürr, God ne ngürr ingrinürr oya pulkaka bainüm. God wa kómal akó darrpan Balngomól Pama blaman elklaza nóto balngomól. Wa wirri King módóga blaman kingdügab akó wa wirri Lod módóga blaman lodódógab. ¹⁶ Wata God tebea, kokean nóto nurrótóke. Wa zyóndü ngyabenda, da ene igó zyóna wirri arüangi ongang bapón. da darrü oloma minggüpanan kokean wame. Darrü pama oya kokean esenórr ó darrü paman gaodó kokea oya asenóm. Blaman pamkolpama oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre, akó wa arüangi ki balngomól yarilün metat-metat. Amen.

Mórrel Pamkolpama Ia Tulmili Ngyaben Korale

¹⁷ Ibüka arüangi bóktanke mórrel pamkolpam nidipko wagó, i koke ki gyagüpi ogoblón wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab. Arüangi bóktanke igó, i koke ki gyagüpi ogoblón wagó, darrü kolaea koke tómbapóne ibüka, zitülkus i mórrel pamkolpamako. Zitülkus módóga, i umul kokeako tibiób mórrel ne kokrrap ngarkwatóm ki kwarile. A i wata Godka ngambangól korale tibiób tangbamtinüm. God darrpan módóga, mórrelwóm nóto aliónda mibü blaman elklaza, igósüm mi morroal barnginwóm koralo ene elklazapükü. ¹⁸ Ibüka arüangi bóktanke morroal elklaza tómbapónóm pamkolpam tangbamtinüm. Ibü mani abünzanako, da i ta abün morroal elklaza ki tómbapón koralón. I wata pamkolpam gail korale, akó i wata amkoman ubie arrgrrat korale ibüka ne klamko. ¹⁹ Mórrel pamkolpama inzan tórrmen tulmil nóma tómbapóndako, ene wa inzana wamaka i wirri mórrel elklaza arrbündako tibióbkü solkwat ngarkwat-koke arrólóm. Ene wa inzana, wamaka i metat zürük ingülküp zitülkus angrindako müótankü. Da módóga, ibü gaodó yarile ngarkwat-koke arról amonóm. Ene arról wata amkoman arróla, Godkü ngyaben.

Dómdóm Alakón Bóktan

²⁰ Timoti, God marü zaget mókyanórr oya bóktan umul bainüm, da módóga, ma wata metat idolo oya bóktan umul bainüm, ma wata amkoman enezan umul bairrü. Ma gonggo bóktan koke arrkrru namulo, Godón koke ne bóktana agürda. Akó ma pam koke arrkrru namulo bóktan nidi bóktandako mibü umulbain bóktan ngarkwatódó kokea. I igó bóktandako wagó, i ne poko umul baidako wa morroal umulbain bóktanako Godónbóka, a ene wa amkoman kokea. ²¹ Ngibürr pamkolpama ene obae umulbain bóktan amkoman angundako akó ikikdako. We ngarkwatódó, i zaorrón banelórr Yesunkwata amkoman umulbain bóktandógab.

Ka tóredóla, Lodón [gail tonarr] asi ki yarilün yabüka.

Nis Ngim Peba Mórrag Polkagabi Timotika Ngaensingül Bóktan

Pol ini peba nóma wialómórr, wa ugón tümün müótüdü yarilürr Rromóm (1:16-17). Wa sein sye-i amelórrón yarilürr, wamaka amkoman wirri umulürrün kolae tómbapón pama. Pol umul yarilürr wa, oya zageta blakóndase akó wa, oya arróla blakón kari poka. Oya dómdóm ngarkwat yarilürr tümün müótüdü, ene solkwat ma Rrom pama ki emkórré (4:6). Polón nis ngim agóltagól nóma yarilürr Yesun [Morroal Bóktan] amgolkü, da wa Timotin nyaunürr wankü agólóm (Apostolab Tórrmen 16:1-3). Polón tokom ngim agóltagól nóma yarilürr amgolkü, wa Timotin we yalórr Epesusüm burmatóm ola sos ngakanóm (1 Timoti 1:3). Wa nis peba mórrag nóma winólómórr Timotika, Timoti ugón Epesusüm yarilürr.

Polón aüd zitülako ini peba mórrag iade wialómórr:

1. Rrom pama oya amigóp amkalóm, akó wa umul yarilürr wa, oya бүдүлүмүкү amkal kari poka yarilürr. Da oya wirri ubi yarilürr Timoti wankü ngibürr ngürr ki amóne, solkwat oya ugón ki emkórré (4:9-21).
2. Timoti Polón wirrianbóka tangamtinürr Godón bóktan amgolde akó Yesun amkoman angun pamkolpam umulbaindi. Polón ubi oya arüng akyanóm akó ikik akrranóm yarilürr, wa metat Godónkü ia ki zaget yarilün inzan tonarre.
3. Pol umul yarilürr ngibürr elklaza tómbapón koralórr Yesun amkoman angun pamkolpamdó Epesusüm, ne klama koke ki tómbapón kwarile. Da oya ubi Timotin umul-umulan ngitanóm yarilürr ini elklazabkwata akó wa laró ki tómbapóne.

Wirri Bóktan Zono Darrpan Pokodó Arrbürrün

Pol tóba nis ngim peba mórrag nóma wialómórr Timotika, wa umul bainürr wagó, wa myamem wirribóka koke nyabene. Timoti küsil pam yarilürr Polkagab, akó aprrapórr wa darrü Yesun amkoman angun pamóm bainürr, Pol Godón bóktan nóma бүдүррät yarilürr Listtram. Dokyan Yesun amkoman angun pamkolpam asi koralórr Polón nidi tangamtinóp bóktan бүдүррätóde, umulbaindi, akó sos pamkolpam ngabkande. Timoti ene darrü Yesun amkoman wató yangulürr Polón nótó tangamtilürr, akó wa Polka minggüpanan yarilürr ngibürr amkoman bangun pamkolpamdógab Polón nidi tangamtinóp. Ini peba mórragdó Pol tóba dómdóm nyaben bóktan iliólürr Timotin, wa noan amanikürr wirri arüngi tómbapónóm ene zaget Pol ne kla bókyanórr. Da wa Timotika ngambangólórr ene Yesun Morroal Bóktan metat amgolóm ibüka, Zu-koke nidi kwarilürr.

Pol Timotin akó umul-umulan ngitanórr Yesun Morroal Bóktan amoanóm, wa oya ngaen-gógópan ne kla umul ain yarilürr. Wa oya arüngi yalórr Yesun Bóktan umul bainüm akó amgolóm amkoman moboküpi, akó Yesu Kerrison zaget tómbapónóm wirri arüngpükü akó piküp bain-gum. Wa ta akó oya wirri arüngi yalórr karrkukus zamngólóm azid aenga nóma tamle Yesunme, Polzan karrkukus zamngólórr azid aengdógab.

Pol Timotin bóktan ekyanórr sos ia ngakanóm Epesusüm. Wa oya umul-umulan ngitanórr ongyalgum pamkolpampükü ngibürr bóktanankwata. Ongyalde sab pamkolpam kokean tangnamtirre Yesun amkoman angunüm a nyabenóm Godón ubi ngarkwatódó.

Pol Timotin ta umul-umulan ngitanórr obae umulbain pamabkwata, nidi kwarilürr ola Epesus sosdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- B. Pol Godón eso ekyanórr akó Timotin arüng ekyanórr 1:3-8
  - 1. Pol Godón eso ekyanórr Timotinkü 1:3-5
  - 2. Pol Timotin arüng ekyanórr zaget tómbapónóm, God oya ne kla iliónürr tómbapónóm 1:6-7
- C. Morroal Bóktan Godón zidbainankwata 1:8-14
- D. Ngibürr Yesun amkoman angun kolpama tibiób kak nómtyerre Polka 1:15-18
- E. Karrkukus zamngól müp tonarrdó, Yesu Kerrison zaget tómbapónde 2:1-13
- F. Timoti inzan zaget pam ki yarilün, Godón nótó bagürwóman ngitanda 2:14-26
- G. Godkamóm ubi-koke pamkolpama dómdóm ngürrdü ia tulumili nygabenórrre 3:1-9
- H. Ngibürr umulbain bóktan 3:10-4:5
- I. Polón бүдүл kari pokoa akó wa sab morroal darrem ipüde 4:6-8
- J. Timoti sab ngibürr elklaza tómbapóle Polónkü 4:9-18
- K. Dómdóm alakón bóktan 4:19-22

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Kerriso Yesun [apostolóla] Godón ubidügab. Wa kürü zirrkapónórr bóktan бүдүрратóm pamkolpamdó arrólankwata, wa [alkamül-koke bóktan] ne kla ingrinürr. Ene [ngarkwat-koke arról] wata Kerriso Yesukama.

² Timoti, ka marüka wialómdóla. Ma kürü moboküp olomzanla.

Ka tóredóla, [gail tonarr], gyaur, akó paud asi ki kwarilün marüka, God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü [Lod].

Pol Godón Eso Ekyanórr akó Timotin Arüng Ekyanórr

³ Ka Godón eso akyandóla, ka noan [ótókdóla], kürü abalbobatalazan oya ótók kwarilürr, umuldi ka darrü kolae koke tónggapórró. Ka Godón eso akyandóla, ka tóre nóma bakodóla marünkü blaman tonarr, irrüb ngürr. ⁴ Kazan gyagüpi amanikdóla ma yón namülnürrü, mi nóma bürrgrratürri, kürü wirri ubia marü asenóm, zitülkus ka umulóla wagó, sab kürü бүб bagürwóma gwarrarrón yarile. ⁵ Kürü ngambangólda marü Yesun amkoman angun amkomana. Ngaen-gógópan marü óp bobat Lois akó marü aip Yunis ibü amkoman bangun amkoman yarilürr, akó ka wirri umulóla wagó, marü amkoman bangun ta amkomana.

⁶ Ini zitülkusdü kürü ubia marü akó umul-umulan ngitanóm, God marü gaodó myónürr tóba zaget tónggapónóm, akó ma ene zaget akó amkoman moboküpi tónggapolo ene dadan tonarre darrü olomazan ur wirri ainda. God marü [gyaur kla] mókyanórr samuan ngarkwatódó oya zaget tónggapónóm, ka marüka kólba tang nis nóma nómggyerró akó tóre ekorró marünkü. ⁷ Gumüm bain-gu Godón zaget tónggapónóm, zitülkus God mibü ne Samu* tókyenóp mibü koke gum-guman ngibtanda. A ene Samua mibü moboküp arüngan ngibtanda, mibü tangbamtinda mibü [moboküpdü ubi] ngibürr kolpamdó bómtyanóm, akó wa mibü tangbamtinda mibü ubi akó tórrmen balngomólóm.

Morroal Bóktan Godón Zidbainankwata

⁸ Da бүөд koke namülünke pamkolpamdó bóktanóm, ma umul ne pokola mibü Lodónkwata, ó бүөд koke namülünke kürüka, enana ka tümün müótüdümla Lodón ngidü. Ma wata azid aenglo kazanla Yesun [Morroal Bóktananne]. God marü arüng mókyene azid aengóm. ⁹ God mibü wató zid tinóp akó mibü ngibtanóp [kolkal] nygabenóm Godón ilküpdü. Wa ini kla koke tónzapónórr ene zitülkusdü,

* 1:7 Samu: Ki umul-kókakla ini samu ia бүбан samua, ta ia Godón Samua.

mi ngibürr morroal elklaza tómbapónóp, a oya angrirrün bóktananne akó oya gyaurrenne. Ngaen-ngaen, God ini tüp solkwat tónggapónórr, wa bóktan ingrinürr tóba gail tonarr okaka amzazilüm Kerriso Yesun zirrapónóm ini tüpdü pamkolpam zid bainüm. ¹⁰ A errkya ini tonarrdó, God oya gyaur okaka simzazilürr mibüka mibü Zidbain Pamdóma, Kerriso Yesu, nóto tamórr ini tüpdü. Yesu nóma nurrótókórr akó türsümülürr, wa büdulan arüng elakónórr. Akó wa alakón-koke arról okaka simzazilürr Morroal Bóktandóma.

¹¹ Ini Morroal Bóktan büdrratóm pamkolpamdó blaman bwób-bwób, God künü küngrinürr apostol akó umulbain pamóm. ¹² Ini zitülküsü ka igósidi azid aengdóla aini tümün müótüdü Yesu Kerrison ngidü. A ka büód kokela tümün müótüdü nemela, zitülkus ka ne olombóka umulóla ka noan amkoman yangurrü, akó zitülkus ka amkoman karrkukusi angundóla, wa gaodóma adlangóm kókó dómdóm Ngürr, wa künü ne kla küliónürr ngabkanóm.†

¹³ Timoti, ma ene amkoman bóktan karrkukus emoalónke, ma ne bóktan arrkurrü künüka gab. Ini kla tómbapónke amkoman bangunpükü akó moboküpdü ubipükü. Ma gaodó namulo, zitülkus ma dabyórrünla Kerriso Yesuka. ¹⁴ Adlang namülünke God marü ne amkoman bóktan mókyanórr. Godón Samua, mibü büb kugupidü nóto gyabenda, marü wató tangmamtile.

Ngibürr Yesun Amkoman Angun Kolpama Tibiób Kak Nómtyerre Polka

¹⁵ Ma arrkurrü wa, blaman Yesun amkoman angun pamkolpam Eisia‡ Prrobinsdü nidi gyabendako, tibiób kak künü kómtyenóp. Pigelus akó Ermogenes ta inzan tibiób kak künü kómtyarri. ¹⁶ A Onesiporus wa amkoman gódam yarilürr. Lod gyaur ki okaka imzazil Onesiporusün müót kolpamdó, zitülkus wa abün münüm künü angónsangón akó tangamtin yarilürr. Wa büód ta koke yarilürr, enanla ka tümün müótüdü. ¹⁷ A wa nóma tübzilürr Rrom wirri basirrdü, wa künü wirri arüngi kyamkülürr blaman pokodóma, kókó wa künü kósenórr ka ne namülnürrü. ¹⁸ Lod oyaka tóba gyaur okaka ki imzazil ene dómdóm Ngürrdü! Timoti, ma wirri umulóla, wa nigó blaman elklaza-e künü tangkamtinürr, Epesusüm.

2

Karrkukus Zamngól Müp Tonarrdó, Yesu Kerrison Zaget Tómbapónde

¹ Da mató, Timoti, nóto künü olomzanla, ma karrkukus namülün Lodón zagetódó. Ma gaodómla arüngüm Kerriso Yesun [gail tonarranne]. ² Ma künü kurrkurrü bóktan umulbaindi abün pamkolpamab wapi. Ene pamkolpam umulako wagó, ene bóktan, ka ne kla adrratórró, wa amkomana. Ma ene dadan bóktan umul ninünümo ene ngibürr amkoman angun pamkolpam, ma amkoman nibiób bangundóla akó gaodó nidi korale ngibürr pamkolpam umul bainüm.

³ Ma karrkukus zamngólke müp tonarrdó Kerriso Yesun ngidü, kasanla. Mi wata Kerriso Yesun mamóan koralo, morroal Rrom gazirr pama gazirr singüldü wirri ngi pamzan mamóanda. ⁴ Gazirr pama, gazirr zaget nóto tómbapónde, koke busotubso yarile ngibürr kla tómbapónóm. Ini pokodó wa tóba gazirr singüldü wirri ngi pam bagürwóman ngitanda. ⁵ Ene dadan ngarkwatódó, buso pama ne nóma busoda barngin pokodó ngibürr barngin pampükü, wa wata barngin gida mamóan yarile. Wa ene gida ne nóma alkamüle, wa darrem kla* koke ipüde, enana wa ngaen-gógópan tame. ⁶ Ngaon pam, nóto ngaonda ngón ngagón-koke, wa ngaen-gógópan

† **1:12** wa künü ne kla küliónürr ngabkanóm, Grik bóktan darrü küp módóga: ka oya ne kla iliórrü ngabkanóm. ‡ **1:15** Polón tonarrdó, Eisia darrü Rrom prrobins yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pokoa, Eisia Maenorr kugupidü. * **2:5** darrem kla: Polón gyaben tonarrdó darrem we kla yarilürr, singül müöngdur, ne kla tónggapórróna nugup pórngae-e ó puli.

olom módóga abülan poko apadóm. ⁷ Gyagüpi wam ka ne poko bóktandóla, zitülkus Lod sab marü tangmamtine apadóm, ka amkoman laró poko bóktanóm kaindóla.

⁸ Yesu Kerrison gyagüpi amanik, [Deibidün] bobat nótoke, God noan irsümülürr бүдүлдүgab. Ini wa [Morroal Bóktana], ka ne bóktan amgoldóla pamkolpamdó.

⁹ Ka azid aengdóla, zitülkus ka ini bóktan бүдrratla, akó ka sein sye-i arümürrünla aini tümün müótüdü wamaka ka amkoman kolae pamla. A Godón bóktan sein sye-i arümürrün kokea. ¹⁰ Da módóga, ka karrkukus zamngóldóla, enana ka azid aengdóla, igósüm God tóba alearrón pamkolpam ta inzan zid nirre Kerriso Yesukama. Akó i sab metat korale usakü [wirri kómal zyóndü], wa nólamase. ¹¹ Igó bóktanbarra wata amkoman bóktana:

Mi ne wankü nóma nurrbarirrü,
da mi akó sab wankü ngyabenórre.

¹² Mi ne karrkukus nóma bórrongo, enana mi azid aeng koralo,
da mi sab kingzan kwarilo, wankü balngomólóm.

Mi ne nóma yalpirre igó, mi umul-kókakla oyabóka,
da wa akó sab mibü inzan talpirre.

¹³ Mi ne koke nóma tómbapónórre Yesu Kerriso mibü ne poko byalda tómbapónóm,
wa ma sab wata tómbapóne, wa ne poko bóktanórr tómbapónóm,
zitülkus wa metat tómbapónnda, wa ne [alkamül-koke bóktan] angrinda.

Timoti Inzan Zaget Pam Ki Yarilün, Godón Nóto Bagürwóman Ngitanda

¹⁴ Ma metat amkoman angun pamkolpam ini elklaza akó umul-umulan ngintinünümo. Ibü arüng bóktan nókyenónómo Godón obzek kwata, ongyalgum bóktan oporan küpankwata. Ene inzan ongyaltongyalaan küp babulana, da ene pamkolpamab gyagüpitótók gonggo baina nidi arrkrrudako inzan ongyaltongyal.

¹⁵ Arüng kóbó ipadlónke moba okaka bümzazilüm Godka inzan tonarre God gyagüpitótók yarile wagó, ma morroal olomla. Inzan namülün wamaka zaget pama morroal nóto zagetóda akó zitülkus babul noane büód aenggum tóba zagetódógab, oya singüldü pama nóma ngakanda. Akó inzan pam namülün amkoman bóktan umul nótoke akó dümdüm nóto umul baina. ¹⁶ Ma gonggo bóktan gum bangón namülün Godón koke ne bóktana agürda, zitülkus pamkolpama ini poko nidi bóktandako, i Godkamóm ubi-koke kolpamako, ama i sab Godkamóm wirri ubi-koke kolpam kwarile. ¹⁷ Akó darrü zitülkus módóga, ibü gonggo bóktana gwarróne, wamaka wagülunga dudu бүb azid ekyene akó emkólesa. Ene pamkolpamab kugupidü nis pam nisamli, Imenaeus akó Piletus. ¹⁸ Ini nis pam nisa tibiób kak kuri nómtyarri amkoman bóktandó, bóktande wagó, God mibü, amkoman angun pamkolpam, kuri sirsine бүдүлдүgab. Ini bóktananne, i ngibürr amkoman bangun pamkolpamab amkoman bangun kolae bainaamli. ¹⁹ A Godón amkoman angun pamkolpama wamaka zürük ingülküp zitülzan bórrangórrónako, darrü pama kokean aunaunan ngitine, akó i sab kokean piküp bairre amkoman bangunüm. Ini nis bóktan nis ene ingülküp zitülküsdü wialómórrónamli. Ngaen-gógópan bóktan módóga, “Lod umula oya pamkolpam nidipako.” Akó darrü bóktan ama yóni igó, “Nidi bóktandako wagó, i Lodón mamandako, i wata kak nómtyerre kolae tonarrdó.”

²⁰ Yesun amkoman angun pamkolpam inzanako, wamaka darrü-darrü alongalo klamako mórrel paman müót kugupidü. Ngibürr alongalo kla [golde] ó [silba-e] tómbapórrónako, a ngibürr ta nugupi ó mariti tómbapórrónako. Pamkolpama alo nóma bamnguldako wirri tóre ngürrankü, i golde ó silba-e tómbapórrón alongalo kla azebdako. Pamkolpama nugupi ó mariti tómbapórrón alongalo kla azebdako popa ngürrdü. ²¹ Dadan ngarkwatódó, darrü amkoman bangun pama ne tóba kolae tonarrdógab nóma byalünge, blaman ene kolae tonarr ka ne kla ngiblina, da wa

sab gaodó yarile Godón zaget tónggapónóm. Wa sab inzan yarile wamaka alongalo klama, pamkolpama ne kla yazebrre i nóma alo bamngurre wirri tóre ngürrankü, zitülkus wa sab [kolkal] yarile Godón ilküpdü. Akó módóga, oya Wirri Pam, Lod nótóke, gaodó yarile oya zagetan ngitanóm. Wa blaman tonarr zangórrón yarile morroal zagetóm.

²² Da Timoti, ma gum bangón namülünke ene kolaean elklaza ngibürr küsil pamab wirri ubi ne klamako tómbapónóm. Arüng kóbó ipadlónke [dümdüm tonarr] tólbaelóm, Godón amkoman angunüm, [moboküpdü ubi] ngibürr pamkolpamdó amtyanóm, akó paudi ngyabenóm ngibürr pamkolpampükü. Ma arüng kóbó ipadlónke ini kla tómbapónóm ene pamkolpampükü nidi tóredako Lodka kolkal moboküpi. ²³ Ma gonggo akó küp-koke murr bazeb bóktan gum bangólónke, zitülkus ma umulóla wagó, pamkolpama nóma murr bazeb korale, ene bóktana ibü ongyaldó amarruda. ²⁴ Akó Lodón zaget pama koke ongyal yarile. A wa wata morroal tonarr yarile blaman pamkolpamdó. Wa gaodó yarile Godón Bóktan umul bainüm. Akó wa zao-zao yarile, a wa ngürsilüm büsai koke baile. ²⁵ Wa wata mómóke dümdüm ain yarile wankü nidi bóka bamgündako, igósüm God aprrapórr ibü ok nirre Godka byalüngüm tibiób kolae tonarrdógabi. I sab igósidi amkoman bóktan umul korale. ²⁶ Akó i sab emzyetórre amkoman bóktan ia laróga, ó obae bóktan ia laróga, akó i [debólan] didügab kórzirre, ibü nótó bumiógürr wamaka darrü oloma lar amige die. Wa ngaen-gógópan ibü bumiógürr oya ubi elklaza tómbapónóm.

3

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpama Dómdóm Ngürrdü Ia Tulmili Ngyabenórre

¹ A ma ini bóktan umul ki namüla: Dómdóm ngürrdü sab müp tonarra tómbapónórre. Ene tonarrdó pamkolpama Godkamóm ubi-koke tórrmen tómbapón korale. ² I sab darrpan-darrpana tibióban ngabkan korale akó ibü [moboküpdü ubi] manidü korale. I sab ikub bagür korale wagó, i wirri elklaza tómbapóndako. I gyagüpi tótók korale wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab. I sab kolae bóktan amanórre ngibürr pamkolpamdó. I sab tibiób aipalabalab bóktan koke arrkrru korale. I sab eso bóktan koke bóktanórre, ibü nidi tangbamtinórre. I Godón koke [ótók] korale. ³ I sab gyaur-koke korale ngibürr kolpamdó, enana ibü aipalabal ó zonaretal nidipko. I sab koke barrgorre ngibürr kolpama ne kolae tómbapónórre ibüka. I wata obae bóktan koke alióon korale ngibürr pamkolpamabkwata panzedó. I gaodó koke korale tibiób büban ubi balngomólóm. I sab gyaur-koke korale a ma ngibürr kolpam azid nüliónórre. I sab morroal tulmil alzizi boman korale. ⁴ I sab tibiób gómdamal kolae kolpamab tangdó urrbule. I sab zóngang korale elklaza tómbapónóm gyagüpitótók-koke. I sab tibiób bagürnórre. Ibü ubi tibiób büban ubi tómbapónóm yarile akó ibü moboküpdü ubi koke yarile Godka. ⁵ I sab igó tórrmen tulmil tómbapónórre wamaka i Godón amkoman angundako, a i sab aibóka bangónórre Godón arüng apadóm ibü ngyaben dümdüm bainüm. Timoti, ma ibü kak bómtyan namulo, inzan nidi ngyabendako.*

⁶ Ma ene pamkolpam kak bómtyan namulo, zitülkus ngibürr ene pamkolpama ngibürr pamkolpam ilklió bülióndako, igósüm i gaodómako ibü müótüdü barrbünüm. Ibü müótüdüzan barrbündako, i peterre moboküp kol iklió bülióndako ibü gyagüpitótók amkoman angunüm. Ene kola abün kolae tonarr kuri tómbapónónóp akó ene kolae tonarr inzanako wamaka wirri müppükümako. Akó blaman ia kolaean ubia ibü balngomóldako. ⁷ I metat küsil bóktan arrkrrudako, a i ma gaodó kokeako amkoman bóktan amzyatóm. ⁸ Ngaen-ngaen, nis pam nis namülnürri ngi Zanes

* 3:5 Timotin ini arüng bóktan akyande, Pol igó nómtyenóp ene kolae pamkolpam ugón ola asi kwarilürr.

akó Zambrres.† Dadan ngarkwatódó i Moseska bóka bamgün namülnürri, ene kolae pama amkoman bóktandó bóka bamgündako. Ibü gyagüpitótók dümdüm kokeako akó i amarrónako, zitülkus ibü amkoman angun amkoman kokeako. ⁹ A sab i gaodó koke korale pamkolpam ilklió büliónüm barrkyan kokrrapóm, zitülkus blamana sab ibü gonggo tulmil emzyetórre, dadan pokoazan tómbapónónóp Zanes a Zambrres ibüka.

Ngibürr Umulbain Bóktan

¹⁰ A mató, Timoti, ma kürü umulbain bóktan kuri mamóarró, kürü ngyaben tulmil, kürü ngyabenan angrirrün bóktan,‡ akó kürü amkoman angun. Ma umulóla ka zao-zao namülnürri blaman ia-ia pamkolpampükü kürü kle-kle nidi ngakan koralórr, akó ma umulóla wagó, kürü moboküpdü ubi ngibürr pamkolpamdó yarilürr. Ma umulóla ka karrkukus zamngórró enana morroal ó müp tonarra nóma togoblórr. Ma blaman ini kla umulóla, akó ma tikó ipadórró kürü mamóanóm. ¹¹ Ma azid aengrró dadan tonarre kasan azid aengrró, akó kolpama marü wirri müp alió koralórr dadan tonarre kolpama kürü wirri müpzan alió koralórr ini wirri basirrdü: Antiok, Ikonium, akó Listrra.§ A Lod kürü wató zid kyónürr blaman ini ne kolae tulmildügab. ¹² Anda, pamkolpama sab blaman Kerriso Yesun amkoman angun pamkolpam wirri müp nüliónórre, nibiób ubi asine ngyabenóm Godón ubi ngarkwatódó. ¹³ A kolaeam pamkolpam akó ilklió bülión pam sab asi kwarile. I errkya kolaeam kla tómbapóndako, olgab sab ma akó amkoman wirri kolaeam elklaza tómbapónórre. I pamkolpam ilklió bülióndako akó pamkolpama ibü ilklió bülióndako. ¹⁴ A mató, Timoti, ma amkoman bóktan wata metat amkoman angun namülün, marü ne kla umul minóp, zitülkus ma umulóla marü ini bóktan nidi umul minóp* akó ma amkoman karrkukusi angundóla ibü bóktan amkomana. ¹⁵ Akó ma umulóla wagó, mazan dódórr bain namülnürri, i marü Godón Gyabi Wibalómórrón Bóktandógab umul ain namülnürri. Ini Bóktan gaodóma marü [wirri gyagüpitótók] akyanóm, umulüm wagó, ma wata Kerriso Yesun amkoman angun namulo zid bainüm. ¹⁶ Blaman tóba Wibalómórrón Bóktan, God ibü gyagüpitótókdó irrbünürr nidi winólómóp. Akó ene Bóktana mibü tangbamtinda amkoman bóktan umul bainüm, pamkolpam bagóm kle-kle elklaza nidi tómbapóndako, pamkolpam dümdüm bütanóm, akó pamkolpam umul bainüm dümdüm ngyabenóm. ¹⁷ Godón Bóktana mibü tangbamtinda ini blaman elklaza tómbapónóm. Ene igósüm, darrü oloma Godón zaget nótó tónggapónnda, sab gaodó akó umul yarile blaman morroal zaget tómbapónóm.

4

¹ Gyagüpi amanik, Kerriso Yesu sab zaz nirre arról nidipako akó бүдүл nidipako, akó wa sab okaka түбине түп alngomólóm Kingzan. Oya wapi akó Godón wapi, ka marü wirri arüngi ayaldóla igó: ² Godón bóktan amgolólónke. Blaman tonarr zangórrón namülünke, ia morroal ó kolae tonarr nómada ini bóktan amgolóm. Pamkolpam dümdüm bütan namülünke, ibü bag namülünke, akó ibü arüng bütan namülünke morroal elklaza tómbapónóm. Ma amkoman zao-zao namulo ini elklaza nóma tómbapolo akó ma ibü dümdüm umulbain namülünke. ³ Inzan umul bain namülünke, zitülkus tonarra sab tame, pamkolpama sab ubi koke bairre dümdüm

† **3:8** Zanes akó Zambrres, ene nis ngi nis wialómórrón babulamli Godón Bukdü darrü pokodó, a Zu póep ngarkwatódógab i nis Izipt wapi pamamli Moseska nidi bóka bamgün namülnürri (Bazeb Tonarr 7:11, 22).
‡ **3:10** Polón ngyabenan angrirrün bóktan inzan yarilürr; Godón bóktan amgolóm akó umul bainüm, akó Yesun amkoman angun pamkolpam tangbóleanóm ibü amkoman bangun dódórr bainüm. § **3:11** Timoti Listrra basirr pam yarilürr, da wa umul yarilürr ola ia pamkolpama ngyaben koralórr. * **3:14** Timotin idi umul inóp: oya aip, oya aipbobat, akó Pol.

umulbain bóktan arrkrrum. A tibiób ubi ngarkwatódó, i abün umulbain pam arrkrru kwarile, darrü-darrü bóktan nidi umulbain kwarile. Ene umulbain pama bóktan amarru kwarile ibüka, nibiób güblanga algübagüsdako ene bóktan arrkrrum. ⁴ Pamkolpama sab tibiób güblang murrnausórre amkoman bóktandógab. A i sab obae ólpóep arrkrru akó amkoman angun korale. ⁵ A mató, Timoti, ma wata blaman tonarr dümdüm gyagüpitótókpükü namulo ia laró pokoa tómbapónórre. Karrkukus zamngól namülünke ma azid nóma aenglo. Ma Godón [Morroal Bóktan] müsirrga ain paman zaget tómbapón namulo. Blaman zaget morroal tómbapólónke, marü God ne zaget müliónürr.

Polón Büdül Kari Pokoa akó Wa Sab Morroal Darrem Ipüde

⁶ Ka marü ini arüng bóktan alióndóla, zitülkus kürü arról anón [gyaur klamzana], [prrista] ne kla akanda [altadó].* Oya küp módóga: tonarra kuri tugupurr tübine kürü ini tüp amgatóm. ⁷ Ka wa Lodónkü zaget morroal kuri tómbapórró. Ka ene zaget kuri elakórró, Kerriso Yesu ne kla kókyanórr kürü tónggapónóm. Ka koke piküp bairrü Yesun akó oya Morroal Bóktan amkoman angun akó amgol. ⁸ Errkya morroal darrema kürü akyandase, zitülkus kürü ngyaben dümdüm yarile akó Lodón ubi ngarkwatódó. Lod, pamkolpam dümdüm nótó zaz bain yarile, wa sab kürü darrem kla kókyene, ene Ngürrdü wa blaman pamkolpam nóma zaz bain yarile. A wa sab wata kólbanan koke kókyene ene darrem. Wa sab blaman pamkolpam darrem nüliónórre, nae nidi amandako oya okaka bainüm.

Timoti Sab Ngibürr Elklaza Tómbapóle Polónkü

⁹ Timoti, arüng kóbó ipadlónke kürüka tótókóm büsai-büsai, ¹⁰ zitülkus mibü zonaret Yesun ngidü Demas kürü kuri kümगतórr. Wa kuri wamórr Tesalonika wirri basirrdü. Wa kürü kümगतórr, zitülkus oya ubi tómbapónóma elklaza ne klamko ini tüpdü. Krresens wa kuri wamórr Galatia bwóbdü, akó Taetus Dalmeisia bwóbdü kuri wamórr.† ¹¹ Wata Luk aini asine kankü. Ma ala nóma tamo, Makón gyaurka esenke da usadi turramke, zitülkus wa sab gaodó yarile kürü tangamtinüm aini, ka enezan zagetla Lodónkü. ¹² Ka Tikikusün zirrapórró Epesus wirri basirrdü.‡ ¹³ Ma nóma tamo, gyaurka sidódke tumum baten mórrkenyórr, ka ne kla amगतórró Trroas wirri basirrdü Karrpusün müótüdü. Gyaurka, kürü [arrngamórrón peba] simarruamke. Kürü wirri ubia ene ne peba-o [sip] sopae-e tómbapórrón.

¹⁴ Aleksanda, kopa§ poko-e elklaza tómbapón pam, kürü wirri müp küliónürr ka kólba zaget nóma tómbapón namülnürrü. Lod sab oya darrem ekyene, wa ne kolae tórrmen tómbapónórr. ¹⁵ Oyaka ma umul-umul namülünke, zitülkus wa mibü bóktandó wirri arüngi bóka bamgün yarilürr.

¹⁶ Ka ngaen-gógópan nóma zamngórró zazón obzek kwata aini Rromóm kólba bódlangóm ibüka, kürü nidi kumigóp, darrü oloma koke tamórr kürünkü bóktanóm. Blamana kürü kümगतópp. God ibü ini kolae ki norrgorre. ¹⁷ A Lod kankü ola asi yarilürr akó wa kürü arüng kókyanórr, igósüm ka gaodó namülnürrü adrratóm blaman bóktan Yesu Kerrisonkwata. Akó blaman Zu-koke pamkolpam, ola nidi koralórr, gaodó kwarilürr arrkrrum. Akó Lod kürü zid kyónürr [laeonan] taedógabi.*

* **4:6** Bazeb Tonarr pebadó 29:38-41 ma etangke Godón gyaur kla aliónbóka blaman irrbi akó simaman. Prrista waen sokol akan yarilürr [sip] kupodó akó [witüdü] alta kwitüdü ne kla bamnguldako. Ini waen igó ngiliandako, anón gyaur kla. Ene dómdóm alakón poko módóga. **4:10** Kolosi 4:4; Pilimon 1:24 † **4:10** Krresens akó Taetus apprapórr Polón amgatrrri Godón zaget tómbapónóm. **4:12** Apostolab Tórrmen 20:4; Epesus 6:21; Kolosi 4:7; Taetus 3:12 ‡ **4:12** Timoti tüób Epesusüm yarilürr, Pol ini peba mórrag nóma wialómórr. § **4:14** Ini pama wata darrrpan ini kla koke tómbapón yarilürr kopa-e, wa ta elklaza tómbapón yarilürr ayane akó ngibürr karrkukus kla. * **4:17** Rrom wirri pama ngibürr tonarr igó kolae darrem alión kwarilürr, pamkolpam tangandó bórrangóm laeonan obzek kwata ibü akrranóm.

18 Lod sab kürü zid kyóle blaman kolaeen tulumildügabi, darrü pama kürüka ne kla tómbapóle, akó wa kürü küdüde tóba kwitüm Bwóbdü, wa ne balngomólda Kingzan. Ka sab ola namulo metat zidbain bwóbdü. Mi Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre metat-metat! [Amen].

Dómdóm Alakón Bóktan

19 Kürü morroal yawal bóktan nókyanke Prrisila akó Akwila,† akó Onesiporrusün müót kolpam. 20 Errastus Korrint wirri basirrdü burrmatórr, a ka Trropimusün Miletus wirri basirrdü amgüta, zitülkus wa azid yarilürr. 21 Da ma arüng kóbó ipadke ala tótókóm ngaen-gógópan, solkwat güb melpala togobe.‡ Yubulus marü morroal yawal bóktan akyanda akó Pudens, Linus, Klaodia, akó blaman ngibürr [zonaretal] morroal yawal bóktan alióndako marü.

22 Timoti, ka tóredóla, Lod asi ki yarilün marüka akó Lodón [gail tonarr] asi ki yarilün yabü blamandó.

---

† 4:19 Akwila akó Prrisila müórkwógi namülnürri (Apostolab Tórrmen 18:2). ‡ 4:21 Timoti buti ki tame a buta ma güb melpaldó koke agóltagól kwarilürr, zitülkus wóra abün münüm wirribóka buso yarilürr ene tonarrdó.

Polón Peba Mórrag Taetuska Ngaensingül Bóktan

[Apostol] Pol peba mórrag Taetuska aprrapórr dadan tonarr wialómórr, ene wa 1 Timoti nóma wialómórr. Ini we pail ngarkwat tómbapónórr 30 ó 35 pail Yesu Kerrison бүдүл kakóm. Ene peba mórrag nis Taetus a 1 Timoti darrpan tonarramli.

Tugupurr ngarkwat singül kwata Pol ini peba mórrag ugón wialómórr Taetuska, watóka akó Taetus Krrit kaodó namülnürri. Pol a Taetus darrpan pokodó zaget namülnürri Godón Bóktan бүдүрратóm akó sos bókyanóm ola. Pol Krrit nóma am-gatórr, wa Taetusün yalórr ola ngyabenóm. Ini peba mórragdó wa Taetusün umul-umulan ngitanórr sos [balngomól byarrmarr pam] aleanóm sosabkü blaman wirri basirr-basirrabkü oya bóktan ngarkwatódó. Pol wialómnda inzan elklazabkwata, sos balngomól pama ia tulumili ki ngyaben koralón, akó blaman ia-ia pail ngarkwat pamkolpam kopoa ia tulumili ki ngyaben koralón. Wa Taetusün umul-umulan ngitanda obae umulbain pamabkwata, akó wialómnda amkoman umulbain bóktan küpankwata. Darrpan wirri bóktan Pol ne klambóka bóktanda blaman tonarr ini peba mórragdó, wa we klama, morroal elklaza tómbapón. Wa Taetusün ayalda tónggapónóm wagó, oya arróla morroal okaka amzazilda ngibürr amkoman angun pamkolpamab mamooanóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-4
- B. Sos alngomól byarrmarr pam azeb 1:5-16
- C. Mibü ngyaben ia yarile Yesun amkoman angun pamkolpampükü 2:1-15
- D. Mibü ngyaben ia yarile ngibürr pamkolpampükü 3:1-11
- E. Dómdóm alakón bóktan 3:12-15

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón [leba zaget olomla] akó Yesu Kerrison [apostolóla], akó kürü zaget módóga, Godón alearrón pamkolpamab amkoman bangun tangamtinüm, akó amkoman bóktan umul bainüm Godón ubi ngyaben ngarkwatódó. ² Ini pokodógab i sab [gedlóngóm bain] kwarile ngarkwat-koke arrólóm. Obae tiz-koke God blaman elklaza solkwat tómbapónórr, a wa ngaensingül [alkamül-koke bóktan] ingrinürr ini ngarkwat-koke arrólankwata. ³ Akó wa tóba ngarkwat-koke arról bóktan pulkaka syónürr paman amgolde tóba angrirrün tonarr ngarkwatódó. God, mibü Zidbain Pam, kürüka wirri arüngi bóktanórr ini zaget tónggapónóm, zitülkus igó gyagüpi wamórr wa, ka sab morroal tónggapono.

⁴ Taetus, ka marüka wialómdóla.

Ma kürü kómal olomzanla, zitülkus mi nizana Yesun amkoman angundamli. Ka tóredóla, [gail tonarr] akó paud asi ki namülam marüka, God mibü Abdógab akó Kerriso Yesu, mibü Zidbain Pam.

Sos Alngomól Byarrmarr Pam Azeb

⁵ Ka marü Krrit kaodó we zitülkUSDü mimgatórró elklaza dümdüm atanóm, koke ne kla alakórrón kwarilürr, akó darrü we zitülkUSDü basirr-basirr sos alngomól byarrmarr pam alangóm, ka marü enezan myalórró. ⁶ Ka ta marü myalórró, ma sab inzan sos alngomól byarrmarr pam irrbülünke: wa wata dümdüm ngyabele

da oyakwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: wa sab tóba kol ilklió alión-gu ngibürr kolpükü gonggo bainüm.* Sab ta oya olmalab amkoman bangun oyaka asi ki yarile,† akó pamkolpamab zitülkus babul ki yarilün ibüka bóktanóm wa, i büód tonarr tómbapóndako akó güblang arrkrru-koke olmalako. ⁷ Sos alngomól akó ngabkan pam wa wata dümdüm yarile, zitülkus wa Godón elklaza ngabkan pama, da oyakwata pamkolpama zitül-koke pokodó koke bóktan kwarile wagó, wa kolae kla tónggapónórr. Wa inzan dümdüm yarile: Wa igó pam koke yarile igó, “Ka wata blaman kla wirri umulóla” akó nabe tolome adoat baile, akó wa büsai ngürsilüm bain pam koke yarile. Ó wa ngyepame gorrgorr koke baile akó zóngang gazirr pam koke yarile. Oya wirri ubi babul ki yarile mani azebóm. ⁸ A wa wata igó pam yarile, mogob pamkolpam tóba müótüdü nótó arrbúnda, akó [moboküpdü ubi] noane morroal tulmil tómbapónóm. Akó wa igó pam yarile, morroal gyagüpitótók tulmili, [dümdüm tonarre], Godón ilküpdü [kolkal] nótó ngyabenda, akó tóba ubi akó tórrmen nótó balngomólada. ⁹ Dómdóm, sos alngomól byarrmarr pama sab karrkukus ki emoalón ene amkoman umulbain bóktan oya ne ngarkwatódó umul inóp. Ene igósüm, wa sab ngibürr pamkolpam ia arüng bútan yarile dümdüm umulbain bóktane ibü mamóanóm. Akó nidi bóka bamgündako ibü büzazilüm igó, i dümdüm kokeako.

¹⁰ Ka ene poko igósidi bóktandóla, zitülkus ola abün darrem-darrem bóka bamgün pamkolpamako, gonggo akó küp-koke bóktan aman is, akó ngibürr kolpam nidi ilklió bülióndako. Kolaean idipako, nidi bóka bamgündako wagó, blamana Yesun nidi amkoman angundako, i paman [gyabi sopae singgalgón] gida ki mamóanórre.‡ ¹¹ Ibü tae piküp ninamke, zitülkus i abün darrpan-darrpan müótüdü dudu pamkolpam ibü susumüri kolae baidako abün-abün gyagüpitótók bóktane. Ene pamkolpamab susumüri kolae baidako, zitülkus i we kla umul baidako i koke ne kla ki umulbain kwarile. I barre igósüm umul baidako, büódan kwata mani azebóm. ¹² Módóga, ibü tibiób Krrit [wirri gyagüpitótók] pama ibükwata ngaen igó ini ne poko bóktanórr wagó, “Krritüm pamkolpam blaman tonarr obae tiz pamkolpamako, barngin-koke kolaean ume-kyamülako, akó i zógós isako akó barngin-koke alo isako.” ¹³ Ini bóktan wata amkomana. Da ma turrkrru, ini zitülkusdü ma sab ibü§ wirri arüngi nagnómke. Ene igósüm, i sab amkoman umulbain bóktan amkoman yangunórre ¹⁴ akó i sab myamem ene Zu obae ólpóepdó koke barite, ó amkoman bóktan nidi alzizi amaikdako tibióban gida bóktan pokodó. ¹⁵ Blaman elklaza kolkalako ibünkü Godón ilküpdü kolkal nidipko.* A kolaean pamkolpam nidipako akó Yesun amkoman koke nidi angundako, i ne kla tómbapóndako kolkal kokeako. Ibü gyagüpitótók dümdüm kokeako, akó ibüka büód babula kolae tonarr nóma tómbapóndako. ¹⁶ I go bóktandako wagó, i Godónbóka umulako, a ibü tórrmena ma inzan koke byalda. Ibü tórrmena byalda wagó, i ngazirrako, i Godón bóktan arrkrrum kokeako, akó ibü gaodó kokea morroal kla tómbapónóm.

* **1:6** Grrik bóktan oporan darrü küp módóga, müóran wata darrpan kol warile. † **1:6** Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrúna: ...oya olmalab amkoman bangun asi ki yarile Yesuka. **1:6** 1 Timoti 3:2-7 ‡ **1:10** Grrik bóktane ma inzan angrirrúna: ene nidipko paman gyabi sopae singgalgórrón nibióbko, a ibükwata igó bóktanda wa, Yesun amkoman bangun [Zu pamkolpam] nidi umulbain kwarilürr wa, blaman amkoman bangun pamkolpam i wata gyabi sopae singgalgón kwarile. § **1:13** ibü we pamkolpambóka apónda obae umulbain pam o obae umulbain pam nidi mamóandako. * **1:15** Obae umulbain pama igó bóktan kwarilürr wagó, Godón morroal ainüm wata ngibürr gida bóktan poko mamóan korale, inzan gida bóktan poko wa, ma koke ne kla elolo. I igó umulbain kwarilürr, inzan gida mamóande ma sab kolkal namulo. A ma ne kolkal nómadóla Godón ilküpdü, ma myamem ene gida bóktan poko mamóan-gu kolkal bainüm.

2

Mibü Ngyaben Ia Yarile Yesun Amkoman Angun Pamkolpampükü

¹ A mató, Taetus, sab ma umul bain namülünke amkoman umulbain bóktan ngarkwatódó.

² Byarrmarr pam umul bain namülünke, i piküpan ngyabenórre, morroal tulmil tómbapónórre pamkolpama ibü [morroal igósidi nangónórre], morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónórre, karrkukusi Godón amkoman yangunórre, amkoman [moboküpdü ubi] okaka izazinórre ngibürr pamkolpamdó, akó karrkukus bórrangnórre enana morroal ó müp tonarra nóma togoble.

³ Ene dadan ngarkwatódó byarrmarr kol umul bain namülünke, morroal tonarre piküpan ngyabenóm Godón amkoman mamóan kolzan; i ngibürr kolpamabkwata obae bóktane panzedó koke nüliónórre ó wirri ubi abün waen anón kolzan koke kwarile, da akó umul nyónórre morroal ne klamko. ⁴ Ene igósüm i küsil kol umul nyónórre ibü moboküpdü ubi asi yarile tibiób morwal akó olmaldó. ⁵ Akó umul nyónórre küsil kol morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónóm akó [kolka] ngyabenóm, metat müót morroal ngabkanóm, morroal tonarr korale, akó i tibiób morwalab tangdó korale. Küsil kola inzan tulmil tómbapónórre, igósüm darrü oloma sab kolaean bóktan koke bóktale Godón bóktanankwata.

⁶ Taetus, ma ene dadan ngarkwatódó küsil pam arüng bütalónke morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónóm blaman elklazadó. ⁷ Okaka byónke moba, ibü asenóm morroal laróga. Ma barngin-barngin-koke umul bailo, akó ma ne kla umul baidóla tómbapón namülünke. ⁸ Akó marü bóktan wata dümdüm ki koralón, pamkolpamab zitülkus babul yarile bóktan akon-gum. Ene igósüm, nidi bóka bamgündako sab büód ipüdórre, zitülkus ibü darrü kolae bóktan babula mibükwata.

⁹ Umul bain namülünke [leba zaget] kolpam, i wata tibiób wirri pamab balngomóldó korale blaman klamdó, wirri pam bagürwóman ngibtanóm, bóktan akon-gum ibüka, ¹⁰ akó ibükagab gómólgum. A tibiób okaka byónórre wa, ibü amkoman karrkukus moboküp korale tibiób wirri pamdó, igósüm i sab God mibü zidbain paman umulbain bóktan morroal obzek irre blaman kwata.

¹¹ Ma ene blaman elklaza umul bain namülünke, zitülkus Godón [gail tonarra] okaka tübyónürr, ene ne gail tonarra zidbain sidódürr blaman pamkolpamdó. ¹² Ene gail tonarra mibü igó poko umul byónda, mi piküp bairre igó tonarrdógab God koke ne tonarrdó ubi baidna akó ini tüpan kolae ubi tonarr. Akó ene gail tonarra mibü igó poko umul byónda wa, mi morroal gyagüpitótóke tulmil tómbapónórre akó dümdüm ngyabenórre akó we tonarr alngón koralo, God ne tonarrdó ubi baidna, ini errkya ngyaben tonarrdó. ¹³ Mizan ene kómal Ngürr akyandakla, mi ne Ngürrdü [gedlóngóm baidnakla], mi ene morroal tonarr tómbapónórre. Ene we ngürra Yesu Kerrison alkomól [wirri kómal zyóna] sab ugón okaka tübine. Yesu Kerriso mibü wirri God akó Zidbain Pama. ¹⁴ Yesu tóba bókyanórr mibü blaman kolaean tonarrdógab [aurdü amanóm] akó mibü bagulüm, igósüm mi tóbanan pamkolpamóm bairre, wirri ubi nidi bairre morroal kla tómbapónóm.

¹⁵ Ma sab ini kla umul bain namülünke blaman ene pamkolpam, arüng bütan namülünke, akó balngomól arüngi nagnómke. Marü wirri dümdüm asine inzan bóktanóm, da i sab marü tibiób kak amtyan-gu.

3

Mibü Ngyaben Ia Yarile Ngibürr Pamkolpampükü

¹ Yesun amkoman angun is sab ma ibü akó umul-umulan ngibtanke, i wata bwób singüldü pam akó wirri ngi pamab balngomóldó korale. I wata ibü bóktan azeb korale, ibü ubi wata asi korale morroal kla tómbapónóm, ² obae bóktan koke nüliónórre panzedó ngibürr olmalabkwata. I blaman tonarrdó wata paudüdü korale, ibü gyaur tonarr wata asi kwarile ngibürr pamkolpamdó, ó akó wata amkoman piküp ngyaben okaka izazinórre blaman pamkolpamdó.

³ Ma ibü ene kla tangbamtin namülünke ngambangólóm, zitülkus mi ta ngaen-gógópan inzan gonggoan akó arrkrru-koke kwarilnürü, akó mibü ilkió bülión koralórr kle-kle kwatódó tótókóm, akó mibü ini blaman darrpan-darrpan tüpan kolae ubi tonarra akó büban ubia ogyarr-ogyarr tolngomólnónóp. Mi mibiób ngyaben amkoman kolaedó aman koralnórró akó mibü gyagüp kolaea akrranda ngibürr pamkolpamab elklazadó. Pamkolpama mibü alzizi aman kwarilürr, zitülkus mi ngazirran elklaza tómbapón kwarilnürü akó mi mibiób darrem-darrem alzizi boman kwarilnürü. ⁴ A enana mi inzan pamkolpam kwarilnürü, God, mibü Zidbain Pam, oya morroal tonarr akó [moboküpdü ubi] nóma tómtyanórr, ⁵ wa mibü zid tinóp tóba gyauranme, a igó koke igó, mibü dümdüm elklaza tómbapónde. Wa mibü zid tinóp Godón Samu akyande, nótó tugulóp mibü kolae tonarr akó nótó tókyenóp mibü küsil arról akó küsil tonarre ngyabenóm. ⁶ God tóba Samu sekanórr dudu, mibü Zidbain Pam, Yesu Kerrisokama, ⁷ igósüm mi Godón olmalóm ki bairre, [ngarkwat-koke arróldó] nidi [gedlóngóm bairre], zitülkus God mibü [dümdüm tonarr] kolpam kuri tinóp tóbanan [gail tonarre].

⁸ Ini bóktanbarra wata amkoman bóktana. Akó ini pokodógab kürü ubi ma amkoman moboküpi bóktanke ola ini umulbain bóktan, igósüm, Godón nidi amkoman angundako, gyagüpitótók wata ola irrbürre tómbapónóm morroal ne elklazako. Blaman ini elklaza morroalako blaman pamkolpamdó akó ibü tangbamtindako. ⁹ A ma gonggo bóktan akó abalbobatalab ngi ne klamko wibalómórrón* gum bangón namülün, akó ongyaltongyal akó gidam† ongyal gum bangón namülün. Ma ini elklaza gum bangón namülün, zitülkus i koke tangbamtindako akó küp-kokeako. ¹⁰ Ne oloma arrgrratóda, oya arüng bóktan ekyanke piküp bainüm. Wa ne koke nóma arrkrrule, da akó arüng bóktan ekyanke. Wa akó koke nóma arrkrrule, da ma oya kak emtyanke. ¹¹ Ma ene kla tónggapónke, zitülkus ma umulóla inzan pama amkoman kwatódógab kuri byalünge akó wa kolae tonarrpüküma, ó wa tüób urdü tótók kwat kuri alóte.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹² Ka nóma zirrapono, ia Arrtimasón ó ta ia Tikikusün marüka, ma sab arüng kóbó ipadke tótókóm kürüka Nikopolis wirri basirrdü, zitülkus ka amkoman gyagüpitótók kuri esena güb melpal ola amanóm. ¹³ Arüng kóbó ipadke blaman elklaza tómbapónóm Zenasón, gida wirri umul pam, akó Apolosón tangamtinüm i nóma aurri. Ene igósüm, i gaadó ki namülam ma ne elklaza nüliño kwat-kwatóm. ¹⁴ Yesun amkoman angun pamkolpama Krritüm umul ki bainünüm gyagüpitótók arrbünüm tómbapónóm morroal ne elklazako, ngibürr elklaza-koke pamkolpam tangamtinüm ibü büban elklaza-e, igósidi i küp-koke koke ngyabenórre.

¹⁵ Blaman pamkolpam nidipko kankü, i marüka morroal yawal bóktan zir- rnapórre. Morroal yawal bóktan nókyenam Yesun amkoman angun pamkolpam ola, moboküpdü ubi nibióbe kibükamóm.

Ka tóredóla, Lodón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

* **3:9** abalbobatalab ngi ne klamko wibalómórrón, Mórrke-mórrke módóga: genealogy. Ini klama wa abalbobatalab wibalómórrón ngibóka apónda. Pamkolpama ne kla umul bainóp akó ne klambóka ongyaltongyal koralórr. † **3:9** gida wa aprrapórr Mosesón gida apónda. **3:12** Apostolab Tórrmen 19:29; 27:2; Kolosi 4:10; 2 Timoti 4:12; Pilimon 1:24 **3:13** Apostolab Tórrmen 18:24; 1 Korrint 16:12

Polón Peba Mórrag Pilimonka Ngaensingül Bóktan

Pilimon Yesun amkoman angun pam yarilürr, akó wa Kolosi wirri basirrdü ngyabelórr (Kolosi 4). Oya [leba zaget olom] asi yarilürr, oya ngi Onesimus. Onesimus busorr tóba wirri pamdógab ama Poldi baserri, tümün müötüdü* nóto ngyabelórr Rromóm. Poldi enezan ngyabenórri, wa Yesun amkoman angunüm ugón bainürr. Ini peba mórragdó, Pol Pilimonón amtinda Onesimusün alkomólóm tóba müötüdü akó oya morroal tonarre ngakanóm, zitülkus Onesimus wa errkya amkoman bangun pama. Pol wa ini peba mórrag Onesimusün tóba ekyanórr, Pilimonka ódódóm.

Pol ini peba mórrag Pilimonka tóbanankü koke wialómórr, a akó oya nis gódam nis, ibü ngi Apia akó Arrkipus. Apia ia aprrapórr Pilimonón kol kuri warilürr, akó Arrkipus aprrapórr ibü siman olom yarilürr.

Pol ini peba mórrag nóma wialómórr, wa aprrapórr darrü peba mórrag ta wialómórr Kolosi pamkolpamdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-3

B. Pol Godón eso ekyanórr Pilimonónkü akó tóre ekorr oyankü 1:4-7

C. Pol gyaur bóktan amtinda, Pilimonón Onesimusün morroal tonarre apadóm 1:8-22

D. Dómdóm alakón bóktan 1:23-25

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Pol, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka tümün müötüdümla, zitülkus ka Kerriso Yesun bóktan büdrratdóla. Timoti, mibü zoret, ta asine kürüka.

Pilimon, ka ini peba mórrag marüka wialómdóla. Ma kibü moboküpdü gódamla, akó ma Yesun zaget tómbapóndóla kizanamli. ² Apia, mibü bólbót, ka akó marüka wialómdóla. Arrkipus, ka akó marüka wialómdóla. Ma Yesun bóktan arüngi büdrratkü tótókdóla, kizanamli. Pilimon, ka akó wialómdóla mibü sos [zonaretaldó] kwób nidi bazendako marü müötüdü.

³ Ka tóredóla, sab [gail tonarr] akó paud asi ki yarilün yabüka, God mibü Abdógab akó Yesu Kerriso, mibü [Lod].

Pol Godón Eso Ekyanórr Pilimonónkü akó Tóre Ekorr Oyankü

⁴ Pilimon, ka tóre nóma bakodóla marünkü, ka blaman tonarr Godón wata eso akyandóla marünkü, ka ne Godón [ótókdóla]. ⁵ Ka Godón eso akyandóla, zitülkus ka arrkrrürü marü ne amkoman bangune Lod Yesuka, akó marü [moboküpdü ubi] asine blaman Godón pamkolpamdó. ⁶ Marü gómdamal bangun asine, ngibürr pamkolpampükü Yesun amkoman nidi angundako mazan angundóla. Ka tóre bakodóla ini gómdamal banguna sab zürük baine, marü umuldügab blaman morroal elklazabkwata God mibü ne kla gailda. Kürü ubi ini pokoa tómbapóne, igósüm pamkolpama sab Kerrison ngi wirri kwitüm emngyerre. ⁷ Akó darrü zitülkus módóga Godón eso akyanóm wa, ka kari bagürwóm kokela akó ma kürü kuri arüng kókyena, zitülkus marü moboküpdü ubi asine pamkolpamdó. Akó mató, kürü zonaret, ma Godón pamkolpamab moboküp kúsilzan kuri tinünüma.

Pol Gyaur Bóktan Amtinda, Pilimonón Onesimusün Morroal Tonarre Apadóm

* : Pol amkoman tümün müötüdü koke ngyabelórr, wa popa müötüdü ngyabelórr, sein sye-i amelórrón gazirr pamab tangdó (Apostolab Tórrmen 28:16, 30). **1:2** Kolosi 4:17

8-9 Ini zitülkUSDügab, Pilimon, ka marü arüangi amtindóla darrü kla tónggapónóm ma ne kla ki tónggapóna. Kürü dümdüm asine Kerrisokagab marü ayalóm ini kla tónggapónóm, a ka marü koke milo ini kla tónggapónóm. A ka ma marü amtindóla tónggapónóm, zitülkus marü moboküpdü ubi asine kürüka akó ngibürr Yesun amkoman angun pamkolpamdó. Ka, Pol, myangzanla, marü amtindóla tónggapónóm, akó ka errkya tümün müötüdümla Kerriso Yesun bóktananne. ¹⁰ Ka marü arüangi amtindóla kürü olom† Onesimusün tangamtinüm. Ka oya abóm bairrü, zitülkus Godkagab ka oya küsil arról ekyarró, ka tümün müötüdüzan namülnürrü sein sye-i amrókrrón. ¹¹ Ngaen-gógópan wa kolae tangbamtin-koke olom yarilürr marüka Pilimon, zitülkus wa marükagab busorr. Ini tonarr wa ma errkya morroal tangbamtin oloma‡ mibüka nizandó.

¹² Ka Onesimusün alkomóldóla marü mobaka, kürü wirri moboküpdü ubi noanka asine. ¹³ Kürü ubi oya amiógüma; wa kürüka ae yarile kürü tangamtinüm kürü zagetódó marü pabodó, ka tümün müötüdü inizanla sein sye-i amrókrrón, Yesu Kerrison [Morroal Bóktananne]. ¹⁴ A ka ma Onesimusün ae amiógüm kokela, kókóta ma ubi baino. Ma kürünkü laró morroal kla ne nóma tónggapono, ma tónggapó moba ubidü, a igó koke, marü kótó mila tónggapónóm. ¹⁵ Aprrapórr Godón ubi ngarkwatódó, Onesimus marükagab wirri kan yarilürr ngibürr melpalóm, igósüm wa sab mankü yarile metatómpükü. ¹⁶ Errkya wa [leba zaget pama], dakla ama wa morroalana popa leba zaget pamdógab, zitülkus wa errkya mibü ubi zonareta. Kürü wirri moboküpdü ubi oyakama, a marü wirrian moboküpdü ubi ma oyaka yarile kürükagabi. Marü moboküpdü ubi oyaka yarile, zitülkus wa marü leba zaget pama akó wa Lodón ngidü zonareta.

¹⁷ Da Pilimon, ma ne kürü nóma gyagüpi ódóddóla mi nizana darrpan ngarkwat zaget tómbapóndamli, Onesimus sab marüka nóma tolkomóle, ma oya sab morroal tonarre ipadke mobaka, ma kürü sab iazan ki küpüda. ¹⁸ Onesimus ne marü klekle nóma mangónórr akó marü darrem oyaka ne nóma yarile, ene kla marü sab kótó mókyeno. ¹⁹ Ini bóktan kótó, Pol, wialómdóla kólbanóm tange: “Ka sab marü darrem kla mókyeno, Onesimus marükagab laró ne nóma ipadórr.” Ma umulürrünla igó, ma mobaka küsil ngyaben esena, zitülkus marü kótó tangmamtirrü, da marü blaman búb a arról errkya kürüne. Ka marü akó umul-umulan ngitanóm kokela, zitülkus ma umulürrünla. § ²⁰ Anda kürü zonaret, gyaurka, ma kürünkü tólael ini kla, ka marü ne klamóm amtindóla, zitülkus mi nizana Lodón amkoman angundamli. Ma kürü moboküp küsilzan syó, zitülkus mi nizana Kerrison amkoman angundamli. ²¹ Ka ini peba mórrag wialómdóla marüka, amkoman karrkukusi angundi, ma sab tónggapono ka marü ne poko amtindóla. Ka umulóla ma wa sab dokyanan kla tómbapono, ka marü ne pokodógab amtindóla.

²² Pilimon, ka marü amtindóla akó darrü kla tónggapónóm kürünkü. Gyaurka, kürünkü gódaman marrgu tónggapó. Ka sab yenkü ngyabelo karianbóka, zitülkus ka kuri umul baina igó wa, mató akó marüka ne pamkolpamko, e tóredakla kürünkü. Akó ka kólba gyagüpitótók angrindóla, God sab yabü tóre arrkrrue ini tümün müöt amgatóm yabü basenóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

† **1:10** kürü olom: Onesimus amkoman tóbanan olom koke yarilürr, a wa igó olom yarilürr, zitülkus Pol wató tangamtinürr amkoman bangun pamóm bainürr. ‡ **1:11** tangbamtin olom: Onesimus oya küp módóga: tangbamtin olom. § **1:19** Polón ubi igó poko bóktanóma morroal tonarre wagó: Zitülkus Pilimonón búb a arról Polóne, Pilimon Polón koke ki yato-e darrem kla akyanóm, Onesimus ne kla ipadórr oyakagab.

²³ Epaprras, tümün müötüdü nóto ngyabenda kankü Kerriso Yesun bóktananne, morroal yawal bóktan zirrsapóne, Pilimon, marüka. ²⁴ Akó Mak, Erristarrkus, Demas, ó Luk, kankü zaget pam, i ta morroal yawal bóktan zirnapórre marüka.

²⁵ Ka tóredóla, Lod Yesu Kerrison gail tonarr asi ki yarilün marüka akó marüka ne pamkolpamko.

Wialómórrón Peba Mórrag Ibrru Pamkolpamdó Ngaensingül Bóktan

Mi taiwan umul-kókakla ini peba mórrag nóto wialómórr. Ngaensingül ne wata blakónórr, abün pamkolpama igó gyagüpi ogoblórr wamaka Pol wialómórr, a mi tai umul-kókakla. Mi ta akó umul-kókakla nólgab wialómórr. Aprrapórr pail 70 küsil nóma yarilürr Kerrison amtomól kakóm, singül kwata wialómórróna, zitülkus ene paildü [Godón Gyabi Müót] Zerrusalem wirri basirrdü kolae inóp.

Ibrru ne ngie, [Zu pamkolpamab] darrü ngia. Ini peba mórrag wialómórr ene Zu pamkolpamdó Kerrison amkoman angun pamkolpam nidi kwarilürr. Ngibürr ini Ibrru pamkolpama bólenóp Yesun mamóanóm, ama akó Zu pamkolpamab gida mamóanóm kain kwarilürr. We ngarkwatódó, wibalóm oloma ini peba mórrag wialómórr. Wa igó müsirrga ainda wa, Yesu wirriana [anerrudügab], Moses, akó [singüldü prrist]. Akó wa igó wialómóda, Yesun бүдүл wata amkoman darrpan kwat módóga kolae tonarr barrgonóm. Wa akó atang pamkolpam arüng бүтанда Yesun metat amkoman angunüm, enana ngibürr pamkolpama ibü müp alióndako.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan: God tóbtanórr tóba Olomdóma *1:1-4*
- B. Godón Olom wirriana anerrudügabi, da mi wata Godón bóktan arrkrru kwarilo, akó wa gaodóma mibü zid bainüm *1:5-2:18*
  1. Godón Olom wirriana anerrudügab *1:5-14*
  2. Mi tai arrkrru kwarilo God ne poko bóktanda *2:1-4*
  3. Godón Oloma pamakanóm bainürr mibü zid bainüm *2:5-18*
- C. Yesu wirriana Moseskagabi, da oya bóktan alzizi amaikgu, igósüm mi amkoman ngón bagón bwóbdü barrbuno *3:1-4:13*
  1. Yesu wirriana Moseskagabi *3:1-6*
  2. Yesun bóktan alzizi amaikgu *3:7-19*
  3. Amkoman ngón bagón Godón pamkolpamabkü *4:1-13*
- D. Singüldü Prrist Yesu *4:14-10:18*
  1. Yesu Kerriso Singüldü Wirrian Prrista *4:14-16*
  2. God Yesun mibü Singüldü Prristüm ingrinürr *5:1-10*
  3. Mi koke bólerre Yesun amkoman angunüm *5:11-6:12*
  4. God blaman tonarrdó tómbapónda, wa alkamül-koke bóktan ne kla angrinda *6:13-20*
  5. Prrist Melkizedek *7:1-10*
  6. Yesu Melkizedekzana *7:11-19*
  7. Singüldü Prrist, metat nóto nyabenda *7:20-28*
  8. Yesu küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan Singüldü Prrista *8:1-13*
- E. Kerriso kómal urdü agasil lara küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktandó *9:1-18*
  1. Tüpdü Godón gyabi Palae Müötüdü ótok kwat *9:1-10*
  2. Kerrison óe kómalana larab óedógabi *9:11-14*
  3. Kerrison бүдүла Godón küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan popadan syónürr *9:15-22*
  4. Kerriso tóba бүб gyaur klamzan idódürr kolae tonarr amanóm wata darrpanóm *9:23-28*
  5. Kerriso kómal urdü agasil lara *10:1-18*

- F. Mi metat amkoman bangun kwarilo, ngaen Godón kolpamzan, akó mi Godón dümdüm atan azeb kwarilo 10:19-12:29
1. Mi koke bólerre Kerrison amkoman angunüm 10:19-39
  2. Godón kolpam wirri amkoman bangun nidi okaka amzazil kwarilürr ngaen 11:1-40
  3. God dümdüm atanda tóba olmal 12:1-29
- G. Dómdóm arüng bóktan 13:1-19
- H. Dómdóm alakón bóktan 13:20-25

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan: God Tóptanórr Tóba Olomdóma

¹ Ngaen-ngaen, God mibü abalbobataldó tóptalórr [prropetódóma] abün-abün tonarrdó akó abün-abün kwata. ² A ini dómdóm ngürrdü, wa mibüka bóktanórr tóba Olomdóma, wa tüpdü nóma ngyabelórr. God oya ngaen ingrinürr blaman elklaza tóba-tóba bainüm dómdóm pokodó, akó ene oyakama yarilürr, wa pülpül akó tüp we tólnaelórr akó blaman elklaza ibüka ne klamko. ³ Godón [wirri kómal zyóna] oyaka ongang bapóna, akó wa wazana blaman kwata. Wa tomkompükü bóktanda, akó ini kwata wa blaman elklaza zürük amorranda. Wa kwat nóma tónggapónórr pamkolpamabkü, tibiób kolae tonarr barrgonóm, ene kakóm, wa Wirri Arüng Godón tutul tangdó mórranórr kwitüdü.* ⁴ Ene igó poko okaka amzazilda, God ma oya wirrian yónürr [anerrudügab]. Wata ene ngizane, God ne kla ekyanórr, ama wirriana ibü ngidügab.

Godón Olom Wirriana Anerrudügab

⁵ Mi umulakla Godón Olom wirriana anerrudügab, zitülkus God kokean bóktanórr tóba anerrudü, wa oyaka ne poko bóktanórr, tóba Wialómórrón Bóktanzan wialómórróna wagó,

“Ma kürü Olomla;

ini ngürr ka pamkolpam bómtiyandóla igó wagó, ka marü Aba.”

Akó wa kokean bóktanórr tóba anerrudü, wa Olomdó ne poko bóktanórr wagó,

“Ka sab oya Ab namulo,

ó wa sab kürü Olom yarile.”

⁶ Akó darrü poko, God tóba ngaen Olom† nóma zirrsapónórr ini tüpdü, wa bóktanórr wagó,

“Godón blaman anerrua sab oya ki [ótók] kwarilün.”

⁷ God go tóba anerrubóka nóma apóna, wa bóktanda wagó, “Wa ene anerru, tóba popa zaget pam, igó zirrbapóna wór akó ur ulitzan.” ⁸ A God go tóba Olombóka nóma apóna, wa bóktanda wagó,

“Godóe, ma sab metat-metat balngomól namulo Kingzan,

akó ma sab moba pamkolpam [dümdüm tonarre] balngomól namulo.

⁹ Marü ubi yarilürr, dümdüm tonarr ne klamko, akó ma alzizi aman namülnürrü gida ngarkwatódó koke ne kla kwarilürr.

We ngarkwatódó, God, marü God marü we müngrinürr wirri ngi bainüm moba kamdaldógab; wa marü müngrinürr akó bagürwóman ngimtanórr.”

¹⁰ Akó God ta bóktanórr, tóba Bukdüzan wialómórróna, wagó,

“Ngaen bwób zitüldü, mató [Lod], ma tüp we tónggapórró,

akó ene mató namülnürrü, pülpül nótó tónggapónórr.

¹¹ I sab blakóni, a ma sab metat namulo;

i sab blamana praka bairre, mórrkenyórr pokoazan kaina.

* **1:3** tutul tangdó mórranórr, oya küp módóga: wirri pabo ipadórr. **1:5** Wórr Peba 2:7 **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Krronikol 17:13 † **1:6** ngaen olom: Ene tonarrdó ngaen olom wirrian yarilürr oya zoretaldógabi. **1:7** Wórr Peba 104:4 **1:9** Wórr Peba 45:6, 7

12 Ma sab igó nórrngómónómo, wamaka ma tumum mórrkenyórr arrngamla, ma sab igó simbrutnünümo, wamaka pama ngaep mórrkenyórr poko aninda ama küsil poko batenda.

A ma wata metat enezanla,
akó marü arróla sab kokean blakóne.”

13 God darrü anerrudü kokean bóktanórr igó,
“Ma ae mórra, kürü tutul tangdó,

kókó sab marüka nidi bóka bamgündako,

ka sab ibü inzan ninünümo, marü wapór nisab ngón ngagón klamóm.”‡

14 Da anerru ia tai larógako? I samuako, Godónkü nidi zagetódako, akó ibü wató zirrtapónóp ene pamkolpamdó, sab nibiób zid nirre, ibü tangbamtinüm.

2

Mi Tai Arrkrru Kwarilo God Ne Poko Bóktanda

1 We ngarkwatódó, mi umul-umul kwarilo ene bóktandó gyagüpi tótókóm, mi ne kla barrkrrurrü, igósüm mi sab apól kwat koke bómtyerre akó ene bóktanankwata koke imrükrre. 2 Ene gidan bóktan, anerrua ne kla tókyenóp, tai amkoman yarilürr, akó darrü oloma gida nótó amgün yarilürr ó gida koke nótó mamóan yarilürr, wata ngarkwatódó [kolaeen darrem] apad yarilürr. 3 Da mi ia gyagüpi tótókdakla mi gaodómakla Godón ngürsildügab kyab kórzyónüm, mi ne nóma ngómkó emkórre igó bóktanankwata, God ne bóktan tókyenóp kómal zidbainankwata? Koke, amkoman kokean! Lod ngaen-gógópan mibü tüób tüzazilóp ini zidbain bóktanankwata, akó oyakagab nidi barrkrrurr, mibü tüzazilóp wagó, ene amkoman pooka. 4 Ene dadan tonarrdó God ta mibüka pupo syónürr igó poko wagó, ene bóktan amkomana. Wa ene kla pupo syónürr [wirri tulmili], [asen-koke tórrmene], akó abün-abün [arüng tonarre]. Akó wa ene kla pupo syónürr wazan tóba Samu arrgrratórr oya ubi ngarkwatódó.

Godón Oloma Pamakanóm Bainürr Mibü Zid Bainüm

5 Ene anerru koke kwarilürr God nibiób alangórr, ene ne küsil tüpa tótókda, oya alngomólóm, ki ne tüpbóka apóndakla. 6 A darrü pokodó Godón Wibalómórrón Bóktandó wialómórróna, darrü oloma igó bóktan karrkukus ainda wagó,
“Ma wirrila, pam wata karia. Da ma gyagüpbarr iadela oyakwata?

Ma popa olom neme ngakandóla?

7 Ma oya karibóka tüpana* tónggapórró anerrudügab tugupurr tonarróm.

A ma oya ngi wirri kwitüm emngyelórró akó wirri ngi aterró kingzan.

8 Ma blaman kla oya tangdó irrbürrü, ma ne kla tómbapórró.”

Da módóga, God blaman kla paman tangdó nóma irrbünürr, darrü kla babul yarilürr, wa oya tangdó koke ne kla ingrinürr. A errkya ini tonarrdó, mi umulakla igó, pama blaman kla tangdó amarru küsila. 9 A mi umulakla Yesunbóka, God noan karianbóka tüpana tónggapónórr anerrudügab tugupurr tonarróm. Mi umulakla God oya ngi wirri kwitüm emngyelórr akó wirri ngi atenórr kingzan, zitülkus wa azid aengórr akó nurrótókórr. Ini klama tómbapónórr, igósüm wa ki nurrótóke blaman pamkolpamabkü Godón [gail tonarrdógabi]. 10 Ene dümdüm kla yarilürr, igó wa, God, blaman kla nótó tómbapónórr tóbankü, Yesun [dudu kómal] ki ine abün olmal amarrum tóbaka, oya [wirri kómal zyón bwóbdü]. Yesu azid ki aenge, igósüm God oya dudu kómal ki ine. Ini kwata Yesu singül kwata pamóm bainürr, gaodó nótó yarilürr pamkolpam zid bainüm.

1:12 Wórr Peba 102:25-27 ‡ 1:13 Ini bóktanán küp módóga: marüka bóka bamgün is nidipko, ka sab blaman [ut-ut ninünümo] marünkü. 1:13 Wórr Peba 110:1 * 2:7 karibóka tüpana, oya küp módóga: wa wata kariana anerrudügabi. 2:8 Wórr Peba 8:4-6

11 Yesu pamkolpam [kolkal aında akó tibi-tibi amanda Godónkü]. Yesu akó ene pamkolpam, ibü wata darrpan Aba. We zitülkusdü, Yesu büöd kokea ene pamkolpam zoretalbóka ngiblianóm. 12 Wa bóktanda Godka wagó,

“Ka sab kólba zoretal nüzazilnümo ma amkoman wirrianla.

Ka sab marü pamkolpamab kwób bazendó nóma namulo, ka wórr búngyal namulo marü agürüm.”

13 Wa ta akó bóktanda wagó,

“Ka sab Godón amkoman yangulo akó oyaka ngambangólólo.”

Akó wa ta akó bóktanda wagó,

“Ka inamüla, akó kankü we olmalako, God kürü ne kla küliónürr.”

14 We ngarkwatódó, wa ta akó pamakanóm bainürr wata ene olmalzan, zitülkus ibü pamakan búbako. Wa pamakanóm bainürr, igósüm wa nóma nurrótókórr, wa sab gaodó yarile [debólan] бүдүл alngomól arüng kulainüm. 15 Akó wa igósidi gaodó yarilürr ene pamkolpam ausüm, [leba zaget] iszan ngyaben nidi koralórr, zitülkus i gum kwarilürr nurrbarinüm. 16 Yesu pamakanóm bainürr zitülkus, taiwan ngakande, wa anerru tangbamtinüm koke tamórr, a wa Eibrra-amón olmalbobatal tangbamtinüm tamórr. 17 Da ini zitülkusdü, darrü kwat babul yarilürr Yesünkü:

wa tóba zoretalzan bainürr blaman kwata. Ene igósüm, wa gyaur-gyaur [singüldü prristüm] ki baine, nótó tómbapónnda wa ne poko bóktanórr tómbapónóm, Godónkü zaget tónggapónnde, kwat alótóm Godka pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm. 18 Zitülkus Yesu tüób azid aengórr, [satania] oya nóma alngomólóm kain yarilürr kolae tonarr tómbapónóm, wa gaodóma pamkolpam tangbamtinüm, satania ibü nóma balngomólóm kainda kolae tonarr tómbapónóm.

3

Yesu Wirriana Moseskagabi

1 Da módóga, [zonaretal], e yabi-yabi amarrón nidipakla, akó God darrpanóm nibiób ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm, yabiób gyagüpitótók Yesuka irrbünam. Wa ene [Apostola], akó ene Singüldü Prrista, mi ne olombóka apóndakla igó, mi amkoman angundakla. 2 God oya ingrinürr, akó Yesu tónggapónórr God oya ne zaget ekyanórr, wata Moseszan* zaget tómbapón yarilürr blaman Godón pamkolpamdó, God oya ne zaget iliónürr. 3 God ma gyagüpi wamórr wagó, pamkolpama Yesun ngi wirri kwitüm ki emngyelnoerre Moseskagab, wamaka pamkolpama müót ael olom wirri ngi atendako ene müótüdügabi. 4 Zitülkus módóga, blaman müótan darrü olom asine, nótó aelda. A God ma we oloma, blaman kla nótó balmelórr. 5 Ene amkoman poko yarilürr igó wagó, Moses zaget tómbapón yarilürr blaman Godón pamkolpamdó, God oya ne zaget iliónürr, zaget olomazan. Inzan zagetóde, wa pupo syólürr igó elklazabkwata, God sab ugórr ne poko tóptale. 6 A Kerriso ma tónggapónórr God oya ne zaget ekyanórr, Godón pamkolpam balngomólde, siman olomazan tómbapónnda oya Aba oya ne zaget ekyanórr. Godón pamkolpam mi módógakla, mi blaman, amkoman bangun pamkolpamakla, mibü ne metat gum-babul nóma yarile akó mi ne metat nóma [gedlóngóm bain] kwarilo karrkukus moboküpi, God sab ne kla tónggapóne.

Yesun Bóktan Alzizi Amaikgu

7 We ngarkwatódó, wata Godón Samuazan bóktanda, Godón Wibalómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó,

2:12 Wórr Peba 22:22   2:13 Aesaya 8:17   2:13 Aesaya 8:18   * 3:2 Moses ene olom yarilürr, Isrrael pamkolpam nótó yusürr Izipt kantrridügabi ama Keinan tüpdü amarrum. Ma ini póep etangke Ngaep Bukdü, Bazeb Tonarr 2dügabi kókó Duterronomi 34.

“Errkya, e noma arrkrrudakla God ne poko bóktanda,

⁸ wirri-singül bain-gu,

yabü abalbobatalazan kainóp i kankü noma bóka bamgün kwarilürr,
ene tonarrdó, i kürü noma apók† kwarilürr, [ngüin-keke bwóbdü].

⁹ Ene ola yarilürr, ene ngüin-keke bwóbdü, yabü abalbobatala kürü wirrianbóka ne apók kwarilürr,

enana i kürü kósenóp, ka ne morroal kla tómbapón namülnürrü 40 pailüm ibünkü.

¹⁰ We ngarkwatódó, ka inkü ngürsil namülnürrü, ene Isrrael pamkolpam, ene tonarrdó nidi ngyaben kwarilürr.

Da ka we bóktarró kólbabóka kagó, ‘Ibü ubi wata metat tibiób ubi kwata tótókóma,

akó i bangóndako ka ne poko tómbapónóm byaldóla.’

¹¹ Ka ngürsil namülnürrü, da ka igó [arüng alkamül-keke bóktan] tónggapórró kagó: ‘I sab kürü ngón bagón bwóbdü kekean barrbüne ngón bagónóm.’ ”

¹² Zonaretal, e ta umul-umul kwarilün igó, darrü olom babula noan moboküp kolaeana akó Yesun amkoman keke nótó angunda tóba moboküpdü, akó tóba kak igósidi nótó amtyanda arról Godka. ¹³ A e yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün blaman ngürrzan wa inizane, ene Godón Wialómórrón Bóktana enezan ngilianda wagó, “Errkya”. E yabiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilün, igósüm darrü oloma yabü aodó kolae tonarr keke ki ok ine tóba ilklió büliónüm, akó wirri-singül keke baine. ¹⁴ E wirri-singül keke bairre, zitülkus mi gómdamal kuri bangurre Kerrisonkü, mi ne amkoman arüangi noma bangun kwarilo, tai kókó arróla blakón bwóbdü, wata mizan kainóp mi amkoman bangunüm noma bainóp. ¹⁵ Wata ka errkyadanzan wialómdóla, Godón Wibalómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó, “Errkya, e noma arrkrrudakla God ne poko bóktanda

wirri-singül bain-gu,

yabü abalbobatalazan kainóp i kankü noma bóka bamgün kwarilürr.”

¹⁶ Ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, Godón tae bómgól nidi barrkrrurr amakó oyaka bóka bamgün kwarilürr? Ia blaman idi keke kwarilürr, Moses Izipt kantrridügabi nibiób yusürr? ¹⁷ Akó ene pamkolpam ia nidi kwarilürr, God ngürsil nibióbka yarilürr 40 pailüm? Ia idi keke kwarilürr, kolae tonarr nidi tómbapón kwarilürr, ene nidi nurrbarinürr akó nibiób büb murua tübyónürr ngüin-keke bwóbdü? ¹⁸ Akó ia nidi kwarilürr, God arüng alkamül-keke bóktan nibiób nókyenóp wagó, “I sab kürü ngón bagón bwóbdü keke barrbüne?” Ia idi keke kwarilürr, oya bóktan keke nidi arrkrru kwarilürr? ¹⁹ Da mi kuri eserre wagó, i gaodó keke kwarilürr barrbünüm ene bwóbdü, zitülkus i Godón amkoman keke angun kwarilürr.

4

Amkoman Ngón Bagón Godón Pamkolpamabkü

¹ We ngarkwatódó, ene poko ngakande, Godón ene [alkamül-keke bóktan] asine igó, mi sab ene ngón bagón bwóbdü barrbuno, mi wata tai umul-umul kwarilo igó poko asen-gum, darrü sab kakota keke amgütrre. ² Mi ta ene [Morroal Bóktan] barrkrrurrü, mibüka ne poko büdrrat kwarilürr, wata ene Isrrael isazan kainóp. A i ne bóktan barrkrrurr ibü kekean tangnamtinóp, zitülkus i amkoman keke yangunóp,

† **3:8** i kürü noma apók kwarilürr, küp módóga: I murrum akó murrkurr bókran kwarilürr, zitülkus i amkoman keke angun kwarilürr wagó, God gaodó yarilürr ibü ngabkanóm. Akó i ta murrum akó murrkurr bókran kwarilürr kókó God ngürsilüm bainürr, da i oya zao-zao tonarr apók kwarilürr. **3:10** Bótang Peba 13; 14; Duterronomi 1:19-40 **3:11** Duterronomi 1:34-36 **3:11** Wórr Peba 95:7-11 **3:15** Wórr Peba 97:7, 8 **3:17** Bótang Peba 14:1-35

ngibürrazan amkoman nidi yangunóp i ne poko barrkrrurr. ³ Mi, nidi amkoman bangun kwarilnürü, mi igósidi Godón ngón bagón bwóbdü barrbündakla. A amkoman bangun-koke Isrrael pamkolpamabkwata God bóktanórr wagó, “Ka ngürsil namülnürü, da ka igó [arüng alkamül-koke bóktan] tónggapórró kagó: ‘I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne.’ ”

Wa ini poko bóktanórr, enana wa tóba zaget* elakónórr akó ngón bagón bwób ingrinürr. Ene tonarrdógabi wa pamkolpam ok ninóp ene ngón bagón bwóbdü barrbünüm. ⁴ Zitülkus módóga, darrü pokodó Godón Wibalómórrón Bóktandó wialómórróna ⁷ ngim ngürrankwata wagó: “Da ⁷ ngim ngürrdü, wa ngón ngagónórr tóba blaman zagetódógab.” ⁵ A akó, ene Godón Wibalómórrón Bóktanán atang opor pupairrüna kwitana, God bóktanórr wagó,

“I sab kürü ngón bagón bwóbdü kokean barrbüne ngón bagónóm.”

⁶ Da ene wata gaodóma, ngibürr pamkolpama barrbünüm Godón ngón bagón bwób. A ene Morroal Bóktan ngón bagón bwóbankwata nidi barrkrrurr, nibióbka büdrrat kwarilürr ngaen, i ngón bagón bwóbdü koke barrbünóp, zitülkus i Godón bóktan koke arrkruóp. ⁷ We ngarkwatódó, God akó darrü ngürr ingrinürr, wa igó ne ngilianórr wagó, “Errkya.” Abün paila bobrralórr, wa ugón [Deibidkama] tóbtanórr *Wórr Pebadó* nóma wialómórr, wata kasan wialómórró ini peba mórragdó wagó, “Errkya, e nóma arrkrrudakla God ne poko bóktanda, wirri-singül bain-gu.”

⁸ Zosyua† Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-koke bóktan nókyenóp. A mi umulakla igó, ene tüp amkoman ngón bagón bwób koke yarilürr. Ene tüp ne amkoman ngón bagón bwób nóma ki yarile, da God ene kakóm, koke ki tóbtanórr Deibidkama akó darrü ngürrankwata. ⁹ Da olgabi, God ama [Sabad] ngürr elkomólórr ngón bagónóm tóba pamkolpamabkü, ¹⁰ zitülkus nadü oloma kuri bangrine Godón ngón bagón bwóbdü, wa ta ngón ngagónnda tóba zaget tómbapóndógab, wata Godzan ngón ngagólórr tüp akó pülpül tómbapón zagetódógab. ¹¹ Da mi wirri arüng apad kwarilo ene ngón bagón bwóbdü barrbünüm, igósüm darrü olom babul yarile Godón bóktan koke nótó arrkrruda Isrrael pamkolpamazan, akó balóke Godkagabi.

¹² Mi wirri arüngi apad kwarilo, zitülkus Godón bóktan arróla akó tomkompükü zagetóda. Wa zirrana nizan kwata zirrapórrón turrikdügab, akó mibü aumana gyagüpitótók pupo baina, zitülkus wa alam koke bangrinda igó, wa auma büb murr akó samu syórr angónnda, wamaka turrika kwók akó susümüri singgalgónnda. Inzan Godón bóktana we kla panzedó amanda, paman gyagüpitótókdó ne klame. Wa we elklaza zaz baina, moboküpa ne kla gyagüpi amanda akó ne klamóm ubi baina. ¹³ God basenda blaman darrpan-darrpan elklaza, wa ne kla tómbapónórr. Darrü kla babula anikürrün akó blaman kla panzedómako oya ilküpdü, akó ene watóke wata mi noanka pupo bain kwarilo, mi ne kla tómbapóndakla.

Yesu Kerriso Wirrian Singüldü Prrista

¹⁴ Da mi karrkukus emorre mi ne amkoman bangunbóka apóndakla, zitülkus mibü wirrian Singüldü Prrist asine, Yesu, Godón Olom, Godka nótó alkomólórr pülpüdüma. ¹⁵ Mi amkoman bangun karrkukus emorre, zitülkus mibü Singüldü Prrist asine, gaodó nótóke mibü tai bómzyatóm igó, mi nabe kaindakla kolae tonarr tómbapón bóleanóm. Wa gaodóma, zitülkus satania oya alngomólóm kain yarilürr

4:3 Wórr Peba 95:11 * **4:3** zaget: Ene zaget módóga, tüp a pülpül akó blaman elklaza tómbapón. **4:4** Bwób Zitül 2:2 **4:5** Wórr Peba 95:11 **4:7** Wórr Peba 95:7-8 † **4:8** Zosyua Mosesón pabo wató ipadórr Isrrael pamkolpam balngomólóm, Moses nóma nurrótókkórr. Wa Isrrael pamkolpam ene tüpdü imarrurr, God ne alkamül-koke bóktan nókyenóp. (Zosyua 1) **4:10** Bwób Zitül 2:2

kolae tonarr tómbapónóm blaman kwata wata mizan, a wata we pokoa, wa kolae tonarr koke tónggapónórr. ¹⁶ We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngorram ainüm gumkoke, mibü [gail tonarr] king nótoke. Mi oya ngorram irre, igósüm wa sab gail tonarr yarile mibüka, akó mibü morroal tonarre ngabkan yarile mibü tangbamtinüm, mi tangbamtin nóma amkündakla.

5

God Yesun Mibü Singüldü Prristüm Ingrinürr

¹ God blaman singüldü prrist pamkolpamdógabi aleanda. Wa oya igósüm angrinda, Godónkü zagetóm pamkolpamab ngidü, [gyaur kla] akó [urdü amsel lar] amarrum Godka kolae tonarr barrgonóm. ² Wa gaodóma pamkolpam gyaur tonarre ngabkanóm, umul-kók akó apól kwat bómtýarrón nidipko, zitülkus wa tüób ta kolae tonarra angorearróna. ³ Ene zitülküsü, wa ta gyaur kla amarruda [alta] kwitüdü amselóm tóba kolae tonarrabkü, wata pamkolpamabzan kolae tonarrabkü.

⁴ Darrü oloma wirri ngi tebe koke batenda singüldü prristüm bainüm. A oya God wató ngyaunda, wata wa Erronónzan* ngyaunürr singüldü prristüm bainüm. ⁵ Da Kerriso ta wirri ngi tebe koke batenórr singüldü prristüm bainüm. A God oya wató ingrinürr, wa oyaka nóma bóktanórr, tóba Wialómórrón Bóktandózan wialómórróna wagó,

“Ma kürü Olomla;

ini ngürr ka pamkolpam bómtýandóla igó wagó, ka marü Abla.”

⁶ Akó darrü pokodó tóba Wibalómórrón Bóktandó God igó bóktanórr wagó,

“Ma metat [prristla],

wata Melkizedekzan† yarilürr.”

⁷ Yesu ini tüpdü nóma ngyaben yarilürr, wa wirri arüngi tóre bako yarilürr Godka arrat-arrat yón akó yarmurpükü. Wa Godka tóre bako yarilürr, gaodó nóto yarilürr oya zid ainüm бүдүлдүгаб. Akó wa oya tóre arrkrrurr, zitülkus wa Godón gum-gum [ótók] yarilürr, akó ubi bainürr tónggapónóm God oya ne kla yalórr tónggapónóm. ⁸ Wa darrü-darrü azid aengdóma tótók yarilürr, akó ini kwata wa umul bain yarilürr Godón bóktan arrkrrum, enana wa Godón Olom yarilürr. ⁹ Wa blaman elklazadó nóma bórrgrratórr akó pupainürr wagó, wa [dudu kómal] yarilürr, wa gaodó yarilürr ngarkwat-koke zidbain ódódóm blaman isdü, oya bóktan nidi arrkrrudako. ¹⁰ Akó God oya wató ingrinürr singüldü prristüm bainüm wata Melkizedekzan.

Mi Koke Bólerre Yesun Amkoman Angunüm

¹¹ Kibü wa abün elklazako ini bóktanankwata ikiküm, a ma müpa yabüka tai müsirrga ainüm, zitülkus e kari zaorrón kokeakla umul bainüm. ¹² Ene amkoman, ini tonarrdó, e ma umulbain is yaib ki kwarila, a darrü oloma akó yabü wata umul bain yarile ene zitülkus umulbain bóktan Godón bóktanankwata. E gabal olmalzanakla, kya wata ngómdü duduakla, a aloan kla wa koke! ¹³ Darrü olom ne wata gab olomzan nótoke, ngómdü, [dümdüm tonarr] umulbain bóktanbóka umul-kóka. ¹⁴ A wirri umul apadórrón pamkolpama aloan kla alodako, metat nidi bütanindako akó tibiób nidi umul baidako, igó poko umul bainüm, morroal laróga ó kolae laróga.

5:3 Lebitikus 9:7 * **5:4** Erron Mosesón naret yarilürr (Bazeb Tonarr 7:1). Wa ngaen-gógópan singüldü prrist yarilürr (Bazeb Tonarr 28:1-3). **5:4** Bazeb Tonarr 28-29; Lebitikus 8-9 † **5:6** Melkizedek Salem wirri basirran king yarilürr akó wa dakla Wirri Kwitüm Godka prrist yarilürr. Melkizedek Eibrra-amka okaka tübyónürr. (Bwób Zitül 14:18-20) **5:6** Wórr Peba 110:4

6

¹ We ngarkwatódó, mi zitülkus umulbain bóktan Kerrisonkwata myamem koke apón kwarilo, akó wirri umul apadórrón pamkolpamóm bairre. Mi metat koke umul bain kwarilo ene zitülkus umulbain bóktan igókwata: ene tórrmendógabi alüng, wata бүдүл kwatódó ne klama balngomóldako, akó amkoman bangun Godka, ² [baptaes bain], pamkolpamab singüldü tang amel, nurrbarirrün pamkolpam arsin, akó ngarkwat-koke zaz bain. ³ Mi sab myamem enekwata koke umul bain kwarilo, akó wirri umul apadórrón pamkolpamóm bairre, God ne mibü nóma ok tirre.

⁴ Ka ene poko bóktóna, zitülkus pamkolpam asiko, Godón zyóndü nidi kwarilürr ngibürr tonarrdó, akó oya amkoman bóktan ipüdóp. Ne [gyaur klama] tamórr kwitüdügab, ibü morroalan kla yarilürr, akó i Godón Samu ipüdóp. ⁵ I esenóp Godón bóktan morroala, akó i kari-karibóka kuri apókrre sab ne [arüng tonarra] tame ugórr. ⁶ Inzan pamkolpama ne nóma gorrgon bapórrre Godkagabi, gaodó kokea ibü akó akonóm kolae tonarrdógabi, zitülkus ene inzana, wamaka i akó arükdako Godón Olom tibi amngyelóm krrosdó akó i panzedó büöd ódóddako oyaka.

⁷ Ngibürr pamkolpam morroal түpzanako akó ngibürr kolae түpzanako. Morroal түp inzana: ngupa kari küör ne amilda, akó ene түpa ngup nae ausda akó olgabi morroal abül alngumilda ene түp pamabkü. God ene түp bles aında. ⁸ A kolae түp inzana: ene түpa tórez-tórez syepor akó tanggel opopor alngumilda, akó olgabi darrü küp babula ene түpan. God ene түp amórr kari pokoa, akó dómdóm pokodó sab setóne.

⁹ Kürü moboküp gómdamal, ki yabüka inzan bóktandakla, a ki igó amkoman karrkukusi angundakla, e kekam ngyabendakla ngibürr pamkolpamdógab Godkagabi nidi gorrgon bapórrre. Ki akó igó angundakla, e we elklaza tómbapóndakla, igó ne poko okaka amzazilda wa, e zid bairrúnakla. ¹⁰ God darrpan zarre kokea; oya sab koke bamrüke, e ne zaget tómbapón kwarilnürü. Oya akó sab koke bamrüke, e ia okaka büzazinürü igó, yabü [moboküpdü ubi] oyaka kwarilürr, ezan oya pamkolpam tangnamtinóp akó metat tangbamtindakla. ¹¹ Kibü ubi igósüma, e blamana sab ini dadan poko wirri arüngi olngolo, kókó yabü arróla blakórrre. Ene igósüm, e sab ene elklaza wazeblo, e Godkagabi ne klamóm [gedlóngóm baindakla]. ¹² Kibü ubi kokea, e zógós koke kwarilo, ama ene pamkolpamdógab tikó apad kwarilo, Godón nidi amkoman angundako akó piküpan karrkukus nidi bórrangdako. Olgabi i azebdko God ibü [alkamül-koke bóktan] ne kla nókyenóp.

God Blaman Tonarrdó Tómbapónnda, Wa Alkamül-koke Bóktan Ne Kla Angrinda

¹³ God Eibrra-amka* alkamül-koke bóktan nóma ingrinürr, wa ene alkamül-koke bóktan tóba ngidü arüng ekyanórr, zitülkus darrü olom babul yarilürr, wirrian nótó yarilürr tóbakagab.† ¹⁴ God ene alkamül-koke bóktan nóma tónggapónórr, wa igó bóktanórr wagó, “Ka sab marü amkoman bles mino akó marü abün olmalbobatal mülino.” ¹⁵ Da Eibrra-am ene kakóm, Godón abün pailüm piküpan akyan yarilürr, kókó wa ipadórr oya God alkamül-koke bóktan ne klamóm tónggapónórr.

¹⁶ Pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan arüng akyandako darrü oloman ngidü wirrian nótóke tibióbkagabi. Akó ene [arüng alkamül-koke bóktan] we kla okaka amzazilda, i sab tónggapórrre i ne poko bóktandako, akó ene bóktana blaman ongyal piküp aında. ¹⁷ God oya alkamül-koke bóktan arüng ekyanórr, zitülkus oya ubi tai okaka amzazilüm yarilürr ibüka, wa alkamül-koke bóktan nibiób nókyenóp, igó

* **6:13** Eibrra-am [Zu pamkolpamab] abbat yarilürr. † **6:13** Ene tonarrdó pamkolpama ibü alkamül-koke bóktan zürük ekyenóp darrü oloman ngidü, wirrian nótó yarilürr tibióbkagabi. Küp módóga, ene pama ibü ki kolae nirre, i ne ibü alkamül-koke bóktan nóma ki amgürre. **6:14** Bwób Zitül 22:16-17

wagó, wa sab tóba bókam bagósórrón bóktan koke nalüngerre. ¹⁸ God oya alkamül-koke bóktan arüing ekyanórr mibü arüing bütanóm. God gaodó kokea tiz agósóm, wa alkamül-koke bóktan ó arüing alkamül-koke bóktan nóma tómbapónda. Darrü olom gaodó kokea ini nizan kla alüngüm. Godón ubi mibü wirri arüing bütanóma, oyaka nidi sipsuóp zid bainüm, metat gedlóngóm bainüm wa ne elklaza irrbünürr mibü obzek kwata. ¹⁹ Mi ene elklazam metat nóma gedlóngóm baidakla, mi karrkukus bórrangdakla akó zidakla, wamaka but darrpan pokodó zid airrüna oya angka-anme. Mibü amkoman banguna tai bangrinda ene aumana Amkoman Gyabian Bwóbdü, [Godón Gyabi Müótüdü] wirri adrratórrón mórrkenyórr‡ kakota. ²⁰ Ini we bwóba, Yesu nóla bangrinürr singül kwata, mibü ngidü. Wa metat Singüldü Prrist kuri bainürr wata Melkizedekzan.

7

Prrist Melkizedek

¹ Melkizedek Salem* wirri basirran king yarilürr. Wa dakla Wirri Kwitüm Godón prrist yarilürr. Eibrra-amón ene tokom king memokan [ut-ut bain] kakóm, Melkizedek oya ugón semrranórr, da Melkizedek oya bles yónürr. ² Olgabi Eibrra-am blaman elklazadógab [wantent] Melkizedekón ekyanórr, wa ne elklaza yazebórr ene tokom kingdügab.† Ngaen-gógópan ene ngi Melkizedek, oya küp módóga: “[dümdüm tonarr] king”. Oya ta dakla “Salem king”-bóka ngilianónóp, da oya küp módóga: “paud king”. ³ Mi oya ab, aip, akó abalbobatal umul-kókakla. Mi ta umul-kókakla oya amtómól poko akó wa nóma nurrótókórr. We ngarkwatódó, wa wata metat prrista, Godón Siman Olomzan.

⁴ Gyagüpi amónam ia wirri pam yarilürr ini olom: Eibrra-am mibü ngaen-gógópan abbobat, oya wantent ekyanórr, wa gazirrdi ne kla dakasurr! ⁵ Mosesón gida-a ma igó arüingi bóktanda wagó, Libaen‡ olmalbobatala, prrist nidi bainóp, i wantent ki dakain kwarile ibü zaget darrem klamzan Isrrael pamkolpamdógab, enana i zonaretalpükü kwarilürr akó i ta Eibrra-amkagabi kwarilürr, ibü abbobat. ⁶ Ini pam, Melkizedek, wa Libae zitüldügab ta koke tamórr, a wa ma wantent ipadórr Eibrra-amkagab, da wa Eibrra-amón we bles yónürr, Godón [alkamül-koke bóktan] nótó ipadórr. ⁷ Darrü oloma koke yalpine igó wa, ene kari ngi olom we oloma bles ainda wirri ngi noane. We ngarkwatódó, mi umulakla Melkizedek wirria Eibrra-amkagabi.

⁸ Prristankwata, Libaekagab nidipko, wantent nidi dakaindako, i popa pamako nidi nurrbarindako. A Melkizedekónkwata, wantent nótó dakain yarilürr, arróla, Godón Wibalómórrón Bóktanazan bóktanda. ⁹⁻¹⁰ Libaen olmalbobatal wantent dakaindako. Libae Eibrra-amón bobat yarilürr. Wa amtómól küsil yarilürr, Melkizedek Eibrra-amdi nóma baserri, da mi gaodómakla inzan bóktanóm wagó, Libae ugón Eibrra-amón büb kugupidü yarilürr akó wa Melkizedekón wantent ekyanórr Eibrra-amkama. Ini amtyanda igó, Melkizedek wirri prrista Libaen olmalbobataldógabi, prrist nidipko.

Yesu Melkizedekzana

‡ **6:19** adrratórrón mórrkenyórr: Ene klama Godón Gyabi Müótan Amkoman Gyabian Bwób ngarkwat angrinda (Mórrke-mórrke módóga: Holy of Holiest). Wata singüldü prrista kubó tebe bangrile ene pokodó darrpan mün blaman pailzan (Lebitikus 16). Ene adrratórrón mórrkenyórra tebe aodó nis ór we bangónórr Yesu nóma nurrótókórr krrosdó (Metyu 27:51). Oya küp módóga: Yesun бүдүланме бламан колпам Yesun amkoman nidi angundako, gaodómako ene Amkoman Gyabian Bwób barrbünüm. Aini ene Gyabian Bwóban darrü küp módóga: God ne bwóbdümase. * **7:1** Salem ngi aprrapórr Zerrusalembóka apónda. **7:1** Bwób Zitül 14:17-20 † **7:2** Solkwat God Mosesón gida bóktan poko ekyanórr wagó, blaman Isrrael pamkolpama ibü abüldügab akó ibü lardógab wantent Godón ki ekyerre. God prrist ene poko iliólürr. (Lebitikus 27:30-32; Bótang Peba 18:21-29; Duterronomi 18:1-8) ‡ **7:5** Libae darrü Zeikobón siman olom yarilürr (Bwób Zitül 29:34).

¹¹ God tóba pamkolpam ne gida tókyenóp, inzan ngarkwat yarilürr prristab zagetódó bazitürrün, Libaen zitüldügab nidi kwarilürr. Ene prrista ne pamkolpam nóma [dudu kómal] ki bain kwarile Godón obzek kwata tibiób zagetódógabi, da zitülkus ta babul ki yarile dólóng prrista tótókóm. Ka igó prristbóka apóndóla, Melkizedekzan nótóke, a Erronón[§] zitüldügab koke tamórr, Libaen bobat nóto yarilürr.

¹² Prrista ne dólóng zitüldügab nóma togobe, da ene Mosesón gida-a ta kubó byalünge. ¹³ Ini kla Lodónkwata apónda, darrü zitül olom nótóke, akó Libae zitül olom koke. Darrü oloma ene zitüldügab ta prristzan koke zaget yarilürr [altadó]. ¹⁴ Ene amkomana, zitülkus mi wirri umulakla wagó, mibü [Lod] Yesu Zudan zitüldügabi tamórr, akó Moses ene zitülankwata nóma bóktan yarilürr, wa darrü poko koke bóktanórr prristabkwata.

¹⁵ Akó e kubó popadan emzyetórrre ki errkyadan ne poko zwapóla, e nóma küp bamkenórrre darrü prrista kuri tame, Melkizedekzan. ¹⁶ Wa prristüm koke kuri baine gida bóktan poko ngarkwatódó, ne bóktanda wagó, wata Libaen olmalbobatala prristüm bairre. Koke. A wa prristüm kuri baine tóba arüng ngarkwatódó, wa ne arüng ipadórr tóba ngyabendógabi, kolae bain-koke ne klame. ¹⁷ Zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Ma metat prristla, Melkizedekzan yarilürr.”

¹⁸ Ene ngaen-gógópan gida bóktan poko arüng-koke akó küp-koke yarilürr. We ngarkwatódó, God amanórr, ¹⁹ zitülkus mi umulakla igó wa, Mosesón gida-a darrü kla koke dudu kómal yónürr. A errkya, mi [gedlóngóm bainórrre] kómal kwat asenóm, Godón gorram ainüm.

Singüldü Prrist, Metat Nóto Ngyabenda

²⁰ Akó we tumum, God [arüng alkamül-koke bóktan] tónggapónórr! Ngibürr pama prrist nóma bainónóp, God arüng alkamül-koke bóktan koke tómbapónórr. ²¹ A Yesu prrist nóma bainürr, God arüng alkamül-koke bóktan tónggapónórr, wa oyaka nóma bóktanórr wagó:

“Lod God arüng alkamül-koke bóktan kuri tónggapónórr,

ó wa sab koke alkamüle:

‘Ma metat prristla.’”

²² Zitülkus God oya arüng alkamül-koke bóktanpükü ingrinürr, errkya küsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] asine. Yesunbókamde, mi umulakla ini küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan morroala ngaep klamdógabi.

²³ Darrü kwata ngakande, ngaen prrist abün koralórr, zitülkus i nurrbarinürr, da i myamem prrist koke koralórr. ²⁴ A zitülkus Yesu ma metat arróla, wa metat prrista. ²⁵ We ngarkwatódó, wa gaodóma metat zid bainüm blaman pamkolpam Godón gorram nidi aindako oyakama, zitülkus wa metat arróla ibünkü tóre bakom.

²⁶ Inzan singüldü prrist gaodóma mibü tangbamtinüm, zitülkus wa gyabiana, [kolkala], akó oya kolae babula. Wa tebe-tebe bumanikrrüna kolae tonarr pamkolpamdógab akó God oya kwit yónürr wirrian kwitüm pabodó. ²⁷ Wa ngibürr singüldü prristzan kokea; oyaka zitülkus babula blaman ngürrzan [urdü amsel lar] amarrum, ngaen-gógópan tóbanan kolae tonarrabkü, da olgabi, ama pamkolpamab kolae tonarrabkü. Wa tóba büb wata darrpanóm ó myamem koke ekyanórr urdü amsel klamzan pamkolpamab kolae tonarrabkü, wa ibünkü nóma nurrótókórr.

²⁸ Yesu Singüldü Prrista, gaodó nótóke mibü tangbamtinüm, zitülkus Moses ne gida tókyenóp, igó singüldü prrist arrbúnda popa pam nidipko akó kolae tonarr nidi tómbapóndako. A God tóba Olom ingrinürr singüldü prristüm bainüm arüng

§ 7:11 Erron ngaen-gógópan prrist yarilürr. (Bazeb Tonarr 28:1-3) 7:17 Wórr Peba 110:4 7:21 Wórr Peba 110:4

alkamül-koke bóktanpükü, ne klama tókyalórr ene gida akyan kakóm. Da wa metat dudu kómal singüldü prrista, blaman kla nótó elakónórr Godón ubi ngarkwatódó.

8

Yesu Kúsil [Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan] Singüldü Prrista

¹ Ene amkoman wirrian zono ki ne pokobóka apóndakla igósa: Mibü ta inzan Singüldü Prrist asine, Yesu, nótó mórranórr ene Wirri Arüng Godón tutul tangdó,* oya kingab mórran kla minggüpanandó, kwitüdü. ² Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü zagetóda, amkoman Godón [ótók] [Palae Müót], Lod God ne kla tónggapónórr, pamkolpama koke.†

³ God blaman singüldü prrist irrbünürr [gyaur kla] akó [urdü amsel lar] amarrum Godka. Da ini Singüldü Prrist, Yesun, ta darrü kla asi ki yarile, wa Godka ne kla ki sidüde. ⁴ Wa ne errkya tüpdü nóma ki ngyaben yarile, wa prrist koke ki yarile, zitülkus prrist asiko errkya Godka gyaur kla nidi amarrudako Mosesón gidadógabi. ⁵ I tibiób zaget [gyabi bwóbdü] tómbapóndako, ene we kla tikó apadóda akó dandang okaka amzazilda, kwitüdü ne gyabi bwóbse. We zitülkusdü, God Mosesón we ikik akrranórr wa ene Palae Müót nóma tónggapónóm kain yarilürr wagó: “Ma umul-umul namulo igó, blaman elklaza ma ne kla tómbapóndóla ene müót obzeksyók ngarkwatódó, ka marü ne kla mómtyarró Sinae pododó.” ⁶ A God Yesun ne zaget ekyanórr, ma kómalan zageta ene Libae prristan zagetódógab. Wata kúsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] kómalzana ene ngaep klamdógabi. Yesu, aodó paud nótó tónggapónda Goda akó pamkolpam, ini kúsil tónggapórrón bóktan sidódürr mibünkü. Ini tónggapórrón bóktan Godón kómal [alkamül-koke bóktandó] artümülürrüna.

⁷ Ngaen-gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan ne kekam nóma ki yarile, darrü tónggapórrón bóktan zitülkus babul ki yarile. ⁸ A God ma esenórr pamkolpam kle-kle koralórr, da wa bóktanórr wagó:

“Tübarrkrru, ene ngürra tótókdako, Lod bóktanda,
ka sab kúsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma tónggapono
Israael pamkolpampükü
akó Zuda pamkolpampükü.‡

⁹ Ene kúsil tónggapórrón bóktan sab ene ngaep klamzan koke yarile,
ka ibü abalbobatalpükü ne kla tónggapórró Mosesón tonarrdó.

Ene tonarrdó, ka ibü tangdó bumiógrü
ibü balngomólóm Izipt kantridügab bausüm.

Ka sab kúsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tónggapono, zitülkus i kürü ngaep
tónggapórrón bóktan karrkukus moboküpi koke amorrán kwarilürr,
da ka ibü popa elókrro, Lod bóktanda.

¹⁰ Ini kúsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab Israael pamkol-
pampükü ne kla tónggapono
sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda.

Wagó, ka sab kólba gida ibü susumüridü irrbuno
akó ka ta sab balómo ibü moboküpdü.

Ka sab ibü God namulo,
akó i sab kürü pamkolpam kwarile.

* **8:1** Godón tutul tangdó, oya küp módóga: wirri pabodó. **8:1** Wórr Peba 110:1 † **8:2** Libae prrista Godón ótok Palae Müótüdü zaget koralórr, pamkolpama ne kla tónggapónóp. (Bazeb Tonarr 25-27) **8:5** Bazeb Tonarr 25:40 ‡ **8:8** King Solomonón бүдүл kakóm, Israaela nis ór bangónórr: 10 zitül Israael pamkolpambóka ngiblianónóp akó nis zitül Zudabóka ngilianónóp (1 King 11:41-12:24).

- 11 Darrü oloma sab oya minggüpanandó pamkolpam akó zonaretal umul bain koke yarile, igó bóktankü wa, 'Ma Lodónbóka umul namulo,' zitülkus i sab blaman kürübóka umul kwarile, kari ngi pamkolpamdógabi kókó wirri ngi pamkolpam amrran.
- 12 I blaman kürübóka umul kwarile, zitülkus ka ibü dümdüm-koke tonarr norrgonónómo akó ka sab myamem ibü kolae tonarr koke gyagüpi amono."
- 13 Lod tóba alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma ngilianórr "küsil" klambóka, wa we kla okaka amzazil yarilürr wa, ene ngaen-gógópan kla praka bairrüna. Mi umulürrünakla wa, praka akó ngaep bairrüna ne klamko sab kari pokoako bamrüküm.

9

Tüpdü Godón Gyabi [Palae Müötüdü] [Ótók] Kwat

1 Ngaen-gógópan ene [alkamül-koke tónggapórrón bóktandó] mamooan bóktan asi koralórr Godón ia ótókóm. Akó tüpdü [gyabi bwób] ta asi yarilürr. 2 Palae müót aelórrón yarilürr Godón ótókóm. Zyón klaman amngyel zitülkus akó brredpükü tógal, prrista ne brred irrbünónóp Godón obzek kwata, ngaen-gógópan marrgudü koralórr. Ini marrgu igó ngilianónóp wagó, Gyabi Bwób. 3 Ene Palae Müötüdü nis marrgu arrgrratórrón yarilürr kwitanagab kókó tüpdü wirri adrratórrón mórrkenyórr. Ene mórrkenyórr kakota ne kla yarilürr, igó ne bwób ngilianónóp wagó, Amkoman Gyabian Bwób. 4 Ini bwób kugupidü [alta] asi yarilürr, nugupi tónggapórrón akó [golde] ngalaórrón, morroal ilang buru ne bóngan kwarilürr. Akó ene bokos ola asi yarilürr, i ne kla ngiliandako wagó, alkamül-koke tónggapórrón bóktan bokos. Ini bokos dudu golde ngalaórrón yarilürr, nizan kalkuma akó aumana kwata. Ene bokos kugupidü igó elklaza koralórr: golde tónggapórrón bele manapükü,* Erronón agóltagól tupuru guba ne kla semanórr,† akó ene nis taptapan 10 gida bóktan pokopükü ingülküp poko nis. 5 Ene bokos tumum nis golde obzeksyók apórrón tappükü anerruzan kla namülnürri. I we kla okaka amzazil namülnürri wa, God alama. Ibü tap büdrratórrón namülnürri ene bokosan murraus kla ngalaórrón. Singüldü prrista óe zomalórr ene murraus klamdó darrpan mün blaman pailzan, pamkolpam akó Godka akonóm darrpan bainüm. A ini we tonarr kokea blaman kwindü ikiküm ini elklazabkwata.

6 Blaman elklaza inzan tómbapórrón nóma kwarilürr, ene prrista metat wata ene ngaen-gógópan marrgudü barrbün kwarilürr, tibiób prristan zaget tómbapónóm. 7 A wata singüldü prrista bangrin yarilürr ene nis ngim kugupiandó marrgudü, akó wa wata darrpanóm bangrin yarilürr darrpan pail, akó wa wankü wata metat óe imarrulürr. Wa tóba kolae tonarrabkü ódód yarilürr akó pamkolpamab kolae tonarrabkü, i ne kolae tonarr tómbapónónóp umul-kókdi wagó, ene kolae tonarr koralórr. 8 Ini kwata, Godón Samua mibüka we poko okaka amzazilda wagó, Amkoman Gyabian Bwóbdü kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-gógópan Palae Müótazan zamngólórrón yarilürr.‡ 9 Ini dandanga mibünkü errkya ini tonarrdó. Wa

8:12 Zerremaea 31:31-34   **9:2** Bazeb Tonarr 25:23-40; 26:1-30; 40:1-6   * **9:4** Mana plaoazan klama, God Israael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr [ngüin-koke bwóbdü]. Ibrru bóktan opore ma igósa wa, "Ia laróga?" Israael pamkolpama ene alo nóma esenóp, ibü God ne kla zirrtapónóp, i umul-kók kwarilürr ia laró yarilürr, da i we ngilianóp wa, "Ia laróga?" (Bazeb Tonarr 16:31-34; Bótang Peba 11:7)   † **9:4** Israael pamkolpama ngüin-koke bwóbdü nóma agóltagól koralórr, i Moses a Erronka bóka bangün koralórr. Moses 12 tupuru Palae Müötüdü zitül-zitül irrbünürr. Darrü ngürr Erronón tupuru guba semanórr. God inzan okaka simzazilürr, wa Erronón ingrinürr singüldü prristan. Erron Libaen zitüldügab tamórr. (Bótang Peba 17:16-26)   **9:7** Lebitikus 16:2-34   ‡ **9:8** Grrik bóktan darrü küp módóga: Godón kwitüdü bwób kwat ugón tapakum yarilürr, ene ngaen-gógópan Palae Müótazan zamngólórrón yarilürr.

mibüka we kla okaka amzazilda wagó, [gyaur kla] akó [urdü amsel lar], prrista ne elklaza amarrudako, gaodó kokeako ene kolpamab gyagüpitótók§ [kolkal] bainüm, ene kla nidi barrmülürr. ¹⁰ Ini wata elklazabkwatada, alo akó anón kla, akó darrü-darrü apür tulmil gida ngarkwatódó. I wata enan mamooan bóktan kwarilürr bübankü, kókó Godón tonarr semrranórr akó elklaza dümdüm tómbapónóm bainóp.

Kerrison Óe Kómalana Larab Óedógabi

¹¹ A Kerriso ma tamórr singüldü prristzan morroal elklazapükü, mi errkya ne kla amorrandacla. Wa wamórr ene Palae Müótüdü, wirrian akó kómalan ne klame tüpan Palae Müótüdügab, pama koke ne kla tónggapónórr. Tai müsirrga ainüm, ini tüp tónggapón tonarrdó, ene kómalan kwitüm Palae Müót ini tüppükü koke tónggapónórr. ¹² Wa Amkoman Gyabian Bwóbdü igó ngarkwatódó koke bangrinürr igó, wa simanal [goutab] ó küsil simanal [kauab] óe yamtülürr prristzan. A wa tóbanan óe idódürr, wata darrpanóm ó myamem koke. Ini kwata wa mibü kolae tonarrdógabi we [aurdü semanórr], metatómpükü. ¹³ Ene simanal goutab akó kauab óe akó küsil óp kauan urtók buru pamkolpam bangdako, gidan kwata tómanpükü nidipako, ibü kolkal bainüm, igósüm i gidan kwata [tóman-kokeako]. ¹⁴ Zitülkus ene amkomana, Kerrison óe gaodóma wirrian ngarkwat tónggapónóm! Ngarkwat-koke Samuan arüngi, wa tóba tóman-koke büb gyaur klamzan ekyanórr Godón. Oya óea sab mibü gyagüpitótók kolkal tirre ene elklazadógab, büdül kwatódó ne klama balngomóldako, igósüm mi sab gaodó kwarilo ene arról Godónkü zagetóm.

Kerrison Büdüla Godón Küsil Alkamül-koke Tónggapórrón Bóktan Popadan Syónürr

¹⁵ Ini zitülküsü Kerriso watóke God akó pamkolpam ibü aodó paud nóto tónggapónónda, küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan ódódde. Ene igósüm, wa ne pamkolpam ngibaunürr sab gaodó kwarile ene ngarkwat-koke morroal elklaza* azebóm, wa ibü [alkamül-koke bóktan] ne klamóm nókyenóp. I gaodó kwarile ene elklaza azebóm, zitülkus Kerriso nurrótókórr ibü aurdü amanóm ene kolae tonarrdógabi, i ne kla tómbapónónóp ene ngaen-gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan murr-murr.

¹⁶ Dómdóm ubi bóktan peba† asi nómade, ma wata amtyan namulo igó wa, ne oloma tónggapónórr amkoman büdüla, ¹⁷ zitülkus ene pebadó dómdóm ubi bóktan wata kubó ugón tómbapóne, ene oloman büdül kakóm. Wa arrólzane oya dómdóm ubi bóktan ne pebadóma kokean tómbapóne.‡

¹⁸ Da ene we zitülküsü, prrista lar ki emkóle akó óea ki tópkóne ene ngaen-gógópan alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainüm. ¹⁹ Mosesón nóma blakónórr blaman pamkolpam büzazil, blaman gida bóktan poko God ibü ne kla tómbapónóm byal yarilürr gidadó, wa küsil simanal kauab akó simanal goutab óe imarrulürr akó naepükü yasarri yangónórr. Olgabi wa óe-óe [sip] ngüinpükü kómrep tizdü arrgótarrón ene [arrngamórrón gida peba] akó blaman pamkolpam nangnóp.§ ²⁰ Da wa bóktanórr wagó, “Ini óea ene alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm aında, God yabü ne kla byal yarilürr mamooanóm.” ²¹ Ene dadan ngarkwatódó, wa óe ang yarilürr Palae Müót akó blaman prristab zaget elklaza.

§ 9:9 gyagüpitótók, Mórrke-mórrke módóga: conscience. * 9:15 elklaza, Mórrke-mórrke módóga: inheritance. Oya küp módóga: darrü pama ne kla bimgatóda, wa nóma nurrótókda. † 9:16 Dómdóm ubi bóktan peba, Mórrke-mórrke módóga: will. Tóba willdü darrü oloma wialómnda tóba dómdóm ubi laróga; nadü olmala oya elklaza yazebrre oya büdül kakóm. Grrik bóktane covenant (alkamül-koke tónggapórrón bóktan) akó will wata darrpan bóktan opora. ‡ 9:17 Ene inzana, Yesu ki nurrótókórr ene küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan tórrmenóm ainüm. § 9:19 Moses ngibürr sip ngüin yazebórr, óe-óe airrün ne kla yarilürr, ama kómrep tizdü amrókórr. Olgabi wa yanggóbólórr ene yarrisarri apórrón óedó bangóm. 9:20 BazeB Tonarr 24:7-8

²² Ene amkoman, gida ngarkwatódó, blaman elklaza wata kubó kolkal nirre óe-e. Akó kolae tonarr barrgon babula, óe akan kokede.

Kerriso Tóba Büb Gyaur Klamzan Idódürr Kolae Tonarr Amanóm Wata Darrpanóm

²³ We ngarkwatódó, ene Palae Müót akó oya blaman elklaza kwitüdü amkoman elklazab dandang kwarilürr. Da prrista wata kolkal ain kwarilürr óe angde. A ene kwitüdü amkoman elklaza kolkal bairrün ki kwarile Kerrison óe-e, larab óe-e koke.

²⁴ Ene amkomana, zitülkus Kerriso pamab tónggapórrón Gyabi Bwóbdü koke bangrinürr. Ene go enan kwitüdü amkoman Gyabi Bwóban dandang yarilürr. Kerriso bangrinürr ene amkoman Gyabi Bwóbdü, kwitüdü tüób ne klamse, da wa errkya olamase Godón obzek kwata mibünkü. ²⁵ Akó wa igósüm koke bangrinürr igó, wa tóba бүb gyaur klamzan ekyanórr arük-arük. Wa singüldü prristzan kokea, Amkoman Gyabian Bwóbdü nóto bangrinürr blaman pailzan larab óe amarrudi, tóbanan óe koke. ²⁶ Kerriso ne inzan nóma ki kainürr, wa arük-arük ki azid aengórr akó ki nurrótókórr, ene tonarrdógabi, God ini tüp ne ngarkwatódó tónggapónórr. A ene inzan koke yarilürr! Wa wata darrpanóm okaka tübyónürr ini dómdóm tonarrdó tóba бүb akyanóm urdü agasil larzan kolae tonarr amanóm. ²⁷ God ngaen ingrinürr wa, blaman pamkolpama wata sab darrpan mün nurrbarile, akó ene kakóm, God sab ibü zaz nirre. ²⁸ Dadan kwata Kerriso ta wata darrpan mün nurrótókórr gyaur klamzan, abün pamkolpamab kolae tonarr amanóm. Akó wa sab nis ngim okaka tübine, a ene ma sab igó ngarkwatódó koke yarile igó, kolae tonarr amanóm, a ibü zid bainüm, oyakamóm nidi nae amandako.

10

Kerriso Kómal [Urdü Agasil Lara]

¹ Ene Mosesón ne gida, ene go wata enan dandanga sab ugórr ne morroal elklaza togoble. Gida wa ini morroal elklaza dadanzan kokea. We ngarkwatódó, ene gida gaodó kokea ibü taiwan agulüm kolae tonarrdógabi, Godón nidi ngorram aindako oya [ótókóm], enana prrista arük-arük dadan urdü amsel lar amarruda blaman pailzan.

² Ene gida ne gaodó nóma ki yarile pamkolpam taiwan agulüm kolae tonarrdógabi, ene wa laró zitülkusdü, ene prrista urdü amsel lar metat iade amarru kwarilürr? Ene gida ne gaodó nóma ki yarile, ene nidi ótók kwarilürr wata darrpanóm ki nugulórre Olgabi i myamem büód koke ki aengrre tibiób kolae tonarrabkwata. ³ A ene urdü amsel lara ma pamkolpamab gyagüpitótók amarruda ngambangólóm tibiób kolae tonarrankwata blaman pailzan, ⁴ zitülkus simanal [kauab] akó simanal [goutab] óe gaodó kokea kolae tonarr amanóm.

⁵ We ngarkwatódó, Kerriso ini tüpdü nóma tamórr, wa bóktanórr Godka wagó, “Ma ubi koke namülnürrü, pamkolpama urdü amsel lar akó [gyaur kla] koke ki simarrurre,

a ma ma kürünkü pamakan бүb kuri tónggapóna.

⁶ Ma bagürwóm koke namülnürrü dudu bongan gyaur klamóm akó kolae tonarr aman gyaur klamóm.

⁷ Olgabi ka bóktarró kagó, ‘Godóe, ka inamüla, ka kuri tama marü ubi tónggapónóm, wialómórrónzana marü pebadó kürükwata.’ ”

⁸ Ngaen-gógópan Kerriso bóktanórr wagó, “Ma ubi koke namülnürrü, pamkolpama urdü amsel lar akó gyaur kla, dudu bongan gyaur kla akó kolae tonarr aman gyaur kla koke ki simarrurre, akó ini elklaza marü koke bagürwóman ngitan kwarilürr.” Wa ini poko bóktanórr, enana pamkolpama ene elklaza amarru kwarilürr Mosesón

gida ngarkwatódó. ⁹ Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ka inamüla; ka kuri tama marü ubi tónggapónóm.” Inzan bóktande, Kerriso ene ngaen-gógópan [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] amaikürr, ama nis ngim alkamül-koke tónggapórrón bóktan angrinüm. ¹⁰ Da wata Godón ubizan yarilürr, Kerriso mibü [kolkal] tinóp akó tibi-tibi semanórr Godónkü, tóbakama, wa tóba büb gyaur klamzan nóma ekyanórr wata darrpanóm ó myamem koke.

¹¹ Ene ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktan murrdü, blaman prista bórrangdako blaman ngürrzan [Godón Gyabi Müötüdü] tibiób zaget tómbapónóm. I dadan urdü amsel lar amarrudako arük-arük, enana ene elklaza go gaodó kokeanako kolae tonarr amanóm. ¹² A ini prrist, Kerriso, tóba büb darrpanan urdü agasil larzan Godón ekyanórr kolae tonarr amanóm metatómpükü. Olgabi wa Godón tutul tangdó mórranórr kwitüdü. ¹³ Ene tonarrdógab, wa errkya Godón akyanda kókó oyaka nidi bóka bangündako, God ibü inzan nirre, oya wapór nisab ngón ngagón klamóm.* ¹⁴ Zitülkus módóga, ene darrpan gyaur klamana wa ibü nugulórre kolae tonarrdógabi metatómpükü, Kerriso nibiób [kolkal aında akó tibi-tibi amanda Godónkü].

¹⁵ Akó Godón Wibalómórrón Bóktandó Godón Samua ta pupo aında mibüka ene bóktan amkomana. Ngaen-gógópan wa igó bóktanda wagó,

¹⁶ “Ini kúsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan yarile, ka sab inkü ne kla tónggaponó sab solkwat tonarrdó, Lod bóktanda:

Ka sab kólba gida ibü moboküpdü irrbuno

akó ka ta sab balómo ibü susumüridü.”

¹⁷ Akó wa ta pupo aında wagó,

“Ka sab myamem ibü kolae tonarr akó gida mamóan-koke tonarr koke gyagüpi amono.”

¹⁸ Da módóga, God kolae tonarr nóma barrgone, myamem gyaur kla amarru babula kolae tonarrankü.

Mi Koke Bólerre Kerrison Amkoman Angunüm

¹⁹ [Zonaretal], mi gum-kokeakla Amkoman Gyabian Bwóbdü barrbünüm Yesun óeanme. ²⁰ Wa mibünkü kúsil kwat tapakurr, arról alión ne klame, ene wirri adrratórrón mórrkenyórrdóma, igó ne poko-e wagó, tóba bübana. ²¹ Akó wa mibü wirrian prrista, Godón pamkolpam nótó balngomólda. ²² We ngarkwatódó, mi nau, Godón ngorram ainüm amkoman moboküpi akó oya dudu amkoman angundi. Mi nau, oya ngorram ainüm moboküpi, Yesun óe-e ne kla bangórrónako, da mi myamem büód koke aengrre mibiób kolae tonarrabkwata. Akó bübi, kolkal naedó ne kla agulürrünako [baptaes bain] tonarrdó. ²³ Mi wata metat azyón-azyón-koke [gedlóngóm bain] kwarilo, mi ne klambóka apóndakla, zitülkus [alkamül-koke bóktan] nótó tónggapónórr, wa sab tónggapóne. ²⁴ Akó mi wata kwat tai gyagüpi amórre, mi metat mibiób darrpan-darrpan ia ikik bókrran kwarilo, [moboküpdü ubi] okaka azazinüm mibü darrpan-darrpandó akó morroal tulmil tómbapónóm. ²⁵ Mi wata koke bólerre darrpan pokodó kwób bazenóm, ngibürr pamkolpamazan alngóndako bobarr tonarrdó. A mi ma mibiób darrpan-darrpan arüng bütan kwarilo, tai igósüm, ezan asendakla wa, Lodón Ngürra ngorram baina.

²⁶ Zitülkus módóga, mi ne metat kolae tonarr nóma olngolo mibiób ubidügab, amkoman bóktan apad akó umul kakóm Yesu Kerrisonkwata, darrü urdü agasil lar myamem babula kolae tonarrankü. ²⁷ A mi ne metat kolae tonarr nóma olngolo, mi wata gum-gum akyan kwarilo Godón zaz bain akó wirri arüngi baeb ur. Ini ura sab

10:11 Bazez Tonarr 29:38 * **10:13** Ini bóktanán küp módóga: oyaka bóka bangün is nidipko, God sab blaman [ut-ut ninünümo] oyankü. **10:13** Wórr Peba 110:1 **10:16** Zerremaea 31:33 **10:17** Zerremaea 31:34 **10:20** Ibrru 6:19

ibü ilmite, Godón nidi bóka bamgündako. ²⁸ Darrü oloma Mosesón gida nótó alzizi aman yarilürr, gyaur babul wata kubó бүдүл bwóbdü ingrine, igó ne nis ó aüda kómdam nirre. ²⁹ Da e ia gyagüpi tótókdakla, oya kolae tonarran darrem ia laróga, Godón Olom nótó alzizi amaikda? Akó gyagüpi nótó tótókda, küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktanán óe popa klama, oya ne klama kolkal yónürr? Akó Godón Samu nótó kle-kle ayalda, ene [gail tonarr] Samu? Oya kolae tonarran darrem wirri ki yarile oyakagabi, Mosesón gida nótó alzizi aman yarilürr. ³⁰ Zitülkus módóga, mi Godónbóka umulakla, nótó bóktanórr wagó, “Ene kolae bain dümdüm wata kürüne; ka sab darrem yalkomolo.” Lod akó bóktanórr wagó, “Ka sab kólba pamkolpam zaz ninünümo.” ³¹ Arról God yabü nóma zaz nirre, ene wirri gum pokoa!

³² Gyagüpi amaikam ene ngaen tonarr, e Godón zyón nóma ipüdarre. E karrkukus bórrangórrón koralnórró, müp tonarr nóma kwarilürr wirri azid aengkü. ³³ Ngibürr tonarrdó, pamkolpama yabü büódan ngibtan kwarilürr, kle-kle ayalkü akó yabü azid aengan ngibtankü kolpam ngorodó. Ngibürr tonarrdó, e azid aeng kwarilnürrü ngibürr amkoman bangun pamkolpampükü, pamkolpama ibü nóma kle-kle nangónónóp. ³⁴ E gyaur kwarilnürrü ene kolpamdó tümün müótüdü nidi kwarilürr, akó e bagürwóm kwarilnürrü, enana pamkolpama yabü elklaza nümtýónónóp. E inzan kwarilnürrü, zitülkus e umul kwarilnürrü wa, e yaib wata we kla tangdó ódóddakla, God yabü alkamül-koke bóktan ne klamóm nókyenóp. Ini kla kómala ngibürr elklazadógab akó metat ngarkwatóm.

³⁵ Da yabiób gum-koke amkoman bangun amrükgu, zitülkus e sab Godkagabi wirri darrem wazeblo. ³⁶ E wata karrkukus bórrang kwarilo, igósüm e sab ene elklaza yazebrre, wa yabü alkamül-koke bóktan ne klamóm nókyenóp, tóba ubi tómbapón kakóm.

³⁷ E ene kla tómbapónórrre, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana wata bóktanda wagó,
“Kari tugupurr tonarr kakóm, wa nótó tótókóm kainda, sab tame. Wa sab koke ürrbain apóne.†

³⁸ Ka ne olom [dümdüm tonarr] yórrü tóba amkoman bangunanme, wa sab [ngarkwat-koke arról] ipüde.
A wa ne tóba kak nóma kómtyene kürü amkoman angundü,
ka sab bagürwóm-koke namulo wankü.”

³⁹ Mi ma inzan pamkolpam kokeakla, kak nidi bómtýandako amkoman bangundü akó God sab nibiób kolae tirre. A mi inzan pamkolpamakla, Kerrison nidi amkoman angundako akó God sab nibiób zid tirre.

11

Godón Kolpam, Wirri Amkoman Bangun Nidi Okaka Amzazil Kwarilürr Ngaen

¹ Pamkolpama Godón amkoman nóma angundako, i umulako wa, i ne elklazam [gedlóngóm baidako], sab tómbapórrre. Akó i umulako wa, i koke ne elklaza basendako, amkoman asiko. ² Zitülkus ene kolpama, ngaen nidi ngyaben kwarilürr, Godón inzan amkoman yangunónóp, wa ibü nagürnóp.

³ Mibü amkoman banguna byónda, mi küp umulakla wa, God pülpül a tüp wató tólnaelórr tóba arüng bóktane akó blaman elklaza ibüka ne klamko. Da módóga, mi errkya ne kla basendakla, igó elklazadógabi koke tómbapónórr, igó mi ne kla basendakla.

⁴ Eibolón, Adamón olom, amkoman banguna yónürr, wa kómalan [urdü agasil lar] sidódürr Godka, Kein, oya naretan [gyaur klamdógab]. Olgabi God oya yagürürr akó

10:27 Aesaya 26:11   **10:28** Duterronomi 17:6; 19:15   **10:30** Duterronomi 32:35   **10:30** Duterronomi 32:36

† **10:37** Ini poko Yesun tótókbóka apónda.   **10:37** Abakók 2:3   **10:38** Abakók 2:3-4

pupainürr wa, ini dümdüm ngyaben oloma, God nóma bóktanórr wagó, “Eibolón gyaur kla morroalako.” Akó olgabi mi wata Eibolkagabi umul baidakla, enana wa бүдүла.

⁵ Inokón amkoman banguna yónürr, God oya түпдүгabi sipadórr ama kwitüdü idódürr, igósüm wa koke nurrótókórr. Darrü oloma oya бүб koke esenórr, zitülkus God oya wató sipadórr түпдүgab. God ini kla tómbapónórr, zitülkus tóba Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, wa Godón ngaen-gógópan bagürwóman ngitan yarilürr, solkwat God oya sipadórr. ⁶ Akó amkoman bangun kokede ene gaodó kokeana Godón bagürwóman ngitanóm, zitülkus nadü oloma oya ngorram aında, wa wata amkoman angun yarile igó, wa arróla akó igó, wa darrem kla gailda amkoman moboküpi nidi amkündako.

⁷ Noan amkoman banguna yónürr, wa wirri but elórr nugupi. God oya singül kwata umul-umulan ngitanórr igó elklazabkwata, ngaen darrü oloma koke ne kla esenórr.* Zitülkus Noa Godón gum-gum [ótók] yarilürr, wa oya bóktan arrkrrurr akó wirri but elórr tóba müótan kolpam zid bainüm. Inzande wa pamkolpamdó igó poko okaka amzazil yarilürr, oya koke nidi amkoman angun kwarilürr, wagó, God sab ibü kolae tirre. Akó wa we pamóm bainürr, God noan pupo syónürr wagó, [dümdüm tonarr] pama, zitülkus wa Godón amkoman angun yarilürr.

⁸ Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, wa Godón bóktan arrkrrurr, God oya nóma ngisaunürr ene bwóbdü tótókóm God sab ne bwób ekyene. Wa tóbanan bwób we amgatórr, enana wa umul-kók yarilürr, wa nubó tótók yarilürr. ⁹ Tóba amkoman banguna yónürr, wa ngyabelórr wamaka wa mogoba ene nanabwób түпдү, oya God [alkamül-koke bóktan] ne klamóm ekyanórr. Eibrra-am palae müótüdü ngyabelórr akó oya olom Aesak akó oya bobat Zeikob ta inzan. God ibü dadan alkamül-koke bóktan nókyanórr, wa Eibrra-amón ne alkamül-koke bóktan ekyanórr, wa oya ne түп ki ekyene. ¹⁰ Eibrra-am inzan ngyabelórr, zitülkus wa nae aman yarilürr wirri basirrdü ngyabenóm kwitüdü, sab metat ne klama bamine. Ene wirri basirr God ne kla obzeksyók apónórr akó elórr.

¹¹ Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, God oya arüng ekyanórr olom alngumilüm, enana wa myangan yarilürr akó oya kol Serra epep warilürr, da myamem gaodó koke warilürr olom alngumilüm.† God Eibrra-amón arüng ekyanórr, zitülkus wa gyagüpbarr yarilürr wagó, God sab tónggapóne, wa alkamül-koke bóktan ne klamóm tónggapónórr. ¹² Da olgabi, ene darrpanan pamdógabi abün olmalbobatala we tóbabótórr, enana wa myangan yarilürr. Ene olmalbobatal amkoman abünako wata wimurrzan pülpüdü, akó nóreszan malu kabadó, darrü pam gaodó kokea atangóm.

¹³ Blaman ini pamkolpama amkoman bangun kwarilürr i nóma nurrbarinürr. I koke yazebóp ene elklaza, God ibü alkamül-koke bóktan ne kla aliönüm nókyenóp, a wamaka i ma nanabwób kandógabi nósenóp, da ibü wirri ubi kwarilürr sab elnga azebóm. I pupo bainóp wagó, i mogobako ini түпдү, a wata bupso ngyabendako.

¹⁴ Inzan ne pamkolpama bóktandako, i okaka büzazindako wagó, i tibióban bwóbüm basirrdako. ¹⁵ I ne ene bwób nóma gyagüpi amaik kwarilürr, i nubógab togobórr, i wata gaodó ki kwarilürr bakonóm. ¹⁶ A i ma darrü bwóbüm basirr kwarilürr, ene kwitüdü ne bwóbse. Ene bwób kómalana tüpan bwóbdügabi. We ngarkwatódó,

11:4 Bwób Zitül 4:3-5; 1 Zon 3:12   **11:5** Bwób Zitül 5:21-24   **11:6** Zerremaea 29:13   * **11:7** Ene tonarrdó ngup ugón babulan yarilürr. (Bwób Zitül 2:6) We ngarkwatódó, pamkolpama ngup ó naiz ngaen koke nósenóp.

11:7 Bwób Zitül 6:13-22   **11:8** Bwób Zitül 12:1-5   **11:9** Bwób Zitül 35:27   † **11:11** Grrik bóktan darrü küp módóga: Serran amkoman banguna wyónürr, God oya arüng okyanórr olom alngumilüm, enana wa epep akó olmal balngón-koke kol warilürr, da myamem gaodó koke warilürr olom alngumilüm.   **11:11** Bwób Zitül 15:5; 18:11-14; 21:2   **11:13** Bwób Zitül 23:4; 1 Krronikol 29:15; Wórr Pebá 39:12

God büöd kokea, i tibiób Godbóka nóma ngilianónóp, zitülkus wa darrü wirri basirr kuri tónggapóne ibünkü.

¹⁷ Eibrra-amón amkoman banguna yónürr, oya ubi yarilürr Godón bóktan arrkrrum, wa oya nóma apókórr oya ayalde tóba olom Aesakón ódódóm gyaur klamzan [altadó] agasilüm. Ini dadan oloma, God alkamül-koke bóktan noa sekyanórr, tóba darrpanan olom gyaur klamzan ódódóm kain yarilürr, ¹⁸ enana God oyaka bóktanórr wagó, “Wata sab Aesakón olmalbobatal marü olmalbobatalbóka ngiblianórrre.” ¹⁹ Eibrra-am igó amkoman angun yarilürr wagó, God gaodó yarilürr Aesakón arsümülüm бүдүлдүгabi. Ene wata inzan yarilürr, wamaka God Aesakón бүдүлдүгabi irsümüle akó Eibrra-amón ekyene.‡

²⁰ Aesakón amkoman banguna yónürr, wa tóba olom nis Zeikob akó Isao bles nyónürr, bóktande elnga ne klama ki tómbapóne ibüka.

²¹ Zeikobón amkoman banguna yónürr, wa Zosepón nizan olom nis darrpan-darrpan bles nyónürr wa nurrótókóm nóma kain yarilürr. Akó wa Godón ótók yarilürr, wazan banomól yarilürr tóba tupurudü.

²² Zosepón amkoman banguna yónürr, wa ene tonarrankwata bóktanórr, Isrrael pamkolpama Izipt kantrri ne tonarr ki amgütrre akó wa tóba zonaretal ikik nókrrónóp igó wa, i sab oya kus ki yakonam inkü, i Izipt nóma amgütrre. Wa ini poko bóktanórr, wa nurrótókóm nóma kain yarilürr.

²³ Mosesón aipab nisab amkoman banguna nyónürr, i tibiób olom inikürri aüd melpalóm oya amtómól kakóm, zitülkus i eserri wa, ini agurr oloma. Akó i gum-koke namülnürri Izipt kingan arüng bóktan arrkrrugum blaman Zu simanal gabal olmal akrranóm.

²⁴ Mosesón amkoman banguna yónürr, wa bangónórr ene dümdüm apadóm pamkolpama oya parraoan óp oloman olombóka ngilianóm, wa pam nóma bainürr. §

²⁵ Wa gyagüpitótók esenórr igó wa, ene kómala Godón pamkolpampükü azid aengóm, damane kolae tonarr tómbapónóm akó barnginwómpükü ngyabenóm tugupurr tonarrdó kingan müótüdü. ²⁶ Wa gyagüpitótók yarilürr wagó, azid aengóm Kerrisozan wirrian darrem klama Iziptan mórrelwómdógabi, wa ne kla ki yazebe parraoan bobatzen. Wa inzan gyagüpitótók yarilürr, zitülkus wa singül kwata azil yarilürr ene tonarrdó, God sab oya darrem kla nóma ekyene. ²⁷ Tóba amkoman banguna yónürr, wa Izipt we amgatórr.* Wa gum-koke yarilürr, enana kinga sab ngürsil ki yarile. Wa güblang-koke wamlórr, kakota azil-koke, wamaka wa oya esenórr, darrü oloma koke noan esenórr. ²⁸ Tóba amkoman banguna yónürr, wa [Büdül Kórzyón Tóre] tónggapónórr, akó pamkolpam nilóp larab óe búngangom tibiób mamtae talkum, igósüm ene anerrua, nótó tótókda ngaen olmal akrrankü, sab ibü ngaen olmal koke ki ekrróne.

²⁹ Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, i ene malu, ngi Óe-óe Malu, baurrürr wamaka i mólóg tüpdü tótók kwarilürr. A ene Izipt gazirr pama ta nóma bütaninóp ene dadan malu baurrürr, i busurrunóp.

³⁰ Ene Isrrael pamkolpamab amkoman banguna ninóp, Zerriko wirri basirran mamtae kotarr anómórrón gria we tóbalóórr, Zerriko 7 ngürrüm amarük kakóm.

11:17 Bwób Zitül 22:1-14   **11:18** Bwób Zitül 21:12   ‡ **11:19** Ene inzan yarilürr, zitülkus God Eibrra-amón yalórr oya olom amkalóm, akó wa oya nóma amkal kain yarilürr, God oya eleanórr.   **11:20** Bwób Zitül 27:27-29, 39-40   **11:21** Bwób Zitül 48:1-20   **11:22** Bwób Zitül 50:24-25; Bazeb Tonarr 13:19   **11:23** Bazeb Tonarr 2:2; 1:22; Apostolab Tórrmen 7:22   § **11:24** Izipt pamkolpama tibiób king parraobóka ngilianónóp. Oya óp oloma Mosesón wató bórreanórr. (Bazeb Tonarr 2:3-10)   **11:24** Bazeb Tonarr 2:11-12   * **11:27** Moses darrü Izipt pam emkalórr бүдүлүмпүкү, zitülkus ene pama darrü Isrrael pam kle-kle yangónórr. Parraoa, Izipt king, enekwata nóma arrkrrurr, wa ngürsilüm bainürr akó amkalóm kain yarilürr, da Moses we busorr. (Bazeb Tonarr 2:11-15)   **11:28** Bazeb Tonarr 12:21-27   **11:29** Bazeb Tonarr 14:21-29   **11:30** Zosyua 6:12-21

³¹ Rreieb, pam apyón kol nóto warilürr, tóba amkoman banguna wyónürr, wa koke nurrótókórr Zerriko pamkolpampükü, zitülkus wa ene kómdam bain pam paudi nüpadórr. Zerriko pamkolpama igósidi nurrbarinürr, zitülkus i Godón bóktan koke arrkrru kwarilürr.†

³² Ka dama ia poko bótkono ngibürrabkwata, Godón amkoman nidi angun kwarilürr? Kürü wirri ngarkwat kokea ini isabkwata bóktanóm: Gidion, Berrak, Semson, Zepta, Deibid, Samuel, akó blaman prropet.‡ ³³ Ene tibiób amkoman banguna ninóp, i wirri elklaza tómbapónónóp Godónkü. Ngibürra kantrri yazebóp kinga ne kla balngomólnóp. I Isrrael bwób elngomólnóp dümdüm tulmili akó wazeblórr, God ibü alkamül-koke bóktan ne kla alión yarilürr. Ngibürra [laeonab] tae murrnausnóp.

³⁴ Ngibürra zid bainóp wirri ur ulitüdügabi. Ngibürra kórzinóp akrran-gum gazirr turrikdügab. I odalórrón nóma kwarilürr, i arüangan ngibtarrón kwarilürr. Ngibürra [arüing tonarróm] bainóp, i wirri gazirrdi nóma bókrallórr, akó mogob bwóbdügabi gazirr pam ngoroa otórrngónan ngibtünóp ibükagabi busom. ³⁵ Ngibürr kola tibiób бүдүл olmal akó yazebóp, God ibü irsinürr бүдүлдүгabi.

A ngibürr kolpam, Godón nidi amkoman angun kwarilürr, ibü wirri azid nülinóp ibü Godón alpinüm. I bangónónóp ene kla tónggapónóm, akó i igósidi nurrbarinürr. I Godón nóma ki yalpirre, i agórrón ki kwarilürr. I bangónóp, igósüm God ma ibü ki irsine kómal arrólóm, tüpan arróldögabi. ³⁶ Ngibürra azid aengnóp, [tiz nóma nangónónóp] akó karrkukus sye-i nyólnóp. Akó ngibürra azid aengnóp, sein sye-i nóma nómróknóp akó tümün müótüdü urbulürr. ³⁷ Ngibürr ingülküpi okrralórr, бүдүлүмпүкү. Ngibürr aodó tunzólgólórr nis órpókal bangórrón. Ngibürr gazirr turriki okrralórr, бүдүлүмпүкү. Ngibürra apól kwarilürr [sip] akó [gout] sopae mórrkenyórr ngim bamelórrón. Ibü elklaza babulan kwarilürr. Pamkolpama ibü wirri müp alión akó kle-kle ngabkan kwarilürr. ³⁸ I kómalan kwarilürr ene түпдү pamkolpamdögabi. Түп morroal ngarkwat koke yarilürr ibünkü. I apól kwarilürr [ngüin-koke bwóbdü] a podopükü bwóbdü, akó ingülküp a wirri түп kugupidü ngyabenónóp.

³⁹ God ini pamkolpam blaman nagüróp, zitülkus i blamana Godón amkoman angun kwarilürr. A i arrólan kwarilürr, God ma ibü blaman ene kla koke nülinóp, wa ibü alkamül-koke bóktan ne kla aliónüm nókyenóp. ⁴⁰ God ene kla koke nülinóp, zitülkus wa ngaen-gógópan gyagüpi wamlórr, solkwat mibü darrü kómal kla akyanóm ene klamdögabi, wa dümdüman ne kla ki tókyerre. Godón ubi igósüma wa, wa sab ibü mibüpükü darrpanóm [dudu kómal] tirre.

12

God Dümdüm Atanda Tóba Olmal

¹ Da módóga, mi umulakla abün inzan pamkolpamabkwata, nidi okaka büzazin kwarilürr wa, i Godón amkoman angundako. I dudu ngorozanako, mibü amarüksimarük angórrón. We ngarkwatódó, mi blaman müp elklaza kabedó ki zomala, mibü ne klama түп alókdako, akó kolae tonarr, mibü ne klama karrkukus amorranda, wamaka buso oloma tóba blaman müp elklaza kabedó amóne. Mi busodakla ngarkwat amrranóm akó mi koke bólerre, God singül kwata mibünkü ne buso ingrinürr. ² Mi wata metat Yesuka wazilolo. Mi oya amkoman angundakla

† **11:31** Zosyua ngibürr kómdam bain pam zirnapónóp ene wirri basirrdü, igó ngarkwatódó, kwat byamkünüm oya kolae ainüm. (Zosyua 2:1-21) **11:31** Zosyua 2:1-21; 6:22-25 ‡ **11:32** Ma ini pebadó ngabkanke ene kolpambóka umul bainüm: Gidion, Zaz 6:11-8:32; Berrak, Zaz 4:6-5:31; Semson, Zaz 12:7-13:2; Zepta, Zaz 11:1-12:7; Deibid, 1 Samuel 16:1-1 King 2:11; Samuel, 1 Samuel 1:1-25:1. **11:33** Daniel 6:1-27 **11:34** Daniel 3:1-30 **11:35** 1 King 17:17-24; 2 King 4:25-37 **11:36** 1 King 22:26-27; 2 Krronikol 18:25-26; Zerremaea 20:2; 37:15; 38:6 **11:37** 2 Krronikol 24:21; Apostolab Tórrmen 7:59-60

akó ngambangóldakla zitüldügab kókó blakón bwób. Wa azid piküpan aeng yarilürr krrosdó akó nurrótókórr, büöd aeng koke, enana wa büódan kla yarilürr. Wa azid piküpan aeng yarilürr, zitülkus wa umul yarilürr wagó, wa solkwat bagürwómdü ki yarile. Wa errkya mórrarróna Godón tutul tangdó,* oya kingan mórran kla minggüpanandó. ³ Anda, e oya gyagüpi idódlam, azid piküpan nóto aenglórr kolae tonarr pamkolpama oyaka wirribóka nóma bóka bamgün kwarilürr, igósüm e zógósóm koke bain kwarilo akó popa koke alkomól kwarilo Godón amkoman angunüm.

⁴ E nabe kaindakla kolae tonarr tómbapón-gum. A yabü óea koke kuri tópkórrre, akó e koke nurrbarirrü, Yesuzan aenglórr akó nurrótókórr. We ngarkwatódó, e wata amkoman nabe kain koralo kolae tonarr tómbapón-gum. ⁵ Akó yabü ia kuri bamrüke ene arüng atan bóktan, God yabüka ne poko bóktanórr tóba olmalzan tóba Wialómórrón Bóktandó? Wa igó yarilürr wagó, “Kürü olom, igó gyagüpi tótókgu igó, wata kari klama, Lod marü nóma dümdüm akyanda,

akó popa alkomólgu, wa marü nóma agda,

⁶ zitülkus Lod dümdüm atanda, oya [moboküpdü ubi] nibióbkama, akó wa darrpan-darrpan arrbrükda, wa olomzan noan apadóda.”

⁷ E azid aeng piküpan ok ain kwarilo, God yabüzan dümdüm atanda. Wa yabü igó angónnda wamaka tóba olmal angónnda. Darrü olom ia asine, tóba aba kokean noan dümdüm akyanda? Koke! ⁸ God blaman tóba olmal dümdüm atanda. Wa ne yabü koke nóma dümdüm atanda, da e gómól-gómól balngórrón olmalzanakla, akó e Godón amkoman olmalzan kokeakla. ⁹ Kwitüm amngyelóm, mibü pamakan abala dümdüm tütánónóp, akó mi ibü [morroal angón] kwarilnürü ini poko tómbapónde. Da amkoman, mi mibiób samuab Aban tangdó ki arrbün kwarila. Olgabi mi metat ngyaben kwarilo. ¹⁰ Mibü pamakan abala tugupurr tonarróm dümdüm atan kwarilürr, izan gyagüpi tótók kwarilürr wagó, inzan dümdüma. A God ma mibü metat dümdüm atanda mibü tangbamtinüm. Wa igó ngarkwatódó tónggapónnda wa, mi [kolkal] kwarilo wata wazan. ¹¹ God mibü ne tonarrdó dümdüm atanda, ene igó klamankwata kokea igó, mi bagürwóm kwarilo, a ma igó klama, mi gyaur aengdakla. A solkwat, ibü igó baina, umul nidi ipüdóp ene klamdógabi, paudüdü akó dümdüm ngyabenórre.

¹² We ngarkwatódó, e igó tulmil alngón-gu, wamaka yabü arüng babula samuan ngarkwatódó, a e ma arüng apad kwarilo akó Godón wirri arüngi amkoman angun kwarilo. ¹³ E wata dümdüm ngyaben kwarilo, igósüm yabü arüng-koke amkoman banguna koke bamrüke, a karrkukus baine.

Kolkal Ngyaben Godón Obzek Kwata

¹⁴ Wirri arüng apad kwarilün paudi ngyabenóm blaman pamkolpampükü akó kolkal ngyabenóm. Darrü oloma sab Lodón koke esene, wa ne kolkal ngarkwatódó koke nóma ngyabele. ¹⁵ E umul-umul kwarilün igó, yabü darrüpa sab Godón [gail tonarr] koke ipüde. Akó e umul-umul kwarilün, yabü darrüpa inzan koke baine, wamaka kap tarük simküna dódórr baina, müp ne klama akyanda akó abün kolpam kolae baina. ¹⁶ E umul-umul kwarilün, yabü darrü babulan yarile darrü olompükü ütüm, oya kol ó müór koke nótoke, ó Godkamóm ubi-koke pamóm bainüm Isaozan. Wa ene ngaensingül amtómól dümdüm simbruatórr wata dele ama darrpan kómngyarr klamóm. ¹⁷ E umulakla wagó, wa ngaen-gógópan ene poko tónggapónórr, da abün pail kakóm oya ubi inzan yarilürr tóba aba oya bles ainüm

* **12:2** Godón tutul tangdó, oya küp módóga: wirri pabodó. **12:6** Ikik Bókrran Bóktan 3:11-12 **12:12** Aesaya 35:3 **12:13** Ikik Bókrran Bóktan 4:26 **12:15** Duterronomi 29:18 **12:16** Bwób Zitül 25:29-34

ngaen olomzan. A oya aba bangónórr tónggapónóm, wa ne klamóm yatorr, zitülkus wa darrü kwat koke esenórr simbruatóm wa ne poko tónggapónórr, enana wa tóba ab yónpükü ato yarilürr oya bles ainüm.

Sinae Podo akó Zaeon Podo

¹⁸ Godka tótókde, e ini elklaza koke kuri aengrre, wata mibü abalbobatal Isrrael pamkolpamazan kainóp, i Sinae Podo nóma ngorram sinóp. E ene podo koke ngorram sinarre, wirri arüng ura ne baebdase. E ene bwób koke ngorram sinarre, algón-koke tümün negase akó wirri arüng wóra ne busodase. ¹⁹ E darrü mobolzan bubukwóm koke arrkruuarre, akó e Godón bómngól koke arrkruuarre ikikdi. Ene pamkolpama nidi barrkruurr, Godón arüangi yatop ibüka darrü bóktan opor ikikgum. ²⁰ I yatop, zitülkus ene bóktan kari müp koke akó gum yarilürr, God ibüka arüangi ne poko bóktanórr wagó, “Darrü olom ó dele lar kyamüla ta ini podo ne nóma yamurre, e sab oya бүдүлүмүкү emkólamke ingülküpi.” ²¹ Amkoman, i kari gum koke kwarilürr ene poko nóma esenóp ene pododó. Moses ta gum yarilürr, da bóktanórr wagó, “Ka gumla akó tórrngóndóla!”†

²² E inzan amkoman podo koke ngorram sinarre, a e Zaeon Podo‡ ngorram sinarre akó arról Godón wirri basirr, kwitüdü ne Zerrusalem wirri basirrse. Akó e ngorram tinarre atang-koke anerru negako, nidi bagürwómdako darrpan pokodózan kwób bazendako. ²³ Akó e blaman dudu bangun pamkolpam ngorram tinarre, darrpan pokodó nidi kwób bazendako, ene dümdüm nibióbko ngaen olmalzan, nibiób ngi wibalómórrónko kwitüdü. E Godón ngorram sinarre, blaman pamkolpam sab nótó zaz nirre, akó e [dümdüm tonarr] pamkolpamab samu ngorram tinarre, ne pamkolpama nurrbarinürr, God nibiób [dudu kómal] ninóp. ²⁴ E Yesun ngorram sinarre,§ küsil [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] nótó sidódürr God akó pamkolpam ibü aodó paud tónggapónóm. Yesu tóba óe angórr mibü kolae tonarr barrgonóm akó Yesun óe igósidi kómalana Eibolón óedógabi, darrem alkomólóm ne klama taegwarr yarilürr.

²⁵ E umul-umul kwarilün igó, e bangón-gu Godón arrkrrugum, yabüka nótó bóktanda. Isrrael pamkolpama koke kyab kórzinóp Godkagab, ibü kolae baindi, i nóma bangónóp Godón arrkrrum, ibü ikik nótó nókrrónóp ini tüpdü Moseskama. Da mi sab amkoman kokean kyab kórzirre Godkagab, mibü kolae baindi, mi ne kak nóma emtyerre oya, mibü nótó ikik bókrranda kwitümgabi! ²⁶ Tüpa ugón bóngapórr, God Sinae Pododó nóma bóktan yarilürr. A errkya, wa [alkamül-koke bóktan] kuri tónggapóne igósa wa, “Ka akó sab ini tüp engópo, dómdóm darrpan mün, a tüp tebe koke, ka sab ta pülpül inzan engópo.” ²⁷ Ini bóktan opor “akó, dómdóm darrpan mün” we poko okaka amzazilda, ini tüp akó pülpüldü elklaza, wa ne elklaza tómbapónórr, sab bóngapórrón kwarile, akó wa sab blaman katedó amóne. Ene igósüm, kwitüdü bóngap-koke ne elklazako, sab metatómpükü bamirre.

²⁸ We ngarkwatódó, mi Godón ki eso ekyerre, zitülkus mi ene bóngap-koke bwóbdü barrbündakla, God ne balngomólda Kingzan. Godón eso akyande, mi Godón gum-gum ki [ótóknórre] oya ubi ngarkwatódó akó morroal angónkü. ²⁹ Mi inzan ki tómbapórrre, zitülkus anda, mibü God urzana, blaman elklaza nótó almitóda kolkalkoke ne klamko!

12:17 Bwób Zitül 27:30-40   **12:20** Bazez Tonarr 19:12-13   **12:21** Duterronomi 9:19   † **12:21** Ini elklaza ugón tómbapónóp Isrrael pamkolpama agóltagól kwarilürr [ngüin-koke bwóbdüma] Izipt amgat kakóm. God ibü ugón ngaep [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] nókyenóp. (Bazez Tonarr 19:1-19)   ‡ **12:22** Zaeon Podo: Zerrusalem ini podo kwitüdü mórranda. Ini pokodó ini peba nótó wialómórr tai amkoman podobóka koke apónda, a we bwóbbóka apónda God ne ngyabenda.   § **12:24** E Yesun ngorram sinarre: Ini pokoa ene tonarrdó apónda, Ibrru pamkolpama Yesun mamooan pamkolpamóm nóma bainóp.   **12:24** Bwób Zitül 4:10   **12:25** Bazez Tonarr 20:22   **12:26** Bazez Tonarr 19:18; Wórr Peba 68:7-8; Agae 2:6   **12:29** Duterronomi 4:24

13

Dómdóm Arüng Bóktan

¹ Yabü [moboküpdü ubi] metat kwarile yabiób darrpan-darrpandó, yabü ubizanako zonaretaldó. ² Bamrükgu mogob pamkolpam azebóm, tangbamtinüm, akó müötüdü arrbünüm, zitülkus ini poko tómbapónde, ngibürr pamkolpama anerru yazebóp, tangbólean kwarilürr, akó müötüdü urrbulürr, umul-kókme igó, i anerru kwarilürr.

³ Gyagüpi zomalón, * tümün müötüdü nidipasko ibü amkoman bangunanme, wamaka e tümün müötüdü usakümakla. Gyagüpi zomalón, pamkolpama kle-kle nibiób bangóndako ibü amkoman bangunanme, wamaka e yaib azid aengrre.

⁴ E blaman marret nyabən morroal angón kwarilo, akó müór kwógi wata darrpan pokodó ki nyabən namüli, zitülkus God sab ibü zaz nirre, kolae sarrgi tulmil nidi alngóndako, akó kol ó pam nidi gómóldako.

⁵ Yabü wirri ubi manidü koke ki yarile yabü nyabendó, akó e gaodó kwarilo ene elklazapükü, e ne kla amorrandacla, zitülkus Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Ka sab yabü kokean eloko,

ka sab kokean bóleno yabü ngabkanóm.”

⁶ Da mi gaodómakla igó bóktanóm, umulürründi wa amkomana, igó,

“Lod kürü tangamtin pama,

da ka sab gum koke namulo!

Pamkolpam gaodó kokeako darrü kla tónggapónóm kürüka.”

⁷ Yabü balngomól pam gyagüpi zomalón, Godón bóktan nidi zudrratlórr yabüka. Gyagüpi zomalón, i tibiób nyabən ia nolngomólnóp akó ibü nyabənab küp ne kla kwarilürr tibiób nyabendó. Akó tikó ipüdam, i Godón ia amkoman yangunónóp.

⁸ Yesu Kerriso dadanzana errkya, wazan yarilürr ngaen, akó wa sab metat dadanzan yarile. ⁹ Pam amkoman bangun-gu, abün darrü-darrü mogob umulbain bóktan nidi umul baidako. Ene umulbaina yabü morroal kwatódógab koke ki ilklió bülión yarilün, zitülkus ene morroala igó, yabü moboküp arüng bütarrón kwarile Godón [gail tonarrdógab], a igó koke alo klamdógabi, pamkolpama ne kla alodako gida kwata. Ene alo klama ibü koke tangbamtinda samuan ngarkwatódó, nidi alodako.

¹⁰ Mibü darrü [alta] asine, Yesu tóba büb ne kwitüdü ekyanórr [urdü amsel klamzan]. Ene prrist, Godón [ótók] [Palae Müötüdü] nidi zaget kwarilürr, ibü dümdüm babula alóngóm ene altadógabi.† ¹¹ Singüldü prrista larab óe Amkoman Gyabian Bwóbdü simarrulürr [gyaur klamzan] kolae tonarr barrgonóm. A ene larab büb ama ut marrgu kalkuma bónganónóp. ¹² We ngarkwatódó, Yesu ta azid aengórr akó nurrótókórr Zerrusalem wirri basirran barrbün mamtae kalkuma, wa sab pamkolpam [kolkal] iade nirre, tóbanan óe gyaur klamzan angrindi ibü kolae tonarr barrgonóm. ¹³ Da mi nau oyaka, ut marrgu kalkuma, dadan büód aengóm wazan.‡ ¹⁴ Aini, ini tüpdü, mibü amkoman bangun pamkolpamab metat wirri basirr babula. A mi ma kwitüm wirri basirrum basirrdakla, sab ugórr ne kla yarile.

13:2 Bwób Zitül 18:1-8; 19:1-3; Zaz 6:11-23; Metyu 25:35 * **13:3** Mi ibü enan koke gyagüpi zomalo, a ma ibü tangbamtin kwarilo elklaza-e. **13:5** Duterronomi 31:6, 8; Zosyua 1:5 **13:6** Wórr Peba 118:6 † **13:10** Ene prristab dümdüm asi yarilürr alóngóm ene urdü amsel lardógabi, altadó ne kla amsel kwarilürr. A ibü dümdüm babula alóngóm mibü altadógab, krrros ne klama. Ini alap-alap bóktana. Oya küp módóga: ene pamkolpama Zu gida nidi mamóndako, Yesun büdüla sab ibü koke tangnamtirre. **13:11** Lebitikus 16:27 ‡ **13:13** Ene wibalóm oloman ubi ibüka igó bóktanóm yarilürr wagó, i ki elókrre Zu isab gyaur kla bóngan akó gida tonarr tómbapón tibiób zid bainüm, akó i wata ki ogobe Yesuka zid bainüm. I ene pokozan tómbapónórrre, ngibürr kolpama ibü [tiz nangónórrre] akó alzizi zomale, da i ne büód aengónórrre Yesuzan aeng yarilürr. I ubi bainórrre ene büód aengóm.

¹⁵ Da mi wata metat Godón yagürnórre Yesukama, wamaka mi urdü amsel lar amarrudakla, ene módóga, mibü tae-e bóktanóm wagó, wa mibü Goda. ¹⁶ Akó bamrükgu morroal tulmil tómbapónóm akó gailüm yabü ne klamko ngibürrdü, zitülkus ini elklaza tómbapónde, igósa, wamaka e urdü amsel lar amarrudakla. Akó ene inzan gyaur klama Godón bagürwóman ngitandako. ¹⁷ Yabiób balngomól pamab bóktan arrkrru kwarilün akó ibü tangdó kwarilün, zitülkus i tib yabü samuan ngarkwatódó ngabkandako, pamzan Godka nidi pupo baidako tibiób zagetankwata. Ibü bóktan arrkrru kwarilün, igósüm i ene ngabkan zaget tómbapón kwarile bagürwómpükü a kolae gyagüpi koke, zitülkus i ne kolae gyagüpi nóma tómbapónórre, ene sab yabü kokean tangnamtirre.

¹⁸ Kibünkü metat tóre koralón, zitülkus ki taiwan umulakla wagó, ki darrü kolae kla koke tónggapónóp, akó kibü ubi dümdüm tulmil tómbapónóma blaman kwata. ¹⁹ Ka yabü taiwan arüangi byaldóla tóre bakom, igósüm kari pokoa God kürü sab popadan kalkomóle yabüka.

Dómdóm Alakón Bóktan

²⁰ Ka tóredóla Godka, paud nóto gailda. Wa tóba metat [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] we zagetan ngitanórr, Yesun óeanme. Olgabi wa mibü [Lod] Yesu Kerrison irsümülürr бүдүлдүгаб, mibü nóto ngabkanda, adlangda, akó balngomólda wirrian [sip] ngabkan pamzan. ²¹ Ka ene Godka tóredóla kagó, God sab yabü blaman morroal elklaza nülirre tóba ubi tómbapónóm. Akó wa mibüka ki tómbapólón oya ne elklaza bagürwóman ngitandako, Yesu Kerrisokama, noan ngi wirri kwitüm ki amngyel koralón metat-metat! [Amen].

²² [Zonaretal], ka yabü arüangi batodóla kürü arüng bütan bóktan azebóm, zitülkus ini peba mórrag wata tugupa, ka ne kla wialómórró.

²³ Kürü ubia e umul bainane, mibü zonaret Timotin tümün müótüdügabi kuri irrurre. Kari pokoa wa ne ae nóma tame, kürü sab wató kolngomóle, ka sab yabü basenóm nóma támo.

²⁴ Gyaurka, kibü morroal yawal bóktan nókyenamke yabü balngomól pam akó blaman Godón pamkolpam. Amkoman bangun pamkolpama, Itali kantrridügabi nidi togobórr, yabüka morroal yawal bóktan zirrbapóndako.

²⁵ Ka tóredóla, Godón gail tonarr asi ki yarilün yabü blamandó.

Zeims Ne Peba Mórrag Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Peba Mórrag Nótó Wialómórr

Ini peba mórrag nóto wialómórr, tóbabóka wialómórr wagó,

“Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón leba zaget olomla ó Lod Yesu Kerrison.” (1:1)

Wa darrü kla koke wialómórr tóbakwata, igósidi mi umulakla wagó, oya peba atang pamkolpam oyabóka umulürrün kwarilürr. Küsil Bukdü tokom pam ngibliandako Zeimsbóka, a [Zu pamkolpam] wata nisbóka wirri umul kwarilürr:

(1) Zeims, Zebedin olom, darrü Yesun umulbain olom nóto yarilürr, oya zoret Zonpükü (Metyu 10:2-4).

(2) Zeims, Yesun zoret, darrü Yesun amkoman angun pamkolpamab balngomól pam nóto yarilürr Zerrusalem wirri basirrdü (Apostolab Tórrmen 15).

Apostolab Tórrmen 12:2 mibü byalda wagó, Zeimsün, Zebedin olom nóto yarilürr, King Errod wató emkalórr бүдүлүмүкү. Da aprrapórr wa Yesun zoret kuri yarilürr, ini peba mórrag nóto wialómórr.

Metyu 13:55 mibü byalda wagó, Yesun tokom zoretal kwarilürr. Zeims darrü yarilürr ibükagab, a wa darrü Yesun umulbain olom koke yarilürr Yesun arról tonarrdó ini tüpdü. A ma Yesun arsümül бүдүлдүгаб ene kakóm, Zeims akó Yesun ngibürr zoretala Yesun umulbain bóktan amkoman yangunóp, akó i Yesun mamooan pamóm ugón bainóp (Apostolab Tórrmen 1:14). Ngibürr tonarr kakóm, Zeims darrü sos balngomól pamóm bainürr Zerrusalemóm (ngabka Apostolab Tórrmen 12:17; 15:13-21; 21:18; Galatia 1:19; 2:9).

Darrü Zu pam ngi Zosepus, ene tonarrdó amkoman póep nóto wialómórr Zu pamkolpamabkwata, wa wialómórr wagó, Zeims akó ngibürr Yesun mamooan pamkolpam, ibü bumigóp da ingülküpi ekrrónóp бүдүлүмүкү pail 62 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm.

Zeims Nibióbka Wialómórr

Zeims tóba peba mórrag ibüka wialómórr

“12 Zu zitül pamkolpamdó Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipako.” (1:1)

I tibióban bwóbdü koke ngyabenónóp, a ngibürr bwóbdü. Ngibürra ibükagab ngaen Zerrusalem we amgütóp, zitülkus amkoman bangun pamkolpam wirri müp alión we bókyenóp Zerrusalemóm (Apostolab Tórrmen 8:1, 11:19).

Tóba peba mórragdó Galatia pamkolpamdó (2:7-9), Pol Zeimsünbóka wialómórr wagó, Zeims darrü sos alngomól pam yarilürr, God noan ekyanórr ene zaget [Morroal Bóktan] amgolóm tóbanan pamkolpamdó, Zu pamkolpam nidi kwarilürr. Aprrapórr Zeims Zerrusalemóm ngyabelórr akó bóktan amgol ó umul bain yarilürr Zu pamkolpamdó kókó wa nurrótókórr. Da oya wirri ubi igósidi yarilürr peba mórrag wialómóm Zu pamkolpamdó, Yesun nidi amkoman angun kwarilürr akó Zerrusalemóm koke nidi ngyaben kwarilürr. Mi Zeimsün peba mórrag nóma atangdakla, mi umul baidakla wagó, wa Zu pamkolpamdó wialómórr.

Zeims Ini Peba Mórrag Nóma Wialómórr

Ngaen-gógópan Yesun amkoman angun pamkolpam Zu pamkolpam tibian kwarilürr. Blaman Zu pam akó simanal olmalab [gyabi sopae singgalgónónóp]. Da solkwat Zu-koke nidi kwarilürr, Yesun amkoman angunüm ugón bókyenóp. Ini Zu-koke

pamab gyabi sopae singgalgórrón koke kwarilürr. Ini pokoa wirri müp sidódürr akó aprrapórr pail 48 nóma yarilürr wirri bóktan amanikóp inikwata Zerrusalemóm. A Zeims enebóka koke wialómórr. Wa aprrapórr gyagüpi tótók yarilürr igó, wata Zu pamkolpam Yesun amkoman angun pamkolpam idi kwarilürr ene tonarrdó. Da wa aprrapórr ini peba mórrag ngaen-gógópan wialómórr, ene wirri bóktan ene kakóm, amanikóp. Ini peba mórrag aprrapórr ngaen-gógópan wialómórróna, ngibürr Küsil Bukan peba ma solkwat winólómóp.

Zeimsün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ngakande inzana, Zeims ini peba mórrag ugósüm wialómórr Zu pamkolpam umul bainüm akó arüng bütanóm, Yesun amkoman nidi angun kwarilürr akó Zerrusalemóm koke nidi ngyabenónóp.

Zeims müp ipadlórr mórrrel kolpama tibiób nóma ikub bagür kwarilürr akó gyagüpi igó ogoblórr wagó, i morroal isako ngibürrdügab.

Akó oya moboküpdü darrü müp asi yarilürr, zitülkus ngibürr pamkolpama bóktanónóp wagó, i Godón amkoman angun koralórr, a i tórrmendó koke irbünónóp.

Zeims ta tóba peba mórrag atang pamkolpam nilóp Godón [wirri gyagüpitótók] akó apadóm.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1
- B. Müp tonarr akó pamkolpamab ubi kolae tonarr tómbapónóm 1:2-18
  - 1. Karrkukus bórrang müp tonarrdó 1:2-8
  - 2. Elklaza-koke pamkolpam akó mórrrel pamkolpam 1:9-11
  - 3. Pamkolpamab ubia tibiób balngomólóm kaina kolae tonarr tómbapónóm 1:12-18
- C. Godón bóktan arrkrru akó tórrmendó angrin 1:19-27
  - 1. Godón bóktan arrkrru 1:19-21
  - 2. Godón bóktan tórrmendó angrin 1:22-25
  - 3. Amkoman tórewóm 1:25-27
- D. Blaman pamkolpam wata darrpan ngarkwatódó morroal bangón ki kwarilün 2:1-13
- E. Amkoman bangun akó morroal tórrmen 2:14-26
- F. Ulit alngomól 3:1-12
- G. Amkoman wirri gyagüpitótók Godkagabi tótókda 3:13-18
- H. Inzan tulmil tórrmen tómbapón-gu tüpan pamkolpamazan tómbapóndako 4:1-17
  - 1. Yabü arról Godón tangdó irrbünam 4:1-10
  - 2. Darrü olom zaz ain-gu 4:11-12
  - 3. Ikub bagürngu sab ngürrankwata 4:13-17
- I. Zeims mórrrel kolpamdó bóktanórr wagó, God sab ibü zaz nirre 5:1-6
- J. Ngibürr Ikik Bókrran Bóktan 5:7-20
  - 1. Zao-zao ngyaben azid aeng tonarrdó 5:7-12
  - 2. Tórean arüng 5:13-18
  - 3. Oya salkomól, amkoman bóktandógab nótó apólda 5:19-20

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Zeims, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Godón [leba zaget olomla] ó [Lod] Yesu Kerrison.

Ka wialómdóla 12 Zu zitül pamkolpamdó, Yesun amkoman nidi angundako, bwób-bwób barngerrón nidipko.

Morroal ngürr yabüka.

Karrkukus Bórrang Müp Tonarrdó

² Kürü [zonaretal], yabü obzek kwata abün-abün müpa nóma togoble, ene müp bagürwómpükü yazeblamke. ³ Zitülkus módóga, e umulakla, müpa yabü amkoman bangun nóma apókda, akó yabü amkoman moboküpi banguna nóma pupo baina, da e sab gaodó kwarilo karrkukus bórrangóm. ⁴ Akó e umul bain kwarilün karrkukus bórrangóm blaman tonarr, igósüm e [dudu kómal] kwarilo samuan ngarkwatódó akó darrü kolae babul yarile yabü moboküpdü, darrü kla kokean arenane.

⁵ Yabü darrüpan ne [wirri gyagüpitótók] babul nóma yarile, wa Godón ki yato da oya sab sekyene. God ngaru bapón-koke gailda blamandó, oyakagab inzan bóktan babula wagó, e kolaeakla. ⁶ A wa nóma yato-e, wa wata amkoman yangune a ninis gyagüpitótóke koke yarile, zitülkus ninis gyagüpitótóke nótó gyagüpi tótókda, wa igósidi maludü goblolzana, wóra ne kla amzazilsimzazil angónnda. ⁷ Inzan pama igó gyagüpi koke ki tótók yarilün wagó, wa sab darrü kla ipüde Lodkagabi. ⁸ Zitülkus módóga, wa ninis gyagüpitótók pama akó pamkolpam umul-kokeanako, ia wa sab tónggapóne wa ne poko bóktanórr.

Elklaza-koke Pamkolpam akó Mórrel Pamkolpam

⁹ Kari-kari ngi akó elklaza-koke zonareta wa ikub ki bagür, zitülkus God oya ngi kwit emngyelórr. ¹⁰ A mórrel nótóke, wa ma ikub ki bagür, God oya ngi tüp nóma solkomólórr, zitülkus wa sab twal pulzan bamrüke. ¹¹ Abüsa tóba ururpükü nóma banikda, ene twal akolamda; oya pula balókda ó oya ongang bapón kulainda. Da ene inzana, mórrel pama sab inzan bamrüke tóba zaget tómbapónde.

Pamkolpamab Ubia Tibiób Balngomólóm Kainda Kolae Tonarr Tómbapónóm

¹² Bagürwóm watóke, karrkukus nótó zamngórróna, abün-abün müpa oya nóma sawiónónóp. Zitülkus módóga, oya amkoman moboküpi banguna tüób nóma pupo baina, wa [ngarkwat-koke arrólan] müóngdur ipüde, God alkamül-koke ne bóktan tónggapónórr ibüka, [moboküpdü ubi] nibióbe oyakamóm.

¹³ Darrüpan ubi kolae tonarr tónggapónóm nómade, wa igó koke ki yarilün wagó, “God kürü wató alngomólóm kainda kolae tonarr tónggapónóm.” Zitülkus módóga, kolae gaodó kokea Godón alngomólóm kolae tonarr tónggapónóm. Akó ta God darrü olom kokean elngomóle kolae tonarr tónggapónóm. ¹⁴ A paman tóbanan kolae ubia oya alngomólóda kolae tonarr tónggapónóm, ene ubia oya nóma ilkió aliónda akó ódódda. ¹⁵ Olgabi, oya kolaea küppükü nóma baine, ene ubia kolae tonarr alngumilda. Akó kolae tonarra tai wirri nóma baina, wa бүдүл alngumilda.

¹⁶ Kürü moboküpdü zonaretal, e ngibürr kolpam ok bain-gu yabü ilkió бүлионүм ene bóktane wagó, God pamkolpam wató balngomólóm kainda kolae tonarr tónggapónóm! ¹⁷ Blaman morroal a dudu kómal [gyaur kla] kwitümgabako. I Abdógab tótókdako, pülpüdü zyón klamab Ab, noan tórrmen tulmil koke бүмzazildako zyón klamab dandangazan banendako. ¹⁸ Tóbanan ubi ngarkwatódó, mi tóbabótórró amkoman bóktandógab, igósüm mi ngaen-gógópan küp* kwarilo blamandógab, wa ne elklaza tómbapónórr.

Godón Bóktan Arrkrru akó Tórrmendó Angrin

¹⁹ Kürü moboküpdü zonaretal, e wata igó poko umul kwarilo: Yabü blamanab wirri ubi ki yarile bóktan arrkrrum, e büsai-büsai bóktan-gu, akó büsai-büsai ngürsilüm bain-gu. ²⁰ Zitülkus módóga, paman ngürsila ene dümdüm ngyaben koke alngumilda, Godón ubi ne klame. ²¹ We ngarkwatódó, blaman kolae elklaza

* **1:18** ngaen-gógópan küp: Ini bóktan opora igó klambóka apónda igó, ngaen-gógópan ne küpa angurindako ó ngaen amtómólórrón olom akó lar kupo. God Israael pamkolpam nümtinóp ini elklaza aliónum oya. Aini Zeims amkoman bangun pamkolpam ataninda ngaen-gógópan küpdü, zitülkus i amkoman kómalako blaman tómbapórrón elklazadógab.

amónamke yabiób ngyabendógabi akó piküp bainamke ene blaman abün kolae tórrmen tómbapón-gum. Da yabiób ngi tüp elókam akó ene bóktan ipüdam, God ne kla iltümülürr yabü moboküpdü, zitülkus God gaodóma yabü zid bainüm, e ene bóktan nóma ipüdane.

²² E wata igó pamkolpam kwarilo, Godón bóktan tórrmendó nidi angrindako. A igó pamkolpam koke kwarilo, güblangane enan nidi arrkrrudako. Inzan pamkolpama tibiób ilklió bülióndako. ²³ Nadü oloma Godón bóktan arrkrruda, a tórrmendó koke angrinda, wa inzan oloma, tóba obzek nóto ngabkanda glasdó, wa ne obzekpükü tómtómólórr. ²⁴ Wa tóba ngabkanda, da wa nóma alkomólda, dümdüman oya tóba obzekbóka ma ugón bamrükda. ²⁵ A darrü pam inzana, tai nóto ngabkanda ene dudu kómal gida, pamkolpam ne gida-a ausda kolae tonarrdógabi. Wa metat ene gida ngabkan yarile, oya koke bamrükle wa ne poko arrkrrurr, a wa tórrmendó irrbüle. God sab inzan pam bles ine ene tórrmen tómbapónde.

²⁶ Nadü oloma igó nóma gyagüpi tótókda wagó, wa Godón [ótókda], a wa ma tóba ulit koke alngomólda, wa tóba ilklió büliónda akó oya tórewómdü küp babulako. ²⁷ God, mibü Ab nótoke, [kolkal] akó [tóman-koke] tórewóm apadóda. Inzan ne tórewóme: abal-koke olmal akó kóble, ibü ngabkanóm müp tonarrdó nóma kwarile, akó tüpan pamkolpam koke ki ok bain kwarilün marü alngomólóm kolae elklaza tómbapónóm.

2

Blaman Pamkolpam Wata Darrpan Ngarkwatódó Morroal Bangón Ki Kwarilün

¹ Kürü zonaretal, e mibü [wirri kómal zyónpükü] Lod Yesu Kerrison amkoman angundakla. Amkoman bangun pamkolpamzan, e blaman pamkolpam wata darrpan ngarkwatódó morroal bangón kwarilünke. ² Darrü pama aprrapórr yabü kwóbbazen müótüdü tübangrine wirri darrem [gold] rring a wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón, a darrü elklaza-koke pama tómanpükü mórrkenyórrri ta tübangrine. ³ E aprrapórr ene wirri darrem mórrkenyórrpükü pam kubó morroal yangórrre ó bóktórrre wagó, “Marü morroal mórran poko yóni,” a elklaza-koke pamdó kubó ma igó bóktórrre wagó, “We zamngól o popa we mórra tüpdü, kürü wapór minggüpanan.” ⁴ E ne inzan poko nóma tónggapónane, e yabiób darrpan-darrpan, darrpan ngarkwatódó-koke morroal bangóndakla. Akó e yabiób darrpan-darrpan zaz baindakla kolaean gyagüpitótoke. ⁵ Kürü moboküpdü zonaretal, tübarrkrru! God ini tüpan elklaza-koke is tüób silianórr akó i mórrel kolpamzanako tibiób amkoman bangunanme. God ibü silianórr tóba Kingzan Balngomóldó barrbünüm. Akó wa ibü [alkamül-koke bóktan] nókyenóp ene Balngomóldó barrbünüm, [moboküpdü ubi] nibióbe oyakamóm. ⁶ A yadi, e elklaza-koke isab ngi tüp elókarre. E mórrel kolpam larógóm morroal bangóndakla elklaza-koke kolpamdógabi? Ene mórrel pamako, yabü kle-kle nidi bangundako akó yabü nidi bumurratdako kotódó zamngólóm! ⁷ Akó ene mórrel pamako, Yesun kómal ngi nidi kulaindako, wa yabü ne ngi nókyenóp!*

⁸ E dümdüm kla tónggapón korallo, e ne gida nóma mamooanane wagó, “Marü moboküpdü ubi moba minggüpanandó ne olome† inzan ki yarilün, marü moboküpdü ubi mobakazane.” Ini gida Godón gida-e, mibü King nótoke, e ne gida Godón Wibalómórrón Bóktandó asendakla. ⁹ A e ma ne pamkolpam darrpan ngarkwatódó-koke nóma morroal bangunanane, e kolae tonarr tónggapónane akó gida-a pupo nirre wagó, e gida amgün pamkolpamakla. ¹⁰ Ka ene poko wialóma, zitülkus nadü oloma

* **2:7** wa yabü ne ngi nókyenóp, oya küp módóga: e Yesunakla. † **2:8** minggüpanandó ne olome wa blaman pamkolpambóka apónda, ma nibiób amorranda. **2:8** Lebitikus 19:18

dudu gida mamanda a wa ma darrpan gida bóktan poko alkamülda, ene inzana wamaka wa blaman gida bóktan poko amgünda. ¹¹ Nótó yarilürr wagó, “Ma kol ó pam gómólgu,” wa akó yarilürr wagó, “Ma darrü olom бүдүлүмүкү амкалгу.” Ma ne pam ó kol koke nóma gómól namulo, a ma ma darrü olom бүдүлүмүкү емколо, ma igósidi gida amgün pamóm baino.

¹² Da módóga, bóкта akó tórrmen tómbapónam ene kolpamzan, God sab nibiób zaz nirre ene gida ngarkwatódó, pamkolpam ne gida-a ausda kolae tonarrdógabi. ¹³ Zitülkus módóga, God sab oya gyaaur-koke zaz ine, gyaaur-koke nótó yarilürr ngibürr pamkolpamdó. Gyaaur nadü olome ngibürr pamkolpamdó, oya zitülkus babula gumüm, God sab pamkolpam ne ngürrdü zaz nirre.

Amkoman Bangun akó Morroal Tórrmen

¹⁴ Kürü zonaretal, ia laró morroala darrü oloma ne nóma bóktóne wagó, “Kürü amkoman bangun asine,” a wa ma tórrmendó koke ingrile? Ia inzan amkoman banguna oya zid ine? Koke! ¹⁵ Aprrapórr darrü zonaret ó bólbótan mórrkenyórr a blaman ngürrzan alo kla babulako. ¹⁶ Da darrüpa yabükagabi ne oyaka igó nóma bóktóne wagó, “Ugó wam, paud sab marüka asi ki yarilün; morroal mórrkenyórr bate ururüm akó morroal elo,” a wa ma oya darrü kla ne koke nóma ekyene batenóm ó alom, ia laró morroala? ¹⁷ Ene inzana, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke, wa бүдүла.

¹⁸ A darrüpa sab ma igó yarile wagó, “Inzan taia: Darrü oloman amkoman bangun go asine, akó darrü oloma go tórrmen tómbapóna.” A ka sab bóktan inzan alkomól namulo wagó, “Ma kya moba amkoman bangun kóbó kómtyea, ma tórrmen koke nóma tómbapóndóla, da ka kubó marü kólba amkoman bangun mómtyeno tórrmendógabi.” ¹⁹ Ma igó poko amkoman angundóla wagó, wa darrpan Goda. Taia, da ene gaodó kokea! Kolae samua ta ene poko amkoman angundako - akó gum tórrngónóm baindako.

²⁰ Ma gonggo pamla, ia marü ubi ka marü mómtyeno wagó, tórrmen-koke amkoman bangunan küp babula? ²¹ God larógóm mibü abbobat Eibrra-amón ipadórr [dümdüm tonarr] olomzan? Tóba tórrmendógabi, wa tóba olom Aesakón [alta] kwitüdü nóma emngyelórr larzan Godka. ²² Ma igó asendóla, wa Godón amkoman angun yarilürr akó tórrmendó ingrinürr, akó oya amkoman banguna [dudu kómal] bainürr oya tórrmendógabi. ²³ Akó Godón Wialómórrón Bóktana küppükü bainürr wagó, “Eibrra-am Godón amkoman yangunürr, da ini zitülküsü, God oya ipadórr dümdüm tonarr olomzan.” Akó God oya igó ngilianórr “kürü gódam.” ²⁴ Da e kuri esenane, God darrü pam apadóda dümdüm tonarr olomzan, ini nis tonarrdógab, oya amkoman bangun akó oya tórrmen.

²⁵ Ene inzana, God larógóm Rreiebón,‡ pam apyón kol nótó warilürr, apadóda dümdüm tonarr olomzan? Tóba tórrmendógabi, wa ene kómdam bain pam tóba müótüdüzan irrbünürr. Akó solkwat wa ibü darrü kwat nómtyenóp bakonóm. ²⁶ Da módóga, amkoman bangun tebean nómada, tórrmen-koke, wa бүдүла, samu-koke бүб бүдүлзана.

3

Ulit Alngomól

¹ Kürü [zonaretal], umulbain pama abün-koke bairre yabükagabi sos kugupidü, zitülkus e umulakla, God sab kibü, nidi umul baindakla, wirrian [kolae an darrem]

2:21 Bwób Zitül 22:1-14   **2:23** Bwób Zitül 15:6; 2 Krronikol 20:7; Aesaya 41:8   † **2:25** Rreieb: Zosyua Keinan tüp nóma bangrinüm kain yarilürr Isrrael pamkolpampükü, wa nis kómdam bain pam zirnápónórr Zerriko wirri basirr kómdam ainüm. Rreieb ibü nünikürr tóba müótüdü akó tangnamtinürr kórzyónüm.   **2:25** Zosyua 2:1-21

tókyerre ngibürr pamdógab, ki ne kolae kla nóma tómbapónórre. ² Zitülkus módóga, mi blamana abün tonarrdó bütandakla. Nadü oloma ne kokean nóma bütüne, wa ne poko bóktóne, wa [dudu kómal] pama, gaodóma tóba blaman büb alngomólóm.

³ Mi kari ayan poko* nóma kolabütandakla [osan] taedó mibüka güblangpükü bainüm, mi gaodómakla ene dudu os alüngsalüng angónóm. ⁴ Ó e but gyagüpi amónam. Enana i amkoman wirriako akó ibü wóra amarruda, ibü karian kulia alüngsalüng angónnda, updü paman ubi nóla tótókóma. ⁵ Da ene inzana, ulit wa kari klama bübdü, a wa ma wirri elklazabóka ikub bagür umula.

E gyagüpi amaik kwarilo igó, karian ura wirri molpoko ia setanda. ⁶ Ulit ta urzana. Wa bübdü kolaeen klama. Wa kolae arrgubinda dudu bübdü. Wa tóba dudu arról kulainda akó wa tóba ur apadóda [metat bólmyan urdügabi]. ⁷ Pamakan gaodóma abün obzek lar ngórrób bainüm akó wa ibü ngaen ngórrób ninóp: abün obzek nurr lar, póyae, tüpdü ngübyón elklaza, ó maludü nyaben elklaza. ⁸ A darrü olom ma gaodó kokea tóba ulit ngórrób ainüm. Ene ulita metat kolae bóktanda, akó gwar büdül tarükzana, ulit ta inzana.

⁹ Uliti pamkolpama mibü Lod, mibü Ab nótóke, oya agürdako, akó dadan uliti i pamkolpam bamórrdako, God tóbanan obzeksyók ngarkwatódó nibiób tómbapónórr. ¹⁰ Ene dadan taedógab agürwóm a amórr bóktana burruandamli. Kürü zonaretal, inzan koke ki yarile. ¹¹ Ia anón nae a kapórr naea darrpan aróbdógabi tótókdamli? Koke! ¹² Kürü zonaretal, ia [pig] nugup gaodóma [olib] küp bapónóm ó [grreip] syepor gaodóma pig küp bapónóm? Kokean! Ene inzana, anón naea kapórr nae aróbdógabi koke tópkóne.

Amkoman [Wirri Gyagüpitótók] Godkagabi Tótókda

¹³ Ia nótóke yabü aodó, wirri gyagüpitótóke akó umul nótóke morroal ó kolae amzyatóm? Da wa ki okaka bümzazil tóba morroal tórrmen tulmildügabi, wa ne tórrmen tómbapónnda tóba ngi tüp balkomólde, zitülkus wirri gyagüpitótóka oya tangamtinda tóba ngi tüp balkomólóm. ¹⁴ A ngibürra yabükagabi, yabü gyagüp kolaea wirribóka akrranda moboküpdü, zitülkus yabü ubia e ta morroal umulbain pamóm bainane. E yabióban gyagüpi bomandakla. E ne inzan nóma kwarilo, ikub bagürgu wagó, e wirri gyagüpitótók pamakla. Obae tizgu enezan. ¹⁵ Yabü gyagüp kolaea nóma akrranda akó e wata yabióban gyagüpi bomandakla, yabü wirri gyagüpitótók kwitümgab kokea. A ene wa tüpan akó pamakanan gyagüpitótóke, akó [debóldógaba]. ¹⁶ Zitülkus módóga, ene bwóbdü pamkolpam gyagüp kolaea nóma akrranda akó i wata tibióban gyagüpi bomandako, ene pokodó pamkolpam müpdü kwarile, balngomól nabe kwarile, akó i blaman abün-abün kolae tómbapónórre.

¹⁷ A kwitümgab ne wirri gyagüpitótóka tótókda, oya wirrian kla módóga, wa [kol-kala]. Akó wa blaman tonarrdó paudüdüma, oya gyaur tonarr asine pamkolpamdó, wa pamkolpamab bóktan arrkrruda, oya wirri gyaur asine pamkolpamdó, wa morroal tórrmen tulmil tómbapónnda, wa blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó morroal bangunda, akó oya moboküp amkomana. ¹⁸ Paud nidi ódóddako akó küp nidi aritódako paudi, i sab [dümdüm tonarr] abülnürre.

4

Yabiób Arról Godón Tangó Irrbünam

* **3:3** kari ayan poko, Mórrke-mórrke módóga: bit. Ene bit [osan] taedó wóp angórrón yarilürr akó sye nizan kwata amrókrrón yarilürr. Ene os alüngsalüng angónóm, ma kubó sye numurruto.

¹ Ia larógóm tómbapónða gazirrwóm ó ongyaltongyala yabü aodó? I tómbapóndamli yabü kolae büban ubidügabi. Ene ubia yabü moboküpdü gazirrdako. ² Yabü ubi darrü klamóma, a e ma koke ipüdane. We zitülkusdü, e pam amkalóm kaindakla ene klamóm. Akó yabü wirri ubi ngibürr isab elkizamóma, a e ma gaodó kokeakla azebóm. We zitülkusdü, e ongyaltongyaldakla akó gazirrdakla. Yabü ubi elklaza babul igósidiako, zitülkus e Godón koke atodakla. ³ E nóma atodakla, e koke ipüdane, zitülkus e kolae zitüldügab atodakla yabiób kolae büban ubi ngarkwatódó amanóm.

⁴ E kol gómól pamzanakla!* Ia e umul-kókakla wagó, e tüp gódam nóma angundakla, e Godón gómdamal kokeakla? We ngarkwatódó, nadü oloman ubie tüpan gódamóm bainüm, wa igósidi Godón gódamóm-koke baine. ⁵ Igó gyagüpi tótókgu wagó, Godón Wialómórrón Bóktana enan bóktanda wagó, “Oya gyagüp kolaea amkalda ó oya wirri ubi ene samudüma, wa ne samu ingrinürr mibü bübdü.” ⁶ A God ma mibü wirri [gail tonarr] akyanda. We zitülkusdü, tóba Wialómórrón Bóktana bóktanda wagó, “God ibüka bóka bamgünda, tibiób ngi nidi kwit aindako.

A wa ibü gail tonarr akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako.”

⁷ We ngarkwatódó, yabiób arról Godón tangdó irrbünam. A e [debóldó] bóka bamgülam, da wa kubó busole yabükagabi. ⁸ Godón minggüpanan togob, da wa kubó yabü minggüpanan tame. Yabiób tang bagulam, e kolae tonarr kolpam nidipakla, akó yabiób moboküp [kolkal] ninam, e ninis gyagüpitótóke nidipakla. ⁹ E gyaaur koralo yabiób kolae tonarrdó, e gyaaurwóm akó yón gyaaur koralo. Yabü ngüóng órnae izazinam ama gyaaurwómdü akó yabiób bagürwóm ama бүдүл obzekzan ninam. ¹⁰ Yabiób ngi tüp elókam Lodón obzek kwata, da wa yabü ngi igósidi kubó kwit nirre.

Darrü Olom Zaz Ain-gu

¹¹ Zonaretal, yabiób darrpan-darrpanbóka kolae poko bóktan-gu. Nadü oloma ne kolae poko nóma bóktóne tóba zonaretbóka ó wa ne oya nóma zaz ine, wa Godón gidabóka kolae poko bóktóne akó gida zaz ine, zitülkus gida-a bóktanda wagó, “Marü [moboküpdü ubi] moba minggüpanandó ne olome† asi ki yarilün.” Ma ne kolae poko nóma bóktano gidankwata, ma gida mamooan olom kokela, a ma zazzanla. ¹² God wata darrpan gida gail olom ó zaz ta watóke. Da wa gaodóma zid ainüm akó kulainüm. Da mató, ma nótkla, moba minggüpanan ne olome, oya zaz ainüm?

Ikub Bagürgu Sab Ngürrankwata

¹³ Tübarrkrü, e nidi bóktandakla wagó, “Errkya o sab mi ogobo ini o ene wirri basirrdü, darrpan pail we amaikrre, elklaza bumiógrre ó sel nirre akó mani tónggapórrre.” ¹⁴ Wai, e umul-kókakla yabü ngyaben sab ia yarile, zitülkus yabü ngyaben kepkerzanako, karianbóka okaka túbine a akó bamrüke! ¹⁵ A e ma igó ki korala wagó, “Lodón ubi ne nóma yarile, mi sab ngyaberre akó ini kla o we kla tónggapórrre.” ¹⁶ A errkya e ma yabiób ene bókam bagósórrón bóktanabkwata ikub bagürdakla, zitülkus e gyagüpi tótókdakla ene bókam bagósórrón bóktan kari morroal kokeako. Inzan ikub bagür kolaeen pokoa. ¹⁷ Da módóga, morroal tónggapón umul nótóke, a ma koke tónggapónða, wa igósidi kolae tonarr tónggapónða.

5

Zeims Mórrel Kolpamdó Bóktanórr Wagó, God Sab Ibü Zaz Nirre

* **4:4** Ene bóktan opor kol gómól pam Ngaep Bukdügabia. God tóba pamkolpam inzan ngibialórr; i obae god [ótók] nóma kwarilürr. (Zerremaea 3; 13:27; Aesaya 54:5-7; 57:3) **4:6** Ikik Bókran Bóktan 3:34 † **4:11** Ma müsirrga ain bóktan 2:8 ngakanke.

¹ Tübarrrru, e mórrel kolpam nidipakla.* E wata yón taegwarr akó yón bamto kwarilo, zitülkus müp tonarra tótókda yabüka. ² Yabü mórrela sab babüne, akó pua yabü mórrkenyórr sab alóng kwarile. ³ Saka yabü gold a [silba] kolae nirre. Ene saka sab pupo nirre wagó, e elklaza-koke is koke tangbamtin kwarilnürü yabiób gold a silba-e. Akó saka gold a silbazan kolae ainda, God sab yabü kolae nirre, urazan elklaza alóngda. E yabiób mórrel kwób asudakla ini dómdóm ngürrdü, God ma yabü zaz bainüm kainda. ⁴ E bangónarre darrem kla aliönüm ibüka, yabü apapdó nidi agap kwarilürr. Tübarrrru! Ene zaget pama murrkurr akrrandako. Abül pamab yón taegwarra Godón güblang kuri emrróne, Wirri Arüng Lod nótoke. ⁵ E tüpdü abün mórrel elklaza tumum ngyabendakla akó yabü kolae büban ubi ngarkwatódó. Enezan ngyabende, e larzanakla pyórr aupürrün bódapón ngürrankü. ⁶ E dümdüm ngyaben pamkolpam zaz ninarre akó бүдүлүмүкү ekrrónarre,† gaodó koke nidi kwarilürr yabüka bóka bamgünüm.

Zao-zao Ngyaben Azid Aeng Tonarrdó

⁷ We ngarkwatódó, zonaretal, zao-zao ngyabelam, kókóta Lod sab nóma tolkomóle. E ngaon pam gyagüpi amaikam, wa piküpan enezan akyanda kókóta oya apapa sab morroal alo küp apóne. Akó wa piküpan enezan akyanda kókóta pail akó bao ngupa timile. ⁸ E ta inzan, zao-zao ngyabelam akó yabiób arüng bütalam, zitülkus Lodón alkomól tonarra minggüpanan kuri tübine. ⁹ Zonaretal, murrkurr bókrran-gu yabiób darrpan-darrpandó, igósüm Lod sab yabü koke zaz nirre akó [kolaean darrem] koke nilirre. Tübarrrru, Zaz wata wa mamtaedó zamngólórróna.

¹⁰ Zonaretal, [prropet] gyagüpi amónam, Lodón ngidü nidi bóktan kwarilürr. Ibü nütaninam, i enezan zao-zao ngyaben kwarilürr, enana i azid aengóp. ¹¹ Tübarrrru, mi gyagüpi tótókdakla wagó, bagürwóm idipko, karrkukus nidi bórróngóp. E kuri arrkruarre Zob enezan karrkukus zamngól yarilürr, akó e umulakla wagó, Lod dómdóm laró morroal sidódürr oyaka. E umulakla wagó, Lod wirri gyaur akó morroal tonarra.

¹² Kürü zonaretal, tai amkoman wirrian ne klame, darrü kla ngilian-gu yabiób [alkamül-koke bóktan] arüng akyanóm. Godón kwitüm ngyaben bwób ó ini tüp ó darrü kla ngilian-gu yabiób bóktan arüng akyanóm. E wata igó bóktónane wagó, “Taia” ó “Koke,” da e wata yabiób bóktan ngarkwatódó tómbapónane. Ene igósüm, God sab yabü zaz koke nirre akó kolaean darrem koke nilirre.

Tórean Arüng

¹³ Ia darrü oloma yabü aodó müpdügab azid aengda? Wa tóre ki eko. Ia darrü olom barngingwómdüma? Wa Godón agür wórr ki batolón. ¹⁴ Ia darrü olom yabü aodó azida? Wa sos [balngomól byarrmarr pam] ki ngibau akó i oyankü tóre ki ekonóm ó oyaka oel ki ekónónóm Lodón ngidü. ¹⁵ I nóma tóre ekorre, amkoman angundi ene klama amkoman kubó tómbapóne, azid oloma dólóng baine akó Lod oya irsümüle azidüdügab. Wa aprrapórr kolae tonarr nóma tónggapónórr, God oya kolae tonarr kubó arrgone. ¹⁶ Da módóga, yabiób kolae tonarr pupo bain kwarilün yabiób darrpan-darrpandó akó tóre kwarilün yabiób darrpan-darrpanankü, igósüm e dólóng bairre. [Dümdüm tonarr] oloman tórean arüng asine ó wa küp bapóne. ¹⁷ Prropet Ilaeza mizan pamakan yarilürr. Wa amkoman moboküpi tóre ekorr wagó,

* **5:1** Ini atang pokodó, 5:1-6, Zeims mórrel pamkolpamdó wialómórr, Yesun aprrapórr koke nidi amkoman angun kwarilürr. I elklaza-koke pamkolpam kle-kle bangón kwarilürr. Zeims ibübóka wialómórr Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm igó bóktandógab wagó, God sab ene mórrel pamkolpam zaz nirre. Akó Zeimsün ubi yarilürr Yesun amkoman angun pamkolpam amtyanóm wagó, mórrel elklaza ngambangóldó gonggo pokoa. We ngarkwatódó, ibü ene mórrel kolpamabkwata gyagüp kolaea koke ki akrran koralón. † **5:6** Ene mórrel pamkolpama aprrapórr ene kla tibi koke tómbapón kwarilürr, a i zaz mani nüliónónóp tómbapónóm.

5:11 Zob 1:21-22; 2:10; Wórr Peba 103:8

ngupa sab koke ki tümil. Da aüd pailüm akó poko ngupa ene tüpdü kokean tümilürr.
¹⁸ Wa akó tóre ekorr, da pülpüla ngup zirrsapónórr akó tüpdü elklaza we waonóp.

Oya Salkomól, Amkoman Bóktandógab Nótó Apólda

¹⁹ Kürü zonaretal, aprrapórr darrüpa yabü aodó amkoman bóktandógab apól yarile akó darrüpa oya salkomóle. ²⁰ Ene olom nótó salkomóle, wa ki emzyat wagó, kolae tonarr olom ne nótó nóma salkomóle tóba apól kwatódógab, wa sab ene kolae tonarr olom zid ine büdüldügab samuan ngarkwatódó akó God abün kolae tonarr barrgone oyabókamde.

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Pita Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini peba mórrag wialómórr oya arróla blakón ngarkwat nóma yarilürr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, pail 62 akó 67 Kerrison amtómól kakóm. Wa ene Yesun amkoman angun pamkolpamdó wialómórr, 5 prrobinsdü nidi nyabben kwarilürr Eisia Maenorr kugupidü (1:1). Ene tonarrdó, pamkolpama ibü wirri müp alión kwarilürr. We ngarkwatódó, Pita ini peba mórrag wialómórr ibüka, ibü arüng bótanóm akó ibü arüngi byalóm inzan pamkolpamzan nyabbenóm, Yesu Kerrisonkü nidipko. Wa blaman amkoman bangun pamkolpam - ia müör ó kol, ta ia [leba zaget] is ó ibü wirri pam, ta ia sos [balngomól byarmarr pam] ó popa pam, sosankü zaget nidi tómbapónónóp - we bóktan nókyenóp wagó, “dümdüm nyabbenóm amkoman angun-koke pamkolpamab aodó akó karrkukus bórrangóm müp tonarrdó.” Pita akó ta wialómórr wagó, i darrem kla ki ipüdörre, i ne karrkukus nóma ki bórrange.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- B. Küsil arról 1:3-12
- C. God tóba pamkolpam ngibaunürr kolkal nyabbenóm 1:13-2:10
- D. Godón leba zaget pamkolpam 2:11-17
- E. Kerrisozan Azid Aeng 2:18-25
- F. Morwal akó Konggal 3:1-7
- G. Azid aeng dümdüm elklaza tómbapónde 3:8-22
- H. Godón ubi ngarkwatódó nyabben 4:1-6
- I. Godón gyaur kla morroal ngabkan pamkolpam 4:7-11
- J. Krristión kolpamzan azid aeng 4:12-19
- K. Godón pamkolpamdó gyagüpbarr yarile wagó, Yesu Kerriso sab tolkomóle 5:1-11
- L. Dómdóm alakón bóktan 5:12-14

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison [apostolóla]. Ka wialómdóla yabüka, Godón alearrón pamkolpam, bargerrón nidipakla akó mogobzan nidi nyabendakla ini prrobins kugupidü, Pontus, Galatia, Kapadosia, Eisia, akó Bitinia.* ² God, mibü Ab nótóke, ngaen umul yarilürr wagó, oya ubi yabü aleanóma. Tóba Samua yabü [kolkal] ninóp akó tibi-tibi amanórr Godónkü. Inzan kwata wa yabü ilianórr Yesu Kerrison bóktan arrkrrum akó ene igósüm, Yesu yabü tóba óe-e ki nangrre yabü kolae tonarr barrgonóm.

Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab asi ki namülam yabüka.

Küsil Arról

³ Mi blamana oya yagürnórre, mibü [Lod] Yesu Kerrison God akó Ab! Oya wirri gyauranme wa mibü küsil arról tókyenóp, wamaka mi akó tóbabótóp. Wa ene kla inzan kwata tónggapónórr igó, wa Yesu Kerrison irsümülürr бүдүлдүgab. Olgabi mi wirribóka [gedlóngóm baidakla], ⁴ God ne [alkamül-koke bóktan] tókyenóp.

* **1:1** Ini 5 prrobins Rrom kinga balngomól yarilürr. Errkya ini bwób Tórrki kantrri kugupidümako, Eisia Maenorr kugupidü.

Ini klama kokean kolae akó tómanpükü baine, akó kokean odole. God ene kla kwitüdü amoandase yabünkü. ⁵ Yabü amkoman bangunanme God yabü alblangda tóba arüngdügabi, kókó ene dómdóm ngürrdü, zid bain ugórr sab tónggapórrón yarile okaka bümzazilüm.

⁶ Wirribóka bagürwóm kwarilün ini klamdó, enana errkya yabü zitülkus asiko gyaaur aengóm tugupurr tonarróm, zitülkus yabü abün-abün müpa bawiónda. ⁷ Ini müpa togobórr igó poko amtyanóm wagó, yabü amkoman bangun amkomana. Pama [gold] urdü angrindako apókóm ó asenóm ene gold ia kolkala, enana golda sab kolae baine. Yabü amkoman bangunab darrem kla wirriana goldan darrem klamdógab, da God yabü amkoman bangun apókda. Akó God nóma asenda wagó, yabü amkoman bangun amkomana, wa sab yabü agür yarile, yabü ngi wirri kwitüm amngyel yarile, akó wirri ngi emelele yabüka, ene tonarrdó Yesu Kerriso nóma okaka tübine.

⁸ Enana e oya koke kuri esenane, a yabü [moboküpdü ubi] ma oyaka asine. Akó enana e oya koke asendakla errkya, a e ma oya amkoman angundakla akó e wirribóka bagürwómdakla, igó wirri kómal bagürrdü, e gaodó kokeakla bóktanóm. ⁹ E bagürwómdakla, zitülkus e umulakla wagó, God yabü zid baina yabü amkoman bangundügabi.

¹⁰ Ngaen-ngaen, [prropeta] Godón bóktan bóktónóp ene gail tonarrankwata, God yabü ne kla ki tókyerre. Ene prropeta yamkúnónóp akó yapinónóp ini zidbainankwata. ¹¹ I yamkúnónóp asenóm, ene zidbaina sab laró tonarrdó akó iazan tame, Kerrison Samua ne klambóka apón yarilürr ibü moboküpdü, wa nóma bóktanórr solkwat ne klama tómbapónórrre Kerrisoka. Wa Kerrison azid aengankwata bóktan yarilürr akó [wirri kómal zyónankwata], Kerriso solkwat ne kla ki ipüde. ¹² God ene prropetódó okaka simzazilürr wagó, i ini zidbainankwata nóma zudrratlórr, ene tibiób morroalóm koke yarilürr, a yabü morroalóm. Errkya ini tonarrdó, igó pama ini zidbainankwata yabü azazildako, Morroal Bóktan Yesunkwata nidi zudrratlórr yabüka, Godón Samuan arüngi, God noan zirrsapónórr kwitümgabi. [Anerruab] ta wirri ubia ini zidbainankwata umul apadóm.

God Tóba Pamkolpam Ngibaunürr Kolkal Ngyabenóm

¹³ We ngarkwatódó, yabiób gyagüpitótók tómbapónam, dümdüm gyagüpitótókpükü koralón, akó e wirribóka gedlóngóm bain kwarilün ene gail tonarróm, God sab yabü ne kla sidüde, Yesu Kerriso okaka nóma tübine. ¹⁴ E Godón bóktan amorran olmalzanakla, myamem ene kolaean ubi ok bain-gu yabü balngomólóm, yabü ene ubi ngaen kwarilürr, e Godónbóka umul-kók nóma kwarilnürrü. ¹⁵ A e wata kolkal ngyaben kwarilo, wata God kolkalzan ngyabenda, yabü nótó ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. ¹⁶ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “E wata kolkal ngyaben kwarilo, zitülkus ka, yabü God nótókla, kolkal ngyabendóla.”

¹⁷ E Godón “Ba”-bóka ngiliandakla, e oyaka nóma tóre bakodakla, blaman pamkolpam darrpan ngarkwatódó nótó zaz baina tibiób tórrmen tulmil ngarkwatódó. We zitülkusdü, inzan ngyaben kwarilo mogobzan ini tüpdü, Godón gum-gum [ótókde]. ¹⁸ Zitülkus módóga, e umulakla igó, God yabü nadü klame [aurdü amanórr] yabü küp-koke ngyabendógab, yabü abalbobatala ne poko umul nyónónóp. God yabü koke aurdü amanórr ene elklaza-e, sab ne klama kolae bairre, [silba] ó goldzan. ¹⁹ A wa yabü Yesu Kerrison óe-e aurdü amanórr, wa krrosdó nóma nurrótókórr. Oya óe wirri darrem klama, darrü [sip] kupoan óezan, Zu [prrista] ne kupo ódód yarilürr [altadó] urdü agasilüm, kolae akó tóman koke. ²⁰ God oya ngaen singrinürr ini poko tónggapónóm ugón ini tüp tónggapón küsil yarilürr, a wa oya okaka simzazilürr ini

dómdóm tonarrdó yabü morroalóm. ²¹ Oyakama, e Godón amkoman angundakla, oya бүдүлдүgab nótó irsümülürr akó oya ngi nótó wirri kwit emngyelórr. Ene igósidi, e Godón amkoman angundakla akó gedlóngóm baindakla.

²² E yabiób kolkal bainarre inzan kwata, e amkoman bóktan Yesunkwata ipüdarre. Olgabi yabü amkoman mobokүpdü ubia yabü zonaretaldó. We ngarkwatódó, yabü mobokүpdü ubi asi kwarile yabiób darrpan-darrpandó yabiób dudu mobokүpi.†

²³ Zitүlkus módóga, e күsil arról kuri ipüdarre, wamaka e akó tóbabótórró. Da igó күpdүgab kokea igó, sab ne күpa kolae baine, a igó күpdүgab, sab kokean ne күpa kolae baine. E akó tóbabótórró Godón bóktandóma, arról ne bóktane, metat ne bóktan yarile. ²⁴ Zitүlkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Blaman pamkolpam opoporzanako,
akó ibü ne morroal obzek syóke nurr pulzanako;
opopora odaldako akó pula baingdako,

²⁵ a Lodón bóktan sab metat yarile.”

Akó Lodón bóktan we kla yarilürr, ene Morroal Bóktan Yesunkwata, pama yabüka ne poko бүдrratnóp.

2

¹ We ngarkwatódó, blaman kolae tonarr elókam: pamkolpam azid alión akó ilkió бүlión, taepurrane bóktan tórrmendó arrbün babul, yabü gyagүp kolaea akrran, akó obae bóktan alión panzedó ngibүrr kolpamabkwata. ² E Godón amkoman bóktan arrkrrum ki nae aman kwarila, wata gab oloma tóba aipan ngómүmzan yónda. Ene igósüm, e dódórr bainane samuan ngarkwatódó akó olgabi zidbain ipүdane. ³ Zitүlkus módóga, e kuri mis apókane igó, Lod morroala.

⁴ E oyaka togobo, ene arról Ingүlkүpdü, pamkolpama ne kla alzizi amaiknóp, a God ma oya ingrinүrr wirri darrem klamzan. ⁵ God müót ki el samuan ngarkwatódó arról ingүlkүpi, e nidipakla. Ene igósüm, e pristүmzan bainüm, tibi-tibi amarrón Godónkü, samuan ngarkwatódó [urdü amsel lar] amarrum, God ne kla azebda Yesu Kerrisokama. ⁶ Zitүlkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó, “Tүbarrkrru, ka Zaeonóm* darrü ingүlkүp angrindóla.

Ka ini ingүlkүp iliarró akó wa wirri darrem müótan zirrgүpdü ingүlkүpe.
Akó nadü oloma oya amkoman angunda akó oyaka ngambangólda,
tóba amkoman banguna sab enanóm-koke baine.”

⁷ Da módóga, wa wirri darrem klama ibүnkü, oya nidi amkoman angundako. A ibүkwata, oya amkoman koke nidi angundako, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Müót balmel pama ne ingүlkүp† alzizi amaiknóp,
errkya ma ene müótan zirrgүpdü ingүlkүpүm wató kuri baine.”

⁸ Akó Godón Wialómórrón Bóktana akó igó bóktanda ene ingүlkүpankwata wagó,
“Wa ingүlkүpa, pamkolpama sab ne klamdó bodoatnórrre,
darrü wirri ingүlkүp, i sab ne klamdó balókle.”

Ini pamkolpama bodoatódako, zitүlkus i [Morroal Bóktan] koke azebdko. God go ibü irrbүнүrr ene klamdó bodoatóm.

† **1:22** dudu mobokүpi: Ngibүrr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna wagó, kolkal mobokүpi. **1:25** Aesaya 40:6-8 * **2:6** Zaeon podoan ngie. Ene pododó Zerrusalem wirri basirr we kwitüm aelórróna. Da Aesaya ibүkwata bóktanda, Zerrusalem akó Isrrael. **2:6** Aesaya 28:16 † **2:7** ingүlkүp: Isrrael pamkolpama müót ingүlkүpi balmel koralórr, da müót wata amoanda. Mibü müót wa talkuma amoanda. **2:7** Wórr Peba 118:22 **2:8** Aesaya 8:14

⁹ A yadi, e Godón alearrón pamkolpamakla. E Kingan prristakla. E darrü bwóban pamkolpamakla, tibi-tibi amarrón Godónkü. E Godón tóbanan pamkolpamakla. E inzan pamkolpamakla, igósüm e sab Godón tórrmen büdrrat kwarilo, pama ne kla agürdako. Wa yabü ngibaunürr tümündügab ama tóba wirri morroal agurr zyóndü.

¹⁰ Ngaen e darrü bwóban pamkolpam ta koke kwarilnürü, a errkya ma e Godón tóbanan pamkolpamakla. Ngaen darrü pama tóba gyaur koke okaka imzazilürr yabüka, a errkya God ma tóba gyaur okaka amzazilda yabüka.

Godón [Leba Zaget] Pamkolpam

¹¹ Moboküpdü gómdamal, e bupso ngyabendakla akó e mogobakla ini tüpdü. We ngarkwatódó, ka yabü arüangi byaldóla, kolae büban ubi mamooan-gu, zitülkus ini ubia gazirr amarrudako yabü samudü. ¹² Yabü tórrmen tulmil morroal ki kwarilün pamkolpamab aodó, Godónbóka umul-kók nidipko. Ene igósüm, enana i yabükwata igó bóktandako igó, e kolae tómbapón pamkolpamakla, yabü morroal tórrmen ngabkandógab, i sab Godón ngi wirri kwitüm emngyelnórre ene ngürrdü wa nóma tame mibü basenóm.

¹³ E Lodón pamkolpamzanakla, blaman singüldü pamab tangdó kwarilo, pama nibiób irrbünóp, ia Rrom king, wirrian singüldü pam nótóke, ¹⁴ ta ia gabena, kinga nibiób zirrnápónóp ibü [kolaean darrem] akyanóm, kolae nidi tómbapóndako akó ibü bagürüm, dümdüm nidi tómbapóndako. ¹⁵ Zitülkus módóga, Godón ubia e gonggo pamkolpamab küp-koke bóktan piküp ninane, ezan morroal olngolo. ¹⁶ Igó pamkolpamzan ngyaben kwarilün, Yesu Kerriso nibiób [aurdü amanórr] popa pamkolpamóm bainüm. A e popazanakla, ene igó kokea igó, ene wa taia kolae alngónóm. Igó pamkolpamzan ngyaben kwarilün, Godón leba zaget pamkolpamazan. ¹⁷ Blaman pamkolpam [morroal bangón] kwarilün. Yabü [moboküpdü ubi] blaman Yesun amkoman angun pamkolpamdó kwarile. E Godón gum-gum [ótók] kwarilo. Akó Rrom king wirri ngi atenamke.

Kerrisozan Azid Aeng

¹⁸ E leba zaget pamkolpam nidipakla, yabiób wirri pamab tangdó kwarilo, ibü morroal angónde blaman klamdó. Wata ibü koke, morroal akó gyaur tonarr nidipko, a zóngang nidipko, ibü ta inzan. ¹⁹ Zitülkus módóga, ene morroal pokoa, e ne karrkukus nóma bórrongo azid aengde zitül-koke bwóbdü, zitülkus e umulakla wagó, God asine. ²⁰ E ne karrkukus nóma bórrangdakla azid aengde, yabü wirri pama yabü nóma ekrrórre yabiób kle-kle tonarran darremanne, da yabü nótó nagürnórre? Darrü oloma kokean. A e ne azid nóma zwaenglo, zitülkus e morroal alngóndakla akó e karrkukus bórrangdakla, ini morroal pokoa Godón ilküpdü. ²¹ God yabü igósidi ngibaunürr inzan kwata azid aengóm, zitülkus Yesu Kerriso yabü morroalóm azid aengórr. Inzan kwata, wa yabü nómtyenóp, e laró ki tónggapónane, igósüm e oyakagab tikó apad kwarilo. ²² Wa kolae tonarr kokean tónggapónórr akó darrü pam babula ilkió bülión bóktan nótó arrkrrurr oya ulitüdügab. ²³ Oya nóma kle-kle yalnóp, wa darrem bóktan koke akon yarilürr. Wa azid nóma aengórr, wa igó koke bóktanórr igó, wa sab darrem yalkomóle. A wa Godka ngambangólórr, blaman is dümdüman nótó zaz baina. ²⁴ Yesu Kerriso mibü kolae tonarr tóba bübdü bamselórr nugup krrosdó, igósüm, kolae tonarr tómbapón piküp ain kakóm, mi sab dümdüm ngyaben koralo. Ene oya gülunganbókamde, e dólóng bairrúnakla. ²⁵ E ngaen apól kwarilnürü, bamrükürrün [sipzan]. A errkya, e obzek kuri tübyalungarre Yesu Kerrisoka, yabü Ngabkan akó Adlang Pam.

3

Morwal akó Konggal

¹ Konggal, ene dadan ngarkwatódó, yabiób morwalab tangdó kwarilo. Ene igósüm, ngibürr morwala ne Yesunkwata Morroal Bóktan amkoman koke nóma angundako, i sab obzek tübyalüngórrre Yesu Kerrison amkoman angunüm konggalab morroal tórrmen tulmildügab, bóktan-koke. ² Zitülkus módóga, i sab yabü ngyaben ngabkan kwarile igó, yabü ngyaben ia [kolkalako] akó igó, e Godón ia gum-gum [ótókdakla]. ³ Yabiób búb püti bain-gu agurran ngibtanóm, inzan kwata, abün-abün tulmili órrngóen balmel, gold kusalzan elklaza, akó wirri darrem mórrkenyórr bamel. ⁴ A yabü moboküpdü ne kwindü tórrmen tulmila yabü agurran ki ngibtan kwarile. Mómóke akó piküp samua sab yabü agurran wató nütürre, koke ne klama odalda akó wirri darrem ne klame Godón ilküpdü. ⁵ Zitülkus módóga, ngaen-ngaen Godón amkoman angun kola tibiób inzan agurran ngibtanónóp. I Godka [gedlóngóm bainónóp] akó i tibiób morwalab tangdó kwarilürr. ⁶ Serra darrü inzan kol módógo. Wa Eibrra-amón bóktan arrkrru warilürr akó tóba wirri pambóka ngilialórr. E Serran ópal olmalzanakla, e ne morroal nóma tómbapón kwarilo akó yabü darrü klama guman koke ngibtan yarile.

⁷ Morwal, ene dadan ngarkwatódó, e gyaur tonarre ngyaben kwarilün yabiób konggalpükü. Yabiób konggal [morroal nangólam], zitülkus i ezan arüng kokeako akó zitülkus i yenkü ene arról apadódako, God tóba pamkolpam popa ne kla gailda. Ene igósüm, yabü sab darrü klama koke nólerre Godka tóregum.

Azid Aeng Dümdüm Elklaza Tómbapónde

⁸ Inikwata bóktan alakónóm, ka yabü byaldóla: E blamana darrpan gyagüpitótóke ngyabenane, morroal tonarr emtyanane, yabü moboküpdü ubi yabiób darrpan-darrpandó kwarile wamaka e zonaretalpükümakla, gyaur kwarilün, akó yabiób ngi tüp elóklam. ⁹ Darrü oloma ne kolae nóma tónggapóne yabüka, e sab darrem kolae tónggapón-gu oyaka. Darrü oloma ne yabü kle-kle nóma byalda, darrem koke yalkomóla. A e ma Godón imtinane oya bles ainüm. Zitülkus módóga, God yabü ini poko tómbapónóm ngibaunürr, igó ngarkwatódó igó, e ta sab yaib bles bain ipüdane.

¹⁰ Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“Oloman ubi ne tai ngyaben bagürwómi ódódóm nóma yarile,
akó oya ubi ne barnginwómpükü ngürr amrranóm nóma yarile,
wa kolae poko koke bóktan yarile,
wa ilkió bülión poko koke büdrrat yarile.

¹¹ Wa kolaedógabi ki tübyalünge ama morroal tómbapóle.

Wa paud ki yamkülün akó amióg.

¹² Zitülkus módóga, Lod azilda [dümdüm tonarr] pamkolpamdó,
akó wa ibü tóre arrkrruda.

A Lod ma ibüka bóka bamgünda, kolae nidi tómbapóndako.”

¹³ Akó yabü ne wirri ubi nóma yarile morroal tómbapónóm, ia yabüka sab nóto kolae tónggapóne? Darrü inzan olom babulana. ¹⁴ A e ta ne nóma azid zwaenglo dümdüm elklaza tómbapónde, God sab yabü bles nirre. Darrü olom gumgu akó gyakolaegu. ¹⁵ A yabiób moboküpdü e ma Kerrison wirri ngi atenane yabü Lodzan. E tómbapórrón kwarilün metat bóktan alkomólóm ibüka, yabü nidi bamtindako igó, yabü zitülkus laróga Godkamóm gedlóngóm bainüm. ¹⁶ A e bóktan nóma yalkomólane, e inzan alngón kwarilo, mómóke akó ibü morroal angónde. Umul kwarilün igó, e darrü kolae koke tónggapónarre. Ene igósüm,

kolaean bóktan nidi alión kwarile yabüka yabü morroal tórrmen tulmilankwata, e Kerrisoka dabyórrünzanakla, i sab büód kwarile tibiób kolae bóktananne. ¹⁷ Igó ne nóma ki yarile igó, ene Godón ubie yabü azid aengóm, ene morroala azid aengóm morroal tómbapónde, a ene koke igó, kolae tómbapónde. ¹⁸ Zitülkus módóga, Kerriso nurrótókórr* pamkolpamab kolae tonarrabkü, darrpanóm ó myamem koke. Wa dümdüm tonarr olom yarilürr, a wa azid aengórr akó nurrótókórr dümdüm-koke tonarr pamkolpamabkü, yabü amarrum Godka. Oya бүүлдү ingrinóp бүбан kwata, a samuan ngarkwatódó God oya arróldó salkomólórr. ¹⁹ Akó arrólde samuan ngarkwatódó, wa ene samudü wamórr, tümün müótüdü† nidi koralórr, da ibüka bóktan ola amgolórr. ²⁰ Ini ne samu kwarilürr, ngaen-ngaen Godón bóktan koke nidi omrralórr Noan tonarrdó, God pamkolpam nóma bókyan yarilürr tibiób kolae tonarrdógabi byalüngüm. Noa ugón wirri but elólórr, ne but kugupidü wata aüdan, ene wa 8 kolpama barrbünürr. Ene but kugupidü i zid bainóp naiz naeana. ²¹ Ini naea baptaes bain‡ naem zamngólde. Ene baptaes baina errkya yabü zid baina. Baptaes bain igó kla kokea igó, tóman bagulüm бүбдүгabi. Koke, ene go igó pokoa, e ne [alkamül-koke bóktan] ekyenarre Godón, umuldi e kolae koke tómbapónarre. Baptaes baina yabü zid baina, zitülkus God Yesu Kerrison бүбүлдүгab irsümülürr. ²² Wa kwitüdü kuri angürürr, da errkya wa wirri pabodómase Godón tutul tangdó. Anerru, arüngpükü kolae samu, akó balngomól kolae samu errkya oya tangdómako.

4

Godón Ubi Ngarkwatódó Ngyaben

¹ We ngarkwatódó, zitülkus Kerriso бүбан kwata azid aengórr, e yabiób tai tómbapónane azid aengóm, dadan tonarre wazan. Zitülkus módóga, nadü oloma azid aengórr бүбан kwata, wa kolae tonarr tómbapón piküp bainürr. ² Ene igósüm, ini tonarrdógabi e ini tüpdü ngyaben kwarilo Godón ubi tómbapónóm, a igó koke, kolae pamakan ubi mamóanom. ³ E gaodó kolae kuri olngolnórró, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü ubi ne klamko. E бүүдан tulmil tómbapón kwarilnürü yabiób бүби. E yabiób kolae бүбан ubi mamóan kwarilnürü. E gorrórr bainarre. E kwób bazen kwarilnürü ngyepam anónóm. E karibóka-koke bagür kwarilnürü wirri garrirrdi. E obae god [ótók] kwarilnürü, ngazirr ne klamko. ⁴ A errkya, Godónbóka umul-kók nidipko, ibü ilküpa kuri tübause igó poko asende wagó, e inkü koke dabyóndakla ibü zóngang akó küp-koke ngyabendó, akó i ma yabü kolae bóktan alióndako. ⁵ A i sab ibü tulmil pupo tirre oyaka, tómbapórrón nótoke ibü zaz bainüm, arról nidipko akó бүдүл nidipko. ⁶ We zitülküsü, [Morroal Bóktan] amgolórrón yarilürr akó ta ibüka, бүдүл nidipko. Ene igósüm, enana ibü pamzan zaz ninóp бүбан ngarkwatódó akó i nurrbarinürr, i sab Godzan ngyaben kwarile tibiób samuan ngarkwatódó.

Godón [Gyaur Kla] Morroal Ngabkan Pamkolpam

⁷ Blaman elklaza blakón bwób ngorram aindasko. We ngarkwatódó, kakal akó dümdüm gyagüpi ogoblón, igósüm e gaodómakla Godka tóre bakom. ⁸ Amkoman wirrian poko módóga; yabü amkoman [moboküpdü ubi] yabü darrpan-darrpandó ki kwarilün, zitülkus moboküpdü ubia abün-abün kolae tonarr asirrda.* ⁹ E yabiób darrpan-darrpan yabiób müótüdü urrbulün, murrkurr bóktan babul. ¹⁰ God yabü

* **3:18** nurrótókórr: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna, azid aengórr. † **3:19** tümün müótüdü: Ene samu tüpan tümün müótüdü koke kwarilürr, a i ma darrü bwóbdü kwarilürr, i nólgabi gaodó koke kwarilürr busom. **3:20** Bwób Zitül 6:5–7:23 ‡ **3:21** baptaes: Ini igó baptaes bainbóka apónda, darrü pama dudu nóma anggóbólda naedó, wa kolae tonarrdógabi nóma tübyalüngürr. * **4:8** moboküpdü ubia abün-abün kolae tonarr asirrda, oya küp módóga: darrü oloman moboküpdü ubi ngibürrdü nómada, wa ubi baina ibü kolae tonarr barrgonóm, i ne kla tómbapónóp oyaka.

darrpan-darrpan darrü gyaur kla nülinóp samuan ngarkwatódó. Ene gyaur klame zaget ki kwarilün yabiób darrpan-darrpanab morroalóm, kolpamazan kaindako, abün-abün Godón gyaur kla nidi morroal ngabkandako. ¹¹ Nadü oloma büdrratóda Godónkwata, inzan ki büdrrat yarile, wamaka God oya ne poko bóktanóm ayalda. Nadü oloma ngibürr is tangbamtinda, inzan ki tómbapón yarile, we arüangi God ne kla akyanda. Ene igósüm, blaman ini elklazadó pamkolpama sab Godón yagürnórre Yesu Kerrisokama. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnórre akó wa ki balngomól yarilün tomkompükü metat-metat. [Amen].

Krristión Kolpamzan Azid Aeng

¹² Kürü moboküpdü gómdamal, e ne wirri müp azid aengdakla, yabü koke ki arrkürran ngintirre. Ene wirri müpa enan yabü bapókóm kaina, wamaka e urdü agóldakla.† Igó basen-gu, igó, wamaka e küsil kla basendakla. ¹³ A e ma bagürwóm kwarilo, igó pokodógabi wagó, e azid aengdakla wata Yesu Kerrisozan azid aengórr. Ene igósüm, e ugórr wirri bagürwómdü kwarilo, oya [wirri kómal zyóna] sab nóma okaka tübine. ¹⁴ Yabü ne dandang samu nóma zomale, zitülkus e Kerrison mamoadakla, bagürwóm yadipakla, zitülkus ene ne wirri kómal zyónan Samue, Godón Samu nótóke, wa yabüka ngón agónda. ¹⁵ Darrüpa yabükagab ne azid nóma aeng yarile, wa igó zitülkusdü koke azid aeng yarile, igó, wa pam akrran oloma ó gómól oloma ó kolae tómbapón oloma ó inzan oloma, ngibürr kolpamdó wata anirrün nótóka. ¹⁶ A wa ne azid nóma aeng yarile Krristión pamzan, wa büód koke yarile. A wa Godón yagüre igó pokodógab, wa ene Krristión ngi baterróna.

¹⁷ Ene tonarr kuri semrróne, God pamkolpam zaz bainüm. Wa sab ngaen-gógópan tóba pamkolpam zaz nirre. Wa ne ngaen-gógópan mibü, tóba pamkolpam, nóma zaz tirre, da ene wa sab ia yarile, wa ibü nóma zaz bain yarile, Godón Morroal Bóktan koke nidi arrkrudako? ¹⁸ Godón Wialómórrón Bóktana enezan bóktanda wagó, “Dümdüm ngyaben pamkolpamabkü ne müp nóma yarile zid bainüm, sab ia laróga tómbapóne Godkamóm ubi-koke pamkolpamdó akó kolae tonarr pamkolpamdó?”

¹⁹ Da módóga, azid nidi aengdako Godón ubi ngarkwatódó, i wata metat morroal alngón kwarile. Inzan kwata, i Godón tangdó kwarile, ibü nótó tómbapónórr akó nótó tónggapónórr, wa ne poko bóktanórr tónggapónóm.

5

Godón Pamkolpamdó Gyagüpbarr Yarile Wagó, Yesu Kerriso Sab Tolkomóle

¹ Ka ibü, [balngomól byarmarr pam] nidipako yabü aodó, darrü kla arüangi byalóm kaindóla. Ka ta küób balngomól byarmarr pamla. Akó ka kólbanan ilküpi esenórró, Yesu Kerriso ia azid aengórr. Ka ta sab wankü dabino ene [wirri kómal zyóndü], God sab mibüka ne kla okaka simzazile. ² Ka yabü, balngomól byarmarr pam, arüangi byaldóla, e ne Godón pamkolpam balngomóldakla, ibü inzan ngabkanóm, [sip] ngabkan pama tóba sipzan ngabkanda. Ibü igó zitülkusdü ngabkan-gu igó, pamkolpama yabü byaldako ene zaget tónggapónóm. A e ibü yabiób ubidügab ngabkan kwarilo, Godón ubi ngarkwatódó. Igó zitülkusdü zagetgu igó, mani azebóm büódan kwata, a e yabiób dudu moboküpi zaget kwarilo. ³ Ne kolpam irrbünóp yabü ngabkanóm, e ibü zóngange balngomólgu wamaka e ibü wirri pamakla. A e ma morroal tulmil olngolo, igósüm i sab yabükagab tikó ipadnórre. ⁴ Da ene Singüldü Ngabkan Pama, tüób Yesu Kerriso, nóma okaka tübine, e sab wirri kómal zyónan müóngdur ipüdane, kokean ne klama odalda.

† **4:12** Pama gold ó [silba] urdü angrindako apókóm ó asenóm ene gold ó silba ia [kolkala]. Dadan ngarkwatódó, müp gaodóma pamkolpam apókóm. **4:18** Ikik Bókrrian Bóktan 11:31

⁵ E küsil pamkolpam nidipakla, e ene dadan ngarkwatódó balngomól byarrmarr pamab tangdó kwarilo. Akó e blamana yabiób darrpan-darrpan morroal bangón kwarilo yabiób ngi tüp alókde. Zitülkus módóga, Godón Wialómórrón Bóktana igó bóktanda wagó,

“God ibüka bóka bamgünda, tibiób ngi nidi kwit aindako.

A wa ibü [gail tonarr] akyanda, tibiób ngi tüp nidi balókdako.”

⁶ We ngarkwatódó, yabiób ngi tüp elókam, amzyatóde Godón wirri arüng asine, igósüm wa sab yabü ngi kwit nirre angrirrün tonarrdó. ⁷ Yabiób gyakolae blaman Godka irrbünam, zitülkus oya gyagüpitótók yabükama.

⁸ Dümdüm gyagüpi ogoblón akó aerr koralón. Yabüka nótó bóka bamgünda, wa [debóla], [laeonazan] barrónkü agóltagólda, darrü olom amkünda alóngóm. ⁹ E debóldó bóka bamgülam, karrkukus bórrangde yabiób amkoman bangündü, umuldi wagó, yabü zonaretala blaman ini tüpdü dapelan azid aengdako ezan.

¹⁰ E tugupurr tonarróm azid aengdakla, da ene kakóm, God sab yabü wató küsilzan nirre, karrkukus akó arüng nütürre, akó wa yabü morroal pokodó alónge. Blaman gail tonarr oyane akó wa yabü ngibaunürr Kerrisokama oya ngarkwat-koke wirri kómal zyóndü barrbünüm. ¹¹ Wa pamkolpam ki balngomól yarile tomkompükü metat-metat. Amen.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹² Saelas kürü tangkamtinürr ini tugup peba mórrag wialómóm. Ka oya igó ngakandóla wagó, wa kürü ngambangól zonarete. Ka ini peba mórrag wialóma yabü arüng bótanóm akó igó bóktan karrkukus ainüm wagó, ini peba mórragan bóktan Godón amkoman gail tonarra. E karrkukus bórrang kwarilün ini klamdó.

¹³ Babilonóm* ne sos pamkolpamko, God ta nibiób ilianórr yabüzan, i tibiób morroal yawal bóktan zirrapóndako yabüka. Akó Mak, kürü olomzan nótóke, wa ta tóba morroal yawal bóktan zirrapónda yabüka. ¹⁴ Morroal ngürr bóktan nókyenamke yabiób darrpan-darrpan akó baprükam [moboküpdü ubie].

Ka tóredóla, moboküpdü paud asi ki yarilün yabü blamandó, Kerrisoka dabyórrün nidipakla.

5:5 Ikik Bókran Bóktan 3:34 * **5:13** Aprrapórr Babilon anik ngia Rrom wirri basirrankü. Ene Babilonóm ne sos yarilürr, Rromóm yarilürr, Pita ini peba mórrag nólga bi wialóm yarilürr. Wa Babilon ngi ngyesilürr Yesun amkoman angun pamkolpam adlangóm, wirri müp nibiób alió n kwarilürr.

Nis Ngim Peba Mórrag Pita Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ene Yesun umulbain oloma, Pita, ini nis ngim peba mórrag tóba arróla batül ngarkwat wialómórr. Wa ini peba mórrag we tonarrdó wialómórr ibü aodó, pail 64 akó 68 Kerrison amtómól kakóm.

Pita ini nis ngim peba mórrag barre tóba peba atang pamabkü wialómórr pamkolpam ikik bókranóm igó ngarkwatódógabi, wa singül kwata ne müp esenórr. Akó dakla igó poko ikik bókranóm, ene ne pamkolpama atang kwarilürr karrkukus bórrangóm akó amkoman angunüm wa Yesu Kerrisonkwata ne poko umulbain yarilürr, i umulürrün ne poko kwarilürr. Pita akó darrü we poko umul-umulan ngintinóp singül kwata, obae umulbain pamabkwata, sab nidi bütanin kwarile darrü-darrü gyagüpitótók amarrum ene amkoman umulbaindü. Pita kari ubi koke yarilürr ini peba mórrag wialómóm, zitülkus wa umul bainürr wagó, kolae pamkolpama oya amkal karipoko kwarilürr, zitülkus wa Yesun amkoman angun yarilürr.

Pitan darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm we kla yarilürr, pamkolpam Yesun alkomólankwata umul-umulan ngibtanóm. Wa tóba atang pam igó ikik bókranda, Godón ubi ngarkwatódó ngyaben ódódóm, igó pamkolpamzan ngyabenóm, God nibiób balngomólda Kingzan.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1:1-2
- B. Pita umul bain yarilürr amkoman bangun pamkolpama ia tulmil ki olngolórr 1:3-21
  - 1. Amkoman bangun pamkolpama igó tulmil ki alngón kwarile igó ngarkwatódó, Godón pamkolpamazan tulmil ki alngón kwarilün 1:3-11
  - 2. Pita ini peba mórrag ne zitülkUSDÜ wialómórr 1:12-15
  - 3. Ini bóktan Yesu Kerrisonkwata amkomana 1:16-21
- C. Ikik bókran bóktan obae umulbain pamabkwata 2:1-22
  - 1. Obae umulbain pama sab togobe akó abün pamkolpam ilkió bülión kwarile 2:1-3
  - 2. God kolae tonarr alngón pamkolpam kolae baina akó dümdüm ngyaben pamkolpam zid baina 2:4-10
  - 3. Obae umulbain pamab kolae tórrmen tulmil 2:10-22
- D. Yesu Kerrison alkomól 3:1-18
  - 1. Darrü zitülkus ini peba mórrag wialómóm 3:1-2
  - 2. Yesu Kerrison zitülkus wa ini tonarr iade arratóda wa sab nóma tolkomóle 3:3-10
  - 3. Godón ubi ngarkwatódó ngyaben 3:11-18
- E. Dómdóm alakón bóktan 3:18

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Saemon Pita, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison [leba zaget pamla] akó oya apostolóla.

Ka wialómdóla yabüka, e Yesu Kerrison amkoman nidi angundakla, wata ki ne ngarkwatódó amkoman angundakla. Yesu Kerriso, mibü God akó Zidbain Pam, mibü ini zapuan amkoman bangun kuri tókyerre tóba [dümdüm tonarrdóma].

² Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke [gail tonarr] akó paud sab asi ki namülam yabüka, zitülkus e umulakla Godónbóka akó mibü [Lod] Yesunbóka.

Amkoman Bangun Pamkolpama Igó Tulmil Ki Alngón Kwarile Igó Ngarkwatódó, Godón Pamkolpamazan Tulmil Ki Alngón Kwarilün

³ Godónbóka umulbaindügab, wa tóbanóm wirri arüangi blaman elklaza kuri tülrre [ngarkwat-koke arrólóm] akó Godón ubi ngarkwatódó ngyabenóm. Godón tóbanan kómal tumildügabi akó morroal moboküpdügabi, wa mibü kuri ngibtaurre tóba pamkolpamóm. ⁴ Ini elklazadógab, wa mibü [alkamül-koke bóktan] tülinóp wagó, wa sab kómalan akó wirri darrem elklaza tómbapóne mibünkü. Ini kwata, e gaodómakla kyab kórzyónüm ene kolae elklazadógab, pamkolpama ini tüpdü ne klamóm ubi baidako akó ibü moboküp ne klama kolae baidá, akó e gaodómakla kómal bainüm, Godzan.

⁵ Ini zitülkusdü e Yesu Kerrisonzan amkoman angundakla, e wata wirri arüng ipadnane morroal tumil alngónóm. E metat morroal tumil alngón kwarilün, da e ta akó igó kolpamóm bainane, abün elklazabkwata umul nidipko. ⁶ E metat kolpam kwarilün abün elklazabkwata umul nidipko, da e ta akó yabiób büban ubi akó tórrmen balngomól kwarilo. Metat büban ubi akó tórrmen balngomól kwarilün, da e ta akó karrkukus bórrang kwarilün, enana morroal ó müp tonarra togoble. Metat karrkukus bórrang kwarilün, da e ta akó Godón ubi ngarkwatódó ngyaben kwarilo. ⁷ Metat Godón ubi ngarkwatódó ngyaben kwarilün, da e ta akó ngibürr amkoman bangun pamkolpamdó morroal tonarr bómtyan kwarilün, wata e yabiób zonaretaldózan morroal tonarr amtyandakla. Morroal tonarr metat okaka uzazilün yabióbka, zonaretaldózan, akó yabü ta [moboküpdü ubi] asi ki yarilün ngibürr pamkolpamdó. ⁸ Zitülkus e ne inzan nóma ngyabenane ngarkwat-koke, yabü umul apad mibü Yesu Kerrisonkwata sab enan koke yarile yabünkü, a wa sab küppükü baine. ⁹ Zitülkus darrü oloma ne inzan koke nóma ngyabele, wa taiwan koke basenda, ó ilüküp murrbausürrün pamzana.* Oya bamrükda igó, God oya kolae tonarr wató norrgonóp, wa ngaen ne kla tómbapónórr. ¹⁰ Da we ngarkwatódó, kürü [zonaretal], wirri arüangi bütanin kwarilün morroal tumil alngónóm igó ngarkwatódó, yabióbka okaka azazinüm akó ngibürr pamkolpamdó igó, God amkoman yabü wató ilianórr akó yabü wató ngibaunürr tóba pamkolpamóm bainüm. Ka ini poko we zitülkusdü bóktandóla, e ne ini elklaza nóma tómbapón kwarilo, e sab Godkagabi kokean balóko. ¹¹ We ngarkwatódó, God sab yabü ola imarrue Yesu Kerriso Kingzan ne balngomólda. Wa yabü ola morroal yazebe tóba blaman moboküpi, da e sab ola ngyabenane. Yesu Kerriso, mibü Lod akó Zidbain Pam, sab ola balngomól yarile metat-metat.

Pita Ini Peba Mórrag Ne Zitülkusdü Wialómórr

¹² Da enana e umulürrünakla ini elklaza, akó karrkukus bórrangórrónakla ene amkoman umulbaindü, yabü ne kla umul ninóp, ka sab metat yabü akó umul-umulan ngibtalo ini elklazabkwata. ¹³ Ka igó gyagüpi tótókdóla, ka ini arrólzanla, ene dümdüma yabüka metat bóktanóm ini elklazabkwata kari küór, we ngarkwatódó, yabü sab ibübókama koke bamrüke. ¹⁴ Zitülkus módóga, ka umulóla, ka бүдүл kari pokola, Lod Yesu Kerriso kürüka tüóbzan okaka түbine. ¹⁵ Akó ka yabü ini elklazabkwata wibalómóm wirri arüng apaddóla, we ngarkwatódó, e sab blaman tonarrdó gaodó kwarilo ini elklaza gyagüpi amanóm kürü бүдүл kakóm.

Ini Bóktan Yesu Kerrisonkwata Amkomana

¹⁶ Ki yabü nóma nüazilóp wagó, mibü Lod Yesu Kerriso sab wirri arüngpükü tolkomóle, ki enan ólpóep koke mamóan kwarilnürrü, darrü oloma tóbanóm gyagüpitótóke ne kla tónggapónórr. Koke, ki wa kibióbnüm ilüküpi esenóp Yesun

* **1:9** ilüküp murrbausürrün pam: Amkoman ilüküp murrbausürrün pambóka koke apónda, a wa samuan ngarkwatódó Godón bóktan koke bómzyatóda.

zyón akó arüng. ¹⁷ Ki umulakla ini amkomana, zitülkus God, oya Ab, wirri ngi nóma atenórr akó zyóni nóma ongang apónórr oya, ki ola asi kwarilnürü. Ki Godón bómgól arrkruóp, blaman klamdógabi [wirri kómal zyón] akó arüng noane, oyaka igó bóktankü wagó, “Ini kürü kólbanan Olome. Kürü moboküpdü ubi oyakama. Ka kari bagürwóm kokela oyaka.” ¹⁸ Ki amkoman Yesukü kwarilnürü ene gyabi podo kwitüm, akó God pülpüdügab nóma tóbtanórr, ki kib oya arrkruóp.

¹⁹ Da mi wirri umulakla igó poko wagó, [prropeta] ne bóktan wialómóp wata amkomana. Ene morroala e ene bóktan opor ki arrkru kwarila, zitülkus i zyón klamzan ongang bapóndako tümün kwatódó, kókó Ngürr zyóna kubó tame akó ene sis wimurra, Yesu Kerriso nótoka, kubó ongang bapóne yabü moboküpdü. † ²⁰ Tai amkoman wirrian ne klame, e [küp umul] kwarilo igó, kolpama koke müsirrga irre prropetab bóktan opor tibióbnüm gyagüpitótóke, ne bóktan oporko Godón Wibalómórrón Bóktandó. ‡ ²¹ Zitülkus módóga, ene prropeta darrü poko enan kokean bóktanónóp, ibü ubidügab ó ta ia ngibürr isab ubidügab. A ibü ene gyagüpitótók Godón Samua balngomól yarilürr Godkagab ene bóktan opor amgolde.

2

Ikik Bókran Bóktan Obae Umulbain Pamabkwata

¹ A ngaen ta obae prropet asi kwarilürr, obae bóktan nidi amarru kwarilürr Godón pamkolpamab ngorodó. Dadanzan, sab obae umulbain pam asi kwarile yabióbka ola. I sab obae poko umul bain kwarile Godónkwata, a darrü olom sab umul-kók yarile igó, i obae poko umul baindako. Ini obae umulbain pokoa sab kolae nirre, ini poko nidi amkoman bangundako. Ini obae umulbain pama sab tibiób Wirri Pam, Yesun, ta alpin kwarile, ibü nóto bumiógürr akó kolaean tonarrdógab nóto yusürr aurdü amanóm. Zitülkus i ne poko alngóndako, God kari pokoa sab ibü kolae bainüm. ² Abüna, nidi bóktandako igó i Yesun amkoman angundako, sab nütaninórrre ene kolae büódan tonarr. Akó we zitülkusdü, ngibürr kolpama, amkoman bangun koke nidipko, sab kolae bóktan zomale ene amkoman ngyabenankwata, ibüme. ³ Ini obae umulbain pam sab gail-koke kwarile, akó i sab yabü ilklió bülión kwarile tibiób ólpóepe, i gyagüpitótóke ne kla tómbapónóp, igó ngarkwatódó, yabükagab mani ó elklaza azebóm. God gyagüpitótók ngaen esenórr wagó, wa sab ibü zaz nirre akó [kolaean darrem] nókyerre. Wirri kolae baina ibü bókyanda.

⁴ Ka ini poko igósüm bóktandóla, zitülkus ngaen, atang-atang [anerrua]* kolae tonarr nóma olngolórr, God ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngakanórr. Wa ibü ene bólmyan kukurru kugupidü amanórr, wa kolaean pamkolpam ne amorranda. Wa ibü ola amorranda algón-koke tümün kwatódó, kókó Godón Kot Ngürr nóma semrróne. ⁵ Pamkolpama nidi ngyabenónóp ini tüpdü ngaen kolae nóma tómbapónónóp, God ene kolae tonarr enan ilküpane koke ngabkanórr. Wa ibü kolae ninóp wirri naize. A wa ene naiz nae nóma zirrsapónórr ene Godkamóm ubi-koke pamkolpamdó, wa Noan zid yónürr, pamkolpam ene tonarrdó enan nóto amgol yarilürr wagó, i wata igó poko ki tómbapón kwarile, Godón ilküpdü dümdüm ne kla kwarilürr. God Noan akó ngibürr 7 kolpam zid ninóp. ⁶ Ngaen ta God

1:17 Metyu 17:1-5; Mak 9:2-7; Luk 9:28-35 † **1:19** Ini atang oporan küp módóga: prropetab bóktana marü amtyanda amkoman laróga, wata zyón klamazan zyón akyanda kwat amtyanóm. We ngarkwatódó, e ene bóktan barrkruo kókó ene Ngürr nóma semrróne, Yesun alkomólóm. Ene Ngürrdü, Yesun zyóna sab marü moboküpdü ongang bapón yarile, wamaka sis wimurra zyón ódódda ini tüpdü. ‡ **1:20** Grik bóktan darrü küp módóga: Tai amkoman wirri ne klama, e küp umul kwarilo igó, ene prropeta tibióbnüm gyagüpitótóke koke wibalóm koralórr, ibünüm ne bóktan oporako Godón Wibalómórrón Bóktandó. * **2:4** anerrua: Ini we anerruako, kwitüdügabi nidi tübaingürr [satanipükü] ama errkya i oyankü zagetódako kolae samuzan. (Aesaya 14:12; Okaka Azazirün Elklaza 12:4) **2:5** Bwób Zitül 6-8

Sodom akó Gomorra wirri basirr pamkolpam inzan kolae ninóp tibiób kolaeabme, da wa ibü basirr blaman bónganórr kókó wata buruana baminürr. Wa ini poko nóma tónggapónórr, wa pamkolpamdó igó poko okaka imzazilürr wagó, oyakamóm ubi-koke nidipako, sab ibüka dadanzan inzan pokoa tómbapóne. ⁷ Wa Sodom solkwat setanórr, a wa ngaen-gógópan Lotón zid yónürr, dümdüm ngyaben pam nótó yarilürr. Lot kari müp koke ipadórr, zitülkus Sodom pamkolpama ngyaben gida koke mamóan kwarilürr akó kolae büódan tonarr olngolórr. ⁸ Ene [dümdüm tonarr] pama ene kolae pamkolpamab ngorodó ngyabelórr, da blaman ngürrzan wa asen akó arrkrru yarilürr, i gida koke mamóan kwarilürr, da ini klama oya kari müp koke ekyanórr moboküpdü, zitülkus wa dümdüm ngyaben pam yarilürr. ⁹ We ngarkwatódó, ini elklaza, Lod ne kla tómbapón yarilürr ngaen, mibüka we kla okaka azazinda wagó, Lod umula pamkolpam müpdügab zidbain, Godón ubi ngarkwatódó nidi ngyabendako. I ta dakla mibüka we kla okaka azazindako wagó, wa umula dümdüm ngyaben-koke pamkolpam inzan amórran akó dakla tibiób kolaean darrem akyankü kókó Godón Kot Ngürr. ¹⁰ Taiwan igó poko, wa sab pamkolpam barngin-barngin-koke kolaean darrem nókyerre, büódan sarrgi tulmil nidi alngóndako, ibü büba ne poko alngónóm ubi baidako akó singüldü pamab bóktan nidi alzizi amandako.

Ini obae umulbain pam gum ta kokeako ibü ubi ne poko tómbapónóma, akó i gyagüpi tótókdako wagó, i morroalako ngibürr pamkolpamdógab. Ene zitülkusdü, i gum-koke kolaean bóktan alióndako kolae anerruabkwata.† ¹¹ Enana morroal anerru, barrkyan arüng nidipako obae umulbain pamdógab, kolae anerru koke zaz baidako kolaean bóktan opore Lod Godón wapi. ¹² A ini obae umulbain pam gyagüpitótók-koke larzanako, wata nidi tómbapóndako büba ibü ne poko byalda. I gonggo larzanako, nidi babótódako igó ngarkwatódó wagó, pama ibü ki bumióg kwarilün akó ki okrralón. We ngarkwatódó, I kolae bóktan alióndako we klamabkwata, i koke ne kla umulako. God sab ibü kolae nirre wata pama nurr larzan akrrandako. ¹³ Wa darrem sab ibü wirrianbóka azid aengan ngintirre, zitülkus i ngibürr pamkolpam azid aengan ngibtan kwarilürr. Ini obae umulbain pama karibóka-koke bagürdako wirri garrirrdi, enana i ngürrbarr ta tómbapóndako. I yenkü nóma kwób bazendako alongalo tórewómdü, i tóman pokozanako, yabü ngi kolae baidako akó yabü büód alióndako, izan barnginwómdako yabü ilkió aliónum. ¹⁴ I metat kol byamkündako inkü utüm. I kokean ngón bagóndako kolae tonarr tómbapóndógabi. I amkoman bangun is tai amkoman arüngi ilkió bülióndako, taiwan koke nidi azebako i laró amkoman bangundako, akó i ibü kolae tonarrdó amarrudako. I tai amkoman gail-koke kuri bairre. God ibü kuri nómórróp. ¹⁵ I kuri bólerre dümdüm elklaza tómbapónóm akó i apól kwat kuri bómtyerre. I dadanzan kolae poko tómbapón bókyenóp, wata Beilam, Biorrón olomzan, alngón yarilürr. Beilamón kari ubi koke yarilürr ene manim, darrü pama ne kla amanikürr Beilamón kolae tónggapónóm. ¹⁶ A God ma Beilamón [donki] bóktanán ngitanórr oya agóm, zitülkus wa ne kolae poko tónggapónórr. Enana donkia go koke bóktandako, ene donkia ma Beilamka pamakanzan bóktanórr, da wa ene prropet Beilamón we eleanórr ene gonggo poko tónggapóndógabi.‡

¹⁷ Ini obae umulbain pam küp-kokeako wamaka ukyórrün nae badua, ó gles

2:6 Bwób Zitül 19:24-25   **2:7** Bwób Zitül 19:1-29   † **2:10** anerru, darrü Grik bóktanán küp módóga: Lodón [wirri kómal zyón]. Ini atang opordó ta aprrapórr kolae anerrubóka apón yarile, zitülkus olgabi atang opordó ma morroal anerrubóka apónda.   ‡ **2:16** Ene donkia Beilamón ódód yarilürr Amórr king, ngi Beilak, asenóm nótó wamlórr. Beilam darrü-darrü godab prropet yarilürr. Beilak oya wató ngisaunürr amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó, i nóma agóltagól kwarilürr [ngüin-koke bwóbdü]. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35)

pokozan, wirri wóra ne kla amarruda. § God ibünkü algón-koke tümün kwat lalda. 18 Zitülkus módóga, i ikub bagürdako wirri bóktan opor amande, a ene bóktan opor ama küp-kokeako. Inzan bóktande, i pamkolpam tai amkoman arüangi ilkió bülióndako kolae büódan tonarr tómbapónóm, ibü büba ne kla tómbapónóm ubi baina. Ene pamkolpama küsil tübause kle-kle ngyaben pamkolpamab ngorodógab. 19 I ene pamkolpam byaldako wagó, “E ne kibü umulbain nóma mamooan kwarilo, ki yabü [alkamül-koke bóktan] igó akyandakla, e sab myamem gida murrdü koke kwarilo, da ene yabü yabióbka yarile, yabü ubi tai laró tómbapónóm nóma yarile.” A ene umulbain pam tib popa ngyaben pam kokeako. I kolae tonarrab [leba zaget pamako], sab ibü nótó kolae nirre. Zitülkus, darrü pama ne tóba büb darrü kla nóma akyanda, wa ene klaman leba zaget pamóm baina. 20 Ka ibükwata* igósidi apóndóla, zitülkus i umul kwarilürr mibü [Lod] a Zidbain Pam Yesu Kerrisonbóka akó ini kwata i kuri kyab kórzirre ene kolae elklazadógab, pamkolpama ini tüpdü ne kla tómbapóndako akó ibü moboküp ne klama kolae baina. A i ma ene kolae elklaza ok baíndako ibü akó bumiógüm akó ibü [ut-ut bainüm], da ibünkü errkya ama amkoman kolaeana ngaen-gógópandógabi, i we solkwat amkoman bangunüm bainóp. 21 Anda, kari kolae kokea, i tibiób kak kuri nómtyenóp Godón gyabi gidadó, ibü ne kla umul ninóp, enana i umul kwarilürr dümdüm tonarr alngónóm Godón ubi ngarkwatódó. We ngarkwatódó, igó morroal ki yaril i tai kokean umul kwarilürr dümdüm tonarr alngónóm. 22 I ne poko tómbapónónóp amtyanda ini nis ikik akrran bóktan amkomanamli wagó, “Umea nóma müz bagrukda, olgabi akó kubó alkomóle alom ne kla bagrúke” akó “Apürürrün ne kyamüle, kubó akó yudü alkomóle dud balópóm.”

3

Yesu Kerrison Alkomól

1 Moboküpdü gómdamal, errkya ini yabüka ka nis ngim peba mórrag wialómdóla. Nizan peba mórragdó kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün dümdüm gyagüpitótókóm. 2 Kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün ene bóktan opor, prropeta, God nibiób amanórr, ngaen ne poko ikik kwarilürr. Kürü ubi ta yabü ki ngambangól yarilün Yesu Kerrison umulbainbóka, mibü [Lod] akó Zidbain Pam. [Apostola] yabüka togoblórr yabü ene kla umul bainüm.

3 Tai amkoman wirrian ne klame, e [küp umul] kwarilo igó, ene dómdóm blakón ngürrdü, [tiz bangón] pam sab asi kwarile, tibiób kolae büban ubi nidi mamooan kwarile. I sab yabü tiz bangón korale, 4 akó i sab bóktan kwarile wagó, “Wa ia [alkamül-koke bóktan] koke tónggapónórr alkomólóm? Da ia wa nega? Ki igó bóktandakla wagó, wa sab koke tolkomóle, zitülkus mibü ngaen-ngaen amkoman bangun singüldü pam blamana balókórr, a darrü klama wa kokean kuri obzeksyók bapóne. Elklaza wata inzanako wa izan kwarilürr, God ini tüp ne ngarkwatódó tónggapónórr.” 5 A i ma bütandako, i ini poko nóma apóndako, zitülkus i ngómkó amkóndako igó, ngaen God bóktan opor karrasilürr, da ini poko tónggapónde, wa tüp akó pülpül we tónzapónórr. Wa tüp karrasilürr naedógabi burruanóm akó nae-e wa tüp tónggapónórr. 6 Akó wa ngaen ini tüp nae-e kolae yónürr. Wa naiz zirrsapónórr, da tüp naea we byamrókórr akó pamkolpam akó blaman kla we nae nitóp. 7 Dadanzan God karrasirr bóktan ekyanórr wagó, errkya ne tüp akó pülpüla

§ 2:17 Ene obae umulbain pam ene elklazazanako, zitülkus i ne poko umul baina, pamkolpam samuan ngarkwatódó koke tangbóleanda. * 2:20 ibü wa aprrapórr obae umulbain pamabkwata apónda, a ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó gyagüpi tótókdako wa, ene küsil amkoman bangun kolpambóka apónda.

2:22 Ikik Bókran Bóktan 26:11 3:5 Bwób Zitül 1:6-9 3:6 Bwób Zitül 7:11

aerrdamli, sab bamini, igósüm wa solkwat uri tózetóne. Wa ibü amoanda kókó oya Kot Ngürr nóma semrróne, akó wa sab Godkamóm ubi-koke pam nóma kolae nirre.

⁸ A yadi, moboküpdü gómdamal, ini darrpan kla ngómkó amkón-gu wagó, Lod darrpan ngürr igó ngakanda wamaka 1,000 pailako, akó 1,000 pail ama igó ngakanda wamaka darrpan ngürra. ⁹ Ngibürr pamkolpama igó gyagüpi tótókdako wagó, Lod ta arratóda tóba alkamül-koke bóktana küppükü baindi. A ene wa koke; wa zao-zaoa, zitülkus wa ubi kokea, wa sab darrü olom koke kolae ine. A oya ubi wa, blaman isa Godka tübyalüngörre tibiób kolae tonarrdógabi. ¹⁰ A Lodón Ngürra sab tame gómól pamzan. Ene Ngürrdü, sab bubukwóma adarük yarile pülpüldü, akó sab pülpüla kari syórr bangóne da bamrüke. Blaman elklaza pülpüldü, abüs, melpal, akó wimurr, sab mengrempükü bolmerre, akó tüp a blaman elklaza oyaka ne klamko, sab blamana bamrükrre.*

¹¹ Zitülkus blaman elklaza sab inzan bamrükrre, e igósidi tai gyagüpi ogoblón yabiób tulmilankwata. E [kolkal] akó Godón ubi ngarkwatódó ngyaben kwarilo.

¹² Ini tulmil olngolón e ene Ngürrzan akyandakla, God ne kla amaikürr Yesu Kerrison alkomólóm, akó ezan bütanindakla tónggapónóm büsai-büsai tótókóm. Ene Ngürrdü, sab pülpüla baebe akó pabzue, akó blaman elklaza oya kugupidü sab peterre bairre urdü. ¹³ A God ma alkamül-koke bóktan igó tónggapónórr wagó, wa sab küsil tüp akó pülpül tólnaele. [Dümdüm tonarr] sab asi yarile blaman pamkolpamabkü ene küsil tüpdü. Ene ini elklazako mi ne kla bókyandakla.

¹⁴ We ngarkwatódó, moboküpdü gómdamal, zitülkus e ini elklaza bókyandakla tómbapónóm, wirri arüng ipadnane, dümdüm ngyabenóm, igósüm God sab yabü igó ngabkan yarile wagó, yabü pug poko akó kolae tonarr babulako. Akó e wirri arüangi ipadnane paudüdü ngyabenóm wankü. ¹⁵ Akó ngambangólam mibü Lod nadü zitülkusdüma zao-zao akó tóba alkomól neme arratóda, zitülkus wa yabü tonarr nókyerre kolae tonarr alókóm, igósüm wa yabü zid nirre. Pol, mibü moboküpdü narezoret, wa ta akó dadan elklaza wibalómórr, ka yabü errkya ne poko büzazildóla. Wa we [wirri gyagüpitótóke] wibalómlórr, oya God ne kla iliónürr. ¹⁶ Oya blaman ne peba mórragko wa ne kla wibalómnda, wa ini elklazabóka nóma apónda, wa dadan elklaza wibalómnda. Ngibürr ini elklaza, wa tóba peba mórragdó ne kla wibalómlórr, kari müp kokeako azebóm. Tai morroal koke ne pamkolpama umul baindako akó tai amkoman arüangi Yesu Kerrison koke nidi amkoman angundako, i ini elklaza küp ama darrü kwata müsirrga baindako, wata izan kle-kle müsirrga baindako Godón ngibürr Wibalómórrón Bóktan. I ne poko alngóndako, sab Godón zirratóke ibü kolae bainüm.

¹⁷ A yadi, moboküpdü gómdamal, errkya e umulürrünakla wagó, ini elklaza sab tómbapórrre. We ngarkwatódó, e ta umul-umul koralo ngyaben gida mamooan-koke pamdógab, i yabü apól kwat koke bómtyan kwarile ibü kle-kle tonarrdógab. E ne ene pam nóma amkoman bangun kwarilo, e sab bólenane amkoman umulbain bóktan amkoman bangunüm, yabü ne klama adlangdako. ¹⁸ A ma igó dódórr bailamke, mibü Lod akó Zidbain Pam Yesu Kerrison [gail tonarrdó], akó oyakwata umulürründi dódórr bailamke.

Dómdóm Alakón Bóktan

Mi oya ngi wirri kwitüm ki emngyelnórrre errkya da metat-metat. [Amen].

3:8 Wórr Peba 90:4 * **3:10** sab blamana bamrükrre: Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: sab ura blaman bolmerre. Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó akó inzan angrirrüna: sab blaman panzedó semóne. **3:13** Aesaya 65:17; Okaka Amzazirrün Kla 21:1

Ngaen-gógópan Peba Mórrag Zon Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini [apostol] Zonón ngaen-gógópan wialómórrón peba mórraga. Oya nis wirri zitülkus namülnürri ini peba mórrag wialómóm. Oya ubi Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bütanóm Godka dabyónüm akó oya olom Yesu Kerriso. Darrü zitülkus módóga, ibü umul-umulan ngitanóm obae umulbain pamabkwata. Ene pama bóktan kwarilürr wagó, Yesu amkoman pamakan koke yarilürr. I ta kle-kle poko umulbain kwarilürr kolae tonarrankwata. We ngarkwatódó, Zon Yesunkwata wialómórr wagó, Yesu amkoman pamakan yarilürr. Zon akó oya peba mórrag atang pamkolpam arüngi byal yarilürr dümdüm a [kolkal] ngyabenóm, akó ibü [moboküpdü ubi] ngibürr Yesun amkoman angun pamkolpamdó asi ki kwarilün.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Arról akyan Bóktan 1:1-4
- B. Metat Godka dabyórrün kwarilün 1:5-2:17
  - 1. God zyóna, da mi zyóndü ngyaben kwarilo akó mi kolae tonarr koke tómbapónórre 1:5-2:2
  - 2. Godón gida bóktan poko mamooan 2:3-6
  - 3. Kúsil gida bóktan poko módóga: mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpandó 2:7-17
- C. Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam 2:18-27
- D. Godón olmal 2:28-4:6
  - 1. Godón olmalzan ngyaben 2:2-3:10
  - 2. Yabü moboküpdü ubi asi yarile yabiób darrpan-darrpandó 3:11-18
  - 3. Gum-koke tóre bako Godka 3:19-24
  - 4. Samu amzyat iada 4:1-6
- E. Moboküpdü ubi Godkagabia 4:7-4:21
- F. Yesun amkoman anguna tüpan kolaean tulmil alzizi bomanda 5:1-5
- G. Godón bóktan Yesu Kerrisonkwata 5:6-12
- H. Dómdóm alakón bóktan 5:13-21

Arról Akyan Bóktan

¹ Ki* yabüka wialómdakla arról akyan Bóktanankwata.† God noan zirrsapónórr pamakanzan, wa asi yarilürr ngaen bwób zitüldügab. Ki barrkrrürü, ki ilküpi esenónóp, ki ngakanónóp elklaza tómbapónde, akó ki tange yamurróp. ² God ini arról okaka simzazilürr; ki esenóp akó ki oyakwata amkoman poko bóktandakla. Akó ki yabüka pupaindakla [ngarkwat-koke arrólankwata], Abdó nadü kla yarilürr, akó Aba ne kla okaka simzazilürr kibüka. ³ Ki ne kla esenóp akó ne poko barrkrrürü, ki ta yabüka pupaindakla, igósüm e ta kinkü dabinane. Akó ki ibüka dabyóndakla, Abdó ako oya Olom Yesu Kerriso. ⁴ Ki yabüka ini poko wialómdakla, sab igósüm mibü bagürwóm wirri ki yarilün.

God Zyóna, da Mi Zyóndü Ngyaben Kwarilo akó Mi Kolae Tonarr Koke Tómbapónórre

* **1:1** Ki, oya küp módóga: Zon akó ngibürr apostol, Yesukü nidi kwarilürr. A i wa Zonka babul kwarilürr, Zon ini peba mórrag nóma wialómórr; i aprrapórr бүдүл kwarilürr. † **1:1** arról akyan Bóktan wa Yesunbóka apónda.

⁵ Da módóga, ki ne bóktan barrkrrurrü Godón Olomdógab, ki pupaindakla wagó, God zyóna; darrü tümün oyaka babulana. ⁶ A mi ne igó nóma bóktandakla wagó, “Ki Godka dabyórrünakla,” a dakla ma tümün kwatódó nyabendakla, da mi obae tizdakla akó amkoman bóktan ngarkwatódó koke nyabendakla. ⁷ A mi ne zyóndü nóma nyabendakla wazan zyóndüme, da mi darrpan pokodó dabyórrünakla, akó Yesu, oya Olom, oya óea mibü agulda blaman kolae tonarrdógab. ⁸ Mi ne igó nóma bóktandakla wagó, “Kibü kolae tonarr babulako,” da mi mibiób ene igósidi ilkió bülióndakla, akó amkoman bóktan ta mibüka babula. ⁹ A mi ne mibiób kolae tonarr nóma pupo nirre Godka, wa sab norrgorre akó mibü kolkaal tirre blaman dümdüm-koke elklaza tómbapóndógab, zitülkus wa ne poko bóktanórr, wa sab amkoman tónggapóne, akó zitülkus wa wata dümdüm elklaza tómbapóna. ¹⁰ God bóktanórr wagó, blaman pamkolpama kolae tonarr tómbapónóp. Da mi ne igó nóma bóktórrre wagó, “Ki kolae tonarr koke tómbapónóp,” da ki inzan bóktórrre God igósidi obae tizda, akó oya bóktan minkü babula.

2

¹ Kürü moboküpdü olmalpókal,* ka ini kla wialómdóla yabüka, igósüm e sab kolae tonarr koke tómbapónórrre. A darrü oloma ne kolae tonarr nóma tónggapóne, mibü darrü olom asine, tóba Aban obzek kwata nóto zamngólda, akó wa oya imtine mibü kolae tonarr arrgonóm. Ene olom Yesu Kerriso-e, wa [Dümdüm Tonarr] Oloma. ² Ene olom Yesu Kerriso mibü kolae tonarr barrgonóm tóba büb wató ekyanórr [urdü agasil larzan]. Mibióban kolae tonarran koke, a blaman pamkolpamab kolae tonarr barrgonóm ini tüpdü.

Godón Gida Bóktan Poko Mamoan

³ Mi ne Godón gida bóktan poko nóma mamooan kwarilo, da mi amkoman umul kwarilo, mi ene pamkolpam módógakla, oyabóka umul nidipakla. ⁴ Nadü oloma bóktanda wagó, “Ka oyabóka umulóla,” a ma oya gida bóktan poko koke mamooanda, wa wata obae tiz pama akó amkoman bóktan oyaka babula. ⁵ A nadü oloma oya bóktan amorranda, wa módóga, Godón [moboküpdü ubia] zaget yarilürr oyaka, igósüm oya moboküpdü ubi Godón moboküpdü ubizan bainürr. Mi umul igósidiakla igó, mi Godka dabyórrünakla: ⁶ nadü oloma bóktanda wagó, “Ka metat Godka nyabendóla,” wa wata inzan nyaben yarile Yesu Kerrisozan.

Küsil Gida Bóktan Poko Módóga: Mibü Moboküpdü Ubi Asi Ki Yarilün Mibiób Darrpan-darrpandó

⁷ Moboküpdü gómdamal, ini gida bóktan poko ka yabüka wialómdóla, wa küsil gida bóktan poko kokea, a wa ngaep gida bóktan pokoa, yabüka nadü kla yarilürr ene tonarrdógab e Yesun mamooan kolpamóm nóma bainarre. Ini ngaep gida bóktan pokoa; ene bóktan e ngaen barrkrrurrü. ⁸ A ene gida bóktan poko ma ta küsil† gida bóktan pokoa, ka yabüka ne kla wialómdóla. Ki umulakla ini amkomana, Yesu Kerriso ne ngarkwatódó nyaben yarilürr, akó yabü nyabende ta inzana, zitülkus tümüna alkomóldase akó amkoman zyóna errkya warri bapóna. ⁹ Nadü oloma bóktanda wagó, “Ka zyóndü nyabendóla,” a wa ma tóba narezoret alzizi amanikda, wa igósidi tümün kwatódó nyabenda ngaenzan nyaben yarilürr. ¹⁰ Nadü oloman moboküpdü ubi tóba narezoretódóma, wa zyóndü nyabenda, akó darrü kla babula

* **2:1** olmalpókal: Zon tóba peba mórrag atang pamkolpam igó ngiblianda olmalpókal, zitülkus wa myang yarilürr akó i oyaka olmalpókalzan koralórr. † **2:8** Ini gida bóktan poko ta küsil gida bóktan pokoa, zitülkus Yesun nyaben akó бүдүл amkoman moboküpdü ubi amtyan namülnürr. Akó mibü moboküpdü ubi wata Yesun moboküpdü ubizan kwarile.

oyaka kolae tómbapónóm.‡ 11 A nadü oloma tóba narezoret alzizi amaikda, wa tümün kwatódó nyabenda akó tümün kwatódó agóltagólda; wa umul-kóka wa nubó tótókdase, zitülkus tümüna oya ilküküp kuri murrause.

12 Ka yabüka wialómdóla, moboküpdü olmalpókaldó,
zitülkus mi umulakla, yabü kolae tonarr barrgorónako Yesukama.

13 Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitülkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób zitüldügab.

Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamooan pamdó,
zitülkus e kolae samu, [satani] nótóke, kuri [ut-ut inane].

14 Ka yabüka wialómdóla, olmalpókaldó,
zitülkus e Abbóka umulakla.

Ka yabüka wialómdóla, byarrmarr pamdó, abalzan nidipko,
zitülkus e umulakla Yesunbóka, ngaen asi nótó yarilürr bwób zitüldügab.

Ka yabüka wialómdóla, küsil Yesun mamooan pamdó,
zitülkus yabü amkoman bangun arüngpüküma,

akó Godón bóktana yabüka nyabenda,
akó e kolae samu, satani nótóke, kuri ut-ut inane.

15 Da módóga, e ini tüpan nyaben akó elklazadó ubi bain-gu. Nadü oloma ne ini tüpan nyabendó ubi nóma yarile, da oya moboküpdü ubi ta Godka kokea, mibü Ab nótóke. 16 Zitülkus módóga, blaman ne kolae tórrmen tulmil tüpdü ne klamako, Godkagabi kokeako, mibü Ab nótóke, a ene wata tüpan tórrmen tulmilko. Ini kolae tórrmen tulmil módógako: kolae büban ubi, pamkolpamab ubi azebóm ibü ilküküpa ne kla asenda, pamkolpamab ikub bagür tibiób mórrelanme. 17 Tüpa bamrükdase, akó pamkolpamab kolae tonarr tómbapón ubia ta bamrükdase. A Godón ubi ngarkwatódó elklaza nótó tómbapóna, wa metat nyaben yarile.

Yesu Kerrisoka Bóka Bamgün Pam

18 Olmalpókal, ini dómdóm ngürrako; e kuri barrkrurrü Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama tótókda. Da abün inzan pama kuri togobe. Da mi umul igósidiakla ini dómdóm ngürrako. 19 Ini pama mibükagabi togobórr, a i minkü dabyórrün koke kwarilürr; i ne minkü dabyórrün nóma ki korale, i minkü ae asi ki kwaril. A i mibü tümgütóp. We zitülkusdü, i tibiób we pupo tübinóp i blaman minkü dabyórrün koke kwarilürr.

20 A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp, da e blaman amkoman bóktan umulakla. 21 Ka yabüka igósidi koke wialómdóla igó, e umul-kókakla. Koke, e go umulakla. Ka yabüka igósidi wialómdóla, akó zitülkus e umulakla obae bóktana amkoman bóktandógabi koke tótókda. 22 Da ene obae tiz pam ia tai nótóke? Wa módóga: igó nótó bóktóne wagó, Yesu ene [Kerriso] koke-e. Inzan pam Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama, Ab akó oya Olom nótó alzizi amanikda. 23 Nadü oloma Godón Olom alzizi amanike, wa Abdó dabyórrün kokea. Nadü oloma panzedó bóktanda wagó, Yesu Godón Olome, wa Abdó dabyórrüna.

24 E ne bóktan barrkrurrü ene tonarrdógab, e Yesun mamooan pamkolpamóm nóma bainarre, ene bóktan yabü moboküpdü wata asi ki yarilün metat. Ene bóktan yabü moboküpdü asi ne nóma yarile, da e sab igósidi Godón Olom akó God mibü Abdó nyaben kwarilo. 25 Akó ini [alkamül-koke bóktana], wa mibü ne kla tókyenóp, [ngarkwat-koke arról] apadóm.

26 Ka yabüka we poko wialómdóla ene pamabkwata, yabü ilklió bülión nidi kaindako. 27 A yadi, Kerriso yabü Godón Samu kuri nókyenóp. Ene Godón Samu wata asine yabüka, darrü zitülkus igósidi babula yabü umul bainüm. Godón Samua

‡ 2:10 Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpitótókdakla Grik bóktanán küp inzana: darrü kla babula oyaka ngibürr pamkolpam kolae tonarrdó amarrugum.

yabü blaman kla wata umul baina. Wa ne poko umul baina obae kokea, a wa amkoman poko umul baina. Da e wata metat Kerrisoka ngyaben koralo, Godón Samuazan umul ninóp.

Godón Olmalzan Ngyaben

²⁸ We zitülkUSDü, moboküpdü olmalpókal, e metat Kerrisoka ngyaben kwarilün, igósüm mi gum akó büöd-koke kwarilo oya obzek kwata ene Ngürrdü wa sab nóma tolkomóle akó pupo tübine. ²⁹ Zitülkus e umulakla wagó, Kerriso dümdüm tonarr pama, e ta umulakla blaman pama dümdüm tonarr nidi tómbapóndako, i Godkagab babótórrónako.

3

¹ Ngakónam Aban [moboküpdü ubi] mibüka ta ia wirria igó, mibü Godón olmalbóka ki ngiblian kwarile! Akó mi tai we klamakla. Ini tüp mibübóka umul-kók igósidia, zitülkus wa Godónbóka umul-kóka. ² Moboküpdü gómdamal, errkya mi Godón olmalakla, akó mibüka koke kuri pupo sine mi sab ia kwarilo elnga. A mi umulakla igó, sab Kerriso nóma okaka tübine, mi sab wazan kwarilo, zitülkus mi sab eserre wa tai nótoke. ³ [Gedlóngóm] nidi bainaako Kerrisozan bainüm, i [kolkal] bainaako, wazan.

⁴ Nadü oloma kolae tonarr tónggapónda, Godón gida amgünda. Zitülkus módóga, ma kolae tonarr nóma tónggapóndóla, ta dadanzana ma gida amgünda. ⁵ E umulakla igó, Kerriso kolae tonarr amanóm tamórr. Akó kolae tonarr babula oyaka. ⁶ We ngarkwatódó, nadü oloma metat oyaka dabine, wa metat kolae tonarr koke tómbapóle. Nadü oloma metat kolae tonarr tómbapóle, Kerrison taiwan koke kuri emzyete, ó oyabóka umul-kóka.

⁷ Moboküpdü olmalpókal, darrü oloma yabü koke ki ilkió ninününüm. Nadü oloma [dümdüm tonarr] tómbapónda, wa dümdüm tonarr oloma, Kerrisozan dümdüm tonarr pame. ⁸ Nadü oloma kolae tonarr metat tómbapónda, wa [debólane], zitülkus debóla kolae tonarr tómbapón yarilürr ngaen bwób zitüldügab kókó errkya. Godón Oloma we zitülkUSDü tamórr, debólan zaget kulainüm. ⁹ Nadü oloma Godkagab amtomólórróna kolae tonarr metat koke tómbapóle, zitülkus Godón tórrmen tulmil oyaka asine. Wa gaodó kokea metat kolae tonarr tómbapónóm, zitülkus wa Godkagab amtomólórróna. ¹⁰ Mi gaodó igósidia kla amzyatóm Godón olmal nidipako akó debólan olmal nidipako: dümdüm tonarr koke nidi tómbapóndako, Godón olmal kokeako, akó nibiób moboküpdü ubi babula tibiób zonaretaldó, Godón olmal kokeako.

Yabü Moboküpdü Ubi Asi Yarile Yabiób Darrpan-darrpandó

¹¹ E umulakla wagó, nibiób moboküpdü ubi babula tibiób zonaretaldó, i Godón olmal kokeako, zitülkus ini we bóktana, e ne poko arrkruarre ene tonarrdógab e Yesun mamóan pamkolpamóm nóma bainarre: mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpandó. ¹² Mi Keinzan* koke kwarilo, satanian pam nóto yarilürr akó tóba zoret nóto emkalórr бүдүлүмүкү. Wa oya iade emkalórr бүдүлүмүкү? Wa zoret igóside emkalórr, zitülkus oya tórrmen dümdüm kwarilürr, a tóba tórrmen ma kolaean kwarilürr. ¹³ Da e arrkürrgu, [zonaretal], ini tüpan pamkolpama yabü nóma alzizi aman kwarile. ¹⁴ Mi umulakla igó, mi бүдүлдүgab kuri tübausa ama arróldó, zitülkus mibü moboküpdü ubi asine mibiób zonaretaldó. Moboküpdü ubi babul nibióbe, i wata бүдүлako. ¹⁵ Nadü oloma tóba narezoret alzizi amanikda, pam akrran oloma. Akó e umulakla igó, [ngarkwat-koke arról] babula pam akrran olomdó.

3:1 Zon 1:12 * **3:12** Kein Adam a Ib ibü olom yarilürr; Eibolón naret. (Bwób Zitül 4:1-16) **3:12** Bwób Zitül 4:8

¹⁶ Mi umul igósidiakla moboküpdü ubi laróga: Yesu tóba arról ekyanórr mibü zid bainüm. Da mi ta mibiób arról ki ilirre mibiób zonaretal zid bainüm. ¹⁷ Darrü paman ne dokyanan elklaza nóma kwarile ini tüpdü ngyabenóm akó wa darrü narezoret nóma esene elklaza-koke, a oya tangbamtinóma babula, wa tóba okaka bümzazilda, Godón moboküpdü ubi babulana ene paman büb kugupidü. ¹⁸ Moboküpdü olmalpókal, mi wata taeane koke bóktanórre wagó, mibü moboküpdü ubi asine zonaretaldó, da mibü moboküpdü ubi wata amkoman akó tórrmenpükü yarile.

Gum-koke Tóre Bako Godka

¹⁹ Ene tórrmen tómbapónde, mi umul koralo igó, mi amkoman bóktandómakla. Akó mi gum-koke kwarilo, mi Godka nóma tóre bako kwarilo. ²⁰ Mi ne umul nómadakla moboküpdü mi kolae tónggapórrre, mi umulakla God mibü moboküpdügab bórrgrratórróna, akó wa blaman elklaza umula.

²¹ Moboküpdü gómdamal, mi ne umul nómadakla moboküpdü mi kolae koke tónggapórrre, mi gum-koke kwarilo, mi Godka nóma tóre bako kwarilo. ²² Akó God mibü gailda mi larógóm atodakla, zitülkus mi Godón gida bóktan poko mamoadakla, akó mi ne kla tómbapóndakla oya bagürwóman ngitandako. ²³ Akó ini oya gida bóktan pokoa igó, mi wata oya Olom Yesu Kerrison ngi amkoman angun kwarilo, akó mibü moboküpdü ubi asi ki kwarilün mibiób darrpan-darrpandó, wa mibü ne arüng bóktanzan tókyenóp. ²⁴ Godón gida bóktan poko ne kolpama mamoadako, Godka ngyabendako, akó God ibü büb kugupidü ngyabenda. Akó mi umul igósidiakla, God mibü büb kugupidü ngyabenda, zitülkus God mibü tóba Samu tókyenóp, da ene Samua mibü bómtiyanda wagó, God minkü asine.

4

Samu Amzyat Iada

¹ Moboküpdü gómdamal, blaman samu amkoman bangun-gu, a samu bapóka* ia Godkagabako, zitülkus abün obae [prropeta] ini tüp kuri gwarranórr. ² E igó gaodó kwarilo Godón Samu amzyatóm: nadü samua panzedó bóktanda wagó, Yesu Kerriso tüpdü pamakanzan tamórr, ene samua Godkagab tamórr. ³ A nadü samua panzedó koke bóktanda wagó, Yesu Kerriso pamakanzan tamórr, ene samu Godkagab kokea. Ene we samua wa Yesu Kerrisoka bóka bamgün paman samua. E barrkrrurrü wagó, wa tótókda, akó errkya wa asine tüpdü.

⁴ Moboküpdü olmalpókal, e Godkagabiakla, akó e ene obae prropetab obae bóktan kuri alzizi amónarre, zitülkus Godón Samu, yabü büb kugupidü nótóke, wirriana satanidügab, ini tüpdü nótó ngyabenda. ⁵ Ene obae prropet ini tüpdügabgiako, da i ne poko bóktandako tüpdügaba, akó ini tüpan pamkolpama ibü arrkrrudako. ⁶ Ki Godkagabiakla, akó Godónbóka umul nidipako kibü arrkrrudako. A Godkagab koke nidipako, kibü koke arrkrrudako. Mi ene amkoman bóktan Samu akó ilklíó bülión samu inzan amzyatódakla.

[Moboküpdü Ubi] Godkagabia

⁷ Moboküpdü gómdamal, mibü moboküpdü ubi asi ki yarilün mibiób darrpan-darrpandó, zitülkus moboküpdü ubi Godkagabia. Nadü oloman moboküpdü ubi asine ngibürr pamkolpamdó, wa Godkagab amtomólórróna akó Godónbóka umula. ⁸ Nadü oloman moboküpdü ubi babula ngibürr pamkolpamdó, wa Godónbóka umul-kóka, zitülkus God moboküpdü ubi Goda. ⁹ God tóba moboküpdü ubi igó okaka

* **4:1** Ini poko ibübóka apónda, nidi bóktandako wagó, Godón Samu ibü darrü bóktan nókyenóp. Mi wata umul-umul arrkrru kwarilo amzyatóm ene bóktan amkoman Godkagab tamórr ó koke. Ene bóktan ne Godón umulbain bóktan ngarkwatódó koke nómade, Godkagabi koke tame.

simzazilürr mibüka: Wa tóba darrpanan Olom zirrsapónórr ini tüpdü, igósüm mi aprrapórr [ngarkwat-koke arról] ipüdürrre oyakama. ¹⁰ Ini amkoman moboküpdü ubia - igó koke, igó mibü moboküpdü ubi Godka yarilürr, a ene igósa, wa mibüka moboküpdü ubi yarilürr akó wa tóba siman Olom zirrsapónórr tóba büb akyanóm [urdü agasil larzan] mibü kolae tonarr amanóm.

¹¹ Moboküpdü gómdamal, zitülkus Godón moboküpdü wirri ubi mibüka yarilürr tóba Olom zirrapónóm, mi ta moboküpdü ubi ki kwarila mibiób darrpan-darrpandó. ¹² Darrü pama Godón kokean esenórr ilküpi. A mibü moboküpdü ubi mibiób darrpan-darrpandó asi ne nóma yarile, ene tórrmena amtyanda God mibü büb kugupidü ngyabenda, akó oya moboküpdü ubia zagetóda mibüka, da mibü moboküpdü ubi igósidi [dudu kómal] aında oya moboküpdü ubizan.

¹³ God tóba Samu mibü kuri tókyenóp, da we ngarkwatódó ki umulakla wagó, mi Godka ngyabendakla akó God mibü bübdü ngyabenda. ¹⁴ Akó ki esenóp, Aba tóba Siman Olom zirrsapónórr ini tüpan pamkolpamab Zidbain Pamóm, akó ki bóktandakla ki amkoman esenóp. ¹⁵ Darrü oloma ne igó nóma panzedó bóktóne wagó, Yesu Godón Olome, God oya bübdü ngyabenda akó wa ta Godka ngyabenda. ¹⁶ Da mi umulakla ene moboküpdü ubi, Godka asi ne klame mibünkü, akó mi ene ubidü ngambangóldakla.

God moboküpdü ubi Goda, akó darrü oloman ne moboküpdü ubi metat nóma yarile Godka akó ngibürr pamkolpamdó, wa Godka ngyabenda akó God oya büb kugupidü ngyabenda. ¹⁷ Mi sab Godón gum-koke nóma kwarilo Godón Kot Ngürrdü, da mi umul kwarilo oya moboküpdü ubia zaget yarilürr mibüka, mibü moboküpdü ubi igósidi dudu kómal yónürr. Mi gum-koke kwarilo, zitülkus ini tüpdü mi Yesuzanakla. ¹⁸ Godón ne moboküpdü ubi mibüka nóma yarile, mi gum-koke kwarilo. Mibü ne moboküpdü ubi sab dudu kómal nóma ine, da mi Godka myamem gum kokean kwarilo. Mi gum kokean kwarilo, zitülkus mi ne Godón gum nóma kwarilo, mi gyagüpi tótók kwarilo wagó, wa mibü kolae tonarran darrem tülire. Darrü olom ne Godón gum nóma yarile, ene igó bómtiyanda, oya moboküpdü ubi dudu kómal koke bainürr.

¹⁹ Moboküpdü ubi mibükama, zitülkus ngaen-gógópan Godón moboküpdü ubi yarilürr mibüka. ²⁰ Darrü oloma ne nóma bóktóne wagó, “Kürü moboküpdü ubi Godkama,” a wa ma tóba zonaret alzizi amanikda, wa obae tiz pama. Zitülkus módóga, darrü oloman ne moboküpdü ubi babul nóma yarile tóba zonaretódó, wa noan kuri esene, oya moboküpdü ubi babula Godka, wa koke noan kuri esene. ²¹ Akó God mibü ini gida bóktan poko tókyenóp: noan moboküpdü ubi Godkama, oya moboküpdü ubi ta tóba zonaretódó asi ki yarilün.

5

Yesun Amkoman Anguna Tüpan Kolaeen Tulmil Alzizi Bomanda

¹ Nadü pama amkoman angunda igó, Yesu ene [Kerriso-e], wa Godkagab amtomólórróna. Akó nadü paman [moboküpdü ubi] abdóma, oya moboküpdü ubi ta inzan yarile olomdo. ² Mi umul igósidiakla igó, mibü moboküpdü ubi Godón olmaldómako, mibü moboküpdü ubi Godka nómade akó mi oya gida bóktan poko nóma mamóandakla. ³ Zitülkus módóga, mibü moboküpdü ubi Godka nómade, ene inzana, oya gida bóktan poko mamóanóm. Akó oya gida bóktan poko müp kokeako, ⁴ zitülkus nadü pama, Godkagab amtomólórrón nótóke, tüpan kolaeen tulmil alzizi bomanda. Mibü arüng módóga, tüpan kolaeen tulmil alzizi bomanóm, mibü amkoman angun Yesuka. ⁵ Ia nótóke tüpan kolaeen tulmil alzizi bomanóm? Wata ene oloma amkoman nótó angunda igó, Yesu Godón Olome.

Godón Bóktan Yesu Kerrisonkwata

⁶ Ini watóke Yesu Kerriso, ini tüpdü nótó tamórr kwitüdügabi. Zon oya [baptaes yónürr] nae-e, akó solkwat Yesu nóma nurrótókorrr, oya óea tópkánórr. Wa ugósüm koke tamórr, wata baptaes bainüm nae-e, wa akó бүдүлүмүкү tamórr, da oya óea tópkánórr. Akó Godón Samu watóke nótó pupo aında, ene amkomana, zitülkus Godón Samu amkomana. ⁷ Da ini aüda pupo aındako wagó, Yesunkwata bóktan amkomana: ⁸ Samu, nae, akó óe. Akó ini aüda darrpan ngarkwat poko pupo aındako. ⁹ Mi amkoman angundakla pama ne bóktan adrratódako i ne kla esenóp, a God ne bóktan adrratóda wa wirriana pamab bóktandógabi, zitülkus ini wa Godón bóktane, wa tóba Olomankwata bóktanda. We ngarkwatódó, mi oya bóktan taiwan amkoman ki yangurre. ¹⁰ Nadü oloma Godón Olom amkoman angunda, ene bóktan ta tóbaka asine, God ne poko bóktanórr. A nadü oloma God ne poko bóktanórr amkoman koke angunda, wa igó bóktanda wagó, God obae tizda, zitülkus wa amkoman koke angunda God ne poko bóktanórr tóba Olomankwata. ¹¹ Akó ini wa ene bóktana: God mibü [ngarkwat-koke arról] tülinóp, akó ini arról oya Olomdóma. ¹² Olom asi noakama, oya ngarkwat-koke arról asine; Godón Olom babul noakama, oya ngarkwat-koke arról babula.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹³ Ka ini elklaza yabüka wialómdóla, Godón Oloman ngi amkoman nidi angundako, igósüm e umul kwarilo igó, yabü ngarkwat-koke arról asine. ¹⁴ Akó da mi gum kokeakla mi Godka nóma tóredakla, zitülkus mi umulakla wagó, mi ne darrü klamóm nóma batorre oya ubi ngarkwatódó, wa mibü arrkrruda. ¹⁵ Akó zitülkus mi umulakla wagó, wa mibü arrkrruda - mi larógóm amtindakla - mi ta umulakla wagó, mi kuri yazebrre mi oya ne klamóm yatorre.

¹⁶ Darrü oloma yabükagab ne tóba narezoret nóma asenda kolae tonarr alngónde, akó ene kolae tonarra oya samuan ngarkwatódó бүдүл kwatódó koke ódódoda, wa tóre ki eko ene narezoretankü, da God sab oya arról ekyene. Ka ibükwata bóktandóla, kolae tonarra nibiób бүдүл kwatódó koke amarruda. A kolae tonarr asine бүдүл kwatódó ne klama ódódoda. Ka igó koke bóktandóla, wa oyankü tóre ki eko ó koke, ene kolae tonarr nótó tónggapónnda. ¹⁷ Blaman dümdüm-koke tonarr, kolae tonarra, a kolae tonarr asine бүдүл kwatódó koke ne klama ódódoda.

¹⁸ Mi umulakla wagó, Godkagab nótó amtómólórróna, wa kolae tonarr metat koke elngóle, zitülkus Godón Oloma, Godkagab nótó amtómólórróna, oya adlangda akó satania, ene kolae an oloma, oya igósidi azid kokean ekyene. ¹⁹ Mi umulakla wagó, mi Godón olmalakla, akó ini dudu tüp satani, ene kolae an oloman arüngdüma. ²⁰ Akó mi umulakla wagó, Godón Oloma ini tüpdü tamórr akó mibü tangtamtinóp [küp amzyatóm], igósüm mi Godónbóka umul bairre, amkoman God nótóke. Akó mi wankü dabyórrünakla amkoman God nótóke, zitülkus mi dabyórrünakla oya Olom Yesu Kerrisoka. God amkoman Goda, akó wa ngarkwat-koke arról akyanda.

²¹ Moboküpdü olmalpókal, mamka, obae umulbain akó obae god gum bangólam.

Nis Ngim Peba Mórrag Zon Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón nis ngim wialómórrón peba mórraga. Wa Godón ubi koldó tóba olmalpükü wialómórr. Aprrapórr wa ini amkoman kolbóka koke apónða. A oya küp módóga: sosbóka apónða. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónða. Zon ibü ayalda ibü [moboküpdü ubi] ki yarile Yesun amkoman angun pamkolpamdó.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1-3
- B. Mi Yesun amkoman bóktan mamooan kwarilo akó mibü moboküpdü ubi yarile oya amkoman angun pamkolpamdó 4-11
- C. Dómdóm alakón bóktan 12-13

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka Alngomól Byarrmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla,

Godón ubi koldó tóba olmalpükü,* kürü amkoman [moboküpdü ubi] nibióbka asine. Akó ka kólbean koke, a ngibürr pamkolpam, amkoman bóktan nidi apadóðako, ibü moboküpdü ubi ta asine yabüka. ² Kibü moboküpdü ubi yabüka, zitülkus amkoman bóktan mibüka asine akó minkü asi yarile metatómpükü.

³ Sab [gail tonarr], gyaur, akó paud mibünkü kwarile God mibü Abdógab akó Yesu Kerriso, Aban Olom. I mibü ki tülinam, mizan ngyabendakla amkoman bóktan ngarkwatódó akó kürü moboküpdü ubizan asine yabüka akó yabü moboküpdü ubizan asine kürüka.

Mi Yesun Amkoman Bóktan Mamooan Kwarilo akó Mibü Moboküpdü Ubi Yarile Oya Amkoman Angun Pamkolpamdó

⁴ Ka kari bagür ta kokela, zitülkus ka kuri umulbaina marü ngibürr olmalab ngyaben Godón amkoman bóktan ngarkwatódómako, Aba enezan arüangi bóktanórr.

⁵ Akó kol, errkya marü akó marü olmal ka amtindóla, mibü moboküpdü ubi asi yarile mibiób darrpan-darrpandó. Ini küsil gida bóktan poko kokea, ka ne kla wialómdóla, a mi ngaen barrkrrurrü Yesun mamooan kolpamóm nóma bainóp. ⁶ Mi Godón gida bóktan poko nóma arrkrrudakla, mibü moboküpdü ubi asine Godka. Ezan barrkrrurrü ene tonarrdógab, e Yesun amkoman angun pamkolpamóm nóma bainarre, God yabü ne gida bóktan poko nókyenóp wagó, yabü moboküpdü ubi asi yarile Yesun amkoman angun pamkolpamdó.

⁷ Ka ene poko bóktandóla, zitülkus errkya abün ilklió bülión pama kuri ogobe bwób-bwób ini tüpdü. Ene pama alpindako Yesu Kerriso pamakan bübi tamórr. Inzan olom wa Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama,† akó pamkolpam metat nótó ilklió büliónða. ⁸ Yabiób balngomól kwarilün ene ilklió bülión pama yabü ilklió bülión-gum, igósüm e sab koke imrükane mi ne darremóm zaget kwarilnürü,‡

* **1:1** Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama igó wialómóp wagó, wa amkoman kolan warilürr; barrea ma igó wialómóp wagó, ini wa kolbóka koke apónða. Oya küp módóga: sosbóka apónða. Olmal nidipako wa sos pamkolpambóka apónða. **1:5** Zon 13:34; 15:12; 17 † **1:7** Yesu Kerrisoka bóka bamgün pama wató balngomól yarile dómdóm ngürrdü. Wa ene nurr lar, Okaka Azazirrün Elklaza peba ne klambóka pupainda. Zon ene ilklió bülión pam igó ngiblianda Yesu Kerrisoka bóka bamgün pam, zitülkus i amkoman angun pamkolpam ilklió büliónðako Yesu Kerrisoka bóka bamgün pamazan kaine. ‡ **1:8** mi ne darremóm zaget kwarilnürü: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan wialómórróna wagó, e ne darremóm zaget kwarilnürü.

a morroal igósa, yabü sab dudu nülrre. ⁹ Nadü pama Godón umulbain bóktan kwitüdü tóbanóm opor nótó amelda akó wa Godón umulbain bóktan karrkukus koke amoanda, wa Godka arróbórrón kokea. A nadü pama Godón umulbain bóktan karrkukus amoanda, wa Abdó akó oya olom Yesu Kerrisoka arróbórróna. ¹⁰ Da inzan pama yabüka ne nóma tame, Godónkwata dümdüm elklaza koke nóma umulbain yarile, da yabiób müótüdü ódódgu akó oya tang amken-gu. ¹¹ We zitülkUSDü, nadü pama oya tang amkene, wa oya tangamtinda kolaeen elklaza tómbapónóm.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹² Kürü wa ne dokyanan bóktanako mató akó marü olmaldó wibalómóm, da ka ma kokela peba mórragdó wibalómóm. A ka sab ola tótókóm nae amandóla yabü basenóm akó bóktanóm yenkü. Ene pokodó sab wirri bagürwóm yarile.

¹³ Ala marü ne Godón ubi bólbótan olmalaŠ tibiób morroal yawal bóktan zirrapórrre marüka.

Aüd Ngim Peba Mórrag Zon Ne Kla Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Ini Zonón aüd ngim wialómórrón peba mórraga. Wa darrü sos singül kwata zaget pamdó wialómórr, oya ngi Gayus. Wa Gayusün agürda zitülkus oya tangbamtinanme ngibürr Yesun ngidü zonaretaldó. Akó darrü pam, ngi Diotrrapes, oya ne kolae tonarr kwarilürr, wekwata umul-umulan ngitanda.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1-4
- B. Yesun ngidü agóltagól zonaretal morroal ngabkan 5-12
- C. Dómdóm alakón bóktan 13-15

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka Alngomól Byarrmarr Pamla, ini peba mórrag kótó wialómdóla, kürü moboküp gódamdó Gayus, kürü amkoman [moboküpdü ubi] noankama.

² Kürü moboküpdü gódam, kürü ubi ma azid-kokezan nyabendóla, akó marü blaman nyabena küppükü ki bainünüm, wata marü samuazan morroal nyabenda Godón ubi ngarkwatódó. ³ Zitülkus módóga, ka karibóka-koke bagür namülnürrü ngibürr Yesun ngidü zonaretala nóma togobórr da kibü tüzazilóp wagó, ma Godón amkoman bóktan ngarkwatódó nyabendóla. Ene amkoman ka umulürrünla, ma Godón amkoman bóktan metat mamoadóla. ⁴ Kürü darrü klama koke bagürwóman ngitanda igó poko arrkrrudügabi wagó, kürü olmalzan nidipako darrpan amkoman bangundü, Godón amkoman bóktan mamoadako.

Yesun Ngidü Agóltagól [Zonaretal] Morroal Ngabkan

⁵ Kürü moboküp gódam, ma Yesun ngidü zonaretal nidi agóltagóldako tangbamtindóla, enana ngibürr mogobako marüka. We ngarkwatódó, ma moba amkoman bangun okaka amzazildóla Yesuka. ⁶ I sos pamkolpam marü moboküpdü ubiankwata kuri nüzazirre. Ene morroala ma sab ibü morroal tangnólenónómke olgabi zirrbapónóm, Godón ubi ngarkwatódó. ⁷ Zitülkus módóga, izan agóltagól kwarilürr Yesun zaget tónggapónóm, darrü tangbólean koke ipüdóp Yesun amkoman angun-koke kolpamdógab. ⁸ We ngarkwatódó, mi inzan pam mibiób müótüdü urrbulo, igósüm mi tang dabyóndakla Godón amkoman bóktan ayom.

⁹ Ka wa sosdó wialómórró, a Diotrrapes, ngi pamóm nótó ubi bainüm kaina, kürü bóktan bidóbidó bangóna. ¹⁰ Da ka ne nóma tamo, ka sab wirri kwitüm bóktalo sosdó wa ne kolaean tórrmen tólbaelda, ngi bumarru kürükwata. Ene klamdó ta gaadó kokea, wagó wa bangóna Yesun ngidü zonaretal morroal azebóm. Wa akó piküp baina nidi ubi baidako ene zonaretal ok bain-gum, akó ibü bagda sosdógab.

¹¹ Kürü moboküp gódam, ma wirri kolae tonarrdógab tikó apadgu, a ma wa morroal tonarrdógab tikó ipa. Nadü oloma morroal tonarr tómbapóna, wa Godón olome. Nadü oloma wirri kolae tonarr tómbapóna, wa Godónbóka umul-kóka.

¹² Dimetrriusün* müótüdü ingri. Blaman kolpama oya morroal tonarrbóka apóndako. Akó oya tórrmen tulmil ta Godón amkoman bóktan ngarkwatódómako, ki igósidi umulakla wa morroal oloma. Ka ta oya morroal tonarrbóka inzan apóndóla, akó ma umulóla, ka ne poko bóktandóla ngibürr kolpambóka amkomana.

* **1:12** Dimetrrius ini peba mórrag wató sidódürr Gayuska.

Dómdóm Alakón Bóktan

¹³ Kürü wa ne dokyanan bóktanako marüka wibalómóm, da ka ma kokela peba mórragdó wibalómóm. ¹⁴ Ka [gedlóngóm baidóla] marü büsai asenóm, da mi nizana sab darrpan pokodó ola ikik apóni.

¹⁵ Moboküpdü paud asi ki yarilün marüka.

Ala marü ne gómdamalko, tibiób morroal yawal bóktan zirrnápörre marüka. Kürü morroal yawal bóktan nókyenónómke darrpan-darrpan ola mibü nadü gómdamalasko.

Zud Ne Peba Mórrag Wialómórr Ngaensingül Bóktan

Nótó wialómórr ini tugup peba mórrag tóba igó pupo tübyónürr, wa Zud. Wa tóbakwata tai koke pupo tübyónürr, wata wa igó poko wialómórr wagó, wa Zeimsün narezoret yarilürr. Zeims umulürrün ngi yarilürr ene tonarrdó, da ngibürr pama ma kuri eserre igó poko amkomana wagó, ini nadü Zeims yarilürr Zeimsün peba mórrag nóto wialómórr Küsil Buk kugupidü akó singüldü pam yarilürr Zerrusalem sos kugupidü. I nizan, Zeims a Zud, Yesun zoret nis namülnürri. (Merri a Zosep solkwat akó ngibürr olmal nósenóp.)

Ini Peba Mórrag Atang Kolpam akó Zudün Wialóm Tulmilankwata

Ngaensingül opordó, Zud igó okaka simzazilürr wagó, wa Yesun amkoman angun pamkolpamdó wialómórr, da wa ma koke bóktanórr i ne ngyabenónóp, ngibürrazan winólómóp tibiób peba mórragdó Küsil Bukdü. Zudün peba mórrag kari morroal kokea blaman Yesun amkoman angun pamkolpamdó, a wa ne poko wialómórr okaka amzazilda, wa wata darrpan sosdó wialómórr, ta ia ngi-ngi sosdó winólómóp.

Aprrapórr abün bótang pam Zu pam koralórr Yesun amkoman angun pam nidi koralórr. Zud abün bóktan opor yazebórr Ngaep Bukdügab akó ngibürr [Zu pamkolpamab] wialómórrón pepadógab. Oya wibalóm tulmil umulürrün kla yarilürr blaman Zu bótang pamdó.

Zudün Zitülkus Ini Peba Mórrag Wialómóm

Ini peba mórrag kugupidü, Zudün ubi zidbainankwata wibalómóm yarilürr (atang opor 3). A wa ma gyagüpitótók esenórr ipadórr igó pamkolpamabkwata wialómóm, nidi bóktan kwarilürr wagó, “Ki Yesun amkoman angun pamkolpamakla,” a i ma Godón tai amkoman koke angun kwarilürr. Ini kolpamab [moboküpdü ubi] ta tai Godka koke kwarilürr, a i ma metat kwób bazelórr darrpan pokodó amkoman bangun pamkolpampükü. Ini obae buli bangun pamkolpamab kolae tonarr akó obae umulbain bóktana amkoman bangun pamkolpam apól kwat bómtyan kwarilürr. Zud nilóp Yesun amkoman nidi yangunóp, ene kolae kolpam ia bómzyatódako. Wa ibü arüng nütünóp amkoman umulbain bóktandó arróbóm akó kolpam tangbantinüm, amkoman nidi bangun kwarilürr a arüngi koke, akó nibiób ilklió nülínóp.

Zud tóba peba mórragdó ene Yesun amkoman angun pamkolpam ikik nókrrónóp laró ki tómbapórrre (atang opor 3 akó 20-23). Akó ini peba mórragdó Zud ngibürr zitülkus pupo baina amkoman bangun pamkolpama iade ki tómbapónórrre ene elklaza, da ene obae buli bangun kolpamab tulmil koke ki munumanórrre.

Ini Peba Mórragan Bóktan Zono Módógako:

- A. Ini peba mórragan tapaku bóktan 1-2
- B. Godkamóm ubi-koke pamkolpamab kolae tonarr akó ibü darrem 3-16
- C. Ikik bókrran metat Godón amkoman angunüm 17-23
- D. Dómdóm alakón bóktan 24-25

Ini Peba Mórragan Tapaku Bóktan

¹ Ka, Zud, ini peba mórrag kótó wialómdóla. Ka Yesu Kerrison [leba zaget olomla] akó ka Zeimsün narezoretla.

Ka yabüka wialómdóla, ngibliarrón nidipko, God mibü Aban [moboküpdü ubi] nibióbka. God yabü Yesu Kerrisonkü lalda.

² Ka tóredóla, Godón ngaru bapón-koke gyaur, paud, akó moboküpdü ubi sab asi ki kwarilün yabüka.

Godkamóm Ubi-koke Pamkolpamab Kolae Tonarr akó Ibü Darrem

³ Moboküpdü gómdamal, ka go kari ubi koke namüla yabüka wialómóm mibü dapelan zidbainankwata, da kürü go igó wirri arüng gyagüpitótóka tamórr yabüka wialómóm akó yabü arüangi byalóm amkoman umulbain adlangóm. Ene amkoman umulbain Godón pamkolpam* tókyenóp wata darrpanóm. Darrü oloma darrü poko myamem koke emngyele ó agine. ⁴ Ka ini poko bóktandóla, zitülkus atang-atang pamkolpama piküpan† barrbünürr yabü kugupidü. Ngaen Godón Wialómórrón Bóktandó wialómóp, God sab inzan kolpam zaz nirre akó kolae tonarrab darrem nókyerre. I Godkamóm ubi-koke pamkolpamako; i obae umul baindako wa, ene taia darrü olompükü ütüm, marü kol ó pam koke nótóke, zitülkus God ta mibü kolae tonarr barrgonda. I Yesu Kerrison alpindako, mibü tebe püóran Wirri Pam akó [Lod].

⁵ Enana e igó poko blaman kuri umul bainane, kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün, Lod‡ tóba kolpam zid ninóp leba zagetódógabi, Izipt tüpdügab, wata darrpanóm. A ene solkwat ngibürr Isrrael pamkolpam, oya koke nidi amkoman yangunóp, we kolae ninóp. ⁶ Ene kwitüm kürü ubi yabü ki ngambangól yarilün, Lod atang-atang [anerru] kolae ninóp tibiób kolae tonarrdógabi. Ene anerrua tibiób balngomól pabo bimgütóp. Da i ma we barngenórr tibióban ngyaben marrgudügab. Lod ene anerru algón-koke tümün kwatódó irrbünürr, da i wata olamako. Wa sein sye-i kuri nómrókrre tai zürük tibiób bagogum. Wa ola ngabkanda kókó sab ene wirri Ngürr nóma semrróne, da ugón zaz nirre. ⁷ Kürü ubi yabü akó ki ngambangól yarilün, dadanzan, pamkolpama nidi ngyabenónóp Sodom a Gomorra wirri basirr nis akó minggüpanan wirri basirrdü, ngibürr olmalpükü ut kwarilürr, ibü kol ó morwal koke nidi kwarilürr, akó pama kamad pampükü ut kwarilürr akó kola kamad kolpükü ut kwarilürr. Ne klama tómbapónórr ene pamkolpamdó§ akó ene anerrudü, igó poko okaka amzazilda, God inzan kolpam sab tibiób kolae tonarrab darrem nókyerre. Ene darrem módóga, [metat bólmyan ur].

⁸ Enana ini kolpam, piküpan nidi tübarrbünürr yabü kwóbdü, umulako ini elklaza, akó tibiób bübdü kolae tonarr tómbapóndako dadanzan. I igó angundako wa, God ibü ngibürr elklaza nusi büzazilda, akó we ngarkwatódó i sarrgi gómóldako, singüldü pamab bóktan alzizi amandako, akó anerruabkwata* kolaean bóktan alióndako. ⁹ Da ma ene wirri ngi anerru Maekol† inzan koke kainürr, i [debólpükü] Mosesón büb nóma bólean namülnürr.‡ Oya gyagüpitótókdó ene dümdüm babul yarilürr [satanian] zaz ainüm kolaean bóktan opore. A we bóktanórr wagó, “Lod marü ki mag.” ¹⁰ A ini kolpama kolaean bóktan alióndako, i koke ne kla apadódko. Da i umulako ngibürr elklaza gyagüpitótók-koke büba ibü ne poko tómbapónóm byalda, gonggo lar kyamülzan. Ene elklaza tómbapónde, tibiób kolae baindako.

* **1:3** Godón pamkolpam: Ngibürr Mórrke-mórrke Godón Bukdü inzan angrirrüna: saints. Oya küp módóga: blaman Yesun amkoman angun pamkolpam. Ini bóktan opor saints wata [apostolabkwata] koke apónda. † **1:4** piküpan: Piküpan barrbün we pokobóka koke apónda igó, pamkolpama koke nósenóp barrbündi, a i obae buli igó ngarkwatódó barrbünürr wagó, i amkoman bangun pamkolpamako, a i wa amkoman we kla koke kwarilürr. ‡ **1:5** Lod: Ngibürr Grrik bóktane tange wibalómórrón pebadó, Yesu ngi angrirrüna Lodón pabodó. **1:5** Bótang Peba 14:29; Duterronomi 1:32; 2:15 **1:7** Bwób Zitül 19:1-25 § **1:7** pamkolpam: God ngaen ene pamkolpam akó ibü wirri basirr uri kolae ninóp, da Zud ne tonarrdó ngyaben yarilürr, pamkolpama nósenónóp dómdóm müót büdül ne klama baminürr. * **1:8** Anerru, darrü Grrik bóktan küp módóga: Lodón [wirri kómal zyón]. † **1:9** anerru Maekol, oyakwata ngibürr pebadó bóktan asiko: Daniel 10:13, 21; 12:1; Okaka Azazirrün Elklaza 12:7. ‡ **1:9** Ini Godón Bukdü póep kokea, a ma [Zu pamkolpamab] póepe.

¹¹ Sab Godón ngürsila tame ibüka! I sab eserre, zitülkus i Keinün§ tórrmen tulmil ipüdóp, i büsai-büsai бүтүнóp Beilamzan* mani tómbapónóm, akó ibü sab amkoman kolae nirre Korranzan†, zitülkus i bóka bamgündako wazan.

¹² Ene kolpam tóman pokozanako‡ alongalo tórewóm kwób bazendó, izan yenkü alongalodako, gum a бүód-koke, kolae [sip] ngabkan pamzan tibi püóran nidi alongalodako.

I wamaka ne ngup-koke pülpül pokoako abüsbarrdó, wóra ne kla amarruda. I wamaka paildi ne nugupa waondako küp-koke akó azibrrün, da ma metat бүдүлүmpükü. ¹³ Ngürsilan goblolazan tómanpükü gwerr amandako, i ta tibiób бүód tulmil inzan okaka azazindako. I popa bumarük wimurrzanako, popa ne klama udarükdako pülpüdü. God ibüнкү darrü algón-koke tümün kwat bwób lalda, i sab ne ngyabenórre metatómpükü.

¹⁴ Inok§ wa 7 ngim amtómólórrón lüól pam yarilürr Adamkagab; Adam ngaengógópan tómtómólórr. Inok [prropetzan bóktan] yarilürr ene kolpambóka sab laróga tómbapóne wagó, “Tübarrkrru, Lod amkoman tótókda, tóba atang-koke gyabi anerrupükü. ¹⁵ Wa tótókda blaman pamkolpam zaz bainüm akó blaman Godkamóm ubi-koke pamkolpam pupo bainüm wagó, i kolae tonarr pamkolpamako. Wa sab ibü metat бүдүл bwóbdü zirnapórre, zitülkus i Godón ubi-koke tórrmen ne kla tómbapón kwarilürr, Godón ubi-koke tonarre. Akó zitülkus Godkamóm ubi-koke pamkolpama blaman kolae bóktan opor Lodónkwata ne bóka bamgün poko zwapólórr.” ¹⁶ Ini kolpama güblang-koke murrkurr akrrandako akó metat murrumdako, kolae бүбан ubi mamóande. Akó i ikub bagürdako akó mis bóktan azebdko ngibürr kolpamdó tibiób ubi klamóm.

Ikik Bókrran Metat Godón Amkoman Angunüm

¹⁷ A, moboküpdü gómdamal, yabü ngambangól kwarile mibü Lod Yesu Kerrison [apostola] ngaen ne poko ikik kwarilürr. ¹⁸ I yabüka igó bóktónóp wagó, “Ene dómóm blakón tonarrdó, [tiz bangón] pam sab asi kwarile, amkoman bangun kolpam nidi batüng kwarile. I sab tibiób бүбан ubi mamóan kwarile, a Godón ubi koke.” ¹⁹ Ene we pamkolpamako, yabü nidi arrgrratódako kopo-kopodó. Ibü tibiób бүбан ubia balngomólada akó Godón Samu ibüka babula.

²⁰ A yadi, moboküpdü gómdamal, yabiób amkoman bangun dódórr ainüm, karrkukus bórrang Godón amkoman umulbaindü. Akó tóre bako kwarilün, akó Godón Samua yabü ki balngomól yarilün yabü tóre bakodó. ²¹ Ini poko tómbapónde, e wata sab ngyabenórre igó umulürrün wa, Godón moboküpdü ubi yabükama, Lod Yesu Kerrison gyaur akyande, ne gyaura balngomólada [ngarkwat-koke arróldó]. ²² Yabiób gyaur okaka amzazil kwarilünke ninis gyagüpitótók nibióbkamako. ²³ Ngibürr kolpam metat bólmyan urdügab büsai-büsai bumigam, zid bainüm.

§ 1:11 Kein Adam a Ib ibü olom yarilürr, Eibolón naret. Bwób Zitül 4:1-16. Ini atang opordó Kein igó okaka бүмzazilda wagó, wa kolae akó gail-koke olom yarilürr, kolae tonarr tulmili nóto ngyabelórr. * 1:11 Beilam darrü-darrü godab [prropet] yarilürr. Beilak, Amorr king nóto yarilürr, oya wató ngisaunürr, amórr bóktan angrinüm Isrrael pamkolpamdó, i nóma agóltagól kwarilürr, [ngüin-koke bwóbdü]. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. (Bótang Peba 22:1-35) † 1:11 Korra ngibürr pampükü, Moses akó Erronka bóka bamgün yarilürr, Isrrael pamkolpama nóma agóltagól kwarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bótang Peba 16). ‡ 1:12 tóman pokozanako, darrü Grrik bóktanán küp módóga: Ene kolpam wamaka ne gumüm bain ingülküpakó mazadó butab buso kwatódó. 1:12 Izikiel 34:2 1:12 Ikik Bókrran Bóktan 25:14 1:13 Aesaya 57:20 § 1:14 Inok darrü pam yarilürr, Godódi nidi agóltagól namülnürr. Da God oya arról pam sipadórr, wa koke nurrótókkórr pamkolpamazan nurrbarindako. (Bwób Zitül 5:18, 21-24) 1:18 2 Pita 3:3

Ngibürrdü gyaur umul-umul okaka amzazil kwarilünke. E ta ibü büban tómanpükü mórrkenyórr gum nóngólamke, i büban ubiankwata ne kolaean tonarr alngóndako.*

Dómdóm Alakón Bóktan

²⁴ God gaodóma yabü tangbamtinüm gorrgon bapón-gum tóbakagab akó yabü minggüpanan amarrum tóba wirri kómal zyóndü, kle-kle tonarr-koke akó wirri bagürwómpükü. ²⁵ Wa wata darrpan Goda, mibü [Lod] Yesu Kerrisokama mibü nótó zid tinóp. Pamkolpama Godón ngi wirri kwitüm ki emngyelnoorre, akó oyaka balngomól arüng akó wirri arüng asi namülnürri, akó dümdüm asi yarilürr balngomólóm ngaen bwób zitüldügab, errkya asiko, akó metat-metat asi ki kwarilün! [Amen].

---

* **1:23** Zudün ini bóktan oporan küp aprrapórr módóga wa, ene amkoman bangun pamkolpam umul-umul korale ene kolaean tonarr tómbapón ispükü dabyón-gum igó pokodógabi wa, i sab ibü kolae tonarrdó koke barümórrre.

Okaka Amzazirrün Kla Yesu Kerriso Zonka Ne Kla Okaka Simzazilürr Ngaensingül Bóktan

Zon ini peba wató wialómórr, Zebedin siman olom, Zeimsün zonaret. Wa tüób ta Yesun darrü umulbain olom yarilürr. Zon ini peba aprrapórr ugón wialómórr, pail 95 nóma yarilürr Kerrison amtómól kakóm, Patmos kaodó (1:9). Ene tonarrdó Rrom king Yesun amkoman angun pamkolpam wirri müp nüliónónóp, zitülkus ibü ubi koke yarilürr Rrom king [ótókóm]. Wa Zon Patmos kaodó zirrapónórr, zitülkus Zon Morroal Bóktan Yesunkwata büdrrat yarilürr. Patmos 100 kilomita yarilürr Epesus wirri basirrdügab, Eisian Maludü, Eisia Maenorr kugupidü. Epesus Zonón ngyaben basirr yarilürr. Patmos kao errkya Grris kantrridüma akó Epesus Tórrki kantrridüma.

Zon ini peba igósüm wialómórr, Yesun amkoman angun pamkolpam arüng bótanóm, karrkukus bórrangóm müp tonarrdó. Wa wialómórr ene dómdóm wirri gazirrankwata, [satania] sab Godpükü nóma gazirr yarile. Satania sab amkoman bangun pamkolpam wirrian müp alión yarile, a God sab ibüka tóba timam irrbüne, igósüm satani gaodó koke yarile ibü kolae bainüm. Dómdóm God sab satani dudu utut ine akó blaman oyaka nidi bóka bamgündako. Wa sab tüp akó pülpül küsil nine akó tóba pamkolpama sab ene küsil klamdó ngyaben kwarile, bagürwómpükü akó paudüdü.

Ini peba igó ngarkwatódó wialómórróna, elklaza dandangabkwata. Blaman amkoman bangun pamkolpam gaodó kwarilürr ene bóktanán [küp amzyatóm], a ngibürr pamkolpam koke. Namba 7 wirri namba in pebadó. Ene namban küp módóga: *dudu*.

Ini Peban Bóktan Zono Módógako:

- A. Ngaensingül bóktan 1:1-8
  - 1. Ini pebankwata umulbain bóktan 1:1-3
  - 2. Tapaku bóktan Zonkagab 7 sosdó 1:4-8
- B. Nuzan kla Kerrisonkwata 1:9-20
- C. Yesu Kerrison bóktan 7 sosdó 2:1-3:22
- D. Kwitüm kingan mórran kla 4:1-5:14
  - 1. Godón kwitüdü ótók 4:1-11
  - 2. Arrngamórrón peba akó Sip Kupo 5:1-14
- E. 7 Gus poko-e ngalaorrón sye 6:1-8:5
- F. 7 Mobolzan kla 8:6-11:19
- G. Kol, wirri attrórrzan kla, akó nurr lar 12-13
- H. Ngibürr pokoa tómbapón 14
- I. 7 Godón ngürsilpükü kübül 15-16
- J. Babilon 17:1-19:5
- K. Sip Kupoan alongalo kol amióg tóredó 19:6-10
- L. Nótó mórran yarilürr gabüpli os kwitüdü 19:11-21
- M. Kerrison balngomól akó Godón balngomól 20:1-22:5
  - 1. Yesu sab 1,000 pailüm balngomól yarile 20:1-6
  - 2. Satanian dómdóm zóngang akó oya ut-ut ain 20:7-10
  - 3. Godón büdül zaz bain 20:11-15
  - 4. Küsil pülpül akó küsil tüp 21:1-8
  - 5. Küsil Zerrusalem 21:9-22:5
- N. Dómdóm alakón bóktan 22:6-21

Ini Pebankwata Umulbain Bóktan

¹ Ini pebadó Yesu Kerriso barrón elklaza okaka azazinda, oya God ne kla iliónürr pupainüm tóba zaget pamkolpamdó, kari poko ne elklaza tómbapónóm kaindako. Yesu ini okaka azazirrün kla tóba [anerrudüma] zirrsapónórr tóba zaget pam Zonka.

² Zon ini elklaza blaman pupo ninóp, wa ne kla nósenóp akó arrkrrurr: Godón bóktan akó Yesu Kerriso ne amkoman bóktan pupo tinóp.

³ Bagürwóm watóke, [prropetan bóktan] opor ini pebadó wirribóka nóto bótangda, akó bagürwóm idipako, nidi arrkrrudako akó ene elklaza gangga arrbündako, ne kla wibalómórrónako ini pebadó. Zitülkus módóga, tonarra tugupurr kuri tübine.

Tapaku Bóktan Zonkagab 7 Sosdó

⁴ Ka, Zon, ini peba mórrag kótó wialómdóla 7 sosdó Eisia* Prrobins kugupidü.

Ka tóredóla, [gail tonarr] akó moboküpdü paud sab yabüka asi ki namülam Godkagab, nóto yarilürr akó errkya nótoke akó sab nóto tame, akó ene 7 samudügab,† oya kingan mórran kla obzek kwata nidipako, ⁵ akó Yesu Kerrisokagab. Yesu amkoman moboküpi bóktan amgolda Godónkwata, wa ne kla nósenóp. God oya ngaen-gógópan irsümülürr бүдүлдүgab, akó wa ini tüpan king balngomóla.

Oya [moboküpdü ubi] mibükamóma akó wa mibü [aurdü semanórr] mibiób kolae tonarrdógab tóbanóm óe-e. ⁶ Wa mibü kuri tinóp king akó [prristüm] tóba Godónkü zagetóm, oya Ab nótoke. Ini blaman zitülkusdü, pamkolpama Yesun ngi wirri kwitüm ki emngyelnoerre akó oyaka arüng asi ki yarile metat-metat! [Amen].

⁷ Tübarrrru! Wa pülpül pokopükü tótókda,

da sab blamanab ilküpa eserre,

enana oya nidi anóbóp,

akó blaman bwób-bwób pamkolpama ini tüpdü sab oyabókamde yón gyaur

korale tibiób gumdügab. Ó, amen!

⁸ [Lod] God bóktanda wagó, “Ka Alpa akó Omegala,‡ nóto namülnürrü akó errkya nótoke akó sab nóto tamo, Wirrian Arüng Nótoke.”

Nuszan Kla Kerrisonkwata

⁹ Ka, Zon, yabü zonaret, ka yabü kamadla müp apadóm akó azid aengóm. Ka yenkümla Godón Kingzan Balngomóldó akó ka yenkü karrkukus zamngóldóla, mi Yesuka dabyórrünzanakla. Kürü kaodó küngrinóp, ngi Patmos, zitülkus ka Godón bóktan amgol namülnürrü akó Yesu ne amkoman bóktan pupo bain yarilürr.

¹⁰ Lodón ngürrdü,§ Godón Samua kürüka tübangrinürr akó wa kürü alngomól yarilürr. Da kólba kakota ka wirri bóktan bómgól arrkrrurrü, wamaka mobolzan klama* bónganda, ¹¹ igó bóktankü wagó, “[Arrngamórrón pebadó] wibalóm ma ne kla basendóla, da ini 7 sosdó zirrnápónónómke ini 7 wirri basirrdü: Epesus, Smórrna, Perrgamum, Tiatirra, Sarrdis, Piladelpia, akó Leiodisia.”

¹² Ka byalüngürrü tai asenóm kürüka nóto bóktan yarilürr. Da ka nóma byalüngürrü, ka 7 zyón klamab amngyel zitülkus nósenóp, [golde] tómbapórrón.

¹³ Ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusab aodó, darrü olom yarilürr, wamaka pamkolpamab olome, kokrrapan mórrkenyórr baterrón tai kókó omkor, akó golde

* **1:4** Zonón tonarrdó, Eisia darrü prrobins yarilürr, Rrom kinga ne bwób alngomól yarilürr. Errkya ene poko Tórrki kantrridü pooka, Eisia Maenorr kugupidü. † **1:4** 7 samu: Ini dandanga Godón Samum zamngóla.

1:7 Daniel 7:13; Metyu 20:34; Mak 13:26; Luk 21:27 **1:7** Zon 19:34, 37 **1:7** Zekarraea 12:10 ‡ **1:8** Alpa akó Omega, oya küp módóga: God blaman elklazab zitülkusa. Wa ngaen-gógópana akó wa soloa. (Alpa Grik alpabetan ngaen-gógópan ngi zitüla akó omega dómdóm ngi zitüla.) § **1:10** Lodón ngürr aprrapórr Sande yarilürr, zitülkus Yesun Sande ngürrdü irsümülürr.

* **1:10** mobolzan kla, Mórrke-mórrke módóga: trumpet.

tónggapórrón sas† baterrón dalgüp ngarkwat. ¹⁴ Oya singüldü órrngóen kari gabülpli koke kwarilürr, gabülpli [sip] ngüinzan ó akó gabülpli pülpül pokozan.‡ Akó oya ilküp nis inzan namülnürri, wamaka ura wirri arüngi baebda. ¹⁵ Oya wapór nis brronzzan ongang bapón namülnürri, wirri ura adüngürrün. Oya gyagüpa igó bódean yarilürr, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda. ¹⁶ Wa 7 wimurr amorrán yarilürr tóba tutul tangdó akó oya taedógab nizan kwata zirrapórrón gazirr turrika§ burruan yarilürr. Oya obzeka igó ongang bapón yarilürr, wamaka abüsa wirri arüngi ongang bapónnda.

¹⁷ Ka oya nóma eserró, ka oya wapór nisdü aupürrü büdül pamzan. Wa tóba tutul tang kürüka semngyelórr, da kürübóka wagó, “Gumgu! Ka Ngaen-gógópanla akó Solola. ¹⁸ Ka ene arról olom módóglá! Ka büdül namülnürrü, a errkya ma ka arrólóla mengrempükü. Ka gaodómla büdülan kwat akó büdüláb bwóban* kwat tapakum.

¹⁹ “We ngarkwatódó, ene elklazabkwata ugó wibalóm, ma ne kla nósenónóma, errkya ne klamko, akó ibü solkwat ne pokoa tómbapónórre. ²⁰ Ene anikürrün küp ene 7 wimurrabkwata, ma kürü tutul tangdó ne kla nósenónóma, akó ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusabkwata, golde tómbapórrón, wa módóga: ene 7 wimurra ene 7 sosab anerrum bórrangdako, akó ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusa ama ene 7 sosóm bórrangdako.”

2

Yesun Bóktan Epesus Sos Pamkolpamdó

¹ Ene Oloma wata bóktalórr wagó, “Ini poko wialóm Epesus sosan anerrudü:

“ ‘Ini bóktan oyakagaba, ene 7 wimurr nótó amorranda tóba tutul tangdó, akó nótó agólda ene 7 zyón klamab amngyel zitülkusab aodó, golde tómbapórrón.

² “ ‘Ka umulóla yabü tórrmen, yabü wirri zaget, akó e metat karrkukus bórrangórrónakla. Ka umulóla, e kolae pamkolpam koke ok baidnakla, akó e tai kuri nópókane tibiób [apostolbóka] nidi ngibasildako, a i wa we kla kokeako. Akó e igó poko esenarre wagó, i obae apostolako. ³ E metat piküpan karrkukus bórrangórrónakla, akó e kuri azid zwaengnórró kürü ngianbókamde, akó yabü genggorrama koke kuri sazebe kürü amkoman angundi.

⁴ “ ‘A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: ngaen-gógópan yabü [moboküpdü ubi] wirri yarilürr kürüka, a errkya ma tai wirri koke. ⁵ Gyagüpi amaikam e nólgabi kuri tóbalókkórró. Kolae tonarrdógab tübyalüngam kürüka, da we elklaza tómbapón kwarilün, e ngaen-gógópan ne poko olngolnórró. E ne yabiób kolae tonarrdógab koke nóma tübyalüngane kürüka, ka sab yabüka tamo ene zyón klaman amngyel zitülkus arruanóm tóba zamngól pabodógab.* ⁶ A darrü morroal poko ma, e we poko tónggapóndakla: e alzizi amanikdakla Nikolaosón† mamóan pamkolpama ne kolae tonarr alngóndako, ka ta ne kla alzizi amanikdóla.

⁷ “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.

† **1:13** sas beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: sash. **1:13** Daniel 7:13; 10:5 ‡ **1:14** pülpül poko: Grik bóktane snow wialómórróna. Gabülpli sip órrngóen akó snow [Zu pamkolpamab] nyabendó kari gabülpli klam nis koke namülnürri. § **1:16** nizan kwata zirrapórrón gazirr turrikwa Yesun bóktanbóka apónnda.

* **1:18** büdüláb bwób, Grik bóktane módóga: Hades. * **2:5** Ini opora aprrapórr we pokobóka apónnda: Yesu sab ene sos zagetan kokean ngitine, ia sab ene amkoman bangun kolpam arngene, ta ia ngibürr kwata. † **2:6** Nikolaos Antiok basirr pam yarilürr. Ngaen-gógópan wa darrü sos alngomól pam yarilürr (Apostolab Tórrmen 6:5). Solodó oya gyagüpitótóka ma byalüngürr: oyaka obae god [ótók] tai yarilürr akó kol a pam gómól ta kekam yarilürr oyaka. Oya mamóan pamkolpam kopo asi koralórr.

“ Kolae nótó [ut-ut aında], ka sab oya dümdüm ekyeno nugup ngórr alom ene arról gail nugupdügab, Godón Agurr Apapdó‡ ne klamse.’ ”

Yesun Bóktan Smórrna Sos Pamkolpamdó

⁸ “Ini poko wialóm Smórrna sosan anerrudü:

“ ‘Ini bóktan oyakagaba, Ngaen-gógópan akó Solodó nótóke, nótó nurrótókórr akó бүдүлдүgab arróldó nótó түрсүмүлүrr.

⁹ “ ‘Ka umulóla yabü müp aengbóka akó e elklaza-koke pamkolpamakla – a e ma kari mórrel pamkolpam kokeakla samuan ngarkwatódó! Ka umulóla i yabükwata ne obae bóktan alióndako panzedó, nidi bóktandako wagó, “Ki Zu pamkolpamakla,” a i go amkoman Zu pamkolpam kokeako. I go [satanian] pamkolpamko. ¹⁰ E gumgu e laró azid aengóm kaindakla. Tübarrkrru, [debóla] yabü ngibürr tümün müótüdü arrbünüm káinda yabü amkoman bangun apókóm, akó e sab 10 ngürrüm wirri müpdü kwarilo. Kürü amkoman kangulam, enana pamkolpama yabü бүдүлүmpükü akrranom nóma nangónórre kürü amkoman angundügabi, akó ka sab yabü ene [ngarkwat-koke arról] müóngdur nókyenónómo.

¹¹ “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.

“ ‘Kolae nótó ut-ut aında, sab nis ngim бүдүла§ oya azid kokean ekyene.’ ”

Yesun Bóktan Perrgamum Sos Pamkolpamdó

¹² “Ini poko wialóm Perrgamum sosan anerrudü:

“ ‘Ini bóktan oyakagaba, ene nizan kwata zirrapórrón gazirr turrik noane.

¹³ “ ‘Ka umulóla e ne ngyabendakla, satania kingzan wirri arüngi pamkolpam ne balngomólda.* A e ma yabiób amkoman bangun kürüka zürük amorrandakla. E yabiób amkoman bangun kürüka koke nalpinarre, enana i Antipasón бүдүлдү ingrinóp, pamkolpam kürükwata nótó nüzazilóp amkoman moboküpi. I oya бүдүлдү ingrinóp yabü wirri basirrdü, satania ne ngyabenda.

¹⁴ “ ‘A ka ma ngibürr elklaza alzizi amandóla yabü aodó: yabü aodó ngibürr kolpam asiko Beilamón umulbain nidi amorrandako. Wa Beilakón umul yónürr di angrinüm Israel pamkolpama kolae tonarr alngónóm, ó igó alo kla alom, [urdü agasil larzan] ne kla idódürr obae godódó, akó kolae sarrgiwóm tonarr tómbapónóm.† ¹⁵ Dadan kwata, ngibürr akó asiko yabü aodó, Nikolaosón mamooan pamkolpamab umulbain bóktan nidi amorrandako. ¹⁶ We ngarkwatódó, kolae tonarrdógab tübyalüngam kürüka. Koke ne nóma, kari pokoa ka sab yabüka tamo, akó ka sab gazirr tónggaponó ene pamkolpampükü ene nizan kwata zirrapórrón gazirr turriki, kürü taedó ne klame.

¹⁷ “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.

‡ **2:7** Godón Agurr Apap, Mórrke-mórrke módóga: paradise. Ini pokodó wa Kúsil Zerrusalemboka apónda. **2:7** Bwób Zitül 2:9; Okaka Amzazirrün Kla 22:2, 14 § **2:11** nis ngim бүдүл wa samuan ngarkwatódó бүдүлboka apónda, urpükü maludü. Ngaen-gógópan бүдүл wa бүбан бүдүлboka apónda. **2:11** Okaka Amzazirrün Kla 20:6, 14; 21:8 * **2:13** Perrgamum wirri basirrdü abün pamkolpama obae god akó Rrom king ótok kwarilürr. † **2:14** Beilam darrü-darrü godab [prropet] yarilürr, Israel pamkolpama nóma agótagól kwarilürr [ngüin-koke bwóbdü]. Beilak Moab balngomól singüldü pam yarilürr. Wa gum yarilürr wa, Israel pamkolpama sab oya kolae irre akó oya kolpam. Wa Beilam ngisaunürr amórr bóktan angrinüm Israel pamkolpamdó. Beilam umul yarilürr wagó, ini Godón ubi koke, da wa wamórr Beilakka zitülkus oya ubi yarilürr mani azebóm, Beilak oya ne darrem kla ki ekyene. A Beilam gaodó koke yarilürr amórr bóktan angrinüm. Solkwat Israel pama kolae tonarr tómbapónórr Moab kolpükü. (Bótang Peba 22-25; 31:8, 16) **2:14** Bótang Peba 22:5, 7; 25:1-3; 31:16

“ Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya ene ngibürr arrón mana‡ ilino. Ka ta sab oya gabülpli ingülküps ekyeno, küsil ngi wialómórrón oya tumum. Darrü olom umul-kóka ini ngibóka, a wata watóke, nótó apadóda.’ ”

Yesun Bóktan Tiatirra Sos Pamkolpamdó

18 “Ini poko wialóm Tiatirra sosan anerrudü:

“ ‘Ini bóktan Godón Olomdógaba; oya ilküp nis inzanamli, wamaka ura wirri arüangi baebda, akó oya wapór nis brronzzan ongang bapóndamli, wirri uri adüngürrün.

19 “ ‘Ka umulóla yabü tórrmen, yabü moboküpdü ubi kürüka akó ngibürrdü, yabü amkoman bangun, e pamkolpam ia tangbantindakla, akó e iazan karrkukus bórrangdakla. Ka ta umulóla, e ngaen-gógópan ne tórrmen tómbapón kwarilnürrü, morroal kwarilürr. Errkya ama tai amkoman morroalako.

20 “ ‘A ka ma ini kla alzizi amaikdóla yabü aodó: e ene kol Zezebelón* ok aindakla metat bainüm yabiób sosdó, tóba kol prropetbóka nótó ngibasildo. Tóba umulbain bóktane wa kürü zaget olmal kle-kle balngomól do kolae sarrgiwóm tonarr tómbapónóm, akó alo kla alom, urdü agasil larzan ne kla idódürr obae godódó. 21 Ka oya kan okyarró ene kolae tulmildügab byalüngüm kürüka, a wa ma ubi koke warilürr. 22 Da módóga, ka sab oya azid aengan ngizutino tóba ut bwóbdü, akó ka sab ibü wirri azid nókyenónómo, wankü kol gómól tonarr nidi tómbapónóp,† kókó i ne nómtübyalüngórre oya kolae tulmildügab. 23 Ka sab oya olmal‡ бүдүлүмүкү ekrrono. Olgabi blaman sos pamkolpama sab umul bairre wagó, ene kótó bapindóla moboküp akó gyagüpitótók, akó ka sab yabü darrem yabiób tórrmendógab nülinünümo.

24 “ ‘A e barrea ma Tiatirram, e oya umulbain koke mamunarre, akó koke umul bainóp, ngibürra igó ne poko ngiliandako wagó, “satanian tai aumana бүдүрүт-көкө elklaza.” Ka yabüka bóktano kagó, ka sab yabüka darrü müp koke ingrino. 25 A e ma zürük emonamke yabüka ne klame,§ ngarkwat kókó ka sab tamo.

26 “ ‘Kolae nótó ut-ut ainda akó kürü tórrmen nótó emorrone kókó blakón tonarrdó, ka sab balngomól arüng ekyeno blaman bwób-bwób tüpan pamkolpam balngomólóm. 27 “Wa sab ibü wirri arüangi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaurkoke, wa sab ibü inzan syórrpókal nangórre mariti tómbapórrón sospenzan.”

“ ‘Ka ta balngomól arüng inzan ipadórró kólba Abdógab. 28 Ka ta sab oya sis wimurr* ekyeno.

29 “ ‘Güblang ne noane, wa ki turrkrü, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.’ ”

3

Yesun Bóktan Sarrdis Sos Pamkolpamdó

1 “Ini poko wialóm Sarrdis sosan anerrudü:

“ ‘Ini bóktan oyakagaba, ene 7 Godón samu noakamako akó ene 7 wimurr.

‡ 2:17 mana plaoazan klama, God Isrrael pamkolpam ne klame ngabyón yarilürr ngüin-koke bwóbdü (Bazeb Tonarr 16:4). § 2:17 gabülpli ingülküps, oya küp aprrapórr módóga: ene olom, inzan ingülküps nótó apadóda, ok bairrüna ngarkwat-koke arróldó bangrinüm. * 2:20 Zezebel: Ini kol ini anik ngi okyenóp, ngi Zezebel, ngaen Isrrael king Eiabón kol nótó warilürr. Wa kolae kol warilürr akó obae godódó tóre warilürr akó prropet alzizi aman warilürr. (1 King 16:30; 18:4; 19:1-2; 21:5-16, 23) † 2:22 kol gómól tonarr tómbapónóp, we pokoa okaka amzazilda bwób-bwób balngomól pama Godkagab bomalórr ama oyaka dabainóp kolae tonarr tómbapónóm abün kwata. ‡ 2:23 olmal wa tóba mamooan pamkolpambóka apónda. § 2:25 yabü ne klame, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuka ó aprrapórr ene klambóka, opor poko 19dü ne wibalómórrón klamko. 2:27 Wórr Peba 2:9 * 2:28 sis wimurr wa Yesu Kerrisonbóka apónda (22:16).

“Ka yabü tórrmen umulóla. Blaman isa igó bóktandako wagó, e arrólakla. A e ma бүдүлakla.* 2 Tübarsi! Arüng nütünam ne karian klama bamine, ne klama nurrótókóm kainda. Zitülkus módóga, ka igó poko kuri esena: e ne tórrmen tómbapóndakla ngarkwatódó kokeako kürü Godón ilküpdü. 3 We ngarkwatódó, gyagüpi zomalón e ne kla wazebnórró akó e ne kla barrkrrunürrü; zürük emorralamke. Kolae tonarrdógabi tübyalüngamke kürüka. A e ne koke nóma tübarsino, ka sab gómól pamzan tamo, akó e sab umul-kók kwarilo ka yabüka ne tonarr tamo.

4 “‘A e ma aüdakla Sarrrdisüm yabiób mórrkenyórr koke nidi tóman nóngangonóp.† I sab kankü agól kwarile, gabülpli mórrkenyórr bamelórrón, zitülkus i ngarkwatódómako.

5 “‘Kolae nótó [ut-ut ainda], sab ibüzan gabülpli mórrkenyórr baterrón yarile. Ka sab oya ngi kokean arrgono [ngarkwat-koke arról] pebadógab, a ka sab oya ngi kólba Ab akó oya anerru, ibü wapi pupaino.

6 “‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.’ ”

Yesun Bóktan Piladelpia Sos Pamkolpamdó

7 “Ini poko wialóm Piladelpia sosan anerrudü:

“‘Ini bóktan oyakagaba, [kolkal] nótóke akó amkoman nótóke. Wa gaodóma kwat tapakum akó murrausüm king [Deibidün] balngomóldó.‡ Wa ne kwat tapakuda, darrü oloma sab koke murrause, akó wa ne kwat murrausda, darrü oloma sab koke tapakue.

8 “‘Ka yabü tórrmen umulóla. Tübarrrru, ka yabü obzek kwata tapakurrün mamtae kuri singrina, darrü olom gaodó kokea murrausüm. Ka umulóla yabü arüng karia, a e ma kürü bóktan mamoaan kwarilnürrü akó e kürü ngi koke yalpinarre.

9 Satanian pamkolpam nidipko, i bóktandako wagó, “Ki Zu kolpamakla,” a i go amkoman Zu kolpam kokeako, a i ma obae tizdako. Tübarrrru, ka sab ibü yabüka tótókóm zirrnótóknómo wakósingül amgünüm yabü wapór minggüpanan, akó ka sab ibü umul ninünümo wagó, kürü [moboküpdü ubi] yabükamóma.

10 Zitülkus e kürü arüng bóktan amoandakla karrkukus bórrangóm, ka sab yabü zid ninünümo apók tonarrdógab, ne klama tótókda blaman pamkolpam bapókóm, nidi nygabendako ini dudu tüpdü. 11 Ka tótók kari pokola. Zürük emonamke yabüka ne klame,§ igósüm darrü oloma yabü kingan müóngdur* koke ipüde.

12 “‘Kolae nótó ut-ut ainda, ka sab oya arüng talkumüm ino [Godón Gyabi Müótüdü]. Wa sab myamem kokean amgüte. Ka sab oya бүбдү wialómo kólba Godón ngi akó kólba Godón wirri basirran ngi, ene ne küsil Zerrusaleme, sab ne klama tübine kwitümgab kürü Godkagab. Ka ta sab kólba küsil ngi wialómo oya бүбдү.

13 “‘Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.’ ”

Yesun Bóktan Leiodisia Sos Pamkolpamdó

14 “Ini poko wialóm Leiodisia sosan anerrudü:

“‘Ini bóktan Amenkagaba. Wa amkoman moboküpi amkoman bóktan amgolda Godónkwata, wa ne kla nósenóp, akó God blaman elklaza oyakagabi tómbapónórr.

* 3:1 Ini ne opor nisamli, бүдүл akó arról ibü amkoman bangunbóka apóndamli. † 3:4 Ini alap-alapan bóktanán küp módóga: kolae tonarr koke nidi olngónónóp. ‡ 3:7 king Deibidün balngomól wa aprrapórr Godón Kingzan balngomólbóka apónda. § 3:11 yabüka ne klame, ene amkoman bangunbóka apónda Yesuka.

* 3:11 kingan müóngdur wa darrem kla ó ngarkwat-koke arrólbóka apónda. 3:12 Okaka Amzazirrün Kla 21:2; Aesaya 62:2

15 “Ka yabü tórrmen umulóla igó, e gübarr naezan kokeakla akó e urur naezan kokeakla.† Kürü ubi igósüma, e gübarr naezan kwarilo ó ta ia urur naezan kwarilo. 16 Da we ngarkwatódó, zitülkus e zuzu naezanakla – tai urur naezan koke akó tai gübarr naezan koke – ka yabü gwerre amanóm kaindóla kólba taedógab.‡ 17 E igó apóndakla wagó, “Ki mórreldómakla. Ki abün elklaza kuri dakasuóp, akó kibü blaman elklaza wata asiko.” A e koke amzyatódakla igó, e kolae bairrúnakla, e gyaur ngyaben pamkolpamakla, e elklaza-koke pamkolpamakla, e ilküküp murrbausürrúnakla, akó e kakapurakla. 18 We ngarkwatódó, ka yabü igó ikik bókrandóla, kürükagab uri kolkal airrün gold bumiógüm mórrelóm bainüm. Akó gabülpli mórrenkenyórr§ bumigamke bamelóm akó yabiób ene büód kakapur büb ngablaom. Akó ilküküp azid merrsin bumigamke yabiób ilküküp bóngangom tai basenóm. 19 Ka bagdóla akó dümdüm byóndóla, kürü moboküpdü ubi nibióbkamóma. We ngarkwatódó, e dudu moboküpi kolae tonarrdógab byalüngórre Godka!

20 “Tübarrkrru! Ka kwat mamtaedó zamngólda akó alkaldóla. Kürü bóktan bómgól nóto arrkrrue akó mamtae nóto tapakue, da ka sab bangrino wankü alom, akó wa sab kankü elo-e.

21 “Kolae nóto ut-ut ainda, ka sab oya dümdüm ekyeno kankü kólba kingan mórran klamdó mórranom, kasan ibü ut-ut ninarre, kürüka nidi bóka bamgün kwarilürr, da mórran-mórran bairrü kólba Abpükü tóba kingan mórran klamdó.

22 “Güblang ne noane, wa ki turrkrru, Godón Samua ne poko bóktanda blaman sosdó.’ ”

4

Godón Kwitüdü [Ótók]

1 Ini kakóm ka yazilürrü, da módóga, ka tapabakurrün mamtae eserró kwitüdü. Da ka ngaensingülan ne bóktan bómgól arrkrrürrü, kürüka bóktande wamaka mobolzan klama bónganda, bóktanórr wagó, “Ala tügasil kürüka, da ka kubó marü mómtieno ne elklaza ki tómbapónórre ini solkwat.” 2 Büzyón babul, Godón Samua kürüka tübangrinürr akó wa kürü alngomól yarilürr. Da módóga, kürü obzek kwata, ka darrü kingan mórran kla eserró kwitüdü. Darrü oloma mórran yarilürr ene klamdó. 3 Ene nóto mórralórr, oya obzeka inzan ongang bapón yarilürr, wamaka ene ingülküp nisamli, zaspá* akó karnilión.† Akó ene mórran kla órrólaba myangrao apórrón yarilürr. Wa emerralzan‡ ongang bapón yarilürr. 4 Ene mórran kla myangrao apórrón akó 24 ngibürr kingan mórran kla kwarilürr, ó ene mórran klamdó 24 [balngomól byarrmarr pam] kwarilürr mórrarrón. I gabülpli mórrenkenyórr akó golde tómbapórrón kingan müóngdur bamelórrón kwarilürr. 5 Aodó mórran klamdógab aon warri aman koralórr, murrum akó taren-taren madub ongyala sidórüklürr. Ene mórran klaman obzek kwata 7 pódea baeb kwarilürr. Ini

† 3:15 gübarr naezan, oya küp aprrapórr módóga: Yesun amkoman koke angun ó Yesuka bóka bamgün. urur naezan, oya küp aprrapórr módóga: dudu moboküpi Yesun amkoman angun. Ini bóktan darrü küp aprrapórr módóga: gübarr akó urur nae morroalamli, a zuzu nae ma kolaea. ‡ 3:16 gwerre aman taedógab, oya küp módóga: alzizi aman. § 3:18 gabülpli mórrenkenyórr, oya küp módóga: dümdüm ngyaben Godón ubi ngarkwatódó. 4:2 Izikiel 1:26-28; 10:1 * 4:3 zaspá darrü morroal óe-óe, arirrküpi, akó aruri ingülküpa, wata tebe ongang bapónan ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: jasper. † 4:3 karnilión darrü óezan óe-óe ingülküpa, wata tebe ongang bapón ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: carnelian. ‡ 4:3 emerral darrü [kolkalan] arirrküpi ingülküpa, zyóna kubó kwitkyab bórrgróte. Mórrke-mórrke módóga: emerald.

pódea Godón 7 samum§ bórrangdako. ⁶ Akó ene mórran klaman obzek kwata darrü kla yarilürr wamaka malu naea, glase tónggapórrón; kolkal yarilürr krrystalzan.*

Aoandó, akó mórran kla amarüksimarük angórrón, tokom arról klama bórrang kwarilürr. I ilküpa gwarrarrón kwarilürr, singül kwata akó kakota. ⁷ Ene ngaengógópan arról kla inzan yarilürr, wamaka ne [laeona], nis ngim ma ne kla yarilürr, wamaka ne siman [kaua], aüd ngim ne kla yarilürr oya obzek paman obzekzana, akó tokom ngim ne kla yarilürr, wamaka ne impiaka arrmulda.† ⁸ Blaman ene tokom arról klamab darrpan-darrpan 6 tap kwarilürr, akó ibü büb wata ilküpa ngablaorrón kwarilürr pulkaka akó tap lorodó. Irrüb a ngürr, i wata apón kwarilürr piküp bainkoke wagó,

“Ma gyabila, ma gyabila, ma gyabila, Wirrian Arüng Lod God watóke, ngaen asi nóto yarilürr akó errkya nótoke akó sab nóto tame.”

⁹ Ene tokom arról klama oya ngi nóma wirri kwit amngyeldako, kingan mórran klamdó nóto mórranda, nóto ngyabele metat-metat, akó oyaka wirri ngi nóma atendako, akó oya eso nóma akyandako, ¹⁰ ene 24 balngomól byarrmarr pama tibiób wakósingül amgündako oya obzek kwata, ene mórran klamdó nóto mórranda, akó oya ótókdako, nóto ngyabele metat-metat. I tibiób müóngdur ene mórran klaman obzek kwata amandako, igó bóktankü wagó,

¹¹ “Kibü Lod akó God, ma ngarkwatódómla

kibü marü ngi wirri kwitüm amngyelóm akó wirri ngi akó balngomól arüng apadóm,

zitülkus blaman elklaza mató tómbapórró.

Marü ubime, ma we tómbapórró,
akó marü ubime, i ngyabendako.”

5

[Arrngamórrón Peba] akó [Sip] Kupo

¹ Olgabi ka eserró, ene kingan mórran klamdó nóto mórralórr, oya tutul tangdó nizan órdó wibalómórrón arrngamórrón peba. Wa 7 münüm sye-i arümürrün yarilürr, gus poko-e ngalaorrón tumum.* ² Akó ka darrü arüangan anerru eserró wirrianbóka bókamóm aindi wagó, “Ia ngarkwatódó nótoke ini arrngamórrón peba apadóm, gus poko-e ngalaorrón sye atülüm, akó tapakum?” ³ A darrü olom go babul yarilürr kwitüdü, tüpdü, akó tüp kugupidü ene arrngamórrón peba tapakum akó tai aumana ngakanóm. ⁴ Ka wirribóka ola yóndóla, zitülkus darrü olom koke esenóp ngarkwatódó nóto ki yarile ene arrngamórrón peba tapakum akó tai aumana ngakanóm. ⁵ Olgabi darrü ene byarrmarr pama kürübóka wagó, “Yón-gu! Ngaka, ene ne [laeon] yarilürr Zudan zitüldügab, [Deibidün] wirrian bobat, wa blaman elklaza kuri [ut-ut nirre]. Wa tüób ngarkwatódóma ene arrngamórrón peba tapakum akó ene 7 gus poko-e ngalaorrón sye atülüm.”

⁶ Olgabi ka Sip Kupo eserró. Ene Sip Kupo igó obzek yarilürr, wamaka wa büdülümpükü amkarróna.† Wa ene kingan mórran kla akó ene tokom arról klamab aodó zamngól yarilürr akó ene byarrmarr pama myangrao apórrón. Oya 7 gar akó

§ 4:5 7 Samu i Godón Samum bórrangdako. * 4:6 krrystal karrkukus klama, glaszan. İlküpan gaodóma kwitkyab bórrgrratóm. Mórrke-mórrke módóga: crystal. † 4:7 tokom arról kla: Aprrapórr i blaman tómbapórrón elklazam bórrangdako. A ibü ilküp akó tapanbókamde, ibü obzek zerrubim akó sirrapzanako, anerruzan ne klamko (Izikiel 1:5-10; Aesaya 6:2). * 5:1 Pamkolpama arrngamórrón peba kubó sye-i arümórré akó urur airrün gus kubó tópkóne ene kwók ngalaom. Gus akó sye, ibü ngi Mórrke-mórrke módóga: seal. 5:5 Bwób Zitül 49:9; Aesaya 11:1, 10 † 5:6 Sip Kupo wa we larbóka apónda, Zu pamkolpama ngaen [Büdül Kórzyón Tóredó] ne lar búngan kwarilürr [altadó]. Ene Yesu Kerrison okaka amzazilda Zidbain Olomzan.

7 ilküp kwarilürr. Ene wa Godón 7 samuako, blaman bwób-bwób ini tüpdü ne kla zirrtapónóp. ⁷ Wa tamórr oyaka, ene kingan mórran klamdó nóto mórran yarilürr, da ene arrngamórrón peba ipadórr oya tutul tangdógab. ⁸ Wa ene arrngamórrón peba nóma ipadórr, ene tokom arról kla akó ene 24 [balngomól byarrmarr pama] tibiób wakósingül nümngünóp ene Sip Kupoan obzek kwata. Ibü darrpan-darrpan ap[‡] asi kwarilürr, akó golde tómbapórrón kübül omrralórr morroal ilang buru-i anorrón. Ene burua Godón pamkolpamab tórem zamngólda. ⁹ I küsil wórr ato kwarilürr, igó wagó,

“Ma ngarkwatódómla ene arrngamórrón peba apadóm,
ene gus poko-e ngalaorrón sye atülüm akó tapakum,
zitülkus marü büdülümpükü mómkólóp,
akó ma moba óe-e Godón pamkolpam we bumiógrü
blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, blaman pamkolpamdógab, akó
blaman bwóbdügab.

¹⁰ Akó ma ibü pamkolpamóm kuri ninünüma God nibiób balngomól da Kingzan, akó ma ibü prristüm kuri ninünüma mibü Godónkü, akó i sab ini tüpdü balngomól kwarile.”

¹¹ Olgabi ka yazilürrü, da ka abün anerruab bómgól arrkrrürrü. Ibü atang ngarkwat gaodó koke yarilürr: ibü ngarkwat abün-abün taosan akó abün milion koralórr. Akó i kingan mórran kla, ene tokom arról kla, akó balngomól byarrmarr pam blaman myangrao napónóp. ¹² I wirri gyagüpi bóktan kwarilürr wagó,

“Ene Sip Kupo, noan emkólóp,
ngarkwatódóma apadóm balngomól arüng, mórrel, [wirri gyagüpitótók], wirri
arüng, wirri ngi,
akó wa ngarkwatódóma pamkolpama oya ngi wirri kwitüm amngyelóm akó oya
agürüm!”

¹³ Olgabi ka blaman arról elklaza arrkrrü namülnürrü kwitüdü, tüpdü, auma tüp kugupidü, akó maludü, akó blaman ne elklazako ibü kugupidü, igó bóktankü wagó, “Ene kingan mórran klamdó nóto mórranda akó ene Sip Kupo, pamkolpama ibü agür ki koralón akó ibü wirri ngi ki nótenóm, akó ibü ngi wirri kwitüm amel ki koralón, akó i balngomól arüng ki ipüdam,
metat-metat!”

¹⁴ Ene tokom arról klama bóktónóp wagó, “Amen!” akó ene balngomól byarrmarr pama wakósingül nümngünóp, da Godón [ótók] kwarilürr akó ene Sip Kupo.

6

[Sip] Kupo Ngaen-gógópan 6 Gus Poko-e Ngalaorrón Sye Itülürr

¹ Ka ngakarró Sip Kupoazan itülürr ngaen-gógópan gus poko-e ngalaorrón sye ene 7dógab. Akó ka arrkrrürrü darrpan ene tokom arról klamdógab maduban bómgóle bóktande wagó, “Yao!” ² Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü gabülpli [os] yarilürr! Nadü pama mórran yarilürr oya kwitüdü, bügür amoarrón yarilürr. Akó oya kingan müóngdur ekyenóp. Wa bupadórr wamaka gazirr pama gazirüm busodase, abün gazirrdü nóto bórrgrrat yarilürr.*

³ Sip Kupo nis ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól arrkrrürrü bóktande, nis ngim nadü arról kla yarilürr wagó, “Yao!” ⁴ Akó darrü osa tubrranórr, wa ur berrezan óe-óe yarilürr. Nadü pama mórran yarilürr ene os kwitüdü, wa

[‡] 5:8 ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: harp. Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2. * 6:2 Ngibürr Godón Bukbóka wirri umul pama gyagüpi tótókdako ini pam Kerrisoa, zitülkus sapta 19:11dü wa gabülpli os kwitüdü mórranda. A ngibürra gyagüpi tótókdako ini pam Yesu Kerrisoka bóka bangün pama. Mórrke-mórrke módóga: antichrist (Metyu 24:3-5; 1 Zon 2:18).

arüing akyarrón yarılrürr paud arrkyónóm ini tüpdügab, igósüm kolpama tibiób ki bókrran kwarile бүдүлүmpүкү. Oya ma wirri gazirr turrik ekyenóp.

⁵ Sip Kupo aüd ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól arrkrrürrü bóktande, aüd ngim nadü arról kla yarılrürr wagó, “Yao!” Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü pugan os yarılrürr! Nadü pama mórran yarılrürr oya kwitüdü, wa alo kla müp atanin kla amoan yarılrürr tóba tangdó. ⁶ Akó ka darrü bómgólzan kla arrkrrürrü ene tokom arról klamab aodógab, inzan bóktande wagó, “Ma darrpan ngürran zaget darrem klame darrpan lita [wit] amigo, akó ma darrpan ngürran zaget darrem klame amigo aüd lita barrli.† A ma [olib] nugup akó waen‡ syepor kolae bain-gu!”§

⁷ Sip Kupo tokom ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka bómgól arrkrrürrü bóktande, tokom ngim nadü arról kla yarılrürr wagó, “Yao!” ⁸ Ka yazilürrü, akó da módóga, darrü aruri os yarılrürr! Nadü pama mórran yarılrürr oya kwitüdü, ngi Бүдүл yarılrürr, akó Бүдүлab Bwóba Бүдүлүн mamooan yarılrürr. I nizan balngomól arüing akyarrón namülnürri ene tokom pam kopodógab ini tüpdü nidi nyabendako, darrpan pam kopo amkalóm gazirr turriki, ku-i, azidi, akó nurr lar kyamüli.

⁹ Wa 5 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, [alta] lorodó ka nósenarre pamkolpamab samu nibiób бүдүлүmpүкү ekrrónóp zitülkus i Godón Bóktan amorrán akó бүдrrat kwarilürr. ¹⁰ I wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó, “Blaman elklazab King! Ma gyabila akó amkomanla. Ia nadüzan ngarkwat ki marü mókyanórre akó ma nóma zaz ninünümo ne pamkolpama nyabendako ini tüpdü, akó ma kibü óean darrem ibüka nóma yalkomolo?” ¹¹ Da ibü darrpan-darrpan kokrrapan gabülpli mórrkenyórr nülinóp, akó ibü inzan nilóp wagó, “E karianbóka ngón bagó, kókó i akó yabü ngibürr zaget kamdal akó [zonaretal] бүдүлүmpүкү ekrrórre, yabüzan ekrrónóp, God ne namba ingrinürr.”

¹² Sip Kupo 6 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, ka yazilürrü, akó da módóga, tüpa wirri arüingi mórrbaengórr. Akó abüsa tümün bainürr wamaka pug mórrkenyórr pooka gout ngüini tónggapórrón. Akó dudu melpala óe-óe bainürr wamaka óea. ¹³ Akó pülpüdügab wimurra tüpdü inzan tóbalókórr, wamaka ngórr-koke [pig] küpa tóbalóke nugupdügab, wirri wóra nóma sinue. ¹⁴ Pülpüla bamrükürr, wamaka nyórra bórrngóme. Akó blaman podo akó kooa tibiób ut bwóbdügab banenóp. ¹⁵ Akó ini tüpan king, wirri ngi nadü pamako, gazirr pamab singüldü pam, mórrrel pam, arüing pam, blaman [leba zaget] kolpam, akó blaman leba zaget-koke kolpam nidipko, i tib banórr kugupi apórrón pododó, akó podoan ingülküp aoandó. ¹⁶ I taegwarr apónóp pododó akó ingülküpdü wagó, “Kibüka tóbalók akó kibü ngatloam ene paman obzekdógab nótó mórranda kingan mórran klamdó, akó ene Sip Kupoan wirri ngürsildügab! ¹⁷ Zitülkus módóga, ibü ene ngürsil wirri ngürra kuri tame, kolpamdó kolae darrem akonóm. Akó ia kubó nótó zamngóle? Darrü inzan olom babulana.”

7

144,000 Israael Pamkolpam, Godónkü Timam Amelórrónako

† **6:6** barrli elklaza-koke kolpamab darrpan-darrpan ngürr alo kla yarılrürr ene tonarrdó. Plaooa tómbapón klama. Aüd lita barrli gaodó alo yarılrürr aüd pamabkü darrpan ngürrüm. ‡ **6:6** waen nyepama [grreipdügab] tónggapórrón. Grreipa syepordó dódórr baina. § **6:6** Ini atang opora alo kubóka apónda, kolpama ne kla alodako darrpan-darrpan ngürrdü. Darrem klama bamseldako abün münüm wirri kwitüm bobarrzan. A alo bamngul olib oel akó waen ibükü sab asi korale. **6:8** Izikiel 14:21 **6:12** Aesaya 13:10; Zo-el 2:10, 31; Metyu 24:29; Mak 13:24-25 **6:13** Aesaya 34:4 **6:15** Aesaya 2:19, 21 **6:16** Oseya 10:8; Luk 23:30 **6:17** Zo-el 2:11; Malakae 3:2

¹ Ene kakóm, ka tokom anerru nósenarre tokom kubdü bórrangde ini tüpdü. I ene tokom wór bumióg koralórr, igósüm wóra koke ki buso koralón ini tüpdü, maludü, akó blaman nugupdü. ² Akó ka darrü anerru eserró angürdi abüsa nólgabi banikda. Wa metat arról Godón timam angrin kla amoarrón yarilürr. Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr tokom anerrudü, God arüng nibiób nülinóp tüp akó malu kulainüm. ³ Wagó, “Tüp, malu, akó nugup kulain-gu, kókó ki timam irrbürre mibü Godón zaget pamab müóngdü.” ⁴ Akó ka arrkrrurrü pamkolpamab namba, timam bamelórrón nidi koralórr: 144,000 pamkolpam Israael blaman 12 zitüldügab.

⁵ Zudan zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Rrubenón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Gadón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

⁶ Asyerrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Naptalin zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Manasen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

⁷ Simionón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Libaen zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Isakarrón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,

⁸ Zebulunün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
Zosepón zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr,
akó Benzaminün zitüldügab 12,000 timam bamelórrón koralórr.

Wirri Pamkolpamab Ngoro Kokrrap Gabülpli Mórrkenyórrpükü

⁹ Ene kakóm, ka akó yazilürrü akó da módóga, wirri pamkolpamab ngoro yarilürr igó, darrü pam gaodó kokea atangóm, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman pamkolpamdógab, akó blaman bóktandógab. I kingan mórran klaman obzek kwata bórrang kwarilürr akó [Sip] Kupoan obzek kwata. I kokrrapan gabülpli mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, akó i wayal pórngae* amorrán kwarilürr tibiób tange. ¹⁰ Akó i wirri gyagüpi taegwarr apónóp wagó,

“Zidbain kibü Godkagaba,
kingan mórran klamdó nóto mórranda,
akó Sip Kupodógab!”

¹¹ Blaman anerru bórrangórrón kwarilürr, da kingan mórran kla, [balngomól byarrmarr pam], akó tokom arról kla amarük-simarük nangónóp. I wakósingül nümgünóp, obzek tüp, kingan mórran klaman obzek kwata, akó Godón [ótók] koralórr. ¹² I bóktanónóp wagó,

“Amen! Ki marü, kibü God, agür kwarilo akó ki marü ngi wirri kwitüm emngyelnórre.

[Wirri gyagüpitótók] marüne akó ki marü eso mókyanórre akó marü wirri ngi aten kwarilo.

Balngomól arüng akó wirri arüng
wata marünamlí, kibü God, metat-metat.
Amen!”

¹³ Akó darrü balngomól byarrmarr pama kürü kümtinürr wagó, “Ini pamkolpam kokrrapan gabülpli mórrkenyórrpükü, i nidipako? Akó i nubógab togobe?”

¹⁴ Ka bóktan yalkomórró kagó, “Wirri pam, ma umulóla.”

Akó wa kürü inzan küzazilürr wagó, “Ini pamkolpama tübausóp ene wirri müp akó azid aeng tonarrdógab.† I tibiób kokrrapan mórrkenyórr nugulóp Sip Kupoan óe-e akó gabülplian ngintinóp. ¹⁵ We zitülkUSDü, i Godón mórran klaman obzek kwata

7:3 Izikiel 9:4, 6   **7:4** Okaka Amzazirrün Kla 14:1   * **7:9** wayal pórngae i we kla okaka amzazil kwarilürr, bagürwóm akó gazirrdü bórrgrat.   † **7:14** Ini bóktana tai we pokobóka apónða, amkoman zürük mobóküpi arróbórrón nidipko Yesuka wirri müp akó azid tonarrdó.

igósidi bórrangdako, akó oya ubi elklaza tómbapóndako ngürr akó irrüb oya [Gyabi Müöt] kugupidü. Akó kingan mórran klamdó nóto mórranda, wa sab ibü ngabkan yarile tóba murrdü. ¹⁶ Ibü sab myamem alo akó nae anóna kokean yazeble. Abüsa ibü sab kokean tübadüngle, akó ibü bólmyan ura kokean noklamnórre. ‡ ¹⁷ Zitülkus módóga, Sip Kupo, kingan mórran kla aoandó nótoke, wa sab ibü ngabkan pam yarile. Sab wató amarru yarile abün aróbdóma, arról gail naea nólgab tótókda. Akó God sab ibü ilküpdügab blaman yarmurr norrgorre.”

8

7 Ngim Gus Poko-e Ngalaorrón Sye

¹ [Sip] Kupoa 7 ngim gus poko-e ngalaorrón sye nóma itülürr, kwitüm darrü ongyal babulan yarilürr, aprrapórr pokó abüs küp ngarkwatóm. ² Da ka nósenarre ene 7 anerru, Godón obzek kwata nidi bórranglórr, akó ibü 7 mobilzan kla aliórrün kwarilürr.

³ Akó darrü anerrua tamórr, da [altadó] ttramngólórr. Wa darrü morroal ilang buru bóngan kübül amoan yarilürr, golde tónggapórrón. Akó oya abün morroal ilang buru iliönürr, blaman Godón pamkolpamab tórepükü dayónüm akó Godón aliönüm ene golde tónggapórrón altadó oya kingan mórran klaman obzek kwata. ⁴ Ene morroal ilang nokam akó Godón pamkolpamab tórea bamselórr Godón obzek kwata anerruan tangdógab. ⁵ Akó ene anerrua ene morroal ilang buru bóngan kübül ipadórr, da ngibürr bólmyanpükü ur berre yanorr altadógab, akó wa ene ur berre semanórr tüpdü; taren-taren madub ongyal akó murruma sidórüklürr, aon warri aman koralórr, akó tüpa mórrbaengórr.

Anerrua 6 Mobilzan Kla Nupulóp

⁶ Da ene 7 anerrua, ene 7 mobilzan kla nidi omrralórr, tómbapónóp ene mobil bapulüm.

⁷ Ngaen-gógópan anerrua tóba mobilzan kla ipulürr. Zürük aes ngup akó ura togobórr, óepükü yarrisarri angórrón, akó blaman ene kla tüpdü amarrón kwarilürr. Akó tüpan aüd órdógab darrpan óra baebórr, akó nugupab aüd órdógab darrpan óra baebórr, akó blaman kukwin opopora baebóp.

⁸ Nis ngim anerrua tóba mobilzan kla ipulürr, akó bólmyan urpükü wirri podozan kla malu naedó amanikürrün yarilürr. Akó malu naean aüd órdógab darrpan óra óem bümzazilürr, ⁹ da malu naedó arról elklazab aüd órdógab darrpan óra nurrbarinürr, akó wirri butab aüd órdógab darrpan óra kolae bainóp.

¹⁰ Aüd ngim anerrua tóba mobilzan kla ipulürr, akó darrü wirri wimurra, pódezan bólmyankü, pülpüdügab tobarrab aüd órdógab darrpan órdó tupürr, akó arób naedó. ¹¹ Ene wimurran ngi inzana, “Kap”.* Blaman naean aüd órdógab darrpan óra kapóm bainürr, akó abün kolpama nurrbarinóp ene nae anónde, ne klama kap bainürr.

¹² Tokom ngim anerrua tóba mobilzan kla ipulürr. Darrpan ór abüsan blaman ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór melpalan blaman ne aüd ór koralórr, akó darrpan ór wimurrab blaman aüd ór koralórr, ibü akrrarrón kwarilürr, igósidi darrpan ór zyónan aüd órdógab tümüna tumigóp. Darrpan ór blaman ngürran aüd órdógab zyón-koke yarilürr, akó irrüban darrpan ór ta inzan.

¹³ Kazan azil namülnürrü, ka darrpan impiak póyae arrkrurrü, kwitana nóma armul yarilürr, wirri gyagüpi bóktande wagó, “Wa! Wa! Wa, kari kolae kokea

‡ **7:16** Ini bóktana tai we klambóka apónnda wagó, amkoman bangun pamkolpama sab myamem azid kokean aengnórre ia kwate. **7:16** Aesaya 49:10 **7:17** Wórr Peba 23:1-2; Aesaya 25:8; 49:10; Izikiel 34:23 * **8:11** kap wa nugupbóka apónnda, kap ne klama, ardam nugupzan klama. Mórrke-mórrke módóga: wormwood.

pamkolpamdó, nidi ngyabendako tüpdü, zitülkus ene dómdóm aüd anerru kari pokoako tibiób mobilzan kla bapulüm!”

9

¹ 5 Ngim anerrua tóba mobilzan kla ipulürr, akó ka wimurr eserró, ne klama tupürr pülpüdügab ama tüpdü. Wimurr dümdüm ekyenóp ene ngaru bapón-koke kugupian* kwat tapakum. ² Wa ene kugupian kwat nóma tapakurr, nokama oyakagab tübausürr, wamaka güm nokama bausdako püók urdügab. Abüs akó pülpül tümüna nganlaorr, ne nokama tübausürr ngaru bapón-koke kugupidügab. ³ Akó nokamdógab paza tónóka† tübausürr akó tóbalókórr tüpdü. Akó ibü wirri arüng nókyenóp, wamaka ini tüpdü walip-walipab arünge. ⁴ God ibü nilóp wagó, “E tüpdü opopor kulain-gu ó popa kukwin elklaza tüpdü ne klama dódórr baindakó ó popa nugup. A e wata ini kolpam kolae ninamke, Godón timam ne babul nibióbka tibiób müóngdü. ⁵ E ene kolpam azid nülinamke 5 melpalóm,‡ a ibü büdülümpükü akrran-gu.” Pamkolpamab wirribóka azid aeng inzan yarilürr wamaka walip-walipan azid aenge. ⁶ Ene 5 melpaldó pamkolpama sab büdül yamkünórre, a i sab koke eserre. Ibü sab ubi yarile nurrbarinüm, a büdüla sab ibükagab buso yarile.

⁷ Ene paza tónókab obzeksyók [oszan]§ kwarilürr, gazirrüm tómbapórrón. Ibü singüldü inzan kla kwarilürr, wamaka golde tómbapórrón müóngdurako, akó ibü obzek inzan kwarilürr, wamaka pamakan obzekako. ⁸ Ibü órrngóen kokrrap kwarilürr, kolab órrngóenzan, akó ibü zirrgüp [laeonan] zirrgüpzán kwarilürr. ⁹ Ibü dalgüp adlang kla inzan kwarilürr, wamaka ayan adlang klamako, akó ibü tapdógab ongyal inzan yarilürr, wamaka abün [osab amorrat klama], i nóma busodako gazirr pokodü. ¹⁰ Ibü updü balóng zirrgüp asi koralórr walipwalipzan, akó ibü updü arüng asi yarilürr pamkolpam azid aliönüm 5 melpalóm. ¹¹ Ibü darrpan king asi yarilürr ibü singüldü pam nótó yarilürr. Ene king wa ngaru bapón-koke kugupian anerru yarilürr. Oya ngi Abadone Ibrü bóktane, akó Grrik bóktane oya ngi Apolione.*

¹² Ngaen-gógópan wirri gum müp blakórróna. A tübarrkru, akó nis wirri gum müp nisa ini kakóm turri.

¹³ 6 Ngim anerrua tóba mobilzan kla ipulürr, akó ka darrü bóktan bómgól arrkrrurrü tokom kubdügab tótókde, golde tónggapórrón [altadó] Godón obzek kwata. ¹⁴ Ene bóktan bómgóla 6 ngim anerrudü bóktanórr, mobilzan kla nótó amoan yarilürr wagó, “Nogoam ene tokom anerru sye-i byamrókórrón nidipako Yuppreitis wirri tobarrdó.” ¹⁵ Akó tokom anerru sye we nogop. God ibü ngaen-gógópan tómbapónórr tai ini abüs küpüm, akó tai ini ngürrüm, akó tai ini melpalóm, akó tai ini pailüm, da wa nogop büdülümpükü akrranóm darrpan ór pamkolpam aüd ór pamkolpamdógab. ¹⁶ Osdó ne gazirr pama mórran kwarilürr, ibü ngarkwat 200 milion yarilürr. Ka ibü ngarkwat arrkrrurrü. ¹⁷ Ka ne os akó tibiób amarru pam nósenarre kürü ene nuzan klamdó, i inzan koralórr: ibü dalgüp adlang kla ur berrezan óe-óe, pügan blu, akó aruri koralórr. Osab singül inzan koralórr laeonab singülzan, akó ibü taedógab ur ulita tübausürr, nokam, akó aruri kolae ilangan nokam.† ¹⁸ Ene aüd wirri gum müpa, osab taedógab ne klama tübausürr, ur,

* **9:1** ngaru bapón-koke kugupi kolae samuan tümün müóta. Mórrke-mórrke módóga: abyss. † **9:3** Ini paza tónók aprrapórr kolae samuako. **9:4** Izikiel 9:4 ‡ **9:5** Tónóka amkoman 5 melpalóm ngyabendako. § **9:7** os darrü wirri diazan klama, gazirr pam ne klama ódódda gazirr pokodü. Inzan ne os, oya obzek, dalgüp, up pepeam, akó wapór ngablaorrónako. Ene os umul airrüna wapór amanóm akó ta gazirrüm. Ini bóktan oporan küpdü, ene paza tónók oszan kwarilürr. A ibü amarru pam babul yarilürr ibü kwitüdü. * **9:11** Abadon akó Apolion, ibü darrpan küp módóga: Blaman Elklaza Kolae Bain Pam. † **9:17** kolae ilangan nokam, Mórrke-mórrke módóga: sulphur. Sulphur aruri burua o tópalzan ingülkü, wirri ururande ne klama badünga, akó oya kolaean ilanga.

nokam, akó aruri kolae ilangan nokam, ekrrónóp darrpan ór pamkolpam aüd ór pamkolpamdógab. ¹⁹ Osab arüing ibü taedó akó ibü updü koralórr, zitülkus ibü up gwarzan koralórr akó ibü updü ta singül asi kwarilürr. Akó i kolpam tibiób upi azid aliön koralórr.

²⁰ Barre pamkolpam, ene aüd wirri gum müpa koke nibiób ekrrónóp, i wata kokean tübyalüngóp tibiób kolaean tulmildügab, ne kla tómbapón koralórr tibiób tange. I kolae samu [bütók] koke elókóp, akó i ta obae god bütók koke elókóp, gold, [silba], brronz, ingülkü, akó nugupi tólbaelórrón. Ini obae goda koke ngabkandako, akó i bóktan koke arrkrrudako, akó i koke agóltagóldako. ²¹ I ta kokean tübyalüngóp ene elklazadógab: kolpam бүдүлүмүкү akrran, merram ó wapiwapi kain tulmil, kol a pam gómól, akó elklaza gómól.

10

Anerru akó Kari [Arrngamórrón Peba]

¹ Da ka darrü arüingan anerru eserró kwitümgab abindi. Wa pülpül pokoe bórrgótarrón yarilürr, akó órrólab oya singül kwitüdü yarilürr. Oya obzek abüszan yarilürr, akó oya wapór nis ur ulitzan talkumzan namülnürri. ² Wa kari arrngamórrón peba amoan yarilürr. Tapabakurrün yarilürr oya tangdó. Wa tóba tutul wapór malu naedó ingrinürr akó tóba banól wapór dorrodó ingrinürr, ³ akó wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr [laeonazan] barróna. Wa taegwarr nóma apónórr, 7 maduba tibiób bóktan bómgóle bóktónóp. ⁴ Akó ene 7 maduba nóma bóktónóp, ka wibalómóm kain namülnürrüma ibü bóktan opor. A ka darrü bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab bóktande wagó, “Emoa, darrü pam azazilgu ene 7 maduba ne bóktan amgolórre, akó wialómgu!”

⁵ Da ka ne anerru eserró malu naedó zamngólde akó dorrodó, wa tóba tutul tang pülpüdü kwit yónürr [arüing alkamül-koke bóktan] tónggapónóm. ⁶ Akó wa arüing alkamül-koke bóktan bóktanórr Godón ngidü, nótó nyabenda metat-metat, nótó tónggapónórr pülpül akó blaman elklaza oya kugupidü, tüp akó blaman elklaza oya kugupidü, akó malu akó blaman elklaza oya kugupidü. Akó anerrua inzan bóktanórr wagó, “Akyan tonarr myamem babul yarile! ⁷ A ene ngürrdü, 7 ngim anerrua tóba mobilzan kla nóma apulüm kain yarile, Godón kwindü anikürrün bóktana* sab ugón küppükü baine, wa ngaen ne bóktan adrratórr tóba zaget pamdó, [prropet] nidi kwarilürr.”

⁸ Akó ka ne bóktan bómgól arrkrrurrü kwitümgab, kürüka akó bóktanórr wagó, “Wam, tapabakurrün kari arrngamórrón peba ipa anerruan tangdógab, nótó zamngóldase malu naedó akó dorrodó.”

⁹ Da ka wamórró anerrudü akó oya imtirrü kürü ene kari arrngamórrón peba akyanóm. Wa kürü kyalórr wagó, “Ipa, da elo. Marü bikóm kubó kapan ngitine, a marü taedó kubó gus mor miszan yarile.”

¹⁰ Ka ene kari arrngamórrón peba anerruan tangdógab ipadórró akó elorró. Kürü taedó wa mis gus morzan yarilürr, a ka nóma elorró, kürü bikóm kapan ngitanórr. ¹¹ Kürü küzazilürr wagó, “Ma Godón bóktan akó búdrat namülünke prropetzan, sab laróga tómbapórr abün bwób-bwób pamkolpamdó, abün bóktan pamkolpamdó, akó abün kingdü.”

11

Nis Pam Nisab Bóktan

* **10:7** kwindü anikürrün bóktan, Mórrke-mórrke módóga: mystery. **10:9** Izikiel 2:8-3:3

¹ Kürü darrü surpid kókyanórr, wamaka darrü ngarkwat bütanin tupurua, akó kürü kyalórr wagó, “Bupa, akó atani [Godón Gyabi Müót.] akó Godón [alta], akó etangke nigó kolpama tóredako ola. ² A ma Godón Gyabi Müótan kal akólórrón pul basirr atanin-gu, ene elkomólke, zitülkus God ene Zu-koke pamkolpam nókyenóp. I sab gyabi wirri basirr* tibiób wapóre ail† kwarile 42 melpalóm. ³ Akó ka sab kólba bóktan bűdrrat pam nis ningrino kürü bóktan bűdrratóm. Nizana sab gyaur mórrkenyórr bameli akó bóktan namüli prropetzan 1,260 ngürrüm.”‡

⁴ Ini pam nis inzanamli, nis [olib] nugupzan akó nis zyón klaman amngyel zitülkuszan; i ini tüpan Lodón obzek kwata zamngólórrónamli. § ⁵ Darrü oloma ne ibü azid akyanóm nóma kain yarile, ura ibü taedógab tubrrune, akó oya adünge, ibüka nótó bóka bamgün yarile. Da darrü oloma sab ne ibü azid akyanóm nóma kain yarile, wa sab dadan ngarkwatódó nurrótóke. ⁶ Ini pam nisab balngomól arüng asine pűlpűl anómóm, igósüm ngupa sab koke timile, i Godón bóktan nóma bűdrratódamli prropetzan ene tonarrdó. Akó ibü arüng asine nae óem amzazilüm, akó ini tűp wirri gum müpi kulainüm. Nizana ene tonarr kuri tónggapóni ibü tibiób ubidügab.

⁷ Nizanab Godón bóktan bűdrrat zageta nóma blakóne, ngaru bapón-koke kugupiandógab ne gazirr lara* buruanda, sab ibüka yanine. Akó sab inkű wirri gazirr ngangóle. Wa ibü sab [ut-ut nine] akó bűdűlűmpűkü nómkóle. ⁸ Ibü bűb murua sab wirri basirran† wirri kwatódó namüli, kolpama ne basirrdű ibü nisab Lodón, krrosdó emngyelóp. Ene we Sodom‡ wirri basirr alapda, akó Izipt kantrri. ⁹ Blaman pamkolpamdógab, blaman zitűldűgab, blaman bóktandógab, akó blaman bwóbdűgab, ngibűrra sab ibü bűdűl muru aűd akó poko ngürrüm ilkűpane ngankanórre. Akó i sab kolpam koke ok nirre ibü nizanab bűdűl muru gapókdó angrinüm. ¹⁰ Ini tüpan pamkolpama sab ikub bagűr akó barnginwóm korale zitülkus i bűdűlamli, akó [gyaur kla] sab gómdamaldó zirrbapón korale, zitülkus ini nis prropet nisa kolae an azid gail naműlnűrri blaman pamkolpamdó, ini tűpdű nidi nyaben koralórr.

¹¹ A aűd ngűrr akó poko ngűrra nóma blakónórr, Godkagab arról ngóna tűbangrinűrr nizanab kugupidű, akó nizana bupadűrri, da zamngórrri. Akó blaman pamkolpama nidi esenóp tólbaeldi, wirri guma yazebórr. ¹² Da ene prropet nisa wirri bóktan bómgól arrkrrurri kwitűmgab, ibüka bóktande wagó, “E ala tűgasilam!” Da i pűlpűl pokodó bangrirri, kwitűdű kasilűrri. Ibü gómdamal-koke nidi kwarilűrr nosenóp kasildi. ¹³ Tai ene tonarr pokodó, tűpa wirri arűngi mórrbaengórr. Wirri basirran darrpan pokia kolae bainűrr, akó 9 poko dudu koralórr. 7,000 pamkolpama nurrbarinűrr ene tüpan mórrbaenganme. Barre pamkolpam, ibü guma yazebórr, akó i kwitűm Godón ngi wirri kwitűm amngyel koralórr.

¹⁴ Nis ngim wirri gum müpa kuri blakóne. A tűbarrkrru, aűd ngim wirri gum müpa kari pokia tótókóm.

7 Ngim Anerrua Tóba Mobolzan Kla Ipulűrr

¹⁵ 7 Ngim anerrua tóba mobolzan kla ipulűrr, akó kwitűm wirri bóktan bómgól koralórr, igó bóktande wagó:

11:1 Izikiel 40:3; Zekarraea 2:1-2 * **11:2** gyabi wirri basirr wa Zerrusalembóka apónda. † **11:2** wapóre ail ne bóktane igósa, kolpama Zerrusalem sab wirri müp akyan kwarile. ‡ **11:3** 42 melpal akó 1,260 ngűrr i darrpan poko apóndamli. Ene aűd akó poko paila (12:14). § **11:4** Ini pam nis zyón kla amel zitülkuszanamli, zitülkus i sab Godón bóktan bűdrrat namüli zyón klamazan ongang bapónda tűműn kwatódó, blamanab asenóm. God ibü sab tóba Samu nókyene, olibazan oel gailda zyón klamankű. **11:4** Zekarraea 4:1-6, 11-14 **11:6** Bazez Tonarr 7:17-19; 1 King 17:1 * **11:7** gazirr lar wa we klambóka apónda, kolae samu. Wa balóng, gum angón gazirr klama. † **11:8** wirri basirr wa Zerrusalembóka apónda. ‡ **11:8** Sodom pamkolpam kari kolae pamkolpam koke kwarilűrr. God ibü basirr uri kolae yónűrr (Bwób Zitűl 19:24-25).

“Mibü [Lod] God akó oya [Kerriso],
ini tüpan kingzan balngomól kuri ipüdi,
akó mibü Lod sab ini tüp alngomól yarile, metat-metat.”

¹⁶ Akó ene 24 [balngomól byarrmarr pam], tibiób kingan mórran klamdó mórrande Godón obzek kwata, wakósingül nümngünóp akó tibiób obzek tüp elókóp, da oya [ótók] koralórr, ¹⁷ wagó:

“Ki marü eso akyandakla, Wirrian Arüng Lod God,
errkya nótokla akó nóto namülnürrü,
zitülkus ma moba wirri arüng kuri ipüda,
akó ma moba balngomól ngarkwat kuri bókyena.

¹⁸ Blaman bwób-bwób pamkolpam kari ngürsil koke koralórr,
a marü wirri ngürsila ta kuri tame.

Errkya marü ene tonarr kuri semrróne бүдүл pamkolpam zaz bainüm,
akó marü zaget pam darrem kla gailüm, ene prropetako,
akó moba pamkolpam, akó marü gum-gum nidi ótokdako,
ia i wirri ngi pamako, ta ia kari ngi pamako.

Errkya ene tonarr kuri semrróne ibü kolae bainüm, tüp nidi kulain koralórr.”

¹⁹ Da Godón kwitüm Gyabi Müót tapabakurrün yarilürr, akó Godón [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] bokos popadan asen yarilürr oya Gyabi Müót kugupidü. Aon warri aman koralórr, murrum akó taren-taren madub ongyala sidörüklürr, tüpa mórrbaengórr, akó zürük aes pokoa timilülürr ngupzan elklaza kolae bainkü.

12

Kol akó Wirri Atrrórrzan Kla

¹ Darrü wirri akó umul-kók tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama darrü kol warilürr. Abüs ma oya bamel mórrkenyórrzan yarilürr, ó melpal ama oya wapór lorodó, akó oya singüldü kingan müóngdur yarilürr 12 wimurpükü.* ² Wa gakum warilürr akó wirri azidüdü taegwarr warilürr, zitülkus wa mórranóm kain warilürr.

³ Olgabi akó darrü tonarra okaka tübyónürr kwitüm: ama darrü wirrian óe-óe atrrórrzan kla yarilürr 7 singülpükü akó 10 garpükü, akó 7 kingan müóngdur oya singüldü kwarilürr. ⁴ Oya upa aüd órdógab darrpan ór wimurr pazaurr pülpüldügab, da semanórr tüpdü. Da wa zamngólórr ene kolan obzek kwata, mórranóm nóto kain warilürr, igósüm wa oya olom dudu ki idarüke, wa ene olom nóma ki ilngumile.

⁵ Wa siman olom ilngumilürr. Wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam wirri arüangi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaur-koke. Da oya olom ae sipüdóp ama Godka, tai kókó tóba kingan mórran klamdó. ⁶ Ene kola we busorr ama [ngüin-koke bwóbdü], God oyankü ne bwób tónggapónórr. Wa olazan warilürr, Godón anerrua oya ngakrran we bókyenóp 1,260 ngürrüm.

⁷ Da wirri gazirra we tómbapónórr kwitüm. Maekol akó tóba anerru, i gazirr sidüdóp wirri atrrórrzan klamdó. Ene wirri atrrórrzan klama tóba anerrupükü darrem-darrem inkü we bókranórr. ⁸ A wirri atrrórrzan kla [ut-ut airrün] yarilürr, da oya tóba anerrupükü myamem darrü ngyaben marrgu babul yarilürr kwitüm.

⁹ Ene wirri atrrórrzan kla simanikóp tüpdü, ene ngaerrón gwar, ngiliarrón [deból] ó satani, ini tüpan blaman pamkolpam nóto ilklió büliónnda. Oya simanikóp tüpdü tóba anerrupükü.

11:15 Bazel Tonarr 15:18; Daniel 2:44; 7:14, 27 * **12:1** Ini kola aprrapórr Isrraelóm zamngólnda. (Ma Bwób Zitül 37:9 ngakanke. Ene opordó abüs, melpal, akó wimurra Zeikob, oya kol, akó oya olmalóm bórrangdako. Zeikobón darrü ngi Isrrael.) **12:3** Daniel 7:7 **12:9** Bwób Zitül 3:1; Luk 10:18

¹⁰ Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgóll arrkrrurrü kwitüm bóktande wagó, “Mibü Godón zidbain, arüing, akó kingzan balngomól, akó oya [Kerrison] balngomól arüinga kuri togobe. Zitülkus módóga, mibü Godón obzek kwata nóto zamngól yarilürr, irrüb akó ngürr, mibükwata bóktande wagó, ki kolae tómbapónónóp, oya kuri simanikrre kwitümgab. ¹¹ I oya ugóm [ut-ut irre], ene [Sip] Kupoan óe-e, akó igó bóktane, i ngibürrdü ne amkoman bóktan büdrratnórre. Akó ibü gaodó yarilürr tibiób arról akyanóm akó nurrbarinüm. ¹² We ngarkwatódó, e kwitüdü bwóbakla, e bagürwóm kwarilo, akó e blamana ola nidi nyabendakla! A sab wirri gum müp yarile ini tüpankü akó maluab, zitülkus ene debóla ola kuri abine yabüka wirri ngürsilpükü, zitülkus wa umula oya tonarra kuri tugupurr tübine.”

¹³ Ene wirri atrrórzan klama igó nóma ngakanórr wagó, oya kuri simaikrre tüpdü, wa ene kol solkwat we kolazokyalórr, ene siman olom nóto ilngumilürr. ¹⁴ A ene kol wirri ngagalaig tap nis akyarrón warilürr ngüin-koke bwóbdü armulüm, God oyankü ne bwób tónggapónórr, anerrua oya ne ki ngakrran kwarile aüd akó poko pailüm, ene gwardógab adlangóm. ¹⁵ Olgabi ene gwara nae bagrükürr tobarrzan tóba taedógab, ene kol amiógüm akó oya amtólóm ene naiz büdóre. ¹⁶ A tüpa ma ene kol tang zwamtinürr, tóba tae-e ene tobarr nae adarüküm, ene wirri atrrórzan klama ne kla bagrükürr. ¹⁷ Olgabi ene wirri atrrórzan klama kari ngürsil koke yarilürr ene koldó, da we wamórr wirri gazirr ngangólóm oya ngibürr olmalpükü,† Godón gida bóktan poko nidi amorrandako akó ene amkoman bóktan, Yesu ne poko pupo tinóp. ¹⁸ Ene wirri atrrórzan klama malu kabedó zamngólórr.

13

Nurr Lar Maludügab

¹ Olgabi ka darrü nurr lar eserró, maludügab burruande. Oya 10 gar akó 7 singül kwarilürr, akó 10 kingan müóngdur ene 10 gardó koralórr. Darrpan-darrpan singüldü kolae bóktan ngi asi koralórr Godónkwata. ² Ka ne nurr lar eserró, büb wa lepedzan* yarilürr. Oya wirri ngüinpükü wapór kwarilürr, kokrrap azirrpükü, wamaka ne beanko,† akó oya tae inzan obzek yarilürr, wamaka ne [laeonan] tae-a. Ene wirri atrrórzan klama oya arüing ekyanórr, tóba kingan mórran kla, akó wirri balngomól arüing. ³ Ene nurr laran darrü singül gülüingpükü yarilürr, wamaka ne büdül ngarkwat gaoa, a ene gülüing ama bütamürrün yarilürr. Blaman ini tüpan pamkolpama gübarirr aengóp, ama oya mamooan kwarilürr. ⁴ Blamana ene wirri atrrórzan kla [ótók] kwarilürr, zitülkus wa ene nurr lar arüing wató ekyanórr balngomólóm. I ta akó ene nurr lar ótok kwarilürr bóktande wagó, “Darrü olom ta babula ene nurr larzan. Darrü olom ta gaodó kokea wankü gazirrum.”

⁵ Nurr lar tae akyarrón yarilürr ikub bagür poko bóktanóm akó kolae poko bóktanóm Godónkwata. A wa arüing akyarrón yarilürr balngomólóm 42 melpalóm. ⁶ Wa tóba tae tapakurr kolae poko bóktanóm Godónkwata, akó obae bóktan aliönüm oya ngiankwata akó oya nyaben marrguankwata, ene wa, kwitüm nidi nyabendako. ⁷ Akó ene nurr lar ok yónürr Godón pamkolpampükü wirri gazirr ngangólóm akó ibü [ut-ut bainüm]. Akó wa arüing akyarrón yarilürr balngomólóm blaman zitül, blaman pamkolpam, blaman bóktan pamkolpam, akó blaman bwób-bwób pamkolpam. ⁸ Blaman pamkolpama, nidi nyabendako ini tüpdü akó nibiób ngi wibalómórrón kokeko amkarrón [Sip] Kupoan pebadó bwób zitüldügab, sab ene nurr lar ótok kwarile.

† **12:17** olmal i tai Yesun amkoman angun pamkolpambóka apóndako. * **13:2** leped wirri nurr pusizan balóngan klama, busoan, akó ilklió bülióndi bórrgratórróna. Mórrke-mórrke módóga: leopard. † **13:2** bea wirri arüing nurr lara, wirri ngüinpükü gwarrarrón. Mórrke-mórrke módóga: bear. **13:2** Daniel 7:3-6 **13:7** Daniel 7:21

⁹ Darrü oloman ne güblang asi nóma namüli, wa ki turrkrü.
¹⁰ Darrü olom ne tümün müötüdü ódódóm nóma bóktórre,
 oya wata sab idódrre.
 Darrü olom ne бүдүлүмүкү амкалóm nóma bóktórre gazirr turriki,
 oya wata sab gazirr turriki emkórre.
 Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrkukus ki bórrang koralón müp
 tonarrdó akó amkoman bangundü arróbórrón ki kwarilün.

Nurr Lar Tüpdügab

¹¹ Da ka akó darrü nurr lar eserró, tüpdügabi burruande. Oya nis tugup gar
 namülnürri sip kupozan, a wa ma wirri atrrórrzan klamzan bóktan yarilürr. ¹² Wa
 ngaen-gógópan nurr laran arüangi balngomól yarilürr oya wapi. Wa akó zirrnótókóp
 ini түп akó түпан pamkolpam ene ngaen-gógópan nurr lar ótókóm, бүдүлүмүкү
 noan gao ekyenóp, ama бүтамүррүн ne kla yarilürr. ¹³ Akó ene nis ngim nurr lara
 wirrian tulmil tómbapón yarilürr tóba arüing amtyanóm; darrü igó [wirri tulmil]
 yarilürr, ur ódódóm kwitümgab ama түп, pamkolpama ilküpi asenóm. ¹⁴ Zitülkus
 oya ok yónürr ini wirri tulmil tómbapónóm ngaen-gógópan nurr laran wapi, wa
 pamkolpam ilklió bülión yarilürr ini түpdü nidi ngyaben kwarilürr. Wa ibü nüazilóp
 godzan ingülküp dandang tónggapónóm ene ngaen-gógópan nurr lardó wirri ngi
 atenóm, gazirr turriki noan gao akyarrón yarilürr akó ama ngyaben yarilürr. ¹⁵ Oya
 ok yónürr ngón akyanóm ene ngaen-gógópan nurr laran ingülküp dandang, igósüm
 wa ki bóktan yarile. Akó ene igósüm arüing bóktan ki nókyerre igó, nidi ki bangórre
 ene ingülküp dandang ótókóm, wata ki ekrróne. ¹⁶ Ene nis ngim nurr lara ta
 blaman pamkolpam zirrnótókóp, kari akó wirri, mórrel akó elklaza-koke, [leba zaget]
 kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, timam azebóm tibiób tutul tangdó ó
 tibiób müóngdü. ¹⁷ Darrü oloman ne ene timam babul nóma yarilürr, wa gaodó
 koke yarilürr darrü kla amiógüm ó sel ainüm. Ene timam we klama, ia ene ngaen-
 gógópan nurr laran ngi, ó ta ia ene namba, oya ngim nótó zamngólde. ¹⁸ [Wirri
 gyagüpitótók] ipüdórre: Wirri susümüri olom nótóka, wa sab ki etang ene nurr
 laran namba laróga, zitülkus ene go paman namba-e. Ene namba módóga: 666.

14

[Sip] Kupo akó Tóba Pamkolpam

¹ Olgabi ka yazilürrü, da módóga, ene Sip Kupo zamngólde Zaeon Pododó,*
 akó wankü 144,000 pamkolpam kwarilürr, wibalómórrón nibiób kwarilürr tibiób
 müóngdü Sip Kupoan ngi akó tóba Aban ngi. ² Olgabi ka darrü ukwóm arrkr-
 rürrü kwitümgab, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda akó wamaka taren-
 taren maduba bóktanda. Ka ne ukwóm arrkrürrü, inzan yarilürr, wamaka ne
 pamkolpama tibiób wirri darrumbirrózan kla bapuldako. ³ Akó i küsil wórr ato
 kwarilürr Godón kingan mórran kla obzek kwata akó ene tokom ngyaben klamab
 obzek kwata akó ene [balngomól byarmarr pamab] obzek kwata. Darrü olom gaodó
 koke yarilürr ini wórr umul bainüm, a wata ene 144,000 pamkolpam, God tüpdügab
 nibiób [aurdü amanórr]. ⁴ Ini pama wata [kolkal] ngyaben kwarilürr igó pokodógabi,
 i kolpükü koke bazurrulürr.† I wata ene Sip Kupo mamandako, wa ne kwata agólde.
 Ibü ngibürr pamkolpamab ngorodógab aurdü amanórr akó Godón akó ene Sip Kupo
 ilinóp, wamaka ngaen-gógópan abüla nóma bókyanda. ⁵ Ibü taedó obae tiz babul
 yarilürr, ibü darrü kolae ta babulanako.

13:10 Zerremaea 15:2; 43:11 * **14:1** Zaeon Podo: Zerrusalem ini podo kwitüdü mórranda. We kla okaka
 amzazilda, ene Godón gyabi wirri basirre, ngian Zerrusalem. **14:1** Okaka Amzazirrün Kla 7:3 † **14:4**
 Aprrapórr ini alap-alap bóktana. Oya küp aprrapórr módóga: Ini pamkolpama obae god koke [ótók] kwarilürr.

Aüd Anerru

⁶ Olgabi ka akó kwitüm darrü anerru eserró arrmuldi, da oyaka ene Morroal Bóktan yarilürr Yesunkwata, metat ne kla yarile, blaman pamkolpamdó büdrratóm, ini tüpdü nidi nygabendako, blaman bwóbdügab, blaman zitüldügab, blaman bóktandógab, akó blaman pamkolpamdógab. ⁷ Da wa wirri gyagüpi bóktanórr wagó, “Godón gum angón kwarilün akó oya ngi wirri kwitüm emngyelam, zitülkus oya ene tonarr kuri semrróne blaman pamkolpam zaz bainüm. Akó oya [ótók] koralón, tüp a pülpül, malu akó arób nóto tómbapónórr.”

⁸ Nis ngim anerrua tókyanórr igó bóktankü wagó, “Kuri tupe! Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe,‡ blaman bwób-bwób pamkolpam nóto zirrnotókóp oyaka dabinüm kol akó pam gómól tonarr tómbapónóm, wamaka i oyanóm waen anóndako.”

⁹ Aüd ngim anerrua we tókyanórr ene nis anerruab kakóm, wirri gyagüpi bóktankü wagó, “Darrü oloma ne ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nóma ótok yarile akó timam nóma apadóda tóba müóngdü ó ta ia tangdó, ¹⁰ da wa ta sab Godón wirri ngürsil tulmil inzan esene, wa sab ibüka ne poko tónggapóne tóba wirri ngürsil ngarkwatódó, gyaur-koke.§ Ene oloma sab ola azid aengle kolae ilangan ingülküp* urdü, gyabi anerru akó Sip Kupo, ibü wapi. ¹¹ Akó ene uran nokama ibü azid aeng bwóbdügab angürda, metat-metat. Ibü sab ngón agón babul yarile ene azid aengdógabi, irrüb a ngürr, ene nurr lar akó oya ingülküp dandang nidi ótokdako, ó idi, oya ngian timam nidi azebdako.”

¹² Da we ngarkwatódó, Godón pamkolpama karrkukus ki bórrang koralón müp tonarrdó, Godón gida bóktan poko nidi amorrando akó Yesun amkoman nidi angundako.

¹³ Olgabi ka bóktan bómgól arrkurrü kwitümgab bóktande wagó, “Ini poko wialóm: ‘Bagürwóm idipako, Lodka dabyórrün nidipako akó nidi nurrbarindako errkyadógab kókó nubó.’ ”

Godón Samua igó bóktanda wagó, “Ó, ene amkoman! I sab ngón bagóne tibiób wirri zaget tómbapóndógabi, zitülkus ibü Godón ubi ngarkwatódó tórrmen tómbapónan küpa sab ibü munumurre kwitüdü.”

Tüpan Abül

¹⁴ Olgabi ka yazilürrü, da módóga, darrü gabülpli pülpül poko asi yarilürr, akó ene pülpül pokodó darrü olom mórrarrón yarilürr, wamaka pamkolpamab olome. Oya singüldü darrü [golde] tónggapórrón kingan müóngdur yarilürr, akó zirran abül turrik oya tangdó.

¹⁵ Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr [Godón Gyabi Müótüdügab]. Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr oyaka, ene pülpül pokodó nóto mórran yarilürr wagó, “Moba abül turrik amórr, da abül,† zitülkus ene abül tonarra kuri tame; ene amkoman, ene tüpan abül gaodóma.” ¹⁶ Da ene pülpül pokodó nóto mórran yarilürr tóba abül turrik amórrórr dudu tüpdü; módóga, dudu tüp we abülürr.

¹⁷ Olgabi akó darrü anerrua tubrranórr Godón Gyabi Müótüdügabi kwitüm, oya ta zirran abül turrik asi yarilürr. ¹⁸ Akó darrü anerrua tamórr [altadógab], ene altan ur nóto ngakan yarilürr, da wirri gyagüpi taegwarr apónórr ene zirran abül turrikpükü anerrüdü wagó, “Moba abül turrik amórr, ene [grreip] tüól dakasu syepordógab ini tüpan, zitülkus oya grreip aungrirrunako!” ¹⁹ Ene anerrua tóba abül turrik amórrórr

‡ **14:8** kuri tupe wa we poko apónda, ene wirri basirr kuri kolae sine (18:20). **14:8** Aesaya 21:9; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrün Kla 18:2 § **14:10** Grrik bóktane ma inzan angrirruna: Wa ta sab Godón wirri ngürsilan waen enóne, God ne waen ekanórr nae koke yarrisarri apórrón tóba ngürsilan kübüldü. * **14:10** kolae ilangan ingülküp: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. **14:10** Aesaya 51:17; Izikiel 38:22 **14:14** Daniel 7:13 † **14:15** abül wa we pokobóka apónda, pamkolpam dakasum tüpdügab. **14:15** Zo-el 3:13

ene dudu tüpdü, grreip dakasurr; da ibü we amanórr ene wirri grreip mor amóng bwóbdü,‡ God tóba wirri ngürsil ne amtyanda. ²⁰ Ibü ola wapóre bail kwarilürr ene grreip mor amóng bwóbdü ene wirri basirr kalkuma. Da ne óea tolmealórr ene grreip mor amóng bwóbdügabi, igó ngarkwat kwit tungürürr, pamkolpamab tupo ngarkwatódó,§ akó igó kan olmean yarilürr, 300 kilomita ngarkwat.

15

7 Anerru akó 7 Godón Ngürsilpükü Kübül

¹ Olgabi ka akó darrü wirrian akó ilküpa baus tulmil eserró kwitüm: 7 anerru tibiób 7 wirri gum müppükü. Ini dómdóm ne klama, zitülkus Godón ngürsila sab blakóne, ene wirri gum müpa nóma tómbapórrre.

² Da ka darrü kla eserró wamaka glas malua, urpükü yarrisarri apórrón, akó ka ene pamkolpam nósenarre, ene nurr lar akó oya ingülküpa dandang nidi [ut-ut ninóp], akó oya ngim ne namba-a zamngólda. I blamana ap* amorrán kwarilürr, God ibü ne kla nülinóp. ³ Akó i Mosesón wórr ato kwarilürr, Godón leba zaget olom, akó ene Sip Kupoan wórr. Igó ne wórr yarilürr wagó,

“Lod, Wirrian Arüng Godóe,
marü wirrian akó ilküpa baus tórrmenako!

Blaman bwób-bwób Kingóe,
marü tórrmen tulmil dümdümako akó amkoman!

⁴ Lod God, marü sab koke nidi gum mangónórrre,
akó marü ngi sab koke nidi wirri kwitüm emngyelórrre?
Blamana sab ini kla tónggapórrre, zitülkus ma mobela [kolkalan].
Blaman bwób-bwób pamkolpama sab marü obzek kwata togobe
akó marü [ótók] kwarile,
zitülkus ma moba [dümdüm tonarr] tulmil kuri okaka tinarre.”

⁵ Ini elklaza kakóm, ka yazilürrü akó [Godón Gyabi Müót] ugón tapakurrün yarilürr kwitüm, ene [Palae Müót] ene 10 gida bóktan pokopükü, ne klama amtyanda wagó, God asine. ⁶ Ene 7 anerrua tübausürr ene Godón Gyabi Müótüdügab tibiób darrpan-darrpan ene wirri gum müppükü. I [tóman-koke] akó zyónan mórrkenyórr bamelórrón kwarilürr, golde tómbapórrón sas† bamelórrón dalgüp ngarkwat. ⁷ Olgabi darrü ene ngyaben klama ene 7 anerru darrpan-darrpan golde tómbapórrón kübül nülinóp. Ene kübül Godón ngürsili barümürrün kwarilürr, metat-metat nótó ngyabenda. ⁸ Akó Godón Gyabi Müót nokama‡ aterrón yarilürr, Godón [wirri kómal zyón] akó oya arüngdügab. We ngarkwatódó, darrü oloman gaodó koke yarilürr Godón Gyabi Müótüdü bangrinüm, kókó ene 7 anerruab 7 wirri gum müpa nóma tómbapórrre.

16

Ene 7 Kübül

¹ Olgabi ka darrü wirri bóktan bómgól arrkurrü [Godón Gyabi Müótüdügabi] ene 7 anerru byalde wagó, “Ogob akó ekónam Godón ngürsil ene 7 kübüldügab ama tüpdü.”

‡ 14:19 grreip mor amóng bwób wa Godón zazbainbóka apónda. § 14:20 Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: Óea igó ngarkwat kwit tungürürr, [osan] taedó alngomól sye ne ngarkwat amelórróna. 14:20 Aesaya 63:3; Okaka Amzazirrün Kla 19:15 * 15:2 ap gitazan klama. Oya dokyanan syeako. Mórrke-mórrke módóga: harp. 15:3 Bazez Tonarr 15:1 15:4 Zerremaea 10:7; Wórr Peba 86:9 † 15:6 sas beltzan mórrkenyórr pokoa. Mórrke-mórrke módóga: sash. ‡ 15:8 nokam wa amtyanda wagó, God asine. 15:8 Aesaya 6:4

² Ngaen-gógópan anerrua wamórr, da tóba ene kübül we ekanórr tüpdü, da guman tarenan gülünga tóbabótlórr pamkolpamdó, ene nurr laran timam nibiób kwarilürr akó oya ingülküp dandang nidi [ótók] kwarilürr.

³ Nis ngim anerrua tóba kübül maludü ekanórr, da ene malua óem bainürr, wamaka ne büdül oloman óe-e. We ngarkwatódó, blaman maludü ngyaben elklaa nurrbarinürr.

⁴ Akó aüd ngim anerrua tóba kübül ekanórr blaman tobarrdó akó aróbdó, da ene bwóba óem bainóp. ⁵ Olgabi ka arrkrrurrü ene anerru, ini tüpan nae nóto ngakanda, bóktande wagó,

“Gyabi Olom, errkya nótokla akó nóto namülnürrü,
ma dümdümla moba zaz baindi.

⁶ Ene amkomana, zitülkus i marü pamkolpam akó prropet okrralórr, da ibü óea tópkalórr;

we ngarkwatódó, ma ibü óe nulinünüma anónóm. I gaodómako ene [kolaean darrem] azebóm!”

⁷ Akó ka bóktan bómgól arrkrrurrü ene [altadógabi] bóktande wagó,

“Ó, ene amkoman, Lod, Wirrian Arüing God,
marü zaz bain amkoman akó dümdümako.”

⁸ Tokom ngim anerrua tóba kübül ekanórr abüsdü, da abüs ok yónürr pamkolpam badüngüm tóba uri. ⁹ Da abüsan urura ibü badüngürr, da i Godón ngi wirribóka amórr kwarilürr, arüing noane ini wirri gum müp balngomólóm. A i bangónóp kolae tonarrdógab byalüngüm Godka akó oya ngi wirri kwitüm amngyelóm.

¹⁰ Akó 5 ngim anerrua tóba kübül ekanórr ene ngaen-gógópan nurr laran mórran klamdó, da oya kingzan balngomól bwób tümüna ngalaorr. Pamkolpama tibiób ulit baritnóp ene wirri azid aengdógab, ¹¹ da kwitüm Godón amórr kwarilürr ibü wirri azid aeng akó gülüngabme, a i tibiób kolae tórrmen tómbapóndógab koke tübyalüingnóp.

¹² Akó 6 ngim anerrua tóba kübül ekanórr wirri Yuprreitis tobarrdó, da ene tobarra ukyónürr kingabkü kwat alótóm olgabi tótókóm, abüsa nólgabi banikda. ¹³ Olgabi ka aüd kolae samu nósenarre, wamaka palógako. Darrü ene kolae samua ene wirri atrrórrzan klaman taedógab tubrranórr, darrüpa ene nurr laran taedógab tubrranórr, akó darrüpa ma obae prropetan taedógab. ¹⁴ I kolae samuab prranzako, [wirri tulmil] nidi tómbapóndako, da i tótókdako kingdü ini dudu tüpdü ibü kwób asum gazirrüm Wirrian Arüing Godón wirri Ngürrdü.

¹⁵ “Tübarrkrru! Ka sab gómól pamzan tamo. Bagürwóm watóke, nóto azilda akó tóba mórrkenyórr baterrón nótoke.* Ini kwata, wa sab kakapur akó büód koke yarile pamkolpamab obzek kwata.”†

¹⁶ Olgabi ene aüd kolae samua king kwób isurr darrü bwóbdü, ngi Arrmagedon Ibrü bóktane.

¹⁷ Dómdóm 7 ngim anerrua tóba kübül ekanórr tüp a pülpül aodó, da wirri bóktan bómgóla sidórukürr Godón Gyabi Müótüdügab, kingan mórran klamdógab, igó bóktankü wagó, “Kuri blakóne!” ¹⁸ Olgabi aon warri aman yarilürr, murruma akó taren-taren madub ongyala sidóruklürr, akó tüpa wirri arüingi mórrbaengórr. Ngaen tüpa inzan koke mórrbaengórr, pamkolpama ini tüpdü ne tonarr tóbabótlórr; amkoman aipab yarilürr! ¹⁹ Babilon wirri basirra aüd ór bangónórr, akó bwóbbwób wirri basirra tübaingürr. Akó God gyagüpi zumanikürr Babilon wirrian basir, da oya ene kübül okyanórr waene amrókrrón, Godón wirri ngürsil ne klama

16:2 BazeB Tonarr 9:10   **16:4** BazeB Tonarr 7:19   **16:10** Okaka Amzazirrün Kla 13:1-8; BazeB Tonarr 10:21   **16:12** Aesaya 11:15   * **16:15** nóto azilda akó tóba mórrkenyórr baterrón nótoke, we pamkolpambóka apónda, amkoman karrkukusi nidi bangundako.   † **16:15** Yesu ini poko bóktanórr.   **16:15** Metyu 24:43-44; Luk 12:39-40   **16:16** Wórr Peba 2:2

okaka amzazilda. ²⁰ Blaman kaa bamrükóp ama malu, akó blaman podoa ta inzan bamrükóp. ²¹ Da wirri aes pokoa, müp ama ia 30 kókó 50 kilo ngarkwat, ngupzan amil yarilürr pülpüdügab ama pamkolpamdó. I ta akó Godón ini kolae kla tónggapónde amórrnóp ini aes poko ngupdügab, zitülkus ene azid aeng kari kolae ta koke yarilürr.

17

Ene Kol Babilon akó Ene Nurr Lar

¹ Olgabi darrü ene 7 anerrua, ene 7 kübül nibiób kwarilürr, kürüka tamórr. Wagó, “Yao, ka kubó marü mómtieno, God sab ene wirri pam apyón kol* ia zaz wine, abün naedó† nótó mórrando. ² Ini tüpan bwób-bwób kinga oyaka dabinóp kol gómól tonarr tómbapónóm.‡ Akó blaman pamkolpama ini tüpdü kol akó pam gómól tonarr tómbapónónóp, wamaka i gorrgorr bainóp oya waen anóndógabi.”

³ Olgabi ene anerrua kürü ae küdódürr Godón Samuan arüngi ama [ngüin-koke bwóbdü]. Ola ka kol oserró óe-óe nurr lardó mórrande, blaman büb kolae bóktan ngia gwarrarrón koralórr Godónkwata, akó ene nurr laran 7 singül akó 10 gar kwarilürr. ⁴ Ene kol ilulu óe-óe akó baeb óe-óe mórrkenyórr baterrón warilürr, akó gold, wirri darrem ingülkü, akó pel§ püti bairrün. Wa darrü kübül emoalórr golde tónggapórrón, ngazirr tulmil akó [kolkal]-koke tonarr amrókrrón, oya pam gómóldógabi ne klame. ⁵ Oya müóngdü ini anikürrün küp ngi wibalómórrón kwarilürr: “Babilon wirrian basirr, pam apyón kolab aip, akó ini tüpan ngazirr tulmil aip.” ⁶ Ka igó poko eserró, ene kol gorrgorr warilürr Godón pamkolpamab óe-e akó ngaen büdülpükü nibiób okrralórr ibü óe-e, zitülkus i Yesunkwata bóktan büdrrat kwarilürr pamkolpamdó.

Ka oya nóma oserró, ka karibóka-koke gübarirr aengrró. ⁷ Olgabi ene anerrua kürübóka wagó, “Ma ini elklaza basende iade gübarirr aengdóla? Ka kubó ene anikürrün küp marüka müsirrga ino ene kolankwata, akó oya ne nurr lara ódódda, 7 singül akó 10 gar noanko. ⁸ Ma ne nurr lar esena, ngaen asi yarilürr, errkya babula, ama burruan kari pokoa ene ngaru bapón-koke kugupidügab.* Nóma tubrrune, ene kakóm, God sab oya kolae ine. Ini tüpdü ne pamkolpama ngyabendako, bwób zitüldügab koke nibiób ngi wibalómórrónko [ngarkwat-koke arról] pebadó, sab gübarirr aengrre, i sab ene nurr lar nóma eserre, zitülkus wa ngaen asi yarilürr, errkya babula, a sab tame.

⁹ “[Wirri gyagüpitótóke] akó susümüri-i ipüdórrre: Ene 7 singüla 7 podom† bórrangdako, ene kola ne mórrando. ¹⁰ I ta dakla 7 kingüm bórrangdako. 5a kuri tübaingürr tibiób balngomól bwóbdügab, akó darrpan errkya asine, akó darrü ene kinga tótók kúsila. Da wa sab nóma tame, wa sab ae wata tugupurr tonarróm yarile. ¹¹ Ene nurr lar, ngaen asi nótó yarilürr, akó errkya babul nótóka, sab 8 ngim king yarile. Wa ene 7 kingpüküma, da sab ngyabele kókó God sab oya kolae sine.

¹² “Ma ne 10 gar nósenónóma, 10 kingüm bórrangdako, kingzan balngomól arüng koke nidi kuri yazebrrre, a sab darrpan abüs küp ngarkwat balngomólóm nibiób nókyerre kingzan ene nurr larpükü dabyóndi. ¹³ Ene kingab darrpan gyagüpitótóka. I sab tibiób arüng akó balngomól arüng oya ilirre. ¹⁴ I sab wirri gazirr ngangólórrre

* **17:1** pam apyón kol: Babilon pam apyón kolzano, zitülkus wa Godka kolae tonarr tómbapón warilürr akó obae god byamkün warilürr ibü [ótókóm]. Ini inzan yarilürr, wamaka kola kubó tóba müór amgütesa da kubó pam apyón kolóm baine. † **17:1** abün nae wa we klambóka apónda, ini tüpan abün pamkolpam, kantrri, akó bóktan. (17:15) Ini kolan umulbain kari kokea ibü blamandó. ‡ **17:2** kol gómól tonarr tómbapónóm: Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke. § **17:3** Okaka Amzazirrün Kla 13:1 § **17:4** pel, Mórrke-mórrke módóga: pearl. Oya kak mirria. Ene pela mirrian kak kugupidü dódórr baina, küp nólama. * **17:8** ngaru bapón-koke kugupi: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke. † **17:9** 7 podo ia aprrapórr Rrom wirri basirrbóka apónda, zitülkus Rrom 7 pododó mórrando.

ene [Sip] Kupopükü, a ibü sab ene Sip Kupoa [ut-ut nirre], zitülkus wa wirri Lod módóga blaman lodódógab akó wa wirri King módóga blaman kingdügab, akó wankü asi korale, wa nibiób ngibaunürr akó ilianórr akó oyaka amkoman moboküpi arróbórrón nidipako.”

¹⁵ Olgabi ene anerrua akó kürübóka wagó, “Ma ne nae nósenónóma, ene pam apyón kola ne mórrando, we klamóm zamngólda, ini tüpan abün pamkolpam, bwób-bwób pamkolpam, akó bóktan pamkolpam. ¹⁶ Ma ne 10 gar nósenónóma akó ene nurr lar, i sab ene pam apyón kol alzizi amaik kwarile. I sab oya blaman elklaza umtirre akó kakapur wirre, i sab oya büb muru olongórre akó uri tozetórre. ¹⁷ Zitülkus módóga, God ini gyagüpitótók wató ingrinürr ibü susumüridü tóba bókam bagósórrón bóktan tómbapónóm; darrpan pokodó tulmil tómbapónóm akó tibiób kingzan balngomól arüng akyanóm ene nurr lar, kókó Godón bóktana sab küppükü baine.

¹⁸ “Ma ne kol osena, we klamóm zamngóldo, ene wirrian basirr, ini tüpan blaman king nótó balngomóldo.”

18

Godón Angrirrün Bóktan Babilonón Aupüm

¹ Ene kakóm, ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi. Oya wirri balngomól arüng yarilürr akó oya [wirri kómal zyóna] tüp blaman warri sapónórr. ² Wa wirri gyagüpi taegwarr apónórr wagó,

“Kuri tupe! Ene Babilon wirrian basirra kuri tupe!”*

Wa ígó bwóbüm kuri baine, kolae samua ne ngyabendako,
akó blaman [kolkal]-koke samuab ban bwób,
akó alóng-koke póyaeab ban bwób,
akó alóng-koke akó ngazirr larab ban bwób.

³ Zitülkus módóga, blaman bwób-bwób pamkolpama oyaka dabinóp kol akó pam gómól tonarr tómbapónóm,†
wamaka i oyanóm waen enónóp.

Ini tüpan kinga oyaka dabinóp kol gómól tonarr tómbapónóm,
akó ini tüpan selbain pama mórrelóm bainóp oya wirri darrem elklaza bumiógdügab.”

⁴ Olgabi ka akó kwitümgab darrü bóktan bómgóll arrkurrü, bóktande wagó,

“Kürü pamkolpam, tübaus ene basirrdügab,
igósüm e sab koke barümórre oya kolae tonarrdó,
akó e sab oya azid aeng koke ipüdane.

⁵ Tübaus, zitülkus oya kolae tonarr kwób basurrünako pülpül amrran kari poko,
amkoman atang-koke kolae tonarr,
akó Godón kuri ngambangóle oya dümdüm-koke tonarrankwata.

⁶ God, oya darrem okya, wa ngibürrzan darrem nüliónónóp;
akó darrem tumum emngyel tóba tórrmen ngarkwatódó.

Ene kübül kugupidü, wa ne kla yasarrri apónórr, oyankü akó nis ngim yasarrri apó.‡

⁷ Wa tóba ngizan wirri kwitüm amngyel warilürr, akó wa abün mórrel elklaza tumumzan ngyabelórr,

* **18:2** kuri tupe: Ini we pokobóka apónda, ene wirri basirr kulain. Ene nurr lar akó ene 10 kinga sab ene basirr kulairre, Godón angrirrün bóktan ngarkwatódó (17:16,17). † **18:3** Ma müsirrga ain bóktan 2:22 ngakanke.

18:3 Aesaya 21:9; 23:17; Zerremaea 51:7-8; Okaka Amzazirrün Kla 14:8 **18:4** Aesaya 48:20; Zerremaea 50:8; 51:6 **18:5** Zerremaea 51:9 ‡ **18:6** Ini we pokobóka apónda, God Babilonón kolae ainüm dadan kwata, wazan ngibürrdü kolae elklaza tólbael warilürr, a ama nis ngim müpande.

oya inzan wirri azid okya akó yón gyauran ngizuta.
 Zitülkus módóga, wa tóba moboküpdü igó poko bóktando wagó,
 ‘Ka kwinzan mórrandóla kólba mórran klamdó.
 Ka kóble kokela,§

akó kürü sab yón gyaur babulan yarile.’

⁸ We zitülkusdü, oya ini azid aenga sab blamana darrpan ngürr togobe:
 büdül, yón gyaur, akó ku.

Oya sab ura zudunge mengrempükü,
 zitülkus Lod God wirri arünga, oya nóto zaz aında.

⁹ “Ene tüpan kinga, ngaen-gógópan oyaka nidi dabinóp kol gómól tonarr
 tómbapónóm, akó ngaen-gógópan wankü abün mórrel elklaza tumum nidi
 ngyabenónóp, ene kolan nokam nóma eserre baebde, i sab oyabókamóm yón
 gyaurdü kwarile. ¹⁰ I sab aibwóbdügab ngakan kwarile, zitülkus i sab gum kwarile
 oya azid aengde. I sab bóktórre wagó,

“‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, Babilon, wirrian basirr,
 arüngan basirr!

Darrpan abüs küp kugupidü marü zaz aina kuri tómbapóne!’

¹¹ “Tüpan selbain pama sab yón kwarile akó sab wirri gyaur kwarile oyakwata,
 zitülkus darrü oloma myamem ibü sel elklaza koke bumige. ¹² We sel elklaza
 kwarilürr: gold, [silba], wirri darrem ingülküpedü akó pel; agurr akó wirri dar-
 rem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr, silk* mórrkenyórr akó baeb óe-óe
 mórrkenyórr; morroal siporrolzan ilang nugup, lar kyamülab zirrgüpi† tómbapórrón
 elklaza, wirri darrem nugupi, brronze, ayane, akó morroal wibagótórrón ingülküpi‡
 tómbapórrón elklaza; ¹³ sinamon,§ spaes,* morroal ilang bongan kla, mirr,† akó
 prrenkónsens;‡ waen, [olib] oel, kómal plaoa akó [wit]; [kau] akó [sip]; [os] akó [osab
 amorrat kla]; pamkolpam, [leba zaget] kolpamómzan nibiób sel ninóp. ¹⁴ Sab inzan
 bóktarrón yarile wagó, ‘Ene wirri darrem elklaza, ma ne klamóm wirribóka nae
 amandóla, marü kuri mingütrre. Blaman marü ene mórrel akó arrbirrün elklaza
 kolae bairrúnako, akó ma sab myamem kokean nósenónómo!’ ¹⁵ Ene selbain pama
 ne kla sel bain kwarilürr, oyakagab mórrel nidi bainóp, sab wirri kan bórrangle,
 zitülkus i sab gum kwarile oya azid aengde. I sab yón kwarile akó sab oyaka wirri
 gyaur kwarile, ¹⁶ akó sab bóktan kwarile wagó,

“‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basirr;

agurr akó wirri darrem mórrkenyórr, ilulu óe-óe mórrkenyórr, akó baeb óe-óe
 mórrkenyórr baterrón,

akó gold, wirri darrem ingülküpedü, akó pel püti bairrün!

¹⁷ Darrpan abüs küp kugupidü barngin-koke mórrela kuri kolae baine!’

“Blaman maludü but up amarru pam, buti agóltagól pamkolpam, akó butüdü
 zaget pam, blaman maludü zaget pam, sab wirri kan bórrangle. ¹⁸ I sab ene kolan

§ **18:7** ka kóble kokela: Babilon igó bóktando wagó, wa tangbamtin-koke kokean ngyabene akó ngibürrdü
 kokean ngambangóle kóblezan kwarilürr, Zon ini peba nóma wialómórr. **18:7** Aesaya 47:7-9 * **18:12** silk
 wirri darrem, ongang bapónan mórrkenyórra, darrü su müót sye-i tómbapóndako. † **18:12** lar kyamülab
 zirrgüp elefantab simbruatórrón zirrgüpako. Mórrke-mórrke módóga: ivory. ‡ **18:12** morroal wibagótórrón
 ingülküpedü, Mórrke-mórrke módóga: marble. (Olmalab barngin mabolbóka koke apónda.) § **18:13** sinamon
 darrü nugup sopaedógabi tómbapóndako. Alo misan ngitan klama. Mórrke-mórrke módóga: cinnamon.

* **18:13** spaes morroal ilang klama, darrü India spaes nugupdügab ne kla apadódako. Mórrke-mórrke módóga:
 spice. Ini klama aprrapórr we spaesbóka apónda: cardamom. † **18:13** mirr nugupdügab morroal ilang idia.
 Mórrke-mórrke módóga: myrrh. Ene tonarr, mirr büb azid alakón kla yarilürr. Oya darrü zaget módóga: pama
 kubó nóma nurrótóke, oya gapókdó angrinüm we idi angangodako, zitülkus oya ilang morroala. ‡ **18:13**
 prrenkónsens nugupdügab móega. Ene móeg burum amzazildako. Ma kubó nóma seteno, morroal ilang
 simanike. Mórrke-mórrke módóga: frankincense.

nokam nóma eserre baebde, i sab taegwarr apórre wagó, ‘Ngaen inzan wirrian basirr babulan yarilürr, inizane!’¹⁹ I sab buru tibiób singüldü zomale, igó poko okaka amzazilüm wagó, i wata kya yón gyaurdümako, akó i sab yón-gyaupükü yón zwamtonórre wagó,

“ ‘Wa! Wa, kari kolae kokea marüka, wirrian basirr;
butpükü isa mórrel ne bainóp,
wirri darrem elklaza noaka barrmülürr!
Darrpan abüs küp kugupidü wa kuri kolae baine!’

²⁰ “E bagür kwarilün, blaman kwitüm nidipakla!

E bagür kwarilün, Godón pamkolpam, [apostol], akó prropet!
Zitülkus módóga, God oya kuri zaz wine, wa yabü kle-kle neme nangónóp.”

²¹ Olgabi darrü arüangan anerrua wirri ingülkü ipadórr, inzan kamad kla, wamaka wit küp ne klame amkendako, da maludü amaikürr bótkankü wagó,
“Ene dadan zóngangpükü,

Babilon, ene wirrian basirra sab inzan barngene tüpdü nóma tümanikórre,
akó oya sab myamem kokean oserre.

²² Wirri darrumbirrózan kla, wórr bato is, tatarror, akó mobilwóm
sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.

Darrü tayu olom, ia zaget tómbapónde,
sab myamem marüka kokean eserre.

Wit küp bamken kwóm
sab myamem koke barrkrrule marü kugupidü.

²³ Zyón klaman zyón
sab myamem babulan yarile marü kugupidü.

Sab myamem kol amiógüm ne pama kainda ó müór amiógüm ne kola kaindo,
ibü gyagüp sab kokean barrkrrule marü kugupidü.

Marü sab igósidi kolae mine, zitülkus marü selbain akó bumióg pam ini tüpan wirri
ngi pam kwarilürr,
akó marü merram tulmila blaman bwób-bwób pamkolpam ilklió bülión yarilürr.

²⁴ God oya kugupidü tóba prropetab akó tóba pamkolpamab óe nósenóp,
akó blamanab óe, nibiób okrralórr ini tüpdü.”

19

Kwitüm Bagürwóm

¹ Ene elklaza kakóm, ka darrü kla arrkrrürrü, wamaka ne abün isa bódeandako kwitüm. Igó taegwarrkü wagó:

“Aleluya!”^{*}

Zidbain, [wirri kómal zyón], akó arüing mibü Godónko!

² Zitülkus módóga, oya zazbain amkomana akó dümdüm.

Wa ene pam apyón wirri gómól kol kuri zaz wine,
ini dudu tüp nótó kolae yónürr tóba kolae tonarrpükü.

Wa darrem kuri yalkomóle oyaka, Babilon, zitülkus wa ibü ekrralórr, Godónkü nidi
zaget kwarilürr.”

³ I akó taegwarr apónóp wagó:

“Aleluya!”

Nokama oya kolae ain bwóbdügab metat-metat angürda!”

^{18:21} Zerremae 51:63-64   ^{18:22} Aesaya 24:8   * ^{19:1} Aleluya, ini lbrü bótkan oporan küp módóga: Yawe yagüram. Yawe Godón darrü ngia (Bazeb Tonarr 3:14).

⁴ Ene 24 [balngomól byarrmarr pam] akó ene tokom ngyaben elklaza wakósingül nümngünóp, da Godón [ótóknóp], tóba kingan mórran klamdó nótó mórralórr. Igó bóktankü wagó, “Amen, Aleluya!”

⁵ Olgabi darrü bóktan bómgóla sidórükürr kingan mórran klamdógab. Igó bóktankü wagó:

“Mibü God yagüram,
blaman Godón zaget pam,
oya gum-gum nidi ótókdako,
ia e wirri ngi ó ta ia kari ngi amorrandacla.”

[Sip] Kupoan Alongalo Kol Amióg Tóredó

⁶ Olgabi ka igó arrkrurrü, wamaka pamkolpamab ngoroa bódeanda, wamaka wirri naea ukwómpükü bókanda akó wamaka taren-taren maduba bóktanda. Igó bóktankü wagó:

“Aleluya!

Zitülkus módóga, mibü Lod, Wirrian Arüng God, balngomólda.

⁷ Mi bagürwóm akó barnginwóm kwarilo, akó mi oya ngi wirri kwitüm emngyelnoerre!

Zitülkus módóga, ene tonarr kuri semrróne ene Sip Kupoan kol amióg tórem, akó oya arrearrón kola tóba kuri tómbapóne.

⁸ Oya agurr akó wirri darrem mórrkenyórr okyenóp batenóm, zyónbarran akó [tóman-koke].”

(Ene agurr akó wirri darrem mórrkenyórr ene klamóm zamngólda, Godón pamkolpama ne dümdüm tórrmen tómbapóndako.)

⁹ Olgabi ene anerrua kürü kyalórr wagó, “Ini poko wialóm: ‘Bagürwóm idipako, God nibiób ngibaunürr ene Sip Kupoan alongalo kol amióg tóredó.’” Wa akó bóktanórr wagó, “Ini ne bóktan oporko, Godón amkoman bóktan oporako.”

¹⁰ Olgabi ka wakósingül nülkamürrü oya wapórdó, oya ótókóm. A wa ma kürü kyalórr wagó, “Ene poko tónggapón-gu! Ka Godónkü zagetdóla, wata mazan akó ngibürr amkoman bangun zonaretazan, Yesun amkoman bóktan nidi amoandako, Yesu ne poko pupo tinóp.† E wata Godón ótók kwarilün! Zitülkus módóga, Yesu ne amkoman bóktan pupo tinóp, wa pamkolpam gaodó baina [prropetzan bóktanóm].”

Nótó Mórran Yarilürr Gabülpli [Os] Kwitüdü

¹¹ Olgabi ka kwitüm bwób eserró tapabakurrün, da módóga, gabülpli os asi yarilürr kürü obzek kwata. Oya kwitüdü nóto mórran yarilürr, oya ngi igó yarilürr wagó, Amkoman Moboküp akó Amkoman. Wa dümdüm kwata zaz baina akó gazirra. ¹² Oya ilküp nis ur ulitzan namülnürri, akó oya singüldü wa abün kingab müóngdur bamelórrón yarilürr. Darrü ngi wialómórrón yarilürr oyaka, darrü olom umul-kók yarilürr, wata wa tüób umulürrün ne klambóka yarilürr. ¹³ Wa óedó anggóbórrón tumum mórrkenyórr baterrón yarilürr, da oya ngi módóga: Godón Bóktan. ¹⁴ Kwitüm gazirr pama oya mamooan kwarilürr, gabülpli os kwitüm mórrande, akó agurr akó wirri darrem mórrkenyórr bamelórrón, gabülpli akó tóman-koke. ¹⁵ Oya taedógab zirran gazirr turrika tubrranórr, da ini klame wa sab blaman bwób-bwób pamkolpam kolae nirre. Wa sab ibü wirri arüngi balngomól yarile ayan tupuru-i, gyaure-koke. Wa sab ene [grreip] wapóre nilórrre, ene grreip mor amóng bwóbdü‡, Wirrian Arüng God tóba ngüsil ne amtyanda. ¹⁶ Oya

† 19:10 Yesun ne amkoman bóktan pupo tinóp, Mórrke-mórrke módóga: testimony of Jesus. Darrü küp módóga: pamkolpama ne bóktan büdrratódako Yesunkwata. ‡ 19:15 grreip mor amóng bwób: Ma müsirrga ain bóktan 14:19 ngakanke.

mórrkenyórrdü akó oya waurdü ini ngi wialómórrón namülnürri: “Wirri King blaman kingdügab, akó wirri Lod blaman lodódógab.”

¹⁷ Olgabi ka darrü anerru eserró, abüsdü zamngólde, wirri gyagüpi nótó taegwarr apónórr blaman póyaedó nidi armul kwarilürr pülpüdü wagó, “Togob a kwób tóbazen Godón wirri garrirrwómankü, ¹⁸ ibü muru alóngóm, king akó gazirr pamab singüldü pam, akó arüng gazirr pamab muru, os muru akó nidi mórrandako ibü kwitüdü, akó blaman pamkolpamab muru, leba zaget kolpam akó leba zaget kolpam-koke nidipko, wirri ngi akó kari ngi is.”

¹⁹ Olgabi ka ene nurr lar akó ini tüpan king nósenarre akó ibü gazirr pam, blaman nidi kwób bazelórr darrpan pokodó, inkü wirri gazirr ngangólóm, ene gabülpli os kwitüdü nótó mórran yarilürr akó oya gazirr pam. ²⁰ A ene nurr lar akó wankü ene obae prropet darrpan tonarr numigóp, kle-kle [wirri tulmil] ne prropeta okaka azazin yarilürr nurr laran wapi. Ene kle-kle wirri tulmili wa ibü ilklió bülión yarilürr, ene nurr laran timam nidi yazebóp akó oya ingülküp dandang nidi ótók kwarilürr. Ene nis arról kla nümanikóp urpükü maludü, kolae ilangan ingülküppükü§ ne klama baeb yarilürr. ²¹ Ene barre pam ene gazirr turriki ekrrónóp, oya taedógab ne turrika tubrranórr, ene gabülpli os kwitüdü nótó mórran yarilürr. Da blaman póyaea ene büb muru onglórr kókó bikóma byamrókóp.

20

Yesu Sab 1,000 Pailüm Balngomól Yarile

¹ Olgabi ka darrü anerru eserró kwitümgab abindi müpan sein sye amoarrón, gaodó nótó yarilürr ene ngaru bapón-koke kugupi* murrausüm. ² Wa ene wirri attrórrzan kla amiógürr, ene wa, ene ngaerrón gwara, ene [deból] akó satani nótóke, da amrókórr 1,000 pailüm. ³ Olgabi wa oya ene ngaru bapón-koke kugupidü amanikürr, mamtae murrausürr, akó timam atenórr ene mamtae tapakugum, ene igósüm, satani oya myamem kan akyan-gum bwób-bwób pamkolpam ilklió bülióngum, kókó ene 1,000 paila ki blakórre. Ene 1,000 pail kakóm, God sab ene anerru ok ine oya agom tugupurr tonarróm.

⁴ Olgabi ka kingab mórran kla nósenarre akó nidi bobrralórr ene klamdó, da God ibü balngomól arüng nókyenóp zaz bainüm. Ka akó ene pamkolpamab samu nósenarre nibiób okrralórr singül singgalgórrón amkoman bóktananne, Yesu ne poko pupo ninóp, akó Godón bóktananne. I ene nurr lar ó oya ingülküp dandang koke [ótók] kwarilürr akó oya timam koke yazebóp tibiób müóngdü ó tibiób tangdó. God akó ibü arról sakonórr, da i Yesu Kerrisokü balngomól kwarilürr 1,000 pailüm. ⁵ (God barre бүдүл kolpam arróldó koke sakonórr, kókó ene 1,000 paila nóma blakónóp.) Ini ngaen-gógópan barsin tonarr yarilürr, God abün бүдүл pamkolpam akó arróldó arsinüm. ⁶ Bagürwóm akó tibi-tibi amarrón Godónkü we isako, ngaen-gógópan barsindü nidipako. Nis ngim бүдүл an arüng babula inzan pamkolpam azebóm. A i ma sab God akó Yesu Kerrison prrist kwarile. I sab wankü balngomól kwarile 1,000 pailüm.

Satanian Dómdóm Zóngang akó Oya [Ut-ut Ain]

⁷ Ene 1,000 paila sab nóma blakórre, satani sab ugón irrune tóba tümün müótüdügabi, ⁸ da sab wame ini dudu tüpdü bwób-bwób pamkolpam ilklió büliónüm akó amarrum darrpan pokodó gazirrüm. Ene blaman bwób igó ngibliandako Gog akó Magog. Ibü pam ngarkwat inzana, wamaka ne malu kabedó

§ 19:20 kolae ilangan ingülküp: Ma müsirrga ain bóktan 14:10 ngakanke. * 20:1 ngaru bapón-koke kugupi: Ma müsirrga ain bóktan 9:1 ngakanke. 20:2 Bwób Zitül 3:1; Okaka Amzazirrün Kla 12:9

nóresako, ena bürrkós. ⁹ I bagólólórr dudu tüpdü, da Godón pamkolpamab marrgu kal-kal yangónóp, Godón moboküpdü wirri basirr. Da ura tübinürr kwitümgab, da ene pamkolpam we badüngürr. ¹⁰ Akó deból, ibü nótó ilklió bülión yarilürr, urpükü maludü amaikóp, kolae ilangan ingülküppükü† ne klama baeb yarilürr, ngaensingülan ene nurr lar akó ene obae prropet nis ne nümanikóp. I sab irrüb ngürr wirri azid zwaengle metat-metat.

Godón Búdül Zaz Bain

¹¹ Olgabi ka wirri gabülpli kingan mórran kla eserró akó mórrarrón nótó yarilürr ene mórran klamdó. Tüp akó pülpüla oya obzekdógabi ugón busorri, akó ibü myamem darrü bwób babul yarilürr burmatóm. ¹² Da ka blaman búdül pamkolpam nósenarre, wirri ngi akó kari ngi is, ene kingan mórran kla obzek kwata bórrangde. Darrüpa peba tapanukuóp. Da akó darrü peba tapakurr, [ngarkwat-koke arról] peba ne kla yarilürr. Olgabi God ibü zaz ninóp tibiób tórrmen ngarkwatódó, ne kla wibalómórrón kwarilürr ene nis pebadó. ¹³ Malua tóba búdül okaka sizazinürr, búdül akó búdülab bwóba ta tibiób búdül okaka sizazirri. God ibü darrpan-darrpan igó zaz bain yarilürr, tibiób tórrmen ngarkwatódó. ¹⁴ Olgabi búdül akó búdülab bwób, urpükü maludü nümaikóp. Ene urpükü malu módóga, nis ngim búdül. ¹⁵ Darrü oloman ngi ne wialómórrón babul nóma yarilürr ene ngarkwat-koke arról pebadó, da wa wata ene urpükü maludü amanik olom yarilürr.

21

Küsil Pülpül akó Küsil Tüp

¹ Olgabi ka küsil pülpül akó küsil tüp nóserró, zitülkus ene ngaen-gógópan pülpül akó tüp myamem babul namülnürri. Akó myamem malu ta babul yarilürr. ² Ka Gyabi Wirri Basirr eserró, ene küsil Zerrusalem, kwitümgabi abindi Godkagab. Ene wirri basirr arrearrón kolzan püti airrün warilürr müórankü, wa ne pam amiógüm kaindo. ³ Olgabi ka wirri bóktan bómgól arrkrurrü ene kingan mórran klamdógab, bóktande wagó, “Sazil, Godón ngyaben marrgu errkya pamkolpampüküma, da wa sab inkü ngyaben yarile. I sab oya pamkolpam kwarile, akó wa sab tüób ola yarile inkü, akó wa sab ibü God yarile. ⁴ Wa sab blaman yarrmurr norrgorre ibü ilküpdügab. Pamkolpama sab myamem koke nurrbarin kwarile. I sab myamem yón gyaurdü koke kwarile ó yóndü ó azidüdü, zitülkus ene ngaep elklaza tibiób tulmilpükü myamem sab babulan kwarile.”

⁵ Nótó mórran yarilürr ene kingan mórran klamdó, igó bóktanórr wagó, “Sazil, ka blaman elklaza küsil byóndóla!” Olgabi wa bóktanórr wagó, “Ini poko wibalóm, zitülkus ini ngambangól akó amkoman bóktan oporako.” ⁶ Olgabi wa kürüka bóktanórr wagó, “Blaman ene elklaza errkya kuri tómbapórrre. Ka Alpa akó Omegala,* Zitülkus akó Solo. Yabü blaman, naem nidipako, ka sab yabü ok ninünümo nae anónóm ene arról-gail nae aróbdógab darrem klam-koke. ⁷ Kolae nótó [ut-ut ainda], ini elklaza sab oya kwarile, akó ka sab oya God namulo, ó wa sab kürü olom yarile. ⁸ A gum nidipako Yesun mamóanóm, kürü amkoman koke nidi angundako, aroam elklaza nidi tómbapóndako, kolpam búdülümpükü nidi akrrandako, kolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, merram-merram akó wapi-wapi nidi kaindako, obae god nidi [ótókdako], akó blamana nidi obae tizdako, sab ene urpükü maludü ogobe, kolae ilangan ingülküppükü† ne klama baebda. Ene wa nis ngim búdula.”

20:8 Izikiel 38:2, 9, 15 † **20:10** kolae ilangan ingülkü: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke. **20:12** Daniel 7:9-10 **21:1** Aesaya 65:17; 2 Pita 3:13 **21:2** Aesaya 61:10 * **21:6** Alpa akó Omega: Ma müsirrga ain bóktan 1:8 ngakanke. † **21:8** kolae ilangan ingülkü: Ma müsirrga ain bóktan 9:17 ngakanke.

Küsil Zerrusalem

⁹ Darrü ene 7 anerru, ene 7 kübül nibiób kwarilürr 7 dómdóm wirri gum müppükü, kürüka tamórr akó bóktanórr wagó, “Yao, ka kubó marü mómtieno ene arrearrón kol, ene [Sip] Kupoan kol.” ¹⁰ Olgabi ene anerrua kürü kúdódürr Godón Samuan arüngi darrü wirri kwitüm pododó. Wa kürü ene Gyabi Wirri Basirr Zerrusalem kómtyanórr, kwitümgabi abindi Godkagab. ¹¹ Godón [wirri kómal zyóna] ene wirri basirr zyónan ngitan yarilürr, akó oya zyóna krrystalzan‡ [kolkal] warri bapón yarilürr, wamaka ne darrü wirri darrem ingülküpa, ngi zaspas. ¹² Ene wirri basirr amarüksimarük angórrón, darrü wirri akó kokrrapan gri yarilürr 12 barrbün mamtaepükü. Da darrpan-darrpan anerrua bórrang kwarilürr ene 12 barrbün mamtaedó. Ola Isrraelón 12 zitülab ngi wibalómórrón asi koralórr ene 12 barrbün mamtaedó. ¹³ Aüd barrbün mamtae abüsa banik bwóbdübóna kwarilürr, aüd barrbün mamtae bolmüótüdübóna, aüd barrbün mamtae malubarrdóbóna, akó aüd barrbün mamtae abüsa bótao bwóbdübóna kwarilürr. ¹⁴ Ene wirri basirran gri 12 zitül ingülküpdü zamngórrón yarilürr. Ene ingülküpdü zitülküsdü Sip Kupoan 12 [apostolab] darrpan-darrpan ngi wibalómórrón kwarilürr.

¹⁵ Ene kankü ne anerrua bóktan yarilürr, oya darrü ngarkwat bütanin tupuru yarilürr, golde tónggapórrón, ene wirri basirran ngarkwat, oya barrbün mamtae akó oya gri ataninüm. ¹⁶ Ene wirri basirr dudu mumu yarilürr gurrkak bapórrón, akó oya taptap akó oya kokrrap wata darrpan ngarkwat namülnürri. Wa ene wirri basirr ataninürr ene tupuru-i. Oya kokrrap, taptap akó kwit we ngarkwat kwarilürr, 2,400 kilomita.* ¹⁷ Wa ene wirri basirran gri ataninürr, da 65 mita† kwit yarilürr. Ene anerrua we ngarkwate ataninürr pamkolpama ne ngarkwate bütanindako. ¹⁸ Ene gri zaspas-e tónggapórrón yarilürr, akó ene wirri basirr kolkalan golde tónggapórrón yarilürr, tóman-koke ne kla yarilürr, glaszan. ¹⁹ Ene zitül ingülküpdü ene wirri basirran gri lorodó, kari morroal agurr ingülküpdü püti airrün koke kwarilürr. Ngaen-gógópan zitül ingülküpdü zaspas yarilürr, nis ngim zitül ingülküpdü ama sapaea‡ yarilürr. Aüd ngim ne zitül ingülküpdü ama kalsedoni§ yarilürr. Tokom ngim zitül ingülküpdü ama emerral* yarilürr. ²⁰ 5 Ngim zitül ingülküpdü ama sarrdoniks† yarilürr. 6 Ngim zitül ingülküpdü ama karrnilión‡ yarilürr. 7 Ngim zitül ingülküpdü ama krrisolaet§ yarilürr. 8 Ngim zitül ingülküpdü ama berril* yarilürr. 9 Ngim zitül ingülküpdü ama topaz† yarilürr. 10 Ngim zitül ingülküpdü ama krrisopreis‡ yarilürr. 11 Ngim zitül ingülküpdü ama zasint§ yarilürr. Akó 12 ngim zitül ingülküpdü ama ametist* yarilürr. ²¹ Ene 12 darrpan-darrpan barrbün mamtae pel† kwarilürr. Ene wirri basirran wirri kwat kolkal golde tónggapórrón

‡ **21:11** krrystal: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke. § **21:11** zaspas: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke.

* **21:16** 2,400 kilomita, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 12,000 stadia. † **21:17** 65 mita, Grrik bóktane ma inzan angrirrüna: 144 kyubit. ‡ **21:19** sapaea ongang bapón glaszan blu ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: sapphire.

§ **21:19** kalsedoni ongang bapón karibóka baeb blu ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma agat ngiliandako. Agat arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: chalcedony akó agate. * **21:19** emerral: Ma müsirrga ain bóktan 4:3 ngakanke. † **21:20** sarrdoniks ongang bapón óe-óe akó baeb wi-wi ingülküpa.

Ngibürr Godón Buka ma oniks ngiliandako. Mórrke-mórrke módógamli: sardonyx akó onyx. ‡ **21:20** karrnilión ongang bapón óezan óe-óe ingülküpa. Ngibürr Godón Buka ma sarrdius ngiliandako. Sarrdius ur berrezan óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: carnelian akó sardius.

§ **21:20** krrisolaet ongang bapón aruri akó arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: chrysolite. Good News Bible ma yellow quartz ngilianda.

* **21:20** berril ongang bapón glaszan bluan arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: beryl. † **21:20** topaz ongang bapón glaszan blu o aruri a arirrküpi ingülküpa. ‡ **21:20** krrisopreis arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: chrysoprase. Good News Bible ma kalsedoni ngilianda, Mórrke-mórrke módóga: chalcedony.

§ **21:20** zasint ongang bapón óe-óe a pugan blu ingülküpa. Good News Bible ma turrkoiz ngilianda. Ene pülpül wi arirrküpi ingülküpa. Mórrke-mórrke módógamli: jacinth akó turquoise.

* **21:20** ametist ongang bapón glaszan ilulu óe-óe ingülküpa. Mórrke-mórrke módóga: amethyst. † **21:21** pel: Ma müsirrga ain bóktan 17:4 ngakanke.

yarilürr, tóman-koke glaszan.

²² Ka [Godón Gyabi Müót] koke eserró ene wirri basirrdü, zitülkus oya Gyabi Müót módóga, Wirrian Arüng Lod God akó ene Sip Kupo. ²³ Ene wirri basirran myamem abüs ó melpal zyón amkün babula, zitülkus Godón wirri zyóna oya zyón apóna, akó ene ne Sip Kupo-e oya zyón klamzana. ²⁴ Bwób-bwób pamkolpama sab oya zyóndü bagólóle, akó ini tüpan kinga sab ibü mórrel ene wirri basirrdü tübarrmüle. ²⁵ Oya barrbün mamtae sab darrü simam myamem koke murrausnórre, zitülkus irrüb ola babula. ²⁶ Sab bwób-bwób pamkolpama togobe ene wirri basirrdü oya ngi wirri kwitüm amngyelóm akó oya wirri ngi atenóm. ²⁷ Darrü tómanpükü klama sab kokean bangrine, akó darrü büódan tulmil tómbapón olom ó obae tiz olom, sab kokean bangrine. Ene wata sab we pamkolpama barrbüne, ene nibiób ngi wibalómórrónako ene Sip Kupoan [ngarkwat-koke arról] pebadó.

22

¹ Olgabi ene anerrua kürü arról-gail naepükü tobarr kómtyanórr olmeande God akó Sip Kupo ibü kingan mórran klamdógab, [kolkal] ne kla yarilürr krrystalzan.* ² Ene tobarra olmean yarilürr ene wirri basirran wirri kwat aoanana. Ene tobarran nizan dorrodó, ene arról-gail nugupa zamngól warilürr. Ene nugupa 12 melpal kugupidü waon warilürr, darrü melpal go darrü obzek küp. Blaman bwób-bwób pamkolpama ene nugup pórngae alküldako tibiób dólóng bainüm. ³ Sab myamem amórr bóktan babul yarile. Ene ne kingan mórran klame, Godón akó ene Sip Kupoan, sab wata ene wirri basirrdü yarile, akó oyankü nidi zagetódako, sab oya [ótók] kwarile. ⁴ I sab Godón obzek esenórre akó oya ngi sab ibü müóngdü kwarile. ⁵ Sab myamem irrüb babul yarile, akó sab pamkolpamab zyón amkün babul yarile, zyón klamdógab ó abüsdügab, zitülkus Lod God sab ibü zyón yarile, akó i sab kingan balngomól kwarile metat-metat.

Dómdóm Alakón Bóktan

⁶ Olgabi ene anerrua kürüka bóktanórr wagó, “Blaman ini ne bóktanko, ngambangól akó amkomanako. Mibü Lod God, tóba Samu nóto gailda tóba prropet, tóba anerru zirrsapónórr tóba zaget pamdo okaka azazinüm, sab kari poko ne elklaza tómbapónóm kaindako.” ⁷ Yesu igó bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka abzil kari pokola! Bagürwóm idipako, ini prropetan bóktan nidi amorrandoako ini pebadó.”

⁸ Ka, Zon, arrkrrurrü akó nosenarre blaman ini elklaza. Ene elklaza arrkrru akó basen kakóm, ene anerruan obzek kwata ka wakósingül nülkamürrü oya ótokóm, kürüka ini elklaza nóto okaka tinóp. ⁹ A wa ma kürübóka wagó, “Ini poko tónggapón-gu! Ka Godón zaget olomla, mazan akó marü kamdal prropetzan, akó blamanzan, ini peban bóktan nidi mamandoako. Wata Godón ótok namülün!”

¹⁰ Olgabi wa kürü kyalórr wagó, “Ini pebadó prropetan bóktan murrausgu, igósüm pamkolpam gaodómako atangóm, zitülkus tonarra tugupurr kuri tübine. ¹¹ Dümdüm ngyaben-koke pamkolpam wata dümdüm-koke tonarr ki olngolón. Tómanpükü tulmil nidi alngóndako, wata tómanpükü tulmil ki olngolón. Dümdüm ngyaben pamkolpam, i wata dümdüm tonarr ki olngolón. Kolkal akó tibi-tibi amarrón nidipko Godónkü, i wata kolkal akó tibi-tibi amarrón ki kwarilün.”

¹² Yesu igó bóktanórr wagó, “Turrkrru, ka abzil kari pokola! Ka sab kankü simarruo ibü darrpan-darrpan darrem kla ibü aliónum, tibiób tórrmen ngarkwatódó. ¹³ Ka Alpa akó Omegala, Ngaen-gógópan akó Dómdóm, Zitülkus akó Solo.”

* **22:1** krrystal: Ma müsirrga ain bóktan 4:6 ngakanke. **22:1** Zekarraea 14:8 **22:2** Bwób Zitül 2:9; Izikiel 47:12; Okaka Amzazirrün Kla 2:7; 22:14 **22:12** Aesaya 40:10; 62:11; Zerremaea 17:19 **22:13** Aesaya 44:6; 48:12

¹⁴ Bagürwóm idipako, tibiób mórrkenyórr nidi aguldako. Ene igósüm, ibü sab dümdüm asi yarile ene arról-gail nugupdügab alom akó ene wirri basirrdü barrbünüm, barrbün mamtaeana. ¹⁵ Kalkuma umeako - ene we isako, merram-merram akó wapi-wapi nidi kaindako, kolpam бүдүлүмүкү nidi akrrandako, kolpampükü nidi utódako ibü kol ó morwal koke nidipko, obae god nidi ótókdako, akó blaman nidi ubi baidako obae tizüm akó metat nidi tiz agósdako.

¹⁶ “Ka, Yesu, kólba anerru kuri zirrapóna ini elklaza pupo bainüm marüka akó ma ini pupairrün bóktan sos pamkolpamdó zirrapónke. Ka [Deibidün] urrpüós akó Deibidün bobat akó ene babzelan Sis Wimurr.”

¹⁷ Godón Samu akó ene arrearrón kol bóktandamli wagó, “Yao!” Nótó arrkrruda, wa ta ki bóкта wagó, “Yao!” Naem nótóka, wa ki tam; ubi nótóka, wa ene arról-gail nae popa ki enó, darrem-koke.

¹⁸ Ka, Zon, blaman is arüangi ikik bókrandóla ini prropetan bóktan nidi arrkrrudako ini pebadó: darrü oloma ne tumum nóma emngyele ini bóktandó, God sab oya ene wirri gum müp iline, wa ne kla pupo ninóp ini pebadó. ¹⁹ Akó darrü oloma ne darrü kla nóma irrune ini prropetan bóktandógab ini pebadó, God sab oyakagab ene dümdüm imtine ene arról-gail nugupdügab alom, akó sab ene dümdüm imtine oyakagab ene gyabi wirri basirrdü bangrinüm, ini pebadó ne kla pupo bairrünamli.

²⁰ Blaman ini elklaza nótó pupo baina, igó bóktanda wagó, “Ó, ka abzil kari pokola!”

Amen. Lod Yesu, yao!

²¹ Ka tóredóla, Lod Yesun [gail tonarr] blamandó† asi ki yarilün.‡

† 22:21 blamandó: Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó inzan angrirrüna: blaman Godón pamkolpamdó. ‡ 22:21 Ngibürr Grik bóktane tange wibalómórrón pebadó igó bóktan opor angrirrüna: amen.

Wirri Gizrra Bóktan Opor Tibiób Mórrke-mórrke Bóktan Opor akó Tibiób Küppükü

A

agür *praise, admire*

alkamül-koke bóktan *a promise*

arüing alkamül-koke bóktan *oath, vow*

alkamül-koke tónggapórrón bóktan *covenant*

Pamkolpama darrü alkamül-koke tónggapórrón bóktan nóma arrbündako tibiób darrpan-darrpandó, i ene bóktan wata mamooan kwarile. Koke ne nóma, i gódam-koke kwarile akó ngürsila ibü bumige. Tóba Bukdü God ngibürr alkamül-koke tónggapórrón bóktan irrbünürr:

God ne bóktan ingrinürr Noaka.

Ma Bwób Zitül 9:8-11 ngabkanke.

God ne bóktan ingrinürr Eibrra-amka.

Ma Bwób Zitül 12:2-3 akó 15:18-21 ngabkanke.

God ne bóktan ingrinürr Isrrael pamkolpamdó.

God oya bóktan ugón ingrinürr Isrrael pamkolpamdó, wa Mosesón 10 gida bóktan poko nóma iliönürr (Bazeb Tonarr 19).

God ne bóktan ingrinürr [Deibidka].

God Deibidün yalórr wagó, oya kingzan balngomóla metat yarile (2 Samuel 7:16). Ini bóktana küppükü bainürr Yesukama, zitülkus Yesu Deibidün bobata akó wa balngomólda kingzan metatómpükü.

God ne bóktan ingrinürr pamkolpamdó.

Ini **küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktana**, God ngaen ne bóktan ingrinürr prropetódóma. Ini bóktan módóga, wa pamkolpamab kolae tonarr barrgone akó wa ibü nyaben küsil ine. Ini bóktana küppükü bainürr Yesu krrosdó nóma nurrótókórr. God darrü oloman kolae tonarr barrgonda, wa Yesu Kerrison amkoman nóma angunda akó oyaka ngambangólda. (Metyu 26:28; Luke 22:20; 1 Korrint 11:25; Ibrü 8:7-13)

alta *altar*

Lar akó ngibürr [gyaur kla] bamngul bilküla Godónkü ó obae godabkü.

Ma dandang ngakanke atang opor Bwób Zitül 4:5 akó Ibrü 5:1.

amen *amen*

Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: inzan ki yarilün.

anerru *angel*

Godón bóktan ódód samua.

apostol *apostle*

Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: zirrapón. Yesun umulbain olmalbóka apónda nidi esenóp Yesun бүдүлдүgab arsümül tonarr, akó Yesun zaget tai nidi ipüdóp. Pol Yesudi kwat-kwat baserri kwatódó, Pol ta igósidi tüób apostol yarilürr (Apostolab Tórrmen 9:3-5).

arrngamórrón peba *scroll*

Ugón mibüzan buk babul kwarilürr. Arrngamórrón peba inzan tónggapórrón kwarilürr: peba mórrag o sip sopae poko barrgüpürrün koralórr darrpan pokodó, da nugup pokodó arrngamórrón kwarilürr.

Ma dandang ngakanke atang opor 2 Timoti 4:13.

arüing tonarr *miracle*

arüng alkamül-koke bóktan *oath, vow*
(b)asen-koke tórrmen *a wonder*
aurdü amaik/aman *redeem, redemption, set free*

B

balngomól byarmarr pam *elder*

Ma dandang ngakanke atang opor Taetus 1:5.

baptaes (b)ain *baptise*

Baptaes Grrik bóktan opora. Oya küp módóga: yanggóból. Godón Buka mibü igó umul baina wagó, darrü oloma Yesun amkoman nóto angun yarile, ene oloma ugón sab baptaes airrün yarile. Kúsil Bukan tonarrdó, ene oloman blaman büb yanggóbóle nae kugupidü akó saoge. Ene pokoa mibü igó umul baina wagó, ene oloma büdüldügab kuri saoge. Wa ngaep nyaben tonarr kuri elkomóle, ama küsil nyaben tonarr kuri ipüde.

Büdü Kórzyón Tóre *Passover*

God Isrrael pamkolpam nóma aurdü amanóm kain yarilürr Izipt kantrridügab, wa ibü nilóp sip kupo akrranóm, ibü óe-e mamtae talkum bangangom, igósüm wa ibü ngaen olmal koke ki ekrróne akrran-gum. God ibü akó nilóp ene kakóm, ist-koke brred alom (Bazeb Tonarr 12:1-20). Zu pamkolpama Izipt nóma amgütóp, Büdü Kórzyón Tóre ibü we gyagüpi ódód tóre yarilürr, blaman pail. Darrü tóre [Ist-koke Brred Tóre] yarilürr.

Ma dandang ngakanke atang opor Bazeb Tonarr 12:7.

bütók *worship*

D

deból *devil*

Grrik bóktan opora.

Ma ene bóktan opor [satani] ngakanke.

Deibid *David*

Deibid Zu pamkolpamab wirri king yarilürr. Wa Solón pabo ipadórr. Oya olom Solomon yarilürr, ngaensingül Godón Müót nóto elórr, Zerrusalem wirri basirrdü.

Deibidün Olom *Son of David*

[Kerrison] darrü ngi yarilürr.

donki *donkey*

Gar-koke diazan klama. Wa gaodóma pamkolpam akó elklaza amarrum. Kari [oszan] klama.

Ma dandang ngakanke atang opor Mak 11:8.

dudu kómal *perfect*

dümdüm tonarr *righteous(ness)*

E

Eibrra-amón olmal/olmalbobatal *children of Abraham*

Eibrra-am Zu pamkolpamab abbobat yarilürr, da Zu pamkolpama tibiób inzan ngiblian kwarilürr, Eibrra-amón olmal. Dakla i tibióbankwata igó gyagüpitótók kwarilürr wagó, i Godón pamkolpam kwarilürr. Ngaep alkamül-koke tónggapórrón bóktan murrdü Eibrra-amón olmal Isrrael pamkolpam kwarilürr, nibiób [gyabi sopae singgalgórrón] kwarilürr. A küsil alkamül-koke tónggapórrón bóktan murrdü Eibrra-amón olmal igó pamkolpamako, Godón nidi amkoman angundako.

G

gail tonarr *grace*

gedlóngóm bain *hope*

Godón anerru *God's angel*

God tüób anerruan buli pupo bain yarilürr.

Godón Gyabi Müót *Temple*

Ini Müót Zerrusalem wirri basirrdü aelórrón yarilürr, Zuda prrobins kugupidü. Solomon ngaen-gógópan Gyabi Müót wató elórr. Babilonia pama ini Müót kolae inóp akó abün Zuda pamkolpam ekrrónóp. I ngibürr Zuda pamkolpam imarruóp ama Babilon (2 Krronikol 36:14-20). 70 Pail kakóm ngibürr pamkolpama tóbakonórr akó nis ngim Gyabi Müót elóp (Ezrra 2:1; 3:8). 400 pail ngarkwat kakóm king Errod ini Gyabi Müót wirri akó kari kómal koke yónürr. Ene tonarrdó Yesu tómtómólórr (Metyu 2:1). 70 Pail kakóm Rrom pama Godón Gyabi Müót kolae inóp. Errkya Godón Gyabi Müót babula.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 21:37.

Godón Kingzan Balngomól *God's Kingdom*
gold *gold*

Aruri ongang bapónan ayana ama wi tai babul. Wirri darrem klama. Ngaen mani ngim we kla amarru kwarilürr elklaza bumiógüm.

gout *goat*

Sipzan klama. Oya ngóm mor anónóm arrngamdako.

Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 25:33.

grreip *grape*

Arozan ngórr klama, pamkolpama waen nólgab tómbapóndako.

Ma dandang ngakanke atang opor Okaka Amzazirrun Kla 14:19.

gyabi bwób *holy place*

Ma dandang ngakanke atang opor Ibruru 9:2.

Gyabi Müót *Temple*

Ma ene bóktan opor [Godón Gyabi Müót] ngakanke.

gyabi sopae singgalgón/singgapin *circumcise, circumcision*

Zu pamkolpama ibü siman olmalab kumurran solo sopae singgalgóndako 8 ngim ngürrdü amtómól kakóm, God Eibrra-amónzan yalórr (Bwób Zitül 17:10-12).

gyaur kla *gift, offer*

I

Ist-koke Brred Tóre *Festival of Unleavened Bread*

Ma ene bóktan opor [Büdül Kórzyón Tóre] ngakanke.

K

kamel *camel*

Wirri kokrrap gar-koke diazan klama. Wa gaodóma pamkolpam akó elklaza amarrum.

Ma dandang ngakanke atang opor Metyu 2:9.

kau *cow, bull*

Wirri diazan klama. Óp kauan ngóm mor anónóm arrngamdako.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 9:62.

Kerriso *Christ*

Grrik bóktan opora. [Mesaya] Ibruru bóktan opora. Zu pamkolpama ngaendógab Mesaya akyan kwarilürr, God sab noan zirrsapóne pamkolpam zid bainüm. Ngaep Bukdü, prropeta oyakwata wialómnóp. Wa King akó Prrist yarile akó wa tóba Zu pamkolpam zid nirre. Ene ngian küp módóga: oel singüldü akan. King ó akó prrista ugón tóba zaget bókyene, oya singüldü oel nóma akandako. Ngibürr tonarr kingan singüldü ngaen-gógópan oel akandako, da wa tóba zaget büsai koke bókyene, wata ngibürr tonarr solkwat. Ini Kerriso ngian küp módóga: zidbain pam, God noan ingrinürr pamkolpam zid bainüm.

kolaean darrem *punishment*

kolkal *pure, holy*

kolkal ain akó tibi-tibi aman Godónkü *sanctify*
kolkal akó tibi-tibi amarrón *holy*
küp apad/amzyat/umul *get/recognise/learn the meaning, understand*

L

laeon *lion*

Wirri nurr pusia, gaodó ne klama pamkolpam syórr bangónóm tóba zirrgüpi.
 Ma dandang ngakanke atang opor 1 Pita 5:8.

leba zaget olom *slave*

Lod *LORD*

Ibrru bóktane YHWH. Ene Godón tóbanan ngie, God ne ngi okaka simzazilürr Moseska (Bazeb Tonarr 3:14).

Lodón anerru *angel of the LORD*

God tüób anerruan buli pupo bain yarilürr.

Lod *Lord*

Oya küp módóga: wirri pam. Ma Yesun nóma ngiliandóla moba Lod, ma bóktandóla wagó, marü ubia wa marü nyaben wató elngomólóle.

M

Mesaya *Messiah*

Ma ene bóktan opor [Kerriso] ngakanke.

metat bólmyan ur *hell*

moboküpdü ubi *love*

morroal angón *treat well, respect*

Morroal Bóktan *Good News, Gospel*

Ng

ngarkwat-koke arról *eternal life*

ngüin-koke bwób *desert*

O

olib *olive*

Darrü nugup ngórra Isrraelóm. Oel ta tómbapóndako.
 Ma dandang ngakanke atang opor Luk 19:29 akó Mak 6:14.

Olib Podo *Mount of Olives*

Abün olib nugup kwarilürr ene pokodó.

os *horse*

Wirri gar-koke diazan klama. Pamkolpam amarrusimarru bangón klama. Pamkolpama kubó tangande kwat amtyan kwarile, ibü ubi nebóna tótókóm nóma yarile.

Ma dandang ngakanke atang opor Zeims 3:3.

osab amorrat kla *chariot*

Trrakzan klama nis wilpükü, da oya osa amorratódamli kwatódó.

Ma dandang ngakanke atang opor Bwób Zitül 46:29 akó Apostolab Tórrmen 8:30.

Ó

ótók *worship*

P

Palae Müót *Tabernacle, Tent*

Isrrael pamkolpama ngüin-koke bwóbdü agóltagól nóma kwarilürr, God Mosesón yalórr Palae Müót aelóm akó wa iazan ki ele. Ene Palae Müót kugupidü bokos ola asi yarilürr, i ne kla ngiliandako wagó, [alkamül-koke tónggapórrón bóktan] bokos. Ene bokos kugupidü ene nis taptapan 10 gida bóktan pokopükü ingülküp poko nis namülnürri. Ene Palae Müót Godón ótók müót yarilürr akó pamkolpama gyaur kla ó urdü amsel lar simarrunóp Godónkü, kókó Solomon

[Godón Gyabi Müót] elórr wirri ingülküpi. (Apostolab Tórrmen 8:44-47; Ibrru 8:2-5; 9:2-7)

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 9:5.

Parrisi *Pharisee*

Zu pamkolpamab balngomól pam kwarilürr. Ibü gyagüpitótók inzan yarilürr igó, blaman Zu pamkolpama Mosesón dudu gida mamooan ki kwarilün. Zu pamkolpama ibü morroal bangón kwarilürr.

pig *fig*

Darrü nugup ngórra Isrraelóm. Oya küpan obzek wirri küp iburrzana.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 13:6.

prrist *priest*

Godón Gyabi Müótüdü zaget pam

singüldü prrist *high priest*

Godón Gyabi Müótüdü singüldü zaget pam

Ma dandang ngakanke atang opor Ibrru 5:1.

wirri prrist *chief priest*

prropet *prophet*

Wa inzan pama, Godón ngidü nóto bóktanda. God oya tóba bóktan akyanda, da ene prropet ene bóktan ngibürr pamkolpamdó büdrratóda. Ngaep Bukdü darrü wirri prropet módóga, Aesaya.

Küsil Bukdü akó mibü tonarrdó prropet ta asiko. God ibü tóba bóktan akyanda tóba Samudüma. Ngibürr tonarrdó ene bóktan igó pokobóka apónda, sab laróga tómbapóne (Apostolab Tórrmen 11:27-28; 21:10-11). A abün tonarrdó ene bóktan igó pokobóka apónda, Godón ubi laróga amkoman bangun pamkolpamabkü darrü sos kugupidü (Apostolab Tórrmen 13:1-3) ó i bóktandako amkoman bangun pamkolpam arüng bütanóm (Apostolab Tórrmen 15:32).

prropetan bóktan *prophecy*

Bóktan opor o nus God dümdüman ne kla gailda pamkolpam.

prropetzan bóktan *(to) prophesy*

S

Sabad *Sabbath*

[Zu pamkolpamab] ngón bagón akó zaget-koke ngürra. (Bazeb Tonarr 20:10) Ene ngürr 7 ngim ngürra, udaian dómdóm ngürr. Da mi Satade ngiliandakla.

Sadusi pam *Saducee*

Darrü Zu wirri ngi pamab kopo yarilürr. I Mosesón peba (Bwób Zitül kókó Duterronomi) amkoman bangun akó mamooan kwarilürr. I ngibürr okaka azazin kla koke amkoman angun kwarilürr. We ngarkwatódó, i igó amkoman angun kwarilürr wagó, pamkolpama sab koke tübarsine büdüldügab akó anerru ó kolae samu babul kwarilürr.

Samarria

Samarria prrobins, Zudia akó Galili, ibü aodó yarilürr. Samarria pamkolpam amkoman Zu pamkolpam koke kwarilürr. Zitülkus módóga, ngaen-ngaen Asirria pamkolpamab kinga Samarria bangrinürr. Wa abün Isrrael pamkolpam simarrurr Samarriagab akó wa ngibürr Isrrael pamkolpam-koke nidipko, ibü ola zirrapónóp. Nis kopo nisa dabyórri. I arról Godón ótók kwarilürr, a ma dakla tibiób god. We zitülküsüdü, Yesun tonarrdó Samarria pamkolpam Zu pamkolpamab gómdamal-koke kwarilürr.

satani *satan*

Ibrru bóktan opora. Oya küp módóga: bóka bamgün pam. Oya darrü ngi módóga, [deból]. Wa kolae samuan singüldü pama. Ngaen wa Godón darrü anerru

yarilürr, a wa ikub bagür pamóm bainürr. Olgabi wa tupürr kwitümgab, ngibürr anerrupükü, errkya kolae samu nidipako. (Luk 10:18)

silba *silver*

Ongang bapónan ayana ama wi tai babul. Wirri darrem klama. Wa ngaen mani küp ngim we kla amarru yarilürr.

singüldü prrist *high priest*

Ma ene bóktan opor [prrist] ngakanke.

sip *sheep*

Güm ngüinpükü óp diazan klama. Oya ngüini mórrkenyórr tómbapóndako.

Ma dandang ngakanke atang opor Wórr Peba 23:2 akó Metyu 25:33.

T

taks mani dakabain pam *tax collector*

Ene tonarr, i kolae tonarr pam kwarilürr. Zu pamkolpama ibü alzizi boman kwarilürr, zitülkus i Rrom pamabkü zaget kwarilürr akó i wirri mani ene tumum urrbulürr, i ne ngarkwat Rrom pamabkü wazeblórr.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 5:27.

tiz angón *mock, scoff*

tóman-koke *clean*

Ngarkwatódó Godón ilküpdü, darrü kolae babul.

tóman *dirt*

tómanpükü *dirty, unclean*

Ngarkwatódó-koke Godón ilküpdü.

U

urdü agasil/amsel lar *a sacrifice*

ut-ut ain *overcome, conquer, be victorious over*

W

wantent *a tenth*

Ene inzana, marü 10 elklaza ne nóma korale, ma darrpan ekyeno. 20, ene nis. Wata inzankü, kókó blakóne.

wirri gyagüpitótók *wise, wisdom*

wirri kómal zyón *glory, glorious*

wirri prrist *chief priest*

Ma ene bóktan opor [prrist] ngakanke.

wirri tulmil (Godón arüng pupainüm) *sign*

wit *wheat*

Kunuzan klama. Oya küp kariako, trrabubzan. Plaoa tómbapón klama.

Ma dandang ngakanke atang opor Luk 6:1.

Z

zonaretal *brothers*

Yesun amkoman angun pamkolpama tibiób igó ngiblian kwarilürr wamaka bólbótal akó zonaretalpükümako; God wa ibü Aba. Ini tonarrdó mi mibiób inzan ngiblianórre bólbótal akó zonaretalbóka.

Zu pamkolpam *Jews*

I Godón alearrón pamkolpamako. Ibü darrü ngi Isrrael pamkolpam, Zeikobón olmalbobatal. Zeikobón darrü ngi Isrrael yarilürr.

Zu-koke nidipko *gentiles*

Zu pamkolpamab kwóbbazen müót *synagogue*

Ene tonarr, Zu pamkolpamab tüpdü, abün basirr-basirr kwóbbazen müót kwarilürr. I ola kwóbbazen kwarilürr tórem, ikik bókranom, kot amanóm, akó ngibürr kla tómbapónóm.